

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

C

608,520

PROPERTY OF

*The
University of
Michigan
Libraries*

1817

ARTES SCIENTIA VERITAS

AZ 1901. ÉVI OKTÓBER HÓ 24-ÉRE HIRDETETT

ORSZÁGGYÜLÉS

NYOMTATVÁNYAI

*

KÉPVISELŐHÁZ. — NAPLÓ. XXI.

AZ 1901. ÉVI OKTÓBER HÓ 24-ÉRE HIRDETETT

ORSZÁGGYÜLÉS
KÉPVISELŐHÁZÁNAK
NAPLÓJA

*

HUSZONEGYEDIK KÖTET

HITELES KIADÁS

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA

1904

J
33;
.K3
1901-1903
V. 21

TARTALOM

364. országos ülés. 1903. évi december hó 28-án.

Lap

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnöki előterjesztések, ezek során b. Perényi Zsigmond, Hertelendy Ferencz, Domahidy Elemér és Fáy István leveleinek bemutatása, melyekben képviselői megbízatásukról lemondanak. — A pénzügyi bizottság jelentésének benyújtása a Magyarország és Horvát-Szlavonországok közt létrejött pénzügyi egyezmény hatályának újabb meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat tárgyában. — Az ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fenntartásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása 3

365. országos ülés. 1903. évi december hó 29-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnöki előterjesztések, ezek során Tallián Béla, Hieronymi Károly és gr. Tisza István képviselők végleges igazolása. — Az ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fenntartásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása 26

366. országos ülés. 1903. évi december hó 30-án.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnöki előterjesztések. — A vallás- és közoktatásügyi miniszter benyújtja az országos tanítói nyugdíj- és gyámalap, valamint a tanári nyugdíj- és gyámintézet 1902. évi állapotáról szóló jelentéseit. — A gazdasági bizottság jelentéseinek benyújtása a képviselőház alkalmazottainak fizetési pótléka, valamint Konkoly-Thege Sándor képviselői tiszteletdíja tárgyában. — Az indítvány- és interpellációk könyvek felolvasása. — Az ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fenntartásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Báró Solymossy Ödön interpellációja a pénzügyminiszterhez, az adóreformról szóló törvényjavaslat és a földkataszteri becslések kiigazítása tárgyában. — Szluha István interpellációja a belügyminiszterhez, a Dunaföldvár nagyközségben türhételenné vált közigazgatási állapotok tárgyában. — Udvary Ferencz interpellációja a földmivelésügyi miniszterhez, az olasz borvámklauzula tárgyában. — Szederkényi Nándor interpellációja a kereskedelemügyi és földmivelésügyi miniszterekhez, az olasz kereskedelmi szerződés tárgyában. — A földmivelésügyi miniszter válasza. — Lovászy Márton interpellációja a miniszterelnökhöz, a magyarországi görög-keleti szerb egyház viszonyai tárgyában. — A miniszterelnök benyújtja az állami számvévőszék jelentését az 1902. évi állami zárszámadásokról 51

367. országos ülés. 1904. évi január hó 4-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnöki előterjesztések. — A függőben lévő interpellációk jegyzékének bemutatása. — Sürgős interpelláció bejelentése. — A kereskedelemügyi miniszter benyújtja a kereskedelmi és forgalmi viszonyainknak Olaszországgal való ideiglenes rendezéséről; továbbá a pozsony—dunaszerdahelyi és komárom—dunaszerdahelyi gőzmozdonyu h. é. vasutak építésére és üzemeltetésére kiadott engedélyokiratok egyesítéséről, végül a budapesti h. é. vasut budapest—czinkota—kerepesi vonalának Kőbányával való összeköttetéséről szóló törvényjavaslatokat, valamint a kaba—nádudvari h. é. gőzmozdonya vasut engedélyezésére vonatkozó jelentését. — A pénzügyi bizottság jelentésének benyújtása az 1903. évi állami költségvetésről törvényjavaslat tárgyában. — Az ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fenntartásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Zárt ülés 82

368. országos ülés. 1904. évi január hó 5-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnöki előterjesztések. — Napirend előtti felszólalások. — Az ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fenntartásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Bakonyi Samu interpellációja a honvédelmi miniszterhez, a debreczeni 39-ik gyalogezred katonái ellen az ottani szabadságszobor megkoszoruzásának szándéka miatt indított eljárás ügyében. — A honvédelmi miniszter ideiglenes válasza 109

369. országos ülés. 1904. évi január hó 7-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnök bejelenti Eremits Pál képviselő elhunytát. — Egyéb elnöki előterjesztések. — Sürgős interpelláció bejelentése. — Napirend előtti felszólalások. — Az ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fenntartásáról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. — Lovászy Márton interpellációja a honvédelmi miniszterhez, a póttartalékosok behívása iránti királyi parancs és a Boszniában visszatartott magyar katonák hazabocsátása tárgyában. — A honvédelmi miniszter ideiglenes válasza 129

370. országos ülés. 1904. évi január hó 8-án.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Az ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fenntartásáról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása 156

371. országos ülés. 1904. évi január hó 9-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnöki előterjesztések, ezek során a kir. Curia átiratának bemutatása, melynek kapcsán megküldi a gr. Serényi Béla választása ellen beadott kérvény másodpéldányát. — Az indítvány- és interpellációs-könyvek felolvasása. — Az ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fenntartásáról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. — Elnök bemutatja Katona Mór képviselő megbízólevelét. — Ráth Endre interpellációja a belügyminiszterhez, a tolonczszabályzat helyes alkalmazása céljából. — A miniszterelnök mint belügyminiszter ideiglenes válasza. — Vlád Aurél interpellációja a belügyminiszterhez, Arad vármegye törvényhatósági bizottságának 1903 november hó 5-én tartott közgyűlésen hozott szervezeti szabályrendelet tárgyában. — Vlád Aurél interpellációja a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, a Zám községben lévő iskolaköteles gyermekeknek a gör.-kel. felekezeti iskola látogatásától való eltiltása és az állami iskolába való belépésre törvénytelen eszközökkel való kényszerítése tárgyában 189

372. országos ülés. 1904. évi január hó 11-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnöki előterjesztések. — Sürgős interpelláció bejelentése. — Az ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fenntartásáról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. — Gróf Apponyi Albert interpellációja az összkormányhoz, a katonai büntető eljárásra vonatkozó tárgyalások állítólagos fennakadása tárgyában. — A miniszterelnök válasza 218

373. országos ülés. 1904. évi január hó 12-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Sürgős interpelláció bejelentése. — Az ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fenntartásáról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása 248

374. országos ülés. 1904. évi január hó 13-án.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnöki előterjesztések, ezek során gróf Teleki Sándor levelének bemutatása, melyben a jegyzői tisztről lemond. — Az indítvány- és interpellációs-könyvek felolvasása. — Az ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fenntartásáról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. — Az állami alkalmazottaknak engedélyezendő pótlékokról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Szatmári Mór interpellációja a belügyminiszterhez, a katonai hatóságok által a magyar helynevek törvényellenes alkalmazása tárgyában. — A miniszterelnök mint belügyminiszter válasza 278

375. országos ülés. 1904. évi január hó 14-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnöki előterjesztések. — Sürgős interpelláció bejelentése. — Az ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fenntartásáról, továbbá az állami alkalmazottaknak engedélyezendő pótlékokról szóló törvényjavaslatok harmadszori olvasása. — Az 1903. évben kiállítandó ujonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslat és az azzal kapcsolatos jelentések általános tárgyalása. — Gróf Tisza István képviselő indítványának bejelentése, a napirenden lévő törvényjavaslat tárgyalásának tartamára az ülések idejének d. u. 3 óráig való meghosszabbítása tárgyában. — Sándor János képviselői megbizólevelének bemutatása 307

376. országos ülés. 1904. évi január hó 15-én.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnöki előterjesztések. — Az 1903. évben kiállítandó ujonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslat és az azzal kapcsolatos jelentések általános tárgyalása. — Szavazás gr. Tisza István képviselőnek a múlt ülésben a tárgyalási időnek 3 óráig való kiterjesztésére nézve beadott indítványa felett. — Gróf Károlyi György megbizólevelének bemutatása 326

377. országos ülés. 1904. évi január hó 16-án.

A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnöki előterjesztések. — Az indítvány- és interpellációskönyvek felolvasása. — A ház egy jegyzőjének és több bizottsági tagnak választása. — Az 1903. évben kiállítandó ujonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — A választások eredményének kihirdetése. — Molecz Dániel megválasztott bíráló-bizottsági tag eskütétele. — Draskóczy László megbizólevelének bemutatása. — Lendl Adolf interpellációja a belügyminiszterhez, a temesmegyei közigazgatási visszaélések tárgyában. — Szederkényi Nándor interpellációja a belügyminiszterhez, a tapolczai választókerületben felmerült panaszok tárgyában. — A miniszterelnök mint belügyminiszter ideiglenes válasza. — Lengyel Zoltán interpellációja a belügyminiszterhez, a nagy-károlyi választás tárgyában. — A miniszterelnök mint belügyminiszter ideiglenes válasza. 346

AZ 1901—1906 ÉVI
ORSZÁGGYŰLÉS KÉPVISELŐHÁZÁNAK
NAPLÓJA

XXI KÖTET

364. ORSZÁGOS ÜLÉS

1903 december 28-án, hétfőn,

Jakabffy Imre, utóbb báró Feilitzsch Arthur elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnöki előterjesztések, ezek során b. Perényi Zsigmond, Hertelendy Ferencs, Domahidy Elemér és Fáy István leveleinek bemutatása, melyekben képviselői megbízatásukról lemondanak. — A pénzügyi bizottság jelentésének benyújtása a Magyarország és Horvát-Szlavonországok közt létrejött pénzügyi egyezmény hatályának újabb meghosszabbításáról szóló törvényjavaslat tárgyában. — Az ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fenntartásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Nyiri Sándor, Plósz Sándor, Berzeviczy Albert, Tallián Béla.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 35 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Hertelendy László, a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Nyegre László, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Endrey Gyula jegyző ur.

Méltóztassanak a mult ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Nyegre László jegyző *(olvassa a december hó 23 án tartott ülés jegyzőkönyvét.)*

Elnök: Van valakinek észrevétele a jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs, azt hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom a belügyminiszter átiratait, melyek szerint ő Felsőge kinevezte:

Báró Perényi Zsigmond képviselőt Máramaros vármegye,

Hertelendy Ferencz képviselőt Zala vármegye és

Domahidy Elemér képviselőt Hajdu vármegye és Debreczen sz. kir. város főispánjává.

Együttal bemutatom a nevezett képviselők, valamint Fáy István képviselő leveleit, melyekkel bejelentik, hogy képviselői megbízatásukról lemondanak.

A ház a lemondásokat tudomásul veszi.

Ezen lemondások folytán Ugocsa vármegye nagyszőlősi, Zala vármegye tapolczai, Szatmár vármegye nagykarolyi, illetőleg Gömör—Kishont vármegye rimaszécsi választókerületében

az új képviselőválasztások iránti intézkedések a nyert felhatalmazások alapján megtétettek.

Molnár József képviselő betegsége miatt kéthavi szabadságot kér.

Ha nincs észrevétel, a ház a kért szabadságot megadja.

Bemutatom Szepes vármegye közönségének kétrendbeli feliratát, a községi jegyzők illetményeinek rendezése iránt és a nemzetiségi mozgalmak ellen;

Borsod vármegye közönségének feliratát, a nemzeti követelményeknek a hadseregben való érvényesítése végett;

Hajdu vármegye közönségének feliratát, a közegészségügyről szóló 1876: XVI. t.-cz. módosítása iránt;

továbbá az állami tisztviselők zombori egyesületének Reich Aladár képviselő által beadott kérvényét, az állami tisztviselők fizetésének rendezéséről szóló törvényjavaslat haldéktalan letárgyalása érdekében.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Nyegre László jegyző: Neményi Ambrus, a pénzügyi bizottság előadója!

Neményi Ambrus előadó: T. ház! Van szerencsém bemutatni a pénzügyi bizottság jelentését a Magyarország és Horvát-Szlavon-Dalmátországok között létrejött egyezmény becikkelyezéséről szóló 1889: XL. t.-cz. hatályának újabb meghosszabbítására vonatkozó törvényjavaslat (Irom. 472, 476) tárgyában.

Kérem a t. házat, méltóztassék ezen jelentést kinyomatni, a ház tagjai között szétosztatni és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre kitűzetni.

Elnök: A pénzügyi bizottság jelentése a Magyarország és Horvát-Szlavon-Dalmátországok

között létrejött pénzügyi egyezmény becikkelyezéséről szóló 1889: XL. t.-cz. hatályának újabb meghozzabbitására vonatkozó törvényjavaslat tárgyában kinyomatik, szétosztatik és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre tűzetik. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Következik a napirend második tárgya: az 1889. évi VI. t.-cz. 14., valamint az 1890. évi V. t.-cz. 3. szakasza rendelkezésének, illetőleg a közös hadsereg és haditengerészet, valamint a honvédség számára megállapított ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fentartásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 404, 410) általános tárgyalásának folytatása. A zárszóra jogosult képviselők során következik: Babó Mihály *(Nincs itt!)*, Kecskeméthy Ferencz *(Nincs itt!)*, Zboray Miklós *(Nincs itt!)*, Szederkényi Nándor!

Szederkényi Nándor: T. képviselőház! *(Zaj jobbról.)* Élek a házszabályokban biztosított azon jogommal, a mely szerint engem, a ki ellenindítványt adtam be, a zárszó joga illet meg. Ha valaki obstrukciónak nevezi azt, hogy *(Zaj és felkiáltások jobbfelől: Hát mi a neve?)* ha valaki azon joggal él, a mely őt, mint képviselőt megilleti, arra én azt mondom, hogy nem tudja, mit cselekszik! *(Zaj és derűtség jobbfelől.)* Mert az, a ki nem respektálja másnak a jogát, az egyáltalában a jogot nem tiszteli. *(Ellenmondások jobbfelől.)* Tetszik vagy nem tetszik valakinek az, hogy én élek ezen jogommal, reám ez befolyással nem bír. Én kötelességemet teljesítem önkkel szemben a haza iránt. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon. Nagy zaj és ellenmondások jobbfelől.)* Mert az én hitem és meggyőződésem szerint az önk eljárása a haza érdekét sérti. *(Zaj.)*

Nagyon örültem, hogy a mult napokban a honvédelmi miniszter ur és a miniszterelnök ur is megtörték a néma csendet, a melyre önk áhítoznak, mert hiszen önk a varsói csendet óhajtják ebben az országban. Ugy a honvédelmi miniszter ur, mint a miniszterelnök ur elővették a dialektika tárházának minden fegyverét. Bár ezt cselekedték volna önk ezelőtt hónapokkal és ne burkolóztak volna hallgatásba az innen felhangzott érvek ellenében.

Bár állottak volna elő érveikkel, igazságaikkal, ha vannak, mondták volna el, és akkor azután az érvek és ellenérvek harcából megláttuk volna, hogy mennyi igazság van az önk érveiben, meglátta volna az ország is, és akkor talán a miniszterelnök urnak már régen megllett volna oka bevallani azt, hogy ebben az országban nagy rétegekben el van terjedve az az óhaj, követelés és kívánság, a melynek mi itt kifejezést adtunk. De önk hallgattak. Miért hallgattak? Mert nem tudtak érveket felhozni és érveket találni. Most a t. miniszter urak megszólaltak és én ismételve kijelentem: örülök neki, hogy hirdetik nézeteiket, hirdetik, hogy miként gondolkoznak, hirdetik érveiket. Sulyos támadásokkal rohantak ellenünk. Én nem ne-

heztelek érte, jól tesszik, támadjanak, üssenek bennünket, de akkor azután hallgassanak is meg!

A t. honvédelmi miniszter ur is élt a dialektika fegyverével. Lángokat is lobogtatott a határon, a miniszterelnök ur még az átkok tárházát is megkopogtatta, hogy annak villámaival sujtson bennünket. Nem veszem rossz néven, annál is inkább, mert a nemzeti átkok tárházában ma már nem igen léteznek felhasználható eszközök, mind ki van már merítve azon kormányrendszer ellen, a melyet úgy ő, mint önk támogatnak egy pár évtizeden keresztül.

A t. miniszterelnök ur az egész históriát felölelte és a szemünkbe dobta, kijelentvén, hogy csak az a históriai hűség, a melyet a t. miniszterelnök ur követ, a mit azonban mi cselekszünk, az nem gyökerezik a multban, nem gyökerezik a mi százados történelmünkben. Örülök, hogy felvetette a kérdést a miniszterelnök ur. Én multkori beszédemben kijelenttem azt, hogy mi a történeti hagyományt a történeti jogokkal együtt átvettük, hiszszük és valljuk és kész kötelességünknek ismerjük nemcsak a jogot gyakorolni, hanem a hagyományból ránk háramló kötelességet is teljesíteni. A mi mai küzdelmünknek egyik része, egyik alapja ez; és a midőn én ezt állítom, hivatkozom a történetre, a Karok és Rendek eljárására, a kik soha azon kérdéseket, a melyek ma napirenden vannak és a melyek már akkor napirenden voltak, a napirendről lekerülni nem engedték, azokat nemcsak a napirenden tartották, azokért állhatatosan küzdöttek és a hagyomány szerint nekünk, a kikre ezen jogok a Karok és Rendek után mint népképviselőkre átháramlottak, ugyanazon erővel, ugyanazon hévvel, ugyanazon küzdelemmel kell azokért harcolni és ugyanazon erővel tartozunk azokat követelni.

A t. miniszterelnök ur most megfordítja a dolgot és azt mondja, hogy a történet épen ellenünk szól: a történek azt mondja — szó szerint felolvasom, a mint ő magát kifejezte — *(olvassa):* »Mert hiszen messze időkre nézhetünk vissza, egészen a nemzeti újjáébredés ama korszakáig, a mely József császár erőszakos germanizálási törekvéseit követte, és a mely akkor szintén nagy erővel csapott át a katonai térre is. A magyar nemzet és a magyar országgyűlések azon időben szintén ezen két tárgyra vonatkozólag léptek fel kívánalmaikkal. Meg kell mindjárt jegyeznem, hogy nem sérelmeket konstruáltak, de kívánalmakkal léptek fel, de lege ferenda konstruált javaslatokkal, kérelmekkel, követelésekkel állottak a korona elé. Senki nem állította azt ezen egész küzdelem során végig, hogy a koronának intézkedései és az a tényleges állapot, a melyet ez intézkedések a hadseregben megteremtettek, törvénytelen dolog lett volna.«

Ezt mondja a t. miniszterelnök ur. S azután így folytatja *(olvassa):* »Soha nem sérelmi pontokat képeztek ezek, soha nem egy meglévő törvény megsértését kívánták a Rendek orvosolni,

hanem igenis állították és nagyon nyomós érvekkel erősítették, hogy a magyar nemzeti fejlődés követelménye az, hogy ezek a kérdések megoldassanak. *(Helyeslés jobbfelől.)* És láthatjuk már azon időközön végig, hogy az uralkodók állásfoglalása e két kérdésben különböző. Nem zárkoztak el soha a tisztképzés kérdésében a nemzeti kívánalmaktól, ezek a limine elvi alapon visszautasítva sohasem lettek, ellenkezőleg, elvileg koncedáltak. Természetesen az már azután az akkori viszonyoknak mizériáiban rejtett, hogy papiroson maradtak. Ebben ma a helyzet egészen más. Akkor ezek elvileg koncedáltak, azonban a vezényleti és szolgálati nyelvre vonatkozó kívánalmak teljesítése minden alkalommal a limine elvileg elutasított és a magyar nemzet és a Rendekek többsége mindig visszatartotta magát attól, hogy ezen kérdések miatt harcot és konfliktust provokáljon a koronával. Mindig sajnálkozásának kifejezése mellett, de levette a napirendről ezen kérdést, látva azt, hogy a koronánál az elháríthatatlan akadályba ütközik.

Hát, t. ház, ez nem így áll. Kötelességem nemcsak a magam álláspontjának igazolására, de a történeti hűség kedvéért is a történeti tények igazságát itt e képviselőházban helyreállítani, mert az a konklúzió, a melyet a t. miniszterelnök ur itt kifejtett, hogy a Rendekek ezen kérdéseket, nevezetesen a magyar vezényleti és vezényleti nyelv kérdését a napirendről valaha levették volna, nem áll, ez a történeti tényekkel ellenkezik. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

És ezt tartozom itt a képviselőházban bizonyítani. Nemcsak a Karok és Rendekek presztízének, a történeti igazságnak kedvéért, hanem azért is, hogy itt e házban tisztáztassék, hogy az, a mire a t. miniszterelnök ur hivatkozott és a mire ő mostani politikáját is építi, a multon nem alapszik. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

Ismétem, t. képviselőház, e kérdéseket a multban a Karok és Rendekek soha le nem vették a napirendről. Ennek bizonyítása végett röviden rá kell mutatnom először a katonai oktatásügy nyelvének történelmi fejleményeire, hogy lássa a t. ház, miként állott ez a kérdés. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

József germanizálási törekvéseinek meg-hiusulása után az 1790—91-iki országgyűlésen — a mint már több ízben említettem — nemcsak az ország függetlenségének biztosítására, alkotmányosságának megóvására, a törvényhozást megillető összes jogok helyreállítására hoztak a Rendekek törvényt, hanem törvényt hoztak egyszersmind arra vonatkozólag is, hogy ebben az országban idegen nyelv semmiféle közügyben többé behozatni nem fog. Ott van, t. képviselőház, az 1791: XVI. t.-cz. Ez egy pozitív, még ma is fennálló törvény.

Az 1792. évi II. törvénycikkben látjuk

először a Karok és Rendekek állásfoglalását abban az irányban, hogy a fennálló katonai és hadrendszerei viszonyok folytán szükségessé válik, hogy a magyar ifjuság is katonai nevelésben részesüljön. Ezután az 1802. évi IV. t.-cz. már kimondja, hogy a magyar ifjaknak a katonai oktatásban való részesítése végett s általában a magyar ifjak katonai kiképzésének eszközlésére a pesti egyetemen ideiglenesen egy külön oktatási tanszék állíttassék fel.

Az 1808-ik évi — gondolom — VII. t.-cz. már óriási áldozatokkal és aláírásokkal egy katonai akadémia létesítésének alapjait rakja le s egyszersmind kimondja, hogy milyen legyen a katonai oktatás és egész beosztása. Annak idején egy országos deputáció intézte el ezt a kérdést s e deputáció munkálkodásának az lett az eredménye, hogy egy ilyen intézet felállítása elhatározott. Azonban a bekövetkezett francia háboru és egyéb Bécsben történt dolgok elodázták annak létesítését. Bekövetkezett azután az interregnum is; országgyűlés nem hivatott össze, csak 1827-ben, a mikor is a Karok és Rendekek nyomban elővették a katonai oktatás kérdését és az 1827-ik évi XVII. t.-cz.-ben kimondották, hogy a katonai akadémia mielőbb állíttassék fel, és pedig Budapesten, az erre vonatkozó intézkedések is lehetőleg gyorsan tétessenek meg. Ez a törvény sem hajtott akkor végre, s így az 1832—36 évi országgyűlésre várt a feladat, hogy erősebben lásson e kérdés megoldásához, annyival is inkább, mert az 1827-iki országgyűlés folyamán a Rendekek arról győződtek meg, hogy a felállítandó katonai akadémia oktatási nyelvére vonatkozólag a bécsi akarat az, hogy az oktatás nyelve idegen, vagyis a német legyen. Ez ellen már az 1827-iki országgyűlés erélyes lépéseket tett és kimondotta, hogy inkább visszavonja az alapítványokat, hogysem megengedné azt, hogy a katonai oktatás nyelve nálunk idegen legyen.

Igy szól az akkori, 1827-iki országgyűlésnek legutolsó felirata ez ügyben; és hogy hitelességről mindenki meggyőződhessek, és azt, a mit mondok, kétségbe ne vonhassa, fel fogom olvasni az eredeti naplókából. *(Olvassa):* »Tanácskozás alá vévén az érkezett királyi választ, annak foglalatjából hamar meggyőződünk, hogy ezen intézet, ha a királyi válasz tartalmához hozzájárulnának, nemcsak az ifjuságnak a katonai tudományokban, nemzetiségük megóvása mellett leendő kimivelése céljának meg nem felelné, hanem inkább növendékeiből a nemzetiséget tökéletesen kitarthatná.

Ily szomorító körülmények között kötelességüknek tartják kinyilatkoztatni, hogy inkább, mintsem hogy oly tetemes áldozatokkal a nemzetiség lassu előléséhez segédkezet nyujtanának, mintsem hogy oly intézetet, a melyben a nevelés módjának meghatározási jussa végsőképen a királyi válasz által tagadtatik meg, elősegítsenek: e részben tett minden ajánlásait visszaveszik,

és a törvényczikkely alkotásának csak azon részében nyugszanak meg, a mely a szabad adakozók neveinek törvénybe iktatásáról szól.«

De nem kell azt hinni, hogy a Rendek után ennél a határozatnál megmaradtak. Az 1839—40. országgyűlésen rögtön újból elővették a magyar akadémia kérdését, és 1840. május 4-iki ülésükből már újból feliratot intéznek. (Olvassa): »Nem titkolhatjuk el abból eredő fájdalomunkat, — így szól a hivatkozott felirat — »hogy ezen nemzet által 32 évek óta forrón óhajtott intézménynél, a melynek létrehozásához számos hazafiak nagylelkű adakozással járulnak, egyedül az 1835. évi április 30-ikán érkezett királyi válasz volt az, a mely a nemzetnek mind azt, hogy gyermekeinek ezen katonai intézetbeni nevelési rendszerének megállapításába, és ennek mikénti kezelésébe a törvényhozás útján befolyása lehessen, mind pedig azt, hogy ezen nemzeti intézetben a tudományok nemzeti nyelven taníttassanak, megtagadván, az ország rendeit oly elszomorító körülmények közé hozta, hogy inkább e részben tett ajánlásukat visszavonták. Most újból megteszik ajánlásukat, mert egyedül azt akarják, hogy az 1808-ik évi országgyűlés által kidolgozott nevelési rendszer a jelen időhöz képest célirányosan változtattassék és tökéletesíttessék, és hogy ezen nemzeti intézetben a tudományok ne idegen, hanem nemzeti nyelven taníttassanak, a minek megtagadására a magyar tanítók és könyvek hiánya többé okul nem szolgálhat.«

Mert az 1832—36. országgyűlésen ez a királyi leirat főleg azt hangoztatta, hogy sem magyar könyvek, sem magyar tanárok nem léteznek, ép úgy, mint most. Most is az a gondolkoznak, hogy hol vegyenek magyar könyveket és magyar tanárokat. Ezen felíratra akkor válasz nem érkezett, de a Rendek nem vették le a kérdést a napirendről; az 1843—44-iki országgyűlésen újra elővették a Ludovika-Akadémia kérdését és a többek között a következőket adták elő egy feliratukban, mely 1840. július 5-én kelt. (Olvassa): »Törvényes jogainkhoz és nemzetiségünk szent ügyéhez hiven ragaszkodva, azt kívánjuk, hogy egyrészt ugyanaz az intézetbeni nevelési rendszer, a mely már az 1808-ik esztendőben is országgyűlésileg dolgoztatott ki, a jelen idők körülményeihez célirányosan változtattassék és tökéletesíttessék, másrészt pedig ezen nemzeti intézetben a tudományok ne idegen, hanem nemzeti nyelven taníttassanak.« Ime, az 1843—44-ik országgyűlésen sem ejtették el a Rendek a kérdést; újra elővették, ragaszkodtak ahhoz, de ezen felterjesztésre sem jött válasz; hallgatással mellőztetett, és így a Ludovika akkorában ezen okból nem nyitthatott meg. Tehát ezzel be van bizonyítva az, hogy a Karok és Rendek a magyar katonai nevelésre vonatkozólag jogos követelésüket folytonosan fentartották, annak minden országgyűlésen kifejezést adtak, tehát

az, hogy ők ezt a napirendről levették volna, a ténybeli történeti igazságnak nem felel meg. (Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)

A t. miniszterelnök ur a vezérleti és vezényleti nyelvre vonatkozólag úgy magyarázta a Karok és Rendek működésének történetét, hogy erre nézve is azután kívánataikat levették a napirendről, sajnálattal megnyugodtak abban, hogy ez keresztül nem mehet. Kötelességem beigazolni, hogy ez sem áll, mert a Karok és Rendek sohasem nyugodtak ebbe bele és sohasem vették ezt le a napirendről. Az 1843—44-iki országgyűlés bezárásáig ahhoz mindig ragaszkodtak, mindig követelték és annak mindig iparkodtak érvenyt szerezni. És e tekintetben az eredeti okmányokból (Halljuk! Halljuk! balfelől.) tartozom ezt megismertetni, hogy mindenki utánanézhessen, hogy a mit én itt bizonyítok, az mind itt foglaltatik ezekben a foliánsokban. Nem megyek nagyon messzire, csak a legutóbbi országgyűlésekre hivatkozom és az 1802-ben vagy 1807-ben történetekre nem terjeszkedem ki. Az 1832—36-iki országgyűlés részleteit sem fogom ismertetni, midőn a Karok és Rendek, ráutalva arra, hogy az örökösödési háboruig magyar volt a magyar hadseregeknek és ezredeknek vezényleti nyelve, követelték tehát, hogy az örökösödési háboruig fennállott törvényes uzus szerint a magyar ezredekben a vezényleti és szolgálati nyelv magyar legyen. Erre alapították, tehát törvényre, törvényes uzusra alapították a Karok és Rendek ezen követeléseiket.

A miniszterelnök ur azt mondja, hogy nem törvényre hivatkoztak, hanem csak de lege ferenda volt szó, vagyis törvényalkotásról. Tehát úgy tűnik ki, mintha ez egy újabb jognak a konstruálása lett volna; holott ez nem egy újabb jog, hanem egy régi jog.

Nem tekintek vissza a régi századokra, hanem csak az 1832—35-iki országgyűlésre hivatkozom, a mely maga kimondja, hogy mire bázisozza a követelését. Arra t. i., hogy úgy történjék és úgy legyen, mint volt az örökösödési háboruk előtt. Mert tudjuk azt, hogy az örökösödési háboru után, Mária Terézia uralkodásának vég szakában és a rákövetkező József korszakában törtétt be ide Magyarországra a germanizálási rendszer és konstruáltatott az öszbirodalom azon eszméje és azon alakja, mely ma is a chlopyi hadiparancsban nyert kifejezést.

Tehát a két utolsó országgyűlés adataira hivatkozom annak bizonyítására, hogy a Rendek a legutolsó pillanatig mindig fentartották jogukat, azokat le nem tették és abba soha meg nem nyugodtak.

A Karoknak és Rendeknek 1840 január 31-én kelt feliratát mutatom be, melynek élén ez van: »Felirási javaslat a magyar nyelvről úgy, a mint megegyezést nyert«. Tehát úgy, a mint ez egyszerűen a főrendek háza által is jóváhagyatott. Ezen felirási javaslatban a Rendek a követke-

zőket írják: »Egy szebb jövődönnek bizalmasan várt reményével párosult hálás érzéssel fogadta a nemzet az 1832—36. évi III-ik törvénczikkelyt, mert anyanyelvéhez természeti, úgy mint nemzeti független önállás szülte jogának meg nem szorított diadalmaskodását, habár még elhalasztva, de nem meg tagadva, sőt a forrón várt sikerhez ismét egy fokozattal közelebb jutva szemlélte azt.«

Aztán így folytatják később egy másik helyen *(olvassa)*:

»Három évnek leforgása alatt ujabban és ujabban erősödött meggyőződéssel fogjuk fel anyai nyelvünk érdekében még az 1836. esztendei márczius 16-án felterjesztett kívánatainkat és azokat a következőkben fejtjük ki.«

Itt azután kifejtik a Karok és Rendek, hogy ő Felsége egyik leiratában megígérte, hogy a királyi család minden tagja a magyar nyelvben oktattatni fog. A Rendek még ennél a kérdésnél is ahhoz ragaszkodtak most is, hogy ez ne csak királyi ígéretben, hanem egyszerűen törvénczikkelyben is fejeztessék ki. De a mi főleg itt tárgyunkhoz tartozik, az a következő rész, a felirat *f)* pontja *(olvassa)*: »A magyar ezredeknél a kormányzavak magyarosittassanak és az örökösödési háboruig divatozott szokás szerint magyarul adassanak«. Továbbá: »A magyarországi hadi kormányzéseknek, nemkülönben a várak és ezredek kormányainak és a mindenholi katonai intézeteknek kötelességükké tétessék, hogy ne csak elfogadják a magyar irományokat, hanem a törvényhatóságokkal egyáltalán magyarul levelezzenek, sőt az egész katonaságnál a magyar nyelv behoztassék és a főhadikormányzótól kezdve csak azok alkalmaztassanak, a kik az 1830: VII. és VIII. t. cikkelek következtében nemcsak magyarul tudnak, de születésüknél fogva is magyarok.« *(Zaj a baloldalon.)*

Ugyane feliratnak *g)* pontja így szól: »Mindem köz- és kamarabeli épületek magyar színekkel és felírásokkal ékítettessenek. A magyar kereskedők hajóira, de egyéb magyar hajókra is magyar czimer tétessék, ugyszintén a katonaságnál is az ország színei hoztassanak be és a formaruhákon lévő diszjeleken a Ferdinand helyett V. Ferdinand czim tétessék.«

Ime az 1839—40. országgyűlés így formulázta a kívánságokat, hivatkozva az előbbi országgyűlés felirataira, a magyar vezényszavakra és a vezényleti nyelvre vonatkozólag, hangsúlyozva, hogy az egész magyar katonaság nyelve magyar legyen. Pilyformán nemcsak fentartották ezeket a kívánságokat, de mint követelést továbbra is ő Felsége elébe terjesztették. Erről törvényjavaslatot is dolgoztak ki. Hogy az azután abban az alakban, a mint a Rendek követelték, nem szentesítették, annak természetesen nem a Karok és Rendek voltak az okai.

De ez más kérdés. Nem azt akartam most bizonyítani, hogy szentesítették-e. Lehet, hogy talán később rátérek. Azt akartam bizonyítani,

mennyire nem áll meg a miniszterelnök urnak az az állítása, hogy a Karok és Rendek ebbeli követeléseiket időnkint letették és megnyugodtak abban, hogy nem történt semmi. Ime, az 1839/40. országgyűlésen megnyugvának nyoma sincs. Itt vannak az 1843/44-iki országgyűlés irományai. Itt is épen az ellenkező áll. A Rendek az 1843. július 5-én kelt feliratukban a magyar nyelv tárgyában újra fentartja azon követeléseket, a melyeket a multban a Karok és Rendek hangoztattak, és pedig a követelések azon részeit tartották fenn, a melyek nem érvényesültek, a melyek főleg a katonai hadrendszerre néve eddig még érvényre nem emelkedtek. Törvényjavaslatot is terjesztettek be 1843. július 5-én a magyar nyelv és nemzetiség, az ország czimere és a nemzeti színeknek ezentul általános használatáról, a melynek első pontjában ismétlik azt, hogy ő Felsége régi ígérete, hogy t. i. a családtagok meg fognak tanulni magyarul, ismét törvénybe vétessek. Tehát még ebben sem nyugodtak meg a Rendek, ezt is minden országgyűlésen megismételték és ujlag felterjesztették. Azután kifejezték, hogy Magyarországon az országglási mint hivatalos nyelv, az az mint államnyelv mondasék ki a magyar, a minek értelmében azután az ország minden intézményében, belefoglalva természetesen a katonai hadirendszert is, a magyar nyelv érvényesüljön. Azután ismét kifejezték, hogy a magyar pénzeket, a lobogón a hajókon, minden polgári, kincstári, katonai intézeteknél és minden katonai dolgokon az ország czimere és a nemzeti színek használtassanak. Erre néve elismerem, hogy a királyi válasz, a mely érkezett, megnyugvást nem keltett, hanem az egyszerűen hallgatással mellőzte ezeket a kívánalmakat, egyszerűen nem is felelt rájuk.

Molnár Jenő: Inkább ne válaszoljon, mintsem ilyen chlopyi hadi-parancsot adjon ki!

Szederkényi Nándor: Nem válaszolt, sőt kötelességem konstatálni, hogy azon királyi válaszközből, a melyek 1827-től érkeztek az 1843—1844-iki országgyűlésig a Rendekhez a magyar vezérleti és vezénynyelv dolgában, a felségjog soha egyikben sem volt érintve, tehát ezen hosszú időszakon keresztül arról, mintha a magyar nyelvnek a hadseregben való alkalmazása felségjog lett volna a multban, szó sincs, ezt Bécsben soha nem vitatták többé, egyszerűen hallgatással tértek ki a követelések elől.

Az 1843—44-iki országgyűlésen, midőn az előbb ismertetett királyi felíratra a királyi válasz megérkezett, a Rendek ebbe meg nem nyugodva, ujból felírtak egy 1844. február 7-én kelt feliratban és abban ismét fentartották mindazt, a mit eddigi feliratukban úgy a régi időkben, mint a legujabban a Rendek előhoztak, ahhoz állhatatos ragaszkodásukat kifejezték, azokról soha nem tettek le. Hogy ezek nem érvényesültek, ismétlem, annak nem ők az okai. Ezen, 1844 február 7-én kelt feliratban a Rendek ujból előhozzák, hogy a katonaságról és

ezzel összefüggésben lévő számos alárendelt hivatalokról, melyekben a magyar nyelvnek általános behozása a nemzet legforróbb és legigazságosabb kívánatai közé tartozik, a királyi válaszban még említés sem történik. Ezt is sérelemként állítják fel tehát, hogy a magyar nyelv érvényesítésére vonatkozó feliratuknak ezen részéről a királyi válasz említést sem tesz, ezt fentartják továbbra is, és a feliratnak végpaszszusa így szól *(olvassa)*: »Ezek azok, miket Felségednek folyó évi január 28-ikáról kelt válasza következtetésében a magyar nyelv és nemzetiség sajátos körülményei között olyanira fontos ügyében ujabban is felterjeszteni kívánunk. Midőn ezt tesszük, el nem hallgathatjuk azon meggyőződésünket, hogy miután nemzetiségünk alapján kell épülni mindazon törvényhozási intézkedéseknek, melyekkel polgári és társas állapotunk viszonyait javítani törekszünk, ez intézkedéseinknek jótékony sikere felől teljesen megnyugtatta csak úgy haladhatunk biztosan polgári intézeteink korunk feladatát tevő javításának ösvényén, ha a honi nyelvnek és nemzetiségnek azon helyen, mely azt a haza közéletében törvény, jog és igazság szerint, még pedig a királyi trónnak épügy, mint a honnak érdekében megilleti, teljesen és tökéletesen kivívva, biztosítottak szemléljük. Ezért ujabban is mély tisztelettel és bizalommal esedezünk Felséged előtt, hogy mindazokat, miket mult évi december 15-én kelt aláíratos fölírásunkban a honi nyelv és nemzetiség ügyében előterjesztünk, kegyelmesen elfogadni és királyi jóváhagyásával megerősíteni méltóztassék.«

Ez volt a Karoknak és Rendeknek utolsó felirata a magyar nyelv és ezzel kapcsolatosan a vezérleti és szolgálati nyelv kérdésében is. Erre sem jött válasz. Az országgyűlés néhány hónap mulva feloszlattatott. A Karok és Rendek tehát nem nyugodtak meg, hanem igenis a legutolsó pillanatig fentartották mindazokat, a miket ők őseiktől örökölték; azokat kivívni törekedtek és azok érvényesítését egy pillanatig sem odázták el.

Mindezeket csak azért mondtam el, hogy beigazoljam és bebizonyítsam azt, hogy a t. miniszterelnök urnak a történetre való hivatkozása, a Karok és Rendek eljárásával való védekezése a történeti tényeknek és igazságoknak nem felel meg. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és hogy beigazoljam annak az álláspontnak jogosultságát, a melyet mi itt és én is hangoztatunk, hogy mi a Karok és Rendek hagyományát, a mely közé a magyar nyelvnek a hadseregben való érvényesítése is tartozik, átörököltük azon joggal, a mely ránk ruháztatott, mint népképviselőkre, hogy mi ezt a napirendről levenni nem engedhetjük, hanem ezt a harcot épen olyan kitartó hűséggel, állhatatossággal, a minővel azt a Karok és Rendek tették, tovább folytatjuk és teljesíteni is fogjuk kötelességünket, habár tizen vagy tizenötön maradunk, az nekünk mindegy, mert nem azt nézzük, hogy

hányan vagyunk, hanem azt, hogy mi az igazság. *(Folytonos zaj a jobboldalon.)*

Várady Károly: Erdély miért nem kiabál? *(Zaj. Elnök csenget.)*

Elnök: Csendet kérek! *(Zaj a szélsőbaloldalon és felkiáltások: Tessék rendet csinálni!)*

Várady Károly: Tessék rendet csinálni az elnöknek!

Elnök: A képviselő ur nem jogosult az elnöki teendőket végezni. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

Várady Károly: Igenis jogosult; ez nem elnöki intézkedés!

Elnök (csenget): Csendet kérek!

Várady Károly: Nem a német nyelvet védjük itt, a magyart védjük! *(Zaj.)*

Elnök: A képviselő urat rendreutasítom közbeszólásaiért. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Várady Károly: Köszönöm!

Szederkényi Nándor: Ismétlem, t. képviselőház, hogy mi igazainkat védjük ebben a harcban, a mely nem a mi egyéni tulajdonunk, hanem nemzeti köztulajdon. Azt védjük, a mi köztulajdon, nemzeti vagyon, nemzeti kincs, a melyet semmiféle alku, semmiféle egyezkedés, semmiféle paktálás vagy viszonzatszolgálat fejében a napirendről levétni és azt mintegy elaltatni, meggyőződésünk szerint, nem lehet és nem szabad, mert ez a nemzeti ügynek, a hazának az aláulása volna. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

A t. miniszterelnök ur és a honvédelmi miniszter ur is azt állítják velünk szemben, hogy ilyen törpe minoritásnak nincsen is talán joga vagy illetékessége ilyen hazai ügynek a védelmére. A t. miniszterelnök ur úgy emlegeti az ügyet, hogy hiszen már ezt mi csak kompromittáljuk, tehát ne hangoztassuk tovább, vagyis, hogy álljunk el minden szótól, hallgassuk el az igazságot. Ha a t. miniszterelnök urnak és a háta mögött ülőknek ez a meggyőződése, a melynek védelmében arra hivatkoznak, hogy mennyi megtámadtatásnak vannak kitéve és mégis fentartják meggyőződésüket, akkor mi is megállunk a felénk zuduló megtámadtatások dacára igazságunk mellett és mint Galilei, a ki a tudomány akkori előitéleteivel szemben egymagában állott igazságának tudatával odakiállította: Mégis mozog! — mi is, bármit beszéljenek önök, akárhányan legyenek is, a kik az ellenkezőt állítják, mi mégis azt mondjuk: nekünk van igazunk! *(Helyeslés balfelől.)*

A többség elméletét állítják fel velünk szemben. Nézzük meg ennek a konstrukcióját. A többség látszólag ott van, de azért még sincs többség! *(Zaj.)*

Molnár Jenő: Kötéssel sem lehet százat összefogni, pedig mennyit költöttek sürgönyökre!

Szederkényi Nándor: Mert nagyon félszeg alapokon nyugszik a mi egész parlamenti rendszerünk, a melyben különben, a mint egy hírneves tudós mondta, az érvekkel való meggyőzés-

nek kellene uralkodni, a hol mindennek kritika alá kellene jönni. Hol ok nélkül semmi sem történik. Az ilyen parlamentáris rendszer az erkölcsi erők győzelme lenne a fizikai erők felett. (*Ugy van! balfelől.*) De nálunk megfordítva van: a fizikai erők győzelme tervezetik az erkölcsi erők felett. Ime a t. miniszterelnök ur elismeri, hogy azon kívánalmak, a melyeknek itt kifejezést adunk, az ország nagy rétegeiben visszhangra talál, és mégis a fizikai erőre támaszkodva meg akarja gátolni azok érvényesülését, akkor ez nem egyéb, mint a fizikai erők uralma, az u. n. fejszám-politika, a mely, a mint egy kitűnő író mondotta, ha Angliában érvényesült volna, akkor ott még ma is a Stuártok uralkodnának. Ha a francia konventben a fejszám-politika érvényesülése következetesen keresztülvitetett volna, akkor már talán francziák sem lennének, mert a konvent épen a fejszám-politika erejével szedte le a fejeiket és ha ez így haladt volna tovább, egymásután hullottak volna le az emberek fejei.

Hát ez az a többségi elmélet, a melyet önök érvényesíteni akarnak. De nézzük meg a parlament mai konstrukcióját és legelsőbbben a házszabályokat. Önök megrónak minket, hogy házszabályadta jogunkkal élünk. Hát micsoda joggal élnek önök, mikor házszabályunknak azt a nagyon sötét pontját, t. i. azt, hogy 40 tag-nak kell jelen lenni a tanácskozásnál és száz tag-nak a határozathozatalnál, alkalmazják? Hát nem kigunyolása ez a parlament életnek, nem fejtetőre állítása ez a többségi akarat nyilvánulásának? Hát abban nyilvánul meg a többségi akarat, hogy 40 ember jelenléte mellett tanácskozunk és száz ember megszavazza a legfontosabb törvényeket? Hát alkotmányos eljárás, hát nem a parlament többségi elmélet kigunyolása ez, különösen mikor ezt a szakaszt önök úgy magyarázzák, hogy feléje sem néznek a parlamentnek?

Ismerjük mai pártviszonyainkat. A többségben csak úgy, mint az ellenzéki pártokban meg szokott történni az, hogy akár egy szavazattal döntenek el valamely törvénynek a sorsát. Már most azután a jelenlévők döntenek és a mit 40 ember elhatározott, a pártfegyelem béköivel rákényszerítik a többire is. Hát vajjon igazságos alkalmazása-e ez a többségi elvnek? Ez az a parlament, a melynek alapjait mi bontogatjuk. Ennek a parlamentnek alapjait igenis széjjel kell bontani, ilyen házszabályokkal, a melyek a parlamentárizmust kigunyolják, nem lehet intézményeket és törvényeket alkotni.

B. Dániel Ernő: Helyes, meg kell változtatni! Meglesz!

Szederkényi Nándor: Ha az új házszabályokban kötelességül tétetik minden képviselőnek, hogy kötelességét teljesítse és nem lesz elég 40 ember a tanácskozáshoz és 100 a szavazáshoz...

Molnár Jenő: Hallgatni, hallgatni és örökké hallgatni!

Bodóky Zoltán: Jobb, mint beszélni, beszélni és örökké beszélni. (*Derültség jobbfelől. Zaj. Elnök csenget.*)

Szederkényi Nándor: Tessék a parlamenti igazi többség uralmát felállítani és akkor majd megkérdezem önöket, hogy fog-e tetszeni a klotür vagy nem. Tessék visszaállítani Magyarországnak mindazon jogait, melyek ma az önök politikája folytán nem érvényesülhettek, érvényesítsük az ország alkotmánya működésének feltételeit, akkor önök nem fognak többé klotürrel beszélni. És miért? Mert nem is lesz rá szükség, mert nem fog előfordulni az a boszontó jelenet, hogy Magyarországnak életfeltételét érintő törvény esetleg száz szavazattal döntsék el itt a képviselőházban.

De, t. képviselőház, midőn a t. miniszterelnök ur a multat, a Karok és Rendek történetét ránk borította, Ránk borítja egyszersmind az 1867 után történeteket is és azt mondja, hogy az azokból meritett érveink nem helyesek, nem igazak. Erre vonatkozólag is idézni fogom szószerint a miniszterelnök ur szavait, hogy azután rávonatkozó észrevételeim tisztábban állhassanak a t. közönség előtt.

Azt mondja a t. miniszterelnök ur (*olvassa*): »Midőn az 1867-iki kiegyezés megalakított és végrehajtott, mondhatnám, az első évtizedei alatt a 67-es alapon kifejlődött alkotmányos életnek, senki — sem barát, sem ellenség — nem vonta kétségbe azt, hogy igenis 1867-ben az intendáltatott és az 1867-iki kiegyezés alkatelemét az képezi, hogy a koronának erre vonatkozó intézkedési joga fentartsék és hogy az, mint alkotmányos fejedelmi jog, a nyelvkérdésre is kiterjedjen. Nem mutathatnak nekem a képviselő urak, gondolom legalább, egyetlenegy olyan nyilatkozatot sem, a mely e tekintetben a létező állapot a törvényesség szempontjából támadta volna meg. Igenis, küzdött a nemzetnek nagy része a 67-es alap ellen, küzdött a közös hadsereg intézménye ellen, kívánta felállítani az önálló magyar hadsereget, de nem állította senki azt, hogy a német szolgálati és vezénnyelv, a mely a közös hadseregben ő Felsége alkotmányos fejedelmi jogai alapján fentartott, törvénytelen volna, hogy ez beleütköznék az 1867-iki kiegyezésbe.« Erre én bátor voltam hirtelenében azt a közbeszólást tenni, hogy az csak türt állapot volt. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) Erre a miniszterelnök ur folytatólag ezeket mondta (*olvassa*): »Gróf Apponyi Albertnek mai álláspontja ez, de én merem állítani, hogy a kiegyezést követőleg évtizedeken keresztül senki sem állította azt, hogy ezen állapot nem törvényes állapot volna, hogy a 67-iki kiegyezésből egyéb következne, mint ennek fentartása.«

Azért idéztem szó szerint a miniszterelnök ur szavait, hogy a kérdés tisztán álljon előttünk, mert ez sem így áll, a történeti tényekkel ezek is ellenkezésben állanak. (*Zaj jobbfelől.*)

Felkiáltások a baloldalon: Halljuk! Halljuk!
 Először is azon kérdés felett, hogy az 1867: XII. törvényczikk 11. §-ában foglalt jogokban, a melyeket felségjogoknak akartak minősíteni, a nyelvkérdés is benne foglaltatnék, 1889-ben, az akkori véderővita alkalmával egy egész nagy tárgyalás volt, az ország tekintélyes jogászaai léptek sorompóba és bizonyították be azt, hogy az 1867: XII. törvényczikk 11. §-a, mely a vezérlet, vezénylet és belszervezetre vonatkozó intézkedést a Felsője jogkörébe utalja, mindent foglalhat magában, csak a nyelv feletti intézkedés jogát nem. A t. miniszterelnök ur azt állította, hogy ez nem áll és hogy a Felsőjének erre vonatkozó jogát senki kétségbe nem vonta. Hát, t. képviselőház, én igenis állítom, hogy a Felsője ezen joga nemcsak kétségbevonatot, hanem épen ennek ellenkezőjét bizonyították be, s én is annak bizonyítására vállalkozom, hogy nekem van igazam. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

Kénytelen vagyok itt felütni, t. képviselőház, az 1889-iki véderő-törvényjavaslat felett folytatott tárgyalások azon részét, a hol az egyéves önkéntesek tiszti vizsgájára egy határozat nyújtott be, mely szerint a tiszti vizsga magyarul is letehető legyen. Ezen határozat ellenében az ellenzék akkor törvény alkotását kívánta és illetőleg azt kívánta, hogy ez ne határozat, hanem törvény alakjában mondassék ki. S akkor az akkori igazságügyminiszter felállott és egy nagy beszédben azt fejtegette, hogy az ellenzék ezen kívánságának eleget tenni nem lehet, nem pedig azért, mert a nyelv kérdése a hadseregben a Felsőjének felségjoga, ahhoz a képviselőháznak semmi joga nincs, a felett a Felsője az 1867: XII. t.-cz. 11. §-a alapján feltétlenül rendelkezik. Ez ellen azonban a háznak minden tekintélyes jogásza felszólalt, kezdve gróf Apponyi Alberten, a kinek idevonatkozó szavait leszek bátor felolvasni. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* Ez egyszersmind felelet lesz arra is, a mit a t. miniszterelnök ur mondott, hogy t. i. gróf Apponyi Albertnek csak mai álláspontja az, hogy a fennálló állapot csak türt állapot volt. Látjuk ugyanis beszédéből, hogy ez az álláspont neki nemcsak ma álláspontja, de álláspontja volt már 1889-ben, a mikor is a véderő-vita folyamán ezen álláspontját kifejtette. Beszédének egyes részeit fel fogom olvasni, hogy lássuk, miként áll ez a kérdés, illetőleg miként fogta fel azt akkor gróf Apponyi Albert. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

Gr. Apponyi Albertnek idevonatkozó szavai így szólanak *(olvassa)*: »És midőn az 1867: XII. t.-cz. 11. §-a a Felsője alkotmányos jogainak értelmében, a ránk fennálló törvények értelmében sorozza a vezérletet, a vezérletet és belszervezetet az a Felsője által intézendő tárgyak közé, ezen törvényekből, ezen tekintélyek eljárásából világos, hogy a »vezénylet, vezérlet és belszervezet« kifejezés alatt minden érthető,

csak a magyar nyelv jogának kérdése s a katonai oktatás kérdése nem...« *(Helyeslés a baloldalon. Folytatólag olvassa)*: »... csak az ujonczkiképzésnek kérdése nem, mert minderre ellenkező precedens létezik.«

T. ház! Ime, ezek gróf Apponyi Albertnek szavai. Erre mondotta a t. miniszterelnök ur, hogy a fennálló állapot ellen senki által kifogás nem tétetett. Hát ez nem kifogás, a mit gróf Apponyi mondott, a midőn azt hangsúlyozta, hogy e törvényben minden lehet, csak a nyelv joga nem? *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* De hát tudjuk azt, hogy gr. Apponyi Albertnek ma is ez az álláspontja; hiszen a multkor már kijelentette, tehát e tekintetben semmi kétség nem forog fenn.

De hivatkozhatom ezeken kívül Perczel Miklós nézetére is, a ki, mint tudjuk, a régi Deák-párti küzdelmeknek egyik kiváló embere volt *(Olvassa)*: »Nekem az a hitem« — így szólt a — »hogy az 1867: XII. t.-czikk alapján a nemzet teljes joggal követelheti az egész hadsereg kiegészítő részének, a magyar hadseregnek magyar jelleggel való felruházását. Midőn tehát a fokozatos átváltoztatás egyik igen szerény lépését meg akarjuk tenni, nem kegyelmet kérünk, hanem alkotmányos jogot követelünk *(Helyeslés balfelől.)* a melyet megtagadni senkinek jogában nem áll. *(Ugy van! balfelől.)* Ezt tehát a nemzet megalázása nélkül így suttyomban becsusztatni nem engedhetjük.« *(Ugy van! balfelől.)* De fontosabb ennél — én, Perczelt kivéve, csupán élő jogászokra hivatkozom...

Ugron Gábor: Perczel Miklós is él még!

Szederkényi Nándor: ...Hodossy Imre t. képviselőtársunknak 1898-ban épen ezen felségjogra vonatkozólag tett nyilatkozata és érvelése, a melyből kitűnik, hogy az 1867: XII. t.-czikk 11-ik §-a alatt Hodossy Imre t. képviselőtársunk is mindent érthetett — a mint hogy értett is egyetmást — de a nyelv kérdésének ilyen eldöntését nem érthette.

Hodossy Imre t. képviselőtársunk az 1867: XII. t.-czikk 11. §-ára nézve a következő nézetet nyilvánította. *(Halljuk! Halljuk! balfelől. Olvassa)*: »A 11. §-ra nézve, a melyet ezekkel az igazságügyminiszter ur ellentétbe helyez, mintha abban az volna mondva, hogy bizonyos ügyekre nézve a Felsőjének valami törvényhozási jog tartatik fenn, szemben a törvényhozással mint egészszel, azt állítom, hogy ez szintén egészen téves felfogás. A 11. §-ban az van mondva: *(Halljuk! Halljuk!)* »hogy a Felsőjének a hadügy körébe tartozó alkotmányos fejedelmi jogai folytán mindaz, a mi a hadsereg vezérletére, vezényletére és belszervezetére vonatkozik, a Felsője által intézendőnek ismeretik el. Ez nem törvényhozási jog; ez intézkedési jog«. Ez Hodossy Imre t. képviselőtársunk nézete; gondolom, ma is ez. Ez annyit jelent, hogy a Felsője legfőbb vezére és legfőbb parancsnoka a hadseregnek és mint ilyent 6t

illeti a vezérlet. Mit jelent a vezérlet? Az nem más, mint a stratégiai vezetés. Ő Felségét illeti továbbá a vezénylés; ez nem más, mint a taktikai vezetés. Mit jelent a beszervezet? A hadseregnek stratégiai és taktikai beosztását. Ezek mind olyan dolgok, a melyek ő Felségét, mint a hadsereg legfőbb vezérét illetik; de hogy ő Felsége egymagában ezekre nézve törvényhozási jogokat gyakorolhasson, ebből ki-magyarázni nem lehet. Ugy-e bizony ezen értelmezés szerint az, hogy ő Felsége a vezényleti nyelvet megállapíthassa, nem lehetséges? Később azután a nyelvre nézve is nyilatkozik Hodossy Imre, (*Halljuk! Halljuk!*) a ki e tekintetben akkor polemizált báró Fejérváry honvédelmi miniszter ural, a ki Deák Ferencz szavait idézve, olyant állított, a mit Hodossy rögtön rektifikálni látott szükségesnek. T. i. a Ludovikára nézve, midőn a már általam is ismertetett országgyűlésen, az 1836-iki feliratban a Rendek azt mondták, hogy inkább visszaveszik ajánlataikat, mintsem hogy a Ludovikában német nyelvű oktatást engedjenek meg, erre nézve Fejérváry Deák Ferencz követi jelentését idézve, azt állította, a mit most is állít a t. miniszterelnök ur, hogy Deák Ferencz maga is megnyugodott ebben és az egész ügyet a napirendről levenni indítványozta. Akkor Hodossy Imre jeles beszédében a következőket mondotta, idézve Deák Ferencznek követi jelentését (*olvassa*): »A Ludovika magyar katonai intézetnek oly rég szándékolt felállítását buzgón óhajtván, az ország rendei e jelen országgyűlésről is felirattal járultak ő Felségéhez és megajánlván azon 309.000 forintokat, melyek ezen intézet felállítására még szükségesek, ajánlatukhoz csak azon feltételt kötötték, hogy az 1808-iki országgyűlés által kidolgozott nevelési rendszer ismét országgyűlésileg tárgyalás alá vétetvén, a jelen időhöz képest tökéletesítés-ék és hogy ezen intézetben a tudományoknak legalább egy része magyar nyelven taníttassék. Már az 1836-iki országgyűlés megajánlotta ezen summát, mely az intézet létrehozására megkívántató vala, de akkor az ajánlat visszavétetett, mert a királyi válasz a nemzetnek azon jussát, hogy a megállapított nevelési rendszer változtatásába beleszóljon, megtagadta, csak az ajánlatot akarta elfogadni, de a feltételekre nézve megtagadott mindent. Most tehát ismét megújítottuk ajánlatunkat, kérelmünket, de arra királyi válasz nem érkezett és az ajánlat ismét elmaradt, az intézet pedig nem állított fel.« Igy fejezi be Deák Ferencz jelentését (*olvassa*): »Bármennyire kívánatos volna is ezen intézetnek mielőbbi létrehozása, de ezt a nemzet jussának sérelmével, (*Halljuk! Halljuk! balfelől.*) nemzetiségünk kárára megvásárolnunk nem lehetett. (*Helyeslés a baloldalon.*) Ime Deák Ferencznek szavai, hogy midőn a nemzetnek kincséről, a nemzet nyelvéről van szó, az kizár minden alkut, kizár minden vásárt, ott egyezkedésnek helye nincsen, annak érvé-

nyesülnie kell. Ez volt Deák Ferencznek is a nézete. Ezekkel az idézetekkel be van bizonyítva az, hogy Hodossy Imre képviselőtársam szerint is, a ki az 1867: XII. t.-cikkben már az előbb felolvasott módon tisztán taktikai, stratégiai és beszervezeti teendőket értett, a nyelv kérdése nem sorolható.

De van még egy kiváló jogász, a ki szintén a közélet neves férfia volt: Horváth Lajos. (*Halljuk! Halljuk! balfelől.*) 1889-ben mit mondott ő arra, hogy az 1867. évi XII. t.-cikkben a nyelv feletti intézkedés joga ő Felségére van átruházva, mint felségjog? Gondolom, elég tekintélyes és elég súlyos név arra, hogy szavait a t. miniszterelnök ur is figyelembe vegye és a háta mögött ülők is mérlegeljék és fontolóra vegyék. Ismétlem, hogy a tisztai vizsga nyelvére nézve akkor követelte az ellenzék, hogy törvénybe iktattassék a nyelvről való intézkedés. Ebből keletkezett azután az a hosszú, beható tárgyalás, melyben Horváth Lajos az ő nézetét következőképen fejtette ki (*Halljuk! Halljuk! balfelől. Olvassa*): »Ezért akarjuk s hirdetjük mi folytonosan a legnagyobb erélyvel azt, hogy a tisztai vizsga nyelvére vonatkozó intézkedés magába a törvény szövegébe véteassék fel. Mert, ha ez az intézkedés ő Felsége által szentesített, mint törvény egyaránt kötelező lesz a koronára, a nemzetre és a közös hadügyminiszterre, mindaddig, míg az a törvény alkotmányos módon nem módosíttatik vagy el nem töröltetik. E kérelmünket, e jogos kívánalmunkat a t. kormány és többség mereven visszautasította. És visszautasította nem politikai okokból. Nem azért, hogy a törvényben való intézkedés a mostani viszonyok között nem opportunus, hanem azért, mert a hadsereg nyelvére vonatkozó minden intézkedés a koronának fentartott, rezervált felségjog.« Azután így folytatja: »Ez, t. képviselőház, a mily merev és alkotmányellenes elmélet, époly új és veszedelmes találmány. Megérdemli, hogy vele többen is tüzetesen foglalkozzanak.«

Ime, Horváth Lajosnak ez volt a nézete, és azért nem értem, hogyan mondhatta a miniszterelnök ur azt, hogy 1867 óta egy hang sem emelkedett az ellen, hogy az 1867: XII. törvénycikk 11. §-a szerint felségjog alapján ő Felségének van joga dönteni, és hogy helyesen, törvényesen döntötte el a nyelvkérdését, és hogy ez ellen felszólalás nem történt. Hogy lehet ilyet állítani? Ime, Horváth Lajos az ő közjogi tudásának egész apparátusával áll elő és fejtegeti, hogy ez nem áll, nem állhat. De ennek felsorolása kívül esik felszólalásom keretén. Csak egyet akarok még nézeteiből idézni. A többség ugyanis azt mondta, hogy ha ez a kívánalom törvényjavaslatba foglaltatnék, ő Felsége valószínűleg nem fogja szankcionálni. Erre Horváth Lajos ezt felelte: (*Halljuk! Halljuk! a baloldalon.*) »Hiszen ha e törvényes intézkedésre vonatkozólag, — hogy t. i. a magyar

nyelv joga vétessék törvénybe, — ha ezen törvényes intézkedésre vonatkozólag ő Felségének szankciója nem lesz kieszközölhető, akkor ez nem lesz törvény, de meg lesz mentve egy közjogi elv az, hogy az intézkedési jog a törvényhozást, a szentesítési jog ő Felségét illeti.

Ime meg volt adva a válasz, és a mi válaszuk is az: tessék a nyelv jogát törvényjavaslat alakjában felterjeszteni. Azt mondják, ő Felsége nem fogja szentesíteni? Halljuk meg, mik ő Felségének érvei, mik azok a fontos nyilatkozatok, hallja meg az ország, és ha az ország belenyugodnék, akkor azután egészen másképp áll a dolog, vagy pedig újabb érvekkel fogunk előállni, és végtére sikerülni fog ő Felségét meggyőzni arról, hogy ez elodázhatatlan, nemcsak régi törvényes jussa a nemzetnek, hanem az ő állami létének is egyik feltétele. *(Igaz! a baloldalon.)*

Holló Lajos: Az állam joga!

Szederkényi Nándor: Ime, t. képviselőház, ezeket az idézeteket azért kellett felolvasnom, hogy bebizonyítsam, hogy a t. miniszterelnök urnak ellenünk irányzott érvelése, hogy mi az 1867 után történeteket helytelenül magyarazzuk, nem áll meg, nem áll az, hogy ő Felsége a német nyelvnek alkalmazását az 1867: XII. törvényzikk 11. §-ában foglalt jogánál fogva törvényesen gyakorolta, és nem áll az, hogy ez ellen felszólalás nem történt volna. A miniszterelnök ur állítása nem felel meg a történeti igazságnak, a mint a felolvasott idézetekből is bebizonyítottam. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

T. elnök ur, kérek szünetet, mert még van mondani valóm.

Elnök: Az ülést öt percze felfüggesztem.

(Szünet után.)

(Az elnöki széket báró Feilitzsch Arthur foglalja el.)

Elnök: Az ülést újból megnyitom. Szederkényi Nándor képviselő urat illeti a szó.

Szederkényi Nándor: T. képviselőház! Azon érvelésekkel, a melyeket a t. miniszterelnök ur ellenünk fordított, hogy azzal a mi álláspontunkat mintegy megsemmisítse, foglalkoztam. Kimutattam, hogy a történetből vett érvelései nem felelnek meg a történeti tényeknek, nem felelnek meg a történeti igazságoknak. A t. miniszterelnök ur közvetlen felénk is fordul azután és azt a — nem tudom, lehetetlen elméletnek tartsam-e, vagy pedig csak úgy tévesen szájából kirepült állításnak — megjegyzést kockáztatja... *(Zaj a jobboldalon.)*

Elnök: Csendet kérek!

Szederkényi Nándor:... nevezetesen Ugron Gábor egy közbeszólására, hogy ezt a mostani küzdelmes eljárást miért nem csináltuk 1867 óta, azon idők folyamán és azért, mert ezt nem csináltuk, méltán a hazafiatlanság vádjával illethet bennünket. A t. miniszterelnök ur, hogy ezen

küzdelmes eljárás 1867 óta a hadsereg kérdésében meg nem indított, ezzel mintegy közvetve ránk hárítja a felelőséget és mint olyanokat állit oda bennünket, hogy ha mi most ezen cselekedetünket és mostani küzdelmünket kötelelességérzetből folyónak mondjuk, ez a kötelelességérzet hiányzott, midőn ugyanezt az eljárást 1867 után nem követtük. Lehet, hogy van valami igazsága a t. miniszterelnök urnak és az ő állítása csak azt bizonyítja, hogy ha a mult évtizedekben történt volna egy ilyen hatalmas lépés, akkor most talán már célunknál is volnánk. De ha ez igaz, akkor kettőzötten kötelelességünk a megkezdett küzdelmet abba nem hagyni addig, míg az győzelemre nem vezet. A t. miniszterelnök ur erre két irányban is tett észrevételt, mondván, hogy az a küzdelem, a mely ezen érdekért folyik, sok veszéllyel jár.

Azt mondja továbbá, hogy sokkal nagyobb károkat okoznának a küzdelmek, mint a milyen előnyvel a győzelmes harc ebben a tekintetben járna. Tehát a t. miniszterelnök ur a győzelmet magát nem zárja ki, csak úgy állítja fel a kérdést, hogy a harc utáni győzelem, tehát nyelvünk érvényesítése a hadseregben, megéri-e azokat a károkat, a melyeket a küzdelem okozott a nemzetnek. Midőn az állam épületének teljes kiépítéséről van szó, midőn egy hiányzó rész betetőzését kívánjuk, az a kérdés, hogy felér-e az ezzel járó küzdelem nehézségeivel az eredmény, akkor nem hiszem, hogy mindenki kész ne lenne a felelettel — s habozna kijelenteni, hogy Magyarország létfeltételét kell kiépítenünk nyelvében. *(Ugy van! balfelől.)*

Az esetleges károkat a t. miniszterelnök ur nem jelölte meg, tehát nem is tudhatjuk, melyek azok. De ezekről a képzelt károkról előttem szóló t. barátaim annyiszor kimutatták, hogy azok csaknem nevetségesek, hogy felesleges is ismételnem, hogy azok az államhítre káros befolyással abszolúte nincsenek. De nem lehet oly káros következménnyel a póttartalékosok behívása sem, mert hiszen ezek olyan köteleltséget teljesítenek, a melyet máskor kell leróniok. Ha ezt a kárt állítják szembe a nemzeti nyelv érvényesülésével, akkor ezt minden magyar ember eltűri. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

A t. honvédelmi miniszter urnak is voltak a multkor egyes észrevételei, a melyeket nagy figyelemmel hallgattunk. Felhasználta ép úgy, mint a miniszterelnök ur, még a drámai mozzanatokat is. Romboló dolog az, a mit mi cselekszünk, az ország határain lángok fognak csapkodni! Így beszélni hat a képzeletre és a kedélyre is. A t. miniszterelnök ur az árvák és özvegyek könnyeit törülgette, siró anyákat és gyermekeket emlegetett, természetes, mind azért, hogy hasson az érzelmekre, mert hiszen nagy nemzeti politikát, érdekeket leküzdeni igen sikeresen lehet az egyéni érzelmek felkeltésével. En ezt rossz néven nem is veszem, hogy ezzel is érveltek. En csak azt állitom elébük, hogy

szel kilépnek a tárgyalás légköréből, és a drámai hatás titkait tanulmányozzák.

Egy drámaíró az 1794-iki konvent idejéből két guillotinozást állít elénk annak a bemutatására, hogy a halál milyen lelki tünetekben nyilvánul, és a publikum mily hatást von le azokból. Az egyik Rolandné asszony, a ki, mikor a vesztőhelyre viszik, fenséges nyugalommal ül a szekeren; mikor a vesztőhelyhez közeledik, nem riad meg, hanem megvetéssel nézi a halált, melyet reámérnek, hidegen lép elébe. A tömeg megdöbben, de hidegen marad, és mintegy megkövülve áll ezen halál láttára. A másik, Dubarry asszony, mikor a guillotine alá viszik, az egész uton jajgat, emlegeti az életet, a guillotine alatt felugrik, és felkiált: »Hóhó ur, csak még egy perczet!« A tömeg mélyen megindult, megrázkódott, mert hiszen ez hat az ő érzékére, a jajgatás, a testi rángatózás átutalása a tömegekre. A t. miniszter ur is siró anyákat emleget, és mindenki megborrad. Hát igenis, ezek drámai mozzanatok, nem is rosszalom, ha igénybe veszik. Csak hogy ezzel a drámai jellemzéssel épen azt mutatták meg, hogy alacsonyán járnak, mert az a drámaíró is azt mondja, hogy a színpad nemes halála Rolandné asszony halála, azt fogják az írók utánozni, és nem Dubarry asszony rángatózásait és kinlódásait, melyek a testi érzelmekre hatnak.

Tehát a t. honvédelmi miniszter ur hiába festi azt a rombolást, melyre én azt válaszolom, hogy felölelve históriánkat, azt a rombolást mi is le tudnók rajzolni, a melyet az a politika idézett elő, a melyet önök most is szolgálnak, a miniszterelnök ural és a többséggel. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Ha mi ezt lerajzolnók évszázadok, évtizedek történetén keresztül, ha mi állanánk elő a siró anyákkal, a kik nem tudják gyermekeiket elhelyezni és a kiknek gyermekei elől el van zárva a katonai pálya, mert azt az önök politikája zárja el, *(Ugy van! a baloldalon. Mozgás jobbfelől.)* mivel oly feltételekhez kötik, a melyek sem az 1867-iki, sem semmiféle törvény alapján meg nem állhatnak, akkor azután nem tudom, hogy néznénk ki. Hát az, hogy a magyar fiúnak anyanyelvén kívül még egy nyelvet, a német nyelvet is kell tudnia, hogy megfelelhessen szolgálati kötelezettségének, míg az osztráknak nem kell más nyelven, mint csak németül tudni: az a paritás, a melyet önök emlegetnek? Vajjon szabad-e ezt az osztrák sulyt a magyar nemzet nyakába dobni? Igazság ez? *(Mozgás a jobboldalon.)* Azok a siró anyák, a kik gyermekeiket nem tudják elhelyezni és azok a fiatal emberek, a kik ajtóról-ajtóra járnak — *(Ugy van! a baloldalon.)* hisz ebben mindnyájunknak van módunk — hogy a postához vagy a vasúthoz segítsük be őket, mert pálya, kenyér kell nekik és akik megelégszenek azzal is, ha dijnoknak veszik fel őket. Ezek pedig nemcsak olyan alacsonyabb nevelésű ifjak, hanem végzett férfiak.

B. Kaas Ivor: Doktor jurisok!

Szederkényi Nándor: És mégis Magyarország magyar hadseregéből, a melyben mintegy 5000 tiszti állás van, a melyből az osztrákok elfoglalnak két-három ezer helyet, a magyar ifjak ki vannak zárva. E felett sirnak az anyák. Ezt tudja a t. honvédelmi miniszter ur, de nem tudják az illetők, hogy miben áll ez, mert ha tudnák, ha ez a köztudatba fog átmenni, akkor sem a honvédelmi miniszter, sem a miniszterelnök ur nem fog úgy védekezni, a mint védekezett, mivel akkor az anyáknak átka fog felemelkedni és ez fogja diadalra vezetni azt a küzdelmet, a melynek harcosai vagyunk mi itt. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Az talán a rombolás, t. honvédelmi miniszter ur, ha mi azt a régi gonosz rendszert, a mely a magyart kiszorítja saját hadseregének köréből, leromboljuk? Igen, mi le akarjuk azt rombolni, hogy felépítsük benne a magyar nemzet templomát és a magyar nemzet fiainak megnyissuk azt a pályát, a melyt őt megilleti, mint megillet minden nemzetet a világon. Ez rombolás? Hiszen már 1790—91-ben az ezredek maguk jöttek és panaszkodtak az országgyűlésnek és az országgyűlések felirataiban is benne van, hogy a magyar nemzet fiai ki vannak zárva az ezredek soraiból, idegenek foglalják el helyeiket, a magyar nemzet a véderőben szolgálatot nem tehet és régi dicsőségének színhelyétől el van zárva. A t. honvédelmi miniszter ur, a ki minket mint rombolókat állított oda, gondolja meg azt, hogy mégis nagy különbség van a régi és a mostani hadirendszer között. A t. honvédelmi miniszter urnak tudnia kell, hogy a régi hadirendszernek tulajdonképeni alapja a magyar nemesi felkelés volt; ez volt a gerincze a régi magyar hadiszervezetnek.

A mai ezredek csak mintegy utánzatai és folytatásai a régi nemesi bandériumoknak s utódai a magyar törvény értelmében az u. n. telek-katonaságnak. Hiszen azelőtt mindig első sorban a királynak volt kötelessége a rendelkezésére bocsátott állami javakból gondoskodni az ország megvédéséről; a csapatok neki csak segélyül adtak, hogy a király kötelességének jobban megfelelhessen. A régi magyar hadrendszer tehát a nemesi felkelésből és azokból az ezredekéből állott, a melyeket egyes tulajdonosok állítottak ki és bocsátottak a király rendelkezésére. Ilyen bandérium kiállításának kötelezettsége hárult az egyes zászlós urakra, egyes egyházi férfiakra. A régi időben fennállott hadrendszer között óriási a különbség. Régente tényleg a királynak nyújtott segély volt az az ujoncz, a melyet az országgyűlés ajánlott meg, ma egészen másként áll a dolog; ma többé nem a királynak szavazunk meg ujonczokat, megszűnt a nemesi felkelés, mely a magyar hadrendszernek tulajdonképeni alapját képezte, a mely nemesi felkelésnél — mint azt a napoleoni háborúk idejéből tudjuk, — a magyar nyelv, magyar

vezénylet és magyar főtisztok voltak előtérben és azok voltak a vezérek.

Az 1848-iki törvények értelmében a nemesi jogok kötelezettségekkel ruháztattak át az ország minden lakosára. A nemesi jogok megszüntek kiváltságok lenni. Így az 1868. évi véderőtörvényben kimondatott az általános védkötelezettség. Nem egyéb ez, mint a régi nemesi védkötelezettségnek, hadbanállási kötelezettségnek átruházása az ország minden lakosára. (*Ugy van! a baloldalon.*) Mi ennek a folyománya? Az, hogy ugyanaz a nemzeti irány, a mely a nemesi felkelésre nézve régen fennállott, hivatva van további fennállásra az így minden lakosra átruházott kötelezettségnél fogva. (*Ugy van! a baloldalon.*)

Az 1867: XII. t.-cz. megalkotásánál még nem volt kimondva az általános védkötelezettség, tehát az 1867: XII. t.-cz. még mindig a régi hadrendszer keretében mozgott. És midőn azt a jogot — hogy t. i. a vezérlét, vezénylet és belső szervezet ügyét ő Felsőge intézze — megállapították, ez még mindig a régi rendszer értelmében történt, mert 1867-ben még nem volt a védkötelezettség általánosítása kimondva, tehát ő előttük csak a régi rendszer lebeghetett. (*Ugy van! a baloldalon.*) Ha pedig ez így van, mi következik ebből? Az, hogy az 1868-iki véderőtörvény megalkotásával és a védkötelezettség általánosításával a régi rendszer abban az alakjában, hogy a királynak szavaztattak meg segedelemképen az ujonczok, megszűnt. (*Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) A királynak nincsenek többé állami jövedelmei, minők ezelőtt voltak a kameralis jövedelmek és a vámok, a melyek közvetlenül a király rendelkezésére állottak. A királynak ma van külön civillistája, a többi bevétel pedig országos kezelés alá vétetik és pedig azért, mert az általános védkötelezettséggel a véderőről való általános gondoskodás is szükségessé vált.

Kimondatott az általános adózás. A hadügyi vezetőség megcsinálja a költségvetést és ennek alapján szavaztatnak meg a költségek, de nem segélyképen, hanem országos szükséglet fedezésére. Ne méltóztassék tehát ott abban a honvédelmi miniszteri székben mindezekről megfeleledkezni, és méltóztassék mindezeknek következményeit is figyelembe venni. (*Helyeslés balfelől.*)

A hadszervezet mai alakjában, a midőn a hadi rendszer nem a személyes bátorságon, nem a személyes erőn, nem a személyes ügyességen épül fel többé, hanem a midőn a hadi rendszernek alapját a tudomány, az összes létező tudományágak képezik, a midőn kezdve a kémiától a fizikának és technikának minden ágáig, az összes ismeretágak a hadirendszer szolgálatába vétetnek és a hadi rendszer ezeken alapul; ma, a midőn, mondhatni, az összes közigazgatás igénybe vétetik a hadi rendszer által, így pl. a vasútépítések körül: többé nem élünk abban a

világban, mint a midő a XVI. vagy XVII. század volt, a midőn még a harcokban állott seregek, akár Nagy Frigyeséi voltak azok, akár XIV. Lajoséi, mindig a királynak saját fegyveres erői voltak, mert ő fizette, s az ő nevében toborzották azokat. Hiszen ma mindez már megszűnt! A hadi tudomány mai állása már meg sem tűri azt, hogy e tekintetben felségjogról beszéljenek. El lehet-e azt komolyan képzelni, hogy a hadi tudomány mai állása, a technika új vívmányai, s a mai kémiai ismeretek oly bőséges felhasználása mellett a hadi rendszer keretében felségjogokról beszélhessünk? Ez ha nem képtelenség, akkor lehetetlenség! (*Ugy van! balfelől.*) A Felsőge talán azt a, technikai és kémiai ismereteket feltételező hadi tudományt maga műveli? Nem, hanem mások művelik. Kik? A legilletékesebbek. Kik a legilletékesebbek? Azt felelik erre, hogy bizzuk ennek eldöntését ő Felsőgének felségjogára.

A midőn ma milliók és milliók hivatnak az egyes államok részéről fegyverbe; a midőn milliónyi és milliónyi kiadások követeltetnek a hadseregek fentartására: fenn lehet-e tartani azt az elvet, — még ha fennállott volna is a multban — hogy ily viszonyok között, a midőn egy háboru egész országok egzisztenciáját dönti meg; a midőn a tudomány tételeinek helytelen felhasználása akár a léghajózás terén, akár a villamosság alkalmazása terén szerencsétlenségbe dönthet egy egész országot, lehet-e abban megnyugodni, hogy mindezeknek ez vagy ama része felségjog? Ma a tudomány kihívja a legerősebb kritikát, a hadszervezet is kihívja azt, sőt kötelessége az illetőknek intézkedéseiket a legerősebb kritika alá vetni, hogy ott esetleg a félszükségeket vagy hibákat felismervén, azokat úgy intézzék el, a mint az szükséges.

Egy híres külföldi író, Stein Lőrincz egyik kiváló munkájában azt írja: »hogy a sereg élete nem különvált ma már a nép életétől, a sereg kulturája, a nép kulturája, a nép minden család- és osztálykülönbség nélkül a fegyveres erőhöz tartozik és kötelessége vérét ontani a hazáért, ezzel a sereg ügye az összesség ügyévé és nem az egyes ügyévé lett.« (*Ugy van! balfelől.*) És ezen ügynek ellenőrzése és gondozása hol nyerhet kifejezést, ha nem itt a parlamentben, ha nem itt köztünk? Én tehát, a mi az egész hadsereg ügyét illeti, kimondom, hogy az mind a parlamentnek feladatai közé tartozik. (*Helyeslés balfelől.*)

Azt mondja a t. miniszterelnök ur, hogy a nemzet belátta, hogy konfliktus jönne létre a nemzet és az uralkodó között — és ezt ellenünk hozza fel — és hogy a nemzet ezt belátván, ezekről a követelményekről lemondott. Ez annyit tesz, hogy hasztalan küzdünk, mert úgy sem nyerhetünk, tehát a Dante poklának kapuja van előttünk: mondjatok le minden reményről. Ime, ezt hirdetik a nemzetnek, mondjatok le minden reményről, mert különben konfliktus jön létre a nemzet és az uralkodó között. Nézzük csak meg

azt a konfliktust, miben is áll az? *(Halljuk! Halljuk!)*

A nemzet 1790—91-ben azon keserves esztendők után, a melyeket a Josefinizmus alatt eltöltött, törvényalkotásokba bocsátkozott, biztosítékokat kívánt, törvényeket alkotott, a melyek akkor kielégítőek voltak és ma is kielégítőek, csak azok szelleme, csak azok betűje értelmében kormányozzanak a t. miniszter urak és azt tartásuk szem előtt, hogy az ország független, másnak alárendelve nincsen, hogy ez ország saját törvényeivel és nem idegen országok rendeleteivel és szokásaival kormányoztatik. *(Ugy van! balfelől.)* Tessék ezt megtenni és akkor megszűnik Magyarországon a hadseregnek német része is.

Az a konfliktus, a mely József császár és a nemzet között létrejött, megoldatott az 1790/1-iki törvényekben. *(Ugy van! balfelől.)* És erre jöttek a francziák, a napoleoni háborúk a nemzet lojalitásának hallatlan kifakadása, a melyhez hasonlót a világ nem mutat fel. *(Ugy van! balfelől.)* Ime ez a konfliktus ide ment ki azzal, hogy 1790/1-ben azok a megnyugtató törvények hozattak. De hogy közelebbi időkre menjek át, — nem akarok a 48-as időkről beszélni, mert ezt a historikusokra bízom, — csak rátérek az 1866-os időre, midőn a kiegyezés újból felvettett az 1860/1-iki alkotmányos próba után — az ott kifejlett konfliktus folytán — mert hiszen az is konfliktus volt — a nemzet és az uralkodó között. Hová fejlődött ez a konfliktus? Oda fejtett 1866-ban, hogy midőn a császári hadak Königrátnél az utolsó csapást is elszenvedték és a mint az akkori újságok híresztelték és hozták — mert én azok után beszélek és elfogadom, miat legendát igaznak, — hogy midőn ő Felsőge a Burgba kocszott, a szerencsétlen königráti csata hírének hatása alatt a néptömeg összefutott és az uralkodóra lármázott, hogy köszönjön le. *(Felkiáltások: Ugy van!)*

B. Kaas Ivor: Ez bécsi lojalitás!

Szederkényi Nándor: Ez történt akkor. Utána néhány hónappal ő Felsőge magában lejött ide Budapestre. A kik akkor éltek és részt vettek a politikában, igen jól tudják, hogy az egész Pest és Buda kiment ő Felsőge elé, a kit Bécsben leköszönésre szőlítottak fel az utcai tömegek, s itten oly lelkes fogadtatásban részesült, a melyet még soha nem látott. Ezután megalkották a 67-es kiegyezési törvényeket. Az 1860/1-diki konfliktus tehát így végződött.

A nemzettel azt hitték el az 1867-iki törvények megalkotása után, hogy a nemzet mindent megnyert. Erről már én is tanu vagyok, hogy nem itt, hanem a másik képviselőházban hallottam, hogy az illető képviselő urak mellüket verve jelentették ki, hogy az országnak ez időszertint nincs kívánni valója, mert mindent megnyert az 1867:XII. törvényekben. Ime tehát ez a konfliktus így végződött abban a hitben, hogy a nemzet csakugyan mindent meg-

nyert. El is hitték ezt azok, a kik élnek az önök soraiban, azok közül, a kik azon időben működtek, sőt az országnak nagy részében is elhittették. A jó magyar pedig hisz és bizik.

Holló Lajos: Bizik örökké! Háromszáz esztendő óta bizik!

Szederkényi Nándor: Most meg kiderül, hogy egy nagy vitás pont van az 1867:XII. törvényekben, mert azoknak az intézkedéseknek, a melyek állítólag ezek alapján történtek, azoknak helye nincs itt benn az országban és midőn 30—35 éven keresztül láttuk és látta az ország, hogy azok a törvények nem arra használtatnak fel, hogy az azokban lefektetett elvek érvényesüljenek, hanem ellenkezőleg, hogy még fennálló reménységét is a nemzetnek nemcsak aláássák, de meg is semmisíték, *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* akkor tessék bíról felállnia akárkinek itt e képviselőházban, azt kérdem: nincs-e igazunk és nincs-e igaza azoknak, a kik küzdenek abban a tekintetben, hogy ezt türni nem lehet? *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Mert ez nemcsak a 67-es törvények meghamisítása, de a nemzeti jogoknak örökre való elszakasztása. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

B. Kaas Ivor: Ez a czél!

Holló Lajos: Tovább kunyoráljunk nyelvünkért?

Szederkényi Nándor: Sem a honvédelmi miniszter ur, sem a miniszterelnök ur nem azt mondja, hogy: »Uraim, most ezt nem lehet elérni, mert ilyenek az állapotok«, hanem azt mondják: »Nem lehet!«

Holló Lajos: Az ő joga!

Szederkényi Nándor: Ez tehát azt jelenti, hogy erről le kell mondani, ezt sohasem lehet elérni. Ha nincs úgy, tessék erről bizonyosságot tenni. Önök hallgatnak, pedig magukban érzik, hogy igazam van. Miért nem adnak hangot? Hiszen ezzel a hangadással már sok kibékítést idézhetnének elő! *(Igaz! a baloldalon.)* Azok, a kik kötelességüknek tartják ma a küzdelmet, nemcsak azt tartják szem előtt, mi a törvény, hanem főleg azt, a mit önök propagálnak, hogy örökre le kell mondani. Ha pedig így áll a dolog, akkor mi itt küzdünk addig, a mig össze nem roskadunk. *(Éljenzés a baloldalon.)* Itéljenek el önök! *(Egy hang a közepén: Elitéljük!)* Jól van, ítéljen el mindenki, de megmentjük a magyar nemzeti nyelv becsületét a történelem számára. *(Helyeslés a baloldalon.)* Ezt a küzdelmet pedig nem önök fogják elbírálni a történelemben, hanem erről utódaink fognak ítélni.

A t. honvédelmi miniszter ur lángokat festett nekünk. Szinte magam is megriadtam. Ámde merre vannak? Majd lesz, — mondja — Keletről. *(Mozgás a baloldalon.)* Ez az, a mit szem előtt tartunk mi is. A miniszterelnök ur és a honvédelmi miniszter ur is rámutatott arra, hogy a görögök történetétől kezdve egészmáig, Magyarországnak mindig érdeke volt az a Kelet. Érdeke, de ehhez az érdekekhez a nem-

zeti politika is hozzá van kötve. *(Helyeslés a baloldalon.)* Nem internacionális érdek ez, hanem a magyar nemzeti politikának következménye a Keletre való figyelés. *(Helyeslés a baloldalon.)*

B. Kaas Ivor: Nem kell magyar pénzen és magyar vérrel osztrák provinciát foglalni.

Szederkényi Nándor: És midőn ők arra mutatva azt mondják, mi romboljuk a hadsereget, holott onnan jön a veszély, én erre azt mondom, hogy először is ez nem áll, t. honvédelmi miniszter ur. Onnan bizony határainkra senki sem fog tüzet gyujtani, mert a maczedónoknak elég bajuk van a törökkel, nemhogy idejőjjenek. Hát kik azok? A bosnyákok, a hercegőczok? Ez is egy olyan drámai fogása a t. miniszter urnak, a melyet a hatás kedvéért akart csak előadni. Magyarországnak egy nagy érdeke van a Kelet felé, de ez az u. n. magyar állami impérium kérdésével van összefüggésben és ha mi a magyar nemzeti állami impériumot nem vagyunk képesek megalapítani, akkor fittyet sem ér a Keletre vonatkozó észrevétel.

B. Kaas Ivor: Itthon nem tudunk magyarok lenni és Maczedóniában akarunk magyarok lenni?

Szederkényi Nándor: Hátunk mögött velünk akarják ott a gesztenyét kikapartatni Ausztria javára, erre azonban mi kaphatók nem vagyunk, *(Helyeslés balfelől.)* mert hogy a magyar vér omoljon ott és a magyar csontok ott pihenjenek nem tudom, kinek a kedvéért: hát erre én is azt mondom, hogy sem egy magyar csontot, sem egy csepp magyar vért arra, hogy mi az osztrák érdekeknek a Keleten a hasznót kikaparjuk, nem áldozunk, ez ellen mi mindig tiltakozunk. *(Helyeslés balfelől.)* Az a politika, melyet önök folytatnak, erre céloz; az nem magyar nemzeti politika, a melyet önök folytatnak a keleti kérdésben. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Nekem nincs már időm, nem is készültem arra, hogy ezen irányban a história igazságát kimutassam, de majd máskor ki fogom mutatni.

Tudom én azt, hogy miként kell éreznie a t. miniszter urnak, hiszen olyan helyzetben van ma, mint a régi időben a pánczéba öltözött lovagok, hogy csak annyi mozgása van, a menyit a pánczél megenged. A t. miniszter urnak szívében mi van, ő tudja, mozognia azonban csak úgy lehet, a mint a bécsi pánczél engedi. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

T. képviselőház! Álláspontom igazolására kötelességem volt ezeket elmondani, habár az önök nemtetszésével találkozom, mert hiszen önök az ilyeneket hallgatni már nagyon unottak és elfásultak. Spleenjük van már. Óh, minek ez a beszéd, hisz már annyiszor hallottuk, mondják. Ha önök a maguk igazságait érveikkel adnák elő, mi szívesen meg fognánk hallgatni és szívesen is fogunk arra válaszolni, mert ezt tartom én a parlamentáris élet követelményének, *(Helyeslés balfelől.)* de csak hall-

gatni és akkor a hallgatás folyamán vádakat emelni, hogy mi az ország érdekeit romboljuk, Magyarország érdekeit a Kelet felé megzavarjuk, hogy mi az árváknak és a szegényeknek bajt okozunk, mert a rezervistákat behívták: akkor nekünk nem egyszeri felszólalásra, de ha lehetne, száz felszólalásra kellene a jogot igénybe vennünk, hogy önöknek ezen vádjait eloszlassuk, önöket meggyőzzük a mi igazságunkról. Mert én hiszek az igazság erejében, hogy bármint adják önök az unottat, azért önöket meggyőzni lehet és erről a hitünkről sohasem mondunk le. *(Ugy van! balfelől.)*

Önök nagyon szeretnék, ha mi is igen t. szomszédainkkal tartanánk és bizonyos feltételek fejében mi is abbahagynók a küzdelmet. Én ezen feltételekre nem teszek észrevételt; én a magamét megmondtam annak idején, hogy én a nagy nemzeti kincset, a nemzet nyelvét, a melyben van a nemzet élete — hiszen nyelvben él a nemzet — semmi feltételeknek alárendelni nem vagyok hajlandó. *(Helyeslés balfelől.)* Ma is ugyanezt állítom; de önök azt szeretnék, hogy legyen már rend és ez a függetlenségi párt legyen ismét a régi, olyan, mint a pusztában maradt Memnon szobra, a mely néha-néha, midőn az idő elkövetkezik, megszólal, bús nótákat zeng a multról, azután ismét elhallgat, várva az időt, a midőn újra megszólalhat.

Ezt a politikát — be fogják látni t. barátaim — tovább folytatni nem lehet, hogy mi trubadurok vagy hegedősök mintájára elregéljük a régi multakat és követeléseket. Ez többé a mai időben fenn nem állhat, ez meg nem maradhat. *(Ugy van! ugy van! balfelől.)*

Tudom, hogy igen t. szomszédaink nem is így értik ezt. Itt épen az a kérdés, hogy ki fog csalódni. A t. kormány csak azt várja, hogy végre mindezeket a bajokon túlessék. Hát azt hiszi, hogy ezek a kérdések el fognak talán aludni?

Nem hallja a t. kormány t. társaink egyes megnyilatkozásait hirlapokban is, hogy csak kíséreljék meg a létszámemelést, akkor újra neki kell majd menni az obstrukciónak? Azt hiszi talán a t. kormány, hogy már örökre lemondtak itt az obstrukciónról és a küzdesnek azon neméről, a melylyel egyedül lehet czélt érni e parlamentben. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* a hol a tanácskozássra 40 tag és a határozathozatalra 100 tag elegendő? Ne higyjék tehát, ne is éljenek abban a csalódásban vagy abban a hitben, hogy talán majd lefőzik szomszédainkat, a kik most elhallgattak és elállottak az erősebb küzdelemtől. Ez csak egy ideiglenes dolog. A miért mi küzdünk, az az, hogy szünjék meg ez az örökös küzdelem végre-valahára. Ezt kívánjuk, ezért törekszünk a mostani megoldásra.

Vagy van megoldásuk önöknek és akkor adják meg most — mit tartogatják, hogy majd egy esztendő mulva vagy két esztendő mulva

fognak azzal előállani? — vagy nincs megoldásuk, és akkor vallják be azt is, akkor azután t. szomszédaink is fogják tudni és látni a helyzetet.

B. Kaas Ivor: Az ám, közös választások után!

Szederkényi Nándor: A mi álláspontunk tehát tiszta és világos. Mi azt akarjuk, hogy a nyelv kérdése most nyerjen megoldást. A kormány pedig megragad minden alkalmat, hogy az ellenzéknek egyik-másik részét megnyerje a maga számára, s ezzel kimenekülhessen mostani kedvezőtlen helyzetéből, halogatván a kérdés megoldását a jövőre. Mi pedig azt akarjuk, hogy a jövőt mentsük meg az országnak, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy aztán bölcs munkálkodással és hasznos tevékenységgel dolgozzék és munkálkodjék. Ez a mi törekvésünk és a mit szem előtt tartunk, az az igazság oly tiszta és világos, hogy ezt önöknek is el kell ismerniök. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mi nem akarjuk továbbra is a konfliktust, nem akarunk továbbra is ilyen küzdelmeket. Tehát ismerjék el, hogy jót akarunk, hogyha inkább most akarjuk ezt a harcot befejezni, mintsem hogy évekre nyuljék ki az, és egy fél év vagy egy esztendő múlva megismétlődjék. Ez a mi törekvésünk. Sokan azt mondják, hogy mi csalódunk, hogy a dolog nem így lesz. Hát én egyebet sem kérek az Uristentől, mint hogy ebben az országban mi legyünk a legutolsó csalódottak felfogásunkban és küzdelmünkben. Legyünk csalódottak, és akkor örömmel temetkezünk el a feledékenység semmiségébe. *(Éljenzés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: A honvédelmi miniszter ur kíván nyilatkozni.

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: T. képviselőház! Szederkényi t. képviselő ur felszólalására hosszasan reflektálni nem óhajtok, mert én azzal régen tisztában vagyok már, hogy teljesen meddő munkát végeznék, hogyha én az ő fanatikus hitét akarám megingatni, és őt kapacitálni igyekezném. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Mindjárt felszólalása kezdetén megemlítette, hogy ő nem obstruál, hanem egyszerűen csak jogát akarja igénybe venni, a mennyiben egy határozati javaslatot adott be, és őt a zárzó megilleti. És erre azután három és fél óra beszédet tartott! *(Derűtség a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Éljen Szederkényi! Nagyon helyesen tette!)* Hogyha ez nem obstrukció, akkor egyáltalában nem tudom, mi az.

A t. képviselő ur egész beszéde fonalán végig sokat kíván bizonyítani, főképp igen sok olyant, a mit senki kétségbe nem vont. Hanem egyet nem sikerült bebizonyítania, a mint ez egyáltalában nem is fog sikerülni senkinek: azt, hogy nem teljesen indokolatlan és a nemzetet gyilkoló fegyver ez az obstrukció. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

A póttartalékosokra vonatkozólag a t. képviselő ur felemlítette, hogy, hiszen az nem baj, hogy azok bevonulnak, mert egyszer ugyanis be kell vonulniok fegyvergyakorlatra. Én ugyan akkor nem voltam jelen, de azt hiszem, így méltóztatott magát kifejezni. Ha nem így történt, van módja azt rektifikálni. Itt egy nagy tévedés van. Azok a póttartalékosok, sajnos, nemcsak fegyvergyakorlatra vonulnak be...

Ugron Gábor: Másra nincs joguk!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: ... hanem az 1888 : XVIII. t.-cz. értelmében a létszám kiegészítésére és a mint a multkor volt szerencsém megemliteni, mindaddig benn fognak tartatni, a míg a megszavazandó ujonczok nem lesznek kiképezve. Ez pedig három, sőt négy hónapig is tarthat! *(Zaj balfelől.)* Méltóztatassanak megszavazni a törvényjavaslatot, akkor nem fog ilyen soká tartani!

Ugron Gábor: Adják meg a magyar nyelvet! A nyelvünket ne rabolják el! *(Zaj.)*

Elnök (csenget): Csendet kérek! Kérem a képviselő urakat, méltóztatassanak a honvédelmi miniszter urat nyugodtan meghallgatni.

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Rosz néven veszi a t. képviselő ur, hogy a t. miniszterelnök ur és én azt állítjuk, hogy az obstrukciónak romboló hatása van, sőt visszavág azzal, hogy a kormány követ romboló politikát. *(Ugy van! balfelől.)* Lehet-e ennél igazságtalanabb és méltánytalanabb vád? Hát volt-e kormány, a mely épen a hadsereg magyar elemeinek érvényesítésére többet hozott volna, mint ez? *(Igaz! Ugy van! jobbfelől. Ellenmondások balfelől.)*

B. Kaas Ivor: Hát Andrassy!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Volt-e kormány, a melynek egyéb programja is több haladást mutatna, mint ezé a kormányé? *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

Azt mondja a képviselő ur, hogy a siró anyák miránk fognak panaszkodni, hogy nem adunk módot nekik, hogy a katonai intézetekben elhelyezzék gyermekeiket. Méltóztatassanak a kormány programját elolvasni. E programnak egyik főpontja: hogy a katonai intézetekben lehetővé akarja tenni a magyar elem érvényesítését nagyobb arányokban. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől. Zaj balfelől.)*

Ugron Gábor: Száz esztendeje, hogy a Ludovikát ebből a szempontból felállították.

B. Kaas Ivor: A magyar intézetekben?

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: A közös intézetekben! *(Zaj.)*

Elnök: Kérem a képviselő urakat, ne méltóztatassanak a szónokot zavarni!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: De felszólalásomnak egészen más célja volt, mint a képviselő urral polemizálni. A t. miniszterelnök ur legutóbbi felszólalásában a helyzetet és az obstrukció gyilkos hatását az igazság erejével és az igaz hazafiság ragyogó fényével világította meg; *(Helyeslés a jobboldalon.)*

lon.) argumentumai oly hatalmasak, oly megragadóak és megdönthetetlenek voltak, elokvenziája oly fényes, oly szívhez szóló és elragadó volt, hogy igazán hihetetlennek tűnik fel, hogy az ujonczjavaslatokat minden további vita nélkül azonnal meg nem szavazták. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől. Zaj balfelől. B. Kaas Ivor többször közbeszól. Felkiáltások a jobboldalon: Vízet neki!)*

Elnök: Kérem Kaas képviselő urat, ne méltóztassék folyton közbeszólni.

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Megdöbbenéssel és a legkomolyabb aggodalommal eltelve tapasztaljuk, hogy mindennek daczára a meddő harc tovább folyik és akad néhány magyar ember, a ki szembe helyezkedik a nemzet millióinak azon óhajtságával, hogy dobják már el ezt a fegyvert, a mely árt a magyar ügynek; *(Igaz! Ugy van! jobbról és a középén.)* hogy térjünk át egyszer már a termékeny munka terére. *(Helyeslés jobbfelől.)* Hiszen a munkának oly nagy halmaza van előttünk, oly égetően sürgős volna annak elintézése, hogy egyenesen e munka elodázásában rejlik a veszély az országra. *(Igaz! Ugy van! jobbról és a középén.)* Midőn mindenki, a kire csak a logika ereje hatással van, látja, hogy ez a küzdelem nemcsak hogy a legcsekélyebb siker reményével nem kecsegtet...

Ugron Gábor: Azt nem tudjuk! Parlamentis élet van! *(Zaj.)*

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: . . . akkor egyenesen megfoghatatlan, hogy akad egynéhány hazafi, — mert hiszen távol áll tőlem, hazafiságukat kétségbevonni — hogy tehát akad néhány hazafi, a ki akaratlanul elősegíti a nemzet legádázabb ellenségeinek célját *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Kik azok?)* és szándéka ellenére szövetségese mindazoknak, a kik ezt a nemzetet gyűlölik és vesztére törekednek. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

Ne méltóztassék szerényletlenségnek venni, hogy midőn a t. miniszterelnök urnak az ő fényes elokvenziájával és hatalmas érvelésével nem sikerült önmagát meggyőzni, hogy én akkor mégis vállalkozom felszólalásra. Hiszen tudom, hogy nekem még kevésbé fog ez sikerülni, de célom az, hogy megnyugtassam a saját lelkiismeretemet, a mely mindaddig nem nyugodnék, míg egy újabb, az ujonczozást és ezzel kapcsolatosan a póttartalékosoknak fegyver alatt való tartását a lehető legnagyobb közvetlenséggel érintő fontos körülményt a t. képviselőháznak, de különösen a t. obstruáló képviselő uraknak becses tudomására nem hoztam.

T. ház! Az ujonczozásra vonatkozó tervezet és előintézkedések az év folyamán már ötször lettek megváltoztatva. Nem azért említem ezt, mintha ki akarnám mutatni, hogy ez a körülmény mennyi felesleges munkát, mennyi felesleges kiadást okozott az országnak, hanem csak rá

akarok mutatni annak szomorú következményeire, ha esetleg, mint a mi tényleg küszöbön áll, szükséges volna ezen intézkedéseket még hatodszor is megváltoztatni.

Legutóbb az ujonczozás megkezdése január 4-dikére tüzetett ki. Ez csak úgy lesz betartható, és erre különösen bátor vagyok becses figyelmüket felhívni, ha az ujonczjavaslat ma, vagy legkésőbb a holnapi napon megszavaztatik a képviselőház által. *(Derűtség a néppárton és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások a jobboldalon: Mi van ezen mulatságos?)* Méltóztassék csak meghallgatni, hogy majd a végeredmény szintén neveléses lesz-e!

Igy is csak a legnagyobb erőmegfeszítéssel és távirati intézkedés utján tudnók a terminust betartani. Ha tehát ez sikerülne, akkor az ujonczok oly időben vonulhatnak be, hogy első kiképzésük a tavasz folyamán befejezhető, és akkor lehetővé válik, hogy a póttartalékosok ugyancsak a tavasz folyamán, legalább oly időben, a mikor a legsürgősebb mezői munkák vannak, a fegyveres szolgálat alól hazabocsátassanak. De még azon esetben is, ha a megszavazás megtörténik, rendkívüli sürgős intézkedésre van szükség, úgy, hogy még a főrendiházi megszavazást és a legfelsőbb szankcionálást sem lehetne bevárni, hanem már előzetesen kellene intézkedni. Nem azt mondom, hogy az ujonczozást megkezdendők, mielőtt a törvény jogerőre emelkedik, csak az előintézkedéseket kell előzetesen megtenni.

Mi történik már most abban az esetben, ha, a mint mondtam, ma vagy holnap ezen ujoncz-törvényjavaslatok nem lesznek megszavazva? Akkor új terminusok kitűzése válik szükségessé, új előintézkedéseket kell tenni. Erre a honvédelmi miniszterium kebelében 2—3 napi előmunkálatra van szükség; a hadkiegészítő hatóságok az új utazási tervek elkészítésére minimum 14 napot igényelnek, azután ezen tervezetek a honvédelmi miniszteriumban átvizsgálatnak és jóváhagyatnak. Erre ismét négy-öt nap kell. Azután, tekintettel az ügy rendkívül sürgősségére, távirati intézkedések történnek az ujonczoknak a sorozó bizottságok elé való beidőzésére. Erre legkevesebb nyolcz nap szükséges. Ha ezen napoknak számát összeadjuk, egy teljes hónap jön ki, vagyis egy hónap múlva lehet majd az ujonczozást megkezdni. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Az ujonczozás rendszeren két hónapig tart. de most az erőknek teljes megfeszítésével és minden eszköznek kihasználásával az időt felére redukáljuk. *(Helyeslés a jobboldalon.)* A midőn az ujonczozás befejeztetett, következnek a számbavételnek és az ujonczok beosztásának nagy munkája, a melyet, akárhogy erőlködünk is, négy hét előtt be nem fejezhetünk.

Ebből tehát következik az, hogy az ujonczok április 5-ike előtt semmi szin alatt nem vonulhatnak be, a kiképzést pedig május vége előtt nem fejezhetnők be, a minek azután szo-

moru következménye az lesz, hogy a póttartalékosokat épen a legsürgősebb mezei munkák ideje alatt, *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Zaj balfelől.)* május végéig fegyver alatt benn kell tartani. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

B. Kaas Ivor: Ennek katonai értelme nincs! *(Zaj a jobb- és a baloldalon. Elnök csenget.)*

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Ha nem méltóztatott megérteni azt, a mit a miniszterelnök ur és én is bátor voltam a Balkán-félszigeten beállható politikai eshetőségekre nézve mondani — *(Zaj a baloldalon.)* és a mit Szederkényi t. képviselő ur is teljesen félreértett — akkor természetesen nem lehet az urakat kapacitálni, de méltóztassanak gondolkozni a felett, hogy hiszen nem is lehet, nem is szabad erről nyilvánosan beszélni, de mindenki megérti, a ki meg akarja érteni.

B. Kaas Ivor: Értjük!

Ugron Gábor: Ne kobozzák el nyelvünket! *(Folytonos zaj a baloldalon.)*

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Még módjuk van a t. képviselő uraknak az obstrukció megszüntetésével a póttartaléknak ezt a könnyítést megszerezni. *(Helyeslés a jobboldalon. Zaj balfelől; felkiáltások: Magyar nyelv!)*

Én tehát bátor vagyok az önök magyar szívéhez 40 000 magyar póttartalékos nevében azon kérést intézni, *(Zaj a baloldalon. Helyeslés jobbfelől.)* méltóztassanak az obstrukció fegyverének letétele által hozzájárulni ahhoz, hogy a póttartalékosok ezen könnyítésben részesülhessenek. *(Élénk helyeslés és éljenzés a jobboldalon. Nagy zaj balfelől; felkiáltások: Németül nem! Magyar nyelv!)*

Elnök (csenget): Következik Gabányi Miklós. *(Nincs jelen!)*

Következik Rakovszky István!

Rakovszky István: Én Mukits Simon képviselőtársammal a sorrendben cseréltem. *(Helyeslés a baloldalon. Zaj jobbfelől.)*

Elnök: Következik Pap Zoltán!

Ugron Gábor: Cseréltek, nem lehet tovább folytatni. *(Nagy zaj a baloldalon. Felkiáltások jobbfelől: Majd ha rájön a sor!)*

Rakovszky István: A házszabályokhoz kérek szót! *(Zaj a jobb- és a baloldalon.)*

Elnök (csenget): Méltóztassék bevárni az elnök intézkedését. Előbb meg kell keresnem, hogy Mukits Simon képviselő ur hol van a sorrendben, a melyre nézve Rakovszky képviselő urral cserélt.

Münnich Aurél előadó: A 14-ik!

Elnök: Akkor Rakovszky képviselő ur a 14-ik helyre sorozva fog következni.

Következik tehát Mukits Simon!

Mukits Simon: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mielőtt felszólalásom tulajdonképeni tárgyára, az általam benyújtott ellenindítványra, illetőleg határozati javaslatra s arra a határozati javaslatra, a melyet Holló Lajos igen t. képviselőtársam nyújtott be s a mely tulajdon-

képeni indokát képezi felszólalásomnak, áttérnék, kötelességszerűleg foglalkoznom kell a t. honvédelmi miniszter urnak nagy frázisokkal elmondott iménti beszédével. *(Mozgás a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

A t. honvédelmi miniszter urnak a póttartalékosokra történt hivatkozására azt jegyzem meg, hogy az én vélekedésem szerint a póttartalékosokat csakis fegyvergyakorlatra lehet behívni, nem pedig a létszám kiegészítésére, *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* mert erre az 1867: XII. t. cz. 12. foglalt megajánlást a törvényhozás még nem adta meg. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Azt mondja továbbá a honvédelmi miniszter ur, hogy a nemzet legádázabb ellenségeinek célját szolgálja és mozditja elő az obstrukciót.

Hát, t. képviselőház, én nem hiszem, hogy a magyar nemzetnek ádázabb ellensége legyen, mint az osztrák és az osztrák császár.

T. képviselőház! Neveztesék ez a harc obstrukciónak — magam is annak nevezem...

Holló Lajos: Én is!

Mukits Simon: . . . de ez az obstrukció akkor, a midőn az a magyar államiságért, a magyar nyelv jogáért, a magyar zászlóért, jelvényért és czimerért folyik, jogosult, s magyar közjogunkban ez az egyetlen közjogi fegyver, a melylyel az osztrák császárral szemben — mert nem akarom feltételezni a magyar királyról azt, hogy a magyar nyelv jogának érvényesítését a magyar hadsereg szervezetében akadályozza — mi a magyar nyelv jogát kivihathjuk. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* És ezt bizonyítom is, t. képviselőház. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

1848 előtt a Karok és a Rendek táblájánál volt a törvénykezdeményezés sulypontja; 1848 óta pedig a törvénykezdeményezés sulypontja a koronánál van. Már most hozzon meg a képviselőház és a főrendiház egy országgyűlési határozatot és ezen országgyűlési határozatban ismerje el a magyar nyelv jogát a hadsereg szervezetében és vonatkozzék az a magyar nyelvnek e szervezeten belül való érvényesítésére: Ő Felsége ezt a — nem képviselőházi, hanem országgyűlési — határozatot visszautasíthatja a nélkül, hogy alkotmányértést követne el. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Egyedül az obstrukció az a közjogi fegyver, a melynek alkalmazásával azt mondhatjuk a magyar királynak: megkapod a katonádat, de add meg a magyar nemzetnek nyelvéhez való jogát. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Az obstrukció az egyetlen fegyver, a melylyel a magyar nemzet a maga szuverénitását érvényesítheti az osztrák császári akarat túlkapásaival szemben. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Ezek után, t. képviselőház, áttérek felszólalásom tulajdonképeni tárgyára, nevezetesen a Holló Lajos t. képviselőtársam által benyújtott határozati javaslatra. *(Halljuk! Halljuk! a baloldala-*

lon.) Tulajdonképen az készített engem felszólalásra, hogy kimutassam azt, hogy a magyar nyelv jogáért vívott harc e határozati javaslatl be nem fejezhető, e határozati javaslat annak eredménye nem lehet, mert ez a határozati javaslat lényegében nem más, mint a t. szabad- elvü párt és a t. kormány katonai programjának 8-ik pontja. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* E határozati javaslattal tehát először azért kell foglalkoznom, mert nem elégít ki, másodsor pedig azért, mert Kossuth Ferencz igen t. képviselőtársam helyezte kilátásba, hogy ezt a határozati javaslatot az unjanczmegajánlásról szóló törvényjavaslat tárgyalása alkalmával a megajánlás feltételeként fogja betervezni.

A kérdés az, hogy az összes hadsereg magyar részében a német nyelv használata állapot-e vagy jogosság; de az engem különösen azért nem elégít ki, mert jogátruházást képez, és elfogadásának — a mint bizonyítani fogom — következménye lesz az, hogy csakis az 1867. évi XII. törvényczikk 11. §-ának megváltoztatásával követelheti a nemzet a magyar nyelv jogának a hadseregben való érvényesítését, nem pedig e nélkül.

A már egy év óta folyó katonai vitát én a nemzet harczának tekintem a magyar állam államiságáért, állami nyelveért, zászlajáért, jelvényeiért és czimereért. Harcz volt ez, t. ház, és harcz is marad a magyar nemzet szuverenitásáért. Nem új harcz ez; évszázadokon keresztül meg-megújuló harcza volt ez a nemzetnek az uralkodóház törekvései ellen, a mely államiságunkat és alkotmányunkat letiporni, megsemmisíteni törekedett. Az osztrák katonai diktatura által felújított harcz volt ez, a midőn az unjanczlétszám felemeléséről szóló törvényjavaslat benyújtásával a magyar nemzettől ismét újabb terheket követelt az osztrák katonai diktatura. Ezzel szemben védelmi harczát vívta a nemzet nyelvének jogáért, államiságáért. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* E harcz közjogi részét és ütközpontját az a kérdés képezte, hogy az 1867 : XII. t.-czikk 11. §-ába be lehet-e magyarázni a magyar hadsereg, mint az összhadsereg kiegészítő része szolgálati nyelvének meghatározási jogát, vagy sem. *(Ugy van! balfelől.)* Azon kérdés eldöntése képezte a diskusszió tárgyát, hogy jogállapot-e a magyar hadseregben, mint az összhadsereg kiegészítő részében a német nyelv használata, vagy csak türt, tényleges állapot, . . .

Molnár Jenő: Visszaélés!

Mukits Simon: . . . a mely legitimálva nincs; a melynek törvényes gyökere másban, mint a királyi hatalomban nincs, mert egyáltalában nincsen törvény, a mely kifejezetten vagy csak hallgatagon is, közvetve vagy közvetlenül a magyar hadseregnek, mint az összhadsereg kiegészítő részének vezényleti és szolgálati nyelvét a németet tenné; de nincsen törvény, a mely ő Felségét feljogosítaná, hogy határozza meg a

magyar hadsereg szolgálati és vezényleti nyelvét. És ha nincsen törvény, ha ő Felsége az 1867 : XII. t.-cz. 11. §-ában ezt a jogot nem nyerte, én abban a meggyőződésben és hitben vagyok, hogy a magyar hadseregnek nyelvét németté nem a magyar király tette; mert ha a magyar király tette volna németté, akkor esküszegést követett volna el, — én pedig a magyar királyról esküszegést feltételezni nem akarok — tehát csakis az osztrák császár tehetette. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

Kérdés tárgyát képezte a lefolytatott tizenkét hónapi vitában, hogy van-e létjogosultsága a német nyelvnek az egész hadsereg kiegészítő magyar részében vagy nincsen. Kérdés és vita tárgyát képezte és közjogi ütköző pontját a 12 hónapi harcznak, hogy mi a tartalma az 1867 : XII. t.-cz. 11. §-ának. Az én közjogi meggyőződésem az, hogy a nemzeteknek két elidegeníthetetlen joguk van, ha azok államoknak tartatnak és ha igényt tartanak az államiságra és nem tartományi állásra. Az egyik elidegeníthetetlen joga a nemzeteknek a területfenségési jog, a másik a nyelv joga. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Sem az egyik, sem a másik felett a nemzetek nem rendelkezhetnek, s így a magyar nemzet sem rendelkezhetik nyelve felett, mert ha a felett rendelkezik, nemzeti szuverenitását semmisíti meg.

B. Kaas Ivor: Ez is isteni jog! *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

Mukits Simon: Hisz a nemzetek épen nyelvük szerint vannak egymástól elkülönítve és az államiságnak egyik attributumát képezi a nemzeti nyelv jogának érvényesítése az állami élet minden ágazatában. Ha a nemzeti szuverenitás, ha a nyelv joga a nemzet elidegeníthetetlen jog, akkor arról le nem mondhat, azt át nem ruházhatja még királyára sem. De a nemzet nyelve feletti rendelkezési jogáról le nem mondott sem az 1867 : XII. t.-cz. 11. §-ában, mint később majd rátérek, azt királyára át nem ruházta, sem más törvényben, sőt ellenkezőleg, vannak régi törvényeink Mária Terézia, II. Lipót, I. Ferencz korából, a hol kifejezetten az ország ügyei és dolgai intézését illetőleg elrendeltetik, hogy azok magyar nyelven végeztessenek. Nevezetesen II. Lipót alatt hozott az 1790. évi XVI. t.-cz., a melyben az foglaltatik, hogy nyilvános ügyek intézésére idegen nyelv ne használtassék, a magyar nyelv pedig megtartassék. Hanem a leg-eklatánsabb példa az 1808. évi II-ik t.-czikk, a mely világosan rendeli, hogy a felkelő seregben a vezénylet, a jelentések és parancsok csak magyar nyelven történjenek.

De hivatkozom a történelemre. Magyar nyelvű hadseregek védték meg az uralkodóházaknak a trónját. Annak a kérdésnek az eldöntése tekintetében, hogy az 1867 : évi XII. törvényczikkben ő Felségére, a magyar királyra a magyar nemzet által átruházott nemzeti alkotmányunk alapelve szerint a nemzeti jogok és ha-

talmak ős-forrásából származott felségjognak ismerte-e el a törvényhozás a nyelv meghatározásának jogát, igen vagy nem, a harcznak 12-ik hónapjában hátrább vagyunk, mint voltunk a harcz megkezdése előtt. *(Ez igaz! balfelől.)* A harcz megkezdése előtt az 1867: XII. t.-cz. 11-ik §-ának politikai magyarázata nem volt. Szabad diskusszió tárgyát képezte ugy a tudományos világban, mint a politikai világban, hogy ezzel nyerte-e ő Felsége a nyelv meghatározásának jogát vagy sem. A közjogi írók egy része azt állította, hogy igen; a másik része azt állította, hogy nem; vagyis ez a kérdés eldöntve nem volt.

Ma ugy vagyunk, t. ház, hogy 12 hónapi harcz után egy parlamenti többségünk, van egy kormányunk, mely megállapította programjának 8-ik pontjában azt, hogy ő Felségének a szolgálati és vezényleti nyelv meghatározási jogát is elismerte az 1867: XII. t.-cz. 11-ik §-ában. De van az osztrák császár által Chlopyban kiadott hadiparancsunk. Az osztrák császár által, mondom, azért, mert azon miniszteri ellenjegyzés nincsen. És van a magyar király által kiadott egy manifesztum, a melyben az ország alkotmánya, a nemzet önálló állami élete ellen súlyos alkotmány sértés foglaltatik és ezen alkotmány sértés ma, a harcz 12-ik hónapjában még megtorolva nincsen. Engedelmet kérek tehát, hogy akkor az a határozati javaslat, a melyet Holló Lajos t. képviselőtársam benyújtott és a melyet Kossuth Ferencz t. képviselőtársam benyújtandónak jelzett, engem ki nem elégít.

Mert abban a határozati javaslatban én a magyar nemzet államiságát, a magyar nyelvnek jogát, a magyar nemzet alkotmányát sem megvédve nem látom, sem pedig e nyelvnek joga elismerve nincs. Már pedig a legkevesebb, a mit a nemzet kívánhat, az, hogy parlamenti határozat hozassék ne arra, hogy alkotmányunk a nemzet jogán épült fel, hanem arra, hogy a magyar nyelvnek joga van a magyar hadseregben, mint az összhadsereg kiegészítő részének szervezetében. *(Igaz! a baloldalon.)*

Másik sérelem, t. képviselőház, és ez a 12 hónapos harcz alatt született meg a Chlopyban kiadott császári parancsban.

Ebben a császári parancsban a magyar nemzet önálló állami léte ellen a legsúlyosabb alkotmány sértés követtetett el. A hadiparancsban az 1867: XII. t.-cz. által is önálló és független államnak nevezett magyar nemzet néptörzsnek van csufolva, a mely csak a nagy egészben érvényesül. A hadiparancsban a nemzet akarata szabad nyilvánulásának és érvényesítésének gát vettetik. Ebben a hadiparancsban császári akarrattal párosult királyi akarat helyezettetik fölé — alkotmányunk durva megsértésével — a nemzeti akaratnak. Abban a hadiparancsban a császár a nemzet véréből, fiaiból fentartott, saját pénzén fizetett hadsereget — mintha csak

zsoldos hadsereg lenne — a saját tulajdonának nevezi.

És ezt a súlyos jogsértést nem oszlatta el, az itt jelzett sebeket nem gyógyította meg az a királyi manifesztum sem, a melyet ő Felsége a magyar király az 1903. szeptember 22-én gróf Khuen-Héderváry Károly akkori kormányelnökhöz intézett. Lényegében az megerősítette a chlopy-i hadiparancsot. *(Ugy van! a baloldalon.)* De az ott az osztrák császár által elkövetett jogsértést itt a királyi manifesztumban tetézte azzal, hogy Szent István koronájáról mint koronámról beszél, már pedig az a korona a nemzeté. *(Ugy van! a baloldalon.)* Azt a koronát, s az azzal járó jogokat és hatalmat csakis a koronázás közjogi ténykedésével nyeri meg a király és nem áll az, a mi a manifesztumban van. A király jogát őseitől öröklötnék állítja, pedig nyeri a nemzetől a koronázás közjogi ténykedésével, így nyeri Szent István koronájának viselhetési jogosultságát és az azzal járó hatalmat.

Nincs joga a királynak alkotmány sértés nélkül akként beszélni a nemzethez, hogy »az engem megillető jogokat csorbitatlanul fentartom és utódaimhoz érintetlenül átszámazatom«.

De a manifesztumban még egy súlyosabb alkotmány sértés is van, mely ugy a parlamenti bizottsággal, mint az alkotmánynyal merőben ellenkezik, nevezetesen ezen manifesztumban a király kiszabja az országgyűlésnek azt, hogy az általa megszabott kereten belül mit szabad országgyűlési tárgyalás alá venni és mit nem szabad. Nevezetesen a miniszterelnökhöz szólva azt mondja: »az önnek általam megjelölt pontokkal együtt azt a keretet alkotják, a melyen belül én ilyen intézkedéseket megengedhetőknek tartok.« Nem akarok ezen manifesztum alakszerűségével foglalkozni, a mely szintén alkotmányunkba ütközik, csak konstatálni akarom, hogy a chlopy-i hadiparancs és a manifesztum által súlyos alkotmány sértés követtetett el és ez az alkotmány sértés még tiltakozó megtorlásban sem részesült. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Ilyen súlyos alkotmány sértéssel szemben engem nem elégíthet ki annak képviselőházi határozattá való tétele, hogy minden jog a nemzetől ered.

Tizenkét hónapi küzdelem alatt megszületett a szabadelvű pártnak katonai programja is. A katonai programnak azon részével csak röviden fogok foglalkozni, a mely a jelvényekre, zászlóra, tisztképzésre s a magyar honos tiszteknek áthelyezésére vonatkozik, mert engem csak a katonai program 8. pontja érdekel, a mely tárgyammal szoros nexusban van. Ezen 8. pontban kifejezett felségjogi tan, ha egyéb nem, de közjogi botlás, és nem akarom azt a kifejezést használni, hogy osztrák közjogi szellemet akart a szabadelvű párt becsempészni a magyar köz-

jogba. A 8. pontban kimondották azt, hogy az 1867: XII. törvényzikk 11. §-ában ő Felsége a szolgálati és vezényleti nyelv meghatározásának jogát megnyerte. Ez az első politikai magyarázat a törvény meghozatala óta, a melyet, ha nem is közjogi, de mindenesetre számottevő politikai faktor, az ország parlamentjének többsége, ha nem is benn a parlamentben, de a maga tanácskozási termében kimondott. A parlamenti többség mondta ki, hogy az 1867: XII. törvényzikk 11. §-ában nyerte ő Felsége a szolgálati és vezényleti nyelv meghatározásának a jogát, parlamenti többség mondta ki először, hogy a vezénynyelv felségjog. Ezzel pedig előállította azt a helyzetet, a melyet ez az általam kifogásolt határozati javaslat megerősít és támogat, hogy a magyar nemzetnek most már e közjogi állapottal szemben nincs joga az 1867: XII. törvényzikk 11. §-ának megváltoztatása nélkül követelni, hogy a magyar nyelv a magyar hadseregben, mint az összhadsereg kiegészítő részében érvényesüljön. Nem lehet a szabadelvű párt határozatát olybá venni, mint egy párthatározatot, mert az a párt hozta, a mely tényleg a parlament többsége. Erre a határozatra, mint a törvény politikai magyarázatára fognak majd hivatkozni azok, a kik a magyar államiságot, a magyar alkotmányt Magyarországon megtörni, megtiporni, megsemmisíteni akarják. (*Ugy van! balfelől.*) Majd ebből az önök párthatározatából fognak táplálkozni azok a dinasztikus érdekek és törekvések, melyek ma is a magyar nemzet nyelve jogának érvényesítése ellen gátat vetnek. (*Ugy van! balfelől.*)

A én felfogásom szerint nem ez a határozat, a melyet Holló Lajos t. képviselőtársam benyújtott, a melyet már Barabás Béla t. képviselőtársam egyszer visszavont és a melyet Kossuth Ferencz benyújtani kilátásba helyezett, nem ez a határozat szükséges a t. szabadelvű párt katonai programjával szemben, hanem a legkevesebb, a mit a magyar nemzet szuverénitása, államisége megkövetelhet minden hazafitól, az, hogy képviselőházi határozatban deklaráltassék a magyar nemzet joga a hadsereg szervezetében. (*Ugy van! balfelől.*) Ez a legkevesebb, a mit a magyar nemzet a magyar parlament többségétől megkövetelhet.

Az eddigi magyarázatokra hivatkozva, nem akarom a Szederkényi Nándor igen t. képviselőtársam által elmondottakat most ismételni, csak röviden jelezni akarom azt, hogy maga Széll Kálmán e vita folyamán a német nyelv használatának jogosultságát czélszerűségi okokkal indokolta. De hivatkozom Tisza Kálmánra, a t. kormányelnök ur édesatyjára, a ki abban a vitában, a melyre Szederkényi Nándor t. képviselőtársam hivatkozott volt, kijelentette, hogy ez a nyelvkérdés egy el nem döntött kérdés, hogy ez felvetve az 1868. évi ujonczmegajánlási törvényjavaslat tárgyalása alkalmával sem volt. Ezt a kijelentést 1889-ben tette.

Az én közjogi meggyőződéselem és felfogásom szerint az 1867: XII. t.-cz. 11. §-ában a nyelv meghatározásának jogát ő Felsége nem nyerte a magyar nemzetől. Nyerte a vezényleti, vezényleti és belszerkezeti katonai felségjogot. Hogy nem nyerte a nyelv meghatározásának jogát, bizonyítja az is, hogy a nyelv kérdésének meghatározási joga sem nem hadügy, sem nem katonai ügy, de nem is katonai felségjog, mert a vezénylet, vezérlés és belszerkezet egységes elvek szerinti kezelése nem a nyelv egységét követeli, hanem az egységes elvek szerinti kezelés oka a személy ugyanazonosságában rejlik.

De a király ezen reá átruházott három rendbeli felségjogot is csak alkotmányosan gyakorolhatja. Alkotmányosan pedig csak akkor gyakorolja, ha azt magyar nemzeti szellemben és tartalommal gyakorolja, (*Ugy van! balfelől.*) magyar nemzeti szellemben és tartalommal pedig akkor gyakorolja, ha magyar nyelven gyakorolja. Ha német nyelven gyakorolja, akkor osztrák szellemben gyakorolja a magyar királyt megillető ezen felségjogot.

De, t. képviselőház, törvény sincsen arra, a mint már említém, a mely ő Felségét feljogosítaná a magyar hadsereg, mint az összes hadsereg kiegészítő része nyelvének a meghatározására, de sincsen törvény arra sem, hogy azt németté tegye, sincsen törvény, a mely feljogosítaná erre, sincsen törvény, a mely a német nyelvet határozná meg. Így a német nyelv használata jogosultságának törvényeinkben nincs gyökere.

T. képviselőház! Most áttérek Holló Lajos t. képviselőtársam határozati javaslatára. Engem ez a javaslat ki nem elégít, és a magyar nyelv jogát nem védi. Nem mást tartalmaz ez a határozati javaslat, mint meghátrálást a császári akarat előtt, különösen azzal a felirattal szemben, a melyet szeptember 28-án Kossuth Ferencz t. képviselőtársam és társai a képviselőházhoz benyújtottak, és a mely felirat a megsértett nemzeti önérték, a jogosság és elkeseredés igazi hangján szól a trón számolyához, és a mely felirat képezi az alkotmányértés tiltakozó megtorlását. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*)

Az imént említett határozati javaslattal a ház mondaná ki, miszerint Magyarországon minden jognak és így a védszerkezetben a vezényleti és vezényleti jognak a forrása is a törvényhozásban kifejezésre jutó nemzeti akarat. A függetlenségi és 48-as pártnak, t. képviselőház, az az álláspontja volt a vita megkezdésekor, hogy az 1867: XII. t.-cz. 11. §-ába a nyelv megállapításának jogát belemagyarázni nem lehet. Álláspontja az volt, hogy a német nyelv használata csak tényleges állapot, amely legitimálva sincsen. Álláspontja az volt, hogy a nyelv meghatározásának a joga a nemzetnek fentartott jog és nem felségjog. De erre az indítványra szükség sincsen, t. képviselőház. Ezen határo-

zati javaslat tartalma a törvényben van lefektetve, eltekintve attól, hogy én Magyarország alkotmányát még annyira alásva nem találom, hogy egyik alapelvének megvédése okot képezzen a határozathozatalra.

De az 1867: XII. t.-cikkben kifejezésre jut, hogy Magyarországon minden jognak ősforrása a nemzet. Vessünk egy tekintetet a 11. és 12. §-okra. A 11. §-ban őfelségére ruházta a nemzet a vezérletre, vezényletre és beszervezetre vonatkozó felségjogait; ebben tehát kifejezésre jut, hogy minden jog, a felségjog is, a nemzettől ered. A 12. §-ban felsorolja a nemzet azokat a jogokat, a melyeket nem ruházott át koronás királyára, hanem önmagának tartott fenn. De, t. képviselőház, alkotmányunk alapja még nincs annyira megingatva, hogy nekünk képviselőházi határozattal kellene dokumentálni, hogy a magyar nemzet alkotmánya kinek a jogán épült fel, hogy a királyi hatalom a nemzettől származik! A harcz nem is ezért, hanem a nemzet nyelveért, a magyar államiság érvényesüléseért folyt. Az, hogy a magyar alkotmány alapelve szerint minden jog a nemzettől származik, vita tárgyát nem képezte, hiszen a szabadelvű párt katonai programja szerint az a felségjog is a nemzettől ered. De mi ennek ellenében épen azt vitatjuk, hogy ez a jog, a nyelv meghatározásának joga nem eredt a nemzettől, mert ezt a nemzet nem ruházta át a királyra. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Én képviselőházi határozatot tartok szükségesnek arra, hogy a magyar nyelv joga a magyar hadsereg szervezetében elismertessék. Ez a legkevesebb, a mit a nemzet követelhet. Ezt követeli államiságunk és alkotmányunk védelme. Felsőjognak deklarálni a nemzet elidegeníthetetlen jogát, ez, ha nem is tartalmaz joglemondást, mert a törvény megváltoztatásával követelheti a nemzet jogának érvényesítését a hadseregben, de jogátruházást tartalmaz minden körülmények között, oly értelemben, hogy ezt törvény megváltoztatása nélkül követelnie jogában nincsen.

De, t. képviselőház, a Chlopyban kiadott császári parancscsal és a királyi manifestummal szemben alkotmányunk védelmének még egy kötelességgel tartozik a magyar parlament, nevezetesen azzal, hogy az abban foglalt súlyos alkotmányérvétést megtorolja.

T. ház, a magyar nemzet jogáért folytatott harcot a kormánypárt katonai programjával szemben nem lehet abbahagynunk a nyelv jogának elismerése nélkül, mert az ezen katonai programban tett kijelentéseket komolyaknak nem tartom. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nevezetesen a katonai program első pontja a közös hadsereg jelvényeire vonatkozik. Maga a katonai program konstatálja, hogy a mostani jelvények közjogunknak nem felelnek meg. Én erre csak azt jegyzem meg, hogy a köz-

jogunknak megfelelő jelvények semmiféle újabb megállapítás tárgyát nem képezhetik. Van a magyar nemzetnek zászlaja, jelvénye, czimere, csak be kell illeszteni az összhadsereg magyar részébe.

De a katonai büntető eljárás nem elégít ki engem. Én a katonai büntető eljárást az első foktól kezdve végig a felebbezés minden fórumán magyar nyelven óhajtom, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* mert hogy egy beidézett tanút magyarul hallgatnak ki, mikor az más nyelven nem tud, az engem ki nem elégít, hanem kívánom, hogy a magyar nyelv az eljárás egész folyamata alatt érvényesíttessék és ezért a szabadelvű párt erre vonatkozó határozatát semmi komoly alappal bírónak nem tartom.

Továbbá a magyar honosoknak a magyar hadseregbe való áthelyezését sem tekintem vivmánynak, mert 1868-ban volt már ilyen királyi rendelet. De számtalan régiebb, Mária Terézia, II. Lipót és Ferencz alatt hozott törvényünk van, a mely a magyar ezredekben magyarok alkalmazását rendeli el. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Az én meggyőződésem az, hogy ne magyar honos tiszteket alkalmazzunk a hadsereg magyar részében, hanem magyar érzelmű tiszteket . . .

B. Kaas Ivor: Valóságos magyarokat!

Mukits Simon: . . . a kik a hadseregbe a magyar szellemet ültetik át. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Ilyen bizonytalanságban van kivitelére nézve a t. szabadelvű párt és kormány katonai programjának többi része is. Előhozakodnak a választási reform kérdésével. Én, t. képviselőház, a magyar nyelv jogáért vivott harcot sokkal fenségesebbnek, sokkal magasztosabbnak tartom, mintsem hogy ismeretlen választási reform kedvéért abbahagynám. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Egyetlen egy dolog van, a mely a magyar nyelvért vivott harcot rekompenzálná, és ez az ha az önálló vámterület létesíttetnék . . .

Holló Lajos: Ez komoly dolog volna!

Mukits Simon: . . . mert az én meggyőződésem az, hogy Magyarország vagyonosodásának és felvirágzásának alapját az önálló vámterület képezi, *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* államisága érvényesülésének alapját pedig a magyar nyelv képezi. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök (csengő): Kérem a képviselő urat beszédének folytatására.

Mukits Simon: T. képviselőház! Visszatérve arra a határozati javaslatra, melyet Holló Lajos benyújtott, az én felfogásom és meggyőződésem szerint az ujonczmegajánlás feltételét sem képezheti. Az 1867: XII. t.-cikk 12. §-ában az ujonczmegajánlás feltételét a magyar nemzet magának tartotta fenn, *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* nem teheti tehát az ujonczmegajánlás feltételül képviselőházi határozattal való dokumentálását annak, hogy minden jog tőle ered, mert hisz ezt a jogot önmagának tartotta

fenn; az alkotmány ezen alapjogának dokumentálása pedig e nehéz és magasztos harc eredményes befejezése nem lehet. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*)

De, t. képviselőház, keresem az okát annak, hogy tulajdonképpen kinek az akaratán törik meg, hogy még az a legkevesebb is, a melyet a magyar nemzet követelhet, hogy t. i. joga ismertessék el a hadsereg szervezetében, nem teljesítették?

A magyar király akaratán nem, mert a magyar király az 1867: II. t.-cikkbe becikkelyezett királyi esküjével a magyar alkotmányra megesküdött, tehát ha a magyar nyelv szentséges joga ellen érvényesítené akaratát, akkor esküszegő volna; (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) én pedig a magyar királyról feltelezni ezt nem akarom.

Kétségtelen, t. képviselőház, hogy a t. szabadelvű párt akaratán mulik ez, mert már azon ténykedésével, hogy párthatározat alakjában ország-világ előtt felségjognak deklarálta a magyar nyelv jogát, prejudikált annak, hogy képviselőházi határozat hozassék arra nézve, hogy az 1867: XII. t.-cz. 11. §-ában foglalt háromrendbeli felségjog nem tartalmazza a magyar király azon jogát, hogy a hadsereg szolgálati és vezényleti nyelvét is ő határozhassa meg. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*)

T. képviselőház! Én állami létünk, szuverénitásunk attributumának tartom az állami élet minden ágazatában, de ennek különösen legfontosabb részében, a hadügyben a magyar nyelv jogának érvényesülését; (*Halljuk! Halljuk! a baloldalon.*) s miután az általam benyújtott következő határozati javaslatban (*olvassa*): »Mondja ki a ház, hogy ő Felsége a magyar király az 1867: XII. t.-cz. 11. §-ában reáruházott katonai felségjogokkal a magyar hadsereg, mint az összes hadsereg kiegészítő része vezényleti és szolgálati nyelve meghatározásának jogát nem nyerte, mert az a felett való rendelkezési jog se nem hadügy, se nem katonai felségjog, hanem elidegeníthetlen nemzeti jog« — jut kifejezésre a nemzeti szuverénitás, jut kifejezésre a magyar nyelv jogának elismerése: ennél fogva arra kérem a t. képviselőházat, hogy a határozati javaslatot elfogadni méltóztassék. (*Élénk helyeslés a baloldalon.*)

Elnök: Szólásra következik?

Hertelendy László jegyző: Pap Zoltán!

Elnök: Nincs itt! (*Zaj a karzaton. Elnök csenget.*) Csendet kérek! Minthogy Pap Zoltán képviselő ur nincs jelen, szólásra következik?

Hertelendy László jegyző: Pozsgay Miklós!

Elnök: Nincs itt! Következik szólásra Rakovszky István képviselő ur! (*Felkiáltások: Nincs itt!*)

B. Kaas Ivor: A házszabályokhoz kérek szót. (*Felkiáltások a jobboldalon: Vízet neki! Halljuk! Halljuk! a baloldalon. Zaj.*)

Elnök: Csendet kérek, t. képviselőház!

B. Kaas Ivor: Rakovszky István képviselő ur Mukits Simon képviselő urral helyet óhajtott cserélni, és az igen t. elnök ur és a t. ház ezt neki megengedte. (*Helyeslés. Mozdás és zaj jobbfelől.*)

Elnök: Csendet kérek!

B. Kaas Ivor: Én nem hallottam a szólásra felhivottak között, hogy Rakovszkyt is felhívták volna szólásra. (*Mozdás jobbfelől.*) Rakovszky István képviselő ur nincsen jelen. (*Felkiáltások jobbfelől: Ez az ő dolga! Ez nem házszabály! Zaj.*)

Elnök (*csenget*): Csendet kérek a ház jobboldalán!

B. Kaas Ivor: Nekem, miután az ő határozati javaslata... (*Folytonos mozdás és zaj a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! a baloldalon. Elnök csenget.*)

Ugron Gábor: Határozatképes-e a ház, ez a kérdés, vigyázzanak! (*Zaj.*)

Elnök: Méltóztassanak a t. képviselő urak a házszabályok alkalmazását az elnökre bizni!

B. Kaas Ivor: Engedelmet kérek, de a házszabályokhoz hozzászólási jogom van a 215. §. C. pontja szerint, a mely szószerint azt mondja, hogy »a ház szabályaira, azoknak helyes alkalmazása érdekében hivatkozni akarnak, mely alkalommal azonban magához a vita tárgyához nem szólhatnak;« — tehát igenis, hozzászólhatok. Ezt csak mellékesen jegyzem meg.

Elnök (*csenget*): A házszabályokhoz nyilatkozhatik a képviselő ur és nagyon kérem, hogy méltóztassék az illető házszabályra, a melynek alkalmazását nem tartja helyesnek, hivatkozni.

B. Kaas Ivor: Azt kívántam tenni, és ha meg nem zavartak volna, rövid felszólalásomat már befejeztem volna. (*Halljuk! Halljuk!*)

Rakovszky István képviselő ur a párt nevében nyújtott be egy határozati javaslatot, a melyet megokolni kívánt. Ezen megokolás iránti kérését előadta azzal, hogy ő Mukits Simon képviselő urral azért cserélt helyet, mert beszédét holnap kívánja megtartani. (*Zajos ellenmondások a jobboldalon. Elnök csenget.*)

Ugron Gábor: Azt kérjük, hogy a ház határozzon felette! (*Folytonos zaj jobbfelől.*)

Elnök: Csendet kérek, t. ház! Kénytelen vagyok a képviselő ur szavait félbeszakítani és konstatálni, hogy Rakovszky István képviselő ur egyszerűen indokolás nélkül átengedte a helyét Mukits Simon képviselő urnak. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

B. Kaas Ivor: Én tehát arra kérem a t. házat és a t. elnököt méltányossági okokból... (*Zajos ellenmondások és felkiáltások jobbfelől: Nincsen méltányosságnak helye! Önök méltányosak? Nagy zaj.*)

Elnök: Csendet kérek, t. képviselő urak!

B. Kaas Ivor: Nem a magam iránti méltányosságról van szó; nem irányomban való méltányosságot kérek, én a párt és Rakovszky István irányában kérném azt a méltányosságot...

(*Felkiáltások jobbfelől: Azt ő maga kérje! Nagy zaj.*)

Elnök: Csendet kérek, t. képviselő urak!

B. Kaas Ivor: ... hogy adja meg a ház Rakovszky István t. képviselő urnak ... (*Folytonos zaj jobbfelől.*)

Elnök: Csendet kérek, t. képviselő urak! Méltóztassék a szónokot nyugodtan meghallgatni, s megvárni az elnöki enuncziációt!

B. Kaas Ivor: ... az engedélyt arra, hogy beszédét holnap mondhassa el. Ez az első megjegyzésem, a házszabályok más pontjára nézve pedig ezután fogok reflektálni.

Elnök: T. ház! A házszabályok 212. §-a világosan és határozottan azon kérési jogot, hogy beszédét másnapra halaszthassa, csakis az illető képviselőnek adja meg. (*Ugy van! Ugy van! jobbfelől.*) Téved a képviselő ur abban is, hogy Rakovszky képviselő ur nem lett felhiva, mert Rakovszky képviselő urat a jegyző ur igenis felszólította, és én az elnöki székéből konstatáltam, hogy nincs jelen.

B. Kaas Ivor: Kérem, meg lehet, de nem hallottam. (*Zaj.*) A házszabályokhoz kérek szót.

Elnök: Mi czímen kíván a képviselő ur szólani?

B. Kaas Ivor: A 217. §. alapján, a mely így szól (*olvassa*): »Az indítványozónak mindig jogában áll indítványát visszavonni,« meg lehet, sőt valószínűnek tartom, hogy Rakovszky István képviselő ur indítványát vissza kívánja vonni; (*olvassa*): »ha azonban más valaki azt magáévá teszi, az első indítványozó jogaiba lép, s a netalán már megkezdett tárgyalás tovább foly.« (*Zajos ellenmondás jobbfelől. Elnök csenget.*)

Én tehát Rakovszky képviselő ur indítványát magamévá teszem. (*Zajos ellenmondások balfelől.*)

Elnök: Kénytelen vagyok konstatálni, hogy a képviselő ur megint tévedésben van, mert Rakovszky képviselő ur nem vonta vissza indítványát, a 217. §. pedig csak magának az indítványozónak adja meg a jogot, hogy indítványát visszavonhassa. Addig tehát, míg maga az indítványozó indítványát vissza nem vonta, azt egy másik képviselő magáévá nem teheti. Ki következik?

Trubinyi János jegyző: Lovászy Márton.

Lovászy Márton: T. képviselőház! Tekintettel arra, hogy már csak 8 perc van hátra, s hosszabban kívánnék szólni, kérem a ház szives engedélyét, hogy beszédemet holnap mondhassam el. (*Helyeslés.*)

Elnök: Hozzárul a ház, hogy Lovászy Márton képviselő ur ellenindítványát megindokoló beszédét holnapra halaszthassa? (*Helyeslés.*) A ház ehhez hozzájárul.

A legközelebbi ülés napirendjére vonatkozólag kívánok előterjesztést tenni. (*Halljuk! Halljuk!*) Indítványozom a legközelebbi ülés napirendjét illetőleg, hogy a ház legközelebbi ülését holnap, vagyis e hó 29-én tartsa, s annak napirendjére azon tárgyakat tűzze ki, melyek a mai ülés napirendjére voltak kitűzve. Hozzárul ehhez a ház? (*Helyeslés.*) A ház ehhez hozzájárulván, ezt határozatilag kimondom és az ülést bezárom.

(*Az ülés d. u. 2 óra 55 perczkor végződik.*)

365. ORSZÁGOS ÜLÉS

1903 december 29-én, kedden,

Perczel Dezső, utóbb báró Feilitzsch Arthur elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnöki előterjesztések, ezek során Tallián Béla, Hieronymi Károly és gr. Tisza István képviselők végleges igazolása. — Az ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fenntartásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Lukács László, Nyiri Sándor, Plósz Sándor, Berzeviczy Albert, Tallián Béla, Hieronymi Károly, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 30 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Hertelendy László, a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Nyegre László, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Trubinyi János jegyző ur.

Méltóztassanak a mult ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Hertelendy László jegyző *(olvassa a december hó 28-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a jegyzőkönyvre?

Holló Lajos: T. képviselőház! Csupán azon észrevételem van a jegyzőkönyv ellen, hogy Rakovszky István képviselő urnak azon kérelme, hogy zárszavával nem akar élni, de arról le nem mondott, a jegyzőkönyvben nem foglaltatik, pedig az elnök ezt határozatilag is kimondta. Kérem ezt a jegyzőkönyvbe utólag bevenni.

Elnök: Ennek folytán a házhoz azt a kérdést kell intéznem, hogy a ház hitelesíti-e a jegyzőkönyvet, szemben azon toldással, a melyet Holló Lajos képviselő ur most indítványozott, hogy t. i. a Rakovszky képviselő ur szólási joga tárgyában felmerült kérelem és az ebben hozott határozat a jegyzőkönyvbe foglaltassék?

Ugron Gábor: Nem határozatképes a ház.

Elnök: Azt meg kell állapítani.

Kifogás tétetvén a ház határozatképessége iránt, megbizom a jegyzői kart, még pedig Nyegre László és Trubinyi János jegyző urakat, hogy a képviselőház jelenlévő tagjait meg-

számlálják. *(Nyegre László és Trubinyi János jegyzők megszámlálják a jelenlévő képviselőket.)*

A jegyző urak által megejtett számlálás eredménye szerint nincs jelen száz képviselő. Ennek következtében a házszabályok értelmében az ülést egynegyed órára felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! A tanácskozást folytatjuk. Ugy látom, hogy a ház határozatképes, ennél fogva még egyszer fel fogom tenni a kérdést. A kérdés az, hogy hitelesíti-e a ház a jegyzőkönyvet, szemben Holló Lajos képviselő urnak azon toldási indítványával, a mely szerint vétessek be a jegyzőkönyvbe, hogy Rakovszky István képviselő ur felszólalt és kérte, hogy a zárszónak öt megillető jogára való tekintettel, a szónokok sorrendjében az ő számára kijelölt hely Mukits Simon képviselő ur helyével felcseréltessek. Kérem tehát azon képviselő urakat, a kik a jegyzőkönyvet eredeti szerkezetében kívánják elfogadni és a toldási indítványt nem fogadják el, szíveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Határozatképen kimondom tehát, hogy a ház a jegyzőkönyvet hitelesíti. *(Zajos felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ellenpróbát kérünk! Kérjük megszámlálni a képviselőket!)*

Jelentem, hogy Tallián Béla, Hieronymi Károly és gróf Tisza István képviselők megválasztása óta 30 nap eltelt, és a Curia elnökétől vett értesítések szerint megválasztásuk ellen nem adtak be kérvényt. Minthogy e határidő alatt megválasztásuk ellen a képviselőházhoz sem érkezett panasz, nevezett képviselők végelegesen igazoltatnak.

Bemutatom Bács-Bodrog vármegye közönségének feliratát, Rákóczi Ferencz és társai

hamvainak hazahozatala iránt. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Kiadatik a kérvényi bizottságnak.

T. ház! Tekintettel arra, hogy csak néhány nap választ el bennünket az ujévtől, felhatalmazást kérek arra, hogy az évforduló alkalmából a képviselőház hódolatteljes üdv- és szerencsekívánatait a szokott módon ő Felsége előtt kifejezésre juttassam. *(Általános helyeslés.)* A ház megadja a felhatalmazást.

Következik a napirend során azon képviselő urak zárszavának elmondása, a kiknek határozati javaslatát vagy ellenindítványát tiznél több képviselő írta alá. A sorrend szerint Lovászy Márton képviselő ur következik szólásra.

Lovászy Márton: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Az igen t. honvédelmi miniszter ur tegnapi beszédében ellenünk, sajnos, a politikai presszió egyik olyan fegyverét alkalmazta, a mely ezen új kormányzat történetében immár nem szokatlan. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon. Mozgás és zaj jobbfelől.)*

Elnök: Csendet kérek!

Lovászy Márton: De figyelemmel az imént lefolyt jelenetre, én azt ajánlanám az igen t. honvédelmi miniszter urnak, hogy a politikai presszió egyik fegyverét nem csak ellenünk, hanem a saját igen t. pártja ellen is legyen szives alkalmazni, mert ha mi megfogadtuk volna a honvédelmi miniszter urnak azt a tanácsát és alkalmat nyújtottunk volna arra, hogy a ház az ujonczjavaslatok felett még a mai ülés kezdetén döntsön: akkor, a mint láttuk, a képviselőház nem lett volna abban a helyzetben, hogy ezt megteherne volna. *(Zaj.)* Mindenesetre jellemző dolog, és a kormánynak a parlamenthez való viszonyát élénken megvilágítja az, hogy az a párt, a melynek elsősorban kötelessége — miután magát gubernementális pártnak nevezi — a ház határozatképességéről állandóan gondoskodni, az a párt nemcsak ma, hanem az utóbbi időben igen sok esetben nem volt képes a háznak ezt a határozatképességét állandóan fentartani. Ez arra mutat, hogy a kormánynak nincsen joga arra, hogy itt a képviselőházban a többségre hivatkozzék. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Az a többség — én nem keresem, milyen okokból — egyszerűen abszentált, az a többség jelen nincsen.

De a t. honvédelmi miniszter ellentünk fordítja a fegyvert és azt mondja, hogy ha ma vagy holnap ezek a javaslatok meg nem szavaztatnak, akkor nem lesz képes a, gondolom január 6-ára kitűzött ujonczozást megtartani, hanem kénytelen lesz azt egy teljes hónappal elhalasztani, a minek folytán az 1888: XVIII. t.-cz. alapján behívott póttartalékosok ugyanennyi idővel tovább benn fognak tartatni, mivel az ujonczképzés később veszi kezdetét, és így, miután a honvédelmi miniszter ur a póttarta-

lékosokat az ujonczképzés egész tartamára benn akarja tartani, azok szintén a megfelelő idővel később bocsáttatnak haza, Báro Kaas Ivor t. képviselőtársam rögtön közbekiáltotta a honvédelmi miniszter urnak eme nyilatkozatára azt, hogy ennek katonailag semmiféle értelme nincsen. És én valóban kíváncsi vagyok arra, hogy mivel tudja a t. honvédelmi miniszter ur megindokolni azt, hogy míg ezelőtt a szolgálati idő egy, nem mondom jelentékeny részében, de mégis bizonyos részében, vagyis a hadgyakorlatok bevezetésétől az ujonczok bevonulásáig, mikor a hároméves katonák hazabocsáttatnak — tehát ebben a mintegy két-három napi időközben — csak két évfolyam tartatott benn, addig most a t. honvédelmi miniszter ur négy évfolyamot kíván bentartani, négy évfolyammal kívánja biztosítani a szolgálat érdekeit és a létszámot. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Mert tegyük fel, hogy ezt az ujonczjavaslatot megszavazzák, az ujonczok bevonulnak, a póttartalékosok az ujonczképzés tartamára benttartatnak; akkor a békelétszámban bent lesz a két béke-évfolyam, a mely most is benn van, de bent lesz továbbá az ujonczok harmadik évfolyama és bent lesznek a póttartalékosok, a kik, a mint tudom, akkora számban hivatnak be, a mely szám körülbelül egy évfolyamnak megfelel. Katonailag tehát semmiféle értelme ennek az intézkedésnek nincs, mert azt a honvédelmi miniszter ur velünk el nem tudja hitetni, hogy a béke idejében való katonai szolgálat négy évfolyam bentartását teszi szükségessé.

Én tehát ragaszkodom ahhoz a felfogáshoz, hogy igenis a honvédelmi miniszter ur és a katonai kormányzat velünk szemben egyszerűen politikai pressziót akart ezzel gyakorolni, *(Ugy van! balfelől.)* és remélve azt, hogy a közvéleményben az ott okozott kellemetlenségek és sanjargatások által bizonyos mozgalmat fog előidézni, ekként vél az ő céljához elérni és ekként vél bennünket a mi elhatározásunkban megingatni.

Én nem hiszem, hogy a honvédelmi miniszter ur ezt a célt elérje. Megengedem, eléri azt a célt, hogy miránk nézve kinossá teszi a kötelességnek azt a teljesítését, melylyel mi erős hitünk és meggyőződésünk szerint küldőinknek, nemzeti jogainknak és az országnak tartozunk. Megengedem, kinossá teszi ezt ránk nézve és azt is megengedem, — mert hiszen mi soha politikai lépést, vagy politikai akciót mérlegelés nélkül megtenni vagy megindítani nem szoktunk — hogy a honvédelmi miniszter ur ezzel kényszerít bennünket arra, hogy a dolognak ebben a stádiumában is a mérlegelést vegyük elő, hogy fontoljuk meg a dolognak következményeit. És akkor azt látjuk, hogy a póttartalékosok behívásának elkerülése és az állami rendnek az a mértéke, melyet a t. honvédelmi miniszter ur és a t. kormány nekünk itt kínál nagyon is nagy áron volna megfizetve.

Különösen három szempont az, (*Halljuk! Halljuk! a baloldalon.*) mely bennünket megerősít régibb elhatározásunkban.

Az első szempont az, hogy azzal az állami renddel szemben, melyet a kormány kínál, a póttartalékosok behívásának elkerülésével szemben le kellene mondanunk a nemzetnek jogairól; le kellene mondanunk azoknak a jogoknak érvényesítéséről, a mely jogokhoz a mi hitünk és meggyőződésünk szerint a nemzetnek legnagyobb érdekei fűződnek.

A másik szempont az, hogy bele kellene nyugodnunk abba, hogy ebben az országban újjáéledjen és újból megerősödjék az a kormányrendszer, a mely ellen annak idején a háznak ez az oldala elkeseredett harcot és — mindjárt mondhatnám — eredményes harcot is vívott, a melyet négy év óta megbukottnak tartottunk és a melyet én röviden akként jellemezhetek, hogy ez a kormányzati rendszer a lemondást hirdeti a nemzet javára, de a boldogulást hirdeti a politikai téren szereplők javára; holott a mi hitünk és meggyőződésünk szerint a nemzet javára, az ország előmenetelére csakis az a politikai rendszer szolgálhat, a mely a politikai egyének részére hirdeti a lemondást és az önzetlenséget, (*Igaz! Ugy van! a baloldalon.*) de a mely a nemzet jogaiban megalkuvást és meghátrálást nem ismer. (*Élénk helyeslés a baloldalon.*)

A harmadik szempont, a melynél fogva nekünk ragaszkodnunk kell eljárásunkhoz, a mely csak ujabban jutott felszínre, de a melyet én rendkívüli fontosságúnak tartok, az, hogy a t. kormány azon az uton jár különösen külpolitikai vonatkozásaiban, a mely utat mi a nemzetre nézve végzetesnek, nagy áldozatokkal járónak és igen veszélyesnek, sőt esetleg olyanoknak látunk, a mely könnyen katasztrófa elé vezethet. (*Ugy van! a baloldalon.*) Erről, ha megengedi a t. ház, később bővebben fogok nyilatkozni. Mind a három szempontot csupán azon vonatkozásokban mérlegelem, a melyek összefüggnek a tárggyal, összefüggnek magával a nagy katonai kérdéssel, a melyről itt szó van.

Mielőtt azonban ezt tenném, a t. honvédelmi miniszter ural van egy kis tisztázni valóm ama polémia tekintetében, a mely közöttünk felmerült. Minapi beszédében, nem a tegnapi, de azelőtt tartott beszédében a t. honvédelmi miniszter ur oly állításomat czáfolta meg, a melyet meg sem tettem. Azt mondta ugyanis, hogy tévedek abban, hogy azok az önkéntesek, a kik most a sorozáson kívül beléptek a hadsereg kötelékébe, nem számíttatnának be az ujonczjutalékba, mert igenis beszámíttatnak. Itt a t. honvédelmi miniszter ur igen előzékenyen, a miért köszönettel tartozom neki, felajánlotta nekem és a ház bármely tagjának, hogy tekintsük meg a nyilvántartási iratokat, a melyek erre nézve a honvédelmi miniszteriumban ve-

zettetnek, és akkor meg fogunk győződni arról, hogy ezen önkéntesen belépett katonák igenis beszámíttatnak az ujonczjutalékba.

T. képviselőház! Egy szóval sem mondtam, hogy nem számíttatnak be, és nem is veszem igénybe a t. honvédelmi miniszter ur által felajánlott betekintést, mert a t. miniszter ur egyetlen szavára feltétlenül elhiszem, hogy az így van. Én egészen mást mondtam. Azt mondtam, hogy az által, hogy a véderőtörvényben a hadsereg kiegészítésének különböző módjai egymástól függetlenül vannak felállítva, ez által mód és alkalom nyitott a hadügyi kormánynak arra, hogy a létszámot toborzás útján a felajánlott ujonczlétszámon felül is felemelheti. Nem mondtam egy szóval sem, hogy megteszi, de megteheti. Itt rámutattam annak az intézkedésnek fontosságára, a mely a békelétszám kontingentálásában, törvény útján való meghatározásában nyilvánul, mert ha a békelétszám törvényesen meg van állapítva, akkor ezzel egyszerűen utját vágta a törvényhozás annak, hogy a hadügyi kormány a békelétszámot önkéntesen, toborzás útján — a mely az ujonczlétszámba be nem számíttatik — nagyobbíthassa és emelhesse. (*Ugy van! a baloldalon.*) Rámutattam arra, hogy a t. kormány és a t. miniszterelnök ur az által, hogy ennek a követelménynek ellenezgült és kijelentette, hogy nem járulhat ahhoz, hogy a békelétszám törvény szerint kontingentáltassék, épen utját állja a hadsereg és a békelétszám ilyen uton való terjeszkedésének. Sajnos, a dolognak eme lényege elől az igen t. honvédelmi miniszter ur kitért, erre egy szóval sem reflektált, valamint nem reflektált azon szerény kérésemre sem, hogy nyújtson a képviselőháznak felvilágosítást arról, hogy az idén a hadsereg állományának önkéntesek befogadása útján való kiegészítése mekkora mérvet öltött.

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Körülbelül 5000.

Lovász Márton: Köszönöm.

Az igen t. honvédelmi miniszter ur ugyanabban a beszédében a hadsereg szellemével is foglalkozik és azt mondja, hogy nincs a véderőben talán egyetlenegy faktor sem, melynek ne az volna a törekvése, hogy a véderő szelleme a nemzet szívéhez, szelleméhez közelebb hozassék, és azt is kijelentette a t. honvédelmi miniszter ur, hogy ő ezt a törekvést teljes szívvvel és lélekkel támogatja, sőt felhívott bennünket is, hogy mi is támogassuk őt ebben a törekvésében. Hát, t. honvédelmi miniszter ur, mi ennek a felhívásnak mindenkor a legnagyobb készséggel teszünk eleget, mert nekünk is az a törekvésünk, hogy a hadsereg és a nemzet nemcsak közelebb hozassanak egymáshoz, de szívből és lélekben összeforranak, mert erős meggyőződésünk, hogy csakis az a hadsereg lehet erős, csakis az a nemzet lehet feltétlen biztonságban, és csakis az a trón lehet hatalmas és megingathatatlan, a hol a hadsereg és a nemzet között

nemcsak semmiféle ellentétek nincsenek, hanem azok egymás szive lüktetését teljesen megértik és osztják. De ennek nem az a módja, hogy a nemzet igyekezzék megérteni a hadsereget és a maga érzelmeit és aspirációit alárendelni azoknak az érzelmeknek és aspirációknak, amelyek a hadseregben uralkodnak, mert hisz az is világos, hogy a hadsereg a nemzetnek a szerve, és nem megfordítva; *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* ha tehát kívánatos az összeforradás, a mint én hiszem és vallo, hogy kívánatos, akkor annak csak egyetlenegy útja és módja van, hogy a hadsereg igyekezzék megérteni a nemzetet, a hadsereg meritse az ő szellemét a nemzet szelleméből, *(Helyeslés balfelől.)* és a hadsereg ossza azokat az érzelmeket, vágyakat és törekvéseket, melyek a nemzet szívéből és lelkéből fakadnak.

Erre törekszünk mi minden erőnkkel, minden gondolatunkkal, és mi is kérjük az igen t. honvédelmi miniszter urat: támogasson bennünket e törekvésünkben.

Hiszen az élet minduntalan ráczáfol az igen t. honvédelmi miniszter urra és az élet nekünk nap-nap után megmutatja azt, milyen nagy örvény van a két felfogás és a két test: a nemzet teste és a hadsereg teste között. Saját tapasztalatainkból ismerjük azt a szellemet, mi is voltunk katonák, én is szolgáltam a hadseregben és mint tartalékos tisztnek volt alkalmam a tisztikarral érintkezni és megismerni azt a szellemet, a mely ott honol és mondhatom, — nem panaszkodom, hogy összeütközéseim voltak, — de azok a tapasztalatok, a melyeket ott szereztem, legalább is elszomorítanak, mert ha mást nem éreztem, de azt éreztem, hogy az a hadsereg és az a tisztikar ettől a nemzettől legalább is teljesen idegen.

Az igen t. miniszterelnök urnak minapi beszédével Szederkényi Nándor igen t. barátom olyan behatóan foglalkozott tegnapi nagy beszédében, annak különösen történelmi vonatkozásait oly fényes érvekkel czáfolta meg, hogy nekem ezen a téren igazán már csak böngészni valóm van. Különösen fényesen czáfolta meg Szederkényi Nándor t. barátom az igen t. miniszterelnök urnak azt a történelmi alluzióját és történelmi distinkcióját, mely szerint az uralkodóház már igen hosszú idő óta ezekben a kérdésekben azt az álláspontot foglalja el, hogy a tisztképzés terén és annak a törekvésnek a terén, hogy a magyar elem, a magyar nemzet fiai a hadseregben, mint tisztok helyet foglaljanak, mindig bizonyos engedékenységet tanusított, de époly mereven állott szemben mindig azzal a törekvésével és vágyával a nemzetnek, hogy a szolgálati és vezényleti nyelv a magyar hadseregben magyarrá tétessék. Kimutatta Szederkényi Nándor t. barátom, hogy nem áll az, mintha a nemzet ebbe belenyugodott volna. En tehát ezzel a részszel nem is foglalkozom, hanem keresem azt az intencziót, a mely a t. minisz-

terelnök urat vezethette akkor, a mikor ezt a distinkcióit megtette.

Mit akart mondani a t. miniszterelnök ur azzal, hogy feltárta a történelem világitása szerint ennek az ügynek multbeli és jelenbeli állapotát? Következtetést akart vonni ebből a jövőre nézve is? Azt akarta ebből deriválni, hogy miután a multban így volt, hogy miután a multban a magyar szolgálati és vezényelv tekintetében a dinasztia és a trón részéről mindig engesztelhetetlen magatartást és álláspontot talált a nemzet, tehát ennek így kell maradni a jövőre nézve is?

Ha ez így van, akkor az igen t. miniszterelnök ur maga rontja le azoknak az u. n. reformoknak erkölcsi értékét, a melyeket idehozott, és a melyek alapján azt követeli, hogy itt minden ellenállás megszűnjék és ő neki a kormányzat eszközei megadassanak. Mert ha valami, akkor csak az az egyetlenegy dolog volna képes a nemzetet megnyugtatni e sovány reformok értéke felől, ha tudná a nemzet, hogy ezeknek a reformoknak és intézkedéseknek kitűzött célja a magyar szolgálati és vezényleti nyelvnek a megvalósítása és ezzel a hadseregnek nemzeti szellemben való teljes átalakítása. De ha a t. miniszterelnök ur egyszerűen megfosztja a nemzetet még a reményétől is annak, hogy ezt a célját valaha elérhesse, akkor természetesnek kell találnia, hogy a nemzet ezekben az eredményekbe belenyugodni nem tud, és ez a nemzet meg nem elégedhetik ezekkel a reformokkal, hogy ezekben a reformokban a megoldást igaz magyar szívvvel megtalálni nem tudja és akkor igen természetesnek kell találnia a t. kormánynak is, hogy ez a válság a mai napig sincsen megoldva és hogy a küzdelem folyik mindaddig, a míg a legfőbb akadály, az az engesztelhetetlen akarat eltávolítva sincsen. *(Helyeslések a szélsőbaloldalon.)*

És a mit a t. miniszterelnök ur itt mondott, a mit ő a történelmi alluzióból levont, az semmi más, mint szelidebb alakban való ismétlése a Chlopyban hangoztatott és a királyi manifesztumban ismételt tónusnak. Ez a dolog, t. képviselőház, ez az egy körülmény maga felment minket minden további felelőség alól a küzdelem folytatása iránt, sőt egyenesen kötelességünké teszi, hogy ezt a merev álláspontot, a mely a nemzetet még a reményétől is megfosztja, hasonló merev állásponttal megtörjük és a nemzet számára a valódi kibontakozásnak, a cél kitűzése által való kibontakozásnak útját megmutassuk. *(Helyeslések a szélsőbaloldalon.)*

Közgazdasági kérdéseket is említett az igen t. miniszterelnök ur beszédében, én azonban azokkal, miután a tárggyal összefüggésben nincsenek, foglalkozni nem kívánok, csupán annyit jegyzek meg, hogy az a politika, a mely habozás nélkül túltette magát azokon a fontos garanciális rendelkezéseken, a melyek az egész képviselőház, annak minden pártja és így az

egész országnak és az egész nemzetnek hozzájárulásával és beleegyezésével jöttek létre és a melyek az 1899: XXX. t.-czikkben vannak lefektetve, az a kormány nincsen jogositva velünk szemben hivatkozni arra, hogy a mi magunk tartása lesz az oka annak, hogy a nemzetek esetleg a mi kárunkra fejünk felett egyezségeket kötnek. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Csodálkozását fejezte ki az igen t. miniszterelnök ur a felett, hogy mi itt ezen az oldalon 35 év lefolyása után nyulunk a küzdelem eme rendkívüli eszközeihez, a melyeket mi egyedül tartunk eredményeseknek és bizonyos gúnynyal emlékezett meg arról, hogy hiszen akkor az ellenzéknek a magatartása 35 éven keresztül valóságos hazafiatlanság volt.

T. képviselőház! Ha ez a dolog így is volna, ha helytelen magatartást tanusított is az ellenzék a multban, az nem menti fel az alól a kötelezettség alól, hogy helyes magatartást tanusítson a jelenben. Azonban a dolog nem így van. Minden kérdést az idők folyamata, a történelem érlel meg.

És a ki megfigyelte hazánk közállapotait az utolsó 35 év alatt és a mult esztendőben, feltétlenül arra az eredményre jutott, hogy az a kérdés, a mely körül a küzdelem folyik, éppen mostan jutott a megérés stádiumába. Az előző 35 esztendő alatt mi volt a nemzet különböző pártjainak felfogása ezekről a dolgokról? Mondhatom, a közvélemény két nagy táborban volt megoszolva. Az egyik, a mely önöket támogatta a multban, azt vallotta, hogy a nemzetnek nem áll érdekében a katonai kérdéseket megbolygatni; legjobb, ha a nemzet azokkal szemben passzív álláspontra helyezkedik; ennek a felfogásnak a multban igen sajnos következménye lett, mert éppen ezen felfogás folytán a katonai kérdés közjogi vonatkozásaiban bizonyos visszaesés következett be. A másik felfogást a terem ezen oldalán ülő képviselők vallották magukénak és valljuk magukénak mi is; e szerint a hadügyi kérdésnek Magyarországra nézve egyedüli helyes megoldása az önálló nemzeti hadsereg. *(Ugy van! balfelől.)* Ez a két felfogás állott egymással merev ellentétben. Most azonban, mikor a Széll-kormány egy bizonyos könnyelműséggel vagy legalább is meggondolatlansággal megbolygatta a katonai kérdéseket, mikor a nemzet lelkében megindította a forrongást, az érdeklődést, az eszmék tisztázását, akkor világosan áll előttünk, hogy e két ellentétes felfogásból egy közös eredő jött létre, a melyet a nemzet közvéleménye majdnem osztatlanul, pártkülönbség nélkül vallott. Vallottak azok is, a kik a 67-es alapon állottak, azok is, a kik a 67-es alappal szemben negációra helyezkedtek. Ez a felfogás volt az, a mely a nemzet közvéleményének számtalan megnyilvánulásában: a küldöttségekben, a népgyűlésekben, a törvényhatóságok kérvényeiben, a szabadelvű pártok határozataiban kifejezést

lelt. E különböző felfogásokban, az eszméknek harcza és kiegyenlítődése terén létre jött eredő az, a mely ezt a nagy küzdelmet létrehozta és hitem szerint még ma is élte.

Nem voltunk mi hazafiatlanok, mert 35 éven keresztül nem ezen mód szerint követeltük a nemzet jogait, mert hiszen igen sokan hangoztatták arról az oldalról a megoldás felé való közeledésnek ezt a módját; de most, 35 év után, a mikor a nemzet ekként megnyilatkozott, a mikor annak akarata ekként tisztán felismerhetővé vált, az ellenzéknek elháríthatatlan kötelessége lett a nemzet megnyilatkozását megragadni, *(Ugy van! Ugy van! balról.)* és attól, a míg a nemzet meg nem tagadja, el nem tántorodni. Ezért tartom én, hogy az e padokon ülő képviselőknek még ma is kötelességük a küzdelem folytatása, mert sehol sem látjuk annak a megnyilvánulását, hogy a nemzet ezt a felfogását dezavualta volna.

Sajátságos jelenséggel találkozunk egy idő óta a parlamentben. Nem hangozhatik el a kormány padjairól a legutóbbi időben egyetlenegy nyilatkozat sem, a mely ne utalna a balkáni zavarokra, ne utalna azokra a veszedelmekre, a melyek minket ott állítólag fenyegetnek, és a melyek szükségessé teszik, hogy, mint az igen t. honvédelmi miniszter ur mondotta, a hadsereg éppen a tavaszi hónapokban a legakcióképesebb állapotba helyeztessék.

Ezen jelenségek folytonos ismétlésével szemben természetes dolog, hogy bennünk is önkéntelenül felmerül az a kérdés, hogy mi célja tulajdonképen ennek, mit akar a kormány ezekkel a, hogy úgy mondjam, fenyegetőzésekkel? Én nem tudok szabadulni attól a gyanútól, hogy a t. kormány hozzá akarja szoktatni a közvéleményt ahhoz a gondolathoz, hogy egy balkáni bonyodalom előtt állunk, hogy balkáni misszió vár ránk, és hogy a magyar nemzetnek maholnap, talán már a tavasszal, vérét kell ontania és pénzét kell pocskolnia a balkáni sziklákon.

A t. miniszterelnök ur erősen hangoztatja, hogy micsoda nagy érdekeink vannak ott nekünk. Nem nevezte meg ugyan specziálisan ezeket az érdekeket, de folyton hangoztatja, hivatkozik a multa, még a görög császárság korszakára is, hogy erősítse nekünk, hogy vitális érdekeink vannak a Balkánon és, hiába gunyolódunk, ezt a tényt meg nem czáfolhatjuk.

T. képviselőház! Mikor mi erről a tárgyról szólunk, nem a gunyolódás, hanem a legsúlyosabb aggodalom hangján kell, hogy szóljunk; *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* mert legalább is különösnek találjuk azt, hogy az a kormány, a mely minduntalan felelgeti a pót-tartalékosoknak szenvedését, a mely azokért a szenvedésekért reánk akarja hárítani a felelőséget, és a mely ezekért a szenvedésekért ellenünk a közvéleményt mozgósítani akarja . . .

Holló Lajos: Akarta!

Lovászy Márton: . . . ugyanez a kormány egy pillanatig sem habozik, hogy ott, a messze Keleten, a magyar nemzettől teljesen idegen érdekekért patakokban ömöljön a magyar vér és száz milliókban pocsékolassék a magyar nemzeti vagyon. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) Hát, t képviselőház, ha oda Macedóniába, vagy nem tudom hova elviszik azokat a katonákat, akkor nem fognak sirni a nők és nem fognak sirni a gyermekek? (*Élénk eljenzés a baloldalon.*)

Nyíri Sándor honvédelmi miniszter: Ki mondta, hogy elviszik?

Lovászy Márton: Akkor miért emlegetik?

Nyíri Sándor honvédelmi miniszter: Si vis pacem, para bellum! (*Zsja jobb- és a baloldalon.*)

Lovászy Márton: Én nem tudom, hogy az igen t. honvédelmi miniszter urnak ez a közbekiáltása nyílt tagadás akar-e lenni. Széll Kálmán miniszterelnök ur is ezt mondotta, az igen t. honvédelmi miniszter ur is azzal jön elő, hogy ki mondta azt? Az igen t. miniszterelnök ur is tagadja azt, hogy ott nekünk expanzív törekvéseink vannak, nem akarunk mi ott hódítani. Hát, t. ház, mi hitelt is adhatnánk ezeknek a félig-meddig való tagadásoknak, ha nem volna egy nagyon súlyos, egy nagyon fontos, egy nagyon nevezetes történelmi előzmény, a mely a nemzetet megtanítja arra, hogy ezekben a tagadásokban ne higgyen, és hogy azokba bizalmat ne helyezzen. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) Hiszen, azt hiszem, mindenki előtt ismeretesek azok a dolgok, a melyek akkor történtek, de minden esetre nagyon érdekes, mert tanulságos is, azokat röviden rekapitulálni és röviden felemlíteni. (*Halljuk! Halljuk!*)

Mi történt akkor? 1876-ban, a mikor a török-orosz háború kitört, a magyar nemzeti közvélemény, mondhatnám, egyhangulag és nagy lelkesedéssel Törökország integritása mellett foglalt állást. Vezette pedig a magyar nemzeti közvéleményt ebben az a józan politikai ösztön, melynél fogva felismerte azt, hogy minden államnak, minden nemzetnek, így tehát a magyar nemzetnek is akkor van kedvező geográfiai helyzete, ha közelében nálánál semmi esetre sem hatalmasabb, hanem kisebb vagy gyengébb államok és hatalmak vannak. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) Ilyen hatalomnak ismerte fel a török birodalmat, a mely akkori állapotában — és természetesen a mostaniban is — ránk nézve veszedelmes nem lehetett és a melynél fogva belátta, hogy, ha ott valamely változás áll be, ha ott azok a kis államok felszabadulnak, ez bizonyos tekintetben a magyar nemzetet magát kedvezőtlen változásnak tenné ki, mert attól tartott, hogy e nemzetek függetlensége által azoknak politikai befolyása átnyulik majd ennek az országnak területére is, a hol azoknak a népeknek fajrokonai vannak. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*)

Ezért foglalt állást a magyar nemzeti köz-

vélemény, — mondhatnám egyhangulag — Törökország integritása mellett. Semmi sem természetesebb, minthogy az akkori magyar kormány a magyar közvéleménynek ezt a hangulatát, ezt a vágyát, törekvését semmibe sem vette, hanem cselekedett valami mást, valami egyebet. Bekövetkezett a sanct-stefanói békekötés, a mikor is ismét a nemzeti közvélemény felismerte azt, hogy abban a békekötésben az orosz hatalomnak túlságos előhaladás biztosítatik a Balkán ügyeire nézve; reparációt kívánt tehát a magyar nemzeti közvélemény s ebben nem is állott izoláltan, mert Európának több nevezetes és nagy hatalma is osztozkodott ebben a meggyőződésben. Ekkor jött a kormány a 60 millió kölcsönrel és mondtam a leghatározottabban, hogy a ki ismeri azon tárgyalások anyagát, bizonyára egyet fog érteni velem abban, hogy azokban a képviselőházi tárgyalásokban és azokban a kormánynyilatkozatokban a nemzetet a leghatározottabban félrevezették. Tisza Kálmán akkori miniszterelnök közvetlenül az okkupáció előtt pár hónappal határozottan tagadta, — úgy mint az igen t. miniszterelnök ur most — hogy expanzív céljaink vannak; azt mondotta, hogy e kölcsönnek és annak az akciónak, a mely e kölcsönrel összefügg, nincsen egyéb célja, mint határainknak biztosítása délen és keleten. És a mikor a szélsőbaloldaltól Simonyi Ernő képviselő felhívta a miniszterelnök figyelmét arra, hogy Romániában az orosz hadak fel vannak halmozva és úgy vannak elhelyezve, hogy nemcsak Románia függetlenségét veszélyeztetik, de veszélyeztetik Magyarország integritását is, akkor Tisza Kálmán, az akkori miniszterelnök kapta a szón és azt mondotta, hogy hisz épen az az, a mire nekünk a 60 millió kell. Bárány Kaas Ivor igen t. képviselőtársam akkor képviselő volt és azzal az indokolással szavazta meg a 60 millió kölcsönt, hogy ő veszedelmesnek látja az orosz törekvéseket, abban a hiszemben azonban, hogy ez a kölcsön arra szükséges, megszavazza a törvényjavaslatot.

B. Kaas Ivor: Becsaptak!

Lovászy Márton: Természetesen ezek után az egész nemzet joggal hihette azt, hogy a 60 millió kölcsönnek és azon akciónak, a mely ezzel egybefüggött, semmi más célja nincs és nem lehet, mint egyrésztől határaink biztosítása, másrésztől az orosz terjeszkedés visszaszorítása, de semmi esetre sem Boszniának az okkupációja, a mi ellen a magyar nemzeti közvélemény a legnagyobb vehemenciával tiltakozott. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) És, t. képviselőház, mi történt? A képviselőház feloszlott, a választások elrendeltettek, a ház nem volt együtt és rövidesen pár hét alatt ezek után a nyilatkozatok és biztosítások után bevonultunk Boszniába, tömérdek pénzt költöttünk rá, megrendítettük a magyar állam hitelét, úgy, hogy Széll Kálmán akkori pénzügyminiszter kénytelen volt állásáról lemondani. . . .

Sziklay Ede: Előzőleg mondott le!

Lovászy Márton: — de e miatt mondott le, ... patakokban ontottuk a magyar vért és szereztünk egy provinciát, a melyet ma is németül kormányoznak, a mely ennél fogva tisztán osztrák provinciának tekintetik, a melynek katonai megszállására évenként elköltünk egy csomó milliót, a melyből nekünk ugyszólván semmi gazdasági hasznunk sincs, a mely ellenben az osztrák iparnak egy pompás lerakódó helye. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

Holló Lajos: Szaloniki is ezért kellene!

Lovászy Márton: Mi pedig magunkra vontuk a keleti népek bizalmatlanságát és gyűlöletét. Ezek után azt kérdezzük, t. ház, vajjon nem volna-e örültség tovább folytatni ezt a politikát, a mely ránk nézve haszonnal nem járna, de a mely, ha tovább vitetik, arra fog vezetni, hogy az ottani balkán-népek, a melyek most, megengedem, egymással szemben versengenek, látván a mi beavatkozásunkat és közbelépésünket, rögtön valamennyien egyesülni fognak ellenünk. *(Ugy van! balfelől.)* De nemcsak ezeknek féltékenységét és ellenségeskedését vonjuk magunkra, hanem az orosz és az olasz hatalomnak a féltékenységét is és ez által hazánkat és nemzetünket a bonyodalmak és konfliktusok egész sorozatának teszszük ki. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Hiszen azt kell kérdeznünk, hogy mi hát az a veszedelem, a melylyel szemben, mint a honvédelmi miniszter ur mondotta, ha békét akarunk, háborút kell csinálnunk? Hol fenyeget ott a Balkánon bennünket veszedelem? Miféle kombináció lehet ránk nézve oly veszedelmes, hogy fegyveres beavatkozást és fiaink vértének ontását tenné szükségesé? Hiszen a Balkánon 1876 és 1878 óta a helyzet jelentékenyen megváltozott. Akkor, a mint mondtam, a magyar közvélemény igenis Törökország integritása mellett foglalt állást, az azonban, sajnos, megsértetett és én nem hiszem, hogy ne akadna egyetlenegy józan magyar ember, a ki lehetségesnek és helyesnek tartaná oda törekedni, hogy ez az integritás a maga régi terjedelmében visszaállítassák. Ez egyszerűen tiszta lehetetlenség. Akkor, a mint mondtam, azért törekedett erre a magyar nemzet, mert a török szomszédunk volt, de ma már a török nem szomszédunk többé és azzá többé nem is lehet.

A magyar nemzetnek ennél fogva mi az érdeke? Az, hogy déli és délkeleti határait az apró, a kicsiny, de szabad nemzetek gyűrűje övezze körül, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* a melyek azzal a tudattal legyenek eltelve, hogy a magyar nemzet nem táplál magában semmiféle, az ő szabadságukra, függetlenségükre, virulásukra és haladásukra veszedelmes tendenciát. *(Ugy van! balfelől.)* Mert mihelyt megnyitjuk az utját annak, hogy ezek a nemzetek spontán sorakozzanak a magyar nemzet mint quasi legidősebb testvér körül és a magyar nemzet szabadságában, hatalmában, erejében és nagyságában talál-

ják fel a maguk szabadságának és erejének biztosítékát, *(Helyeslés balfelől.)* akkor, t. ház, az a nagy forrongás ott a Balkánon mire vezethet? Ha van a török birodalomban elég erő arra, hogy azt a forrongást önmagától, önmaga erejével is meg tudja fékezni, akkor a török birodalomnak történelmi létjogosultsága ma is megvan. Ha képes erre az erő kifejtésre, a melylyel például pár év előtt a görögök expanzív törekvéseit visszaverte, akkor semmi okunk sincs aggódni és igen könnyű szívvél nyugodhatunk bele abba, hogy Törökország megtartsa azt a hatalmi állást, a melylyel ma bir. Ha pedig nem bir ezen erővel, akkor, sajnos, ki kell mondanunk, hogy a történelem halálra ítélte a török birodalmat és akkor azoknak a nemzeteknek felszabadulása elé józanul, helyesen, okosan akadályokat gördíteni nem lehet. *(Helyeslés balfelől.)* 1876-ban a magyar közvélemény még veszélyesnek találta ezen kicsiny államalakulásokat, mert abból indult ki, hogy ezen kicsiny államok nem lesznek egyebek orosz vazallusoknál, de 25 év folyt le azóta és mit látunk? Azt, hogy a balkánviszonyok tekintetében az orosz birodalom bizonyos csalódáson, bizonyos kiábránduláson ment keresztül és ennek a következtetése az, hogy expanzív törekvéseit, hatalmi törekvéseit egészen más vidékekre, Ázsiába és különösen a kelet-ázsiai vidékekre helyezte át.

Ma már tehát sokkal kevésbé forog fenn az a veszély, hogy a balkánbeli kis államok egyszerűen orosz vazalusként legyenek, a melyek ott, mintegy az orosz hatalom folytatásaként vasgyűrűt alkossanak, a mely a mi függetlenségünket és a mi létünket megfojtással fenyegetné. A legmerészebb fantáziával sem vagyok képes egy olyan kombinációt kigondolni a Balkánon, a mely a mi létérdekeinket oly mértékben fenyegetné, hogy azért mi újból megrendítjük a nehezen helyreállított állami egyensúlyunkat és újból azokat a nagy véráldozatokat és azt a tengernyi szenvedést háritsuk a mi népünkre, a melyeket annak idején Bosznia okkupációja okozott. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Egyszerűen hatalmi vág, egyszerűen terjeszkedési vág az a felfogás, a mely a népeket nem tekintti történelmi, érzelmi vagy érdekbéli vonatkozásaikban, hanem pusztán területet és lélekszámot lát a népekben és így, miután Lombardiában elvesztett ennyi ezer négyszög kilométert és ennyi millió lélekszámot, és elveszített máshol is, tehát kárpótolni akarja magát a Balkánon. Ez a felfogás, mely a népekben egyszerűen csereeszközöket lát, a melylyel a hatalmi állás megszükhethető vagy megnagyobbítható, ez a felfogás nyilvánul meg ezekben az emlegetésekben, a melyekkel itt a t. miniszterelnök ur a balkáni zavarokra hivatkozik. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Nos hát, ezzel minket nemhogy lefegyvereznének, hanem a legerősebb ellenállásra ösztökélnek, *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* mert az olyan kormányzattól, a mely ilyen tendenciákat

ápol, minden erőnkkel igyekezni kell a kormányzat eszközeit megvonni. (*Helyeslés balfelől.*)

T. képviselőház! Egy határozati javaslatot vagy jobban mondva ellenindítványt voltam bátor betérjeszteni, a mely azt czélozza, hogy az ujonczlétszám megállapítása és megszavazása bizonyos feltételekhez köttessék, a mely feltételek biztosítsák a nemzetet az iránt, hogy az egész hadsereg kiegészítő részét képező magyar hadseregben a magyar állam nyelve és jelvényei érvényesülni fognak.

Ezzel az ellenindítvánnyal és annak indokolásával az itt elmondottak után és azok után, a miket t. képviselőtársaim elmondottak, (*Zaj jobbfelől. Halljuk! Halljuk! balfelől.*) én röviden végezhetek. Én a betérjesztett törvényjavaslatot nem fogadom el és kérem határozati javaslatomnak elfogadását, mert ki kell jelenítenem, hogy ragaszkodom ellenindítványomhoz a legfontosabb okoknál fogva.

Azok az okok, a melyek engem arra indítanak, hogy ellenindítványomhoz ragaszkodjam és követeljem a magyar nyelv és jelvények jogainak biztosítékait, elsősorban czélszerűségi okok. Epen az a czélszerűségi szempont, a melyre velünk szemben annyiszor hivatkoztak, az, a mely előttem és előttünk kívánatosá teszi azt, hogy a magyar hadseregben a magyar nyelv érvényesüljön. (*Halljuk! Halljuk! balfelől.*) Az indokok, a melyekkel ezt a czélszerűségi szempontot támogatni tudom, teljesen egyszerűek és köztudomásúak.

Tessék csak egyetlenegy pillantást vetni a statisztika adataira és azonnal meg fogják látni, hogy az 1900-iki népszámlálás szerint Magyarországhban a népesség 54,4 százalékának anyanyelve magyar, tehát az abszolút többség. De tovább megyek a statisztikai adatok vizsgálatában. Tudjuk, és ugyancsak ezek a statisztikai adatok tüntetik fel azt, hogy a népességből a magyar nyelvet teljesen bírja körülbelül 60 százalék. Azt is tudjuk, hogy a férfinepességben, a mely a katonaságot adja, jobban el van terjedve a magyar nyelv ismerete, mint a nők népességében, (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) úgy, hogy azok a statisztikai adatok, a melyek évenként gyűjtetnek és a melyek a völegények nyelvismeretét tüntetik fel, (*Halljuk! Halljuk! balfelől.*) kimutatják, hogy az 1901-ben Magyarországon házasságra lépett völegények közül körülbelül 65 százalék beszéli a magyar nyelvet. De még tovább megyek. Azt is tudjuk és a statisztikai adatok igazolják, hogy a magyar nyelv ismerete a fiatalabb korosztályokban, a fiatalabb generációban jobban el van terjedve, mint az idősebb népesség azon részében, a mely közvetlenül az iskolaköteles kor után következik, úgy, hogy bátran mondhatom, hogy a magyar nyelv ismerete legjobban el van terjedve azon rétegekben, a melyek a tizenkettedik életévtől a huszonegyedik életévig terjednek és a melyek magukban foglalják azt a kontingenst is, a mely

az ujonczlétszámot szolgáltatja, úgy, hogy, bár erre nézve biztos statisztikát nem találok sehol, mégis bátran mondhatom, (*Halljuk! Halljuk! balfelől.*) hogy azok a korévek, vagyis a 20-tól 24 évig terjedő korévek népessége közül legalább is 70 százalék az, a mely a magyar nyelvet teljesen bírja.

A czélszerűségi szempont mit parancsol elsősorban? Azt, hogy az legyen a hadsereg nyelve, a melyet legtöbbben beszélnek. Már most Magyarországon a magyar hadseregben az ujonczoknak mintegy 70%-a beszéli a magyar nyelvet és ezért a legegyszerűbb, legjózanabb logikával azt kell mondani, hogy legczélszerűbb a magyar nyelv alkalmazása. Mit mutatnak ezzel szemben a német nyelv számarányai? Ausztriában magában a német nyelv számaránya valamivel haladja meg a 35%-ot, Magyarországon pedig 11—12% közt ingadozik.

Holló Lajos: Tizedrésze a nemzetnek!

Lovászy Márton: Ha pedig az egész területet tekintem, a melyből a közös hadsereg magát kiegészíti, vagyis Ausztriát és Magyarországot, akkor látom, hogy a német nyelv számaránya körülbelül 25%-ot tesz ki, vagy pedig nem egészen negyedrészt teszi a népességnek. Az abszolút számok pedig azt mutatják, hogy a legutóbbi népszámlálás szerint magyar anyanyelvű volt ebben az országban 8³/₄ millió, vagyis 8,750.000. Német anyanyelvű volt Ausztriában 9,100.000, tehát mindössze 2—3 százezer fő az, a mivel az osztrák németiség meghaladja a magyarság számarányát.

Bekszics Gusztáv: Ma 10 millió áll a magyar! Ez megüti az osztrák németiség számát.

Lovászy Márton: Engedelmet kérek, de a legutóbbi népszámlálás szerint magyar anyanyelvű volt 8,700.000.

Bekszics Gusztáv: Igen, de annak két éve!

Ugron Gábor: Mondotta, hogy az utolsó népszámlálás szerint.

Lovászy Márton: Az évi szaporulatot is hozzászámítja a képviselő ur! (*Halljuk! Halljuk!*)

Ámbár Bekszics Gusztáv t. képviselő urnak számai az én álláspontomra kedvezőbbek, mégis kénytelen vagyok azokat az igazsághoz képest redukálni. Az 1900-iki népszámlálás kimutatta, hogy Magyarországon a magyar anyanyelvűek 8,750.000-en voltak, az évi szaporulat a magyar anyanyelvűeknél, az utóbbi tíz év átlagát véve, másfél százezerre tehető. Ha ezt a lefolyt három évről megfelelően hárommal szorozzuk, mintegy 450.000-nyi szaporulat van 1900 óta. Ezt hozzátéve az előző számhoz, 9,100.000-re vagy 9,200.000-re tehető ma már a magyar anyanyelvűek száma. Helyesen jegyezte tehát meg a t. képviselőtársam, hogy ez körülbelül megüti azt a számot, a melyet az osztrák németiség ér el. Helyesen tulajdonít annak súlyt, a mire én is súlyt helyezek, hogy ugyanis nemcsak az egyes államok határain belül, de ebben

az egész államszövetségben, a melyben Ausztriával vagyunk, ma már körülbelül ott állunk, hogy fajsulyra, számra nézve is legsúlyosabb a magyar.

Ugron Gábor: Elhelyezésénél fogva annál inkább!

Holló Lajos: Es történelmi multjánál fogva!

Lovász Márton. Igaz, hogy van Magyarországon is két millió német anyanyelvű lakos, a mivel szemben Ausztriában a kimutatás szerint nincs több, mint 9000 magyar, (*Derültség a baloldalon.*) mivel ott nem az anyanyelvet tudakolják, hanem az Umgangsprachet és így magyarokul csakis a szegény bukovinai csángókat tüntetik fel. Aritmetikailag ez a két millió magyarországi német, úgy látszik, mintha a németiség javára billentené a mérleget. De a ki ismeri csak egy kicsit is a viszonyokat, a ki ismeri a mi németjeinknek rendületlen hazafiaságát, (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) a ki tudja, hogy mennyire él a magyarországi németiségben az a törekvés, hogy a magyar nyelvet elsajátítsa, a ki ezekben a politikai mozgalmakban, a melyek ebben az esztendőben lefolytak, látta, hogy főleg a délmagyarországi, de az északi németiség is, milyen hévvel és tüzzel foglalt állást a magyar nyelv és a magyar vezényszó mellett, (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) az nem indulhat az aritmetikának és a statisztikának rideg számai után, hanem azt az erőt és erkölcsi súlyt, a mit ez a két millió kifejez, egyenesen a magyar fajnak a javára írja. Ily körülmények közt azt kell mondanom, hogy az a bázis, a melyre a fejedelmi akarat — helyesen-e, törvényesen-e, ezt ebben a pillanatban vitatni nem akarom — a hadsereg szolgálati és vezény nyelvét ráhelyezte, teljesen felborult, annak egyensulya megbillent és ma már tisztán ezekkel az aritmetikai és statisztikai adatokkal sem lehet igazolni a német szolgálati és vezényleti nyelv fentartását.

Nem akarok most bővebben kiterjeszkedni egyéb indokokra és szempontokra, de azt hiszem, a t. túloldal sem tagadja, hogy a magyar nemzet méltósága, becsülete követeli azt, hogy hazájában, a saját pénzén fentartott hadseregben ne legyenek olyan állapotok, a melyek ezt az országot magunk előtt is, az egész világ előtt is, megszállott tartománynak tüntetik fel. Oly dolognak tartom én ezt, a melyért érdemes küzdeni, minden erőt megfeszíteni.

Sziklay Ede: A lehetőség határáig!

Lovász Márton: Mi sem lehetlenséget kívánunk, mi is csak azt kívánjuk, a mi lehető.

Engem azok a politikai fordulatok, melyek itt az utóbbi időben lejátszódtak, nem csüggesztettek el. Uray Imre t. barátom minapi beszédét azzal végezte, hogy ez a mostani küzdelem és annak az a fázisa, a mely itt bekövetkezett, emlékezteti őt arra a szomorú történelmi jelenetre, a mikor a Rákóczi-féle szabadságharc

lezajlása után a bujdosó kuruczo'k kivonultak a hazából és a Beszkideken megcsendült ez a szomorú, panaszos dal:

Őszi harmat után,
Nagy hegyeknek ormán
Fujdogál a hideg szél.
Zöld erdő harmatát,
Piros csizmám nyomát
Hóval lepi be a tél.

Engem a csüggettségnek ez a hangulata — őszintén megvallva — nem tud elfogni, mert én bízom a mi igazságunkban és bízom a nemzetnek igazságában. Ez a történelmi analógia, a melyet igen szépen applikált Uray Imre barátom, bennem azt a benyomást kelti, hogy az nem egészen helyes és nem egészen találó, hanem egy másik történelmi analógiát juttat eszembe ugyanabból a korból, ugyancsak a Rákóczi-féle szabadságharcból, de nem végéről, hanem elejéről.

Tudjuk, hogy azt a nagy harczot is megelőzte az eszméknek forrongása, a gondolatoknak kialakulása, az akaratnak és vágyaknak feltörekvése, és a mikor megérett az idő, akkor a nemzet vezére, Rákóczi előre küldött egy előcsapatot, a mely előtte bejött a hazába és ennek az előcsapatnak maguk a nemzet tagjai ellene fordultak és szétverték, legyőzték azt az előcsapatot, de az ügy azért el nem bukott és rövid idő múlva, pár hét vagy pár hónap múlva az egész nemzet az először legyőzött zászló mellé állott és diadalmasan lobogtatta azt egészen Bécsnek városáig. (*Éljenés balfelől.*)

A törvényjavaslatot nem fogadom el, hanem kérem határozati javaslatom elfogadását. (*Élénk éljenés balfelől. A szónokot többen üdvözlük.*)

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: A tanácskozást folytatjuk. Az ülést megnyitom.

Következik Kovács Pál képviselő ur záróbeszéde. (*Nincs itt!*) Akkor Ugron Gábor képviselő urat illeti a szó.

Ugron Gábor: T. ház! Ahhoz a vészharang-meghuzáshoz, a melyet tegnap a honvédelmi miniszter ur végzett, nekem kevés szavam lehet. Mindaz, a mi szinpadi és nem a dolgok érdemébe vágó érvelés, előttem csekély értékkel bír. (*Helyeslés a jobboldalon.*) Azonban beszéde folyamán úgy állította fel, hogy a január elsejére behívott póttartalékosok huzamosabb időn keresztül lennének kötelesek benmaradni a zászló alatt. Ezzel szemben igen jó tekintélyre hivatkozhatom. (*Halljuk! Halljuk!*) Hivatkozom magának a honvédelmi miniszter urnak december hó 22-én elmondott beszédére, a melyben ezeket mondja (*olvassa*): »E szerint januárra csak a fegyvergyakorlatra köteles póttartalék, ennek is csak legfiatalabb évfolyama lett négy hétre behíva.« Most már nem tudom, hogy

vajjon 22-én volt-e a miniszter urnak igaza, avagy tegnap? Bármelyik eset álljon is azonban fenn, mégis bátor vagyok kérdeni a honvédelmi miniszter urtól, hogy a póttartalékosok behívásával a hadügyi kormányznak micsoda komoly céljai vannak? mert azt tudom, hogy minden évben, midőn a fegyvergyakorlatoknak szeptember 6., 7. és 8-ika körül vége szokott lenni, a harmadik évüket szolgáló katonák túlnyomó részét hazabocsátják és szeptember hónapban egész október első tiz napjág a katonai szolgálatot a két évfolyam végzi és soha panasz nem fordult elő, hogy az feladatának megfelelői nem tudna.

Azt is tudom, hogy az október elején bevonuló ujonczok nyolcz hétig nem végeznek rendes katonai szolgálatot, (*Ugy van! a baloldalon.*) hanem ők kiképeztetés céljából külön kezeltetnek, külön oktattatnak és akkor, a midőn már kiképeztettek, osztatnak be a többi szolgálatot tevő katonák körébe. Eszerint körülbelül december 15-ikéig az ujonczok rendesen katonai szolgálatot nem teljesítenek, és így három hónapon keresztül a hadsereg a maga szolgálati kötelezettségének úgy tesz eleget, hogy a harmadik évet kiszolgált katonák nélkül csak a két évi szolgálati állomány végzi a teljes szolgálatot, ha tehát lehetséges őszszel három hónapon keresztül nélkülözni a harmadik korosztályt, nem értem, hogy miért ne lehetne a téli hónapokban tovább is nélkülözni, annál is inkább, mert a téli hónapokban úgy a kiképzés, mint a szolgálat a maga terheességében sokkal inkább csökkentve van.

Az az eljárás ennél fogva, hogy már most be kell hívni a póttartalékosokat, a szükség által nincs indokolva. Azzal, hogy a póttartalékosok tovább tartassanak benn, ellenkezik a miniszterelnök urnak december 22-én tett nyilatkozata. És ha a behívott póttartalékosok egy hónapig kielégítő szolgálatot tudnak tenni, akkor én nem értem, hogy miért ne lehetne a póttartalékosokból megint és pedig csak egy hónapra behívni, nem pedig hosszabb időre, hogyha annak olyan szomorú következményei vannak, mint a milyennek azt gyászos szavaival a honvédelmi miniszter ur lefestette. (*Helyeslés balfelől.*)

A honvédelmi miniszter ur sürgette, hogy minél gyorsabban legyen meg az ujonczozás, az ellenzék hagyjon fel küzdelmével, tekintsen csak Keletre, a Balkánra. Ezt megint csak szóközi formának és fogásnak kell tartanom, mert feltételezem a hadügyi kormányról, hogy ha még februárban megkapná is az ujonczokat, márczius és áprilisban a még csak kiképzés alatt álló legénységgel csak nem akarja tavasszal a Balkán népeit megfélemlíteni, csak nem akarja ezeket az ujonczokat, mielőtt még azok lőni is megtanultak volna és valaha célba is lőttek volna, a hadsereg rendes állományába beosztani és ellenség elé vezetni vagy olyan feladatokra

használni fel, a melyek teljesítésekor az ellenséggel kerülhetnének szembe?

Sziklay Ede: Negyvennyolczban egyenesen a háboruba mentek! (*Felkiáltások a baloldalon: A magyar hazáért!*)

Ugron Gábor: Igen, t. képviselőtársam, 1848-ban egyenesen a harcztérre mentek, de nem az osztrákok, hanem a magyarok. S ha a képviselő ur elismeri azt, hogy a magyar hadseregben, s magyar nemzeti célokért szolgálni egészen más, és más az ilyen katonai lelkesedés és szolgálat is, hát akkor ne tagadja meg támogatását a magyar nyelvtől és a magyar hadseregtől. (*Élénk helyeslés a baloldalon.*)

De nemcsak ezen fordul meg a dolog: 1848-ban egy puska csak valamivel ért többet egy jó kaszánál, de ma, a gyorstüzelő fegyverek korában, ma, a midőn a katonának nemcsak a személyes bátorságra, de a taktikai mozdulatokban való ügyességre, óvatosságra, képzettségre, összetartozásra és előrelátásra feltétlenül szüksége van, ma az ilyen ujonczokat oda vinni, a hol harcra kerülhet a sor, lelkiismeretlen és megfontolatlan dolog különösen akkor, a mikor van elég olyan, a ki a katonai szolgálatban már teljesen kiképezve van és azonnal be is rendelhető. (*Helyeslés a baloldalon.*)

Én a honvédelmi miniszter ur beszédének további részleteivel most nem akarok foglalkozni; nem akarok pedig azért foglalkozni, mert a kérdés lényege nem abban fekszik. A kérdés lényege abban fekszik, a mit önök felállítanak, hogy a nemzet előtt maguknak a jogosság színezt szerezzék meg, abban t. i., hogy a többség akaratának kell okvetlenül érvényesülnie. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Herodot 3000 esztendővel ezelőtt azt jegyezte meg a görög respublikákról, hogy azoknak az a hibájuk, hogy a többség mindig az egésznek képzele magát. Itt is az a hiba, t. képviselőház, hogy a többség képzele magát az országnak, a többség akaratát képzele az ország akaratának, a többség érdekét feltolják az ország akaratának. (*Zaj és ellenmondások a jobboldalon. Egy hang a középben: Önök a fejetetejére állítják a parlamentárizmust!*)

B. Kaas Ivor: De mikor igazunk van!

Ugron Gábor: Bocsánatot kérek, a többség keresése csak egy mód annak megismerésére, hogy mi az ország akarata. A többség maga nem egyéb, mint egy módszer, de az maga még nem igazság, az maga még nem egész és Herodotnak ebben van igaza. Valóban keserűség nekem, hogyha azt hallom még ellenzéki oldalról is, hogy politikai harcunkban ahhoz kell magunkat tartanunk, hogy a többség és a király mit akar.

Én úgy tudom, hogy Magyarország törvényei szerint az ország akarata a törvények meghozásában nyilvánul és arra nem egyedül a képviselőház többsége szükséges, hanem szükség-

ges, hogy az országgyűlés valamit törvény alakjába foglaljon, és azt ő Felsége szentesítse. Én magának a királynak akaratát csak kétféleképpen tudhatom meg, vagy úgy, hogy a király leiratot intéz az országgyűléshez, vagy pedig úgy, hogy a király a szentesítés végett hozzá kerül törvény szentesítését megtagadja, és ugyanakkor indokait is megmondja. Azok a mende-mondák, hogy »a királynak ez a véleménye«, »a királynak ez az akarat«, »a király ebbe egyezik bele«, »a király abba egyezik bele«, képezhetik igen érdekes politikai beszélgetések tárgyát, de a király egy alkotmányos országban semminemű akaratot és semminemű véleményt nem nyilváníthat törvényes és kötelező formában, hogyha a kormány azért helyt nem áll, és azt magáévé nem teszi. *(Élénk helyeslés balfelől. Mozgás a jobboldalon.)* Az alkotmányosságnak az a belső természete, hogy a királynak csak addig terjedhet az akarata, és csak addig terjedhet a hatalma, míg a népképviselők által támogatott és fenntartott kormány érette a felelőséget viseli. *(Ugy van! balfelől.)* A királynak magának mint ilyenek külön akarata nincs. És ott, a hol a királynak külön akarata van, a mely előtt meg kell hajolni, ott az állam nem alkotmányosan kormányzott állam, *(Ugy van! Ugy van! balfelől és a szélsőbaloldalon.)* ott abszolutizmus van, a mely lehet nyílt és őszinte, és lehet takart, rejtett. Én gr. Tisza István miniszterelnök urnak folyó hó 23-diki beszédében megütöközve, hogy ne mondjam, megbotránkozva olvastam a következőket *(olvassa)*: »Közbejött a korona állásfoglalása és pedig közbejött egy, a magyar miniszterelnökhöz intézett és a magyar miniszterelnök által aláírt legfelsőbb kéziratban, tehát közjogilag teljesen kifogástalan formában.« T. ház! Ó Felsége a miniszterelnökhöz intézett leiratokkal nem vezetheti a törvényhozás tanácskozását. *(Ugy van! balfelől.)* Ó Felségének nem áll jogában a törvényhozás akár egyik, akár másik háza tanácskozására befolyást gyakorolni; *(Ugy van! balfelől.)* Ó Felségének miniszterei által ellenjegyzett manifestummal vagy kézirattal az alkotmányos életben csak holmi apró-cseprő differenciákat, a melyek inkább személyi természetűek, lehet elintéznie, de a törvényhozás előtt folyó vita tárgyát képező kérdésekben ő Felsége számára az alkotmányosság és a magyar alkotmány rendje előszabja, hogy mely módon kell érintkeznie, — nem a miniszterelnökkel, a ki neki kinevezett közege és a ki a nemzet bizalmasa, hanem — magával az országgyűléssel, és pedig annak módja az, a mit őseink annak idejében többször és majdnem mindig gyakoroltak és másként nem gyakoroltak, másként még gyakorolni meg sem próbáltak és ha megpróbálták, arra mindig az volt a felelet, hogy nyílt parancsokkal nem lehet az országot kormányozni, t. i. az a módja volt, hogy ő Felsége leiratot intézett az országgyűléshez, a melyet az országgyűlés meghallga-

tott és azután a felett tanácskozott és határozott.

Ez a rendes, ez a törvényes és nyílt útja a nemzet és a király közötti érintkezésnek, ettől eltérni nincs joga senkinek. Abban a királyi kéziratban, a mely gr. Khuen-Héderváryhoz intéztetett és gr. Khuen-Héderváry felelőségével fedeztetett, senki ő Felsége akaratát ne keresse, ne keresse azért, mert soha zagyvább fogalmazást, mint az, nem ismertem, soha kuszáltabb mondatokat azoknál nem láttam, annak szövegéből, úgy külön tekintve annak szakaszait, mint egészükben egy helyes és világos értelmet megalkotni nem bírok. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* De ő Felségének az ilyen miniszterelnökhöz intézett kézírata a magyar alkotmányosság szellemében csak olyan pátensnek, nyílt parancsnak tekinthető, a melylyel az országot kormányozni nem lehet, a melylyel egyes kormányzati ténnyet és cselekedetet elrendelni ő Felségének nem szabad. Hát akkor miként volna lehetséges, hogy ő Felsége a törvényhozás véleményére befolyást akarjon gyakorolni ilyen uton és módon? Annál kevésbé engedhető meg ez az út és mód, mert a cél az, hogy az uralkodó és az országgyűlés között összhang létesüljön, ez az összhang pedig csak akkor létesülhet, hogyha olyan formában adatik ki az a királyi akaratnyilvánítás, a melyhez az országgyűlésnek hozzászólása van és a melyről, midőn tárgyalja, véleményét is megmondja. Nincsen az sehol előírva, hogy az alkotmányosságnak az a feltétele és ismérve, hogy az elintézendő ügyekre nézve már a tanácskozások kezdetén vagy folyamán korona és nemzet, korona és törvényhozás teljes egyetértésben legyenek, Hiszen ha arra való volna az országgyűlés, hogy úgy a kormánypárt, mint az ellenzék által is elismertessék, hogy egy ilyen szabálytalanul létrejött királyi kézirattal elháríthatatlan akadály áll a törvényhozás előtt, akkor az rettenetes állapot volna, *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* mert akkor a nemzet szabad akaratnyilvánításának elháríthatatlan gátat vetni a legegyszerűbb és a legkönnyebb mód volna, minden vitatkozás kizárásával egyszerűen parancsokat kellene küldeni és azon fejedelmi parancsok előtt meghajolni. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

Várady Károly: Fehér rabszolgák volnánk!

Ugron Gábor: De, t. ház, azt mondja a miniszterelnök ur, hogy a korona állásfoglalása tartalmazta azon ünnepélyes kijelentést, hogy a hadsereg szolgálati és vezérleti nyelvét illetőleg fennálló mai helyzetnek megváltoztatását cselekedési okokból nem helyesli és károsnak tartaná ahhoz való hozzájárulását, tehát megtagadja. Ó Felsége valamely törvényhozási intézkedéshez való hozzájárulását mindaddig, míg az tárgyalás alatt van, meg nem tagadhatja; hozzászólási joga sincs. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Ha pedig ilyen jogot akar venni, s ilyen jogot vesz, akár Khuen-Hédervárynak hívják, akár másnak

hívják azt a miniszterelnököt, akkor olyan cselekedetet követelt el az a miniszterelnök, olyan tanácsot adott az a miniszterelnök, olyan ténnyel tőrt meg és fedezett a saját felelőségével az a miniszterelnök, mely az alkotmányosságnak lényegével és természetével homlokegyenest ellenkezik. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Hiszen nemcsak az, hogy az uralkodó ilyen rendeleteket az országgyűléshez nem bocsáthat ki, de még az sem, hogy egy miniszterelnöktől vegyen ígéretet és kötelezett ígéretet valamely közügy elintézésének formájára nézve, még az sem egyezik meg az alkotmányosság szellemével. Mert a miniszternek nem szabad előre lekötöni sem az ő hozzájárulását, sem az ő bírálatát, sem pedig az ő hozzájárulása által azon jogát, hogy mindig a nemzet érdekét tekintve, a nemzet változó érdekeihez képest, az elhatározás pillanatában fennálló viszonyokhoz képest tudja megítélni azon ügynek elintézési módját és formáját és a szerint adja meg tanácsát.

Példa van, még pediglen döntő példa. Angliában III. György, a ki már Angliában hosszasan uralkodott, de a német abszolutisztikus felfogásról nem tudott lemondani, az angol alkotmányosságba nem találta bele magát, azokat a korlátokat, a melyeket az uralkodónak szabtak az angol törvények, igen súlyosaknak tartotta magára nézve, III. György, a ki mindig a maga akaratát akarta érvényesíteni és annak biztosítékot is akart szerezni, azt tette a Granville-kabinettel, hogy annak fejtől, midőn kinevezte miniszterelnöknek, írásbeli biztosítékot vett az iránt, hogy a miniszterelnök kormányzása ideje alatt a katolikusok helyzetének javításáról szóló törvényjavaslatot a törvényhozás elé terjesztetni nem fog. Mikor ezt a wigh miniszterek megtudták, hogy olyan kötelező irást adott a királynak a miniszterelnök, benyújtották lemondásukat.

Az angol parlament 1807-ben április 9-én tárgyalta az ügyet és Brand parlamenti tag azt indítványozta, hogy ellenkezik a miniszternek kötelességével politikai ígérettel lekötöni magát a királynál. A vita folyamán pedig Romelly Sámuel azt mondta, hogy a királynál ilyen kötelező ígéretet tenni annyi, mint elárulni valójában a parlamentet; *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* mert a király, — és ezt méltóztassék meghallgatni — *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* midőn egy ilyen ígéretet követel a miniszterétől, akkor ő titkos tanácsosoknak tanítása szerint jár el, vagy pedig ha ezek nélkül cselekedik, akkor minden véleményadás nélkül jár el, nincs, ki a felelőséget viselje és elhagyta az alkotmányosságnak terét.

Az angol alsóház 258 szavazattal 226 ellenében elfogadta ezt a javaslatot. Április 13-án már a felsőház tárgyalta. Itt a tanácskozásban leginkább kiélesedik egyik lord véleménye, hogy a királynak nincs és nem lehet más lelkiismerete, mint a milyen az ő felelős közegeinek van, és

az ő lelkiismeretének követnie kell az ő pecsétjének őreit. A lordok házában egy egész délután és éjszaka tárgyalták e kérdést. Akkor elnapolták az ülést, határozatot ebben az ügyben nem hoztak, de megjegyzik az alkotmány történetirői, hogy többet ez az eset elő nem fordult, és mikor egyszer gyanu volt, hogy ily eset előfordulhatott volna, felelőségre vonták az illetőt, és kisült, hogy tévedés volt.

Az angol alkotmányban tehát a törvényhozás fellépésével szilárdított meg az az elv, hogy a Felsőnek más véleménye nem lehet, mint az ő felelős miniszterének. És mit látunk mi? A Felső a maga véleményét megírja egy miniszterelnöknek, a miniszterelnök talán éppen ez által is megrendítettén állásában, egy másik, utána következő kérdésben megbukik, de a már egyszer helytelenül és ferde módon, jogtalan téren megjelent fejedelmi leirat jogforrássá változik gr. Tisza István miniszterelnökre nézve, *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* és erre hivatkozva azt mondja, hogy az uralkodó állást foglalt oly kérdésben, a mely felett vitatkozunk, nem határoztunk, és a mely felett vitatkozni és határozni még a főrendiháznak is joga van.

Természetes, hogy erre azt fogják mondani, hogy a többség majd el fogja fogadni a javaslatokat. De, bocsánatot kérek, éppen azokban a kérdésekben, a mikre ez a leirat vonatkozott, ez a szerencsétlen leirat, a többségnek is egészen más nézete volt. *(Igaz! a baloldalon.)* A többség is egészen más nézeteket vallott, és csak ezután a leirat után, a fejedelmi akaratnak nyomásával, hosszas tanácskozás és egy újabb és erélyesebb kezű miniszterelnök ideküldése után, a legközelebb kiírandó választásokra vonatkozó fenyegetéssel *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* sikerült e nézetnek egy türelemben gyakorolt többséget szerezni. *(Igaz! a baloldalon.)*

De nemcsak ezt mondotta gr. Tisza István miniszterelnök. A következőket is mondotta: De nem állította senki sem azt, hogy a német szolgálati és vezényleti nyelv, a mely a közös hadseregben ő Felsője alkotmányos fejedelmi jogának alapján fentartatott, törvénytelen volna. Másutt meg azt mondja, hogy a hadsereg nyelvének megállapításához ő Felsőjének joga van.

Ez az állítása a t. miniszterelnök urnak a magyar közjoggal homlokegyenest ellenkezik. A magyar királynak nincs több joga, mint a mennyit a magyar törvény tisztán és világosan ráruház. Nem is lehet a felett kételkedni, mert mi választási monarchia voltunk, az uralkodóház ide a választási jog fennállása idejében jutott, minden egyes királyt feltételek mellett szerződöttetett és az ország trónjára ültetett. Midőn pediglen örökössé tették az uralkodóházban a trónhoz való jogot, akkor a nemzet újból szerződést kötött, a melyben az uralkodóházra nézve, a mely ezután fogja a trónt örökölni, megszabta, hogy mily jogokat örökölésé

következtében és mily jogokat örököl a koronázás következtében. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) Hogy minden jognak forrása a nemzet, ez nem oly ártatlan nyilatkozat; ez helyes is, kétségbevonhatatlan is; de midőn feláll valaki, midőn feláll maga a koronás fejedelem és azt mondja, hogy ez a jog pediglen engemet illet meg, akkor annak a tanácsosnak, a ki ezt védeni akarja, fel kell mutatnia előttem a törvényt, a mely világosan megrendeli ezt a jogot, mert a magyar király több jogot, mint a mi törvényeinkben világosan reá van ruházva, nem gyakorol. (*He-lyeslés balfelől.*) Mihelyt a jog gyakorlására nézve az illetékesség kérdése felmerül — mert nem tulajdonjogról, csak illetékességről van szó — akkor megvizsgálendő a törvény, és ha bizonytalanság vagy kétértelműség merül fel, minden törvénymagyarázás szerint azé a jog, a melyről világos intézkedés nincs, a kit őseredeti alakjában és formájában megillet. (*He-lyeslés balfelől.*) Itt a nemzet minden jognak a forrása, tehát ha világos törvény nyel nincs a királyra ruházva, akkor a hadsereg nyelve feletti joggal nem bír.

De térjünk át az elméleti fejtegetések teréről a gyakorlat terére. A hadseregben a nyelv három alakban érvényesül: először mint a hadseregnek szolgálati nyelve, másodszer mint a hadseregnek oktatási nyelve, harmadszer mint a hadseregnek a hatóságokkal való érintkezési nyelve. Most lássuk, miként állunk; mert ha ő Felségének kizárólagos joga van, a mint állítottam, a hadsereg nyelve felett, akkor oda más befolyás ezen a három téren nem érvényesülhetett volna. A honvédségre nézve ő Felségének ugyanazon jogai vannak, mint a hadsereg-re nézve. Ha ő Felségének a hadsereg-re nézve fennáll a szolgálati nyelvre való elhatározási joga, akkor a honvédség nyelvére nézve is fennállana; már pedig a honvédség nyelvére nézve a törvényhozás a maga törvényében határozott és intézkedett. Az oktatási nyelv tekintetében a magyar törvényhozás 1808-tól fogva valahányszor intézkedett, mindig akként intézkedett, hogy a Ludovika Akadémiában magyar legyen a katonai oktatás nyelve, és inkább megtagadta a segílyt, megtagadta az ügyek elintézését, mintsem abba beleegyezett volna, hogy annak német legyen az oktatási nyelve. És mot a Ludovika Akadémiának, mely egyenlően képez ki tiszteket a közös hadsereg és a honvédség számára, az oktatási nyelve a magyar.

A hadseregeknek a hatóságokkal való érintkezésére nézve 1840-ben törvény hozatott, mely megrendelte, hogy az ezredek kormányai pediglen a hatóságokkal magyarul érintkezzenek és levelezzenek. Mit tesz ez? Ez azt teszi, hogy az ezredek összessége, hogy az országban elhelyezett hadsereg, nemcsak a magyar ezredek, hanem még a Magyarországon elhelyezett osztrák ezredeknek kormányai is a hatóságokkal magyarul levelezzenek. Ez a szó, hogy kor-

mány, mit tesz? Azt teszi, hogy az ezredek parancsnoksága. Az 1840-ben kelt törvénynek mi az értelme? Annak értelme az, hogy az országban elhelyezett összes hadseregbeli intézményeknek a magyar hatóságokkal magyarul kell levelezniök, mert 1840-ben nem lehetett az országgyűlésnek elhatároznia, hogy a hadtestparancsnokságok is magyarul levelezzenek, mert hadtestparancsnokságok akkor nem voltak, azok később hozattak be. De vajjon azok a hadtestparancsnokságok nem kormányai-e az ezredeknek? Azok nem is egy ezrednek, hanem több ezrednek képezik kormányát, összeköttetését és szervezeti kapcsát.

Tehát az 1840-iki törvényben, a melyet ő Felsége is szentesített, a hadsereg nyelvére nézve a nemzet intézkedett és intézkedési joggal birt. Nem tartható fenn tehát az az állítás, hogy a Felségnek kizárólagos joga a hadsereg szolgálati nyelvére nézve intézkedni; mert ez mind a három főbb megnyilvánulási alakjában, a mely előfordulhat egy hadsereg életében, már a nemzet által gyakoroltatott és gyakoroltatik is; és csak a további kiterjesztéséről, ennek a gyakorlatnak az összes téren való érvényesítéséről, vagyis a nemzet által folytatott munkának befejezéséről van szó, a midőn azt kívánjuk, hogy a közös hadseregben magyar legyen a szolgálati nyelv. (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*)

T. ház! A miniszterelnök ur azon fejtegetései rendén, a melyeket elmondott, azt állítja hogy az a parlamenti harcz, a melyben mi most részt veszünk, fenyegeti az alkotmányosságot. Hát, t. ház, Magyarország alkotmányosságát nem az fenyegeti, ha valamely Bécsben nem tetsző nemzeti kérdésben itt hosszú és erős, vagy akár zajos viták és küzdelmek is folynak. Magyarországot az fenyegeti, az az aluszékony-ság, az a tétlenség, az a tehetetlenség, az a nembánomság, (*Ugy van! balfelől.*) az a nem-törődőmség, a mely a magyar nemzet politikai életét és társadalmát jellemzi. (*Ugy van! balfelől.*) A mely pillanatban Magyarországon az erő és az erély megnyilatkozik, annak következése van. De 400 esztendő óta gondoskodtak arról, hogy Magyarországon az az erő és erély ne nyilatkozhasék meg; 400 esztendeje, hogy mindazokat, a kikben több volt a szilárd akarat és elhatározás, rendületlen férfias kitartás a nemzet ügye mellett, tönkretették, elpusztították családjukban. Kiirtották és kipusztították abból a fajból az ellenállásnak minden elemét, minden gondolatát és puhasággal, gyávasággal, bátortalansággal és a haszonlesésnek gondolatával töltötték be. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) Ne csodálkozzanak önök, hogyha a legerősebb akaratú és elszánt emberek 400 esztendőn keresztül folyton áldozatul estek egy politikai harcznak, hogy ezekben azok az egyének, azok a csoportok, a melyekben az ellenállásnak természetes ösztöne, öröktől való ereje, a nem-

zeti felfogásnak tisztasága, kristályos mivolta és határozottsága, a lelkesedésnek az az ereje, a mely életet, vért és vagyont áldoz a nemzeti ügyért, mind kisebb számra apadt. (*Élénk helyeslések és taps a szélsőbaloldalon.*)

De, t. ház, fenn lehet-e tartani egy nemzetnek az életét, hogyha az a nemzet maga nyújt segédkezet ahhoz, hogy alkotmányos élete látszat legyen? hogy alkotmányos élete ne legyen egyéb, mint egy szinpad, a melyen a közönség mulattatására, a világnak arról való meggyőzése érdekében, hogy itt egy alkotmányos és civilizált nép lakik, a darabot el kell játszani? El kell játszani úgy, a mint a színházban szokás, színházépítési és nyitási engedélyvel, az előadásoknak policziális felügyelet alá való helyezésével! (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) A nemzet a maga törvényhozásában más függetlenséget, más önállóságot kellene, hogy tanusítson, hogy a nemzet akarata érvényesülni bírjon. Ha a nemzet törvényhozása csak arra tartatik jónak, hogy parancsok adásának neki, ő pedig magát arra alkalmasnak érzi és találja, hogy ezen parancsokat elfogadja és végrehajtsa, akkor soha az a parlament, ön-akarattal és önelhatározással, a nemzet számára nagyot és alkalmasat tenni nem fog. (*Élénk helyeslések a szélsőbaloldalon.*) Annak a törvényhozásnak a hatalma, a mely a királyi akaratnak és a királyi hatalom szervezetének alá van rendelve, az a törvényhozás, a mely a maga szabadságát nem tudja a királyi hatalommal szemben megőrizni és fentartani, az a törvényhozás csak annyit fog haladni tudni, a mennyire a trónok neki engedélyt adnak, és a mennyire őt biztosítják. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) Holott a népek haladása nagy ritkán és csak primitív népeknél történt úgy, hogy az a trónokról vezetett és intéztetett. Ha végigtekintünk Európa összes népei között, azt fogjuk találni, hogy mindazok a nagy vívmányok, tekitsük akár a polgári szabadságot, a vallásszabadságot, a sajtószabadságot, az alkotmányos életnek minden nyilvánulását, nem a királyok akaratából, nem a királyok felhívására, nem a királyok adományából, hanem a népek saját erejéből, igen gyakran erőszakkal vívattak ki és küzdettek ki. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*)

T. ház! Magyarországnak egész politikai szervezete annyira a választások korrupciójára, vezetésére és azok befolyására van felépítve, hogy meg vagyok győződve, hogyha az sikerrel nem biztatna és nem kecsegtetne, eddig már régen behozták volna az indítványt egy osztrák 14. §. érdekében.

Ausztriában a választók megvesztegetésének sem törvényes, sem törvénytelen eszközei nem használtnak, mert az a független, tisztán szabad elhatározásából választó választóközönség az ilyet visszautasítja. Seholy sincs ugyan olyan tisztult erkölcsi élet, hogy vesztegetők és korrump-

pálók ne akadjanak, de ezeknek ereje megtörik azon, hogy nem találjanak objektumot; mert az a művelt és tiszta gondolkodású nép nem áldozza fel a maga lelkiismereti tisztaságát és férfiúi önértetét annak, hogy őt kifizessék, megvesztegessék. Ausztriában, a hol a többség megalkotására nézve nem elégséges a politikai hatalom és egy bizonyos summa pénz, mellékletképpen esetleg egy tetszetős jelszó, hanem kell, hogy az a képviselő politikai tartalmat képviseljen és biztosítsa annak az iránynak előremenetelét, a melyet az a választó szolgál: a 14. §-t kellett behozni, a melynek értelmében felszámolásokat költségetést szavaznak meg, unjonczokat állítanak, szóval: mindent megtehetnek. Magyarországon ez még nincs meg, de sok olyan reformról hallunk, a melyek ha nem is erre, de a választási alapnak fentartása mellett arra czéloznak, hogy a parlament akciója korlátok közé szoríttassék és így az a többség által jobban uraltathassék.

Meg kell ezt jól fontolni, t. képviselőház. A többséget ma önök képezik, holnap mások képezhetik és a mint ma eljönnek a császári megbízottak és pártvezérként a többség élére állanak, úgy eljöhetnek azok a császári megbízottak még több biztosí hatalommal felruházva, mert a melyik nemzet egyszer a puhaság és meghunyászkodás útjára lépett, azzal többet nem beszélnek úgy, mint szabad férfiak szabad nemzetével, hanem úgy, a mint legolcsóbban, legkönnyebben és legrövidebben lehet vele végezni. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*)

Ausztriában, mikor az alkotmányosság kezdődött, nagy pártok voltak: a németek és szlávok pártjai. Azok között volt egy egészenes politikai küzdelem, a mely jó ellensúlyt teremtett közöttük és nyugalmat biztosított Magyarországnak. A boszniai okkupáció következtében különböző hatalmak és befolyások azt a nagy német pártot összevonták. Azóta a parlamentnek mindig kis pártokból kell a többséget megalkotnia. Ennek a kis csoportokból való többség megalkotásának művészetét igen magas vezetés mellett végezte Taaffe, a kinek a politikája az volt, hogy egyik csoportot ma felfogadja tényezőnek, holnap elejti azt, ma egy-két csoport segélyével valamely törvényjavaslatot keresztülvisz, holnap egészen más csoportokból alakítja meg a többséget és a felsőbb akaratot azokkal viszi keresztül; a parlament szabad nyilvánulása és érvényesülése helyett a parlamentben vásárt alkot, a mely nem az egyéneket, de a csoportokat szerzi meg, és akként olyan akaratnak, a melynek különben abban a törvényhozásban többsége nem volna, többséget szerez. Így odavezette Ausztriát, hogy ott ma az alkotmányos élet működése majdnem teljesen lehetetlen. Az alkotmányoságnak pedig van egy főfeltétele: először, hogy a nemzet tudja önmagát kormányozni, másodsor, hogy a fejedelem hagyja a nemzetet ön-

magát kormányozni. *(Ugy van! Ugy van! bal-felől.)* Magyarország népe örök időktől fogva az önkormányzásnak mestere, sőt művésze volt. De hogy ezen önkormányzat sikeres legyen, mindezekelőtt kell, hogy szabad legyen, hogy a nép maga határozza el, hogyan kormányozza önmagát. A mely népnek nem engedik meg, hogy magát a saját akarata szerint kormányozza, a mely pillanatban ezt nem engedik meg, abban a törvényhozás és a királyi hatalom között már elhidegülés támad; mert a nemzetnek feltétlenül joga van ahhoz; mert minden állami szervezet nem a trónért, hanem a nemzetért és a nemzet jóléteért és fennmaradásáért van. Maga a királyi hatalom is azért szervezetet, hogy a nemzet egységes szervezetben csoportosítva, egységes erőt és szellemet tudjon kifejteni. A mely pillanatban a hatalom, a melyet a nemzet maga helyez magára fölé, hogy legyen az ő életműködésének legfőbb vezetője, nem vezeti a nemzeti életet, hanem akadályokat emel a nemzeti lét továbbfejlesztése és a nemzeti állam megalkotása elé, a parlamentarizmus csak papirosra van, csak az elmékben van, de az életben nem létezik. És ha az alkotmányosság feladatai vannak, az az első feladata, hogy igyekezzük vitái által, cselekedetei által, a felidézett helyzetek kényszere által magát a koronát és a hatalmat arra szorítani, hogy a nemzet szabad fejlődésének útjából akarata, a mely akadályként áll ott, távolítsa el. *(Ugy van! Ugy van! bal-felől.)*

Azt mondotta a miniszterelnök ur, hogy a mi politikánk veszélyezteteti ennek az országnak alkotmányát, fejlődését és konfliktusokba kever. Konfliktusokba csak akkor keveredhetik a nemzet, ha összeütközés van a nemzet és a király között. De ilyen összeütközésről én alkotmányos uton semmi tudomást még nem szereztem és nem is szerezhettem. Másféle beszédek és előadások lehetnek igen jó kortesfogások, de a korona akarata csak szabályosan és alkotmányosan lehet megnyilatkozni és előttem csak ez az akarat az, a melynek tekintélye van és a mely akarat előtt meghajlok, vagy hogyha azzal szemben áll az én meggyőződésem, hazám előmenetelére szolgáló legjobb tudásom, akkor igyekezem a koronát erről felvilágosítani. Én ilyen konfliktusról, a melylyel fenyegetnek, semmit sem tudok, de abban nem is hiszek. Mert bár sok rosszindulatú, sok gonosz tanácsost sejtek ő Felsője körül, sőt a mióta a chlopyi hadiparancs megjelent, azóta már nem is sejtem, hanem tudom, majdnem látom őket, de ezek a tanácsosok, akármily irányban befolyásolják is a Felsőget, az nem volna arra sohasem rábírható, hogy a magyar nemzetnek megnyilatkozó akarataival szembehelyezkedjék. A magyar nemzetnek akarata pediglen elég világosan és határozottan nyilvánult.

De egy uralkodónak nem áll egy nemzet akaratainak határozottságára nézve más próba rendelkezésére, mint hogy azon akaratainak nyilvánulásában legyen bizonyos tartósság, bizonyos határozottság, bizonyos lankadatlanosság. De hogyha azt látja az uralkodó, hogy ez a kitartás, ez a lankadatlanosság, ez a folytonosság hiányzik, akkor azt az akaratot csak pillanatnyi felhevülésnek, az idők akkori rövid kihatásának tulajdonítja. Az uralkodót tehát ebben a tekintetben vád nem érheti, a vád csak azokat érheti, a kik a nemzeti akarat nyilvánításába csüggedtséget visznek bele, a kik a megalkuvásnak, a meghajlásnak és a letörpülésnek szellemét és tanácsát hordozzák körül. Hogyan lehessen, hogy egy uralkodó a nemzet akaratára tartson valamit, a mely akarat az első nagy szóbeli akadályokra az egész táborával rögtön szétfoszlik? *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* És ez a szétbomlás megtörténik jobbról is, megtörténik balról is; a kik hangosak valának a nemzet jogainak hirdetésében és annak megfogalmazására bizottságot küldöttek ki, azok elnémultak; azok, a kik az elv érvényesítésére és védelmére fegyvert öltöttek és a sikerért egy kitartó és meg nem szünő harcot ígértek, elpárologtak. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Engedjen meg a t. ház, egy nemzet alkotmányos életében csak annyi tiszteletet követelhet, akaratának csak azon mértékben való teljesítését várhatja, a milyen erélylyel és kitartással tudja annak teljesítését követelni. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Hogyha a nemzet a maga akaratainak és harczának csak a szalmaláng tartósságát tudja megadni — akármennyire át vannak is hatva a nagy rétegek, sőt azt mondhatnám, hogy a népies tömegek véges-végig attól, hogy Magyarországnak kell, hogy magyar nyelvű hadserege legyen — hogyha ez a törvényhozás maga nem áll erre az alapra, ha ettől az alaptól, — hogy hivatalos kifejezést használjak — eltekint, ezen kérdésnek megoldását más időkre halasztja el: akkor, engedjen meg nekem a t. ház, ez a törvényhozás nem várhatja azt, hogy akarata érvényesülni fog egy idegen országban lakó, egy idegen ország tanácsosai által körülvevett uralkodó körében; mert még az is kérdés, hogyha az a király itt laknék, itt tartózkodnék is, a férfiatlanságnak ilyen látására vajjon hajlandó volna-e a maga akarata alárendelni?

B. Kaas Ivor: Még rosszabb volna!

Ugron Gábor: De, t. ház, azt hirdette a miniszterelnök ur is, azt hirdeti a honvédelmi miniszter ur is, hogy csak nézzünk a Balkánra, micsoda válság készül ott, készen kell lennünk.

Helyes. Keleten nagy érdekeink vannak; azokat a nagy érdekeket esetleg fegyveres erővel kell, hogy megvédelmezzük. Hanem akkor milyen hadseregre van szükségünk? Olyan hadseregre van szükségünk, a melyben bizik a nemzet és megbizhatik ez a törvényhozás. Olyan-e ez a mostani hadsereg? Nem. Egyetlenegy, abszolút hatalommal kormányzott hadsereg sem érheti el a fejlődésnek azt a fokát, a melyet el-

érnek azon hadseregek, melyeket a népképviseltek is magukénak ismernek, melyekben a népképviseltek a nemzeti élet működésének legdrágább, legbecsesebb intézményeit látják, a melyeket tehát gondoznak, szeretnek, kényeztetnek. Annak a hadseregnek azonban, a mely ma, mint egy megszálló sereg, idegen nyelven vezéreltetik, a melynek tisztjei idegen nyelven társalognak, a mely egy állandó éket képez Magyarország közéletében, (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) s lehetetlenné teszi, hogy a nemzet szive megdobbanjon, érzése a hadsereghez közeledhessék, — annak a hadseregnek, a melynek egész adminisztrációja e törvényhozás szeme előtt, befolyása előtt el van vonva, a hol egy császári parancscsal minden el van intézve, s a hol az intézkedéseknek az a bírálata, hogy helyes-e az az intézkedés, vagy helytelen, helyet nem foglalhat, hanem csak az, hogy a parancs kiadatott-e vagy nem, — az olyan hadseregnek, a melynek a modern követelményekhez képest minden részében a legnagyobb tökéletességgel kellene kiképezve lenni, hogy minden kis rész abba a nagy egészbe beleilljék, mert hiszen az egyesek képzettségétől, elszántságától és határozottságától függ sokszor a csatáknak és így a birodalmaknak is a sorsa: az ilyen hadseregnek, t. képviselőház, nemzetinek kell lenni, (*Élénk helyeslés a baloldalon.*) nemzeti érzületnek kell azt táplálni. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) Hiszen, t. képviselőház, nincsen Európának ma már egyetlen állama sem, a mely megtartaná még a régi, kamariális jövedelmekből fentartott hadseregek mintáját; csak nálunk van az a balgatagság, hogy a közjövödelmekből, az állam terhére, az állam erejének igénybevételével, a nemzet ifjúságának és intelligenciájának felhasználásával egy teljesen idegen szervezetet állítunk fel, a mely idegen szervezet minket kiszív, kiél, de a mely nekünk semmit vissza nem ad, semmit vissza nem szolgáltat. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*)

Hiszen más országban a hadsereg az országnak hű képe. Azt mondják, hogy Olaszországban a hadsereg az olasz egységnek az akadémiaja. És ez igaz. A zónák szerint különböző gondolkodásu, különböző dialektusú, különböző vérmérsékletű népek között a régi multtal szemben az új nagy Itáliában az egységes nagy hazának gondolatát a katonába a hadseregnél ültetik be; ott tanítják meg, hogy mi egy egész nemzetet magában foglaló ország; ott tanulja meg az a katona, hogy azt hazának hívják, hogy azt miként kell szeretni, és hogy egy apró kis foszlány egy nemzet testében, bármilyen boldog legyen is az, nem felelt meg a maga feladatának, a maga céljainak, a míg a nagy nemzeti egész életműködésének nem képezi részét, a míg annak céljait nem követi. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*)

Itt van a mi szomszédunkban Románia. Nemrég ünnepet ültek ott. A királynak hadipa-

ranca ekként szólott: (*Halljuk! Halljuk! a baloldalon. Olvassa*): »A hadsereg a természetes fejlődés útján van és az adott direktivák mindinkább ki fogják fejleszteni a vezetőkben a kötelesség és a felelőség érzetét, és a hadseregben azt a meggyőződést, hogy nemcsak az állam létének oltalmazója, hanem egyuttal a nép kulturájának hatalmas intézménye.« Más országban tehát, mint a román király mondja, felismerték, hogy a hadsereg nemcsak a nemzeti fogalomnak, nemcsak az államhoz való hűségnek, ragaszkodásnak, s a király iránt való szolgálatkészségnek, de még a nemzeti kulturának is hatalmas tényezője és eszköze. (*Ugy van! balfelől.*) Ha egyes tudományoknak a nemzet nyelvén való művelése megtermékenyíti annak a nemzetnek gondolkodását és a nemzet rétegei előtt új világosságot gyújt, akkor egy oly hatalmas intézményben, a melynek körülbelül 600.000 magyar ember képezi tagjait, a nemzet kulturális érdekeinek szem előtt tartásával és előmozdításával együtt tartani, kioktatni és azután új gondolatokkal, új érzelmekkel, új felfogással és új látkörrel a társadalomba visszaküldeni az embereket: minő nagy és nemes feladat! (*Ugy van! balfelől.*) Pedig azt látjuk, hogy alig van veszedelmesebb elem, mint a mi hadseregünkben visszakerülő egyének. Hónapok és évek kellene, a míg azok a nemzeti élet kereteibe újból be tudnak illeszkedni, (*Ugy van! balfelől. Egy hang a szélsőbaloldalon: A császár emberei!*) a míg újból otthon találják magukat a polgári élet szabadságaiban, de egyuttal kötelezettségeiben is.

B. Kaas Ivor: Újból meg kell tanulniok magyarul!

Ugron Gábor: Nem a nemzeti létnek, hanem egy egészen idegen gondolkodás világában élnek, s a helyett, hogy a magyar nemzeti létnek, a magyar nemzet föntségének, a magyar nemzet állami egységének és hatalmának lennének nemcsak szimbolumai, de valóságos élő kifejezői, hazajönnek, mint tagadásai a magyar királynak, (*Ugy van! balfelől.*) és a magyar alkotmánynak. Ne csodálkozzék tehát azon senki sem, ha azok is, a kik katonáknak készülnek, azok is, a kik már kiszolgált katonák. hazafiáguk szilárd érzületében megrendítettven, megbontatván azon kötelékek, a melyek a néphez, testvéreikhez fűzik őket, és a melyek a nép tagjait a haza földjéhez kötik, olyan könnyen vándorolnak ki Amerikába és keresnek idegen földön új hazát, a hol munkájukért többet fizetnek. (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*)

Ez a ház nem mer nemzeti hadsereget alkotni, pedig a nemzeti hadsereg megalkotásától még vajmi távol lennének akkor is, ha a magyar szolgálati nyelv be is hozatnék. (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*)

Ennek a nemzetnek politikáját nagy öntudattal, messze előrelátással és gondossággal kellene nemzeti irányban fejleszteni, miért men-

nénk tehát, t. miniszterelnök ur, Keletre? Hiszen nekünk ott nincs tekintélyünk; mi csak úgy jelennék meg ott, mint Ausztriának fegyverhordozói, nem jelenünk meg ott mint külön magyar állam. És ne csodálkozzék a miniszterelnök ur, ha Kelet népei előtt nincsen tekintélyünk; mert ők, midőn azt látják, hogy Szerbia, Bulgária, Montenegro, Görögország nemzeti hadsereget alkothatnak, és hogy saját elhatározásukat, nemzetüknek létérdekeit minden tekintetben figyelembe vevő, azokat tovább fejlesztő intézményei vannak azon országoknak, ugyanakkor látnak minket, a kik egy hadsereg intézményében akként jelenünk meg, hogy annak becses anyagát képezzük, de sem vezérletében, sem csatáinak intézésében, sem annak eredményei biztosításában már csak azért sem vehetünk jelentékeny részt, mert magyar tisztiek igen csekély számban vannak.

(Az elnöki széklet báró Feilitzsch Arthur alelnök foglalja el.)

Keletre csak akkor volna érdemes menni, ha Kelet népei azt látnák, hogy itt egy boldog ország van, mely a Habsburgok alatt önmaga intézi ügyeit, szabadságát tisztelik bent és tisztelik fent és ez a szabad elhatározással bíró nép rohamos arányokban fejlődik, erősödik, gazdagodik a szomszédos népekhez képest. De egy országot, a mely maga is bilincseket hord, egy országot, a mely anyagilag is Ausztriának igájába van hajtvva, egy nemzetet, a mely idegen érdekek jármát viseli a nyakán, azt Keleten sem szokás tisztelettel fogadni, sőt azokban az emberekben a szabadság érzete sokkal erősebben él, mert a civilizációnak simító és nevelő keze még a szabadság tudatát és szeretetét nem irtotta ki szívükből, azok az ilyen nemzetet nem szövetkezésre, nem követésre, az ilyen nemzetet csak megvetésre tartják méltónak. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

Addig, míg a nemzeti állam kifejezve, kiépítve nincsen, addig egy magyar embernek is, a ki arra van hivatva, nyugodnia és pihennie nem szabad. A magyar állam kiépítésének egyik legnagyobb akadálya az, hogy a közös hadseregben a nemzet nyelve nem érvényesül. Ez a legnagyobb akadály elveszi a mi tekintélyünket idebenn, megrontja népünknek hazafias érzését idebenn, elveszi ez az akadály a nemzet jövő időkre való készültségének lehetőségét. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Mert ne higyjék azt, t. ház, hogy Ausztriával való közös viszonyunk az idők végtelenségéig tart. Nekünk készen kell lennünk arra, hogy az európai politikai élet a maga fejlődésének útján nem áll meg, nekünk pedig itt e helyen megállnunk és megélnünk kell. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Ki hiszi azt el, hogy a nagy német törekvések és a nemzeti államok megalakulásának rendje, a mely minden nemzetet, a mely határaihoz közel lakik, a

maga szervezetébe von és a maga állami életébe becsatol, hogy ez meg fog állani Ausztriának déli részeinél és hogy Olaszország nem fogja kívánni az olasz ajkúnak Olaszországhoz való csatolását, vagy hogy a német birodalmi politika erőinek legtermészetesebb és leghatékonyabb és kiépítésének talán egyik legfontosabb részét, az ausztriai német tartományoknak megszerzését, a maga politikai terveiből huzamosabb időre ki fogja zárni, ki fogja küszöbölni? *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Ha pedig ezek elkövetkeznek, a mint hogy elkövetkezhetnek most, vagy később, akkor nekünk készen kell állnunk arra, hogy önmagunkban is képesek legyünk megvédelmezni a hazát, megvédelmezni a királyt. Tettünk-e erre nézve eleget? Kezdeményestük-e már azt, hogy ez a nemzet katonailag is úgy legyen szervezve, úgy legyen kiképezve, hogy megfeleljen a maga feladatának? Mert nemcsak tisztetekből és legénységéből áll egy hadsereg. A hadsereg nagyon sok intézményből áll. *(Igaz! a baloldalon.)* Egy hadsereg egész hadi szervezetet képez. A hadi szervezetben befoglaltatnak a védelmi vonalak, megerősített helyek, a hadszervezetnek részei, a gyárak és műhelyek, melyekből a hadsereget fel lehet szerelni, a hadseregnek meg kell gyártani a fegyverzetét, hogy saját területén megtalálja mindazt, a mire szüksége van, s megtalálván azt, az önvédelemnek képezze igaz eszközét. *(Igaz! a baloldalon.)*

Magyarország mai hadi szervezete mellett Magyarország katonailag mesterségesen el van hanyagolva. *(Igaz! a baloldalon.)* Magyarországtól mesterségesen és sokszor csalfasággal azokat a központi intézményeket, a melyek a magyar hadsereg képzésére és fentartására feltétlenül szükségesek, elvonták és idegen, osztrák területen létesítették azokat. *(Igaz! a baloldalon.)*

Addig, t. ház, ujonczot megállapítani nem tartom szükségesnek, a míg Magyarország joga a hadsereg szervezete terén az érvényesítés útjára nem lép. *(Helyeslés a baloldalon.)* Messze vagyunk még a valósítástól; az érvényesítés útjára kell lépniünk. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Véget kell vetni annak, hogy az az út, a melyen katonailag egy nemzet kiképezheti magát, el legyen tőlünk mesterségesen zárva.

Mert én nem akarom és nem óhajtom, hogy beteljesedjék rajtunk, a mit Kossuth Lajos jó-solt, hogy Magyarország lesz a máglya, a melyen meg fogják égetni az utolsó kétfejű sást: kérem határozati javaslatom elfogadását. *(Helyeslés a baloldalon; a szónokot többen üdvözlék.)*

Elnök: A honvédelmi miniszter ur kíván szólni.

Nyíri Sándor honvédelmi miniszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Ugron Gábor képviselő ur azt állítja beszédének kezdetén, hogy a póttartalék igénybevételére nézve az én tegnapi és 22-iki felszólalásaim közt el-
lentét létezik, a mennyiben én — szerinte —

22-én azt állítottam, hogy a póttartalékot, és pedig csak a legifjabb évfolyamát, csak négy-heti fegyvergyakorlatra kell januárban igénybevenni.

Ezzel szemben bátor leszek 22-iki felszólalásomnak erre vonatkozó passzusát minden kommentár nélkül felolvasni. *(Halljuk! jobbfelől!)* Azzal foglalkoztam, hogy kimutassam annak teljes képtelenségét, miszerint a póttartalék igénybevétele politikai pressziót képezne, én ennek folyamán aztán következőkép szólottam:

»Biztosíthatom a t. házat, hogyha tényleg ezen képtelen kiindulási pontja lett volna a kormánynak, akkor a póttartalékosokat nemcsak februártól kezdve, hanem már január 1-étől fogva kellett volna igénybevennünk. De éppen azért, mert mindig és a legutolsó órákban is azt reméltük, hogy talán mégis létrejön a ujonczajavaslat, egy egész hónapra kimélni akartuk a póttartalékosokat. E szerint januárra csak a fegyvergyakorlatra köteles póttartalék és ennek is csak legfiatalabb évfolyama lett négy hétre hivva.

De ezen szurrogátum-rendszabályt továbbra is fenntartani, újból és újból a fegyvergyakorlatra köteles turnusokat behívni, éppen a tavaszi időben, a mikor az akcióképességnek legnagyobb fokon kell állania, lehetetlen és veszélyes, mert hisz ez képezné a mozgósítás magvát. De különben is lehetetlen volna, mert ez kimerítené azon póttartalékosok számát, a kikre a katonai év leteltével az őszi nagy fegyvergyakorlatnál elkerülhetetlenül szükség van, és a kikhez akkor nyulni nem lehetne. Világos tehát, hogy nem marad egyéb hátra, mint, bár a legnagyobb sajnálattal, a póttartalékosok három legfiatalabb évfolyamához, a honvédségnél a két legfiatalabb évfolyamhoz nyulni, illetőleg ott, a hol a póttartalékosok rendelkezésre nem állanak, a legfiatalabb tartalék évfolyamát mindaddig igénybe venni, míg a hadsereg hiányos harcképessége a megszavazandó ujonczok teljes kiképzése után ismét helyreállott.« *(Felkiáltások jobbfelől: Világos!)*

Várady Károly: Soknak világos!

Kubinyi Géza: Azt tudjuk, hogy némely embernek nem világos! *(Zaj.)*

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Ugron Gábor t. képviselő ur egyáltalában nem foglalkozott alapon az én felszólalásommal, innen származik ezen tévedés és valószínűleg az a tévedés is, hogy a tegnapi felszólalásomnak nagy részét szinpadiasnak tartja. Bocsanatot kérek, én eddig 30 évig egyszerű katonai szolgálatot tettem *(Éljenezés jobbfelől.)* és igazán nem tudom, honnan venném a szinjadiasságot.

Ugron Gábor: Boulanger 35 esztendeig szolgált, s volt-e nála nagyobb színész!?

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Hiszen éppen azt akarom mondani, hogy a szinjadiasság iskolája egészen másutt található.

Én elismerem, hogy Ugron Gábor képviselő ur igazi nagymestere a szónoklatnak, ebben tőle mindannyian igen sokat tanulhatunk, és legtöbbet én, mert én éppen nem vagyok a szónak mestere; de tagadom, hogy az ő hatása mindig érveinek igazságában és nyomosságában állna, *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* sőt ellenkezőleg, beszédének szónoki heve és tüze által ragadja magával a hallgatóságot, és én sok tekintetben egyenesen szerencsétlenségnek tartom az országra nézve, hogy egy ilyen nagytehetségű ember ilyen tulajdonságokkal bír. *(Mozgás bal-felől.)* Annyi bizonyos, hogy ha ő más téren működne, igen szép sikereket érhetne el, *(Derültség bal-felől. Ugy van! jobbról.)* de éppen azért, mert szónoklatának tartalma nem mindig helyes, és a lényege sokszor tévedésen alapul, azonban oly hatalma van, hogy mindennek dacára a közvéleménynek egy részét meg tudja tévesztetni: ez igazi szerencsétlenség az országra. A szinjadiasság szemrehányását tehát én Ugron Gábor képviselő úrtól el nem fogadhatom, sőt elismerem, hogy ő annak a mestere, és ha majd ebből egyszer tanulni akarok, akkor az ő iskolájába fogok járni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Következik?

Trubinyi János jegyző: Szluha István!

Szluha István: T. képviselőház! Ugy a honvédelmi miniszter ur, mint a miniszterelnök ur is azt a kérdést intézi hozzám, hogy mit akarunk mi egynéhányan, hisz alig vagyunk tiz-tizenketten? Hát mi nem azt keressük, hogy hányan vagyunk, hanem teljesítjük kötelességünket, mely abban áll, hogy az országnak törvényes és igazságos jogait védelmezzük és azoknak végrehajtását követeljük. *(Ugy van! bal-felől.)* De nemcsak a miniszter urak kérdezik azt, hanem lapjaikban is mindenféle leszólásokat és gyanúsításokat szórnak ellentünk, a többi közt gyászmagyaroknak is elneveztek bennünket. Pedig én ugy tudom, hogy azok a gyászmagyarok nem harczoltak, hanem elfutottak. *(Élénk derültség, helyeslés és taps bal-felől.)*

T. képviselőház! Mily szerencse lett volna Sodomára és Gomorára, ha csak hét igaz találatott volna ott; akkor Sodoma és Gomora talán ma is állana. De bármily bűnökben leledzett is Sodoma és Gomora, a miért el kellett pusztulniok a földről, azt hiszem, nagyobb bűnököt ott sem követhettek el, mint itt Magyarország képviselőházában, *(Ugy van! Ugy van! bal-felől.)* a hol, sajnos, a magyar nyelv mellett kell küzdenünk és harczolnunk, — mikor az törvény szerint is megillett — ámbár csak a kormánzatnak egy részében, a hadseregben. De ha egy helyen megtagadjuk nyelvünket, akkor kérdezhetjük, hogy: mik vagyunk mi? Nemzet vagyunk mi, vagy pedig szolgasereg, a melynek még a nyelvét is megtagadhatják?

Felállit a honvédelmi miniszter ur és a miniszterelnök ur is egy téves teoriát, illetőleg általánosságban áll az, mert felállítják a több-

ség teóriáját. Igenis a törvény megalkotásánál, vagyis mikor arra kerül a sor, hogy egy törvény megszavaztassék-e vagy nem, a többség határoz, de már multkori beszédemben is elmondtam, hogy egy meglevő törvénynek a megtartása nem a többségtől függ. (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*) Tessék elfogadni a többség elvét. Jó, elfogadom, de akkor azok a póttartalékosok nem fognak berukkolni, mert azok a póttartalékosok többségben vannak (*Derültség jobbfelől.*) és az a közlegény is többségben van. Ha ő neki az tetszik, mikor jobbra nézzet parancsolnak, hogy balra nézzen, hát akkor micsoda alapon követelhetik tőle, hogy teljesítse a parancsot, ha nem a törvény alapján? Vagy ha tetszik a szocialistáknak azt mondani, hogy mi vagyunk többségben, osztozzunk, ki fog nekik ellentállani, ha a törvény semmibe vétetik? Ha azoknak meg kell a törvényt tartani, meg kell önöknek is tartani. (*Élénk helyeslés balfelől.*) Akármit tesznek, akármit csinálnak, míg tőlünk telik, ezt mindig hirdetni és követelni fogjuk. (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*) Mert nemcsak a törvényhozás terén áll az, hogy a törvényt meg kell tartani és ez a többségi teoria nemcsak ott mond mindig csütörtököt, de láttuk, hogy még a hadviselés terén is csütörtököt mond. Most az a taktika, hogy a tulnyomó erővel szemben vissza kell vonulni. Ha a magyar nemzet mindig ezt vallotta volna, látott volna-e annyi hősokeket, hogy ne mondjak többet, Kőszeg hősi védelmezőjét, Jurisics Miklóst? Hiszen alig 600 paraszttal védelmezte meg Kőszeget a szultánnak 200 ezernyi seregével szemben, a mely nem volt képes azt bevenni. De bármennyire adózom is Jurisics hősiességének, bár ne csinálta volna, mert ma akkor Béccsel nem kelene küzdeni. (*Ugy van! balfelől.*)

A honvédelmi miniszter ur azt mondja, hogy igen csodálja, hogy a miniszterelnök urnak karácsony előtt tartott beszédére sem hanyatt nem vágódtunk, sem hasra nem estünk. (*Derültség.*) Hát t. miniszter ur, nem abból az anyagból valók vagyunk, hanem állunk helyünkön szilárdan és küzdünk körömszakadtáig. (*Ugy van! balfelől.*)

És hiába hozzák fel ellenünk, hogy majd a nemzet és azok a bevonuló póttartalékosok minket fognak átkozni. Nem, t. képviselőház, nem minket fognak átkozni, mert a magyar nemzetnek nem ez a természete. Itt van, t. képviselőház, az az eset, a mikor a Rákóczy-féle harc lehányatlott és Rákóczy kénytelen volt az országból eltávozni. Majd fölolvassom, hogy a történelemben mit jegyeztek föl erről az esetről és abból majd meg fogja látni a t. ház, hogy a nép igenis megtartotta szívében Rákóczyt, de az urak felejtették el és azok hozták azt a gyalázatos törvényt, a mely törvénykönyvünkben ma is benne van, a hol őt hazaárulónak mondták. Ez a rész így szól (*olvassa*): »Azok a rétegek, melyeket annyira szeretett: az urak és birtokos

nemesek, az uralkodó osztály, csakhamar nevét is megbélyegezték. Ellenben a szegény tömegek: a jobbágyok, parasztok, egytelkesek, szóval a szocialgazdasági szervezet mostohagyermekai, szívükbe zárták emlékét, s emberöltőről emberöltőre megőrizték hűséges szeretettel. Szenvedéseit és csalódását, tört reményeit és bánatát a tömeg a Rákóczy névben foglalta össze, s ez a név a főurak palotáiból, a nemesek kuriáiból és udvarházaiból száműzve, a szegények kunyhóiban és szalmatetős viskóiban templomot talált, hol másfél századon át kegyelettel áldoztak emlékének.«

Akkor is az volt a baj, t. képviselőház, hogy a nemzet nem küzdhetett, mert az a szegény nép akkor is küzdött és áldozott, de a nemesi osztálynak, a nagyuraknak félre tetszett állni, mert hogyha azok is oda állottak volna, győzték volna fegyverrel és pénzzel és akkor Magyarország függetlenségét és szabadságát kivihatták volna. A köznép pedig megtartotta őt emlékében másfél századon keresztül, egészen 1848-ig, a mikor Kossuth Lajos hatalmas szava a nemzetet ismét tette szólította. Nem lehet egy nemzetet úgy önállóvá és függetlenné tenni, hogy a mikor még ellenséget sem látunk, csak egy szemöldök összevonására is a csatatérről megszabadunk. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*)

T. képviselőház! Nagy volt Magyarország Nagy Lajos és Hunyadi János idejében. Három tenger mosta a magyar birodalom partjait, de miért? Mert — fel van jegyezve a történelem lapjain — Nagy Lajos és Hunyadi János nemcsak azoktól a tényérnyalóktól, a kik őket körülverték, kértek tanácsot, hanem odamentek a nép közé és meghallgatták, hogy mi a szenvedése, mi a kívánsága a népnek. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) Csak így lehet egy országot nagygyá és hatalmassá tenni. Elég szomorú dolog, hogy a magyar király ma is körül van véve ilyen tanácsosokkal, a kik, nem mondom, hogy mind hamis dolgokat állítanak neki, de sokan, a kik körülötte vannak, még ha meg is akarnák az igazságot neki mondani, maguk sem ismerik azt. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) Ezért volna szükséges, t. képviselőház, hogy ő Felsőége is a nép valódi akaratát megtudja, mert akkor lehetetlen volna, hogy az elől elzárkóznék. Azt sem mondják neki, hogy törvény szerint megilleti a nemzetet a magyar vezényszó, hogy azt megtagadni ugy sem lehet. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) És akkor miért hátrálnánk mi a küzdelemből, t. képviselőház? Hiszen itt van egy felirat, a melyet csak nemrég az összes függetlenségi párt részéről 83-an irtunk alá és a mely be lett terjesztve a képviselőházhoz. Miért nem tárgyalták ezt? Miért nem mutatják be ő Felsőégének? Majd abból meglátná, hogy mi a nemzetnek az akarata és kívánsága, és hogy mi módon lehetne ezeket a dolgokat kiegyenlíteni.

Azért is furcsa lenne, ha mi a küzdelemtől elállnánk, mert voltaképen az egész nemzet egyetért, a mint azt a miniszterelnök is elismerte, a mikor a »nemzet nagy rétegeinek« óhajtságáról beszélt. De a ki józanul gondolkozik és elolvassa a törvényt, az is láthatja, hogy nekünk van igazunk. És ha elállnánk a küzdelemtől, a nemzet amugy sem nyugodna meg abban, hogy államiságának akármelyik ágában a magyar nyelv megtagadtassék! *(Helyeslés balfelől.)* Csak elmérgesednék a dolog! Épen azért, addig kell a dolgokat eligazítani, a mig itt az ideje, mert a megpróbáltatás napjaiban hátha másként fog gondolkodni a nemzet is? *(Ugy van! balfelől.)*

A Habsburgok hosszú uralkodásuk alatt mindig Magyarországra támaszkodtak, mert Magyarország, ha Ausztriát a Habsburgok el is vesztenék, még mindig elég hatalom lenne, a mint az volt azelőtt is, a mikor még külföldiek is tanulták a magyar nyelvet, hogy az érintkezés könnyebb legyen velünk. Épen azért nem fog jóra vezetni, ha a magyar nemzetből, a mely mindig a legnagyobb hódolattal viseltetik királya iránt, ezeket az érzelmeket ki akarják irtani. Hiszen a Habsburgok sosem örvendtek valami nagy szeretetnek annál a nemzetenél, a mely felett uralkodtak és ha uralmuk megszűnt, nem hagytak nagy bánatot maguk után. Ha tehát a miniszter urak nem a hatalomért követnek el mindent, a mit Bécsben parancsolnak, hanem azért, mert ő Felségének igaz és hű alattvalói, akkor tanácsolják ő Felségének azt, hogy orvosolja a nemzet bajait. Én ma is a mellett állok, a mit abban a határozati javaslatban aláírtam és mindig kívánni fogom ott felemlített jogos kívánságaink teljesítését. Ez a határozati javaslat a következőképen szól *(olvassa)*:

»Felséges Császár és Király! Nagy és nehéz válságok, súlyos megpróbáltatások terhe sokszor jutott a magyar nemzetnek osztályrészül. Állami életünknek fejlődése elé többször emeltettek akadályok, gyakran szakadt meg békés fejlődésünk fonala a miatt, mert a nemzetnek egyértelmű akarata nem érvényesülhetett. Az országot és a trónt egyaránt fenyegető ezen válságok oka mindig az volt, hogy király és nemzet között rosszakaratu tanácsadók álnok szándékkal a félreértésnek üszkét szították.

A mult idők ezen képe élénk tükrözi a jelenlegi helyzetnek forrását. Az 1867-iki kiegyezés egy küzdelemteljes és szenvedésekkel megpecsételt korszaknak: az önkényuralomnak volt engesztelést czélzó záróköve. Uralkodó és nemzet a kibékülés útjára léptek. Az erre irányuló törekvéseknek lett eredménye az 1867: XII. törvényczikk. E törvénynek Felséged és a nemzet által elfogadott és nyíltan hirdetett alapeszméje: a nemzet és uralkodó között évszázadok óta fennálló ama végzetes ellentétnek megszüntetése volt, a mely a magyar alkotmány világos megsértésével államiságunkat, független-

ségünket az összbiróalmi eszmének szolgálatába akarta kényszeríteni. A nemzet törvényhozási többsége hitt és remélt a kölcsönös engesztelődésnek őszinteségében. Fájdalmas csalódásra ébredtünk. Csalódtunk oly időpontban, a midőn a nemzet egyetértelműleg abban a hitben van, hogy Magyarország szuverénitásának elengedhetetlen folyamánya azon törvényen alapuló követelésének megvalósítása, hogy nemzeti nyelvének az állami élet legfontosabb ágában, a hadsereg terén is feltétlenül érvényesülni kell. Akkor, a mikor a nemzeti akarat ezen törekvés megvalósítását az alkotmányos élet további akadálytalan működésének elengedhetetlen feltételül tűzte ki, jött közbe azon esemény, hogy a kormány lemondott. E lemondást Felséged elfogadta és a képviselőház is ülését elnapolta. Elnapolta abban a hitben és jogos reményben, hogy az új kormány kinevezése lehetőleg rövid idő alatt meg fog történni és pedig oly program alapján, a mely a nemzet jogos kívánságait valóra fogja váltani. Sajnos, mindez, mit egy szívvvel és akarral hittünk és reméltünk, nem történt meg. Ellenkezőleg, ép ekkor, a jogos várakozás és reménység órájában — felelős kormánytag ellenjegyzése nélkül — jelent meg Felséged aláírásával Chlopynban, 1903. szeptember 16-án keltezett egy legfelsőbb hadiparancs, a mely a magyar nemzet önálló állami létének és alkotmányának nyílt és határozott megsértése. Felséged ezen hadiparancsa alkotmányunkba ütközik; mert évezredes alkotmányunk alapja, valamint az alkotmánnyal korlátolt monarchiának lényege az, hogy a törvényalkotást az országgyűlés és a koronás király együttesen gyakorolják. Teljesen egyenrangú tényezők. Az országgyűlésnek törvénykezdeményezési joga korlátlan, — a koronás királyt pedig a szentesítés joga illeti meg. Felséged ténye azonban azon jogos feltevésre szolgáltatott okot, hogy alkotmányunk ezen sarkalatos elvét mellőzte akkor, a midőn a magyar alkotmány által nem ismert legfőbb hadur szerepében politikai parancsot intézett a hadsereghez. Oly parancsot, a melyben lekötötte királyi szavát és a véderő szerve előtt, a melynek pedig épen Felséged által is hangoztatott magas rendeltetésénél fogva a politikai élet minden hullámvérésétől távol kellene állania, határozott fogadalmat tett, hogy semmi oly változtatáshoz nem fog hozzájárulni, a mi a hadseregnek jelenlegi alapját lényegében a legkisebb mértékben is megváltoztatná. *(Elnök csenget.)*

Elnök: Kérem a t. képviselő urat, sziveskedjék egy kérdésemre felelni. Vajjon ez azon felirat-e, a melyet 89 függetlenségi párti képviselő ur a chlopyi hadiparancscsal szemben adott be? *(Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Igen!)* Az felolvastatott és a naplóban is meg van örökítve. *(Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Vincs benne a naplóban! Zaj. Elnök csenget.)* Csendet kérek! Legyen szives a képviselő ur

velem közölni, hogy mi az, a mit felolvas, mert hallani nem vagyok képes, hogy nem ugyanazon felirati javaslat-e, a melyet a függetlenségi párt 89 tagjának aláírásával a házban beadott?

Ugron Gábor: Az! Az!

Münnich Aurél előadó: Már azt egyszer felolvasták!

Szluha István (folytatólag olvassa):

»Ezzel Felséged előre megakadályozni törekedett azt, hogy a nemzet törvényhozása a maga akaratát szabadon nyilváníthassa és a fejedelem hatalmi szavával gátat emel a nemzeti akaratnak törvényhozási uton leendő megnyilatkozása elé.

A magyar alkotmány a jogfolytonosság alapján fejlődött. Ez a fejlődés sohasem ismerte a törvények változhatatlanságának sorvasztó bilincseit és most történelmünk évezredes tanulságaival szemben Felséged parancsoló formában hirdeti azt az akaratát, hogy a hadsereg fejlesztésére irányuló törvényes kívánságaink sohasem teljesülhessenek. Számos törvényünk, köztük az 1867: XII. t.-cz. 12. §-a is azt igazolja, hogy a magyar hadseregre vonatkozólag a nemzet által fentartott és biztosított jogokat Magyarország minden idegen beavatkozás kizárásával gyakorolja. És most keserű csalódással tapasztaljuk, hogy Felséged ezen jogaink érvényesítésére irányuló nemzeti akaratunkat egyoldalú törekvésnek nyilvánítja, melyet valamely más államterület érdekei befolyásolhatnának.

Alkotmányunknak egyik alapja az is, hogy minden állami hatalom egyedül a nemzeti akarat forrásából ered és így a felségjogok is a nemzetnek a király által gyakorolt jogai. Nincs felségjog törvényen kívül vagy törvényen felül. Országunknak olyan törvénye nincs, a mely a nemzeti nyelvnek a hadseregben való érvényesülését Felségednek egyoldalú elhatározásától tette volna függővé. Felséged hadiparancsa a fejedelemnek jogait szembeállítja a nemzet jogai-val. Nemzetünk sohasem mondott le a hadseregre vonatkozó jogairól. Azon törvényünk is, a melynek sérelmes értelmezésével most a királyi jogok kiterjesztésének szándékát tapasztaljuk, világosan fentartotta a magyar hadsereget, melyet kiegészítő részévé tett ugyan az összes hadseregnek, de nem nyilvánította azt más hadsereggel sem közösnek, sem egységesnek és csupán az 1723: I. és II. t.-cikkekben gyökerező kölcsönös és együttes védelem kötelezettségének czélszerűbb teljesítése érdekében ismerte el a magyar hadsereg egységes vezérletét, vezényletét és beszervezetét a magyar király által intézendőnek. Egyben azonban világosan kikötötte, hogy a király ezen jogokat is csak alkotmányosan gyakorolhatja. Felségednek a nemzet törvényes kívánságával szemben kifejezett akaratata kínos aggodalmakat ébreszt lelkünkben az alkotmányos korlátok épségben maradása iránt. Meggyőződésünk szerint Felségednek ezen akaratnyilvánítását a magyar törvényhozás magatar-

tása annál kevésbé indokolhatja, mert az a maga akaratát a badiparancs kibocsátásának okául felhozott kérdésekben még ki sem jelentette. Felséged csupán az országgyűlés képviselőházában folyt vitából értesülhetett a nemzet kívánságairól. Ezen vita alatt egyetlen olyan törekvés sem nyilvánult, a mely addig, mig az 1867: XII. t.-cz. fennáll, az ebben meghatározott felségjogokat tiszteletben nem tartaná. Véleményeltérés csakis eme felségjogok tartalma és gyakorlásának módja tekintetében merülhetett fel, azt pedig, hogy a törvényhozás erre vonatkozó akaratával szentesített végett Felséged elé járulhasson, Felségednek, a ki az alkotmányos uralkodásra annyira súlyt helyez, megelőzni vagy megakadályozni sem érdekében, sem jogában nem állhat. (Felkiáltások jobbfelől: Leg-alább hangosabban olvasson!)

Elnök: Kérem a képviselő urat, legyen szives valamivel hangosabban olvasni.

Szluha István (folytatólag olvassa): »Nem mellőzhetjük hallgatással Felségednek azon kijelentését sem, a melylyel ismételve és több ízben is, a hadseregről, mint saját hadseregéről emlékezik meg. A hadseregnek, mint szervezetnek különválasztása a nemzet törvényhozásától, elkülönítése az állampolgárok gondolkodás-világától és törekvésétől, mindig végzetes szerencsétlenségek kutforrása volt, a mely mindenha beláthatatlan bonyodalmaknak és ellentéteknek volt az eredő oka és nemcsak nemzetek romlását, hanem trónusok bukását is eredményezte. A zsoldos hadseregek korában lehetett jogosultsága annak, hogy a fejedelem a hadseregről, mint a magáéről rendelkezett, megadta erre a jogalapot az, hogy hadseregüket főleg a saját erőforrásaikból tartották fenn, de manapság, a midőn a nemzetek védereje az általános védkötelezettség és a néphadsereg eszméjére van alapítva, a midőn maga a nép áldozza pénzét és vérét a hadseregre: az én hadseregemről beszélni idejét multa, és sem az alkotmánnyal, sem az általános védkötelezettség eszméjével össze nem egyeztethető. A mi alkotmányunk szerint a hadsereg sohasem volt másé, mint a nemzeté, melynek fővezére a koronás király.

Államiságunk és függetlenségünk szempontjából súlyos sérelem a legfelsőbb hadiparancs azon felfogása, hogy valamennyi néptörzs, így tehát a magyar is, a nagy egész javára érvényesítse a saját különös előnyeit. A 67-iki kiegyezés a magyar állam függetlenségét akarta biztosítani és bármilyen végzetes lejtőre jutott is az engedmények terén, még a kételynek leg-halványabb árnyéka sem férhet ahhoz, hogy a magyar nemzet államalkotó nemzeti jellegét sértetlenül megóvta és végtelen távolságban állott még annak a gondolatától is, hogy az ország önállóságát, a politikai értelemben vett magyar nemzetet a néptörzsek színvonalára kívánta volna lesülyeszteni. Nem lehetne kifogásunk az ellen, ha a Felséged jogára alatt álló és az

örökös tartományok kötelékébe tartozó, saját történelmi multtal bíró nemzeteknek törekvései is kielégítettnek. (Zaj. Elnök csenget.)

Elnök: Csendet kérek! (Halljuk! Halljuk!) Kénytelen vagyok a t. képviselő urat félbeszakítani. Meggyőződtem arról, hogy ez a felirati javaslat, a melyet a képviselő ur itt újból felolvasni kíván, Endrey Gyula jegyző ur által már fel lett olvasva. (Felkiáltások a baloldalon: Mikor?) A képviselőháznak 1903. év szeptember hó 24-ikén tartott ülésén. (Mozgás a baloldalon. Helyesítés a jobboldalon.)

Ugron Gábor: A naplóban benne van?

Elnök: Itt van a kezemben.

Ugron Gábor: A szöveg benne van a naplóban?

Elnök: Csendet kérek, t. ház! Kérem a képviselő urat, méltóztassék a felolvasást abbahagyni és beszédét folytatni. (Zaj. Halljuk! Halljuk!)

Szluha István: Álláspontomat óhajtottam támogatni, a mely ma sem változott, és akkor, a midőn az a 83 képviselő, a kik ezt a feliratot aláírták, ezt ma sem vonta vissza, igen sajnós dolog, hogy ilyen kevesen maradtunk az ország jogainak védelmére. (Mozgás és zaj a jobboldalon. Felkiáltások jobbfelől: De a diszpendányok itt maradtak! Gyászmagyarok!)

Várady Károly: Éljen a német vezényszó! (Zaj. Elnök csenget.)

Szluha István: Mielőtt itt határoznánk a felett, hogy hát megilleti-e a magyar hadsereget a magyar vezényszó, mindenesetre óhajtható volna, hogy először ő Felségének is tudomására juttatnók, hogy ez a nemzet óhajta, mert ez nemcsak a képviselőház egy tekintélyes részének óhaja, hanem az egész nemzeté is, és önök között is igen sokan vannak, a kik, hogyha ez szép szóval menne, nagyon szívesen hozzájárulnának. (Ugy van! Ugy van! balfelől.)

És, t. ház, mielőtt egy szemöldök összevonása elől meghátrálnánk, mégis csak szeretném látni, hogy micsoda konfliktus történnék abból, hogyha a nemzet törvényes jogainak megvalósításától nem akar elállani? (Helyesítés balfelől.) Mert az, hogy pusztá fenyegetésre, vagy pusztá szóra történjék ez a meghátrálás, egy nemzethez nem illő dolog. (Mozgás és zaj jobbfelől. Helyesítés balfelől.) És igen sajnós, hogy a magyar nemzet ma már annyira hanyatlott, hogy a mi valamikor Metternichnek és Kaunitzok politikája volt, azt ma itt Magyarország képviselőházában hirdetik. (Zajos ellenmondások jobbfelől. Ugy van! balfelől.)

A miniszterelnök ur is beismerte, a mit amugy is tudunk, hogy nem akadt Magyarországon senki, ki Khuen-Héderváry lemondása, illetőleg bukása után vállalkozott volna azon körülmények között az ország vezetésére . . .

B. Kaas Ivor: Nagyon helyes!

Szluha István: Én az ő vállalkozását nem róhatom fel neki érdemül, hanem sajnósan ve-

szem tudomásul, (Ugy van! balfelől.) mert ha ő sem vállalkozott volna rá, akkor Bécsben is bizonynyal másként gondolkodtak volna a nemzet kívánsága felől, (Ugy van! Ugy van! balfelől.) és akkor, miután a nemzet semmiféle veszedelmes dolgot nem követ el, sőt ellenkezőleg, az egész nemzet felvirágoztatását és a kormány és a nemzet közötti egyetértés helyreállítását óhajtja, akkor azután csakugyan azzal az eréllyel és tekintéllyel léphetne fel az uralkodó a keleti bonyodalmakkal szemben, a mely a magyar királyt megilleti. (Ugy van! balfelől.) Így pedig, akárhogy is okoskodnak, nem fognak célt érni, mert a külföldön is jól tudják és ismerik, talán még jobban, mint Bécsben az itteni állapotokat és az itteni elégedetlenséget, és ezt a körülményt adandó alkalommal ki is fogják használni. (Ugy van! balfelől.)

Ezek után ajánlom határozati javaslatom megszavazását, (Mozgás jobbfelől. Halljuk! balfelől.) annál is inkább, miután tapasztalhattuk, hogy ugy a honvédelmi miniszter ur, mint a miniszterelnök ur a nép iránt nagy szeretettel és részvéttel van, határozati javaslatom elfogadása pedig odavezetne, hogy az ország és a nép terhein nagy mértékben könnyíthessünk. (Olvassa): »Ellenindítvány. Jelen törvényjavaslat visszautasításával utasítja a ház a kormányt, hogy az ujonczjutalék tetemes leszállításával új törvényjavaslatot nyújtson be.« (Élénk helyeslés balfelől.)

Várady Károly: T. ház! (Halljuk! balfelől. Zaj a jobboldalon.)

Elnök: Mily czímen kíván a képviselő ur szólani?

Várady Károly: A házszabályokhoz!

Elnök: Várady Károly képviselő ur a házszabályokhoz kér szót. (Zaj és felkiáltások jobbfelől: Melyik az?)

Elnök: Csendet kérek, t. képviselő urak!

Várady Károly: A 219. és 221. §§ okhoz. (Zaj a jobboldalon. Egy hang jobbfelől: Ez a legszimpatikusabb ember! Élénk derűtség jobbfelől.)

Elnök: Csendet kérek!

Várady Károly: Halljuk itt is azt a viczet; hadd lássuk, jó-e vagy rossz?

T. ház! Az elnök ur az imént Szluha István t. képviselőtársamtól megtagadta azt a jogot, hogy ő itt a szőnyegen lévő tárggyal teljesen összefüggő kérdésben egy feliratot a maga beszédének indokolására felolvashasson, vagyis idézhessen. Ez, t. ház, teljesen a házszabályokba ütközik, és minden tisztelem mellett, melylyel az elnök ur iránt viseltetem, kénytelen vagyok e miatt tisztelettel felszólalni, és a házszabályokból röviden kimutatni, hogy az elnök urnak ez az eljárása nem felel meg a házszabályok rendelkezésének. Ugyanis a házszabályok 219. szakasza lakonikus rövidséggel azt rendeli: beszédet olvasni tilos. Ha tehát a t. képviselőtársam beszédét olvasta volna, vagyis az egész

beszédet olvasta volna, az egészen más. Akkor igenis joga lett volna az elnök urnak megtiltani a felolvasást, (*Zaj jobbfelől*) de ez nem volt beszéd, a mit felolvasott, sőt ellenkezőleg, egy felirat volt, és csak idézet volt arra, hogy a maga alaptételeit, a melyeket előre bocsátott, a melyeket senki kétségbe nem vonhat, megindokolja.

Már most egészen természetes dolog, nem vagyunk mindnyájan megáldva a szónoki művészet oly erejével, mint a ház legkitünőbb tagjai és bizony én is, más is, a kik nem letünk a szerencsétől megáldva ezen tehetséggel, a magunk indokait sokszor czitátumokkal kívánjuk előadni és kénytelenek is vagyunk erre. Annál is inkább kénytelen volt erre t. képviselőtársam, a ki, a mint méltóztatnak tudni, nem valami sűrűn szólal fel és így a szónak művészetébe nincs annyira beavatva. De itt van a házszabályok 221. §-a is, a mely világosan megmondja (*olvassa*): »Egyedül az elnöknek van joga a szót beszédében félbeszakítani.« És taxative fel van sorolva, hogy az elnök urnak mikor van ehhez joga. Azt mondja a házszabály (*olvassa*): »Egyedül az elnöknek van joga a szót beszédében félbeszakítani, vagy a tárgytól való eltérés eseteiben őt figyelmeztetni.« De nem tért el t. képviselőtársam a tárgytól, mert a felirat egyenesen erre vonatkozik. Azután azt mondja (*olvassa*): »Ha szót a közérkölciségét és illemt sértő, vagy egyébként a ház tekintélyével össze nem férő kifejezést használ, ha valamely osztály, nemzetiség vagy hitfelekezet ellen gyűlöletre izgat, avagy a háznak valamely tagja ellen durva sértést követ el« akkor az elnöknek joga van tőle a szót megvonni. De ezen esetek egyáltalában fenn nem forogtak, én tehát a magam részéről ismételve azon köteles tisztelet daczára...

Borbély György: Inkább olvasta volna fel az egészet, mintsem hogy maga itt beszéljen!

Várady Károly: Borbély képviselő ur minden közbeszólása daczára kijelentem, hogy az elnök ur nem járt el helyesen. (*Felkiáltások jobbfelől: Rendre!*)

Elnök (csenget): Csendet kérek, t. képviselő urak! Egy felvilágosítással... (*Zaj jobbfelől*) Ne méltóztassék az elnököt zavarni, ha beszél és reflektál, méltóztassék csendben lenni és csendben meghallgatni. (*Halljuk! Halljuk!*) Én sem a 219., sem a 221. szakaszok alapján nem jártam el, hanem implicite és eo ipso közvetlen is bizonyítja a 227. §. eljárásomnak teljes helyességét, mert a szavazás megkezdése előtt az indítványok és módosítványok, ha az elnök szükségesnek tartja, vagy a ház valamelyik tagja kívánja, olvasandók fel...

Várady Károly: Ez itt nem indítvány!

Elnök: ...nem pedig az olyan felirati javaslat, indítvány vagy módosítás, a mely a házban már egyszer, még pedig a jegyző által

hivatalosan felolvasatott. (*Zaj balfelől*) Csendet kérek, t. ház. (*Zaj*)

Kubinyi Géza: Tessék nyíltan obstruálni.

Gr. Zichy Aladár: Nem kérek tanácsot az urtól.

Kubinyi Géza: Nem is adok. De ha véleményét tetszik mondani, nekem is tetszik. (*Zaj*)

Gr. Zichy Aladár: Semmi köze hozzá.

Kubinyi Géza: Nem is adok tanácsot, de ha tetszik Zichy urnak beszélni, nekem is tetszik. (*Hosszantartó zaj*)

Elnök: Méltóztassanak az elnök választát nyugodtan és csendben végighallgatni. (*Nagy zaj. B. Kaas Ivor közbeszól.*)

Kérem b. Kaas Ivort, ne méltóztassék újból vitatkozni és társalgást folytatni. Csendet kérek! A házszabályok 227. §-ára, mint mellékbizonyítékra hivatkozom. Csakis ebben az esetben van említés téve arról, hogy indítvány és módosítás, vagy valamely határozati javaslat újból felolvasható a házban, egyéb szakasz erről nem rendelkezik. (*Igaz! a jobboldalon*) De az uzus eddig az volt, hogy mindazok az irásban beadott javaslatok és ellenindítványok, felirati javaslatok, a melyek egyszer a házban felolvasattak, csakis a 227. §. alkalmazása mellett voltak újból felolvashatók.

Várady Károly: A jegyzők által!

Elnök: Én a ház szokása és a házszabályok szellemének értelmében jártam el! (*Élénk helyeslés a jobboldalon*.)

Lovászy Márton: T. ház! A házszabályokhoz kérek szót. (*Nagy zaj és mozgás a jobboldalon*.)

Várady Károly: Nem vagyunk százan!

Ugron Gábor: Vigyázzanak, mindjárt szavaznak! (*Zaj a jobboldalon; felkiáltások: Ki vigyázzon? Mire?*)

Várady Károly: Nem vagyunk százan!

Ugron Gábor: Ne erőszakoskodjanak!

Lovászy Márton: Csak pár mondatban kívánok reflektálni.

Kubinyi Géza: Kik erőszakoskodnak? Tessék felelni Ugronnak.

Lovászy Márton: Már azóta elmondtam volna.

Azt hiszem, hogy a t. elnök ur teljes tévedésben van. Az a szakasz, a melyre az elnök ur hivatkozik, a melyben kimondják a házszabályok, hogy az ellenindítványokat, vagy módosításokat csak egyszer lehet felolvasni, olyan felolvasásokra vonatkozik, a melyeket a bureau, a jegyzők végeznek. (*Igaz! a baloldalon*.) Nem is képzelhető másképp. (*Zaj a jobboldalon*.) Hiszen a mikor a tárgyalás rendjén foglalkozni akarok valamely ellenindítvánnyal, vagy módosítással, tiszta lehetetlenség, hogy megtagadják tőlem, hogy idézhessék. (*Igaz! a baloldalon*.) Azt hiszem, hogy a t. elnök ur, mint mellékbizonyítékot sem használhatja fel a házszabályokat, és a képviselőtől azt a jogot, hogy a tárgyalás alatt levő módosításokat és ellenindítványokat, a melyekkel foglalkozni kíván,

idézhesse és felolvashassa, meg nem vonhatja. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: A miniszterelnök ur kíván nyilatkozni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! A házszabályok ama kijelentése, hogy itt beszédet olvasni tilos, nyilván azt teszi, hogy itt beszéd közben semmi egyéb felolvasást a házszabályok meg nem engednek, mint esetleg oly citátumokat, a melyekre a szónok válaszolni kíván, vagy a melyek álláspontjának erősítésére szolgálnak. *(Ez az! a baloldalon.)* Az azután nagyon természetes, hogy mint minden diszpozíciót a világon, ezt is ad absurdum lehet vinni... *(Felkiáltások a jobboldalon: Oda vitték!)*

Várady Károly: Mint önök a német nyelvet.

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... és rendeltetésével homlokegyenest ellenkező irányban lehetne kihasználni, ha a képviselőház elnöke ebben a tekintetben őrt nem állana, a házszabályok igaz értelmének fentartása mellett. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* Azt hiszem, soha az elnökségnek eszébe nem fog jutni megakasztani egy szónokot abban, hogy felolvasson oly citátumot, a mely súlylyal bír az argumentáció szempontjából és nem fogja megakadályozni, hogy felolvastassék oly passzus, a melyet a szónok meg kíván czáfolni. De engedelmet kérek, egyenesen kötelességévé teszi ezen diszpozíció az elnöknek azt, hogy ne tűrje, hogy itt felolvasások történjenek, de egyéb czél nélkül, mint hogy az idő egészen haszontalanul elfecséreltesék. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Várady Károly: Törvényes igazságok vannak abban a feliratban. *(Nagy zaj jobbfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Az, a mit a szónok felolvas, beszédének integráns részét képezi, tehát a szó szerinti, betű szerinti értelme a házszabályoknak az volna, hogy nem szabad felolvasni beszéd közben semmit. Mondom, azt senki nem magyarázza így, mert értelmesen akarjuk a házszabályokat magyarázni és úgy, a hogy azt az intézmény természete magával hozza. Ezt senki sem magyarázza úgy, hogy ne lehessen egyes rövid, tényleg a beszéd kiegészítő részét képező citátumot felolvasni; de, bocsánatot kérek, a mint itt valaki felolvasásokba bocsátkozik, akár voltak már azok egyszer felolvasva, akár nem, akár könyvből, akár beszédből, akár indítványból, akár honnan veszi azt, megszegi a házszabályok 219. §-át, a mely szerint a beszédet olvasni tilos. *(Helyeslés jobbfelől. Ellenmondás a baloldalon.)*

Elnök: Magam részéről csak annak kijelentésére szoritkozom Lovászy t. képviselő urral szemben, hogy ha megméltóztatik nézni a t. képviselő uraknak mindennap kézbesített naplót és a tárgyalásra kész ügyek sorozatát, ott meg fogja találni Kossuth Ferencz felirati javaslatát, mint tárgyalásra kész ügyet.

Lovászy Márton: *(Felkiáltások jobbfelől: Eláll!)* Az igen t. elnök ur ismét tévedésben

van, mert a mi itt foglaltatik, ez a Bartha Miklós által benyújtott határozati javaslat, de Kossuth t. képviselő urnak felirati javaslata nincs itt.

Elnök: Engedelmet kérek, a t. képviselő ur nagy tévedésben van, mert igenis épen ezt olvasta Szluha képviselő ur és nem a Bartha Miklós urét.

Gróf Zichy Aladár kért személyes kérdésben szót. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Gr. Zichy Aladár: Előbbeni felháborodásában a ház tulsó oldaláról, ha jól hallottam, Kubinyi Géza felém oly szavakat kiáltott, melyek az én politikai magatartásomra vonatkozhattak. Nem értettem egész biztosan, nem is akarom annak meghírlását itten latolni, én csak az ellen tiltakozom, hogy az én politikai eljárásomat, vagy itt a házban tanúsított magaviseletemet bárki leczkéztesse, vagy kritika tárgyává tegye. *(Zaj és felkiáltások jobbfelől: Kritika tárgyává lehet tenni!)* Én ezzel nem követelek magamnak többet, mint a mennyi bármelyik képviselőt e házban megillet. Ha valamiképp akár a házszabályok ellen vétettem, akár a ház iránti tiszteletben mulasztást követtem el, ott van a háznak elnöke, a kinek elítélése és rendreutatisása előtt mindig meg fogok hajolni. Egyéb utasítást nem fogadok el. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Kubinyi képviselő ur személyes kérdésben kíván szólni.

Kubinyi Géza: Én sajtóságos jelenségnek tartom, hogy ilyen követelménnyel áll elő épen velem szemben gróf Zichy ur, mikor a multkor azt a kijelentést vagy tanácsot adta nekem, hogy ha szabad volna nekem, époly hazafias érzületet vallanék itt e házban, mint ók ott azon az oldalon. Ha a gyorsírói jegyzeteket vagy a naplót méltóztatik elővenni, méltóztatik látni, hogy az igen t. gróf ur akkor azzal a — nem tudom — pretenzióval élt, hogy én bennem másféle érzelmeket vél elrejtve, mint a minőket én mutatok. Én nem keltem ki akkor, mert jogosnak tartottam, hogy gróf Zichy ur az én politikai működésemet bírálat tárgyává tegye. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Épúgy én is bírálat tárgyává tettem az övét akkor, midőn itt egy jogos felzudulás volt a túoldal magaviseletével szemben és a t. gróf ur jónak látta az obstrukció védelmére kelni. Azt mondtam és mondom ujabban is, hogy tessék nyíltan az obstrukcióhoz szegődni és akkor fogom egészen korrektnek tartani az eljárását. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Gr. Zichy Aladár: Kérem a t. házat, engedje meg, hogy Kubinyi képviselő urnak ezen rövid felszólalására én is megfélemlhessek.

Hogy én nem obstruáltam, látszik abból, hogy fel sem szólaltam az egész vita alatt, e miatt tehát nem kell többé mosakodnom. A mi pedig azt illeti... *(Zaj balfelől.)*

Elnök: Csendet kérek! A midőn a képviselő urak személyes kérdésben nyilatkoznak,

méltóztassanak őket csendben meghallgatni.
(*Helyeslés*)

Gr. Zichy Aladár: ... hogy én akkor közbeszólással illetem őt és így ugyanabba a hibába estem, a melyet neki most szemére hányok, azt megengedem és most utólag is az elnöki rendre-utasítást erre nézve elfogadom. (*Zaj jobbfelől.*) De azt is vallom, hogy akkor a képviselő urra nézve olyan nyilatkozatot tettem, a melylyel őt nem sértettem.

Kubinyi Géza: Dehogy nem: ha más mutatok, mint a mit érzek. Sohasem szoktam!

Gr. Zichy Aladár: Nem sértettem a képviselő urat és nem is volt szándékom.

Elnök: Osendet kérek! Tekintettel arra, hogy a napirend tárgyalására szánt idő letelt, a következő ülés napirendjére és idejére nézve kívánok előterjesztést tenni. (*Helyeslés.*)

Javaslom, hogy legközelebbi ülését holnap, vagyis folyó hó 30-án délelőtt 10 órakor tartsa a ház és annak napirendjére tűzze ki ugyanazon tárgyakat, a melyek a mai napirend tárgyat képezték. (*Helyeslés.*) Hozzájárul ehhez a ház? (*Igen!*) Ha hozzájárul, akkor ezt a ház határozataként kimondom és az ülést bezárom.

(*Az ülés végződik d. u. 3 óra 5 perckor.*)

366. ORSZÁGOS ÜLÉS

1903 december 30-án, szerdán,

Perczel Dezső, közben báró Feilitzsch Arthur elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnöki előterjesztések. — A vallás- és közoktatásügyi miniszter benyújtja az országos tanítói nyugdíj- és gyámalap, valamint a tanári nyugdíj és gyámintézet 1902. évi állapotáról szóló jelentéseit. — A gazdasági bizottság jelentéseinek benyújtása a képviselőház alkalmazottainak fizetési pótléka, valamint Konkoly-Thege Sándor képviselői tiszteletdíja tárgyában. — Az indítvány- és interpellációs-könyvek felolvasása. — Az ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fenntartásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Báró Solymossy Ödön interpellációja a pénzügyminiszterhez, az adóreformról szóló törvényjavaslat és a földkataszteri becélések kiigazítása tárgyában. — Saluha István interpellációja a belügyminiszterhez, a Dunaföldvár nagyközségben türehetlenné vált közigazgatási állapotok tárgyában. — Udvary Ferencz interpellációja a földmivelésügyi miniszterhez, az olasz borvámklauzula tárgyában. — Szederkényi Nándor interpellációja a kereskedelemügyi és földmivelésügyi miniszterekhez, az olasz kereskedelmi szerződés tárgyában. — A földmivelésügyi miniszter válasza. — Lovász Márton interpellációja a miniszterelnökhöz, a magyarországi görög-keleti szerb egyház viszonyai tárgyában. — A miniszterelnök benyújtja az állami számvevőszék jelentését az 1902. évi állami zárszámadásokról.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Lukács László, Nyiri Sándor, Plósz Sándor, Berzeviczy Albert, Tallián Béla, Hieronymi Károly, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 30 perczkor.)

Elnök: Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Hertelendy László, a javaslatok mellett felszólalni kívánókat Nyegre László, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Trubinyi János jegyző jegyzi.

Méltóztassanak mindenekelőtt a mult ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Hertelendy László jegyző *(olvassa a december hó 29-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a jegyzőkönyvre?

B. Kaas Ivor: Igen! A jegyzőkönyvben ugyanis nincsen megjegyezve, hogy a szünet után mikor nyitott meg az ülés újra? Ezt tehát kifogásolom. *(Nagy zaj a jobboldalon.)*

Elnök: Ez a kifogás ebben az ülészakban nem emelhető, mivel erre nézve a ház már november hó folyamában egyszer határozott és ennek a mellőzését kimondta. *(Ugy van! a jobboldalon.)* Ezen kifogás tehát a házszabályok ér-

telmében nem admissibilis. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Más szólásra nem jelentkezővén, felteszem a kérdést: hitelesíti-e a ház a jegyzőkönyvet, igen vagy nem? *(Igen!)*

Csávolszky Lajos: Nem határozatképes a ház. *(Nagy zaj a jobboldalon.)*

Elnök: A jegyzőkönyv hitelesítésére 40 tagnak jelenléte a házszabályok szerint elégséges lévén, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* minthogy más kifogás az ellen nincs, kimondom, hogy a ház a jegyzőkönyvet hitelesíti.

Bemutatom a miniszterelnök átiratát, melylyel megküldi az állami számvevőszéknek az 1903-iki számadási év III. negyedében előfordult utalványozásokra vonatkozó pótjelentését (Irom. 477).

Kinyomatik, szétosztatik és előzetes tárgyalás végett kiadatik a zárszámadásvizsgáló bizottságnak.

A kultuszminiszter ur kíván előterjesztést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter: T. képviselőház! A törvények rendelkezésének megfelelőleg van szerencsém két jelentést letenni. Az egyik szól az országos tanítói nyugdíj és gyámalap, a másik a tanári nyugdíj és gyámintézet 1902. évi állapotáról. Mindkét jelentést megfelelő számú példányban a t. ház rendelkezésére bocsátottam. Kérem

ennélfogva a t. házat, méltóztassék e jelentéseket a ház tagjai között szétosztatni és a fennálló gyakorlathoz képest előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a közoktatásügyi bizottsághoz utasítani.

Elnök: A tanítói nyugdíj- és gyámalap, nemkülönbén a tanári nyugdíj- és gyámintézet 1902. évi állapotáról szóló kétféle jelentés a ház tagjai között szét fog osztatni, előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett pedig a közoktatásügyi bizottsághoz utasítatik. *(Helyeslés.)*

Hertelendy László jegyző: Nyegre László a gazdasági bizottság előadója!

Nyegre László előadó: T. ház! Van szerencsém bemutatni a gazdasági bizottság jelentését (Irom. 478) a képviselőházi alkalmazottak fizetési pótléka, továbbá ugyancsak a gazdasági bizottság jelentését (Irom. 479) Konkoly-Thege Sándor országgyűlési képviselő tiszteletdíjainak utalványozása iránt beadott kérvénye tárgyában. Kérem a t. házat, hogy a jelentések kinyomtatását, szétosztását és annak idején napirendre tűzését elrendelni méltóztassék.

Elnök: Mindkét jelentés ki fog nyomtatni, szét fog osztatni és annak napirendre tűzése iránt a ház annak idején fog határozni.

Következik az indítvány- és interpellációskönyvek felolvasása.

Nyegre László jegyző: Van szerencsém a t. háznak jelenteni, hogy az indítványkönyvben újabb bejegyzés nincs.

Elnök: Tudomásul vétetik.

Nyegre László jegyző: Az interpellációskönyvben a következő újabb bejegyzések foglaltnak:

Szluha István, a Dunaföldvár nagyközségben türethetlenné vált közigazgatási állapotok tárgyában a belügyminiszterhez;

Udvary Ferencz, az olasz borvámklauzula tárgyában a földmivelésügyi miniszterhez;

Szederkényi Nándor, az olasz kereskedelmi szerződés tárgyában a földmivelésügyi és kereskedelemügyi miniszterhez;

Lovász Márton, a magyarországi görögkeleti szerb egyház viszonyai tárgyában a miniszterelnökhöz és

báró Solymossy Ödön, az adóreformról szóló törvényjavaslat és a földkataszteri becslések kigazítása tárgyában a pénzügyminiszterhez.

Elnök: Javaslom a t. háznak, hogy tekintettel arra, hogy az interpellációk száma nagy, a ház az interpellációk előterjesztésére két órákor térjen át. *(Helyeslés.)* Hozzájárul ehhez a ház? *(Igen.)* Ezt tehát határozatként kimondom.

Következik a napirend szerint az 1889. évi VI. t.-cz. 14., valamint az 1890 : V. t.-cz. 3. §-a rendelkezésének, illetőleg a közös hadsereg és a haditengerészet, valamint a honvédség számára megállapított ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fentartásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 404, 410) általános tárgyalásának folytatása, illetőleg az ezekre vonatkozólag beadott indítványok és határozati

javaslatok beadóit megillető zárbeszédék előterjesztése.

Trubinyi János jegyző: Csávolszky Lajos!

Csávolszky Lajos: T. képviselőház! Mielőtt ellenindítvánnyomnak újból való elfogadását a t. háznak ajánlanám, méltóztassék megengedni, hogy a miniszterelnök urnak néhány nap előtt tartott beszédére tegyem meg megjegyzéseimet.

A miniszterelnök ur december 23-án tartott beszédében először konstatálta a tényt, hogy a magyar vezényleti és szolgálati nyelv iránti vágy és kívánság a nemzet széles rétegeiben elterjedt, de mielőtt az teljesülhetett volna, közbejött a korona állásfoglalása a magyar miniszterelnökhöz intézett és a magyar miniszterelnök által aláírt kéziratban, tehát teljesen kifogástalan közjogi formák közt. Másodszor kijelentette a miniszterelnök, hogy »hajlandó az uralkodó messzemenő és senki által nem várt reformokat engedélyezni a katonai téren.« Ezek alapján felszólítást intézett hozzánk, hogy járjunk hozzá a küzdelem abbahagyásához.

Ezen két állításban foglalható össze a miniszterelnök beszédének lényege. Az első kijelentés azt bizonyítja, hogy a miniszterelnök ur nem tartozik a nemzet azon széles rétegei közé, a melyek a magyar nyelv behozatalát szükségesnek tartják. A második pedig azt mutatja, hogy a miniszterelnök még ma is olyan ígérekkel biztatja az országot, melyeknek valósága iránt nincs biztonságban.

Ha egy királyi kézirat, mihelyt a közjogi formáknak megfelelően jött nyilvánosságra, elegendő arra, hogy Magyarország jogainak útját állja: akkor Magyarország mindenkorra lemondhat jogainak érvényesítéséről, mert az uralkodó mindig fog találni Magyarországon embert, a ki odaadja nevét a kézirat aláírására. Ez volt Magyarországnak szerencsétlensége eddig is, hogy a szoldateszka és a cenzuralisták által félrevezetett uralkodó mindig talált magyar embert, a ki alkotmányos formák közt lehetővé tette az ország jogainak megcsorbítását. Ha azonban nem akadt volna mai napság magyar ember, a ki a gróf Khuen-Héderváry miniszterelnökhöz intézett kéziratot aláírja: akkor meg lehet róla győződve a t. ház, hogy a felséges ur látva azt, hogy a vezényleti nyelv követelése oly elhatározott kívánsága a nemzetnek, hogy nincs miniszterelnök, a ki azt a megtagadó királyi kéziratot alájegyezze, meggondolta volna a dolgot, hogy vajjon nem jobb-e inkább kielégíteni egy lojális és hozzá ragaszkodó nemzetnek méltányos és jogos kívánságát, semhogy olyan bonyodalmakba vezesse az országot, a melyeknek következményeit belátni lehetetlen. *(Ugy van! balfelől.)*

Nálunk, t. ház, a nemzeti akarat nem érvényesülhetett soha, mert mielőtt érvényesülhetett volna, letörték azt. A nemzetben megmegujul a vágy önállósága biztosítékainak megszerzése iránt, de ezt a vágyat nem nevelik, nem szilárdítják meg, győzelemre nem juttatják,

hanem megfojtják csirájában. Azt mondják: a nemzetnek le kell mondani kívánságairól, mert azzal szemben a korona állást foglal. Azt azonban nem mondják, hogy a koronának kell meghátrálnia, mert a nemzet foglalt állást! Pedig ezt kellene mondani. Ha volnának Magyarországon erős elhatározású emberek: akkor a nemzet elhatározása érvényesülhetne a korona állásfoglalásával szemben. *(Ugy van! balfelől.)*

A miniszterelnök ur második kijelentése, hogy messzemenő és senki által nem várt eredményeket értünk el. Volt alkalmunk a múlt hetekben az osztrák miniszterelnök szájából meggyőződni arról, hogy mai napság miből állnak ezek a reformok. A miniszterelnök ur választott is az osztrák miniszterelnöknek, de azzal épen nem tisztázódott a helyzet. Nem tudjuk ma sem, hogy az osztrák miniszterelnök állítása igaz-e, vagy pedig a magyar miniszterelnöké, mert hogy a miniszterelnök ur álláspontja tisztázta a helyzetet az osztrák miniszterelnökkel szemben, az nem ujság. Felmerülnek gyakran vitás kérdések Ausztria és Magyarország kormányai között és Magyarország elméletileg mindig tisztázza a maga helyzetét, de azért mégis mindig az osztrák felfogás győz. Ha Ausztria és Magyarország között per van, a per anyagának tárgyalásakor mi igazainkat mindig be tudjuk bizonyítani, de a pert mindig az osztrákok nyerik meg. Mi folytonosan dicsekszünk ország-világ előtt azzal, hogy mennyire meg tudjuk világítani a magyar álláspontot elméletileg, de sajnosan azt kell tapasztalunk, hogy a gyakorlatban ennek az osztrákok veszik hasznát.

A miniszterelnök ur most megint fenhéjazva arról beszél, hogy ő messzemenő reformokat hozott s ez alapon hozzánk azt a felszólítást intézi, hogy azok fejében hagyjuk abba küzdelmünket. Hát, t. képviselőház, nekem, a ki szintén a küzdők soraiban foglalom helyet, kötelességem még egyszer megvizsgálni és feltárni az ország előtt, hogy tulajdonképpen miben is állnak ezek a katonai reformok? *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

Az nem szenved kétséget, hogy azon válasz után, a melyet gr. Tisza István miniszterelnök ur Körber urnak adott, a helyzet tisztázva nincs; épen úgy nem tudjuk az ugynevezett vívmányok értékét ma, a mint nem tudtuk azt akkor. Bécsben az urakháza utolsó ülésében — mint tudva van — herczeg Windischgrätz arra kérte az osztrák miniszterelnököt, hogy azon reformokról és változásokról, melyeket a magyar miniszterelnök ur a hadsereget illetőleg a magyar országgyűlésen kilátásba helyezett, adjon autentikus felvilágosítást. Az osztrák miniszterelnök erre rögtön megadta az autentikus felvilágosításokat, a mennyiben következőkép nyilatkozott *(olvassa)*: »Van tudomásom mindazon intézkedésekről és reformokról, a melyekről most olyan sokat beszélnek a magyar országgyűlésen és vitatkoznak a nélkül, hogy tudnák azoknak

a tartalmát és a nélkül, hogy ismernék azokat, mert hiszen azon reformok legnagyobb részben még meg sincsenek állapítva, el sem döntettek. Hogy mit és mennyit érnek a célba vett intézkedések és reformok, azt megbecsülni nem tudom, mert hiszen azt megbecsülni jelenlegi állapotában, a mikor még nem kész a dolog, nem is lehet. Arról azonban — mondja az osztrák miniszterelnök — biztosíthatom az urakat, hogy akármi legyen is azon reformokban, a hadseregnek belső és külső egysége és ennek alapján régi tradíciói nem változnak semmit. A hadsereg marad a régi és mindazok, a mik történni fognak, csak oly értékűek lehetnek, a melyek a létező közjogi viszonyokkal semmi tekintetben ellenkezésben nincsenek.«

Az interpelláló herczeg Windischgrätz a miniszterelnök válasza után szükségét látta annak, hogy megindokolja, miért intézte ő ezen kérdést az osztrák miniszterelnökhöz. Azért intézte — úgy mond, és erre kérek figyelmet fordítani — mert a magyar országgyűlésen az ellenzék vezére az obstrukcióról arra való utalással mondott le, hogy oly engedményeket és vívmányokat értek el, a melyekről néhány évvel ezelőtt még álmodni sem mertek volna. A magyar ellenzék vezérének ezen kijelentései a legkomolyabb aggodalmakkal töltötték el az osztrákokat, a kiknek szívében éberén élnek és mélyen belevésődtek a chlopyi hadiparancs szavai. Tehát a magyar ellenzék vezérének kijelentései okozták az osztrákok súlyos aggodalmát. és ez volt az oka az ő kérdésüknek. De hozzátette az interpelláló herczeg Windischgrätz, hogy most már, miután az osztrák miniszterelnök ur beszédéből meggyőződött arról, hogy azon reformok és új intézkedések, a melyeket a magyar országgyűlésen hangoztatnak, még meg sincsenek állapítva, és miután biztosítja őt az osztrák miniszterelnök arról, hogy a hadsereg külső és belső egysége és hagyományai semmiben sem fognak változni; miután továbbá arra is kötelezte magát az osztrák miniszterelnök, hogy minden olyan törekvésnek, a mely a hadseregnek régi szervezete és hagyománya ellen irányulna, határozottan ellene fog szegülni: mindezeknél fogva az osztrákok teljesen meg vannak nyugodva. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Meg is lehetnek nyugodva!)*

B. Kaas Ivor: És a szabadelvű párt is!

Várady Károly: Körber szava, fájdalom, még mindig beteljesedett!

Csávolszky Lajos: Nincsen, t. miniszterelnök ur, olyan ellenzéki szónok itt e házban, nincsen olyan feketevérű politikus, a ki a miniszterelnök ur sokat hangoztatott nagy reformjait próbábbre tudná levetkőztetni, mint az osztrák miniszterelnök és az interpelláló herczeg Windischgrätz tették. *(Ugy van! balfelől.)* Az ő szavaiban világosan ki van mondva, hogy azon reformoknak, a melyekről a magyar miniszterelnök beszél, még teljességgel nincsen testük;

azokat megfogni nem lehet; azok nincsenek megállapítva, a mi pedig még nincsen megállapítva, meghatározva, a miben még döntés nem történt, annak értékét sem lehet — nagyon természetesen — meghatározni. Mintán pedig azt is hozzátette, hogy ha lesznek is valamelyes reformok, azok semmiesetre sem lesznek olyanok, a melyek a hadsereg régi hagyományait és egységét megváltoztatnák: tisztában lehetünk a felől, hogy mik lesznek ezek a reformok. Ennél világosabban beszélni nem lehet.

És mit válaszolt erre a magyar miniszterelnök, a midőn ez a tárgy itt a képviselőházban szőnyegen forgott? Azt mondta, hogy biz' ez szomorú dolog, hogy Ausztriában így beszélnek, (*Derültség balfelől.*) de hát ő az uralkodó nevében tette azon ígéreteket, és az uralkodó iránt tartozó tisztelet megköveteli, hogy elhigyük azt, hogy ezen ígérek teljesülnek is.

De, t. ház, ez nem elég, mert hiszen az osztrák miniszterelnök is rendszeren az uralkodó nevében szokott beszélni, (*Ugy van! balfelől. A császár nevében!*) sőt hivatkozni is szokott rá, hogy ő az uralkodó nevében beszél. Ha tehát az uralkodó nevében beszél a magyar miniszterelnök és az osztrák miniszterelnök egyaránt, és mégis mindegyik mást mond: itt egyedül a miniszterelnök uraknak szavahihetőségéről táplált véleményüktől függ, hogy melyeknek higyjünk, ennek-e vagy amannak? (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) Ez pedig nem elég, t. ház. A miniszterelnöknek, ha azt akarja, hogy komolyan vegyük ígéreteit, még állása kockázatásával is döntést kell provokálnia ezen ügyben. Ez az ügy még nincsen tisztázva, és kell, hogy tisztázva legyen a ház előtt. Döntést kell provokálnia az uralkodó részéről, hogy az uralkodó döntse el már most, ki járt el helyesen: a magyar miniszterelnök e, a midőn ilyen ígéretet tett ezen országgyűlésen, vagy az osztrák miniszterelnök, a ki lekicsinyelte és semmibe vette ezen reformokat? (*Ugy van! balfelől.*)

Nekünk nem elég az, hogy a miniszterelnök ur itt felesel, az sem elég, hogy az osztrák miniszterelnök egy pár gorombaságot mond; nekünk az kell, hogy a legilletékesebb helyről nyerjünk felvilágosítást arra nézve, hogy mennyiben vehetők komolyan ezen ígérek és reformok, a melyeket a miniszterelnök ur folytonosan hangoztat, és hogy mikor fognak azok életbelépni? Ha a miniszterelnök ur ezt nem teszi, akkor ne csodálkozzék azon, ha a legnagyobb kételkedést és bizonytalanságot tápláljuk ezen reformok teljesülése iránt. És akkor jogom van azt kérdezni a miniszterelnök urtól, hogy miképen tudja ő az ország méltóságával összeegyeztetni azt, hogy ő felállít itt egy programot; annak alapján többséget szerez itt e házban; annak alapján kabinetet alakít; annak alapján már kormányoz is, és annak a programnak pontjai még nincsenek megállapítva. (*Ugy van! Ugy van! balfelől!*) Teljes

jogom van hozzá azt a kérdést is intézni, hogy hogyan tudja saját méltóságával és az állása méltóságával összeegyeztetni azt, hogy ő megszemenő, senkitől nem várt nagy horderejű vívmányokat hirdessen, a melyek még megállapítva nincsenek, és mert megállapítva nincsenek, nem is tudhatjuk azoknak értékét? (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*) De jogom van az ellenzék vezérferfiához is azt a kérdést intézni, (*Halljuk! Halljuk! balfelől.*) hogy a kik folytonosan a békét ajánlják az országnak ezen reformok ellenében, vajjon nem látják e elérkezettnek az idejét annak, hogy abbahagyják ezen békülesi ajánlatokat mindaddig, míg ezek a reformok megállapítva nincsenek és nincsenek biztosítékaink ezen reformok életbeléptetéséről? (*Helyeslés balfelől.*) Mert hogy mi a küzdelemről lemondjunk pusztá ígérek folytán, a melyekről az uralkodónak legmeghittebb, legbizalmasabb embere az osztrák törvényhozásban kijelenti, hogy azok még nincsenek meg, azoknak még nincsen testük, azok még meg nem foghatók, azok nincsenek megállapítva, és mivel nincsenek megállapítva, azoknak értékét meg sem becsülhetjük, de akármilyenek legyenek is azok a reformok, azok a hadsereg egységét nem fogják alterálni, sem hagyományait; mondom, hogy mi ezen pusztá ígérekért az országot rávegyük arra, hogy ezen küzdelemről lemondjon, ez nem komoly politika, ez az országgal szemben megengedhetetlen játék! (*Igaz! Ugy van! balfelől.*)

A honvédelmi miniszter ur rettenetesen haragszik, hogy ezen küzdelem még mindig tart. Hát én is azt mondom, hogy nem jó, hogy még mindig tart, mert ennek a küzdelemnek már régen érvényesülnie kellett volna és régen sikert kellett volna aratnia. (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*) És érvényesült is volna és sikert is aratott volna, ha meglett volna az a kellék, a mely minden küzdelemlél kell, hogy legyen: a szívósság és határozottság. (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*) Én Magyarország közjogi viszonyai mellett üdvös dolognak, nagy jótéteménynek tartom az obstrukciót bizonyos körülmények között, így most is, de mindig és mindenütt csak az olyan obstrukciót, a mely szívóssággal és nagy határozottsággal, állhatatossággal van összekötve. (*Helyeslés balfelől.*) A mely obstrukcióban ezek a kellékek nincsenek benn, azt elitélem, kárhóztatom. Gyenge kezű, ide-oda tántorítható, befolyásolható emberek ne vállalkozzanak obstrukcióra, azok csak kompromittálják az ügyet, a melyet védeni akartak. (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*) Ezek csak kárt, de hasznot nem okoznak; és a mily üdvös fegyver erős elhatározásu, szívós kitartásu egyének kezében az obstrukció, ép olyan nevetséges dolog gyenge, gyámoltalan bábuk kezében. Én ezért az obstrukció megkezdése előtt és az obstrukció megindulása napjaiban, bár éber figyelemmel kísértem minden mozzanatot, de aggodó lélekkel, mert éppen nem

láttam az obstrukció elemeiben ezt a szívósságot, ezt az állhatatosságot, ezt az erős elhatározást. (Ugy van! Ugy van! balfelől.) Ámde azok a kijelentések, a melyeket itt hallottunk, a melyek itt elhangzottak, lehetetlen, hogy nekem is reményt ne csepegtettek volna a lelkembe. Tessék elolvasni az országgyűlés naplóját; az országgyűlési tárgyalások naplójából is látni fogjuk, hogy azon kijelentések után, a melyek ez oldalról tétettek, senki ez országban nem hitte volna azt, hogy így fog végződni az obstrukció.

Zmeskál Zoltán: Én hittem! Mondtam is!

B. Kaas Ivor: Igen! Igen! De a hazafias szónokok akkor azt állították, hogy nem.

Csávolszky Lajos: Én, t. ház, szíves engedelmeimmel csak néhány mutatóványt fogok felolvasni azon nyilatkozatokból, a melyek itt tétettek, és a melyek bennem is hitet és reményt keltettek arra, hogy ennek az obstrukciónak sikere lesz. Az a néhány példa, a melyet bátor leszek felolvasni, megmutatja azt, hogy csakugyan nem volt ebben az országban ember, a ki feltehetette volna, hogy oda fog jutni az obstrukció, a hova jutott.

Innen, erről az oldalról hallottuk, midőn Nessi Pál képviselő ur felszólalt és a következőket mondta:

»Én kijelentem itt Isten és ember előtt, hogyha magam maradok is, küzdeni fogok mindaddig, a míg győzelmünk teljes nem lesz, a míg el nem érjük a célt, a mit magunk elé tűztünk nemzeti nyelvünk érvényesülése tekintetében; és bárki jöjjön, a ki nem hozza meg a nemzeti sérelmek orvoslását, az nem fog itt kormányozni.«

Egy másik beszédében azt mondja Nessi Pál képviselő ur: »Jegyezze meg magának mindenki, hogy én, a ki ismerem pártomnak minden egyes tagját, azt mondom itt a nemzet színe előtt, hogy ez a párt nem fog leszerelni, küzdelmét fel nem adja, míg győzelmet nem arat. Mert ha ki nem küzdhetjük nemzeti jogainkat, akkor pusztuljon és veszszen el az alkotmány, mert nem érdemes arra, hogy éljen.«

Rátkay László képviselő ur pedig a következőket mondta: »Én csak a saját nevében jelenthetem ki a következőket, de azt hiszem, ebben a kérdésben közösség van köztem és a mellettem ülő t. képviselőtársaim között: mi el vagyunk határozva inkább belemenni az abszolútizmusba, de a fegyvert le nem tesszük soha. Mi ezt elhatároztuk és nem megfontolatlanság és nem szenvedély szól belőlünk.«

Zmeskál Zoltán: Hol vannak a hősférfiak?

Csávolszky Lajos: Polónyi Géza képviselő ur pedig a következőket mondta: »Arra határoztuk el magunkat, hogy a nemzet színe, a magyar törvényhozás előtt megkérdezzük a magyar kormányt s az annak élén álló miniszterelnököt: igaz-e, lehetséges-e, hogy a törvényekben biztosított és fejedelmi esküvel szentesített alkotmányban körülírt nemzeti nyelv, magyar

zászló és jelvények olyan klenódiумok-e, melyeket megtagadni joga van a koronának és inkább válságba döntheti a nemzetet, semhogy azokat megadja?«

»Hogyha ezen a területen a nemzetet teljesen megnyugtató nemcsak kijelentéseket, de biztosítékokat nem kapunk, akkor, t. ház, elékezett számunkra az a történelmi pillanat, midőn érezve azt, hogy senkinek másnak utasítására szükségünk nincs, mint a lelkiismeretünkre, elszántan és becsületesen, ha kell, önfeláldozólag, teljesíteni fogjuk azt a kötelességet: — mert magyar képviselők vagyunk — megvédelmeznü a magyar nyelvet, a magyar zászlót és jelvényeket.«

Később ezt mondja: »Arra határoztuk el magunkat, hogy ezen kérdés elől pedig többé kitérni, bujkálni a t. miniszterelnök urat nem hagyjuk.«

»El vagyok szánva est a harcot végigküzdeni, mert tudom, hogy csak nemzeti államként boldogulhatunk.«

Más helyen pedig ezeket mondja Polónyi Géza képviselő ur (olvassa): »Hónapok óta nagy, fenséges és lélekemelő harc folyt és folyik a parlamentben a magyar nemzet legvitalisabb jogainak, az egész hadsereg kiegészítő részét képező magyar hadseregben a magyar szolgálati és vezénnyelvnek kivívása érdekében« — és így végzi: »Igenis állom és állottam mindig, hogy ilyen kompromisszumot, a melyet a szabadelvű párt a saját táborában megköt, nem kompromisszumnak, hanem a magyar nemzet kompromittálásának tekintem.«

Es mit mond most Polónyi Géza képviselő ur? Azt mondja, hogy egyszerű könnyelműség a harcot folytatni, a nemzetet, az országot veszélybe vinni akkor, a mikor eredményt elérni nem lehet. Most már nem lélekemelő és nem magasztos a harc, hanem hiábavaló küzdelem, a melynek nem lehet más eredménye, mint szegény, nyomorult emberek sorsának tönkretétele; most már nem lélekemelő, magasztos a harc, hanem dentomogerek harca.

Barabás Béla képviselő ur a következőket mondja: »Mit akarunk mi? Azt, a mihez Istenből, embertől és mindennemű hatalomtól jogunk van, nyelvünket érvényesíteni, Vagy most tudjuk ezt keresztülvinni, vagy soha; csak akarat kell ide, nem hajlongás. Katonát nem adunk semmi szín alatt, mert ha katonát nem adunk, majd akkor vezénnyelvet ad ész nélkül a hatalom. Igenis, mi küzdeni fogunk elkeseredetten, de lelkesen, nem csüggedve és nem riadva vissza semmitől sem. Megmaradunk helyünkön még akkor is, mikor keserű az élet és kívánatos a halál.«

Ugyancsak **Barabás Béla** képviselő ur mondja máshelyütt: »Nem kell mindig obstruálni, csak kiváló nagy eszmék keresztülvitelében; de ha egyszer megkezdjük a harcot, akkor vagy győzni, vagy halni kell, de azt vé-

gig kell küzdeni. A fegyvert letenni nem szabad, mert akkor veszélyeztetve van az ellenzék komoly ellenállásának hitele is, sikere is. (Igaz! a baloldalon.)

B. Kaas Ivor: Ebben igaza van!

Csávolszky Lajos: »Nekünk a mi álláspontunkból — mondja Barabás Béla máshelyütt — engednünk nem szabad. Ha engedünk, az egyenlő volna az összes nemzeti jogokról való lemondással. Ha mi engedünk, itt hagyjuk becsületünket és tisztességünket.«

Mezőssy Béla képviselő ur a következőleg nyilatkozik: »Az én álláspontom az, t. ház, hogy a kard kihullhat kezemből végkimerülésben, kicsavarhatják kezemből erőszakkal, de hogy önként tegyem le, arra még gondolni sem tudok.« Egy másik helyen azt mondja: »Soha meg nem bocsátható bünt követne el az ellenzék, ha most a fegyvert leteszi.«

Lengyel Zoltán képviselő ur nemcsak itt e házban, hanem a sajtóban napról-napra a leg-határozottabban hirdette a harcz folytatásának szükségességét. Többek közt ezt írta: »Se pénze, se katonája a hatalomnak, se vámtarifája, se szerződése a külfölddel. E kényszerhelyzetet ki kell használni s ki is használjuk, vagy most vagy soha.« Azt írja továbbá Lengyel Zoltán képviselő ur, hogy: »Engedni nem engedünk soha, magyar hadsereg van a törvényben, legyen az valóságban is. Ez a cél. A ki ebből enged, azt a nemzeti közakarat kidobja magából, mint a salakot. Nyelv kérdésben engedjünk? Nevetséges! Hát akkor, hogy lesz magyar hadsereg, magyar nyelv nélkül? Mindennek sikere attól függ, hogyan tartunk ki. Az egész ország, mint egy ember áll megingatlanul. Ezt tenni kötelessége a vezetőinek is, vagy otthagyni a helyét. A ki érzi, hogy nincs elég lelki ereje a nagy harczhoz, fogjon más becsületes polgári foglalkozáshoz, de ne rontsa a végre-valahára feltámadt nemzeti akarat győzelmes felvonulását.« (Helyeslés a baloldalon.)

Kovács Gyula képviselő ur azt mondja: »Ha belementünk az obstrukcióba, benne maradunk mindaddig, míg célt nem érünk. Nem áll más mód rendelkezésünkre, hogy még a jelenlegi csonka alkotmány által is megadott, de a nemzettől elvont jogoknak birtokába helyezük nemzetünket. És ha ezt az egyet elmulasztanánk, nem lennénk többé méltók arra a bizalomra, a melylyel polgártársaink minket ideküdtek.«

Eötvös Károly ezt mondta (olvassa): »A nyelv megtagadása nemzeti sérelem. Ezen nemzeti sérelmet, a nemzet örökös arculcsapását, a nemzet meggyalázását tovább nem tűrjük. Beszélhetnek önök akármiféle nemzeti szerencsétlenségről, ezzel ránk nem hatnak, mert nekünk elég az eddigi tapasztalás arra, hogy hazánkat hitványan, gyáván, alávaló módon, törvényhozói kötelességünket megsértve elhagyni nem akarjuk s belátjuk, hogy ebben engedni nem szabad.

Ha mi megszüntetnők ezt a harczot, habár erőnk elfogyta idén is elő a megszüntetést, a nemzet nagy rétegeiben akkép fognák fel a dolgot, hogy minket a kormány és korona levett a lábunkról.«

Vázsonyi Vilmos ezt mondta (olvassa): »A magyar vezényszó nemzeti becsületbeli kérdés, ezt el kell intézni végre-valahára, hogy átérhessünk a termékeny nemzeti, társadalmi munkára. Ezért veszek részt szívvel-lélekkel ebben a küzdelemben és a mi csákányaink csengése azt mondja nekünk, hogy csak egy vékony réteg választ el bennünket a céltól. Ne várják hát mitőlünk azt, hogy mi most visszaforduljunk. Földomlás eltemethet, de meg nem hátrálunk.«

Bakonyi Samu képviselő Kossuth Lajosra hivatkozva ezt mondja (olvassa): »A magyarnak joga és hivatása hazáját állammá tenni. Ennek egyik nélkülözhetetlen kelléke a nemzeti hadsereg, magyar zászlóval, magyar vezénylettel. Nem magyar, czudar az, a ki ezen lépéstől el akar terelni. Ez a mi álláspontunk is és ezen álláspontunkon nem változtathatunk és a harczot folytatni becsületbeli és politikai kötelességünknek tartjuk.«

De Bakonyi mint publiczista is ezen eszme mellett volt és mint publiczista a következőket mondja (olvassa): »Ha nem kellett a harczoló ellenzéknek a horvát bán, majd adnak nekünk kedves magyar embert, a ki nyájas mosolylyal, sejtető biztatással, test nélkül való reménykedések szép szavú táplálásával csalja hüvelybe jó kardunkat, melyet nyílt csatában semmi erővel ki nem üthettek kezünkől. Hiu vakság! Nem mi vagyunk ám az álmodozók, nagy jó uraim odafent az osztrák császár udvarában! Nyitva vagyon immár a mi szemünk és többé senki kedveért be nem hunyjuk! Hiábavaló álmodozás azt hinni, hogy a mi harczunkat követeléseink teljesítése nélkül akárki emberfia le tudná szerelni!«

Bedőházy János képviselő ezt mondja (olvassa): »Mindnyájan érezzük azt, hogy e küzdelemtől való visszavonulás, a megadás, a kapituláció most már a nemzet joga és aspirációi megvalósításának hosszú időre való sirbatétele volna. Polónyi közbekiált: Becstelenség volna! (Derűtség balfelől.) Bedőházy folytatja: Nagyon jól megfontoltuk a dolgot, hogy itt már nemcsak a mi becsületünk forog szóban, hanem a nemzet becsülete. Nem tehetjük le a fegyvert semmikép, mert meg vagyunk győződve arról, hogy ez a magyar alkotmányt illetőleg egy második világosi katasztrófa volna.«

Pap Zoltán ezt mondja (olvassa): »Nem akarom sem magamat, sem az ellenzékét kitenni egy újabb küzdelemnek, tehát ezt a harczot végig kell vinni, s ezért ebben a küzdelemben egy percig sem fogunk meghátrálni.«

Nem olvasom tovább, t. ház. Ilyenek és ezekhez hasonló nyilatkozatok tettek itt a

képviselőházban. Csoda-e, t. képviselőház, hogy ilyen nyilatkozatok hallatára bennem is feltámadt a remény, hogy lehet, hogy kell, hogy ennek az obstrukciónak sikere legyen? Csoda-e, hogy én, a ki úgy tartom, hogy a mit itt bármely képviselő mond, annak komolynak és megfontoltnak kell lenni, csoda-e, hogy ezek után én is lelkesedéssel vettem részt a küzdők sorában, mert biztam a győzelemben?

És mit látunk, t. ház? A magára maradt kis küzdő csoport hetek óta folytatja a harcot és azoknak a t. képviselőtársainknak, a kik így beszéltek, csak hült helyét látjuk; még ide sem jönnek, szükségét sem látják annak, hogy megmagyarázzák azon szörnyű ellentétnek okát, a mely tetteik és beszédek között van. És mi vádoljuk a magyar nemzet választó közönségének többségét, hogy meghajlik a hatalom előtt, meghajlik a hatalom sulya alatt és mást beszél és mást tesz, mikor a szavazó urnához megy? Hiszen mi adunk rá neki példát: mást beszélünk és mást cselekszünk. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

Mi vádoljuk a nemzet többségét, hogy miért nem küld több függetlenségi képviselőt? Hát ugyan mi haszna volna a nemzetnek most abból, ha 80 ember helyett 120 ember volna itt? Az a haszna volna, hogy 80 ember helyett 120 ember rakná le a fegyvert. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

Nem, t. ház, ez nem az én politikám. Az én politikám: harcolni, de harcolni komoly czélért és komolyan.

Ebből az obstrukciónál sok tanulságot vonhatunk le. Levonhatjuk azt a tanulságot, hogy a nemzetben az ő jogai védelmére meg van az erő és lelkesedés, *(Ugy van! balfelől.)* de a képviselőiben nincs meg sem az erő, sem a lelkesedés. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* A nemzetet nem hiven képviselik az ő képviselői.

Madarász József: Fájdalom, de úgy van!

Csávolszky Lajos: Másodszor azt a tanulságot vonhatjuk le belőle, hogy valahányszor Magyarország állami függetlenségének eszméje felmerül, az mindig felserkenti, életre ébreszti a nemzetet, de a képviselők nem tudják vezetni. Igenis tüzet gyújtani, a lángot éleszteni, hogy ezen nemzeti lelkesedés lángjának tűzénél kiépíthessük Magyarország állami önállóságát, ha nem is egészen, de egyes területein: ez az én politikám. De tüzet gyújtani, lángot szítani, hogy azt azután ismét eloltsuk, hogy azt ismét hamu alá tegyük, a nélkül, hogy a lelkesedés tűzénél csak egyetlen egy lépéssel is előbbre vittük volna az ország sorsát: ez nem politika, ez nem az én politikám, ez játék, a melynek borzasztó veszedelmes következményei lehetnek.

Apponyi képviselőtársunk is folytonosan azt hangoztatja: hagyjuk abba a küzdelmet, azt a tanácsot adja nekünk, hogy a nemzeti aspirációk érvényesítése végett megindított harc-

ról mondjunk le, haladjunk lassu tempóban és jobb, kedvezőbb alkalomra várjunk. Hát én Apponyi t. képviselő urnak erre csak azt válaszolom, a mit ő 10 esztendő előtt mondott az ő választóinak, a midőn Jászberényben 1892-ben ekkép szólt választóihoz *(olvassa)*: »Minden tévtanok között, melyeket hangoztatni hallok, nem ismerek veszedelmesebbet, mint azt, mely nekünk azt mondja: hagyjatok békét a közjogi és nemzeti aspirációknak és ne fejtsetek ki akciót ebben az irányban.«

Ezt a tanácsot adom én neki, a mely tanácsot ő adott tíz esztendő előtt a jászberényieknek, mert abban igaza van, hogy nincs veszedelmesebb dolog, mint a nemzetet folyton eltántorítani aspirációitól. Jaj annak az országnak, a mely egyszer elvesztette állami önállóságát és nem minden alkalmat használ fel arra, hogy jogait visszaszerezze!

Hanem ez már nálunk szokás. A politikusok, a mikor megkezdik pályafutásukat, kimennek az országba a nemzet rétegei, a nemzet tömegei előtt nemzeti hurokat pengetni, nemzeti ideálokat festeni, nemzeti aspirációkat hangoztatni és midőn ezen az alapon megszerzik a népszerűséget, akkor szeretnének komoly államférfiak, aktiv politikusok lenni. Miután pedig nálunk az aktiv politikusnak, az államférfinak legelső kölléke az, hogy hátat fordítson mindan nemzeti aspirációnak, tehát megtagadják az előbb hirdetett elveiket. Pedig a képviselőnek becsületbeli és politikai kötelessége megtartani azt, a mit egyszer az országgyűlésen vagy az országban hirdetett. Ha lelkének érzelme az általa hirdetett elvekhez nem marad hű, hagyja ott a politikai pályát, legyen ez büntetés meggondolatlanságáért, de folyton mást hirdetni és mást cselekedni, ez hazuggá teszi politikai közéletünket. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Nem azt mondom én, hogy ne hirdessünk, egyik ilyen nézetet, másik olyan nézetet: az egyik háborút hirdet, a másik békét, de maradjon meg mindegyik a mellett, a mit hirdetett. Épen gr. Apponyi Albert mondja, hogy államférfiak, politikusok felelőséggel tartoznak annak megvalósításáért, a mit hirdetnek. 1889. október 6-án választóihoz intézett beszédében ugyanis a következőket mondja: »Vegyük ki a felelőség elvét az életből és felbomlik az erkölcsi világrénd. Rablóvárrá változik az egész világ. Vegyük ki a felelőség elvét a politikai életből és a nemzeteknek nincsen többé semmi biztosítékuk a kontárok kísérletei ellen.« Tökéletesen így van. Ha megengedjük azt, hogy felelőség nélkül lehessen mondani mindent és épen annak ellenkezőjét cselekedni, kontárok kísérleteinek teszszük ki az országot. Hiszen mostan is kontárok kísérletei vitték az országot ebbe a nagy veszedelembe! És mert ez nem az én politikám, arra kérem ismételten a t. házat, méltóztassék az én ellenindítványomat elfogadni. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Olay képviselő ur személyes kérdésben kért szót.

Olay Lajos: T. képviselőház! Csávolszky képviselő ur jónak látta ezt a pártot, a melyhez tartozom és annak egyes kiváló tagjait aposztrofálni és megvádolni.

Csávolszky Lajos: Semmi vád, csak felolvastam a nyilatkozataikat!

Olay Lajos: Kérem, felelek rá! *(Halljuk! Halljuk!)*

En elsősorban magyar ember vagyok és csak azután függetlenségi párti. Minden becsületes embernek az én véleményem szerint először magyar embernek kell lennie és csak azután tartozhatik valamely párthoz. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Tökéletesen igaza van Csávolszky képviselő urnak, hogy mi a magyar nyelv érdekében végtelenségig menő harcot, nemzeti ellentállást folytattunk, folytattunk pedig becsülettel. És nem becsületes ember az, a ki azt a küzdelmet tovább nem folytatja, tovább folytatni nem akarja. Folytatni is fogjuk, de akkor, mikor mi látjuk jónak és nem akkor, mikor a képviselő urnak tetszik. Igaza van neki abban, hogy azoknak, a kik a nemzet legszentebb érdekeért, nyelveért a küzdelmet felvették, azt abbahagyniok nem lehet, nem szabad. Az obstrukció jogos én szerintem akkor, a mikor az a nemzeti ellentállás a nemzetnek ilyen szent jogáért folyik, mint most. Igen helyesen folyt az a legutóbbi időig, addig, a míg remény lehetett arra, hogy azokat a jogokat már most is ki lehet vivni. Azonban midőn látta ez a párt, hogy az országot dönti veszedelembé az erőszakos eszköz további felhasználásával, *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)* a rendkívüli fegyverekkel való küzdelmet abbahagyta, de nem azért, hogy azt ne folytassa, hanem hogy megvárja azt az időt, a melyet alkalmasnak fog találni arra, hogy a nemzetnek ezt a szent jogát kiküzdje. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Mindenki tudja, t. képviselőház, hogy mikor hagytuk abba a küzdelmet. Abbahagytuk akkor, és csak egyelőre, mikor a többség a chlopyi parancscsal szemben olyan katonai programban állapodott meg, mely a királyi akarat előtt meghajolva, kilátástalanná tette ezidőszert a mi küzdelmünket.

Már most, t. képviselőház, csak két ut állott előttünk. A hatalom velünk szemben erős volt, a maczedon-kérdés veszedelmei elmultak, a császártalálkozás megvolt, így tehát a korona lett erősebb, mint a nemzet. Ekkor Bécsnek, mint erősebb félnek volt érdeke, talán Bécs akarta, én nem tudom, hogy itt végtelenségig menjen a dolog, hogy itt csakugyan forradalom törjön ki. Mert mi lehetett itt a kérdés becsületes felfogás szerint? Vagy az: hazamenni a kerületekbe és azt mondani a polgároknak, élesítsétek a kapát és a kaszát, csináljuk forradalmat, vagy az, hogy a küzdelem rendkívüli eszközeiről egyelőre lemondjunk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Ugron Gábor: Órultság!

Olay Lajos: Már pedig az Uchácius-ágyuval és a Mannlicher-puskával szemben becsületes, józan, tisztességes ember a nemzetet ilyen veszedelembé, ilyen végveszedelembé bele nem viheti. *(Élénk helyeslés a szélsőbal- és a jobboldalon.)*

A mi alkotmányunk gyenge, kártyavár, de még ezt is meg kell védeni, meg kell védeni azért, hogy 10 év alatt, vagy ha nem, hát husz, harmincz vagy ötven év alatt a nemzet jogait kivihassuk. De az alkotmányt meg kell tartani, mert ha azt elveszítjük, akkor a nemzet önmaga is elveszett. *(Élénk helyeslés a szélsőbal- és a jobboldalon.)*

Hát vádolhatnak minket ilyen körülmények között? Mi becsületes dolgot cselekedtünk, mi az országnak tettünk szolgálatot, mi nem akarunk, hogy annyi egyéb baj mellett még negyven vagy százezer szegény családapát a családból kiragadjanak *(Élénk helyeslés a szélsőbal- és a jobboldalon.)* és katonának vigyenek. Ezért viseljük önk a felelőséget!

De, t. ház, mindenkinek van joga bírálatot mondani mindenkiről, erről a pártról is, csak Csávolszky urnak nincsen joga! A ki ismeri a multját, az tudja, hogy így van. *(Hosszantartó élénk helyeslés a szélsőbal- és a jobboldalon. Derűtség balfelől.)*

Kubinyi Géza: Mosolyognak, mikor százezrek nyomorúságáról beszélünk! *(Felkiáltások balfelől: Mi az?)*

Elnök: Következik Uray Imre. Nincs jelen Várady Károly!

Várady Károly: Nem értettem a t. képviselő urat. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Kubinyi Géza: Azt mondom, hogy mosolyognak, mikor százezrek szomorúságáról van szó! *(Nagy zaj és felkiáltások a jobboldalon: Most sem érti! Ez magas neki! Jobb, ha nem érti!)*

Várady Károly: Nem értem, hanem majd meg fogom érteni. *(Felkiáltások a jobboldalon: Akkor üljön le!)*

Elnök: A képviselő urat a zárszó joga illeti, ha akar vele élni.

Várady Károly: Ez személyes kérdés, ha megérteném, hogy a képviselő ur mit beszél!

Elnök: Belefoglalhatja a záróbeszédbe, ha személyes joggal akar élni!

Várady Károly: T. ház! Mikor a folyó év utolsó ülésén felszólalok, bizonyos fájdalmas érzés hat át. *(Derűtség és felkiáltások a jobboldalon: Bennünket is!)* Ez a nemes és nagy küzdelem, a melyet az egész év folyamán ugyszólván a magyar nyelvért folytattunk, ezuttal még kellő eredménnyel nem végződött. De másrészt bizonyos örömmel is tölt el az, hogy a magyar törvényhozás teljes egy esztendőn keresztül küzdött, illetőleg a törvényhozás egy teljes éven keresztül folytatott harcot a nemzeti nyelv érdekében. És habár ez idő szerint még ez a nemes, hosszú harc az általam is kívánt eredményt nem érte

el, mégis az a tanulsága kétségtelenül, az a haszna kétségtelenül megvan, hogy ezen hosszú idő alatt a magyar nemzeti nyelv jogossága és a hadseregben való érvényesülése mellett annyi politikai, annyi történelmi és annyi közjogi bizonyítékot hoztunk fel, a melyek, t. képviselőház, akár most, akár a közel jövőben elegendő fegyverek lesznek arra nézve, hogy a nemzetnek ezt az elvitázhatatlan elsőrangú jogát a hadseregben is teljesen kivívjuk. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Én megvallom, örvendtem volna, hogyha nem magamfajta kisebb képességű ember vitáznék itt most a nemzet nagy jogának érdekében, hanem hogyha a háznak első kapacitásait hallanám. Én a magam részéről szívesen hallgatnék — a mint hogy bőbeszédű ember nem is vagyok — de akkor, a mikor az országnak elsőrangú tehetségei legnagyobb részben elvonulnak, hallgatnak és a küzdelemben nem állanak be, akkor kötelessége a közkatonának meg nem hátrálni, ha már a generálisok hátrálnak és azt, a mit tehetsége szerint tud, elmondani, előlépni és harcolni a nemzet igazáért. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Én, t. ház, szintén úgy, mint t. harczoló képviselőtársaim, adtam be egy határozati javaslatot az általános vita során és pedig a magyar nyelv érdekében. Ezt a határozati javaslatot felolvasom és itt kérem a gyorsíró urakat, legyenek szivesek a javaslatot beszédembe beírni, — azt fel is olvasom, — mert beszédem kerekdedségéhez tartozik az, hogy benne legyen; mondom, javaslatom a következőleg szól *(olvassa)*: »Miután az 1867: XII. t. cz. 11. §-a szerint a király által intézendő tárgyak közé sorozott »vezérlés, vezénylés és belszervezés« kifejezés alatt a »magyar nyelv« jogának kérdése nem érthető, sőt Szent Istvántól kezdve, le a mai napig, egyetlenegy törvénynyel, de közjogi szokással sem lehet bebizonyítani, hogy a »magyar nemzeti nyelv« felségjogot képezett volna, sőt a nyelvkérdés mindig nemzeti jog volt és ma is az sértetlenül: ennek következtében a német, tehát külföldi szolgálati nyelvnek és német, tehát idegen vezényszavaknak a »magyar hadseregben« való alkalmazása és fentartása, a magyar közjoggal, Magyarország állami önállóságával, a magyar állameszmével, a magyar politikai nemzet egységével és a magyar királyság fogalmával ellentétben áll.« *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

T. ház! Nem ugyan nekem felelve, hanem általában, a t. miniszterelnök ur karácsonyi beszédében szintén kiterjeszkedett a nyelvkérdésre, és a többi között a következőket mondotta *(olvassa)*: »A mi azonban a hadsereg vezénylési és vezérlési nyelvét illeti, mindazok, a kik az 1867-iki kiegyezést megalkották, abból indultak ki, hogy ebben a kérdésben létező törvényes állapotot, azt a helyzetet, hogy a korona a maga belátása szerint rendezze a kérdést úgy,

a hogy jónak látja, megholygatni nem állana a nemzet érdekében. Midőn az 1867-iki kiegyezés megalkottatott és végrehajtatott, mondhatnám az első évtizedei alatt a 67-es alapon kifejldött alkotmányos életnek, senki — sem barát, sem ellenség — nem vonta kétségbe azt, hogy igenis 1867-ben az intendáltatott és az 1867-iki kiegyezés alkatelemét az képezi, hogy a koronának erre vonatkozó intézkedési joga fentartassék és hogy az, mint alkotmányos fejedelmi jog, a nyelvkérdésre is kiterjedjen.«

T. képviselőház! Ismétlem újból, nehogy elbizakodottsággal vádoltassam, hogy a miniszterelnök ur nem nekem, hanem általában mondotta ezt karácsonyi beszédében. Tehát kétségtelen dolog, hogy miután nekem határozati javaslatom szerint is más az álláspontom, ez a két állítás egymással ellentétben áll. Mi az én javaslatomnak a lényege? Az, t. képviselőház, hogy a nemzeti nyelv felségjogot nem képez az 1867: XII. t. cz. 11. §-a szerint sem. Ez az egyik tétel. Tételtem továbbá az, hogy Szent Istvántól kezdve 1867-ig nincsen sem törvény, sem közjogi szokás, a mely a magyar nemzeti nyelvet felségjoggá tette volna. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Ez a második tétel. Harmadik tétel pedig az, hogy 1867-től kezdve a mai napig nincs sem törvény, sem közjogi szokás, a mely felségjoggá tette volna a magyar nyelvet. Tehát a t. miniszterelnök ur ezen előadása teljesen téves.

T. képviselőház! Mielőtt röviden ezen teteleim bizonyítására áttérnék, szükségesnek tartom röviden felemlíteni, hogy a magyar alkotmány értelmében felségjog másképp nem létesülhet, királyi felségjog másképp nem létesíthető, mint vagy törvénynyel, vagy pedig jó, régi és helybenhagyott közjogi szokással. Ez egy lényeges alaptétele a magyar alkotmánynak. Egy másik alaptétele az, hogy minden közjog, a melyet világos törvény, vagy közjogi szokás az uralkodóra át nem ruházott, nemzeti jog. Már pedig a nemzeti nyelv jogát az uralkodóra soha át nem ruházta ez a nemzet, az tehát nemzeti jog maradt. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Ebből folyólag teljesen tévesnek állítom a t. miniszterelnök ur azon kijelentését, mint hogyha az 1867: XII. t. cz. 11. §-ában a magyar nemzeti nyelv joga felségjoggá tétellett volna. Erre nézve röviden a magam részéről a már ugyan ismert következő bizonyítékokat tartom szükségesnek felsorolni. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

A nyelv joga, t. képviselőház, s általában a nyelv maga — a mint jól tudjuk mindannyian — sajátysága minden egyes egyénnek és magának az államnak a létével is annyira össze van kapcsolva, hogy én igazán nem tudom elképzelni, hogy léteznék egy olyan botor törvényhozás, a mely valaha a fejedelem jogává tenné, hogy a nemzeti nyelv kérdésében intézkedjék. De ha tenné is, lehetetlen volna azt végrehajtani, mert

hiszen magának a nemzetnek tényleg legfontosabb, mindennapi közege a nyelv; teljes lehetetlen tehát, hogy a nemzeti nyelv jogát a királyra ruházhassa a nemzet. Azonban, ha akadna is olyan botor nemzet, a mely ezt megtenné, kétségtelen — sokan elmondották már, én csak ismétlem — a felség intézkedésének nemzeti tartalommal kellene birni, s még ha a nyelv felségjogot is képezne, a fejedelemnek akkor sem volna joga ahhoz, hogy bármely intézményben, legkevésbé pedig a hadsereg intézményében a nemzeti nyelv helyett egy idegen nyelvet hozzon be. (*Helyeslés a baloldalon.*)

Ha tovább megyünk és tovább kutatjuk e tekintetben a bizonyítékokat, t. képviselőház, azt találjuk, hogy nemcsak a jelen parlamentnek, de a megelőző parlamentnek is elsőrangú kitűnőségei fejtették ki ezen álláspontot és igazolták azt, hogy a nemzeti nyelv felségjog nem lehet. Nem szükséges, hogy felsoroljam ezeket, de ugyszólván minden párton voltak férfiak, a kik ezt kijelentették, mert hiszen van szerencsém csak Széll Kálmán volt miniszterelnök urnak itt a nyáron elmondott beszédére hivatkozni, a ki akkor, a midőn gróf Andrassy Gyula t. képviselőtársunk után felszólt, maga sem vonta kétségbe a nemzetnek ezt a jogát és csak a czélszerűségi szempontokat emlegette. A volt szabadelvű pártiak, az u. n. disszidensek is hasonlóképen nyilatkoztak; a volt nemzeti párt tagjai is ezt az álláspontot vallották magukénak, ugyszintén Ugron Gábor t. képviselőtársunk, valamint a Kossuth-párt legkiválóbb jogászai is, szóval meg lehet állapítani, hogy a nemzeti nyelv kérdésében és arra nézve, hogy a hadsereg nyelvének megállapítása nem képez felségjogot, a háznak kitűnőségei is legalább ezen év folyamán egyetértettek. De ha a közjogi irodalmat vesszük tekintetbe, azt a közjogi irodalmat t. i. a melynek tekintélye van: talán az egy Bekács Gusztávot kivéve minden író azon közjogi állásponton van, hogy a nemzeti nyelv kérdése nem képezhet felségjogot, és ezt az 1867: XII. törvénycikkbe sem lehet belemagyarázni. Arra nézve, hogy ez nem foglaltatik az 1867: XII. törvénycikkben, van még egy további klasszikus bizonyítékom, és ez az, hogy eddig mindenki, a ki azt merte állítani, hogy az 1867-iki törvényben a magyar nyelv dolga mint felségjog szerepel, a legnagyobb mértékben ingadozik; egyetlenegy sincs közöttük, a kinek álláspontja sziklaszilárd volna. Rámutatok itt magának a fejedelemnek álláspontjára, hogy az miként ingadozik ugy most, mint azelőtt; rámutatok a t. szabadelvű párt és azon két férfiú álláspontjára, a kik ez ügyben felszóltak: gróf Andrassy Gyula és Tisza István állásfoglalására, a kik azt állították, hogy igenis a nemzeti nyelv kérdése felségjog.

T. ház! Ez a kérdés legalább is törvénymagyarázati kérdés, és ha a felségnek urnak az

a felfogása, hogy neki felségjogát képezi a szolgálati nyelvnek a hadseregben való meghatározása, akkor ő a törvényes formákhoz folyamodnék, a melyekhez ilyen esetekben kötelessége nyulni, és akkor ide, az országgyűléshez — nem ugyan leiratot, mert ez a kifejezés politikai szótaromban nincs benn, — hanem átiratot intézne, a melyben azt mondaná, hogy: »ez igenis királyi felségjog; én ehhez ragaszkodom; követelem, hogy ezt az ország is elismerje, mert nekem adományozta az országgyűlés ezt a jogot.« De a fejedelem ezt nem tette, hanem egy nyalka huszár hadtesthez fordult Chlopyban, és ahhoz intézett egy Handbilletet, hogy ime ő, a felség ur ezen kérdésben így és így gondolkodik. És a midőn erre az ország közvéleménye felzudult, akkor megint formátlanul, helytelenül — a mint Ugron Gábor t. képviselőtársam ezt tegnap itt igen szépen kifejtette — egyik volt miniszteréhez intézett egy Handbilletet, a melyben ismételte téves álláspontját. Ime, minő ingadozásra vall a fejedelemnek ezen eljárása! A ki meg van arról győződve — ha fejedelem is — (*Halljuk! Halljuk! balfelől.*) hogy neki királyi felségjoga van, az forduljon bátran és egyenesen a nemzetgyűléshez, mondja szemébe azt, és ekkor igenis megfeleltünk volna rá. De így téves utakon jár, az ilyen intézkedéseknek semminemű közjogi érvényük nincs, mert pátensekkel, leiratokkal Magyarországon kormányozni, közjogi tényeket megállapítani nem lehet! A fejedelemnek ezen eljárása is csak azt mutatja, hogy a hadsereg vezényleti nyelvének megállapítására vonatkozó felségjogáról táplált véleménye és álláspontja nem határozott, hanem ingatag.

De nézzük, t. ház, hogyan áll a szabadelvű párt ezen kérdéssel szemben? Itt van gr. Apponyi Albert t. képviselő urnak június 22-iki beszéde, a melyben ő a nyelv kérdésére hosszasan kiterjeszkedett és a következőket mondta. Csak röviden fogom szavait idézni, nehogy a t. ház türelmét hosszú ideig fárasztssam (*olvassa*): »Az a közjogi teoria pedig, hogy a magyar nyelv érvényesülésének követelésében, azon határokat kijelölésében, melyekben a magyar nyelv érvényesülhet, a törvényhozás többi tényezőinek, tehát nekünk is beleszólásunk nincsen, megdőlt.« Ezt konstataulta. »Igaz! Ugy van a jobboldalon. Ezen teoriának vitatását ebben a vitában nem hallottuk és, gondolom, nem is fogjuk hallani és az a jogi meggyőződés, a melyet akkor az ellenzéki padokon, t. i. 1889-ben kifejtettem, gondolom és hiszem, ma már általános. Élénk helyeslés a jobboldalon.« És mikor befejezte gr. Apponyi Albert a beszédét, akkor a napló szerint a következő dolgok történtek: »Többször megújuló zajos helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon és a középen. A szónokot tömegesen üdvözlik. Zajos felkiáltások: Éljen Apponyi!« Akkor, jól emlékszem, a t. szabadelvű pártnak 150 tagja, de talán több is volt jelen, riadó lelkesedéssel harsogva üdvözölte gr. Apponyi

Albertet, midőn ezen kijelentéseket tette. Igaz, nem vitatom el, nem is kívánom elvitatni, hogy azután október 29-én, mikor az a famózus kormánypárti programletörés történt, akkor az urak megint más teoriára tértek át; csakis azt akarom bizonyítani, hogy ingadozik a t. szabadelvű párt azon felfogásában, a melyet a t. miniszterelnök ur karácsonyi beszédében kijelentett. Nem erős, nem is lehet erős ez a felfogás, mert nincsen benne igazság, hogy t. i. a nemzeti nyelv felségjog volna a hadseregben. Ellenkezőleg, igenis nemzeti jog és nemzeti jog marad ezentúl is.

Továbbá voltam bátor említeni, hogy két viador akadt az egész hosszú esztendőn át, — sőt már a 14-ik hónapjában vagyunk a vitának, — a ki kifejezetten ez értelemben szólalt fel és ezen téves álláspontot foglalta el, hogy a nyelv kérdése a hadseregben felségjog. Az egyik gróf Andrássy Gyula képviselő ur, a másik gróf Tisza István képviselő volt. Már most, hogy ők is ingadoznak a felfogásukban, mivel tudom én azt bizonyítani? Mi történt? Itt van gróf Andrássy Gyula urnak a beszéde, nem fogom felolvasni, sem abból idézetet olvasni, megint a ház iránti tiszteletből, csak konstátálom, hogy gróf Andrássy Gyula t. képviselő ur, mikor felszólalt, gondolom februárban, és vitatta, hogy a nyelv joga felségjog a hadseregben, erre oly óriási felháborodás támadt, hogy az ülést nem lehetett folytatni. És ez a felháborodás tartott tovább, úgy, hogy másnap az akkori miniszterelnök ur, Széll Kálmán, kénytelen volt simítani ezen a beszéden és, a mint már bátor voltam rámutatni, akkor mondotta, hogy nem is azt allegálta gróf Andrássy Gyula, mintha a királynak felségjoga volna a nyelv kérdésében határozni az ügyeket illetőleg, hanem czélszerűségi szempontok, a melyeket hangoztatott és csakugyan gróf Andrássy Gyula képviselő ur megmagyarázta beszédét, azon álláspontra helyezkedett második beszédében, a melyet Apponyi elfoglalt, hogy t. i. ez egy állapot, melyet a fejedelem hatalmi körében jogosan határozott el azért, mert a törvényhozás többi faktorai ez ellen nem nyilatkoztak, türték. Gróf Andrássy Gyula képviselő ur sem maradt meg tehát ridegen a maga álláspontja mellett, hanem mikor látta azt, hogy ez egy teljesen helytelen, teljesen igazságtalan felfogás, az Apponyi álláspontjára állott rá.

És — jól emlékszem rá, mert épen én következtem Tisza István képviselő urnak beszéde után felszólalással, — Tisza István ur akkor, mikor Széll is megmagyarázta, Andrássy is megmagyarázta felszólalásának valódi értelmét, akkor jelentette ki, hogy hozzájárul mindahhoz, a mit Andrássy Gyula képviselő ur elmondott. Tehát maga Tisza miniszterelnök ur is ingadozott akkor, és határozott nem volt ezen felfogásában, mert már ő nem azt a rideg osztrák felfogást — hogy így fejezzem ki ma-

gamat — fogadta el, hanem már akkor Andrássy álláspontjához csatlakozott.

Ebből folyólag, ha tovább megyünk és megnézzük azt, hogy elsősorban a szabadelvű párt programjában is állapot volt ez, nem felségjog és azt Tisza ur is elfogadta és csak akkor változtatott rajta, mikor — nem tudom hol és miként — nehézségei keletkeztek, beigazoltnak kell tartanom, hogy nincs senki sem ezen képviselőházban, sem ezen kívül, még a fejedelem maga sem, a ki azt vitathatná és a ki a maga álláspontja mellett teljesen megállott volna, miszerint a nemzeti nyelv a hadsereg kérdésében nem felségjog, még pedig a 67-es törvény szerint.

Már most áttérek azon második tételnek bizonyítására, mely szerint Szent Istvántól kezdve mai napig nincs sem törvény, sem közjogi szokás, a mely felségjoggá tette volna a nyelv kérdését a hadseregben. Erre nézve nem fogok ahhoz, hogy én azon törvényeket ismeressem, a melyek Szent Istvántól kezdve mai napig katonai kérdésekről szólnak. Nem teszem ezt azért, mert az egész év folyamán igen sok képviselőtársam hivatkozott rá, de ismernünk is kell, ismerjük is; és helytelen munkát végeznék, ha ezekre most hivatkoznám, annyival inkább, mert a zárszónak természete hozza magával, hogy abban mindenki csak azon indokokra fektessen súlyt és terjeszkedjen ki, melyek a határozati javaslat megindokolására szükségesek. De én bátran hivatkozom arra és bátran állom a vitát bárkivel szemben, hogy nincs oly törvény Szent Istvántól kezdve, a mely a nyelv kérdését felségjoggá tette volna. Hiszen a ki csak halványan ismeri a magyar nemzet történetét, az tudja, hogy a német nyelv miként csuszott be visszaélés-képen a hadseregbe. Tudjuk, köztudomásu dolog, senki el nem vitathatja, és ebben már azután mindenki egyetért, történész és közjogi történész, miszerint a német nyelvet a hadseregbe az osztrák kormányzások csempészték be, az osztrák udvari kancellária, az osztrák államtanács, az osztrák haditanács.

Nem akarok ezzel hosszasan foglalkozni és egyáltalán rá kitérni, de — mondom — ez annyira kétségtelen történelmi tény, hogy nem is lehet állítani, hogy másként történt volna ez a becsempészés, mert ez annyira világos, történet-szeink annyira kifejtik, megállapítják, hogy — mondom — teljesen kétségtelen és bizonyos. Különbö a nemzetnek érzülete, felfogása, a függetlenség iránti szeretete maga is kétségtelen bizonyíték arra, hogy nem is lehetett oly országgyűlés és még a mai sem, hogy törvénybe iktasson ilyen helyzetet.

Ha azután harmadik tételmet veszem elő, hogy 1867-től máig sincsen olyan törvény, akkor megint bátor vagyok a t. túloldalhoz fordulni és megkérdezni, hogy ki lenne az, a ki képes nekem kimutatni, hogy mely törvény teszi a nemzeti nyelv feletti rendelkezést felségjoggá.

Ezek szerint kétségtelen dolog, hogy a miniszterelnök ur karácsonyi beszédének azon kijelentése, mely szerint ő konstataulta, hogy a nyelvkérdés a 67-es törvények szerint felségjoggá tétetett, pusztá állítás, melynek legkisebb bizonyítéka sincs. E pusztá állítás pedig, még ha egy miniszterelnök teszi is, akkor sem bir semmiféle értékkel, nem bir egy fapetáknak értékével seim.

És akkor előáll az a kérdés, hogy ha nincs bebizonyítva és a törvényben nincs benne, hogy akkor mi hát ez az álláspont, miért jön elő vele a miniszterelnök. Énrám az ilyen kijelentések azt a benyomást teszik, hogy megint felajánlást képeznek az udvar számára. Az ily kijelentés harcz a nemzet alkotmánya ellen, idegen erőszak mellett, mert a mit a törvényekkel és a jogszokásokkal igazolni nem lehet, az tisztán az erőszakot mozdítja elő és azt erősíti. Ennélfogva, t. képviselőház, kétségtelennek tartom, hogy a miniszterelnök ur kijelentése közjogi tévedés és az állítását ő nem bizonyította be és nem lesz sohasem abban a helyzetben, hogy bebizonyíthassa.

T. képviselőház! Ebből az is következik, hogy ezek szerint, bármily egyszerű ember legyen is, határozati javaslatomnak van igaza, a mely szerint a nyelv nem felségjog. (*Igaz! a baloldalon.*)

Itt bátor vagyok röviden kitérni arra a helytelenségre, a melylyel a magyar nyelvet legutóbb a delegációban megsértették. Ott t. i. az történt, hogy Ugron Gábor t. képviselőtársam a delegáció első ülésén, december 15-én, felszólalt arra vonatkozólag, a mit épen tárgyalni kívánok, hogy ugyanis a delegációból a német nyelvet lökjék ki, s ne engedjék, hogy valaki német nyelven beszéljen, a mi csakugyan botrány is.

(Az elnöki széket b. Feilitzsch Arthur alelnök foglalja el.)

Azt mondta Ugron Gábor, miután kifejtette indokait, hogy: Kérem az országos bizottságot, hogyha albizottságot kiküld, a nyilvánosságot ne korlátozza, az idegen nyelvnek használatát pedig tiltsa meg, (*Helyeslés a baloldalon.*) Erre, t. képviselőház, Széll Kálmán ottani elnök ur a következőket mondotta a delegáció többségének fájdalmas helyeslése közt: Azt hiszem, t. országos bizottság, helyesen vélekedem, ha ama nézetemnek adok kifejezést, hogy az albizottságok eljárására nézve házszabályaink világosak és azok szellemét kell az albizottságoknak szem előtt tartani eljárásukban. A t. országos bizottság eddig sem szokott az albizottságoknak más utasítást adni, mint azt, hogy a kormány előterjesztéseit vegyék vizsgálat és tárgyalás alá, és arról tegyenek jelentést az országos bizottságnak. Helyeslés.

Csakugyan megtörtént, hogy Pitreich ur ékes német nyelven, a melyet annyira tisztelünk

és szeretünk, szólalt fel, és a magyar delegációt tényleg szerencsételte ezzel a külföldi nyelvvel. A dolgot felemlitem, mert botrányosnak tartom, hogy a kormány férfiai, bármely magyar országgyűlési bizottságban más nyelvet merjenek használni, mint a magyar nyelvet. (*Helyeslés a baloldalon.*) Ez ellen tiltakozom, akár Pitreich, akár más tette volna. De tiltakozom az ellen is, hogy a mikor az országgyűlés kiküldi tagjait, hogy tárgyalják a közös költségvetést, azok eltűrjék, és még helyeseljék is, hogy ott bármely kormányközeg meggyalazza a magyar nyelvet és idegen, külföldi, német nyelven beszéljen; vagy az történhessék meg, hogy a delegáció bármely tagjának meglegyen az a vakmerősége, hogy német nyelven beszéljen. (*Mozgás a baloldalon.*)

A miniszterelnök ur fájó szívvvel mutatott rá arra, hogy mi fog történni, ha a póttartalék behivatik, hogy 43.000 ember családjá rögtön tönkremegy, ki lesznek téve a nyomoruságnak és halálnak, micsoda szivtelenség, észfacsaró szivtelenség ez részünkről, (*Igaz! a jobboldalon.*) ha már csak ezért is nem hagyjuk abba a küzdelmet. A t. miniszterelnök ur igen érdekes felfogást tanusított ezzel, mert 43.000 embernek állítólagos sérelmétől megfájdul a szive, könyeket hullat, ellenben a nemzet nagy millióinak érdekére nem tekint. Hiszen a magyar nyelv érdeke mindenkit érint. Ha mi ezen a téren előre tudunk haladni, az országnak megszervezését kezdjük meg minden irányban, mert akkor látja itt minden nemzetiség, látja a külföld, hogy csakugyan önálló nemzet vagyunk és a mint betörtünk azon a részen, a mely a magyar nyelvet diadalra viszi, akkor mehetünk a további téreken is mindenfelé a haladás útjára és meg tudjuk Magyarország anyagi életét is szervezni, boldogságát, jólétét is elő tudjuk mozdítani.

Illik-e az a magyar miniszterelnök urhoz, hogy ő 43.000 emberre tekint, nem pedig a milliókra, nem akarom mondani 10 vagy 18 millióra? Hiszen az kétségtelen dolog, hogy elsőrendű fontosságú nemzeti érdek a nyelv kérdés. Ha nem erre tekint, akkor teljesen helytelenül jár el, még pedig azért helytelenül, mert én ugyan nem koncedálom azt, hogy a nyugalmas póttartalékosok, a kik még nem szolgáltak és a hazáért hadi kötelezettséget még nem teljesítettek, valami nyomoruságba jutnának, de igenis, hogyha volna olyan család, a melyet a behívás érint, a mely ez által tényleges és lényeges kárt szenved, hát nincs arra orvoslás? Azt az országgyűlés vagy maga a fejedelem, a kinek téves álláspontja okozza ezeket az állapotokat, nem tudja orvosolni?

Én csak röviden mutatok rá arra, hogy pl. a francziáknál, a mikor most tervezik a két-éves szolgálati időt, figyelembe veszik, hogy a rövidebb szolgálati idő által és több embernek egyszerre való beállításával egyes családok eset-

leg nyomoruságba jutnak és milliókra menő kárpótlást helyeznek kilátásba. Hát nem teheti azt meg akár a király, akár az országgyűlés, hogy azon családokat, a melyek ez által esetleg károsulnak, segítse?

Én a magam részéről, habár nem akarok senkit felbiztatni, ha megtörténnék a póttartalékosoknak tényleges bevonulása és ha olyan valaki fordulna hozzám, a ki igazolja, hogy neki vagy családjának lényeges kárt okoz a behívás, vagy a katonai szolgálat, szívesen szignálnám — és ezt, úgy hiszem, barátaim is szívesen megténnék — a kérvényét, ha az országgyűlés elé jönne kárpótlást kérni.

Ez azonban nem ok arra, hogy mi a nemzetnek legnemesebb harcát abbahagyjuk, *(Ugy van! balfelől.)* hanem — mondom — ennek az a módja, hogy az illetők lépjenek ide, mondják el sérelmüket, és ha az csakugyan igaz, az országgyűlésnek kötelessége azt orvosolni.

T. képviselőház! Felhozta a miniszterelnök ur többször említett karácsonyi beszédében azt is, hogy az uralkodó mindannyiszor a limine elutasította azt a kívánságot, hogy a hadseregben a vezény- és szolgálati nyelv magyar legyen. Nem tudom, igaz-e ez, a magyar királyról ilyen helytelenséget nem is tudok feltételezni, de akár igaz, akár nem igaz, én is abban a közjogi tételben osztozom, a melyet tegnap Ugron Gábor igen fényesen fejtett ki, a mely szerint itt nincsen kettős szentesítési joga a fejedelemnek: hogy előre is szentesítsen valamit, utólagosan is. A magyar törvény nem így intézkedik. A törvény a királynak egy szentesítési jogot ad, akkor, a mikor az a törvényt meg van alkotva és a mikor hozzá felterjesztetik, vagy a mikor neki átadatik, hogy szentesítse. De hogy a miniszterek azt a jogot vegyék maguknak, hogy előre is szentesítést kérjenek, hogy valami tetszik-e az uralkodónak vagy nem:ilyent nem tűr a magyar alkotmány, ez teljesen helytelen dolog, ez egy abuzus és én a magam részéről tiltakozom az ellen, hogy a t. miniszterelnök ur ilyen kijelentésekkel álljon elő.

Ez teljesen ellenkezik a magyar alkotmány tételével, szellemével, ez egészen helytelen, mi küzdünk is ellene, és ha alkalmunk lesz hozzá, küzdeni fogunk a jövőben is azért, hogy ez a kettős szentesítési teoria agyongázoltassék és megszűnjék.

Ezek szerint nem fogadom el a miniszterelnök urnak azt a konkluzióját, hogy mi kompromittáljuk a magyar nemzet politikai jó hírnevét, presztizsét, hatalmát. Nem kompromittálunk mi semmit sem, mert a mi küzdelmünk teljesen jogos, a házsabályok közt mozog, hanem igenis kompromittálják önök az olyan politikai nyilatkozatokkal, a melyek nem gyökeresnek a magyar közjogban, mert a magyar közjog sehol sem ismer el a nyelvre vonatkozó

felsőjogot, egy idegen nyelv fentartását a hadseregben. *(Ugy van! balfelől.)*

Ezzel végeztem, t. ház, a miniszterelnök ur beszédével és áttérek a honvédelmi miniszter urnak karácsonyi beszédére, a melylyel, úgy rémlett nekem, a miniszter ur az elsőrangú debatterek közé kívánt lépni, mert csak elsőrangú debattereknek szoktunk megengedni olyan allűröket, a melyeket a miniszter ur engedett meg magának, de nekik is csak akkor, ha bizonyítani tudják azt, a mit mondanak. A miniszter ur azonban ezt nem tette és csak üres puskát puffogatott. Beszédének végén is egy meglehetősen lapszust követett el. A következő szavakkal fejezte be ugyanis beszédét:

»Különböben pedig nagyon kérem a t. képviselőházat és különösen a t. ellenzéki urakat, méltóztassanak [a szóbanforgó törvényjavaslatot a lehető legsürgősebben és legrövidebb idő alatt megszavazni, hogy ezen állapotoknak végre-valahára véget vessünk.«

A t. miniszter ur, úgy látszik, megfelelkezik arról, hogy az ellenzék sohasem szokott semmit sem megszavazni a kormánynak. Ez legfeljebb karácsonyi ajándékképpen jár ki minden tíz esztendőben egyszer. Meglehetősen lapszus tehát azt kérni tőlünk, hogymi valamit megszavazzunk, még pedig a legnagyobb sürgősséggel és a legrövidebb idő alatt! Volt itt szó bitófáról is. Az alá is vihetnek bennünket, de még akkor sem szavazzuk meg azt, a mi meggyőződésünkkel ellenkezik. A másik oldalon találhat a miniszter ur ilyen hiveket, de a függetlenségi és 48-as párton, a mely a magyar hadsereg elvi álláspontján áll, nem fog találni. *(Ugy van! balfelől.)*

Ha ilyen tévedésben van a miniszter ur, akkor azt kérdem, vajjon joga van e ahhoz, hogy bennünket mindenféle invektívákkal illessen és különféle, gorombaságnak is beillő kifejezéseket használjon? Azt mondja a miniszter ur, hogy szofizmákkal dolgozunk. Személyes, struczpolitikát folytatunk, az ország közvéleményét akarjuk megtéveszteni, mindnyájunknak nyomja lelkiismeretét ez a harc. *(Felkiáltások a jobboldalon: Igaz!)* Nem igaz kérem, az enyémet nem nyomja, azt hiszem, másét sem. *(Derültség a jobboldalon.)*

Ez ellen tiltakoznom kell, mert határozott ráfogás, — nem akarok erősebb kifejezést használni — mintha mi akár szofizmákkal élénk, akár ferde eljárásokkal akarnók palástolni az obstrukciós eljárást, akár struczpolitikát folytatnánk. Hiszen mi nyíltan megmondtuk, hogy obstruálunk, akármi történik, az pedig, mintha a közvéleményt akarnók megtéveszteni, nyilvánvalóan helytelen állítás, mert a közvéleményt az tudja felvilágosítani, a ki beszél és nem az, a ki hallgat.

Én tehát ezeket tisztelettel vagyok bátor visszautasítani, mert minket a legnemesebb idealizmus vezet, semmiféle érdek nem érint és

akármilyen történjék is, a jövőben is folytatni fogjuk a harcot, a melyet a nemzetre nézve áldásosnak, jogosnak és helyesnek tartunk. A miniszter ur tehát igazságtalanságot követ el, a mikor bennünket struczpolitikával, helytelenséggel, ferde álláspontokkal és szofizmákkal vádol, mert ebből egy árva betű sem igaz és a ki ilyet állít, az, különösen ha katonáember, köteles is azt bebizonyítani, mert különben ez is üres állítás, a mely nem ér többet, mint a csengő czimbalom.

Ez volt második megjegyzésem a miniszter ur karácsonyi beszédére, további megjegyzésem az, hogy a miniszter ur mindenről beszélt, csak a magyar nyelvről nem. Beszélt a póttartalékosokról, a hadsereg szelleméről, a visszahelyezésekről, de a magyar nyelvről, a melyről pedig a legtöbb határozati javaslat szól, egy árva betűvel sem emlékezett meg. Különösen sokat emlegette a harczképességet. A mint én beszédét áttanulmányoztam, mert nem lehettem jelen, a mikor elmondotta, azt a benyomást tette reám, hogy a miniszter ur, a mikor a hadsereg harczképességét emlegeti, csak tömegeket vél maga előtt látni, neki nem kell más, csak tömeg és az adja meg a harczképességét. Azonban etikai momentumokat, a melyek a hadsereget tényleg harczképessé teszik, a miniszter ur nem érintett; a magyar nemzeti nyelv, a magyar nemzeti érzés, a magyar nemzeti állam dicsősége — pedig ez mind hat a katonára — előtte nem integráns része a harczképességnek. Neki csak tömeg kell, a mely a kommandót teljesíti. Ez pedig teljesen helytelen felfogás és ezzel megerősítette a miniszter ur azt a hirt, a mely a miniszter urról szólott, hogy ő csak katona és semmi egyéb.

Ő a harczképességet emlegeti és egyáltalán semmi másról nem beszél, csak arról, hogy mi sürgősen szavazzuk meg az ujonczokat; a ki így beszél, az tisztán és ridegen katona és semmi egyéb. Ez teljesen helytelen. Nekem az a fel fogásom, hogy teljesen helytelen katonát ültetni abba a székbe, mert annak, a ki abban a miniszteri székben ül, nemcsak szakembernek kell lenni, nemcsak a Feuergeschossokról kell tudni és nemcsak a hadseregnek szakdolgoit kell ismernie, hanem a magyar közjogot kell elsősorban ismernie, azt kell védenie neki, mint katonának is, úgy, mint 1848-ban megtették azt a honvédelmi miniszterek. Ezért helytelen, hogy nem polgárember ül abban a székben. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) Államtitkár kíségetőként lehet a miniszter mellett katona, de hogy katonát vezényeljenek folytonosan abba a székbe, mint volt megelőzőleg Fejérváry és Kolossváry, az nem helyes és ez mindig a magyar közjog rovására és a magyar nemzetnek kárára történik. (*Helyeslések a szélsőbaloldalon.*) Mert a t. miniszter uraknak, ha meg nem tanulják a közjogot, nem a miniszteri székben van helyük, hanem kissé hátrább. Mikor a t. miniszterelnök

ur megjelenik, tüntet azzal, hogy ő honvédfőhadnagy, (*Zaj a baloldalon.*) és mikor felveszi magára a honvéd egyenruhát, azt mondja: a magyar nyelv álláspontján áll, mert azt mondja, hogy ő magyar huszárfőhadnagy és a magyar nyelv álláspontján áll. (*Zaj a baloldalon.*)

Molnár Jenő: A magyar nyelvet is Bécsben hagyta, a nélkül jött le!

Várady Károly: T. képviselőház! Az igen t. honvédelmi miniszter ur már említett beszédében elkezdte itt a hadsereg szellemét is védeni. Hát erre nézve mielőtt tovább mennék, — mert erre is ki akarok terjeszkedni — csak azt mondom a miniszter urnak az országgyűlés előtt, hogy a mig Beck a vezérkar élén áll, addig a miniszter ur ne beszéljen nekünk a hadsereg magyar szelleméről, (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) mert az az izzó gyűlölet, a mely Beck urnak szívében a magyarság ellen él, a kinek pedig olyan döntő befolyása van, kizárja azt, hogy a hadsereg magyar szelleméről valaki itt beszélhessen.

Erre nézve csak egyetlenegy példát hozok fel. (*Halljuk! Halljuk!*) Czáfoljon meg a honvédelmi miniszter ur, ha nem igaz, én reflektálni fogok rá, ha czáfolni akar. Az az eset áll fenn ugyanis, a mi nincs seholy az egész világon, hogy kitalálnak egy furfangos eljárást, egy lépcsőt, egy akadályt, egy gátat arra, hogy a honvédséghez tartozó vezérkari tiszteket miként ugrassák ki a vezérkarból, hogy miként tepertessék le minden honvédtiszt, a ki a hadi iskolát elvégezte, hogy a vezérkarba előremegehessen.

Nincs seholy az egész világon a vezérkarban őrnagyi vizsga. Mikor azok a vezérkari aspiránsok elvégezték a hadi iskolát és onnan leginkább mint másodosztályú századosok kerülnek ki, s lesznek azután első osztályú századosokká, akkor — mondom ez nincs seholy az egész világon a vezérkarban, csak az osztrák vezérkarban — oda állítják megint őket az őrnagyi vizsga elé, hogy kilökhessék őket. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) Mióta ez az őrnagyi vizsga a vezérkarban felállított, — mert ott sem volt azelőtt, csak mintegy két esztendeje van életbe léptetve — a honvéd-vezérkari tiszteket csapatostól dobják és buktatják ki. Mi az oka ennek? Semmi más, mint a magyarság ellen való gyűlölség, hogy az, a kinek nagyobb kedve és nagyobb büszkesége van a másik lineában, a honvédségnél, a huszárságnál szolgálni, az hagyja ott és menjen a közös hadsereghez, akkor lehet belőle vezérkari tiszt a felső fokokon, lehet őrnagy, ezredes stb., de az, a ki a honvédségnél marad és magyar nemzeti jellegét intakte fentartja, az nem lehet vezérkari tiszt. Csak protekciós emberek, Fehérváry szárnysegédei, »krovót« generálisok és ilyenek mehetnek át, (*Derültség.*) de a tőzgyökeres magyar embereket a Beck-szellem rendszerint kibuktatja onnan.

Hát a t. honvédelmi miniszter ur ne beszéljen nekem a hadsereg szelleméről.

A honvédelmi miniszter ur beszédének azon részében, a hol a hadsereg szelleméről — persze jó értelemben — beszél, utal arra, hogy mi is történt a magyar honos tisztek visszahelyezésével. Azt mondja a t. honvédelmi miniszter ur, hogy négy év alatt 1900-tól kezdve 199 ifju osztatott be osztrák ezredekhez — tehát mégis beosztogatják őket — és 44 magyar honos katonatiszt lett osztrák honossá. Hát, t. honvédelmi miniszter ur, ha önök négy év alatt 233 embert az osztrák ezredekhez kommandíroznak és ha megengedik azt, hogy 44 magyar honos katonatiszt osztrák honossá váljék, akkor ez a hadsereg egyenesen a germanizáció fészke, s akkor nem lehet ennek a hadseregnek a magyar szelleméről beszélni. Hiszen ez egyenes elismerése annak, hogy a hadsereg a germán szellemnek a fészke. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Azt mondja továbbá a t. honvédelmi miniszter ur, hogy az osztrák ezredek közül 196 magyar honos tiszt helyeztetett vissza. Hát, t. képviselőház, 800 magyar honos tiszt van ottan. Ebből 196-ot — közel 200-at — helyeztek vissza, marad akkor még mindig 600 magyar honos tiszt az osztrák ezredekénél, a mely állapotnak semmi jogosultsága sincsen, mert a magyar honos tisztek nem azért magyar honosok, hogy osztrák ezredekénél szolgáljanak, hanem azért, hogy magyar ezredekénél szolgáljanak. Ez tétele, követelménye a magyar közjognak és a magyar politikának is vezérelve volt mindig. Mindig követeltük, és pedig joggal, hogy a magyar állampolgár a magyar hadseregben, illetőleg a magyar ezredekben szolgáljon és ne az osztrák ezredekben. Ezzel szemben még ma is, egy esztendei hosszú vita után és azon bukdácsolások után, a melyeknek a túloldalon szemtanui voltunk, 600 magyar honos tiszt van osztrák ezredekben, a mi bizony nem mutat a hadsereg magyar szellemére. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Azt is mondja a t. honvédelmi miniszter ur, hogy kineveztetett a magyar ezredekhez 228 ifju. Igen, csak hogy az ujonclétszám mennyiségéhez képest 3000 tiszt van a magyar ezredekben. Tehát 228 ifju kinevezésével akarják kiszurni a mi szemünket akkor, a mikor 2000 és annyi száz tiszti állás még mindig nincs magyar emberekkel betöltve, hanem ezek helyén még mindig osztrákok eszik a magyar kenyeret, vagyis 2770 magyar családtól vonják el azt a pozíciót, a melyet önök katonák »Erster Beruf«-nak tartanak.

Hát, t. képviselőház, én azt tartom, hogy a t. honvédelmi miniszter urnak sokkal jobb lett volna nem igen hivatkozni a hadsereg szellemére, mert azok a példák, melyeket a t. miniszter ur felsorolt, egyáltalában nem erősítik meg az ő tételét, és semmiképp sem bizonyítanak a hadsereg szellemének helyessége mellett. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

T. miniszter ur! Egyszerűen strucz-politika az, a mikor az ország világos törvényei és világos jogai daczára ilyen elvezényléseket eszközölnék, a mikor hiányzik 270 magyar honos tiszt a hadseregből, a mikor 800-at elvezényelnek. Ez igenis strucz-politika, helytelen politika és igen fogunk örvendeni, t. miniszter ur, ha ez a jövőben másképp lesz és módosulni fog. *(Helyeslés a baloldalon.)*

T. képviselőház! A honvédelmi miniszter ur beszédében kérte az összes határozati javaslatok elvetését. Érdekes dolog, hogy azon javaslatok elvetését is kérte a miniszter ur, a melyek azt tartalmazzák, a miben a t. szomszéd párt a miniszterelnök urral megegyezett.

Hiszen vannak e határozati javaslatok között olyanok is, — majd felolvasom ezeket — a melyek a választói jogra, a tisztviselők fizetésének rendezésére, stb.-re vonatkoznak. Ilyen pl. Babó Mihály t. képviselőtársam határozati javaslata, a mely szerint *(olvassa)*: »felhívja és utasítja a ház a kormányt, hogy a választási reformot készítse elő és az arra vonatkozó törvényjavaslatot olyan időben terjessze a ház elé, hogy a legközelebbi képviselőválasztás már az új választási törvény alapján legyen eszközölhető.« A t. miniszter ur tehát csak egy kalap alá fogta ezt a határozati javaslatot is és annak elvetését is ajánlotta, a melyre nézve a t. Kossuth-párt és a miniszterelnök ur az ország színe előtt világosan megegyezett. De ez még csak a kisebb hiba volna, mert hiszen ha azután szavazás alá kerül a dolog, akkor még rekonziderálni lehet a felett, hogy a t. szabadelvű párt a honvédelmi miniszter ur, vagy a miniszterelnök ur kívánságát óhajtja-e teljesíteni. Ámde ezek a javaslatok mindannyian valóságos nemzeti kívánalmakat tartalmaznak, így pl. Hellebronth Géza t. képviselőtársam a magyar szolgálati nyelv érvényesítésére nyújtott be határozati javaslatot, Okolicsányi László t. képviselőtársam is a közjogi jelvények érvényesítését célzó javaslatot nyújtott be; vagy itt van Eitner Zsigmond t. képviselőtársam, a ki a katonai oktatásnak kizárólag magyar tannyelvű iskolákban való eszközölésére nézve nyújtott be javaslatot. Itt van továbbá Pap Zoltán t. képviselőtársam javaslata, a mely szintén a jelvények kérdésének rendezéséről, a magyar katonai büntető eljárás magyar szellemben és magyar nyelven való létesítéséről, a Himnuszról, a hadseregnek az alkotmányra való eskütételéről szól. Avagy itt van Mukits Simon t. képviselőtársamnak szintén a magyar szolgálati nyelvet követelő határozati javaslata; Lovászy Márton t. képviselőtársam ugyancsak a magyar államnnyelv- és a magyar jelvények teljes érvényesítése iránt nyújtott be határozati javaslatot. Itt van azután Ugron Gábor t. képviselőtársam javaslata stb. *(Mozgás jobbfelől.)*

T. ház! Ezek a javaslatok mind a magyar nemzeti szempontokat és a magyar nemzeti

kivánalmakat hangoztatják. Hát a miniszter ur annyira katona, hogy ezek közül semmit sem tud elfogadni? A miniszter ur nem tekinti a harcképesség feltételének azt, hogy ezek a nemzeti kívánalmak teljesüljenek? Megint csak ismételni vagyok kénytelen azt, a mit már konstatáltam, hogy a miniszter ur csak katona és semmi egyéb, már pedig a magyar hadsereget csak katonai szempontból, csak katonai felfogás alapján előbbrevinni nem lehet. *(Ugy van! balfelől.)*

A t. miniszter urnak egész minisztersége teljesen értéktelen, és teljesen haszon nélküli lesz a nemzetre nézve, ha ilyen álláspontot foglal el. És ha a miniszter urat akár a fejedelem felfogása, akár bármi egyéb szempont annyira rideg és elutasító álláspontra készíti, én kérem a miniszter urat, hogy legyen több tekintettel, legyen több jóindulattal és azzal a bizonyos jó szívvvel, a melyet a miniszter ur itt emlegetett, ezen nemzeti kívánságok iránt, mert tessék elhinni, hogy önök akármennyi embert tömöríthetnek együvé — nem tudom sikerülni fog-e önöknek a tervezett létszámfelemelés — akármily nagy tömeget hozzanak is össze: győzedelmet nem fognak aratni sem Macedóniában, sem másutt, ha a nemzetet ki nem elégítik, mert ez esetben csak egy nagy embertömeget, egy nagy embermasszát fognak összetereelni, de abba nemzeti lelkesedést nem fognak önthetni. Mert az ilyen intézmények, ilyen felfogások és óhajok nem vezethetnek arra, hogy a magyar hadseregben a régi magyar büszkeség feltámadjon; *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* hogy a magyar hadsereg régi fénye, erélye és kitarása megújuljon, mint a milyen volt Mária Terézia idejében, a midőn öt ország bámulta és öt ország serege hátrált meg előtte. *(Ugy van! balfelől.)* Lesz egy nyomoruságos, egy, azt mondhatnám, sánta hadsereg, a melyet megmozgat a kommandó jobbra-balra, úgy, mint az óra mozgatja a mutatót, de szellem nem lesz benne, s az sem a császárnak, sem a királynak, sem a hazának nem fog hasznára lenni.

Igy volt ez 1866-ban is, azt mondta a magyar baka, nekem ez nem érdekem, ez a császár érdeke és megfutott. Napoleon — a ki talán csak önöknek is ideáljuk — is azt mondta, hogy elsősorban erkölcsi momentumok és szempontok kellene a hadseregben, ha ez győzni akar. Így van ez minálunk is, és csakugyan nagyon helytelen, ha az ilyen nemzeti kívánságokat el akarjuk temetni és tisztán csak a katonai szempontokat akarjuk előtérbe hozni, a melyek nekünk egyáltalában nem imponálnak. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Ezek szerint beigazoltnak látom azt is, hogy az urak udvari politikát űznek, a mi teljesen helytelen, mert a magyar miniszterium nemcsak arra való, hogy a fejedelemnek tegyen eleget, hanem főképp arra való, hogy a nemzetnek tegyen eleget, miután a királyság sem más, mint egy intézmény a

nemzet érdekében, az nem külön cél, hanem eszköz, melynek kötelessége szolgálni a nemzet érdekét. Nem a karácsonyi beszéddel, hanem később, tegnapelőtt vagy tegnap, a miniszter ur már majdnem könyörgésre fogta a dolgot, hogy az Isten szerelméért, szavazzuk meg már ezeket az ujonczokat. Ránk a könyörgések nem hatnak, nem, mintha nem volnánk jószívű férfiak, de mert a nemzet is könyörög, kér már 383 esztendeje, vagy legalább is 150 esztendeje. Mi is könyörgünk, a nemzet is könyörög, de egy megcsontosodott, s császári abszolútizmus azt mondja, hogy nem. T. miniszter ur, nekünk, akárhányan vagyunk is, könyöröghetnek önök, mi is azt mondjuk, hogy nem és százszor nem. Mig tölünk függ, mig a házszabályok keretében jogunk van küzdeni, addig mi is azt mondjuk, hogy nem. Hogyha nekünk így kiabálnak és ilyen szólásokat hallatnak és ilykép járnak el századok óta vagy legalább másfél század óta, hát mi is azt mondjuk, hogy nem. Akár most, akár később, de legyen meggyőződve a t. miniszter ur, hogy mindig lesznek férfiak, a kik nem fognak sem kiegyezni, sem elszaladni, és a mit akarnak, helyesnek találnak, azért küzdeni is fognak. *(Helyeslés balfelől.)* Hozzánk különben is hiába fordul, mi a katonai könyörgésre nem hederítünk, hanem meggyünk előre, úgy mint lelkiismeretünk és meggyőződésünk parancsolja. *(Helyeslések a szélsőbaloldalon.)*

Már tiltakoztam az ellen, hogy bennünket bármi irányban, bármily személyes politikával meggyanusítsanak, mert nekem teljesen mindegy, ha a pokol ördöge is jön ide a bársonyszékbe, de ha a magyar nyelvet hozza és annak szervezésére ajánlkozik, annak is alázatos szolgálja leszek, sok tekintetben nem fogom követni álláspontját, de ezen érdemét el fogom ismerni. Sem engem, de azt hiszem, barátaimat sem, semmiféle személyes indok nem vezet; én minden magyar embert, Tisza István miniszterelnök urat is, mást is, mint magyar embert tisztetek, ha át nem lépi azon korlátokat, a melyeket a közjog követel, hogy át ne lépessenek, és nekem ad personam semmi kifogásom az ellen, hogy bárkit juttat a király akarata a miniszteri székbe. Ezek szerint egészen alaptalan az azzal való előhozakodás, mint hogyha mi, vagy magam is Apponyinak vagy bárkinek leszerelnénk. *(Ugy van! balfelől.)* Kérem, kegyeskedjenek talán megpróbálni és átengedni a kormányzékot Apponyinak és társainak, meg fogják látni, hogy én nem szerelek le, meg fogják látni, hogy akkor is, ha Apponyi nem lép előtérbe azokkal a nemzeti jogokkal és azoknak megvalósításával, a melyeket mi követelünk, hogy én akkor is az obstrukcióhoz tartozom és a magam részéről a magam szerény tehetsége szerint akkor is harcolok ellene, akár ki lenne az.

Ez is teljesen eltévesztett felhozakodás tehát, t. ház, mert én a magam részéről közjogi kérdésekben és a közérdek kérdéseinél semmi tekin-

tetnek nem vetem alá magamat, csak saját meggyőződésemnek. (*Helyeslés balfelől.*)

Hiszen ezen a részen is (*a szélsőbaloldali mutat*) nekem igen sok tiszteletreméltó barátom és jó emberem van, a kiknek véleményére sokat tartok, de azért eljárásuk nem érintett, nem is ingatott meg meggyőződésemben. Miután ezt a harcot én helyesnek, jogosnak és jónak találok, természetes dolog, hogy nyíltan kiállok és a mint Kubinyi Géza képviselő ur is tegnap kifejezte, nyíltan obstruálok.

De ennek a vitának tanulságai is voltak — már értem az egész esztendei vitát — a mennyiben bennünket arra megtanított, hogy ha a nemzeti jogokért, elsődrendű jogokért harczra akarunk kelni, akkor kötelességünk elsősorban kitűzni a célt: mit akarunk és aztán számításba venni azt, hogy kire számíthatunk és kire nem számíthatunk. Én hiszem, hogy ha ez az obstrukció is végre megszűnik, — a mely különben nem is obstrukció már — és ha egy újabb küzdelme állana elő a nemzeti ügynek, nemzeti jogainknak megvédése vagy létesítése érdekében, arra azután már nem fog számíthatni sem a kabinet, sem a t. szembenülő kormánypart, hogy az aztán ilyen téves eljárásokkal veszélyeztessék, a hogyan most történt, mert igyekezni fogunk, ha alkalmunk lesz hozzá, hogy előre kitűzzük a célt és felhívjuk azokat, a kik akarnak, hogy azok is csatlakozzanak, de előre közölni fogjuk, hogy kik azok, a kik a küzdelemre elhatárolták magukat, hogy ne lehessen alkalom és mód a küzdelmet bármí okból is abbahagyni.

De a hatalom is megtanulhatta és megtanulhatja, hogy lehet bármilyen megcsontosodott a maga véleményében, a mely teljesen téves, a magyar nemzet, a mint a múlt századokban volt, ugy ez idő szerint is mindig bir olyan férfakkal, a kiknek sem császári és királyi kegy, sem miniszteri kegy nem imponál, hanem tisztán az ország haszna, az ország érdeke, az ország közjogai imponálnak és a kik tudják, hogy a magyar nemzet a szerint jár bárszonyban vagy daróciban, a mint a közjogát respektálja az országgyűlés vagy nem. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) Mert ha egyszer a király óhajtsáiért, máskor más óhajtsáiért a közjogát szétszaggatjuk, annak talapzatára nem lépünk, akkor igenis nyomoruságos, szegény, kiszípolozott lesz ez a nemzet. (*Ugy van! balfelől.*) Akkor a nemzetnek nem lehet boldogsága, nyugalma, de hogyha közjogát mindenki tiszteletben tartja, a mely a legnagyobb és legerősebb fegyvere a nemzetnek, akkor a boldogulás útjára térhet. (*Ugy van! balfelől.*)

De hát ennek a vitának meg van az a tanulsága is, hogy a fejedelem láthatta, hogy itt egy teljes esztendő eltelt a magyar nyelv védelme érdekében, láthatta, hogy igen sovány, igen vékony az a fölfogás, a mely az ő felségjogát arrogálja és hangoztatja a 67-es törvény-

ből; láthatja, hogy nem is igen soká tartható fenn az állapot, a mely a nemzet közjogát ennyire meghazudtolja és a magyar közjogot teljesen helytelen világításba helyezi.

Azt már nem tudom, vajjon a fejedelemre ez a vita, főleg annak tévedései, lesznek-e oly hatással, hogy jövőben szelidebb harcz mellett, puszta felszólalásokra be fogja-e látni, hogy a magyar nemzet elévülhetetlen joga az, hogy nemzeti nyelve a hadseregben érvényesüljön. Én ezt a reménységet nem táplálom, ismerve a Habsburgok, ma helyesebben: a Lotharingiaiak erős fölfogását. Az én nézetem az, hogy Magyarország közjogi téren semmiféle, legkisebb lépéssel előre haladni nem fog a jövőben sem, ha a budgetjogot és az ujonczmegtagadás jogát nem alkalmazza. Láttuk itt a 36 esztendő harcot a parlamentben 1867 óta. Az »és« szón kívül aratott-e valamilyen diadalt? Semmit, senki sem bir olyant felmutatni. Az a konok fölfogás uralkodik ma is, az a konok fölfogás, a mely volt, és ezt nem lehet megpuhítani, s azt hiszem, felvilágosítani sem másként, mint hogy ha az országgyűlés, vagy annak ellenzéke, kezébe veszi a budget jogát, az ujonczok megszavazásának vagy megtagadásának jogát, és mindaddig megtagad pénzt és katonát, a mig azok a nemzeti kívánságok nem érvényesülnek, a melyekhez a nemzetnek a magyar alkotmány alapján joga van, és a melyeket tőlünk csak erőszakkal vettek el.

Azért, t. képviselőház, nagy kíváncsisággal fogom nézni akár a házban, akár ha künn leszek, ha az a vita, az a parlamenti tárgyalás, a mely a harcz megszűnése után keletkezni fog, a nemzet közjoga tekintetében fog-e haladást létesíteni. Nem fog-e a mi tételünk beteljesedni, a mely szerint azért alkotá meg a magyar génuszt, azért alkották meg elődeink a magyar budgetjogot és az ujonczmegszavazási jogot és tették ezt alkotmányunk alaptételévé, hogy azzal éljen a nemzet, és mindannyiszor tagadja meg a hozzájárulást, a mig a magyar közjog kiépítve nincs. (*Igaz! a baloldalon.*) Szent hitem ez. Örvidenek, ha a magyar országgyűlés és a magyar nemzet jövőben nem kerülne abba a kényszerhelyzetbe, hogy megint kénytelen legyen obstruálni. Örvidnék, ha a fejedelem, az uralkodó-család belátná, hogy hiába minden óhajtsa, minden akarata, a magyar nemzet kívánságaiból nem fog engedni. Lehet, hogy talán bizonyos ideig, talán a kormányzat letűntéig, ez az állapot fentartható lesz, de nekem szent meggyőződésem, hogy el fog érkezni az idő, közelebbi vagy távolabbi jövőben, a mikor Magyarországnak minden kívánsága teljesülni fog, közgazdasági téren is, mert csakugyan nemzetünk nem érdemelné meg az életet, ha nem küzdene lankadatlan szorgalommal, hogy közjogát minden téren kiépítse, a melyen ma még kiépítve nincs, és a melyen ma még sok tekintetben csorbát ejtenek.

T. képviselőház! Ezzel elérkeztem beszédem végére is. Csak arra akarok röviden reflektálni, hogy a t. honvédelmi miniszter ur tegnapi beszédében, a mikor Ugron Gábor t. képviselőtársam ragyogó szónoki képességét az országra veszélyesnek mondotta, megint nem találta el az igazságot, megint oly tételt állított fel, a mely igazán közel áll a képtelenséghez és a mely teljesen lehetetlen. Vajjon lehetne-e nekünk azt állítani, t. képviselőház, ha a t. távolladalon valaki bármily ragyogó szónoki képességgel bírna, hogy az az országra szerencsétlenség lenne? Talán ezt inkább mondhatná valaki, de szerintem ez sem volna egészen helyes, mert még a téves közjogi állapotnak is lehetnek diadalai, előkelő harcossai. De hogy a magyar nemzeti szempontnak harczosa, hogy annak kimagaaló tehetsége az ország veszedelme, ez mégis olyan állítás, a mely megint azt igazolja, hogy a miniszter ur teljesen be van pókhálózva a maga katonai felfogásába és mindent, a mi ennek az ő felfogásának nem felel meg, helytelennek, még egy ragyogó szónoki képességet is veszedelmesnek tekint, ha az nem a katonai szempontoknak, hanem a nemzeti szempontoknak szolgál.

Én tisztelettel megköszönöm a t. ház tagjainak, a kik szerény beszédemet méltóztattak figyelemmel kísérni, hogy kegyesek voltak azt meghallgatni. Beszédemet befejezem, még pedig Kossuth Lajosnak azzal a mondásával, hogy nekünk mindegy, akármilyen történik, mert lelkiismeretünk nyugodt, hogy kötelességünket teljesítettük. Jöjjön, a minek jönnie kell, minket határozottan, késznek talál. A siker áldása az Istennél van, az embernél a kötelességérzet sugallta becsületes igyekezet. Bennünk ez volt, ez lesz. Én nem fogadom el a javaslatot, hanem ajánlom határozati javaslatom elfogadását. *(Élénk helyfésés balfelől.)*

Elnök: Következik Molnár Jenő! *(Felkiáltások jobbfelől: Nincs itt! Felkiáltások balfelől: Itt van! Kiment!)*

Holló Lajos: A házszabályokhoz kérek szót!

Elnök: Tessék várni. Molnár Jenő képviselő urat felszólítottam.

Molnár Jenő: Itt vagyok! *(Felkiáltások balfelől: Szünetet kérünk!)*

Holló Lajos: Kérünk öt percz szünetet!

Elnök: A t. képviselő urnak, a ki nem szólt, nincs joga szünetet kérni.

Molnár Jenő: Én is azt hiszem, hogy a képviselőház türelme már ki van merülve, s ezért kérem, méltóztassék szünetet adni.

Elnök: Kérem a képviselő urat, méltóztassék beszélni és a zárszó jogával élni.

Molnár Jenő: T. képviselőház! Irhonnak egy nagy hazafia volt, O'Connellnek hívták, a ki kilencz társával a vádlottak padjára került azért, mert a nemzet jogait meg akarta védeni. Azt hiszem, az én és elvbarátaim helyzete teljesen ugyanaz. *(Derűtség jobbfelől.)*

Krasznay Ferencz: Egy kis különbséggel!

Molnár Jenő: Mi is a nemzet jogaiért akarunk küzdeni és önök minket ezen jogainkban minden módon megakadályozni szeretnének. O'Connell szavait akarom itt felolvasni, melyekből ki fog tűnni, hogy az a helyzet, a mely akkor volt Irhonban, épen olyan, mint a mai helyzet kétszáz év után Magyarországon. Mikor esküdtszék elé állították, így kezdte beszédét: »Türelmes figyelmüket kérem, urak, miglen a lehetőségig röviden, s egyszerű és prózai stílusomban előadandottam, hogy jogom van önöktől kedvező végzést követelni. Én ezt tiszteletlenség és hízkelés nélkül követelem. Követelem a józan ész és a közigazság nevében, követelem annál fogva, mert tökéletesen meg vagyok győződve, hogy teljes jogom van hozzá.« Tapintatom ugyan azt sugallta volna, hogy mindazon szép beszédek után, melyeket önök már hallottak és azon talentumnak hatalmas kifejelesztése után, melylyel önöket tegnap például Ugron Gábor élveztette és mint hiszem, oktatta is, jobb lesz már személyesen nem is szólanom önökhöz: »de én nem állok itt mint a magam védencze, nekem jóval fontosabb védenczeim vannak. Védenczem e helyen az ir nép, védenczem Irland és én itt állok, mint a nép jogainak és alkotmányos szabadságainak védője.«

Ez a helyzet, t. képviselőház. Én sem a magam nevében beszélek itt, nekem nincs jogom a magam nevében bárkivel is alkut kötni, vagy pedig lemondani arról a jogról, a mely engem megillet. Mindaddig, míg én annak a népnek képviselőjében állok itt, a mely engem bizalmával megajándékozott és annak a népnek óhaj-tásaival ellentétbe nem helyezkedem, addig én itt kötelességet teljesítek, bármiként vélekedjenek is önök, bármiként vélekedjék is az a mesterségesen csinált közhangulat, a melyet az újságokban terjesztenek. *(Ugy van balfelől.)*

»Csak egy van, a mitől tartok, attól, hogy a nép szent ügye, hogy független törvényhozásra, való joga olyasmialtal, miben nekem részem volt, ha mindjárt legparányibb mértékben is, rövidséget szenvedhetne vagy megakadályoztathatnék. Én e nézeteim és indító okaim tisztaságáról és célomnak, az unió felbontásának megbecsülhetetlen értékéről meg vagyok győződve.«

Az unió, t. képviselőház, ma a mi helyzetünkben az Ausztriával való unió. Én is meg vagyok arról győződve, hogy minden veszedelem erre az országra onnan háramlik ráuk, hogy mindaddig, míg mi ebből a közjogi kapcsolatból magunkat ki nem szabadítjuk, mi a mi állami intézményeinket nem rendezhetjük be úgy, a hogy az a mi érdekeinknek megfeleljön.

Ezt a helyzetet a régiak is tudták, tudták ennek az országnak a bölcei és ezért alkották meg az 1741: XV. t.-cikket, a mely azt mondja, hogy a királynak az idegenek tanácsait nem szabad igénybe venni. Miért van ez? Az természetes dolog, hogy az a Beck vagy az a Körber, a kik ma a királyt környékezik, nem ismer-

rik ennek a népnek vágyait, igényeit, nem ismerik ennek az országnak termő képességét, viszonyait, nagyon természetes tehát, hogy nem is adhatnak a királynak olyan tanácsot, a mely az ország érdekeinek megfelelne. Ez nem frázis, hanem megfelelt akkor is a viszonyoknak, megfelel a mai viszonyoknak is.

Előhozakodnak azzal, hogy micsoda hazafiatlanság itt 8—10 embernek megállítani a parlamentárizmust... *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

Ugron Gábor: Nem a szám teszi! *(Felkiáltások a jobboldalon: A kvalitás is!)*

Molnár Jenő: ... megállítani az ország ügyeit.

Hát egy esztendő óta önök, az önök kormánya nem obstruál-e a nemzet jogai ellen? *(Ugy van! balfelől.)* Önöknek nem volna-e inkább módjuk engedni és megadni a nemzet jogait, mint azokat nekünk kicsikarni önöktől? *(Ugy van! balfelől.)* Mitféle joggal kívánja azt például a mostani kormány, hogy ez a párt több lojalitást tanúsítson vele szemben, mint akár Széll Kálmán, akár Khuen-Héderváry kormányával szemben tanúsított? Hiszen Széll Kálmán kormánya legalább a belügyi és közigazgatási kérdésekben annyira, a mennyire mégis a mi igényeinknek és mindnyájunk igényeinek megfelelt.

A Khuen-kormány ellen is a legmerevebb ellentállást tanúsítottuk. A Széll Kálmán-féle kormány ellenében pedig, daczára annak, hogy belügyi kérdésekben megfelelő kormányzatot tanúsított, mégis ellentálltunk, mert olyan követeléssel állott elő, a mely a nemzet jogaiba és vitális érdekeibe ütközik. Mi czímen kér tehát Tisza István miniszterelnök ur a mi pártunktól több engedékenységet, mint azok az előző kormányelnökök? Hiszen arról, hogy a miniszterelnök ur kormányzása jó-e, meg sem győződünk, ellenben előbbi politikai magatartásából azt következtetjük, hogy a belügyi, közigazgatási, kulturális kérdésekben nem fog olyan politikát kifejteni, a mely a mi politikai programunkkal megegyezik. *(Ugy van! balfelől.)* Tehát ne kívánja a t. miniszterelnök ur, hogy vele szemben enyhébb magatartást tanúsítsunk, mint tanúsítottunk a többi kormányokkal szemben, akkor, a mikor az ő magatartása és politikája a mi politikai magunktartásával és pártunk céljaival ellenkezik!

Az én határozati javaslatom, t. ház, arról szól, hogy Fiumében a 79. gyalogezred, amely magát Otočachból, tehát horvát ajku katonaságból egészíti ki, magyar ajku ezreddel cseréltesék ki. *(Helyeslés balfelől.)* Magyar ajku ezreddel azért, mert Fiuméra a magyar állam tömegtelen milliókat költ. Óriási áldozatot hozunk ezért az egyetlen tengeri kikötőnkért először is nemzeti büszkeségből, másodsor azon reménységből, hogy talán elvégre mégis sikerülni fog Magyarország forgalmát kizárólag odaterelni és

a befektetett millióknak hasznát látni. De feltétlenül szükséges, hogy Fiumében magyar ezred legyen a magyarosítás érdekében is. Ilyen távorról csak közvetve tehetünk valamit, hogy kulturális célunkat elérjük, míg hogyha ott állandóan egy helyőrség lenne, a mely magyarul beszél, lassankint, az érintkezés által, az által, hogy a katonák ott rokonságba keverednének, talán mégis sikerülne a lakosságot békés, okos módon megmagyarosítani, úgy, hogy egy évtized múlva Fiume Magyarországnak magyar kikötője legyen.

De nemcsak Fiumében, egyáltalában egész Magyarországon szükséges volna, hogy az ezredek akképen legyenek elhelyezve, hogy az ország minden részének jusson helyőrség, hogy így egyrészt a tisztikarnak alkalma legyen a magyar nyelvet elsajátítani, másrészt azok a tömérdek ezrek, a melyeket mi a hadsereg fentartására költünk, olyan arányban költessenek el, a milyen arányban mi a közös költségekhez hozzájárulunk. A hadsereg elhelyezése most azt az állapotot mutatja, hogy pl. Galicziában, Tirolban, Isztriában van elhelyezve a hadseregnek az a része, a melynek fentartása roppant sok költségbe kerül. Az összes műszaki intézetek, a mint azt Ugron Gábor t. képviselőtársam tegnap kifejtette, az erődítések, mind Ausztriában vannak elhelyezve úgy, hogy a mi határunknak pl. erdélyi része teljesen védetlen. Itt van nálam egy térkép, a melyből ki tudom mutatni, hogy talán négy batallion van összesen ez idő szerint Erdély határain, a hadtestparancsnokságot pedig a helyett, hogy magyar városba tették volna, Nagy-Szebenbe tették, a szélére, a németek közé, úgy, hogy az ott elhelyezett katonatisztek megint visszaesnek a germanizmusba és elvesznek a magyarságra nézve. Nagyszebenben és Brassóban különben a katona is sokkal több, mint Kolozsvárt.

A hadsereg szervezetébe tartozik a katonai iskolák kérdése is. Ezek olyan luxussal vannak berendezve, hogy igazán csodálkozom, hogy ez a körülmény a katonai kormány figyelmét eddig elkerülte. Itt van pl. a hirtenbergi katonatiszti árva fiúk nevelőintézete. Van ott 120 növendék. Azután van ezek számára elsőosztályu katonai főtanító, elsőosztályu katonai tanító, másodosztályu katonai tanító, osztálytanítónő, gyermekkertésznő, egy nyugállománybeli százados mint gazdaszatkezelő-tiszt, egy lelkész, egy orvos, egy hadsereg-szolga, betegápoló, kertész, szabó, cipész, szakácsné, varrónő, 15 szobaleány — 120 növendéknek — három mosónő, három konyhaleány, hat háziszolga, négy őrmester, szóval hét havidijas és 40 zsoldos. Az ellátás pedig kerül 141.642 koronába. Természetes, hogy a hadügyi kormány itt is praktikusán jár el a személyi járandóságoknál, mert csak azon költségeket számolja itt el, a mennyit kitesz a differenzia, a rendes fizetéseket más czim alatt veszi fel és így nem tűnik ki, mennyibe kerül az iskola.

Ebben az intézetben egy-egy növendék fentartása a kvártélyon és a ruhán kívül körülbelül 420 koronába kerül évente. Majd meg tetszik látni, hogy a magyar iskolákban ez sokkal olcsóbb, mert csak 324 koronába kerül, a miből azután az következik, hogy Magyarországon nem részesülnek olyan ellátásban, mint Ausztriában.

Itt van pl. a kőszegi és a sanct-pölteni katonai iskolai. Itt is érdekes adatok fognak kiütni. Van itt 980 növendék. Igaz, sok, de kik tanítják ezeket? Egy ezredes, egy alezredes, három őrnagy, 16 elsőosztályu, 9 másodosztályu százados, 23 főhadnagy, hét hadnagy, öt nyugállománybeli százados, öt elsőosztályu lelkész, öt ezredorvos, két főtanító, két katonai tanító, két vivómester, 43 őrmester, 11 őrmester-szám-tiszt, 22 szakaszvezető, 10 tizedes, 11 kürtös, 16 háziszolga és azonkívül még 152 háziszolga, tehát 275 egyén áll rendelkezésére ennek a 980 növendéknek. És mibe kerül egy-egy növendék ellátása? 324 koronába.

Tehát mégis volt értelme annak, hogy kiünttettem azt, hogy a hirtenbergi iskolában egy árvaifunak, a kinek pedig azt hiszem szerényebb igénye kell, hogy legyen, mint egy rendes katonai iskolabéli növendéknek, 420 koronába kerül a fentartása, míg a magyar iskolában egy növendék ellátása 324 koronába kerül.

Itt van még egy másik eset is, a hol 450 növendékre esik pl. 220 legény és azonkívül még 104 szolgál és 13 havidijas. Itt tehát, a Terézia katonai akadémiában egy növendéknek ellátása kerül 484 koronába, tehát 64 koronával többbe, mint a hirtenbergi iskolában és 164 koronával többbe, mint a kőszegi iskolában.

Kérem az elnök urat, legyen szives tíz percnyi szünetet adni.

Elnök: A ház ülését öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést újból megnyitom. (Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Nem vagyunk negyvenen! Felkiáltások a jobboldalon: Halljuk a szónokot!)

Lovász Márton: Nem vagyunk negyvenen! Kérjük megállapítani! (Ellenmondások a jobboldalon.)

Elnök: Itt az elnöki székből megállapítottam, hogy tanácskozásképes a ház. Kérem az szónokot beszédének a folytatására.

Molnár Jenő: T. képviselőház! Folyton hangoztattuk ezen oldalról, hogy azon áldozatokkal szemben, melyeket a közös hadsereg fentartására fordítunk, annyi méltányossággal legyen a hadügyi kormány, hogy legalább olyan arányban helyezze el a hadsereget magyar területen, mint a milyen arányban mi annak fentartásához hozzájárulunk. De ugy látszik, hogy a delegációban is hiába sürgették ezt a dolgot. Bolgár Ferencz t. képviselőtársam is sürgette, sőt Hegedüs Sándor t. képviselőtársam is felemlte

szavát annak idején a delegációban különösen azért, hogy a szállításknál a magyar ipart ajánlja a hadügyi kormány figyelmébe. Ennek daczára azt látjuk még most is, hogy mindazon katonai és műszaki intézetek, a melyek most felállítva lesznek és a melyek a delegáció határozatából folyólag állítatnak fel, mind osztrák területen létesítettnek. És hogy mily arányban halad a közös költségekhez való hozzájárulásunk, azt láthatjuk, ha tekintetbe vesszük, hogy 1868-ban, a mikor legelőször állapítottuk meg az arányt, az kitett 22,554.599 forintot, tehát körülbelül 45 millió koronát, míg mostan a rendes kiadások — csak a rendesek — kitesznek 281 milliót; ennek harmadrésze körülbelül 90 és egynéhány millió korona. Tehát majdnem 10%-kal emelkedett Magyarország hozzájárulási aránya, ellenben igényeink kielégítése százalékokban kifejezve vajmi csekély törtszámnak felelne meg. Ugyanezért ne méltóztassék rossz néven venni, hogyha mi ezen szempontokat folytonosan hangoztatjuk. Nézetem szerint mi ezzel csak segítségére vagyunk a kormányoknak, mert ellenállásunk abba a helyzetbe hozza azokat, hogy a közös kormánytól jogos kívánalmaink teljesítését kierőszakolhassák, mert bizonyos, hogy békés uton sohasem fogják azt elérni.

De, t. ház, nemcsak a hadsereg anyagi részébe, hanem annak személyi ellátásába, pl. a csapattestek vezetésébe sem folyik be a magyar-ság olyan arányban, a mint arra joga volna.

Ugron Gábor: Igaz!

Molnár Jenő: Hiszen kimutatták itt, de én is bizonyíthatom, hogy pl. a központban, a hadügyminiszteriumban, a hol igen nagynevű tisztek foglalnak helyet, 146 tiszt közül, a kik 13 Abtheilungban vannak elhelyezve, csak három magyar ember van. Méltóztassék ezt az arányt százalékban kifejezni; én nem tudom hirtelenében megtenni, mert olyan törtet hoznék ki, a melynek kimondása is pár perczet venne igénybe, és akkor obstruálnom kellene. Mondom, 146 közül három ember magyar, még pedig az 1. Abtheilungban névszerint Jekelfalussy Lajos. Rajta kívül ott vannak még Schönaich Ferencz, Brunner Móricz és Röckenzaun Richárd. Ezen négy Sectionschef között tehát csak egy magyar van. A második Abtheilungban vannak (olvassa): Nagy Móricz, Kaizer, Lavatich, Nestory, Navratil, Kraft, Zergollem, Konecny, Elleder, stb., (Derültég balfél.) ugy, hogy a nevek után ítélve, három ember van a közös hadügyminiszteriumban, a ki magyar. És erre azt mondják a delegációban, hogy 8%-ot tesz ki azoknak a magyar tiszteknek a száma, a kik most a hadseregben szolgálnak. Lehet, hogy kitesz 8%-ot, ha számbavesszük azon katonatiszteknek gyermekeit is, a kik Magyarországon születnek azon egy-két esztendő alatt, a míg az osztrák katonatisztek itt szolgálnak. Ezen pár év eltelte után elhelyezik őket Krajnába vagy Galicziába, ők pedig gyermekeiket mint magyar honosokat

szerepeltetik. Én a legvérmesebb számítás mellett is legfőleg 3—4%-ra becstülöm a hadseregben levő magyar tisztok számát.

Ezzel a kérdéssel kapcsolatos, t. ház, a hadsereg szelleme is. Várady Károly t. képviselőtársam az előbb kifogásolta azt, hogy a mi hadügyminiszterünk miért mindig katona, és úgy látszott, hogy ez a t. honvédelmi miniszter urnak nem tetszett. Hát ne vegye ezt a t. honvédelmi miniszter ur a személye ellen irányuló invektívának, hiszen általánosságban volt e kifogás tartva. Igenis, Magyarország viszonyainak nem felel meg az, hogy olyan egyén legyen Magyarországon kormányférfi, a ki a parlament tagja sohasem volt, a ki nem a parlamentből nőtt ki, hanem a ki 35 esztendeig olyan hadseregben szolgált, a mely nem ismer mást, mint a császárt, azután az Istent, azután megint a császárt, de a melynek a népről, vagy a nemzetről fogalma sincs, legfeljebb azt tudja, hogy honnan kerül ki az a hadsereg, a mely az ő császárját szolgálja. Épen közjogi helyzetünknel fogva nagyon kívánatos dolog, hogy civíl-ember legyen a hadügyminiszter, és legyen mellette egy katona mint államtitkár, a ki neki szakkérdésekben felvilágosítást ad. *(Helyeslés bal-felől.)* Csak ezen szempontokból kifogásoljuk ezt; nem mert épen a miniszter ur ül ott, hanem azért, mert — mondom — a mi közjogi viszonyainknak nem ez felel meg. Ugyanezt hangoztattuk báró Fejérváry Géza minisztersége alatt, Kolossváry minisztersége alatt, és ugyanezt hangoztatjuk most is, a t. miniszter ur minisztersége alatt is.

A hadsereg szervezete kérdésében igen sok mondani valóm lenne, *(Halljuk! Halljuk! bal-felől.)* hanem csakis a legszükségesebbekre szoritkozom. Multkori beszédemben csak azt kifogásoltam, hogy a hadtestek miért vannak Magyarországon számszerűleg is akként összevarva, hogy Ausztria és Magyarország egy katonai területnek tekintetik. Kimutattam akkor is, hogy nem lenne még az ellen sem kifogásom, hogy pl. a bécsi hadtest elsőnek nevezetnének és új sorakoznának az osztrák hadtestek egymásután szám szerint, azután közetkeznek pl. a budapesti hadtest; de legjobb lenne 1—8. osztrák hadtest és legyen Magyarországon 1—6. magyarországi hadtest. De az semmi esetre sem engedhető meg és nincsen semmi értelme, hogy miért nevezzük a temesvári hadtestet 7-diknek, a nagyszebenit 12-diknek, miért legyen a nagyváradi gyalogezred 37-dik és miért legyen a mindjárt mellette levő debreczeni 39-dik, a békéscsabai 101-dik, a szolnoki 68-dik és így tovább. Ennek csak az a célja, az a politikai tendenciája ugyszólván, hogy Magyarország és Ausztriának összes tartományait egy katonai területnek tekintsék, Magyarországnak külön geográfiai határait ne ismerjék. Kimutathatom a mappából azt is, hogy Fiume területe Horvátország területéhez van csatolva. *(Zaj és*

mozgás bal-felől.) Itt van, ha tetszik, a ház asztalára is leteszem, Fiume a horvát területről való 79-dik ezredhez van mint horvát terület sorozva.

Szederkényi Nándor: Hol van a honvédelmi miniszter ur? Igaz ez?

Elnök: Kérem a képviselő urat, ne tessék másnak beszéde közben kérdéseket intézni.

Molnár Jenő: Hiszen volt szerencsém említeni, hogy a magyar nyelv kérdése nem úgy áll, mint a hogy felállítják az ujságok és a mi politikai elleneink, hogy hiszen mindegy annak a bakának, akár azt mondják neki rechts um, akár jobbra át. Megfordul erre is, megfordul arra is. Nem erről van szó. Hiszen ma a katonáskodás is bizonyos élethivatás, az ország intelligenciájának egy nagy része a katonaságnál van elhelyezve. A mint már a multkor is szerencsém volt megemlíteni, ez az ország agrárország és hiába kívánna az állam saját fentartásához oly nagy hozzájárulásokat, ha ez a föld azt nyújtani nem volna képes. Az állam azokkal a nagy szolgáltatásokkal szemben nem gondoskodik új erőforrásokról; hát miből szolgáltatassa az az állampolgár azokat a nagy kiadásokat, a melyek egy modern állam fentartásához szükségesek? Az intelligenciánk is folyton szaporodik. A nép az, a mely az intelligenciát is ma ugyszólván eltartja, mert hiszen pl. az ügyvéd vagy az orvos, vagy az a hivatalnok nem őstermelő, az valami produktív foglalkozást nem folytat, új anyagot nem termel. Nálunk az intelligenciát is csak a paraszt ember, a földmives tartja el, az a kapás szántóvető ember; mert csak a mit ki tudunk hozni a földből, az jut nekünk, csak abból tudunk megélni. Intelligenciánk nagy részét elhelyezzük a hivatalokba, egyik megy tanárnak, a másik ügyvédnek, a harmadik orvosnak. Ha azonban a hadseregnél mások volnának a viszonyok, intelligenciánknak egy nagy részét el tudnók helyezni ott is, a hadseregben. Nem sovinizmus ez, ez életkérdés. Ha nem tudjuk alkalmazni intelligenciánkat és semmi áron sem tud az állam új erőforrásokról gondoskodni számára, hát legalább tudjon takarékoskodni és tudja felhasználni meglevő intézményeinket.

Mi azért küzdünk, hogy lehetővé tegyük, hogy egyenletesebben legyenek ezek a foglalkozási ágak elosztva. Azt ugy sem tudjuk a magyar kormánytól kivinni p. o., hogy az önálló vámterületet behozza; mert hiszen meghoztuk ugyan az 1899: XXX. törvényczikket, de már látjuk, hogy mint kezdik azt a törvényt is kijátszani. Ahány hektoliter bort Fiuméba behoznak most, annyi 12 forintot vesznek ki minden magyar termelőnek zsebéből. *(Ugy van! bal-felől.)* A mint hallom, Fiuménak összes utczái tele vannak boroshordókkal; minden harmadik ember be van rugva, annyi az olasz bor. *(Derültség bal-felől.)* És mi nézzük, hogy saját magunk a saját termelőinket tesszük tönkre azokkal az

olasz borokkal és nincsen egy hang sem, a mely ezt szóvá tenné.

A kormány megbizottat küld Olaszországba. Milyen célból? Abból a célból, hogy megállapodásokat létesítsen. Pedig az 1899: XXX. t.-cz. erre a kormánynak nem ad jogot. Még arra sem ad jogot, hogy tárgyalásokba bocsátkozzék, míg az új vámtarifa készen nincs. Tehát itt is megkerüli az 1899: XXX. t.-cikket a kormány, és nem tárgyalásokat folytat, a mi pedig szintén jogsérelem lenne, hanem megállapodások létesítésére ad megbizottainak jogot.

Mikor tehát látjuk, hogy hozhatunk mi akármiféle törvényt, a mely a mi gazdasági megerősödésünket czélozza, azt egy új formulával, vagy újabb intézkedéssel kijátszszák, és mikor azt látjuk, hogy az osztrák ipar érdekében mi magunk magunkat károsítjuk: akkor azon a téren kell nekünk valami élethivatást adnunk a mi intelligenciánknak, a hol erre annak alkalom nyilhatnék: és ez a hadsereg.

Mint a honvédelmi miniszter ur itt kimutatta, 228 magyar tiszt van, de három ezer kellene nekünk; tehát még 2772 intelligens magyar fiatalembert tudnánk elhelyezni a magyar hadseregben 2772 cseh és morva helyett. Így aztán nem csinálnánk magunk magunknak konkurrencziát, az ügyvéd az ügyvédnek, az orvos az orvosnak, a tanár a tanárnak. (*Helyeslés balfelől.*) És hogy ezt sovinizmusnak hívják, hogy ezt a kivánságot lehetetlenségnek és olyannak tartják, a mely a parlamentárizmus és az ország érdekeit veszélyezteti, ezt velünk nem lehet elhiteni. (*Ugy van! balfelől.*) Ezek csak szölamok, a melyek alkalmasak arra, hogy azok az urak a hatalmat megtartsák bizonyos ideig, és alkalmasak arra, hogy Bécsnek azokat a bizonyos szolgálatokat teljesítsék, a mely szolgálatok képesitenek egy magyar államférfit arra, hogy posszibilis államférfi lehessen. (*Ugy van! balfelől.*)

Jól tudjuk azt, hogy a hányan mi vagyunk és a harczot még folytatjuk, azt a kívánt eredményt elérni nem fogjuk, melyet elértünk volna akkor, ha azok, a kik harczba szálltak, mind e perczig is harczban állának. (*Ugy van! balfelől.*) Mert én meg vagyok győződve, hogy a mint a bécsi kormány belátta azt, hogy itt egy makacs ellenféllel áll szemben, meg vagyok róla győződve, már engedett volna. De hát mindent elkövettek, hogy a harczot lehetlenné tegyék; elkövették mindazok, a kik Magyarországon a kormány padjain ülnek, valamint azok is, a kik, mint a bécsi kamarilla szolgálattevői, annak mindig szolgálatában állottak. Mi következett ebből? Az, hogy a mi meg akartak őrizni, az egységes hadsereget, a Reichsrath második határozata tette tönkre, a mikor azokat a katonákat, a kik ott vannak, szabadságolták, az itteniek pedig behivatnak. Hol van hát az a híres egység, a miért önök mi ellenünk harcolnak és hol veszélyezteti ez

a mondva csinált egység a harczképességet? Én ezt nem látom be.

Mert igaz, a mit Ugron Gábor t. képviselőtársam tegnapi beszédében mondott, hogy évenként, szeptember 7—8-tól, a mikor a nagy hadgyakorlatokat lefujják, egészen október 4-ig, a mikor az új ujonczok be szoktak vonulni, a kaszárnyák félig üresek és nem kell szolgálatot teljesíteni. És azért a hadsereg egysége nincs veszélyeztetve és nincs veszélyeztetve sem az állam, sem annak határainak biztonsága. Az idén pillanatra sem merték ezt megreszkizni, mert éppen azt játszották ki ellenünk; azt hitték, ha a katonákat bentartják, akkor nagy ribillió lesz ellenünk. És mi következett? Nem következett be, a mit vártak. Volt egy kis ribillió, de nem ellenünk, hanem a katonaság ellen, (*Mozgás.*) a katonai intézmények ellen. Mert hiába beszélnek, az életben így szokott ez lenni. Ha a villamos elgázol egy embert, nem Jellinek fogják és szabad okolni, hanem a kalauzt, a ki elgázolta az illetőt. Hiába akarnak ellenünk hangulatot csinálni, nem képesek arra. Hiszen nem mi bánunk a katonákkal durván a kaszárnyában, nem tölünk félnek, ha be kell rukkolni, hanem attól a nyelvtől, a melyről tudnak, a melyet testvéreik és apáik nekik emlitenek. Nemcsak januárban, hanem akkor sem, a mikor fényesen süt a nap, akkor sem mennek be szívesen. Ezt tehát ellenünk kihasználni nem lehet.

Hiszen ugyanezt akarták önök megcsinálni egy évvel ezelőtt, a mikor az ujonczlétszám fel-emeléséről volt szó. Akkor nem fájt a t. urak szíve a tartalékosokért? Csak éppen most, mikor lejár az a bizonyos terminus, a melyen belül megigérték Bécsnek, hogy majd liferálják az ujonczokat? (*Igaz! a baloldalon.*)

B. Kaas Ivor: Nem mi hívjuk be, hanem a kormány. Mindenki tudja!

Molnár Jenő: Akkor nem fájt a szívük; csak most, mikor ugyanaz kell, a mikor szorul az a bizonyos lábbeli, (*Derültség a baloldalon.*) a mikor itt vannak a terminusok, akkor appellálnak a mi nemes szívünkre! (*Ellenmondás a jobboldalon.*) Meg voltak önök tavaly is győződve a mi nemes szívünkről, de tudták, hogy mi nem hangulatokért küzdünk, hanem azért, hogy a magyar nyelv a hadseregben érvényesüljön. Azt a képtelenséget akarják nekünk magyarázni, hogy a magyar nyelvet ki kell zárni a magyar hadseregből? Azt akarják nekünk magyarázni, hogy az embernek nem kell a levegő, a hal nem a kopoltyujával lélegzik és a pacsirta nem csiripel? (*Derültség a jobboldalon.*) Hogy lehet kívánni magyar embertől, a mikor magyar nyelvel jön a világra, hogy ne beszéljen azon a nyelven, hogy neki más nyelven kell beszélnie, a mit majd később fog megtanulni? Ez lehetlenség, ez a természet törvényeivel ellenkezik. Ezért oly gyengék önök, és ha négyszázan lesznek is és ezen az oldalon csak hárman lesznek,

akkor is gyengék és csendesek lesznek, mert az igazság hangja, mint a szentírás mondja, őszinte, de kellemetlen, mindig kellemetlen, mert őszinte. Így lesz a jövőben is. Nekünk hiába fognak beszélni, minket idetettek ezekre az őrhelyekre; egyenként leszedhetnek, de különben a tábornak nem hagyjuk el; egyenként fogunk elpusztulni kötelességünk teljesítésében, elmondunk mindent tőlünk telhetőleg, és addig, míg jónak látjuk, kifejtjük érveinket és megteszszük kötelességünket.

B. Kaas Ivor: Galilei egymaga volt, mégis igazságos volt! (*Zaj a jobboldalon.*)

Holló Lajos: A Rákóczi legazemberezők többségben voltak, mégsem volt igazuk.

Molnár Jenő: A multkor egy képviselő-társam, a kinek azt mondtam, hogy könnyű mindig hallgatni, de tessék beszélni, visszaszólt, hogy jobb, mint mindig beszélni. De azt hiszem, hogy parlamentben vagyunk, hogy érvek érvekkel állnak egymással szemben. Méltóztassanak érveiket felhozni, mert néma gyerekeknek anyja sem érti szavát, mondja a közmondás és többet ér egy beszélő, mint millió és millió hallgató. Arról van szó, hogy a képviselő kötelességét teljesítse, hogy a népet ne csak eszközül használja fel mint sokan teszik, mikor lent vannak, hogy a nép hátán felmászszanak a magasba politikai pozícióba és ebben a gyönyörű nemzeti színű folyosóban elkábítsák a méltóságos és kegyelmes urakat. Mi nem erre használjuk fel a népet, mi bejöttünk kötelességet teljesíteni, de nem azért, hogy a folyosón barátkozzunk. Barátkozhatunk és paktumokat köthetünk a mi privát dolgainkban, de nemzeti kérdésekben itt kell eldőlni a harcznak, érvek felhasználásával, érvekkel szemben. (*Helyeslés balfelől.*) Tessék meggyőzni bennünket az ország színe előtt, azt értem. Ugyanazért ne azt vegyék rossz néven tőlünk, hogy mi beszélünk, mert nekünk volna jogunk rossz néven venni önöktől, hogy hallgatnak. De mi ezt nem teszszük és önök nem méltányosak akkor, mikor ezen kötelességünk teljesítésében akadályoznak bennünket.

De azt hiszem, hogy nem is azért haragszunk önök, mintha mi nem a nemzet érdekeit képviselnők, hanem bizonyos lelki irigység van önökben, hogy akad egy pár, 10–11 ember, a ki meg mer a talpán állni és nem adja be a derekát; ezt irigylik, (*Derűtség jobbfelől.*) mert én tartom önöket olyan hazafiaknak, hogy nem azért kárhóztatnak bennünket, mert a nemzet javáért küzdünk, hanem azt veszik tőlünk rossz néven és azt irigylik tőlünk, hogy ki merjük mondani a véleményünket. Hiszen titokban nagyon sok hívünk van a tulsó oldalon is, de egy modern államnak annyi csápja van, annyi hatalma van az egyeseket megfogni a nélkül, hogy tudná, hogy észre sem veszi, hogy nem független, és később egészen belelovallja magát, azt hiszi, hogy meggyőződésből cselekszik, pedig nem úgy van. Hígyjék meg,

ismerjük az életet; az egyiket ide löki, a másikat odalöki; mindenki teljesítheti kötelességét ott, a hol van, én itt, önök talán ott. Ezért azt a küzdelmet, melyet mi folytatunk, ne kicsinyeljék, hiszen mi a törvény szavait vesszük igénybe, ahhoz nekünk jogunk van. Ha nem is vették eddig igénybe soha a zárszó jogát, akár lojalitásból, akár mert nem volt rá alkalom, akár mert a kérdés nem volt olyan nagy, mint a mostani, de mi csak jogunkat gyakoroljuk, mikor a házszabályok értelmében a minket illető zárszót elmondjuk. Hát ezért átkoz meg bennünket a t. miniszterelnök ur és fenyeget a nemzet átkával? Mióta megátkozott a miniszterelnök ur, sokkal jobban érzem magamat, (*Derűtség.*) és a mint látom, nem fog az átok egyikünkön sem, mert egyetlen egy sem ijedt meg az átoktól, mindegyik itt áll a helyén. Ezek nem érvek, ez nem parlamenti harcmódor, hogy odaáll a miniszterelnök ur, támaszkodva arra a nagy hatalomra, a melyet maga a hely adott neki, támaszkodva a szuro nyokra, a bécsi erőre és olyan kis embereket is, mint én, itten megátkoz. (*Derűtség balfelől.*) Hiszen ez nem viccz, ez nem érv! Tessék érvekkel harcolni, t. miniszterelnök ur; azok előtt meghajlunk, de ilyen átkozódásokkal meg hasonlókkal nem lehet minket megtéríteni és letéríteni.

Ugron Gábor: A Borsszem Jankóban különbek vannak!

Molnár Jenő: Azt is mondják, hogy fenyeget a veszély kelet felől, rossz szelek tujnak Macedóniában. Hát minek menjünk mi Macedóniába, mi dolgunk van nekünk ott? Tudtommal, mióta az államok itt Európában elhelyezkedtek és mindegyik megszabta a maga határait, azóta nem áll a népeknek érdekében egymás ellen háborút viselni, hanem azoknak áll érdekében, a kik most a hatalmat gyakorolják: a királyoknak és a dinasztiaiknak. A népek egymással ki vannak békülve, azok örülnek, hogy élnek, nem hogy egymás ellen gyilkos fegyvereket használjanak.

(*Az elnöki széket Perczel Dezső foglalja el.*)

Itt van Macedónia példája. Hát kell nekünk Macedóniába mennünk? Hiszen itt nálunk minden egyes kaszárnya egy-egy erősség nemzeti kulturánk ellen és ezeket a kaszárnyákat sem tudjuk bevenni. Hát miért menjünk Macedóniába sziklákat meghódítani? (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*)

De hát miután ő Felsége, királyunk benne van a hármasszövetségben és társainak, a német császárnak, az olasz királynak is megvannak a gyarmatai, mi sem akarunk hátramaradni, legyen tehát a mi királyunknak is gyarmata.

Jól van, belemegyünk ebbe; de akkor abban az arányban legyen a miénk az új foglalás, a mily arányban mi vérrel és pénzzel áldozunk.

De ha csak úgy cselekesznek, mint Boszniában, a hol meghódítottuk Boszniát, nagyrészt magyar vérrel és magyar pénzzel, és német kulturát és német igazságszolgáltatást ültetünk bele, a mohamedánokat üldözzük a horvátok javára és már előkészítjük Boszniát egy nagy Horvátország számára: ilyen politikába nincs okunk belemenni, ilyen politikát mi nem támogatunk. Hiszen Horvátország már ma is a mi rovásunkra emelkedik, mert még a tavalyi költségvetésben is csak 17 milliót tett ki a belügyi kiadása, ma pedig már 22 milliót tesz ki, úgy, hogy ha ezt arányosítva elosztom a nyolcz horvátországi megyére, 300.000 koronával többet fordíthat minden horvát megye kulturális, igazságügyi, belügyi célokra mint eddig. Mi volna Árva-megyéből, Turóczból, Trencsénből, ha mostani szükségletéhez képest 150,000 forinttal többet áldozhatnánk rájuk évenként? Micsoda kultúra volna ott? Az ottani képviselők jól tudják, és az erdélyi megyék képviselői is nagyon jól tudják, hogy mit tenne évenként ez a 150,000 forint differenzia.

A mikor a t. kormány ilyen politika előmozdítására kéri az ujonczokat és az anyagi eszközöket, azt hiszem, egész természetesnek fogja találni, ha mi azt tőlünk telhető erővel meg fogjuk tagadni és meg is tagadjuk. *(Helyeslés balfelől.)*

Sehol sem látom évenyesülni a magyar állam eszméjét, nem látom igénybevenni a magyar ipart, a magyar kereskedelmet. Nagy erőfeszítésbe került pl. ennek a pártnak, hogy a honvédségnél a liferánsokat valamely utonmódon elmozdította, úgy, hogy közvetlenül az iparosok szállítsák a felszerelési eszközöket. De nem volt benne köszönet. Kiadtak pl. 40 iparosnak készítésre 2000 bakancsot és így egyre-egyre valami 70 bakancs jutott; az egész valami 300 pengőt tett ki. Négyezer-öttször vissza is lökték neki, úgy, hogy ha mostan fogni akarna a t. miniszter ur kisiparost, akkor sem találna, mert nem tennék ki magukat azoknak a mindenféle szakaturáknak és kifogásoknak.

Talán azért teszik, mert a kezelés egyszerűbb, hogy ha csak egy emberrel van dolguk, talán azért, hogy mindig egy bizonyos készletnek kell lenni, a melyet a kisiparos nem tud előállítani. De erre is volt példa. Tudjuk jól, annak idején megírták, hogy a buroknak egy nagy készletet Ausztria-Magyarország bocsátott rendelkezésre. Ez a kifogás sem áll meg tehát. Mikor békés idők vannak, lehet egy bizonyos mennyiséget nélkülözni, mert azokat a felszerelési eszközöket pótolni is lehet. Méltóztassék tehát nagyobb mértékben igénybevenni Magyarország nyersterményeit és iparát nemcsak a honvédség felszerelésénél, hanem a közös hadsereg felszerelésénél is, akkor nagyon természetesen mi is más véleménynyel leszünk a hadügyi kormány iránt. De mindaddig, a mig ezeket nem látjuk, a mi követelésünk marad az, a

mi az önöké és a t. túloldalé, és ez az, hogy soha egy katonát, egy krajczárt ennek a hadseregnek nem adunk! *(Ugy van! balfelől.)*

Még egy pontra kívánom felhívni a t. miniszter ur figyelmét. A műszaki intézetekről kívánok szólni, a melyeknél ismét Ugron Gáborra hivatkozom, mint az egyedüli emberre, a ki ezekkel a kérdésekkel behatóan foglalkozik. Ezeket a műszaki intézeteket is méltóztassék úgy elhelyezni, hogy Magyarországnak is aránylagos rész jusson. Felhívom a miniszter ur figyelmét, hogy vannak egész intézmények, a melyeknek egy szakasza sincsen Magyarországon. Itt van pl. a korneuburgi vasuti ezred, a melynek egy százada sincs Magyarországon és úgy tudom, hogy roppant nagy animozitással vannak ott a magyar növendékek iránt. Méltóztassék megtudakolni, hogy hány ifjút küldtek vissza a korneuburgi iskolából, hogy nem alkalmasak. Méltóztassék a t. miniszter urnak magát informálni és én nagyon fogok örülni, ha meg fog engem czáfolni.

Egy másik t. képviselőtársam is említett egy óriási anomáliát, hogy t. i. a méneskarok császári-királynak vannak feltüntetve. Kezelési nyelvük a német, fegyelmileg a katonai hatóság alá tartoznak, gazdaságilag pedig a magyar királyi földművelésügyi miniszterhez. Micsoda lehetetlen helyzet ez! Vagy katonai intézmény, vagy kulturális gazdasági intézmény! Mert hogy tudja elbírálni az a fegyelmi hatóság, hogy az a katonai teljesítette-e kötelességét, pl. elidegenít valamit. A polgári felfogás szerint enyhébb az elbírálás, mint a katonai felfogás szerint. Az érdekeknek és céloknak olyan ütközése áll tehát elő, hogy feltétlenül kívánatosnak tartom, hogy a közös kormány kezelése alól a honvédelmi miniszter ur kezelése alá vétessenek.

T. képviselőház! Kifogásom volna még az ellen, hogy az elvezénylések roppant nagy számban történnek. Nemcsak tanároknak helyeznek el a csapatoktól, hanem még a Miltárverpflegs-Magazin-nál is csapatbiztosok vannak kezelőtisztek helyett és ott van a töméntelen tisztiszolga, a kik szintén igénybeveszik a tényleges állomány igen nagy számát. Itt valami változtatásnak kell következnie, mert először is nagyon lealázó az illető katonára nézve, másodszer meg az a hadnagya legcsinosabb, legerősebb, legintelligensebb embert választja ki tisztiszolgának. Mikor aztán az kiszabadul, akkor megint a legjobbat választják úgy, hogy mindig a legjobb anyagból kerülnek ki a tisztiszolgák. Méltóztassék figyelemmel lenni tehát arra, hogy csakis azokat, a kik a nehéz csapatszolgálatra alkalmatlanok, vezényeljék ki kórházba, vagy tisztiszolgának.

Ha összeszámítjuk, hogy ez mennyit tesz ki, akkor abból a 40.000 szegény emberből, a kikért az önök szive úgy vérzik, legalább 7—800-at otthon lehetne hagyni, és azokat a kérvényeket, a melyek most kerülnek elintézés alá, méltányosan lehetne elintézni. Természetes, ezt nem akkor

kellene cselekedni, a mikor már a körmünkre égett a dolog, hanem csendes, békés időben, mintegy észrevétlenül. Elhiszem, hogy az ilyesmi nehezen megy, de azért mégis bátor voltam ezt a hadügyi kormányának figyelmébe ajánlani, ezzel is alkalma lesz a t. miniszter urnak szolgálatot tenni és alkalma nyílik, daczára annak, hogy 35 esztendeig volt katona, azivét a polgári dolgok iránt is fogékonyrá tenni.

És most bezárom szavaimat azon óhajtsákkal, adja Isten, hogy az önök lelkét is az a meggyőződés szállja meg, a mely a mienkben van, *(Felkiáltások a jobboldalon: Nem kérünk belőle!)* mert önökre is nagy feladat vár, hogy a szabadelvű párt, majd, ha rákerül a sor, úgy álljon talpára Béccsel szemben, a mint mi talpraállunk önökkel szemben, Béccsel szemben és mindenkivel szemben, a ki a magyar nyelv érvényesítésének utjában van. Ajánlom határozati javaslatomat elfogadásra. *(Helyeslés bal felől.)*

Elnök: T. ház! Az idő nagyon előrehaladt, és a ház határozata szerint két óraker az interpellációkra térünk át. Előbb azonban a legközelebbi ülés idejére és napirendjére vonatkozólag óhajtok javaslatot tenni. A ház már a tegnapelőtti ülésében úgy határozott, hogy az ujévi szünet tartson január 4-ikéig. Azért a legközelebbi ülésre nézve javasolom, hogy azt a ház január 4-én, hétfőn délelőtt 10 óraker tartsa, s annak napirendjére tűzze ki azon törvényjavaslatok és jelentések tárgyalásának folytatását, a melyek a mai napirendre is kitézetek. Hozzájárul ehhez a ház? *(Helyeslés.)* Ugy ezt határozatké kimondom és most áttérünk az interpellációkra.

Nyegre László jegyző: Solmossy Ödön!

Solmossy Ödön: T. ház! Bár nem szivesen veszem igénybe a ház idejét, mert a parlamenti viszonyok és ezen éles parlamenti harcz odajuttattak bennünket, hogy drága minden perc, a mely itt munkára van szánva, mégis kötelességet teljesítek, mikor az igen t. pénzügyminiszter urhoz interpelláció alakjában két ügyben is kérdést intézek.

T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A törvényhozásnak ez ügyekben orvoslást nyújtó intézkedését már régen várja a közönség, leginkább pedig a kisgazdák és a kisebb, szegényebb sorsu földmivesek, és ez az adóreformról szóló törvényjavaslat, a melytől tényleg méltán és teljes jogosultsággal remélheti épen ez az osztály, hogy ez által az adóknak egy igazságosabb, méltányosabb és sokkal könnyebb megosztása fog érvényesülni.

Épen azért, t. képviselőház, mert ez az adóreformról szóló törvényjavaslat egy nagyfontosságú kérdést, de mert egyszersmind óriási nagy anyagot is foglal magában és nagy fontossággal bír, bizonyos hosszabb időre is van a kormánynak szüksége arra, hogy ezt kidolgoz-

hassa és a ház elé terjeszthesse. De bocsánatot kérek, ne méltóztassanak szerénytelen türelmetlenségnek venni, ha erre a régen ígért törvényjavaslatra nézve, a mely szintén azon törvényjavaslatok közé sorozandó, melyeket már régen vár az egész közönség, azt a kérést intézem, hogy a pénzügyminiszter urtól némi felvilágosítást kapjunk nemcsak mi törvényhozók, de az ország közönsége is az iránt, hogy a javaslat tulajdonképen micsoda stádiumban van. Én nem kérem a pénzügyminiszter urtól, hogy ezt talán egyéb, fontosabb kérdések előtt kell tárgyalni, mert belátom, hogy nekünk égető fontos és sürgős kérdéseink vannak, a melyeket mielőbb meg kell oldani, hanem csak arra kérem a pénzügyminiszter urat, helyezze kilátásba és nyilatkoztassa ki, hogy ezen egyéb fontos kérdések megoldása után körülbelül mikor jut azon szerencsés helyzetbe, hogy ezen törvényjavaslatot, a melyet én is és nagyon sokan a választás alkalmával a programmunkba fel is vettünk a választók előtt, tényleg be is nyújthatja a törvényhozás elé.

Magának a javaslatnak fontosságáról és szükségességéről feleslegesnek tartom bővebben nyilatkozni; annak idején, ha majd ezt tárgyaljuk, módjában lesz mindenkinek és elég idő is lesz arra, hogy ezt alaposan meg is vitassuk. Én egyszerűen csak azzal a tiszteletteljes kéressel fordulok a pénzügyminiszter urhoz, hogy legyen szives ezt a törvényjavaslatot mielőbb beterjeszteni. *(Általános helyeslés.)*

De, t. ház, nemcsak erre nézve óhajtok én bizonyos felvilágosítást kérni a pénzügyminiszter urtól, hogy ezen adóreformról szóló törvényjavaslat micsoda stádiumban van, hanem bátor vagyok egyuttal rámutatni azon tarthatatlan állapotra is, a mely még ma is az ország némely vidékén előfordul, különösen a mi a földkataszteri becslést illeti, melynek kiigazítása egyike a legsürgősebb követeléseknek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Ugyanis magam is tudom és szülő vármegyémnek is vannak egyes vidékei, különösen Répce, Szemere, Bó-Csepreg, Szakony, Szopor, Nemes-Ládony községek kis körletében, a hol a földek annak idején méltánytalanul lettek kataszterileg túlbecsülve. És mi ennek a következménye? Nemcsak az, hogy ebben a kis körletben a föld után a polgárok aránytalanul nagyobb mértékben fizetik adójukat, hanem ebből kifolyólag a különféle más adónemeket is éveken keresztül sokkal magasabban és méltánytalanul fizették és fizetik.

Már most én azt hiszem, hogy kötelességemet teljesítem akkor, mikor a t. pénzügyminiszter urhoz fordulok, annyival is inkább, mert minduntalan hallom a panaszokat, kapom a felszólításokat nemcsak a kisgazdáktól, hanem a nagyobb adófizetőktől is arra, hogy végre valahára ezen kiigazító munkálatok vegyék kezdetüket és fejeztessenek is be. *(Általános helyeslés.)*

T. képviselőház! Épen ennek folytán bátor vagyok a t. pénzügyminiszter urhoz ebben a kérdésben azzal a tiszteletteljes kérdéssel fordulni, hogy legyen szives e tekintetben is minél előbb az igazságos, méltányos, orvoslást nyújtó, üdvös intézkedéseket megállapítani és életbe léptetni és legyen meggyőződve a t. pénzügyminiszter ur, hogy az a köztisztület és nagyrabecsülés, a melyet magának hosszú években keresztül mint miniszter kivivott, a közönség részéről csak fokozódni fog, ha látni fogja a közönség azt, hogy az ilyen szörványosan mutakozó nyílt sebeket is behegeszteni és alaposan orvosolni is igyekszik.

Ennek következtében azon tiszteletteljes kéréssel fordulok a t. pénzügyminiszter urhoz, méltóztatassék előadandó interpellációt tudomásul venni, s lehetőleg nyilatkozni és intézkedni.

Interpelláció a következő *(olvassa)*:

»Interpelláció dr. Lukács László pénzügyminiszter ur ő nagyméltóságához:

1. Miután az adóreformról szóló törvényjavaslat mielőbbi benyújtása és életbeléptetése sürgős fontosságu az ország adózó közönségére nézve, kérdem a pénzügyminiszter ur ő nagyméltóságát: mikorra helyezi kilátásba nevezett törvényjavaslat benyújtását?

2. Ugyancsak sürgős jelleggel bír a földbirtok kataszteri becslésének kiigazítása is; kérdem tehát a pénzügyminiszter urat, legyen kegyes felvilágosítást nyújtani: folynak-e e téren a kiigazítási munkálatok, s mikorra várható azoknak befejezése? *(Élénk helyeslés a jobboldalon és a középén.)*

Elnök: Az interpelláció kiadatik a pénzügyminiszter urnak.

A következő interpelláló?

Nyegre László jegyző: Szluha István: Dunaföldvár nagyközségben türhételenné vált közigazgatási állapotok tárgyában a belügyminiszterhez.

Szluha István: T. képviselőház! Következő interpellációt kívánom a belügyminiszter urhoz beterjeszteni. Miután azok a tények, a melyek alapján kérelmemet és interpellációtam beterjesztem, interpellációmiban fel vannak sorolva, először is fel fogom olvasni interpellációmam és pár rövid szóval fogom azután ajánlani. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon. Olvassa):* »Interpelláció a belügyminiszterhez.

Dunaföldváron a türhételenné vált közigazgatási állapotok megszüntetése végett, kérdem:

Hajlandó-e a belügyminiszter ur intézkedni, hogy a panaszolt állapotok megszüntetése és a bajok orvoslása végett kellő szigorral eljárni és mert a bajok alapos orvoslása másképp nem várható, miniszteri vizsgálóbiztost kiküldeni?

Az ellenőrzés ugy a megyénél, mint a községeknek olyan laza, hogy azt még akkor sem gyakorolják, ha az illető hatóságok figyelme felhivatik a bajokra és visszaélésekre.

Dunaföldváron ezekkel kellett a lakosoknak károsodniok, az adóügyi jegyzőnek éveken át folytatott visszaélései következtében, míg végre hivatalából elmozdítottatott.

A község első jegyzője még mindig hivatalában van. Már négy év óta többszörösen panaszoltatott, hogy az első jegyző a felekkel a legdurvább módon bánik, végre egy 78 éves 48-as honvéd panasz folytán a fegyelmi vizsgálat a közigazgatási bizottság által ez évi szeptember havában elrendeltetett, de mai napig sem indított meg. A többi ilyenmü panaszok a megyei, vagy a fősolgabirói akták közé lettek temetve, ezek közt birsay Mészáros István dunaföldvári lakosnak a belügyminiszterhez ajánlott boriték alatt még 1900. április 26-án postára adott panaszja is.

Még 1902. évi áprilisban 3660. szám alatt panaszoltatott a fősolgabirónál, hogy a községi jegyző és biró »építési engedélyezés« címén megsarcolja a lakosokat. Ismételt sürgetés és a belügyminiszterhez benyújtott panaszok nyomása alatt ötnegyed év után lett az elővizsgálat megindítva, mely alkalommal kétségtelen módon beigazoltatott, hogy több száz esetben jogtalanul szedtek 10—12 korona díjakat, — mire végre az alispán elrendelte a fegyelmi vizsgálatot, — de a mai napig megindítva nem lett, a törvényben és szabályrendeletben megszabott köteleességeküket súlyosan megsértő jegyző és biró állásuktól felfüggesztve nem lévén — módjukban van a megejtendő vizsgálatot meghusítani.

Az 1900. évi községi számadások ellen beadott panaszok során a belügyminiszterium 49.360/II. c. 1903. számú tanúsága szerint beigazoltatott, hogy többrendbeli szabálytalan igazványozások történtek a község megkárosítására és hogy a község jegyzője évek során át anyjának, később öcscsének, mint községi kéményseprőnek a község és községi lakosok terhére kétszeres díjakat — circa 3700 koronát évenként — szedetett, mint a mennyi szabályrendelet szerint járt volna. A belügyminiszter ur fenti számú rendeletével elrendelte a vizsgálatot — de mikor panaszos kimutatta, hogy ezen ügyben a fősolgabiró érdekelve van, és más vizsgáló biztos kiküldetését kérte, ezt a jogos kérelmet az alispán és a közigazgatási bizottság megtagadta.«

T. ház! Nem akarom kiszinezni ezeket a dolgokat, csak a puszta tényekre hivatkoztam, s ezeknél fogva kérem a t. belügyminiszter urtól a miniszteri tanácsosnak okvetlen való kiküldését, mert most ha történnék is vizsgálatok, ugy történnék azok, hogy a panaszost sohasem hívják meg, hanem egyszerűen kiadják az ügyet az illető közegnek azzal, hogy tegyen jelentést, az pedig természetesen a panasz igazságát elismerni sohasem fogja. Az igazságot csak ugy lehet kideríteni, ha az illető panasztevő is jelen van a tárgyaláson. Másrészt, a mint a felolvasott tényekből látni méltóztatott, itt igazán alapos

a panasz, és csak arról van szó, hogy ebben az ügyben többé huza-vona ne lehessen, mert a dolgok mostani állapotában a vármegyénél mindent elkövetnek arra, hogy a panasz elintézése mentül tovább elhúzódhassék és mentül később kerülhessen az döntés alá, és megtörtént az, a mint a felolvasottakból kitünik, hogy daczára annak, hogy a bírót és a jegyzőt fel kellett volna hivataluktól függeszteni, őket hivatalukban meghagyják, hogy a vizsgálatot meghiusithassák.

Még csak egy esetre hívom fel a t. ház és a t. belügyminiszter ur figyelmét annak megvilágítására, hogy milyen könnyen bánnak Tolna vármegyében a közügyekkel. A midőn ezelőtt körülbelül három évvel a miniszterium egy jegyzőt állásától véglegesen elmozdított, a vármegye őt ennek daczára hivatalában meghagyta és csak hosszú utánjárás és interpelláció után — a melyre a belügyminiszterium részéről azt mondták, hogy ez nem lehetséges és hihetetlen dolog, pedig tény volt — mozdították el hivatalától az illetőt, és választottak a községben új jegyzőt. Mindezek alapján ismételve kérem a t. belügyminiszter urat, hogy vegye fontolóra ezen körülményeket és intézkedjék, mert máskülönben ott rend és igazság nem lesz. (*Helyeslés balfelől.*)

Elnök: Az interpelláció kiadatik a belügyminiszterium vezetésével megbízott miniszterelnöknek.

Nyegre László jegyző: Udvary Ferencz az olasz borvámklauzula tárgyában kíván interpellációt intézni.

Udvary Ferencz: T. ház! A magyar bortermelőknél és különösen a kisgazdáknál érdekeit az eddig érvényben volt olasz borvámtetelek egyáltalában nem óvták meg, holott reájuk nézve egzisztenciális kérdés az, hogy csekélyke évi termésüket eladhatják-e legalább olyan árban, hogy közterheiket mint polgárok, mint magyar hazafiak leróhassák, és hogy abból valami csekélyke esetleg családjuk számára is maradjon.

T. ház! Figyelemmel arra, hogy holnap lejár az Olaszországgal fennálló kereskedelmi szerződés; figyelemmel különösen azon kisgazdák érdekére, a kik ezen, bár kis vámtételek által óriási mértékben vannak sújtva, annál is inkább kell, hogy interpelláljam a t. földművelésügyi miniszter urat, mert erre felkértek. Igaz, hogy ma már képviselőt utasítani nem lehet; de tény az is, hogyha látja, tudja az ember azt, hogy egy nagy vidéken a bortermelésből élnek, akkor kell, hogy kötelességét tudja az ember, és mint képviselő hivatásának akkor felel meg, ha ez irányban óvó szavát a t. kormányval szemben felemeli.

Én tehát, miután e tárgyban már mélyen behatólag, hogy úgy mondjam, azt minden oldalról megvilágító interpellációk és felszólalások történtek, különösen pedig Molnár Ákos t. képviselőtársam és barátom, annak idején, ha

jól emlékszem, még november havában e részben meginterpellálta gróf Tisza István miniszterelnök urat, a mikor ugyan kapott választ, de csak formai választ, mert a miniszterelnök ur nem is volt abban a helyzetben, hogy konkrét választ adhasson, tehát én a házat nem akarom az indokolással terjedelmesebben untatni, hanem figyelmébe hozom azt, hogy Olaszországban már cirka két év óta el voltak készülve a bortermelők arra, hogy az új vám-tarifa majd meg lesz állapítva, s hogy nagyon valószínű, hogy a magyar kormány, egy erősebb, egy nyomósabb behozatali vámost fog kivetni az olasz borra. Az olaszok azonban hosszú időn át tengernyi mennyiségben szállították boraikat a mi kikötőnkbe, jóelőre elkészültek. Most a lapokból úgy értesülünk, hogy a t. kormány, habár nem volna joga provizóriumot csinálni ezen ügyben, mégis egy egyezményt kötött, a mely megállapította volna azt, hogy az olasz borvám 18 korona lesz. Ez ugyan tetemesen több, mint eddig volt, mert eddig 6 korona 50 filléres vám védte a mi kisgazdáinkat, a kik bortermelésből élnek, de ha vesszük azt, hogy az olasz bor előállítására hordóbarakással együtt alig kerül hat koronába, továbbá, hogy a fuvarozás sem kerül többé hat koronánál, kérdem: hogy lehetséges-e Magyarországon — ismerve a mi speciális közterheinket — a mi kis szőlősgazdáinknak konkurrálni, eddig fennállott árak mellett a circa 12 koronás borral? — Igaz, hogy most a híresztelt 18 koronára felemelt vámmal ez az összeg nagyobbodni fog, tehát a forma meg van adva, de nem képes minőségileg és tartalmilag a mi borunk az olasz borral konkurrálni. Ha már egyszer félünk attól, hogy viszont a mi termékeinkkel, árucikkeinkkel szemben, melyek Magyarországból Olaszország révén jutnak vásárra, hogy ezekkel szemben óriási váموkkal védik magukat, a kormánynak mégis meg kell csinálnia, hogy kontingentálja a bortermelési mennyiséget, hogy mennyi bort hozhasson be Olaszország egy bizonyos összeg vámmal. Mert tudjuk nagyon jól, hogy a magyar boroknak egy része, műnyelven szólva, házasításra kerül az olasz borral, azzal lesz megerősítve. Tehát ha ezen mennyiséget kontingentálás alapján határozzuk meg, sőt ha annak a bornak a természetét, minőségét is: erre vonatkozólag feltehető, hogy az olasz kormány, mely garanciaikat kell hogy nyújtson, óvószavát felemeli az iránt, hogy egyéb, más bortermelő országokkal szemben ugyanazon viszony álljon elő.

Mondom, nem akarom interpellációt tovább indokolni, hanem van szerencsém azt a következőkben felolvasni (*olvassa*):

Interpelláció a t. földművelésügyi miniszter urhoz: Figyelemmel arra, hogy az olasz kereskedelmi szerződés holnap, 1903. évi december 31-én lejár és tudva azt, hogy az Olaszországra vonatkozó eddig fennálló borvám 6 korona 50 fillérnyi összegben szerepelt, s ez által

mert a Magyarországra behozott olaszországi bornak az átlagos ára 6 korona és a magyar piacra való behozatali fuvar is csak circa 6 koronába kerül, s így az olasz bortermelők a boraikat 18 korona 50 filléres, olyan minimális áron voltak képesek nálunk áruba bocsátani, hogy azzal a különféle közterhekkel sújtott magyar kis bortermelő gazdák versenyezni nem voltak képesek, különösen a kizárólag bortermelésből élő kisgazdák érdekében kérdem a t. földmivelésügyi miniszter urat:

1. Igaz-e, hogy habár az 1899 : XXX. t.-cz. értelme szerint addig, a míg új vámtarifa nincsen, újabb kereskedelmi szerződést a kormánynak kötnie nem szabad, a lapoknak az a híresztelése, hogy a kormány egy circa hathónapos provizóriumban, a melyben az olasz borra csak 18 korona vám lenne kirovandó, már is meg egyezésre jutott az olasz kormányval?

2. Miután a magyar bortermelők a közállapotunkból eredő különleges viszonyoknál fogva csak akkor képesek a beözönlő olasz borral szemben némi eredménnyel versenyezni, ha az olasz bort legalább 30 korona behozatali vám terheli:

Képes-e a t. miniszter ur és a t. kormány arra vonatkozólag garanciát vállalni, hogy a már égető szükségességgé vállott új vámtarifa megállapítása alkalmakor a híresztelt provizóriumban állítólag jelenleg megegyezészerűleg megállapított 18 koronás borvám nem fog-e a magyar bortermelők védelmére szükségszerűleg megkövetelhető borvám-minimum nagysága összegének megállapításában prejudicium lenni?

Elnök: Az interpelláció kiadatik a földmivelésügyi miniszter urnak. Következik:

Nyegre László jegyző: Szederkényi Nándor interpellációja az olasz kereskedelmi szerződés ügyében a földmivelésügyi miniszterhez.

Szederkényi Nándor: T. ház! A holnapi nappal fejeződik be az olasz kereskedelmi szerződés, a mely szerződés Magyarország bortermelőinek, lehet mondani, sirját ásta és a jövőben is ásni fogja, ha az így maradna. Szerencse, hogy a holnapi nappal ez a szerződés letelik és így a magyar bortermelők attól a súlyos gondolattól, hogy még mindig az a híres borvámklauzula fog uralkodni, talán megszabadulnak, mert a kormány többé ily borvámklauzulát életbe léptetni nem fog, ezt nem teheti, annál kevésbé, mert ez a klauzula kizárólag Olaszországra szorítkozván és kizárván Franciaországot, nagyon természetes, hogy minden további egyezkedésnél most már nemcsak Olaszországgal fogunk szemben állani, hanem Európa összes bortermelő államaival. A mit most a kormány meg fog állapítani, az ki fog terjedni minden államra; mert minden állam igénybe fogja venni azt, mert ezt országa érdekei megkövetelik.

T. ház! Tulajdonképen ma nekünk arról, hogy Olaszországgal kereskedelmi szerződést

kössünk, vagy ne kössünk, vagy provizóriumot alkossunk, törvényeink, különösen az 1899 : XXX. t.-cz. értelmében szólnunk sem volna szabad. Ez a törvény kizárja azt, míg az autonóm tarifa meg nem állapítottatik, a kormány csak egyezkedésbe is bocsátkozzék. A kormány most ezen úgy segített, hogy törvényjavaslatot adott be a múlt alkalommal, a melyben felhatalmazást kért, hogy tekintettel az olasz kereskedelmi szerződés letelésére, főleg a magyar bortermelők érdekét tartva szem előtt, a kormány az olasz kormányval egyezkedésbe bocsátkozhassék valami provizóriumféle megállapodás végett. A törvényjavaslat le is tárgyalott az illető bizottságokban, a háznak be is mutattattott. Ezt úgy tekintem, hogy a kormány azt, hogy a törvényjavaslatot a bizottságban már letárgyalták, némi köpenyegül használja fel, hogy mintegy szentesített törvényjavaslat erejénél fogva léphessen Olaszországgal bizonyos provizóriumféle megállapodásra.

Ebben a pillanatban a kérdés közjogi részét tovább érinteni nem kívánom; majd lesz erre bővebb alkalom; de most, midőn az utolsó pillanatokban vagyunk, midőn az újságok napokint hirdetik, hogy a magyar kormány állítólag az olasz kormányval csakugyan megegyezett valami provizóriumféleiben, most a kérdés közjogi oldaláról behatóbban és hosszasan vitatkozni szinte túlhaladott álláspontnak látszik, mert előttem a kérdés most úgy áll, hogy ténydologról van szó: esetleg, mondom, ha igaz az újságok híre. En felvilágosítást erre a tényre nézve kérek, a mely az országban, főleg a bortermelők közt rendkívüli izgatottságot és méltó nyugtalanságot kelt.

Nem szükséges itt e házban a magyar bortermelés bajairól bővebb tárgyalásba bocsátkozni, hisz e házban ez a kérdés annyiszor megvitattatott és csaknem egyhangulag konstataltatott, hogy a magyar bortermelésnek felsegélyezésére minden eszközt meg kell ragadni, a mely módunkban van, de főleg az erre nézve veszedelmes olasz szerződésben foglalt borvámklauzula megszüntetése lényeges. Ha az újságok híre, hogy a t. kormány megegyezésre jutott, nem volna igaz, akkor a helyzet a bortermelőkre nézve ma úgy állana, hogy a borvámklauzula megszűnévén, a magyar bortermelésnek és a borgazdáknak, valamint a kereskedőknek nem kell az olasz borokkal konkurrálniuk.

A hírek szerint ugyan az olaszok gondoskodtak arról, hogy olyan tömegeket szállítsanak be Fiuméba és Triesztbe, hogy azokkal legalább is egy évre biztosítják maguknak a magyar piacot és egyszerűen a magyar borgazdáknak a versenyt lehetetlenné tegyék. Hogy mi igaz ebből, azt én megállapítani nem tudom, talán a kormány lesz oly szives, hogy e tekintetben rektifikálja a hírlapok híreit. En figyelemmel kísérem a miniszterium kiadványait, a melyekben időnkint beszámol a kereskedelmi szerződések folya-

mán az országnak forgalmi viszonyairól, de ebből én biztos tájékozást arra nézve, hogy az utóbbi időben mily tömegekben hoztak be olasz bort, magamnak szerezni nem tudok. De nem is erre helyezem én most a súlyt. Mert ha hoztak is be, ezen már segíteni nem lehet, hanem a fődolog az, hogy igaz-e az ujságok azon hire, hogy csakugyan megkötötték máris az u. n. provizórium, a melyben állítólag a belforgalomra nézve olyan egyezség kötöttet, a mely szerint a vám 18 koronában állapították meg. Midőn ez a provizoriális törvény a pénzügyi bizottságban tárgyalatott, nekem volt szerencsém ott kimerítően, a mennyire az idő engedte, kifejtetni azt, hogy ha a magyar bortermelésnek védelmet akarunk nyújtani, a vám nem lehet kisebb, mint 40 K, a mint az a magyar bortermelők szövetségében, a magyar bortermelők közlönyeiben és gyűlésein kifejezést nyert. Most is belemehetnék annak kimutatásába, hogy ha a borvám ennyiben állapítatik meg, akkor a magyar bortermelők érdekei ismét veszélyeztetve volnának nemcsak azon alapon, hogy az olasz bor illetéktelenül jönne be, hanem azon az alapon is, hogy az olasz bortermelés, az olasz szőlőfajok és az olasz közlekedési és pénzügyi viszonyok nem is hasonlíthatók a mieinkhez és a mi bortermelésünk költségei és a mi szőlőfajaink olyanok, hogy e tekintetben, de klimatikus viszonyainknál fogva sem állhatjuk ki a versenyt az olasz bortermeléssel. Kész volnék ma is, de most nem megyek bele, kiszámítani és bebizonyítani azt, hogy ez pénzből így áll; talán lesz alkalom rá, mert valószínű, hogy rá kell arra térni. Ha tehát a t. kormány a magyar bortermelők ezen óhaját a most létesítendő provizóriumnál nem teljesíti, hogy t. i. 40 korona vámmal legyen a bor behozatala terhelve, akkor — mondom — a bortermelők ismét szomorú jövődönnek néznek elébe. *(Ugy van! balfelől.)* De, mondom, nem tudom, hogy mi történt.

Azért szólalok fel, mert az év utolsó napja előtt vagyunk és ez a kérdés nyugtalanítja az országot, mert a magyar bortermelők ép úgy várták már ennek az évnek utolsó napját, mint a Messiást várják a zsidók, hogy leteljék ez a nap és ez a nyűg, ez a teher leessék vállaikról. A pinczék és borrhaktárak telve vannak, sok pénzt, nagy tőkét fektettek azokba bele, hogy kivárhassák azt a pillanatot, midőn végtére megszabadulhatnak az olasz bor beözönlésétől.

Most tehát, midőn az idő elközelgett és ütött az utolsó óra, ezek a bortermelők óriási csalódásra fognak felébredni, mert a telt pinczék, a melyek itt vannak az ország különféle helyein, a beözönlő olasz borokkal tele fiúmei és trieszti pinczékkel fognak ismét farkasszemet nézni és a bortermelők spekulálni fognak azon, hogyan élhessenek meg, és hogyan árulhassanak boraikból legalább annyit, hogy a munkáltatási költséget kinyerjék.

B. Kaas Ivor: És az adósság kamatait az agrárkölcsönök után!

Szederkényi Nándor: Az adósság kamatairól és az agrárkölcsönökről nem is beszélek, mert ezekre keresztet lehet vetni, ha ez így marad.

Ez az, a mi engem felszólalásra indít, kérve a kormányt, hogy világosítsa fel és ha lehet, nyugtassa meg az országot.

Interpellációm a következő:

Nagy nyugtalanságot keltettek a lapok hirei, hogy a kormány már megegyezett Olaszországgal a jövő évi vámprovizóriumra, még pedig a magyar bortermelést sújtó borbehozatali vám tételének csekély összegben való megállapításával.

Adhatnak-e és mily megnyugtató felvilágosítást és tájékoztatást a t. kormány s kérdett miniszter urak a jelzett aggodalmakra?

Interpellációm a kereskedelmi- és a földmivelésügyi miniszter urakhoz intézem. Hogy mily csekély az az összeg, a melyet itt érintenek, azt már jeleztem; a lapok hirei szerint 18 korona lenne a vám, ez pedig oly csekélység, a melylyel Magyarország bortermelését megvédelmezni nem tudjuk.

Nagyobb baj lenne még az is, ha a t. kormány esetleg egy évre, vagy csak egy fél évre is kötné meg ezt a provizóriumot. De mondom, nem tudom, mint állnak ezek a kérdések, azért kérem a t. kormányt, hogy ha lehet, nyugtassa meg az országot és nyugtassa meg azokat, a kiknek sok pénzük, minden vagyonuk abban a borban fekszik, a melyet ők a magyar kultúra, a magyar közgazdaság érdekében nagy fáradsággal és nagy küzdelemmel termeltek a magyar bormivelés felvirágoztatására. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Az interpelláció kiadatik a földmivelésügyi és kereskedelmi miniszter uraknak.

Tallian Béla földmivelésügyi miniszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mivel Szederkényi Nándor t. képviselő ur a kereskedelmi miniszter urhoz és hozzám intézte interpellációját, Udvary Ferencz képviselő ur pedig direktre hozzám, van szerencsém úgy a magam, mint a kereskedelmi miniszter ur nevében és vele egyetértőleg néhány felvilágosítással szolgálni.

Arról, azt hiszem, a t. ház és a t. interpelláló képviselő urak is meg vannak győződve, hogy a dolog mai stádiumában végleges választ adni, s ezáltal a részletekbe belemenni nem volna helyes. Nem volna helyes azért, mert — s e nézetemben a t. interpelláló képviselő urak valószínűleg osztoznak — ezzel esetleg olyan feyvert adhatnánk ki a kezünkől, a melyet könnyen ellenünk használhatnának fel.

Ez pedig, meggyőződésem szerint, a t. interpelláló képviselő uraknak nem volt, nem lehetett intencziója. Mindezek dacára azonban, a nélkül, hogy a t. interpelláló képviselő urak interpellációjára válaszolnék, legyen nekem meg-

engedve Udvary és Szederkényi képviselő urak felszólalására két irányban megjegyzéseimet megtehetni. (*Halljuk! Halljuk!*)

Udvarly képviselő ur azt mondotta, hogy neki óvószavát kell felemleni a kormány nyal szemben a magyar bortermelők érdekeit illetőleg. Legyen meggyőződve a t. képviselő ur, hogy erre szükség nincs; a magyar kormány tudta, tudja és tudni fogja a jövőben is, mivel tartozik a többi fontos érdekek mellett a magyar gazdáknak, a kiknek érdekeit tőle telhetőleg meg fogja védeni. (*Helyeslés.*)

A másik megjegyzésem úgy Szederkényi Nándor, mint Udvarly Ferencz t. képviselő urak azon kérdésére vonatkozólag, vajjon igaz-e, hogy a kormány az olasz kormány nyal tényleg meg egyezett, és pedig egy 18 koronás borvám-tételben: méltóztassék tudomásul venni, hogy ez a hir nem felel meg a valóságnak. (*Helyeslés.*)

Ezek után még csak a következőket vagyok köteles a t. háznak felvilágosításul kijelenteni: elsősorban, hogy tényleg ezen kérdéseket illetőleg a tárgyalások az olasz kormány nyal folynak, s bár az olasz kormány teljes határozottsággal védi a maga álláspontját és országának érdekeit mégis annyi előzékenységet tapasztalunk ezen tárgyalások alatt, hogy ennek kifolyásából alapos reményünk van arra, miszerint a kereskedelmi és forgalmi viszonyainknak Olaszországgal való ideiglenes rendezése legközelebb sikerülni fog. Méltóztassanak megengedni, hogy ehhez még hozzátegyem azt, hogy a magyar kormány az összes magyar érdekeket legjobb meggyőződése szerint teljesen érvényesíteni kötelességének ismeri.

Kérem a t. házat, hogy ezen válaszban, mint ideiglenesben, méltóztassék megnyugodni. (*Helyeslés.*)

Udvarly Ferencz: T. ház! Mivel a t. földmivelésügyi miniszter ur szives volt az általam beterjesztett interpellációra, szerinte ugyan csak ideiglenesen, válaszolni és mert tényleg nincsen módjában a t. kormány nyal végleges nyilatkozatot adni, én a választ tudomásul veszem azzal, hogy kérem a t. kormányt és a miniszter urat, méltóztassék a bortermelő kigazdák érdekeit figyelemmel kísérni és megővni.

Szederkényi Nándor: T. képviselőház! Én is tudomásul veszem a miniszterelnök urnak nyilatkozatát. Nagyon természetes, hogy én e tekintetben most sem a megnyugvásnak, sem a további nyugtalanságnak kifejezést nem adhatok, mert, mint a t. miniszter ur magát kifejezte, a kormány »meg fogja óvni a magyar érdekeket.« Ennélfogva, míg tényeket nem látunk magunk előtt, bírálatba nem bocsátkozhatunk. Abban a reményben vagyok, hogy a magyar bortermelők csakugyan a magyar kormány gondoskodásában fognak részesülni.

Elnök: Mivel a választ a miniszter ur maga is ideiglenesnek jelentette ki, határozat-hozatalnak helye nincs. Az interpellációk ter-

mészetesen kiadatnak úgy a földmivelésügyi, mint a kereskedelemügyi miniszternek. Következik?

Nyegre László jegyző: Lovászy Márton interpellációja a magyarországi görög-keleti szerb egyház viszonyai tárgyában a miniszterelnökhöz!

Lovászy Márton: Csak igen röviden óhajtom a t. ház figyelmét igénybevenni. Talán ismeretes a t. képviselőház előtt, hogy a magyarországi görög-keleti szerb egyház kebelében meglehetősen szomorú állapotok vannak. A dolog lényegét röviden akként jellemzem, hogy a görög-keleti szerb nép és pátriárkája között nincs meg a kívánatos harmonia, a mely úgy a vallási, mint a társadalmi élet szempontjából szükséges volna.

Hogy mi idézte elő ezeket a viszonyokat, azt ebben a pillanatban fejtegetni nem kívánom, de fentartom magamnak azt a jogot, hogy esetleg a politikai viszonyok változtával, mikor ez a kérdés a magyar közérdekben nagyobb figyelmet kelthet, arra visszatérjek. Most csak arra kívánok rámutatni, hogy jó volna, ha a kormány némi gondot fordítana az ottani állapotok tanulmányozására és megszüntetné legalább azokat az okokat, a melyek a mai viszonyokat előidézték. Kívánatosnak találnám azt is, hogy a szerb nép ebben a kérdésben a magyar kormány részéről bizonyos jóakaratot és buzgalmat tapasztaljon, mert ellenkező esetben attól lehet tartani, hogy a szerb nép lelkében meglazul a bizalom és a ragaszkodás a magyar állam és annak kormánya iránt.

De, mondom, én ezen dolgok részleteibe belemenni nem kívánok, csupán egy konkrét adatot akarok fölhozni, a mely mutatja, hogy annak az elégedetlenségnek, a mely a szerb nép lelkében egyházi feje iránt él, van bizonyos alapja és jogosultsága.

A közelmúltban egy eset fordult elő, a mely azt bizonyítja, hogy a szerb egyház kormányzatában a nepotizmus uralkodik. Legutóbb megüresedett a temesvári görög-keleti szerb püspöki szék; erre a pátriárka egy rokona választatott meg, nem keresem, hogy milyen befolyásokkal, holott a püspöki karban, a mely mindössze hét tagból áll, a pátriárkának egy rokona már benn ül és figyelembe véve azt, hogy a pátriárkának végaszavazata és döntő szavazata, tehát kettős szavazati joga van, a görög-keleti szerb egyházi zsinat ki van téve annak, hogy a pátriárka családi tanácsává fog átalakulni és általa majorizáltatni fog.

Én nem tudom, hogy ez a választás a legfőbb helyre miként van felterjesztve, de óhajtanódnak találnám, hogy a kormány és elsősorban a miniszterelnök ur akként intézkedjék, hogy ez az abnormis állapot szanálást nyerjen és a szerb népben megnyugvás ébresztessék. Azért bátor vagyok a miniszterelnök urhoz a következő interpellációt intézni (*olvassa*):

»Interpelláció a m. kir. miniszterelnök urhoz:

1. Van-e tudomása a t. miniszterelnök urnak arról, hogy a temesvári görög-keleti püspökké megválasztott Létits György rokona Brankovits György pátriárkának?

2. Van-e tudomása arról a t. miniszterelnök urnak, hogy a püspöki zsinatban már van egy rokona a pátriárkának, és így, miután a pátriárkának kettős: úgy mint végszavazata és szavazategyenlőség esetén döntő szavazata van, a görög-keleti szerb zsinat a pátriárka részéről majorizálásnak van kitéve?

3. Nem lát-e a t. miniszterelnök ur ebben nepotizmust?

4. Hajlandó-e a t. miniszterelnök ur olyan irányu előterjesztéssel élni ő Felségéhez, hogy Létits György temesvári görög-keleti püspök választása legfelsőbb megerősítésben ne részesüljön?

Elnök: Az interpelláció kiadatik a miniszterelnöknek.

T. ház! Mielőtt az ülést bezárnám, a miniszterelnöknek van még egy előterjesztése. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Van szerencsém a m. kir. állami számvevőszéknek jelentését az 1902-ik évi állami zárszámadásokról benyújtani.

Kérem, méltóztassék azt kinyomatni, szétosztatni és előzetes tárgyalás végett a zárszámadás-vizsgáló bizottsághoz utasítani. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az állami számvevőszék jelentése ki fog nyomtatni, szét fog osztatni és előzetes tárgyalás és jelentéstétel végett a zárszámadás-vizsgáló bizottsághoz utasítatik.

Miután a t. ház a legközelebbi ülés idejét illetőleg már határozott, nem marad egyéb hátra, mint hogy a t. képviselőtársaknak minél boldogabb új esztendőt kívánjak az évforduló alkalmából. Ezzel az ülést bezárom. *(Felkiáltások: Eljen az elnök!)*

(Az ülés végződött d. u. 2 óra 50 perczkor.)

367. ORSZÁGOS ÜLÉS

1904 január 4-én, hétfőn,

Jakabffy Imre, utóbb báró Feilitzsch Arthur elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnöki előterjesztések. — A függőben lévő interpellációk jegyzékének bemutatása. — Sürgős interpelláció bejelentése. — A kereskedelemügyi miniszter benyújtja a kereskedelmi és forgalmi viszonyoknak Olaszországgal való ideiglenes rendezéséről; továbbá a pozsony—dunaszerdahelyi és komárom—dunaszerdahelyi gőzmozdonyu h. é. vasutak építésére és üzemeltetésére kiadott engedélyokiratok egyesítéséről, végül a budapesti h. é. vasutak budapest—czinkota—kerepesi vonalának Kőbányával való összeköttetéséről szóló törvényjavaslatokat, valamint a kaba—nádudvarh. é. gőzmozdonyu vasut engedélyezésére vonatkozó jelentését. — A pénzügyi bizottság jelentésének benyújtása az 1903. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat tárgyában. — Az unjonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fentartásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Zárt ülés.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Lukács László, Nyiri Sándor, Plósz Sándor, Berzeviczy Albert, Tallián Béla, Hieronymi Károly, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 25 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Szóts Pál, a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Dedovics György, a javaslatok ellen felszólalókat pedig jegyzi Endrey Gyula jegyző ur.

Mindenekelőtt kérem, méltóztassanak a mult ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Nyegre László jegyző *(olvassa az 1903. évi december hó 30-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van észrevétel a jegyzőkönyv ellen? *(Nincs!)* Ha nincsen, azt hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom a miniszterelnök átiratát, melylyel értesít, hogy József főherczeg ur ő cs. és királyi fensége a képviselőház részéről Klotild Mária Rajnéria főherczegnő ő cs. és kir. fensége gyászosa elhunytá alkalmából kifejezett részvétért legforróbb hálás köszönetét méltóztatott kifejezni.

Tudomásul szolgál.

Szomorú jelentést kell tennem arról, hogy közéletünk egyik érdemes és rokonszenves alakja, a ki a képviselőháznak is három országgyűlésen át volt tagja, Barcsay Kálmán Hunyad vármegye

főispánja az év utolsó napján elhunyt. A képviselőház bizonyára kegyelettel adózik a boldogult emlékének s azért indítványozom, hogy a t. ház az elhunytá felett érzett fájdalmas részvétének jegyzőkönyvileg adjon kifejezést. *(Helyeslés.)*

Azt gondolom, hogy ezt határozatkép kimondhatom.

Bemutatom Máramaros vármegye közönségének kétféle feliratát, a közutakról és vámokról szóló 1890: I. t.-cz. módosítása és a közadók kezelése tárgyában;

Torontál vármegye közönségének kétféle feliratát, a vidéki városoknak vízvezetékkel és csatornázással való ellátása — és a borfogyasztási adó leszállítása iránt;

Gömör-Kis-Hont vármegye közönségének feliratát, a községi és körjegyzők fizetésének rendezése ügyében;

Arad vármegye közönségének feliratát, a közigazgatási tisztviselők fizetésének rendezését illetőleg;

Sopron vármegye közönségének feliratát, a magyar földnek magyar kézen való megtartása tárgyában;

Heves vármegye közönségének feliratát, a hadkötelesekre vonatkozó nősülési tilalom megszüntetése iránt;

Udvarhely vármegye közönségének feliratát, a gyógyszerárak engedélyezése körüli eljárás tárgyában;

Trencsén vármegye közönségének feliratát, a külföldön lakó magyar földbirtokosok külön

megadóztatása iránt; *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Sopron sz. kir. város közönségének feliratát, II. Rákóczi Ferencz hamvainak hazaszállítása tárgyában; *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Végül a temesmegyei Német-Szent-Mihály község képviselőtestületének Szivák Imre képviselő által ellenjegyzett távirati kérelmét, melyvel a póttartalékosok érdekében tiltakozik a kisebbség erőszakos magatartása ellen és az ország ügyeinek alkotmányos és törvényszerű tárgyalását kéri.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

A házszabályok 239. szakasza értelmében bemutatom a függőben lévő interpellációk jegyzékét.

Szöts Pál jegyző *(olvassa a választ váró interpellációk jegyzékét).*

Endrey Gyula jegyző: Ugron Gábor!

Ugron Gábor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)*

A felolvasott kérdések jegyzékéből meggyőződhetik a t. ház arról, hogy a kormány harminczöt kérdésre nem adott választ. Ezen harminczöt kérdésben háromféle kérdés foglaltatik: először olyan interpellációk, melyek a Széll-kormány tagjaihoz intéztettek, azután olyanok, melyek a Khuen-Héderváry-kabinethez intéztettek, s végül olyanok, a melyek a jelenlegi kormány tagjaihoz intéztettek.

Az én nézetem szerint a kormánynak nyilatkoznia kell legalább is arra nézve, hogy a megelőző kabinetekhez intézett kérdésekre a feleletet hajlandó-e megadni, miután azok nem hozzá intéztettek. Ha erre nézve a kormány, vagy a miniszterelnök a kormány nevében tagadólag nyilatkozik, természetesen, hogy a jegyzékben foglalt interpellációknak egy része elesik; tartalmukhoz képest azonban a képviselőknek joguk lesz azon kérdéseket ismételni, avagy pedig teljesen elejteni. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Mindazonáltal az az állapot, a melyben most vagyunk, hogy az interpellációk hónapról-hónapra továbbvonszoltatnak és elintézését nem nyernek, sőt még annyi elintézés sem nyernek, hogy az interpelláló tudhatná azt, várhatná-e választ kérdéseikre, avagy sem, nem felel meg a parlamentáris élet követelményeinek. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Épen azért kérném a ház t. elnökét, méltóztassék a kormány tagjait figyelmeztetni, hogy nyilatkozzanak az iránt, mivel a hozzájuk intézett interpellációkra 30 napon belül válaszolni kötelesek, mikor tesznek eleget ezen kötelességüknek; azon interpellációkra pedig, a melyek más kabinetek tagjaihoz intéztek, hajlandó-e választ adni vagy sem? *(Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: A miniszterelnök ur kíván szólni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én egész röviden vagyok bátor csak annyit megjegyezni, hogy a kormány minden tagja tudja kötelességét és a

függőben lévő interpellációkra a válaszokat meg fogja adni, a mint a képviselőház tanácskozásai rendes mederbe jutottak. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Ugron Gábor: Ez nincs benn a házszabályokban! *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Addig, a mig ez meg nem történik, nem fogjuk a ház idejét interpellációkra adandó válaszokkal igénybevenni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Madarász József: T. képviselőház! Kifogásom van a t. kormányelnök urnak most elhangzott nyilatkozatára nézve. *(Helyeslés a baloldalon.)* Kifogásomat először azzal indokolom, hogy ezen kérdések közül igen sok akkor tétetett, a mikor senki sem mondhatja azt, — ok nélkül sem — hogy itt rendes tanácskozás nem folyik. *(Mozgás a jobboldalon.)* Tehát e részben már nincsen megtartva a kormány tagjai által a rájuk rótt kötelesség. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Másodszor lehetetlen, t. képviselőház, hogy tisztán csak egy kormányelnök izlésétől függjön az, hogy vajjon a képviselőház tanácskozása kellő alkotmányos mederben vitetik-e vagy nem. *(Helyeslés a baloldalon.)* Hiszen ez vád volna a kormányelnök ur részéről az elnökség ellen, mert én nem ismerem el, hogy e házban más, mint a ház elnöke tehessen bizonyos nyilatkozatokat a képviselők nyilatkozataira nézve. *(Helyeslés a baloldalon. Ellenmondások a jobboldalon.)*

Ezeket tartottam az igazi népképviselő, az erős kézzel vezetett, de igazi népképviselő alkotmányos szabadságára nézve megjegyzendőknak. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Rakovszky István: T. képviselőház! Én is kifogásolom a t. miniszterelnök ur felfogását, a mely a házszabályokba ütközik annyiban, a mennyiben házszabályainkban meg van határozva, hogy az interpellációk megtétele és az ezekre adandó válaszok megadása mikor történjék. A házszabályok 204. §-a ugyanis egészen határozottan kimondja, hogy az interpellációra a miniszterelnök vagy az illető miniszter mindjárt annak előterjesztése után, tehát rögtön válaszolhat, de a mennyiben rögtön felelni nem akar, a miniszterelnök vagy az illető miniszter hatalmában hagyja azt, hogy később válaszolhasson. Azonban a 204. §. egyszeres kimondja az is, hogy az illető miniszter 30 nap lefolyása alatt köteles felelni az interpellációra. A midőn tehát a t. miniszterelnök ur vagy bármely miniszter ezen kötelezettségének eleget tesz, nem egyedül az interpellálóval szemben, hanem az egész házzal szemben és saját pártjával szemben teljesíti kötelességét. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Ezen kötelezettségét feltételekhez kötni nem szabad, mert ha ez feltételekhez lenne kötve, akkor a házszabályok azt egész határozottan megindokolnák és kimondanák, hogy ezen és ezen esetek beálltával pe-

dig a t. kormány fel van mentve azon kötelesség alól, hogy a hozzáintézett kérdésekre feleletet adjon. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

T. képviselőház! Figyelmeztetem a t. többséget, hogy ez egy nagyon veszedelmes felfogás. Ez által az egész interpellációs jogot ki lehet játszani. *(Mozgás és ellenmondások jobbfelől.)* Nem mondom azt, hogy a t. miniszterelnök urnak ez lenne szándékában, de előfordulhat olyan eset is, a mely rögtöni felvilágosítást igényel és akkor . . . *(Mozgás és ellenmondások jobbfelől.)*

Mandel Pál: Akkor majd tudni fogja, hogy mit tegyen!

Rakovszky István . . . és akkor egy másik kormány ezen feltételek mögé bujva, megtagadhatja a feleletet. Hiszen olvashattuk mostanában is, hogy Bileken olyan dolgok történtek, a melyek mélyen érintik Magyarország népeit. Ha tehát ilyenféle interpelláció terjesztetik elő, a melynek elintézése, úgy gondolom, sürgős országos érdek, akkor, ha a t. miniszterelnök ur hű akar maradni ezen felfogásához, nem tudom, hogy mikor fog azon helyzetbe jönni, hogy felelhessen. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Ennél fogva én a t. miniszterelnök urnak ezen felfogását nem osztom és csatlakozom azon felfogáshoz, a melyet Ugron Gábor t. képviselőtársam itt kifejtett. *(Mozgás és felkiáltás jobbfelől: Jól van! Jól van!)* Vajjon ön szerint jól van-e, vagy nincs jól, ez engem igen keveset érdekel, t. közbeszóló ur! *(Zaj a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! balfelől.)* Én itt kötelességemet teljesítem, *(Mozgás és ellenmondások a jobboldalon. Zaj. Halljuk! balfelől.)* még pedig meggyőződésem szerint s abban semmiféle gunyos jóváhagyások vagy jóvá nem hagyások által, a melyek a t. túldoldal részéről jönnek, legkevésbé sem engedem magamat akadályoztatni. *(Élénk helyeslés balfelől. Mozgás és felkiáltások jobbfelől: Jól van! Derűltség a jobboldalon.)*

Szederkényi Nándor: T. képviselőház! Én egy tény konstatálása végett állottam fel. Itt felszólalás történt arra vonatkozólag, hogy a házszabályok értelmében a t. miniszter urak 30 nap lefolyása alatt az interpellációkra felelni tartoznak. Ez a házszabály rendelkezése. A t. miniszterelnök ur erre azt mondja, hogy ők pedig addig nem válaszolnak, a míg a helyzet így vagy amúgy nem alakul. *(Felkiáltások jobbfelől: Jól teszi! Igaza van!)* Én most csak ennek konstatálása végett szólalok fel, valamint annak konstatálására, hogy nem állhat meg a t. miniszterelnök urnak az a vádja, hogy erről az oldalról a házszabályt sértének. Erről az oldalról a házszabályt senki meg nem sérti . . .

Mandel Pál: Hát mit csináltak egy esztendő óta? Mit csinálnak ma? *(Nagy zaj jobbfelől. Elnök csenget.)*

Szederkényi Nándor: Ismétlem: a házszabályt itt senki sem sérti. *(Zajos ellenmondások*

jobbfelől. Felkiáltások a jobboldalon: Kijátszszák a házszabályokat! Igenis sértik a házszabályt!) S ha önök azt állítják, hogy itt a házszabályt sértik, . . . *(Zaj a jobboldalon. Halljuk! balfelől.)*

Elnök: Csendet kérek!

Szederkényi Nándor: . . . akkor önök a ház elnökei ellen a legsúlyosabb vádat emelik, *(Ugy van! balfelől. Zajos ellenmondások a jobboldalon.)* mert a házszabályok feletti őrködés elsősorban az elnök ur kötelessége. Ne vádolják tehát önök *(Zajos ellenmondások jobbfelől.)* úgy az előbbi, mint a jelenlegi elnök urat. *(Folytonos zaj és ellenmondások a jobboldalon.)*

Ezt akartam elsősorban konstatálni, másodsorban pedig azt, hogy itt a t. miniszterelnök ur világosan megmondotta azt, hogy ő a házszabályoknak engedelmességre nem fog, . . . *(Ugy van! balfelől. Zajos ellenmondások a jobboldalon.)*

Ugron Gábor: Nekünk kényur nem kell! Tirannust meg nem tűrünk!

Szederkényi Nándor: . . . a házszabályt tehát a kormány sérti meg. *(Élénk ellenmondások és folytonos zaj a jobboldalon. Igaz! Ugy van! balfelől.)* Ezt akartam a ház és a nagy közönség színe előtt megállapítani, *(Zajos ellenmondások a jobboldalon. Elnök csenget.)* hogy a házszabálysértés nem innen, hanem a kormány részéről követték el. *(Ugy van! Ugy van! balfelől. Nagy zaj a jobboldalon.)*

Elnök (csenget): T. ház! Ugron Gábor t. képviselő ur felszólalására vonatkozólag megjegyzem, hogy a függőben levő interpellációkra nézve a ház elnöksége teljesítette a maga kötelességét, *(Halljuk! Halljuk!)* a mennyiben több mint 30 nap előtt beadott interpellációkra nézve az illető miniszter uraknál a válasz megadását megsürgette. Ennek alapján tehát kérem, hogy a felolvasott jegyzéket tudomásul venni méltóztatásuk. *(Helyeslés.)*

Bakonyi Samu képviselő ur sürgős interpelláció előterjesztésére kért és kapott engedélyt. Az interpelláció a honvédelmi miniszter urhoz lesz intézve a debreczeni 39. gyalogezredben az ottani szabadságszobor megkoszoruzásának szándéka miatt történt vizsgálati fogságba helyezések ügyében.

Az interpelláció előterjesztésére félhárom óra tüzetik ki.

A kereskedelemügyi miniszter ur kíván előterjesztést tenni.

Hieronymi Károly kereskedelemügyi miniszter: T. képviselőház! Van szerencsém egy törvényjavaslatot benyújtani a kereskedelmi és forgalmi viszonyoknak Olaszországgal való ideiglenes rendezéséről, (Irom. 480) továbbá egy törvényjavaslatot, a pozsony—dunaszerdahelyi és komárom—dunaszerdahelyi gőzmozdonyu h. é. vasutak építésére és üzemeltetésére engedélyokiratok egyesítése tárgyában (Irom. 481). Kérem a kereskedelmi viszonyokra

vonatkozó javaslatot a közgazdasági és pénzügyi bizottsághoz utasítani, emezt pedig a pénzügyi és közlekedési bizottsághoz. Azután van szerencsém betérjeszteni egy jelentést (Irom. 482) kaba—náádudvari h. é. gőzmozdonyu vasut engedélyezése tárgyában, ezt is kérem a közlekedési és pénzügyi bizottsághoz utasítani. Végre van szerencsém egy törvényjavaslatot benyújtani a budapesti h. é. vasut budapest—czinkota—kerepesi vonalának Kőbányával való összeköttetése tárgyában. (Irom. 483) Ezt is kérem a közlekedési és pénzügyi bizottsághoz utasítani.

Elnök: A kereskedelmi és forgalmi viszonyainknak Olaszországgal való ideiglenes rendezéséről szóló törvényjavaslat ki fog nyomatni, szétosztatni és előzetes tárgyalás végett a közgazdasági és pénzügyi bizottsághoz utasítatik. A budapesti h. é. vasut budapest—czinkota—kerepesi vonalának Kőbányával való összeköttetéséről szóló törvényjavaslat ki fog nyomatni, szétosztatik és előzetes tárgyalás végett a közlekedési és pénzügyi bizottsághoz utasítatik. A kereskedelemügyi miniszter jelentése az országgyűléshez a kaba—náádudvari h. é. gőzmozdonyu vasut engedélyezése tárgyában a közlekedési és pénzügyi bizottsághoz utasítatik. A pozsony—dunaszerdahelyi és komárom—dunaszerdahelyi gőzmozdonyu h. é. vasut építése és üzembe vételére vonatkozó törvényjavaslat a közlekedési és pénzügyi bizottsághoz utasítatik.

Neményi Ambrus, a pénzügyi bizottság előadója kíván előterjesztést tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Neményi Ambrus, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! Van szerencsém bemutatni a pénzügyi bizottság jelentését (Irom. 433, 484) az 1903. évi állami költségvetésről szóló 433. számú törvényjavaslat tárgyában. Kérem a t. házat, méltóztassék ezen jelentést kinyomatni, a ház tagjai között szétosztatni és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre tüzetni.

Elnök: A pénzügyi bizottság jelentése az 1903. évi költségvetésről szóló 433. számú törvényjavaslat tárgyában ki fog nyomatni, szétosztatik és annak idején az osztályok mellőzésével napirendre tüzetik.

Következik az 1889. évi VI. törvenyzikk 14., valamint az 1890. V. törvenyzikk 3. §-a rendelkezésének, illetőleg a közös hadsereg és haditengerészet, valamint a honvédség számára megállapított ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fentartásáról szóló törvényjavaslat általános tárgyalásának folytatása.

A zárszóra jogosult képviselők sorában következik Holló Lajos.

Holló Lajos: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* A miniszterelnök ur ujévi beszédében romok felett tekint végig, a melyekben parlamentárizmusunk most hever és kitüzi az ő kormányzati programját, a melyet abban lehet összefoglalni, hogy ő ezekből a romokból

helyre akarja állítani a magyar parlamentárizmusnak régi ideákon felépült épületét. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: A viczinálisokat! Derültség.)* Ő szerinte ezeknek a háborgó érzelmeknek lecsillapítása bizonyos engedményekkel csak egy mellékcél volt, ez csak a bajoknak momentán orvoslása volt. A főczél, a miért ő a kabinet alakítására vállalkozott, abban áll, hogy ő itt rendet teremtsen, az ilyen küzdelmeknek a megújulását lehetetlenné tegye és olyan alapjait rakja itt le a parlamentáris rendnek, a melyek a politikai élet elitjeinek küzdőit állítják majd sorompóba; ellenben az ilyen excessusok, az ilyen kitörések, a melyek itt most történtek, örökké megszűnjenek.

Főllál a t. miniszterelnök ur, mint egy modern Szent György lovag, a ki vértézve van a legszebb elvi küzdelmek fegyverzetével, hogy levágja a sárkánynak, a hidrának minden fejét, hogy megmentse a magyar parlamentet. Igazán kár, hogy ennyi lelki erő, ennyi parlamenti erély, a mi a t. miniszterelnök urban összpontosul, ott rejtőzött abban a satnya korszakban, midőn a jog, törvény és igazság jelszavai voltak a zászlóra felírva, ott rejtőzött a pártköteléknek némaságában, ott rejtőzött előbb is a Bánffyféle korszakban és később is sohasem lépett előtérbe, hogy megvívja a harcot. De a mi késett, az el nem mult. Eljött tehát az igazi parlamentárizmus szinkörére, kibontotta zászlóját, melyre az van írva, hogy meg kell törni az ilyen ellentállásokat, pártot szervezett magának és ezzel a fényes vértézzel küzdötte ki azt a helyet, a melyen ül, hogy a parlamentárizmus nagy elveit diadalra segítse. Megszakította azt a régi irányzatot, hogy az udvaronczkodás csoszogó kalucsnijában a hátulsó udvari lépcsőn szöknek fel a parlamentnek reformálását célzó politikusok, nem pártot szervezve, nem tábor hozva össze, de hogy ide jöjjenek az udvarnak minden hatalmával, hogy szembeszálljanak a küzdelemmel, szembeszálljanak saját pártjuknak is idegenkedésével és ekként felvértézve akarják lehetetlenné tenni a nemzeti küzdelmet és a parlamentáris harcot a nemzet érdekében. *(Ugy van! balfelől.)*

És ime, az a miniszterelnök, a ki oly magas piedesztálra állítja a parlamentárizmust, nem azt az utat követi, melyen az igazi parlamentárizmust ki kellene vinni annak a hatalomnak és annak az állásnak birtokáért, hanem követi azt az utat, a mely szégyenfeltja Magyarország parlamentárizmusának, hogy a hátulsó ajtón való besompolygások árán, az udvar kegyeibe való becsempészkedések által szerzi meg a hatalom azon eszközeit, *(Ugy van! balfelől.)* melyekkel nem szégyenli talán egy politikus büszkén és felemelt fejjel elfogadni azoknak a Huldigungs-Visiteknek tapsait, melyeket föl kell neki szállítani Bécsbe, hogy ott ugyancsak tovább vigye és tovább szolgálhassa az udvari politikát. Ezek a tapsok, a melyek kijárnak mindenkinek,

a ki annak a hatalomnak az élén áll, megszerényítő jelei és utmutatói annak a parlamentáris életnek, a melyben most Magyarország szenved.

Ezzel szemben, ezzel a fényes, nagy és elokvens programmal szemben, amelyet a miniszterelnök ur felállít nekünk és sokaknak, mily szerény és kicsiny program az, a mely ideálként lebeg mielőttünk. Nem több és nem más, mint annak a háromszáz és nem tudom mennyi idős katonai osztrák hatalomnak az ország testéről való eltávolítása, *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* a nemzetnek önmagának való visszaidása, *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* hogy e XX. század rohanó korszakában, midőn minden nemzet megszerzi nemzetiségének minden feltételeit, e rohanó korszakban a magyar nemzetet is odaállítsuk az önálló szabad nemzetek sorába és azt a százados nyomást, azt az ígát a magyar nemzet testéről, szervezetéről lefejtjük, és e mellett másik programpontunk az, hogy a parlamentárizmus feletti uralmat átadjuk a nemzet kezébe, kiragadjuk a korona korlátlan és feltétlen rendelkezéséből és átadjuk a nemzet hatalmába.

Ez az a szerény program, a mely összeközi azon fényes, hatalmas és megtapsolt programponttal, a melyet a miniszterelnök ur ideállít, és a melylyel szemben nincs meg nekünk az a hatalmunk, az az erőnk, a melyet a program érvényesítésére ő vehet igénybe. Az nekünk nincsen rendelkezésünkre. A mi programunk el van rejtve, kicsiny, észrevehetetlen helyen, a milliók lelkében, vágyakozásában. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ott él csak és várja azt az erőt, mely felszabadítja a nemzetet e kínos nyomások alól, és melynél fogva megtalálhatja érvényesülését a miniszterelnök ural és a többséggel szemben. *(Helyeslés a baloldalon.)*

A t. miniszterelnök ur az ő ujévi beszédében az obstrukció ellen való nagy felvonulását az obstrukció megtörésére intézte, és nagyon sötét hátteret rajzolt, a melyben azok a visszaélések, veszélyek és károk, a melyeket ez az obstrukció idéz fel, hátborzongató színekkel vannak lerajzolva. Az ember kétségbeesnek az ily sötétség láttára, ha az ügyes szinpadri rendező nem gondoskodik róla, hogy a jelenet gyorsan változzék, a sötét hátteret ragyogó szinpompa váltsa fel, fény és tündöklés ragyogjon fel rögtön a színen, a melyen mindazok a fényes engedmények, vivmányok, a melyeket ez a küzdelem létrehozott, oda vannak állítva a nemzet elé, mint soha nem várt, senki által nem remélt eredmények, a melyek ott ragyognak a magyar közélet színterén.

Ha ez az obstrukció oly rettenetesen káros, elítélendő és meghiusítandó, akkor a t. miniszterelnök ur minek tulajdonítja ezeknek az engedményeknek létrehozását? Azon 35 esztendő elítélő korszaknak-e, a melyet ő és elődjei tá-

mogattak? Annak tulajdonítja-e, vagy egyedül annak az ellentállásnak, a melyet itt a parlamenten szerveztünk és a melyet a nemzet is magáévá tett? Nem annak tulajdonítja-e, hogy vannak engedmények?

De ha ez nem volt káros a t. miniszterelnök ur szerint mindaddig, míg mások ültek azon a helyen, a mig egy Széll Kálmán, egy Khuen-Héderváry ült azon a helyen, miért lett egyszerre káros, a mint gróf Tisza Istvánról és a régi Tisza-rendszer felújításáról volt szó? Mert látnivaló, hogy a küzdelemnek csak azért van most már oly nagy kára és oly nagy hátránya, mert ennek a rendszernek megerősítését akarja lehetetlenné tenni és a rendszerrel szemben a nemzeti haladásnak útját tovább is nyitva akarja tartani, *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* továbbra is egyengetni akarja.

E miniszterelnöki programmal szemben még sulyosabb és még szomorítóbb az, a mit a t. miniszterelnök ur a legközelebbi multban itt ezzel a nemzeti programmal szemben felállított: az a szomorú lemondás, melyet a nemzetnek ő hirdet.

Azt mondja, hogy az az osztrák katonai hatalom, a mely Magyarország felett szervezve van, ebben a helyzetében törvényes, jogos és ő ebben a szervezetben a nemzeti védelemnek és biztonságnak leghelyesebb, legjobb, legsikeresebb lefektetését látja, a melylyel szemben mindenemű újítástól ez a kormány tartózkodni fog.

Mikor ő ennek a rendszernek ezen dicsőhimnuszokat zengi, nem elégszik meg saját ítéletének és saját pártja állásfoglalásának hangoztatásával, hanem felidézi a történelmi multat, régi századoknak hagyományait és azt állítja, hogy soha ez a nemzet ennek az állapotnak, az osztrák katonai hatalom fentartásának jogosságát és törvényességét kétségbe nem vonta és felállítja azt, hogy nyelvi tekintetben a korona és a dinasztia részéről soha engedmények e nemzet részére nem tétettek.

T. képviselőház, mások is foglalkoztak már ezzel a kérdéssel, én is foglalkoztam, és mivel messzire vezetne ezen állítás tévességét és helytelenségét kimutatni, nem szándékozom ezt most tenni. Abban tökéletesen igaza van a t. miniszterelnök urnak, hogy ez a hatalmi rendszer, a mely Magyarország felett századok óta fennáll, erejét következetesen és szívósan abból a katonai erőből merítette, a melyet az országban megszerveztek, ösztönszerűleg belátván, hogy a mely perczben sikerül Magyarországon áttörni ezen katonai hatalomnak a szellemét, abban a perczben összetörik az a császári erő és terjeszkedés, a melynek szolgálatában állott, és a nemzeti jogoknak elismerése is keresztül fog menni és előhaladást nyer.

A miniszterelnök ur állításainak igazságát a történelem világánál, hacsak nagyon röviden is, mégis helyre kell állítanunk, mert az a két periodus, a melyben a nemzet szemben állt a

Habsburg-ház hatalmi törekvéseivel, fényesen beigazolja, hogy a nemzet ezen állapotok jogoságát és törvényességét nemcsak soha el nem ismerte, de az ellentállásának hosszú sorozatát fejtette ki vele szemben, beigazolja továbbá azt is, hogy ezek a törekvések szívós, következetes, szigorú és egymásután alkalmazott fegyverekkel tökéletes eredményre is vezetnek.

Az első periodust, t. képviselőház, három osztrák uralkodó rakta le, és alapjainak lerakásánál nemcsak ezen osztrák katonai hatalom szolgált támaszul, hanem mindjárt az első esztendőkből a politikai hatalom szervezését is kezükbe vették, felállították Magyarország egész területén a német hivatali szervezetet a kamarákban, helytartóságokban, és ez által a magyar adminisztráció uralmát is hatálytalanították. Ezen katonai és politikai szervezeten kívül leginkább szervezték a társadalmat saját céljaira szerint. A mi azelőtt Magyarországon nem volt és csak az osztrák császári hűbériség intézményéből folyt, a kitüntetéseknek, előkelő állásoknak, mánási czimeknek, báróságoknak, grófságoknak a felállítása ezen császári hatalom alapjainak lerakásakor következett be, hogy társadalmilag is szervezzék a nemzetet a maguk céljaira. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* A mit az egyéni hiúság kielégítésére ki lehetett találni, a mit az egyéni nagyravágyás és kapzsiság céljaira fel lehetett használni, mind azt ezen császári hatalom az ő uralmának lerakásánál igénybe vette.

Ezzel szemben a nemzet, a midőn az első 80 év eltelt, felvette az ellentállásnak legszélsebb fegyvereit. Egy százéves küzdelem következett be, a melyben hat egymásután következett fegyveres támadás, fegyveres harc és fegyveres ellentállás keletkezett ezen rendszer megtörésére. És mindennek az volt az alapja, hogy a nemzet ezen osztrák katonai hatalommal szemben elégedetlen volt. Minden törvénynek sérelme az, hogy az idegen katonaság az országba vitessék. És ha a miniszterelnök ur megnézi azokat a panaszokat, a melyeket abban az időben is emeltek, akár a Bethlen-féle *Recrudescunt*-ban, mindezekben az idegen katonaságnak marcangolása, az idegen katonaság felállításának jogtalan és törvénytelen volta az, a mely ezen nemzetben az ellentállást felkeltette. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

Rendkívül tanulságos és a nemzetre nézve becses dolog lesz, ha valaki össze fogja állítani ezen küzdelmek sikertelenségének okait. Én azokra nem kívánok rámutatni, csupán ezen küzdelmeknek konzekvenciáit akarom néhány szóban levonni, és e küzdelmekből a tanulságokat kiemelni.

Mindegyik küzdelem fényes eredményeket ért el, kivéve talán a Wesselényi-féle összeesküvést, a melyet csirájában elnyomtak. Mindegyik küzdelem akként végződött, hogy az egész osz-

trák katonai hatalmat fényes győzelmek árán kiszorították az országból, megtisztították tőle az egész országot, de a sikertelenségnek a magva abban állott, hogy midőn ezek a győzelmek bekövetkeztek, mindig előállottak a közvetítők és békitők *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* jó szándékkal, a kik azt mondták, meg kell elégedni kevesebb eredményekkel, olyanokkal, a minőket a Bocskay-féle felkelés után Illésházy nádor hozott, később Esterházy nádor, azután a Pálffyak és Károlyiak; mindezek azzal jöttek, hogy a nemzet elégedjék meg kevesebb eredménnyel; hiszen a fejedelem lojalitásában, a kivított eredményekben a nemzet meg fogja kapni azokat a garanciákat, a melyek jogainak tiszteletét biztosítják és jogainak védelmére szolgálnak.

Ezek a békekötések oly naivitással voltak megszerkesztve, hogy, ime, felolvasom az elsőnek következményeit, a melyeket az 1606. bécsi békekötésben hirdettek, a midőn a Bocskay-féle fényes, győzelmes felkelést befejezték. Ez volt a point-je az ő megállapodásaiknak: »Minden nemzetségeket kirekesztett ez az egyezés Magyarországból, kik Európának minden részeiből és Ázsiából is mint a hadakozásnak szérűjére idegyülekeznek vala, és az országot és a nemzetet rontják vala.« A feltevés mindig az volt, hogy teljes győzelmet értünk el, hogy erről a szérűről, a hova Európának minden részéből a szemét lerakodott, a mely egyaránt rongált és rontott Magyarországon jogot, valamint életet és biztonságot, ezt a szemetet örökre kiszorították, hogy megtisztították ettől a nemzetet.

Ilyen naivitások vonulnak végig az egész küzdelmen annak befejezéséig, mert hitték és remélték, hogy rábizva magukat a császári vagy a királyi hatalom kegyelmére, arra a lojalításra és arra az atyai szivre, a melyet mindig tanusítottak, ezek megadják a nemzetnek azokat a biztosítékokat, azokat a megnyugtatókat, a melyek ezen eseteknek megismétlődését lehetlenné fogják tenni. *Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

De ez nem következett be. Miért nem? Azért, mert ennek csakis egyetlenegy eszköze és módja van, az, ha a közhatalmat a nemzet kezében tartja. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Ha a közhatalmat egy ilyen békekötésnél, bármilyen legyen is az, — az 1867-iki is ilyen lesz, a mint reá fogok majd térni — a nemzet a kezéből kiadja, lehetetlen, hogy az a hatalom, a mely későbbi időben rendelkezik mindennel, a mi értékes az emberek előtt, a gyenge emberek előtt, rendelkezik a hivatalok kezelésével, rendelkezik a vagyoni előnyökkel, a kitüntetések osztogatásával, rendelkezik mindennel, akkor, mondom, lehetetlenség, hogy ez a hatalom vissza ne essék az ő tradícióihoz, vissza ne essék ahhoz a hivatásához, a melynek a betöltését feladatként látja maga előtt és a melytől csak kényszerűséggel hagyja magát ideig-óráig eltávolítani, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalom.)*

lehetetlenség, hogy vissza ne essék ezen szuppozíciókhoz és a maga részéről, a mint megteheti, megkötött kezének kötelékeit széjjeltépni ne akarja, és ne törekedjék ismét a maga régi irányába vezetni és terelni az állapotokat. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) Hogy a nemzet, t. képviselőház, a közhatalomnak kezelését nem mint kizárólagos faktora a szuverenitásnak, — mert a trónnak és koronának jogait senki sem akarja háttérbe szorítani annyira, hogy a mennyire megilleti őt ez a jog az alkotmány szelleménél, természeténél és jogánál fogva, hogy ne birja a szuverenitást a szentesítés, a vétő-jog tekintetében, hogy meg ne adassanak ezek az előnyök neki, azt senki sem kívánja, — de hogy minden közhatalom felett, kezdve a katonai hatalomtól, a föltétlen rendelkezési jog, a dispozició, az intézkedés ne a nemzet kezében maradjon, nemcsak a kezelés, de a rendelkezés joga is, a míg erre nem törekszünk, addig a nemzet még a legfényesebb tények mellett, az ellentétlenségnek bármilyen ereje mellett sem fog állandó sikereket, állandó eredményeket elérni. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*)

Igy végződött, t. képviselőház, ennek a küzdelemnek az első periodusa. Most még csak a másodikra akarok egész röviden rámutatni. (*Halljuk! Halljuk!*) A második periodusnak széles keretekben rakta le az alapjait más három Habsburg-uralkodó az osztrák császári hatalom javára. Ez a három Habsburg volt III. Károly, Mária Terézia és II. József. Itt is elő voltak készítve az előzmények, még pedig a katonai hatalom által, a melytől ők csak némelykor tértek el, mint pl. az örökösödési háboruban, a midőn egyéni érdekeiket, családi érdekeiket kellett védelmezni; és akkor jó volt a magyar erővel való védelem is. De máskülönben idegen katonákkal, idegen császári hatalom fentartására törekedtek, a mely továbbra is a császárság alapjának fentartásául szolgált. Ennek az érdekében lett a politikai hatalom szervezve a kamarákkal, a helytartóságokkal, idegen tisztviselőkkel és alapjául szolgált a kezében lévő szervezet, a melyet az előbb érintettem, a kitüntetéseknek és hivataloknak osztogatásával. És ehhez hozzájárult két hatalmas újabb fegyver, a melyekkel ők jogukat védelmezni iparkodtak. Az egyik az egész országnak gazdaságilag való leköttése, saját császári hatalmuknak és másik államuknak részére, a második pedig a kulturailag való leköttés. Ez a gazdasági leköttetés, a mely eddig érintetlen volt a Habsburg-uralkodók által, az utóbb említett három császár által elementáris erővel ragadtatott meg. Bámulatos szívóssággal, sőt — az ő szempontjukból — még a fejedelmi erények nagyságával is, minden erejükkel rávetették magukat, kicsinyes materiális szempontokat is figyelembe véve, e gazdasági leköttetés felidézésére, hogy ez által saját államuknak, saját családi fészüknek nagyságát, fényét és jólétét emeljék.

Csodálatos és bámulatos eszközöket ragadtak meg és mind, de mind csak Magyarország hátrányára és megrontására, (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) és ezen gazdasági leköttetés mellett jött a második, a kulturai leköttetés, a melyet Mária Terézia szépen és enyhén, cukros és mázos eszközökkel és módokkal folytatott, ellenben fia már durva eszközökkel, az iskolai rendszabályok kiadásával, a némesítésnek erőszakos eszközeivel akarta ezen kulturai leköttetséget a saját császársága hatalmának fundamentumai közé besorozni. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) Ezen második periodussal szemben, t. képviselőház, az ellentétlenség egészen más, a harcz egészen más és a siker is egészen más. 1791-ben vette kezdetét ezen küzdelem és befejezését 1848-ban, tehát körülbelül 57 év után nyerte egy jó félszázadon keresztül, de ekkor tökéletesen diadalra jutott, még pedig nem fegyveres ellentétlenség, hanem parlamenti harcznak révén vette fel 1791-ben a maga munkáját. Kiindult azokból a sérelmekből, a melyek már előbb megvoltak; a magyar eszredek panaszt tettek az országgyűlésnél, az országgyűlés magáévá tette ezeket a sérelmeket a feliratokban, határozatokban, manifestumokban, törvényekben, mindenütt kifejezést adott a magyar nemzet sérelmeinek. Épen a katonai szervezés terén következetesen hangoztatta ezeket a sérelmeket, épen ellenkezően azzal, a mit a miniszterelnök ur fenhőjázóan, a magyar történeti igazságok meghamisításával állít, hogy t. i. a magyar nemzet ezeknek az állapotoknak a törvényességét soha kétségbe nem vonta. Ellenkezőleg, tagadta azok törvényességét, mindig, le a legutolsó fokig, sohasem ismerte el, hogy Magyarország másképp volna kormányozható, mint független országgént, a mely a saját viszonyai, saját törvénye, saját jogrendje alapján akar élni és a melyet különösen katonai vonatkozásban saját törvényei szerint kell kormányozni. Mindezeket a sérelmeket odaállították, szembe a dinasztia folytonos, következetes császári és osztrák hatalmi rendszerével. (*Élénk helyelés balfelől.*)

És jöttek ennek a szívós küzdelemnek a fokozatai és győzelmei egymásután, a melyeket lelki gyönyörűséggel kell magyar szempontból tekinteni és nem azzal a sivár lemondással fogadni, hogy eredményeket pedig ez a nemzet elérni nem birt soha. Ez az állítás ép olyan falsum, ép olyan valótlanosság a magyar nemzeti történelmi igazságokkal szemben, mint az előbbi állítás. Győzelmeket ért el a nemzet lépésről lépésre. Ott volt az első, az 1791-iki törvény, a melyben kimondták, hogy magyar honos tiszteknek kell lenniök a magyar hadseregben. Ott van az 1791. évi XVI. t.-cikk, a mely kimondja, hogy az idegen nyelvet ki kell minden közigazgatásból szorítani; (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*) ott van 1807, 1830, 1840 és 1844: mind egy-egy bástyafok a nemzeti ideálok felé;

a magyar nemzet jogai a hadseregben, a tiszt-képzésben, a hadparancsnokságok levelezésében, a magyar nyelv használatában lépésről-lépésre haladnak előre és végre teljes befejezést nyernek abban, a mit a miniszterelnök ur eltüntet, semmivé tesz, az 1848-iki nagy eredményekben. A miniszterelnök ur szerint nem ért sikert a nemzet, és elmellőzi ezt a leghatalmasabb kupoláját a politikai, a parlamenti és a közéletnek, a melyet Magyarország fölé emeltünk, nem fegyveres erővel, de a parlamenti harcok eredményeiként 1848-ban, a melyek alapján ő mint független, felelős miniszterelnök azt a helyet elfoglalja, a melyek alapján mi itt ülünk és a melyek alapján Magyarország a hadügyekben teljes önállóságot vívott ki; a képviselőházban ült hadügyminiszterünk, a ki rendelkezett a haderővel és ez a rendelkezés nemhogy ellentmondásra talált volna, hanem tudjuk, hogy az összes hadtestek, a melyek addig az osztrák császári hatalom alatt állottak, a magyar alkotmányra felesküdték, a tisztek a magyar hadügyi kormányzat alá helyeztetek, az egész hadsereg kizakított az osztrák közösség szervezetéből és Magyarország alkotmányos uton elnyerte szivós küzdelem után azt, a mit minden független állam el kell, hogy nyerjen: a közintézményeink és főleg hadereje felett való teljes és tökéletes rendelkezést. (*Helyeslés balfelől.*)

Ezekre én csak kényszerűségből mutattam rá, bár nem ismerem hasznosabb foglalkozást magyar szempontból, mint ha kritikai bonczolás tárgyává tesszük ennek a küzdelemnek minden fázisát, eredményeit, hibáit, ballépéseit, hogy a későbbi eredmények ezekből okulva, eredményes küzdelmet folytathassanak. Mert az 1868-iki kiegyezésnél ismét nem történt más, mint a régi eset ismétlődött, hogy kiesett a nemzet kezéből a közhatalom kezelése. Tudjuk, hogy már nem saját hibánkból. Azok a régi multnak a tévedései, a mikor szét volt a nemzet darabolva felekezettek és társadalmi osztályok szerint; 1848-ban ezek mind megszűntek és egy nagy nemzeti egységbe olvadt össze az egész nemzet és ki is vívta azt, hogy a közhatalom az ő kezébe kerüljön. És tudjuk, hogy csak idegen beavatkozás és idegen túlerő volt az, a mely ennek továbbvitelét megakasztotta, lehetlenné tette, és bizonyos kishitűség talán, a mely az utolsó perczen elfogott egyéneket, a kikben talán ennek a kishitűségnek nem lett volna szabad megelennie. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*)

De, t. ház, az eredményekben csak oda jutottunk, hogy a közhatalom kiesvén a nemzet kezéből, megint csak a papiroson való jogok jutottak osztályrészéül és az a dualizmus állítatott fel, a mely egyenlőséget szab meg a két állam között minden közintézményben, a mely a hadseregben is, a külügyekben is és más téren is Magyarországot épen olyan egyenlő államnak ismeri el, mint Ausztriát, tehát az intézményekben is ezen egyenlőségnek kellene

érvényesülnie. És mi lett — mint tudjuk — a következmény, t. ház? A következmény az lett, hogy ezt csak mintegy üres ígéretként hangoztatták, a mely csak arra szolgált, hogy — mint a miniszterelnök ur most mondja — momentán kisegítőül lecsillapítsa a kedélyeket. De a főczél nem ez; a főczél az, hogy olyan parlamentáris rendszer hozassék létre, a mely parlamentáris rendszerben ennek a helyzetnek korlátlan és akadálytalan uralkodása lehetlenné tétessék. A főczél akkor az volt és el is éretett. Ma tehát azon, már eddig is megfundált hatalomnak eszközeihez, a melyek állottak a katonai és társadalmi hatalom szervezésében, a melyhez hozzátoltatott a gazdasági szervezet, most újabb alap jött: a parlamentárizmus formalitásai és szervezete, a mely kizárólag ennek a hatalomnak céljaira alakítottát át. A hatalom tehát ezt ragadta magához, mint egy új alapját az ő fentartásának, és a parlamentárizmus ezen formáságában belopva és bevéve magát, onnan intézi állandóan az ő fentartására szükséges támadásokat mindazok ellen, a kik ezt a fentartást megtámadni merészlik. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) Hogy lehetne, t. képviselőház, ezzel szemben felvenni a harcot? Hiszen ha rendelkezésre állnak is a legkiválóbb erők, a legkiválóbb szellemi és legkiválóbb és legerősebb anyagi erők, ezek mind mégis csak egyéni eszközök; ezzel szemben a közhatalom szervezve van pénzügyileg, szervezve van hivatalokban, szervezve van katonai erőkben, szervezve van mindenképen, s ezzel szemben az egyéni erő, ha százszor a fejével a falnak megy is, össze kell, hogy törjön, ezeket a küzdelmeket sikeresen nem lehet megvívnia, mert a szervezett közerővel, annak minden nyilvánulásaival szemben, szervezett sajtójával, közvéleményével és hivatali szervezetével szemben nem képes az egyéni erő, ha még oly ideális magaslatra emelkedik is, ezt a harcot felvenni.

Már most mi következhetik be, t. képviselőház? Bekövetkezik az, a mi itt történt is, hogy idejönnek ideális gondolkodású emberek, a kik azt mondják, a türelemnek, a várakozásnak, a bizalomnak fegyverzetét használjuk; majd ha mi szivósak leszünk a hűségben, a jóságban, akkor a bizalomnak olaja is meg fogja gyorsítani a szabadság szekereinek kocsiját és tengelyét. Vannak mások, a kik azt mondják, hogy nem nyugszunk bele, de küzdünk az elveknek hangoztatásával, elvi harcczal, a melylyel szembeállítjuk nyíltan a magunk álláspontját és próbáljuk kivinni, keresztültörni ezeknek az elveknek diadalát. T. képviselőház! Ezek közül sikeret egyik sem mutat fel, mert nem ezek az ideális küzdők győznek, és nem az elvi helyes és magasztos küzdelmet folytatók győznek, hanem győznek azok a csuszó-mászók, a kik hátsó ajtókon keresztül, alacsony ígéretetek által és a maguk szolgálatkészségének felajánlásával szerzik meg hatalmukat. (*Élénk helyeslés a balol-*

dalón.) A politikai küzdelemben még olyan ideális magaslaton állók is és még olyan csekély nemzeti igényeket táplálók is, mint a minő volt gróf Apponyi Albert husz éven keresztül, a kinek csak egy kicsi nemzeti programja volt, mint kormányképtelen programmal bírók ki vannak zárva a közhatalomból, mert nem lehet eredményeket elérni ezen az uton; eredményeket csak úgy lehet elérni, ha az illető magát a hatalom még használhatóbb eszközének mutatja ki. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*)

Ugron Gábor: A ki elárulja Magyarországot, az lesz Magyarország feje!

Holló Lajos: T. képviselőház! Mi a lehetőség ezen helyzettel szemben? Tovább tűrjük-e és tovább nézzük a dolognak ilyen fejlődését? Tovább tűrjük ezt ma, a huszadik században, a mikor körülöttünk, a nagy népek versenyében, mindenki elmarad, mindenki elgázoltatik, letportatik, a ki akár anyagi erejében nem szedi össze minden tehetségét, akár nemzeti jellegét ki nem építi és nem imponál nemzetiségei előtt? Tovább vigyük a türelemnek azon korszakát, a mely eredményeket nem tud felmutatni és a melynek a közeljövőben kilátása sincs arra, hogy eredményeket felmutathasson?

Hiszen, t. képviselőház, ez a hatalom, a mint szervezte magát 35 éven keresztül, szervezni fogja magát továbbra is, és ne várjuk, t. képviselőház, hogy az a hatalom, a mely ma azt kiáltja, hogy minden ujítást visszautasítok, minden ujítást kizárok, semmi ujítást el nem fogadok, önként fogja feladni azt, a mibe belelőtte magát. Ez, t. képviselőház, lehetetlenség. (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*) Tehát vagy arra kell magunkat elhatároznunk, hogy tovább tűrjük Magyarország pusztulását, tovább nézzük Magyarország alkotmányos gazdasági és nemzeti életének sülyedését és lássuk azt, miként deposszedálódik a magyar faj, hogy vándorol ki épen a legértékesebb elem, a melynek nyomában mindenütt pusztulás és rombolás támad, vagy pedig meg kell találnunk a módokat az ellentállásra, meg kell keresnünk a sikeres küzdelem eszközeit.

Ennek az ellentállásnak és küzdelemnek a sikeres módjaként sokan t. képviselőtársaink közül, egész jóhiszeműen, a fegyveres ellentállást állítják fel első lépésnek; bocsánatot kérek, de előttem úgy tűnik fel, hogy ezt a nagy ideát sokan profanizálják azzal, hogy kaszát és nem tudom én, miket emlegetnek, a mikre hívünk kellene a népet, ha e nemzet ellentállását meg akarja kezdeni. Én nem hiszem, hogy mi szolgálatot tennénk e nemzetnek azzal, hogy az ellentállásnak akár sikertelenségét, akár a lehetetlenségét hirdetjük. Hiszen, t. képviselőház, az a Mannlicher, a melytől mi meg akarjuk óvni a nemzetet, a meddig csak lehetséges, minden esetre csak emberek kezében van; az a szuronyerdő, a melyre fel van állítva a hatalom pie-

desztálja, megmozdulhat, az a hatalom összeomolhat, az elbukhatik, megsemmisülhet, hogyha a nemzetnek, a népnek, az egyéneknek szívük, érzésük, nemzeti hajlamaik vannak, mert akkor egy nemzet érzelmeivel találja magát szemben az az erő, a mely a hatalom védelmére, fentartására szolgál. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) Ez a Mannlicher-fegyver, a mely védelmet akar nyújtani a nemzetnek, nyújthat is védelmet, ha arra kerül a sor. Azonban, t. képviselőház, az az ellentállás, a melynek sikertelenségét és lehetetlenségét — tudom, talán senki sem szándékosan, de mégis sokszor — hirdetik, ez az ellentállás, különösen nemzetközi alapokon szervezve, az én szemeim előtt sem lehetetlennek, sem sikertelennek nem látszik.

Ezt a nemzetközi alapot nem is kell a messze távolban keresni. Két állam szervezetében látunk itt történelmi nemzeteket, a mely nemzetek közül egyik sem hirdeti azt, hogy a dinasztjától el akarna szakadni, egyik sem hirdeti, hogy ezt az állami köteléket fel akarná bontani, de igenis hirdeti valamennyi azt, hogy ő a maga nemzeti és történelmi jogait érvényesíteni kívánja; és én valóban nem hiszem, t. ház, hogy ezen államszövetségben akadjon csak egy nemzet is, a mely a saját végét és fegyverét odaadja a másik nemzet jogainak és nemzeti jellegének leigázására. (*Ugy van! balfelől.*) Én nem hirdettem sohasem, nem is gondolok rá, hogy egy ilyen fegyveres ellentállásnak sikere lehet, de a multból is merithetem azt a tanulságot, hogy ha — ne adja Isten — erre kerülne a sor, úgy nem áll az, mintha Magyarország jogait még fegyveres uton is ne lehetne megvédelmezni és keresztülvinni. (*Élénk helyeslés balfelől.*) De ez-e a kérdés? Szabad-e felállítani a dolgot ekként, hogy vagy fegyveres ellentállást szervezzünk, vagy lemondunk; vagy türrünk és a császár parancsai előtt meghajlunk? És hogy ha a császár kijelenti azt, hogy ő nem akarja és nem fogja megtenni, hogy ez ránk nézve irányadó fog lenni? Hiszen az ilyen harcz — ha bárki ennek lehetőségére gondolna — hasonlítana ahhoz a bonmothoz, a melyet 1848-ban beszéltek egy németajku falunak a népéről, a mely elment a ráczok ellenében hadakozni és elsáncolta magát szent Szent-Tamásnál, a mikor egyszerre hire jött, hogy jönnek a ráczok. Nagy lett erre az ijedelem és tanácskozni kezdtek, végre a bírő kimondta a határozatot: »Ha a ráczok jönnek, meg fogjuk magunkat adni, de ha nem jönnek a ráczok, akkor védelmezzük magunkat az utolsó csepp vérig!« (*Élénk derűtség és taps a baloldalon.*)

Mi egy harczot kezdünk a császári akarat ellen, annak letérésére (*Ugy van! balfelől.*) segítségül hívjuk a nemzet életőztöseit, a nemzetnek nagy rétegeit; azok megjelentek, mert ezek a kívánságok még a miniszterelnök ur szavai szerint is a nemzet széles rétegeiben visszhangot keltettek. Idejönnek hozzánk Pestre az

emberek testileg is, nemcsak kérvényekkel; idejönnek demonstrálni ezren és ezren; megmozdul az a közömbös tömeg a vármegyékben, a mely hozzá van szoktatva ahhoz, hogy a főispánok akaratát teljesítse; megmozdultak még a főispánok is és szembehelyezkednek azzal a hatalmi szervezettel; megmozdulnak a szabadelvű pártok mind; az egész nemzet szervezetten áll fel ezen császári akarattal szemben, mert mi mindig tudtuk és tudjuk azt, hogy a császári akarat önként nem hajol meg és a végén a dolognak, a midőn a császári akarat megnyilatkozik és azt mondja, hogy »nem fogom megengedni«: ennek következtében ezt az egész harczot elültetjük; az egész megindult nemzeti küzdelmet visszavezetjük a maga eredetére, azzal a kijelentéssel, hogy nem kell harczolnunk, ha onnan ellentállást, vagy ellenmondást tapasztalunk. *(Ugy van! balfelől.)*

Zboray Miklós: Majd máskor! *(Mozgás a baloldalon.)*

Holló Lajos: Ezzel szemben én az igazságot és a helyes parlamenti megoldást nem ezen az uton találom, hanem találom ott, azon az uton, a melyen — erre beszédemben már egyszer rámutattam — Deák Ferencz találta meg 1860-ban és 1861-ben. 1860-ban, a midőn az októberi diplomával azt a felkeltett nemzeti mozgalmat lecsillapítani akarták, s a midőn annak a hírére, hogy »ime, visszajött az alkotmány; a császár megadta az alkotmányt«, egész Pestet kivilágították, a pesti törvényhatósági gyűlésben diszülést tartottak s valamennyi templomban Te Deumot rendeltek el: akkor azok a kormányzók, a Majláthok, Apponyiak, a Széchenek egy nagygyűlésre hívták össze mindazokat, »a kik itt békét és rendet akartak teremteni«, és a kik a »szájhősöket« — ezek közé sorozták Deák Ferenczet is — le fogják verni és csillapítani s a nemzetet ezeknek a nagy vívmányoknak elismerésére fogják birni. És az az egyetlenség kis szürke ember, a ki bevette magát az »Angol királynő« két szobájába, a kit akkor a gúnynak és támadásnak minden fegyverével illették, megfordította az egész közvéleményt, az egész hangulatot; nem ért semmit a kivilágítás; az ablakokat később be is törték; nem ért semmit a Te Deum, mert a nemzet megmaradt a jogfolytonosság alapján és követelte az 1848-iki törvények restituálását s az alkotmány igazi visszaállítását. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* És azt méltóztatik hinni, hogy ez könnyen ment; hogy a császár engedett máról-holnapra? *(Helyeslés balfelől.)*

Uray Imre: Sohasem engedett magától!

Holló Lajos: Négy hosszú évig tartott ez a küzdelem és minő négy év volt az! Emlegezzük meg és véssük be azon idők nemzedékének hősi erényeként a történelem lapjára, hogy a midőn mindenféle csapás fenyegette ezt a nemzetet:

aszály, inség, kolera és mindenféle, a mi testi és anyagi baj egy nemzetet csak fenyegethet, úgy, hogy lerít a szegénység a nemzetnek tésztéről és hogy rongyokban lógott az egész nemzetnek ruházata ezen nehéz korszakban, az a nemzedék türte annak a küzdelemnek minden kárát, minden baját, a vármegyék és tisztviselők szembesálltak és szívós ellentállásukkal megtörték annak a császári »sohá«-nak, annak a császári ellentállásnak erejét, a melyre velünk szemben oly makacsul, gögösen és oly szívósan akkor is hivatkoztak. *(Ugy van! balfelől.)* Ma is azt mondom, hogy mindenféleképp és minden körülmények között ilyen harczot kezdeni nem lehetséges, de ha egyszer egy ilyen harczot elkezdettünk és abba egy egész nagy nemzeti eszmét belevittünk: akkor annak vívmányait, annak eredményeit abból kell levonni, a miből azok ma levonhatók, hiszen ma nem vonható le eredmény abból, hogy mi átmehessünk a többségre, megszapordjanak soraink és mi többséget képezzünk! Mi nem vonhatjuk le ezt a vívmányt, hogy majd megbízatást kapunk kormányzások betöltésére. Az eredmény csak abban állhat, hogy a mi ellentállásunk, a nemzetnek szervezett küzdelme oly kényszerhelyzeteket teremt a hatalom részére, a melyek előtt neki önkéntelenül is meg kell hajolnia. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Ez a kényszerhelyzet áll a katoná és az ujoncz megtagadásából. *(Ugy van! balfelől.)* Ne tessék elhinni, hogy ez a kényszerhelyzet a hatalom által nem töretnék kereszttül, hogy ha az olyan könnyen kereszttül volna törhető, de ez kereszttül nem törhető két okból. Először azért, mert katonai hatalmat mindenre lehet alapítani, csak törvénytelenre nem. Egy katonai hatalommal, a mely törvény ellenére áll fenn és a melynél a katonaság lelkében az van, hogy vele törvénytelen sérelmek és izgalmak követtetnek el, a hatalmat fentartani nem lehet és a ki nagyhatalmasdit akar játszani és a ki arra alapítja katonai és nagyhatalmi állását, hogy a törvény ellenére odavonszol egyéneket, a kiket törvényesen nem lehetne odavonszolni, vagy ott bent tart egyéneket, a kiket törvényesen bentartani nem lehetne, az célját nem fogja elérni, és nem fog egy olyan szellemet teremteni, a melylyel a hadsereg egy sikeres harczot bárkivel szemben is felvehet. Ennek következtében ezen törvényesség a katonai hatalomnak egyik alapja lévén, ezen törvényességet meg kell tartani, vagy a katonai hatalomnak hatalmának azon részéről legalább le kell mondani, a melyet csak a törvényesség alapján lehet igénybevenni. Ez az egyik garancia, a melyről le nem akarnak mondani és a melyet igénybe akarnak venni. A másik ennél erősebb garancia és az adott a mi küzdelmeinknek erőt, hogy mi olyan dolgot követelünk, a mily minden nemzetnek, minden embernek természetes jogát képezi. *(Helyeslés és taps balfelől.)*

Ez nem kicsinyes dolog és olvassák önök elfogulatlan egyének leveleit, akár Amerikából, vagy bár honnét, a hol azt mondják, hogy itt van egy tizenkilencz milliónyi nemzet, a mely állami jogát akarja állami hadseregében érvényesíteni, és azért nem adja meg az ujonczot és a költségeket, mert a császári akarat ezt megakadályozza: nincsen ember a világon és hatalom, a mely ezt természetesnek nem találná. *(Ugy van! balfelől.)* Ha egy császári család érdeke állana ezzel szemben, vagy bármilyen magas érdek, a melyet elképzelni lehet, talán léte, a császári család, a dinasztia fennállása, még annak is össze kellene törni a nemzeti akarat előtt. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps balfelől.)* De mikor semmi más nem áll ellenében, mint egy előítélet, egy régi családi rossz tradíció, *(Ugy van! balfelől.)* a melynek régi antekájája és multja van, a mely már régen elévült; de mikor csak ez az előítélet áll szemben egy tizenkilencz milliónyi nemzetnek egész állami szervezetével, nagy érdekeivel: akkor az vonuljon háttérbe a császári család előítéletével szemben, mert ezt sehol a világon jogosnak, helyesnek és igazságosnak nem fogja elismerni senki sem. *(Ugy van! a baloldalon.)*

És milyen nagy érdeke a nemzetnek a magyar vezényszó? Hiszen ez milliószor ki lett már fejtve. Vagy talán csak makacsság ez a mi részünkről? Vagy mi ezt talán nemzeti hiúságból kívánjuk? Nem, t. képviselőház. Egész szuverénitásunknak kidomborítása a nyelvben van. *(Ugy van! balfelől.)* Ez jelenti azt, hogy itt szakítani fognak azzal a régi — elismerem — több százados rendszerrel, hogy itt az osztrák császári hatalom hozzáfűzi magát ahhoz az osztrák katonai hatalomhoz. Mihelyt egyszer keresztültörjük a katonai hatalomnak osztrák jellegét, a dinasztia rögtön le kell, hogy tegyen minden osztrák császári és osztrák hatalmi tendenciáról, *(Ugy van! balfelől.)* át kell neki térnie, mint magyar dinasztíának, a magyar nemzeti álláspont védelmére.

Madarász Józset: Magyarország adja a hatalmat!

Holló Lajos: Tehát ez a makacsság? A meddig ez az ellentállás, ez a makacsság marad, mert, a mint mondja a miniszterelnök ur, semmi változtatást ebben nem engednek, ez mutatja, hogy az a császári hatalom époly erősen fennáll előítéletében, felfogásában és tendenciájában épen annyira él, mint a mult századokban és ezekből engedni nem akar semmit.

A magyar vezényszó jövője épen azt jelenti, hogy ez épen azt fogja megtörni. A magyar vezényszó jelentősége áll szemben a mi nemzeti-ségeinkkel, a melyekkel szemben állami jellegünket fenn kell tartanunk ezen jellegünk kidomborításával. Egy nagyon közel álló jó barátom, a ki százados volt egy román ezredben, mondja, hogy midőn az a román ifju az ő iskolájába jött és kérdezte tőle, hogy tudod-e, ki az a

király, erre azt mondta: »Hogyne, Carol, a román király«. Nem a király, hanem a császár kicsoda? Hogy ki a császár: ezt már tudta. A király a román nemzetnek és a román ifjunak szemében »Carol«. Azok a nemzetek ugyanis, melyek itt fajrokonságot képeznek és kívül államiságokat alkotnak, kifelé látják az ő államiságuk ideálját, de nem látják ezt Magyarországon, a magyar nemzet nyelvében, a magyar nemzet jogainak követelésében. *(Ugy van! a baloldalon.)*

De ez a magyar nemzetnek nem előitélete, nem hiúsága, nem makacssága. Ez egy fundamentális alap és a jövő fejlődés teljes sikerének minden biztosítéka ehhez van fűzve. Ezért ragaszkodik ehhez azzal a szívóssággal. Ezért mondják azok a katonák, a kik pedig szenvednek, hogy: »Inkább szenvedünk és inkább türeink, de azt a küzdelmet, a melyet a magyar nemzet jogaiért folytatnak, ne hagyják abba, *(Ugy van! balfelől.)* mert ezzel bennünket sujtanak csak, de azzal sujtják a következő nemzedékek egész sorozatát, azokat a milliókat, a melyek egymásután állanak majd katonasorba és egymásután szenvedik az osztrák szoldateszkeknek gunyját, lenézését, mellőzését és üldözését.« *(Ugy van! balfelől.)*

Ennek következtében ezt az ellentállást nem kell átjátszani fegyveres térre. Sőt azt meg akarjuk akadályozni, hogy átjátszassék — nem most, nem talán a közel jövőben — de hogyha az elkeseredés mélyen beveszi magát a nemzet lelkébe, hogyha a nemzet látja azt, hogy egy bizonyos dinasztia, vagy egy bizonyos rendszer mellett az állam az ő államiságát elérni, érvényesíteni nem képes, a históriának örök igazsága, hogy ezzel szemben a védekezésnek minden lehetősége a nemzet által nemcsak igénybe vétetik, de alkalmaztatik is azon végletekig, a melyekkel a teljes, a tovább menő siker elérhető. De épen ezeket kell megakadályozni. És sem a dinasztíának, sem a magyar nemzetnek nem áll érdekében az, hogy a későbbi jövőben is ilyen összeütközések által oldassanak meg ezek a kérdések. Nekünk épen az áll érdekünkben, hogy parlamentáris uton, jogaink tisztelete által, jogaink érvényesítése által akarjuk ezeket az eredményeket elérni. *(Ugy van! balfelől.)* Ne méltóztassanak bennünket azzal vádolni, hogy ez egy oly örületes tempó, oly örületes és gyors előrehaladás, a melyet nem lehet méltányosan kívánni. Hogy kell átmeneteket is teremteni! Hisz a t. miniszterelnök ur átmenetül elébünk adja a katonai nevelést, hogy először is oly magyar tisztekkel kell szaturálni a magyar hadsereget, hogy elegendő számmal legyenek magyar tisztek. Ezzel akarja a kérdést áthidalni bizonyára 20—30 éven keresztül. Hja, a t. miniszterelnök ur megelégedezik, hogy mindennek van ellenszere a Habsburg-hatalomnál és a katonai hatalomnál.

Ő a nemzet elé azt a gyönyörű képet akarja állítani, hogy annyi magyar honos katonatiszt

lesz, a mennyi megfelel a magyar létszámnak, és ezzel ez a kérdés meg van oldva és az átmenet keresztül fog vitetni. A t. miniszterelnök urnak egy historiai tényt hozok emlékezetébe, a mely az 1830-diki parlamenti harczokban játszódtott le, a melynek küzdő férfiai követelték azt, hogy a magyar tiszti létszám részére külön kontingentált status állitassék fel. Ezzel szemben pedig a következő argumentumot hozták fel: Most nem lenne tanácsos behozni, mert a magyar honos tisztek száma sokkal nagyobb, mint a mennyi a magyar kontingens részére esnék. Ennek következtében a magyar tisztek sérelmet szenvednének az által, hogy a külföldi hadseregben, vagyis az osztrák hadseregben csak így helyeztetnének el. Volt tehát stádium, a mikor elértük azt, a mit gr. Tisza István el akar érni 20—30 év múlva, hogy ugyanis annyi tiszt legyen a mennyi megfelel a magyar státusnak, mert ennél több is volt már egy időben és akkor is ugyanaz a szellem, ugyanaz a czimer, ugyanaz a zászló, ugyanaz a nyelv, szóval: az osztrák katonai hatalomnak minden jellege, minden attribútuma volt meg, pedig a tiszti létszámban nemcsak hiány, hanem felesleg is volt az akkori kimutatások szerint.

Ennek következtében az ilyenféle vívmányok, eredmények, a jövőben sem jelenthetnek semmit. Ezek arra fognak szolgálni, hogy papiroson évről-évre hosszú kimutatások tárgyai legyenek. Megengedem, szaporitják a magyar honosok rubrikáját, jobban fogják tanulni egyesek a magyar nyelvet, megengedem, de az a katonai szellem, a mely az osztrák és magyar államban egy egységes, és pedig osztrák egységes katonaságot akar fentartani és egységes, még pedig osztrák császári szellemmel akarja megtölteni, az nem fog változni e nagy reformok által, melyeket a miniszterelnök ur kilátásba helyez. *(Igaz! a baloldalon.)*

Abban a kívánságban tehát, a melyet mi a magyar vezényszó kivívására nézve felállítottunk, — nemcsak mi, de az egész küzdő ellenzék és az egész nemzet, sőt a kormánypárt egy része is — abban gyors tempót, a mely nem volna indokolva a viszonyok által, nem látok. Mert hiszen a mi ideánk és követelésünk szerint is, ha leszállitjuk a minimumra óhajainkat, magunk részéről is időhatárt képzeltünk; tudjuk, hogy ezt egyszerre, máról-holnapra megcsinálni nem lehet, de kívántuk, hogy kitűzessék a cél, és a cél legyen az, hogy az egész hadsereg kiegészítő részét képező magyar hadseregben a magyar államiság érvényesüljön nyelvben, czimerben, zászlóban, szellemben. Kívántuk, hogy ez a cél kitűzessék és célpontként tűzessék ki a magyar vezényszó behozatala meghatározandó időben.

Mi ez a mindenhez képest, t. képviselőház? Mi ez még ahhoz képest is, a mi az 1867-es dualizmusból folyik, a mely az adminisztrációban, a közös miniszteriumokban is Magyar-

ország államiságát keresztülvitetni kívánja, a mely ugyanezt kívánja a külügyekben, az udvartartásban, a mely mind egy-egy kivivandó darab, a melyet erőszakosan kell a császári hatalommal szemben kivívni, de a melyre az első lépést meg kell itt tenni, hogy megtehessek emberileg belátható időn belül a második lépést, hogy aztán ismét emberileg belátható időn belül Magyarország államisága a királyi eskü alapján kiépíthető legyen. *(Helyeslés balfelől.)*

Ugron Gábor: Benne vagyunk már a jövő században. Vagy lesznek, vagy nem lesznek ők is.

Holló Lajos: De materiális szempontjai is vannak ennél a kérdésnél a nemzetnek, nemcsak nemzeti szempontok. Mikor ez az egész küzdelem keletkezett, a küzdelem kiindulási pontja és keletkezésének oka az volt, hogy az új nagy ágyufelszerelések szükségessé tették a létszámfelemelést és ezzel a nemzetnek véráldozatban és anyagi áldozatokban sokkal nagyobb mérvű megterhelését is. Ezek ellen nemcsak nemzeti szempontból emeltünk kifogásokat, hanem az országnak teherviselése szempontjából is. Ráműtöttünk arra az érzéketlenségre, a melylyel a dinasztia ezeket a kérdéseket kezeli. Előtte semmi más szempont nem lebeg, mint hogy szemben a Hohenzollern-házzal, a melynek olyan kiterjedt katonai nagy hatalma van, neki is egy nagy katonai erő álljon rendelkezésére, a melylyel az ő családjának fényét, családi birtokainak határait továbbterjesztheti és ezen hegemóniai harczot még egyszer sikeresen megvívhatja. A dinasztia érdeke nem kiméli a nemzet anyagi erejét, mert érdeke szemben áll a nemzet érdekével. Neki kívánsága és követelése az, hogy annyira fejlesztessék ez a katonai erő, a melyen az ő császári trónjának nyugalma és biztonsága nyugszik, a mennyire csak kiterjeszhető a nemzet érdekeinek sérelmével és kárával. Ebben nincs fék, a mint nem volt 35 esztendőn keresztül semmi fék, mert a miniszterelnök urhoz hasonló gondolkozású emberek mindig odaálltak és azt mondták, hogy nem hoz elég áldozatot a magyar nemzet, a magyar nemzet szűkeblű a katonai követelésekkel szemben. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Ha tehát ilyen politikai ellentállást lát az a katonai hatalom, ez a politikai ellentállás nem elég arra, hogy azt a kiméletlen, kapzsi lelketlenséget, a melylyel az ország anyagi erejét összerombolták, tovább ne rombolják, mert elmennek a legszélsőbb határig, a míg a nemzet ruinálva össze nem rogy, a míg az ő céljaik kielégítve nincsenek. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Okolicsányi László: Nem mi romboljuk a nemzetet!

Holló Lajos: Hogy milyen arányban állnak ezen súlyos katonai terhek az ország más terheivel, erre már a multkori beszédemben rámutattam, most tehát elég, ha azt mondom, hogy Magyarországnak összes kulturális, belügyi, igazgatási, közlekedési, kereskedelmi, földművelési és más érdekei céljára fordított összegek együtt-

véve kisebb összeget képeznek, mint a mit hadügyi czélokra kénytelen a dinasztia túlkapásai folytán odaadni. De én arra hivatkozom, a mire az urak szoktak hivatkozni, hogy a külföldnek áldozatkészsége e tekintethen mennyire fölülmulja a mienket. Csak egy tényre akarok rámutatni, arra, hogy a külföldi államoknak egy egész nagy gazdasági erőforrás áll ezen czélból rendelkezésükre, a mely Magyarországon nincs meg.

Eltekintve attól, hogy az a befektetett összeg mind az ő saját ipari életét táplálja, (*Ugy van! balfelől.*) mind az ottani gazdasági terményeknek értékesítésére és felhasználására fordítatik, eltekintve attól, hogy mindegyik államnak egyáltalában nagyobb a gazdasági ereje, csak egyetlenegy tényre kell rámutatnom: arra, hogy azok, mint gazdasági egyedek, körül vannak véve vámokkal és ezen vámokban olyan bevételek felett rendelkeznek, a melyekből egyrésztől gazdasági életüket emelhetik, másrésztől a kifejtt katonai erőre fordított költségeket is pótolhatják.

E tekintetben még a legtulzóbb áldozatot hozó államok is messze előnyben vannak Magyarország felett, nem is beszélve a kicsinyekről, a melyeknek a vámokból befolyó jövedelmei és értékei kárpótolják a katonai terheket, a melyeket ők fentartani szükségesnek tartanak.

A kis államok közül pl. Bulgária bevesz vámjaiban 29 milliót és kiad katonai céljaira 21 milliót leit, Románia bevesz 40 milliót és kiad katonai czélokra 37 milliót, Norvégia bevesz 35 milliót és katonai czélokra csak 13 milliót ad ki, Svédország bevesz 48 milliót és kiad 37 milliót. Mindegyik állam tehát fedezetet nyer gazdasági életének egy más terén, sőt fel sem használja azt egészen katonai czélokra, hanem még anyagi erejének és kulturájának fejlesztésére fordítja.

Itt vannak azonban a nagy államok. A hires Oroszországnak pl., a melynek katonai erejét annyira emelik, vámbevétele 205 millió rubel, katonai kiadása 322 millió rubel, úgy, hogy alig valamivel több, mint a mit a vámokban bevesz. Németországnak vámbevétele 319 millió, katonai kiadása 568 millió. Franciaországnak katonai kiadása 452 millió frank, bevétele 725 millió frank. Olaszország bevétele 277 millió, kiadása 264 millió, csaknem egyenlő. Tehát minden, még a legnagyobb és legköltségesebb államban is a hadügyi kiadásoknak körülbelül 70—80 százalékát fedezi a vámbevétel, Magyarországon azonban csupán a kiadások 20 százalékára lehet számítani a vámbevételekből, a melyek pedig nem Magyarország határain, nem Magyarország gazdasági életének emelésére, hanem a közös vámvonalon vannak, a közös vámterület határain. De még ha ezeket is figyelembe vesszük, a hadügyi kiadásoknak csupán 20 százaléka az, a mely itt fedezetet nyer és

80 százalékot kizárólag Magyarország népének adóterhelése által kell elérni és beszolgáltatni. Ennek következtében tehát nemcsak vissza nem térül, nemcsak nem szolgál Magyarország gazdasági erejének emelésére, de még ezen kívül is egy állandó kifosztásnak és állandó kiszipolyozásnak tárgyát képezi, mely csak az ország elszegényedésére vezethet. (*Ugy van! balfelől.*)

A miniszterelnök ur azt mondotta, hogy ő legjobb erejét, összes erkölcsi reputációját belevetési abba a küzdelembe, s biztosítja azt, hogy ezek a vívmányok és eredmények, a melyeket ő itt hozott, tényleg keresztülvitetnek, megvalósíttatnak és a nemzet teljes nyugalmat meritethet ezekből a kijelentésekből. Még egy minden előítélet nélküli politikus is — nem akarom a büntetőjogi kifejezést átvinni a politikai térre is, — a kinek előélete politikailag terhelt, akinek politikai multjában semmi ilyen megterhelés nem áll, még az sem jöhet ezzel, mert az egyéni garanciák semmit sem érnek a mi sajátos helyzetünkben. Annak az egyénnek, aki ott ül, kormányzása ideig tartó, mint mindegyik miniszteré, mindegyik miniszterelnöké. A ki pedig garantirozza bizonyos szellemnek, bizonyos iránynak fentartását, az garantirozhatja saját kormányzásának idejére vagy még arra sem, mert a felsőbb rendelkezés e tekintetben megköti kezeit és nincsen semmi biztosíték arra, hogy keresztül bírja vinni, a mit ígért. De, t. képviselőház, a miniszterelnök urnak még az anteaktái is, a melyeket a politikai életben látunk, nem megnyugtatók arra, hogy mi vagy bárki más ez irányban bizalmat táplálhasson iránta. Hiszen kimutattuk azt és ő maga is vallja minden felszólalásában, hogy szívesen szembe helyezi magát a parlamentben azokkal, a kik a nemzetnek ezen jogaiért küzdenek. Azokkal kész a legélesebb harcot felvenni, kész azokat letörni, azokkal szemben minden módot és eszközt, a mit a házszabályok meg- vagy meg nem engednek, kész igénybe venni. Ezt ki is jelenti, de azt, hogy kész szembeszállni azzal a katonai hatalommal, a mely a multban Magyarországot mindig csak megrohanta és a mely mindig csak összerongálta Magyarország nemzeti jogait, nemcsak kijelentéseket nem tesz, hanem odaáll és azt mondja, hogy annak az álláspontja a jogos és hogy ő a maga részéről e tekintetben semmi újítást nem akar, mert ebben van Magyarország katonai szervezése és védelme a legjobban lefektetve. Ennek következtében a miniszterelnök urnak kijelentései, egész politikai karaktere, a mely előttünk ki-domborodik, csak az lehet, hogy mindazzal szemben áll, a mit a nemzet követel, és hogy az ő kormányzatában mi nagyobb garanciákat nem nyerhetünk, mint a mindőt nyujtanak az önálló intézmények, vagy a mit ezen reformok önmagukban objektív tartalmukkal ígérnek. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*)

De ezekben a pozitív dolgokban, a melyek itt ki lettek fejtve és a melyeket mi annyiszor

kritika tárgyává tettünk, nincsenek olyan objektív momentumok, a melyek minket megnyugtathatnának. A mikor ő azt mondja, hogy világosságot és tisztaságot akar belevinni azokba a kérdésekbe, akkor igenis hoz azokba világosságot, de a kérdéseknek melyik részeibe? Azokba, a melyek eddig üdvös homályban voltak. Pl. a felségjog kérdőséről eddig azt tudtuk, hogy az csak türt állapot; ő azonban világosságot hoz be abba, de olyan világosságot, a mely ellenkezik a nemzet jogos törekvéseivel, a mely csak ezen jogok megszorítását és letörését jelenti. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* De hoz-e világosságot azokba az intézményekbe, a melyeknek meg kellene valósulniok, pl. hogy a jelvények miképen fognak megoldatni? Hoz világosságot, a mikor azt mondja, hogy ezek közös jelvények lesznek. Vagy hoz-e világosságot abba, hogy az igazságszolgáltatás nyelve miként fog megoldatni, a mely eddig szintén homályban van? Nem, ebbe világosságot nem hoz be, ezt reá bizza későbbi fázisában is a katonai körök akarására és elhatározására, a melyek iránt pedig sem neki, sem nekünk bizalmunk nem lehet. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A mi engedményt és eredményt tehát elértünk, az nem más, mint hogy lehetővé tettük egy régi rendszernek a visszatérését, a melyet eddig eltemetve láttunk. Lehetővé tettük és elértük azt, hogy az a rendszer, a mely Magyarországon 15—20 éven keresztül lehetetlenné tette az ország jogrendjének kiépítését és az ország szervezése helyett a pártszervezetnek létesítését, az ismét visszatért és a mely máris megindult a főispáni állásoknak olyan szolgáltrakész emberekkel és elemekkel való betöltésével, a kiket a pártzempontoknak az érvényesítésére bármikor ki lehet használni. Igazán nem tettünk eddig mást, mint hogy eljutottunk e nagy harczzal, a melyet nagy eszmék jelszavaival indítottunk meg, egy olyan rendszernek a revindikálásához, a melyről azt hittük, hogy Magyarországot attól egyszer és mindenkorra megszabadul, eljutottunk ehhez a rendszerhez az által, hogy ezt a küzdelmet felélesztettük. Pedig ez nem volt a cél, a miért akár én, akár más igen t. barátom ebbe a harciba belement. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez nem volt az a cél, a melyért az ország népét felzaklattuk, a mely miatt felrándultak ide a küldöttségek és az embereknek százezrei. Hogy mindez nem volt a cél, ezt, azt hiszem, bizonyítani sem kell. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ennek következtében teljesen világos előttünk, hogy küzdelmünknek ezen fázisában meg nem állhatunk, hanem a harciban haladnunk kell előre, a mig csak ezt a célt el nem érjük. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Még csak egy-két megjegyzést leszek bátor tenni. *(Halljuk! Halljuk!)* Igaz, hogy pl. a küzdelem e fázisában igazán meggondolást igényel részünkről is, de eleget halljuk is, hogy

nagyon kicsi kisebbség az, a mely most a harczot viszi. A gunynak, a becsmérésnek, a kicsinylésnek is egész tárházát háritják ránk. De hiszen a magyar parlamentarizmus történetében és a históriában is a guny és a kicsinylés eléggé bevett fegyverek voltak arra, hogy mi ezt fel ne vegyük. Ott van a mult század első negyedében felsőbüki Nagy Pál, a ki felemelte szavát a parlamentben a magyar jobbagység felszabadítása érdekében. »Ne stultiset!« Ezt kiáltották feléje, ez volt a vád és ez volt a támadás, ezt vágták arczához a magyar parlament színterén. »Ne bolondozzon és takarodjék innen!« Ezt kiáltották azon idealista felé, a ki nem szünt meg a harczot folytatni a közvéleménnyel, az akkori országgyűléssel szemben, mig végre tízévi küzdelem után keresztülvitte a jogegyenlőséget és a jobbagység felszabadítását.

A »ne stultiset«-féle politika és kifogások gyakoriak a magyar politikai életben és én látom is azt, hogy sajátságos és nehéz politikai helyzet az, a melyben mi 15 függetlenségi képviselő ebben a harcban most állunk, midőn ezt a küzdelmet olyan szívóssággal, makacssággal vivjük. De azért merem mondani, nem hiszem, hogy csak tizenötön volnánk, és ha a miniszterelnök ur helyesen teszi meg a számítást, be fogja látni, hogy így van. Hiszen gondolom, a magyar nyelvért jobban küzdött a miniszterelnök urnál báró Kaas Ivor, Darányi Ferencz, Kovács Pál, Zboray Miklós. És a küzdelem elején, mig betegsége nem akadályozta, Beöthy Ákos, Hock János, Zichy Jenő; nem hiszem, hogy ezek ma a t. miniszterelnök ur álláspontját tartanák jogosnak és a magyar nyelv mellett küzdelmet elitálnék. Pedig ezeknek a száma a tizenötben nem foglaltatik benn. De én nem hiszem, hogy azon t. elvtársaim sorában, a kik mindig a magyar vezényszó mellett küzdöttek, és a kiknek ez a küzdelem lelkükhöz tapadt, volnának olyanok, a kiket a t. miniszterelnök ur a maga programja részére megnyerhetne. És én nem hiszem, hogy tovább menjek, hogy Ivánka Oszkár és társai olyan nagy politikai esztimációval lennének a miniszterelnök urról, hogy háta mögé üljenek, vagy akár az Andrásnyak, a Szélek, hogy ott legyenek azok közt, kik az ő, ezen küzdelmet leigázó, letörő eljárását helyesnek itélik meg. Igenis, úgy állunk most, mint az apályok idejében a folyam medre, a melynek aljában alig-alig csillámlik meg egy-egy csepp víz; de a midőn a nap sugarai künn az ország területén fölengesztelik a dermesztő rétegeket, a jeget, és azok a nagy rezervoárok, a melyek táplálják ezen folyam medrét, megmelegednek az eszmék melegségétől, megtöltik azt a sokszor nagyon sekély medret, hogy áradássá válják, a mely sokszor nagy hajótesteket is képes a hátán elvinni és sikeresen a révbé és rendeltési helyükre juttatni.

Ugy vagyunk mi, mint egy fellegvárban benn küzdő harczosok, a kik tudjuk ugyan,

hogy erőnk véges, mert emberek vagyunk, mert kimerülünk, mert fogyatékos tehetségekkel vagyunk megáldva, de küzdünk, mert a miig azon fellegvár tartja magát, addig mindig jöhet idő, a mikor a felmentés megérkezik, *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* a midőn jönnek a segítő csapatok, *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* a midőn jön az időnek segítsége, a mely sokszor a legerősebb hadtesteket és ostromlókat össze szokta törni, a mint összetörte Napoleont, jön egy segítség, a mely a nemzetet ebben az irányban megvédelmezi.

Nem voltak olyan sokszor büszkék az osztrák hatalomnak szolgálói azzal a 15-ös vagy 13-as számmal szemben. A Habsburg-ház megalapítójának, Ferdinándnak ott van egy szerződő levele, a melyet az első 13 obstruktorral kötött, *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* a kik szemben az egész nemzettel, az egész országgyűléssel, a mely a nemzeti király mellett foglalt állást, egyedül voltak Pozsonyban azok, a kik a Habsburg-ház uralmát akarták megállapítani. És ezen tizenhárom emberrel hitlevéلبeli szerződést kötött Ferdinánd, kötelezve magát ezeket javaikban, méltóságaikban, állásaikban megtartani és előbbrevinni. Akkor olyan értéke volt ennek a csekély töredéknek, szemben az erős nemzettel! És most igaz, hogy csak 15 küzdője van ennek a harcznak, de tudjuk, hogy jobbról és balról egész falanxa van azoknak, *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* a kik a nemzeti jogokért és a nemzeti nyelvért harcolni készek. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Ma, igaz, egy természetellenes megkötöttség, egy természetellenes zsidbadság van a helyzetben, a mely a lelkeket is elzsidbasztja, de a mely természetellenes helyzetből lehet kibontakozás, és mi addig, míg reményeink meg vannak erre, ezt a harczot nem fogjuk abbahagyni és azt a győzelemnek reményével fogjuk tovább folytatni. *(Élénk helyeslés és éljenzés a baloldalon.)*

Beszéljek-e, t. ház, a szenvedésekről? Szenvédeket mi is látunk és azok felett őszinte részvéttel viseltetünk. Szenvédeket láttunk a harcznak eddigi stádiumában is, mert mikor — a mire már rá is mutattam — arról volt szó, hogy azok a harmadéves katonák tovább szolgáljanak, ez mindnyájunknak lelkében erős rezonanciát keltett fel, a midőn velük együtt éreztük és tudtuk azt, hogy azok polgári és katonai kötelelességeiknek törvényszerűen eleget tévén, joguk lett volna ahhoz, hogy visszatérjenek polgári foglalkozásukhoz; de mégis vittük ezt a harczot együtt valamennyien ezeknek a szenvédek láttának daczára is. És most is, t. ház, ha szenvédek fognak is bekövetkezni, a melyeket mi is fájjalunk és a melyeknek elhárításáért mi is felemeljük szavunkat, mert a törvényben gyökerező jogokon túl nem lehet, hogy a hadsereg igénybe vegye az egyesek felett való rendelkezését, a mint most is igénybe veszi, midőn ezen szenvédeket látjuk, nem fordítjuk el figyel-

münket azon szenvédek seregétől sem, a kik — a mint már említettem — ebben a nemzetben szenvednek már évszázadok óta és fognak még szenvedni hosszu időközön keresztül az osztrák katonai hatalom elnyomása következtében és a kiknek felszabadításáért, a kik könyeinek letörléseért, a kik árváinak és özvegyei síralmainak könnyebbitéseért folyik ez a harcz a távolabbi jövőért. Hogyha ezeket a szenvédeket mi meggátolhatjuk, ha ebben eredményeket és sikereket érhetünk el, akkor az a szenvedés, a melyet hoznak ma tizezren, vagy talán hoznak 30 vagy 40 ezren, ez a szenvedés egy tömjénfüstté válik az oltárnak tüzén, a mely felemelkedik az égig, hogy imánk is a magasba emelkedjék, egy fohász, egy kérelem, egy sóhaj alakjában, hogy a nemzet szabaduljon fel százados átka és elnyomatása alól és csekély erőnknek küzdelmeivel, de az önök szívének és magyar nemzeti érzésének támogatásával is, keresztül-vigyük a nemzetnek ezt a nagy jogát, a melyhez mi munkánkat, egyéniségünket, politikai jövőnket is hozzáfűzzük.

A javaslatot nem fogadom el. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a baloldalon. Szónokot számosan üdvözlök.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

(Az elnöki széket b. Feilitzsch Arthur foglalja el.)

Elnök: T. ház! Az ülést újból megnyitom. Következik Lendl Adolf! *(Nincs itt!)* Akkor következik Bartha Miklós.

Bartha Miklós: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Néhány nap előtt bátor voltam határozati javaslat keretében felirati tervet nyújtani be és arra kértem a t. házat, hogy azt elfogadni és illetékes helyre felterjeszteni kegyeskedjék. Ezen határozati javaslatomra a túlódal részéről egyetlenegy megjegyzés sem tétetett, ennél fogva midőn azt másodszer indokolom meg, indokolásomban rövid lehetek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Első ízben is annak szükségességét hangoztattam, hogy a helyzetről az uralkodó kellőleg felvilágosittassék. A ki kétségbe vonja ennek a felvilágosításnak a szükségességét, azt figyelmeztetem egy osztrák grófnak, Sternbergnek nem régen megjelent röpiratára, mely a bécsi udvar intimitásaival foglalkozik. *(Halljuk! Halljuk!)* Ebben a röpiratban a súlypont arra van helyezve, hogy a bécsi udvarnak egész életberendezése ma is a spanyol etiquette szabályai szerint történik. Tudjuk, hogy a spanyol etiquette szabályai olyan időben keletkeztek, midőn még az előitéleteket nem söpörte el a szabadság vihara. Azóta, hogy ezek a szabályok keletkeztek, a nemzetek felismerték saját erejüket, az egyének önmagukra találtak, a politikai bálványimádás helyét elfoglalta a kereszténység tana, a

jogegyenlőség elmélete, a szolgaság megszűnt, a népek talpra állottak. A spanyol etiquette szabályai szerint való berendezkedés tehát anakronizmus.

De a bécsi udvar ezt nem látja. Ott még mindig az a felfogás uralkodik, mintha az isteni gondviselés különös kegyelme a fejedelmi sarjadedékokat földfeletti bölcsességgel látná el, *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* és erre van alapítva egész uralkodási rendszerük. Pedig az isteni gondviselés kegyelme egyformán adja a napsugarat és az esőt minden teremtménynek, az egészséget is meg a betegséget is. *(Ugy van! balfelől.)* A mi különbség van a közjogi hatalomban és a közjogi hatalom gyakorlásában, azt nem az isteni gondviselés adja, hanem a törvény és az intézmények. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

A spanyol etiquette szabályai az uralkodót valósággal elzárják az élet lüktetésétől. Exzellenziás alkalmazottak, vagy — Sternberg gróf szerint — exczellenziás cselédek, *(Felkiáltások a baloldalon: Az! Az!)* . . . veszik körül az uralkodót, és csak azokat az eszméket, és csak azokat az egyéneket bocsátják át a maguk szűrőjén, a mely eszméket és a kiket saját rendszerük felforgatása szempontjából veszedelmeknek nem látnak. *(Ugy van! balfelől.)* Ilyenformán az uralkodó nem tartja kezét a nemzet életerén, *(Ugy van! balfelől.)* nem ismeri vágyait, nem érzi szenvedéseinket, *(Ugy van! balfelől.)* nem érti sérelmeinket. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Egy meg nem czáfolt hir, mely az összes lapokat bejárta, igen erőteljes és kirívó példáját mutatja ennek. Ezen hir szerint a válság folyamatában egyik magyar államférfiu ószinte felvilágosításokat nyújtott a Felsőnek az 1867 : XII. t.-cikknek a nemzet közvéleménye által való felfogásáról és arról a köztudatról hogy ebben a törvénycikkben le van fektetve a magyar hadsereg, a magyar zászlóval, a magyar vezényszóval, a magyar szolgálati nyelvvel, magyar honos tisztekkel, és hogy a nemzetnek immár több évtizedes sérelmét képezi az, hogy ez a törvény, a melyet a felséges ur szentesített, még mindig nincs végrehajtva. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

És ezen meg nem czáfolt hir szerint ő Felsőge azt felelte volna, *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* hogy »erről nekem eddig soha senki sem szólt.«. *(Felkiáltások balfelől: Nagyon jellemző!)* Ez jellemzi, hogy azok, a kik ő Felsőge körül vannak és neki tanácsot adhattak, milyen fukarok voltak az ószinteségben. Nem világosították fel az uralkodót arról a mindenható kapocsról, a mely egy magyar hadsereg felállításával az uralkodó, s a nemzet között keletkezhetett volna.

T. ház! Azt a jelentékeny bajt, hogy az uralkodó és a nemzet között nincs állandó és közvetlen kontraktus, őseink is súlyosan érezték,

és épen ezért igen bölcs törvényhozási intézkedéseket tettek e baj orvoslására. De, t. képviselőház, nálunk igen gyakran megtörténik, hogy a jogéletnek legkezdetlegesebb követeléseit sem tartják meg, még azt sem, hogy fennálló törvényt végrehajtsanak; így ezek a bölcs törvények sem voltak nálunk végrehajtva, és ma sincsenek. Felvilágosításul bátor leszek egy párt ezek közül a törvények közül a t. házzal megismertetni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az 1546 : XVIII. t.-cz. bekezdése így szól: »A mi pedig az országban való kölcsönös béke létesítését és az egyezés fentartását és biztosítását, ugyszintén az ország állandó védelmezését és az elégedetlenek és lázadók megfékezését, valamint az összes rendeknek az ő tisztükben való megtartását illeti, nagyon is világos, hogy erre nézve legfontosabb dolog a fejedelem jelenléte.« *(Helyeslés a baloldalon.)* Ez a törvény bevezetése lévén, itt az országgyűlés csak a véleményét mondta ki. Hogy mi volt azonban az egész törvényhozásnak, vagyis az országgyűlésnek és a fejedelemnek együttes akarata, az kitűnik e törvénycikk 1-ső szakaszából, mely így szól: »Azért, ámbár nem kételkednek a K.K. és R.R., hogy valahányszor ő Felsőge távolfekvő helyekre megy, az ő hiveinek jólétéről való gondosság vezet el; mindamellert alázatosan kéri őt, mint legkegyelmesebb urukat és esedeznek, hogy mivel tudja, hogy ott kell leginkább résen állni, a hol legtöbb veszedelemtől kell tartani, méltóztassék az őt megelőző magyar királyok szokása szerint, ha nem is állandóan, legalább az idő nagyobb részében az övéik között tartózkodni és Magyarországon lakni, hogy annál könnyebben és gyorsabban gondoskodhassék a hiveit fenyegető veszélyek elhárításáról.« *(Helyeslés a baloldalon.)*

És egy másik törvénycíkket is leszek bátor felolvasni, az 1547 : I. törvénycíkket. Ennek a bekezdésében szintén felemlítették, hogy őseink dekrétumban rendelték el, hogy Magyarország királya az idő nagyobb részét az országban töltsen. A törvénycikk 1-ső szakasza azt mondja: »És meg van írva, hogy maguknak a római császároknak is, a kik Magyarország királyai voltak, ámbár a római birodalom és több ország és tartományok felett uralkodtak, annál dekrétumnál fogva mégis jobbadán Magyarországon kellett volna tartózkodniok.«

T. ház! Nem idézem valamennyit, mert hiszen idevonatkozólag nagyon számos törvényünk van. Csak rámutatok arra, hogy az 1548 : XXII., az 1550 : IV., V. és VI., az 1553 : III., az 1563 : III., az 1567 : LXVI. és az 1595 : I. t.-cz.-ek mind ugyanezen kérdéssel foglalkoznak, és mind azt határozzák el, hogy az uralkodó idejének legnagyobb részét köztünk Magyarországon töltsen el. Arról vagyok meggyőződve, hogy ha ezek a törvények megtartatnak volna, akkor sok és súlyos félreértés a nemzet és korona között el lett volna hárítva, és

ha ezen törvények bármelyikét a jelenlegi uralkodó megtartja és civillistában részesülő főhercegekkel és diplomáciai karral együtt legalább annyi időt töltene Magyarországon, mint a mennyit a civillista fizetése arányában nekünk jogunk van óhajtani, meg vagyok győződve, hogy ebben az esetben már rég utasította volna ő Felsége a magyar kormányokat arra, hogy az 1867: XII. t.-cz. 11. §-ában gyökerező magyar hadsereg felállítására iránt a szükséges lépéseket megtegyék. A ki felismeri a helyzetet, a ki tisztán látja nemcsak a törvényeket, nemcsak a nemzetnek elidegeníthetlen jogait, hanem látja a nemzet megizmosodásának feltétlen szükségét, az nem zárkozhatik el a magyar hadsereg felállításának követelésétől. Én nem beszélek a harcképességnek ama dimenziójáról, melyet a nemzeti eszme rejt magában, mert erről a kérdésről tüzetesen szólottam a létszámemelési javaslat tárgyalása alkalmával. Törvényes és jogi bizonyítékokat sem szándékozom felhozni a mellett, hogy a magyar nemzetnek joga van a magyar hadsereghez, annak magyar szolgálati és vezénynyelvéhez, magyar zászlójához és címéréhez, magyar honos tisztikarához, mert ezen vita folyamán ezen kérdés világosságba van helyezve és senki által meg nem czáfoltatott. Ez alkalommal kizárólagosan a nemzetiségi szempontot akarom tekintetbe venni, mert ez is elég bizonyítékot nyújt arra nézve, hogy a felvilágosítás úgy, a mint felirati javaslatom tervezi, felette módon szükséges. *(Igaz! Ugy van! bal-felől.)*

Nagy elmélkedők sokat irtak a fajok vonzó, taszító és bomlasztó erejéről. Én idevonatkozólag elmélkedésekbe nem bocsátkozom, majd ennek a vitának a továbbfolytatása talán alkalmat nyújt nekem erre is. *(Zaj jobbfelől.)*

Zboray Miklós: Igen!

Bartha Miklós: Én egyenesen a gyakorlati életből ragadok ki egy, nézetem szerint, igen meglepő példát. *(Halljuk! balfelől.)* Ez a példa az, hogy mióta Ausztriában az alkotmányosság napja kisütött, azóta ott az állami összetartozandósági kötelekek folyton-folyvást lazulnak és a fajok az államegység rovására keresik a maguk boldogulását. Ott is az a különös eset történt, hogy az alkotmányos szabadság nem kapcsot képez az állami összetartozandóságra nézve, hanem bomlasztó éket, nem konstruktív erő, hanem destruktív erő. Ez onnan van, mert a fajok erőviszonyai meglehetősen egyenlők, és ennél fogva ott a föderatív eszmekör képezi ezen fajnak gondolatvilágát; de ennek ellenére a szobában centralisztikus alkotmányt készítettek nekik, úgy, hogy az ő alkotmányuk az életnek szükségeivel alapszabán és merőben ellenkezik. *(Ugy van! balfelől.)*

Ezért van az a különös és természetellenesnek mondható következmény, hogy az alkotmányos szabadság nem az állami élet megerősítését, hanem éppen az állami egység felbontását

idézi elő. Nálunk ellenkezőleg van, hála Istennek, a helyzet: minél jobban lüktet nálunk az alkotmányos élet, annál jobban megizmosul a magyar nemzet; és ez azért van, mert nálunk csak egy történelmi nemzet létezik: a magyar; a többi faj inkább, sőt egészben véve ethnografikus képződés. Minél izmosabb tehát az alkotmányos élet, minél tágabb hatáskört nyújt azoknak, a kik benne élnek, annál több munkára ösztönzi azt a fajt, a mely vezérlő szerepet visz, és ez a sok munka annál jobban kifejti annak a fajnak azon életszerveit, a melyek a közszolgálatnál szükségesek.

Ez a lényeges különbség Ausztria és Magyarország között főként két dologra utal minket. Először arra, hogy óvakodjunk attól, hogy minket osztrák módon és osztrák szellemben kormányozzanak. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Már pedig a hadsereg magyarországi részét kétségbevonhatatlanul osztrák módon, osztrák szellemben, német nyelvvel, osztrák rendszerrel kormányozzák.

B. Kaas Ivor: Az osztrákok!

Bartha Miklós: Ez nemcsak törvénytelen állapot, hanem ostoba állapot is. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Törvénytelen, mert jogszérelmeket tartalmaz, ostoba, mert gyűlöletet szít köztünk egy olyan intézmény iránt, a melyet különben szeretettel ápolnánk, fejlesztenénk úgy, mint magát a nemzeti becsületet. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

A másik, a mire a létező különbség Ausztria és Magyarország között minket utal, az, hogy igyekezzünk az állami élet összes fokozataiba a magyar nyelvet, a magyar érzületet, a magyar nemzeti gondolatvilágot belevinni. Ezen némileg a jelenlegi kormány is mintha segíteni akarna, mikor igéri, hogy a katonai iskolákban ezentul valamikor némely tantárgy magyarul is taníttatni fog. Ezt úgy tünteti fel, mint valami vívmányt. Hát én nem tudom, hogy a bécsi hadügyminiszter ur mikor, mely törvény által lett Magyarországon a német iskoláknak a fentartója? Fentartója a német iskoláknak a magyar állam pénzén. *(Helyeslések a szélsőbaloldalon és a néppárton.)* De ha azokat az iskolákat a magyar állam pénzén tartják fenn, tehát állami iskolák, és ha mégis valaki vívmánynak mondja azt, hogy egy magyar iskolában, a magyar állam iskolájában, egynemely tantárgyat még magyarul is fognak taníttatni és ez által elismeri, hogy ez az iskola különben és állapjában véve német, vagyis osztrák: nohát, ha ez vívmány, akkor nem tudom, hogy mi a megaláztatás! *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ilyen vívmányokat, t. ház, a győzelmes Czézároknak szoktak a meghódított népeknek engedélyezni. *(Helyeslések a szélsőbaloldalon.)* Hát ez az ígéret megalázó; nemcsak megalázó, de sikertelen is. Én észleltem az erdélyi részeken a románok között a magyar állami iskolák hatását. Azt tapasztaltam, hogy ha meg is ta-

nul az a gyermek egy kissé magyarul, az, mi helyt kilép az életbe, vagy mi helyt elhagyja az iskolát, azt nagyon rövid idő alatt merőben elfelejtí. Miért? Azért, mert ennél a kérdésnél harcban áll a tűzhely és a templom szemben az iskolával, és egy harcban, a hol a tűzhely és a templom szemben áll az iskolával, mindig az iskola győzetik le. Hát a katonai iskolákkal szemben nem áll sem a tűzhely, sem a templom, de áll a katonai egész rendszer, áll a tisztikarnak szelleme, áll a hadügyminiszternek felfogása, fegyvelmezése. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

És mi áll az eredményekkel szemben, t. ház? Áll az, hogy az a gyermek naponként látja, érzi és tudja, hogy a magyar nyelv tudásának hiánya nem akadályoz meg senkit az előmenetelben, de a német nyelv tudásának hiánya mindenkit megakadályoz abban. Ha látja, hogy még altiszti állást sem lehet kapni, látja azt, ha rálépett a katonai pályára, hogy ottan németül vezényelnek, az igazgatás, az egész rendszer német, a szolgálati nyelv német, a szellem osztrák: hát akkor mi sem természetesebb, mint hogy az a gyerek, a ki előmenetelt keres e pályán, arra a német ösvényre lép, a melyen boldogulhat. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Sokszor hangoztatott és bizonyára senki által kétségbe nem vont igazságot mondok, ha azt állítom, hogy itt ezen a területen, a Kárpátok medencéjében, más államalakulás, mint magyar államalakulás nem lehet, nem is képzelhető. Tőlem egészen távol áll azon fajok érzékenységének érintése, a kik velünk egy állami közösségben élnek. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Jó tulajdonságaik előtt mindig szívesen emelek kalapot, rossz tulajdonságaikat őszintén sajnálom. De nem vehetik az erősebb gőgjének — mert ez nem az erősebb gőgje, hanem az erőviszonyok objektív mérlegelése — ha azt mondom, hogy sem a tót, sem a román, sem a szász, sem a szerb, sem semmiféle más faj itt a magyaron kívül államot alkotni, államot fenntartani nem volna képes. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Nem volna képes azon nagy túlsulynál fogva, a melyben, akár külön-külön véve őket, akár együttvéve, velük szemben a magyar faj áll.

Ez a túlsúly nemcsak a törvényhozás, a kormányzás és az igazgatási képességekben van meg; megvan a kultúra összes vonalain, megvan a vagyoni állapotot tekintetbe véve, és megvan, — a mire a legnagyobb súlyt helyezem, — a történelmi ösztönökben. Innen van az, t. ház, hogy ezen a területen csak magyar nyelvel, csak magyar érzésekkel viheti bárki is nagyra, a mi alatt azt értem, hogy csak magyar nyelvel és csak magyar érzésekkel viheti valaki oda, hogy ezen ország sorsára kötelező befolyást gyakoroljon. *(Helyeslés balfelől.)* Áll ez nemcsak a politika terén, áll ez a tudósokra, a művészekre, a költőkre, sőt áll ez a társadalmi tevékeny-

ségre nézve is. Épen ezért ezen a területen csak az a jó politika, a mely tisztán magyar nemzeti politika. *(Helyeslés balfelől.)* Félreértés kikerülése szempontjából említem fel, hogy az ilyen magyar nemzeti politika alatt erőszakos elnyomást, vagy mesterséges magyarosítást nem értettem soha és ma sem értek. Ezen a téren az erőszak elhibázott fegyver. A magyar fajba való beolvadások gyakoriak voltak és számosak. A kunok, besenyők, bolgárok, az örmények, a hazafias zsidók igen nagy kontingense, és a német, tót és román családoknak igen nagy tömege, a kik ma már a magyar népnek igazán diszt adnak, mindnyájan önként olvadtak bele a magyar fajba. Tehát nem az erőszak fegyverére és nem is a mesterséges magyarosításra gondolok, mikor jó magyar politikát kívánok; hanem kívánom és követelem azt, hogy a politika egészen megfeleljen a magyar faj vezérszerpének, *(Helyeslés balfelől.)* hogy minden akadály elháríttassék a magyar faj vezérszerpe előtt, hogy minden polgár az állami élet minden nyilvánulásában mindig érezze, hogy ő a magyar nemzeti állam főbátósági kötelességek tartozik, *(Helyeslés balfelől.)* tehát mindezeknek összegezésékepen, hogy itt mindennemű föderatív törekvés még csirájában elfojtassék.

Már most így állítva fel a tételt, nehéz volna ezen tétel helyességét kétségbevonni. Csak ugy fecskerőptiben mutatok rá, hogy a hadsereg ennek a jó magyar politikának szolgálatában áll-e? Mert azt tudjuk, hogy kis és nagy államokban, az egész civilizált világon a hadsereg a nemzeti eszme szolgálatában áll. Egy orosz tiszt, vagy egy francia, vagy egy német, vagy egy olasz meg nem értené, ha neki azt parancsolnák, ha őt oly rendszer harapófogója közé szorítanák, hogy ő idegen nyelvet, idegen kulturát, idegen szokásokat, saját nemzetével teljesen és merőben ellenkező rendszert szolgáljon. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Nálunk nincs így. Mennyire természetes az, t. ház, hogy a katona közel legyen szívével, érzületével és kötelességeivel a nemzeti élthez! Hiszen egyetlen élethivatás sem kíván olyan nagy áldozatot, mint épen a katonai pálya, mert ott mindenkinek kötelessége, ha szükséges, az életét is feláldozni. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Ilyen nagy kötelesség nem teljesíthető másképp egész lélekkel, csak akkor, ha azt a nemzetet és azt a hazát, a melyért az életünket is mindig kötelesek vagyunk feláldozni, forrón, igazán, őszintén és nyíltan szeretjük. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* De nálunk a hadseregnek nyíltan nincs sem hazája, sem nemzete. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Nálunk a hadsereg nem támasza a nemzeti konszolidációnak, hanem bomlasztó eszköze; *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* nálunk a hadsereg az állam egységének nem eszköze, hanem ellenkezőleg megrontója, az ezrednyelveknek és néptörzseknek ismeretes elméletei által, *(Ugy van! Ugy van! a bal-*

oldalón.) mert becsempészi a föderatív gondolatokat a nemzetiségekbe. Hiszen a hadseregnek szelleme még a magyar fiukat is megzavarja az által, hogy mikor ő a véradóját rója le, ugyanakkor azt kell tapasztalnia, hogy nem az a zászló leng a feje fölött, a melyet becsülni, szeretni és tisztelni otthon, falujában megtanult, és nem annak a himnusznak, hanem egy idegen himnusznak dallamait hallja az ünnepségek alkalmával, és nem magyar nyelven parancsolnak neki, hanem idegen nyelven.

Ha tehát még ezen magyar fiu is megzavarodik, gondolja meg a t. ház, minő romboló hatást visz véghez ez a nemzetiségi ifjakban, a kik teleszivják magukat a hadseregben azzal az érzéssel, hogy hiszen a magyar állam, a magyar faj, a magyar nyelv semmiféle felsőbbbséggel nem bír, hiszen az épen úgy koordinálva van, mint az az ethnografikus képződés, a melyhez ő tartozik, hiszen itt tulajdonképen az osztrák parancsol, hiszen nem a magyar zászló és nem a magyar himnusz az, a melyet neki tisztelni és becsülnie kell, hanem egészen idegen, egészen más, mert hiszen a német nyelvnek szubordinálva van a magyar nyelv ép úgy, mint a tót, román, vagy szerb nyelv. Ilyenformán a helyett, hogy a magyar állam tekintélye, presztizse és hatalma minden intézménynél erőteljesebben nyilatkoznék meg a hadseregben, mert hiszen a hadsereg hivatása a magyar államot nagy veszélyek alkalmával megvédeni, a helyett a hadsereg épen ennek az államnak tekintélyét és presztizsét rombolja le azon nemzetiségi ifjak előtt, a kik abban szolgálnak. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

T. képviselőház, a mely pillanatban Magyarország is Ausztria sorsára jutott és a föderatív eszme oly mértékben terjed el közöttünk is, mint ott, a hol elterjedt, és ezen hadügyi politika következtében a nemzetiségek és fajok ép úgy szarvakat kapnak és önállóságra, önálló terri toriumokra törekednek, mint odaát: abban a pillanatban a halálharang megkondult a Habsburgok uralma felett. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Ebben az államszövetségben igazi erőt csak Magyarország — és Magyarország is csak azért képvisel, mert a magyar faj szupremáciája, uralma és ez által a magyar államegység még mindig nincs megtörve; és nem lehet feladata a hadseregnek, hogy egy államnak épen ezt a létfeltételét támadja meg. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* A hadseregek feladata igenis az, hogy erősítsék az államokat és az országokat, nem pedig az, hogy gyengítsék. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Hát, t. képviselőház, nekünk érdekünkben áll, de a dinasztíának is érdekében áll, hogy azt a bajt, hogy Ausztria sorsára jusson Magyarország is, megelőzzük. Ezt pedig csak úgy lehet megelőzni, ha a hadügyi politika gyökeresen megváltozik, hogy ha a helyett, hogy ezt az

osztrák szellemet és rendszert erőltetik, rámennek azon egészen természetes utra, hogy a hadsereg magyarországi részében magyar nemzeti szellem uralkodjék. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Ezt kívántam röviden a t. ház kegyes figyelmébe ajánlani és kérem ezek alapján, hogy határozati javaslatomat kegyeskedjék elfogadni. *(Élénk helyeslés és éljenzés a baloldalon. A szónokot számosan üdvözlük.)*

Elnök: A miniszterelnök ur kíván szólni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! Én kizárólag abból a czélból kérem egy pillanatra a t. ház türelmét, hogy a benyújtott ellenindítványokra és határozati javaslatokra vonatkozólag egy rövid nyilatkozatot tegyek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Nem tartom szükségesnek, hogy a beadott ellenindítványok és határozati javaslatok hosszú sorozatára nézve nyilatkozzam; megelégszem azzal, hogy azon kérést intézem a házhoz, hogy a beadott ellenindítványokkal szemben a törvényjavaslatot méltóztassék elfogadni, és a határozati javaslatokat mellőzni méltóztassék. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Tisztán egy határozati javaslat van, a melyre nézve ezen általános nyilatkozatomhoz még egy rövid megjegyzést óhajtok tenni. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Zaj a baloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ez azon határozati javaslat, a melyet Holló Lajos t. képviselő ur adott be. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mint mindnyájan méltóztatnak tudni, ez a javaslat szószerint megegyezik azzal az indítvánnyal, a melyet, — gondolom — a háznak november 30-iki ülésén Kossuth Ferencz t. képviselőtársam felemlített, a melyhez a kormányának a hozzájárulását kérte, és a melyre nézve jelezte, hogy azt az ujonczok megajánlására vonatkozó törvényjavaslat tárgyalása során fogja megtenni. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Én akkor mindjárt kijelentettem, hogy az eszmét helyeslem, az ellen semmi kifogásom nincs. Nagyon természetes, hogy álláspontom ebben a tekintetben ma is ugyanaz, a mi akkor volt. Ennek folytán a Holló képviselő ur által beadott határozati javaslat tartalma ellen semmi lényeges kifogásom, vagy észrevételem nincs és hajlandó is vagyok kérni a t. házat, hogy egy ehhez teljesen hasonló tartalmu határozati javaslatot az ujonczmegajánlásról szóló törvényjavaslat tárgyalása alkalmával méltóztassék elfogadni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Bartha Miklós: Most leszavazzák? *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Miután ugyanis a kérdés helyesebben dönthető el az ujonczmegajánlási javaslatnál, miután másodszor ez az eszme, ezen határozati javaslat tartalma

tulajdonképen a Kossuth Ferencz képviselő ur által már régen jelzett indítványban foglaltatik benne, *(Ugy van! Ugy van! a jobb- és a szélsőbaloldalon.)* ennek folytán arra vagyok bátor kérni a t. házat, hogy ezt a határozati javaslatot itt nem érdemileg leszavazni, de mint nem idetartozót itt mellőzni méltóztassék. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Bartha Miklós: Igen, ha visszavonja Holló!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ha visszavonja t. képviselőtársam, akkor természetesen felesleges volna tovább beszélnünk; de ha nem vonná vissza, *(Mozgás a baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* akkor kérném, hogy azt méltóztassék... *(Folytonos zaj balfelől.)*

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Tisza István miniszterelnök:... nem mint alkalmatlant, helytelent vagy czélszerűtlent mellőzni, *(Egy hang balfelől: Hát a házszabály!)* hanem mint nem ide tartozót most el nem fogadni, *(Élénk helyeslés jobbfelől. Helyeslések a szélsőbaloldalon.)* s a kérdés feletti érdemleges határozathozatalt az ujonczmegajánlási törvényjavaslat tárgyalásakor megejteni. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Helyeslések a szélsőbaloldalon. Zaj balfelől.)*

Lengyel Zoltán: T. ház! A házszabályokhoz kérek szót. *(Zaj. Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Nem akarok most a dolog érdeméhez szólni, hanem a házszabályok alapján bátor vagyok hivatkozni arra, hogy szavazatot indokolni nem lehet, ennél fogva a miniszterelnök ur indítványának logikailag lehet ugyan értelme, de a házszabályok értelmében az tekintetbe nem vehető, és ha az a javaslat fentartatik, úgy azt vagy el kell fogadni, vagy el kell vetni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Rakovszky István: T. ház! *(Zaj a jobboldalon. Halljuk! balfelől.)*

Elnök: Kérem Rakovszky képviselő urat: milyen czímen kíván szólni? *(Mozgás és zaj a baloldalon.)* Engedelmet kérek, t. képviselő urak, én nem találhatom ki, hogy ki milyen czímen akar szólni, tehát nagyon kérem, hogy méltóztassék mindig jelezni, minő czímen óhajtanak felszólalni! *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Egy hang balfelől: Ne türelmetlenkedjék!)*

Rakovszky István: T. ház! Én a házszabályokhoz kérek szót.

Elnök: Rakovszky István képviselő ur a házszabályokhoz kíván szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Rakovszky István: T. ház! Itt egy indítvány fekszik a t. ház előtt; ezen indítvány tekintetében másként eljárni, mint a miképen a házszabályok ez iránt intézkednek, nem lehet. *(Ugy van! balfelől.)* Az nem tehet különbséget, hogy ezt az indítványt Kossuth Ferencz képviselő ur, vagy akármelyik más képviselő ur terjesztette-e be, mert a házszabályoktól eltérni

senki kedvéért sem szabad. *(Élénk helyeslés a baloldalon. Mozdás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

A t. miniszterelnök ur felfogása ellenkezik a házszabályokkal,...

Buzáth Ferencz: Ma már másodszor!

Rakovszky István:... és nagy veszedelmet is rejt magában,...

Polónyi Géza: Melyik szakaszával ellenkezik?

Rakovszky István:... mert abban a perczben, a midőn a t. miniszterelnök ur okoskodását elfogadva a javaslatot mellőzzük, a mi egyértelmű a leszavazással, akkor ezen ülészakban másodszor azt az ellenindítványt szavazás alá nem bocsáthatjuk. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Ha pedig áll a t. miniszterelnök ur okoskodása, akkor áll ez valamennyi többi határozati javaslatra és ellenindítványra nézve, a melyeket az ujonczmegajánlási törvényjavaslattal együtt ugyanazon jogon hozhatunk ismét a t. ház elé, s a melyekre nézve ismét rákényszeríthetjük a t. házat arra, hogy azok felett szavazzon. Én a legünnepélyesebben protestálok az ellen — bármennyire is tiszteljem és nagyrabecsüljem Kossuth Ferencz t. képviselőtársamat, — hogy az ő határozati javaslatának vagy ellenindítványának itt valamely privilegizált szerepet biztosítsunk. *(Élénk helyeslés a baloldalon. Helyeslések a szélsőbaloldalon.)* Én a t. képviselő urat tisztelem, becsülöm; nagyrabecsülöm azt a nagy nevet, a melyet hord, hanem a jogok tekintetében köztem és közötté, vagy bármely más képviselő ur között különbség itt nem tehető; *(Helyeslés balfelől.)* nem szabad itt különbséget tenni. *(Helyeslés a baloldalon. Mozdás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Pichler Győző: Sohasem vindikálta magának!

Rakovszky István: Nekem tehát a magam részéről először, hogy a képviselőknök egyenlőségét megvédjem, másodszor, hogy a házszabályokat megvédelmezsem, határozottan tiltakoznom kell azon felfogás ellen, hogy itt indítvány és indítvány között a szerint, a mint azt az egyik vagy a másik képviselő terjeszti be, különbség tehető. Holló Lajos t. képviselőtársamnak indítványa mindenekelőtt szavazásra bocsátandó. *(Helyeslés balfelől. Mozdás és ellenmondások a jobboldalon. Zaj. Elnök csenget.)*

Kossuth Ferencz: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől és a szélsőbaloldalon. Nagy zaj.)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház! Kossuth Ferencz képviselő ur személyes kérdésben kíván szólni.

Kossuth Ferencz: T. ház! A házszabályokhoz kérek szót. *(Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

Molnár Jenő: Hát ez micsoda? Az elnök ur kitalálja a képviselő ur gondolatát? *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Molnár Jenő képviselő urat figyelmeztetem, hogy az elnök szavait közbeszólásai tárgyává ne tegye! *(Zaj a szélsőbaloldalon. Molnár Jenő ismételten közbekiált!)*

Molnár Jenő képviselő urat másodszer figyelmeztetem, hogy ne méltóztassék az elnökséggel vitatkozni. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Kossuth Ferencz: Az elnök ur azért konstatálta, hogy én milyen czimen akartam beszélni, mert én ezt előzőleg megmondtam, de t. képviselőtársam oly hangosan beszélt, hogy nem hallhatta ezt és azt hiszi, hogy az elnök sem hallotta. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Mozgás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Molnár Jenő ismételten közbeszól.)*

Elnök: Molnár Jenő képviselő urat harmadszor figyelmeztetem, hogy az elnöki enuncziációval szemben nincsen felszólalási joga. *(Felkiáltások jobbfelől: Halljuk Kossuthot!)* Csendet kérek!

Kossuth Ferencz: A mint voltam bátor jelezni, *(Halljuk! Halljuk!)* személyes kérdésben kérek szót. Azt akarom konstatálni, hogy én magamnak semmi előjogot nem vindikáltam és nem is vindikálok; s ez természetes is.

Pichler Győző: A legszerényebb ember a házban.

Kossuth Ferencz: A miniszterelnök kijelentéseit én a következőkép értettem. *(Zaj balfelől.)*

Ballagi Géza: Tulajdonjogról van itt szó, nem előjogról.

Kossuth Ferencz: Minthogy az a jogvédő kijelentés, a melyet Holló Lajos t. képviselőtársam egy határozati javaslat alakjában magáévá tett, szó szerint megegyezik azzal, mely annak a megállapodásnak a következménye, a mely az én pártom és a t. miniszterelnök ur pártja között itt a ház színe előtt létre jött . . .

B. Kaas Ivor: Ahá! *(Zaj balfelől.)*

Kossuth Ferencz: Ugy látszik, a t. képviselőtársam aludt, mikor e tény megtörtént, máskép tudná, hogy itt semmi újat nem mondok. *(Zaj balfelől.)* Ha a szavakba kapaszkodnak az urak, vegyék tudomásul, hogy én is minden embernek minden szavába bele tudnék kapaszkodni, ha akarnám.

Pichler Győző: Kaas Ivor pedig jegyezze meg, hogy itt nyilvánosan állapodtunk meg.

Kossuth Ferencz: Én ebben a házban bizonyos enuncziációkat tettem, a melyeket a t. miniszterelnök ur helyeslélvén és magáévá tévén, szó szerint ismételt. A ki ezt nem tudja, az sokkal jobban teszi, ha most nem tesz megjegyzéseket. *(Egy hang a néppártan: Ez a jogegyenlőség?)* Itt nem jogegyenlőségről van szó, mert olyan képviselő nem létezik, a ki annyira önhitt és tudatlan lenne, hogy magának több jogot követeljen, mint más; ezt jegyezze meg magának a

t. képviselő ur. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Azt akarom mondani, hogy itt egy nyilvánosan kötött megállapodásról van szó, a melynek házhatározattal történendő szentesítése, a nemzeti jog védelme szempontjából is sokkal inkább odaillik, a hova kontempláltuk, vagyis az ujonczmegajánláshoz, mert úgy fog feltűnni, mint egy feltétel, melyet az ujonczmegajánláshoz köt a képviselőház. Ezzel a magyar jog védelmét legjobban kidomboríthatni véltük. Ez volt a mi meggyőződésünk és nagyon csodálkozom, hogy a t. urak itt a baloldalon ezt helytelenítik. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Polónyi Géza képviselő ur mihez kíván szólni?

Polónyi Géza: A házszabályokhoz kérek szót. T. képviselőház! Tisztán és világosan a kérdésnek a házszabályokra tartozó részéről kívánok nyilatkozni. A miniszterelnök ur azt mondta, hogy a ház hozzon határozatot a kérdéses határozati javaslat felett, még pedig oly természetű határozatot, mely szerint ezen tárgynál azt mellőzteni kívánja, mint nem idetartozót, hogy a ház felette a második javaslatnál mint odatartozónál hozzon határozatot.

B. Kaas Ivor: Uj házszabály!

Polónyi Géza: Ez nemcsak, hogy nem új házszabály, hanem adósak maradnak az urak azzal, hogy megmutassák azt a házszabályt, a mely ezt kizárja. Másodszer a dolog lényege és természete szerint — hogy ezt is megvilágítsam — ehhez a háznak feltétlenül joga van. Itt most tárgyalatik az ujonczlétszám megállapítási javaslat. Tegyük fel, hogy a t. nemzeti párthoz tartozó férfiak közül állott volna fel valaki és adott volna be egy határozati javaslatot, a melyre nézve annak idején az volt a megállapodás, hogy ezt nem ezen javaslatnál, hanem a véderőtörvénynél, mint szerves törvényt nem akarjuk eldönteni.

Rakovszky István: Micsoda megállapodás? *(Zaj a jobboldalon.)*

Polónyi Géza: De t. ház, tegyünk fel egy másik esetet. T. i. a házszabályok akként rendelkeznek, hogy ha a ház egy ülészakban egy határozati javaslat vagy egy indítvány felett már érdemileg határozott, akkor ugyanazon tárgy és természetű határozati javaslat azon ülészakban már többé elő nem hozható. Már most én beadok egy határozati javaslatot, teszem, a telekkönyvek módosítása tekintetében, vagy még világosabban szólva, a civillista leszállítása érdekében. Erre a háznak feltétlenül joga van azt mondani, hogy határozati javaslatom felől, mint nem ezen tárgyhoz tartozó felől, fentartja magának a határozathozatalt akkorra, mikor annak ideje elérkezik. *(Zaj balfelől.)* Mert ellenkező esetben kénytelen lenne a ház, mint nem a tárgyhoz tartozót, ezen javaslatnál elutasítani és az a furcsa szituáció állna elő, hogy ugyan ezen időszakban, habár egy hétre rá a civillista

tárgyaltatnék is, ez a határozati javaslat már többé elő nem volna hozható.

De még egyet és ezzel befejezem. Én eddig azt hittem, hogy Holló Lajos képviselőtársam ezt a határozati javaslatot tévedésből adta be. *(Felkiáltások jobbfelől: Ugy is volt! Nem találta meg a magát!)*

Szatmári Mór: Az egész beszéde ez ellen a javaslat ellen irányult és azután beadta! *(Zaj jobbfelől.)*

Polónyi Géza: Ha méltóztatnak kezükbe venni Holló Lajos képviselőtársam beszédét, méltóztatnak látni, hogy az egész beszéd ez ellen a határozati javaslat ellen volt irányítva. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Micsoda furcsa precedens volna az, hogy a ház naplóiban meg örökítsünk oly tény, hogy egy képviselő olyan határozati javaslatot fogadtat el ennél a tárgynál, mint nem ide tartozót, a melyet ő maga helytelennek nyilvánított. *(Derűtlenség jobbfelől. Zaj.)*

Szatmári Mór: Ez az ő komolyságuk!

Polónyi Géza: Szerintünk kétségtelenül világos, hogy az ujonczmegajánlásnak feltételeit az országgyűlésnek joga van megszabni és mi ezen kérdést igenis, mint az ujonczmegajánlás feltételét tekintjük a törvényjavaslathoz tartozónak. Igenis feltétlenül joga van a háznak elhatározni, hogy ma e felett a határozati javaslat felett érdemlegesen határozatot azért nem hoz, mert azt idetartozónak nem tartja.

Rakovszky István: Hányadik szakasz alapján?

Polónyi Géza: Határozatot hoz a ház.

Bartha Miklós: Hátha azt határozza, hogy engem kidobjanak?

Polónyi Géza: Meglehet, hogy a ház azt fogja mondani, hogy a napirendre tartozik, de meglehet, azt fogja mondani, hogy nem tartozik. Én pl. arra szavaznék, hogy nem ide tartozik; meglehet, hogy a többség mást mondana. *(Derűtlenség jobbfelől és a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Én ennek folytán nem folytatom a kérdésnek további szellőztetését, hanem miután nem szabad azt a precedenst megalkotni, hogy nem kellő helyen benyújtott határozati javaslatoknak *(Zaj.)* a törvényjavaslatoknál való tárgyalását lehetetlenné tegyük, igenis hozzájárulok ahhoz, a mit a t. miniszterelnök ur javasol. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon és jobbfelől.)*

Elnök: A miniszterelnök ur kíván szólni! *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! Szemben a felmerült aggályokkal, hogy megnyugtassam a ház minden tagját *(Halljuk! jobbfelől.)* arról, hogy a házszabályok alapján és teljesen korrekt formában járunk el ebben a kérdésben, bátor vagyok írásban adni be a következő javaslatot. *(Zaj balfelől és felkiáltások: Nem lehet! Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Bartha Miklós: Be van zárva a tanácskozás! *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Egy hang a*

baloldalon: Hiszen a záróbeszédeknek már vége van! Elnök csenget.)

Polónyi Géza: Akárhány precedens van rá! *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Nagy zaj.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Bocsánatot kérek, itt már nem a dolog érdeméről, de a beadott indítványok feletti határozathozatal mikéntjéről és a kérdés feltevéséről van szó. Hát én azt hiszem, erre nézve nyilatkozni lehet, és szükség esetén indítványokat is lehet beadni. Indítványom az *(olvassa):* Mondja ki a képviselőház, hogy a Holló Lajos által beadott határozati javaslat felett a 405. számú törvényjavaslat tárgyalása alkalmával kíván határozni. *(Helyeslés a jobb- és a szélsőbaloldalon. Felkiáltások a baloldalon: Ki kell nyomtatni! Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Holló Lajos: A házszabályokhoz kérek szót!

Elnök: Ugron Gábor képviselő ur előbb kért szót a házszabályokhoz!

Ugron Gábor: T. ház! Az elnök ur még a kérdést nem tette fel. Míg az elnök ur a kérdés feltevését nem teljesíti, addig a kérdés feltevéséhez senki hozzá nem szólhat. Vannak itt különböző határozati javaslatok és indítványok. Az az indítvány, a melyet Holló Lajos adott be, az én felfogásom szerint, nem is elsősorban bocsátandó szavazás alá . . .

Gr. Tisza István miniszterelnök: Nem!

Ugron Gábor: . . . mert halasztási indítvány is van. Ez az egész vita időelöltti és nincs a maga helyén. Nem értem ezt a türelmetlenséget, de nem értem ezt a sietséget sem. Kérem, szakítsuk ezt meg, az elnök ur tegye fel a kérdést, és minden kérdés dőljön el a maga helyén, nem pedig most és itt, mikor még a szavazásnak helye nincs. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Lengyel Zoltán: Kérem szépen . . .

Elnök: Holló Lajos képviselő ur kért szót!

Holló Lajos: T. képviselőház! Polónyi Géza t. képviselő ur szavaira akarok reflektálni. Nem akarok a kérdés érdeméhez hozzászólni, de ő a házszabályok címén azt mondotta, hogy beszédem egész tartalma szemben áll indítványommal. Ennek következtében ő tehát erre a térre vinné át a diskussziót a házszabályok keretében. Nem akarok kiterjeszkedni arra, hogy mi volt beszédem tartalma, tendenciája stb., mert ez nagyon is hosszú időt venne igénybe.

De meg akarom mondani Polónyi t. képviselőtársamnak azt, hogy igenis az én beszédem tartalma ezzel szemben áll, de azt tételeztem fel, hogy egy álláspont, a melyhez a kormány hozzájárul, a melyhez azok az elvtársaim hozzájárultak, a kik e harcot ezzel szemben megszüntetendők tartották.

Szatmári Mór: Nemcsak ezzel szemben!

Holló Lajos: Ha tehát ily nagy kérdésben, a mely eldöntés előtt áll, az ujonczjavaslat megszavazása sok elvtársam szerint ezért mint ellenérték, mint rekompenzáció áll, s ha ez állás-

pontjuk igazolására szolgál, akkor azt hiszem, ennek megszavazása időszerű, mielőtt az ujonczokat megszavaztuk és felajánlottuk volna, mert az ellenértéket meg kell kapni akkor, a mikor az ujonczfelajánlás megtörténik, meg kell ezt kapnunk attól a kormánytól, a melynek részére meg akarjuk a javaslatot szavazni. Ez egy kétoldalú, bilaterális dolog. Ha a kormány meg akarja adni követelésünket, adja meg és elvtársaink nem háritanak akadályt a javaslatnak törvényerőre való emelkedése ellen. Ebben a szuppozícióban voltam, a nélkül, hogy túlléptem volna a jogkört, mely a képviselőházban engem, mint képviselőt megillet.

Polónyi Géza: Nem is állítottam!

Lengyel Zoltán: A házszabályokhoz kérek szót! *(Zaj.)*

Elnök: Lengyel Zoltán képviselő ur a házszabályokhoz kért szót. *(Nagy zaj.)* Csendet kérek!

Lengyel Zoltán: Mint azon pártnak tagja, a melynek... *(Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek! Kérem a t. képviselő urakat, méltóztassék magántársalgásukat a termen kívül folytatni. *(Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Kérem Rakovszky képviselő urat, méltóztassék csendben lenni.

Lengyel Zoltán: Nem akarok indítványom érdeméhez egyetlen szót sem szólani. Már előző felszólalásomban jeleztem, hogy kizárólag a házszabályokhoz akarok szólani, és ez alapon állok. E dolog elintézéséhez semmi közöm, a miniszterelnök ur intézze el ezt a dolgot Holló képviselő urral vagy pártjával, hogy az az indítvány akkor szavaztassék meg, a mikor neki tetszik, de a házszabályok szerint az, a mi kívül esik a termen, vagy külön megállapodás volt, kérdés tárgyát nem képezi.

A miniszterelnök ur indítványa, felszólalása, indokolása teljesen és világosan ellentétben van a házszabályok mindenféle szakaszával. Miről van szó? Az 1889: VI. t.-cz. 14. §-ának módosításáról szóló törvényjavaslat általános vitája be lett rekesztve, ha jól tudom, még a karácsonyi ünnepek alatt. Mikor egy vita be rekesztetett, akkor ahhoz többé indítványokat tenni nem lehet. Ez egy olyan elemi intézkedés, a melyet a háznak egy napos tagja is tud, a miniszterelnök urról pedig, a ki már sokkal régebbi tagja a háznak, nem hiszem, hogy a házszabályoknak ezt az intézkedését nem tudná. *(Zaj.)* A másik része a dolognak az, hogy most nem erről van szó, mert most következik a szavazás a határozati javaslatok felett a felszólalások befejezése után, és pedig a javaslat felett általánosságban, azután a határozati javaslatokra vonatkozólag külön-külön mindazokra, a melyek külön szavazás tárgyát képezik. A miniszterelnök urnak tehát indítványozási joga nincs a tárgyalás alatt levő javaslat czimén, de nincs a kérdés feltevése czimén sem.

Idézni fogom a 214. és 224. §§-okat. A 214. § azt mondja: »A miniszterek az 1848. évi III. t.-cz. 24. §-a alapján bármikor felszólalhatnak.« Indítványról itt nincs szó. A miniszterelnök urnak a felszólalási jog tekintetében több joga van, mint nekünk, de az indítványozási jog tekintetében nincs több joga, mert az indítványozási jog nem miniszteri jog, hanem képviselői jog és ezen a téren egyenlők vagyunk.

Ha a miniszterelnök ur indítványt tesz, én bejelentem, hogy 28 indítványt teszek egyszerre, és ugyanazon alapon meg kell ezt az elnök urnak engednie nekem is, a többieknek is, és akkor ez a tárgyalás soha befejezve nem lehet, mert az obstrukciót ezen az alapon magam képes vagyok évekig megcsinálni. *(Derűtség.)* Ha a miniszterelnök ur a parlamentárizmust az ujév esztendejében konszolidált alapra akarja helyezni, ennek nem ez a módja. *(Taps balfelől.)*

A 227. §. ezt mondja: »A szavazás megkezdése előtt az indítványok és módosítványok újra felolvastatnak.« Ez is azt bizonyítja, hogy indítványt és módosítást csak a vita bezárása előtt lehet tenni, mert a tárgyalás befejezésével az elnök befejezettnek nyilváníti a tanácskozást. Ezt mondja a 224. §, a mely már a szavazás fejezete alatt van tárgyalva. Ez azt jelenti, hogy mikor a vita bezáratott, akkor már a szavazás kérdése alá esik az egész tanácskozási rend, a mi azt foglalja magában, hogy itt lehet arról szó, hogy egyes indítványok külön szavazás tárgyát képezzék, más indítványok talán elessenek a javaslat feltevéseinek kérdésénél, de nem az, hogy az egész tanácskozást újból kezdjük, és indítványokat is újból benyújthatunk. Én tehát azt tartom, hogy a házszabályok értelmében ez a kérdés máskép, mint szavazás útján el nem intézhető. Elintézhető úgy is, mint Polónyi képviselő ur mondta, hogy Holló képviselő ur megtenné azt a szivességet, hogy ezt a kontroverz kérdést a javaslat visszavonásával elintézi. Ha ő erre nem hajlandó, akkor a házszabályok szerint ezt a javaslatot vagy meg kell szavazni, vagy el kell vetni. Tertium non datur. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

Elnök: Csendet kérek! Lukáts Gyula képviselő ur a házszabályokhoz kér szót.

Lukáts Gyula: T. ház! Hogy a képviselőház, különösen épen az ellenzék hogyan gondolkozott az ilyen kérdésekről, erre nézve bátor vagyok egy precedenst említeni. A régi képviselő urak emlékezni fognak rá.

Egy törvényjavaslat tárgyalása alkalmából az egyik paragrafus ellen lényeges kifogás volt, a melyet ismert maga a többség is és a szakasz módosítását kívánta is. Ezert az illető paragrafus tárgyalása alkalmával báró Liphay Béla, a mérsékelt ellenzék tagja egy ellenindítványt készített és mint első szónok volt a javaslat ellen szólók között felírva. Akkor megtörtént, hogy a többség megengedte azt a stiklit magának, hogy

egyik tagját — azóta már meghalt, a nevét nem említem fel — a javaslat mellett szólók közé iratta fel, hogy Liphay Bélát megelőzze és ez által a korrektívumnak dicsőségét magának tartsa fenn. Hogyan, miként történt a szavazás, az irreleváns rám nézve, csak konstataálni kívánom azt, hogy a stikli az egész ellenzéknek felháborodását vonta maga után teljesen jogosan. (*Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.*) Képviselőtársunk nem volt akkor még képviselő, mert ez ezelőtt körülbelül 16 esztendővel történt.

B. Kaas Ivor: Olvassa fel a naplót.

Lukáts Gyula: Tessék elolvasni a naplót. Nemcsak hogy felháborodott az ellenzék, de botránynak nevezte ezt az eljárást.

Hát, t. képviselő urak és különösen ellenzéki t. képviselő urak, ha mi akkor a kormánypártnak részéről az ily eljárást botránynosnak tartottuk, tartsuk ma is annak és ne iparkodjunk hasonló stikklikkel élni. (*Helyeslés a jobboldalon. Nagy zaj balfelől.*)

Bartha Miklós: Hát mi a baj? Az a baj, hogy tovább küzdünk a nemzeti nyelvért? (*Nagy zaj.*)

Lukáts Gyula: A Kossuth által bejelentett határozati javaslatot . . .

Szatmári Mór: Ellopták!

Lukáts Gyula: A legenyhébb szóval élve: elcsempészték. (*Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.*) A helyes korrektívum az volna, hogy, a mint akkor is gondolkozott az ellenzék, gondolkozzék úgy ma is és igen kérem Holló Lajos t. képviselőtársamat, vonja vissza határozati javaslatát. (*Helyeslés a szélsőbaloldalon. Nagy zaj balfelől.*)

Elnök: Csendet kérek! Batthyány Tivadar képviselő ur kér szót a házszabályokhoz.

Gr. Batthyány Tivadar: T. képviselőház! Egészen röviden a házszabályokhoz kérek szót. Engedelmet kérek, életemben másodszor szólók a házszabályokhoz, tehát nem obstrukcionális vagy szereplési viszketeg az, a mi engem a felszólalásra készítet. (*Zaj balfelől.*)

Elnök: Kérem a t. képviselő urakat, méltóztassanak csendben lenni és a szónokot meghallgatni.

Gr. Batthyány Tivadar: Ha Polónyi képviselő ur lesz szíves megengedni, folytatom felszólalásomat. A dolog szerintem egyszerűen így áll. (*Nagy zaj balfelől.*)

Elnök: Kérem, Bartha képviselő ur, méltóztassék csendben lenni. (*Zaj és felkiáltások balfelől: Miért Barthát? Nagy zaj.*)

Rakovszky István: Polónyi csinálta az egészet: hecczelte az obstrukciót és azután cserben hagyta. (*Folytonos zaj.*)

Elnök: Csendet kérek, t. ház! (*Rakovszky István közbeszól. Zaj.*) Kérem Rakovszky képviselő urat, szíveskedjék csendben lenni; most Batthyány képviselő urat illeti a szó. (*Zaj.*)

Buzáth Ferencz: Tessék rendet csinálni!

Elnök: Kérem Buzáth képviselő urat, ne méltóztassék az elnök jogkörébe avatkozni. (*Csenget.*) Csendet kérek, t. képviselőház! (*Halljuk! Halljuk!*)

Gr. Batthyány Tivadar: Szívesen megteszem, hogy folytatam beszédem . . . (*Folytonos zaj. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Tessék csendet csinálni! Halljuk! Halljuk!*)

Egyszerűen arról van szó, hogy a vita be lett zárva. Következik a szavazás, úgy a törvényjavaslat, mint a beadott határozati javaslatok felett. Házszabályaink értelmében, a midőn a vita be van zárva, felszólalhatnak még az előadók, a miniszterek, az indítványtevők, hogyha legalább még kilenczen irták alá beadott indítványukat. Ez is megtörtént. Most következik a szavazás. Szavazás előtt még megtörténhetik az, hogy az illető indítványtevő indítványát visszavonhatja. Ebben a stádiumban vagyunk most. Ekkor felállt a miniszterelnök ur, és elismerem, hogy egy igen kényelmetlen kritikus szituációból való kivezető ut gyanánt egy indítványt nyujt be arra nézve, hogy egy beadott indítvánnyal mi történjék, és hogy a felett ma ne határozzon a ház. Engedelmet kérek, vagy szabad ezt az indítványt a miniszterelnök urnak megtenni, mert ugyebár, nem mint miniszter, hanem mint képviselő tette azt meg és akkor tessék nekem megmutatni, hogy hol van házszabályunkban egy olyan pont . . .

B. Dániel Ernő: A 48-iki törvény értelmében!

Gr. Batthyány Tivadar: Felszólalhat azon törvény szerint a miniszter, de a vita bezárása után indítványt már nem tehet; ilyen privilégiuma a törvény szerint a minisztereknek nincsen; csodálom, hogy báró Dániel Ernő mint volt miniszter ezt nem ismeri. (*Folytonos zaj. Elnök csenget.*)

A miniszterelnök ur tehát tett egy indítványt, a melyet természetesen mint képviselő tett meg. Már most ha elfogadjuk, hogy a ház ezen indítvány felett szavazhat, akkor el fogja nekem ismerni a t. ház azt is, hogy ezzel egy veszedelmes precedenst alkottunk meg, akár ennek az oldalnak, (*a baloldal felé mutat.*) akár a túlsó oldalnak (*a jobboldalra mutat.*) a javára. Mert ha szabad ezt megtenni, ha egy beadott indítvánnyal szemben a vita berekesztése után lehet egy ellenindítványt tenni, akkor igaza van Lengyel Zoltán t. képviselő urnak, hogy egymaga is képes egy törvényjavaslatot agyonobstruálni, ellenkező esetben, ha másként magyarázzuk ezt, úgy t. i., hogy ellenkező irányban akarom azt magyarázni és nézem a jövődőt, akkor azt látom, t. ház, hogy egy ilyen indítvánnyal egy egész szeriesét a fontos napirendre kerülő dolgoknak egyszerűen el lehet odázni.

Mi marad tehát egyéb hátra, t. ház, mint vagy ezt az indítványt visszavonni, vagy nem tudom, lehetne-e ebből újabb vitát provokálni, de ezt a módot nem tanácslom. Én tehát arra

kérem a t. házat és az igen t. miniszterelnök urat, legyen kegyes ezen felolvasott indítványt visszavonni, nehogy ez akár emerre, akár amarra jövőre precedenst alkosson, annál kevésbbé, mert én azt hiszem, a t. elnök ur ezt az indítványt a házszabályok értelmében szavazás alá egyáltalában nem bocsáthatja. *(Ugy van! bal-felől.)* Tényleg nem marad itt más hátra, mint vagy visszavonja Holló Lajos képviselő ur az indítványát — bár ezzel sem érnek el semmit, mert úgy hallottam, hogy más magáévá teszi — vagy pedig egyszerűen szavazni fognak a felett.

Elnök: Az elnökség kíván egész röviden nyilatkozni. *(Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Az elnök!)* Csendet kérek, t. képviselő urak. A házszabályoknak 214. §-a, de az 1848-ik évi III. t.-cz. 28. §-a világosan úgy intézkedik, hogy a miniszterek bármikor felszólalhatnak. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ez joguk a házszabályok szerint, de egyszersmind törvényben biztosított joguk is és ebben különbözik ez a t. képviselő urak jogától. Ezt kívánom Lengyel Zoltán képviselő urnak megjegyezni, *(Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Kérem, méltóztassanak csendben meghallgatni az elnököt. A mi a miniszterelnök urnak beadott indítványát illeti, az nem bir ellenindítvány jellegével, hanem egyszerűen egy beadott és szavazás alá kerülendő határozati javaslatnak a vele közvetlenül kapcsolatos más törvényjavaslatnál való eldöntésére vonatkozik. *(Zaj és ellenmondások a szélsőbaloldalon.)* Alapul ez azon a gyakorlaton, hogy a miniszter urak az általános vita bezárása után is vonhatnak vissza törvényjavaslatokat vagy indítványozhatják, hogy az azok feletti szavazás elhalasztassék.

A mióta a t. képviselőház működik, a régi és a jelen házszabályok alapján is tudvalevőleg mindig az a gyakorlat tartatott fenn, hogy az ilyen indítvány épügy elfogadtatott és javaslatnak és hasontermészetű indítványnak tekintett, mint a minőnek kell, hogy tekintse a ház a miniszterelnök urnak ezt az indítványát; *(Zaj a szélsőbaloldalon.)* mindig elfogadta a ház azt, hogy a miniszter urak a tárczájuk keretébe tartozó törvényjavaslatok letárgyalása után és az azzal szemben beadott indítványokat és határozati javaslatokat illetőleg megtették a maguk nyilatkozatait, azt elfogadásra vagy visszautasításra ajánlották. Tehát ezek a precedensek merülnek most fel és ugyanezen a duktuson megy most át a dolog. Nem a törvényjavaslatra vonatkozó indítványt tett a miniszterelnök ur, hanem már a 226. §-szal kapcsolatosan egy, a kérdés feltevésére vonatkozó indítványt. *(Nagy zaj és ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Rakovszky István: A házszabályokhoz kérek szót! *(Zaj jobbfelől.)*

Elnök: Csendet kérek, t. képviselő urak, mig befejezem.

Ennek alapján akkor, a mikor én a szóban lévő törvényjavaslatot, az azzal szemben beadott

indítványokat és határozati javaslatokat illetőleg a kérdést szavazásra fel fogom tenni, nagyon természetesen azon résznél, a hol a határozati javaslatok mikénti eldöntésére teszem fel a kérdést, a miniszterelnök ur indítványa is szavazás alá fog kerülni. A mint a szavazás megindult, többé beszédet tartani, szavazatot indokolni nem lehetvén, nagyon természetes, hogy ennek is előzőleg kellett megtörténni. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Ezt azért kívántam a t. házzal tudatni, hogy a ház a házszabályok értelmezése tekintetében tájékozva legyen. *(Helyeslés jobbfelől. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Husznál több képviselő zárt ülés elrendelését kéri, tehát azt elrendelem, és a karzatok kiürítése végett az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Zárt ülés után.)

Elnök: Az ülést újból megnyitom.

Kossuth képviselő ur személyes kérdésben kér szót.

Kossuth Ferencz: Minthogy az én csekély személyemmel hozatott összeköttetésbe az a vita, a mely lefolyt, legyen szabad egy rövid kijelentést tennem. *(Halljuk! Halljuk!)*

Midőn én és az a párt, a melyhez tartozom, itt a nyílt ülésen az igen t. miniszterelnök urral abban állapodtunk meg, hogy az országnak alkotmányos jogait megvédő kijelentés egy házhatározattal is szentesitessék, mi abban a nézetben voltunk, hogy ennek sokkal nagyobb fontossága lenne, ha ez mint az ujoncfelajánlásnak feltétele köttetnék ki és hozatnék meg. Ezért halasztottam a határozati javaslat benyújtását erre az időpontra.

Minthogy azonban Holló Lajos képviselő ur sietett idő előtt magáévá tenni az általam jelzett és benyújtandó indítványt, és minthogy ez a tény itt kiterjedt házszabályvitára adott alkalmat és egy bonyolult helyzetet teremtven, kockáztathatja magát azt a tényt is, hogy ebben a képviselőházban létrejőjön határozatilag az a jogvédelem, a melyre én nagy súlyt helyezek, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és minthogy annak is bizonyosságát akarom nyújtani, hogy én magamnak abszolote semmi előjogot nem kívánok biztosítani, még azt sem, hogy a saját eszmémet magam valósíthassam meg, nem pedig más valaki: *(Hosszantartó zajos helyeslés, éljenzés és taps a jobb- és a szélsőbaloldalon.)* csakis az ország érdekét és jogvédelmét tartván szem előtt, magam is hozzájárulok Holló Lajos indítványához. *(Zajos helyeslés és éljenzés a jobb- és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: A miniszterelnök ur kíván nyilatkozni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! Az általam beadott indítványt visszavonom. Visszavonom először azért, mert a most felhangzott kijelentés után tárgyalanná vált;

de visszavonom másodszer azért is, mert — és sulyt helyezek rá, hogy ez a ház naplójában konstatálva legyen — a dolog nyugodt átgondolása után (*Élénk helyeslés a néppárton és a szélsőbaloldalon.*) arról győződtem meg, hogy azon indítványnak benyújtása nem felelt meg szigoruan a házszabályoknak. (*Helyeslések a néppárton és a szélsőbaloldalon.*) En t. i. abban a meggyőződésben vagyok, hogy érdemleges indítványok csakis a vita bezárása előtt adhatók be; egyetlenegy kivétel van, a kérdés feltevésére vonatkozó indítvány tehető meg a kérdés feltevése körüli vita kapcsán. Ez azonban csakis a legszigorubbán értelmezhető és ilyen indítvány másra nem terjedhet ki, mint magára a kérdés feltevésének mikéntjére. (*Igaz! Ugy van!*)

En akkor, a midőn ezen indítványt a pilanatnyi benyomás alatt és vezéreltetve azon vágytól, hogy megkönnyítsem a háznak a határozathozatalt e tekintetben, beadtam, abból indultam ki, hogy ez beleilleszhető a kérdés feltevése körüli vitatkozás keretébe. Átgondolva a dolgot, arra a meggyőződésre jöttem, hogy azon indítvány szövegénél fogva túlmegy azon szigorú, szoros határokon, a melyeket a kérdés feltevése körüli vitánál meg kell tartani. Így állván a dolog, azt hiszem, az az egyetlen helyes ut állott előttem, hogy ezt egészen világosan és nyíltan konstatáljam és beadott indítványomat visszavonjam, mert én azt hiszem, hogy a ház minden tagját, de talán senkit sem inkább, mint jelenlegi helyzetemben engem azon parancsoló kötelesség kell, hogy vezessen, hogy mindannyian igyekezzünk a házszabályok szigorú, pontos és lelkiismeretes végrehajtásához hozzájárulni. Ennélfogva indítványomat visszavonom. (*Élénk helyeslés.*)

Elnök: T. ház! Következik a szavazás. Mindenekelőtt tájékoztatni kívánom a t. házat a kérdések feltevése iránt. A kérdést akként fogom feltenni, hogy miután az indítványok között egy halasztási természetű indítvány is van, még pedig a sorrendi jegyzék szerint a 11-ik, vagyis a Rakovszky István képviselő ur által beadott indítvány, ez halasztási természeténél fogva első sorban fog szavazás alá vétetni. Azután szavazni kell a tárgyalás alapját képező törvényjavaslat és ezzel szemben az összes többi ellenindítványok felett, azután következnek a külön tárgyat képező határozati javaslatok. Az alaptörvényjavaslat elfogadása esetén az ellenindítványok természetesen elesnek, ha az el nem fogadtatik, akkor ezek felett egyenkint történik a szavazás. Végül szavazás alá kerülnek a külön tárgyat képező határozati javaslatok egyenkint. Hozzájárul ehhez a ház? (*Helyeslések a jobboldalon. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Mi esik el? Nem értettük egészen tisztán!*) A Rakovszky István által beadott 11. számú ellenindítványt kivéve, az összes többi elleni indítvány a tárgyalás alapját képező törvényjavaslattal szemben tétetik fel szavazásra, ellen-

ben a 6. számú Babó Mihály-féle, a 14. számú Mukits Simon-féle, a 16. számú Kovács Pál-féle, a 21. számú Várady Károly-féle és a 25. számú Bartha Miklós-féle határozati javaslatok egyenkint szavazás tárgyát fogják képezni. (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hát a Hollóé?*) A Holló-féle 23. számú határozati javaslat szintén külön fog szavazásra feltétetni. Elfogadja a ház ezt? (*Helyeslés.*) Hogyha a ház ehhez hozzájárul, akkor ezt határozatként...

Holló Lajos: T. ház! Én kérem kivenni az ellenindítványok közül a Hellebronth-féle ellenindítványt és kérem, hogy külön vétessék szavazás alá az általa benyújtott első indítvány, a mely részben halasztó indítvány, mert csak visszavonását kívánja a javaslatnak és a magyar szolgálati és vezérleti nyelv érvényesítését követeli a magyar hadseregben. Ezen indítvány nem áll egészen szemben a törvényjavaslattal, ezért kérem a törvényjavaslatnak megszavazása esetén is ezt a magyar szolgálati és vezérleti nyelvre vonatkozó indítványt külön is szavazás alá bocsátani. (*Felkiáltások jobbfelől: Nem lehet! Helyeslés balfelől.*)

Elnök: Engedelmet kérek, maga a t. benyújtó képviselő ur ellenindítványnak keresztelte a beadványt, és így a házszabályoknak is megfelelően csakis az alaptörvényjavaslattal szemben bocsátható szavazásra. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Méltóztatnak hozzájárulni a kérdéseknek az általam javasolt módon való feltevéséhez? (*Igen!*) Akkor mindenekelőtt kértem, vajjon Rakovszky István képviselő urnak 11. szám alatt beadott halasztó természetű indítványát méltóztatnak-e elfogadni, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*)

Erre vonatkozólag több mint husz képviselő névszerinti szavazást kért és egyuttal a névszerinti szavazásnak holnapra való áttételét kérte. (*Mozgás jobbfelől.*) Ennek alapján a házszabályoknak megfelelően ezen feltett kérdésben a névszerinti szavazás a holnapi ülésben fog eszközöltetni. Miután pedig ezen halasztó indítvány eldöntéséig a szavazás tovább nem folytatható, a többi kérdéseket szintén a holnapi ülésben lesznek bátor feltenni. (*Helyeslés.*)

Méltóztatassanak megengedni, hogy a következő ülésre vonatkozólag tegyem meg indítványomat. (*Halljuk! Halljuk!*) Indítványozom, hogy a ház legközelebbi ülését holnap, vagyis folyó hó 5-én d. e. 10 órakor tartsa és arra első sorban a Rakovszky képviselő ur halasztási indítványa feletti névszerinti szavazás, azután a törvényjavaslat és azzal kapcsolatos többi szavazások, továbbá a törvényjavaslat részletes tárgyalása és végül a most is napirenden volt, 1903-ik évre vonatkozó ujonczmegajánlási törvényjavaslat és az azzal kapcsolatos jelentések tüzessenek ki napirendre. Hozzájárul-e ehhez a ház? (*Igen!*) Ha hozzájárul, ezt a ház határozataképp kimondom, s miután a napirend már meg van álla-

pitva, következik Bakonyi Samu képviselő urnak interpellációja.

Bakonyi Samu: T. ház! (*Halljuk! Halljuk!*) Tekintettel arra, hogy az ügy, a melyben interpellálni szándékozom, annyira fontos, hogy kérem a t. ház figyelmét indokaimnak kifejtésére, az idő pedig ma már csakugyan annyira előrehaladott, hogy visszaélés volna a ház türelmével, ha azt most akarnám igénybe venni, kérném a t. ház szives engedelmét arra, hogy interpellációm holnap terjeszthessem elő. (*Helyeslés balfelől. Zaj jobbfelől.*)

Elnök: A t. képviselő urnak ezen kérését előadni joga volt a házszabályok értelmében, a t. háztól függ, vajjon a képviselő ur e kérését teljesíti-e vagy nem. Kérem a t. házat, méltóztatik-e belenyugodni abba, hogy Bakonyi Samu képviselő ur holnap, az ülés végén terjeszthesse elő interpellációját? (*Igen!*) A ház ehhez hozzájárul, ezt határozatilag kimondom, s miután a holnapi ülés napirendje már meg van állapítva, az ülést bezárom.

(*Az ülés végződik d. u. 2 óra 55 perczkor.*)

368. ORSZÁGOS ÜLÉS

1904 január 5-én, kedden,

Perczel Dezső, utóbb báró Feilitzsch Arthur elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnöki előterjesztések. — Napirend előtti felszólalások. — Az ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fenntartásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Bakonyi Samu interpellációja a honvédelmi miniszterhez, a debreczeni 39-ik gyalogezred katonái ellen az ottani szabadságszobor megkoszorúzásának szándéka miatt indított eljárás ügyében. — A honvédelmi miniszter ideiglenes válasza.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Lukács László, Nyiri Sándor, Plósz Sándor, Berzeviczy Albert, Tallián Béla, Hieronymi Károly, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 30 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Szóts Pál, a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi Dedovics György, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Endrey Gyula jegyző ur.

Mindenekelőtt kérem, méltóztassanak a mult ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Szóts Pál jegyző *(olvassa az 1904. évi január hó 4-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyv ellen? Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom a miniszterelnök átiratát, a melyben értesít, hogy ő cs. és ap. kir. Felsége a képviselőház részéről az újév alkalmából kifejezett hódolatteljes jókívánatokért legmagasabb köszönetét nyilvánítani méltóztatott.

Tudomásul szolgál.

Bemutatom gr. Esterházy Mihály képviselő levelét, melylyel egészségi okokból hatheti szabadságot kér.

A ház a kért szabadságot engedélyezi.

Bemutatom Abauj-Torna vármegye közönségének feliratát, a vármegyei tisztviselők fizetésének már az 1904. évben leendő rendezése tárgyában.

Kiadatik a kérvényi bizottságnak.

Mielőtt a napirend szerint a tárgyalást megkezdendők, a ház tudomására kell hoznom,

hogy Polónyi Géza képviselő ur a napirend előtt való felszólalásra kért és nyert engedelmet.

Polónyi Géza: T. képviselőház! Alig van a törvényhozáshoz méltóbb kérdés, mint foglalkozni azon szerencsétlen honfitársaink ügyével, a kik a három esztendő óta leszolgált katonalétükre is törvénytelenül ott tartattak súlyos katonai kötelezettség lerovására. A függetlenségi és 48-as párt ezzel a kérdéssel behatóan foglalkozott és a ház színe előtt Kossuth Ferenc képviselő ur által felolvasott megállapodás értelmében annak idején bejelentettük a képviselőháznak, hogy mi ezen a területen a magunk részéről mindent meg akarunk tenni arra vonatkozólag, hogy ezen szerencsétlen embereknek mentől előbb való hazabocsátását előmozdítsuk és lehetővé tegyük. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

És azért, t. képviselőház, bár elvileg magunk is osztottuk és osztjuk azt a felfogást, a melyet Rakovszky István t. képviselő urnak indítványa tartalmaz, hogy t. i. előbb kellett volna a költségvetést tárgyalni, mégis ezen kivételes alkalomra való tekintettel, bejelentettük a t. háznak azért, hogy előmozdithassuk ezen kérdésnek lebonyolítását, nem ellenezzük és nem ellenezzük az ujonczozásra vonatkozó javaslatoknak soronkivüli tárgyalását. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Most azonban, t. képviselőház, miután meggyőződünk arról, hogy daczára annak, hogy ezen készségünket bejelentettük, eddig lépéseinket siker nem koronázta, sőt arról szereztünk tudomást, hogy nemcsak a három éven túl ott tartott katonák nem bocsátattak haza, de különösen súlyos helyzetbe kerültek a Boszniában elhelyezett magyar ezredeknél szolgáló azon katonák, a kik a három évet már leszolgálva, a három éven túli három hónapra terjedő szol-

gálati idő dacára sem bocsáttattak haza; s miután tudomást szereztünk arról is, hogy ezek a szerencsétlen katonáink rendkívüli forrongásban voltak és vannak: (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) kötelességünknek tartottuk, s ezt is a t. ház színe előtt akarom bejelenteni, hogy Kossuth Ferencz t. pártelnökömmel együtt felkeressük a miniszterelnök urat és tudomására hozzuk, hogy nekünk értésünkre jutott, hogy nagymértékű izgatottság van és esetleg olyan természetű lázongás is történhetik, a mely azoknak a szerencsétleneknek messze jövődjére is végzetesen kihathat; s ezért kértük a miniszterelnök urat, hogy ezen kérdésben sürgősen intézkedjék, hogy azon ezredek, illetőleg zászlóaljok, a melyek Boszniában szolgálnak, felváltassanak. (*Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Nem szükséges bővebben illusztrálnom azt, hogy maga az a tény, hogy valaki hosszabb időn át nem hazájában szolgál, hanem Boszniában helyeztetik el, bizonyos mértékű büntetés. (*Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Már most figyelembe véve még azt is, hogy a Boszniában elhelyezett ezredeknel a haza nem bocsátott, három éven túl három hónapot kiszolgált legénység még arról is kellett, hogy meggyőződést szerezzen, hogy az itthon lévő ezredekben szolgáló legénység hazabocsáttatik, ők pedig Boszniában tovább benttartatnak: nem lehet csodálkozni azon, hogyha ezen szerencsétlen gyermekeinken az elkeseredésnek olyan nem vett erőt, (*Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) hogy megtagadták a törvényvel, illetőleg a katonai hatósággal szemben az engedelmisséget is. Félő, t. képviselőház, hogy ennek messzemenő, súlyos konzekvenciái lesznek, (*Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) sőt már vannak is egyesekre nézve, a kik jogérzetük megsértése nélkül nem tudják elképzelni, mikép kerül Boszniában a magyar katonai törvényen kívüli állapotba és miként követhetnek tőle szolgálatot olyan időben, a midőn már becsületesen teljesítette a törvényben előírt szolgálati kötelezettségét. (*Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Mínt hogy fel kell tételeznem a miniszterelnök urról, hogy szíves ígéretének beváltásával tényleg lépéseket tett a közös belügyminisztériumnál az iránt, hogy ez az állapot szanáltassék, s e pillanatban még nem akarok lemondani a reményről, hogy orvoslás fog találni: azért első czélom, a melyet felszólalásom czéljául választottam, az, t. képviselőház, hogy könyörögve kérem azokat a szegény embereket e helyről, hogy néhány napig türtőztessék még magukat, abban a reményben, hogy törvényes orvoslás nyujtatni fog. (*Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

A második czélom, — s ez felszólalásomnak politikai lényege, — az, hogy kérem a t. miniszterelnök urat, világosítson fel bennünket az iránt, hogy tett-e, és milyen sikerrel lépése-

ket a közös hadügyminisztériumban az iránt, hogy ez a törvénytelen, helytelen és minden körülmények között sérelmes állapot orvosoltassék? (*Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Tájékoztasson bennünket esetleg a felől, vajjon a magyar miniszterelnöknek állása nem elég-e arra, hogy a magyar állampolgárok érdekében a hadügyminisztériumnál való közbenjárása sikerrel végződjék? Mert nekünk tudnunk kell azt, hogy a hadügyi kormányzat csakugyan el van-e tökévelve arra, hogy a magyar gyermekeket ott törvényellenesen ilyen sinylődésnek és bűnhődésnek kitegye, avagy pedig nem, mert ez magunktartására lényeges és döntő befolyással lehet.

Én tehát módot és alkalmat kívánok szolgáltatni a miniszterelnök urnak egyrészt arra, hogy nyilatkozzék, milyen alapon tartják ott Boszniában a három hónapon is túl szolgáló legénységet, és másrészt, hogy milyen módon szándékozik a t. miniszterelnök ur sürgős lépéseket tenni az iránt, hogy ezen szerencsétlen emberek sorsa enyhíttessék és hogy a törvénynek megfelelőleg ezek a katonák hazabocsáttassanak? (*Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! Mindenekelőtt arra a kérdésre kell válaszolnom, hogy minő alapon tartatnak ott a hároméves katonák. (*Halljuk! Halljuk!*)

Az alap nagyon egyszerű, mindnyájan ismerjük, az 1888. évi — gondolom — XVIII. törvénycikk, a melynek első §-a értelmében...

Ugron Gábor: Az mozgósítás esetére szól!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Nincs mozgósításról egy szó sem!

Ugron Gábor: Arra kérték! Én jól emlékszem! (*Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.*)

Pozsgay Miklós: 1888-ban így csaptak be bennünket! Ez is mézesmadzag!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Nincsen mozgósításról a törvényben szó sem, (*Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.*) hanem az van mondva: »a mennyiben ezt különös körülmények követelik.«

Engedelmet kérek, az mindenesetre minden alkotmánytisztelő ember előtt nagyon különös körülmény, a mikor az országgyűlés túlnyomó nagy többségének akarata ellenére és olyan faktor által, (*Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon*) a melyeknek az alkotmány lényege értelmében nem lehet joga az államakarat képződésére akár pozitív, akár negatív irányban döntő befolyást gyakorolni, megakadályoztatik egy éven keresztül az arra hivatott alkotmányos tényezők akaratának érvényesítése. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Polónyi Géza: De vannak osztrák ezredek!

B. Kaas Ivor: Másról beszél Bodóné! (*Zaj a jobboldalon és felkiáltások: Halljuk! Halljuk!*)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Bodóné most véletlenül arról beszél, a mit kérdeznek tőle!

B. Kaas Ivor: Nem arról beszél! Többségről beszél! Tisza-lexről beszél! (*Zaj a jobboldalon és felkiáltások: Vízet neki!*)

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ismétlem tehát: az 1888. évi XVIII. t.-cz. 1. §-a világosan jogot ad a kormánynak arra, hogy a tartalék első évfolyamát bentarthassa.

Várady Károly: Ez nem áll! (*Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.*)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ennek folytán kénytelen vagyok az előttem felszólalt képviselő urnak azt a kifejezését, hogy törvénytelenül tartották benn a katonákat és hogy törvényen kívüli állapotba jutottak ezek a katonák, mint a törvénytől meg nem egyezőt tisztelettel visszautasítani.

A törvénynek igenis megfelel az, hogy ezek a katonák bentartassanak. (*Ellenmondások a baloldalon.*) Nagyon természetes dolog, hogy a törvény szellemének is, a kormány felelőségének is, de az emberi érzésnek is az felel meg, hogy azok a szenvedések, a melyek ebből kifolyólag az illetőkre háramlanak, az elkerülhetetlen szükség mértékén túl ne terjedjenek. (*Általános helyeslés.*)

Ez volt nemcsak a magyar kormánynak, de a közös hadügyminiszter urnak is intencziója és vezérelve mindazon kérdések elintézésénél, a melyek ezzel kapcsolatban felmerültek. Hiszen méltóztatnak látni, hogy minden konkrét intézkedés a társadalom lehető kimelésével hozatott meg és igyekeztünk egy hajszállal sem lépni túl azt a határt, a mely határt a monarchia és hazánk védképességének döntő fontosságú nagy érdekeire való tekintetből nem szabad áthágnunk, mert méltatlanok volnánk erre a helyre, ha azt áthágnók vagy áthágni engednők. — A mi a konkrét esetet illeti, elismerem, hogy senkire nézve sem súlyosabb a kiszolgált katonák közül — mert szerintem a családos póttartalékosokra nézve még súlyosabb a helyzet — mondom: a kiszolgált katonák közül senkire nézve sem súlyosabb a helyzet, mint azokra nézve, a kik Boszniában teljesítenek szolgálatot, és ebből kifolyólag a magam részéről szívesen kontribuálok abban, hogy ezekre nézve a helyzet lehetőleg könnyíttessék. Meg kell azonban jegyezni, hogy minden könnyítésnek előfeltételét kell, hogy képezze az, hogy a Boszniában elhelyezett csapatoknál a rend és a fegyelem kifogástalanul fentartassék és biztosíttassék. (*Helyeslés jobbfelől és a középén.*) mert, engedelmet kérek, azt ismét nem tartanám az ország jól felfogott érdekével megegyeztethetőnek, hogy ott akkor történjenek könnyítések, a mikor sajnos és szomorú rendzavarási tünetek és jelenségek mutatkoznak. (*Helyeslés jobbfelől és a középén. Mozgás a szélsőbaloldalon.*)

Polónyi Géza: Meg kellett volna előzni!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Arra nézve tehát, hogy valami történhessék ezeknek érde-

kében, elkerülhetetlenül szükséges előfeltétel, hogy ott a rend és a fegyelem teljesen helyreálljon, s ezek a sajnos incidensek ne ismétlődjenek. Ezeket kívántam most röviden megjegezni. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Elnök: T. ház! Rakovszky István képviselő ur kéri a háznak engedélyét arra, hogy egy rövid kérést most terjeszthessen elő. Én az elnöki székéből az engedélyt erre nem adhattam meg, de a házhoz intézem most azt a kérdést: beleegyezik-e abba, hogy a képviselő ur most felszólaljon? (*Felkiáltások jobbfelől: Megadjuk az engedélyt!*)

A ház megadja az engedélyt arra, hogy Rakovszky képviselő ur most szólhasson. (*Halljuk! Halljuk!*)

Rakovszky István: T. ház! Köszönöm szépen a t. ház engedelmet. Tökéletesen egyetértek azzal, a mit a t. miniszterelnök ur épen az imént kifejtett, hogy a legelső és elmulaszthatatlan kötelesség az, hogy a Boszniában elhelyezett csapatokban a rend és fegyelem teljes mértékben fentartassék, mert rend és fegyelem nélkül katonaság nem létezhetik. De ha ezt el is fogadom, csatlakozom Polónyi Géza t. képviselőtársam azon kéréséhez, hogy méltóztatnék intézkedni az iránt, hogy ezen csapatok, ha nem is rögtön és nyomban, mint hogyha ezen rendzavarások pressziója folytán történnék, de belátható időn belül kicseréltesse. Ez azonban a kérdésnek szerény nézetem szerint csak egyik oldala. A kérdés másik része tekintetében, a melyre vonatkozólag én a t. ház engedelmet kértem a felszólalásra, egy kérésem van, a melyet a t. honvédelmi miniszter urhoz akarok intézni. (*Halljuk! balfelől.*)

Nem lehet elég súlyosan elítélni azt, hogy ha a katonák a fegyelemmel szembehelyezkednek; ha a fegyelmet olyan súlyosan sértették meg, mint ez Bileken történt. A katonák legelső kötelessége szót fogadni, a parancsnak engedelmeskedni. (*Élénk helyeslés jobbfelől és a középén. Mozgás a szélsőbaloldalon.*) Ez ellen vétenie nem szabad; (*Igaz! Ugy van! jobbfelől.*) mert ez a szabály nem az ő egyéni appreciációjának tárgya. (*Helyeslés jobbfelől és a középén.*)

Endrey Gyula: Főhadnagyi teoria! (*Zaj. Halljuk! Halljuk! balfelől.*)

Rakovszky István: Ez kötelesség, a melynek teljesítésére nemcsak vállalkozott, hanem meg is esküdött a katonák. (*Mozgás és zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások balfelől: Halljuk! Meg kell hallgatni a végét! Türelem! Zaj.*)

Elnök: Csendet kérek!

Rakovszky István: De ha el is ismerem, hogy ez így áll, nem zárkozhatom el az elől a tény elől, hogy a katonáknak ezen háromévi szolgálati időn túl való visszatartása különösen a mi magyar véreinket érinti. Emberileg megmagyarázható az a mély elkeseredés, a mely ő bennük él; ezt lélektanilag plauzibilisnek tartom, de ha plauzibilisnek tartom, akkor a kö-

vetkeztetések fonalán tovább haladva oda kell jutnom, hogy kérem kell a t. honvédelmi miniszter urat és a t. kormányt: méltóztassanak befolyásukat érvényesíteni azon irányban, hogy ezen rendkívüli körülmények, a melyek azon sajnálatos zendüléseket okozták, akkor, a mikor ezen szerencsétlen emberek felett ítélet mondatik, kellőképen méltányoltassanak és a törvény szigora teljes mértékében ne alkalmaztassék.

Ezt kívántam elmondani és kérném a t. honvédelmi miniszter urat, hogy erre nézve a háznak megnyugtatót adni kegyeskedjék. (*Zaj. Elnök csenget.*)

Kristóffy József: Az obstruálókkal kell őket kicserélni!

Ugron Gábor: Értem még adnának egy bakát! De önökért egy bakát sem!

Rákosi Viktor: Ki kell cserélni mamelukokkal!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: T. képviselőház! (*Halljuk! Halljuk!*) Bizonyára a háznak minden egyes tagja be fogja látni, hogy a véderőnek egyik alaptétele a feltétlen engedelmesség. (*Igaz! Ugy van! jobbfelől. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Törvényesség! Zaj.*) Az a hadsereg, a melynél az engedelmség megingott, a történelem példája szerint a vereség csiráját hordja magában. (*Zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Ennek mindig a hadvezetőség volt az oka!*) Ez az engedelmség a háznak és az országnak általános érdekében fekszik. Természetes tehát, hogy a hadügyi kormányra azon szomorú kötelesség hárul, hogy mindazokat, a kik ez ellen vétének, szigorúan felelőségre vonja. Rakovszky István igen t. képviselő urnak fejtegetését, melyet igen helyeslek, méltányolnom kell, és én csak azon reményemnek adhatok kifejezést, hogy a hadügyi kormányzat nem fog elzárkózni azon enyhítő körülmények elől, melyek a viszonyoknál fogva fennállanak. (*Helyeslés.*) Én ezt azért remélem, mert a hadügyi kormányzat igazságosságáról teljesen meg vagyok győződve (*Felkiáltások a baloldalon: Mi nem!*) és bizonyosnak tartom, de szükség esetén kötelességemnek is tartanám gondoskodni arról, hogy semmiféle üldözések és felesleges szekaturák ne történjenek, hanem egyszerűen a törvény szerint a kihágások megtoroltassanak.

Amugy is szándékom lévén, miután a hirlapokban (*Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*) különféle túlzott hírek jelentek meg a bileki kihágásokra nézve, a t. háznak felvilágosítással szolgálni, (*Halljuk! Halljuk!*) bátor leszek egyszerűen azon tényeket, a melyek ott eddig előfordultak, minden szépítgetés nélkül a t. háznak tudomására hozni. (*Halljuk! Halljuk!*)

Mindjárt kezdetben meg kell jegyeznem, hogy a hirlapokban megjelent közlemények igen nagy mértékben túlzottak és kiszínezettek. (*Egy hang a jobboldalon: Szokás szerint!*) Sajnálatos kell azonban mindamellett a t. háznak bejelentennem, hogy a bileki 6. hegyi dandár pa-

rancsnokságának december 29-én kelt és a közös hadügyminiszter urhoz felterjesztett jelentése szerint a székesfejevári 69-ik ezred 1-ső zászlóaljánál visszatartott legénység részéről történtek kihágások, és pedig a nevezett dandárparancsnokság jelentése szerint már karácsony előtt merültek fel kósza hírek, melyeknek forrását ugyan nem lehetett feltalálni, de melyek oda voltak szubszummálhatók, hogy az 1900-iki évfolyam, tehát a visszatartott legénység, január 1-én e miatt kihágásokat akar elkövetni. December 24-én délben a védelmi táborban a 69-ik gyalogezred 1-ső táborig zászlóaljának négy embere az önkivületig lerészegedett és feltűnően lármázott.

A parancsnok ezt még nem találta elég indokoltnak arra, hogy szigorubb rendszabályokhoz nyuljon, mert hiszen ha egy hat századból álló helyőrségben ünnepponon négy ember lerészegedik, ez rendkívüli eseménynek nem mondható. Mindazonáltal további kihágásoknak elejét veendő, a parancsnok elrendelte, (*Halljuk! Halljuk!*) hogy aznap délután a parancskihirdetést a századparancsnokok személyesen tartsák meg és miután bizonyos előjelek voltak, a melyek nem zárták ki annak lehetőségét, hogy a visszatartott legénység ezen oknál fogva kihágásokat követ el, a legénység jóindulatulag, de határozott szavakkal figyelmeztetendő, miszerint nem volt ugyan elkerülhető, hogy a szolgálatban tovább is vissza ne maradjon, de hogy a hadügyi vezetőség szabadságotatásukat bizonyára szem előtt fogja tartani és azt, mihelyt némileg lehet lesz, el is fogja rendelni. Ezt tehát mindnyájan gondolják meg, viseljék sorsukat férfias türelemmel és óvakodjanak meggondolatlan lépésektől, a melyek rájuk nézve bizonyára a legszomorubb következményekkel járhatnak.

E megnyugtató felhívásra azután 24-én és 25-én semmiféle zavargások nem fordultak elő. 25-én este a második számú erődített mű 30 emberből álló helyőrsége a parancsnoktól, egy 69. ezredbeli hadnagytól engedélyt kért, hogy a karácsony ünnepét megülhesse és hogy három liter bort hozathasson. A hadnagy ezt megengedte azon feltétel alatt, hogy rendben és csendben maradnak. Az eddigi vizsgálat szerint azután a következő történt. A legénység nem három, hanem tizenhárom liter bort hozatott, (*Derülttség és mozgás.*) és aztán nagy lármát csapott.

Ugron Gábor: Szerencsétlen szám!

Nyegre László: Nem kell vicczelődni, szomorú dolog az.

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: A csendet helyreállítani a tisztnek sem sikerült. (*Halljuk! Halljuk!*) Hosszabb idő múlva az már magától helyreállott, de akkorra, sajnos, több katona megsértette az előljárók iránt tartozó köteles tiszteletet, úgy, hogy a zászlóaljparancsnokság által megejtett vizsgálat alapján tizenhat embert kellett letartóztatni és ellenük a had-

birói eljárást meg kellett indítani. A 16 ember közül azonban csak 9 ember adatott át 29-én a helyőrségi fogdának. A vizsgálat, sajnos, azt is kiderítette, hogy a kihágás a legénység részéről tervszerű volt.

Ez az első eset.

December 27-én déli 11 óráig azonkívül a rend fentartására kiküldött járőrség tiz embert csoportonként részegség és az utcán, valamint nyilvános helyen való lármázás miatt letartóztattott. Ez nem valami súlyos eset. Ugyancsak 27-én este egy bileki korcsmában több bileki katonára igazató beszédek tartott, mások nagymérvű fegyelem- és tiszteletellenes viselkedést követtek el. Ezek közül hét ember ellen hadbirói eljárást indítottak meg. Más 18 ember is jelen volt, ezek ellen valószínűleg csak fegyelmi eljárást indítottak meg.

Ugyancsak 27-én a dandárparancsnok személyes meggyőződést akarván szerezni, vajjon Ó-Bileken nincs-e baj, egy korcsmába, a hol zajongást hallott, beküldött és az ott dorbézoló katonákat letartóztatta. Az összes kihágásokban 60 ember vett részt. Ezek közül pedig összesen 16 ember ellen lett a hadbirói eljárás megindítva. A dandárparancsnok jelentése szerint 27-ike óta semminemű zavargás tovább nem történt. Ez a tényállás. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Polónyi Géza: Tessék hazaereszteni a magyar embereket! *(Nagy zaj jobbfelől. Felkiáltások: Ne tessék obstruálni!)*

Elnök (csenget): Napirend előtti felszólalás határozathozatal tárgyát nem képezvén, áttérünk a napirendre.

Következik a névszerinti szavazás megejtése Rakovszky István képviselő és társai halasztó természetű ellenindítványa felett. A névszerinti szavazásnál a névsort olvasni fogja gr. Esterházy Kálmán jegyző, a távollevőket jegyezni fogja Dodevics György jegyző, az igennel szavazókat jegyezni fogja Endrey Gyula jegyző és a nemmel szavazókat Nyegre László jegyző. Kihuzom a betűt. A »J« betű kezd a szavazást.

A szavazás megkezdése előtt a házszabályok értelmében az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Az ülést folytatjuk.

Mielőtt a névszerinti szavazás megkezdetnék, még egyszer felteszem a kérdést.

A kérdés az: elfogadja-e a ház Rakovszky István és társai halasztó természetű indítványát, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* A névsor olvasása kezdődik.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa a névsort).*

Igennel szavaztak: b. Kaas Ivor, Lovászy Márton, Okolicsányi László, Rakovszky István, Simonyi Semadam Sándor, Szederkényi Nán-

dor, Ugron Gábor, Bakó József, Buzáth Ferencz, Csávolaszky Lajos, Csernoch János, Darányi Ferencz, Eitner Zsigmond, Endrey Gyula, Förster Ottó, Hellebronth Géza, Holló Lajos.

Nemmel szavaztak: Jakabffy Imre, Josipovich Géza, Josipovich Imre, Josipovich Lajos, Kabós Ferencz, Kammerer Ernő, gr. Karátsonyi Aladár, gr. Karátsonyi Jenő, Károlyi Antal, Kende Péter, Kiss Emil, Kiss Pál, Klobusiczky János, Konkoly-Thege Miklós, Krecsmarik János, Kristóffy József, Kuales Godofréd, Kiss Oszkár, Kovácvics István, Lator Sándor, Láng Lajos, László Mihály, Lázár György, Leidenfrost László, Lindner Gusztáv, Lónyay Géza, Malatinszky György, b. Manaszgy Barco György, Mandel Pál, Maróthy László, Mayer Károly, Mihajlovics Kornél, Mihályi Péter, Miklós Ödön, Morzsányi Károly, Münnich Aurél, Makszimovics Milán, Nagy Ferencz, Nagy Mihály, Nagy Sándor, Neiszidler Károly, Nemes Zsigmond, Neményi Ambrus, Neumann Armin, Novák József, Nyegre László, Oberth Károly, Osztróluczky Miklós, Pap Géza, Pekár Gyula, Fildner Ferencz, Plósz Sándor, b. Podmaniczky Frigyes, Ponory Sándor, Pivervics József, Popovics Váczi István, Popovics Vászín István, Radvánszky György, Ragályi Béla, Rétyi Mihály, Rohonyi Gyula, Rosenberg Gyula, Rónay János, Rubinek Gyula, Rudnay Sándor, Sacelláry György, Salacz Gyula, Sándor Pál, Schmidt József, Seemayer János, Semsey Boldizsár, Sípeky Sándor, Soltész-Nagy Kálmán, b. Solymossy Ödön, Stajevics János, gr. Serényi Béla, Sorák Péter, Szájbély Gyula, Szeless József, Szemere Miklós, Szerb György, Székely György, Szivák Imre, Szombathy György, Szöts Pál, gr. Sztáray Sándor, Szulyovszky Dezső, Tallián Béla, Telegdi József, gr. Tisza István, Tormay Károly, Trauschensfels Emil, Tuba János, Vancsó Gyula, Veszter Imre, b. Vojnits István, Vojnits Sándor, Vörös László, Vuja Péter, Weisz Berthold, Werner Gyula, gr. Wickenburg Márk, Wolfner Tivadar, Zsámbokréthy Emil, Zsilinszky Mihály, Angyal József, Apáthy Péter, gr. Apponyi Gyula, Avrameszku Pachomiusz, Ballagi Géza, Baross Jusztin, Bauer Antal, Bauer Mihály, Bay Lajos, b. Bánhidya Antal, Bedő Albert, Beksics Gusztáv, Belitaka Béni, Berzeviczy Albert, gr. Bethlen Sándor, Biró Lajos, Bodoky Zoltán, Boncza Miklós, Borbély György, Bornemisza Lajos, Brezovay László, Bujánovics Gyula, Benák Károly, Chernel György, Csávósy Béla, Csörgeő Gyula, Cseh Ervin, Daniel Gábor, b. Dániel Ernő, Dobiecki Sándor, Dókus Ernő, Drakulics Pál, Dedovics György, Eitel Viktor Adolf, Erdély Sándor, gr. Esterházy Kálmán, Éhen Gyula, Fabiny Teofil, Falk Miksa, Farkas Ábrahám, b. Feilitzsch Arthur, Fischer Sándor, Fogarassy Zsigmond, Frey Ferencz, Gajáry Géza, Gorove László, Grünzenstein Béla, Gresskowitz Vilmos, Gromon Dezső, gr. Hadik János, Halász Zsigmond, Haydin Imre, Hegedüs Loránt, Hegedüs

Sándor, Heincz Hugó, Heltai Ferencz, Hieronymi Károly, Hodossy Imre, Horánszky Lajos.

Távol voltak: Jankovich Béla, Jékey Zsigmond, Justh Ferencz, Justh Gyula, Kacsokics Géza, Kapotsfy Jenő, Kállay Lipót, Kálosi József, gr. Károlyi Sándor, Kecskeméthy Ferencz, Keczer Miklós, gr. Keglevich Gyula, Kelemen Béla, gr. Khuen-Héderváry Károly, Kiss Ernő, Kobek István, Kollár Márton, Koller Tivadar, Komjáthy Béla, Konkoly-Thege Sándor, Korodi Lajos, Kossuth Ferencz, Kovács Gyula, Kovács Pál, Krasznay Ferencz, Kubik Béla, Kubina József, Kubinyi Géza, Koszovacz Fridolin, Krajcz László, Krajcsovicz Sándor, Latinovicz Géza, Lázár Menyhért, Lendl Adolf, Lengyel Zoltán, Leszkay Gyula, Lovászy Márton, Luby Béla, Luby Géza, Lukáts Gyula, Lukács László, Luppá Péter, Lurtz Károly, Madarász Imre, Madarász József, Makkai Zsigmond, Marjay Péter, Melzer Vilmos, Meszlény Pál, Mezössy Béla, Miksa Imre, Mikszáth Kálmán, Mohay Sándor, Molecz Dani, Molnár Ákos, Molnár János, Molnár Jenő, Molnár József, Molnár Károly, Mukits Simon, Martinecz Ignác, Maseg Lipót, Masics Illés, Mitekics Cziráll, Nedeczey János, Nessi Pál, b. Nopcsa Elek, Nosz Gyula, Nedelykovicz Tivadar, Nemcsics Ede, Olay Lajos, Óváry Ferencz, Papp Elek, Papp János, Papp József, Pap Zoltán, Patyánszky Elek, Pavlovics Ljubomir, b. Petrichevich-Horváth Arthur, Pichler Győző, Pintér Sándor, Piukovich József, Polczner Jenő, Polónyi Géza, Pozsgay Miklós, Putnoky Mór, Rabár Endre, Radovanovicz György, Rákosi Viktor, Ráth Endre, Rátkay László, Reich Aladár, b. Révay Gyula, Révai Mór, Rigó Ferencz, Rónay Ernő, Ruzsiák János, Ratkovics Iván, Salamon Géza, Samassa János, Sággy Gyula, Sándor József Schmidt Károly, Sebess Dénes, Semsey László, b. Sennyey István, Serbán Miklós, Simó Lajos, Smialovszky Valér, b. Solymossy Lajos, Sréter Alfréd, Steiner Ferencz, Sturmán György, Saj Nándor, Spevecz Ferencz, Stekovicz János, Sumánovicz Szevetisláv, Szabó Ferencz, Szabó István, Szabó Kálmán, Szalay László, Szatmári Mór, Szentiványi Árpád, Szentiványi Gyula, b. Szentkereszthy György, Széll Kálmán, Sziklay Ede, Szluha István, Szüllő Géza, gr. Teleki Gyula, gr. Teleki Samu, gr. Teleki Sándor, Thaly Ferencz, Thaly Kálmán, gr. Thorotzkai Miklós, Tóth János, Török Bertalan, Trubinyi János, Tomasics Miklós, Udvary Ferencz, Ugron János, Uray Imre, Urmánczy Nándor, Valasek János, Várady Károly, Vásárhelyi László, Vázsonyi Vilmos, Veres József, Vertán Endre, Veszeloovszky Ferencz, Vési József, Vietoris Miklós, Visontai Soma, Vlád Aurél, gr. Wass Béla, gr. Wilczek Frigyes, Wittmann János, Wlassics Gyula, Zboray Miklós, gr. Zichy Aladár, gr. Zichy János, gr. Zichy Jenő, Zmeskál Zoltán, gr. Zselénszki Róbert, Abaffy Ödön, gr. Andrásy Géza, gr. Andrásy Gyula, gr. Andrásy Sándor, gr. Andrásy Tivadar, gr.

Apponyi Albert, Artim Mihály, Adámovicz Béla, Adámovicz Iván, Babó Lajos, Babó Mihály, Baghy Béla, Bakonyi Samu, Balogh Mihály, Barabás Béla, Barcsay Domokos, Baross Károly, Barta Ferencz, Bartha Miklós, Barta Ödön, gr. Batthyány Lajos, gr. Batthyány Tivadar, gr. Bánffy Miklós, Bedőházy János, Bencs László, Benedek János, Beniczky Árpád, gr. Benyovszky Sándor, Beöthy Ákos, Bernáth Béla, Bernáth Lajos, gr. Bethlen Balázs, gr. Bethlen Bálint, gr. Bethlen István, Bizony Ákos, Blaskovics Ferencz, Boda Vilmos Bogyay Máté, Bolgár Ferencz, Botka Béla, Bónis István, Bőszörményi Sándor, Brázay Kálmán, Bruckner Vilmos, Barlovics István, Chernel Gyula, Ciocán János, gr. Csáky Lajos, Csávósy Béla, Cziráki Ferencz, Csincsek Flórián, b. Dániel Tibor, Darányi Ignác, Daróczy Aladár, gr. Dessewffy Emil, Dörr Soma, Eyyenhoffer József, Egry Béla, Eötvös Bálint, Eötvös Károly, gr. Erdődy Gyula, Eremits Pál, Ernst Sándor, Erreth János, gr. Esterházy Mihály, Egersdorfer Sándor, Farkas Balázs, Farkas József, Fejér Antal, Fernbach Péter, Feszty Béla, gr. Forgách Antal, Fülöp Béla, Ferrich Ferencz, Francisci Henrik, Gabányi Miklós, Gál Sándor, Gulner Gyula, Günther Antal, Györfly Gyula, Gavranics Péter, Georgijevics Tivadar, Gyurgyevics Vászó, gr. Hadik-Barkóczy Endre, Hammersberg László, Hámory László, Hegedüs Károly, Hentaller Lajos, Hertelendy László, Hilbert Károly, Hintz Ernő, Hock János, Holczér János, Hollaky Imre, Horváth Dezső, Horváth Gyula, Illyés Bálint, b. Inkey József, Issekutz Győző, Ivánka Oszkár.

Elnök: T. ház! A szavazásnak eredménye az, hogy 446 igazolt képviselő közül, elnök nem szavazván, igennel szavazott 17, nemmel 166, távol volt 262 képviselő.

E szerint 149 többséggel a ház mellözte Rakovszky István képviselő ur halasztó természetű indítványát.

Napirend során következik a szavazás a törvényjavaslatnak általános elfogadása felett.

A kérdés az, vajjon a ház elfogadja-e a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, szemben Hellebronth Géza, Okolicsányi László, Gál Sándor, Nessi Pál, Eitner Zsigmond, Kecskeméthy Ferencz, Zboray Miklós, Szederkényi Nándor, Gabányi Miklós, Pap Zoltán, Lovászy Márton, Ugron Gábor, Szluha István, Csávósvszky Lajos, Uray Imre, Molnár Jenő, Lendl Adolf képviselők és társaik által beadott ellenindítványokkal, igen vagy nem? (Igen! Nem!)

A szavazás megejtésére nézve a hárszabályok értelmében 20 képviselő névszerinti szavazás elrendelését kérte. (Felkiáltások a jobboldalon: Kik azok?)

En tehát a névszerinti szavazást elrendelem. (Zaj a jobboldalon. Csendet kérek!)

A névszerinti szavazásnál a névsort olvasni fogja gr. Esterházy Kálmán, a távollevőket jegyzi Dedovics György, az igennel szavazókat jegyzi Szóts Pál, a nemmel szavazókat Endrey Gyula jegyző.

A kérdés feltétele előtt kihuzom a betűt. (Megtörténik.) »C« betű.

Most a házszabályok értelmében az ülést öt percze felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: Az ülést megnyitom. Most meg fog ejtetni a szavazás a felett, hogy elfogadja-e a ház a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, szemben a kérdés első feltételénél felemlített ellenindítványokkal: igen vagy nem? (Igen! Nem!)

Kérem a névsor olvasását!

Gr. Esterházy Kálmán jegyző (olvassa a névsort.)

Igennel szavaztak: Chernel György, Csávósy Béla, Csörgeő Gyula, Cseh Ervin, Daniel Gábor, b. Dániel Ernő, Dobiecki Sándor, Dókus Ernő, Dedovics György, Eggenhofer József, Eitel Viktor Adolf, Erdély Sándor, gr. Esterházy Kálmán, Ehen Gyula, Fabiny Teofil, Falk Miksa, Farkas Ábrahám, b. Feilitzsch Arthur, Fischer Sándor, Fogarassy Zsigmond, Frey Ferencz, Gajár Géza, Gorove László, Gränzenstein Béla, Gresskovitz Vilmos, Gromon Dezső, gr. Hadik János, Halász Zsigmond, Haydin Imre, Hegedüs Loránt, Hegedüs Sándor, Heincz Hugó, Heltai Ferencz, Hodossy Imre, Holczer János, Horánszky Lajos, Jakabffy Imre, Jovanovits István, Josipovich Géza, Josipovich Imre, Josipovich Lajos, Kabós Ferencz, Kammerer Ernő, gr. Karátsonyi Aladár, Károlyi Antal, Kende Péter, Kiss Emil, Kiss Pál, Klobusiczky János, Konkoly-Thege Miklós, Krecsmarik János, Kristóffy József, Kuales Godofréd, Kubinyi Géza, Kovácsévics István, Lator Sándor, László Mihály, Lázár György, Leidenfrost László, Lindner Gusztáv, Lónyay Géza, Lukács László, b. Manaszky-Barcó György, Mandel Pál, Maróthy László, Mayer Károly, Mihajlovics Kornél, Mihályi Péter, Miklós Odön, Morzsányi Károly, Münnich Aurél, Maximovics Milán, Nagy Ferencz, Nagy Mihály, Nagy Sándor, Nemes Zsigmond, Neményi Ambrus, Neumann Armin, Novák József, Nyegre László, Oberth Károly, Osztrouczky Miklós, Pap Géza, Pekár Gyula, Pildner Ferencz, Plósz Sándor, b. Podmaniczky Frigyes, Ponory Sándor, Pliverics József, Popovics Váczi István, Popovics Vaszin István, Radvánszky György, Ragályi Béla, Rétyi Mihály, Révai Mór, Rohonyi Gyula, Rosenberg Gyula, Rónay János, Rudnay Sándor, Sacelláry György, Salacz Gyula, Sándor Pál, Schmidt József, Seemayer János, Semsey Boldizsár, Sipeky Sándor, Soltész-Nagy Kálmán, b. Solymossy Odön, Sréter Alfréd, Stajevics János, Szájbély

Gyula, Szeless József, Szemere Miklós, Szerb György, Székely György, Szivák Imre, Szombathy György, Szóts Pál, gr. Sztáray Sándor, Szulyovszky Dezső, Tallián Béla, gr. Tisza István, Tormay Károly, Trauschenfels Emil, Tuba János, Vancsó Gyula, Veszter Imre, b. Vojnits István, Vojnits Sándor, Vörös László, Vuja Péter, Weisz Berthold, Werner Gyula, gr. Wickenburg Márk, Wolfner Tivadar, Zsámokréthy Emil, Zsilinszky Mihály, Zsnyal József, Apáthy Péter, gr. Apponyi Gyula, Avrameszku Pachomiusz, Ballagi Géza, Baross Jusztin, Bauer Antal, Bauer Mihály, Bay Lajos, b. Bánhidy Antal, Bedő Albert, Beksics Gusztáv, Belitska Béni, Berzeviczy Albert, gr. Bethlen Sándor, Biró Lajos, Bodoky Zoltán, Bolgár Ferencz, Boncza Miklós, Borbély György, Bornemisza Lajos, Brezovay László, Bujanovics Gyula, Benák Károly.

Nemmel szavaztak: Csávolszky Lajos, Csernoch János, Eitner Zsigmond, Endrey Gyula, Farkas Balázs, Förster Ottó, Hegedüs Károly, Hellebronth Géza, Hentaller Lajos, Holló Lajos, Horváth Gyula, Illyés Bálint, b. Kaas Ivor, Kelemen Béla, Kossuth Ferencz, Krasznay Ferencz, Lovászy Márton, Luby Béla, Luby Géza, Lukáts Gyula, Madarász József, Makkai Zsigmond, Malatinszky György, Nessi Pál, Okolicsányi László, Olay Lajos, Papp Elek, Pap Zoltán, Polónyi Géza, Pozsgay Miklós, Putnokyi Mór, Rakovszky István, Rákosi Viktor, Simonyi Semadam Sándor, Szatmári Mór, Szederkényi Nándor, Szluha István, Tóth János, Ugron Gábor, Uray Imre, Várady Károly, Visontai Soma, Zboray Miklós, Bakonyi Samu, Bakó József, Barabás Béla, Bartha Miklós, Barta Ödön, Benedek János, Boda Vilmos, Brázay Kálmán.

Távol voltak: Chernel Gyula, Ciocán János, gr. Csáky Lajos, gr. Csekonics Gyula, Cziráki Ferencz, Csincsek, Flórián, b. Dániel Tibor, Darányi Ferencz, Darányi Ignác, Daróczy Aladár, gr. Dessewffy Emil, Dörr Soma, Drakulics Pál, Egrý Béla, Eötvös Bálint, Eötvös Károly, gr. Erdődy Gyula, Eremités Pál, Ernst Sándor, Erreth János, gr. Esterházy Mihály, Eggersdorfer Sándor, Farkas József, Fejér Antal, Fernbach Péter, Feszty Béla, gr. Forgách Antal, Fülöp Béla, Ferrich Ferencz, Francisci Henrik, Gabányi Miklós, Gál Sándor, Gulner Gyula, Günther Antal, Györffy Gyula, Gavranics Péter, Georgjevics Tivadar, Gyurgyevics Vászó, gr. Hadik-Barkóczy Endre, Hammersberg László, Hámary László, Hertelendy László, Hieronymi Károly, Hilbert Károly, Hintz Ernő, Hock János, Hollaky Imre, Horváth Dezső, b. Inkey József, Issekutz Gyözö, Ivánka Oszkár, Jankovich Béla, Jákey Zsigmond, Justh Ferencz, Justh Gyula, Kacskovics Géza, Kapotsfy Jenő, gr. Karátsonyi Jenő, Kállay Lápót, Kálosi József, gr. Károlyi Sándor, Kecskeméthy Ferencz, Keczer Miklós, gr. Keglevich

Gyula, gr. Khuen-Héderváry Károly, Kiss Ernő, Kobek István, Kollár Márton, Koller Tivadar, Komjáthy Béla, Konkoly-Thege Sándor, Korodi Lajos, Kovács Gyula, Kovács Pál, Kubik Béla, Kubina József, Kiss Oszkár, Koszovacz Fridolin, Krajac László, Krajcsovics Sándor, Latinovics Géza, Láng Lajos, Lázár Menyhért, Lendl Adolf, Lengyel Zoltán, Leszkay Gyula, Luppá Péter, Lurtz Károly, Madarász Imre, Marjay Péter, Melzer Vilmos, Meszlény Pál, Mezössy Béla, Miksa Imre, Mikszáth Kálmán, Mohay Sándor, Molecz Dani, Molnár Ákos, Molnár János, Molnár Jenő, Molnár József, Molnár Károly, Mukits Simon, Martinecz Ignác, Maseg Lipót, Masics Illés, Milekics Czírill, Nedeczey János, Neiszidler Károly, b. Nopcsa Elek, Nosz Gyula, Nedelykovich Tivadar, Nemcsics Ede, Óváry Ferencz, Fapp János, Papp József, Patyánszky Elek, Pavlovics Ljubomir, b. Petrichovich-Horváth Arthur, Pichler Győző, Pintér Sándor, Piukovich József, Polczner Jenő, Rabár Endre, Radovanovics György, Ráth Endre, Rátkay László, Reich Aladár, b. Révay Gyula, Rigó Ferencz, Rónai Ernő, Rubinek Gyula, Ruzsiák János, Ratkovics Iván, Salamon Géza, Samassa János, Sághy Gyula, Sándor József, Schmidt Károly, Sebess Dénes, Semsey László, b. Sennyey István, Serbán Miklós, Simó Lajos, Smialovszky Valér, b. Solymossy Lajos, Steiner Ferencz, Sturmán György, Saj Nándor, Sorák Péter, Spevecz Ferencz, Stekovics János, Sumánovics Szvetiszláv, Szabó Ferencz, Szabó István, Szabó Kálmán, Szalay László, Szentiványi Árpád, Szentiványi Gyula, b. Szentkeresztly György, Szell Kálmán, Sziklay Ede, Szüllő Géza, Telegdi József, gr. Teleki Gyula, gr. Teleki Samu, gr. Teleki Sándor, Thaly Ferencz, Thaly Kálmán, gr. Thorotzkai Miklós, Török Bertalan, Trubinyi János, Tomasics Miklós, Udvary Ferencz, Ugron János, Urmánczy Nándor, Valasek János, Vásárhelyi László, Vázsonyi Vilmos, Veres József, Vertán Endre, Veszelovszky Ferencz, Vészi József, Vietoris Miklós, Vlád Aurél, gr. Wass Béla, gr. Wilczek Frigyes, Wittmann János, Wlassics Gyula, gr. Zichy Aladár, gr. Zichy János, gr. Zichy Jenő, Zmeskál Zoltán, gr. Zselénszki Róbert, Abaffy Ödön, gr. Andrásy Géza, gr. Andrásy Gyula, gr. Andrásy Sándor, gr. Andrásy Tivadar, gr. Apponyi Albert, Artim Mihály, Adámovics Béla, Adámovics Iván, Babó Lajos, Babó Mihály, Baghy Béla, Balogh Mihály, Barcsay Domokos, Baross Károly, Barta Ferencz, gr. Batthyány Lajos, gr. Batthyány Tivadar, gr. Bánffy Miklós, Bedőházy János, Bencs László, Beniczky Árpád, gr. Benyovszky Sándor, Beöthy Ákos, Bernáth Béla, Bernáth Lajos, gr. Bethlen Balázs, gr. Bethlen Bálint, gr. Bethlen István, Bizony Ákos, Blaskovics Ferencz, Bogyay Máté, Botka Béla, Bónis István, Böszörményi Sándor, Bruckner Vilmos, Buzáth Ferencz, Barlovics István.

Elnök: T. ház! A szavazás eredménye, hogy 446 igazolt képviselő közül — elnök nem szavazott — igennel szavazott 161, nemmel 51, távol volt 233 képviselő. E szerint a ház 110 szavazattöbbséggel a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadta és mellőzte Hellebronth Géza, Okolicsányi László, Gál Sándor, Nessi Pál, Eitner Zsigmond, Kecskeméthy Ferencz, Zboray Miklós, Szederkényi Nándor, Gabányi Miklós, Pap Zoltán, Lovászy Márton, Ugron Gábor, Szluha István, Csávolszky Lajos, Uray Imre, Molnár Jenő és Lendl Adolf ellenindítványait.

T. ház! Most következik a döntés ama határozati javaslatok felett, a melyek eddig elintéztést nem nyertek. A sorrend szerint az első az, a melyet Babó Mihály és társai adtak be, és a melyet a jegyző ur fel fog olvasni.

Endrey Gyula jegyző (olvassa Babó Mihály határozati javaslatát).

Elnök: T. ház! Felteszem a kérdést. A kérdés az: elfogadja-e a ház Babó Mihály és társai határozati javaslatát, igen vagy nem? (Igen! Nem!) Kérem azokat, a kik Babó Mihály képviselő ur határozati javaslatát elfogadni kívánják, sziveskedjenek felállani. (Megtörténik. Felkiáltások: Kisebbség! Többség!) Kimondom, hogy a ház Babó Mihály határozati javaslatát nem fogadja el.

Most következik a döntés Mukits Simon 14. számú határozati javaslata felett. Kérem a jegyző urat, sziveskedjék azt felolvasni.

Endrey Gyula jegyző (olvassa Mukits Simon határozati javaslatát).

Elnök: Felteszem a kérdést: elfogadja-e a ház Mukits Simon képviselő ur határozati javaslatát, igen vagy nem? (Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Egyhangulag elfogadjuk!) Kérem azokat a képviselő urakat, a kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. (Megtörténik.) Kisebbség. A ház a Mukits Simon képviselő ur által beadott határozati javaslatot nem fogadja el.

Következik most a határozathozatal Kovács Pál képviselő és társainak határozati javaslata felett. Kérem a határozati javaslatot felolvasni.

Endrey Gyula jegyző (olvassa a határozati javaslatot).

Elnök: Kérem azon képviselő urakat, a kik ezen határozati javaslatot elfogadni kívánják, sziveskedjenek felállani. (Megtörténik.) Kisebbség. A ház Kovács Pál képviselő és társai határozati javaslatát nem fogadja el.

Most következik a döntés Várady Károly képviselő 21. szám alatt bejegyzett határozati javaslata felett. Tessék felolvasni.

Endrey Gyula jegyző (olvassa a határozati javaslatot).

Elnök: T. ház! A kérdés az: elfogadja-e a ház a most felolvasott határozati javaslatot, igen vagy nem? (Igen! Nem!) Kérem tehát azon képviselő urakat, a kik ezen határozati javaslatot elfogadni kívánják, sziveskedjenek fel-

állani. (Megtörténik.) Kisebbség. Kimondom, hogy a ház Várady Károly képviselő ur határozati javaslatát nem fogadta el.

Most következnek a döntés Holló Lajos képviselő és társai határozati javaslata felett. Kérem felolvasni.

Endrey Gyula jegyző (olvassa a határozati javaslatot).

Elnök: A kérdés az: elfogadja-e a ház ezen határozati javaslatot, igen vagy nem? (Igen!)

T. ház! Husznál több képviselő ezen kérdésre névszerinti szavazást kért. (Nagy zaj jobbról: Ki kéri? Mi ez? Hisz egyhangulag elfogadjuk!) A házszabályok értelmében tehát a névszerinti szavazást ezennel elrendelem.

A névszerinti szavazásnál a névsort olvasni fogja gróf Esterházy Kálmán jegyző, a távollévőket fogja jegyezni Dedovics György jegyző, az igennel szavazókat Endrey Gyula jegyző és a nemmel szavazókat Nyegre László.

Kihuzom a betűt, a melylyel a szavazás kezdődik. (Megtörténik.) »O«. Most pedig az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! A tanácskozást folytatjuk. Kérem a képviselő urakat, legyenek szivesek helyüket elfoglalni. Meg fog ejtetni a névszerinti szavazás. Kérem a névsorolvasás megkezdését.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző (olvassa a névsort. A szavazás közben az elnöki széket báró Feilitzsch Arthur foglalja el).

Igennel szavaztak: Oberth Károly, Óváry Ferencz, Pap Géza, Pap Zoltán, Fekár Gyula, Pildner Ferencz, Plósz Sándor, b. Podmaniczky Frigyes, Polónyi Géza, Ponory Sándor, Pozsgay Miklós, Putnoky Mór, Popovics Vászín István, Radvánszky György, Ragályi Béla, Rákosi Viktor, Rétyi Mihály, Révai Mór, Rohonyi Gyula, Rosenberg Gyula, Rónay János, Rudnay Sándor, Sacelláry György, Salacz Gyula, Sándor Pál, Schmidt József, Seemayer János, Simonyi Semadam Sándor, Sipeki Sándor, b. Solymossy Ödön, Sréter Alfréd, Stajevics János, Szatmári Mór, Szájbély Gyula, Szederkényi Nándor, Szelless József, Szivák Imre, Szüts Pál, gr. Sztáray Sándor, Szulyovszky Dezső, Telegdi József, gr. Tisza István, Tóth János, Tuba János, Vancsó Gyula, Várady Károly, Veszter Imre, Visontai Soma, Vojnits Sándor, Vörös László, Vuja Péter, Weisz Berthold, gr. Wickenburg Márk, Wolfner Tivadar, Zboray Miklós, Zsámbokréthy Emül, Zsilinszky Mihály, Angyal József, Apáthy Péter, gr. Apponyi Gyula, Artim Mihály, Avramesszku Pachomiusz, Bakonyi Samu, Bakó, József, Ballagi Géza, Baross Jusztin, Bauer Antal, Bauer Mihály, Bay Lajos, Bedő Albert, Beksics Gusztáv, Belitska Béni, Berzeviczy Albert, gr. Bethlen Sándor, Biró Lajos, Blaskovics Ferencz, Boda Vilmos, Bodoky Zoltán, Borbély György, Bor-

nemisza Lajos, Brezovay László, Bujanovics Gyula, Buzáth Ferencz, Chernel György, Chernel Gyula, Csávósy Béla, Csörgeő Gyula, Csel Ervin, Daniel Gábor, b. Dániel Ernő, Dókus Ernő, Dedovics György, Eggenhoffer József, Eitel Viktor Adolf, Eitner Zsigmond, Endrey Gyula, Erdély Sándor, gr. Esterházy Kálmán, Éhen Gyula, Fabiny Teofil, Farkas Ábrahám, Farkas Balázs, Förster Ottó, Frey Ferencz, Gränzenstein Béla, Gromon Dezső, gr. Hadik János, Halász Zsigmond, Haydin Imre, Hegedüs Loránt, Hegedüs Sándor, Heincz Hugó, Hellebronth Géza, Heltai Ferencz, Hieronymi Károly, Hodossy Imre, Holczer János, Holló Lajos, Horánszky Lajos, Illyés Bálint, Jakabffy Imre, Jovanovits István, Josipovich Géza, b. Kaas Ivor, Kabós Ferencz, Kammerer Ernő, gr. Karátsonyi Aladár, Károlyi Antal, Kelemen Béla, Kiss Pál, Konkoly-Thege Miklós, Kossuth Ferencz, Krecsmarik János, Kristóffy József, Kuales Godofréd, Kubinyi Géza, Kovásevics István, Lator Sándor, Láng Lajos, László Mihály, Leidenfrost László, Lengyel Zoltán, Lindner Gusztáv, Lónyay Géza, Luby Béla, Luby Géza, Lukács Gyula, Makkai Zsigmond, Malatinszky György, b. Manaszty-Barco György, Mandel Pál, Maróthy László, Mayer Károly, Mihályi Péter, Miklós Ödön, Münnich Aurél, Nagy Ferencz, Nagy Mihály, Nessi Pál, Neumann Armin, Nyegre László.

Nemmel szavazott: Okolicsányi László.

Távol voltak: Olay Lajos, Osztrólczy Miklós, Papp Elek, Papp János, Papp József, Patyánszky Elek, Pavlovics Ljubomir, b. Petrichevich-Horváth Arthur, Pichler Győző, Pintér Sándor, Pukovich József, Polczner Jenő, Pliverics József, Popovics Váczi István, Rabár Endre, Radovanovics György, Rakovszky István, Ráth Endre, Rátkay László, Reich Aladár, b. Révay Gyula, Rigó Ferencz, Rónay Ernő, Rubinek Gyula, Ruzsiák János, Ratkovics Iván, Salamon Géza, Samassa János, Sághy Gyula, Sándor József, Schmidt Károly, Sebess Dénes, Semsey Boldizsár, Semsey László, b. Sennyey István, Serbán Miklós, Simó Lajos, Smialovszky Valér, Soltész-Nagy Kálmán, b. Solymossy Lajos, Steiner Ferencz, Sturmán György, gr. Serényi Béla, Saj Nándor, Sorák Péter, Spevecz Ferencz, Stekovics János, Sumánovics Szevetiszlav, Szabó Ferencz, Szabó István, Szabó Kálmán, Szalay László, Szemere Miklós, Szentiványi Árpád, Szentiványi Gyula, b. Szentkeresztly György, Szerb György, Székely György, Széll Kálmán, Sziklay Ede, Szluha István, Szombathy György, Szüllő Géza, Tallián Béla, gr. Teleki Gyula, gr. Teleki Samu, gr. Teleki Sándor, Thaly Ferencz, Thaly Kálmán, gr. Thorotzkai Miklós, Tormay Károly, Török Bertalan, Trauschenfels Emül, Trubinyi János, Tomasics Miklós, Udvary Ferencz, Ugron Gábor, Ugron János, Uray Imre, Urmánczy Nándor, Valasek János, Vásárhelyi László, Vázsonyi Vilmos, Ve-

ress József, Vertán Endre, Veszelszky Ferencz, Vészi József, Vietoris Miklós, Vlád Aurél, b. Vojnits István, gr. Wass Béla, Werner Gyula, gr. Wülczeck Frigyes, Wittmann János, Wlassics Gyula, gr. Zichy Aladár, gr. Zichy János, gr. Zichy Jenő, Zmeskál Zoltán, gr. Zselénszki Róbert, Abaffy Ödön, gr. Andrásy Géza, gr. Andrásy Gyula, gr. Andrásy Sándor, gr. Andrásy Tivadar, gr. Apponyi Albert, Adámovics Béla, Adámovics Iván, Babó Lajos, Babó Mihály, Baghy Béla, Balogh Mihály, Barabás Béla, Barcsay Domokos, Baross Károly, Barta Ferencz, Bartha Miklós, Barta Ödön, gr. Batthyány Lajos, gr. Batthyány Tivadar, gr. Bánffy Miklós, b. Bánhidó Antal, Bedőházy János, Bencs László, Benedek János, Beniczky Árpád, gr. Benyovszky Sándor, Beöthy Ákos, Bernáth Béla, Bernáth Lajos, gr. Bethlen Balázs, gr. Bethlen Bálint, gr. Bethlen István, Bizony Ákos, Bogyay Máté, Bolgár Ferencz, Boncza Miklós, Botka Béla, Bónis István, Böszörményi Sándor, Brázay Kálmán, Bruckner Vilmos, Barlovics István, Benák Károly, Ciocán János, gr. Csáky Lajos, Csávolszky Lajos, gr. Csekonicz Gyula, Csernoch János, Cziráki Ferencz, Csincsek Flórián, b. Dániel Tibor, Darányi Ferencz, Darányi Ignác, Daróczy Aladár, gr. Desseffy Emil, Dobiecki Sándor, Dörr Soma, Drakulics Pál, Egry Béla, Eötvös Bálint, Eötvös Károly, gr. Erdődy Gyula, Eremitz Pál, Ernst Sándor, Erreth János, gr. Esterházy Mihály, Egersdorfer Sándor, Falk Miksa, Farkas József, Fejér Antal, Fernbach Péter, Feszty Béla, Fischer Sándor, Fogarassy Zsigmond, gr. Forgách Antal, Fülöp Béla, Ferrich Ferencz, Francisci Henrik, Gabányi Miklós, Gajáry Géza, Gál Sándor, Gorove László, Gresskowitz Vilmos, Gulner Gyula, Günther Antal, Györffy Gyula, Gavranics Péter, Georgijevics Tivadar, Gyurgyevics Vászó, gr. Hadik-Barkóczy Endre, Hammersberg László, Hámory László, Hegedüs Károly, Hentaller Lajos, Herteleny László, Hübert Károly, Hintz Ernő, Hock János, Hollak Imre, Horváth Dezső, Horváth Gyula, b. Inkey József, Issekutz Győző, Ivánka Oszkár, Jankovich Béla, Jákey Zsigmond, Justh Ferencz, Justh Gyula, Josipovich Imre, Josipovich Lajos, Kacskovics Géza, Kapotsy Jenő, gr. Karátsonyi Jenő, Kállay Lipót, Kálosi József, gr. Károlyi Sándor, Kecskeméthy Ferencz, Keczser Miklós, gr. Keglevich Gyula, Kende Péter, gr. Khuen-Héderváry Károly, Kiss Emil, Kiss Ernő, Klobusiczky János, Kobek István, Kollár Márton, Koller Tivadar, Komjáthy Béla, Konkoly-Thege Sándor, Korodi Lajos, Kovács Gyula, Kovács Pál, Krasznay Ferencz, Kubik Béla, Kubina József, Kiss Oszkár, Koszovacz Fridolin, Krajac László, Krajcsovics Sándor, Latinovits Géza, Lázár György, Lázár Menyhért, Lendl Adolf, Leszkay Gyula, Lovászy Márton, Lukács László, Luppá Péter, Lurtz Károly, Madarász Imre, Madarász Jó-

zsef, Marjay Péter, Melzer Vilmos, Mezlény Pál, Mezössy Béla, Mihajlovics Kornél, Miksa Imre, Mikszáth Kálmán, Mohay Sándor, Molecz Dani, Molnár Ákos, Molnár János, Molnár Jenő, Molnár József, Molnár Károly, Morzsányi Károly, Mukits Simon, Makszimovics Milán, Martinecz Ignác, Maseg Lipót, Masics Ilés, Milekics Czirill, Nagy Sándor, Nedeczey János, Neiszidler Károly, Nemes Zsigmond, Neményi Ambrus, b. Nopcsa Elek, Nosz Gyula, Novák József, Nedelykovics Tivadar, Nemcsics Ede.

Elnök: 446 igazolt képviselő közül, elnök nem szavazott, igennel szavazott 161, nemmel szavazott 1. (*Felkiáltások a jobboldalon: Ki az?!*) Távol volt 283 képviselő, tehát a többség, a melylyel Holló Lajos és társai határozati javaslata elfogadtatott, 160, és így a ház határozataként kimondom, hogy Magyarországon minden jognak és így a védszervezetben a vezérleti és vezényleti nyelvre vonatkozó jognak is forrása a törvényhozásban kifejezésre jutó nemzeti akarat. (*Helyeslés.*)

Következik Bartha Miklós képviselő ur felirati javaslata, a mely a házban már felolvasatott. (*Felkiáltások a baloldalon: Kérjük felolvasni!*) Kívánja a t. ház, hogy felolvassassék? (*Igen! Nem!*) Kérem a jegyző urat, hogy a határozati javaslat alakjában beterjesztett felirati javaslatot sziveskedjék felolvasni. (*Halljuk! Halljuk! a baloldalon. Felkiáltások a jobboldalon: Endrey olvassa!*) Csendet kérek, t. ház!

Szöts Pál jegyző (olvassa Bartha Miklós határozati javaslatát).

Elnök: Következik a szavazás. Kérdem a t. házat, hogy az imént felolvasott felirati javaslatot elfogadja-e, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*) A kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. (*Megtörténik.*) Kisebbség, és így határozatilag kimondom, hogy a felirati javaslatot a ház nem fogadja el.

Következik a törvényjavaslat részletes tárgyalása. Először a czim.

Szöts Pál jegyző (olvassa a törvényjavaslat czimét).

Elnök: Szederkényi Nándor képviselő ur kért szót a czimhez.

Szederkényi Nándor: T. képviselőház! A mint méltóztattak hallani, a czim egy olyan összeállítás, a melyből azt, hogy tulajdonképen miről van szó, nem lehet megtudni.

A törvényjavaslat általánosságban megszvaztatván, talán bizonyos szempontból az lenne következetes, hogy a törvényjavaslat részleteihez ne is szóljunk többé. Azonban az én álláspontom az, hogy minden törvényjavaslatnál addig kell küzdeni, a mig reményünk van, hogy a legutolsó betűnél megmenthetjük a törvényes álláspontot. (*Ugy van! balfelől.*)

Ez a czim nem felel meg a törvény igazi értelmének, azért szólalok fel ellene. A czim nemcsak a törvény értelmének nem felel meg, de nem is következetes azon irányban, a mely

irányban a következetességnek helye lett volna 1867 óta. Ezt beigazolni tartozom.

A magam részéről a következő indítványt teszem a czim megváltoztatására és annak igazolása czéljából a t. ház becses figyelmét kérem az általam elmondandókra.

Indítványom a következő *(olvassa)*: »A czim helyett tétessék: »Törvényjavaslat a magyar hadsereg és haditengerészet, valamint a honvédség ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való megállapítása tárgyában.« *(Helyeslés bal-felől.)*

Én ezen törvényjavaslat czime helyett, mely szintén 1903-ig szólt, teszem a magam indítványát. Ha valakinek ez ellenében kifogása van, méltóztassék ezt előadni.

Az én indítványom megfelel a törvényesség követelményének, megfelel az 1867: XII. t.-cz. 11. §-a követelményének, a melyben ki van fejezve az, hogy az ujonczjutalék a magyar hadsereg részére szavaztassék meg. Ha tehát ez a törvény áll és nem ficzió, akkor ezen törvényjavaslatnál is tessék ezen korrekt czimet felvenni, a mely tiszta, világos, tehát a törvényfogalmazás szempontjából is helyes, de a szigoru törvényességnek egyedül megfelelő, mert a törvényhozás követelményét tartja szem előtt.

T. képviselőház! Az ujonczjutalékról szóló törvények czime nem volt mindig ez. Ez a mostani czim csak újabb időben keletkezett. A régi czim más volt. *(Halljuk! Halljuk!)* A régi czim, a mely az akkori törvények fölé helyeztetett, olyanformán hangzott, hogy »a magyar sorhadi csapatokhoz és tengerészethez szükséges ujonczjutalék mennyisége vagy az ujonczjutalék megszavazása tárgyában.« Ez a czim körülbelül 1875-ig állott fenn. Hogy mikép történt azután ezen czimnek ekként való megváltoztatása, azt nem keresem. De még azon czim, a melyet említettem, hogy 1875-ig állott fenn, t. i. a »magyar sorhadi csapatoknak megszavazandó ujonczjutalék«, ezen czim sem felelt meg az 1875. előtti évek ellenzéki követelményének, a mint azt az 1870., 71., 72., 73., 74. és 75. évi országgyűlések naplói igazolják. És ne méltóztassék azt gondolni, t. képviselőház, hogy a szélsőbaloldaliak találták ki talán akkor azt, hogy a »magyar sorhadi csapatok« helyett »magyar hadsereg« tétessék. Az akkori balközép, élén Tisza Kálmánnal, báró Simonyi Lajossal, Csernátónyval, Várady Gáborral, Ghyczy Kálmánnal és nagyon sok, számtalan jeleseivel az akkori balközépnek, kimutatta, hogy a magyar ujonczjutalék czime a 67-es törvények értelmében nem lehet más, mint hogy az ujonczjutalék a magyar hadsereg részére szavaztassék meg; *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* kimutatta, még pedig a törvény világos betűivel.

Hogy álláspontom törvényességét igazoljam és hogy ezzel csekélységem itt a házban fedezve legyen, kötelességem azon nagytekintélyü férfiaknak állásfoglalására hivatkozni. 1869-ben ter-

jesztetett elő először az ujonczjutalékra vonatkozó törvényjavaslat, a mely akkor még a magyar ezredek megszavazásáról szólt, mivel akkor még az általános véderőtörvény nem lépett életbe. Ennek a törvényjavaslatnak lényege és czime ellen akkor semmi kifogás nem tétetett, mert, a mint mondtam, annak előterjesztése még a régebbi törvény alapján történt. Azonban 1869 óta, a mikor az 1867—68 iki törvények értelmében előterjesztetett az ujonczjutalékra vonatkozó törvényjavaslat, a czim helyes és törvényes megállapítására nézve minden évben napokon át tartó viták folytak le. 1869-ben az ujonczutörvényjavaslatnak czime még rosszabb volt: »sorhadi magyar ezredekhez és a tengerészethez szükséges évi ujonczok megállapítása tárgyában.« Ez ellen az akkori u. n. központi bizottság, a mely az osztályok előadóból alakult, ezt a helyesebb czimet ajánlotta: »a magyar sorhadi csapatokhoz megajánlandó ujonczmennyiség tárgyában«. Mihelyt ez beterjesztetett, Várady Gábor akkori képviselő a 67-es törvénnyel kezében — mert ő még a 67-es törvény megalkotásához jóformán mint az első forrás közel állott — rögtön előállott és követeltelte, hogy ne ez az 1867: XII. törvényzikknek meg nem felelő czim: »a magyar sorhadi csapatokhoz«, fogadtassék el, mert az 1867: XII. törvényzikk 11. és 12. §-a értelmében csak a »magyar hadsereghez« lehet ujonczokat megszavazni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ez akkoriban nagy vitára adott alkalmat. Hoffmann Pál akkori kormánypárti képviselő felállott és azt mondta, hogy Váradynak igaza van ezen indítványában, mert csakugyan az van az 1867: XII. törvényzikkben, de azért ő előtte nem látszik a törvénnyel ellenkezőnek a központi bizottság ajánlata sem a czimre nézve. De Várady érvelése mégis erősebb lévén, ő azt fogadja el. Ez nagy megdöbbenést keltett, Kerkapoly, stb. sorra felkeltek, hogy megvédelmezzék az 1867: XII-ik törvényzikkben gyökerező czim ellenében a központi bizottság által ajánlott czimet. Felállott Tisza Kálmán is és rámutatott az 1867: XII. t.-cz. illető szakaszaira, talán illetékes is volt rá, hiszen az 1867. évi törvény alkotásánál ő is ott volt, rámutatott arra, hogy az egész 67-es alkotás intencziói szerint is a »magyar hadsereg« kifejezés a helyes és nemcsak helybenhagyta Várady Gábor érvelését, hanem Kerkapolyt felelve, a ki azt mondotta, hogy így is jól van, úgy is jól van, de azért az ő általuk ajánlott czimet kell elfogadni, mert az a helyesebb és czélszerűbb, azt mondotta *(olvassa)*: »Mert ha áll Kerkapoly azon okoskodása, a melyet egyébként tagadok, hogy a »magyar hadsereg« kifejezést nem lehet a törvény fölé irni, akkor az sem állhatott, hogy »magyar sorhadi csapatok«, hanem be kellene tenni egy más czimet«. A logikai következtetésnél fogva tehát egyenesen odakonklu-

dált, hogy más czim nem is lehet a 67-es törvények értelmében, mint »magyar hadsereg.« Akkor a dolog ezzel befejeződött. De 1870-ben nem nyugodtak bele ugyanezek a férfiak és az 1867: XII. t.-cz. értelmében a magyar hadsereg czimének visszállítására és a törvény élére függesztésére újra nagy és terjedelmes tárgyalást indítottak meg. 1870-ben az történt, hogy az osztályok előadói alakult ugynevezett központi bizottságban többségben volt ez a felfogás, és a benyújtott törvényjavaslatot, a melynek czime volt: »a sorhadi csapatok részéről megszavazandó ujonczokról«, a központi bizottság így igazította ki: »a magyar hadsereg részére.« Tehát akkor a törvényhozás előtt ezen czim alatt feküdt és ajánlott a központi bizottság által elfogadásra. Győrffy Gyula mint a központi bizottság előadója szerepelt és kimutatta, hogy a törvény 11. §-a értelmében a magyar hadsereg a közös hadseregnek kiegészítő része, de ebből csak az következik, hogy a magyar hadsereg a közönség fogalmának alárendeltetett. Hanem azért, habár ily minőségben is, ezen hadseregnek okvetlenül léteznie kell, mert annak lételet a törvény állapította meg. Ha valaki tehát azon nézetben volna, hogy az 1867-iki törvénybe a magyar hadsereg kifejezés tévedésből, történetesen csuszott be, annak megnyugtatóására Pest városa nagytekintélyű képviselőjére, Deák Ferenczre hivatkozik, a ki a XII. t.-cz. tárgyalása alkalmával annak védelmére tartott fényes beszédében 1867. évi márczius hó 28-án igen sokszor hangsúlyozta a »magyar hadsereget.« Ennél fogva odakonkludál, hogy, mivel az 1867: XII. t.-czikkben a magyar hadsereg részére szabad és kell az ujonczokat megszavazni, a törvényjavaslatnak nem is lehet más czime, mint az, hogy a magyar hadsereg részére megszavazandó ujonczokról szól.

Ez ellenében természetesen az akkori kormánypárt, Kerkapolylyal az élén, a ki akkor a honvédelmi miniszteriumnak államtitkára volt, ismét érvelt és főleg azt indítványozta, hogy a czim változtattassék meg és a »magyar hadsereg« kifejezés helyett ugyanaz a czim tétessék, a mely a mult évben is volt és a mely czim alatt a kormány a törvényjavaslatot beterjesztette. Ez ellenében felkelt ismét Tisza Kálmán és nagy és fényes beszédben érvelt a mellett, hogy a »magyar hadsereg« legyen a czim, s a többek között a következőket mondotta *(olvassa)*: »Én tehát, t. ház, azon meggyőződésben, hogy a ma létező törvények szerint egyedül helyes kifejezés az, hogy a magyar hadsereg számára szavazzuk meg az ujonczokat, pártolom a központi bizottság véleményét és igen kérem a házat, ne méltóztassék ezen szót: »magyar hadsereg« ismét törvénytelen számkivetésbe küldeni.« *(Helyeslés a baloldalon.)* Ezt mondta Tisza Kálmán 1871 január 16-án tartott beszédében; és azután így folytatta *(olvassa)*: »Ne méltóztas-

sék annyival inkább, mert, nekem legalább meggyőződés, pedig nem számítom magam azokhoz, kik nagyon sötéten szeretnek látni, meggyőződés, mondom, az, hogy mindenestre van annyi ugynevezett fekete pont a láthatáron, mely gondolkozásra kell, hogy késztessem bennünket. Meggyőződés e mellett az, hogy e fekete pontok nem veszélyesek ránk nézve, nem nagyon veszélyesek legalább azon percztől kezdve, midőn a nemzetnek van saját hadereje. Meg vagyok győződve arról is, hogy ha el nem jön hamar azon időpont, midőn a kormány, midőn a fejedelem, midőn minden ember belátja, hogy az országnak és a dinasztíának biztos támasza csak a magyar hadseregben van, *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* e fekete pontok óriási mérvre fognak nőni, és akkor nem hiszem, hogy oly nyugodt lélekkel nézhessék a következő veszélyt azok, a kik elkéstek a meggyőződést minden uton-módon a koronás fejedelem szívébe csepegtetni.«

Ugron Gábor: Akkor jól beszélt Tisza Kálmán!

Holló Lajos: Vajjon a fia hallja-e ezeket?

Szederkényi Nándor: T. képviselőház! Ez ellenében történtek felszólalások. *(Halljuk! Halljuk!)* Ghyczy Kálmán azután szintén a magyar hadsereg czimének védelmére beszédet tartott, a melynek idevonatkozó pentja így szól *(olvassa)*: »Mert igaza van a központi bizottság előadójának abban, hogy jelenleg az 1867: XII. törvénycikknek megváltoztatásáról nincsen szó, mert ha elfogadtatik is a központi bizottság javaslata, s a magyar sorhadi csapatok helyett törvénybe iratik a magyar hadsereg, azért — fájdalom — ez a hadsereg tovább is az lesz, a mely az 1867: XII. törvénycikkben körülíratik.«

Még akkor Ghyczy Kálmán fájdalommal konstatálta.

(Folytatólag olvassa): »Nem lesz különálló, nem lesz önálló hadsereg, de lesz kiegészítő része az összes hadseregnek. Azért azonban, hogy a t. előadó ur azt említé, nem jött ellenébe a ház ezen oldalának egy másik igen t. tagjával, Tisza Kálmán t. barátommal, mert az előadó ur mondása csupán a jelenleg tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat értelmére és horderejére vonatkozik, t. barátom, Tisza Kálmán pedig azon általános, kiirthatatlan, visszautasíthatatlan óhajlásáról és követeléséről beszélt a nemzetnek, . . .« — jól hallja meg a honvédelmi miniszter ur, hogy beszéltek 1871-ben az akkori nagytekintélyű férfiak — tehát: »Tisza Kálmán azon általános, kiirthatatlan, visszautasíthatatlan óhajlásáról és követeléséről beszélt a nemzetnek, a melyet az a magyar hadsereg felállítására nézve jelenleg táplál és jövőre is szívében táplálni fog.«

Ime, t. képviselőház, kötelességem volt ezt felolvasni, hogy kimutassam azt, hogy az a

czim, a melyet én most indítványozok, tulajdonképen nem az én találmányom.

Holló Lajos: Közjogi multja van!

Szederkényi Nándor: Azt a czimet az ujonczokra vonatkozó törvényjavaslatok élére az 1869. év után egész 1875-ig fennálló akkori balközép kiválóbb emberei indítványozták és védelmezték körömszakadtáig. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Ugyanigy, mint 1871-ben, 1872-ben, 1873-ban, 1874-ben, még 1875-ben is mindig Várady Gábor képviselő állott fel, midőn a tárgyalás során a törvényjavaslat cziméhez jutottak, és indítványozta folytonosan a magyar hadsereg czimének betételét és felvételét. Ellenmondások ez ellen történtek akkor is; Tisza Kálmán akkor, mint annak a pártnak a vezére, minden évben — kivéve az 1874-ik évet, a mely már egy kissé ominózus év — ugyanazon modorban és ugyanazon terjedelemben, a mint azt 1869-ben tette, a magyar hadseregére vonatkozó véleményét, felfogását magának megtogalmazta, végig, egész 1874-ig minden évben a czimnél megújította, a czimet Várady Gábor ajánlata folytán elfogadta, azt ajánlotta és barátaival és elvtársaival mindig a szerint szavazták meg, hogy a czim a magyar hadseregről szóljon, nem pedig magyar sorhadi csapatokról. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Tehát nem az én találmányom ez a czim, a mint mondtam, mert ezt ezen nagytekintélyű férfiak, a kik, gondolom, talán önök előtt is igen nagy tiszteletben állanak, óhajtották és ha a későbbi véleményeikre, mint akkor még élőkre adtak valamit, nem tételezhetem fel, hogy azon férfiak Tisza Kálmán és Ghyczy Kálmán véleménye tekintetében, a melyet most a czimre nézve itt előadtam, más nézetben lennének és azt nem helyeselnék. Akkor Tisza Kálmán ezt pártja elébe terjesztette, a házban indítványozta és azért küzdött is. De mi történt azután? 1874-ben már a czimnél megszűnt a nagy vita, — mert addig minden évben nagy viták voltak, napokig tartó viták a czim felett — csak egyszerű indítvány történt, Várady Gábor indítványozta, azután feleltek rá valamit, azután megszavazták, Várady indítványát elvetették, és így az 1875-iki ujonczjutaléki törvényben is a czim még mindig az, hogy: »magyar sorhadi csapatok részére megajánlandó ujonczok.«

Akkor bekövetkezett az u. n. Pál-fordulása 1874-ben. *(Halljuk! Halljuk!)* T. i. a vélemény akként formálódott ki, hogy Tisza Kálmán barátaival jónak látta a fuziót megcsinálni; és itt jön a jellemző dolog a törvényjavaslat czimére nézve. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* A mint megtörtént a fuzió és Tisza Kálmán előbb belügyminiszter, majd miniszterelnök lett, az ujonczjutaléki törvény czime egyszerre más alakulatot kapott. Nem azt a czimet tüzték ki, a melyet Tisza Kálmán 5—6 éven keresztül igazán heroikus küzdelemmel védelmeztet, nem

a magyar hadsereg czimét tüzték ki, hanem egy olyan czimet, a melyben csak a törvényekre hivatkoznak, mint a mostani törvény, hogy azon »törvények alapján megszavazandó ujonczokról.« És ezzel a czimvita épen e képviselőházban egyelőre megszűnt, mert azt mondták, hogy ezen törvényjavaslat cziménél csak a törvényekre való hivatkozást kimondani annyit tenne, mint a fennálló és hivatkozott törvény lényegét tenni oda czimnek. Mivel hivatkozás történik az 1867: XII. törvényczikkre is, ennél fogva tehát a ki akarja, beleértheti azt is, hogy a czim »A magyar hadsereg részére megszavazandó ujonczjutalék.« Ezzel a körmönfont okoskodással azután az ujonczjutalékre vonatkozó törvényjavaslat czime megmaradt mindig a törvényre való utalással épen olyanok, a minő most.

Mindenki azt várta volna, hogy 1874 után, a midőn már azok kerültek felszínre és kormányra, a kik öt-hat éven át olyan kitartóan küzdöttek a »magyar hadsereg« czimért, végre már egyszer meg fogják ezt teremteni és a nemzetet megvigasztalják ezzel, a mivel az meg is vigasztalódott volna, mert a midőn egyszer, a mint már említettem, a központi bizottságban többséghez jutott a »magyar hadsereg« czimre vonatkozó nézet, akkor Ivánka Imre képviselő, a ki a balközépnek tagja volt, azt mondtotta, hogy »még olyan örömmel életében sohasem szavazott meg törvényt, mint azt, a mely most előttük fekszik« s a melynek czime volt: »A magyar hadsereg részére megszavazandó ujonczjutalék.« *(Mozgás a jobboldalon. Halljuk! balfelől.)*

Tudom én azt, hogy ma már nem érdekes dolog a törvényről beszélni; nem érdekes dolog, hogy az ember egy kissé rámutogasson a multra, a midőn másképen beszéltek, mint a hogyan most cselekszenek. Nem érdekes, mert a konkluzió természetesen ugyanaz, a mi önöknek meglehetősen kellemetlen lesz, hogy ime önök követték Tisza Kálmánt 15 esztendei kormányzása alatt, *(Ugy van! balfelől.)* de nem követték azon elveiben, a melyeket ő a magyar hadseregére nézve hat esztendeig mint ellenzéki férfiú hirdetett. Ezek természetesen mind nem kellemes és nem érdekes dolgok, de én ezeknek felsorolásával kötelességemet teljesítem, mert azt akarom bizonyítani, hogy az a czim, a melyet én indítványozok, megfelel a törvény kívánalmainak: hogy nem én találtam ezt most ki, hanem ennek történelmi alapja is van. *(Ugy van! balfelől.)* Ha a t. miniszterelnök ur újévi beszédében rámutatott a távolabbi multakra, én is rámutatok a távolabbi multra, a melyből önök tanulhatnak és a mely szerint, ha önök teljesítik kötelességeiket, akkor itt ez országban béke leszen és én is azt fogom mondani, a mit Ivánka Imre mondott, a midőn »A magyar hadsereg« czimű törvényjavaslat előtte feküdt, hogy a legörömeztobb szavaznám meg és boldog volnék, ha megszavazhatnám a magyar

hadsereg részére az ujonczokat, s az ujonczmennyiséget. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Ugron Gábor: Többet is adnánk!

Szederkényi Nándor: A czim tehát a törvényre való hivatkozással egészen átalakított és most hogy hangzik a czim? *(olvassa):* »Az 1889: VI. t.-cz. 14., valamint 1890. évi V. t.-cz. 3. szakasza rendelkezésének, illetőleg a közös hadsereg és haditengerészet, valamint a honvédség számára megállapított ujonczjutalék mennyiségének stb. fentartásáról.« Ez a czim nem felel meg az 1867-iki törvény szellemének és rendelkezésének, mert az 1867: XII. törvény cikk az ujonczjutalék megszavazására nézve egyenesen kijelenti, hogy az a magyar hadsereg részére szavaztassék meg és hogy csak a magyar hadsereg részére lehet azt megszavazni. *(Igaz! a baloldalon.)* Ha tehát ez így van, akkor itt az a beszúrás, hogy »a közös hadsereg részére« nem felel meg az 1867: XII. t.-cz.-nek. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Holló Lajos: Nem törvényes czim!

Szederkényi Nándor: Ha önök az 1867-iki törvény hívei, ha önök annak alapján állanak, akkor vissza kell térniök erre a magyarázatra is, mert ez felel meg az 1867: XII. t.-cz. valódi értelmének, a mint azt most oly nagy tekintélyű férfiak, mint Tisza Kálmán, Ghyczy Kálmán, b. Simonyi Lajos és a többiek nézeteivel igazoltam. Én tehát ezt a czimet semmi szín alatt nem fogadom el *(Helyeslés a baloldalon.)* és kérem a t. házat is, hogy azt ne fogadja el.

Nincs is rá szükség. A czim ily szövegezése, bár tudom, hogy már bevett szokás, nem alapul névleges gyakorlaton, mert, a mint szerencsém volt kimutatni, 1867-ig nem volt ez a czim, hanem a czim egyszerűen az volt: a sorhadi csapatokhoz ajánlandó ujonczok.

Ha tehát önök mégis egy világos és a tárgyat igazán megjelölő czimet akarnak használni, a minőnek lennie kell, ha bizonyos történeti hűséghez akarnak ragaszkodni, legfeljebb ezt a czimet használhatják, hogy: »a sorhadi csapatokhoz megajánlandó ujonczok«. *(Felkiáltások a baloldalon: Magyar!)* Persze, benne van: »a magyar sorhadi csapatokhoz«

Itt látom az igyekezetet, hogy úgy fejezzem ki magamat, a tendenciát, a mely oda terjed, hogy a törvényben valahogyan elő ne forduljon ez a kitétel: magyar sorhadi csapatok. Ezt kellett elsikkasztani és a törvényre való hivatkozást azért kellett behozni, hogy a magyar szó elveszzen. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Arról, hogy a magyar hadsereget hozták volna be a szövegbe, arról szó sem lehet. *(Mozgás a baloldalon.)* De ha ezt nem akarják, sziveskedjenek legalább a »magyar« szót bevenni a törvényjavaslat czimébe. Hiszen ez csak nem valami nagy dolog.

Másrészt ez némi vigasztalást és reménysugarat adna, hogy mégis a »magyar« szót az ujonczjutaléki törvényből nem akarják végleg

kiirtani, a mint most ki van irtva. Az, hogy »a közös« szó ide beszúrattott, tudjuk, hogy az 1889-iki védrendszeri törvényen alapszik, annak a révén került be. De a védrendszeri törvény magyarázza azt, hogy mily értelme van a »közös« kifejezésnek. Itt ez nem szükséges. Vagy hagyják ki, vagy tegyék be a »közös« szó helyett a »magyar« szót, mert a »közös« szó itt egyenesen az 1867-iki törvény betűjébe és szellemébe ütközik. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Bemutattam, hogy a képviselőház hagyományos régi felfogása szerint ezen czim épen nem illeti meg az ujonczjutalékról szóló törvényt. A legrégebb évek czimei, a melyek még közel voltak a 67-es törvények alkotásához, mindig megtartották a »magyar csapatok« nevet. Ez sem elégitette ki Tisza Kálmánt és barátait, az akkori balközépeket, mert ők magyar hadsereg részére kívánták az ujonczjutalékot megszavazni. Én tehát indítványomat azon kéressel nyújtom be, méltóztassék ezt megszivlelni és legalább a törvényjavaslat cziménél megmutatni, hogy a 67-es törvényekhez hűek akarunk maradni. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Én és barátaim a 67-es törvényeknek nem vagyunk barátai, mi azokat megváltoztatni akarjuk, de azon felfogásban, hogy míg az 1867: XII. t.-cz. áll és meg nem változtatatik, az törvény erejével bír, és ha törvény, azt meg is kell tartani. Ha mi felszólunk és sürgetjük a törvény megtartását, önöknek annál inkább kötelességükben áll ez, és valóban nem reánk, hanem önökre fog hárulni a felelőség, ha majd — adja Isten mielőbb, — a 67-es törvény felbomlik, hogy az önök makacssága volt az, a mely azt a törvényt, annak sem értelmét, sem betűjét meg nem tartva, végképp lejáratta. Ajánlom indítványomat a t. képviselőháznak elfogadás végett. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Elnök: Az előadó ur kíván nyilatkozni.

Münnich Aurél előadó: T. ház! E helyről mindenekelőtt kötelességem egy nagy tévedést helyreigazítani, a melybe az előttem szolt képviselőtársam esett. Ő ugyanis kimagyarázni igyekszik, hogy a jelen törvényjavaslatnak czime honnan származik és hogy az teljesen rossz. Hát, t. képviselőház, itt rejlik a nagy tévedés, mert 1870-től 1876-ig igenis ujonczmegajánlásról szóló törvényjavaslatok lettek tárgyalva...

Szederkényi Nándor: Mindegy az!

Münnich Aurél előadó: Nem mindegy biz az. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ezt nagyon könnyű mondani. *(Zaj balfelől.)* Bocsánatot kérek, tessék kihallgatni. Persze nem tetszik, mikor megczáfolja önöket az ember, hanem nagy hangon vádakat szórni ellenünk, az nagyon tetszik. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ismétlem: 1870-től 1876-ig nem ezen, hanem évről-évre az ujonczjutalék megajánlásáról szóló törvényjavaslat volt tárgyalva. Ez a törvényjavaslat, a mely jelenleg előttünk fekszik és

a melyet most volt a t. ház szíves általánosságban elfogadni, csak 1899. óta exisztál. 1899. óta évről-évre, sajnos, kénytelen volt a magyar országgyűlés az ujonczjutalékot megszavazni azért, mert a szerves véderőtörvény a maga egészében nem feküdt a ház előtt, mivel azt nem lehetett letárgyalni. (*Felkiáltások balfelől: Ki az oka?*) Hogy tehát a t. előttem szolt képviselő ur nagyon tévedett, bizonyítom azzal, hogy idézem az 1889: VI. t.-cikket, a mely szóról-szóra azt mondja: »A közös hadsereg és a haditengerészet fenntartására szükséges évi ujonczjutalék az 1867: XII. t.-cz. 11., 12., 13. és 14. §-aiban foglalt alkotmányos jogok alapján és azok fenntartása mellett, 103.000 főben állapítatik meg és ezen jutalék a magyar korona országai között egyfelől, a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és országok között másfelől, a népesség számaránya szerint, és pedig mindenkor a legutóbbi népszámlálás eredménye alapján osztandó fel. Az előbbi pontban megállapított ujonczlétszám tíz évre érvényes.«

Ezen szakasz végén van azután egy pont, a mely következőleg szol (*olvassa*): »A magyar korona országai honvédségének fenntartására szükséges évenkénti ujonczjutalék hasonlólag tízévi érvénnyel 12.500 főben állapítatik meg.«

Ezzel kongruensen az 1890: V. t.-cz. 3. §-a a következőket rendeli (*olvassa*): »A honvédségnek kellő számú ujonczokkal való kiegészítésére, a hadi- és békelétszám fenntartása céljából, az évi ujonczjutalék az 1889. évi VI. t.-cz. 14. §-a értelmében és az ott meghatározott tíz évre 12.500 főben állapított meg.«

Már most kérdelem, hogy a szőnyegen lévő törvényjavaslat tulajdonképen mit céloz? Nem céloz semmi egyebet, mint hogy az 1889: VI. és az 1890: V. t.-cz. végrehajtsák és azok rendelkezései alapján az ujonczjutalék megállapíttassék és megszavaztassék; mondom, nem ajánltassék, mert az nagy különbség és itt van a tévedés...

Polónyi Géza: Igen, de nem a közös hadsereg számára, a mit mi nem ismerünk el soha, hanem a magyar hadsereg számára!

Münnich Aurél előadó: Bocsánatot kérek Polónyi Géza képviselőtársamtól, akkor tessék a törvényeket megváltoztatni,...

Polónyi Géza: Akkor csempésztek be, mert az 1867: XII. t.-cikket meghamisították.

Münnich Aurél előadó:... akkor igenis úgy Szederkényi, mint Polónyi képviselő uraknak igaza lesz. De a meddig ezek a törvények törvények, én azt hiszem, hogy a t. ház nem helyezkedhetik más álláspontra, mint a törvényesre.

Okolicsányi László: Közös hadsereg nincs!

Polónyi Géza: Az 1867: XII. t.-cz. 11. §-a is törvény. Abban benne van a »magyar hadsereg« kifejezés.

Münnich Aurél előadó: Most voltam bátor felolvasni, hogy az 1889: VI. t.-cz. hasonlóképen az 1867: XII. t.-cz. 11., 12., 13. és 14. §-aira hivatkozik.

Polónyi Géza: Ez nincs hatályon kívül helyezve.

Lengyel Zoltán: A közös kifejezést becsempésztek.

Münnich Aurél előadó: Nagyon nehéz akkor vitatkozni a t. urakkal, ha egy létező törvényt nem akarnak elismerni.

Csávolszky Lajos: Az 1867: XII. t.-cz. is törvény.

Münnich Aurél előadó: Nagyon természetes.

B. Kaas Ivor: Egy hozandó törvényről van szó.

Münnich Aurél előadó: Azonkívül Szederkényi képviselő ur azt mondja, hogy a képviselőház és a magyar országgyűlés irtózik attól, hogy ezt a szót: »magyar« valahogy bele ne tegyék a törvénybe.

Okolicsányi László: Bécsben félnek tőle.

Münnich Aurél előadó: Bocsánatot kérek, ebben a törvényben is benne van, hiszen expressis verbis meg van mondva, hogy a magyar korona országai honvédségének fenntartására. (*Zaj és derűtség a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Tehát nem irtózik attól. (*Nagy zaj balfelől.*)

Lengyel Zoltán: Patentiroztassuk ezt az okoskodást! (*Zaj.*)

Münnich Aurél előadó: A t. urakkal persze bajos vitatkozni. (*Zaj balfelől.*) Aztán láрма ellen nem is lehet vitatkozni, nagyon természetes dolog.

Bakonyi Samu: Valamivel találóbb érvet kértünk!

Elnök: Csendet kérek!

Münnich Aurél előadó: Egészen találó érv, csak hogy az igazság soha sem tetszik az uraknak.

Az a lényege a dolognak, hogy én nem mondhatom, hogy magyar hadsereg, a mikor közös hadsereg van. (*Nagy zaj és felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Közös hadsereg nincsen! Nagy zaj.*)

Hiába heveskednek, mert megint a törvényre hivatkozom. (*Ellenmondás és zaj a szélsőbaloldalon.*) A törvényben nem egyszer, de legalább százszor fordul elő az a kifejezés, hogy: közös hadsereg. (*Folytonos zaj a szélsőbaloldalon.*) Lármával le lehet ezt hurrogni, de törvénnyel szemben nem lehet argumentálni ilyenformán.

Én a magam részéről, t. képviselőház, azt hiszem, hogy kimutattam ezzel, hogy Szederkényi Nándor képviselő ur alapos tévedésben... (*Folytonos zaj a szélsőbaloldalon.*)

Elnök (csenget): Ne méltóztassanak a szónokot folytonosan zavarni! (*Halljuk! Halljuk!*)

Münnich Aurél előadó:... volt akkor, a midőn...

Lengyel Zoltán: Ezt csak nem lehet szó nélkül hagyni! (*Zaj a jobboldalon.*)

Elnök: Lengyel Zoltán képviselő urat rendre-
utasítom.

Lengyel Zoltán: Ezt csak nem lehet elhall-
gatni!

Elnök: Kérem Lengyel Zoltán képviselő
urat, ne méltóztassék az előadó urnak beszédét
zavarni, hanem méltóztassanak a házszabályokat
megtartani és akkor nem lesz szükség elnöki
intervenczióra. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Lengyel Zoltán: Várjon addig, míg alezre-
des lesz! *(Mozgás jobbfelől.)*

Münnich Aurél előadó: Tartsa meg az inzul-
tusait a képviselő ur ott, a hol azoknak helyök van!
(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ki inzultál?)
Hát akkor majd másként fogom jellemezni,
hogy mi ez. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon:
Nem félünk az őrnagy urtól! Halljuk! Hall-
juk! jobbfelől.)*

Azt akartam kimutatni, hogy Szederkényi
képviseelő ur alaposan tévedett, a midőn ezen
törvényjavaslat címét kifogásolta, mert sikerült,
azt hiszem, bebizonyítanom, *(Ellenmondások a
szélsőbaloldalon.)* és pedig a törvényre való hi-
vatkozással, hogy nem itt kellett volna ezt a
módszítást, ha már beadta, beadnia, hanem a
második törvényjavaslatnál; de mert a második
törvényjavaslatnál ez nem volt lehetséges, ezért
hozta elő Szederkényi Nándor képviselő ur itt
a kifogásait, mert a második törvényjavaslatnak,
mint méltóztatik tudni, nincsen semmi más czime
már évek óta, mint »a kiállítandó ujonczok
megajánlásáról szóló törvényjavaslat«. Minthogy
azonban a képviselő ur elő akarta hozni kifo-
gásait, itt tette meg azokat. Nekem pedig kö-
telességem erről a helyről az ilyen tévedéseket
helyreigazítani. Ennek folytán a véderőbizottság
nevében kérem a t. házat, hogy a törvényjavas-
lat eredeti címét fentartani és azt megszavazni
méltóztassanak. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház! A ház teg-
nap határozata az, hogy a mai ülés végén
Bakonyi Samu képviselő ur sürgős interpellá-
cióját megteheti.

Mielőtt ez megtörténék, lesznek bátor a
következő ülés napirendjére vonatkozólag elő-
terjesztésemet megtenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Indítványozom és javaslom a t. háznak,
hogy legközelebbi ülését csütörtökön, vagyis
f. hó 7-ikén d. e. 10 órakor tartsa és ennek
napirendjére a mai napon általánosságban el-
fogadott törvényjavaslat részletes tárgyalásának
folytatását, továbbá ezen törvényjavaslattal kap-
csolatosan az 1903-ra kiállítandó ujonczok meg-
ajánlásáról szóló honvédelmi miniszteri törvény-
javaslatot, az ezzel kapcsolatos jelentésekkel
egyetemben, méltóztassék kitűzni.

Hozzájárul a t. ház ehhez? *(Helyeslés.)*

A ház ehhez hozzájárulván, azt határozat-
ként kimondom és a következő ülés napirendjét
ekként állapítom meg.

Következik Bakonyi Samu képviselő ur in-
terpellációja a debreczeni 39. gyalogezred ka-

tonái ellen az ottani szabadságszobor megkoszo-
ruzása miatt indított vizsgálat tárgyában. *(Hall-
juk! Halljuk! Zaj.)* Csendet kérek! *(Halljuk!
Halljuk!)*

Bakonyi Samu: T. képviselőház! Annak ide-
jén, a midőn ezen padokról szóvá tettük a há-
róm évet kiszolgált katonák ügyét, egyik aggo-
dalomként kifejtettük azt, hogy ezen rendsza-
bálya a hadügyi kormányzatnak azt a veszedel-
met fogja involválni, hogy a kaszárnyába
beférkőzik a politika. Mi ezt akkor egyik leg-
nagyobb veszedelemként jelöltük meg. Az azóta
történt események csak megerősítették ezt az
aggodalmunkat, mert sajnos tapasztaljuk, hogy
itt és ott esetek merülnek fel, a melyek ennek
a káros rendszabálynak ezt a legnagyobb vesze-
delmét aggasztó és mind aggasztóbb mérvben
tüntetik fel. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbalol-
dalon.)*

En most is abban a véleményben vagyok,
sőt a történetek után még inkább lehetek abban
a véleményben, hogy a haza biztonságának egyik
legfenyégetőbb veszélyeként kell felismernünk
azt, a mitől tartottunk és a mi miatt a törvé-
nyes okokon kívül elleneztek ennek a rendsza-
bálynak végrehajtását és kértük annak hatályon
kívül helyezését. Akármelyik oldalról nyilvánul-
jon is törekvés arra nézve, hogy a katonai fe-
gyelmet politikai törekvésekkel bontsák meg,
azzal hazafias szempontból, az ország, sőt a trón
biztonsága szempontjából is a leghatározottab-
ban szembe kell szállni. *(Igaz! Ugy van! a
szélsőbaloldalon.)*

Lengyel Zoltán: A »Magyar Nemzet« meg-
gyanusítja az ellenzéket, hogy bujtogat! *(Zaj.)*

Elnök: Ne méltóztassék közbeszólásokkal
zavarni a szónokot!

Bakonyi Samu: Ha katonai, politikai és tör-
vényes szempontokból egyaránt hiba volt a ka-
tonai kormánynek ez az intézkedése, még sok-
kal helytelenebb és kárhozatosabb az, hogyha a
hadsereg vezetősége maga csinál politikát. *(Ugy
van! a szélsőbaloldalon.)* Egy rövid interpellá-
ció keretében nem lehetséges, hogy a történe-
lemnek számos példájával bizonyítsuk ennek a
tételnek igazságát. Sajnos, elég esetet mutat
erre hazánknak, sőt függetlenségi törekvéseink-
nek a története is. De hogy nemcsak háboruban,
hanem békében is mire vezethet, ha a hadügyi
kormány politikát csinál, annak egyik legsajno-
sabb példája tárult fel a mai ülés elején szóvá
tett bileki eseményekben. *(Ugy van! a szélső-
baloldalon.)* Ezerszerte kárhozatosabb, vészthozóbb
az, hogyha az országnak olyan helyzetében, mi-
kor a nemzet legtermészetesebb jogaiért folyó
harczában, az azzal szemben kifejtett merev
ellentállásnak keserűségeitől eltevé, a leglázasabb
izgalomtól hevül, tapintatlan és durva kézzel
tépik az amugy is vérző sebeket. *(Igaz! Ugy
van! a szélsőbaloldalon.)*

Az az ügy, a melyet most a ház elé hoz-
nom képviselői kötelességem, egyike ama szám-

talán példának, a melyek — sajnos — minduntalan ismétlődnek és elemi erővel bizonyítják, hogy a hadsereg mai osztrák szervezete és a magyar nemzet érzése közt áthidalhatatlan úrtárgy. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Tartózkodni szoktam attól, hogy egyes hírlapi közlemények alapján sérelmeket hozzak ide. A fenforgó esetről is hallgattam addig, a míg az csak általánosságban jelöltetett meg. De most előttem konkrét eset fekszik nevekkkel, adatokkal illusztrálva és így kötelességem az esetet a háznak és különösen a t. honvédelmi miniszter urnak tudomására hozni. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

A múlt év október havában történt Debreczenben, hogy — valószínűleg a szegedi eset hatása alatt — az ottani harminczkilenczedik gyalogezred legénységi állományában állítólag felmerült az a terv, hogy az ottani u. n. Szabadság-szobrot meg fogják koszorozni. Ez az eset alkalmat adott az ezredparancsnokságnak, hogy a beérkezett feljelentésre az eljárást megindítsa, még pedig nemcsak fegyelmi, de bünvádi uton is. A bünvádi eljárás folyamatba tétetett és immár három hónapja tart. Ennek következtében Biró Sándor őrvezető, Császi Samu tizedes, Sándor Bernát tizedes, Horog Gyula, Gál Lajos, Kiss Sándor közlegények vizsgálati fogságba is helyeztetek és mind e mai napig ott tartanak. A szándék, a melylyel e nevezett katonák terhelhetnek, az én meggyőződésem szerint, politikát magában nem foglal. Hisz az a szobor, a melynek állítólagos megkoszoruzásáról szó van, nem politikát szimbolizál, hanem a szabadságot jelképezi, csak lelkesedésre bírhatja épen azokat, a kik legdrágább kincsükkkel, életükkkel vannak kötelezve a honpolgári kötelesség teljesítésére. De ha politika volna is az a cselekmény, a melynek szándékával ezek a szerencsétlen katonák terhelhetnek: hiszen éreznie mindenkinek szabad, honfui érzést mindenki táplálhat és a szándékot magát, a míg az külső cselekményben meg nem nyilvánul, büntetni nem lehet semmiféle jogfelfogás szerint!

Ez az eset is bizonyítja, hogy mennyire joggal sürgeti az ellenzék évek hosszú sora óta a katonai bünvádi perrendtartás reformját. És mégis, ámbár majdnem napról-napra ismétlődnek hasonló atrocitások, ámbár báró Fejérváry Géza volt honvédelmi miniszter ur 1902-ben, tárczája költségvetésének tárgyalása alkalmával a reformnak a terminusát is megjelölte, Isten tudja hányadszor: mindez hiábavaló ígért maradt és marad is, tartok tőle, akármennyire biztat is bennünket a miniszterelnök ur, kivihetetlen ez, mert beleütközik az osztrák katonai törekvés, a mi nemzeti jogaink oltalmába.

Azonban ez az eset a tényleg érvényben levő katonai büntetőtörvénykönyv értelmében is azok közé tartozik, a melyeknek alapján, meggyőződésem szerint, még ha be volna is bizonyítva, bünvádi eljárás nem indítható. Hiszen,

hogy semmi kétség ne legyen, itt van a katonai büntetőtörvénykönyv 15. §-a, a mely kimondja, hogy a kísérlet, elkövetési cselekmény nélkül nem büntetendő; a 19. §. pedig világosan megmondja *(olvassa)*: »Gondolatok vagy belső szándék miatt, ha semmi külső, gonosz cselekmény nem követtetett el, vagy olyasvalami, a mit a törvények rendelkeznek, nem mulasztatott el, senki sem vonható kérdőre.«

Ott vannak azután a hadiczikkek, a melyekre a katona, mikor a zászló alá bevonult, sőt a besorozás alkalmával esküt tesz. A 10. hadiczikk 4. pontja értelmében, ha a cselekmény, a szolgálati vétség nem okozott különösebb bajt, különösebb veszedelmet nem von maga után, csak mint kihágás büntetendő, a melynek legmagasabb büntetése hat hónapig terjedhető elzárás, minimum meg sincs állapítva. A 11-ik hadiczikk 2. pontja...

Pichler Győző: Elnök ur! Ott külön ülés van!

Elnök (csenget): Kérem Pichler képviselő urat, nincsen zaj és a szónok folytathatja.

Bakonyi Samu: A 11-ik hadiczikk 2. pontja szerint a büntetésnek ilyen esetekben maximuma három hónapig terjedhető elzárás és a szolgálati szabályzat 648. §. b) pontja szerint »olyan esetek, a melyek különben mint vétségek volnának bünvádi eljárás tárgyává tehetőek, ha ily csekély méretűek, csak mint fegyelmi esetek tárgyalhatók.« A jelen esetben pedig csakugyan nem lehet anyagi értelemben sem egyébről szó, mint legfeljebb a szolgálati szabályzat 46. pontjának megsértéséről, a mely szerint politikai demonstrációkban résztvenni egyenruhában levő katonáknak tilos. De itt nem is történt meg, a mint mondtam, semmiféle demonstráció, a vád is mindössze az arra irányuló szándékot teszi eljárás tárgyává. *(Zaj a baloldalon.)*

Már pedig, t. ház, ezek után meggyőződésem szerint a dolog akként áll, hogy a katonai büntetőtörvénykönyv 289. §-ának b) pontja értelmében épen nem ezek a katonák, hanem a velük szemben eljárást folytató és őket vizsgálati fogságba vető és annyi időn keresztül őket ok nélkül vizsgálati fogságban tartó katonai hatóságok követnek el a katonai büntetőtörvénykönyvbe ütköző deliktumot, mert a katonai büntetőtörvénykönyv 289. §-ának b) pontja büntetendőnek mondja azt az esetet *(olvassa)*: »ha az alárendelt katonai előjáróik parancsára törvényes ok nélkül fogságban tartatnak az ellenük felhozott tett és a bizonyítékok kellő kipuhatólása nélkül.«

Benedek János: Ki hajtja ezt végre?

Bakonyi Samu: Mikor azt látjuk, hogy ilyen csekély jelentőségű dologban három hónapig tart egy eljárás, a nélkül, hogy az befejeztetnék, s olyan ügy alatt, a melyben, hogyha volna is bizonyítható tényálladék, az nem lehet egyéb, mint a szolgálati szabályzat 46. pontja ellen elkövetett fegyelmi vétség, nemcsak fegyelmi el-

járás, hanem büntető eljárás folyik, hogy milyen, annak részletezésével itt nem akarom a t. házat untatni, ez nem is tartozik ide, majd lesz talán erre alkalom, de, t. ház, ezekkel szemben énnekem kötelességem a t. honvédelmi miniszter urhoz azzal a kéréssel fordulni, hogy, mivel őt nekem mint érző embert van szerencsém ismerni és erről ő a ház előtt is nem egy ízben tett bizonyosságot, vegye szívére az ok és jog nélküli börtönbe vetett szegény magyar fiúknak szenvedését, *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* tegyen meg mindent arra nézve, hogy ez a politikai üldözés, ez az ép oly ádáz, mint botor katonai önkény megszüntetessék, és a magyar nemzeti érzésnek ezen szomorú megalázása valami módon orvosoltassék. *(Élénk helyeslés és taps a szélsőbaloldalon.)*

Interpelláció, t. ház, a következő:

Sürgős interpelláció a m. kir. honvédelmi miniszter urhoz:

1. Van-e a t. miniszter urnak tudomása arról, hogy a debreczeni 39-ik császári és királyi gyalogezred hét katonája ellen a miatt, mert állítólag az ottani szabadságszobrot meg akarták volna koszoruzni, bűnvádi eljárás vétetett folyamatba, s hogy a terhelték immár a harmadik hónapja vizsgálati fogságban tartatnak?

2. Hajlandó-e a t. miniszter ur ezen ügy miben állásáról a háznak tüzetes felvilágosítást adni, s megmondani, hogy a vád a tényleg érvényben levő katonai büntető törvénykönyv melyik rendelkezése alapján emeltetett?

3. Hajlandó-e t. miniszter ur törvényes hatáskörében sürgősen intézkedni, hogy a jelzett eljárás késedelem nélkül befejeztessék, s a letartóztatott katonák mielőbb szabadon bocsáttassanak? *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. ház! A honvédelmi miniszter ur kíván nyilatkozni.

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én ebben a pillanatban nem vagyok mindazoknak az adatoknak birtokában, a melyek szükségesek volnának arra, hogy Bakonyi Samu képviselő ur sürgős interpellációjára az érdemleges választ azonnal megadhatnám. *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* Ezt tehát majd csak akkor tehetem meg, hogyha ezen ügyről magamat behatóan tájékoztam.

Benedek János: Már tegnap jelezve volt! Táviratilag beszerezhetette volna az adatokat!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Igenis, a távirati tájékoztatás megjött, de az nem oly alapos és nem elegendő...

Benedek János: Képzetem!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter:... arra, hogy ezen kérdésekre kimerítő és végleges választ lehetne adni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Az tény, hogy a debreczeni 39. császári és királyi gyalogezred kötelékéhez tartozó Sándor Bernát, Császi Sámuel tizedes, Biró Sándor őrzetető, Gál Lajos, Horog Gyula, Kiss Sándor és Rosenbaum gyalogosok lázítás, *(Derűtség a bal-*

oldalon és felkiáltások: Lázítás, a szobor ellen? Elnök csenget.) illetőleg tüntetések miatt vizsgálati fogságban vannak. Az ellenük felmerült vádak mindannyian beismerték.

Molnár Jenő: A lázítást?

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Igenis, a lázítást beismerték.

Lengyel Zoltán: Ott szegényeknek be kell ismerai mindent!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Abszolúte nem szükséges, hogy beismerjék.

Lengyel Zoltán: Addig szoritják, a mig vall! *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Az a középkorban volt! Ma már nem lehetséges.

Bakonyi Samu: A beismerés magában véve nem bizonyíték!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Az is tény, hogy a vizsgálat még folyamatban van, de a befejezés és az ítélet meghozatala küszöbön áll.

Többet a dologról most nem tudok mondani. De Bakonyi képviselő urnak egynéhány megjegyzésére kénytelen vagyok reflektálni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mindenekelőtt azt állítja a képviselő ur ismételtén, hogy a hadsereg vezetősége maga csinál politikát. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Molnár Jenő: Hát Chlopy micsoda?

Lukáts Gyula: És a Hentzi-szobor!

Lengyel Zoltán: Meg Formanek!

B. Kaas Ivor: Azután a félhivatalos cikk tegnap a »Magyar Nemzet«-ben! *(Mozgás és zaj a jobboldalon. Elnök csenget.)*

Elnök: Csendet kérek!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Hát ez egyáltalában nem áll, erre az esetre pedig abszolúte nem állhat, mert ezen tüntetések keletkeztek a harmadéves katonáknak a visszatartásából. A harmadéveseknek a visszatartása pedig — a mint bátor voltam ismételtén a legbehatóbban kimutatni — mindennek, csak politikai preszsziónak nem mondható; ez egyszerűen az állam biztonsága szempontjából volt szükséges. *(Helyeslés jobbfelül.)* Ennek folytán itt nem lehet politikáról beszélni. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

De különben is az ilyen eseteknek az általános elbírálása következő elvek szerint kell, hogy történjék.

A véderő hivatásának természetéből folyik azon elkerülhetetlen követelmény, hogy tagjainak sem politizálni, sem pedig a legcsekélyebb politikai színezettel bíró tüntetésekben résztvenni nem szabad. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* Ez éppen olyan megdönthetetlen követelmény a véderőnél, mint a milyen elkerülhetetlen követelmény az, a melyet már a mai ülés folyamán Rakovszky t. képviselő ur felszólalására adott válaszában voltam bátor jelezni, t. i. az engedelmesség, *(Ugy van! Ugy van! a*

jobbaldalon.) mert csak ezek képezik a véderő megbízhatóságának a garanciáit. (*Zaj a baloldalon.)*

Ha megtünnök, t. képviselőház, azt, hogy a katonák politizáljanak, ha megtünnök azt, hogy az engedelmesség ingadozzék, akkor mi történhetnék? Akkor az történhetnék, hogy a véderő nem a trón és a haza céljait szolgálja, hanem esetleg pártcélokat, (*Ugy van! Ugy van! a jobbaldalon.)* esetleg más politikai eszméket, (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Látjuk a választásoknál!*) esetleg a saját céljait is szolgálja.

Pichler Győző: Az ausztriai ezredek meg is teszik! Ott van Herold-ezred, Paczák-ezred; mindenféle ezred van odaát!

Elnök: Csendet kérek!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Hogyha ezt megengedhetők tartanánk, akkor előállana a szoldateszka uralmának nagy veszélye. (*Ugy van! Ugy van! a jobbaldalon.)*

Tehát abszurdum arról beszélni, hogy a hadügyi vezetőség politizál. Hiszen akkor felidézné önmaga ezt a veszélyt. Neki nem szabad politizálnia, nem is teszi. (*Helyeslés jobbfelől. Ellenmondások a szélsőbaloldalon és felkiáltások: Hát Chlopy?*)

A t. képviselő ur azon kihágásokat, a melyeket ezen szerencsétlen debreczeni katonák elkövettek, túlságos enyhe színben tünteti fel. Annyi konstatálva van, hogy ezek a miatt tüntettek, mert a rendes időben nem szabadságolták őket. Tehát feltétlenül áll az, hogy egyrészt politizáltak, másrészt az engedelmesség szabálya ellen vétettek; ez tehát azon szempont alá tartozik, a melyről már bátor voltam megjegyezni, hogy ellene véteni veszedelmes.

Igaz, és e tekintetben a képviselő ur nézetét helyeslem, hogy a legnagyobb mértékben el kell itélni mindazokat, a kik a katonát engedetlenségre, vagy tüntetésre csábítják. (*Élénk helyeslés.)* Ez lelkiismeretlen hazafiatlanság, másrészt pedig szivtelenség, (*Ugy van! Ugy van! jobbfelől. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)* mert ezen eljárásukkal nemcsak a haza ellen vétenek az illetők, hanem ezeket a szegény, igazán sajnálatraméltó embereket olyan cselekedetekre csábítják, a melyek miatt azután keserűen bűnhődniök kell. (*Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)* Bizonyos, hogy nem lehet olyan pozitív állítani azt, hogy ezen kihágások fegyelmileg lennének büntetendők, sőt ezek mindenestre azok közé tartoznak, a melyek haditörvényszéki eljárás alá valók. Az az állítás szintén tarthatatlan, hogy ők törvényes ok nélkül volnának fogságban. Az olyan kifejezéseket pedig, hogy »ádáz és botor eljárás a hadvezetőség részéről,« (*Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a leghatározottabban visszautasítom; (*Élénk helyeslés jobbfelől.)* ilyet nem szabad állítani. (*Ugy van! Ugy van! a jobbaldalon.)*

Kubinyi Géza: Az a botor eljárás, a mit odaát csinálnak!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Hogyha igazságosan méltóztatnak az ügyet elbírálni, akkor természetesnek fogják találni, hogy az ilyen kihágásokat a hadügyi vezetőség, a mint másik felszólalásomban már említettem, a legnagyobb sajnálattal kénytelen szigorúan megtorolni. (*Igaz! Ugy van! jobbfelől.)*

Benedek János: Miféle silány vizsgálóbíró az, a ki három hónapig nem bírja megvizsgálni az ügyet! (*Mozgás és zaj balfelől. Halljuk! a jobbaldalon.)*

Elnök: Kérem a t. képviselő urakat, ne méltóztatssanak közbeszólásokkal zavarni a szónokot.

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Talán a polgári bíróságoknál sokkal gyorsabb tempóban mennek a dolgok? (*Derűtség és helyeslés jobbfelől. Egy hang a baloldalon: Arról ne beszéljen!*) Ebbe a dologba különben nem szólhatok bele, mert részletesen kellene ismernem az egész eljárást; de azt hiszem, van elég olyan ügy, a mely igen sokáig húzódik azért, mert sok tanut kell kihallgatni, stb. (*Helyeslés jobbfelől.)*

B. Kaas Ivor: Meddig tart még a bileki tisztek vizsgálata?

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Az kétségtelen, hogy ezek az emberek, a kik külfolyás és lelkiismeretlen izgatók csábításai folytán kerültek ilyen nehéz helyzetbe, sajnálatot érdemelnek; de másrészt a magasabb állami érdekek a szigorú eljárást okvetlenül megkövetelik, és az elnézésnek itt valami nagyon tág tért engedni veszedelmes dolog volna. Mindazonáltal épen úgy, mint a bileki esetekre vonatkozólag, itt is csak azon reményemnek adhatok kifejezést, hogy a hadügyi kormányzat méltányolni fogja az itt is fenforgó enyhítő körülményeket, és ezeknek a szerencsétlen embereknek a sorsán bizonyára méltányos módon enyhíteni fog. (*Élénk helyeslés a jobbaldalon. Helyeslések a bal- és a szélsőbaloldalon.)* De természetesen e tekintetben sem pressziót, sem bármiféle külfolyást gyakorolni nem lehet. (*Mozgás jobbfelől.)*

Kubinyi Géza. Az obstruálókat kellene azok elé a bírák elé állítani. (*Nagy zaj és nyugtalanság a bal- és a szélsőbaloldalon. Helyeslés jobbfelől.)* Igenis, mert az a lelkiismeretlenség, az a hazafiatlanság, a mit ők csináltak! (*Ugy van! jobbfelől. Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Molnár Jenő: Ez azután megoldaná a kérdést, ugy-e? (*Folytonos zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

B. Kaas Ivor: Voltak azok már becsukva Bach alatt is!

Kubinyi Géza: Rosszabbak Bachnál is, a kik ilyeneket csinálnak! (*Zaj. Elnök csenget.)*

Lengyel Zoltán: Az előbbi obstrukció jó volt, csak a mostani nem jó! Mindig a kormány szempontjából nézik a dolgot! (*Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Csak arra vagyok még bátor figyelmeztetni, és ismétlem azt, hogy a hadügyi kormányzatot természetesen sem befolyásolni, sem arra presziót gyakorolni nem lehet, annak saját iniciatívájára kell bízni azt, hogy mikor tartja alkalmasnak az időt ezen enyhítések iránt lépéseket tenni; mert ily preszióknak veszedelmes következményei lehetnek, s azok veszedelmes precedenst alkothatnának. Egyrészt t. i. a gyengeség jeléül volnának vehetőek, másrészt igen kedvezőtlen következményei lehetnének a fegyelem tekintetében is.

Arról biztosíthatom a t. házat és a t. interpelláló képviselő urat, hogy a hadügyi vezetésnél igazságosan és méltányosan szoktak eljárni, és ez is egyik biztosítéka annak, hogy üldözéseknek azok az emberek nem lesznek kitéve.

Kérem a t. képviselőházat, hogy addig is, míg érdemleges választ adhatok, ezen mostani válaszomat ideiglenesen tudomásul venni méltóztassék. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Elnök: Bakonyi Samu képviselő ur kíván szólni.

Bakonyi Samu: T. ház! Teljesen méltányolom azon helyzetet, a melyben a t. honvédelmi miniszter ur van, mikor bevallja, hogy tegnap óta nem állott módjában részletes tájékozást szerezni a szóvá tett ügyről, azonban bocsánatot kérek, egy pár oly kijelentés foglaltatik ideiglenes válaszában, a mely miatt még ilyen ideiglenes alakjában sem vehetem nyilatkozatát tudomásul. Különösen pedig nem járulhatok hozzá azon kijelentésnek az elismeréséhez, mint hogy ha itt akkor, a mikor egy nyilvánvaló, meggyőződésünk szerint kétségtelen sérelmét tapasztaljuk a mi honfitársainknak, a legnehezebb állampolgári köteleességet teljesítő katonáinknak, és azt szóvá teszszük, ezzel bármilyen irányban presziót gyakorolnánk. Ez mitőlünk távol áll, mi élünk törvény- és házszabályadta jogainkkal, élünk különösen azon belső erkölcsi parancs teljesítésére irányuló köteleességünkkel, hogy ha mi ok nélküli szenvedést látunk, azt felpanaszoljuk és annak orvoslását nemcsak hogy kérjük, hanem minden tőlünk telhető erővel követeljük is.

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Nem értem!

Bakonyi Samu: Bocsánatot kérek, ezt preszióknak nem mondhatja sem a t. honvédelmi miniszter ur, sem a hadügyi kormány. Könnyebb volna ezeknek a valóságáról meggyőződni, mintsem ha nekünk ilyen adatok előadatnak és köteleességünkhöz képest ide hozzuk, nekünk ezért szemrehányást tenni. A t. honvédelmi miniszter ur osztja azon nézetemet, miszerint a katoná-

ságnak politizálni nem szabad. Azonban nem mér egyenlő mértékkel. És kérem, hogy ne szoritson engem arra, hogy itt ilyen előrehaladott időben nyitott ajtók betörésére vállalkozzam. Hogy ne említsek többet, ott a chlopyi hadiparancs annak a bizonyítására, hogy a hadsereg vezetősége igenis politizál. De a különbség a hadsereg vezetőségének politizálása és a hadsereg legénységének állítólagos politizálása között az, hogy az a politika, a mely a nemzeti jogok letiprására irányul, hagyomány szerint mindig büntetlen marad, azok a szegény bakák pedig, a kik nem politizálnak, hanem hazafias érzelmeiknek adnak egyszer-mászor kifejezést egymás között, a nélkül, hogy bármiféle cselekedetet elkövetnének, a mely büntetendő cselekmény jellegét viselné, azokat a katonai fegyelem vasveszejével leverik, s talán egész egzisztenciájukban megkárosítják. Ez a különbség a kétféle politizálás között.

Azt mondja azután a t. miniszter ur, hogy a katonának engedelmeskedni kötelessége. Ez a véderő hivatása. Bocsánatot kérek, a véderő magas hivatását senki ebben a t. házban jobban el nem ismeri, mint csekély magam, de nekem az a meggyőződés, hogy a véderő ezen magas hivatását igazán csak akkor teljesítheti, ha azt az engedelmességet a legfőbb erkölcsi parancs is sugallja neki mint állampolgárnak: a hazaszeretetet. Már pedig az, a mivel vádolva vannak azok a szegény katonák, semmi egyebet nem tartalmaz, mint azt, hogy ők állítólag a szabadság szoborra egy koszorút akartak letétni. Most nem bocsátkozom annak a fejtegetésébe, hogy a katonai büntetőjog szerint is megáll-e ez az én érvelésem?

Ennek a vádnak mérlegelését fentartom akkorára, mikor majd a t. honvédelmi miniszter ur érdemleges válaszáat lesz szerencsém hallani, de ha én ezt akkorra tartom fenn, a t. honvédelmi miniszter urtól is joggal elvártam volna, hogy itt prejudiciumot ne mondjon a maga válaszában, mikor olyan kijelentést tett, hogy ez az ügy mindenestre vizsgálóbíró elé tartozik, elvártam volna, hogy ilyen preokkupáló nyilatkozatot ne tegyen, különösen akkor, mikor maga beismeri előttünk, hogy a tényállást és annak részleteit nem ismeri. Sajnálattal kell kijelentem, hogy válaszáat ideiglenesen sem vehetem tudomásul. (*Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.*)

Elnök: Érdemleges válasz nem adatván, határozathozatalnak nincs helye. Az interpelláció a miniszter urnak ki fog adatni.

Miután a ház legközelebbi ülésének ideje és napirendje meg van állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 3 óra 15 perczkor.)

369. ORSZÁGOS ÜLÉS

1904 január 7-én, csütörtökön,

báró Feilitzsch Arthur, közben Jakabffy Imre elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnök bejelenti Eremits Pál képviselő elhunytát. — Egyéb elnöki előterjesztések. — Sürgős interpelláció bejelentése. — Napirend előtti felszólalások. — Az unjanczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fenntartásáról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. — Lovászy Márton interpellációja a honvédelmi miniszterhez, a póttartalékosok behívása iránti királyi parancs és a Boszniában visszatartott magyar katonák hasabocsátása tárgyában. — A honvédelmi miniszter ideiglenes válasza.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Lukács László, Nyiri Sándor, Tallián Béla, Hieronymi Károly, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 40 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Szöts Pál jegyző ur, a javaslatok mellett felszólalókat jegyzi gr. Esterházy Kálmán jegyző, a javaslatok ellen felszólalókat pedig Endrey Gyula jegyző ur.

Mindenekelőtt méltóztassanak a mult ülés jegyzőkönyvét meghallgatni.

Szöts Pál jegyző *(olvassa az 1904. évi január hó 5-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van-e valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyv ellen? *(Nincs!)* Ha nincs, ugy a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

T. ház! Mély megdöbbenést keltő eset történt tegnapelőtt Nagykikindán a déli órákban, midőn az utcán, állítólag boszutól sarkalva, két ottani lakos Eremits Pált, a város országgyűlési képviselőjét agyonütötte. Bármi legyen is a megrendítő eset oka, ez mindenesetre részvétet kelt. Az elhunyt csak a folyó országgyűlésben volt a képviselőház tagja. Indítványozom, hogy a ház Eremits Pál képviselőnek elhunytáról szóló jelentésemet részvéttel vegye tudomásul és egyuttal bizza meg a ház elnökségét, hogy Nagykikinda város választókerületében az új képviselő megválasztása iránt intézkedjék. *(Helyeslés.)*

A ház az elnöknek a kért felhatalmazást megadja.

Bemutatom Sopron vármegye közönségének feliratát, a gyógyszerterek engedélyezése körüli eljárás tárgyában;

Sáros vármegye közönségének feliratát, a külföldön lakó magyar földbirtokosok külön megadóztatása iránt; továbbá

Hunyad vármegye közönségének feliratát, a közadók kezelése tárgyában.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Jelentem a t. háznak, hogy Lovászy Márton képviselő ur sürgős interpellációt jelentett be — és ennek megtételére az engedélyt meg is kapta — a honvédelmi miniszterhez a póttartalékosok behívása iránti királyi parancs és a Boszniában visszatartott magyar katonák hazabocsátása tárgyában. Ha a t. háznak nincsen kifogása ellene, ugy javasolnám, hogy a sürgős interpelláció megtételére délután fél három órakor térjen át a ház. *(Helyeslés.)*

Mielőtt a napirendre áttérnénk, tudomására kell hoznom a t. háznak, hogy báró Kaas Ivor képviselő ur a dunaszerdahelyi választás ügyében napirend előtti felszólalásra kért és kapott engedélyt. Báró Kaas Ivor képviselő ur fog szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

B. Kaas Ivor: T. képviselőház! *(Halljuk! balfelől.)* Mielőtt beszédemet elmondanám, felolvasom a Dunaszerdahelyről hozzánk intézett távirati jelentéseket. Az egyik következőleg hangzik *(Halljuk! Halljuk! Olvassa):* »Vidéken valóságos néplázadás. *(Mozgás és derűtség jobbfelől. Mozgás a baloldalon.)* A hatóság erővel támogatja Katona Mór szabadelvű jelöltet. Bartal főispán személyesen korteskedik.« *(Felkiáltások balfelől: Gyalázat!)*

Rakovszky István: Jobb volna, hogyha otthon ülne. Van oka rá!

B. Kaas Ivor (tovább olvassa): »Karcán a jegyzők rapportra utalják választóikat.«

Buzáth Ferencz: A Tisza-rendszer! (Mozgás jobbfelől. Zaj.)

Elnök (csenget): Csendet kérek!

B. Kaas Ivor (tovább olvassa): »Kis-Udvarnokon kidoboltatta a bíró, hogy nem szabad néppárti gyűlésre menni, mert ma kormánypárti programbeszéd lesz. Tegnap a zsinagógában liberális értekezlet volt...«

Buzáth Ferencz: Mire jó a zsinagóga?

B. Kaas Ivor (tovább olvassa): ... »melyen Hirt Flóris választási elnök is beszélt.«

Buzáth Ferencz: Az is zsidó? (Zaj.)

B. Kaas Ivor (tovább olvassa): »Alkaron Deák Lajos jegyző akarta megakadályozni Huszár Károly beszéde elmondását. Kormánypárt kortestanyáján állandóan isznak, minden kocsmá tele van, falukon cigányzenés körutakat rendez a kormánypárt.« Ez az egyik távirat. (Zaj jobbfelől.) Ezt aláírta Huszár nevezetű kültagja pártunknak. (Felkiáltások a jobboldalon: Jót áll érte?)

Rakovszky István: Nem igazgatótanácsos! (Zaj.)

Elnök: Csendet kérek! Kaas Ivor képviselő urat illeti a szó.

B. Kaas Ivor: Én az emberért szavatok, annak jóhiszeműségéért; de minden szava valódiságáról a kormány nyilatkozhatik, a mire fel is fogom kérni.

A másik táviratot aláírta Udvardy országgyűlési képviselő. Ez a következőleg hangzik. (Halljuk! Halljuk! Olvassa): »Nyárasd. Hosszu kocsisorral félkettőkor érkeztem Alsó-Nyárasdra. Király körjegyző bemutatatta a Németh főszolgabíróval felvett jegyzőkönyvet, hogy félkilenczre várta. Tudatta, hogy már nem szabad beszélni. Törvényre hivatkoztam és megkezdtem, erre a jegyző: csendörök ide, kiáltotta. Négy csendör három-négy lépést előlépett; de kijelentésemre, hogy az esetleges kihágásért büntessenek tetszés szerint, de beszédemet csak akkor hagyom abba, ha a csendőrszornyat mellemnek feszítik, a csendörök megálltak. Beszéltem.«

Ugron Gábor: Jól tetted! Vad erőszak előtt nem kell meghátrálni!

B. Kaas Ivor (tovább olvassa): »Illetékes helyen kérem tudatni.«

Ez az illetékes hely a képviselőház. (Igaz! Ugy van! balfelől.) Azon idő óta, hogy kormányválság történt, sűrűbben jönnek pótválasztások, rendszerint kapcsolatosan főispáni kinevezésekkel. Nem akarom a főispáni kinevezéseket általában bíráló alá vonni, hiszen a személyek sem egyformák, a viszonyok sem teljesen egyenlők, azonban Bartal Aurél, Pozsony vármegyének jelenlegi főispánja nem ismeretlen szabadelvű választási érdemei révén. (Ugy van! Ugy van! balfelől.) Ha azt kérdezem magam-

tól, hogy mi lehetett az oka annak, hogy épen Bartal Aurélt küldötték egy olyan vármegyébe, a hol nagy az intelligencia, nagy a vagyon, és független polgárok laknak tekintélyes számban, de a hol a kormány és a szabadelvű párt iránt a vélemények nagyon megoszlanak, hát akkor ennek a magyarázatát és kutfejét, azt hiszem, szabad gyanusítás nélkül a stomfai híres választás előzményeinél keresnünk, a mely stomfai választásnál Bartal Aurél megmutatta, hogy télviz idején, a legnagyobb kegyetlenséggel, katonai hatalommal, a választóknak ételtől és italtól való elzárásával is meg tudja választatni azt a jelöltet, a kit az akkori kormány a maga emberének vallott. Azok a választások, a melyekben Bartal Aurél főispán ur annak idején nagy szerepet játszott, voltak okai később egy kormány disztelen megbukásának és voltak okai azoknak a törvényes intézkedéseknek, a melyek a curiai bíraskodásról szóló törvényben le vannak téve, a mely törvényes intézkedések mindenestre azt célozták, hogy a választók szabad akarata törvényesen megnyilatkozhasssék és hogy a hatósági visszaélések és ezek közt az etetés és itatás a választásoknál kiirtassanak. E végből külön bíróságot is delegált az országgyűlés, maga lemondott a pártszervezetben való ítélkezés jogáról, szuverénítésának egy részét átruházta a kir. Curiára csak azért, hogy Magyarországon a parlamentarizmus igazi parlamentarizmus legyen. (Zaj jobbfelől.)

Rónay János: Akkor mit avatkozik bele; majd elvégzi a Curia!

B. Kaas Ivor: Nem kívánok visszatérni arra az igazgatásra, sem mindarra az elnézésre, a mi a jászberényi választással kapcsolatosan történt, a mikor Erdély Sándor képviselő ur volt az igazságügyminiszter.

Erdély Sándor: Semmi elnézés sem volt!

B. Kaas Ivor: A tárgyhoz visszatérve, azok, a miket itt felsoroltam, a visszaéléseknek azon egész sorozata, nem ismeretlen dolgok. Mindnyájan tudjuk, nemcsak a szenvedő ellenzék részéről, hanem az élvező kormánypárt részéről is mindnyájan tudjuk, (Zaj jobbfelől.) élvezik t. i. a hivatalos pártfogással szerzett mandátumokat és azokat a segélyeket, a melyeket a különös forrásokból előteremtett pártkassza a szabadelvűpárti jelölteknek nyújt.

Rakovszky István: A báró urak!

B. Kaas Ivor: Kérem, ezek konstataált dolgok, ne méltóztassanak megfeledkezni a Rohonczy Gida akkori képviselő ur által előadottakról. Hát miért vitatkoznak ilyeneken?! Azokat senki kétségbe nem vonhatja és ha kétségbevonják is önök ott a túloldalon, de megerősítette a közvélemény, a köztudat, hogy ebben a dologban nekünk, vagy nekem van igazam.

Hát én itt a következő dolgokat kifogásolom. Mindenekelőtt a főispánnak személyes korteskedését. Hogy a főispánok a kormánynak

bizalmi férfiai, s hogy a főispánok nem azért vannak kiküldve, csak kivételesen, hogy az ellenzéki jelölteket pártolják, (*Derültség a baloldalon.*) azt nagyon is jól tudjuk. Én sohasem vártam, sohasem kértem, és azt hiszem, közülünk senki sem kért kormánypárti főispántól vagy egyáltalában főispántól segítséget arra, hogy az ő választása könnyebben menjen. Azt tehát, hogy a főispánok a maguk törvényes hatáskörében a választásokra is befolyást gyakoroljanak, nem teszem kifogás tárgyává, de annak a főispánnak sem szabad sohasem elfelejtenie azt, hogy ő az ország egyik törvényhatósága megállapított területének feje, ő ott képviseli az ország törvényes kormányát mint a törvények végrehajtója és őre. Neki tehát — hogy a szabadelvű párton ismeretes és elfogadva volt jelszavakat használjam, — neki a jog, törvény és igazság ellenére cselekednie nem illik, nem szabad.

Vajjon ha egy főispán a maga személyének teljes exponálásával belép a korteskedésbe, nem alacsonyítja-e le állásának magas méltóságát, — nem mondom, pártatlan méltóságát, de mindenestre hivatalos méltóságát — nem alacsonyítja-e le a közönséges korteskedésnek színvonalára?

Az, hogy a jegyzőknek épen úgy van joguk szavazni a politikában a maguk meggyőződését követve, mint más polgároknak, azt itt a kormánypárt részéről, Széll Kálmán részéről is, többször hallottuk és e korlátok között ez ellen kifogás nem is volt tehető. De nem arról van itt szó, hogy egyik-másik jegyző a maga meggyőződése szerint Katona Mór kormánypárti jelöltre szavaz-e, vagy nem. Arról van szó, hogy az itt szóban forgó jegyző rapportra hívja be a választókat, beidézi őket akár magához, akár a községházához és ott őket befolyásolja. Nincs megmondva, mily eszközökkel, bizonyítékokat ebben a tekintetben nem tudok, csak el tudom azokat képzelni, és az urak is el tudják képzelni.

Az, hogy egy alkotmányos, parlamentáris országban választásoknál az ellenjelölt, az ellenpárt, ne tarthasson választói gyűléseket, nem járja. Uraim, kérdem önöket, fordítsuk meg a viszonyt, ha itt az ellenzék kormányozna és önök jönnének kisebbségbe, a mi megtörténhetik, ha a hatalom kegye másképp osztja ki a tárczákat, mit fognak szólni akkor. ha az önök szabadelvű pártja gyűléseit, az önök szabadelvű programbeszédeinek megtartását a választásoknál megakadályozná a helyi hatóságok? Nem fogják-e ezt a legnagyobb sérelemnek tekinteni, és nem fogják-e azt mondani, hogy ily körülmények közt nincs alkotmányos szabadság, nincs igazi választói jog, nincs ott törvény, a hol a választásoknál még gyűléseket sem szabad tartani, (*Helyeslés a baloldalon. Felkiáltások: A kisebbségnek!*) — nem is tudom, hogy a kisebbségnek, mert felteszem, hogy Dunaszerdahelyen mienk a

többség — (*Mozgás.*) de nem szabad, mert az ellenzék, akár többség, akár kisebbség, a hatóságnak nem tetsző párthoz tartozik. Ez megint nagyon alapos sérelem, a melyet én kifogásolni vagyok kénytelen.

Azután következik az etetés és itatás. Hogy etetni, itatni nem szabad, hát hiszen e tekintetben a Teleki Domokos választásának megsemmisítésére és Csongrádra hivatkozom. Csongrádtól elvették a választói jogot azon a czimen, hogy ott etettek és itattak, Telekitől pedig elvették a választói mandátumot azért, mert választóinak egy kis cognacot adott. Ha a Curia ilyen szigoruan és keményen magyarázza ezt, s ha a Curia ítélete alapján maga a képviselőház, maga az itt jelenlévő többség megfosztja mandátumküldési jogától a kerületet azon jogczimen, hogy ott etetések és itatások történtek, hát van-e még törvény Magyarországon, van-e még bíró Magyarországon, ha ilyenek történhetnek, feltéve, hogy igazak, Dunaszerdahelyen és ha ma és tegnap történtek Dunaszerdahelyen, akkor történnek holnap, holnapután és az általános választásoknál általában az egész országban, mindenütt az ellenzék megsemmisítésére, kivéven ott, a hol kegyelmi kerületek adatnak az ellenzék némely tagja részére.

Most érkeztem a zsinagógához. Abban a hires egyházpolitikai törvényben van egy u. n. kancellar-paragrafus, hogy német szóval éljek, a mely megtiltja, hogy a templomokban politika üzessék.

Buzáth Ferenc: Szatmáron is összegyűltek a zsinagógában!

B. Kaas Ivor: Nem akarok itt bővebben kiterjeszkedni, nehogy felekezetiességgel vádol-tassam, tőlem ez távol van, én csak konstatálni akarom, hogy a hívő zsidókra, a kik ugyis hajlandók kormánypártiak lenni, de különböző befolyások miatt talán egyik-másik indíttatva érezné magát, hogy az ellenzék mellé álljon, micsoda hatással van az, ha a zsinagógában tartatik gyűlés és az ő imádságos helyükről mondják ki azt a határozatot, hogy a ki pedig hozzánk tartozik felekezetiileg, az tartozzék a kormánypárti jelöltre szavazni.

Uraim, önök nagyon jól tudják, hogy nekünk zsidó felekezeti választóink, mondjuk, nincsenek, önöknek pedig bőven vannak. Ha azt kutatnók, hogy ezer reformátusból hány a választó, ha különben megfelel koránál fogva a kvalifikációnak, hogy hány választó van ezer katolikus között, akkor mindenesetre kitűnnék az, hogy a zsidó polgártársak közül a legnagyobb arányszám bir választói joggal. Mikor ez az egész kontingens ugyis elveinél, hagyományainál és egyéb befolyásoknál fogva a kormánypárt és a szabadelvű párt táborához tartozik, egynehánynak kivételével, hogyan magyarázom meg magamnak azt a jelenséget, hogy még a kancellarparagrafust, a melyet persze nem a

mélyen t. zsidó felekezet ellenére hoztak, hanem csak a katolikusok ellenére, hogy még azt sem tartják meg Pozsony vármegyében Bartal Aurél főispánsága alatt az első ilyenmü választásnál, még pedig azért, mert, a mint hallom, némi nézeteltérések voltak a kormánypárti jelölt és az ottani zsidóság között; hogy ezen apprehenziók eltűnjenek, a felekezeti jelleget teljesen kitüntetik azzal, hogy a zsinagógába hívják össze az értekezletet és azon az értekezleten a szabadelvű párt elnöke tart jelölő beszédet.

Ezek után Udvary képviselőtársam panaszt fogom tárgyalni. Voltam én már Temes vármegyében jelölt, jó régen volt már, voltam a lippai kerületben magam, a csákovai kerületben jártam mint kortes, és ott is megtörtént velem, hogy faluról-falura kísért a főszolgabíró és a zsandár, jobbról-balról állottak mellettem a zsandárok, a többi zsandár pedig a népet körüljárta és körülfogta, természetesen a rend fentartása kedvéért. Engemet, mert életemben nem igen szoktam meg a félelmet, ez nem zsenirozott, ellenkezőleg, ezeket a zsandárokat, a kik engem faluról-falura kísérték, a kiket tehát személyesen láttam, mindig megszólítottam, megköszöntem nekik szíves kíséretüket, a rend fentartásáért köszönetet nyilvánítottam a főszolgabírónak is és így tovább.

De ez az eset nem kvadrál azzal, mert a jelentés szerint mindenkéltől megtiltotta a jegyző az országos képviselőnek, hogy beszédet tartson, hogy gyűlést tartson, mert őt 9 órára várták és ő csak 2 órakor érkezett a faluba. A törvény az órát nem szabja meg, csak azt, hogy előre jelentessék be a nap, a melyen az ülés tartandó lesz. Azután meg ki ne tudná azt, hogy a faluhelyen való utazás nem olyan, mint a vasuton való utazás. Hisz még itt is történik 10 percznyi vagy nagyobb késedelem, de hogy korteskedésnél az ember pontban 9 órakor ott legyen és ne lehessen félórával, vagy öt órával később a faluban, ez egy képtelen fogás, a mely, ha kormányilag és az országgyűlés többsége által jóváhagyatnék, azon esetben minden ellenzéki korteskedést egyszerűen lehetetlenné tenne, mert a hányszor valamelyik ellenzéki jelölt nem jönne akkor, a mikor őt a jegyző ur várni méltóztatik, egyszerűen elvonnák attól a jelöltől a szót. Azután előhívni a fegyveres karhatalmat és ezzel akarni megakadályozni az országgyűlési képviselőt beszédének elmondásában, ez olyan terrorizmus, a melyhez még a közel multban sem voltunk hozzászokva. Mert hogy szuronyt szegezzenek az országgyűlési képviselők mellének, s ha nem teszi a csendőr, a jegyző ezt kívánja... *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ki az a jegyző?!)*

Ugron Gábor: Nincsen is rendelkezési joga. Csak szemtelenkedik! Ott csak a községi bírónak van rendelkezési joga.

B. Kaas Ivor: ... mondom, ha ilyesmi megtörténik, én ezt határozottan a törvény nem értésének tulajdonítom. E tekintetben azonban

bejelentést ezuttal nem teszek, mert nem tudom bizonyítékaimat előadni. Udvary Ferencz képviselő urnak személyesen van joga az iránt nyilatkozni, hogy ügyét a mentelmi bizottság, vagy a ház itéletére kívánja-e bizni, vagy sem. Én csak felhozom azt, hogy itt az ellenzéki képviselők személye ellen intézett és a fegyveres erőszak határáig menő brutalitásnak az esete forog fenn. *(Igaz! Ugy van! a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

Többet nem mondok. *(Helyeslés a jobboldalon.)* En ezeket a sürgönyöket ezen szavaimmal kívántam megmagyarázni, hogy azok jelentőségét mindenki méltányolhassa. Ez irányban azonban interpellációt tenni sem kedvem, sem időm nincsen. Mindazonáltal a miniszterelnök urhoz, mint belügyminiszterhez ebből az alkalomból kifolyólag néhány incidensidéntális kérést vagyok bátor intézni. *(Halljuk! Halljuk!)* Ezek közül az egyik az, hogy mivel ma van a választás — mert ma már nem a választás alkalmával szoktak megtörténni a visszaélések — ez régi praxis, Bartal Aurélnál azonban megtörténhetik ez is, mert ő még így van begyakorolva, — de az újabb praxis, mondom, a visszaéléseket nem a választások óráiban, hanem a választást megelőzőleg szokta elkövetetni. De, mondom, mivel ma folyik ott a választás, azt a kérést intézem a belügyminiszter urhoz, és hiszem, hogy ő ennek eleget is fog tenni, hogy távirati úton, — mert másként nem lehet — ha gondolja, hogy szükséges és ha ugyan már eddig is meg nem tette, utasítsa ott azt a főispánt, nem hogy befolyjon a választási aktusba, nem ezt kérem, hanem hogy utasítsa arra, hogy a mennyiben az az ő hatáskörébe vág, akadályozzon meg minden visszaélést.

A máisk kérésem pedig az, hogy ha ő meggyőződne ezen tények és hasonló tények valóságáról, azok elkövetői ellen megtorló intézkedéseket is tegyen, mert a törvények nem azért vannak, hogy csak a törvénytárban meglegyenek, hanem azért is, hogy megtartassanak mások által, minthogy így szól minden törvénynek a záradéka. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon és a néppárton.)* Végül még csak azt mondom, hogy ez az első példa az új rendszer behozatala óta, hogy nekünk panaszra van okunk, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Más eset is volt!)* — lehet, hogy még előbb is volt, de mi még itt nem hoztunk szóba más esetet — mondom, hogy nekünk ez intő példa arra, hogy a mi bizodalunk hiánya ne csak azokra a kérdésekre vonatkozzék, a melyek nagyobb politikai jelentőséggel bírnak az országra nézve és a melyek iránt egyik vagy másik dologban talán egyetértésre is juthatunk, hanem vonatkozzék nagy figyelemmel azon választási politikára is, a melyet aggodalommal néztünk mindjárt kezdetől fogva, aggodalommal kísértünk azon összes előkészületekben, a melyeket a főispáni és egyéb kinevezések velünk sejtettek, de a melyek ered-

ményét nem láttuk; most látjuk először. Ezen választási, párturalmi monopolisztikus politikával szemben, a mely a perifériákon, úgy látszik, semmiféle eszköztől vissza nem riad, mi sajnálatunkra oly erős küzdelembe kergettünk, a mely szándékunk egy legális kormányval szemben nem volt és nem lehet. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: A miniszterelnök ur kíván nyilatkozni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Egy régi és — megengedi nekem a most felszólalt képviselő ur, hogy így nevezem — szerintem igen rossz szokást követett a képviselő ur akkor, a midőn a dunaszerdahelyi választás pillanatában olyan távirati információk alapján, a melyeknek jóhiszeműségét kétségbe nem vonom, de a melyek a dolog természeténél fogva csak a küzdelem hevében egyoldalulag összeszedett híreszteléseket továbbíthattak, jónak látta a kérdést itt szóba hozni és különböző glosszákkal kísérni.

Engedje meg a képviselő ur, hogy mindekelőtt elimináljam válaszból azokat a pontokat, a melyek reám, mint az ország belügyi kormányzatának felelős vezetőjére absolute nem tartoznak. A képviselő ur felemlítette, hogy ott etetés-itatás folyik, felemlítette, hogy a zsinagógában pártgyűlés tartatott. Történt-e ez, nem történt-e, nem tudom. Ha történt, nem volt helyes. De akár történt, akár nem, nekem semmiféle jogom és módom ebbe a kérdésbe beavatkozni nincs, mert az ilyenféle visszaélések orvoslása a Curia elé tartozik. *(Helyeslés jobbfelől.)* Nekem a választásokra befolyást gyakorolnom csak abban az irányban szabad és lehet, hogy elsősorban megvédjem a rendet, a közbiztonságot, a választók választói szabadságát pártkülönbség nélkül minden irányban. *(Helyeslés jobbfelől.)* Tehát megvédjem őket a hatóságoknak netaláni túlkapásaival szemben és az izgatók és tömegek terrorizmusával szemben. *(Helyeslés jobbfelől.)* A másik kötelességem az, hogy öröködjem a felett, hogy a hatóságok és a hatósági személyek a választásokra vonatkozó törvényes dispoziciókhoz tartsák magukat. A törvény szigorúan körülírja mindazt, a mit a hatósági közegeknek nem szabad tenni.

A dolog természeténél fogva először is feltétlenül kizárja a hivatalos pressziót, a hivatalos hatalommal való visszaélést, a beavatkozást a választásba, másodsor taxative sorol fel bizonyos olyan ténykedéseket, a melyekben hatósági személyeknek mint — hogy úgy mondjam — magánszemélyeknek sem szabad részt venni. Mindaz azután, a mi ezen taxativ felsorolásban benn nem foglaltatik, megtiltva nincs. A hatósági személyeknek, tisztviselőknek is jogukban áll — nem hivatalos hatalmukkal, de mint magánszemélyeknek — résztvenni a választási küzdelemben, megtenni mindazt, a mi törvényes tilalom alatt nincs és én a magam részéről a tisztviselői kart ezen jogkörében minden, bár-

honnan jövő támadással szemben meg fogom védelmezni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

B. Kaas Ivor: Elismertem ezen jogokat!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Annál jobb, ha ebben egy véleményen vagyunk!

A mi már most a t. képviselő ur által felhozott konkrét tényeket illeti, én azokra most csak azt mondhatom, hogy a tényállásról meggyőződést fogok szerezni, arról a t. házat tájékoztatni fogom és akkor fogom megmondhatni azt, hogy látom-e szükségét és ha igen, mennyiben, a beavatkozásnak. Legyen róla meggyőződve a képviselő ur, hogy én minden körülmények közt, úgy nyilvános kijelentésekben, mint az illető hatósági közegekkel való bizalmas érintkezés közben is a leghatározottabban adtam kifejezést annak, hogy, a mint a hatóságoktól megvárom egyfelől, hogy kötelességüket a közrend fentartása és a választók szabadságának biztosítása körül teljesítsék, és a mint hajlandó vagyok a hatóságokat jogaik gyakorlásában megvédeni, úgy másrésről szigorúan és feltétlenül ragaszkodom a törvény becsületes végrehajtásához. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ha tehát — remélem nem lesz így — a hatóságok részéről a törvény sértetett volna meg, ebben a tekintetben kötelességemnek fogom tartani eljárni.

Csak egy pont az, a melyre, mivel bizonyos elvi természettel is bír, már most teszek egy rövid megjegyzést és ez a gyülekezési jogra vonatkozik. Teljesen egyetérték a t. képviselő urral abban, hogy a választási küzdelemnél a gyülekezési jogot, minden párthoz tartozó választóknak és jelölteknek azon jogát, hogy programbevételeiket elmondhassák és meghallgathassák, egyenlő védelemben kell a hatóságoknak részésteniök.

Uray Imre: Természetes!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Természetes! Hogyne!

Azonban, méltóztassanak nekem megengedni olyan kerületben, a hol erős küzdelem folyik, a hol ugyanazon napokon több párt jelöltjei érdekében jelentetnek be és tartatnak népgyűlések, sokszor mellőzhetetlenül szükséges lesz, hogy a népgyűlések időbeosztására nézve a hatóság bizonyos intézkedéseket tegyen, *(Helyeslés jobbfelől.)* mert különben ugyanazon helyen, ugyanazon községben, ugyanazon órában különböző pártu programbeszédék elmondása kíséreltetnék meg, a mi mindenestre veszélyeztetné a közbékét.

Ugron Gábor: A ki előbb jelentette be!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Nem szükséges, hogy engem kitanítson a képviselő ur. Természetes, hogy ebben a tekintetben is teljes pártatlansággal kell eljárni és csak a bejelentési elsőbbség lehet irányadó. Semmi szükség nem volt, hogy ezt nekem felemlitse a képviselő ur. *(Zaj balfelől.)* Hanem felhozom ezt igenis azért, mert fordulhatnak elő bizonyos ilyen kor-

látozások a népgyűlések idejére vonatkozólag, a melyeket azonban, a mint előadni szerencsém volt, a közrend főtartásának szempontja igazol. Ha az nem igazolja, akkor, igen természetes, hibás volna minden korlátozás.

Ezek után csak egy pár szót kell még mondanom a t. képviselő urnak az új rendszerre vonatkozó megjegyzését illetőleg. Nem szeretek sem jelszavakat kibocsátani, sem bizonyos általános frázisokkal dolgozni, mert egész lelki nyugalommal és egész bizalommal várom el az időtől, hogy ha a t. képviselő urak eljárásomból és tetteimből fogják megítélni kormányzati rendszeremet, ezt az ítéletet — minden objektív ember ítéletét — megnyugvással fogom fogadni. *(Általános helyeslés.)*

En csak egy körülményre figyelmeztetek. Divatba kezd jönni a főispáni karban beállott változásokról beszélni. Tagadhatatlan, egyfelől üresedésben is találtam több főispáni állást, másfelől több főispán benyújtott lemondása el is fogadtatott. De hogy ebben volt-e valami olyan tendencia, a melyet némelyek igyekeznek beleolvasni, erre nézve csak egypár száraz adatot sorolok fel. Az első az, hogy Széll Kálmán volt miniszterelnök ur által kinevezett vagy javaslatba hozott főispánok közül háromnak lemondása fogadtatott el. Mind e három, a mennyire tájékozva vagyok, egész életében mindig szabadelvű párti ember volt, tehát az u. n. régi szabadelviük közé tartozott.

A Széll Kálmán miniszterelnök ur által kinevezett főispánok közül mindazok, a kik a volt nemzeti párthoz tartoztak, megtartották állásaikat. Az üresedésbe jött állásokra kinevezettek két vármegyében olyan férfiak, a kik a pártpolitikai életben prononszáltabb szerepet nem játszottak, de a kik, mint azon vármegyéknek éveken át kifogástalanul működő alispánjai, egyenesen közigazgatási szolgálataik által szereztek hivatottságot ezen állásokra. A többi vármegyékben főispánná való kinevezésben részesültek többen azok közül, a kik a szabadelvű pártnak régi időben is prononszált hivei voltak és a régi küzdelmekben is részt vettek. De kineveztetett egy olyan férfi is, a ki, ha nem is e házban, de e házon kívül a volt nemzeti pártnak mindig kiváló, tekintélyes tagja volt; kineveztetett továbbá olyan férfi is, a ki a szabadelvű pártnak — a régibb elnevezés szerint — u. n. agrárius csoportjához tartozott.

Hát, t. képviselőház, én ezen tényeket csak azért hozom fel, hogy méltóztassék látni, hogy engem a főispánok kinevezésénél kizárólag az a szempont vezetett, hogy a legalkalmasabb férfit szemeljem ki; *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* vettem azt a legalkalmasabb férfit a tisztviselei karból, a politikai pártélet különböző árnyalataiból, minden egyéb mellékszempotot félretéve, tisztán az egyéni kvalifikációra és arra tekintve, hogy az adott viszonyok között arra a helyre legjobb meggyőződéseim szerint

kit tartok a legalkalmasabbnak. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Ilyen jogosultsággal birnak azután, s ennyire felelnek meg a tényeknek mindazon általánosan hangoztatott vádak, a melyeket a képviselő urak e kormány kormányzati rendszerére vonatkozólag hangoztatni és felhozni szivesek voltak.

Ezeket kívántam megjegyezni. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Különben ismétlem, hogy én a választásokra nézve mindazt, a mit megtehetek arra, hogy a választások tisztasága és szabadsága — de minden irányban — megvédessék és megvalósítsassék, ugy ebben az esetben, mint minden más esetben meg fogom tenni. *(Általános helyeslés.)* De nagyon kérném a képviselő urakat, hogy akkor, a midőn a választási küzdelem folyik, ha tudnak valamely konkrét sérelmet, a melyeknek orvoslása szükséges, hozzák azt a leg-rövidebb uton az én tudomásomra oly időben, a mikor segíthetek rajta; *(Általános helyeslés.)* ha pedig a választás alatt, vagy a választás után kapnak ilyen információkat, győződjenek meg előbb a tényállás felől és akkor formulázzák vádjukat, de ne lépjenek fel — ismétlem, a küzdelem hevében lábrakapott pletykákkal, a melyek az ügynek semmi esetre hasznára nem válnak. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj a baloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek!

Napirend előtti felszólalás határozathozatal tárgyát nem képezvén, áttérünk a napirendre.

Napirend szerint következik az 1889: VI. törvényczikk 14., valamint az 1890: V. törvényczikk 3. szakaszsa rendelkezésének, illetőleg a közös hadsereg és haditengerészet, valamint a honvédség számára megállapított unjonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fentartásáról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása.

Szólásra következnek?

Andrey Gyula jegyző: Rakovszky István!

Rakovszky István: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én a tárgyalás érdekében, abból a célból, hogy a tárgyalás további folyama fenn ne akadjon, egy halasztó határozati javaslatot akarok a czimhez beterjeszteni, a mely halasztó határozati javaslat nem jelenti azt, hogy ezen törvényjavaslat tárgyalása felfüggesztessék, mert az olyan természetű, hogy a t. honvédelmi miniszter urnak módjában áll a rendelkezésre álló információk alapján e határozati javaslatnak rövid 24 óra alatt eleget tenni, ugy, hogy a tárgyalás tovább folyhatik és még mielőtt a czim szavazás alá kerülne, ezen határozati javaslatnak eleget tehet.

Mielőtt magára a határozati javaslatra térnék át, engedje meg a t. ház, hogy örömmel üdvözlöm a t. előadó urat az előadói székben *(Élénk helyeslés és derűlttség a bal- és a szélső-baloldalon.)* és örömmel konstataljam azt, hogy ezen hosszú és fáradságos vita az ő egészségi

állapotának a legkevésbé sem ártott, *(Élénk helyeslés és derűtség a bal- és a szélsőbaloldalon. Mozgás jobbfelől.)* és hogy őt olyan duzzadó erőben és jó egészségben üdvözölhetem ott.

Münnich Aurél előadó: Köszönöm szépen!

Elnök: Kérem a képviselő urat, sziveskedjék a tárgynál maradni. *(Nagy mozgás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Rakovszky István: Bocsanatot kérek, nem tűrhetem, hogy szólásszabadságomat így korlátozzák. *(Nagy zaj és ellenmondások a jobboldalon. Zajos helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Holló Lajos: Hiszen meg is köszönte az előadó ur.

Ugron Gábor: Hát enyelegni sem szabad?

Elnök: Csendet kérek, t. ház! Engedelmet kérek, én csak kötelességemet teljesítettem.

Rakovszky István: Én tisztelem az elnökséget és meghajlok előtte akkor, a midőn igaza van. *(Ugy van! Ugy van! Ha igaza van! balfelől. Nagy zaj a jobboldalon. Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* De nem tűröm azt, *(Zajos felkiáltások jobbfelől: Mi sem tűrjük az ilyen dolgokat! Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* hogy azt a jogot, a melyet a törvény itt a képviselő számára biztosít, a legkevésbé is szűkebb korlátok közé szorítsák. *(Élénk helyeslés balfelől és a szélsőbaloldalon.)*

Pap Géza: Mi nem tűrjük az ilyen komédiákat! Eleget túrtünk már! *(Zaj. Halljuk a baloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek! Kénytelen vagyok a t. képviselő urat arra figyelmeztetni, hogy én itt az elnöki székben a házszabályok által előírt kötelességemet teljesítem . . . *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ugron Gábor: Melyik paragrafus alapján?

Elnök: A házszabályok 221., 222. és 253. §-ai alapján. A 221. §. ugyanis előírja azt, hogy köteles vagyok a képviselő urakat beszédükben félbeszakítani, hogyha a tárgytól eltérnek. *(Ugy van! jobbfelől.)* Együttal a házszabályok 222. §-a világosan kimondja azt, hogy *(olvassa):* »Az elnök által tett figyelmeztetés vagy rendreutasítás ellen felszólalni, azt visszautasítani, vagy vita tárgyává tenni nem szabad.« *(Mozgás és zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ugron Gábor: De micsoda paragrafus alapján szakította az imént félbe? *(Zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Pap Géza: A tárgyhöz beszéljen!

Elnök: Csendet kérek! A házszabályok 253. §-a alapján, a mely egyenes kötelességévé teszi az elnökségnek a tanácskozási rend érdekében szólni. Ha a ház tagjai attól eltérnének, akkor az elnök köteles szólni, és őt ezen beleszólásban gátolni nem szabad. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ezért voltam bátor én, nem elnöki jogkörömnél túllépéssel, hanem a házszabályokban előírt kötelességem teljesítésével figyelmeztetni a

szónokot, hogy ezen törvényjavaslatnak címével az előadó urnak egészségi állapota feletti örömkifejezése és az ő üdvözlése talán nincs összefüggésben. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Rakovszky István: Igenis szoros összefüggésben van a t. előadó ur egészségi állapota a törvényjavaslat címével, mert, a mint látom, e törvényjavaslat címe az előbbeni törvényjavaslat címével szemben gyarapodott, indokolása ellenben soványabb lett, mint az előbbi volt, a mi azt bizonyítja, hogy a t. előadónak sorvasztó gondokat e munka nem okozott. T. ház! Ha ezen törvényjavaslat címét nézem, igazán csodálkoznom kell, hogy a t. előadó urat az előadói székben ilyen barátságosan üdvözölhetem. A törvényjavaslat címe, a mint mondtam, nagyjából meggyarapodott, az indokolása azonban megsoványodott. És különösen két dolog tűnik fel nekem, hogy t. i. a 268. számú törvényjavaslatban a t. előadó ur ezeket írta alá: »természetes, hogy ez a hadsereg harcképességére való tekintetből fenn nem tartható; s miután a törvényes ujonczjutalék a rendszeresített békeleltetés akadálytalan kiegészítésére ilyenformán elégtelennek bizonyult, előállott annak elodázhatatlan szüksége, hogy a hadügyi kormány az ujonczlétszám emelését kérje a törvényhozástól.« Tehát elodázhatatlan volt a szükség. Továbbá a következőket találom még: »A véderőbizottság a fentebbiekben jelzett indokokat behatóan megvitatta és a fentforgó ténykörülményeket mérlegelve azon eredményre jutott, hogy az ujonczlétszám emelése nemcsak a közös hadsereg és a haditengerészet, de a honvédség harcképességére való tekintetből is nemcsak kívánatos, de feltétlenül szükséges is.«

Münnich Aurél előadó: Most is azt állítom.

Rakovszky István: Allítja, de csak szóval. Nem írta ezt itt alá, sőt ellenkezőleg egészen ellenkezőt állít ezen törvényjavaslat címében és ellenkezőt állít a t. előadó ur annak indoklásában, mert erről egy szót sem mond, ellenkezőleg azt mondja, hogy a viszonyok nem változván, az előbbi ujonczlétszám megállapítása szükséges. Gondolom, legalább annyi komolyságot joggal elvárhatunk, hogy, ha egy ilyen álláspont mellett foglalt az előadó ur állást az egyik izben és, ha ezt az álláspontot tovább fentartani már nem tudja, ne ő foglalja el azt az előadói széket, hanem azt valaki mással töltsék be.

Most áttérek magára a határozati javaslatomra, és itt polemizálnom kell a t. miniszterelnök urnak utolsó felszólalásával, a melyben ő az obstrukciót elítélte. A t. miniszterelnök ur az egész obstrukció keletkezését pragmatizce előadta; egészen hiven és helyesen ítélte meg a helyzetet, a mikor azt mondta, hogy az obstrukciónak kiindulási pontja, illetőleg célja az volt, hogy az ujonczlétszám felemelését hiúsítsa meg, mert nem akarta az ellenzék ezen újabb terhe-

ket az ország vállaira rakni. A t. miniszterelnök ur tovább folytatva elítélte ezen obstrukciót, de azt az egyet nem konstataálta, hogy ennek az ellentállásnak volt itt egy eredménye. Az az eredmény pedig abban állott, hogy az ujonczlétszám felemelését visszavonták és ha itt nem lett volna kifejtve a nagy ellentállás, ezt az ujonczlétszámot már rég megszavazta volna a többség és ezen nagy súly a nemzetre reánehedett volna. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Tehát nem az ellenzékét kellett volna itt megvádolni, hanem a többséget, mert, ha az első pillanatban ugyanarra az álláspontra helyezkedik, mint az ellenzék, már rég meg lettek volna szavazva ezen ujonczozási törvények, rég meg lettek volna szavazva más, igen sürgős törvényjavaslatok is.

Ebben egy igen nagy tanulság van: az, hogy nem kell minden indítványt, ellenáramlatot, a mely a kormány által beterjesztett törvényjavaslatok ellen támasztatik az ellenzék részéről, lekicsinyelni, semmibe venni, vagy csak hosszú, elkeseredett harczok árán megadni, akkor, a mikor már késő, *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* mikor már más kívánságok is keletkeztek. De az ellenzékre nézve is egy nagy tanulság van ebben a harczban. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez volt az a harczvonal, a melyben az egész ellenzék sorakozott pártkülönbség nélkül; állást foglaltunk a mellett, hogy nem engedünk a nemzetre újabb és nehezebb terheket rakni. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* És ebben, t. ellenzék, célt értünk, mert egyek voltunk, de csak látszólagosan értünk célt, mert ki fogom mutatni, hogy tényleg az ujonczlétszám felemelése ezen törvényjavaslat czímében, ebben a törvényjavaslatban bennfoglaltatik, hogyha nem leszünk elővigyázatosak és itt nem provideálunk ez irányban. Igazságosnak kellett volna lenni a t. miniszterelnök urnak és ezen áldatlan helyzet igazi indító okaira visszanyulni és ezek azok, hogy itt egy idegen hatalom, mely a parlament közvetlen ellenőrzésén kívül áll, mely a parlament gépezetével, a nemzet szükségleteivel, érzéseiivel nem ismerős, azzal nem törődik, avatlatlan, ügyetlen és lelkiismeretlen kézzel beleavatkozik, feldulta a parlament munkaképességét, feldulta a parlamenti békét, kormányválságokat idézett elő, *(Igaz! a baloldalon.)* a nélkül, hogy eredményt tudott volna felmutatni, a nélkül, hogy előbbre vitte volna a dolgot. Csak egyet tudott kimutatni, azt, hogy felületesen, könnyelműen dolgozik, mert azt, a mit az első pillanatban multhatatlanul szükségesnek tartott, a mit úgy állított oda, hogy ha ez meg nem szavaztatik, akkor nagy veszedelemnek tesszük ki az egész országot, *(Igaz! a baloldalon.)* a következő pillanatban a t. előadó ur istápolásával elejtette és azt mondta: ha nem adtok többet, megelégyszem a kevéssel. *(Igaz! a baloldalon.)*

B. Kaas Ivor: Ilyen vezérkar főnöke Beck!

Rakovszky István: A mi törekvéseink, elbarátaimé és az enyém, arra irányulnak, hogy

a nemzetet megóvjuk e nagyobb terhektől. Tudjuk, hogy minden más kiváncsolom ez idő szerint nem fog teljesülni, de azt hittük és reméltük, hogy ez az egy törekvés, ha már a nemzet ideális törekvéseit nem tudjuk kielégíteni, meg fog valósulni. De a mint én e törvényjavaslatból látom, a katonai körök elérték céljukat, ha nem vigyázunk és ha ez ellen idejekorán nem alkalmazzuk a kellő orvoslást. *(Igaz! a baloldalon.)*

A 404. számú törvényjavaslat az 1889 : VI. törvényczikk 14. §-ának, valamint az 1890 : V. törvényczikk 3. §-ának rendelkezéseit akarja megváltoztatni. Már most szükségessé válnék az, hogy a czimben az 1889 : VI. törvényczikk 16. §-ának d) pontját is módosítsuk, mert a mint félhivatalos lapokból és nagy garral terjesztett hírekből tudjuk, október elején és az év folyamán önkéntesek léptek be a közös hadseregbe, a haditengerészetbe, alkalmasint a m. kir. honvédségbe is, a kik márczius eleje és április utolja között az 1880., 1881. és 1882. évekből származó korosztályokból ujonczozás alá kerültek volna. Elmaradván az ujonczozás, ők ujonczozás alá nem kerültek, és így a hadseregbe másként, mint önkéntesen be nem léphettek, az önkéntesek pedig a törvény értelmében nem számíttatnak be a megszavazott ujonczjutalékba.

Münnich Aurél előadó: A miniszter ur erről már nyilatkozott!

Rakovszky István: Tudom! Ezek a megszavazott ujonczjutalékba be nem számíttatnak, így tehát egy kerülő révén elérte a közös hadügyminiszterium azt, hogy könnyű szerrel megkapta az ujonczlétszám felemelését, a mi ellen pedig mi itt oly nagy harczot vívtunk sokáig *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Holló Lajos: Ez volt a leglényegesebb a küzdelemben.

Rakovszky István: A 16. §. a következőleg szól: »A közös hadsereg és haditengerészet kiegészítettik:

- a) ujonczállítás (fősorozás, utóállítás) által.
- b) A korosztály és sorszám rendén kívüli állítás által.
- c) A közös hadseregbeli képzőintézetek növendékeinek besorozása által.
- d) Önkéntesek belépése által.

A b), c) és d) kategóriák az ujonczlétszám megállapításánál a számításán kívül maradnak és így beszámítva nincsenek.

Kende Péter: Ha a korosztályon belül van, belejön.

Rakovszky István: Ha a sorozás előtt belépett, vagy pl. a sorozás alkalmával mint nem alkalmas elimináltatik és később önként jelentkezik, akkor is felvétetik, és azon időben is felvétetik, mikor visszautasították. *(Ellenmondás jobb felől.)* Ez így van. Méltóztassanak engem törvényből megczáfolni, szívesen veszem.

(Az elnöki széket Jakabffy Imre foglalja el.)

Bátor vagyok határozati javaslatot beterjeszteni, mely ekként szól: »Határozati javaslat. Utasítsa a képviselőház a honvédelmi minisztert, hogy terjeszsen be sürgősen egy pontos kimutatást, melyből kitűnik, hogy hány magyar lépett önkéntesen be a közös hadsereg és a hadi tengerészet, valamint a m. kir. honvédséghez (Helyeslés balfelől.) az 1882., 1881. és 1880. években született állításkötelesek korosztályaiból 1903. márczius hó 1-étől 1903. december 31-ig? Mindaddig, míg ezen kimutatás beterjesztve nincs, a képviselőház a tárgyalás alatt levő törvényjavaslat tárgyalását felfüggeszti.« (Helyeslés balfelől.)

T. képviselőház! Ha a t. honvédelmi miniszter ur, a kinek ezen kimutatás rendelkezésre kell hogy álljon, ezt beterjesztette, akkor könnyen lehet ezen a bajon segíteni az által, hogy az illető szakaszhoz fogunk egy módosítást indítványozni, mely ki fogja mondani, hogy ezen ujonczok leszámíttassanak az ujonczjutalékból és akkor a rendesen megállapított ujonczlétszámot fogjuk elérni. Én azt hiszem, ezen határozati javaslat nem hátráltatja a tárgyalást legkevésbé sem, azt hiszem, hogy ez egy égető országos érdek, s remélem, hogy ezen tárgyilagosa határozati javaslatnak intenczióit nemcsak az ellenzék fogja megvédeni teljes erővel, hanem a t. túloldal is istápolni fogja. (Élénk helyeslés balfelől.)

Szöts Pál jegyző: Uray Imre!

Uray Imre: T. ház! A december 14-én tartott beszédemnek nem egy passzusának, hanem egy szavának az elferdítéséről van szó, a mit nem helyesen és nem úgy értelmeztek, mint a hogy én akartam. Ennélfogva arra kérem a t. házat, legyen kegyes megengedni soronkívül, hogy én ennek a helyreigazítása és megmagyarázása végett személyes kérdésben szót emelhessek. (Halljuk! Halljuk!)

T. képviselőház! Kénytelen vagyok beszédemnek azt a részét felolvasni, a mi kifogás alá esik (olvassa): »Ugyanazok az ujságok, mert a mostani miniszterelnök kálvinista és liberális, ócsárolnak bennünket, a kik eddig dicsértek, ezt értem alatta, és akadt egy magyar lap, a mely csupa éldödiségből, haszonlesésből bolonddá tartja az együgyű kálvinista papságot.« Hát, t. ház, elismerem, hogy a szó maga: »együgyű« nem volt korrekt és nem volt helyes, és azt ezennel vissza is vonom, mert jobban megfelelt volna és alkalmasabb is lett volna a »jóhiszemű« kifejezés, a mi alatt azt a becsületes, egyszerű viszonyok közt élő, jóhiszemű kálvinista papságot értettem. Ez volt az én intenczióm. A mit én magáról a lapról mondtam, azt én most is fentartom, sőt megtoldhatnám egy másik nagy tulajdonsággal, a mit eddig nem ismertem, hogy hazudni gyönyörűen tud. (Derűtség balfelől.) Ezt a másik részét, a mit mondtam, ezért...

Elnök: Nem értem a szónok urat és nem tudom, hogy az előbb mit mondott.

Uray Imre: Elnök ur, semmi olyat nem mondok, a mi kifogás alá esik.

Elnök: De nem értem.

Uray Imre: E miatt tendenciózusan napról-napra vádak emeltetnek ellenem, a melyekre, megvallva az igazat, én, a ki ennek a háznak régi tagja vagyok, nagyon sok jó baráttal dicsekedhetem, (Éljenezés balfelől.) szégyenlenék is válaszolni. A mint olvasom sok helyütt, hogy száz aranyat egy poloskáért, én ezer aranyat adok annak az embernek, a ki egész politikai multamban csak egy pontot talál olyant, a mi énrám árnyat vethetne, hogy az ne hazafias, ne igaz és ne becsületes volna akár politikailag, akár pedig magánéletemben. (Ugy van! balfelől.)

De meg vagyok támadva mint egyházmegyei gondnok is . . .

B. Kaas Ivor: Képviselőházban mondott szavaiért!

Uray Imre: . . . itt mondott beszédemért, a hol nem vagyok sem egyházmegyei gondnok, sem semmi más a világon, mint képviselő, a hol sem kálvinista nem lehet senki, sem katolikus nem lehet senki, sem zsidó nem lehet senki, (Ugy van! balfelől.) itt csak igaz és becsületes hazafi lehet mindenki. (Ugy van! Ugy van! balfelől.) Én itt nem mint egyházmegyei gondnok, hanem mint képviselő beszéltem és engem az én hitemben, meggyőződésben nyilvánításában semmiféle állásom, semmiféle lapnak inzultusai akadályozni nem fognak. (Élénk helyeslés balfelől.) Én mint egyházmegyei gondnok abból az állásból kifolyólag nem arra vagyok hivatva, hogy a bajokat, a sebeket, a hibákat takargassam, legyezzessem, hanem annak az állásnak az a kötelessége, hogy azokat gyógyítsam. Én akkor azokat az urakat jóakarólag figyelmeztettem. Miután minden állás, minden megtiszteltetés már a régi időkben is azzal járt, hogy a vezérek mindig dombokon sátoroztak és a dombokra tették át a sátrakat és onnan vezényeltek, hogy az ellenséget is jobban lássák, de a maguk embereire is jobban figyelhessenek, én abból az állásból kifolyólag is, ha hibát látok akár az ellenségeimnél, akár a magam embereimnél, kell, hogy ott rögtön intézkedhessem.

Láttam ennek a lapnak, a melylyel foglalkozni nem is akarok, a működését, kötelességem volt tehát őket figyelmeztetni. Már most mi áll elő? Vagy megfogadják a figyelmeztetést, vagy nem. Ha megfogadják, jó, ha nem, arról nem tehetek. A töröknek van egy példabeszéde, a mely azt mondja: a kit egyszer fel lehet ültetni vagy bolonddá lehet tartani, az annak a jele, hogy az illető igen tisztességes és nagyon is becsületes ember; de a kit ugyanaz az ember másodszor is bolonddá tud tartani, annak a címét én már nem mondom ki, azt alkalmazza ő maga magára. (Derűtség balfelől.)

Nekem még csak az a megjegyzésem van, hogy ha egy felekezetet védelmezni kell, ha azt

a tintát, a mit én ellenem elpocsékolnak itt hetek óta azért, hogy engem befeketítsenek, azért, hogy engem elmondtak már ultramontánnak, klerikálisnak, (*Derültség balfelől.*) — csak várom minden perczen, hogy mikor fognak valami jezsuita generálisnak kinevezni (*Derültség balfelől.*) — ha ezt a tintát és azt az erőt mind saját védelmükre és saját hasznukra fordították volna, nem szorultak volna más felekezeti embernek védelmére és pártfogására; valamint én nem vagyok hivatva arra, hogy esetleg a zsidóságnak, a hol annyi okos, jeles és tanult ember van, én menjek a védelmére, a melynek dogmáit nem is ismerem, hanem védelmezzék magukat és engedjék meg, hogy a mi felekezetünk is, a hol annyi jeles, okos ember van, maga védelmezzék meg a maga érdekeit és ne bizza azt másra.

Nekem még csak az a másik megjegyzésem van erre, t. uraim, hogy én keresztény ember vagyok. Rossz keresztény volnék, ha nem tudnám azt az esetet, hogy kik kiabálták magára Jézus Krisztusra azt, hogy: fessítsd meg őt! És a mikor csakugyan sikerült azt megfeszíttetni, ő benne még akkor is a szeretet a világ iránt nyilvánult meg akkor, a midőn azt mondta azokra, a kik őt bántották, hogy: Uram, bocsásd meg nekik, maguk sem tudják, hogy mit cselekszenek! Tartozom egyébként kijelenteni, hogy engem tetteimben, cselekedeteimben, sohasem irányít az, hogy az ujságok és az emberek mit beszélnek. Én csakis saját lelkiismeretemet fogadom el bírónak és ez engem teljesen megnyugtat afelől, hogy pár hónap mulva ők fogják legjobban restelleni, hogy oly alaptalanul bántottak. (*Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.*)

Endrey Gyula: B. Kaas Ivor!

B. Kaas Ivor: Helyet cseréltem mára Okolicsányival.

Endrey Gyula jegyző: Okolicsányi László!

Okolicsányi László: T. ház! A törvényjavaslat címét nem fogadom el, hanem a Szederkényi Nándor t. képviselőtársam által benyújtott határozati javaslatához fogok járulni. (*Helyeslések a szélsőbaloldalon.*) Nem fogadom pedíg el a törvényjavaslat címét azért, mert abban egy olyan kifejezés foglaltatik, a mely a mi egész közjogunkkal, a mi törvényeinkkel merőben ellenkezik. Ez a kifejezés pedig az, hogy: »közös hadsereg«. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) Nagyon jól tudom, t. ház, és fájdalom úgy van, hogy ez a »közös hadsereg« kifejezés minálunk gyakorlatba jött. Ezt használják uton-utfélen, szóban és írásban és így megszokottá vált — hogy úgy mondjam — ez a kifejezés, de ez a megszokottság semmit sem változtat azon a tényen, hogy ez közjogilag helytelen és a mi törvényeinknek nem felel meg.

Egy ilyen kizárólag megszokottságból használt, helytelen és pongyola kifejezést nekünk egy törvényjavaslat tárgyalásánál figyelmen kívül hagyni nem szabad, (*Igaz! Ugy van! a*

szélsőbaloldalon.) nemcsak azért, mert egy törvény sokkal fontosabb intézmény, semhogy meg lehetne engedni, hogy ilyen pongyola, ilyen vulgáris kifejezés, melyet lehet használni kávéházi diskurzusokban, magánbeszélgetésekben, belejusson akár a törvény szövegébe, akár a törvény címébe. Ezen szemponton kívül még különösen azért érzem magam indittatva, hogy e kifejezés ellen felszólaljak, mert a legutóbbi ülésen a t. előadó ur egészen határozottan pártját fogta ennek a helytelen kifejezésnek és hivatkozott létező törvényeinkre, a melyekben ez a kifejezés előfordul. Én tehát azt látom, hogy már mostan jogot akarnak formálni ebből, holott az csak pongyolaságból, ha szabad ezt a kifejezést használnom, hanyag ellenőrzés következtében jutott bele a mi törvénykönyvünkbe. (*Mozgás jobbfelől.*)

Én, t. ház, be fogom bizonyítani, hogy csakugyan a hanyag ellenőrzés következtében — hogy úgy mondjam — csempésztetett ez a kifejezés az egyes törvényekbe. De akárhogy történt is ez, az az egy bizonyos, hogy törvényellenes gyakorlatnak a mi közjogunk szerint jogalkotó ereje nincs. Hivatkozhatik a t. előadó ur száz törvényre és kimutathatja, hogy az 1889. évi törvénycikkben fordul először elő ez a kifejezés, de az mégis helytelen és közjogellenes marad, mert a mi alapelveket tartalmazó törvényeink azt nemcsak nem ismerik, hanem azzal határozottan ellentétben állanak. (*Ugy van! balfelől.*)

Nem akarok itt azzal a kérdéssel foglalkozni, hogy van-e különbség törvény és törvény között hatály vagy fontosság tekintetében? Szóval az alaptörvény teóriáját nem akarom vitatni. Közjogunk szerint olyan alaptörvényeink, a melyek akár megváltoztatás tekintetében, akár máskülönben kivételes szempontok alá esnének, nincsenek. De vannak olyan törvényeink, a melyek közjogi alapelveket állapítanak meg és ha ezeket kifejezetten meg nem változtatjuk, akkor azokon nem történik változás az által, hogy később egyes törvényekbe, azokkal talán meg nem egyező, helytelen kifejezések a hanyag ellenőrzés következtében becsusznak. (*Ugy van! balfelől.*) Ilyen alapelveket tartalmazó törvények pl. az 1723: I—III. törvénycikk, az 1790/1-ik évi X—XI. törvénycikk, az 1867. évi XII. törvénycikk is. Épen ezen törvények segítségével fogom kimutatni azt, hogy ezt a kifejezést használni közjogunk szerint nem lehet, nem szabad. (*Halljuk! Halljuk! balfelől.*)

Hogy ez a kifejezés miképen jutott bele a mi törvénykönyvünkbe, ennek a kérdésnek a történetével a legutóbbi ülésen Szederkényi Nándor t. képviselőtársam egy igen tartalmas és részletes beszédben foglalkozott. Az ő fejtegetéseire legyen szabad még azt hozzátennem, hogy ez a kifejezés először az 1875. évi LI. törvénycikk címében használtatott. Az addigi törvények, a melyek ujonczmegállapításról, vagy egy-

általában véderőről szölgöttak, ezt a kifejezést sohasem használták. Az 1874: XLIII. törvény-cikk az utolsó a mi törvénykönyvünkben, a mely még a következő címet viseli: »A magyar sorhadi csapatokhoz és a hadi tengerészethez az 1875. évben kiállítandó ujoncz- és póttartalék-jutalékok megajánlása tárgyában.« Ezen törvény megalkotása után, a mint méltóztatnak tudni, nagy politikai átalakulások következtek, következett a fuzió, következett az országgyűlés feloszlatása, a választások és az új képviselőháznak, minthogy a teendők rendkívül felszaporodtak, rohamos és lázas tevékenysége. Ekkor, és pedig 1875 december 14-én került tárgyalás alá az a törvényjavaslat, a melyből az 1875: LI. t.-cz. keletkezett. Ennek a javaslatnak eredeti címe nem a »közös hadsereg« kifejezését, hanem egy még rosszabb kifejezést tartalmazott: »a császári és királyi hadsereg és a magyar királyi honvédség egyéneinek katonai ellátásáról.« Ezt a címet azután megváltoztatta a bizottság »a közös hadsereg« kifejezésre. Felemlitem azt is, hogy a bizottság néhány tagja akkor különvéleményt adott be és pedig Gáspár András, gr. Nemess Nándor, Tisza László és Várady Gábor. (*Zaj. Elnök csenget.*) A különvélemény arra fektette a főszűlyt, hogy a közös hadseregre és a honvédségre vonatkozólag külön-külön törvény alkotassék. A különvéleményben a »közös hadsereg« kifejezés elé mindig odateszik, hogy »ugynevezett közös hadsereg.« Ez a kifejezés tehát nem volt akceptálva, hanem csak vulgáris kifejezés volt és rövidség okából, úgy látszik, úgy akarták kifejezni, hogy »ugynevezett közös hadsereg.« A képviselőház plenáris ülésében egyetlen egy képviselő szólalt fel ellene, a még ma is nagy ruganyosságáról és éberségéről ismeretes Madarász József. Ő tiltakozott a »közös hadsereg« kifejezés ellen, több felszólalás azonban nem történt. De hogy milyenek lehettek akkoriban a képviselőház tárgyalásai és hogy miképen csuszhatott be laza és hanyag ellenőrzés folytán ez a kifejezés a törvénybe, azt illusztrálja a Madarász József után felszólalt Simonyi Ernőnek beszéde, a mely így kezdődik (*olvassa*): »Méltóztatassanak kissé nyugodtan visszatekinteni a lefolyt hetekre. Olyan gyorsasággal haladunk, hogy alig van a házban valaki, a ki képes volna figyelemmel kísérni azt is, hogy milyen törvényeket szavazunk meg. Én egész őszinteséggel megvallom, hogy e törvényjavaslatot még nem is olvastam.«

Ilyen viszonyok közt, a mikor, úgy látszik, az akkori képviselőház ki volt fárasztva, sürgős teendőkkel el volt árasztva, faszírozták gyorsan keresztül ezt a javaslatot, a melybe először fészkelte magát bele ez a kifejezés. Azoknak, a kik a törvénybe iktatott magyar hadsereget a mi törvénykönyvünkben és a mi közjogunkból szerették volna és talán szeretnék most is valahogy elsikkasztani, kapóra jött az, hogy egyszer benne

volt ebben a törvényben ez a kifejezés, mert a legközelebbi alkalommal már hivatkozni lehetett rá, és akkor abból az abuzusból, vagy hogy úgy mondjam: aluszékony lelkiismeret következtében, vagy talán a nagy sietségben kellő elővigyázat hiányából belecsuszott a törvénybe, abból már a legközelebbi alkalommal argumentumot csináltak és azt mondták: hiszen benne van a törvényben, és már idézték azt mint jogforrást. Ugy tettek, mint most tett a t. előadó ur is, és elmentek addig, hogy az 1889: VI. t.-cz., a melyre a t. előadó ur hivatkozott, második szakaszában azt már konstituálja, a menyiben a fegyveres erőt a következőleg részletezi (*olvassa*): »A fegyveres erőt képezik a közös hadsereg, a haditengerészet, a honvédség stb...«

Münnich Aurél előadó: Egészen világos!

Okolicsányi László: Hát egészen világos, hogy ez benne van a törvényben, de ennek dacára is én azt mondom, hogy ez a kifejezés a mi közjogunkkal ellenkezik. (*Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*)

Münnich Aurél előadó: Felfogás dolga!

Okolicsányi László: A kik azt állítják, hogy van közös hadsereg, ezzel az állításukkal implicite mit mondanak? Azt mondják, hogy Magyarország állami szuverénitása nem teljes. De akkor ne beszéljenek nekem független, önálló magyar államról, hogyha annak még csak saját magyar hadserege sincs. Miféle szuverénitas az, a mely még a hadsereget is nélkülözi? Akkor hiábavaló, t. ház, felháborodni a Chlopy-féle hadiparancs felett, akkor hiábavaló itt erélyes, hangzatos frázisokkal visszautasítani a Körber támadásait, hogyha mi magunk a mi hadseregünket közösnek nevezzük. (*Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*)

Azok a törvények, a melyeket az előbb, beszédem bevezetésében, mint alapelveket tartalmazó, illetőleg megállapító törvényeket említettem, nemcsak hogy semmi támpontot nem nyújtanak ezen kifejezés használatára, hanem azzal határozottan ellenkeznek. (*Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) Én nem akarok most arról a politikai álláspontról beszélni, a melyet én és elvbarátaim elfoglalunk; az önálló nemzeti hadsereg eszméjét teljesen eliminálom beszédemből és törekszem teljesen az 1867: XII. t.-cz. alapjára állani és ebből a törvénycikkéből kimutatni azt, hogy a »közös hadsereg« kifejezésnek a mi közjogunkban semmi jogosultsága nincs. (*Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*)

Az 1867: XII. t.-cz. tökéletesen az u. n. — megint ezt a kifejezést használok — pragmatika szankcióit fogadja el kiindulási alapul, vagyis az 1723. évi I., II. és III. t.-czikket.

Münnich Aurél előadó: Az is »ugynevezett«?

Okolicsányi László: A pragmatika szankció igenis »ugynevezett«!

Barta Ödön: Az már csakugyan »ugynevezett«!

Ugron Gábor: Hol fordul elő a magyar törvénykönyvben a pragmatika szankció elnevezés?

Okolicsányi László: Hiszen, t. képviselőház, nálunk egyszerűen szólásmód az, hogy az 1723. évi I., II. és III. törvénycikkeket pragmatika szankciónak nevezzük.

Ugron Gábor: Egészen mások voltak a pragmatika szancziók! Azok szerződések voltak külföldi államokkal!

Okolicsányi László: Ezen 1723-ik évi törvényekbe a 67-es törvényhozás belemagyarázta a kölcsönös védelem kötelezettségét. A mai gondolkodásban már meglehetősen meggyökerezett ez a felfogás, pedig hogyha az 1861. és 1867. évi tárgyalásokra visszatekintünk, meg fogunk győződni arról, hogy ez a felfogás sem volt általános abban az időben, és igen tekintélyes politikusokra lehet hivatkozni, a kik ezt a felfogást abban az időben nemcsak hogy el nem fogadták, hanem határozottan tagadták.

Elsősorban bátorodom rámutatni Deák Ferencnek az 1861-ik évi első feliratára, a melyben ő az u. n. pragmatika szankciónak tartalmát és terjedelmét egészen határozottan körvonalozta, a következőket mondván *(olvassa)*: »Felhozzák ellenünk, hogy a birodalom érdeke a legfőbb tekintet és annak az egyes részek kötelesek saját érdekeit alárendelni. Nem vonom kétségbe ezen állítás igazságát oly birodalomra nézve, mely ugyanazon egy közjogi alapon áll, melynek egyes részei feltétlenül csatlakoztak egymáshoz, melyet szorosabb reálunió köt össze. De Magyarország az uralkodóházzal szerződött, nem az örökös tartományokkal; szerződött az örökösödés felett és nem valamely szorosabb közjogi kapcsolat felett, sőt még ezen szerződésben is kikötötte független önállásának biztosítását.«

Deák Ferencz tehát azt mondja, hogy az örökösödés felett szerződött a magyar nemzet az uralkodóházzal és semmiféle szorosabb közjogi kapcsolat felett. Már pedig egy kölcsönös védelmi kötelezettség az ő Felsége uralkodása alatt álló egyéb országok és tartományokkal szemben már csak mindenestre szorosabb kapcsolat lett volna.

De azután az 1867-ik évi tárgyalások idejében még határozottabb kifejezést adott annak a felfogásnak, hogy ilyen kölcsönös védelmi kötelezettség az u. n. pragmatika szankcióból nem folyik, egy másik kiváló államférfiu, a kit bizonyára a t. túloldalon is tekintélynek fognak elfogadni, t. i. Tisza Kálmán.

Ő a 67-es bizottságban tartott beszédében a következőket mondta az 1723. évi I. és II. törvénycikkről *(olvassa)*: »Egyik kötelességünk elismerni a trónörökösödés azon rendjét, a melyet az 1723. évi I. és II. törvénycikkelyekbe bezikkelyezett örökösödési törvény vagy örökösödési rendelkezés megállapított. A másik kötelességünk, hogy védjük fejedelmünk jogait

külmegtámadások ellen. És itten annyiban térek el a bizottsági javaslatról, hogy én ezen védelmi kötelezettséget is egyenesen a fejedelem személyére óhajtanám vitetni és úgy magyaráztatni, mint a mely védelemmel a fejedelemnek és a fejedelem jogainak tartozunk. Az én meggyőződésem szerint tisztán folyik ez a perszónál-unió alapjából, mert ez én meggyőződésem szerint különben egyedüli kapocs Magyarország és a magyar király egyéb országai és tartományai között a fejedelem ugyanazonossága.«

Tehát az országnak kötelességei is csak a fejedelem irányában lehetnek, egyáltalában csak a fejedelem irányában, tehát a honvédelemre nézve is. És ugyanekkor Ghyczy Kálmán ugyanabban a 67-es bizottságban így nyilatkozott *(olvassa)*: »A pragmatika szankció elfogadásának egyik indokál ki van ugyan az 1723. I. és II. törvénycikkelyben ízezve az, hogy a női örökösödésnek elfogadása által az ország külmegtámadások ellen is biztosítható lesz, de arra nézve, hogy Magyarország is határozott kötelezettséget vállalt volna a védelemre, a pragmatika szankcióban formulázott kifejezések nem foglaltatnak. És habár onnét, hogy az egy fejedelem uralkodása alatt álló országok és tartományok közösen, elválaszthatatlanul és feloszlatatlanul birtoklandók, és onnét, hogy az uralkodóház megajánlotta, hogy Magyarországot is védelmezni fogja, a dolog természete szerint következik, hogy Magyarország is viszont ő Felségét jogaiban mindig védelmezendi, mint eddig is védelmezte.«

Deák Ferencz, Ghyczy Kálmán és Tisza Kálmán voltak tehát abban a véleményben, hogy a pragmatika szankcióból még a kölcsönös védelmi kötelezettség sem származik, de belemagyarázták azt az 1867-iki törvénybe, és ennek a belemagyarázásnak következménye lett az 1867: XII. törvénycikk, ugy, a mint az most is fennáll. A kérdés tehát most ezen törvényjavaslat czime szempontjából az, hogy az 1867: XII. törvénycikk teremtette-e a közös hadsereget, igen vagy nem? Annál is inkább erre a törvényre kell a súlyt fektetni ennek a kérdésnek megvitatásában, mert maga az 1889: VI. törvénycikk is az 1867: XII. törvénycikkre hivatkozik. De nemcsak hivatkozik, hanem a 14. §-ban azt mondja, hogy »az 1867: XII. törvénycikk 11., 12., 13. és 14. §-aiban foglalt alkotmányos jogok alapján és azok fentartása mellett.«

Tehát az 1889: VI. törvénycikk teljes mértékben fentartotta az 1867: XII. törvénycikknek ezen szakaszait is, és ennek következtében, ha az 1867: XII. törvénycikkben nem találunk támpontot a közös hadsereg fogalmára és kifejezésére, akkor az 1889: VI. törvénycikk nekünk közjogi forrást nem képez, és közjogot nem állapított meg, az 1867: XII. törvénycikk pedig erre nézve semmiféle támpontot nem nyújt. Ennek a törvénycikknek 1. §-a hivatkozik az

1723: I. II., III. törvénycikkekre. A 2. §. azután azt mondja, hogy *(olvassa)*: »Megállapítván ez ünnepélyes alapszerződés a Habsburg-ház nőágának trónöröklési jogát, kimondotta egyszersmind, hogy azon országok és tartományok, melyek a megállapított öröklési rend szerint egy közös uralkodó alatt állanak, feloszlatatlanul és elválhatatlanul együtt birtoklandók. E határozottan kimondott elv folytán a közös biztonság együttes erővel leendő védelme és fentartása oly közös és viszonyos kötelezettség, mely egyenesen a pragmatika szankcióból származik.«

Itt van a bemagyarozás. Tehát ezen szakaszon alapszik a közös és viszonyos védelmi kötelezettség, semmi egyében. Ebből nem folyik közös hadsereg, annál kevésbé, mert a következő szakasz határozottan azt mondja *(Olvassa)*: »Ezen megállapított kötelezettség mellett határozottan kikötötte a pragmatika szankció azon feltételt is, hogy Magyarország alkotmányos közjogi és belkormányzati önállása sértetlenül fentartassék.«

Ezen két alapeszmét tartotta szem előtt az 1867-iki törvényhozás. Ezen két alapeszme volt irányadó azon viszonyok meghatározásánál, melyek Magyarországot és az ő Felsége uralkodása alatt álló többi országokat közösen érdeklik. És itt a 4. §-ban azt mondja a törvényhozás: »Valamint egyrésztől kész volt Magyarország a múltban, s kész leendő a jövőben is mindenkor teljesíteni mindazt, a mit a pragmatika szankció szerint a közös biztonságnak együttes erővel való védelme és fentartása mulhatatlanul megkíván: úgy másrésztől oly kötelezettségeket, melyek e czélon túlterjednek, s annak elérésére nem elkerülhetetlenül szükségesek, magára nem vállal.«

Az együttes erővel való megvédése és fentartása a közös biztonságnak mit jelent? Az én felfogásom szerint — és azt hiszem, helyes ez az értelmezés — nem jelenthet mást, mint azt, hogy ezt a közös biztonságot együttes erővel, tehát Magyarország a saját erejével, Ausztria is a saját erejével védelmezi és fentartja. Ez a szövegezése a törvénynek tehát épen rámutat arra, hogy itt két hadseregnek kell lenni, és ez a két hadsereg együtt képezi az összes hadsereget, a mely összes hadseregnek egyik kiegészítő része a magyar hadsereg, a másik része az osztrák hadsereg.

De ha nem a törvény szavaiból lehetne ezt a következtetést okoskodás útján levonni, akkor magára a törvény világos szavaira is lehet hivatkozni. Már csak azért is, mert ebből az 1867: XII. törvénycikkből senki sem tudja kimutatni a közös hadsereget, ez a kifejezés ebben a törvénycikkből egyáltalán elő nem fordul. Ez a törvény a pragmatika szankcióból folyó közös és együttes védelemnek eszközeit állapítja meg, s azt mondja, hogy ezen közös és együttes védelemnek egyik eszköze a külügyek czélszerű vezetése, és azt mondja, hogy

ennek a másik eszköze a hadsereg és az arra vonatkozó intézkedések, szóval a hadügy. A 1867: XII. törvénycikk tehát közössé tette a hadügyet. A hadügynek a kormányzati része egy közös hadügyminiszterium felállítása által közössé tétetett, de nem tétetett közössé a hadsereg, sőt hogy nem tétetett közössé, ez különösen kitűnik ezen törvény 14. §-ából, mely világosan magyar hadseregről beszél, azt mondván *(olvassa)*: »A magyar hadsereg egyes tagjainak mindazon magyarországi polgári viszonyai, jogai és kötelezettségei felett, melyek nem a katonai szolgálatra vonatkoznak, a magyar törvényhozás, illetőleg a magyar kormányzat fognak intézkedni«. Ezenkívül is a törvény több helyen mindig következetesen csak magyar hadseregről beszél és soha nem fordul elő benne ez a kifejezés, hogy »közös hadsereg«.

A mikor tehát én erre az álláspontra állok, mely nem az én politikai programomnak megfelelő álláspont, hanem a t. többség politikai programjának az álláspontja, arra az álláspontra állok, a melyre önök hivatkozni és esküdni szoktak ott a túloldalón és a melyet önök megváltozhatatlannak szeretnek hirdetni: hát én arra kérem önöket, ha el akarják fogadni ennek a törvényjavaslatnak a címét úgy, a mint szövegezve van, mutassák ki nekem ebből az önök alapelveit tartalmazó 1867: XII. t.-cikkből, hogy milyen jogosultsággal nevezik önök ezt a hadsereget közösnek. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Emlékszem rá, t. ház, hogy néhány évvel ezelőtt nagy viták folytak itt a képviselőházban az akkori miniszterelnöknek, Wekerle Sándornak egy kijelentése folytán, a melyben ő az 1867: XII. t.-cikket mint megváltozhatatlant állította oda. Az akkori miniszterelnöknek ez a kifejezése azután minden ellenzéki oldalról visszautasított, megtámadott és heves parlamenti vitákra szolgáltatott alkalmat. Hát egészen furcsa helyzetben érzem magam, a mikor én most kénytelen vagyok az 1867: XII. t.-cikkeknek megváltoztatása ellen, de nem törvényes megváltoztatása ellen, hanem a becsempésés által való megváltoztatása ellen állást foglalni. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mert önök ma már nem beszélnek ugyan róla, de még néhány évvel ezelőtt hirdették ennek a törvénynek a megváltozhatatlanságát és az alatt már megváltoztatni törekedtek a gyakorlatban, kéz alatt igen helytelenül és ezzel a törvénnyel is ellentétben álló kifejezéssel. Az 1867: XII. t.-cikkből a hadsereg közösségét senki kimagyarázni és dedukálni nem fogja; annál kevésbé lehetséges ez, mert hiszen abban a törvényben gondosan és ismételt hangoztatva van Magyarország állami önállósága és függetlensége.

Rövid néhány héttel ezelőtt, mikor az osztrák Reichsrathban egy ellenünk intézett támadás visszautasítására volt szükség, Hodossy Imre t. képviselőtársam egy igen szép beszéd-

ben, rendkívül alapos, nagy gonddal összeállított közjogi fejtegetésben reámutatott arra, hogy az a magyar állami függetlenség, önállóság, a mit egyszerűen úgy fejezünk ki, hogy »magyar állam szuverénitása«, hogy az milyen kétségbevonhatatlan fogalom. Tökéletesen egyetértek az ő fejtegetésével; de arra kérem akkor őt is és e háznak a túloldalán ülő t. tagjait, hogy ha a magyar állami szuverénitást ilyen kétségbevonhatatlannak, minden vitán felülállónak állítják, akkor következetesen ragaszkodjanak annak koncepcziáihoz; mert egy szuverén állam az ő hadi erejét senki mással, sem egy más fejedelmével vagy uralkodóházzal, sem más állammal meg nem oszthatja, mert abban a pillanatban, a melyben megosztja, a melyben elismeri annak közösségét, abban a pillanatban megszűnik a szuverénitása. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Épen azért hivatkozik az 1867: XII. törvénycikk annyiszor erre a magyar állami szuverénitásra.

Érezhette azt Deák Ferencz nagyon jól, hogy mikor közös érdekű viszonyokat állapítanak meg, bizonyos közös kormányzatot, közös kormányzati szerveket állítanak fel, akkor nagyon is szükséges hangoztatni azt, hogy a magyar állam szuverénitásából azért nem adott fel semmit. Ez a törvény akkor alkottatott meg, a mikor rövid néhány héttel előzőleg a koronázási eskü letétt és a királyi hitlevél kiadatott. Méltóztassék elolvasni a koronázási esküt és a királyi hitlevelet. Azokban is erős és világos szavakban van a magyar állami szuverénitás elismerve és biztosítva. Hát akkor, a mikor a szuverénitásból egy jottát sem akartak feláldozni, akkor a hadsereget tették volna közössé, az állami szuverénitás e legfontosabb és legerőteljesebb kifejezését?

A hadügy közösségéből tehát, mint az előbb kifejtettem, nem folyik a hadsereg közössége, és a mint már szintén volt szerencsém rámutatni, az a szövetséges viszony, a mely Magyarország és ő Felsője többi országa és tartománya között létezik, nem járhat egyéb következménnyel, mint azzal, hogy Magyarország a saját hadi erejével, Ausztria pedig a maga hadi erejével teljesíti azt a kölcsönös és viszonyos védelmi kötelezettséget, a melyet az 1867: XII. t.-cikk megállapít.

Azt hiszem, hogy az elmondottakban eléggé kimutattam azt, hogy a közös hadsereg kifejezésének nálunk törvényes alapja nincs. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Pongyola, vulgáris kifejezés ez, a melynek lehet — a mint mondtam — jogosultsága magánbeszélgetésben, el lehet tűrni kávéházi diskurzusban, de ezt a kifejezést törvénybe iktatni nem szabad. Ha megtörtént eddig, az hanyagságból történt, a kellő ellenőrzés hiánya folytán történhetett, de nem szabad ennek megtörténnie most és különösen ilyenkor, a mikor néhány héttel előzőleg épen ebben az irányban történtek ellenünk támadások. Hiszen

a közös hadsereg fogalmával már csak egy lépés választ el minket a birodalmi hadsereg fogalmától. Mert hiszen az a hadsereg valamely állam hadserege. Hát ha nem a magyar államé, nem is az osztrák államé, akkor kié? Következik az összbirodalom. Ott vagyunk a nagy egésznel, a melyet a chlopyi hadiparancs emleget. Méltóztatni tudni, hogy a hadügyminiszter mai napig sem használja azt a címet, a mely a törvény szerint őt helyesen megilletné. Hiszen a mi törvényeink közös hadügyminisztert ismernek, a közös hadügyminisztérium pedig az ő német kiadványaiban állandóan »Reichskriegsminister« kifejezést használ, és ezt a címet szereti használni. Körber nyilatkozatából, a chlopyi hadiparancsból és ily jelenségekből számtalanszor látjuk, hogy meg van állandóan az a törekvés, hogy Magyarországot valami nagy egészbe beleolvastani szeretnék, és ennek a törekvésnek semmi egyéb nem állhat utjába, csakis a magyar törvényhozásnak lelkiismeretes és öntudatos állásfoglalása. *(Helyeslés balfelől.)*

Mert, uraim, ha mi a mi közjogi állásunkat és függetlenségünket nem tudjuk megvédeni, ha a legnagyobb féltékenységgel és minuciozitással az ilyen helytelen kifejezések becsempézése ellen nem tiltakozunk, akkor megtörténhetik az, a mit az előadó ur a múlt ülésben tett, hogy hivatkoznak erre a törvénytelen használatra, mintha az közjogi forrás volna és akkor nem vehetjük rossz néven, ha »előkelő idegenek« beleavatkoznak a mi közjogunkba és végiggázolnak rajta. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Ezért pártolom és elfogadom azt a határozati javaslatot, melyet Szederkényi t. képviselőtársam nyújtott be, melyben az a kifejezés használtatik, melyet egyedül tartok helyesnek és közjogunkkal megegyezőnek, t. i. a magyar hadsereg kifejezése. A mennyiben azonban Szederkényi Nándor képviselőtársamnak határozati javaslatát nem fogadnák el, a mi mindenesetre nagyon szomorú jelenség volna és igen sajnálatos fényben tüntetné fel a magyar törvényhozás önértétét, ajánlom azt a szövegezést, a mely 1868-tól 1874-ig volt használatban és a mely, ha nem is egészen korrekt, de sokkal korrektebb a »közös hadsereg« kifejezésnél. Az én ellenindítványom szerint a cím ekkép hangzanék: »A magyar sorhadi csapatok, haditengerészet és honvédség számára megállapított ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fentartása.« *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Az ülést 10 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Az ülést újból megnyitom.
Endrey Gyula jegyző: B. Kaas Ivor!

B. Kaas Ivor: T. képviselőház! Következő határozati javaslatot vagyok bátor a címre vonatkozólag beterjeszteni. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

»Ellenindítvány a 404. számú törvényjavaslat címére vonatkozólag. A cím helyett tétesék: Törvényjavaslat a magyar hadseregnek, mint az összes hadsereg kiegészítő részének számára az 1889. évi VI. t.-cz. 8., 14., 25., valamint az 1890. évi V. t.-cz. 3. és 14. §-ai rendelkezéseinek megfelelőleg az 1903. évtől számitandó 10 esztendőre megállapítandó ujonczjutalék tárgyában.« (*Helyeslés balfelől.*)

T. ház! A hadsereg a folyó év január elseje óta ex-lex állapotban van. Ezt, ha beigazolnom kellene, igazolnám Münnich Aurél előadó ur legutóbbi beszédével, a ki egész határozottan beismerte ezt a szomorú helyzetet, a mikor azt mondotta (*olvassa*): »1899 óta évről-évre, sajnos, kénytelen volt a magyar országgyűlés az ujonczjutalékok megszavazni azért, mert a szerves véderőtörvény a maga egészében nem feküdt a ház előtt, mivel azt nem lehetett tárgyalni.«

Ugyanezt a felfogást állapítja meg a törvényjavaslat indokolása, a mikor beismeri, hogy (*olvassa*): »Ezen ujonczlétszámok az 1889. évi VI. törvényczikk 15. §-a értelmében 10 évre voltak érvényesek, mely határidő az 1898. évben lejárván, minthogy a viszonyok az 1899., 1900., 1901. és 1902. években sem változtak, a fennebb említett törvénnyel megállapított ujonczlétszámok az 1899. évi II., 1900. évi I., 1901. évi I. és az 1902. évi I. törvényczikkeken évről-évre változatlanul fentartattak.« Tehát úgy a törvényjavaslat indokolása, mint az előadó ur szavai kétségtelenül bizonyítják, hogy az 1889-iki védtörvény a maga egészében lejárt, mert 10 évi határidőre alkottatván, ezen határidő elmúltával kötelező erővel létezni megszűnt. Epen azért állott be annak a szüksége, hogy az egymásután következő kormányok betérjesztettek törvényjavaslatokat, a melyeket azon rövid szóval szoktak jellemezni, hogy egyévi provizóriumok a hadsereg törvényes létszámának megállapítására. Ebből az okból találkoztunk évről-évre a különös körülménnyel, hogy két törvényjavaslatot kapcsolatosan kell tárgyalnunk, mert az első meghosszabbítja a már nem létező véderőtörvényt, a második pedig ennek alapján szavazza meg az ujonczokat. A második törvény megfelel a véderőtörvény azon rendelkezésének, hogy az ujonczok évről-évre szavazandók meg, az ujonczlétszám azonban a régi törvény szerint 10 esztendőre volt megállapítandó. Mi következik ebből? Hogy a hadsereg, sajnos, ex-lex állapotban van.

A helyzet ugyanaz, a mi a közös vámterület kérdésében beállott, — hogy hasonlattal éljek — midőn letelvén a kiegyezés, a melyet elfogadott a magyar törvényhozás, de az osztrákok mellőztek, s nem lévén megállapítva a vámközösség, provizóriumok jöttek, és ezekben irtuk mi törvénybe királyi szentesítéssel azt a kijelentést, a mely a Széll-féle formulában van megfogalmazva: hogy Magyarország az önálló vám-

terület jogalapján állva, tartja fenn a viszonyosság feltétele, s egyéb feltételek mellett a vámközösséget és annak mindenféle módozatait. Szakasztott ugyanaz az állapot ma a hadsereg nézve. De az, a mit mi hallottunk erről az oldalról és amonnan is, az előadó urtól is, a közös hadsereg nomenklaturájára, szervezetére stb-re vonatkozólag, ez mind az ex-lex állapotnak bekövetkezésével jogilag megszűnt, erejét veszítette. Tényleg, a valóságban nem változott az állapot. A hadsereg úgy van szervezve az 1867: XII. t.-czikk szerint, a hogy volt, semmi lényeges dolog annak belső szervezetére, vezényletére nézve, szóval semmiféle tekintetben nem történt; azonban a jogalap, a mely 1867 után következett, vagyis az összes véderőre vonatkozó törvények mind elvesztették hatályukat és ma már nem létezőknek tekintendők. Ez tehát hibája Münnich képviselő ur felfogásának, a ki beszédében ismételve hivatkozik azokra a törvényekre, a melyek a kormány által benyújtott törvényjavaslat címében is felsoroltatnak, de a mely törvények, t. i. az 1889. és 1890-iki törvények, mint joghatályljal bíró törvények, ma már nem léteznek.

Már most, ha ez áll, mit tehettem egyebet és mit tehet a törvényhozás egyebet, mint hogy, a miként Széll Kálmán megcselekedte a vámkérdésben, ugyanugy jár el a katonai kérdésben, s azt mondja — a mint én is indítványozni bátorkodom, hogy az a cím vétessék alapul, a mely a még most is és folytonosan jogerővel bíró 1867-iki törvényben foglaltatik, s az intézkedések azután történjenek a czélszerűség belátása és megítélése szerint. Az a cím pedig nem lehet az, a mely itt ebben a törvényjavaslatban van, hanem csak az, hogy: »a magyar hadsereg, mint az összes hadsereg kiegészítő része számára megállapítandó ujonczok«. Ebből indulok ki.

És most legyen szabad még azt is kiemelnem ebben a czimben, a mely előttünk fekszik, hogy az az ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fentartását indítványozza. Hát ez akkor, mikor ezt a törvényjavaslatot benyújtották, logikus és helyes cím volt; akkor még azok a törvények, a melyekre itt hivatkozások történtek, nem veszítették el határidőhöz kötött érvényességüket, akkor még az ujonczmennyiség megszavazása az 1903. évre szólott, azt tehát meg is lehetett szavazni; hanem az mégis csak egy logikai képtelenség, hogy valaki megszavazzon, vagy fentartson ideiglenes törvényeket, provizóriumokat az 1903. év végéig, a mikor már az 1904-ik évben vagyunk. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon*) Ez a logikátlanság, t. képviselőház, nem csak olyan véletlen, avagy játék a fogalmakkal és az évszámokkal, mert ennek — a honvédelmi miniszter ur bizonyára igazat fog nekem adni — nagyon lényeges következményei is vannak az ujonczozásnál. Tessék csak megfontolni a dolgot. Az 1903. évben ujonczozás nem volt. Az 1904-ik évben lesz ujonczozás

egy vagy kettő. Törvény ugyan nem rendeli, de a praxis szerint mindig három esztendei hadköteles legénység szólíttatik a sorozóbizottságok elé. Az 1903. évben sorozóbizottság elé kellett volna állni a 21, 22 és 23 éves ifjaknak, illetőleg azoknak, a kik 1880-ban, 1881-ben és 1882-ben születtek. Már most, ha az 1904. évben történik az ujonczozás, behivandók az 1881-, 1882- és 1883-ban született legények. De mi történik az 1880-ban született fiatal emberekkel? Azok egyszerűen kiesnek, mert a törvényes szokás — törvényt nem mondhatok — értelmében azok nem kötelesek immár a sorozóbizottság elé állani; azok belesznek a póttartalékba.

Halász Zsigmond: Azok, mint elmaradottak, besoroztatnak!

B. Kaas Ivor: Hiszen kapok majd felvilágosítást; de hogy ez igen lényeges nehézség, az bizonyos és én nem tudom, hogy hogyan szándékozik ezen a t. katonai kormány túlesni. A dolgot helyesen csak törvényes intézkedéssel lehet elintézni, már pedig ez ebben a törvényjavaslatban kifejezve nincs; e törvényjavaslatban ugyanis nincs kimondva az, hogy visszaható erővel bír, ha tehát e javaslat törvényerőre emelkedik, az a törvény visszaható erővel nem lesz felruházva. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*)

Ez a hadsereg ex-lex állapotának csak egyik nem szerencsés következménye, csak egyik olyan dolog, a mely a hadsereg rendes kiegészítésére zavarólag hat. Jól tudjuk, hogy más tekintetben is előállottak zavarok. Hiszen már a két újonczjutaléknak egy esztendőben egyidejűleg való kiképzése is végtelen nehézségekkel jár; az altisztekre nézve is előállhatnak bizonyos bajok; szóval egy egész sorozata van a zavaroknak, a melyek mind ezen ex-lex állapotból következnek. Hanem, t. képviselőház, ezen állapotnak még sokkal sulyosabb következményét látjuk abban, hogy a hadseregben a fegyelem — ugy látszik — fogyatékosná vált; fogyatékosná vált pedig azért, mert a jogalap ingott meg; (*Ugy van! balfelől.*) a jogérzet volt a katonákban megsérteve, mert a törvény háromévi szolgálatra kötelezi őket és mert a három év a legtágabb magyarázat mellett is letelt, ennek folytán pedig ők ugy érzik, hogy nekik igazuk van; hogy ők hazamehetnek és a fegyverszolgálatot megtagadhatják; megtagadhatják azért, mert nincs törvény. Tényleg nincs törvény, mert az ex-lex állapottal megszűnt a törvény, a mely őket a katonai szolgálatra kötelezné.

Én sajnálattal ismerem be, hogy egy ellentétes állapot van itt, egy nagy zavar, a mely a katonai törvényeknek kötelező ereje és a civíl törvényeknek ezuttal felmentő ereje között előállott. Az a szegény, szerencsétlen katoná, a ki ott Bileken, a ki ott Debreczenben a börtönben sinylődik, magát civílnak érzi,

mert kiszolgált; magát jogában, egyéniségében, szabadságában megrontottnak tudja, ellenben annak a szegény katonának a tisztje, a ki a Dienst-Reglement-val és a katonai törvénynyel áll elő, azt mondja: »Rám nézve ez kötelező«; azt mondja: »Te vétettél a katonai fegyelem ellen, én tehát köteles vagyok téged így megamugy megbüntetni.« Minden ex-lex-állapotnak ilyenek a következményei. Hát nem sinyli-e az egész ország — de nemcsak a mi országunk, hanem a szomszéd osztrák birodalom is, — a gazdasági és pénzügyi ex-lex-állapotoknak mindenféle hátrányait? Már mondva volt itt, hogy ezen ex-lex-állapotba semmi szín alatt sem lett volna szabad bejutni, és ha én alkotmányos kormány és miniszterelnök vagyok, — szemrehányást teszek Széll Kálmánnak — nincs az a hatalom, a mely engem arra szoríthasson, hogy én törvényen kívüli állapotban, (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*) tehát törvénytelenül (*Ugy van! balfelől.*) kormányozzam az országot és tegyem meg azokat az intézkedéseket, a melyek az állam-raison szempontjából lehetnek szükségesek, lehetnek nélkülözhetetlenek, lehetnek igazoltak, de a melyek az alkotmányossággal össze nem férők és minthogy mégis belement ebbe az ex-lex-állapotba, azért vonta le vagy volt kénytelen levonni annak következményeit is, és bukott meg. Most itt van a katonai ex-lex. Vajjon a katonai ex-lex, vajjon a hadsereg megbontása nem olyan végzetes, vagy talán még végzetesebb-e, mint maga a finanziaális ex-lex-állapot? (*Ugy van! balfelől.*) Hol és hogyan lehetséges az, hogy valamely alkotmányos kormánynak a feje, valamicsoda elfogultságnak vagy hiúságnak engedve azt képzelje, hogy ő belemehet a katonai ex-lex-állapotba és bele viheti abba a hadsereget; hogy ez neki — majdnem azt mondanám, hogy mir nix, dir nix — sikerülni fog és ebből semmiféle kellemetlenebb következménye nem lesz, legfőlebb az, hogy egy héttel előbb, vagy egy héttel utóbb ujonczoznak, s hogy neki alkalmá lesz siránkozni a póttartalékosok nyomorúságán.

Az ex-lexnek ezen pontjához értem. A kiszolgált katonák az ex-lexben nem akarnak tovább szolgálni. A póttartalékosokat az ex-lexben micsoda törvény készíti, hogy a behívásnak engedelmeskedjenek? Ők engedelmeskedhetnek, tekintve egyéni biztonságukat a hatalmi, kormányzati erővel szemben. (*Ugy van! balfelől.*) Lehet, s okosan teszik, ha nem lépnek a lázongás terére, ha nem teszik ki magukat és családjukat azon szörnyű következményeknek, melyekkel a katonai fegyelem meg nem tartása jár. Én óhajtóm és kívánom, hogy senki sem szenvedjen Magyarországon többet, mint a mit eltűrni kénytelen a szolgálat természeténél fogva, mert hiszen a póttartalékosoknak effektíve ott szolgálatokat tenni nagy áldozat, de hogy ezenfelül még börtönbe vetessenek, mert ugy érezték, hogy törvény nem-

létében őket semmiféle cziivilhatóság nem kényseritheti fegyvergyakorlatra, ez már oly állapot, a miért a felelőséget viselje az a kormány, a mely törvénytelen rendeleteket kibocsát és végrehajt. *(Helyeslés balfelől.)*

Vancsó Gyula: Kénytelen vele!

B. Kaas Ivor: Én a felelőségnek semmiféle parányát, mely ebből engem ér, magamtól el nem utasítom. Én tudom, hogy ezen helyzetnek nyomasztó nagy sulya és azok az állami fontos tekintetek, melyeket a honvédelmi miniszter ur szives volt nekünk előadni, nagy nyomaték-kal bírnak. De viszont állítom azt, hogy az a főoka ezen állapotok bekövetkezésének, a ki nem mérlegelte helyesen a viszonyokat, s egy egész éven keresztül nézte tétlenül, míg kifejlődött a hadseregre nézve is az a borzasztó helyzet, hogy ex-lexbe hoztak ott százazereket. *(Ugy van! balfelől.)*

Hát kérem a póttartalékosok! Itt van a kolozsvári eset. Hiszen csak egy hatósági személynek a cselekedete. De mutatja azt a nehéz felfogásbeli különbséget, a hazafias kötelességeknek azt az összeütközését, midőn azt kérdi magában az a tanácsos, vagy az a hatósági személy, vagy törvényhatóság, mely fel van szólítva, hogy hajtson végre egy, a póttartalékosokat behívó rendeletet, törvényes-e vagy sem? Ha törvényes, végrehajtom; ha nem törvényes, nem vagyok rá feljogosítva, és illetéktelen vagyok. Vagy a magyar törvény ellen vét, vagy a hatósági fegyelem ellen.

Ilyen helyzetbe szorították az összes magyar tisztviselőket!

Lehetnek, a kik az ilyen dolgon könnyen keresztülesnek, azt mondván: nekünk ezt felülről parancsolják, hát megteszszük. Hiszen talán nekik könnyebb, de annak a póttartalékosnak nehezebb, mert az a hatóság csak a közvetítést viszi, és láttuk Kolozsvárt, hogy az is vonakodik a rendeletet végrehajtani; de annál a póttartalékosnál, ha ő törvény szerint és meggyőződése szerint fel van mentve a katonai szolgálat alól, vajjon az engedelmességnek megtagadása micsoda eljárás alá esik, ki fogja azt megítélni, magyar cziivil bíró-e, a melyhez a póttartalékosok tartoznak, vagy pedig a hadbíró? És tegyük fel, hogy a hadbíró elé állítatnak az otthon maradt póttartalékosok; hát akarhatja-e a magyar kormány, elvállalhatja-e azért a felelőséget, hogy egész Magyarországon ismetlődjenek a bileki esetek a póttartalékosokkal és családapákkal, s hogy a katonai börtönök és kaszárnnyák megteljenek elhurczolt polgárokkal? *(Ugy van! balfelől.)*

A miket itt mondok, azokat nagyon komolyan értem és érzem. Tudom, mennyire sulyos és türhetetlen a hadseregnek, a fegyveres erőnek ex-lexbe jutása, a hol a fegyveres erő állítatik szembe a törvényes erővel. Ezek a következményei az olyan észben előrelátást nem tanusító politikának, a melyet itt nem ma, hanem

évek óta tapasztalunk, az u. n. provizóriumokkal való gazdálkodásnak, a mit Bécsben Taaffe egyszer úgy nevezett: Es wird fortgewurstelt. Ha nincsen véderőtörvény, hát csak legyen ujoncz, csak legyen delegáció, csak legyen egy olyan törvény, mint a milyen ebben a javaslatban van; egyik esztendőről a másikra és azután: es wird schon gehen. Ezt lehet egy évig, két évig, a törvény indokolása szerint már a harmadikig viinni, de a negyedik esztendőben ez a provizóriumos bölcsesség ime csütörtököt mondott. És azért javaslatomban már a czimnél felvettem azt, hogy az 1903-ik évtől számítandó tíz évre megállapított ujonczjutalék tárgyában hozassék meg a törvény. Jöjjünk ki az ex-lexből; ne megint egy kis provizóriummal, a mely, mint Janus egy kicsit hátranéz 903-ra, egy kicsit előre néz 904-re, azt sem tudja, hogy mit csináljon a 903-mal, azt sem, hogy mit a 904-gyel; hanem jöjjünk ki a provizóriumból, állapítsuk meg az ujonczlétszámot tíz esztendőre. Azt hiszem, a leglojálisabb politika az, mely azt kéri a kormánytól, hogy a hadsereget, ugy azt, a melyet közösnek neveznek és a melyet én is közösnek ismerek el 1903 deczember végéig, és ha újból úgy hozzák a törvényt, hát közös lesz, mint azt a hadsereget, a mely a törvény értelmében magyar, a melyről nekünk rendelkezési jogunk van, ne tegyük ki annak a kockázatnak, hogy az hánykodik-vetődik hónapról-hónapra, évről-évre, és senki sem tudja, mi itten a kötelező, mi itt a törvény, mennyi az ujoncz, mennyi a póttartalékos, ki hova tartozik, senki sem tud semmit: es wird fortgewurstelt. *(Ugy van! balfelől.)*

Igy nem lehet nagy intézményeket fentartani, így nem lehet nagy politikát csinálni; így lehet taktikázni, így lehet ügyeskedni, így lehet kormányokat buktatni, kormányokat alakítani, de nem lehet államokat fentartani, nagyhatalmi politikát folytatni, tekintélyt szerezni, ezeket ily módon csak kompromittálni lehet. *(Igaz! a baloldalon.)*

És miért kérem én, hogy ebben a törvényjavaslatban, annak czimében és szövegében az ujonczlétszám tíz évre állapíttassék meg? Mindenekelőtt a hadsereg érdekében, mint országunkra és a velünk szövetséges viszonyban álló Ausztriára való tekintettel az egész védszervezet konszolidációjának érdekében. De nemcsak azért. Népképviselő vagyok, a nép érdekében is.

Az a párt, a melyhez tartozni szerencsém van, a mint a katonai javaslatok felmerültek, rögtön azt az álláspontot foglalta el, hogy több katona ne adassék, mint eddig, több teher az országra ne hármozzék, mint a mennyit eddig elviselt és elviselni alig képes. Hiszen az ujonczlétszám felemeléséből indult ki a parlamenti háboru, a mely immár a parlamenten kívül is hullámszik és zavarja közbékénket. Ebben a létszámemelési kísérletben látom én annak okát,

a mit előad a mi törvényjavaslatunk indokolása, hogy ugyanis azok a viszonyok, a melyek az ujonczjutalék ujonnan tizévi érvénynyel való megállapítását eddig meggátolták, még most is fennállanak és azért újabb törvényt szükséges alkotni, a mely ismét egy évre, az 1903. év végéig meghosszabbítja stb. Azt mondja az előadó ur, hogy »mert a szerves véderőtörvény a maga egészében nem feküdt a ház előtt.« Hát miért nem feküdt a ház előtt? Nem azért, hanem, mert az ujonczlétszám megállapításával nem tudott tisztába jönni maga a kormány sem itt, sem Bécsben, nem tudott megállapodni abban, hogy minő szervezettel, mennyi legénységgel, milyen költséggel kívánja fentartani a hadsereget, úgy azt a részt, a mely Ausztriából és Magyarországról közösen egészítetik ki, mint azt a részt, a mely egyedül Magyarországra tartozik, a honvédséget.

Sem az egyikre, sem a másikra nézve a kormány nem tudott megállapodásra jutni, mert azok az intencziók, a melyek a hadsereg fejlesztését a mértékeltenségig túlhajtották, azok az intencziók akadályokba ütköztek, nem itt a parlamentben, hiszen ez a parlament ezekről még nem is tudott, még a véderőtörvényjavaslat valahol a fiókokban hever, vándorol Bécs és Budapest között hol fel, hol le, titkát képezi a monarchia hadügyi intézőinek. Hát nem bírtak megállapodásra jutni. A létszám miatt nem bírtak, mert a fejlesztést infinitum, a határtalanságig, a végtelenségig, az önkénynek tetszéséig akarták kiterjeszteni, hogy a magyar törvényhozástól, az osztráktól is elvonják a dispoziციót az ujonczlétszám felemelése tekintetében. Ez okozhatta, — nem képzelek egyebet — hogy 1898 óta máig véderőtörvényjavaslatot nem láttunk és ennek folytán az ujonczjutalék csak évről-évre állapítható meg. De ha mi most ezen alkalommal kimondjuk, hogy 10 évre állapítjuk meg azt az ujonczjutalékot, a mely ebben a törvényjavaslatban foglaltatik, nem kevesebbet, mint a mennyi a mostani hadsereg fentartására szükséges és nem többet, mint a mennyit elbirunk viselni, akkor felfogásom szerint nekünk még a bécsi katonai körök is köszönettel tartoznak, hogy őket kimentettük abból a hinárból, a melybe ma belemerültek.

(Az elnöki széket b. Feilitzsch Arthur foglalja el.)

Ránk nézve pedig egy ilyen 10 éves megállapodás micsoda előnnyel jár? Azzal, hogy tudjuk, hogy hányadán vagyunk, hogy megmondhatjuk választóinknak és a polgároknak, hogy mi nem vagyunk érzéketlenek hazánk véderősüksége iránt, mi odaadással viseltetünk királyunknak nagyhatalmi állása iránt, mi megadjuk mindazt, ami idáig szükséges volt ezen nagy czélok biztosítására, de a jövő 10 esztendő nem lesz rosszabb a békére, mint az elmúlt 10—20

esztendő, a mi akkor elég volt, legyen elég most is 10 esztendőre, és akkor nyugodtak lehetünk, hogy a mi szegény népünk nem lesz úgy túlterhelve, hogy összeroskadjon a katonai terhek alatt. Akárhogyan vesszük is a katonai kérdéseket, annyi bizonyos, hogy pénzügyileg máris a végsőig kimerült az ország. Nem akarok egyebet mondani, de micsoda nagy rendkívüli új befektetéseket kíván a hadsereg, a melyeket megadunk, meg is kell adnunk, mert a fegyverzet egyenlőségében takarékoskodnunk nem lehet! De egyszersmind figyelmeztetem a t. túldoldalt és magát a kormányt, hogy időközben ők felemelték a quótát, s ha most felemelik az ujonczlétszámot 10 esztendőre, akkor ebből olyan fokozott új terhek hárulnak Magyarországra, a melyek teljesen a finanziaális tönkbe viszik a pénzügyi kormányzatot. (Igaz! Ugy van! balfelől.) Ha mindazonáltal a katonai kormányzat azon az állásponton áll, hogy fejleszteni akarja a hadsereget és annak véderejét az 1867-iki törvény szerint a népszám növekedése arányában, akkor ismét egy súlyos kérdés merül fel, az, hogy melyik részét a hadseregnek fejlesszük: azt-e, a melylyel nem mi diszponálunk, hanem a bécsi hadügyminiszterium disponál, azt-e, a mely a magyar államiságnak minden attributumát nélkülözi, avagy fejlesszük azt a részét, a mely fölött országunknak és törvényhozásunknak jogai teljes mértékben fenn vannak tartva. Megint egy kulcsa annak, a miért homály uralodik ebben a törvényjavaslatban, annak czimében is, a mely miatt nem állapítjuk meg tiz évre az ujonczlétszámot, mert nem akarják megkötni, hogy a közös hadseregnek csak annyi ujoncz jusson ezután is, mint eddig, hanem jusson nem több vagy kevesebb, de csak több és mindig csak több. (Ugy van! balfelől.) Nekem pedig nem jogosulatlan felfogásom az, hogyha szaporodik a létszám, ha módunkban van a hadsereget fejleszteni, akkor fejlesszük azt a honvédséget, (Ugy van! balfelől.) a mely a mi vérünkéből való vér, tisztikarában is, (Ugy van! balfelől.) a honvédséget, a mely a mi nyelvünkön kormányoztatik, a mely a mi zászlónkat viseli; fejlesszük azt és ha honvédségünket fejlesztjük, akkor fejlesztjük egyuttal azt a véderőt, azt a haderőt is, a mely királyunknak trónját és királyunknak többi államait is minden külső ellenség ellen megvédelmezni életével és vérével köteles és kész. (Élénk helyeslés balfelől.)

Ennek a törvényjavaslatnak vannak egyéb hiányai is, a melyek a czimében már teljes mértékben nyilvánulnak. Nevezetesen az, hogy nem hivatkozik az 1889: VI. törvényczikknek csak 14. §-ára. Ezzel szemben indítványozom, hogy a 8. és 25. §-ra is történjék hivatkozás, a mennyiben az a törvény ugyan erejét veszítette, létezni megszűnt, de hogyha valamely részét a viszonyokra, azok folytonosságára való tekintettel fenn akarjuk tartani, azt meg kell nekünk neveznünk, mert minden többi része a

katonai ex-lex által ugyanis elesett. Tehát nem elég nekünk a 14. §., hanem meg kell említeni mindazokat a szakaszokat, a melyek a hadsereg pótlásával összefüggésben vannak. A 14. §. t. i. nem szól egyébről, csakis az ujonczlétszámról, hogy az megállapittatik 42.711 ujonczban. Ellenben a 8. §. állapítja meg, hogy póttartalékosok is vannak, tehát a póttartalékosoknak is egy része ahhoz a hadsereghez osztatik be. A 25. §. pedig, a mint köztudomásu, szól az egyéves önkéntesekről, hogy ezek is oda tartoznak a létszám megállapításához. Ezeket a szakaszokat tehát nem kell kihagyni, mert ha azok kihagyatnak és érvénytelenekké válnak, akkor sem a póttartalékot nem lehet a közös hadsereghez többé behozni, sem az egyéves önkéntes intézményt nem lehet többé törvényesen fentartani. Ezt a pótlást is bátorkodtam a magam javaslatába bevenni.

Ugyanugy jártam el a honvédekre vonatkozó részben, hogy t. i. az 1890: V. törvény-cikknek 3. és 14. §-ai is vétessenek be. A 3. §. szól ott a 12.000 ujonczról, a 4. §. intézkedik a póttartalékosokról. Ezeket én bevettém, nem mintha én azokat a szakaszokat jónak tartanám vagy helyeselném, nevezetesen az egyéves önkéntesek két éves szolgálati idejét stb., hanem mert biztosítani kívántam a hadsereget, hogy ezekben a részekben is, ha már ex-lex állapotban van, törvényes alapra juthasson.

Az én egész beszédemből megérthette a honvédelmi miniszter ur, hogy én nem az összebonyolítást, hanem a kibontakozást kerestem. Hogy a kibontakozásnak az utját másként képzelem, mint a hogy a t. kormány és az őt támogató párt eddig cselekedte, ebben, azt hiszem, az események tanúsága nem fog megczáfolni. A kormánynak minden kibontakozási kísérlete sikertelen volt, nemcsak ezé, hanem az előzőké is, mert sohasem fogták meg a kérdéseket a maguk gyökerében, hanem csak expediensekkel igyekeztek boldogulni.

Itt van pl. a parlamenti béke, a mely önk szerint is a külső békének, a hadsereg békéjének, szóval mindennek a kulcsa, Hogy állunk ezzel a parlamenti békével? Annyiszor hallottuk emlegetni, néztük egyszer csendesen, résztvettünk máskor a harczban, és valahányszor kísérletek történtek a kormány részéről ezen béke helyreállítására, a kormány — risum teneatis — mindig azokkal kötött békét, a kik nem harczoltak. (*Derültég a néppárton.*) Én csak úgy fogom fel mindig az ilyen dolgot, hogy ha én egyszer a peres ellenfelemmel ki akarok egyezkedni, mondjuk, a törvényszék előtt, vagy akárhol, hát vele állok szóba, nem pedig egy harmadikkal, a kinek a dologhoz köze lehet, ha beleavatkozik, de a ki abban nem szerepel, abban részt nem vesz. Hát én nemcsak a mostani miniszterelnök urral, hanem Széll Kálmánnal szemben is kijelentettem és ismétellem sokszor, hogy a kibontakozásnak, ha a parlamentben fészkel a baj, a

parlamentben, a parlament előtt, a parlamenti pártok között kell megtörténnie. Utaltam azokra az esetekre, hogy hogyan tettek azelőtt a nálunknál nem kevésbé okos pártvezérek, a midőn összehívták a különböző pártokat közös értekezletre, nem az egész pártot, hanem a párt bizalmával megajándékozott férfiakat, a midőn a ház maga küldött ki egy bizottságot, hogy azokat a kérdéseket, a melyek a nehézségek tárgyát képezték, megvitassák és ekként megállapodásra jussanak. Ezeket mind mellőzték. Mindig holmi taktikai fogásokkal igyekeztek az ellenzékét és a küzdőket kifárasztani, leszerelésre bírni, megosztani, terrorizálni, szóval: mindenféle hiu módokon, csak nem az egyedüli kivezető uton, mert az egyenes ut mindig a legrövidebb és a politikában a legtanácsosabb is. (*Igaz! Ugy van! a néppárton és a szélsőbaloldalon.*)

De nem akarok erre újabban kiterjeszkedni. Hiába való volna ugyanis; hiszen a kormány dispoziciói nem a béke dispoziciói voltak, hanem csak diadalmaskodás az ellenzék letörésének mámorában.

De egy momentumot kiemelek, a mely némileg reményt nyujt. Alig hinnék az urak, hogy ez alatt a Kossuth Ferencz képviselő urral létesült paktumnak azt a részét értem, a mely a Holló-féle indítványban a ház által ugyszólván egyhangulag elfogadott jogi deklarációra vonatkozik. Mert ennek a katonai bonyodalomnak két része van. Az egyik a közjogi rész, a másik pedig a tárgyi nehézségekre vonatkozó rész. Az utóbbiról szóltam már. A jogiról nem szólok, hiszen azt százszorosán kifejtették Chlopy előtt és Chlopy után. Hogy ez az elfogadott jogi deklaráció elégtelen, azt mindenki be fogja ismerni, a ki jogra és törvényre hajt. Ennek tehát legalább egy bizonyos erkölcsi szankcióit kellene adni, a mi nem lehet más, mint hogy ezt a házhatározatot emelje a főrendiház országos határozattá. De még ez sem tökéletes. Nem kívánok törvényt, mert az csak ismétlése volna az előbbi törvényeknek, hanem a miniszterelnök jelentse ki — úgy a mint pl. Ausztriában is az uralkodóra való hivatkozással történt hasonló eset — hogy ez az országos határozat a korona jóváhagyásával találkozik. Csak így lenne lehetséges a chlopy-i parancs által felidézett jogi bonyodalmakat kikapcsolnunk a kérdés megoldásából.

A kérdés megoldásának lényeges második része az, hogy adjon nekünk a kormány erről az itten bujkáló védelmi javaslatról hiteles értesítést. Tudjuk meg, hogy mi a szándéka annak a bécsi, vagy akármiféle miniszteriumnak, hogy a haderőt hogyan fogja fejleszteni, szervezni az immár törvénytelen törvény módosítása után? Hogyan akarhat ily körülmények közt bármely kormány bizalmat tőlünk? Mert tagadom, hogy ez személyi kérdés volna. Nem is egy detailok kérdése ez, hanem egy egész esztendő kinos küzdelmének természete-

tes eredménye, hogy megnyugtató bizalmat csak akkor nyerhetünk, ha világosságot derítenek arra, hogy mit akarnak. A míg ezt nem kapjuk meg, a míg csak azt mondják: Adjatok ujonczot, pénzt, menjete a delegációba, szavazzátok meg ezt 1903-ra és azután 1904-re is: mit érnek el ezzel? Hiszen ha ezt most megszavazzák, most jön az 1904. évi hasonló törvény ugyanazokkal a kérdésekkel, ugyanazzal a bizonytalansággal és nyugtalansággal, az ország akkor sem fogja tudni, hogy a kormány mit akar. Öntsenek tiszta bort a pohárba, akkor azután majd fogjuk tudni, hogy mittevők legyünk. Akkor meg lehet nyugtatni a nemzetet is, a mely a nyugalmat óhajtja, az ellenzékét is, a mely nem azért küzd, hogy csak obstruáljon, hiszen mi már nem vagyunk gyerekek. *(Helyeslés balfelől.)* Tessék bennünket megnyugtani a kormány szándékainak valóságos megismertetésével és a helyzet tisztázásával. És ezen tisztázás alatt nem érthetek egyebet, ha gyakorlatilag fogom fel a dolgot, mint a katonai nevelés ügyének olyatén rendezését, hogy Magyarország csapatai részére biztosítva legyen a jövőre a magyar tisztikar és biztosítva legyen a magyar tiszteknek a magyar hadsereg. Annak pedig a módja igen egyszerű. Nem kell hozzá törvény sem. Nem kell egyéb, mint az összes magyarországi katonai nevelőintézeteknek a magyar honvédelmi miniszter alá való rendelése és az összes idevonatkozó alapítványok átadása a magyar honvédelmi miniszternek, a kinek személye iránt, igazán mondhatom, tisztelettel és rokonszenvvel viseltetünk. Mi annyi bizalommal vagyunk a honvédelmi miniszter ur személye iránt, hogyha ő Felsőge, a kinek ő 30—40 esztendeje hű szolgája, hasonló bizalommal viseltetik az ő miniszterre iránt, nem tudjuk, micsoda nehézség lehetne abban, hogy ezeket a katonai intézeteket, a melyek magyar földön állítottak fel, a melyek a magyar állam tulajdonát képezik és nem az osztrák államét, a hol a mi fiaink neveltetnek, hogy azokat ne az ő osztrák miniszterére bizza, hanem az ő magyar miniszterére, és ha ezt megteszi, ha ezzel nekünk biztosítja a magyar szellemet a hadseregben és a magyar nyelv jövődjét: higgye el, akkor mi nem fogunk küzdeni, hanem odaállunk az ő seregébe és őt támogatjuk a katonai kérdések megoldásában.

Nem fogadom el a czimet, a melyet a bizottság javaslatba hozott, hanem a magam javaslatát terjesztem be. *(Helyeslés balfelől.)*

Endrey Gyula jegyző: Holló Lajos!

Holló Lajos: T. ház! A czimnek az a történelmi fejlődése és visszafejlődése, a mely enél a témánál fenforgott, jellemzi magának a magyar hadseregnek közjogi állását és ennek lehanyaglását. A dolgoknak ebben a fázisában, a Deák-korszakban még mint magyar hadsereg szerepelt a hadsereg a czimben is, a törvényben is és a törvényalkotó képzetében is. Deák Ferencz, midőn az 1867-iki

törvények előkészítése a bizottságban folyt, ekként különböztette meg a fenforgható álláspontokat: lehetne kívánni teljesen elkülönített, önálló hadsereget; ezt mi nem kívánjuk a fenforgó viszonyoknál fogva; lehetne kívánni egy egységes hadsereget, a mely mindenben egy közös, egységes szervezetben oldja meg a közös védelmi kötelezettséget, ezt sem kívánjuk, hanem kívánjuk a magunk részéről azt, hogy a védelem egy olyan hadiszervezet által állapíttassék meg és vitessék keresztül, a mely hadiszervezetben Magyarországnak az az államisága, s önállósága, a mely a közösiügyek kezelése mellett felállítható és megóvható, megőriztessék és megóvassék. Ő mind a két szélsőségtől, a külön magyar hadseregtől és az egységes és közös hadseregtől egyaránt tartózkodott és az 1867-iki törvény megalkotásánál világosan kifejezte azt, hogy mindazt, a mit Magyarország részére reparálni lehet ezen a téren, meg kell óvni Magyarország részére. Érdekes, t. ház, hogy ellenében két áramlat küzdött. Az egyik áramlat volt, az enyhébb, az Andrássy Gyuláé, a másik áramlat, a szigorubb, a Tisza Kálmáné. De ezek csak annyiban különböztek egymástól, a mennyiben a fokozatban az egyik erősebb volt, mint a másik, Deák Ferenczszel szemben mind a kettő ellentétbe helyezkedett akként, hogy ő a magyar nemzeti álláspontot sikeresebben és jobban akarta megvédelmezni, mint a hogy azt Deák Ferencz megvédelmezte. Andrássy, tudjuk, a közös szervezetnek azon intézménye ellen, a mely a delegáció szervezetében megállapítja egy esetleges közös szavazásnak lehetőségét és más ilyen intézmények ellen egész határozottsággal kelt; Deák Ferenczszel szemben éles polemikája volt, s Deák azzal a méltó haraggal és felháborodással utasította vissza Andrássy Gyula beavatkozását, hogy: »Már te is hazárdulónak tartasz engem?« ugy, a mint Ghyczy Kálmán azt hozzá intézett levelében megírta. Andrássy erősebb álláspontra helyezkedett Deákkal szemben, és azt akarta keresztülvinni. A másik álláspont volt Tisza Kálmán álláspontja és politikai társaié, a kik Deákkal homlokegyenest való ellentétben a hadseregben és más téren a két államnak teljes szeparálását és teljesen a perszonal unió alapján való megoldást kívánták. És sajtóságos, hogy midőn ez a két továbbmenő áramlat megkapta a hatalom kezelését, a következő korszakokban, egyik sem abban az irányban fejlesztette a közhatalmat, a mint azt akkor saját álláspontjuk folytán méltán várhatta volna tőlük a nemzet, hanem Andrássy Gyula is ép úgy a visszafejlesztésre tért át, mint a hogy, ki fogom mutatni, hogy Tisza Kálmán a teljes visszafejlesztést eszközölte.

Deák Ferencz még az általa alkotott 1867-i törvényben, mint tudjuk, az egész hadsereg és az összes hadsereg kiegészítő részét képező magyar hadsereget állapította meg. A mint

azonban Andrássy Gyula vette át a miniszterelnökséget és éveken keresztül kezelte a közhatalmat, Deák Ferencznek elbetegedése és a közpályáról lassankint való visszavonulása folytán ezt a magyar hadseregben kifejezett eszmét már szelidített, a hatalomnak tetszetősebb és kevésbé precíz formában fejezte ki a »magyar sorhadi csapatok« kifejezése alatt. Az ő miniszterelnöksége korában ezek a törvényjavaslatok, a mint azt előttem szóló t. képviselőtársaim behatóan kifejtették, évről-évre ezen czim alatt »a magyar sorhadi csapatok részére megajánlandó ujonczok« iktattattak törvénybe, s ezen czim alatt szavaztatott meg a törvény is. De míg ez a kifejezés is Magyarországnak a haderőben való különállását és az egységtől való teljes különbözőségét fenntartotta és felállította, addig már a harmadik visszafejlesztés korszakában, t. i. a Tisza Kálmán-féle korszakban teljesen lesiklottak e térről és az egység fogalmát csempészték be a hadseregbe. Jelentkezett ez itt nálunk a »közös hadsereg« kifejezésben, de már odaát Ausztriában az »egységes és közös hadsereg« elnevezésben. Jól tudjuk, hogy az utóbbi kifejezés odaát minden téren használtatott és látjuk ma is, t. képviselőház, ezt a közös hadurnak legfelsőbb parancsaiban, nyilatkozataiban, a midőn azt mondja az uralkodó: »Ugy, miként eddig, akarom, hogy hadseregem egységes és közös legyen.« Tehát ez az álláspont, ez a közjogellenes elnevezés lett a hadsereg szervezetébe behozva, jellemzésül azon rendkívüli visszaesésnek, a melyet ezen irányban annak a korszaknak igazán helytelen és káros közjogi felfogása és tág közjogi lelkiismerete ezen ország terhére előidézett. (Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)

Ugy voltunk ebben a korszakban, t. képviselőház, mint a mikor látjuk a gazdaságokban, hogy az érett szőlőtőkének fejeit megrohanják az éhes darazsak, azokból minden nedvet kiszivnak, úgy, hogy csupán a külső burok marad meg minden tartalom nélkül. Ezek a politikai faktorok és egyéniségek is, a kik átvették a közhatalom kezelését, egyénileg érvényesítették önmagukat, behelyezkedvén a közhatalom birtokába, de a törvénynek minden olyan tartalmát, a mely nemzeti megerősödésünkre tápot szolgáltatott volna, kiszivták, eltávolították, úgy, hogy csupán a burok, a törvénynek külső váza, a dualizmusnak egyszerű merevsége maradt meg és a merő külső formalitások minden igaz nemzeti tartalom nélkül. Ekként az a dualizmus, a melyet Deák Ferencz még egész határozottsággal úgy állított oda, mint két egyenrangú, paritásos viszonyban lévő és egymástól független állam kapcsolatát, egy üres és értéktelen vázzá lett, a melyből az értékes és nemzeti tartalom egyszerűen fel lett szíva, el lett távolítva.

Ez volt, t. képviselőház, a harmadik ázis, s én sajnos látom a t. előadó ur tegnapi beszédéből, hogy még ezen is át kell esnünk, mert még egy negyedik fázis is be fog következni a

második Tisza-féle kormányzás idejében, a mikor bizonyos kisszerű gúnynyal kezelik azt a kívánságot, a melyet mi a »magyar hadsereg« jelzőnek törvénybe czikkelyezésére előterjesztünk. A t. előadó ur ugyanis arról a székéről gúnyosan szólott t. képviselőtársam Szederkényi Nándor felé, mondván, hogy mit kívánjuk mi a magyar hadsereg kifejezést, hiszen a »magyar« elnevezés benne van a törvényben, ott van pl. az az elnevezés »magyar honvédség«, hát miért nem elégszünk meg azzal, hogy magyar a honvédség és Magyarország részére állapítandó meg az ujonczlétszám; elégedjünk meg a magyar jelzővel ezen a téren, miért akar még további igényeket is táplálni a magyar törvényhozás?

Münnich Aurél előadó: Ezt nem mondtam! Azt mondtam, hogy benne van a törvényben!

Holló Lajos: Bocsánatot kérek, az a visszatevés, a mely az előadó ur megjegyzését ezen az oldalon követte, épen onnan ered, hogy ezt a t. előadó ur elégnék találta és hogy bennünket azzal utasított vissza, hogy a honvédség mellett ott van a »magyar« jelző és ő a magyar álláspontot ebben kielégítve és a »magyar« kifejezés használatának kérdését megoldva látja.

Hát, t. képviselőház, azt hiszem, annyira még sem szabad mennünk, hogy egyszerűen a honvédségre akarjuk redukálni a magyar államiságnak kiterjesztését és hatáskörét, mert akkor még sokkal rosszabb helyzetbe jutunk, mint az első Tisza-korszakban, a mikor a közös hadseregben a magyar állam befolyása valamenynyire biztosítva volt.

A t. előadó ur azt mondja még beszédében, hogy egészen mást jelentenek azok a prezedensek, a melyekre mi hivatkoztunk; egészen más t. i., hogy 1869-től 1874-ig a »közös hadsereg« kifejezés nem használtatott, hanem a törvények cziméül a »magyar sorhadi csapatok« fogadtatott el; a t. előadó ur szerint ugyanis ez az ujonczmegajánlási törvényre vonatkozik.

Münnich Aurél előadó: Ugy van!

Holló Lajos: Ennek következtében tehát most is csak ott lennének használhatók. Én azt kérdezem elsősorban is a t. előadó urtól, hogy ha mi ezen czimet az ujonczmegajánlási javaslatnál fogjuk imeditványozni, vajjon hajlandó lesz-e legalább ott ehhez hozzájárulni?

Münnich Aurél előadó: Nem!

Holló Lajos: Ennek következtében tehát azt hiszem, hogy ez a kifogása érdemileg nem jöhet figyelembe, mert ő azt a czimet nem fogadja el akár ott, akár itt tesszük meg a javaslatot, de azt, hogy az ujonczmegajánlásról szóló törvényjavaslatban más czim jöjjön használatba, mint a minő az ujonczlétszám megállapításáról szóló törvényjavaslaton van: ezt én semmiképen sem tartom logikailag elfogadhatónak.

Münnich Aurél előadó: Az 1899-iki törvényből folyik ez!

Holló Lajos: Az 1899-iki törvényből nem folyik!

Münnich Aurél előadó: Szórol-szóra abból folyik!

Holló Lajos: Majd rátérek erre is, most csak a magyar sorhadi csapatok czimzéséről van szó. Az 1899-iki törvény hatálya évről-évre újból meghosszabbítván, az 1902-ik évi december 31-én hatályát veszttette. Nekünk tehát az ujonclétszám megajánlását külön önálló törvényben kell elhatároznunk és ha ennek helyes czimét meg akarjuk határozni, akkor kétségtelenül korrekt álláspontot csak úgy foglalunk el, ha az ujonclétszám megajánlásáról szóló törvényjavaslatnál hozzuk tisztába, hogy milyen hadsereg, milyen haderő, milyen közjogi állásu hadi szervezet részére állapítjuk meg az ujonczokat és akkor a felajánlás csupán ennek a hadseregnek részére és ezen megállapított létszámnak, mondjuk »folyósítására« és érvénybe-
léptetésére fog vonatkozni. Egészen logikusan és korrekte tétetett meg ennél fogva ez az indítvány, mert itt kell eldőlnie ezen hadsereg közjogi jellegét megállapító kérdésnek.

A másik, a mit Münnich Aurél t. előadó ur mondott, az, hogy ő a »közös« szót, a mely ellen mi itt mindig kifogást tettünk és a mely ellen szintén nagy visszatetszés keletkezett ezen az oldalon, mert az be lett csempészve, mert az nem lett helyesen alkalmazva: egy már előzőleg hozott törvénynek, az 1889-iki szerves nagy véderőtörvénynek egyes kifejezése, ennek a szó-
nak ott történt használata által magyarázza meg. Ebben a t. előadó ur nem mond új dolgot, mert azt kétséggel elismerjük, hogy ez a »közös« kifejezés időközben a Tisza-féle korszakban hozott újabb véderőtörvényben felhasználtatott és a törvénybe felvétel, de ez szemben mi azt mondjuk, hogy az akkor közjogilag inkorrekt és helytelen módon, az ellenzéknek és magának a háznak is kevés ellenőrzése és figyelme mellett jött létre. Ezzel szemben hivatkozunk egy, a t. előadó ur és a t. kormány előtt is értékes törvényre, az 1867: XII. t.-cikkre, a mely alapját képezi az egész hadi szervezetnek; (*Ugy van! balfelől.*) a melyből mindannyiszor ki kell indulnunk, valahányszor ezeknek a viszonyoknak természetét és alapjait elbírálni kívánjuk. Ha egy törvénykönyvben helytelen precedensből kifolyólag helytelen közjogi difinícióval állapították meg egy törvény czimét: úgy akkor, a midőn erre rájövünk és a midőn a törvényhozás ennek károságát belátja, vissza kell térni az alapra és az alából deriválható helyes közjogi determinációkat a maguk eredetiségében kell visszaállítani. (*Élénk helyeslés balfelől.*) Ez, azt gondolom, a lehető legkorrektebb kívánság, a melytől eltérni sem a túlsó, sem ezen az oldalon, a melyen a magyar közjogi álláspontot védelmezzük, nem szabad és a melyet fenn kell tartanunk.

Leghelyesebb mindenesetre a Szederkényi Nándor t. képviselőtársam által kifejezett állás-

pont és indítvány, hogy t. i. mondjuk ki, miszerint a »magyar hadsereg« részére felajánlott ujonczokról van szó. A második álláspont — ha az előbbihez hozzá nem járulnának — a régi precedensnek azon visszaállítására, a melyet Okolicsányi László t. képviselőtársam hozott javaslatba, hogy t. i. »a magyar sorhadihajócsapatok részére« kifejezés használtassék, és végre, hogyha az sem fogadtatnék el, éu a magam részéről egy további ultimátumként kívánám azt, hogy a javaslatban a »közös hadsereg« szó helyett tétessék egy, az 1867: XII. t.-cikknek megfelelő kifejezés, vagyis: »az összes hadsereg kiegészítő részét képező magyar hadsereg és hadi tengerészet valamint a honvédség számára«, a mint az 1867-ik évi törvény ezt megállapította. Ennek következtében csak azon esetben tartanám fenn ezen álláspontot, illetőleg ezen határozati javaslatot, hogy ha mind a kettő gradatim a t. képviselőház által visszautasítottatnék.

Rendkívüli fontosnak találok azon szempontokat, a melyeket határozati javaslataikban előttem szolt t. képviselőtársaim, Rakovszky István és báró Kaas Ivor, voltak szivesek előterjeszteni. Itt csakugyan az ujonclétszám kérdésében egy olyan, nem mondom játék, azt sem mondom bujkálás, hanem olyan tisztátalan és rendezetlen helyzet van, a melyet a t. háznak sokáig eltűrni nem lehet, nem helyes egy oly nagyfontosságú szervezetben, mint a hadsereg. (*Helyeslés balfelől.*)

Méltóztatik tudni, hogy az előző két kormány részéről olyan kijelentés tétetett, hogy mindaddig, míg a szerves véderőről szóló törvény be nem terjesztetik, a létszámfelemeléssel a kormány elő nem fog állani. Akkor nem is kívántak tőlünk semmi egyebet, mint hogy mi addig tartssuk függőben ezen viszontfeltételeket, a melyeket az ellenzék részéről nemzeti szempontból támasztottunk, a mig ez a nagy szervezet be lesz terjesztve. Azonban a t. kormánynak ez az álláspontja újabban megváltozott és többé már nem teszi azt az ajánlatot és nem tartja fenn azt az álláspontot, hogy mindaddig nem fogja a létszám felemelését keresztülvinni, illetőleg a ház elé hozni, mig az a nagy véderőtörvény be nem terjesztetik, a melylyel szemben a viszontfeltételek tekintetében módunkban lesz a legtúlzottabb eszközöket igénybevenni.

Mindez elenyészett, a béke és a megállapodás létrejött mindenféle kikötése nélkül a létszámfelemelés visszautasításának. Ugy tudom és úgy hallom, hogy az 1904. évre nem kívánja a t. hadügyminiszter ur a létszám felemelését, de ha nekünk nincsen garanciánk arra nézve, hogy az 1905-ik évben ez a létszámemelési kérdés a ház elé nem fog ismételtelen jönni és pedig nem fog jönni ilyen provizórikus törvények alakjában, ha erre nézve semminemű megnyugtatóunk nincsen, igen helyes t. képviselőtársainak az a kívánsága, hogy nyiltan és egyenesen mondja meg a hadügyi kormány, hogy mi a

célja a létszámemeléssel és az azokhoz fűzött feltételekkel?

Mi, mikor ez a küzdelem megindult a nemzeti tartalom mellett, mint már ki is emeltem előző beszédemben, a materiális szempontokat is bíráló alá vettük. Rámutattunk az ország anyagi helyzetére és elmondottuk, hogy ez az anyagi helyzet nem türi meg a lényegesebb költségemeléseket a hadügyi téren, ha csak ezzel szemben oly rekompencziók nem nyújtanak, a melyek nemzeti és materiális szempontból is teherkönyvitést jelentenek az országra nézve. Ezért jött előtérbe oly erősen a kétéves katonai szolgálat kérdése, a mely már akkor annyira érétt volt, hogy a volt honvédelmi miniszter ur kijelentette, hogy három-négy hónapon belül egy ilyen irányu előterjesztést és kidolgozott javaslatot fog a ház elé terjeszteni.

A kétéves katonai szolgálat kérdése attól kezdve letűnt a szőnyegről és most a létszámfelemelés kérdésével junctim ezen szolgálati idő leszállításának kérdése egyszerűen elenyészett és nem jött elő a kormányok előterjesztésében oly határozottsággal, mint a hogy azt annak idején hallottuk. Mi a kétéves katonai szolgálati időnek behozatalát főleg teherkönyvitési szempontból (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) és a polgároknak a hadügyi szervezetben való megterhelésének kevesbitése szempontjából is feltétlenül megkivánjuk a jövőben is és ahhoz mindenképp ragaszkodunk, de ennek a kérdésnek belejátszása a hadsereg nacionalizálásába előttünk annyira nyilvánvaló, hogy nem hisszük, hogy a hadügyi kormány sikeres megoldásokat létesíthessen, hogyha nem akceptálja azon nemzeti kívánalmakat és alapokat, a melyeket a hadseregbe be kell vinni ép a teherkönyvités szempontjából.

Ha a miniszter ur sikeres kiképzést kíván két év alatt, akkor nem lehetséges, hogy annak a katonai szolgálatnak ereje olyan improduktív betanulásokra és olyan improduktív munkára fordíttassék, a melyek annak a legénységnek teljesen feleslegesek, értéktelenek és a melyek el is vesznek, mihelyt egyszer nemzeti nyelven, nemzeti oktatásban, nemzeti vezényszó alatt, magyar tisztekkel, saját honfitársaival és azok vezetése alatt fogja a kiképzést megnyerni és ennek következtében az ő katonai hivatását kizárólag erre, nem pedig egy idegen, általa nem ismert nyelv gyötrése folytán előállott fogalomzavarok elkerülésére fogja fordítani. Mi tehát éppen materiális szempontokat, a melyek ezen a téren a kétéves katonai szolgálat alatt elérhető, véltünk a nemzeti szempontok kidomborítása által elérni és annak a hadseregbe való bevitele által eszközölni. Sajnos, a mostani helyzet azt mutatja, hogy a jelenlegi kormány teljesen rideg és elutasító állást foglal el, minek következtében, ha a kétéves katonai szolgálatot akarja behozni, azt, a mint tervezi, nem költségmegtakarításokkal, hanem ellenkezőleg eminens, magas költségekkel szándékozik létesíteni, a mi

ebben az országban mindnyájunk előtt csak újabb aggodalmakat és újabb visszatétést fog szülni a katonai programnak megvalósítása tekintetében.

Mi tehát annak a gondolatnak, hogy az ujonczlétszám felemelése kérdésében a kormány határozott állást foglaljon, feltétlen hivei vagyunk azon kiegészítéssel, hogy nagyon kérjük, miszerint a kétéves katonai szolgálat tekintetében is tájékoztassa az országot, az ez irányban reánk várakozó anyagi terheket, akár szaporodjanak azok, akár kevesbedjenek, legyen szíves a t. kormány előterjeszteni. (*Helyeslés balfelől.*)

Ezek az ex-lex kérdések igazán mindenütt lehetnek helyesek, egyedül katonai téren nem tarthatók azok. Lovászy Márton t. képviselőtársam erre a kérdésre rá fog mutatni, én magam csak nagyon röviden akarok a t. miniszter urnak a Boszniában lévő magyar katonaságnál fennforgó helyzetre nézve egy megjegyzést tenni. Ez pedig az, hogy ő előtérbe helyezi mindig a fegyelem fentartásának szükségességét. Egy politikus és egy magyar ember azonban, a ki szereti vérét és hiveit, ezt a teoriát és ezt az állítást nem fogja kétségbevonni. Mindannyian óvjuk és kell, hogy óvjuk azt a bevonult és benn maradt népet, hogy magát a felsőbbbséggel és fegyelemmel ellenkezésbe hozza, és hogy ő kihívja magával szemben az akár erőszakos, akár nem erőszakos, de mindenestre őt sújtó eljárást. Senki sem tartja magára nézve ezt helyesnek és mindenféle fegyverrel mi is hozzájárulunk ahhoz, hogy ettől az magát saját jól felfogott és az ország érdekében visszatartsa. De ne méltóztassék azt elhinni, hogy a fegyelem az egyedüli szempont, a melyet a katonaságnál figyelembe kell venni, mint alapját annak, a mi a katonaságot az ő magas hivatásának és rendeltetésének czélszerűségére fogja vinni.

Elnök: Kérem a t. képviselő urat, a katonai fegyelem kérdése talán még sem tartozik a czimhez. (*Mozgás és felkiáltások balfelől: Épen odatartozik.*) Azt hiszem, a képviselő ur maga is be fogja ezt látni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Holló Lajos: Én rögtön befejezem a beszédemet.

Ugron Gábor: Két perczzel az ülés vége előtt csinál az elnök bajt.

Lengyel Zoltán: Mindjárt konstatáltatni fogjuk, hogy jelen vannak-e negyvenen.

Elnök: Kérem Lengyel Zoltán képviselő urat, méltóztassék a házszabályokat megtartani és az elnökkel nem vitatkozni.

Holló Lajos: Én köszönettel veszem az elnök ur intését, de látván, hogy Rakovszky István képviselőtársam és mások is a létszámemelés kérdését és más kérdéseket is vettek a czimnél vita alá, sőt határozati javaslatokat is nyújtottak be, én is betérjesztek egy ilyent és azt a felhozott mellékszempontokkal is, habár röviden, indokolom. Csak még annyit akarok ebben a

kérdésben mondani, hogy épen a fegyelem mellett fontos alapja a katonai szervezet erejének a törvényesség is. (*Ugy van! a szélsőbaloldalon.*)

Ha a polgárok lelkéből, szívéből, tudatából és érzéséből a jogosságot és törvényességet a t. miniszterelnök ur ki akarja tépni, akkor azokat oly érzéketlen bábokká fogja alakítani, a melyeknek sem a kormány, sem a hadsereg kellő hasznát nem veszi. Ha a polgároknak nincs meg az a tudatuk, hogy velük szemben törvényes eljárást követnek, ezzel szemben rájuk nézve a fegyelem megtartását talán épen a katonai szervezet teszi nehezzé, míg a szolgálatot, a melyet be kell tölteniök, kinössá teszi. Ezt a körülményt, vagyis a törvényességet feltétlenül szükségesnek kell tartanunk.

Én nem akarok ennél a kérdésnél tovább immorálni, bár még több megjegyzést akartam tenni, de beteresztem határozati javaslatomat a törvényjavaslat címével szemben azon az alapon, a melyet kifejtettem. (*Halljuk! Halljuk!*) Határozati javaslatom úgy szól, hogy a mostani cím helyett ez tétessek: »Törvényjavaslat az 1889: VI. t.-cz. 14. §-a, valamint az 1890: V. t.-cz. 3. §-a rendelkezésének, illetőleg az összes hadsereg kiegészítő részét képező magyar hadsereg, haditengerészet, valamint a honvédség számára megállapított ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fentartásáról.«

Bátor vagyok újolag ajánlani határozati javaslatom elfogadását. (*Helyeslés a baloldalon.*)

Elnök: Tekintettel az idő előrehaladott voltára és a háznak határozatára, hogy fél három óraker az interpellációra tér át, mielőtt ez megtörténék, leszek bátor a t. háznak a legközelebbi ülés napirendjére vonatkozólag előterjesztést tenni.

Javaslom, hogy a holnap, vagyis e hó 8-án d. e. 10 óraker tartandó ülés napirendjére tüzessek ki az 1889: VI. t.-cz. 14., valamint az 1890: V. t.-cz. 5. §-a rendelkezésének, illetőleg a közös hadsereg és hadi tengerészet, valamint a honvédség számára megállapított ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fentartásáról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása. — Továbbá az 1903. évben kiállítandó ujonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslat és több ezzel kapcsolatos jelentés.

Hozzájárul a t. ház? (*Igen!*) Ha a t. ház hozzájárul, ezt határozatképen kimondom.

Következik Lovászy Márton képviselő ur sürgős interpellációja a póttartalékosoknak behívása iránti királyi parancs és a Boszniában visszatartott magyar katonák hazabocsátása tárgyában.

A szó tehát Lovászy Márton képviselő urat illeti.

Lovászy Márton: A tegnapi ülésben, a mikor erről az oldalról szóvá tetetett a póttartalékosok és a Boszniában visszatartott katonák

dolga, a t. miniszterelnök ur álláspontjának indokolásában az foglaltatik, hogy ez a visszatartás törvényesen történt, mert az 1888: XVIII. t.-cz. 1. §-a világosan jogot ad a kormánynak arra, hogy a tartalék első évfolyamát bentartassa. Mindenekelőtt konstatalem, hogy a miniszterelnök ur ez állítása egyenesen ellentétben van a törvényvel. (*Halljuk! Halljuk!*) Az 1888: XVIII. t.-cz. 1. §-a világosan kimondja, hogy az első évfolyambeli tartalék és a három utolsó sorozási évfolyambeli póttartalék legénysége — a mennyiben ezt különös körülmények követelik — az elkerülhetlen szükség mérve szerint és annak tartamára ő Felsége parancsára tényleges szolgálattételre visszatartható, illetve behívható. Itt a t. miniszterelnök ur identifikálja a kormányt ő Felségével. Én igenis elismerem, sőt nagyon is nyilatkoztatom, hogy ő Felségének minden tényét, elhatározását, intézkedését a felelős kormánynak vagy a miniszterek valamelyikének az ő felelősségével kell fedeznie, de mégis csak nagy különbség az, hogy valamely intézkedés a kormánynak ténye-e, vagy pedig ő Felségének ténye, a mely a kormány alkotmányos felelősége által fedezve van, különösen pedig akkor, a mikor ezt a törvény, mint a jelen esetben, kiköti. Hiszen, ha ez lehetséges volna, ha a kormány ő Felsége jogait igénybe vehetné, akkor a törvényszentesítés vagy a kegyelmezés jogait is igénybe vehetné, a melyek szintén ő Felségének személyes jogai, a melyek azután természetesen a kormány által fedeztetnek.

B. Kaas Ivor: Sőt kinevezhetne főrendiházi tagokat és bárókat tuczatszámra.

Lovászy Márton: A jelen esetben, a mikor egy igen fontos és mélyreható katonai intézkedésről van szó, különös súlyt fektetek arra, hogy ez ő Felségének ténye legyen és hogy e tekintetben a törvény szavainak, betűjének és szellemének megfelelően történjék az intézkedés.

Tudjuk, hogy január hó folyamán a póttartalékosok már behívtak és a három évüket kiszolgált katonák Boszniában visszatartattak, ellenben arról, hogy idevonatkozólag királyi parancs jelent volna meg, a mely ezt a behívást elrendeli és ezt a visszatartást megparancsolja, ebben az országban senkinek sem hivatalos, sem nem hivatalos tudomása nincs. (*Ugy van! balfelől.*) Egy cseppet sem csodálkozom azon, hogy akadt Magyarországon oly törvénytudó és törvénytisztelő tisztviselő, (*Éljenzés balfelől.*) a ki akkor, a mikor a póttartalékosok behívására nézve hozzá parancs érkezett, miután az nem törvényen alapszik, annak eleget tenni vonakodott.

Ennélfogva interpellációmnak első pontja, a melyet a honvédelmi miniszter urhoz intézek, ekként hangzik (*olvassa*): »Hol, mikor, kinek ellenjegyzése és felelősége mellett adatott ki az a királyi parancs, melynek folytán az első évfolyambeli tartaléknak és a három utolsó soro-

zási évfolyambeli póttartaléknak egy része folyó évi január hóban visszatartatott, illetőleg behivatott? Különös oldala és része ennek a dolognak, a mi talán épen az előfordult eseményeknél fogva a legfájdalmasabb, a Boszniában visszatartott katonáknak sorsa és ügye. A mikor ezt a kérdést vizsgáljuk, okvetlenül szemünkbe ötlük egy különös jelenség. Itt van a kezemben ez a törvényjavaslat, a melyről most szó van. Ennek indokolása, illetőleg mellékletei kapcsán látok egy kimutatást, a mely kimutatja az 1900. évi népszámlálás alapján Magyarországnak és Ausztriának népességét és azt, hogy ebből mennyi volt külföldön és hol tartózkodik? Ebből azt látom, hogy a népszámlálás alapján a Boszniában és Herzegovinában összeirt magyar honos, tehát a megszállott tartományokban tartott magyar katonák száma 13.607 főre rug, ellenben a Boszniában és Herzegovinában összeirt és a birodalmi tanácsban képviselt országokból való, vagyis osztrák honossággal bíró katonák száma nem is egész 6000, mindössze 5597, vagyis az ottani összes létszámnak 70%-a magyar és csak 30%-a osztrák honos katonákból áll. Itt egy megfordított kvóta van, a mely szerint Magyarország abból a sanyargatásból, abból a legterhesebb és legkellemetlenebb véradóból épen megfordított arányban kell, hogy részesedjék, (*Ugy van! balfelől.*) holott nagyon jól tudjuk, hogy Boszniának megszállása nem volt magyar érdek, ma sem az, hogy abból ma osztrák provinciát csináltak, hogy ott a közszolgálat nyelve a német és ennél fogva ott leginkább az osztrák intelligenciának tagjai nyerne elhelyezést és magának Boszniának gazdasági erői is leginkább az osztrákoknak szolgálnak.

Igy szól a hivatalos kimutatás az 1900-dik évi december 31-dikén végrehajtott népszámlálás alkalmából. Hogy jelenleg, ebben a pillanatban miképen áll ez az arány, azt nem tudom, de azt hiszem, körülbelül ugyanez ma is az arány. Ezt szeretném a honvédelmi miniszter irtól megtudni. Ezért második kérdésem a következő (*olvassa*): »Hivatalos kimutatás szerint az 1900. évi népszámlálás alkalmából a megszállott tartományokban 13.607 magyar honos és csak 5997 osztrák honos katona volt a megszállott csapatok kötelékében. Hajlandó volna-e a t. miniszter ur a képviselőház elé kimutatást terjeszteni arról, hogy az 1904. évi január 1-éről a megszállott csapatokban mennyi a magyar honos és mennyi az osztrák honos katona.«

Harmadik kérdésem ezzel kapcsolatosan a következő (*olvassa*): »Mivel indokolja a t. honvédelmi miniszter ur, hogy a Boszniát és Herzegovinát megszálló csapatokban állandóan sokkal nagyobb a magyar kontingens, mint az osztrák? És hajlandó-e a t. honvédelmi miniszter ur intézkedni ennek a Magyarországra annyira sérelmes aránynak megváltoztatása iránt?«

Jól tudjuk, t. ház, hogy a mult év egész folyamán a dúló politikai harcok közepette a

törvényhozás nem szavazta meg az ujonczokat. Hogy ez bekövetkezett, mindnyájan tudjuk és ennél fogva a szokásos ujonczbevonulás október 1-én nem történt meg! Ez köztudomású volt, azt hiszem, a hadvezetőség is tisztában lehetett vele. Már most azok a következtetések, a melyeket ennek a ténynek ismeretéből le kellett volna vonni, a legegyszerűbbek. Hogyha Boszniában olyan csapatok voltak, a melyek szabályszerű ujonczkiegészítést a mult év folyamán nem nyerhettek és ennél fogva okvetlenül és előreláthatólag arra a rendszabályra rátérni, hogy a harmadik évüket kiszolgált katonákat, nemcsak a mult év utolsó három hónapjában, hanem még a következő, tehát az ideai év januárjában is vissza kellett tartani, akkor a legegyszerűbb dolog arra, hogy ez elkerülhető legyen, az lett volna, hogy azon csapatok, a melyek ilyen szabályszerű évenként megújuló ujonczkiegészítést nem nyertek, felváltassanak olyan csapatokkal, a melyek ezt a szabályszerű évenként megújuló ujonczkiegészítést megkapták.

Ha a t. honvédelmi miniszter ur ez iránt a hadvezetőséget felvilágosítja és megkeresi, hogy az október, november vagy december havában visszatartott csapatokat cserélje ki azokkal a csapatokkal, a melyek szabályszerű kiegészítést nyertek, akkor a bileki és trebinjei igen szomorú események be sem következtek volna. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) Minthogy ezt a t. honvédelmi miniszter ur és a t. kormány elmulasztotta, ebből én csak kettőt következtethetek. Az egyik a t. kormányra nézve kedvezőlenebb, azért ezt szívesen elejtem. Ez pedig az, hogy tisztán politikai számításból történt, hogy ott azok a kellemetlenségek és zavargások esetleg előálljanak és ez által a politikai helyzetre, illetőleg az ellenzékre bizonyos morális presszió gyakoroltassék.

Én, t. képviselőház, ezt feltételezni nem akarom, de fel kell tételeznem a másikat, hogy t. i. az előrelátásnak és a köteles gondosságnak legteljesebb hiánya forgott fenn a magyar kormány részéről. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*)

Ebből kifolyólag negyedik kérdésem, melyet a t. honvédelmi miniszter urhoz intézek, a következő (*olvassa*): »Miért nem intézkedett a t. honvédelmi miniszter ur idejekorán az iránt, hogy a Boszniát és Herzegovinát megszálló csapatok közül azok, a melyek a mult év folyamán ujonczokkal ki nem egészítették, még ujév előtt olyan csapatokkal váltassanak fel, a melyek a mult év folyamán rendes kiegészítést nyertek.«

Rátérek most már interpellációm utolsó pontjának indoklására. Az igen t. miniszterelnök ur a mult ülésben azt mondta, hogy csak akkor következhetik be könnyítés azoknak a Boszniában lévő magyar csapatoknak sorsán, a mikor ott a fegyelem és a rend teljesen helyreállt. Ugyanabban az ülésben a honvédelmi miniszter ur arról értesíti a képviselőházat, hogy

az ottani dandárparancsnok jelentése szerint december 27-ike óta semminemű zavargás vagy fegyelembontás nem történt. Azóta pedig teljes 12 nap mult el. Azt hiszem, hogy ha a t. kormány egy kis jóindulattal viseltetik azok iránt a szenvedő katonák iránt, akkor ezt olybba kell vennie, hogy ott a fegyelem és a rend igenis helyreállott és bekövetkezett az az előfeltétel, a melyet a t. kormány kitűzött magának arra nézve, hogy azoknak a katonáknak a sorsán könnyítsen. Én tehát arra kérem az igen t. kormányt, hogy vegye foganatba azokat az intézkedéseket, a melyekkel a katonák sorsán könnyíteni lehet, a mi — hiszen tudjuk valamenynyien — ugyszólván csak egyből állhat, hogy azokat a kötelességüket bőven és becsülettel teljesített katonákat bocsássa haza. *(Helyeslés balfelől.)* Ennélfogva interpellációm 5. pontja a következő *(olvassa)*:

»Minthogy a honvédelmi miniszter ur előadása szerint 1903 december 27-ike óta sem Bileken, sem a megszállott tartományok egyéb részeiben semminemű katonai zavargás vagy fegyelembontás nem történt és így ott a fegyelem, a rend helyreállítottnak tekinthető: hajlandó-e a t. honvédelmi miniszter ur intézkedni, hogy az ott immár negyedik évet szolgáló magyar katonák azonnal hazabocsáttassanak?«

Igen kérem a honvédelmi miniszter urat, legyen szives ez interpellációra mielőbb válaszolni. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: A honvédelmi miniszter ur kíván nyilatkozni.

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Nem vagyok abban a helyzetben, hogy Lovászy t. képviselő urnak öt pontból álló sürgős interpellációjára egész terjedelmében válaszolhassak. Kizárólag csak az első pontra leszek bátor ideiglenesen válaszolni, még pedig azért, mert egy pillanatig sem lehet eltérni azt, hogy az az érzés keletkezzék, hogy a póttartalékosok behívása nem alkotmányos módon történt volna. A póttartalékosok ő Felségének, a magyar királynak parancsára lettek behíva. A kormány alkotmányos uton tette ő Felségének az előterjesztést, a mire leérkezett a legfelsőbb parancs. Ez a parancs a közös hadügyminiszter részéről a közös hadsereg számára a »Rendeleti Közlöny« utján, még pedig a parancsnak a rendelet bekezdésénél való idézésével, a honvédségre nézve pedig a honvédelmi miniszter által ugyancsak a »Rendeleti Közlöny«-ben és ugyancsak ő Felségének legfelsőbb elhatározására való hivatkozással lett kihirdetve. *(Helyeslés jobbfelől.)* Erre vonatkozólag különben precedenssel állunk szemben. *(Zaj balfelől.)*

Ugron Gábor: Törvénynyel szemben nincs precedens! *(Zaj balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbról.)*

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Utoljára 1899-ben kellett a póttartalékot igénybevenni,

midőn a 20-ik születési évről a sorozásra való beidézéshez a 21-ik évre kellett átmenni. Ekkor is a hézagok betöltésére a póttartalékosokat kellett egy bizonyos időre igénybevenni. A póttartalék behívásánál az eljárás akkor is teljesen ugyanaz volt, mint a melyet most követtünk. Különbözik pedig azoknak a tisztviselőknél és közegeknek, a kik a kormánynak rendeleteit és intézkedéseit hivatva vannak végrehajtani, erre az esetre vonatkozólag semmi közük ahhoz, hogy miféle formában történik... *(Nagy zaj és ellenmondás balfelől.)*

Ugron Gábor: A törvényt be kell tartani. Magyarországnak hivatalos lapja van; a többi csak papiros!

Elnök (csenget): Csendet kérek!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Épen azt a törvényt fogom citálni. *(Folytonos zaj balfelől.)* Igenis, épen a törvény értelmében nem szabad nekik más álláspontra helyezkedniök, mint a mit rájuk nézve a törvény előír. Ez a törvény pedig a törvényhatóságokról szóló 1886: XXI. t.-cz. és az azt mondja, hogy *(olvassa)*: »a szabadságos és a tartalékos katonák berendelését és valamely, az állam veszélyeztetett érdekei miatt halaszthatatlan intézkedést tárgyazó kormányrendelet csak a végrehajtás után és csak annyiban szolgálhat közgyűlési vita és határozat tárgyául, a mennyiben a törvényhatóság a kormány eljárását netán sérelmesnek találván, a képviselőháznál keresne orvoslást«. Tehát kötelessége a tisztviselőnek *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zajos ellenmondások balfelől.)* a törvényt végrehajtani és a kormány kérlelhetetlen szigorral fog mindazon közegek ellen eljárni, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* a kik renitens magatartásukkal a kormány törvényes intézkedéseit nemcsak elő nem mozdítják, a mit pedig magától értetődőleg el kell tőlük várnom, hanem ennek ellenszegülnek és így okot szolgáltatnak arra, hogy anarchia származzék. *(Nagy zaj balfelől.)*

Okolicsányi László: Első a törvény! *(Nagy zaj.)*

Elnök (csenget): Csendet kérek!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: A mennyiben tehát, a miről hivatalos tudomásom mindez ideig nincsen, ilyen eset történt volna, az illető tisztviselő magának tulajdonítsa annak következtetéseit. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Az interpelláció többi pontjára vonatkozólag leszek bátor kellő tájékozás után az érdemleges választ annak idején megadni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Lovászy Márton: T. képviselőház! Rendkívül sajnálom, de a t. honvédelmi miniszter urnak interpellációm első pontjára adott válaszát sem vehetem tudomásul. A mit a tisztviselőkre nézve mondott, arra nézve én nem akarok a miniszter urral polemiába bocsátkozni, nem pedig azért, mert nem akarok olyan színben feltűnni, mintha én a tisztviselőket

arra biztatnám, hogy ezeknek . . . *(Nagy zaj és felkiáltások a jobboldalon: Pedig olyan szinten tűnik fel! Biztatta előbb!)*

Ugron Gábor: Joga van! Legyen a kormányzat törvényes! *(Zaj.)*

Elnök (csenget): Kérem Ugron Gábor képviselő urat, ne méltóztassék közbeszólni, mikor ehhez a házszabályok értelmében nincs joga.

Lovász Márton: Végre is az a tisztviselő esküt tesz a törvényre, annak megtartására, de súlyos kötelességek összeütközését előidézni én ma a magyar tisztviselői kar kebelében nem akarom. Tehát erre nézve bővebben e pillanatban kiterjeszkedni nem akarok. De a mit a honvédelmi miniszter ur a királyi parancsra nézve mondott, azt én kielégítőnek el nem fogadom. Királyi parancsok, királyi intézkedések alkotmányos módon és formában kell, hogy történjenek. Abból, a mit a t. honvédelmi miniszter ur mondott, hogy a hadsereg vagy a honvédség rendeleti közlönyében hivatkozik a honvédelmi miniszter ur a királyi parancsra, sem a közvélemény, sem a törvényhozás nem tudja meg, vajjon az a királyi parancs alkotmányos módon jött-e létre, ellen van-e jegyezve, nem törvénytelen-e, nem alkotmányosértő-e? Itt hiába hivatkozik az igen

t. honvédelmi miniszter ur precedensekre. Ha precedensek törvényt sértenek, a mi igen sürűn előfordul, azért azok jogfosztó tényekké nem válhatnak, *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* s azért az alkotmány és a közjog terén azok elévülést, jogfosztást vagy jogcsonkítást soha nem tartalmazhatnak. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

T. képviselőház! Az interpelláció többi részére nézve, a mely tulajdonképen a sürgősebb részt tartalmazza, s így igen óhajtottam volna azokra az igen t. honvédelmi miniszter ur választát, természetesen akkor fogok nyilatkozni, a mikor arra nézve a választ a miniszter ur megadja; azonban kijelentem, hogy a honvédelmi miniszter urnak interpellációm első pontjára nézve adott választát, *(Felkiáltások jobbfelől: Csak ideiglenes!)* ideiglenes választát tudomásul nem veszem. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Az interpellációra érdemleges válasz nem adatván, határozathozatalnak nincs helye, s így az interpelláció a honvédelmi miniszter urnak ki fog adatni.

Miután a ház napirendje már meg van állapítva, az ülést ezennel bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 55 perczkor.)

370. ORSZÁGOS ÜLÉS

1904 január 8-án, pénteken,

Perczel Dezső, közben báró Feilitzsch Arthur és Jakabffy Imre elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Az ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fenntartásáról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Lukács László, Nyiri Sándor, Plósz Sándor, Berzeviczy Albert, Tallián Béla, Hieronymi Károly.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 30 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét vezeti Szóts Pál jegyző ur; a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, a javaslatok ellen felszólalókat Endrey Gyula jegyző ur jegyzi.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni az utolsó ülés jegyzőkönyve.

Szóts Pál jegyző *(olvassa az 1904. évi január hó 7-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem, van-e valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyv ellen? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

T ház! Az elnökségnek bejelenteni valója nincs.

Áttérünk így napirend szerint az 1889. évi VI. t.-cz. 14., valamint az 1890. évi V. t.-cz. 3. §-a rendelkezésének, illetőleg a közös hadsereg és haditengerészet, valamint a honvédség számára megállapított ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fenntartásáról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatására.

A czimhez szólásra következik?

Endrey Gyula jegyző: Lovászy Márton!

Lovászy Márton: T. képviselőház! A czimhez egy módosítást vagyok bátor beterjeszteni, a mely ekként hangzik: »A czimben »a közös hadsereg és haditengerészet« szavak után tétessék: »kiegészítő részét képező magyar hadsereg és haditengerészet«. Ezen módosítással az egész czim így hangzik: »Az 1889. évi

VI. t.-cz. 14., valamint az 1890. évi V. t.-cz. 3. §-a rendelkezésének, illetőleg a közös hadsereg és haditengerészet kiegészítő részét képező magyar hadsereg és haditengerészet, valamint a honvédség számára megállapított ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fenntartásáról szóló törvényjavaslat.«

Megjegyzem, t. képviselőház, hogy ez a módosítás, a melyet én itt benyújtani bátorkodom, nem teljesen kongruens azzal a felfogással, melyet én a czim kérdésében magaménak vallok. Az én nézetem szerint ugyanis a helyes álláspontot az az ellenindítvány fejezi ki a legtökéletesebben, a melyet Szederkényi Nándor t. képviselőtársam nyújtott be; *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* ez az ellenindítvány fejezi ki a legprecízebben, a legtökéletesebben azt az elvet, a mely az 1867: XII. t.-cz. 11. §-ában van lefektetve: hogy t. i. a magyar törvényhozás csakis a magyar hadsereg, a magyar haditengerészet és a magyar honvédség részére állapíthat meg ujonczlétszámot és szavazhat meg ujonczokat. Ennélfogva azt kell kérnem a t. képviselőháztól, hogy az általam beadott módosítást csak abban az esetben méltóztassék elfogadni, ha a Szederkényi Nándor t. képviselőtársam, valamint az Okolicsányi László és Holló Lajos t. képviselőtársaim által benyújtott ellenindítványokat, illetve módosításokat a t. ház el nem fogadja. Célja ezeknek az ellenindítványoknak, határozati javaslatoknak és módosításoknak nem egyéb, mint reparálni azt a lesiklást, a melyet a magyar képviselőház elkövetett akkor, a midőn letért az 1867: XII. t.-cz. 11. §-ában lefektetett azon elvi álláspontról, a melyben a »magyar hadsereg« ki van mondva, és áttért arra a másik elvre és alapra: a közös hadsereg elvére és alapjára. Az én módosításom közelebb áll, t. ház, az önök álláspontjához, mert az igen t. előadó ur, de a t. ház többi

tagjai és a kormány tagjai is mindig erősen hangoztatják azt, hogy törvényeinkben immár le van fektetve a közös hadsereg elve, én pedig ezt az elvet el nem ismerem ugyan, de hogy lehetővé tegyem az önök részére azt, hogy a »közös hadsereg« szónak és elvnek — a melyről tényleg elismerem, hogy törvényeinkben, sajnos, helyet foglal — fentartásával önök mégis hozzájáruljanak ahhoz, hogy úgy a törvényben, mint annak czimében is »a magyar hadsereg mint az egész, vagy mondjuk a közös hadsereg kiegészítő része« kifejezés helyet foglalhasson, ezért tartottam szükségesnek beterjeszteni ezen módosítást, a melylyel csupán pótlás gyanánt »a közös hadsereg és haditengerészet« szavak után kérem beszúrni ezeket a szavakat: »a magyar hadsereg mint ennek a hadseregnek kiegészítő része.« (*Mozgás és zaj jobbfelől. Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Elnök: Csendet kérek!

Lovászy Márton: Hogy mennyire előrehaladt és milyen veszedelmes mérveket öltött már ez a lesiklás, azt semmi sem illusztrálja jobban, mint az előadó urnak a mult ülések egyikén mondott szavai, a midőn egész naivitással megvallotta, hogy hiszen ő nem mondhatja azt, hogy »magyar hadsereg«, a midőn a törvény »közös hadsereg«-et ismer. Hát ebből egész világosan és tisztán kitűnik, hogy immár a t. többség, s a törvényjavaslatoknak hivatalos előadója teljesen elhagyta azt az alapot, a melyet az 1867-iki törvény lefektetett, s a melyet önök politikai életüknek és működésüknek alapjául tartanak ma is. (*Ugy van! balfelől.*)

Azt mondhatná valaki erre az én módosításomra, hogy helytelen az, hogy a czimbe felvétessék »a magyar hadsereg mint az egész hadsereg kiegészítő része« kifejezés, mert hiszen ezen törvényjavaslat további részeiben nemcsak a magyar hadsereg részére állapít meg ujonczokat, hanem megállapítja, illetőleg fentartja az egész, a közös hadsereg ujonczainak létszámát is, a mikor az ugy Magyarország részéről, mint Ausztriából együttesen kiállítandó ujonczok számát 103.100 főben állapítja meg. Én ezt az ellenvetést figyelembe nem vehetem és pedig azért nem, mert ha benne van is a törvényjavaslatban ez a rendelkezés, ezt a legnagyobb mértékben helytelennek kell tartanom. Helytelennek kell tartanom azért, mert el nem ismerhetem azt, hogy a magyar törvényhozás más országoknak, Ausztriának, vagy bármely más országnak a világon az ujonczjutalékát megállapíthatja, valamint viszont még kevésbé ismerhetem el azt, hogy az osztrák törvényhozásnak joga legyen a magyar ujonczkontingenst megállapítani és meghatározni. Helyt foglalhat az aránynak megállapítása a két ország között a törvényjavaslat indoklásában, vagy pedig tovább megyek és koncedálom azt is, hogy helyt foglalhat magában a törvény szövegében is mint magyarázó rész, de nem mint rendelkezés, hogy ott a magyar törvény-

ben megállapíttassanak azok az ujonczok is, a melyeket az osztrák törvényhozás van hivatva megállapítani és megszavazni.

Mondottam, hogy én elsősorban azt kérem, hogy Szederkényi Nándor t. képviselőtársamnak a határozati javaslatát fogadja el a t. képviselőház, abban az esetben pedig, ha ezt nem fogadná el, akkor arra kell kérnem a t. képviselőházat, hogy Okolicsányi László t. képviselőtársam határozati javaslatát fogadja el, a mely a mi álláspontunktól már némileg eltávolodik és közelebb áll az önökhöz. Ha pedig ezt sem fogadná el a t. képviselőház, akkor Holló Lajos határozati javaslatát kérem elfogadni, a mely az enyémtől csak abban különbözik, hogy az összes hadsereg kiegészítő részét képező magyar hadseregről beszél. Én, mondom, még egy lépéssel tovább megyek és habár nem ismerem el a »közös hadsereg« kifejezésnek jogos voltát, de csupán pótlás gyanánt kérem beszúrni a »magyar hadsereg« és a »magyar hadi tengerészet« szókat, azon elv fentartása érdekében, mely az 1867. XII. törvényczikkben le van fektetve, a mely elvnek épségben tartását elengedhetlen kötelességünk nekünk követelnünk, a kik ezt az alapot politikai működésünk bázisául el nem fogadjuk, de azt ellenőrizni hivatásunknak ismerjük, s annak az alapnak hű megtartására ügyelnünk kell, kivált azon részében, mely a magyar álláspontnak kedvez. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*)

Itt a czimnek kapcsán beterjesztetett még egy határozati javaslat br. Kaas Ivor képviselő ur részéről; ezt szintén elfogadom, mert ugyanazt az elvet vallja magáénak, a melyet mi itt hangoztatunk. De el kell fogadnom Rakovszky István t. képviselőtársam határozati javaslatát is, mert azt a tárgyat, a melyet ő ott megérintett, magam is fontosnak tartom, sőt magamnak is volt már alkalmam itt a ház színe előtt a törvényjavaslat általános tárgyalása alkalmával hasonlóképp nyilatkozni. Rakovszky István t. képviselőtársam ugyanis egy határozati javaslatban azt kéri, hogy utasítsa a ház a honvédelmi minisztert, hogy az önkéntesen beállott ujonczok számáról kimutatást terjeszzen a ház elé. Ennek a határozati javaslatnak az irányzata ugyanaz, a melyet az általános vita alkalmával tett szerény felszólalásomban én is hangoztatam, hogy t. i. tisztában legyen a törvényhozás azzal, hogy azok az ujonczok, a kik önként léptek be, beszámíttassanak az ujonczkontingensbe és ekkép módjában legyen a törvényhozásnak ellenőrizni azt, hogy a létszámemelését a hadügyi vezetőség ilyen kerülő utakon meg ne valósíthassa, Én tehát elfogadom Rakovszky István t. képviselőtársam határozati javaslatát; a magam részéről pedig kérem a t. házat, hogy az általam beterjesztett módosítást elfogadni méltóztassék. (*Helyeslés balfelől.*)

Endrey Gyula jegyző: Várady Károly!

Várady Károly: T. képviselőház! Én is

hozzá kívánok szólni a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat címéhez, miután azt teljesen tévesnek és a magyar közjogba ütközőnek tartom. (*Ugy van! balfelől.*) Megjegyzéseimet hozzá akarom fűzni a t. előadó urnak január 5-iki beszédéhez, miután ezen alakban is meg tudom tenni észrevételeimet.

A t. előadó ur szíves volt január 5-én a czim védelmére beszédet mondani. És ha jól fogtam fel beszédét, annak három lényeges pontja volt. Az első pont az volt, hogy Szederkényi Nándor t. képviselőtársamnak akkor beadott határozati javaslata téves, mert azt tulajdonképen máshol, a második ujonczmegajánlási törvénynél kellett volna beadni. Második kijelentése az volt, hogy a t. ház csak 1899 óta tárgyal ujonczmegajánlási törvényt; és a harmadik, hogy a t. előadó ur nem beszélhet magyar hadseregről, a mikor közös hadsereg van.

En mind ezt a három kijelentést, ha a beszédet helyesen fogtam fel, tévesnek tartom. Az igen t. előadó ur félreértette azt a határozati javaslatot, a melyet Szederkényi Nándor képviselő ur január 5-én benyújtott, a mennyiben a Szederkényi Nándor t. képviselőtársam határozati javaslata is az ujonczmegállapításról szól, azt kívánja t. i., hogy a törvénynek czimeként tétessék, hogy az ujonczok megállapítatnak, de nem egy nem létező közös hadsereg számára, hanem a magyar hadsereg számára. Nekem, mondom, az a véleményem, hogy a t. előadó ur bizonyára nem értette meg a szöveget egészen jól.

En tehát egész tisztelettel kívánom rektifikálni igenis azt, hogy ennek a czimnek ennél a javaslatnál is helye van; azért én is hozzájárulok Szederkényi Nándor t. képviselőtársam határozati javaslatához.

A második, a mit a t. előadó ur hangoztatott, az, hogy a t. ház csak 1899 óta tárgyal ujonczmegállapítási, ujonczfentartási törvényjavaslatot.

Münnich Aurél előadó: Ilynemü törvényjavaslatot!

Várady Károly: Hát hogy ilynemü törvényjavaslatot csak 1899 óta tárgyalna a ház, az sem áll. Mert, ha megnézzük a magyar törvénytart, abban azt találjuk, hogy 1878-ban a XXXI. törvényczikkben, a mikor egy évre lett meghosszabbítva a véderőtörvény, már tárgyalta a t. ház ujonczfentartási és megállapítási törvényjavaslatot; sőt 1879-ben az LI. törvényczikkben szintén, a mennyiben az akkori törvényczikkben 10 évre nem megajánlotta, de fentartotta az ujonczlétszámot. Tehát ott van az 1878-ik évi XXXI. törvényczikk, a mely 1 évre és az 1879. évi LI. törvényczikk, mely 10 évre kérte a fentartást.

Ezt azonban, t. ház, csak melleleg kívánom megjegyezni. A főök, a mely miatt a czimnél felszólalom, — különben nem szólaltam volna fel — az, hogy a t. előadó ur a magyar

hadsereget nem létezőnek, a közös hadsereget pedig létezőnek volt szíves állítani. Ez teljesen helytelen, mert Magyarország 1867 óta mostanig, 1904 ig körülbelül 44—46 katonai törvényt tárgyal, ezek közt 1876-ig ez a szó, hogy »közös hadsereg«, sohasem fordult elő, hanem mintegy tizenhárom törvényben a czim mindig az volt, hogy magyar sorhadi csapatok, vagy magyar ezredek kiegészítése. A közös hadsereg czim soha elő nem fordult. Ez a tizenhárom törvény: az 1867: IX., XII., az 1868: XXVII. és XL., valamint a XLII. törvényczikk; az 1869: I. és XV., az 1871: XLIII., az 1872: I. és XXXIII. törvényczikk; az 1873: XXXVII. és XXXVIII. és az 1874: LXIII. t.-czikk.

Tizenhárom törvény volt tehát katonai ujonczkérdésekben 1867-től 1875-ig és ezekben a közös hadsereg kifejezése egyáltalán elő nem fordult. Már most mikor fordult elő? Elsősorban ez a közjogi csempészet az 1875-iki u. n. profunt törvényben fordul elő, a mikor az élelmezésről hozott a képviselőház törvényt, ebben hozták be a »közös hadsereg« kifejezést. De a képviselőház nem követte nyomon ezt a lesiklást, ezt a helytelen alkalmazást, mert azután négy évi szünet volt, a mely alatt egyáltalán elő nem fordult törvénytárunkban a »közös hadsereg« kifejezése, és azután csak 1879: XXXVI. és XXXVII. t.-czikkeken fordul ismét elő. Itt sincs szó szervezeti törvényekről, hanem csak beszállásolásról és a beszállásolási pótadóról. Azután ismét 1879-től 1888-ig, tehát kilencz évig teljes szünet volt e helytelen terminológia használata tekintetében, vagyis kilencz évig megint nem fordul elő ez a téves kifejezés. 1888-ban, 1889-ben fordul elő ismét és attól az időtől fogva ismét tíz évig szünetel ez a kifejezés, azután az ujonczmegállapítási törvényekben folytonosan benne van, de minthogy ezek csak az 1888: VI. t.-cz. a véderőtörvény fentartását tartalmazzák, tulajdonképen külön törvényeknek nem tekinthetők, úgy, hogy megállapítható, hogy Magyarországon körülbelül 44—46 törvény közül alig öt törvényben van meg ez a helytelen terminológia, 40 törvényben pedig egyáltalában nincs benne.

Törvénytárunk e tartalma is bizonyítja, hogy ez csak helytelen kifejezés, olyan kifejezés, a milyen törvénytárunkban sok fordul elő, de felszólalásokban is. A mikor pl. valaki a királyról akar beszélni, a koronát emlegeti, vagy beszélni akar oly tanácskozásokról, a melyeket a magyar, a közös és az osztrák miniszterek együttesen tartanak és azt mondja: koronatanács, vagy a mikor előfordul az, hogy osztrák-magyar alattvaló, osztrák-magyar monarchia, vagy monarchia: ezek mind helytelen kifejezések, a melyeknek közjogi értelmük nincs és nem is helyesek. (*Ugy van! a baloldalon.*)

Szerintem, t. ház, annál is inkább óvakodni kell az ily téves kifejezésektől, a minő a »közös hadsereg« is, mert az osztrák hatóságok, az

osztrák miniszterelnök, az osztrák miniszterek kezdenek más egyéb csodabogarakat is használni. Így pl. Hoffermann és Ulbrich már használják a Gemeinsame Krone, »közös korona« és használják a »központi hatalom« kifejezést, a mi alatt szintén a császárt és királyt értik együtt. Ezek osztrák szokások és helytelenségek, melyektől a magyar törvénytárt kötelességünk megtisztítani. (*Helyeslés balfelől.*)

Ebből folyólag, s azért is, mert a magyar törvénytárba 46 törvény közül mindössze négyötbe, az elszállásolási és élelmezési törvényekbe csuszott be a helytelen kifejezés, — mert a meghosszabbítási törvényeket nem vehetem külön törvénynek, miután azok csak provizórikus törvények, azért, mert az igen t. kormány nem meri betervezni a véderő-törvényt — igen helyesek azok a határozati javaslatok, melyeket t. képviselőtársaim benyújtottak, mert egy helytelen közjogi terminologia kiküszöbölésére irányulnak.

T. képviselőház! Van-e közös hadsereg? Én nem kívánok ezen kérdéssel a czimnél való felszólalás alkalmával bővebben foglalkozni, csak röviden kívánok rámutatni arra, hogy az alap nem az élelmezési és provizórikus jellegű törvények, hanem a szervezési törvény, az 1867: XII. törvényzikk, a mely világosan megállapítja, hogy közös hadsereg nincs, sőt megmondja háromszor is, a 11., 12. és 13. §-ban, hogy magyar hadsereg van. A közös hadügy is csak részben közös, mert világosan fel vannak sorolva azon részei a hadügynek, melyek nem közösek, hanem egyenesen magyar ügyek; tehát maga a törvény világosan megmondja, hogy magyar hadsereg van, mint kiegészítő része a közös hadseregnek, ellenben csakis a hadügy közös és az is csak részben közösety.

Ott van Deák Ferencznek 1867 márczius 18-ikán tartott beszéde, a melyben Deák világosan megmondta, hogy melyek azon tárgyak, a melyeket a pragmatika szankció alapján közöseknek tarthatunk és a delegációk elhatározására biztunk. Azt mondja, hogy először a külügy, ez is csak részben közös, a mennyiben Ausztriát és Magyarországot együtt érdekli, másodsor »a megállapítása az évenkénti költségvetésnek azon költségekre nézve, a melyeket a külügy és a hadsereg igényelnek«. Tehát más közösety nincs, mint a költségek megállapítása, és így ez a beszéd is mutatja, hogy a hadsereg közösety nem tekinthető. Bizonyítja ezt maga a törvény is, a mely háromszor kiemeli a hadsereg magyar voltát, bizonyítja ezt továbbá a magyar állam története, valamint az 1867-iki törvény is, a melybe sehol sincs beiktatva a »közös hadsereg« szó. A tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat czime tehát egészen téves, helytelen lesiklás, becsempészés, a melyet megjegyzés nélkül nem hagyhatunk.

T. képviselőház! A magyar államtan szempontjából sem állhat meg ez a kifejezés. Vajjon az 1867-es törvényben ő Felségének a közös hadsereg számára adattak meg a hadsereg ve-

zényletére, vezérletére és belsőszervezetére vonatkozó felségjogai? Nem adattak a közös hadsereg számára, hanem csak a magyar hadsereg számára. (*Helyeslés balfelől.*) Ha közös hadsereg volna, akkor ő Felségének nem is volnának a vezényletre, vezérletre és belsőszervezetre vonatkozólag felségjogai, mert ezt semmiféle törvény meg nem állapítja, az 1889: VI. törvényzikk sem, mert olyan törvény nincs, a mely ő Felségének felségjogát a közös hadseregére vonatkozólag megállapítaná. A magyar király felségjogai nem vonatkoznak törvényeink szerint közös hadseregére, hanem csak magyar hadseregére. A törvényből ez egészen világos és kétségtelen.

De világos a 67-es törvényből is, hogy van két egymást kiegészítő hadsereg, a mely egymásba nem olvad be, hanem egymással a mellérendeltség viszonyában van. Egyenesen mellé van rendelve az osztrák hadseregnek a magyar hadsereg, és nincs abba beleolvadva. Ezt egyenesen kifejezi a törvény, mikor azt mondja, hogy az egésznek kiegészítő része. Ebből a szempontból is tehát a czim teljesen helytelen és téves.

De ha közös hadseregről beszélünk, akkor nem tudjuk meghuzni a demarkacionális vonalat arra nézve, hogy hol kezdődnek, és hol végződnek a magyar királynak felségjogai, sem pedig azt, hogy hol kezdődnek és hol végződnek az osztrák császár felségjogai, pedig ezeknek valahol kezdődniök és valahol végződniök kell, mert Magyarország is, Ausztria is önálló állam. Ebből a szempontból is teljesen téves a czim és megkorrigálandó. De ki sem terjednek a magyar király felségjogai pl. Csehországra, csak Magyarországra terjednek ki, valamint az osztrák császár felségjogai sem terjednek ki Magyarországra erdélyi részére, vagy más részére. Ebből a szempontból is, miután az imperium külön van, és a felségjog csak arra az imperiumra, arra a részre terjed ki, a melyben a közjog hatályossággal bír, természetes dolog, hogy a czim e tekintetben is teljesen téves, és javításra szorul.

De ha közös a hadsereg, akkor azoknak a nemzeti kívánalmaknak, a melyekről ötnegyed év óta beszélünk, csak megvalósítva kellene lenniök, akkor a magyar vezényszónak és a magyar szolgálati nyelvnek is érvényesülnie kellene, mert hiszen a közösety az a jellege, hogy egyforma a másikkal. Akkor a magyar lobogónak is ott kellene legalább is lennie, a magyar czimernek, a magyar Himnusznek hasonlóképp alkalmazást kellene ott találnia, és a magyar állam alkotmányára is fel kellene esküdni ennek a hadseregnek, ha közös. Szóval, minden tekintetben a közösety jellegét kellene magán viselnie.

Miután azonban mindez nem történt meg, ebből kifolyólag kétségtelen, hogy a magyar közjog szerint a hadsereg magyar, tényleg pedig osztrák, (*Ugy van! balfelől.*) de egyáltalában nem közös, sem közjogilag, sem tényleg; közjogilag magyar, tényleg osztrák a hadsereg, de nem közös.

Mindezekből kifolyólag végkonkluzióm az, hogy a czim téves, ennél fogva én azt szintén kijavítani óhajtom, és ezen okból csatlakozom azon határozati javaslatokhoz, a melyeket előttem szóló barátaim benyújtottak, természetes dolog, azokkal a kautélákkal, a melyekkel azok benyújtattak. (*Helyeslés balfelől.*)

Elnök: Szólásra nincs senki feljegyezve.

Molnár Jenő: Itt vagyok én!

Elnök: Tessék feliratkozni. A jegyzők jelentették nekem, hogy senki sincs felírva.

Molnár Jenő: T. ház! (*Zaj.*) Csak néhány szavam volna a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat címéhez.

Minden törvényjavaslat címének körülbelül vissza kell tükröznie rövidesen a törvényjavaslat tartalmát. Ha a jelenlegi törvényjavaslatot nézzük, akkor annak intencziója nincs kifejezve a czimben, mert a javaslat czime hamis, pedig a törvény szövege nem lehet, hogy hamis legyen, mert, a mint az előttem szóló képviselőtársaim is kifejtették, közjogunk szerint közös hadsereget nem ismerünk. A magyar törvényhozás csakis olyan hadsereg részére szavazhat meg ujonczot, a mely hadsereg magyar hadsereg, mert a magyar képviselőház, mint a törvényhozásnak egyik faktora, szuverén, tehát csakis egy szuverén állam részére szavazhat meg ujonczokat. Ez a czim tehát nem megfelelő és így teljesen osztom t. képviselőtársaim nézetét, hogy változtassuk meg azt.

Az eddig előadottak szerint három czime volt ennek a törvénynek. És pedig 1869—1876-ig, azután megváltozott Tisza Kálmán kormányra jutásával, 1889-ben pedig a véderőtörvény megszavazása alkalmával kapta azt a címet, a melyet most akarnak neki adni. A t. előadó ur azt mondja, hogy ennek a mostani törvénynek czime már 1889-ben meg lett állapítva és így most sem használhatunk más címet; 1869-től 1876-ig pedig lehetett más czime, mert akkor még évenként állapították meg az ujonczjutalékot, 1889-ben azonban már 10 évre. De elfelejti, hogy most provizorium van, most is évenként állapítják meg.

Münnich Aurél előadó: Azt sosem mondtam! Ilyen vadat nem állítottam! (*Zaj balfelől.*)

Molnár Jenő: Majd fel fogom olvasni, hogy azt tetszett mondani!

Tehát az előadó ur szerint már az 1889: VI. törvénycikkben meg volt állapítva a czim. Pedig minden elsőéves jogász tudja már, hogy jogfosztó tények preczedenst nem alkothatnak, csakis jogalkotó tények. Ha a t. előadó ur ezt tudná, akkor azt hiszem, nem tartotta volna meg azt a multkori filippikáját, hanem alaposan belenyúlt volna a kérdés jogtörténeti részébe. Ezt méltóztassék megczáfolni a t. előadó urnak, ha tudja!

Münnich Aurél előadó: Nem fogom!

Kristóffy József: Nem érdemes!

Molnár Jenő: Nem is lehet! A mint mond-

tam, háromféle czime volt ennek a törvényjavaslatnak és azok közül a legjobbnak azt találom, a melyet Szederkényi Nándor t. képviselőtársam ajánlott, mert ez fejezi ki azt, hogy a magyar országgyűlés a magyar hadsereg részére, nem pedig a közös hadsereg részére akar ujonczot adni, mert hiszen csak a védelem közös. Mi állapítjuk meg az ujonczokat a magyar hadsereg részére, annak a hadseregnek a részére, a mely aztán hivatva lesz a mi közös érdekeinket megvédeni! Ennyit kívántam megjegyezni és csatlakozom Szederkényi Nándor t. képviselőtársam javaslatához. (*Helyeslés balfelől.*)

Endrey Gyula jegyző: Csávolszky Lajos!

Csávolszky Lajos: Méltóztassék megengedni, hogy röviden én is hozzászólhassak ehhez a kérdéshez. Ez a czimkérdés mutatja, hogy állami önállóságunkat nem hogy erősíteni nem tudjuk, hanem, hogy napról-napra, lépésről-lépésre egy közönséges provonczia színvonalára süllyedünk alá. Szegény Deák Ferencz maga sem álmolta, hogy a 67-es kiegyezéssel micsoda veszedelmes lejtőt teremtett, a melyen megállni lehetetlen, azon csak lejjebb és lejjebb csuszni lehet. Kezdetben még »magyar sorhadi csapatokról« beszéltünk, de ez sem volt elegendő: nehéz és komoly küzdelmet vívott az ellenzék, hogy a »magyar hadsereg« behelyeztessék a törvényjavaslatba. Ma már sem magyar sorhad, sem magyar hadsereg nincs, hanem van közös és egységes hadsereg. Szederkényi t. képviselőtársam egy indítványt tett, mely szerint a czim változtattassék oda, hogy ezen ujonczjutalék megállapítatik a magyar hadsereg számára. Az előadó ur azt gondolta, hogy nagyon bölcsen cselekszik, mikor azt a tanácsot adta Szederkényi Nándor t. képviselő urnak, hogy nem itt kellett volna megtenni az indítványt, hanem a második törvényjavaslatnál, de mindjárt hozzátette, hogy ott azonban azt nem lehet megtenni. Ez azután a logika! Megtámadja a képviselő urat, hogy nem jó helyen adta be módosítását és azt a tanácsot adja neki, hogy adja be olyan helyen, a hol nem lehet keresztülvinni! Az előadó urnak ez a fejetetejére állított okoskodása csak azt bizonyítja, hogy nem lát tisztán a kérdésben.

Itt két dologról van szó, két törvényjavaslat áll előttünk: az ujonczjutalék megállapítása és a kiállítandó ujonczok megajánlása. Mind a kettőnél meg lehet tenni azt a módosítást, a melyet Szederkényi Nándor képviselőtársam tett. Miért ne lehetne megtenni az ujonczjutalék megállapításánál és miért ne lehetne megtenni az ujonczmegajánlásnál?

Münnich Aurél előadó: Mert az 1889-iki törvény alapján áll a czim!

Csávolszky Lajos: Erre is megfelel az előadó ur; azt mondja, hogy a második törvényjavaslatnál nincsen semmi más czim évek óta, mint ez: »a kiállítandó ujonczok megajánlása«. Nagyszerű! Hát ha már évek óta így van, így

kell ennek maradnia ezután is? Nem mondaná meg az előadó ur, hogy hány esztendeig kell ennek így maradnia? Egyszer csak meg kell változtatni! Hiszen a törvényhozói bölcsesség abban áll, hogy azt a törvényt, a mely nem felel meg érdekeinknek, megváltoztassa! De hogy a törvényhozó azt mondja, azért nem lehet megváltoztatni, mert évek óta ez a czime a törvényjavaslatnak, hát ebben nem nagy bölcsesség rejlik.

De nemcsak az előadó urnak ilyen a logikája, hanem ilyen a miniszter uraké is; ezért van olyan rettenetes rendben az ország szénája. A honvédelmi miniszter ur ugyanakkor, a mikor az előadó ur beszédét tartotta a czim kérdésében, erős támadást intézett ellenünk, hogy miért viszzük be a politikát a hadseregbe? Hát nem olvasta a miniszter ur a chlopyi hadiparancsot? Hát nem az vitte be a politikát a hadseregbe? Mi viszzük be a politikát? Hiszen becses tanács az, hogy a politikát nem szabad belevinni a hadseregbe, de azt ne nekünk mondja, hanem azoknak, a kik a chlopyi hadiparancsot csinálták!

Kikhez van az a hadiparancs intézve? Talán az angyalokhoz? Nem, a katonákhoz. És miért? Hogy azok a tarolyukba rejtsek? Nem, hanem hogy elolvassák! Ha pedig elolvassák, akkor azok gondolkozó emberek és gondolkozni fognak a fölött, hogy mi annak a hadiparancsnak a tartalma. Az, hogy a magyar nem nemzet, hanem néptörzs, része az egésznek, és mert néptörzs, tehát nincsen jogosultsága sem nemzeti nyelvéhez, sem nemzeti jelvényeihez, hanem meg kell elégednie azzal, a mi van. Erre azután az a katona azt mondja, hogy ez nem igaz, én ezt másképp tudom, mert engem nem így tanítottak, én úgy tanultam a szülei háznál, az iskolában, az ekeszarvánál, a műhelyben, hogy ez nem igaz, és nincs mit csodálkozni, ha az a katona a hadiparancsot kettétépi és földhöz vágja. Ekkor csinálja a politikát. Hát azoknak tessék megmondani, hogy ne vigyék a hadseregbe a politikát, mert azok vitték oda, és ne nekünk. Mi nem mondjuk azt, t. miniszter ur, hogy a katona politizáljon, mi azt mondjuk, hogy engedelmessédjék, védelmezze a hazát és a királyt és áldozza fel, ha kell, életét is a hazáért és a királyért. De akkor ne méltóztassék rákényszeríteni vagy megengedni azt, hogy a király leócsárolja és lekisebbitse a hazáját ennek a katonának, mert akkor nem egyforma lelkesedéssel és elszántsággal küzd a hazáért és a királyért.

Azért küzdünk mi, hogy ezen áldatlan helyzet megváltozzék, hogy ezen rettenetes helyzetből kiszabadítsuk az országot. És mert ez szent és nemes küzdelem, azért van mellettünk az ország, és akárhogy ócsárolnak, rágalmaznak és vádolnak is bennünket a kishitűek és gyávák, *(Mozgás jobbfelől.)* mégis mienk a győzelem és a diadal, mert mi szent ügyet védelmezünk. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

KÉPVH. NAPLÓ. 1901—1906. XXI. KÖTET.

És mert azt akarjuk, hogy ez az áldatlan helyzet megváltozzék, én is hozzájárulok Szederkényi Nándor t. képviselőtársam módosításához, mely szerint a törvényjavaslat cziméül az té tessék, hogy a »magyar hadsereg« részére állapítjuk meg az ujonczjutalékot. *(Helyeslés balfelől.)*

Kérem a t. házat, méltóztassék Szederkényi Nándor t. képviselőtársam módosítását elfogadni. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: Kiván még valaki szólani?

Molnár Jenő: Személyes kérdésben kérek szót.

Elnök: Tessék!

Molnár Jenő: A t. előadó ur az előbb kétségbevonta azt, a mit mondtam. Én szörül-szóra fel fogom olvasni az előadó ur beszédének erre vonatkozó részét. *(Olvassa):* »Münnich Aurél előadó: T. ház! E helyről mindenekelőtt kötelességem egy nagy tévedést helyreigazítani, a melybe az előttem szolt képviselőtársam esett. Ő ugyanis kimagyarázni igyekszik, hogy a jelen törvényjavaslatnak czime honnan származik, és hogy az teljesen rossz. Hát, t. képviselőház, itt rejlik a nagy tévedés, mert 1870-től 1876-ig igenis ujonczmegajánlásról szolt törvényjavaslatok lettek tárgyalva... »Mindegy az!« szolt közbe Szederkényi Nándor.« »Münnich Aurél előadó: Nem mindegy biz az... bocsánatot kérek, tessék kihallgatni. Persze nem tetszik, mikor megczáfolja önöket az ember, hanem nagy hangon vádakot szórni ellenünk, az nagyon tetszik. Ismétlem: 1870-től 1876-ig nem ezen, hanem évről-évre az ujonczjutalék megajánlásáról szolt törvényjavaslat volt tárgyalva. Ez a törvényjavaslat, a mely jelenleg előttünk fekszik, és a melyet most volt szives a t. ház általános-ságban elfogadni, csak 1899 óta exisztál. 1899 óta évről-évre, sajnos, kénytelen volt a magyar országgyűlés az ujonczjutalékot megszavazni azért, mert a szerves véderőtörvény a maga egészében nem feküdt a ház előtt.«

Mi következik ebből? Az, hogy 1870-től 1876-ig évről-évre állapított meg az ujonczjutalék...

Münnich Aurél előadó: Egészen világos!

Molnár Jenő: Értem, de itt a másik alinea-ban azt mondja az előadó ur, hogy az 1889-iki véderőtörvény, a mely 1899-ig lett megállapítva, hatályának megszűntétől kezdve...

Münnich Aurél előadó: Tessék csak folytatni!

Molnár Jenő:... azt tetszik mondani, hogy évről-évre állapított meg az ujonczjutalék. Nem tudom, hogy melyiket érti az előadó ur és hogy miért tartja akkor jogforrásnak az 1889: VI. t.-cikket, mikor az már nem érvényes ezekre az évenkint való megállapításokra.

Azt akartam kiemelni, hogy az a precedens, a melyre hivatkozni méltóztatott, nem precedens. De azt is megjegyzem, hogy még ha precedensnek is akarná használni, akkor is ilyen értelemben nem használhatja, mert — mint mondtam — jogfosztó tények precedensül

nem szolgálhatnak, hanem csakis jogalkotó, jogkiterjesztő tények. Ha a nemzetre nézve valami több jogot biztosítana a törvény, akkor precedensül fel lehetne használni, de mindig csak azon törvényeket használni fel precedensül, a melyek a nemzet jogait kevesbitik, ez, t. ház, azt hiszem; teljesen helytelen, teljesen jogtalan is és semmiféle jogi felfogásnak meg nem felel. Ezt kívántam megjegyezni. *(Helyeslés bal-felől.)*

Elnök: Kíván még valaki a törvényjavaslat címéhez hozzászólni? *(Nem!)* Ha nem, ugy a vitát bezárom.

A honvédelmi miniszter ur kíván szólni.

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Rakovszky t. képviselő ur a tegnapi ülés folyamán egy határozati javaslatot terjesztett a t. ház elé, a melylyel azon aggályból kiindulva, hogy a múlt évi márczius elseje óta a közös hadseregbe önként belépett egyének nem fognak az 1903-ik évi ujonczjutalékba beszámíttatni, és így egy leplezett ujonczlétszámemelésnek a lehetősége nem volna kizárva, javaslatba hozza, hogy utasítás-sék a honvédelmi miniszter egy kimutatásnak a beterjesztésére ezekről az önként belépettekről, és hogy mindaddig, a míg ez meg nem történt, a t. ház az ujonczlétszám megállapításáról szóló törvényjavaslatnak a tárgyalását halasztza el.

A t. képviselő ur azon állításának bizonyítékául, hogy ezen önként belépettek nem számíttatnak be az ujonczjutalékba, hivatkozik a védtörvény 16. §-ára; már pedig ezen hivatkozás az ő állítását nem alkalmas bebizonyítani, mert ezen paragrafus egyáltalában nem szól az ujonczjutalékról, hanem igen egyszerűen csak felsorolja mindazon csoportokat, a melyek a közös hadseregnek és a haditengerészetnek a kiegészítésére szolgálnak. Ellenben az általa idézett 1889: VI. t.-cz. 42. §-a, valamint az ennek végrehajtására vonatkozó utasítás első részének 124. és 131. §-ai határozottan és félreérthetetlenül kimondják, hogy az ujonczkivetésnél, illetve a végleges számbavételnél az említett kategóriák és így az állítási kötelezettség teljesítése előtt önként belépettek is számításba veendőek. Az említett törvényszakasz megfelelő pontja ugyanis következőkép szól *(olvassa)*: »Ezen végleges számbavétel alkalmával ugy az előző év szeptember hava elsejétől fogva a törvényszerű 12 évi szolgálati időre besorozottak valamennyien — tehát az önkéntesek is — valamint az ezen időn belül kiállítandóknak végleg elrendelt pótlégenyek is számításba veendőek.«

Lovász Márton: Hol van ez kimondva?

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: A végrehajtási utasításban! *(Felkiáltások a baloldalon: Tehát nem a törvényben!)*

Kende Péter: A törvény alapján van a végrehajtási utasításban!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Mint-hogy pedig ezen az állítási kötelezettség előtt

belépett önkéntesek ugy a védtörvény 8. és 22. szakasza, mint az utasítás 6. §-ának 1. pontja értelmében a rendes, vagyis 12 évi szolgálati kötelezettség alá esnek, világos, hogy ezek is beszámítandók az ujonczjutalékba.

Még tisztábban kimondja ezt az utasítás 124. §-ának 3. pontja, a mely következőkép szól *(olvassa)*: »A sorozó járásokonkinti ujonczkivetésnél, mint beszámítható sorozási eredmény, számítható: a) a hadsereg részére az előző év szeptember 1-e óta az ujonczjutalékba való végleges ajánlás és a hadseregbe való beosztás mellett besorozottak...« stb. Már pedig a szóban forgó önkéntesek épen így, t. i. az ujonczjutalékba való ajánlás és a hadseregbe való beosztás mellett sorozottnak. Hogy azután melyek azon kategóriák, a melyek az ujonczjutalékba bele nem számíthatók, ez külön meg van mondva a védtörvény 42. §-ában, és még tisztábban az utasításnak a 124. §-a 5. pontjában, a mely a következőképen szól *(olvassa)*: »A kivetés alkalmával figyelembe veendő sorozási eredmény kiszámítása alkalmával tekintetbe nem jönnek: először a védtörvény 18. §-ának e) pontja szerint közvetlenül a póttartalékba besorozottak, tehát a papjelöltek, a tanítók, az öröklött mezei gazdaságok birtokosai, a családfentartók és végre a kevésbbé alkalmasok; másodsor a közvetlenül a póttartalék nyilvántartásába felvett papok és lelkészek; harmadszor a csak alárendelt szolgálatokra alkalmasoknak talált és ujonczokul besorozott öncsonkitók; és végre negyedszer azon bel- és külföldiek, a kik mint önkéntesek csak a szabályszerű három, illetőleg négy évi sorhadi szolgálati kötelezettséggel a honvédségnél két évre, vagy a háboru tartamára soroztattak be« — t. i. a kik már eleget tettek hadkötelezettségüknek és azután még önként jelentkeznek — »az ilyen önkéntesek, ellentétben a 6. §. 1. pontjában megjelölt és az ujonczjutalékba beszámítható önkéntesekkel« — ez az a kategória, a melyre nézve kétségbevonja a t. képviselő ur, hogy esetleg az ujonczjutalékba beszámíttatik; itt tehát határozottan ki van mondva az, hogy ellentétben ezekkel, a kik beszámítandók az ujonczjutalékba — »sem a kivetésre, sem a végleges számbavételre és a sorozási eredményre vonatkozó beadványokba egyáltalában fel nem veendőek.«

Ezek után még csak egynéhány megjegyzésre szoritkozom. *(Halljuk!)* A t. képviselő ur által kívánt kimutatást én kész vagyok a ház elé terjeszteni, ha az szükséges. Különben is egész röviden megemlíthetem, hogy végösszegben és kerekszámban összesen 5700 ilyen egyén lépett be önként; ezek közül ezer egyévi önkéntes, a kik az eddig előadottak szerint kétségtelesen beszámíttatnak az ujonczjutalékba, így tehát ezen passzusnak a törvénybe való felvétele egészen felesleges. *(Ugy van! jobbfelől.)* De a t. képviselő ur azt is mondotta, hogy ő szívesen

venné, ha állítását a törvényre való hivatkozással megcáfalnók. Azt hiszem, t. ház, hogy sikerült öt úgy az öt feltevésére, mint állításaira nézve a törvény alapján meggyőzőn, s azért remélem, hogy határozati javaslatát vissza fogja vonni és hogy kilátásba helyezett módosításától szintén el fog állani. *(Helyeslés jobbfelől.)* A mennyiben pedig a t. képviselő urnak az ex-lex állapotra való tekintettel mégis aggályai volnának az iránt, hogy ezen önként beléptek esetleg nem vétetnek fel az ujonczjutalékba: ezt az aggályt nem oszthatnám és indokolatlannak tartanám épen úgy, mint báró Kaas Ivor t. képviselő urnak azon állítását, hogy az ex-lex következtében mindenféle törvénynek jogérvénye, és így az 1888: XVIII. t.-cikknek érvényessége is megszűnt, úgy, hogy az öt nézete szerint a póttartalék három legfiatalabb évfolyamának, valamint a tartalék legfiatalabb évfolyamának behívása szintén törvénytelen volna. Ez teljesen téves álláspont, mert hiszen mire terjed ki az ex-lex-állapot? Az ex-lex-állapot csak két irányban érezteti hatását: az egyik a költségvetésre vonatkozik, a másik pedig az 1889-iki védtörvény 14. §-ára, a mely az ujonczlétszám megállapításáról szól. Minden egyéb vonatkozólag a megalkotott törvények teljesen jogérvényesek és azok egész terjedelmükben meg is tartatnak, *(Ugy van! jobbfelől.)* úgy, hogy ennek folytán a védtörvény többi szakaszai, tehát az itt idézettek is teljesen érvényben vannak és garanciát nyújtanak az iránt, hogy ezen önként belépők mindenestire be fognak számíttatni az ujonczjutalékba.

Báró Kaas Ivor t. képviselő urnak azon állítása, miszerint az 1880-as korosztályok azon okból, mert 1903-ban sorozás nem volt, — 1904-ben tehát ezek már a harmadik korosztályból kiléptek — a hadseregbe nem sorozhatók be, hanem a póttartalékba kell őket áthelyezni, szintén tévedésen alapul, mert a védtörvény 38. §-ának utolsó bekezdése szerint az idő, a meddig a hadköteles az elmulasztott hadkötelezettség utólagos teljesítésére szorítható, azon év december hava 31-ikéig terjed, a melyben életkora 36-ik évét tölti be.

Végre b. Kaas Ivor képviselő urnak csekélységemről való rokonszenves megemlékezését és bizalmát igen köszönöm; e bizalmat én a komoly munka terén szeretném kiérdemelni, *(Élénk helyeslés.)* és az alkalmat arra már régen és türelmetlenül várom. *(Derűltség.)* Arra kérem tehát a t. képviselő urat, hogy a meddő küzdelem beszűntetésével nyujtsa módot arra, hogy ezen állapot, a mely minden komoly hazafi előtt már az utálatig unalmas, megszűnjék. *(Élénk helyeslés és éljenzés jobbfelől. Zajos ellenmondások balfelől.)*

Münnich Aurél előadó: T. ház! *(Zaj.)*

Rákosi Viktor: Utálatig unalmas már az előadó ur!

Münnich Aurél előadó: T. ház! Rákosi

Viktor t. képviselőtársam ugyan azt mondja, hogy az utálatig unalmas az előadó, de, nem tehetek róla, mégis, mint mindig, kötelességemet kívánom teljesíteni ebben a pillanatban is, midőn a czimhez előterjesztett határozati javaslatokra röviden válaszolnom kell. *(Halljuk! Halljuk!)* Kérem tehát, t. képviselőház, néhány perczre szives türelmüket. *(Zaj balfelől.)*

Elnök (csenget): Csendet kérek, t. képviselő urak!

Münnich Aurél előadó: Mindenekelőtt kötelességemnek, sőt kedves kötelességemnek tartom, hogy Rakovszky István t. képviselő urnak köszönetet mondjak, a ki szives volt egészségi állapotom . . .

Zboray Miklós: Hát ez a tárgyhoz tartozik? Ez személyes dolog. *(Felkiáltások jobbfelől: Ne ítélje el Rakovszkyt!)* Rendre is utasították érte.

Münnich Aurél előadó: . . . a ki szives volt egészségi állapotom iránt érdeklődni.

Rákosi Viktor: Éljen az előadó!

Münnich Aurél előadó: Köszönöm! De nagyon sajnálom, hogy azon hasonlat, illetőleg azon élcz, a melyet ehhez fűzött, nem áll meg és talán rossz is volt. Ugyanis azt mondta, hogy ezen törvényjavaslat czime megkövéredett, ellenben az indokolása megfogyott. Én ezzel szemben egyszerűen konstatalem, hogy a mostani törvényjavaslatnak czime szóról-szóra ép olyan voluminosus, mint a milyen a tavalyi törvényjavaslat czime volt. Egy cseppet sem soványabb, sem nem kövérebb. Igaz, hogy közben egy másik törvényjavaslat is előterjesztett és ennek talán betű szerint soványabb volt a volumenje, de lényegileg azt hiszem, sokkal tartalmasabb volt. És én nagyon sajnálom, hogy kénytelen volt a kormány ezen törvényjavaslat tárgyalását egyelőre felfüggeszteni és biztosíthatom a t. képviselő urat, hogy azokat a kijelentéseket, a melyeket a mult törvényjavaslat indokolásából és az én jelentésemből rám olvasott, ma is teljes mértékben aláírom, mert még most is rendkívül fontosnak és szükségesnek tartom, hogy végre-valahára az ujonczjutalék oly számra emeltessek, hogy azok a visszás állapotok, melyek a hadsereg harczképességének rovására mennek, megszűnjenek és ha a mostani tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatnál azt mondtam, hogy nem lehet az egész szerves törvényjavaslatot tárgyalni, mivel a viszonyok nem változtak, akkor azt hiszem, hogy nem kell magamat nagyon megerőltetnem, hogy bebizonyítsam a t. ház előtt, vagy legalább valószínűvé tegyem azt a körülményt, hogy hol van tulajdonképen az oka annak, hogy ezek a törvényjavaslatok most tárgyalhatók nem voltak. Én, ismételve, az ország érdekében, hadseregünk és honvédségünk érdekében melegen óhajtanám és kívánnám, hogy ez a kérdés végre-valahára megoldassék, mert különben a hadügyi kormány kényszerítve lenne ép úgy, mint eddig, a jövőben is úgy segíteni ezen az imminens

bajon, a mint azt eddig a törvény alapján állva megtette.

Okolicsányi László: Létszámfelemlés?

Ugron Gábor: Póttartalékosok behívása?

Münnich Aurél előadó: Igenis, ha úgy tesszük. Ezek után természetes dolog, hogy nem szerezhetem meg Rakovszky urnak azt az örömet, hogy e helyet elhagyjam. A honvédelmi miniszter ur által épen most Rakovszky képviselő urnak adott felelete folytán kérem, hogy Rakovszky képviselő ur határozati javaslatát ne méltóztassék elfogadni.

Okolicsányi László képviselő ur szintén benyújtott egy határozati javaslatot. Ennek indokolásában mindenekelőtt azt állítja, hogy ez a szó »közös« és »közös hadsereg«, becsempésztett a törvényekbe. Nem tudom, kit akart vándolni Okolicsányi t. képviselő ur azzal, hogy ez lehetséges volt a magyar parlamentben. Én úgy tudom, hogyha becsempésztett, akkor ez óriási nagy vád a függetlenségi pártra és általában az ellenzék elődeire nézve; már pedig én azt hiszem, hogy azok az elődök legalább is épen annyi hazafisággal védelmezték az ő nézetüket és akarták előbbre vinni a magyar ügyet, mint a mostani függetlenségi párt. Én tehát azt el nem fogadhatom. Ha pedig azt mondja, hogy ez hanyagságból történt, ez azután a legerősebb vád az összes mostani ellenzék ellen, hogy ők ezt túrték éveken keresztül. Mert tény az, a mint én már mondtam, s a mit nem lehet letagadni, hogy a törvényekben határozottan közös hadseregről van szó, még pedig évek hosszú sora óta.

Várady Károly: Hát nem volt tüntetés 80-ban ellene?

Münnich Aurél előadó: Azt mondja a képviselő ur, hogy nem ismeri el a közös hadsereget, de maga is elismeri, hogy van közös hadügyminiszter. Ez nagyon feltűnő logika. Ha van közös hadügyminiszterium, a miniszter a közös hadsereg feje.

Ugron Gábor: Hadiügy és sereg más! Szilágyi Dezső kifejtette ezt egy hatalmas beszédében!

Münnich Aurél előadó: És pedig nem Reichs-Kriegsminister, a miről Ugron Gábor t. képviselőtársam bizonyára tud; emlékezni fog rá, hogy ő is használta egyszer ezt a kifejezést; hanem magam láttam, hogy Gemeinsamer Kriegsminister, nemcsak a névjegyén, de a »közös hadügyminiszter« előfordul a delegációsális beadványokon is.

Ugron Gábor: Igen, a magyar delegációnál! De az osztrák delegáció előtt birodalmi miniszter.

Münnich Aurél előadó: Mivel tehát ezen cím semmi más, mint idézése az 1889: VI. t.-cz. 14. §-a tartalmának, mivel csak egyszerűen azt mondja a cím, a mit ez a szakasz mond, ugyanazokkal a szavakkal, a mint az 1889-iki törvényekben benne van, a »közös hadsereg és haditengerészet, valamint a honvédség szá-

mára megállapított ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fentartása tárgyában«, ennek folytán természetes, hogy kérem a házat, hogy Okolicsányi László t. képviselő urnak a javaslatát szintén mellőzni méltóztassék.

De ha ezt indokoltam tőlem telhetőleg, azt hiszem, nagyon könnyű lesz indokolni azon kéresemet, hogy b. Kaas Ivor t. képviselő urnak a javaslatát szintén elvetni méltóztassék, Ő ugyan, horrendum dictu, azt követeli, hogy a címbe bevétessék, hogy nemcsak a 14. §, hanem a véderőtörvény 8. és 25. §-ainak épségben tartása mellett szavazzassék meg az ujonczjutalék. Az 1889. évi VI. t.-cz. a maga egészében fennáll változatlanul mindaddig, a mig új törvény nem fogja pótolni. Csupán a 14. §, az ujonczmegszavazásra vonatkozó passzus kerül évről-évre megszavazás alá, természetes tehát, hogy teljesen felesleges a címben hivatkozni a 8. és 25. §-ra, a mely két paragrafus a póttartalékról és az önkéntesekről szól és teljes egészében továbbra is fennáll, és a melyek rendelkezései ép úgy kezeltetnek és alkalmaztatnak továbbra is, mint eddig. Ennek alapján mint teljesen feleslegest, kérem b. Kaas Ivor határozati javaslatát szintén mellőzni.

Holló Lajos t. képviselő ur egész indignációval mondja: »A t. előadó ur arról a szék-ről gunyosan szólott t. képviselőtársam, Szederkényi Nándor felé, mondván, hogy mit kívánjuk mi a magyar hadsereg kifejezést, hiszen a magyar elnevezés benne van a törvényben, ott van pl. az az elnevezés: magyar honvédség. Hát miért nem elégszünk meg azzal, hogy magyar a honvédség és Magyarország részére állapítandó meg az ujonczlétszám; elégedjünk meg a magyar jelzővel ezen a téren, miért akar még további igényeket is táplálni a magyar törvényhozás?«

Ünnepélyesen konstatalem, t. ház, hogy ezekből én egy árva szót sem mondtam. Azt az egyet mondtam, szemben azzal az állítással, hogy a magyar törvényhozás irtózik attól, hogy a katonai javaslatokba a magyar szót bevegye, mondom, azt az egyet mondtam, hogy igenis, ebben a javaslatban is előfordul a magyar szó, mint jelző, de mást nem mondtam, és csodálkozom, hogy az urak örömet találnak abban, hogy valakire ráolvassák, hogy ezt meg ezt mondta, pedig abszolote egyetlen betű sem áll abból.

Gajary Géza: Én nem csodálkozom!

Münnich Aurél előadó: Holló Lajos t. képviselő ur szintén nyújtott be határozati javaslatot, a melyben kívánja, hogy a címbe vétesék fel: »az összes hadsereg kiegészítő részét képező magyar hadsereg« részére állapíttassék meg az ujonczjutalék.

Én már az unalomig igyekeztem... (Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)

Rákosi Viktor: Élénk helyeslés a baloldalon! (Derültség.)

Münnich Aurél előadó: Tudom!

Igyekeztem megmagyarázni, hogy a czim, a mely a törvényjavaslat élén áll, nem más, mint az 1889:VI. törvényczikkben foglalt kifejezéseknek szóról-szóra való ismétlése, tehát nem is lehet itt mást alkalmazni mindaddig, a míg az 1889:VI. törvényczikk a maga egészében fennáll.

Ezeket kívántam elmondani és most kérem a t. képviselőházat, hogy méltóztassék a benyújtott határozati javaslatokat mellőzve, az eredeti czimet elfogadni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Zárszó illeti még az ellenindítványok beadóit, a kiknek ellenindítványát 10 képviselő aláírta. Elsősorban Szederkényi Nándor következik.

Szederkényi Nándor: T. ház! *(Zaj és mozgás a jobboldalon.)*

Elnök: Csendet kérek! *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

Szederkényi Nándor: Daczára annak, hogy a t. honvédelmi miniszter ur imént elhangzott beszédének végszavait az osztrák katonai szótárból kereste ki és felénk a következő szavakat hangoztatta: »Meddő küzdelem, utálatig unalmas«, nem fogok most annak részletes tárgyalásába bocsátkozni, hogy ez a négy szó az osztrák katonai tudományok alapját képezi Magyarország ellen. Majd az ujonczjavaslat tárgyalásánál részletesen be fogom bizonyítani a multból, hogy ezen szavak az osztrák katonai intézménynek szótárába be vannak iktatva a multból, és az, hogy a honvédelmi miniszter ur oly könnyedén röpitette ki a szájából, csak azt bizonyítja, hogy a t. honvédelmi miniszter ur ugyanazt a szótárt tanulmányozta és daczára annak, hogy honvédelmi miniszter és a magyar honvédség élén áll, nem felejtette el. Meddő küzdelem! Hát meddő küzdelem az, melyet a hazáért, a haza nyelveért és intézményeért folytatunk? Ez a t. honvédelmi miniszter ur vigasztaló szava? Ránk azonban nem hat csüggesztőleg, mi annál erőteljesebben fogunk küzdeni, mennél inkább látjuk, hogy a t. katona urak így akarják ezt a nemzeti küzdelmet lealacsonyítani és a közvélemény előtt utálatossá tenni. Ismétlem: e pillanat nem alkalmas arra, hogy ezt bővebben illusztráljam, fentartom magamnak majd az ujonczjavaslat tárgyalására, hogy ezzel bővebben foglalkozzam, s most rátérek az én határozati javaslatom ellenében emelt kifogások megczáfolására és arra, hogy újból is kérjem a t. házat, hogy az én határozati javaslatomat a czimnél fogadja el.

Én ajánlottam a háznak, hogy a czimnél fogadja el azt, a mi az 1867:XII. törvényczikk 11., 12. és 13. §-aiból természetesen követezik, s a mit elvitatni csak igen erős ügyvédi fogásokkal lehet, de a törvény értelmének és igaz szavainak megtartásával ignorálni nem lehet. Az 1867:XII. törvényczikkben a magyar hadsereg fenn van tartva. Az ujonczozásról

szóló 12. §. világosan megmondja, hogy az ujonczok a magyar hadsereg részére szavazatnak meg. Ha ez így áll, akkor igazuk volt azon férfiaknak, kikre én multkori beszédemben hivatkoztam, a kik 1869—1874. években folytonosan e czimet követelték a törvényjavaslat élére, a mely az ujonczjutalékról szól. A t. előadó ur most előáll és azt mondja nekem, hogy hiszen most nem erről van szó, hanem egy másik törvényről, mely az ujonczjutalék mennyiségét állapítja meg az 1889:VI. t.-cz. értelmében. Ezt én nagyon jól tudom, de tudja-e a t. előadó ur, miről szól ez a törvény?

Münnich Aurél előadó: Talán!

Szederkényi Nándor: Ha talán, akkor én megmagyarázom ezt. Ez a törvény szól az ujonczmennyiség megállapításáról, azután ennek alapján következik egy második törvény a megállapított ujonczmennyiség megszavazásáról...

Münnich Aurél előadó: Megajánlásáról.

Szederkényi Nándor: . . . megajánlásáról vagy megszavazásáról. Ugy-e, ha nem tárgyilag, de lényegileg ez ugyanaz? Az egyik a mennyiséget állapítja meg, a másik pedig megszavazza a mennyiséget . . .

Münnich Aurél előadó: Kiállítja.

Szederkényi Nándor: . . . rendelkezésre bocsátja. Én is ugyanazt értem alatta, hogy megszavazza. Ugy-e, lényegileg ez a kettő egy? Ezt már nem lehet elvitatni.

De maga a t. előadó ur is elismerte, hogy ez a mennyiség megállapításáról szóló törvényjavaslat, igaz, hogy az 1889:VI. t.-cz. alapján mutatattik be, de ő maga mondja, hogy a közös hadsereg és hadi tengerészet fentartására szükséges évi ujonczjutalék az 1867:XII. t.-cz. 11., 12., 13. és 14. §-ban foglalt alkotmányos jogok alapján és azok fentartása mellett mutatattik be. Lám, t. előadó ur, most már tisztában vagyunk, hogy az 1889:VI. t.-cz. min épül fel: az 1867:XII. t.-cz. 11., 12., 13. és 14. §-ain. Ezek a szakaszok pedig mit tartalmaznak? Tartalmazzák a magyar hadsereget, és tartalmazzák azt, hogy az ujonczjutalék a magyar hadsereg részére szavazandó meg.

Ime tehát vissza kell térnünk a valódi jogalapra, illetőleg arra, a min az ujonczjutaléknak ugy mennyisége, mint a mennyiségnek rendelkezésére bocsátása alapszik. Ebből már most az következik, hogy a magyar hadsereget töröljük ki és ne engedjük ebbe a czimbe belefoglalni? Miért töröljük ki? Hát miért hivatkozik az előadó ur az 1867:XII. t.-cz. 11., 12., 13. és 14. §-aira, hogy azoknak fentartásával ajánlta a törvényjavaslat? Akkor ezeket vesse el.

Azt mondja a t. előadó ur, hogy a közös szó már törvénybe van iktatva, ezeket tehát töröljük el. Nem a későbbi, hanem a régebbi törvényt vesszük mi elő, a melyen az 1889:VI. t.-cz. is alapszik és ebben azt találjuk, hogy a magyar hadsereg részére szavazandók meg az

ujoncok. Az aztán mindegy, akár a létszám megállapításáról, akár a megállapított létszámnak rendelkezésre bocsátásáról van szó; miután mind a kettő az ujonczokról szól, az ujonczok pedig csak a magyar hadsereg részére ajánlhatók fel, ennél fogva a törvény igaz, betűszerinti értelme szerint nem lehet mást tenni, mint a czímet akként megváltoztatni, a mint én azt indítványba hoztam. (*Ugy van! balfelől.*)

Ezzel, azt hiszem, a t. előadó urnak meg van magyarázva, hogy nem én tévedtem, hanem a t. előadó ur tévedett. A t. előadó ur belebonyolodott egy magyarázatba, a melyből most kimutattam, hogy végtére is az 1867: XII. törvénycikkre kell visszamenni, mint jogforrásra, mint alaptörvényre, a melyből származik az 1889. évi törvény és minden törvény, a mely később létrejött. Hogy az 1889: VI. törvénycikkből a »közös« szó azután használatba jött, ez nem tiltó szó arra nézve, hogy az 1867: XII. törvénycikkek 11., 12., 13. és 14. §-aiban foglalt magyar hadsereg most már ignoráltassék és a czimből egyszer és mindenkorra kitöröltessék. Azt gondolom, ez tiszta és világos magyarázat, ezt félreérteni nem lehet. Miért nem veszik tehát önök ezt figyelembe és miért nem akarnak oda visszatérni, a hová visszatérni évekkel ezelőtt kellett volna, és ha már oda nem akarnak visszatérni, miért nem térnek vissza oda, a hol a régi Deák-párt volt 1869-től 1875-ig, és ha már az én javaslatomat nem fogadják el, tessék elfogadni a sorhadi csapatokra vonatkozó kifejezést. Azt már nem lehet úgy eldisputálni, mert ha a magyar hadsereg kifejezést az ujoncz-törvénybe fel nem vették akkor, a mikor még Tisza Kálmán, Várady Gábor, Ghyczy Kálmán és mások kivánták annak felvételét, hát ma sem kötöm magamat ahhoz, de ha már a Deák-párt idejében a magyar sorhadi csapatok czim fennállott, akkor a t. előadó urnak nincsen oka ez ellen felszólalni, sőt neki magának kellene indítványoznia, hogy ez a törvénybe ekképen felvéttessék. S ezzel szemben mi, a kik tulajdonképen a 67-es törvénynek barátai nem vagyunk, mi most ezeket a 67-es törvény értelmében követeljük.

Azt mondják erre, hogy mind ez meddő küzdelem, mert önök nem fognak engedni. De nekünk ez kötelességünk azért, mert ha egyszer azt mondtuk, hogy a 67-es törvény alapján akarjuk annak intézkedéseit életbeléptetni, azokat, a melyek 30 éven keresztül elhanyagoltattak, ha mi ezt az álláspontot foglaltuk el, akkor mi most nem a 67-es törvénycikkek eltörléséért folytatjuk a harcot, hanem ezen törvénycikkeknek igazi végrehajtásáért és életbeléptetéséért. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) És ha erre az álláspontra helyezkedtünk, akkor e mellett a végsőig ki is kell tartanunk és minden tőlünk telhető eszközökkel be kell bizonyítanunk, hogy a 30 év alatt elkövetett mulasztások az önök felelősége alá tartoznak, és ha

követeljük ennek a törvénynek a végrehajtását, akkor kötelességünk komolyan beigazolni és kimutatni mindazt a mulasztást, a melyet az a párt, a mely uralmon van 30 esztendőn keresztül, elkövetett; kötelességünk mindazon hiányokat felfedni és minden részletében kimutatni, hogy mik azok, a miket önök teljesíteni elmulasztottak, mik azok, a mik életbeléptetendők és ezért kötelességünk nekünk, a kik ennek a 67-es törvénynek az életbeléptetésére és igazi visszaállítására törekszünk, ezen törekvésünket küzdelemünkkel meg is pecsételni. Meddő küzdelemről beszélnek, a mint a t. honvédelmi miniszter ur magát kifejezte. Elég szomorú dolog, hogy meddő küzdelem a 67-es törvénycikkek életbeléptetéséért, annak végrehajtásáért és hiányainak pótlásáért küzdeni. Ha ez meddő küzdelem, akkor ez az önök bűne, akkor ez azoknak bűne, a kik ezt teljesíteni vonakodnak. Mi pedig kötelességünknek ismerjük lépésről-lépésre, nyomról-nyomra beigazolni mindazt, a mit mondtunk és állítunk.

Ezért a czimnél terjedelmesen mutattuk ki, hogy mind az, a mit önök cselekesznek, egyenesen kijátszása és megsértése az 1867: XII. törvénycikkeknek. Ezért kell nekünk minden tehetségünket felhasználnunk nemcsak arra, hogy álláspontunkat igazoljuk, hanem hogy kimutassuk azt is, hogy a képviselőház többsége nem teljesíti azt a kötelességét, hogy a törvények végrehajtását elsősorban ő követelje a kormánytól. (*Ugy van! balfelől.*)

Részletesen kimutattam a multkori álláspontom jogi oldalát és beigazoltam nemcsak a törvény szavaival, de történeti fejtegetésekkel is azt, hogy olyan férfiak harcoltak legjobban a magyar hadsereg cziméért, a kik az önök pártjának megteremtésében vezetőszerpet vittek. Ha tehát azoknak igazuk volt, — a mint igazuk volt — akkor önöknek az ellen szavuk nem lehet, mert ha önök azoknak a férfiaknak politikáját követik, akkor nekünk jogunk van e padokról azt mondanunk, hogy kövessék abban, a mi a törvény végrehajtásának helyes intézésére vonatkozik, ne csak abban, a mi a nemzeti jogoknak folytonos, lassu elcsempészésében áll. Elég szomorú dolog, hogy nekünk kell az 1867: XII. t.-cz. végrehajtásáért küzdeni, elég szomorú, hogy eddig kellett várnia a nemzetnek. De ha már egyszer ráállottunk arra, hogy ezt követeljük, akkor ebben kitartunk, daczára annak, hogy látjuk, hogy épen a velünk szemben ülők semmi hajlandóságot nem mutatnak arra, hogy ezen törvény végrehajtására egyszer már elhatározzák magukat.

Ezuttal nem tartom szükségesnek e kérdéssel foglalkozni. A magam részéről teljes megnyugvást találok abban, hogy kimutattam, hogy az a czim felel meg az 1867: XII. törvénycikkeknek, a melyet én ajánlok; mindazok a férfiak, a kik a törvény megfontolásában komolyan járnak el, igazat fognak nekem adni.

Én tehát azon reményben, hogy ha most nem is sikerül, de eljő az idő, hogy sikerülni fog mindezen jogok visszaszerzése és az 1867. évi törvényeknek igazi alapra való visszaállítása, a mi ellen önök most oly makacsul küzdenek, ajánlom határozati javaslatom elfogadását. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: A zárszó megilleti Rakovszky István képviselő urat. *(Nincs itt!)* Továbbá Okolicsányi László képviselő urat.

Okolicsányi László: Csak röviden kívánok válaszolni azokra, a miket a t. előadó ur az általam benyújtott ellenindítvánnyal szemben felhozott és vele szemben ismételni azt a kérésemet, hogy a törvényjavaslat czime helyett a Szederkényi Nándor t. képviselőtársam által benyújtott határozati javaslatot méltóztassék elfogadni, és csak annak elvetése esetére ajánlom a magam határozati javaslatát elfogadásra.

Mind a két határozati javaslat a »közös hadsereg« czim ellen irányul. Ezzel szemben a t. előadó ur mai felszólalásában egyetlenegy olyan szempontot sem tudott felhozni, a mely plauzibilissé tette volna a »közös hadsereg« kifejezés jogosultságát. Azt mondja az előadó ur, hogy az a kifejezés benne van a törvényben. Hiszen én már tegnapi beszédemben elismertem ezt, de viszont rámutattam arra, hogy miképen került bele ez a kifejezés első alkalommal a törvénybe, és rámutattam arra is, hogy az ellenzék részéről e kifejezés ellen tiltakozás történik.

Azt is mondja a t. előadó ur, hogy én súlyos mulasztással vádolom az ellenzéket, mert ezt a kifejezést bele hagyta jutni a törvénybe. Én már tegnap rámutattam Madarász József képviselőtársam tiltakozó felszólalására, tán más alkalommal még több felszólalást is fogok idézni a ház naplójából arra nézve, hogy valahányszor ez a kifejezés használtatott, az ellenzék részéről mindig tiltakozott valaki ellene. Lehet, hogy az ellenzék abban az időben nem teljesítette kötelességét olyan értelemben, hogy obstrukcióval akasztotta volna meg annak törvénynyé választát, de az önök felfogása szerint az ellenzéknek a feladata csak az volna, hogy tiltakozzék és eszméit fentartsa, azután pedig hagyja önöket, hogy megszavazzanak mindent, akár helyes, akár helytelen az.

Ha akkor az ellenzék nem tette meg azt, a mi az én nézetem szerint akkor is kötelessége lett volna, bár talán az akkori viszonyok nem indikálták, talán nem voltak kedvezők ilyen rendkívüli ellentállás kifejtésére, de én saját lelkiismeretemet megnyugtatom azzal, hogy most megteszem azt, a mi tőlem telik. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

De, engedelmet kérek, t. ház, akkor, a mikor én tegnapi felszólalásomban egy bizonyos lanya ellenőrzést hoztam fel annak okául, hogy ez a »közös hadsereg« kifejezés belecuszott a törvénybe, éreztem azt, hogy ezzel vádolok, és épen az azok iránt való tisztelet, a kiket vádolni

kénytelen voltam és kénytelen vagyok, indított engem arra, hogy kerestem ennek a magyarázatát, hogy úgy mondjam, az enyhítő körülményeket is ehhez a vádhoz. *(Derültség a baloldalon.)* És megtaláltam azokat abban, hogy ez a kifejezés először mint vulgáris kifejezés szokásba jött és megengedem, hogy a törvényhozás akkoriában nem is találta azt még olyan veszélyesnek, nem gondolta végig annak következményeit, a melyek abból később kimagyarázhatók lesznek, s nem látott talán benne tendenciát, a melyet pedig ma már mindenkinek látnia kell; mert hiszen másképen nem tudnám megmagyarázni azt, hogy miért ragaszkodnak ehhez a kifejezéshez olyan szívósan, és miért nem akarják elfogadni azt a kifejezést, a melyet a magyar törvényhozás használt 1868-tól 1874-ig. Csak nem akarja az előadó ur azt állítani, hogy Deák Ferencz nem tudta volna megtalálni a helyes kifejezést? Hát az akkori törvényhozás meg tudta választani azokat a kifejezéseket, a melyeket helyeseknek tartott. Deák Ferencznek semminemű munkájában, vagy beszédében, az ő idejében alkotott törvényekben sehol ez a kifejezés, hogy »közös hadsereg«, elő nem fordult. A mint tegnap rámutattam, az ő halála után rövid idő múlva alkotott első törvény, az 1870: LI. t.-cz. volt az első, a mely ezt a kifejezést használta.

A másik argumentum, a melyet a t. előadó ur felhozott, az meg már igazán olyan, hogy, bocsánatot kérek, de alig tudom komolyan venni. Mert ugy okoskodni: hogy ha van közös hadügyminiszterium, akkor kell lenni közös hadügynek is, hát engedelmet kérek, erre én azzal felelek, hogy hiszen van nálunk közös államfő is, de azért közös állam még sincs. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hiszen ez végre egészen más dolog. A közös hadügyminiszter vezetése alatt igen jól el tudom én képzelni és elképzelte az 1867-iki törvényhozás is a két hadsereget.

Münnich Aurél előadó: Van közös hadügy, közös külügy és ezekre vonatkozó közös pénzügy!

B. Kaas Ivor: Közös uralkodó is van, de közös állam nincs! Közös fejedelem van, de nem közös állam! *(Zaj a baloldalon.)*

Elnök (csenget): Csendet kérek!

Okolicsányi László: Az 1867-iki kiegyezés közös kormányt alkotott, az igaz, de azért az egyes intézményeket nem tette közösekkel! *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* A 67-iki kiegyezés szerint közösnak van deklarálva a hadügy, a mint azt tegnap a törvény világos és félre nem magyarázható szavaiból magyaráztam — most nincs nálam a törvény szövege — ott, a hol a törvény azt mondja, hogy a kölcsönös és közös védelemnek egyik eszköze a hadügy, ott a közös hadügyről beszél, de mindjárt utána néhány paragrafussal magyar hadseregről beszél. Tehát itt látszik . . .

Münnich Aurél előadó: Az egész hadsereg kiegészítő része!

Holló Lajos: Helyes! Elfogadjuk így is!

Okolicsányi László: ... hogy az összes hadsereg kiegészítő része a magyar hadsereg, úgy, a mint tegnapi megmagyaráztam.

Tehát mi az az összes hadsereg? A magyar hadsereg, s az osztrák hadsereg együttvéve. De a kettő együtt nem »egész« hadsereget jelent, a mint azt az előadó ur mondja, hanem jelenti az »összes« hadsereget. A 67-iki törvény sem azt a kifejezést használja, hogy »egész« hadsereg, hanem azt, hogy »összes« hadsereg. Az előadó ur tehát tökéletesen összezavarja itt a fogalmakat, a mikor abból, hogy a hadügy a kormányzat bizonyos ágában közössé van téve a két állam között, már azt a következtetést vonja le, hogy a hadsereg is közös. Ezzel szemben én határozottan megmaradok a mellett, a mit már tegnapi beszédemben is kifejtettem, hogy t. i. ez az állítás egyenes tagadása a magyar államiságnak. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Hogyha az előadó ur ragaszkodik azon kijelentéséhez, hogy a hadsereg valósággal közös, akkor ő tökéletesen abban a gondolatvilágban él, a melyben Körber ur és az ő barátai ott a Lajtán túl élnek. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Hiszen, t. képviselőház, mi volt az oka annak, hogy a t. szabadelvű párt is hazafias felbuzdulásba jött a múlt év szeptember havában és novemberben is, a mikor Körber az osztrák parlamentben tett olyan kijelentéseket, a melyek a mi közjogi felfogásunkkal ellenkeznek, illetőleg a melyek a mi közjogi [felfogásunkat sértették? Ennek oka nem volt semmi egyéb, mint Magyarország állami szuverénitását tagadása; már pedig, ha önök itt közös hadseregről beszélnek, önök is tagadják Magyarország állami szuverénitását; ehhez a felfogáshoz pedig mi soha semmi szín alatt sem fogunk hozzájárulni. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Megengedem, t. képviselőház, hogy az a vád, a melyet én itt tegnapi kifejeztem, t. i. a lanyha és hanyag ellenőrzés vádja, súlyos vád az akkori ellenzékkal szemben, súlyos különösen akkor, ha meggondoljuk, hogy ilyen következtetéseket lehet azután ennek a kifejezésnek a használatából levonni: de éppen ezért azt is kijelentettem, hogy az akkori ellenzéki férfiak bizonyára nem gondoltak arra, hogy egy ilyen vulgáris kifejezésnek a használata — hogy ugy mondjam — becsmérlése a törvénykönyvbe arra fog később vezetni, hogy abból majd jogot formálnak, argumentumot kovácsolnak e nemzet kárára és arra hivatkozni fognak, ahhoz ragaszkodni fognak most már céltudatosan, ragaszkodni fognak hozzá azzal a helyes kifejezéssel szemben, a melyet a törvényhozások 1868-tól 1874-ig használtak és a mely kifejezést az én ellenindítványom is magában foglalja.

Nem kérek tehát semmi újat, t. képviselőház, nem indítványozok semmi szokatlant;

olyat indítványozok, a mi benne van azon törvényekben, a melyek Deák Ferencz befolyása alatt az ő életében keletkeztek, annak a Deák Ferencznek a vezetése és befolyása alatt, a ki az 1867: XII. t.-cikket megalkotta s a ki így e törvénynek a legjogosultabb és legilletékesebb interpretátora volt.

Ezt a kifejezést ajánlom én a törvényjavaslat címébe felvételni; azt hiszem, hogy semmiféle közjogi okoskodással vagy logikai művelettel sem lehet az általam ajánlott kifejezésnek közjogi korrektségét kétségbevonni, a mit pedig kétségbevonni az előadó ur megkísérelt. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: A zárszó most b. Kaas Ivor képviselő urat illeti meg. *(Felkiáltások: Szünetet kérünk! Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Majd báró Kaas Ivor képviselő ur beszéde után! Hiszen úgy is háromig tart az ülés!

B. Kaas Ivor: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mindenekelőtt a t. előadó urnak azon megjegyzéseire válaszolok, a melyekben azt vitatta, hogy fölösleges az, hogy a czimben a véderőtörvény 14. és 8. §-aira is utaljunk, a melyeket én említettem. Az az okoskodása igenis áll, hogy az egész véderő mindenestül nem válik törvénytelené. Igenis, az ország, ha ex-lex állapotba jut, nem válik minden tekintetben törvénytelené, hiszen a pénzügyi törvények sem váltak nemtörvényekké az által, hogy a pénzügyi kormányzat ex-lexbe jutott, csak bizonyos alkalmazásai váltak törvénytelenékké. *(Ugy van! balfelől.)* Ha tehát én azt mondom, hogy a hadsereg január elsejével ex-lex-be jutott, ezzel nem azt mondom, hogy az egész törvény mindenestül, a mi 1867 óta mostanig hozzája csatlakozott, és az egész intézmény is megszűnt, és hogy a hadsereg most már nem létezik. Ilyen dolgot ne tessék nekem imputálni, mert én csak a hadsereg vonatkozó ex-lex állapotot, a melyet be méltóztatik ismerni, kifogásoltam; ezen ex-lex következményeit fejtettem ki, és azzal végzem, s erre utaltam egész beszédemben, hogy »Ki az ex-lexből!«

E mellett azután azt méltóztatott mondani, hogy majd a 14. §-ra, majd pedig, gondolom, a 3. §-ra hivatkoztam. Én még egynehány szakaszt vettem be a czimbe, mert azon szakaszokban a létszámnak, valamint az időnek megállapítása foglaltatik, épügy, mint az előadó ur által hivatkozott, s a törvényjavaslatban foglalt szakaszokban. Azon általam említett szakaszok ezeknek kiegészítő részét képezik. Hogy pedig ez igaz, azt nem pusztán szóval akarom bizonyítani, hanem a törvény szövegével. *(Mozgás jobbfelől. Halljuk! balfelől.)*

A 14. §, a melyet a kormány a czimbe bevett, azt állapítja meg, hogy az ujonczjutalék milyen legyen úgy a hadseregben, mint a honvédségnél, valamint azt is, hogy az előbbi pontban megállapított ujonczlétszám tiz évre érvényes, tehát ez volt megújítandó. Ezzel tetszett

beismerni azt, hogy ex-lexbe jutottunk. A 8. §., a melyre én hivatkozom, így szól (*olvassa*): »A szolgálati kötelezettség tart a közös hadseregénél: három évig a sorhad állományában és hét évig a tartalékban, tiz évig a póttartalékban az abba közvetlenül besorozottakra nézve. En tehát megmondtam, hogy azért kívánom a 8. §. felvételét a törvényjavaslat címébe, illetőleg magába a leendő törvénybe, hogy a póttartalékosok hadi kötelezettsége is, a mely a 8. §-ban van expressis verbis tiz évre megszabva, törvényessé váljék, mert a jelen állapotban, ha ez a törvény meg nem újittatik, vagy fenn nem tartatik ezen szakasz, akkor ezek igenis ex-lexben vannak és törvényesen be nem hívhatók. (*Ugy van! balfelől.*)

Ugyanez áll a 26. §-ra nézve, a melyben az egyéves önkéntesekről van szó. Ezeket is felemlíti a 8. §., a midőn azt mondja, hogy a szolgálati idő, a 25. §-ban megjelölt esetek kivételével, az állománybavétel napjával kezdődik és így tovább. Nem akarok a részletekbe menni, csak megemlítem, hogy a 25. §-ban hivatkozás történik a 8. §-ra, és ki kételkednék abban, hogy az az 1000 önkéntes szintűgy odatartozik a hadsereg állományába, mint a póttartalékosok. Tehát a 14. §. magában nem elégséges, mert ezekre az osztályokra külön hivatkozás van a törvényben. Külön van felemlítve, hogy ők tiz esztendeig tartoznak szolgálni, a póttartalékosok külön két esztendeig tartoznak szolgálni, esetleg az egyéves önkéntesek is. Ez volt az egyszerű és világos oka minden maliczia nélkül az én kiegészítő javaslatomnak.

Hogy ugyanez áll a honvédségnél is, ez világos, mert ott méltóztatnak hivatkozni a 3. §-ra, a mely 12.500 főben állapítja meg a létszámot és a 8. §-ra, a melyre én hivatkoztam, a melyben az áll, hogy a honvédség szolgálati ideje tart a tartalékban 10 évig, a póttartalékban pedig azokra nézve, kik a honvédség póttartalékából közvetlenül soroztattak, 12 évig. Szóval itt is a 8. §. a 3. §. kiegészítő része és a póttartalékosokról és a tartalékosokról intézkedik. Tehát ha mi fenn akarjuk tartani a létszámmra vonatkozó §-okat amott, annak logikailag kiegészítő része, hogy ha ezeket nem tartjuk fenn, akkor ezek a §-ok abrogáltattak, mert hiszen időtartamhoz vannak ezek is kötve. Hát ne tessék őket abrogálni, ez volt az én megjegyzésem. Tehát nem fogadhatom el sem a honvédelmi miniszter urnak kifogását, sem az előadó urnak erre vonatkozó megjegyzését.

Az előadó ur tovább ment és ugyanabból a hangnemből, a melyből a miniszter ur beszélt, a mi ellenkezésünket nemcsak unalmasnak minősítette, mert higgyék el, mi sem passzióhól, nem mulatságból . . . (*Felkiáltások a jobboldalon: Nem hiszszük el!*) kérem, jobb mulatságot is találnánk, mint ezt a küzdelmet folytatni, de itt nem akarom elmondani mindazokat az oko-

kat, a melyeket itt már unostig előadtunk. (*Egy hang a jobboldalon: Csömörlésig!*) Igaz, csömörlésig; hanem épen azért, mert rendkívüli körülmények között, rendkívüli nehéz viszonyok között a törvényeknek és az ország állami és katonai jövőjének fontos feladatai előtt állunk, a véderőtörvénynél és itt konstatálni kívánjuk az országnak elszánt akaratát, (*Zajos ellenmondások a jobboldalon.*) kívánságát, hogy az országnak kétségtelen jogait és igényeit, azok a körök, a melyek eddig a nemzeti, állami érdekével és a nép anyagi egzisztenciájával, vérével legszorosabban összefüggő kérdéseket a magyar állam és a magyar nemzet érdekében megoldani vonakodtak, hogy azok lássák be, hogy ezzel a tényezővel, a melyet úgy hívnak, hogy Magyarország, Magyarország joga, Magyarország törvénye, (*Ugy van! balfelől.*) nekik, ha a multban nem tették, a jövőben számolniok kell. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) És a miért mi ezt az unottan-unos küzdelmet a csömörlésig folytatjuk, ennek oka az, mert e tekintetben megnyugtató, biztosító nyilatkozatokat, ígéretek nem nyerhetünk, minden felszólalásunk, minden küzdelmünk, minden instáló kérésünk daczára. (*Ugy van! balfelől.*)

És akkor azt mondja a t. előadó ur, hogy hol van az oka, hogy a véderőtörvény nincs meg. Ugyanezt mondotta . . .

Várady Károly: Nem merik előhozni!

B. Kaas Ivor: . . . a multkori beszédében is. Ő természetesen azt, hogy véderőtörvény nincs, a milyen mélyen sajnálja — velem együtt — annak tulajdonitja, hogy az ellenzék megakadályozta a már báró Fejérváry által az elmúlt őszre megígért véderőtörvényjavaslatnak beterjesztését, tehát ha mi nem ellenkeztünk volna és nem ellenkeznénk, ha mi januáriusban megadtuk volna az ujonclétszám felemelését, akkor bizonyosan már a véderőtörvényjavaslat is itt volna, sőt talán a szabadelvű pártnak, mint legális többségnek, már módjában is lett volna azt a véderőtörvényt megszavazni és ma már megint más tiz évre rendezett viszonyok volnának.

(*Az elnöki széket b. Fcilitzsch Arthur foglalja el.*)

Münnich Aurél előadó: Véderőtörvény van! (*Zaj balfelől.*)

B. Kaas Ivor: Hiszen tudja miről beszélek: arról a véderőjavaslatról, a mely nekünk ígérve van. Ha az megvolna, akkor nem volnánk provizóriumokban négy esztendő óta.

Münnich Aurél előadó: Ott van a hiba! (*Zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.*)

Elnök: Ne méltóztassék a szónokot közbeszólásokkal zavarni!

Münnich Aurél előadó: Véderőtörvény van!

B. Kaas Ivor: Az előadó ur fiskális módon tesz distinkciókat, a helyett, hogy az ügyeknek világos és határozott értelmét, a mit én itt felállítok, venné alapul. Hát én erre csak azt

felelem, hogy annak, hogy nekünk véderőtörvényünk nincs azon értelemben, a mint én most kifejtettem, annak oka legkevésbé az ellenzék. Még a kormánypárt sem, még a kormány sem. Nem is a mult kormány, nem is ez a kormány. Ennek az oka bizonyos dologi nehézségekben rejlik és bizonyos személyes befolyásban.

A dologi nehézségeket abban találok, a mint multkor is említettem, — most nem fogom bővebben kifejteni — hogy a hadseregnek olyatén fejlesztését kívánják ebben a véderőtörvényben biztosítani, a mely fejlesztés még a mi kormányainknál is részint az emberáldozat, részint a pénzáldozat elviselhetetlensége folytán az ország érdekével összeegyeztethetőnek nem találattott.

Ezen dologi nehézségek mellett jönnek azután azok a bizonyos személyes befolyások, a melyek ebben az új törvényben folytatni akarják, de Magyarország kárára, a véderőnek azt az átalakítását a közös hadsereg érdekében, a mely átalakítás megtörtént, midőn az 1868-iki törvényt 1879-ben átfarmálták. De ezen sikkerekkel be nem érve, most tovább akarják ugyanabban az irányban a hadsereget átalakítani, a mi felfogásunk szerint osztrák szellemben. Ezen átalakítás a vezérkarból indul ki. *(Igaz! a baloldalon.)*

Mikor én itt ezelőtt tíz hónappal először szólaltam fel a véderőkérdésben, hivatkoztam azon rezervált emlékiratra, a melyet a vezérkar főnöke, báró Beck készített, a melyet láttam és olvastam, *(Halljuk! Halljuk!)* és a melyben azok a horrendus létszámszaporítások és teherviselési nagyobbítások foglaltatnak, a melyeket a vezérkar is szükségesnek látott, hogy a monarchia, Ausztria és Magyarország a többi államok között egyenrangú nagyhatalom maradjon. Hogy ezek az iszonyú átalakítások megtörténhessenek, attól tágitani az a vezérkar és annak főnöke, báró Beck, semmi szín alatt nem volt hajlandó, hanem, miután látta a magyar kormány ellenkezését, mást kísérelt meg. *(Zaj a jobboldalon.)* Tud róla Gromon t. képviselő ur. *(Zaj. Elnök csenget.)*

Okolicsányi László: Legalább kellene tudnia!

Gromon Dezső: Mit kellene? *(Zaj a baloldalon; felkiáltások: Semmit!)* Annál jobb.

Elnök: Kérem a t. képviselő urakat, ne méltóztassanak a szónokot zavarni!

B. Kaas Ivor: Azok a tervezetések, a melyek ismételve jöttek le Bécsből, a hadügyminiszteriumtól, illetve a vezérkartól, véleményezés végett, még annak idején báró Fejérváry alatt, közöltettek a magyar kormánynyal, Széll Kálmánnal stb., visszamentek módosítás végett stb., a hogy mondom, ezek az alkudozások nem vezettek sikerre, mert a magyar kormány oly túlságosoknak találta a követeléseket, hogy beleegyezését ki nem nyerte még a legmagasabb befolyás sem, a melyet báró Beck maga kért, és maga mellett tudott érvényesíteni.

Pichler Győző: Hát Fejérváry?

B. Kaas Ivor: Nem mondom azt, sem az ellenkezőjét, én csak a kabinetek között folyt alkudozások hosszu folyamára hivatkoztam. Mikor végül belátták Bécsben, hogy ez így nem megy, akkor határozták el magukat ama bizonyos kutyafark levágási procedurára, hogy darabonkint hozzák be a javításokat, szaporításokat, teherviseléseket, egyfelől a quótát emelik, másfelől a létszámot nagyobbítják a taraczk-ágyukra való hivatkozással, aztán a delegációban megszavazták előbb a költségeket, hogy meglegyenek a keretek, és a mikor megvoltak a keretek, azt mondták, hogy megvannak a keretek, azokat be kell tölteni és ily módon kívántak célt érni. *(Igaz! a baloldalon.)*

Gromon Dezső: Először hallom!

B. Kaas Ivor: Ez idézte elő a kemény harczokat, a melyeknek itt az ország — ha úgy tetszik — áldozatul esik. *(Igaz! a baloldalon.)*

Okolicsányi László: Ennek egyszer véget kell vetni!

B. Kaas Ivor: És akkor jöttek az ellenzék részéről, de nemcsak az ellenzék részéről, de az önök oldaláról is, nemcsak gróf Apponyi Albert részéről a szabadelvű párt körében, hanem onnan, a legkülönbözőbb, most legkormánypártibb oldalról is bizonyos kívánságok, a melyek úgy hangzottak, hogy mi megadjuk a kormánynak, megadjuk a hadvezetésnek, megadjuk a bécsi vezérkarnak kívánságát az elviselhetőség mértékéig. Mi belemegyünk a létszámszaporításba, a megfelelő költségzaporításba is, nem ugyan a végtelenségig, a hogy önöknek épen tetszik, de igenis, miután önök azt mondják és bizonyítják, hogy ez szükséges, hogy e nélkül Ausztria és Magyarország meg nem óvhatja nagy érdekeit, hát igenis mi teszünk koncessziókat, hanem akarunk ellenszolgálatot is. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Kérjük ennek fejében jogainknak megfelelően a magyar tisztikart, a magyar nevelést, a magyar jelvényeket, ezt és azt különböző mértékben, az egyik a magyar vezényszó, a másik a szolgálati nyelvet, szóval — én nem megyek végig az egész skálán — azt mondták, hogy igenis mi hajlandók vagyunk a katonai kormánynak követeléseit a lehetőségig teljesíteni, ha irántunk is csak annyi jóindulatot és méltányosságot tanusítanak, a mennyi a magyar államisághoz, a magyar állam és nemzet jövőjének biztosításához feltétlenül szükséges. Ezt sem kívánjuk rögtön, ezt is csak biztosítva kívánjuk, ezt is csak fokozatosan kívánjuk megvalósítani. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Mikor ilyen módon beszéltünk az ellenzék részéről: a kormánypárton és a kormányban is erre mindig elutasító választ kaptunk, kaptunk általános hitegető ígéreteket, de nem kaptunk legcsekélyebb olyan biztosítékot sem, a mely Magyarországnak ezen minimális, az önök hite szerint is ki nem elégítő, de megnyugtató és

reméltető vívmányait valósággá változtathatja. És ha így állunk, akkor mi erre szemet hunyjunk, mert ebből imitt és amott bajok származnak? Hát igenis származnak, de mire? A hadseregre. Az a politika, a melyet báró Beck és a vezérkar, s annak szövetségesei itt nem egy esztendő óta, hanem évek óta folytatnak, de a mely most került kitérésre, nem a hadseregnek organizációja, hanem dezorganizációja. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Én, uraim, a ki az ország védelmét, nemzetemnek jövőjét azokban a harcokban, melyek ezen a földrészén előbb-utóbb kétségkívül kitörni fognak, nem akarom fegyveres erő és védelem nélkül, jól fegyverzett hadsereg és tisztikar nélkül hagyni, nem akarom a dezorganizációt; én az organizációt akarom és azért kárhoztatom azt a rövidlátó politikát, azt az osztrák elfogultságot, *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* mely szemet huny minden előtt, nem ismer jogot, alkotmányt, magyar nemzetet, csak néptörzseket, és keresztülgázol mindenben csak azért, hogy oly politikát érvényesítsen, a mely dezorganizálja a magyar államot, a magyar parlamentet, a magyar nemzetet és a hadsereget is. Igaz-e ez, vagy nem? Nincs-e dezorganizálva máris az a dédelgetett hadsereg? És midőn ezt tapasztaljuk, vajjon látjuk-e azt a t. magyar kormányban és államférfiakban, látjuk-e azt Bécsben az ott domináló államférfiakban, hogy eszükre tértek, — pardon a szóért, ha imparlamentáris, nem ezt akartam mondani — hogy belátására jutottak annak, hogy Magyarországgal szemben nem az az ut a helyes, a melyet követnek, *(Ugy van! balfelől.)* hanem, hogy Magyarországgal szemben a kiegyezésnek, a kiegyenlítésnek az az utja a helyes politika, a melyet 1867-ben és 68-ban követtek, miután az az osztrák katonai szellem, a mely most is uralkodó akar maradni és még uralkodóbbá akar válni, a csatatéren kudarcot vallott.

Nekem ezek után, azt hiszem, több mondani valóm nincs. *(Egy hang jobbfelől! Hála Istennek!)* Igenis, hálát adhatnak az Istennek; különben is a buffet nincs messze.

Pichler Győző: Ez egészen tárgyilagos és szép beszéd volt.

B. Kaas Ivor: Én tehát csak visszatérek röviden arra, hogy az a párt, a melyhez nekem tartozni szerencsém van, a hadsereg és a véderő iránt a legmelegebben érez, nemzeti szempontokat vall, a kétéves katonai szolgálatot a terhek könnyebbitése végett követeli, nagyobb katonai terheknek megadásába csak akkor menne bele, ha azoknak elviselhetéséről meggyőződött, végül a törvényjavaslatokat, a melyek itt előttünk fekszenek, kifogásolja, a mint Rakovszky képviselő ur is tegnap előadta. Sajnos, hogy a miniszter ur ez iránti felvilágosításai szerintem nem voltak teljesen kielégítők; tehát hozzá nem járulhatunk a törvényjavaslat elfogadásához, hanem igenis kívánjuk azt, hogy a mi királyunk

jőjjön le, *(Helyeslés balfelől.)* hűséges nemzetével szemben ne engedjen tért a besugásoknak. *(Ugy van! balfelől.)* Nincs itten sem párt, sem ember, sem e parlamentben, sem e parlamenten kívül, sehol az országban, a kit hűtlenséggel vádolni lehetne. Nincs neki hübb nemzete a magyarnál széles birodalmában, összes királyságai és tartományai között. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Jőjjön közibünk, jőjjön le hozzánk, értsen meg bennünket, és ha megértett bennünket, mibennünk meg fogja találni azt a készséget, hogy az ő koronáját és az ő trónját, az ő birodalmát és az ő országait minden ellenség ellen meg fogjuk védelmezni; de kérjük: jőjjön le és értsen meg bennünket. *(Élénk helyeslés és eljenzés balfelől.)*

Rakovszky István: T. ház!

Elnök: Mi czímen kér szót a képviselő ur?

Rakovszky István: A házszabályok 215. §-ának d) pontja értelmében.

Elnök: Rakovszky István képviselő ur a házszabályok 215. §-ának d) pontja értelmében szólhat.

Rakovszky István: T. képviselőház! Én tegnap egy határozati javaslatot terjesztettem be. A t. honvédelmi miniszter ur ma az én határozati javaslatomra nézve kielégítő felvilágosításokat adott. A t. honvédelmi miniszter ur kijelentette, hogy azon önkéntesen belépett ujonczok, a kik 1903. május elsejétől egészen 1903. december 31-éig a közös hadseregbe és a haditengerészetbe beléptek, az ujonczlétszámba beszámítás alá fognak kerülni. Ennélfogva az én határozati javaslatom tárgytalan és én azt ezenel tisztelettel visszavonom. *(Helyeslés a jobb-oldalon.)*

Elnök: Rakovszky képviselő ur határozati javaslatát visszavonta.

Az ülést tíz perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

(Az elnöki széket Perczel Dezső foglalja el.)

Elnök: T. ház! A tanácskozást folytatjuk. Udvary Ferencz képviselő ur személyes kérdésben kér szót.

Udvary Ferencz: T. ház! Miután az elnök ur megadta az engedelmet arra, hogy személyes kérdésben nyilatkozhassam, elsősorban elnézést kell kérnem azért, hogy egy kissé rekedt vagyok; de épen a szerdahelyi választásról hazajöve, kell, hogy nyilatkozzam a választás alatt történetekre vonatkozólag. Késztet pedig engem felszólalásomra gróf Tisza István miniszterelnök urnak az a tegnapi nyilatkozata, a melyet báró Kaas Ivor t. barátom és képviselőtársam napirend előtti felszólalására vonatkozólag tett. Hogy teljesen autentikus legyen, legyen szabad ezt a pár szót felolvasnom *(olvassa):* »De nagyon kérném a képviselő urakat, hogy akkor, a midőn a választási küzdelem folyik, ha tudnak valamely konkrét sérelmet, a melyeknek orvos-

lása szükséges, hozzák azt a legrövidebb uton az én tudomásomra oly időben, a mikor segíthetek rajta.»

T. ház! A mikor az a csendőr-dolog, a melyet lesznek bátor egész rövid szavakban, a iényeknek megfelelőleg, úgy, a hogy történt, előadni, megtörtént velem, s én abban a szólás-szabadságnak igazán illetéktelen és helytelen megsértését láttam, azonnal táviratoztam Budapestre, a való tények száraz megvilágításával. Én tehát a miniszterelnök ur ezen óhajának, hogy azonnal hozzuk tudomására az orvoslást igénylő dolgot, eleget tettem. Báró Kaas Ivor t. barátom és képviselőtársam, a mint tudom a kezemben levő naplóból, tegnapi napirend előtti felszólalásában bejelentette a dolgot, így tehát módja volt a belügyminiszter urnak azonnal intézkedni. Én felteszem, hogy intézkedett, bár nem tudom.

A miniszterelnök ur azután így folytatja *(olvassa)*: »Ha pedig a választás alatt, vagy a választás után kapnak ilyen információkat, győződjének meg előbb a tényállás felől és akkor formulázzák vádjajukat, de ne lépjenek fel — ismételttem, a jóhiszeműséget nem vonom kétségbe — ilyen, a küzdelem hevében lábrakapott pletykákkal, a melyek az ügynek semmi esetre hasznára nem válnak.»

No már, t. ház, bocsánatot kérek, de a mikor egy országgyűlési képviselő táviratot küld ide, és a pártnak, mint a legszűkebb körü hozzátartozó központnak, azt a jelentést teszi, a melyre őt a viszonyok és a helyzet kényszerítik, midőn az a képviselő, legyen az akárki, de mint képviselő, kvázi kötelességét, teljesíti s ezért mindenkor, mindenki előtt kell, hogy helytálljon, az nem lehet pletyka.

A t. miniszterelnök ur azt mondja, hogy a jóhiszeműséget nem vonja kétségbe. Én tehát, hogy b. Kaas Ivor előadását megerősítem, kötelességemnek tartom t. képviselőtársammal szemben az általa elmondottakat, mint olyanokat, a melyek velem személyesen megtörténtek, itt személyesen előhozni.

T. képviselőház! Milyen jelentést küldtem én be? Ne hogy kétség és félreértés keletkezhessék, legyen szabad ezt idéznem: »Hosszu kocsisorral félkettőkor érkeztem Alsó-Nyárasdra, Király körjegyző bemutatatta a Németh főszolgabíróval felvett jegyzőkönyvet, hogy félkilenczre várta. Tudatta, hogy már nem szabad beszélni. Törvényre hivatkoztam, és megkezdtem; erre a jegyző: »csendőrök ide!« — kiáltotta. Négy csendőr három-négy lépést előlépett; de kijelentésemre, hogy az esetleges kihágásért büntessenek tetszés szerint, de beszédemet csak akkor hagyom abba, ha a csendőrszuronyt mellemnek szegeznek, a csendőrök megálltak. Beszéltem. Illetékes helyen kérem tudatni.»

A táviratot, mint mondom, én irtam alá.

T. képviselőház! Én nagyon is tudom azt, hogy a karhatalom miért van kirendelve akkor,

a midőn nyilvános gyülekezés van, mondjuk, a mikor népgyűlést tartanak, vagy programmbeszédet mondanak. Hiszen ezt a miniszterelnök ur is mint belügyminiszter tegnap kifejtette és pedig nagyon helyesen. A karhatalom azért van ott, hogyha valaki egy néptömeg előtt beszél, illetőleg akár programmbeszédet mond, akár egyéb politikai nézeteit kifejti, a mennyiben ezen beszéde közben izgatna akár osztály ellen, akár valamely felekezet ellen, vagy pedig valami hazaelenes dolgot követne el, s az ottlévő hatósági személy felszólítására nem engedelmessé válna, t. i. ezen izgató szavait abba nem hagyná, karhatalommal lehessen az illetőt a szólásról visszatartani. De, t. képviselőház, mi történt? *(Halljuk! Halljuk!)* Ez a távirat ideérkezhetett a választás előtt való nap, ha jól emlékszem, talán úgy 6 óra körül. Később egy másik faluba mentem, Vásárrutra, a melynek meglátogatása szintén benn volt programomban, ott is történt valami, a mit szintén el kell mondanom. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* Előbb azonban az első távirat indító okát, mint száraz tény, vagyok bátor elmondani. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

Be lett jelentve a hatóságnak, hogy megérkeznek a képviselők, s ezen és ezen a helyen fognak beszélni. Miután azonban én nem érkehettem meg reggel 9 órára, már az előtte való napon távirati jelentést küldöttem, a melyben tudattam, hogy megérkezem másnap, tehát a választás előtt való nap d. u. fél két óraker, s így intézkedjenek az illető hatóságoknál. Felsőnyárasd vasuti állomásán Pécsi nevű ottani birtokos várt engem; volt ott az állomáson valami 30—40 kocsis és egy pár száz ember is; Pécsi tudomásomra adta, hogy ő már intézkedett, ugyanis a jegyző urnak és a bírósági urnak — mert hiszen a község bíróját ott a hivatalos személyiség — megmondotta, hogy ekkor és ekkor megérkezik ez a képviselő és itt beszédet fog mondani. A hogy már most megérkeztem, bevonultam arra a helyre, a hova a beszéd tartása hirdetve volt. És mit tapasztalok? Azt tapasztalom, hogy az emberek kijelentik, miszerint már várnak engem a csendőrök. *(Derűltség a baloldalon.)* Már bocsánatot kérek, t. ház, ez igen furcsa fogadtatás. Hát miért várnak engem a csendőrök? Azt mondják ezek az emberek, hogy azért, mert tudják, hogy ide jön Udvary Ferencz képviselő, itten pedig nem szabad beszélni. Arra azt mondtam, hogy ez a beszéd be lett jelentve. *(Egy hang a baloldalon: Delután mi történt?)* Majd elmondom azt is... *(Halljuk! Halljuk a baloldalon.)*

Mondom, ez a beszéd be lett jelentve, mert nekünk mindnyájunknak, akármilyen párti képviselő legyen az illető, vagy nem képviselő, kötelességünk, hogy a nyilvános gyűlést 24 órával előbb bejelentsük, de tudomásom szerint semmiféle törvényes rendelkezés nem kívánja azt, hogy a nyilvános gyűlés óráját is jelezzük. Az illetők

intézkedtek is, névszerint meg is neveztek, hogy én fogok oda jönni, és félkettőkor érkezem a vasuton. Hogy ők ezt tudták, azt bizonyítja az, hogy az a négy fegyveres csendőr engem várt. Azt is tudták, hogy beszélni szándékozom, sőt azt is, hogy mely helyre hívták össze az embereket. Engem óva intettek már előre, hogy nehogy ott megálljak, mert engem ott a csendőrök fognak pártfogásukba venni. (*Mozgás bal-felől. Egy hang a jobboldalon: Ez személyes kérdés?*) Igenis személyes kérdés, mert azt hiszem, kötelességem megmagyarázni a helyzetet b. Kaas Ivor képviselőtársamra való tekintettel, nehogy én essem a pletyka gyanújába. (*Helyeslés. Halljuk! bal-felől.*) Én, t. ház, azon a helyen megkezdtem beszédemet. De alig állok fel a kocsin, odajő hozzám a jegyző és azt mondja: »Tessék itt ezt a jegyzőkönyvet elolvasni.«

(Az elnöki széket Jakabffy Imre foglalja el.)

Megnézem a jegyzőkönyvet, s látom, hogy dr. Németh főszolgabíró és a jegyző, valamint, azt hiszem, két tanu aláírásával az volt benne mondván, hogy 9 órára volt megállapítva az odajövetelem, de miután én nem érkeztem meg, a főszolgabíró ur, a ki ott valószínűleg zsandárok-kal várt rám, két óra eltelte után onnan eltávozott. Azt mondtam neki: »Látom, hogy ez jegyzőkönyv,« a mire ő azzal válaszolt, hogy: »a képviselő urnak itt beszélnie nem lehet.« Mutassa meg az erre vonatkozó parancsot, hogy nekem itt nem szabad beszélnem, egy olyan ország területén, a melyben, úgy tudom, még nem rég a jog, törvény és igazság használtatott jeligének, (*Egy hang bal-felől: Már megszűnt!*) s a melyről tudjuk, hogy itt a szólásszabadság az alkotmányos élet egyik attribútuma. (*Mozgás bal-felől.*) Én beszélni kezdtem, mire a jegyző ur kimondta a kommandót: »Csendőrök ide!« A négy csendőr erre halálmegevetéssel oda lépett, (*Derűtség a bal- és a szélsőbaloldalon.*) a mire én kijelentettem, hogy mindaddig, a míg a csendőrök, vagy helyesebben mondván, a hatóság engem olyan nyilatkozaton nem ér, a melyben én akár a nemzet, akár a törvény ellen, akár osztály-, akár vallásfelekezet ellen izgatok, s egyáltalában a míg én törvénysértő nyilatkozatot nem teszek: addig senkinek sincs joga a karhatalmat velem szemben igénybe venni, s addig nem is fogom abbahagyni beszédemet, hanem folytatom azt mindaddig, a míg a csendőrök a szuronyt mellemnek nem szegzik. (*Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Ugron Gábor: A jegyző nem is rendelkezhetik, csak a bírót!

Udvarý Ferencz: Nem akarok hosszadalmas lenni és a t. ház figyelmét sokáig igénybevenni nem kívánom. A hivatalos hatalom képviselőjének nem volt belátása, daczára annak, hogy senki ellen nem izgattam, sőt arra igyekeztem, hogy az ezen incidens által igazán felizgatott nép-

tömeget lecsendesítem. Jövetelemnek célját röviden elmondhattam és hozzátettem, hogy, ha akarnak, szavazzanak rám. De, t. ház, van itt egy ennél sokkal súlyosabb eset. (*Halljuk! bal-felől.*) Itt a jegyző hibázott, daczára annak, hogy neki nincs joga e tekintetben parancsolni. A következő faluba, Vásárutra megérkezvén, a néptömeg várt ott bennünket, és én elkezdtem beszélni. De alig szoltam egypár szót, odajött a kocsimhoz egy ember, s azt kérdi tőlem, hogy ki vagyok. Megmondtam tiszteletteljesen a nevemet. »Itt az ur nem beszélhet«, feleli. — »Miért?« — »Mert a főszolgabíró ur ezt eltiltotta.« Ezt furcsának találtam. Azonban e közben a négy csendőr, a kik ott álltak, odaint a bírónak, a ki mint hatóság azért van ott, hogy ha törvénytelen dolgot tapasztal, annak eszköze lehesen, a csendőr mintegy utasítja a bírót, hogy tiltsa el a szót és a csendőr ezt megtette 2—3 esetben.

Itt is ugyancsak megmagyaráztam neki, hogy erre joguk nincs, beszéltem, a nép itt is nagyon izgatott lett, de sikerült végre őket lecsillapítanom. Mikor a beszédnek vége volt, odamentem a csendőrökhöz és megkérdeztem, (*Zaj a jobboldalon. Halljuk! bal-felől.*) vajjon micsoda indokból kifolyólag jut eszükbe nekik mint fegyveres eszköznek, mint fegyveres erőnek, a mely rendelkezésére kell, hogy álljon a hatóságnak, figyelmeztetni a bírót, vagy quasi felhívni arra, hogy tiltsa be nekem a szót? Ezt vajjon a szabály parancsolja-e neki, vagy mi? Erre aztán a csendőrök parancsnoka, a ki altiszt volt, kijelenti, hogy ez szabad. Én ilyen szabályt nem ismerek, ilyen szabály nem lehet egy jogállamban. Nem lehet az, hogy az a fegyveres erő utasítsa, ugrassa azt a bírót. (*Ugy van! bal-felől.*) A ki a hatóság képviselője, de a ki sajnos, nem áll az intelligenciának oly fokán, mint az a kitanított csendőrőrmester, vagy Führer és természetes dolog, hogy a csendőrszurony előtt annak ép az a respektusa van, mint a minőnek meg kell lenni minden más embernél. Én azt hiszem, hogy ezzel körülbelül illusztráltam azt, hogy ez nem pletyka, mert ez így van és így történt. Hogy egyéb és ehhez hasonló körülmények másutt fordultak-e elő vagy nem, erről nyilatkozni nem kívánok, mert személyesen jelen nem voltam, de azt hiszem, teljesen elég, a mit elmondottam és az illusztrálja azokat az adatokat, hogy a választásoknál a ki-rendelt karhatalom azt képzei magáról, hogy azért van ott, hogy az esélyeket tetszése szerint irányítsa jobbra vagy balra. Én azt hiszem, hogy föltétlen kötelességemnek tettem eleget, mikor elsősorban a miniszterelnök urnak van szerencsém személyesen megmondani, hogy bizony ez nem volt pletyka, hanem ez így van, és kötelességem volt ezt kijelenteni báró Kaas Ivor képviselőtársammal szemben is, a ki a háznak becses figyelmébe ajánlotta, hogy ez tényekre alapított dolog. Ezt kívántam elmondani. (*Helyeslés bal-felől.*)

Elnök: Holló Lajos képviselő ur következik.

Holló Lajos: T. képviselőház! (*Halljuk! Halljuk!*) Mikor normális viszonyok vannak a parlamentben és akkor állunk elő oly kívánalmakkal, a melyek közjogi inkorrektégeket akarnak helyreállítani a törvények szövegében, akkor ezek a normális viszonyok mindig egyszerűen arra vezetnek, hogy nem hallgattatnak meg az ellenzék részéről emelt panaszok és egyszerűen mellőztetnek és leszavaztatnak azok az indítványok, a melyek innen tétettek. (*Ugy van! bal-felől.*) Hiszen semmi más követelés nincs ma ideállítva, mint az, hogy ennek a törvényjavaslatnak olyan czim adassék, a mely megfelel Magyarország mai közjogi rendjének. (*Ugy van! bal-felől.*) Nem is egy távolabbi jövő rendjének, a melyet kívánunk mi, hogy egy elkülönített önálló magyar hadsereg védelmeze Magyarország biztonságát, hanem az 1867-ben lerakott közjogi rendnek megfelelő czim, a mely a 67-iki alkotmányban benne van, hogy a magyar hadsereg az egész hadseregnek kiegészítő része. Ennek következtében ezen kérelemnek teljesítése megfelel a fennálló alkotmánynak, a ma fennálló közjogi rendnek. És mikor ezt nem normális parlamenti viszonyok közt tárgyaljuk, a mint ma vagyunk, akkor meg ezek a nem normális viszonyok adnak indokot arra, hogy ezeket a többség egyszerűen komoly figyelemre ne méltassa, hogy ezeket egyszerűen mellőzze, leszavazza, mint hogy ezen kifejezéseknek elfogadása hozzájárulna a nem normális viszonyok fejlesztéséhez.

(*Az elnöki széket Perczel Dezső foglalja el.*)

Ezek azok a szempontok, a miért mi ennél a kérdésnél a czimeknek egy oly szériesét állítottuk fel, a melyek közül szabad választása lett volna a t. túloldalnak, hogy azt, a melyik az ő felfogásuk szerint helyesebb, a mely közelebb fekszik az ő közjogi felfogásukhoz, bár az első lenne a leghelyesebb, de valamennyi megoldás olyan, a mely a magyar állam integritását épségben tartja, elfogadják.

De mielőtt ezeknek indokolására még egyszer rátérnék, egy személyes jellegű kérdést kell elintéznem a t. előadó urral, a ki engem előbbi felszólalásában keményen megtámadott a miatt, hogy én az ő beszédét egészen helytelenül, tévesen idéztem, a mit ő sohasem mondott, tudniillik ennek a »magyar« szónak a mellőzését illetőleg. Vagyok bátor, t. ház, e tekintetben az ő beszédének idevonatkozó részét, — nem sok az egész — felolvasni, hogy én tévedtem-e, vagy a t. előadó ur volt tévedésben (*olvassa*): »Münnich Aurél előadó: Azonkívül Szederkényi képviselő ur azt mondja, hogy a képviselőház és a magyar országgyűlés irtózik attól, hogy ezt a szót »magyar« valahogy bele ne tegyék a törvénybe. Okolicsányi László: Bécsben félnek tőle! Münnich Aurél előadó:

Bocsánatot kérek, ebben a törvényben is benne van, hiszen expressis verbis meg van mondva, hogy a magyar korona országai honvédségének fentartására. (Zaj és derűtlenség a bal- és a szélsőbaloldalon) Tehát nem irtózik attól. (Nagy zaj bal-felől.) Lengyel Zoltán: Patentiroztassuk ezt az okoskodást. (Zaj.) Münnich Aurél előadó: A t. urakkal persze bajos vitatkozni. (Zaj bal-felől.) Aztán lárna ellen nem is lehet vitatkozni, nagyon természetes dolog. Bakonyi Samu: Valamivel találóbbr érvet kérünk. Elnök: Osendet kérek. Münnich Aurél előadó: Egészen találó érv, csak hogy az igazság sohasem tetszik az uraknak. Az a lényege a dolognak, hogy én nem mondhatom, hogy magyar hadsereg, a mikor közös hadsereg van. (Nagy zej és felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Közös hadsereg nincsen! Nagy zaj.)

Én tehát a t. előadó urnak ezen szavaiból azt következtettem, hogy ime eljutottunk a czim megállapításánál ahhoz a stádiumhoz, a mikor nemcsak nem fogadják el a »magyar sorhadicsapatok« kifejezést, nemcsak nem fogadják el az 1867-ben megállapított »az összes hadsereg kiegészítő részét képező magyar hadsereg« kifejezést, hanem egyuttal bizonyos gúny tárgyává teszik azt, hogy ime az urak ilyen követeléssel állnak elő, hogy a »magyar« szó betétessék. (*Igaz! Ugy van! bal-felől.*) Ez a gúnyos modor az egész baloldalon, nemcsak az én lelkemben, hanem az egész baloldalon, mindenütt az ellenzéknel feltűnt, a midőn zajos derűtlenséggel és ellenmondásokkal fogadtuk a t. előadó urnak ezt a kifejezését. De bocsánatot kérek, hiszen ennél ő még többet mond a mostani szavaiban, hogy nem beszélhet magyar hadseregről, a mikor a törvény azt mondja, hogy közös hadsereg van. Tehát egyszerűen kizárja annak a lehetőségét is a t. előadó ur az előadói székéből, hogy mi itten a törvényjavaslat czimeként »magyar hadsereget« állapítsunk meg, vagy magyar hadseregről beszéljünk, mert ennek a kifejezésnek jogosságát, érvényét mind lerontja egy helytelenül közbevetett törvény, az 1889. évi VI. t.-cz., a mely behozta a »közös hadsereg« kifejezést.

Bocsánatot kérek, t. előadó ur, ezzel a fel-fogással szemben a legerőteljesebben és a leghatározottabban vissza kell állítanunk és fentartanunk nekünk a 67-iki törvények csorbitatlan érvényét.

Mert az előadó ur nem fogja nekünk semmi-kép sem bebizonyítani és senki ebben a házban, hogy az 1889-iki véderőtörvény lerontotta volna a Deák Ferencz által felállított és alkotmányjogi alapot képező 1867-iki közjogi rendet, a mely megszabja az Ausztria és Magyarország közti közjogi viszonyoknak egész karakterét, egész jellegét és egyéniségét, a melyikhez egy későbbi szervezeti törvény csak bizonyos modalitásokat állapít meg, szedi szakaszokba és szervezeti intézkedésekbe az országnak bizonyos rendelkezé-

seit; de nem kívánt az ország 1889-ben egy újabb közjogi rendelkezésbe belemenni, újabb közjogi alapokat lerakni, azokat mind elintézte ő már az 1867-iki törvényben.

Ennek következtében mindaddig, a mig attól az alaptól ez az ország el nem tér, és ez a képviselőház más alapokat nem épít, a közjogi rend értelmezésénél ezt kell tekintenünk kiindulási alapnak, a melyből a törvény helyes értelmét helyreállítjuk. Én tehát egész joggal szóltam a t. előadó ur szavaival szemben, a melyeket most is sajnálatosaknak tartok, bár tudom, nem károsító vagy közjogilag kártevő szempontból hozta fel az előadó ur ezeket a dolgokat, de belesodortatta magát abba az áramlatba, a mely egészen dekreszendó vitte be a hadi szervezetbe a magyar közjog jelentőségének lesúlyosztását, vagy legalább kisebb jelentőségre való leszállítását, mig ellenkezőleg az egységesség, a közösség eszméinek mind nagyobb jelentőséget akar tulajdonítani, és azt minden intézményébe, a törvény szavaiba és kifejezéseibe úgy mint magába az életbe, az intézmény természetébe be akarta vinni.

Münnich Aurél előadó: De nem »egységesség«!

Holló Lajos: Az »egységesség« szó nincs benne, igaz, nálunk; de méltóztatik elismerni, hogy Ausztriában az a kifejezés, hogy »egységesség«, az egész politikai világnak, az alkotmányjogi tényezőknél, a kormánynak szótárában és kifejezései közt igenis benne van. Sőt a legfőbb hadur, a kinek parancsát annyira méltányolja a t. előadó ur és mi mindnyájan, mert mindnyájunknak nemcsak legfőbb hadura, de uralkodója is, világosan kifejezte, hogy: »egységesség és közös marad hadseregem, a minő eddig volt.« Ez az egységesség tehát, a mikor itt ily ferde közjogi magyarázatokkal támogatattik, nemcsak pium desiderium; ez az intézményekbe belevitt szervezet és élő valóság, a mely ellenében még oly közjogilag konzervatívabb gondolkozású emberek is, mint Hodossy Imre és gróf Apponyi Albert is tiltakoznak és azt mint visszafejlődést jellemzik a fennálló hadiszervezetet és közjogi rendelkezést illetőleg.

De, t. képviselőház, a t. előadó ur azzal is érvel, a mire szintén reámutattak, hogy a »közös« kifejezés nem állapítja meg ennek a hadseregnek az 1867-iki törvényben megalkotott törvényektől eltérő irányzatát, szervezetét, mert benne van a törvényben és azért ez sem sérelem. Ezt, ha az előadó urnak volnék, nem hoznám fel, mert ez a mi álláspontunk megerősítésére szolgál. A »közös hadügyminiszter« kifejezés, a »közös organumok«, a »közös miniszterium«, mind ezek az 1867-iki törvényben meglévő kifejezések. Ha tehát Deák Ferencz meg akarta volna alkotni az 1867-iki törvényben a hadsereget is, mint közös intézményt és közös szervezet, akkor ő, a mikor a miniszternek és az organumoknak közösségét megállapította, az 1867-iki

törvénybe azt is belevitte volna. De minthogy már 1867-ben kiélesedett az ilyen irányzat, a mikor a 67-es bizottságban, a tizenötös albizottságban a tárgyalások folyamán, a melyekben a törvényt előkészítették, ilyen irányzat felmerült, következetesen mindig visszautasította másféle kifejezésnek használatát, mint a »magyar hadseregét«. Az ókonzervatívok, a minők voltak Szécheny, Apponyi és Mailáth, a kik erősebb egységet akartak már 1867-ben megállapítani, mindig a legnagyobb visszautasításban részesültek Deák Ferencz részéről, ki szigorúan ragaszkodott ahhoz, hogy az egész hadseregnek a magyar hadsereg csak kiegészítő részét képezi, és ettől nem is akart eltérni.

Nem is volt másról szó. A t. előadó ur jobban fogja tudni, mint én, jobban, behatóbban tanulmányozta ezt bizonyára. Azt keresték, hogyan lehetett volna ennek az együttes, vagy egész, vagy összes hadseregnek dotálását, a költségek ellátását akként szétválasztani, hogy Magyarország a magára eső költségeket önmaga fedezhesse. Akkor a bizottság ezt a megoldást fogadhatta volna el. Ámde egész taxációja keletkezett akkor a viselendő költségeknek. Mondták a lénungra, hogy ezt talán el lehetne választani, azután az eltartásra; de már a hadifelszerelésekben, a gyárak, arzenálok, erődítések felállításában nem lehetett a különkülön viselendő költségeket megállapítani a két állam részéről, s ennek következtében Deák hosszas, talán három napi tanácskozás után maga diktálta le a szöveget, hogy nem lehet más, mint quóta, vagyis Magyarország csak a hozzájárulási arányban viselheti a költségeket és nem lehet szeparálni a költségeket de natura. De mást, mint a quóta megállapítását a hadseregvet közösségénél nem fogadtak el, s így éppen Deák Ferencz intenciója ellenére magyarázza a t. túloldal a törvényt. Mind e nagyon világos tévedések, melyek itt napfényre jutnak, nem alkalmasak arra, hogy visszaállítsuk a Deák szellemében való fogalom meghatározásokat és determinációkat, midőn egy slendrián, egy becsempészett, helytelen, közjogunkra káros értelmezésre okul szolgáló kifejezéshez oly makacssággal és következetességgel ragaszkodnak.

Én ugy találom, hogy ez a czimvita, a melyre a t. előadó ur igazán helyes érzékkel a parlamentárizmus iránt és magára az ügyre nézve is beható választ adott, ennek a kérdésnek a tisztázásához nagyon hozzájárult. Abban igaz van a t. előadó urnak, hogy az ellenzék e tekintetben talán mulasztásokat követett el a multban, hogy nem nyult elég erővel ezeknek a kérdéseknek a tisztázásához, de nekünk voltak előzményeink, mikor ezen kérdéseknek a tisztázása nem vezetett eredményre éppen azon években, melyekre Szederkényi t. képviselőtársam itt behatóan utalt. Midőn t. i. még a sorhadi csapatoknak czimzése volt gyakorlatban, itt napokon keresztül tartó vitákat folytatott az

ellenzék, nem kisebb ellenzéki egyének, mint Tisza Kálmán, Ghyczy Kálmán, Várady Gábor, Kerkapoly, Ivánka Imrének részvételével. Akkor is ez a törekvés, a mely őket vezette a magyar hadsereg címének visszaállításában, állandó visszautasításban részesült a t. túlórald részéről. Midőn aztán ők kormányra jutottak, mindenkiben az a meggyőződés élt évek hosszú során keresztül, hogy azok az egyének, a kik annyira védelmezték éveken keresztül a közjogilag korrekt kifejezéseknek felvételét, csak garanciát képezhetnek arra nézve, hogy kormányra jutván, be fogják vinni a törvénybe a helyes címet. Az ellenzék részéről tehát bizonyos várakozás, bizonyos elbizakodottság uralkodott éppen az ellenzéken bizalmat keltett férfiak tényei iránt. Mikor azonban bebizonyosodott, hogy másra nem szolgálnak az ellenzéki programok, mint hogy ezeknek vállán a nemzeti közvélemény elaltatásával az illetők a hatalomra helyezkedjenek, de a mint behelyezkedtek, ezeket többé magukra nézve nem létezőknek tekintik, akkor csak lassankint jött az egész közvélemény és maga az ellenzék azon álláspontra, hogy ime, ezen urakkal szemben jobban kell megvédelmezni az ellenzéki álláspontot, mint a Deák-féle kormányokkal szemben, mert ezek még abból a felfogásból is engedtek, a melyet a Deák-kormányok akkor a »sorhadi csapatok« elnevezés által fentartottak.

A t. előadó ur áttér arra a kérdésre, hogy az ujonclétszám felemelésének kérdése, a melyet én is felhoztam beszédemben és a melyet báró Kaas Ivor indítványába belefoglalt, nem lett tisztázva és azt mondja, hogy melegen ajánlaná ennek a kérdésnek is a rendezését. Gondolom, azt nem is kell kitalálnunk sem, — ezt különben ki is fejezte — hogy a létszám felemelésének mielőbbi behozatalát tartaná helyesnek és melegen ajánlhatja azt. Ez a t. előadó ur felfogása.

Hiszen, ha a t. előadó ur itt is és Bécsben is ezt a meleg ajánlást fentartaná is, az ellen nem volna semmi kifogásom, de a mikor ilyen meleg ajánlások jönnek a nélkül, hogy abból az előadói székéből valamikor is ellenszolgáltatás gyanánt ezen harczképesség fokozásának másféle feltételei, belső tartalmi, lelki, ethikai feltételei is hozzáfűzessenek, akkor ez a meleg ajánlás csak arra szolgál, hogy úgy az előadó, mint a hivatalos tényezők Magyarországon részvétet, rokonszenvet és támogatást nyerjenek azon katonai köröknél, a melyeknek szükségük van rá, hogy az előadói székekből és a hivatalos helyekből történjenek a felajánlások ezekre a célokra. Nem értem én, nem tudom, egyéni érdekét akármelyik politikusnak erre a célra, de politikai pozíciójuk megerősítése céljából azok az egyének, a kik még mindig háttérben vannak vagy háttérben voltak, mint szürke egyéniségek, nem az előadó ur, hanem más szürke egyéniségeket is láttunk, a kik nem emel-

kedtek még fel az ismeretlenségéből: azok mindig abban kerestek az emelkedésre maguknak utat és alkalmat, hogy ezen meleg érdeklődést és meleg ajánlást a hadvezetőségnek tudomására hozzák és nyílt kifejezésre juttassák a delegációban és más ilyen fórumbeli tárgyalásoknál.

Ha a t. előadó ur nekünk azt mondja, hogy én a létszám felemelését az ország, a trón biztonsága érdekében helyesnek találom, de egyúttal szükségesnek tartom, hogy 35 évi közjogi dermedtség után egy államnak azon igényei, a melyeket minden állam az ő hadseregében jogositva van megkövetelni, szintén kifejezésre jussanak és előbbre vitessenek, ha ezeknek az igényeknek zászlóvivője lesz azon katonai fórumoknál, a melyekkel szemben éppen azon helyről kellene megvédelmezni Magyarországot közjogi önállóságát és előbbrevitelét: akkor ez a meleg ajánlás nem fog nálunk süket fülekre találni, ez nálunk visszhangot fog kelteni, mert mi is azt mondjuk, hogy a trónnak, az országnak és a két államnak biztonsága érdekében menjünk el addig a szélső határig, a meddig el lehet menni a harczképesség arányában, de mi egyúttal megkívánjuk azokat a feltételeket is, a melyek úgy a harczképesség erősítésére, mint az ország közjogainak érvényesítésére is szükségesek. (*Ugy van! balféül.*)

De ezeknek a felemelési kérdéseknek előtérbe tolásánál sajátságos, hogy mindannyiszor olyan dolgok utasítatnak vissza egyszerűen merre, durván, a melyeknek visszautasítása még azon padokról és azoknak az elveknél alapjáról sem indokolt, a melyeket a t. előadó ur is vall. Pl. ki lett emelve, hogyha már a magyar tiszti állományba változtatást és Magyarország közjogi rendjében egy újabb vívmányt akarnak behozni, akkor elemi feltételként tüzzék ki azt, hogy a Magyarország részére kinevezendő tisztek birják a magyar nyelvet. Nem kívánjuk megszabni, hogy hol képeztesse ki, vagy hogy hol tanuljanak azok az ifjak, de legalább azt a feltételt teljesítse az illető egyén, ha már elfogadja egy államnak azon nagyfontosságú megbízatását, ha már rá van bízva az államnak alkotmánya, rendje, biztonsága, területi épsége, milliók élete és vagyona, legalább arra iparkodjék viszontszolgálatképen az illető tiszt, hogy az állam nyelvének ismeretével rendelkezék kinevezése alkalmával.

De itt van egy másik kérdés, t. képviselőház, a melyben a megfelelő megoldást szintén merre visszautasították és a melyet ismét azért hozok fel, mert nem ezen padokról lett felvetve, hanem a 67-es pártok és a 67-es párt-törödékek részéről. (*Halljuk! Halljuk!*) Ott van az a másik kérdés, a mely szerint ezen katonai intézetek vezetését és az ifjúság kiképzését magyar honosságú tisztekre és egyénekre akarták bizni. Magyar honosságú tisztekre, pedig a magyar honosságú tisztek még semmi garanciát sem képeznek tulajdonképen magyar

nemzeti szempontból, mert, sajnos, lehetnek magyar honosságú tisztek, a kik a magyar állameszme irányában azért a legnagyobb ellen-szenvvel viseltetnek és a hadseregben ezekre nézve nincsen meg a garancia, hogy ezek kellő ellenőrzés alá vétessenek, vagy kellő visszautasításban részesítenek. De még ez a magyar honossági feltétel is vissza lett utasítva a t. előadó ur és azon kormány által, a melyet támogatásával megtisztelt. Ennek következtében az a létszámfelemelés, a melyet nekünk olyan melegen ajánl és a melyet szívesen hozna be azonnal, holnap is a törvényhozás elé, ez a létszámfelemelés, a mely a hadsereg részére kéretik a t. előadó ur által, Magyarország érdekei szempontjából nem támogatást érdemel, de sőt ellenkezőleg, ezen támogatás minden eszközének megvonását teszi indokolttá és jogosulttá.

Ugyancsak a t. előadó ur mondta előbbi beszédében, hogy mivel a létszámfelemelés nem megy keresztül itt a parlamentben mielőbb, ennek következtében a hadvezetőség úgy segít magán, a hogy tud és úgy egészíti ki a hadsereget és úgy szerzi be szükségleteit, a hogyan azt bírja. Pedig arról az előadói székéről ilyen kijelentések, t. képviselőház, a legszerencsétlenebbek és a legelítélendőbbek, mert ha egy előadó elismeri azt, hogy a megállapított ujonclétszámon kívül akármilyen kerülő utakon és eszközökkel a hadvezetőség újabb legénységet vonhat be katonai szolgálatra, az, t. képviselőház, teljesen az alkotmányosság jelentőségének és nagyfontosságának félrelökését jelenti. Mert akkor az ujonclétszám megajánlása és megállapítása egyszerűen ki van játszva, ha az előadó ur maga azt mondja: segítetek magatokon úgy, a hogy tudtok, úgy, a hogy akartok. Ha nem is emeli fel a létszámot a törvényhozás, ha nem is állapítja meg az országgyűlés a szükséges kontingenst, a mint ez eddig megállapított, tessék, itt a törvény rátok nézve nem képez akadályt, emeljétek azt fel olyan módon, a milyen mód nektek csak rendelkezésetekre áll. No hát, t. képviselőház, ezek ismét olyan dolgok, a melyek azzal az előadói székkel szemben a leg-súlyosabb aggodalomra készítetnek bennünket, és így már megértjük azt, hogy ismét egy szintén 67-es alapon álló párt, az Apponyi-féle párt-csoportozat volt az, a mely már a Széll Kálmán-féle kormányzat idejében követelte az ujonclétszám kontingentálását és a póttartalékosok számának kontingentálását.

Ezeknek a tapasztalatai, a kik a kormány-székhez közel álló egyénekből állottak, ezeknek a tapasztalatai vezetnek bennünket is arra, hogy bizalommal a hadügyi vezetőség iránt e tekintetben nem lehetünk és győznek meg bennünket arról, hogy csakis akkor érhetünk el kellő eredményeket, hogyha törvényileg kontingentáljuk a békelétszám megállapítását és törvényileg fixirozzuk épügy a póttartalékosoknak a számát is.

De hol találjuk az előadó urat és a kormányt ezen eszme védelmében, mely Magyarország közjogi biztonságának fokozására képes volna, a mely ezen dolgok kihatását és visszaéléseit képes volna megszüntetni? Sehol sem találjuk az előadó urat, csakis a létszám felemelése iránti meleg érdeklődésnél és annak meleg felajánlásánál. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon. Egy hang: Az tetszik Bécsben!)*

A t. honvédelmi miniszter ur felszólalásunkat és ellenállásunkat teljesen unalmasnak nevezte és még egy olyan kifejezést használt, a melyet egyáltalában nem tartok olyannak, hogy arra reagálni lehetne. De hiszen a miniszter ur nem régi parlamenti ember, nem tudja, hogy a parlamenti kifejezések milyen határokig terjedhetnek. De én azt találom, hogy ennek a vitának unalmassága és unós-untig való folytatása nem volt ennyire szemére hánytorgatva az ellenzéknek mindaddig, a míg nem ez a kormányrendszer jött ide ebbe a házba.

Az eddigi kormányok is élesen álltak velünk szemben. A Széll-kormány, a Khuen-Héderváry-kormány is véres harcot vívtak az obstrukció letörésére, mindenféle fegyvert használtak, de egyik sem tette azt, hogy akár a küzdők személyes egyéniségét megtámadva, akár másképen durva eszközök igénybevételével akarta volna ennek a harcnak jelentőségét és közjogi fontosságát leszállítani. Hogy ez megtörténjék, egy újabb kormányrendszernek kellett bekövetkeznie, a mely úgy itt a házban, mint kinn a társadalomban olyan eszközöket kíván igénybe venni, a melyek elterelné a harcot az eszmék harcának teréről. Pedig ez a harc nem változott azáltal, hogy kevesebb, vagy nagyobb számmal viszik a küzdelmet. Ez a harc előre fog haladni, lehet, hogy nem éri el célját, a küzdők, az erők fogyatékosága folytán, de nem változott meg abban az időpontban, a mikor gr. Tisza István kormánya következett be. Mert nem akkor született meg az a harc, hanem megszületett régebben. Ha tehát mi ebben az irányban haladunk előre, ez a körülmény nem a pár hónap előtt bekövetkezett fordulatnál fogva állott elő, hanem mert mi ezen rendszernek sem politikai kvalitását, sem rátermettségét az általunk kívánt célok megoldására nem ismerjük el, ezt a kormányt okosabbnak, helyesebbnek nem tartjuk, mint az eddigi kormányok voltak. Ennek következtében mi a küzdelemnek sem módján, sem eszközein nem fogunk változtatni.

De ha ilyen erős kifejezéssel illethető ezen eszmék küzdelme, mi az, a mi az ezzel szemben álló felfogásnak jellemzésére lenne felhasználható? Gőgös katonai pöffeszkedés az, *(Igaz! Ugy van! Zajos helyeslés balfelől.)* a mely mindig szembeszállt Magyarország közjogi céljával, a mely azt kívánta, hogy ez az egész ország egyszerűen kiszolgáltassa magát azon cél érdekében, a melyet ő maga elé tűzött és a mely

Magyarország nemzeti jellegének semmibe vevésével akarta szolgálni a maga katonai hatalmának kiterjesztését. Soha ez a nemzet nem érhetett el ezen gőgös hatalommal és annak prepotenciájával szemben egyetlenegy lépést sem az egyszerű, a sima eszközök, az elvi küzdelmek árán, hanem csakis akként, hogy felvette az ellentállásnak súlyosabb és nehezebb fegyvereit. Régebb időben fegyveres téren folyt a küzdelem, most — hála Istennek, ezeknek az eszközöknek még csak gondolatát is elutasítjuk, — a parlamenti eszközök terén és ezek által akarja a nemzet a maga részéről visszautasítani azt az eljárást, a melyet ezen hatalom részéről tapasztalt. (*Ugy van! balfől.*)

A t. előadó ur a harczképesség rovására irottaknak tartja a mai állapotokat. Mi is tökéletesen tudjuk, hogy ez így van. A harczképesség rovására van, midőn a katonai szervezetben nincs meg az a nyugalom, az a feltétlen alárendeltség, a mely a katonaságnak minden egyes tagját kell, hogy a hadszervezethez hozzáfűzze. Nincs meg a harczképesség, mikor oda, a katonaság sorai közé bevitetnek a politikai tendenciák, az izgalmak, a magyarázatok, a parlamenti viták jelentőségének kritizálása, az ellenzéki, vagy nem ellenzéki küzdelmek jogosultsága, szóval midőn a kaszárnya átalakul politikai szintérré, a hol az ellentétes felfogások ütköznek és a mikor az ellentétek által fölidézett izgalmak megrovást, vagy legalább is sajnálatot érdemlő lázongásokká fajulnak; de ha a harczképesség fokozását kívánjuk, vajjon nem fogjuk-e előmozdítani azáltal, hogy azokra az izgatásokra alkalmul szolgáló ellentéteket kiirtjuk a hadsereg lelkéből, azokat, a melyek őt mint polgárt, mint egy nemzet tagját szembeállítják azzal a katonai kötelességgel, a melyet neki az uralkodó lobogója vagy zászlója alatt kell teljesítenie, hogy a mikor megjelenik a zászló alatt, akkor azt kell látnia, hogy mindazt, a mi neki drága, érzelmeit, nemzetét, fáját, zászlóját, nyelvét meggyalázzák? Ezek az érzellem ellentétek a harczképességnek sokkal nagyobb hátrányára vannak, mint az, a mit az előadó ur említ. Azon ellentéteknek hosszú időn való fentartása, a melyek most felidézettek, szintén hátrányára van a harczképességnek; de mennyire inkább hátrányára vannak azok a nagy ellentétek, a melyek évtizedek és évszázadok óta fenforognak és a melyek miatt a dinasztia, ha védelmet kíván, azt sokszor nem volt képes megtalálni, holott egy nemzeti érzelmeiben kielégített haderő bizonyára hathatósabb védelmet nyújthatott volna.

Ott vannak azok a nagy történeti példák az előadó ur és bizonyára a honvédelmi miniszter ur szeméi előtt is, a mikor készületlen magyar hadtestek kellő begyakorlás nélkül rohantak a csatákba és diadalmas ütközeteket vívtak ki a trón védelmében is, akár a napoleoni, akár az örökösödési hadjáratokat tekintjük; de az

az ujonnan szervezett magyar haderő magyar parancsnok vezénylete alatt, magyar zászló alatt, magyar vezényszóval ment a harcba. Simonyi őbester Párisig hatol diadallal, Hadik Berlinig, és ha ezeket figyelembe vesszük, akkor azt látjuk, hogy nemcsak egyszerű győzelmi fegyvertényeket hoz létre az ilyen hadsereg, hanem bátorsága a vakmerőséggel határos és a bámulatos diadalok egész sorozatát állítja elénk.

De vegyünk néhány példát a régi multból az ellenkezőre. Hozhatnék fel számosat, különösen a miniszterelnök urral szemben, a ki azt mondotta, hogy csak ilyen szervezetben lehet megvédelmezni Magyarország területi épségét. A törökök benyomultak Magyarországra; azokból a várakból, a hol idegen tiszték és katonák voltak, az őrség egyszerűen megszökött, vagy pedig — ott van Losonczy Temesvárott — katonái megkötözték, feladták a várat, saját vesztükre, mert a török kardélre hányatta őket. Itt volt Egerben Nyári, a ki szintén így járt; a midőn hosszú ideig védelmezte a várat, katonái felláztak ellene, összekötözték, tömlőcbe dobták, a várat pedig feladták.

Egész sorozata az ilyen tényeknek van a történetben. Mikor Buda első ostroma volt és Joachim őgróf volt a hadsereg vezére, az idegen tiszték bevonásával még az ellenséget körülvette, körülutazta mindenféleképen, de mikor szorult helyzetben volt az ellenfél, hagyta kisiklani és ő egész Európának szégyenszemére ezt a nagy hadsereget minden összeütközés nélkül hagyta szétoszlani. Ferdinánd, az osztrák, a Habsburg-császár azt mondotta: nem volt ott egy jó elme; volt ott felszerelés, katonaság, minden, de nem volt jó elme a hadsereg vezetésében, a mely ezt a hadsereget fel tudta volna használni. Pedig saját német hadtisztjei és vezérei voltak annak a hadseregnek, a kik vezették. Nem azt akarom mondani, ismétlem, hogy az osztrák hadsereg dicsőséges fegyvertényeket nem tud felmutatni, hisz tudjuk, ott vannak, pl. Szavojai Eugennek, . . .

Okolicsányi László: Nem volt osztrák!

Holló Lajos: . . . vagy pl. Károly főhercegnek . . .

Okolicsányi László: Az sem volt osztrák!

Holló Lajos: . . . Schwarzenbergnek és másoknak dicsőséges fegyvertényei. De egy nemzeti védelem céljaira sokkal kevesebb garanciát nyújt az, hogy ha azzal a nemzettel semmi lelki, érzelmi és történelmi közösségben nem álló egyének állanak azon hadszervezetek élén, mint ha ellenkezőleg megtöltjük várainkat, kaszárnyáinkat, házainkat saját fiaink, saját gyermekeink előtérbelolásával, a kik össze vannak nőve a legénységnek minden érzelmeivel, annak gondolatvilágával, és együttesen sokkal nagyobb harczképességet lesznek képesek veszélyek idején kifejteni, mint a mindenféle össze-visszaszedett katonaság és tisztállomány.

(Az elnöki széklet b. Feilitzsch Arthur foglalja el.)

És ennél a kérdésnél azzal szemben, a mit a t. előadó ur az ő beszédében mondott a harc-képesség mellett, mi nemcsak nemzeti szempontokat, hanem egyszerűen a józan észnek natu-rális szempontját hozzuk fel, hogy t. i. midőn gyermekeink nem képesek elég kenyeret és meg-élhetést találni ebben az országban, midőn min-den intelligens pálya, még a végrehajtói állások is túl vannak zsufolva az intelligenciának oda-tömörülésével, akkor mi józanság van abban a felfogásban, a mely épen ezen tisztí állásokat és a hadsereget veszi ki a magyar intelligencia térfoglalása alól? Hiszen ezrével jönnek a mi-niszterelnök urhoz, a miniszter urhoz is a pa-naszos levelek, nemcsak intelligens embereknek, hanem a közönségesebb népnek és a polgáregy-eknek levelei is, hogy a magyar ifjuság még az altisztségre sem bír jutni a hadseregnek kötelékében, hogy ezek is csak a német ajku sváb lakosságnak, vagy zsidó polgártársaink-nak egyeiből, vagy oda való egyénekből, telnek ki, de a magyar fajú egyének az Alföld, a főváros vagy más tisztán magyar nyelvű vi-dékek fiai még altisztségre sem bírnak jutni, hanem folytonosan a rangban való elmellőzésü-ket kell tapasztalniok és ezt a magyar fajhoz való tartozásuknak és a magyar nemzeti állás-pontjuknak kell tulajdonítaniok. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) Ebben az országban ide-bent, a midőn tőlünk ujonczfelemelést kívánnak és azt melegen ajánlja a t. előadó ur, és midőn tőlünk ezekre a dolgokra nagyobb költséget fog-nak kívánni, ezeknek mint állam és nemzet nem bírjuk ellenértékeként azon feltételeket meg-szabni, a melyek minden kis államban meg kell hogy legyenek az államiság attributumaiként, nem bírjuk pedig elérni az ellenállásnak azon csekély ereje következtében, a melyet a mi po-litikusaink kifejtének.

Ne minket vádoljon tehát a t. miniszter-elnök ur, hogy ilyen küzdelemnek helyt adunk és a mellett állást foglalunk, még akkor sem, ha ettől a küzdelemtől többen visszaléptek, ne minket vádoljon, hanem vádolja azt a makacs ellenállást, a mely szembe helyezkedik mindig ezzel a felfogással, és a mely önmagára ráha-gyatra épügy nem viszi azt keresztül, mint azon legerősebb támadások mellett sem, a melyeket erről az oldalról intéztek. (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*)

Ezt a küzdelmet kell a t. miniszterelnök urnak olyan kifejezéssel illetni, a melyet a pa-rlamentben felhozni nem szoktunk? Ezt a ki-fejezést arra az udvari akaratra kell használni, a mely rátámaszkodik Magyarország egész köz-életére, a mely lehetővé teszi és kieszközli azt, hogy itten egész párttöredékek, a melyek pedig meg vannak győződve arról, hogy ezeknek a ki-vánságoknak teljesítése a nemzetnek érdekében áll, egyszerűen csak az udvari akarat előtt való meghajlással indokolják ezen kívánságuktól való

elállásukat. Vajjon a midőn azt mondják — hiszen hallottuk a túloldalról sokszor — hogy helyes és jogos ugyan ez a kívánságunk, de, minthogy az uralkodó felfogásába ütközik, abba kell hagynunk, az nem időszerű, azt nem lehet keresztülvinni: nem az udvari akaratnak rá-nehezede-e ez egész közjogi életünkre, a pártok gondolkozására és elhatározásaira, s vajjon nem olyan dolog-e ez, t. képviselőház, a melyet alkot-mányos szempontból igenis el kell itélnünk? (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) És mégis azt látjuk, hogy a mi cselekvésünket — a mely ugyan szembehelyezkedést jelent, de semmiesetre sem hűtlenséget és tüntetést, — vagyis a nemzeti álláspont mellett való szilárd megállást tartják olyannak, melyet a miniszteri székéből megróni kell, nem pedig azt a makacs ellent-állást, a mely az udvari akarat alakjában szembe-helyezkedik mindazzal, a mi nemzeti.

Igen, mi ex-lexet teremtünk minden téren, katonai téren is, a civillista terén is, de ugyanekkor az uralkodó maga közjogi állásával megférhetőnek, ahhoz méltónak találja, hogy egy kormány az országgyűlés által költségvetésileg meg nem szavazott összeget utaljon ki a czi-villista részére. Ez önkénel védelmet talál. Mi azonban fájdalommal látjuk, hogy provizóriu-mokba kergetik az országot úgy, hogy évről-évre kell az ujonczlétszámra vonatkozó törvényt meghozni; a véderőtörvénynek szerves egészé-vel nem állanak elő, mert az ujonczlétszám fel-emelése annak keresztülvitelét lehetetlenné tenné, provizóriumokkal dolgoznak a közjogi élet egész vonalán, így Horvátország kérdésében, valamint a vámkérdésben is. Látjuk, hogy a mikor a tör-vény határozottan előírja, hogy egy közjogi rendnek be nem hozása folytán ennek és ennek a ténynek be kell következni — a mint az önálló vámterület állapotának kellett volna be-következnie, a hol szintén először a jogi álla-pottal, azután a viszonyossággal és sok minden egyébvel jöttek elő — mindig arra törekszenek, hogy az, a mi Magyarország közjogi jelentősége szempontjából nemzeti fejlődésünkre sikeres le-het, kiüzessék, eltávolítottassék, ellenben a felső akaratnak, az udvari kívánalmaknak minden fázisát, még a civillistában is, és általában minden-ben teljes mértékben elismerik és honorálják.

Az ország nyugalmanak a helyreállítása önkének ott a túloldalón legfőbb törekvésük; más törekvésük sincs, mint az ország nyugal-mának helyreállítása, a melyet mi annyira ve-szélyeztetünk. De ha keressük, hogy önké milyen gondolkodás és milyen eszmék alapján teszik ezt, akkor valóban azt kell mondanunk, hogy nem volna ott a túloldalón veszedelmes az, a mi a szegény Kinizsivel történt, a ki, midőn őt fejedelme követségbe küldötte a törökhöz, azt mondotta fejedelmének: »Uram király, hogy ha követségbe küldesz engem a törökhöz, az én feje-met a török leveszi«. Azt mondta a fejedele-m: »Ne félj, ötvenezer fejet fogok én a tiedért le-

venni, — a mire azzal válaszolt Kinizsi: »De, Felséges Uram, azok közül egyetlenegy fej sem fog az én törzsemre illeni«. De vajjon t. képviselőház, ott azon a párton van-e fej, a mely arra a törzsre ne illenek, akárki is tegye azt oda fel? (*Taps a baloldalon.*) Nem ötvenezer, de ötszázezer főt is küldhetnek felülről és ha az reá tétetik arra a törzsre, mindegyik fejnek a gondolkozásmódja, eszmeköre, politikai iránya, egyszer passzív rezisztenciája, máskor »erős kéz« politikája ugyanaz lesz; a mit onnan felülről diktálnak, az mind annak a fejnek az eszmekörében van, a melyet rátettek erre a törzsre, a mely rendelkezésére áll egészen eltérő politikai gondolkodásoknak, egészen eltérő politikai felfogásoknak. Ennek következtében ez egyáltalában nem nyújt olyan eszmekört, a melyet mi olyan tiszteletreméltónak találánk, hogy ez lenne az az irány, a melyben az ország nyugalalmát keresik.

Igenis az ország nyugalalmát keresik a párturalom biztosítása céljából. (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*) A midőn már bekövetkeztek ezen nagy válságok, és döntő tényezővé tették azt, hogy a szabadelvű pártok a vidéken megnyitkoztak és elítélték az egész mozgalmat: akkor azt mondták mindenfelé, hogy a szabadelvű párt léte veszélyeztetve van; tenni kell valamit, programot kell összeállítani, mert a szabadelvű párt különben lejárja magát és mint politikai faktor értéktelenné válik. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) És ez igaz is. A szabadelvű párt mint politikai faktor értéktelenné válnék — de nem a nemzet, hanem a felsőbb hatalom szempontjából — ha többé nem lenne képes keresztülvinni többségi szervezetével akarátát ebben a házban. Ebben áll és állott a hivatása: hogy betöltse azon szerepet, és segítsen elérni azt a célt, a melyet a felsőbb hatalom kívánsága az országgal szemben ezen expediens alakjában akar keresztülvinni. Neki kellett a parlamentarizmus formáját, ruházatát magára öltenie, hogy ezen parlamentáris formában és organizmusban keresztülvihesse mindazon célokat, a melyeket maga elé tűzött. Ha erre célszerűtlenné, hasznavehetatlenné vált a szabadelvűpárti többség; ha összetörök hatalma; ha a kisebbség meggátolja abban, hogy akarátát keresztülvigye, akkor megszünt létjogosultsága és azért kellett egy olyan formalitást kitalálni, a mely megnyugtató hatással lehetett itt vagy amott; az ország közvéleményét egy kissé elaltathatta, és ebből a szempontból azután a párt uralmát is megmenthette és az ország nyugalalmát helyreállíthatta, de erre a célra, hogy a párt uralmat biztosítsa. (*Ugy van! balfelől. Halljuk! Halljuk!*) És hogy mi ezen célból tovább mentünk — ismét csak addig, a meddig erőink megengedik, mert ezen a határon túl, legyen meggyőződve róla a t. miniszter ur, még mi sem mehetünk — hogy tovább megyünk. és ezen határig elmegyünk, ennek kettős célja

van. Az egyik az, hogy egyrészt az ország se vitessék bele azon tévhitbe, hogy ez rá nézve megoldást jelent, az ő nemzeti irányának követése tekintetében; a nemzet ne essék bele a lethargiának, a tespedésnek azon öntudatlanságába, a melyben azt bihetné, hogy ezen az uton: a kormányokba helyezett bizalom útján kell keresnie, ilyen csekély, el nem fogadható engedmények egyszerű megigérése révén kell keresnie nemzeti jogainak kivívását. Nem ez az az út, és e tekintetben igenis kell összeütkezésüket teremteni, de egészséges, életrevaló összeütkozásokat, a melyek tiszta helyzetet teremtenek, a melyek Magyarországon a katonai hatalmat az osztrák szellemtől és rendszertől megszabadítják, és visszaadják Magyarországnak katonai szellemét, szervezetét és saját haderejét. (*Helyeslés balfelől.*)

Ennek az összeütkezésnek meg kell történnie, nem mondom, hogy erőszakos, de parlamentáris uton. Ezen a válságon keresztül kell mennünk, mert addig, a mig ezen válság végigszenvedése ebben az irányban becsületes, igazságos megoldást nem hoz, addig csak látszatot, üres ígéretet és fitogtatást, de igaz valóságot sohasem fognak találni, (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) hanem eljutottunk a régi magyarok egyik okos tanulságához, a melyben ugy fejezték ki nagyon rövid és egyszerű szavakkal ezen dolgok genezisét és fejlődését, hogy »abban bizakodnak, hogy a magyar megunja mindig a kezdett dolgot, és ők triumfálnak.« (*Ugy van! balfelől.*) Ezek a mi eleinknek eredeti, találó kifejezései, hogy ők triumfálnak, mert mi mindig megunjuk a szalmalánggal kezdett és bizonyos ideig hősiessen és fáradozások árán vitt, de a cél előtt megálló küzdelmet, mert akkor, a midőn a dolog nehezebb részére kerülne a sor, rendszerint megállunk, (*Ugy van! balfelől.*) abbahagyjuk a megkezdett harcot és ők triumfálnak.

Ez az egyik felfogás, a melyért mi ezt a küzdelmet tovább akarjuk vivni, és tovább akarjuk vivni egy másik szempontból, vagyis azért, hogy ne csak a nemzetet figyelmeztessük arra a későbbi jövő szempontjából, de figyelmeztessük a katonai hatalmat is. Ez megoldást nem fog találni ezen a téren másként, csak ha komoly és egészen alapos, őszinte megegyezést keres, nem mi köztünk és ő közte, hanem ezen nemzeti áramlat és az ő felfogása között. Ha ezek között megtalálja a megoldást, csak akkor van békés megoldás. De ne higgyék, hogy az az út Magyarországon továbbra is kielégítő, a melyet századokon keresztül követtek, hogy papirosokba és üres engedményekbe és üres csillogásokba foglalták össze mindig azt, a mit Magyarország népének kellett volna adni és mikor már ezen keresztülestek, mikor a rendet és nyugalmat az országban, a mint ők szokták mondani, helyreállították, akkor kezdődött a törvényekből, az intézményekből kivesedése, kitörése darabonként, lépésről-lépésre a

nemzeti tartalomnak, míg végre üres, értéktelen vázzá vált, a mely Magyarország közjogi állásának többé meg nem felelt.

Hiszen az 1867-ik évi kiegyezés, mely a békekötés jellegével birt a dinasztia s a nemzet között, ez is egészen más prespektíváját mutatta Magyarországnak közjogi fejlődésének, hisz akkor senki sem gondolt arra, hogy Magyarország a másik állam mellett nem lesz teljesen egyenrangú és koordinált állam, hiszen Deák Ferencztől kezdve mindenki hitte és hirdette, hogy a két állam többé egymásnak semmi tekintetben alárendelve nincsen és hogy Ausztria megkapja a maga alkotmányosságát és hogy ott többé az abszolutizmus uralomra jutni nem fog és hogy mi mindig csak azon államnak alkotmányos képviselőjével fogunk összeköttetésben állani.

Ezeket mi 1867-ben komoly valóságoknak hittük, az egész nemzet nagy örömmámorban gyuladt ki, midőn a koronázásnak fénye a béke napját és sugarait vetette a nemzetre, már várták a megoldást és az őszinte és békés kiegyenlítést, de az megint üres vázzá változott, a melyből a dualizmus egyenrangúsága, az egyenjogúság megint ki lett csempészve, ki lett irtva és megmaradt az a szervezet, a mely Magyarországon századokon keresztül egy idegen hatalomnak, egy idegen országnak és még azt is mondhatjuk, idegen dinasztjának, a császárságnak — a melynek szelleme nem magyar — ennek az idegen szellemű dinasztia érdekeinek rendelte alá Magyarországot.

A közös hadsereg kifejezése van ebben a czimben és az előadó ur arról a székről jónak találja hosszú beszédekben ezt a kifejezést védelmezni, ezért talán még a lelkesedésnek lángját is kigyulasztja szívében, de mi nem vagyunk képesek megérteni ennek a felfogásnak, ennek a lelkesedésnek sem jogosultságát, de még lehetőségét sem. De ha a közös hadsereget ajánlja a t. előadó ur, legalább azt a megnyugvást kellene neki teremteni a fennálló állapotokból, hogy ez a közös hadsereg megfelel az ő czimének, hogy ez egy valóság, a mely fedi azokat az állapotokat, a melyeknek céljára, szolgálatára azt felhasználni kívánja, hogy egy való szervezetének adja ezt a megfelelő czimet. Így még érteném, hogy ezt ajánlja, de akkor, a mikor ő legjobban tudja ezen hadsereg közösségének mibenállását, hogy az sem vezetésében, sem alsóbb szerveiben ezen czimet meg nem érdemi, akkor miért nem fogadnak el egy olyan czimet, a mely legalább a jövő irányt jelöli ki, ha már a jelen fejlődésében az meg nem felel. Miért nem fogadják el az 1867-ben megállapított terminológiát, a mely azt mondja, hogy a magyar hadsereg, mint az összes hadsereg kiegészítő része, miért nem fogadjuk el legalább ezt mint a jövő zászlaját, a mely felé innen is, onnan is minden magyar embernek, minden politikusnak törekedni kell. A közös hadsereg nem az, a melyért lelkesedni kell egy magyar politikusnak,

a mely a mai felfogásnak megfelelne, hanem vissza kell térni a régi felfogásra, a régi álláspontra, a melyet az előző politikusok is követtek.

Az egyes határozati javaslatokban, a melyeket itt beterjesztettek és a melyekre az előadó ur komoly tárgyilagossággal válaszolt, egy sajnálatraméltó gradáció van, de ezt kénytelenek vagyunk felállítani, hogy legalább a licitandó-eljárásnak folyama alatt azt a minimumot mentjük meg, a mely ebben az irányban még megmenthető. Az első álláspont, a mely legtökéletesebb, az, hogy a »magyar hadsereg« kifejezést használjuk a hadsereg megjelölésére. (*Helyeslés balfelől.*) Ez az, a melyért teljes lélekkel sikra szálltunk, a melyért régi időkben is sikra szállottak azok a politikusok, a kik ezt indítványozták. A »magyar hadsereg« kifejezés jellemzi a 67-iki törvény alapján a nemzetnek kívánságait, ennek következtében nincs semmi ok józanul arra, hogy ezt a kifejezést visszautasítsuk.

A második javaslatban, a »magyar sorhadi csapatok« kifejezésében is kitűnik az, hogy Magyarországnak hadszerkezete különálló. Még ebben is mindig kifejezésre jut ez, mert legalább elkülöníti a magyar sorhadi csapatokat az osztrákoktól. Ebben is meg volna tehát mentve Magyarország közjogi rendje. De már »a közös hadsereg« kifejezés, a mely egy egységes szervezetbe akarja belevinni azt a haderőt, a melyet mi soha el nem ismertünk egységének, nem megfelelő. Ezzel szemben áll az én határozati javaslatom, a mely legalább azt a kifejezést akarja kiküszöbölni a törvényjavaslat cziméből és helyre akarja állítani a 67-iki törvénynek valódi értelmét.

Ezekben a küzdelmekben azt méltóztatik talán hinni is és mondani is, hogy ez Magyarországra nemzetközileg hátránnyal járhat. Nekem a tapasztalatom és a tanulságom, hogy Magyarországnak mint egy önálló államnak létéről tudomást nem vehettek a külföldön. A hol megjelent még Magyarország, ott egyszerűen megjelent mint Ausztriának oly része és olyan tartozéka, a mely ép oly részét és tartozékát képezi, mint a Habsburg-uralomnak más állama, így Csehország, Lodóméria, Galiczia és a többi, de Magyarországnak államisága külföldön még meg nem jelent. (*Helyeslés balfelől.*)

Midőn ezen küzdelem kezdetét vette, akkor az első szó, a mely Németországból hangzott felénk, az volt, hogy az csodálatos, hogy Magyarországon a katonai krízis már előbb ki nem tört. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) Minden művelt nemzet azt tartja sajátjágosnak és érthetetlennek, hogy itt él egy immár csaknem husz milliónyi nemzet, a mely nem képes a maga államiságát keresztülvinni a maga hadseregében. Ez az, a mi bámulatot keltett eddig is. A mi küzdelmünk ereje és szívóssága mutatta meg a külföldön e nemzetnek a jogaihoz való ragaszkodásának erejét, életerejének szívósságát és soha még Magyarország közjogi helyzete ennyire ki-

domborítva nem lett, mint ennek a küzdelemnek folyama alatt, a mely ugyan sokszor Bécsből befolyásolt ellenszenves hangokat keltett, a melyek kicsinyeltek bennünket, különösen, ha azokat a közös sajtóiroda támogatta az ő áldozataival. A mi azonban mint olyan jelent meg, a mely az illető nemzetnek mint a saját egyéni véleményének kifejezését tükröztette vissza, az a magyar küzdelem iránt szimpátiát árult el, mert a nemzetek lelkében sohasem lehet rokonszenves az elnyomatás, a leigázás. Csak a szabadságszeretet és a szabadságért való küzdelem lehet olyan, a mely a nemzetekben rokonszenvet kelt. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

B. Kaas Ivor: A külföld nem szabadelvű, hogy ne gondolkozzék!

Elnök: Csendet kérek!

Holló Lajos: Befejezem, t. képviselőház! *(Helyeslés a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* Befejezem szavaimat azzal a gondolattal, a melyet b. Kaas Ivor t. képviselőtársam is az ő beszédének végén itt felhozott, hogy t. i. e küzdelemre nézve, a melyben oly kevés barátunk van nekünk Ausztriában, hiszszük és reméljük, hogy támaszunk és támogatásunk van a mi uralkodónk alkotmányos érzelmeiben, törvénytiszteletében, a magyar nemzethez való jóindulatában és jóakarátában. Egy bölcs és életének nagy részét, javát átélte uralkodónak, a ki sok megpróbáltatáson keresztül vitte az uralkodást és családjának uralmát is, egy bölcs uralkodónak legszebb élethivatásához tartozik, ha befejezi a béke művét, a melyet 1867-ben ő kezdett meg, és a melyet nem volna helyes, ha befejezetlenül adna át utódainak.

Mi a legteljesebb lojalitással, hűséggel az uralkodó és trónja iránt, hiszszük, hogy ha a dinasztíát és trónját akarja a veszélyekkel szemben megmenteni, akkor e veszélyeket nem lehet elkerülni másként, mint ha a trón bizalmát ráruházza a nemzetre és nemcsak jelmondatul használtatik az, hogy »bizalmam az ősi erényben,« hanem használtatik a várakban, kaszárnyákban, a szuronyerdőkben is, a hol eddig ezeket a jelszavakat kiforgatták erejükből, *(Nagy mozgás és zaj a jobboldalon.)* a hol megczáfolták azt a felfogást, a mely e jelszavak által feltételeztetik. Akkor kerüljük ki legbiztosabban a veszedelmeket, ha ez a bizalom így fog jelentkezni és így fog bevonulni azokba a várakba, kaszárnyákba, szuronyerdőkbe, ezredkebe, a melyek a trón és a nemzet védelmére vannak hivatva. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Ha ekként a szívekben, az érzelmeiben a valóság helyre lesz állítva, akkor a nyugalom is helyre áll ebben az országban, és a trón iránt való ragaszkodásunk és lojalitásunk még azon a mértéken is túlmegegy talán, a mely ma is minden magyar ember szívében van, valamint a hűség az uralkodó iránt, mert a megnyugvás abban van, hogy az uralkodó is rátér arra az utra, *(Nagy zaj a jobboldalon; felkiáltások: Szavaz-*

zunk!) a melyre a dinasztíával együtt rá kell térnie, *(Nagy zaj a jobboldalon. Elnök csenget.)* hogy egység legyen az uralkodó és nemzet között. *(Zaj a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

Elnök: Csendet kérek!

Csávolszky Lajos: Tessék csendet csinálni! *(Nagy zaj jobbfelől.)*

Elnök: Ne tessék az elnököt utasítani!

Várady Károly: Sok az ülő szónok! *(Mozgás.)*

Holló Lajos: Akkor egység lesz a nemzet és az uralkodó érzelmi és gondolatvilága, a magyar nemzet alkotmánya közt, a melyért mindnyájan itt már nemzedékek hosszú során keresztül a küzdelem annyi fényes harcát kellett megállnunk, ha e küzdelmek sora be fog fejeződni, a mint említettem és ha be fog fejeződni a béke műve, a mely bölcs és öreg uralkodónk történelmi hivatásához és nevéhez hozzá fűződik. Ha pedig ez bekövetkezik, akkor nagyobb emléket állít magának, mint talán eddigi ötven éven keresztül a hozzá nem teljes lojalitással és hűséggel viseltető államférfiak állítják. Ajánlom határozati javaslatom elfogadását. *(Élénk éljenzés és taps a baloldalon. Mozgás és zaj a jobboldalon.)*

Elnök: Csendet kérek. Következik a szavazás.

A kérdést akként fogom feltenni, hogy a törvényjavaslat czimével szembeállítodnak az összes beadott ellenindítványok, u. m.: Szederkényi Nándor, Okolicsányi László, b. Kaas Ivor és Holló Lajos képviselő urak ellenindítványai, valamint Lovászy Márton módosítványa. Rakovszky képviselő ur visszavonta határozati javaslatát.

Lovászy Márton: Bocsánatot kérek . . .

Elnök: A mennyiben a ház a törvényjavaslat czimét eredeti szövegében fogadná el . . .

Lovászy Márton: A kérdés feltevéséhez kérek szót. *(Nagy zaj és felkiáltások jobbfelől: Várja meg, míg az elnök befejezi.)*

Elnök: Csendet kérek! A mennyiben a ház a törvényjavaslat czimét eredeti szövegében fogadná el, akkor úgy az ellenindítványok, mint a módosítvány elesnek; ha pedig nem fogadná el eredeti szövegezésében, akkor úgy az ellenindítványok, mint a módosítvány szavazás alá esnek.

Lovászy képviselő ur a kérdés feltevéséhez kíván szólni.

Lovászy Márton: A kérdés feltevéséhez kérek szót. Az én módosítványom nem áll ellentétben a törvényjavaslat eredeti, a bizottság által javasolt czimével. Ennélfogva, ha a képviselőház megszavazza a czimet eredeti szövegében, az általam beterjesztett módosítvány még nem esik el. *(Helyeslés balfelől.)* Miután az pótlása a szövegnek, a felett a képviselőháznak külön szavazást kell megejtene. Én tehát a házszabályok értelmében kérem az igen t. elnök urat, hogy az általam benyújtott módosítványt a szavazás megejtése után külön méltóztassék szavazásra feltenni. *(Ellenmondás jobbfelől.)*

Elnök: A házszabályok 234. §-a a következőképpen szól: »Legelőször a központi, majd a külön bizottsági javaslat s ennek nemléteben vagy el nem fogadtatása esetében, az alapul szolgáló javaslat vagy indítvány jön szavazás alá.«

Ebből tehát evidens és expressis verbis következik, hogy csakis abban az esetben, ha az alapul szolgáló javaslat el nem fogadtatott volna, jönnek »a hozzá legközelebb álló módosítványok, végre az ellenindítvány és ennek netáni módosítványai.«

Magam is úgy indítványoztam a kérdés feltevését, hogy először az alapuló szolgáló javaslat, vagyis a czim eredeti szövegében tészesék fel és a mennyiben ez a ház által elfogadtatott, nagyon természetes, hogy minden vele szemben álló módosítvány elesik.

Lovászy Márton: Az én módosítványom nem áll ellentétben!

Elnök: Bocsánatot kérek, szemben áll, mert közbeszurást indítványoz. Már pedig az eredeti szöveg elfogadása kizár minden közbeszurást. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Ugron Gábor: Lovászy Márton indítványa mellett az eredeti szöveg változatlanul megmaradhat. Miután Lovászy Márton a változatlan szöveg pótlásáról szól, arra külön kell szavazni és kérem, hogy a ház azt tegye is meg. *(Zaj és ellenmondás jobbfelől.)* A pótlás még nem áll a szöveggel ellentétben és azért a két-három perczéért, a mennyivel ez többbe kerül, kár a házszabályok végrehajtását felforgatni. Tartsuk meg a házszabályokat, mert ez másként nem is történhetik. *(Zaj jobbfelől.)*

Elnök: Méltóztassék az elnököt meghallgatni. *(Halljuk! Halljuk!)* A házszabályoknak imént felolvasott szakasza határozottan az elnöknek ad igazat, de a háznak mindig joga van ettől eltérőleg határozni. *(Zaj.)* Csendet kérek a ház minden oldalán. Felolvasom mindenképp előtt a módosítványt *(Halljuk! Halljuk! Olvassa):* »A czimben a közös hadsereg és haditengerészet szavak után tészesék: »kiegészítését képező magyar hadsereg és haditengerészet.«

Ha kívánja a t. ház, akkor ezt külön is fel fogom tenni szavazásra. *(Helyeslés.)* Kívánja a t. ház? *(Általános helyeslés.)* Akkor elsősorban felteszem a kérdést. *(Halljuk! Halljuk!)*

Kérem azon t. képviselő urakat, a kik a törvényjavaslatot... *(Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Kérjük előbb felolvasni az ellenindítványokat!)*

Ezeknek felolvasása nem szokásos és csak abban az esetben szoktak felolvasatni, a mikor azok tényleg szavazás alá kerülnek. *(Ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Felteszem tehát a kérdést és kérem azokat...

Okolicsányi László: T. ház! *(Nagy zaj és felkiáltások a jobboldalon: Üljön le!)*

Elnök: Engedelmet kérek, t. képviselő ur, most a szavazásnál vagyunk és szót a ház-

szabályok értelmében a képviselő urnak nem adhatok.

Okolicsányi László: A szavazás nem kezdődött meg, mert még csak a kérdés feltevésénél vagyunk és én azért kérek szót a házszabályokhoz, mert az elnök ur a házszabályokat nem helyesen magyarázza, mikor azt mondja, hogy csak akkor olvastatja fel az egyes módosítványokat, ha azok szavazás alá kerülnek.

A házszabályok azt rendelik, hogy szavazás előtt az összes módosítványok és indítványok felolvasassanak. Itten hallottam — nem tudom, ki kívánta — azt a kívánságot, hogy olvastassanak fel a módosítványok. Énnélfogva kérem én is, méltóztassék azokat felolvasatni és ne méltóztassék a házszabályokat úgy magyarázni, hogy azok csak akkor olvastatnak fel, ha szavazás alá kerülnek, mert ebben az esetben úgy is tudjuk, hogy azok külön szavazás alá nem fognak kerülni.

Elnök: Először is nagy tévedésben volt a t. képviselő ur, midőn azt állította, mintha én azt mondtam volna, hogy nem olvastatom fel azokat. Én csak azt jelentettem ki, hogy nem szokásos ezeknek felolvasása, csak akkor, a mikor azok tényleg szavazás alá kerülnek. Így volt ez mindig.

Akban is tévedésben vannak a t. képviselő urak, midőn a házszabályokat úgy magyarázzák, hogy a módosítványok feltétlenül felolvasandók.

B. Kaas Ivor: Ha valaki kívánja! *(Nagy zaj.)*

Elnök: Csendet kérek! Ne méltóztassanak az elnököt nyilatkozataiban zavarni.

A házszabályok 227. §-a következőképpen szól *(olvassa):* »A szavazás megkezdése előtt az indítványok és módosítványok, ha az elnök szükségesnek tartja, vagy a ház valamely tagja kívánja, újra felolvasathatnak.« Ez tehát nem rendeli el feltétlenül a felolvasást.

Miután azonban a t. ház egyes tagjai kívánják, hogy a szavazás tényleges megejtése előtt felolvasassanak ezek a mai napon különben már nagyobb részben felolvasott ellenindítványok, semmi kifogásom az ellen, hogy a szavazás tényleges megejtése előtt ezek újból felolvasassanak.

A kérdést kívántam és óhajtottam feltenni és teszem most is fel, a melyhez ennek a kérdésnek tulajdonképpen előzőleg nem igen lett volna köze. *(Ugy van! jobbfelől.)* Azok, a kik a törvényjavaslat czimét eredeti szövegében fogadják el, igennel, a kik annak eredeti szövegét nem fogadják el, nemmel fognának szavazni...

Ugron Gábor: Felállanak, vagy ülve maradnak?

Elnök:... illetőleg, miután egyszerű szavazásnál felállással vagy ülve maradással történik a szavazás, úgy teszem fel a kérdést, hogy a törvényjavaslat czimének eredeti szövegével szembe fog állítatni Szederkényi Nándor, Okolicsányi László, b. Kaas Ivor és Holló Lajos ellenindítványa. Lovászy Márton képviselő ur

módosítványára pedig külön fog a szavazás megtörténni. *(Felkiáltások balfelől: Kérjük a felolvasást!)*

Ha kívánja a t. ház, akkor ezen elősorolt indítványok fel fognak olvastatni.

Endrey Gyula jegyző *(olvassa Szederkényi Nándor és társai, Okolicsányi László és társai, b. Kaas Ivor és társai és Holló Lajos és társai ellenindítványait, illetőleg határozati javaslatait).*

Elnök: Kérem azon képviselő urakat, a kik a törvényjavaslat címét eredeti szövegében elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)*

A többség kétségtelen lévén, kijelentem, hogy a ház a törvényjavaslat címét eredeti szövegében fogadta el és ennek következtében Szederkényi Nándor, Okolicsányi László, b. Kaas Ivor és Holló Lajos képviselő urak ellenindítványai, illetőleg határozati javaslatai elesnek.

Következik most Lovászy Márton képviselő ur módosítványa. Kérem azon képviselő urakat, a kik Lovászy Márton képviselő ur azon módosítványát, hogy *(olvassa):* »A czimben a »közös hadsereg és haditengerészet« szavak után tetessék »kiegészítő részét képező magyar hadsereg és haditengerészet« elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség, tehát a ház Lovászy Márton képviselő ur módosítványát elvetette és így a törvényjavaslat címét eredeti teljes szövegében fogadta el.

Következik a törvényjavaslat első szakasza.

Dedovics György jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 1. §-át).*

Elnök: Az előadó ur kíván szólni.

Münnich Aurél előadó: T. ház! Ezen szakasz második sorába egy sajtóhiba csuszott be, a mennyiben 1889-ik év mondatik, pedig helyesen 1899-nek kellene lennie, minék folytán a következő módosítást vagyok bátor beterjeszteni *(olvassa):* »Az első szakasz második sorában előforduló 1889. évszám helyett tétessék 1899.« Ajánlom módosítványom elfogadását.

Elnök: Kíván valaki szólni?

Endrey Gyula jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. képviselőház! Kettős kérelmet kell előterjesztenem, a mennyiben már háromnegyed három elmúlt. Első alázatos kérelmem oda terjed, kegyeskedjék a t. ház megengedni, hogy esetleg egy néhány perczczel három órán túl is beszélhessek. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. képviselőház! Én azon sajátságos helyzetben vagyok, a parlamentben előfordult helyzet okából, hogy én egy határozati javaslatról kívánok szólni, a mely az általános vita során megszavaztatott, a melynek indokolása azonban nincs a ház előtt. Bevallom, hogy ez a felszólalás nem a szakaszra vonatkozik és töredelmesen beismerem, hogy épen azért csak a t. képviselőház kegyes engedelmevel térhetek rá arra, hogy az általános vita keretében benyújtott határozati javaslat azon indokait előterjeszthessem, a melyek bennünket akkor vezettek, mikor

ezen határozati javaslat elfogadására sulyt fektettünk. *(Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Kérem a házat: hozzájárul a ház Polónyi képviselő ur azon kéréséhez, hogy a tárgytól eltérőleg is szólhasson? *(Igen!)* A ház Polónyi képviselő urnak az engedelmet a tárgytól való eltérésre megadja.

Polónyi Géza: Annak a határozati javaslatnak, a melyet a t. képviselőház már elfogadott és a mely azt tartalmazza, hogy Magyarországon minden jognak, tehát a védszervezetben a vezényleti és vezérleti jognak is forrása kizárólag a törvényhozás útján megnyilatkozó nemzeti akarat, genézise röviden az volt, hogy a 48-as és függetlenségi pártnak azon tábora, a melyhez tartozni szerencsém van, a történeti előzményekre való utalással ennek a határozati javaslatnak értéket tulajdonított a vezényleti és vezérleti nyelv kérdésében a nemzet a jövő nagy küzdelmei számára. Minden más parlamentben, a hol alkotmányval korlátolt monarchiáról van szó, egy ilyen természetű határozati javaslatnak előterjesztése felesleges volna, sőt bizonyos mértékig furcsa színben is tűnne fel, mert kétségtelenül álló dolog, hogy az a princzipium, a melyet ez a határozati javaslat tartalmaz, olyan kardinális elv, a melyhez soha szó nem férhet. Magyarországon és a mi helyzetünkben azonban mégis értelme, sőt a történelmi előzmények után igen becses értéke is van annak a határozati javaslatnak, a melyet a t. képviselőház elfogadott. Nálunk t. i. történelmi előzményként áll az, hogy a chlopyi hadiparancsban elfoglalt álláspont majdnem szószertint befoglaltatik az 1807. évi I. törvénycikk tárgyalásakor kibocsátott hasonló manifesztumban. 1807 óta a felségesen uralkodó király a nemzet álláspontjával ellenkezően, mindig arra az álláspontra helyezkedett, hogy a hadseregben a vezérleti és vezényleti nyelv feletti rendelkezés joga nem a nemzeté, hanem az kizárólagos felségjogot képez.

Szederkényi Nándor: Nem mindig, csak egyszer!

Polónyi Géza: Hogy a chlopyi hadiparancs ezen az állásponton állott, azt hiszem, ez vitán felül álló kérdés. Már most ez a chlopyi parancs, a mely — a mint annak tartalmát és előzményét ismerjük — nem alkotmányos uton, nem a felelős kormány ellenjegyzésével jött létre, kétségtelenül oly preczedenst képez, a mely a felelős kormány útján kellett, hogy hatályon kívül helyeztessék, hogy a nemzetnek valóságos joga ezzel a chlopyi hadiparancscsal szemben restituáltassék. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Már most akkor, a mikor ilyen történeti előzményekkel állunk szemben, mikor a felelős kormány miniszterelnökének hozzájárulásával keletkezik egy határozat, a mely a nemzet törvényhozásának termében megállapítja azt, hogy minden jognak, tehát a nemzeti vezérleti és ve-

zenyleti nyelv kérdésében való jognak is kizárólagos forrása a törvényhozási uton megnyilatkozó nemzeti akarat, akkor azzal a határozati javaslattal nemcsak egy formulának a promulgációjáról van szó, a melyet felnőttek oktatásának szokás nevezni, hanem benne van egy közjogi aktus, a mely a chlopyi hadiparancsokkal szemben megállapítja azt, hogy az a felfogás, mintha itt a nemzeti vezérleti és vezényleti nyelv felett való rendelkezési jog bármikor és valaha kizárólagos felségjog gyanánt kezeltetett volna, közjogunk értelmében teljesen helytelen.

Már most nem akarok én akadémikus kérdések felett az ügy mostani stádiumában vitatkozni, csak egyet akarok még ezzel szemben megállapítani. A mi álláspontunk mindig az volt, hogy az 1867: XII. t.-cz. 11. §-ában foglalt felségjogban, a melynek az egységes vezérlét, vezénylet és bszervezet tekintetében való tartalmát addig, míg az 1867: XII. t.-cz. fennáll, mi soha kétségbe nem vontuk, a nyelv felett való rendelkezés joga benne nem foglaltatik.

Már most köztünk és a t. többség között az a véleménykülönbség forgott fenn, hogy az u. n. kilenczes bizottság elaborátuma alapján párthatározat enunziáltatott, a mely szerint a t. szabadelvű párt programpontját képezi az, hogy abban a 11. §-ban a vezérleti és vezényleti nyelv felett való rendelkezés joga is befoglaltatik és ennek folytán a Felsőnek annak megállapításához joga van.

T. ház! Azt akarom, hogy őriztessék meg Magyarország képviselőházának naplójában erre vonatkozólag a következő tényállás: Köztünk beszélgetés tárgyát képezte az ezen felségjogra vonatkozó szabadelvűpárti megállapodás és az első lépcsőfoka ennek a beszélgetésnek az volt, hogy mi azzal szemben, hogy a szabadelvű párt ezen álláspontját bármilyen módon verifikálni szándékozik, vívmánynak tekintettük volna már azt is, hogy ha ígéret tétetik arra, hogy ezen megállapodásban promulgált szabadelvűpárti határozat ide a képviselőházba sem interpellációra adott felelet alakjában, sem semmiféle határozat alakjában be nem hozatik, úgy hogy a nemzet törvényhozása, illetőleg annak képviselőháza szankcionálja ezt a szabadelvűpárti programpontot.

Már most ígéretet kaptunk arra, és ez tiszteletreméltólag be is váltatik, hogy t. i. a szabadelvű pártnak nem szándéka, annál kevésbé szándéka a miniszterelnök urnak a törvényhozás termében ilyen határozatot provokálni és azzal mintegy szankcionálni a szabadelvű párt álláspontját. Már most, t. képviselőház, ezen tények után történt az, hogy köztünk és a szabadelvű párt közötti megbeszélések alapján és folytán mi lehetségesnek tartottuk azt, hogy a rendkívüli eszközökkel való küzdelem folytatásától bizonyos feltételek teljesítése ese-

tén jó lélekkel, hazafias meggyőződéssel álljunk. Ezen feltételek egyike volt, hogy ezen határozati javaslat, úgy, a hogy szól, sem hozzátéve, sem el nem véve belőle semmit, terjesztessék elő. Már most, miután köztünk a multa nézve vita tárgyát képezi az, hogy a 11. §-nak mi a tartalma, kérdezem én, ezen határozati javaslat után, vajjon bármikor, ha oknyomozás folytat valaki Magyarország történelmének megírására vállalkozik és kérdést intéz az iránt, hogy befoglaltatik-e a felségjogban, a 11. §-ban a nemzeti vezérleti és vezényleti nyelv felett való rendelkezés joga, akkor ezen határozati javaslat után mély tisztelettel kérni fogok mindenkit, hogy feleljen lelkiismeretes meggyőződése szerint, mert ha ebben a határozati javaslatban az foglaltatik, hogy a törvényhozási uton megnyilatkozó nemzeti akarat forrása minden jognak, tehát a vezérleti és vezényleti nyelvre vonatkozó jognak is, akkor, t. képviselőház, kérdeznünk kell: mikor volt hát Magyarország történetében az a korszak, a mikor a törvényhozásnak egyik faktora, a nemzet képviselőháza és a főrendiház hozzájárultak ahhoz, hogy a magyar hadseregben a vezérleti nyelv ne a magyar, hanem a német legyen? (*Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*)

Itt van, t. képviselőház, ennek a határozati javaslatnak értéke, és én köteles vagyok itt nyílt őszinteséggel még többet is kijelenteni. Ezen tárgyalások során ennek a határozati javaslatnak kiegészítő részeként proponáltatott a t. miniszterelnök ur részéről az, hogy vétessék bele az is, hogy ennek folytán a mostani állapotnak megváltoztatása törvény útján lehetséges. Hát, t. képviselőház, — és én erre fektetem a súlyt — ennek a toldásnak hozzáillesztését a magam részéről nemcsak elleneztem, de a magam részéről tulajdonképen ezt még párkérdésnek is voltam hajlandó tekinteni. Miért, t. képviselőház? Azért, mert az volt az én meggyőződésem, hogy mihelyest ilyen toldás tétetik hozzá a határozati javaslathoz, akkor abban hallgatagon benne foglaltatik az is, hogy a mostani állapot törvényen alapuló állapot, mert csak úgy lehet valamit törvényen megváltoztatni, illetőleg törvényt módosítani, ha létezik törvény, a melynek módosításáról szó lehet. (*Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*)

Már most, t. képviselőház, igenis én ennek elhagyását kértem, kívántam, feltételül tűztem, természetesen párthozzá tartozóimnak beleegyezésével, s köszönettel vettem és veszem, hogy a t. miniszterelnök ur ennek elejtéséhez hozzájárult.

Már most, t. képviselőház, ezen történelmi előzmények után én a magam részéről így vetem fel magamnak a kérdést nemcsak a jövőndő, hanem a mult szempontjából is, mert a multban sem volt soha semmiféle jognak más forrása, mint a törvényhozási uton megnyilatkozó

nemzeti akarat, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* s a ki nekem azt akarja bizonyítani, hogy a német vezényleti nyelv törvényhozási uton a Felsőre ruházott jog, annak bizonyítania kell a magyar történelem tanuságával azt, hogy...

Ugron Gábor: Törvénynyel!

Polónyi Géza: ... mikor járult hozzá a nemzet törvényhozása, a képviselőház, illetőleg az országgyűlés egy olyan törvényhez, a melyben, lemondva a magyar vezényleti nyelvről, a német vezényleti nyelvet törvényes nyelv gyanánt elfogadta?

Ezek után azok a gúnyos megjegyzések, a melyek erre a határozati javaslatra vonatkozólag tettek, t. képviselőház, nem jó helyre voltak adressálva. Mi mindnyájan egyetértünk arra nézve, hogy nem arról van szó, t. képviselőtársaim, hogy mi egy harcot befejezettnek tekintünk, hanem ellenkezőleg arról, hogy gyűjtjük a nemzeti erőket a jövő számára, hogy ezt a nagy kérdést biztosabban oldhassuk meg. Ebben a határozati javaslatban, nem mondom, hogy megoldást hozunk a nemzet számára, de legalább találtunk benne egy fogantyut, egy alapot, a melyen ezen kérdés a nemzet és a király között könnyebben lesz megoldható, mert a király beleegyezésével az ő felelős kormánya hozzájárult azon megoldáshoz, hogy a chlopy hadiparancscsal szemben nem beszélhetünk többé a hadsereg vezényleti nyelvének kérdésében abszolút felségjogról, hanem kizárólag beszélhetünk a nemzetnek törvényhozási utra fentartott becses kincséről és az ő egyedüli jogáról.

Ezek voltak a mi intenczióink, t. képviselőház, a melyeket, ha én el nem mondtam volna, bizonyára később valaha azt kérdezték volna: hát ugyan mi vezethette ezt az országgyűlést arra, hogy egy ilyen határozati javaslatot elfogadott, midőn annak benyújtója annak ellene beszélt?

Hát, t. képviselőház, én ezt a parlamentáris paradoxont is a világból ki akartam küszöbölni és kötelességemet véltem teljesíteni röviden az által, hogy indokaimat előterjesztettem, a melyek bennünket ezen határozati javaslatnak a benyújtására, elfogadására és követésére vezettek. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: A miniszterelnök ur kíván nyilatkozni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én legkevésbé sem kívánok most érdemleges tárgyalásába belecsoportosítani ennek a kérdésnek, a mely, mint az előttem felszólalt képviselő ur is elismerte, a napirenden levő tárgyhöz nem tartozik.

Polónyi Géza: Ehhez igen, csak a szakaszhoz nem!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Azt értem alatta, mert az van most napirenden. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

De azt hiszem, hogy kötelességet mulasztanék el, hogyha néhány helyreigazítással nem szolgálnék. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az első az, hogy a képviselő ur által most indokolt és már korábban elfogadott határozati javaslat szövegéhez én soha pótlást nem indítványoztam, tehát egy ilyent el sem ejthettem. A t. képviselőtársam itt nem teljes hűséggel emlékezik vissza a tényekre. *(Mozgás a baloldalon.)*

Ugron Gábor: Nem a dolog lényegére vonatkozik!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ne tessék ebben semmiféle — nem tudom — pikáns dolgot találni, de szükséges, hogy helyreállítsam a tényállást. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azon beszélgetések közben, a melyek az ezen határozati javaslatra vonatkozó nyilatkozatokat megelőzték, szóba jött az, hogy hajlandó volnék-e hozzájárulni ahhoz, hogy egy vagy más határozati javaslat a házban benyújtassék és elfogadtassék, s erre én azt mondtam, hogy én nagyon szívesen hozzájárulok, bármely olyan határozati javaslat elfogadásához, a mely a mi álláspontunkkal nem ellenkezik, ha az a t. képviselő urak megnyugtatósára szolgál. Ennek folytán merültek fel különböző határozati javaslat-szöveg-tervezetek; ha emlékezetem nem csal, — de ez igazán nem lényeges — egyikét sem szövegeztem én, de próbáltak a t. képviselő urak közül egyesek, különböző határozati javaslatokat szövegezni.

A vége a dolognak az volt, hogy midőn már megállapodás létesült egy határozati javaslat-szövegre, a mely nem ezt a passzust tartalmazta, de egészen más valamit, akkor az utolsó perczen, gondolom, épen a t. képviselő ur kívánságára az elejtett és ezen határozati javaslat fogadtatott el, a melyhez én azután szó nélkül hozzájárultam, mert abban a határozati javaslatban semmi egyebet nem láttam, mint a magyar közjogra vonatkozó kardinális alaptételeknek megerősítését és ismétlését. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Hát, t. képviselőház, ez a határozati javaslat, és most már határozat, egy nagyon határozott kijelentést tartalmaz a jogoknak, a közjogi természetű jogoknak jogi természetére vonatkozólag, olyant, a mely sarkalatos alaptétele a magyar alkotmánynak, mert, a mint már korábban kijelentettem, maga a királyság felállítása, maga az öröklési jog törvényes alapon nyugszik, a törvényhozásban nemzet és király együttes akaratával létrejött nemzeti akaratnak a folyománya. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

Nagyon természetes tehát, hogy úgy, a mint maga a királyság intézménye, úgy, a mint a dicsőségesen uralkodó uralkodóháznak az öröklési joga ilyen törvényes és nemzeti akaratban gyökerező alappal bír, nagyon természetes, hogy csak ugyanazzal az alappal birhatnak mindazok az egyes jogositványok is, a melyek a

korona közjogi helyzetének alkatrészeit, integráns elemeit képezik. (*Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.*)

És én azt hiszem, t. képviselőház, hogy ennek a ténynek konstataciója talán megérthetővé tesz, — nem minálunk, a hol tisztában vagyunk vele, de más irányban sok olyan körülményt, a melyet nem képesek megérteni azok, a kik a magyar nemzeti jogfejlődésnek ezen speciális sajátosságával tisztában nincsenek. Mert hiszen sok minden, a mi számtalan félreértésre adott okot, ered a világnézet azon különböző mivoltából, a mely a magyar nemzetet a germán alapon felépült többi európai nemzetektől ebben a tekintetben megkülönbözteti. Mert, míg a királyság intézménye a germán alapon kifejlődött közép- és nyugateurópai államokban részben a feudálizmuson, részben pedig teokratikus alapokon épült fel, addig Magyarországon a királyság intézménye magából a nemzetből, a nemzeti akarat alapján fejlődött ki, (*Élénk helyeslés jobbfelől.*) és integráns részét, alkotó elemét, hogy úgy fejezzem ki magamat: kicsucosodását képezte magának a nemzetnek. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*)

Ezért van az, t. ház, hogy a magyar nemzet királyhűsége és lojalitása mindig különbözött a többi nemzetekétől. (*Ugy van! Ugy van! jobbfelől.*)

Polónyi Géza: Nálunk nem isteni jupon, hanem a nemzeti akaraton alapuló jupon uralkodtak. (*Felkiáltások jobbfelől: Hiszen ezt mondta!*)

Gr. Tisza István miniszterelnök: A magyar nemzet engedelmsége királya iránt nem a hűbéres szolga engedelmsége volt és nem is egy felsőbb isteni eredetű hatalom előtti meghajlás, (*Ugy van! Ugy van! jobbfelől.*) hanem igenis a szabad ember és a szabad nemzet spontán elhatározásából származó, férfias, büszke, de annál hűebb, annál megbízhatóbb és minden megpróbáltatást annál jobban kiálló érzület. És épen azért ne felejtsek el soha azok, a kiknek talán nem tetszik és nem tetszett a multban az, hogy a magyar nemzet lojalitása és hűsége az uralkodóhoz sokszor talán más formákat vesz fel, mint más nemzeteké, hogy ez a királyhűség és lojalitás a legnagyobb kisértések és a legnagyobb megpróbáltatások között is mindig kiállta a tűzpróbát. (*Élénk helyeslés és taps jobbfelől.*)

Miután ez a felfogás teljes mértékben áthatja egész gondolkodásomat, semmi kifogásom sem volt ellene, sőt örömmel járultam hozzá ahhoz, hogy ez a ház határozatává is emeltessék. (*Helyeslés jobbfelől.*) Azonban, bocsánatot kérek, t. képviselő urak, az ellen aztán tiltakoznom kellene, hogy ebből több magyaríztassék ki, mint a mennyi annak világos tartalma szerint benne van. Mindenekelőtt épen ebben a kérdésben én nem látok és nem láthatok polémiát a chlopyi napiparancs kifejezései ellen. Először

azért nem, mert a chlopyi napiparancs ügyét én azon nyilatkozatok által, a melyeket a korona nevében ebben a házban a korona akkori felelős tanácsosa tett, teljesen, s végképen befejezettek tekintem, (*Helyeslés jobbfelől.*) és a magam részéről semmiféle további glosszákba és polémiákba ezen a téren bele nem megyek; másodszor azért, mert a chlopyi napiparancs öröklött jogokról beszél, s ez szerintem ezzel a felfogással semmi ellentétben nem áll, mert hiszen nagyon természetes: mi a trónöröklés alapján állunk; a magyar nemzet uralkodója és királya örökli jogait a maga elődjétől, de azzal a jogi természettel, azzal a tartalommal és azzal a kerettel örökli ezeket,...

Ugron Gábor: És azon kötelezettségekkel!

Gr. Tisza István miniszterelnök:... a mint azt a magyar nemzet akarata, a magyar törvényhozás megállapította. Tehát magában azon tényben, hogy itt öröklött jogokról beszél az uralkodó, a mihez teljes joga van, s a mi a valóságnak teljesen megfelel, nincs megtámadása, negálása annak, hogy mi a fejedelmi jogok közjogi természetét úgy fogjuk fel, a hogy azt pártkülönbség nélkül mindnyájan felfogjuk. (*Ugy van! Ugy van! jobbfelől.*)

A másik dolog pedig az, (*Halljuk! Halljuk!*) hogy a t. képviselő ur ebből fegyvert kovácsol azon álláspontunkkal szemben, hogy ő felségének a közös hadsereg szolgálati és vezényleti nyelvének megállapítása alkotmányos fejedelmi jogát képezi.

Én most nem megyek bele ennek a kérdésnek a megvitatásába; e vitát most teljesen szükségtelennek és tárgytalannak is tartom. Bár-mikor, ha arra kerül a sor, nagyon szívesen veszem fel az eszmeceserét és az érvek harca terén a keztyüt a t. képviselő urakkal. De azt hiszem, hogy ebben a tekintetben ez a határozati javaslat semmi változtatást nem idézhet elő. (*Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.*) Majd akkor leszünk szerencsések megkísérteni, és azt hiszem sikerrel, annak bebizonyítását, hogy igenis a törvényhozásban megnyilatkozott magyar nemzeti akarat folyománya az, hogy ő felségének a hadsereg körüli alkotmányos fejedelmi jogai kiterjeszkednek arra is, hogy a közös hadsereg vezényleti és szolgálati nyelvét ő állapíthassa meg. (*Zajos ellenmondások balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*) Ez véleménykülönbség köztünk; ez volt a multban és az a jelenben is, és ebben a tekintetben ismétlem, bármikor, mikor annak szüksége fenforog, szívesen kész vagyok a küzdelmet a t. képviselő urakkal felvenni. Ennyit szükségesnek tartottam elmondani. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Polónyi Géza: T. képviselőház! Habár meg lehetőszen előrehaladt az idő és egészségi állapotom sem teszi kívánatosná, hogy beszéljek, de annyira fontosnak tartom a dolgot, hogy néhány pillanatra mégis kérem szíves türelmüket. (*Halljuk! Halljuk!*) Most t. barátaim előtt, legalább

bizonyos mértékig, lelepleződtek olyan tények, a melyeket eddig helytelenül ítéltek meg.

Ugron Gábor: Nem! Helyesen!

Polónyi Géza: Kérném alássan, én ennek a határozati javaslatnak szövegezésébe nem folytam be, és a miniszterelnök urral ez ügyben személyesen nem is érintkeztem. Nekem Thaly Kálmán t. képviselőtársam és Kossuth Ferencz pártelnököm azt mondták, hogy a miniszterelnök ur azt a formát hozta javaslatba, hogy ezen határozati javaslat mellé tétessék hozzá: tehát a mostani állapotok megváltoztatása is törvénnyel lehetséges, azaz hogy csak törvénnyel változtatható meg a mostani állapot is. A mire én azt jelentettem ki, hogy ennek a toldásnak felvétele annyit jelentene, hogy van egy törvény, a melyet módosítani kell, vagyis ez hallgatagon jelentené azt, hogy mi hozzájárulunk ahhoz, hogy abban a 11. §-ban tényleg a felségjogok alapján benne van a vezérleti és vezényleti nyelv feletti rendelkezési jog...

Ugron Gábor: Nincsen benne!

Polónyi Géza: ... a mi pedig benne nincsen!

Ugron Gábor: Sem király, sem császár, sem miniszterelnök azt bele nem teheti.

Polónyi Géza: Ha a t. miniszterelnök ur azon nyilatkozatok után, melyek szerint ő a házban semmiféle határozat alakjában azt az álláspontot verifikáltatni nem kívánja, a mely a vezérleti és vezényleti nyelvre vonatkozólag a szabadelvű pártban elfogadtatott, ezt most is így érti, akkor tulajdonképen csak véleményeltérés volna közöttünk a felségjogok tartalma tekintetében. Ha azonban a t. miniszterelnök ur mai nyilatkozatában az foglaltatnék, hogy ezen határozati javaslat tartalmazza, vagy legalább lehetővé teszi annak a magyarázatnak megengedését, hogy a felségjog a nemzeti nyelv felett való rendelkezési jog is. akkor csakugyan oly nagy mértékű félreértés forog fenn köztünk ezen határozati javaslat lényege tekintetében, hogy én kénytelen lennék ezt pártom elé vinni, mielőtt ebből más konzekvenciákat levonnék.

B. Kaas Ivor: Pedig így van!

Polónyi Géza: Lehet, hogy így van. A chlopyi hadiparancsnak azon álláspontja, mely örökletes jogról szól, alkotmányba ütköző, mert a Felsőnek még a trónörökléshez való joga is csak feltételes, mert hitlevéltől és koronázási eskütől függ; tehát még ezt sem lehet feltétlenül örökölni. Nálunk nincs abszolút örökletes jog. De, t. képviselőház, ez iránt ne legyen félreértés közöttünk. Én a magam részéről is — és meg vagyok róla győződve, hogy pártom is — sohasem járultunk volna hozzá oly harczleszereléséhez, a melynek alkalmával kétség tárgyává lehetne, mintha mi, a függetlenségi párt, oly határozati javaslatot terjesztettünk volna elő, a mely mellett az a magyarázat lehetséges,

hogy a felségjogban benne van a vezérleti és vezényleti nyelvre vonatkozó rendelkezési jog is. Erre nézve ne legyen félreértés.

Azért szólaltam fel, hogy kijelentsem, hogy ha ez iránt közöttünk félreértés van, feltétlenül kötelességemnek fogom tartani a párt álláspontját ebben a tekintetben provokálni, mert ilyenhez a magam részéről nem járultam hozzá, és nem is fogok hozzájárulni. *(Zaj a baloldalon.)*

Csávolszky Lajos: Pedig ez így van!

Elnök: A miniszterelnök kíván szólni.

B. Kaas Ivor: Tiszta bort kérünk! *(Felkiáltások a jobboldalon: Vízet! Vízet neki! Nagy derűltég a jobboldalon.)*

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Egyáltalán nem értem a t. képviselő urnak ezt a most felmerült skrupulusát vagy aggodalmát.

Polónyi Géza: Ha határozati javaslatunkat úgy tetszik érteni, nem tehetek másképp.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ezt a határozati javaslatot — szerintem — nem lehet úgy érteni, hogy az eldönti azt a kérdést, hogy az 1867: XII. t. cz. 11. §-ában mi foglaltatik.

Polónyi Géza: Ez helyes!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Csak azt kívántam az előbb is megjegyezni, hogy e határozati javaslat nem prejudikál e kérdésnek, s hogy én ezt a kérdést hajlandó vagyok a t. képviselő urakkal más alkalommal megvitatni. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* Ezt mondtam, semmi más. Hangsúlyoznom kellett, hogy a kérdést, mely közöttünk kontroverzia tárgyát képezi, e határozati javaslat nem dönti el és eldöntésének nem is prejudikál. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Polónyi Géza: Ez helyes, ezt akceptálom! *(Zaj.)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház! *(Zaj.)* Csendet kérek a ház minden oldaláról!

Tekintettel az idő előrehaladott voltára, bátorkodom a legközelebbi ülés napirendjére vonatkozólag előterjesztést tenni. *(Halljuk! Halljuk! Zaj.)* Kérem a t. képviselő urakat, méltóztassanak az elnököt csendben meghallgatni.

Javasolom, hogy a holnap, vagyis e hó 9-én délelőtt tíz óraker tartandó ülés napirendjére tűzessék ki az 1889. évi VI. t. cz. 14., valamint az 1890. évi V. t. cz. 3. §-a rendelkezésének, illetőleg a közös hadsereg és a haditengerészet, valamint a honvédség számára megállapított ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fentartásáról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása, továbbá az 1903. évben kiállítandó ujonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslat és az ezzel kapcsolatos jelentések. Hozzájárul a ház? Ha hozzájárul, akkor ezt határozatképen kimondom és az ülés bezárom.

(Az ülés végződik délután 3 óra 25 perczkor.)

371. ORSZÁGOS ÜLÉS

1904 január 9-én, szombaton,

Perczel Dezső, közben Jakabffy Imre elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnöki előterjesztések, ezek során a kir. Curia átiratának bemutatása, melynek kapcsán megküldi a gr. Serényi Béla választása ellen beadott kérvény másodpéldányát. — Az indítvány- és interpellációs-könyvek felolvasása. — Az ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fenntartásáról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. — Elnök bemutatja Katona Mór képviselő megbízólevelét. — Ráth Endre interpellációja a belügyminiszterhez, a tolonczszabályzat helyes alkalmazása céljából. — A miniszterelnök mint belügyminiszter ideiglenes válasza. — Vlád Aurél interpellációja a belügyminiszterhez, Arad vármegye törvényhatósági bizottságának 1903 november hó 5-én tartott közgyűlésén hozott szervezeti szabályrendelet tárgyában. — Vlád Aurél interpellációja a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, a Zám községben lévő iskolaköteles gyermekeknek a gör.-kel. felekezeti iskola látogatásától való eltiltása és az állami iskolába való belépésre törvénytelen eszközökkel való kényszerítése tárgyában.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Lukács László, Nyiri Sándor, Plósz Sándor, Berzeviczy Albert, Tallián Béla, Hieronymi Károly.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 30 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét Szóts Pál jegyző ur fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalókat Dedovics György, a javaslatok ellen felszólalókat Endrey Gyula jegyző ur jegyzi.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni az utolsó ülés jegyzőkönyve.

Szóts Pál jegyző: *(olvassa az 1904. évi január hó 8-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem, van-e valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyv ellen? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom a m. kir. Curia elnökének átiratát, melyben tudatja, hogy gr. Serényi Béla, Borsod vármegye dédesi választókerületében 1903. évi december hó 9-én időközi választáson megválasztott országgyűlési képviselő választása ellen kérvény adatott be és annak másodpéldányát megküldi.

Tudomásul szolgál.

Bemutatom Szeben vármegye közönségének feliratát, a gyógyszerterek adományozása körüli eljárás szabályozása tárgyában.

Kiadatik a kérvényi bizottságnak.

Következik az indítvány- és interpellációs-könyvek felolvasása.

Dedovics György jegyző: Jelentem a háznak, hogy az indítványkönyvben újabb bejegyzés nincs.

Elnök: Tudomásul szolgál.

Dedovics György jegyző: Az interpellációs-könyvbe be van jegyezve:

Január 7-éről: Vlád Aurél, Arad vármegye törvényhatósági bizottságának 1903. november hó 5-én tartott közgyűlésén hozott szervezeti szabályrendelet tárgyában a belügyminiszterhez;

továbbá Lendl Adolf, a temesmegyei közigazgatási visszaélések tárgyában a belügyminiszterhez;

Ráth Endre a toloncz-szabályzat helyes alkalmazása céljából a belügyminiszterhez;

Szatmári Mór a katonai hatóságok által a magyar helynevek törvényellenes használása tárgyában a belügyminiszterhez;

Vlád Aurél a Zám községben lévő iskolaköteles gyermekeknek a görög-keleti felekezeti iskola látogatásától való eltiltása és az állami iskolába való belépésre törvénytelen eszközökkel való kényszerítése tárgyában a vallás- és közoktatásügyi és a belügyminiszterhez.

Elnök: Tekintettel az interpellációk számára, javasolom a t. háznak, hogy az interpellációkra délután 2 órakor térjen át a ház. *(Helyeslés.)* A ház ebbe beleegyezik, ezt tehát határozatilag kimondom.

Lovászy Márton képviselő ur a házszabályokhoz kér szót.

Lovászy Márton: T. képviselőház! Egészen röviden kívánok a házszabályok 283. és 287. §-nak alkalmazásához szólani. A házszabályok 283. § a azt mondja, hogy a ház ülései nyilvánosak, a 287. § pedig akként rendelkezik, hogy a karzatok egy része mindenkinek nyitva áll, másik része a belépti jeggyel bírók számára van fentartva. Tegnap az ülés után egy gépészeti tanfolyamhallgató azon panaszszal fordult hozzám és több más képviselőtársamhoz, hogy három nap óta sikertelenül próbálkozik a végből, hogy a ház karzatára belépti jegyet kapjon. *(Zaj.)* Én azt hiszem, hogy a ház nyilvánossága fontos dolog, s érdemes és méltó arra, hogy ha azon valami sérelem esik, szóba hozzuk. Én azt hiszem, hogy a ház nyilvánosságának csak egyetlen egy korlátja, és pedig fizikai korlátja lehet: t. i. a hely hiánya. Azt azonban mindannyian látjuk, hogy az utóbbi napokban épenséggel nem volt a karzat annyira zsúfolva, hogy indokolt lett volna a belépti jegyeknek megtagadása. A házszabályok 287. §-a kimondja, hogy az elnök őrködik a nyilvánosság felett. Én tehát elsősorban a t. elnök urhoz fordulok azzal a kéréssel, legyen szives intézkedni, hogy a ház nyilvánossága teljes mértékben megóvassék és a karzatot látogatni óhajtó közönség részére a helyhez képest elegendő számú jegy bocsáttassék rendelkezésre, és a házszabályoknak azt a rendelkezését is épségben tartani sziveskedjék, melyek szerint a karzat egy része jegy nélkül is látogatható. *(Helyeslés balfelől.)* Ugyis sok panasz fordult már elő a közönség részéről, hogy a nyilvánosság gátolva van; én tehát nagyon kérem az igen t. elnök urat, legyen szives ebben az értelemben intézkedni.

Buzáth Ferencz: T. ház! A házszabályokhoz kívánok szólani, hasonlóképp a házszabályok azon paragrafusai alapján, a melyek alapján t. előttem szóló képviselőtársam felszólalt. Én is kénytelen vagyok kifogásolni azt, hogy megfelelő számú karzati jegyek nem bocsáttatnak a közönség rendelkezésére. Ennek az új képviselőháznak a karzata különben is sokkal kisebb, mint volt a régi képviselőházé. A régi képviselőházban sokkal többen jöhettek a karzatra, mint ebben a képviselőházban. Így tehát lehetővé kell tenni, hogyha a közönség a képviselőházat látogatni akarja, attól elzárva ne legyen. Én nem tudom, mert én hozzám e tekintetben panaszszal nem fordultak, hogy jegyeket nem adtak volna ki, hanem ha már konkrét tényként ez fel lett hozva, akkor kötelességem a nyilvánosság érdekében is felszólalni, hogyha ezen sérelmek tényleg fennforognak, a jövőben

orvosoltassanak. Ennyit kívántam megjegyezni. *(Helyeslés a baloldalon. Zaj jobbfelől.)*

Elnök: A háznagy ur kíván nyilatkozni.

Csávósy Béla: T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Szerény nézetem szerint azok az állítólagos panaszok, a melyek itt felhozattak, tulajdonképen nem tartoznának a ház plénuma elé, *(Helyeslés jobbfelől. Ellenmondások a baloldalon.)* hanem ha valakinek panaszja van a jegyek kiosztása tekintetében, sziveskedjék azzal elsősorban a képviselőház háznagyi hivatalához, illetőleg a képviselőház, háznagyához fordulni. *(Helyeslés jobbfelől.)* Én azt hiszem, hogy mi részünkről minden alkalommal a legnagyobb előzékenységet tanusítottuk ebben a kérdésben *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* és az esetlegesen előfordult panaszokkal szemben teljesen igazságos és méltányos eljárást követtünk. *(Ugy van! jobbfelől.)*

A mi a nyilvánosságot illeti, én természetesen igen jól tudom, hogy a karzatok nyilvánosak és a mi részünkről, legalább tudtommal, ezen nyilvánosság ellen sohasem vétettünk; hiba e tekintetben tudomásom szerint nem fordult elő. A mi pedig azt a panaszt illeti, hogy kevés a karzati jegy: méltóztassék elhinni, hogy a karzati jegyek az utolsó jegyig mind kiosztatnak. Beismerem, hogy az utóbbi időben ez kevésbé történik meg, mert az azelőtti tulságos nagymérvű előjegyzés mostanában csökkent, de rendes körülmények között mind kiosztatik, sőt nagyon sokszor a nagymérvű előjegyzés dacára még fölös számú jegyeket is bocsátunk ki, a mint erről különben az igen t. képviselő urak pártkülönbség nélkül mindnyájan meggyőződhetek, *(Helyeslés.)* és így ezen állításomnak igazságot kénytelenek szolgáltatni. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)*

Ezekben kívántam az előbb történt felszólalásokra válaszolni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

B. Kaas Ivor: T. ház! *(Zaj és felkiáltások jobbfelől: Víz! Víz!)* Még nagyon korán van az ivásra *(Derűltég balfelől.)* és lesz még többször is alkalmuk vízért kiáltani, úgy, hogy azt utálatig megunhatják! *(Helyeslés és derűltég balfelől. Mozgás a jobboldalon.)*

A házszabályok ugyanazon szakaszához és ugyanazon kérdésben kérném néhány szóra a t. ház türelmét. *(Halljuk!)* A háznagy ur, s a háznagyi hivatal eljárásának sem korrektségében, sem szivességében ezen képviselőház egyik tagja sem kételkedik, *(Mozgás. Ugy van! jobbfelől.)* mert azt mindig és minden alkalommal tapasztaltuk. Ha mindazonáltal ilyen panaszok előfordultak, hogy t. i. egyesek a külső közönségből nem kaptak jegyeket olyankor, a mikor a karzatok üresek voltak, holott a háznagyi hivatalban a jegyek le voltak foglalva, mert elő voltak jegyezve és kiadattak, nem tudom kinek: akkor eszembe jut az utolsó időknek két feltűnő jelensége. *(Halljuk! balfelől.)*

Az egyik az volt, a midőn Mellyes Belizár ur, a ki nem ismeretlen a fővárosban, itt tüntetőleg belekiáltott a tanácskozásba, a mi akkor sokuknak tetszésével találkozott, és nem is hallottuk, hogy e miatt valamely megtorló rendszabályt alkalmazott volna a rendőrség. A midőn azonban néhány nappal később minden előzetes rendezés nélkül egy sokkal egyszerűbb közbeszólás történt a karzatról, ez igenis maga után vonta a rendes rendőri eljárást. A másik jelenség pedig az, hogy a mióta ez a két eset előfordult, azóta látjuk a karzatokat üreseknek. *(Zajos ellenmondások a jobboldalon. Felkiáltások: Mert megunták! A közönség megunta a komédiát! Zaj. Elnök csenget.)* A nyilvánosság nem lehet privilégium; az nem tehető az államrendőrség diszpozíciója alá, tehát a háznagy-i hivatalt arra kell kérnem, hogy igenis a jegyeket a képviselőknek előjegyzéseik sorrendjében ossza ki, mert hiszen azoknak bizonyos tekintetben elsőbbség adandó, de mindig rezerváljon bizonyos számú karzatjegyeket a nagyközönség szabad rendelkezésére. Ezt kívántam megjegyezni. *(Helyeslés balfelől.)*

Lovászy Márton: Személyes kérdésben kérek szót. Az igen t. háznagy ur azt a kifejezést használta az általam előadott tényekre, hogy állítólagos panaszok. A mennyiben az igen t. háznagy ur, nem tudom, milyen értelemben mondotta ezt, de az általam előadottakat vontam volna kétségbe, ezt kénytelen vagyok visszautasítani.

Csávósy Béla: T. ház! Személyes kérdésben kérek én is szót. Azt az »állítólagos« szót tisztán csak azért használtam, mert hivatalos jelentés alapján nincs tudomásom arról. Más célja tehát részemről e szó használatának nem volt. *(Helyeslés jobbfelől.)*

B. Feilitzsch Arthur: T. ház! Egészen röviden szintén személyes kérdésben kérek szót. B. Kaas Ivor t. képviselő ur a másodemeleti karzaton előfordult két esetet olyformán adja elő, mint hogyha az egyik rendezett, a másik spontán megnyilvánulás lett volna és így bizonyos vádszerűség foglaltatik benne az elnökséggel szemben. Én, a ki akkor elnököltem és a két kihágót kihallgattam, az egyiket elbocsátottam, míg a másiknál a rendőri eljárásnak szabad folyamatot engedtem. *(Mozgás balfelől.)* Hát engedelmet kérek, t. képviselőház, nagyon röviden jelzem és jelentem a következőket. Az első eset alkalmából az az idős ember igazolta és indokolta viselkedését felháborodásával és azzal, hogy nem tudta magát fékezni elkeseredésében, *(Zaj és mozgás balfelől. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* mert családja, s ő maga is kenyérkeresetétől fosztódott meg az obstrukció által, *(Mozgás balfelől.)* és bocsánatot, engedelmet kért. Míg ellenben a másik, daczára annak, hogy faggattam és kérdéseket intéztem hozzá, *(Felkiáltások a baloldalon: Az a baj, hogy faggatta! Mozgás jobbfelől.)* sőt szinte a szájába adtam a mehetségi okokat is, makacsul, semmiféle mehetsé-

get vagy mentő indokot felhozni nem akart és így nagyon természetesen kénytelen voltam őt a rendőrségnek átadni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Madarász József: T. ház! *(Zaj és mozgás a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! balfelől.)* A nyilvánosság, úgy hiszem, oly alkotmányos biztosíték, *(Zaj a jobboldalon.)* mely, daczára az ilyen intézkedéseknek, nagyon megbecsülendő még az oly többség részéről is, a mely önkénykedésre engedné magát ragadtatni. *(Zaj a jobboldalon.)* Azért a nyilvánosság tekintetéből nekem is tiszteletteljes kéressel kell járulnom a t. elnökséghez — és azt hiszem, lesz is foganatja, — meg a háznagy-i hivatalhoz, hogy iparkodjék eleget tenni, a mennyire lehet annak, hogy juttasson a jegy nélkül bejövő idegeneknek is helyet, mert sokan nem is juthatnak el oda a sok rendőr, meg ellenőr miatt, a hol a jegyeket kérni kell. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Legyen szives tehát az elnökség leginkább a nyilvánosságnak ezen biztosítása végett a netalán kellő intézkedéseket megtenni. *(Helyeslés balfelől.)*

Sréter Alfréd: No, elloptak egy fél órát!

Madarász József: Micsoda beszéd ez már megint? *(Felkiáltások a jobboldalon: De úgy van!)* Ne tegyenek rosszat!

Gr. Tisza István miniszterelnök: *(Halljuk! jobbfelől.)* Legyenek róla meggyőződve a képviselő urak, hogy nincs a háznak egyetlenegy tagja sem, a ki a nyilvánosság fontos jogát csorbitani akarná, és legyenek meggyőződve, annak örülnék a legjobban, ha a fél ország itt ülhetne és *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon. Felkiáltások balfelől: Nekik nem lenne jó!)* szemtől-szemben gyönyörködhetnék a képviselő urak viselkedésében. *(Ugy van! Zajos helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház!

A felhozott panaszok és kívánalmakra nézve az elnök részéről kijelenteni kívánom azt, hogy meg vagyok róla győződve, hogy az a hivatal, a melyre a jegyek kiadása tartozik, s a mely közvetlenül fel van hatalmazva saját hatáskörében a közönségnek a karzatra való bebocsátására, t. i. a háznagy-i hivatal, valamint az elnökség is époly nagy gonddal fog a jövőben is ügyelni a nyilvánosság tekintetében arra, hogy a rendelkezésre álló hely mértékéhez képest minden méltányos kívánalom kielégítettessék, mint a hogy azt eddig tette. Magam részéről legalább minden rendelkezésemre álló eszközzel azon leszek, hogy úgy a nagyközönség, valamint különösen a képviselő urak fenforgó méltányos érdekei a lehetőség szerint igazságos és méltányos kielégítésre találjanak. *(Helyeslés.)*

Most pedig áttérhetünk a tegnapi félbemaradt részletes tárgyalás folytatására. Következik?

Endrey Gyula jegyző: Ugron Gábor!

Ugron Gábor: *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon. Zaj a jobboldalon.)* Valójában igaza van a miniszterelnök urnak. Az országnak itt kellene

lennie, minél több ember kellene, hogy hallja ezeket a tárgyalásokat. *(Igaz! a jobboldalon.)*

Szederkényi Nándor: Azt akarjuk!

Ugron Gábor: Minél több ember győződjék meg arról, hogy itt a harcz nagy kérdésekben folyik, és itt a harcz komoly, *(Zajos ellenmondás a jobboldalon.)* komoly vitatkozás fegyverével folyik. *(Zaj a jobboldalon.)* A lárma nem érv, a zajongás nem okosság, a tömeges felzúdulás pedig nem czáfolat.

Madarász József: Csak szenvedély.

Bodóky Zoltán: Ezt már mondták!

Ugron Gábor: Sem szebben, sem jobban, sem találóbban nem mondták.

Bodóky Zoltán: De mondták, a mikor maguk nem hallgatták meg.

Ugron Gábor: Mert most is igazolták, hogy azok, a kik fejükből egy érvet nem tudnak kirázní, szidalmakat szórnak. *(Igaz! a baloldalon.)*

Nézzük a szőnyegen levő törvényjavaslatot. A magyar állami és nemzeti életnek megtalálják benne valóságos árnyképét. Mert a fénykép is csak árnyakból képződik. A világosság, melyet rávetnek, hozza létre, de a vonásokat az árnyak adják. Én is, a mikor megvilágosítom a törvényjavaslatot ennél az első szakasznál, csak rávetem a fényt, hogy meglássák mind az árnyakat. Egy törvényjavaslatot látok itt, a melynek czime maga négy és fél sor, a melynek első szakasza a magyar nyelvnek kerékbe törése, a magyar grammatikának nem ismerése, a magyar szókötésnek minden közbevettett mondatnál lábball tiprása, a melyben egy paragrafus sokaságos sorokból áll és egy mondatot képez, és e mondat megalkotására vállalkoztak oly emberek, a kik a körmondat és az összetett mondat szerkezetéről fogalommal nem birnak, arról a tárgyról, a melyről e szakasz szól. nemcsak egy, de egymásután két magamagát javító meghatározást is alkalmaznak, tehát sem értelmileg, sem nyelvtanilag nincs ez a mondat ugy fogalmazva, hogy a törvényhozás termébe ezzel be lehetne jönni. Maga a fogalmazás botrányosan silány, zürzavaros, és szégyen, hogy egy nemzet törvényhozásában oly fogalmazással és mondatszerkezettel állanak elő, a melyért egy ötödik osztályu tanulót a tanárnak meg kellene buktatnia. *(Igaz! a baloldalon.)* Akkor még önök azt kérdik, hogy mi miért szólalunk fel és miért beszélünk? Azért, hogy az ilyeneknek vége vessék.

Ha tartalmát nézzük ennek a javaslatnak, ebben két olyan kifejezést találok, a melyet én el nem fogadhatok, s a melyet a leghatározottabban vissza kell utasítanom a magyar nemzet szuverénitása, a magyar állam függetlensége és a magyar nemzet szabadsága okából. Az egyik kifejezés a következő: »a monarchia két államára nézve«. A másik: »a magyar korona országai«.

A monarchia két állama! Mit jelent ez, uraim? Ez azt jelenti, hogy itt van két állam és a két állam felett van egy monarchia, vagyis egy harmadik hatalom. Ez azt teszi, hogy Magyarország és Ausztria két alsóbbrendű állami fogalmat képeznek, a melyek felett egy felsőbb harmadik fogalom áll. Ha ezt a monarchia szót ugy vesszük, mint az államforma meghatározását, akkor Magyarország is egy monarchia, mert egyeduralom, Ausztria is egy monarchia, mert egyeduralom, de egy monarchia itt nincs, mert itt két államhatalom van, a monarchia pedig jelenti az egy uralkodó alatt szervezett államhatalmat. Van itt két államhatalom, a mint van két külön fejedelmi hatalom, mert a magyar királynak fejedelmi hatalma és a magyar államnak az állami hatalma és szervezete nem ugyanazon eredetű itt, mint Ausztriában. Az uralkodó a maga jogához nem egyforma módon jut, mert Ausztriában a monarchia hatalma az örökleteségen és a patrimonialis jogon nyugszik, Magyarországon pedig a választáson és a választásból folyó örökösödési rendben. Magyarország uralkodója csak alkotmányosan uralkodhatik; az uralom megszerzésének, a trónrajutásnak feltételei vannak, a melyeknek teljesítése nélkül ő a királyi hatalmat a maga teljességében nem gyakorolhatja. Ausztriában ilyen korlátozó hatalom nincs, elegendő, hogy a trón megürüljön, az utána következő a trónra lépjen és azt kihirdesse, hogy a fejedelmi hatalomnak minden jogát azonnal birja és érvényesíthesse.

T. ház! Mit teszen ez a szó: monarchia? Ugyanazt, mint ez a kifejezés: Gesamtmonarchie. A Gesamtmonarchie ellen a magyar nemzet évtizedeken keresztül a legnagyobb határozottsággal küzdött, a magyar nemzet a Gesamtmonarchienek fogalmával jogosan látta a maga állami függetlenségét veszélyeztetve és megtámadva, sőt annak proklamálása nem volt egyéb, mint a magyar állami függetlenség lerombolása. Vajjon a szónak értelme megváltozott-e, ha a Gesamtmonarchie helyett csak a monarchia használtatik? Ha akkép van a szó használva, hogy az alatt Ausztriát és Magyarországot kell érteni, akkor ez egy összetett államot jelent, a milyen összetett állam itt nem létezik, a milyen államnak felségjoga nincs, a milyen államnak itt monarchiája nincs, a milyen államnak területe nincs. *(Ugy van! Ugy van! balfelül.)*

T. ház! Mit jelent ez? Ez a szó, hogy monarchia, a mely beopta magát a magyar törvényekbe, a magyar politikai nyelvhasználatba, egy bűn, melyet, ha magyar ember használ, hazájával szemben követ el. Az megtagadása Magyarország alkotmányos önállóságának és függetlenségének, megtagadása a magyar királynak, semmi más államfenséget el nem ismerő szuverénitásának. Mert ha itt van egy monarchia, a mely felsőbb és összetett hatalmat képvisel, akkor a magyar királyság annak a

monarchiának alárendelt fogalom és az a szuverenitás nem a legmagasabb fokot jelenti, mert fölötte állanak és fölötte rendelkeznek. Ez a kifejezés, hogy monarchia, nem egyéb, mint a Bach-korszakbeli politikai és államjogi felfogásnak becsempészése a magyar közjogba. (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*) Ennek a szónak használata, hogy a monarchia két állama, azt teszi, hogy két kisebb jogu állam fölött egy harmadik létezik. Melyik? Maga a cezárizmus, (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*) az a cezárizmus, a melynek az u. n. közös hadseregben serege van, egy német serege, a diplomáciájában meg van neki a maga organizációja, hivatalos személyzete, a mely csak névleg magyar, alig lézeng köztük egy-egy magyar tiszt, németekből van összeállítva és az összes közös intézmények képezik hatalmas és legmagasabb szervezetét annak a monarchiának, a mely Magyarország és Ausztria fölött áll.

Ezt a politikai koncepcziót mindig elneveztük, mindig ellene voltunk és a jövőben sem fogjuk tűrni. A cezárok uralmának az a természetű, hogy a legfőbb hatalmat ők maguk körül és a hadseregben csoportosítják, minden országot a tartományok színvonalára süllyesztenek és ők maguk gyakorolják azok fölött a legfőbb hatalmat. A hadsereg és az uralkodó: e kettőnek hatalma alatt minden politikai önállóság és lét csak egy alacsonyabb élet formái közé szorítottat vissza, ez az a cezárizmusnak, ez az a császárságnak szelleme, a melyet az osztrák császárság Magyarország fölött gyakorol és gyakorol akként, hogy mindazokat az intézményeket, a melyeket közöseknek nevezünk, saját magának foglalta le és saját hatalmával, saját hivatalnokai által kormányoz. (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*)

T. ház! Miként juthatott ez a fogalom a magyar közjogba? 1868. november 14-én ő Felsőház kiadott egy kéziratot, a mely kéziratban megállapította a maga címét úgy mint magyar király és osztrák császár. törvényeinknek megfelelőleg és teljes korrektséggel. Ugyanazon kéziratban megállapította Ausztriának és Magyarországnak együttesen való címét és azt akként állapította meg, hogy az osztrák-magyar monarchia. Már most kérdés először az, hogy a királynak volt-e joga ezen saját címét megállapítani az országgyűlés hozzájárulása nélkül, a mint volt-e joga az együttes megnevezésnél fejedelmi hatalmából kifolyólag megállapítani Ausztria és Magyarországnak a címét, miután ilyen közös fejedelmi hatalma neki nincsen. Létezik számára egy osztrák fejedelmi hatalom, létezik egy magyar fejedelmi hatalom, de egy harmadik, egy közös fejedelmi hatalom nem létezik, mert Magyarországra és Ausztriára nézve az állami kapcsolat és kötelék meghatározása, nevének megállapítása már csak azért sem volt jogában, mert ilyen joggal nem birt és nem rendelkezett, Magyarországra nézve pedig köte-

lező formában az ország címét és saját magának is a címzését megállapítani azért nem volt jogában, mert közérvényű és közeliismerésre szoruló állami tények és cselekmények csak a törvényhozás útján, t. i. az országgyűlés elhatározása és fejedelmi szentesítés útján jöhetnek létre. Ez az 1868. évi november 14-iki rendelkezés tehát, a mely osztrák-magyar monarchiának rendeli a két állam együttes megnevezését, megint csak nekem ad igazat, hogy mi a monarchia szót nem használhatjuk, mert nekünk egy osztrák-magyar birodalmi területet elismerni nem lehet. Mert itt két külön állam két külön területtel, két külön politikai rend és szervezett állami hatalom van, és ezen a két államterületen felépült politikai rendnek nem lehet egy nevet adni, nem lehet azt egy monarchiának nevezni. Mert igaz ugyan, hogy az uralkodó személye közös, de azért a királyi hatalom nem vált közössé, legkevésbé vált pedig egységgé.

Ha mi elismerjük, hogy Ausztria és Magyarország együttesen egy monarchiát képeznek, akkor elismerjük, hogy a mi állami területünk, annak politikai szervezete és tartalma Ausztriának területével, politikai szervezetével és tartalmával egy egységet képez, mert egységet jelent a monarchia kifejezés, a mely egységben Magyarország benne foglaltatik mint rész, holott Magyarország külön önálló államot képez és egyedül csak az uralkodó személye közös. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*)

De itt egység sem terület tekintetében, sem politikai hatalom tekintetében, sem a legmagasabb csúcson, a királyi fejedelem hatalma szempontjából nem létezik, ilyet el nem ismerünk, ilyent visszautasítunk. (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*)

De, t. képviselőház, ezen törvényjavaslat, a mely a »monarchia mindkét állama« kifejezést fogadja el, meghajlik ezelőtt az osztrák politikusok által igen ügyesen üzött politikai hamisítás, becsempészés és becsapás előtt, a mely egyes kifejezéseket és meghatározásokat hoz forgalomba, a mely kifejezéseket és meghatározásokat divatossá tesznek, a melyeket azután politikusok megfontolás és meggondolás nélkül használnak és felkapnak, használják először magánéletben, azután a hírlapokban és a mikor elterjedtek, becsempésztetnek magába a törvénykönyvbe. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*)

Hiszzen, t. képviselőház, hogy ez a kifejezés nem véletlenség és hogy ez akként került a mi törvényünkbe, hogy szóról-szóra fordítják le az osztrák törvény szövegét, hogy ezen törvényjavaslatok szövege azért olyan zürzavaros, azért olyan magyar közjogellenes, mert ezt német szövegből fordítják le olyan emberek, a kik nem tudnak jól magyarul, hanem sokkal jobban értenek németül: arra bizonyosság ez a törvényjavaslat is. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*)

A következő pedig az, hogy különösen a 70-es évek óta a magyar közjog mindjobban

megett a magyar közjoggal ellentétes és ellenséges elemekkel, kifejezésekkel és felfogásokkal. A magyar közjog a nélkül, hogy nyíltan megtámadná, nyíltan ostromolná, a mi gondatlanságunkból, a magyar nemzet óvatosságának hiányából, a törvényhozás lazaságának és lelkiismeretlenségének következtében megettik olyan politikai kifejezésekkel, hogy ha most elkövetkeznék egy újabb Lustkandel, legyen az az ember igazán Deák Ferencz, a ki felelni tudjon neki, hogyha felállítja, hogy mi már hány törvényben ismertük el a »monarchiát«. hány törvényben mondjuk ki, hogy: »Szent István koronájának országai«, hogyha felhozza mindazokat a politikai és közjogi kifejezéseket, a melyeket mi az osztrákoknak 1867. decemberi törvénye értelmében megfelelően használunk!

Ezek az osztrák törvények pedig czéltudatosan és gonoszul készültek! (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) Az 1867-iki kiegyezés alapjául t. i. a magyar 1867: XII. törvényzikk szolgál, a melynek utolsó szakasza értelmében az osztrákok hasonló törvényt voltak meghozandók, hogy ez a törvény életbe léphessen. Az osztrákok hat hónappal később, decemberben hozták meg törvényüket, a melyben Magyarországot csak »Reichshälfte«-nek nevezik, maga a delegáció is, ha együttes ülésre ül össze, azt mondja az osztrák törvény, hogy Plenarsitzung-ot tart; és egyébként is egészen más definíciókat tartalmaz ez az osztrák törvény, mint a magyar törvény. A mit az osztrákok a maguk törvényének megalkottak, azt úgy alkották meg, hogy az nem állott összhangban, sőt nagyrészen ellentétben állott a magyar törvény szavaival és intenciójával. Ebben pedig legtöbb esetben a magyar szónak más értelműségét használták fel. Például, midőn a Deák Ferencz által fogalmazott törvényben az van, hogy »mindkét fél«, jól tudjuk, hogy ez alatt a két Partei-t értette; ezt ők úgy fordítják, hogy: »Beide Hälfte.« Midőn Deák törvényjavaslatában az áll, hogy birodalom, ezt ők úgy fordítják le, hogy: »Reich«. holott birodalom »Besitzet« jelent a Deák fogalmazása szerint. Nekünk, t. képviselőház, az osztrák törvényhozás és a közös miniszteriumok által fogalmazott törvényjavaslatokat a legéberebb figyelemmel kell kísérnünk, mert a közös miniszterek csak németül tudnak, csak a német törvényt ismerik, csak az osztrák törvény paragrafusaihoz tarthatják magukat. Az osztrák törvénynek azon szakaszai, melyek a magyar törvényvel nem egyeznek meg, sőt azzal ellentétben állanak, az ő törvényjavaslatainknak kiindulási pontjául, vezérfonalául szolgálnak, azért nekünk itt jobban kell ügyelnünk a kifejezésekre, mint bárkinek, mert addig használjuk a közjogilag hibás kifejezéseket és meghatározásokat, míg egyszer azt vesszük észre, hogy a nemzet azon jogai, a melyekért annyi évtizedeken keresztül türt és szenvedett, a törvényhozás hanyagságából és nyegleségéből elvesztek, mert törvényeink-

nek szava és tartalma más értelmet foglal magában, mint a melylyel a magyar alkotmány szerint kellene, hogy birjon.

Például teljesen ártatlan kifejezésnek tűnik fel, mikor azt írják: »a magyar korona országai«. Tudja a t. ház, hogy ez mit tesz? A császári összbiradalom részeként az osztrák tartományokat: »a birodalmi tanácsban képviselt országok és tartományok«-nak hívják. Ugyanakkor Magyarországnak egy hasonló alantas fogalmat kell adni: »a magyar korona országai«. Hiszen a magyar korona országai miből állnak? Magyarországból és az ő állami létébe belefoglalt Horvátországból, a melynek saját önkormányzata van. De azért a magyar államnak, a magyar nemzetnek a horvátok is tagjai. Mi mint egy állami egység jelenünk meg, itt nincsen foederált magyar állam; ki kell zárunk a gondolatot, meg kell semmisítenünk a közeledést ahhoz az eszméhez, hogy valaha Magyarországon volt vagy lenne egy foederált állam. Itt egységes állam van, a melynek egy uralkodója egy koronázás útján jut az uralkodói hatalomhoz, egyetlenegy állami hatalom van, második állami hatalom nem létezik, egyetlenegy főtörvényhozói hatalom van, itt mint második csak kisebb, alsóbbrendű törvényhozás létezhetik.

Popovics Vászín István: Két nemzet!

Ugron Gábor: Bocsánatot kérek, a horvát az nemzet, de politikai csak egy nemzet van: a magyar nemzet!

Popovics Vászín István: Politikai nemzet vagyunk!

Ugron Gábor: Ennek a politikai magyar nemzetnek horvátok is tagjai és ebben a magyar nemzetnek testvérei. A horvátok »nemzet« kifejezése csak annyit ér és csak annyit tesz, hogy saját nyelvük használatában époly szabados és egyenjogúak, mint a magyar nemzet. De nekik nincsen külön királyuk, nincsen külön állami területük, nincsen állampolgárságuk, az állami életnek minden magasabb és fontosabb tényezője és szervezője a magyar törvényhozás és a magyar kormány kebelében van. (*Élénk helyeslés balfelől.*)

Popovics Vászín István: Tessék elolvasni a törvényt! (*Zaj.*)

Ugron Gábor: Itt egy egységes és felbontathatlan Magyarország van; azért nem szabad ilyen kifejezéseket használni, ne hogy még önkben is felébredhessen a vágy és a gondolat, hogy Magyarországot foederatív állammá lehet széttépni. Nem, mi egységes állam voltunk 1848 előtt, egységesebb, mint ma. Az egységet fenn fogjuk tartani. A mit Horvátországnak a magyar törvényhozás megadott, azt mi érinteni nem fogjuk, azt becsülettel megtartjuk, (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*) de azért azután testvériséget, hűséget és a magyar nemzet iránt szeretetet várunk. (*Helyeslés balfelől.*)

Mikor a »birodalmi tanácsban képviselt országok« és »a magyar korona országai«-féle kifejezések használtak a törvényekben, akkor a látszat az, hogy itt egy más állam van, a melynek neve van. Mi oka lehet a magyar törvényhozásnak arra, hogy használja ezt a kifejezést, hogy: »a magyar korona országai«, vagy »a monarchia két állama«, mikor használhatja azt, a mi a dolog igazi valósága, hogy: »Ausztia-Magyarország?« Mi értelme van annak, hogy képletes nyelven beszéljünk hazánkról, Magyarországról, hogy »a magyar korona országai?« Hiszen a korona is a nemzeté, az ország is a nemzeté. A »magyar korona országai« kifejezés poéták számára egy igen szép és alkalmas kifejezés, de az önérzetes és politikai öntudattal bíró hazafiak másként ezt a földet nem nevezhetik, mint úgy, hogy: »Magyarország.« (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) Hát hol van az a nagy hazafiság, hol van az a nagy politikai előrelátás, a melylyel akkor, a midőn Ausztriában egy foederatív államalakulásnak nagy és erős harca és küzdelme folyik, midőn előre lehet látni és tudni azt, hogy egy ilyen foederatív államalakítási harc és küzdelem át fog ragadni még Magyarország területére is, és midőn jól tudjuk, hogy a nemzetiségi agitátoroknak némelyike ilyen értelemben igyekszik propagandát csinálni, akkor mi törvényeinkben efféle poétikus kifejezéseket használunk, nem pedig azt az egy rövid, valóságos kifejezést, hogy: »Magyarország.« Miért kelljen nekünk törvényeinkbe azt írni, hogy: »a magyar korona országai«, s miért nem írjuk, hogy: »Magyarország?« Kinek lehet ez ellen kifogása? S ha nincs ez ellen senkinek kifogása, miért nem élünk vele? Miért nincsen minden törvényünkben ott, a hol az a területi és politikai hatalmi fogalom van, a mely a mi hazánkat jelöli meg, ez a szó, hogy: »Magyarország?« Miért kelljen azt kerülő szóval körülírni, mint valami tisztességtelen vagy rossz illatú dolgot? (*Mozgás.*) Nem, t. ház, a közjogi törvényhozásunkban végét kell, hogy vessük az alakoskodásoknak, végét kell, hogy vessük a kétértelműségeknek. (*Helyeslés a baloldalon.*) Nem lehet megengedni azt, hogy örökké verjük a mellünket, hogy mi milyen nagy hazafiak vagyunk s a közben elnézni, hogy törvényeink hogyan telnek meg azokkal a fogalmakkal, azokkal a kifejezésekkel, azokkal a meghatározásokkal, a melyek Magyarországnak jogát, Magyarországnak területi egységét, Magyarországnak szuverénitását, a magyar államnak feltétlen függetlenségét aláássák, kisebitik, gyanússá teszik, idegeneknek pedig módul és alkalmul szolgálnak arra, hogy a mi alárendelt állami létünket, a mi tartományi voltunkat, egy hatalmas császári fogalom alá való rendeltetésünket abból igazolják, bizonyítsák. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*)

Hiszen, t. ház, a mig Deák Ferencz a törvényhozásra lényeges befolyást gyakorolt,

addig ezek a kifejezések, hogy: »Ausztia és Magyarország«, vagy: »osztrák-magyar monarchia« a törvényekben nagyon ritkán fordultak elő, igyekeztek azokat elkerülni, ezeket a fogalmakat folyton a maguk helyes kifejezésével jelölték meg. Használták abban az időben akkor, midőn Ausztriáról és Magyarországról akartak beszélni azt a kifejezést is, hogy: »ő Felsége mindkét állama«. Ez ellen nincsen kifogásom, ebben nincs támadás. S maga a 199. számú törvényjavaslat, t. i. az az ujonczozási törvényjavaslat, a melyet Khuen-Héderváry gróf felretetett s a mely ma is félre van téve, de visszavonva nincs, így mondja: »Az ő Felsége uralkodása alatt álló mindakét állam területe«. Ez a kifejezés még jó és elfogadható, de az a kifejezés, hogy: »a monarchia két állama«, semmiképen el nem fogadható, mert mi itt egy fenségi hatalmat, egy egyeduri hatalmat, a milyen alatt Ausztia és Magyarország nem létezik, el nem ismerhetünk, annak magunkat alá nem rendeljük, törvénycikkjeinkbe pedig épen nem iktatjuk. (*Élénk helyeslés a baloldalon.*)

De, t. ház, hogyne telnék meg a magyar törvénykönyv ilyen kétféleképen magyarázható kifejezésekkel, mikor a magyar politikusoknak, különösen azoknak, a kik hatalomra kerülnek, vagy e hatalomhoz akarnak férközni, mindig az a törekvésük, hogy a nagy császári és összbiródomalmi törekvésekkel összeütközésbe ne jöjjenek s ezért olyan szövegeket fogadtassanak el, a mely szövegek birhatnak azzal az értelmezéssel is, melyet ez a czézárizmus megkíván, s a mellett az az értelme is lehet, a melyet a magyar törvényhozás önállósága és függetlensége megkíván. A jogtalan, de azért létező és folyton fennálló s a magyar állami életet befolyásoló, az osztrák politikai életet pedig teljesen a hatalmában tartó nagy czézári és összállami törekvéseknek ekként szolgálnak, ekként szegődnek oda eszközökül.

Igy azután a mi törvényeink megtelnek ilyen kifejezésekkel, megzavarodik az emberek politikai felfogása, elvesztik az emberek a tiszta és világos magyar közjog iránt való érzéküket és nem tudják, hogy mi legyen már most az igazság, a mi mellett élet-halálra meg kell állani, mi az, a miből engedni nem lehet.

Hát, t. képviselőház, nem épen ehhez hasonló jelenet volt-e az, a mely itten tegnap a t. miniszterelnök ur és Polónyi Géza képviselő ur között lejátszódott? A kérdés a körül forgott, hogy minden jog forrá-e a magyar törvényhozás. Polónyi Géza képviselő ur ezt úgy érti, hogy az 1867: XII. t.-cz. 11. §-ában bennefoglaltatik az is, hogy a magyar király a hadsereg nyelve felett nem rendelkezhetik, azt ő maga meg nem állapíthatja. A miniszterelnök ur felszólalt ez ellen, s a következőket mondta — szóról-szóra idézem, nehogy félremagyaráztassam — (*olvassa*): »Ő Felségének a hadsereg

körüli alkotmányos fejedelmi jogai kiterjeszkednek arra is, hogy a közös hadsereg vezényleti és szolgálati nyelvét ő állapíthassa meg.

Buzáth Ferencz: Ez a nemzeti vívmány!

Okolicsányi László: Ez a nagy eredmény!

Ugron Gábor: Már most kinek válik hasznára az, hogy egy parlamenti béke megkötetik, vagy ha béke nem köttetik, csak egyszerűen vélemények cseréltetnek ki itt az ország színe előtt és azt állítják az emberek, hogy ebben a meghatározásban: »minden jognak forrása a magyar törvényhozás«, ők egyet értenek? Kérdem, t. képviselőház, nem kétértelmű játék-e az, hogy a magyar közönséggel elhitessük, hogy egy ilyen határozati javaslat elfogadásával az ő joga meg van védve? (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) Én vitattam és állítottam, hogy más joga itt nincs, mint a mit a nemzet maga konstruált. A nemzetnek pedig minden jogból birnia kell azt, a mi az ő létehez és fennmaradásához szükséges. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) Ez minden állami szervezkedésnek, minden nemzeti szervezetnek feltétel, (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) mert a nemzeti és az állami lét feltétele egyuttal feltétele a törvényhozásnak, a nemzeti szuverénitásának is. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*)

Magyarország törvényhozásának nem lelkéből és szelleméből, de egész történelmi multjából folyik az, hogy a királynak nincs több joga és nincs más joga, mint a mit a nemzet világos törvényben ráruházott, (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) mert a nemzet az uralkodóházat választás útján emelte trónjára és csak miután választás útján hosszabb időn keresztül uralkodott, akkor örökletessé tette az uralkodóházban a trónon való következt, de annak az öröklésnek megszabta feltételeit; megszabta a trónrajutás feltételül a választási monarchiának minden feltételét; hitlevelet kell, hogy adjon a király; meg kell, hogy koronáztassa magát ezen hitlevel adásával kapcsolatban, s azt a hitlevelet nem magától adja a király, ugy, a mint neki tetszik, hanem ugy, a mint azt a magyar törvényhozás megállapította. (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*) Az tehát szerződés a nemzet és a király között, a mely nemcsak akkorra köttetett meg, a midőn az öröklési jog a királyra ruháztatott, vagy a női ágra is átvitetett, hanem a mely minden trónralépés alkalmával megújittatik, kiegészítetik s pótoltatik. (*Élénk helyeslés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon. Mozgás a jobboldalon.*) Mutasson fel nekem valaki egy törvényt, (*Ugy van! balfelől.*) mutasson fel valaki egy, törvények által elfogadott és elismert gyakorlatot arra nézve, hogy a Magyarország által kiállított hadseregnek nyelvére nézve Magyarország beleegyezett volna és a királyra ruházta volna azon jogot, hogy ő azt németté tehesse! (*Élénk helyeslés balfelől.*)

Holló Lajos: Itt van a konzekvencia!

Ugron Gábor: Nem; ilyen törvény nincs és ha száz miniszterelnök mondja is, és hatalmasabb, mint magának a Tiszának az áramlata, akkor is azt mondom, hogy az az ember, a ki ilyet állít, vétkezik Magyarország közjoga ellen, (*Ugy van! Ugy van! Taps a bal- és a szélsőbaloldalon*); vétkezik a magyar király ellen, (*Igaz! Ugy van! balfelől*), mert a király tanácsosának a király előtt őszinte véleményt kell mondania, (*Ugy van! balfelől.*) a magyar közjogot a maga valóságában fel kell tárnia. (*Ugy van! balfelől.*) A királynak a miniszterek alakjában megválasztott tanácsosai nem arra valók, hogy az ő szeszélyeit, képzeldését kiszolgálják és azt táplálják, megerősítsék és izmosabbá tegyék, hanem arra valók, hogy a nemzet és a király között az egyetértést létrehozzák; a királyt felvilágosítsák az ő jogainak hatáiról, a nemzetet pedig felvilágosítsák az ő törekvéseinek helyességéről vagy helytelenségéről. (*Ugy van! balfelől.*) De hogy egy miniszterelnök az ország törvényeinek szelleme ellenére itt azt állíthassa, hogy a királynak joga van a magyar hadseregben is megállapítani a szolgálat nyelvét, és joga van a német nyelvet ezzel megállapítani, ezt vissza kell, hogy utasítsam... (*Helyeslés balfelől.*)

Madarász József: Valóságos bűn!

Ugron Gábor: . . . ezt el kell, hogy itéljem, (*Ugy van! balfelől*) mert az a miniszterelnök nagyon jól és tetszése szerint kihasználhatja ugyan a királyi hatalmat és kegyet, (*Ugy van! balfelől*) de nem fog szolgálatot tenni sem a királynak, sem a nemzetnek. (*Ugy van! balfelől.*) Mert a királynak mire van szüksége? Arra, hogy az a szeretet, az a vonzalom, a mely személye iránt évtizedek óta a multaknak daczára mind jobban megerősödött, ne csökkenjen és el ne hidegüljön, a nemzetnek pedig arra van szüksége, hogy közjogi életét, állami életének rendjét már egyszer végleges és szilárd alapokra fektesse, a melyeken a nemzeti lét, a nemzeti fejlődés megtalálja a maga számára az állami hatalomnak minden erejét, minden gondviselését és minden támogatását. (*Ugy van! balfelől.*)

Jaj annak az államnak, a mely a huszadik században azért szervezett politikai hatalmat és miniszteri kormányzatot, a mely azért tart fenn királyi hatalmat, hogy az ellensége legyen neki az anyagi életben; ellensége legyen szellemi fejlődésében; ellensége legyen a politikai szenvedélyek megnyilatkozásában. (*Élénk helyeslés és taps balfelől.*) Mert akkor az a nemzet előbb-utóbb azon kérdés elé fog sodortatni, hogy válaszson a között, hogy akadálytalanul akar-e tovább élni, avagy az akadályoknak alárendeli-e magát és elveszti fájának jövőjét, elveszti jogát, államiságát, nemzeti mivoltát. Nem a népek vannak a királyokért, hanem a népek szervezték a királyi hatalmat. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) Szervezték pedig saját védelmükre és szervezte a magyar nemzet különösen a királyi

hatalmat azért, mert egységes és erős hatalmat akart, hogy abban a maga nemzeti léte, a maga nemzeti állama a legerősebben legyen felépítve, a legellenállóbbá legyen téve, hogy századok viharával dacolhasson. A míg a mi királyaink magyarok valának, a míg a magyar nemzet jogaival egyetértettek, idegen állam érdekeinek azt alárendelni nem akarták, addig ennek az államnak nemzeti kiépítése, nemzeti fejlődése gyarapodott és növekedett. Ne feledje el a t. ház, hogy az Árpádok idejében Európának minden nemzetei apró kis népekre voltak szét tépve. Ott, a hol most Franciaország van, vagy tizenegy kis hercegség dulakodott egymással; Olaszország városokra és hercegségekre volt tépve, Németország számtalan, több száz apró kényur zsarnoksága alatt nyögött, Oroszország pedig szétszórt bandáknak uralma alatt állott; csak egyedül Magyarországon volt egy erős, feltétlen királyi hatalom szervezve, a mely erős és feltétlen királyi hatalom egyesített állam felett uralkodott és ezen állami egységnek fenntartásával ezen állami egységben kezébe jutott erővel és hatalommal az akkori népek és nemzetek között a legerősebb volt. (Igaz! Ugy van! a baloldalon.)

(Az elnöki széklet Jakabffy Imre alelnök foglalja el.)

Ha a mohácsi vész után oly uralkodócsalád jutott volna a nemzet élére, a mely a nemzetnek ezen egységét, a nemzeti szervezetnek ezen egységét fenn tudta volna tartani, érvényesíteni és használni tudta volna, akkor Közép-Európának urává vált volna, de ma már arról szó nem lehet, hogy a ki Magyarországnak királya, urává lehessen Közép-Európának, de arról lehet szó, hogy a ki Magyarországnak királya, fenn tudjon itt tartani egy nagy és hatalmas birodalmat, a mely Keleten az apróbb nemzetek boldogulásának, fejlődésének és biztonságának záloga legyen. De e célból nem az szükséges, hogy a római czézároknak minden szabadságot, egyéniséget és minden politikai önkormányzatot letipró önkényuralmának elvei érvényesüljenek. (Ugy van! Ugy van! balfelől.) hanem az szükséges, hogy a különböző fajok által megalkotott államok és tartományok a maguk szervezetében a kellő szabadsággal birjanak, hogy abban saját nemzeti létüket kifejleszthessék, boldogulásukat megtalálhassák. A magyar politika helyes célja az, hogy Magyarország legyen már egyszer szabad, legyen ez az állam önálló és legyen oly erősen megalkotva és szervezve, hogy többé az idegen népek ne tekintsenek rá úgy, mint az osztrák császárság egyik hajdújára, egyik poroszljára, hanem tekintsék őt testvérnek, a ki eljön a maga erősebb karjával, a maga nagyobb jólétével, magasabb intelligenciájával, hogy a többi apróbb kis fajokat is támogassa önálló létükben, önálló szervezkedésükben. (Élénk helyeslés balfelől.)

Mert a törvényjavaslatnak ezen első szakasza nem felel meg a magyar közjog helyes kifejezésének, nem felel meg a maga szerkezetében még a magyar nyelvtan szókötésének sem, én azt nem fogadom el, hanem ajánlom elfogadásra a következő határozati javaslatot (olvassa): »Az első szakasz utasíttassék vissza a véderőbizottsághoz újból leendő szövegezés céljából, hogy zavarossága, nyelvtani és mondat szerkezeti pongyolasága kiküszöböltessék, hogy »a monarchia két állama« kifejezés helyébe »Ausztia és Magyarország« tétessék, valamint »a magyar korona országai« kifejezés helyébe »Magyarország« tétessék. (Élénk helyeslés balfelől.)

Elnök: Bodóky Zoltán!

Bodóky Zoltán: T. képviselőház! (Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) Őszintén sajnálom, hogy első ízben a képviselőház igen becses türelmét személyes felszólalással kell igénybe vennem; de kényszerít erre az előttem szolt Ugron Gábor képviselő urnak egyik megjegyzése. Ugyanis midőn ő felszólalása kezdetén a jobboldal részéről bizonyos zajjal fogadtatott, erre azt a kifejezést használta, hogy zajjal és lármával nem lehet őt leczáfolni, mert az nem érv. Ebben neki tökéletesen igaza van és erre én azt a megjegyzést tettem, hogy ezt mondta már más is. Értettem ez alatt azt, hogy ugyanezt a kifejezést használta gróf Tisza István miniszterelnök ur is, akkor, midőn az ő szavait sokkal nagyobb lármával és sokkal nagyobb zajjal fogadták a tulsó oldalról, mint a milyennel fogadták itt az Ugron Gábor képviselő ur felszólalását.

Okolicsányi László: De feleltünk is rá!

Bodóky Zoltán: Erre az én ártatlan megjegyzéseimre Ugron Gábor képviselő ur elővette az ő kasirozott mennydörgését és villámaint (Zaj balfelől.) és lesujtott felém azzal, hogy azért beszélek így, mert érveket a fejemből nem tudok kikovácsolni vagy kihozni — nem tudom, ilyenféle kifejezéseket használt — és csak a nyelvet használok.

Ugron Gábor: Most is azt teszi!

Bodóky Zoltán: Igen t. képviselőház! Igazán, a most folyó küzdelmet nem tudom, nem vagyok képes az érvek harcának tekinteni. (Igaz! Ugy van! jobbfelől.) Ez egy mesterségesen szított küzdelem, nem tudom miért, mi célból? (Felkiáltások balfelől: A magyar nemzet nyelvért!) Épen azt akarom mondani. Állítólag — a nemzet elé úgy állítatik a kérdés — ez a küzdelem folyik a magyar nyelvért.

B. Kaas Ivor: És az alkotmányért!

Bodóky Zoltán: Senki részéről ez a küzdelem nagyobb méltánnyal nem találkozhatnék, mint az én részemről, ha az a magyar nyelvért és a magyar nyelv kivívásának érdekében folyó. Azonban akkor, a midőn látjuk azt, hogy ebben a kérdésben a korona egy miniszteriumot bizott meg, mely a parlament többségével ebben a kérdésben már megállapodásra jutott;

(*Mozgás balfelől.*) midőn látjuk azt, hogy ezt a megállapodást még a kisebbség nagy része is olyanak tekintik, mely ez idő szerint kizárja a lehetőségét annak, hogy az az eredmény, a mit mindnyájan kívánunk, most elérhető legyen; (*Zaj és mozgás balfelől. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.*) mikor, mondom, az országgyűlés képviselőházának túlnyomó többsége abban a véleményben van . . .

B. Kaas Ivor: Hogy le kell a magyar nyelvről mondani! (*Zaj a jobboldalon. Felkiáltások: Ki mondja ezt?*)

Elnök: Ne méltóztassanak a szónokot közbeszólásokkal zavarni! Tessék őt figyelemmel meghallgatni!

Bodóky Zoltán: Nagyon természetes dolog, hogy mindenki csak oly érvekkel állhat elő, a milyen érveket a maga meggyőződése szerint helyeseknek és jóknak talál; de midőn nyilvánosan azzal vádolják, hogy érveket nem tud felhozni és csak nyelvét használja, ha pedig ez ellen védekezik, őt nem hallgatják meg, a mikor ő egy esztendeig türelmesen hallgatta végig ugyanazokat az érveket, ez, azt hiszem, a méltányosságnak nagyon kis fokára mutat. (*Halljuk! Halljuk! balfelől.*)

Hogy visszatérjek beszédem fonalára, abban a helyzetben, a mikor a képviselőházak túlnyomó többsége arra az álláspontra helyezkedik, hogy az a nagy és szent cél, melynek mindenestre mindnyájunk előtt kell lebegnie, mint kivivandónak és elérendőnek, ez idő szerint nem valószínű meg, sokkal czélszerűbb és sokkal helyesebb, ha tovább nem gátoljuk meg azt, hogy az ország más irányban, gazdaságilag és egyéb tekintetben, rendbe jöjjön és fejlődjék. (*Igaz! Ugy van! a jobboldalon.*) És akkor 12—15 ember privilegizálja magának a hazafiságot, és azt hirdeti, hogy egyedül ők képviselik a magyar hazafiságot, mi pedig mindnyájan hazaárulók vagyunk. Ezt azonban, bárminő elismeréssel legyen is Ugron Gábor t. képviselő ur fényes és ragyogó tehetsége iránt és bármennyire nem akarom is magamat vele összehasonlítani, a magam álláspontjává teüni nem tudom. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Az 1. §-t mostani szövegében elfogadom. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Endrey Gyula jegyző: Molnár Jenő!

Molnár Jenő: T. képviselőház! Érthetetlen az az idegesség, a melyet tanusítanak. (*Nagy derűtlenség a jobboldalon.*)

Daróczy Aladár: Jó viccz!

Molnár Jenő: A t. miniszterelnök ur a multkori átok után jónak látta egy bankett alkalmával, a harag szent érzelme nevében ezt a mi küzdelmünket kárhóztatni. Nem tudom ugyan, hogy létezik-e a harag szent érzelme, de a t. honvédelmi miniszter ur tegnap szintén oly kifejezést használt, a melyet végtelenül sajnállok, hogy elhangzott. Pedig a t. honvédelmi

miniszter ur csak e küzdelemnek köszönheti, hogy szerencsénk van hozzá, már pedig a háladatosság első erénye az embernek. (*Igaz! a baloldalon. Felkiáltások a jobboldalon: Nem köszöni meg!*) Ennyit kívántam megjegyezni.

A mi a szakaszt magát illeti, az anyagi téren épügy vagyunk Ausztriával, mint azon a téren, a melyen a mostani vitatkozás folyik, nevezetesen a védelem közössége tekintetében. Az anyagi téren a quóta évről-évre emelkedik azon a czimen, hogy egy állam anyagi élete sohasem áll meg, folytonosan fejlődik, tehát a hozzájárulás arányának is fejlődnie kell. De hiszen ezzel szemben Ausztriában is kell fejlődnie. Hol van tehát az igazság, hogy akkor, a mikor Magyarország quótáját felemelik, Ausztria quótáját leszállítják? Mert ha mi 34 százalék helyett 36-ot fizetünk, akkor Ausztria quótája leszáll 66-ról 64-re. Ezt soha sem tudták semmiféle érveléssel igazolni.

De nemcsak ebben bánnak velünk igazságtalanul, hanem az anyagi téren abban is, hogy a beviteli vámok a közös kiadásokra fordítatnak, és ez az osztrák iparosok érdekeinek megvédésére szolgál, tehát a mi zsebünkre megy. Tegyük föl, hogy egy évben 40 milliót tesz ki a beviteli vám. Ez a 40 millió nagyrésztben magyar honosok zsebéből kerül ki. Ezen a czimen is többel járunk tehát a költségekhez. Más példára is utalok, hogy más czimen is többet fizetünk. Nevezetesen tegyük fel, hogy egy métermázsza árú után 50 frt a beviteli vám, akkor nemcsak az 50 pengőt kell megfizetnünk, hanem tekintettel arra, hogy a készpénzfizetés még nincs megkezdve és a bankok pénzülnem fogadják el a száz forint papírpénzt, a differenciát is meg kell fizetnünk, a mely a papír és az arany között van.

Igy vagyunk a hadsereg kérdésében is. Az 1889. évi VI. törvénycikk, a mely megállapította a véderő szervezetét, 1899-ben lejárt, s most évenként állapítjuk meg az ujonczjutalékot. Pedig nekünk csak egy alkotmányos Ausztriával volna jogunk, illetve kötelességünk megállapodni. A mint Ausztriában az alkotmányosság nincs meg, akkor nekünk jogunk van egész önállóan, külön megállapítani, Ausztriától teljesen függetlenül az ujonczmennyiséget, és annyit, a mennyit mi akarunk. Mert nem elég az, t. ház, hogy ráfogjuk a 14. §-ra, hogy az is az osztrák alkotmánynak egy részét képezi. Az 1867: XII. t. cz. 25. §-a nem ezt mondja, hanem azt, hogy: »Ausztriának alkotmányos népei«, tehát a népnek kell alkotmánnyal birnia.

De összehasonlítva a két törvényt, a tavalyit és a mostanit, mi a különbség a kettő közt? Az, hogy a tavalyiban 43.889 főnyi ujoncz volt megállapítva a mi részünkre, ellenben a kontingens 103.100 főben változatlanul megmaradt. Ha tehát mi tavaly 43.889, az idén pedig 44.076 ujonczot adunk, akkor mi az idén több ujonczot adunk, Ausztria pedig kevesebbet, kevesebbet

annyival, a mennyivel mi az idén többet adunk; mert ha a 103.100 főnyi létszám a népszámlálás arányában megváltoztatnánk, akkor természetesen Ausztria is több ujonczot adna, mint ma, míg így, miután a kontingens változatlan, ellenben a mi hozzájárulásunk 187 emberrel emelkedett, mi több ujonczot adunk az idén, mint tavaly, Ausztria pedig kevesebbet ad az idén, mint tavaly. Nem elég, hogy anyagi áldozatok terén folyton hátrányban vagyunk, ime, számokkal bizonyítottam be, hogy még a véráldozatok terén is sokkal többet adunk, mint Ausztria, és ha így lesz évenként, hogy t. i. a népszámlálás arányában lesz megállapítva az ujonczjutalék, akkor minden évben többet és többet fogunk adni, Ausztria pedig mindig kevesebbet fog adni. Ezért sürgette mindig ez a párt, hogy állapítsuk meg az ujonczkontingenst fix összegben, nehogy Magyarország ilyen méltánytalanságba sodortassék, Ausztria pedig folyton előnyben részesüljön. Hiszen még egy másik uton-módon, a nélkül, hogy a törvényhozás intézkedése alapján kérnék tőlünk az ujoncz-többletet, alkalma van a hadügyi kormányznak az ujonczlétszámot felemelni, mert a póttartalékosok sincsenek kontingentálva, ott is egy meghatározatlan szám jut a hadügyi kormány rendelkezésére. Ezért ismételtén fogjuk sürgetni, és nem nyugszunk addig, míg az ujonczjutalék, valamint a póttartalékosok létszáma kontingentálva nincs.

Nemcsak az ujonczjutaléknál van ez az aránytalanság, hanem még a tényleges szolgáltatban is. Tavaly Boszniában tudták, hogy Magyarországon fel lesz emelve az ujonczjutalék és 25.000 emberrel több lesz ott a helyőrség, mint eddig volt. Az a közös terület tehát, Bosznia és Hercegovina, a melyet nagyrészen magyar vérrel hódítottunk meg, nemhogy a quóta arányában lenne előnyünkre, hanem Ausztriának van előnyére, mert még vasutja és postája is katonák által kezeltetik, iskolájában a német és horvát nyelvet használják, szóval itt is teljesen német a kultura. De nemcsak háborúval kellett nekünk azt elfoglalni, hanem még a békében is, a mint most kitünik a zavargásokból is, a mi véreinknek kell ott éveken keresztül szynlődniök Ausztria javára, úgy, hogy 80 százalékát teszi a helyőrségnek Boszniában a magyar katona. És mit csinálnak ezek a magyar katonák? Némelyik köveket tör, mint épen a múlt héten hallottuk, azután vannak u. n. Werkek, művek, a melyek egy hegysziklán vannak felépítve, az egyik Werkből a másikig csinálják a hadgyakorlatot, megtart két és fél óráig, míg egyik helyről a másikra megy a katona, úgy, hogy az ilyen gyakorlat végeztével, a mely gyakorlatnak pedig a harczképességre és a védképességre egyáltalában semmi befolyása sincsen, az Abtheilungnak fele maródi, egy harmadrésze pedig oly súlyos beteg, hogy kórházba kell szállítani.

A dolgok illetén állásánál rendkívül csodálkozom, hogy mikor mi ezt itt szóvá teszszük, mikor itt a szinigazságot feltárjuk, akkor a túloldal részéről még méltatlanokodással és türelmetlenséggel is találkozunk. A boszniai események, melyek most ott ismétlődtek, nem egyes fázisok és nem az obstrukciónak köszönhetőek, mert hisz állandóan szökdösnek át montenegrói Niksics nevü városba, egész telepítés van ott osztrák katonákból, a bilek-trebinjei vonalon állandóan őrzéjratok czirkálnak, a kik visszatartják a katonákat, hogy át ne szökjenek és onnan Niksicsből szépen visszaszöknek Magyarországra.

A hadügyi kormány ezt nem mondja nekünk, ugyanazért majd fogok kivánni egy kimutatást a hadügyi kormánytól, a melyből megtudjuk, hogy a Boszniában államászó magyar csapatokból évenként hány ember szökik meg. Ebből is látni fogjuk, hogy miféle bánásmódban részesülnek ott a katonák és mennyi magyar katonaság van ott elhelyezve.

De ott magyar polgárembernek ugyszólván lehetetlen meg is maradni. Ha jól tudom, a multkor valami magyar egyesületet akartak ott alakítani és egy Pöltzl nevü miniszteri tanácsost kértek fel elnöknek a magyarok, de ez nem fogadta el, azt mondván, hogy ilyen exponált állásban nem akar résztvenni. (*Zaj balfelől.*) Cseh, szláv egyletek, a Besedák százzszámra vannak ott, de magyar egyletre nem kaptak elnököt, mert ez nagyon exponált állás.

Minek szaporítsuk tehát annak a hadseregnek a létszámát? A mi kulturánkat, a mi gazdasági életünket támogatjuk-e ezzel? Van-e egy tér is, a melyet a katonaság meg tud nekem mutatni, hogy 35 év alatt ott a magyarság előbbremet? Ezzel szemben azonban, miként a multkor is kimutattam, évenként folyton és folyton emelkedik az a hozzájárulási arány, a melyet mi tartozunk a közös költségekből viselni.

De tegyük fel, hogy a katonaság megfelel a maga kötelességének, a mit a legjobb akaratlan sem lehet mondani, még akkor is a mai körülmények, a mai hadászati viszonyok között én ezt a kontingenst túlmagasnak találom, (*Ugy van! balfelől.*) különösen a mi helyzetünkben, a kik annyi gazdasági érdekünket feláldozzuk azért a hármasszövetségért, mert a nagyhatalmi állás kedvéért mennyi áldozatot adtunk éveken keresztül Olaszországnak a borvám-klauzulában foglalt kedvezményben, mennyi kedvezményt adtunk Németországnak?

Milliókra és milliókra megy ez csak azért, hogy a hármasszövetségben benne maradhassunk és hogy az osztrák ipart megvédhesük. Hogyha pedig évenként milliókat és milliókat áldozunk erre, akkor mi célja van annak, hogy még e mellett egy óriási hadsereget kell fentartani, a mely évről-évre szaporodik és úgy kiszívja a nemzet életerejét, hogy a mikor arra kerül a

sor, hogy háboruba menjen, nem lesz sem pénzünk, sem hitelünk. Különbösen is ezt a nagy tömeget miképpen fogjuk harczvonalba állítani? (*Folytonos zaj a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! a baloldalon.*)

Elnök (csenget.): Csendet kérek!

Molnár Jenő: Hisz a modern háborukban nem emberek emberekkel fogják a harcot megvívni, hanem a technikai eszközök a technikai eszközökkel és a gépek fogják a harczok sorsát eldönteni. Ha egy millió embert akarunk Oroszországba expediálni, ahhoz 10.000 vonat szükséges és legalább két hónapig tartana, a míg azt harczvonalba tudnók állítani. Hogyan akarja tehát a hadügyi kormányzat ezt a hadügyi létszámot folyton emelni, a mikor évről-évre épen annak az ellenkezője derül ki, hogy a jövőben csapatok fognak csapatokkal, illetve kéz kézzel szemben viaskodni, a mint ez a rég elmúlt időkben történt.

Most pedig össze kell hasonlítani, vajjon arányban áll-e a hadsereg létszáma a mi viszonyainkkal és arányban áll-e az más államokéval? Vegyük például az államterületeket. Megjegyzem, hogy mindig csak a hármasszövetségről beszélek, a többiről nem is akarok szólni, mert minden vér- és pénzáldozatot ennek a, nézetem szerint szerencsétlen alliancenak fentartása érdekében hozunk.

Magyarország területe Ausztriával együtt 676.648 négyzet kilométer. A német birodalomé 540.000, Olaszországé 286.589. A lakosok száma a következőképpen áll: a német birodalomban van 52 millió, Ausztria-Magyarországon 44 millió, Olaszországban 31 millió lakos. Nézzük már most, hogy mint állanak a terhek. Minden emberre jut az állami kiadásokból Magyarországon 61, Németországban minden főre 67 és Olaszországban 52 korona. Most még csak egy adatra van szükség, hogy mennyi ezen államoknak a hadi létszáma és fegyveres ereje? A német birodalomnak fegyveres ereje 607.000 a békeállományban, az osztrák-magyar birodalomé 340.000, Olaszországé 275.000. A területekből kitűnik, hogy Németországban a lakosság sűrűsége sokkal nagyobb, tehát a megélhetési viszonyok is sokkal könnyebbek, mint Auszria-Magyarországon. A terhekből pedig kitűnik, hogy Argyelan Vasili belényesvidékire ugyanannyi teher jut, mint Schultze Károly württembergi gyárosra.

Már most, látva ezeket, hogy hozhatunk ilyen szövetségnek áldozatot, a mely csak élet-erőnket szívja el? (*Helyeslések a szélsőbaloldalon.*)

A másik ok, a mit felhoztak, a mikor a létszámfelemelést reklamálták, az volt, hogy nekünk egyenrangúnak kell lenni a hármasszövetség többi tagjaival, pedig azok nem lehetünk semmi körülmények között, mikor Olaszország lakossága kevesebb, területe is kisebb,

Németország pedig nagyobb és lakossága aránylag is több. És azután miért fogadják be Olaszországot 278.000 emberrel és miért kell nekünk 400.000 embert adnunk a hármasszövetséghez, mikor ennek a hármasszövetségnek Olaszország gazdaságilag is, erkölcsileg is sokkal nagyobb hasznát látja. Hiszen pl. Albániában a mi pénzünkön Olaszország számára készíti a talajt a rossz osztrák-magyar diplomácia, a mely a helyett, hogy Albániában magyar vagy albán-szláv vagy török iskolákat csinálna, olasz iskolákat állít fel.

Azt hiszem, ezek az érvek mind a mellett szólnak, hogy ezt a túlhajtott militarizmust abba kell hagynunk, mert ez megölné minden modern államnak és megölné Magyarországon a magyar kulturának. Elmúlt már az az idő, a mikor a népeknek háborura volt szükségük. A multkor megemlítettem, hogy mikor a népek elfoglalták helyüket Európában, megvívta mind-egyik a harcot a maga területeért. Ma nemzetiségeknek ugyszólván már meg vannak határozva azok a területek, a melyeket egy-egy nemzetiség elfoglal. Ma már csak a dinasztikiának van érdekükben a háboru és pedig annál inkább, mennél inkább fejlődik a civilizáció és a polgárságnál az a tudat, hogy elvégre is mindig kell egy központi hatalomnak lenni, a mely alatt az állam békésen fejlődik. A dinasztiki ezt teljesen megfordítva értik, pedig központi hatalmat legfeljebb csak ideig-óráig lehet szuronyokkal fentartani, de egy modern állam állandó fentartásához minden polgárnak anyagi és erkölcsi hozzájárulására van szükség.

A miniszterelnök helyzete is azért ilyen nehéz, mert egy lehetetlen programmal, az erőszak programjával jött ide. Ez a szó: erőszak, már maga is kizárja a törvényességet.

Hogy képzelhette azt a miniszterelnök ur, hogy ha mi ezt a programját meghalljuk, hogy ha ő a törvénytelenéget és az erőszakot hirdeti, akkor mi majd meghajlunk előtte? A mint látja, nem sikerült neki. Azt szokták mondani, hogy az ember nem abban a betegségben pusztul el, a melyben lefekszik, hanem egy aztán bekövetkező komplikáció következtében. A t. miniszter ur helyzetét nem az gyengítette meg, hogy erőszakkal jött ide, hanem az, hogy abba kellett hagynia az erőszak politikáját és most a békében a passzív rezisztenciában kell neki indulatoskodnia. (*Ugy van! balfelől.*)

Áttérve a szakaszra. . . (*Felkiáltások jobbfelől: Végre!*) Kérem, egy szó sem volt eddig, a mi nem a tárgyhoz tartozott volna! A közös hadsereget említi ez a törvény és a magyar korona országait. Azt hiszem, Ugron Gábor t. képviselőtársam eléggé megvilágította már ezeknek a kifejezéseknek helytelenségét. Én tehát nem értem, hogy a magyar képviselőházban, magyar képviselők, a kik a magyar földből élnek és a magyar levegőt szívják, miért irtóznak attól a szótól, hogy »magyar hadsereg?« Ez ért-

hetetlen valami. Hát miféle hadsereg részére akarják megszavazni az ujonczokat? Hiszen ez lehet a hottentotta hadsereg is.

Közös hadsereg a mi közjogi fogalmaink szerint nem létezik, mert ha léteznék, akkor ez épen önök ellen szólna, mert annak intézményeiben egyforma jogainknak kellene lenni, a német nyelv mellett a magyarnak is érvényesülni kellene, az osztrák zászló mellett pedig a magyarnak is ott kellene lengeni.

Nagyon vigyázni kell közjogi törvények megalkotásánál. Magánjogi törvények megalkotásánál lehet a hibákat reparálni. A magánjogi törvényeket a polgárok egymásközi viszonyának szabályozására hozzák, ezeknél a hatalom enged a maga jogából, közjogi törvényeknél ellenben polgárság enged a maga hatalmából a központi hatalom számára. Itt tehát megfordított a viszony. Nagyon vigyázni kell, hogy azt a jogot engedje át, a mit átengedni akar. Ha mi magyar ujonczokat akarunk megszavazni, akkor azt a törvényben ki kell fejezni, mert hogy ennek az ellenkezője milyen veszedelmes, azt látjuk abból, ha meggondoljuk, hogy az előadói székéből is azt hangoztatták tegnap, hogy az 1889-iki törvény precedenst alkot. Husz év múlva már nem is precedensnek mondják ezt, hanem ősi jogforrásnak, pedig mi mennyire tiltakozunk ellene és nincsen semmi foganatja.

A tíloldal részéről hozzá vagyunk szokva, hogy kötött marsrutával jönnek ide és érvekkkel őket meggyőzni nem lehet. Az a határozati javaslat, a melyet a mult héten elfogadott a képviselőház, eredetileg azért készült, hogy azzal a chlopyi hadiparancs által okozott sérelmet jóvátegyék. Kubinyi Géza képviselő ur azt mondotta, hogy nem nyugszik addig, a mig a hadiparancscsal ejtett sérelem megtorolva nincsen. Ellenben a t. miniszterelnök ur tegnap azt mondta, hogy hiszen ez kormánynyilatkozattal el van intézve.

Mikor azt látjuk, hogy máról-holnapra ilyen magyarázatokat adnak bizonyos dolgoknak, akkor nekünk ismételtlen figyelmessé kell lennünk minden olyan hibára, a melyet veszedelmesnek tartunk.

Az elébb mondtam, hogy közjogi téren roppant skrupulózusnak kell lenni, mert könnyen csinálnak valamely kifejezésből jogi formulát. Hiszen láttuk tegnap is, hogy jogfosztó tényekből akarnak precedenst alkotni, pedig a törvényt sohasem lehet in pejus, hanem csak in melius magyarázni.

Ilyen fogalmakkal szemben nekünk résen kell lennünk és a t. előadó ur tegnap nem is válaszolt erre, mert erre nem is lehet válaszolni, mert ez általánosan elfogadott nézet.

Nem tudom megérteni, hogy miért kellett megváltozni ennek a mostani szövegnek az 1902. évi szöveghez képest, mert az 1902. évi törvény így szól, méltóztassanak meghallgatni (*Halljuk! Halljuk! Olvassa*): »A véderőről szóló 1889.

évi VI. t.-cz. 14. §-ának 1. bekezdésében foglalt és az 1899. évi II. törvénycikk által az 1899. év végéig, az 1900. évi I. törvénycikk által az 1900. év végéig, s végül az 1901. évi I. törvénycikk által az 1901. év végéig kiterjesztett, illetőleg fentartott azon rendelkezés, a mely a közös hadsereg és haditengerészet fentartására szükséges évi ujonczjutalékot a monarchia két államára nézve 103.100 főben állapította meg, s ugyanezen szakasz 5. bekezdésében — valamint ezzel megegyezőleg a honvédségről szóló 1890. évi V. törvénycikk 3. §-ában foglalt rendelkezés, a mely a magyar korona országai honvédségének fentartására szükséges évenkénti ujonczjutalékot 12.500 főben állapította meg, az 1889. évi VI. törvénycikknek az 1893. évi I. törvénycikk 1. §-a által módosított 14. §-ában foglalt összes egyéb föltételeknek és korlátozásoknak is érvényben hagyásával az 1902. év végéig kiterjesztetik, illetőleg fentartatik.«

Lovászy Márton: Halljuk az ideit!

Molnár Jenő: Tovább nem szól az első szakasz. Ez megvan ennek a 404. számú törvényjavaslatnak első bekezdésében is, ellenben ahhoz még a következő van hozzászurva (*olvassa*): »A közös hadsereg és haditengerészet számára fentebb megállapított ujonczjutalékból az 1889. évi VI. t.-cz. 14. §-a első bekezdésében foglalt rendelkezés értelmében az 1900. évi december 31-én foganatosított népszámlálás eredménye alapján eszközölt felosztáshoz képest és az 1893. évi I. törvénycikk 1. §-ának megváltoztatásával, a magyar korona országaiból 44.076 ujoncz állítandó ki.«

Ennek a pótlásnak mi értelme van? Majd megmondom, hogy körülbelül mi is az értelme. Nevezetesen az, hogy miután itt, nem tudom, miféle czimen, nem csak a mi kontingensünket állapítjuk meg, hanem még az osztrákokét is, nehogy vitás legyen ezen hozzájárulási arány, már az 1. §. megmondja, — mert impliczite benne van — hogy a 103.100 főnyi állomány nem változik, ellenben a hozzájárulási arány a tavalyihoz képest változik, mert mindjárt az 1. §-ban, ha elfogadjuk, megállapítjuk azt, hogy nem 43.889, hanem 44.076 ujonczot adunk. Igyekeztek tehát mindjárt ezen a kérdésen is túlesni s azt hitték, hogy vita nem lesz s át fogunk rajta siklani.

Hiszen nem kell ilyen bujkálást csinálni. Ha önök törvényesen és igazságosan járnak el, akkor felemelt fővel hirdetheti és magyarázhatja meg a t. előadó ur arról a székről, miért kell nekünk az idén több ujonczot adni, mint tavaly...

Gajary Géza: A népszámlálás arányához képest!

Molnár Jenő:... a népszámlálás arányában, azt tudom, de azt tessék megmagyarázni, hogy miért kell kevesebbet adni Ausztriának?

Gajary Géza: Szintén a népszámlálás arányához képest!

Molnár Jenő: Hisz Ausztriában is volt szaporodás. De nem azt mondja a törvény, hogy az ujonclétszám a népszámlálás arányában felemelendő, hanem azt mondja, hogy a népszámlálás alapján felosztandó. Ezt mondja az 1889. évi törvény, hogy t. i. nem felemelendő, hanem felosztandó. Csakhogy mireánk a törvény ezen rendelkezését úgy alkalmazza, hogy felemelendő, Ausztriára pedig akként, hogy felosztandó.

T. képviselőház! Én teljesen közjogellenesnek tartom azt, hogy mi megállapítsuk a közös hadseregnek, egy nem létező szervezetnek ujoncmennyiségét. Mi közünk nekünk Ausztriához? Négy év óta folytonos provizórium van. Azt hiszem, csak az idén történt meg, hogy a törvénynek megfelelőleg az osztrák képviselőház elfogadta ezt az ujonczjavaslatot. De a 14. §. nincs hatályon kívül helyezve. Ausztriának ma sincs alkotmányos kormánya, ma is hivatalnok kormánya van, tehát, ha szigorúan vesszük, Ausztriának még ma sincs alkotmánya oly értelemben, hogy ott a népakarat tudna érvényesülni, az a népakarat, a melynek érvényesülésébe beleegyezett az uralkodó a mi törvényünkben, az 1867: XII. törvénycikk 25. §-ában.

T. képviselőház! Négy év óta tart ez a provizórium, négy év óta volna jogunk ahhoz a törvény alapján, hogy az önálló hadsereget felállítsuk. Miért nem terjesztik be tehát a törvényjavaslatot a kellő időben? Hiszen tudok esetet, — két évvel ezelőtt — a mikor még ezek a viszonyok nem állottak fenn, b. Fejérváry Géza honvédelmi miniszter ur akkor is ex-lexben terjesztette be a javaslatot, talán január 18-án. Ha tehát a kormány részéről történik valami hiba vagy késlekedés, az önök előtt indokolt, de a mikor mi egy nemzeti küzdelmet felytatunk hónapokon keresztül, a nemzetnek törvényes jogaiért, azt önök indokoltnak, elfogadhatónak nem tartják.

T. képviselőház! Én sérelmesnek tartom nemcsak azt, hogy közösen állapítjuk meg ezt a számot, hanem sérelmesnek tartom azt is, hogy Ausztriával szemben nem lépünk fel a törvény szavaira való hivatkozással és nem állítjuk fel az önálló hadsereget, a mihez pedig nekünk kétségtelen jogunk van. Hiszen mit ér az, ha nekünk törvénybiztosította jogaink vannak, de azokat nem érvényesíthetjük? Mit ér az, hogy ha a törvényhozásnak joga van megállapítani az ujonczmegajánlás feltételeit, de jogával valóságilag nem élhet? Hiszen látjuk, hogyha mi nem szavazzuk meg az ujonczot, erőszakkal bentartják a régít. Hát akkor hol van a törvényhozásnak az a joga, hogy az ujonczmegajánlás feltételeit megállapíthassa és az ujonclétszámot meghatározhassa? De azután hol van a szuverénitás egyformasága? Hol van meg a törvényhozás egyik faktorának azon joga, a melylyel a törvényhozás másik faktora, a király bír? Hiszen

ha a törvényhozás nem parirozik, a képviselőházat egyszerűen feloszlatják, ellenben a törvényhozásnak soha nincsen hatalmában a királyt csak valaha is felelőségre vonni.

Szöts Pál: Tanácsosait felelőségre lehet vonni!

Molnár Jenő: Hát hol van meg itt az egyforma jog? Hiszen most is bebizonyosodott, hogy bár a törvényekben biztosított jogunk megállapítani az ujonczmegajánlás feltételeit, ime, itt állunk, megszabjuk a feltételeket, ezeket nem adják meg s a kormány abba a helyzetbe jut, hogy törvénytelenségeket kell elkövetnie s mégsem adja meg a feltételeket, önök pedig mégis miniket okolnak azzal, hogy az ország rendes gazdasági viszonyait megzavarjuk s az ország kormányzásának menetét megakasztjuk.

Igy vagyunk, t. képviselőház, az 1899. évi XXX. t.-cikkkel. Mit ér az a jogunk, hogy addig, a míg az autonom vámtarifa el nem készül, a kormánynak még csak tárgyalásokba sem szabad bocsátkoznia Olaszországgal, mikor azt látjuk, hogy nemcsak hogy tárgyalásokba bocsátkozott, hanem még megállapodásokat is létesített. Hiszen akkor dobjuk a Dunába mind ezen törvényeket, mert ezeknek, ha nem tartjuk meg, semmi néven nevezendő értelmük sincs. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Ha a törvényben biztosított azon jogunkkal szemben, hogy az ujonczmegajánlás feltételeit mi állapíthatjuk meg, önök mindig az erőszakra támaszkodnak, akkor semmi alkotmányos tárgyalásnak értéke nincs. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Ki veszélyezteti tehát a parlamentárizmust? Ki veszélyezteti az alkotmányt? Hiszen az alkotmányt nem önök tisztelik, hanem az az utolsó kis parasztember, a ki azt sem tudja, hogy mi csoda az, csak annyit tud, hogy az valami szent babona, a mihez hozzányulni nem szabad. Önök tudják, hogy mi csoda és még sem tartják tisztelőben. *(Mozgás és derűtség a jobboldalon.)*

Hiszen mi tudjuk, hogy mi az alkotmány, hogy az a törvények összessége, az állampolgároknak egymáshoz, és az államhatalomhoz való viszonya, de az a paraszt nem tudja és mégis, a mikor meghallja azt, hogy az alkotmány veszélyben forog, ime mindjárt mellénk áll; pártolja működésünket és hízalommal van irántunk. *(Ugy van! balfelől.)* Önök pedig, a kik tisztában vannak minden egyes törvénnyel, önök azok, a kik akkor, a midőn mi a népnek, a nemzetnek ezen szent babonáját meg akarjuk védelmezni...

Szöts Pál: Hogy babonázzanak meg! *(Egy hang jobbfelől! Meg van ő már babonázva! Derűtség jobbfelől.)*

Molnár Jenő: Mi az, kérem? Én nagyon szívesen látom a t. képviselő urakat itt a porondon. *(Derűtség jobbfelől. Halljuk! a baloldalon.)* Tessék odaállani és azután állításaim ellenében érveket felhozni, *(Egy hang a szélső-*

baloldalon: Nem tudnak!) de egypár odavetett közbeszólással engem sem zavarba nem hoznak, sem azokat, a miket mondok, meg nem erőltetik. (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*)

Kristóffy József: Nem is érdemes!

Molnár Jenő: Ugy? Nem érdemes? Hát igaza van a képviselő urnak! Ugy sem tud egyebet. Én Kristóffy képviselő urat ismerem évek óta, de itt a parlamentben soha egy szakaszerü beszédet öntől nem hallottam, mindig csak személyes kérdésben szólalt fel, vagy akkor, a midőn arról volt szó, hogy valakit működésében gáncsolni kell, de érdemleges felszólalást még öntől nem hallottam! Hát akkor hagyjon nekünk is békét és engedjen minket a nemzet jogaiért küzdeni.

Kristóffy József: Obstrukcióban nem beszélek!

Molnár Jenő: Nem obstrukcióban, de még normális körülmények közt sem hallottam sohasem a szavát! (*Egy hang jobbfelől: Mert nem voltál itt! Derültség.*)

Elnök: Csendet kérek!

Molnár Jenő: Ellenben én akkor is beszéltem a tárgyhöz, a midőn nem volt obstrukció, és annál inkább beszélek most, midőn az önöknek nem tetszik. (*Helyeslés balfelől. Mozdás és zaj.*) Hiszen jól is járnánk, ha mi azt lesnők, hogy mi tetszik önöknek! Hiszen már tavaly januárban ugyanazt mondták, a mit most mondanak; már akkor is lelkiismeretlen embereknek mondtak bennünket, hogy mi megállítjuk a kormány gépezetét, és ex-lexbe kergetjük az országot; hogy miféle hazafiak vagyunk! Es ime, ott vagyunk, hogy három kormány megbukott, az igaz, de mi azért helytállunk, és helyt fogunk állani mindaddig, a míg csak azt nem látjuk, hogy felesleges szót vesztegetünk. De nekünk még mindig van reményünk arra, hogy egyszer csak megmozdítjuk önökben is azt a hazafias lelkesedést, a mely szükséges ahhoz, hogy a mi működésünk sikerre vezessen. (*Helyeslés balfelől. Mozdás a jobboldalon.*)

Okolicsányi László: A mely most alszik!

Molnár Jenő: Mert hiszen volna hatása az urak lebeszéléseinek mi reánk, hogyha már más-
kor is nem hallottuk volna ezeket, de hiszen mi mindig ezt halljuk hónapok és hónapok óta, ugy, hogyha most igazán hazafias érzelmek által vezetettve akarnának bennünket meggyőzni, nem hihetnők el azt, mert ugyanezt halljuk évről-évre naponta önöktől.

T. ház! Ez a törvény, a mint előbb is említettem, nem felel meg Magyarország közjogi viszonyainak, nem felel meg a mai helyzetnek és különösen nem felel meg akkor, a midőn mi hónapok és hónapok óta hangoztatjuk a nemzeti kívánalmakat, és mindezekre egy szavuk sincs, hanem csak üres, semmitmondó ígéreteket hallunk nap-nap után, és a midőn azt

látjuk, hogy minél jobban megerősödik a miniszterelnök ur állása, annál inkább szivja egyenkint vissza ezeket is. A midőn azt látja a miniszterelnök ur, hogy lenn erős, akkor felfelé kezdi magát megerősíteni, és a midőn a törvény első szakasza már el van fogadva, más hangon beszél, mint azelőtt, de hiszen várjunk csak, lesz még egy beszéd, s a midőn a harmadik szakasz is el lesz fogadva, akkor még a katonai oktatásra vonatkozólag is egészen más beszédet fogunk tőle hallani. (*Ugy van! balfelől.*) A midőn már zsebben lesz az eredmény; meg lesz szavazva a javaslat: akkor fog azután majd a Kossuth-párt . . .

B. Kaas Ivor: Akkor mindennek vége lesz!

Molnár Jenő: . . .arra ébredni, hogyha ő jóhiszeműen és csakugyan az ország békéje érdekében meg is hozta azt az áldozatot: bizony nem az lesz belőle, a mit várnak, hanem egészen más; visszatér az a rendszer, a melynek megdöntéséért mi itt évek óta harcolunk, mert a mi politikai elveinkkel azt megegyeztetetőknek nem tartjuk. Mert, t. ház, idejönni egy programmal, a mely homlokegyenest ellenkezik a magyar nemzeti politikával, idejönni azzal akkor, a midőn ennek az országnak konszolidált viszonyok kellene; visszatérni a régi állapotokhoz, és olyan programmal jönni ide, a mely nem mond egyebet, mint az erőszakot: akkor mi minden rendelkezésünkre álló alkotmányos fegyverekkel igyekszünk ezt a kormányt a mi utunkból eltávolítani.

Kristóffy József: De csak úgy, ha lehet!

Molnár Jenő: De csak úgy, ha lehet; nagyon természetes.

B. Kass Ivor: Mindnyáját támogatta Kristóffy ur, mégis megbuktak sorban!

Molnár Jenő: Mikor a nemzet kívánságai-
ból — kívánságot mondok, mert még mindig
ugy voltak felállítva ezek a pontozatok, melyeket mi kívánunk, mint kívánalmak és engedmények, holott az 1867: XII. t.-cz. értelmében nekünk jogunk van ahhoz, — mondom, mikor mindezekből egyetlenegy sincs megvalósítva és nem is lesz megvalósítva, mert a mint 1868-ban hoztak egy rendeletet, esetleg most is fognak egy rendeletet hozni, de mikor ezek a fogós kérdések eliminálva lesznek, mikor a hadsereg részére szükséges ujonczok meg lesznek szavazva, akkor mi veszekedhetünk majd a gazdasági kérdésekben, és ezeket a kérdéseket a véderőszervezetnél hiába fogjuk előhozni, ha most végleg el nem intézzük ezeket, igen vagy nem? Ha nem, akkor tudjuk magunkat tájékozni a jövőben, ha pedig igen, akkor azt hiszem, önök is szívesen fognak osztozni abban az eredményben, a melynek előidézéséhez önök semmivel sem járultak hozzá. Még azoknak az — önök szerint — engedményeknek kivívásában sem vetek részt, a miket eddig elértünk, ellenben a tisztelt miniszterelnök ur annak az átkozott obstruk-

ciónak, a melyet folyton gyalázott és becsmérelt, gyümölcseit leszedi, a bársonyszéket elfoglalta. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Ha az obstrukció nincs, akkor a miniszterelnök ur még most is egy elrejtett genie-je lenne az erőszak politikájának.

Nem fogadom el a szakaszt, hanem csatlakozom Ugron Gábor képviselőtársam határozati javaslatához. A magam részéről pedig, a menyiben Ugron Gábor képviselőtársam határozati javaslata el nem fogadtatnék, a következőt nyujtom be *(olvassa)*:

»Határozati javaslat az 1. §-hoz. Ezen ujonczlétszám csak azon feltétellel állapittatik meg, ha az összes hadsereg kiegészítő részét képező magyar hadseregben a tisztek kinevezésének jövőben elengedhetetlen feltétele lesz a magyar nyelv tudása.« *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Elnök: Az ülést 10 perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Az ülést újból megnyitom. Mielőtt a törvényjavaslat első szakasza feletti vitát folytatnók, bemutatom Katona Mór Pozsony vármegye dunaszerdahelyi választókerületében 1904. január 7-én megválasztott országgyűlési képviselő megbízólevelét. Megvizsgálás és jelentéstétel végett kiadatik az igazoló állandó bizottságnak.

Endrey Gyula jegyző: Szederkényi Nándor!

Szederkényi Nándor: T. képviselőház! Nem a közvetlen előttem szóló, de egy azelőtt a túloldaltól felszólt képviselő ur indokolta az ő szavazatát. Beszédét nagy figyelemmel hallgattam, hogy meghallván érveit, én, a ki kapacitálható vagyok, ha azokat megfelelőknek találom, meghajoljak előttük, ha pedig érvei nem súlyosak, hanem könnyűek, akkor rám hatással nem lesznek.

Két érvet hozott fel. Az egyik az, hogy az ő kebelében is, sőt — így fejezte ki magát — mindnyájunk kebelében él az a vágy, az a kívánság, hogy a magyar nyelv érvényesüljön a hadseregben. Nagy örömmel hallottam ezt, mert eddig a túlsó oldalról legalább ezt a kifejezést, hogy »mindnyájan« óhajtják, nem hallottam. A miniszterelnök ur úgy szokta magát kifejezni, hogy az ország nagy rétegeiben van ez a vágy elterjedve. Ime tehát haladtunk, ha igaz és ha csakugyan mindnyájunk érzelmét fejezte ki, mert már önök is beismerik, az önök szónoka konstatálja, hogy mindnyájan kívánják a magyar vezényszót a hadseregben.

A második, a mit mondott, az, hogy ez azonban ez idő szerint lehetetlen, így tehát ő a küzdelmet nem helyesli és nem helyesli azt sem, hogy mi itt azért küzdünk. Ez is haladás, mert eddig onnan, azokról a padokról ezt a kifejezést, hogy »ez idő szerint lehetetlen«, nem hallottuk. Eddig mindig azt mondták, hogy lehetetlen, hogy meddő küzdelem, de hogy csak

ez idő szerint volna lehetetlen, ez ismét haladás. Hogy ezzel valóban az önök felfogása van-e kifejezve, azt nem tudhatom, de ha igen, annak örvendek. Ime az obstrukciónak ezen napjaiban már annyira haladtunk, hogy önök csak ez idő szerint nem tartják lehetőségek a magyar vezényleti nyelv érvényesítését a hadseregben. Mi azonban ez idő szerint is érvényesíthetőnek tartjuk és azért a küzdelmet tovább folytatjuk, érveléseinket előadjuk, mert már nagyon közelednek az önök sorából is némelyek ahhoz, hogy egy napra arra virradhassunk, hogy onnan is felhangzik, hogy nekünk igazunk van.

T. képviselőház! Én ezen törvényjavaslat 1-ső §-át nem fogadom el. *(Helyeslés balfelől.)*

E szakasz a maga zürzavarosságában, a melyről Ugron Gábor t. képviselőtársam előbbi beszédében megemlékezett, emlékeztet engem arra az erdőtulajdonosra, a kinek az erdején keresztül szolgálmányi ut vezetett. Ezt ő valahogy meg akarta szüntetni, és kiadta rendeletben, hogy az ut mellett álló fákat össze-vissza kell hajtogatni, nyesni, az utat be kell hányni galyakkal, hogy az átmenet lehetetlenné tétessék. Akkor azt mondták neki, hogy egyszerűbb a dolog, ha úgy intézi el, hogy kitesz az ut elejére egy táblát, hogy tilalmas az uton az átjárás. Nem tehetem, felelt az illető, mert ahhoz jogom nincsen.

Önök is, a midőn a hadseregről valamely törvény a ház asztalára kerül, ép úgy bánnak el az 1867: XII. t.-cikkben biztosított és ott körülírt magyar hadsereggel. Minden törvényünkben, a melyet hozunk, neveztessek az ujonczmennyiség meghatározási, vagy ujonczmegajánlási törvénynek, annak czimét és szakaszait úgy össze-vissza hányják, hogy azon keresztülhatolni teljes lehetetlenség. A tilalomfát nem merik oda tenni, mert azt a 67-es törvény egyenesen tiltja. Ugy segítenek tehát magukon, hogy az egyszerű szemlélő, a ki ezt a törvényt elolvassa, abból kibontakozni képes ne legyen. Belezavarodik, s akkor vagy ott hagyja a faképnél, vagy azt mondja rá: lehet, hogy igazuk van, de hogy nincs igazuk, azt sem tudja átlátni.

Ez a fogalmazási módszer, a mint már a czimnél is rámutattam erre, 1875-ben jött divatba. Az 1874-iki törvény még a »magyar sorhadi csapatokhoz és haditengerészethez kiállítandó ujoncz- és póttartaléki jutalékokról« szól. Az 1875-iki törvényvel, épen akkor, mikor Tisza Kálmán a kormányra lépett, a czimzés már megcsonkított; e törvény, ép úgy, mint az általam említett, erdőn való átjárást tilalmazó gazda, nem az egyenes tilalmat tüzi ki, hanem össze-vissza hányja a fák közti utat, hogy az átjárás használható ne legyen. Ekként jött az divatba, a mint ott mondva van, hogy »az 1867. évi XL. és az 1873. évi XXXVII. t.-cikkeik értelmében stb. kiállítandó ujonczjutalékok.«

De nekünk, t. képviselőház, miután a küzdelemben bent vagyunk, kötelességünk minden

szónál és betűnél megállni, annak értelmét megmagyarázni és kimutatni, hogy mily mesterségesen és mily körmönfontan igyekeztek a multban körülbelül 30 esztendőn keresztül a magyar nemzetnek még az 1867-iki törvényben is biztosított jogát a magyar hadsereghez elsikkasztani és azt egy szótömkelegbe, egy gallimatiaszba rejteni. Epen azért nekünk kötelességünk tovább nem tűrni ezt a szóhalmazban való bujkálást, a mely lehetetlenné teszi a tisztán látást.

Ez a paragrafus is egyenesen elkerüli az 1867-iki törvényben meglévő »magyar hadsereg« kifejezést. Mert mire hivatkozik ez az első szakasz? Az 1889-iki törvény 14-ik §-ára és azt mondja, hogy az ebben foglalt összes egyéb feltételeket és korlátozásokat érvényben kívánja tartani. A hivatkozott törvényszakasz pedig azt mondja, hogy az 1867: XII. t.-cz. 11–14-ik szakaszaiban foglalt alkotmányos jogok alapján áll és azokat tovább is fentartani akarja. Ha tehát a kormány azt akarja, hogy a szöveg tisztán érthető legyen, egyszerű szavakkal ugy kellett volna ezt a szakaszt fogalmaznia, hogy az első szakaszban foglalt intézkedés arról szól, a mit az 1867: XII. t.-cz. 11–14. §-ai biztosítanak a nemzetnek, ez pedig: a magyar hadsereg. Ezzel a három szóval a szakasz nemcsak világos, de megnyugtató is lenne, és akkor nem kellene ez ellen felszólalnunk annál kevésbbé, mert ezt törvényesnek kellene elismernünk.

Hogy ez így van, azt ki kell mutatnom a törvényből is. Az 1889-ik évi VI. törvényzcikk 14-ik §-a azt mondja, hogy intézkedései az 1867. évi XII. törvényzcikk 11–14. §-okban foglalt alkotmányos jogok alapján állanak. Ezek a paragrafusok pedig világosan szólnak: a 11-ik §. a magyar hadsereget, mint az egész hadsereg kiegészítő részét említi; a 12-ik §-ban világosan megmondatik, hogy a magyar hadseregnek időnkénti kiegészítését és az ujonczok megajánlási jogát az országgyűlés tartja fenn magának; tehát nem más hadseregnek, hanem a magyar hadsereg kiegészítésére szolgáló ujonczokat köti le a magyar hadsereg részére; a 13-ik §. előírja, hogy bizonyos egyenlő elvek alapján kell a törvényeket hozni, de ez a lényegben nemcsak nem változtat, hanem ez a kifejezés is bizonyítja, hogy a magyar hadseregről van szó, vagyis hogy ugyanolyan elvek alapján kell eljárni a magyar hadseregre vonatkozólag, mint odaát az osztrák hadseregre vonatkozólag. A 14. §. is eléggé világos (*olvassa*): »A magyar hadsereg tagjainak mindazon magyarországi polgári viszonyai, jogai stb. szintén a magyar törvényhozás elhatározása alá tartoznak.« Tehát miféle hadsereg tagjainak polgári kötelességeiről és jogairól szól ez a törvény? A magyar hadseregéről.

Ezek a világos kifejezések kétségtelenné teszik, hogy minden törvényünket a magyar hadseregre kell értenünk. Hisz önök is azt mondják, hogy arra értik, mert hiszen hivatkoznak ezen

törvényekre; de ez a hivatkozás a cigányanekdotát juttatja eszembe, hogy a rák benne van a cigány postás levelében, csak hogy a valóságban az uton elmászott. Mikor aztán kérdezték tőle, hogy hol a rák, mert hiszen a levélben ott van, azt felelte, hogy: »Hát akkor jól van, ha ott ugyis megvan!« Ha mi rámutatunk arra, hogy az 1867: XII. t.-cz. 13. és 14. §-ok intézkedései a magyar hadseregről szólnak, akkor önök azt felelik, hogy ha ott van, hát jól van. De hát akkor miért nem tessik ide is? Itt már nincsen, elmászott a rák, elmászott ezen törvényekből a magyar hadsereg is, a közös hadsereg czim azonban benne maradt.

Erre nézve meg kell tennem észrevételemet minden szakasznál, minden betűnél. Meg kell tennünk kifogásainkat. (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*) Fel kell állítanunk a tilalomfát, hogy ez helyes, ez nem helyes, és figyelmeztetnünk kell a kormányokat, hogy ilyen dolgokat ebben a hazában többé elkövetni nem lehet. Az 1867: XII. t.-cz. 9. §-a a közös védelem eszközéül a közös hadsereget állítja fel. A 10. §. azt mondja, hogy tekintetbe véve mindazokat, a mi fent mondatott, a hadügy közösségére nézve a következő elvek állapotát meg. Azt mondják önök, hogy ezzel a hadsereg közössége van elismerve; de én erre azt mondom, hogy ellenkezőleg, abban van precizizirozva az, hogy meddig lehet a közösséget érteni és meddig nem. A 11. szakasz már megmondja, hogy 6 Felsőégnek bizonyos intézkedési jog tartatik fenn a hadsereg vezérletére, vezényletére és belszervezetére vonatkozólag; tehát a közösség erre vonatkozólag csak annyiban áll fenn, a mennyiben az egész hadseregnek egységes vezérletére, vezényletére és belszervezetére vonatkozik 6 Felsőégnek ezen intézkedési jogköre.

A 12. szakasz már kizár minden közösséget; sőt ellenkezőleg, a mint a 11. szakasz befejezi azt a körülírást, hogy 6 Felsőégnek a hadseregre vonatkozó intézkedési jog meddig és mikre terjed ki, a 12. szakasz mindjárt ekképen kezdi »De...« Ez a »de« szó itt nagy jelentőségű, mert ez a szó fejezi ki a tilalomfát, a mely megálljt mond, a mely azt mondja, hogy eddig és ne tovább. A 11. szakaszban meg van állapítva, hogy 6 Felsőégnek intézkedési jogköre meddig terjed, a 12. szakasz pedig azzal a szóval, hogy »de«, megállit bennünket és azt mondja: eddig és ne tovább, a mikor kijelenti: »De...« a magyar hadseregnek időnkénti kiegészítését stb. mindezt az országgyűlés magának tartja fenn.

Ime tehát, t. ház, a magyar régi közjognak összesége és a mult század férfainak és országgyűléseinek is kívánalma ezen »de« szóval kezdődő szakaszban van megóva és biztosítva. Ez az alapja annak, hogy Magyarországon a hadsereg magyar, mert az ujonczokat csak annak a magyar hadseregnek lehet megszavazni. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*)

A 13. szakasz a közösségre nézve mást nem mond, mint egyszerűen azt, hogy a védrendszer egyenlő elvek alapján állapítatik meg. Ez a szakasz nem jelenti a közösséget, hanem csak egyenlő elveket emlit. A 14. szakasz ismét felállítja a tilalomfát, hogy a magyar hadsereg egyes tagjainak polgári jogai miként biztosítandók.

Ime, t. ház, ebben ki van mutatva az, hogy az a szó, a melyet a kormányok 1876 óta becsempésztek az ujonczokról szóló törvényjavaslatba, az 1867-iki törvény világos intézkedése ellen csempésztetett be, annál is inkább, mert ha még egyéb téren lehetne is beszélni a közösségről, de az ujonczok megajánlására vonatkozó törvényt ez nem lehetséges, mert a 67-iki törvénynek ezen általam ismerttetett és azzal a jellegzetes »de« szóval kezdődő szakasza egyáltalában lehetlenné teszi azt, hogy az ujonczjutalék megállapításáról szóló törvényben a »közös« szó használtassék.

Én tehát, t. ház, azt kérdezem, hogy a kormány miért nem használja az egyszerű elnevezést, miért nem egyszerűsíti a törvényjavaslatokban foglalt elnevezést, miért nem használják az igazi szót és az igazi elnevezést? A mint tegnap a czim feletti beszédemben mondtam, azért nem, mert ezt a szót »magyar« mindenáron ki kellett küszöbölni a hadseregre vonatkozó összes törvényekből. Én átvizsgáltam az 1875 óta hozott törvényeket és valóban úgy találtam, hogy mindegyikből kiküszöbölték és végtére az 1889-ik évi, a védrendszerről szóló törvénybe egyszerűen beiktatták a »közös« szót — persze nem minden vita nélkül, nem minden tiltakozás nélkül. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) De hát akkoriban a t. többség Tisza Kálmán vezetése alatt még olyan hatalmas volt, hogy annak eljárása ellen minden tiltakozás hasztalan volt; a mit az akart, hatalmával keresztül is erőszakolta a képviselőházban.

Én elismerem, t. képviselőház, hogy azok, a kik akkoriban ezeken a padokon ültek, mulasztást követtek el; elismerem, hogy igaza van a miniszterelnök urnak, a mikor hangoztatja azt a vádat, hogy miért nem követeltük 30 esztendő óta, a mit mi most követelünk, mert e vádban tényleg igazság van. Tagadhatalan, hogy 1889-ben is erős volt a harc, körülbelül egy fél esztendeig tartott a küzdelem, a véderővita, de azért nem fejtették ki azt az energiát, a melyet kifejtteni kellett volna, s így nem védelmezték meg az 1867: XII. t.-cikket a maga szavaiban, a maga értelmében. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*)

De, t. képviselőház, ha egyszer megtörtént a mulasztás, mi következik ebből? Semmi egyéb, mint az, hogy a ki hibázott, kezdje újra. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) Ha tehát benne vagyunk, már most folytatjuk addig, a meddig bírjuk. (*Élünk helyeslés a baloldalon.*) Megmagyarazzuk önöknek, hogy minden szó, a, mely a

törvényjavaslatban foglaltatik — az 1. §-ban is, a mint kifejtteni szerencsém volt — nemcsak téves és hibás, hanem egyenesen arra számítottak, hogy az igazságot a tisztánlátás elől elrejtssék. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*)

Mi ezt a politikát tovább türethetnek nem tartjuk. (*Helyeslés a baloldalon.*) Álljanak önök elő egész testükkal, mondják meg, hogy mit akarnak és miért teszik ezt, de bujkálni — a mint teszik — (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) nem szabad. Bizony furcsa, hogy egyik-másik képviselőtársunk ott feláll és azt mondja: mi is kívánjuk a magyar nyelvet, de azt ez idő szerint lehetetlennek tartjuk. Ez nem férfias beszéd. Hiszen a kilenczes bizottság megállapított egy programot. Miért kellett azt épen a legfontosabb részében megváltoztatni? Azért, hogy gr. Tisza István foglalhassa el a miniszterelnöki széket. Ez egy jel nekünk arra, hogy vigyázzunk, mert ha egyszer a saját programjukat, a saját fészükéből kikelt madarat így elcsufították, el lehetünk készülve arra, hogy milyen lesz a további működésük. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) Mindezek tehát minket arra kényszerítenek, hogy éber szemmel folytonosan vizsgáljuk és nézzük meg jól azon szavakat, a melyek az önök törvényjavaslataiban foglaltatnak. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*)

T. képviselőtársam és barátom, Ugron Gábor hatalmas beszédében rámutatott e paragrafusban foglalt egyéb, közjogunkba ütköző kifejezésekre is, a melyek már maholnap közönségesekké lesznek; hiszen ma már ilyen kifejezések: »a monarchia két állama«, a »közös hadsereg«, azután »Szent István koronájának tartományai«, vagy »a magyar szent korona tartományai« stb., ezek már mindennapi kifejezésekké lesznek. Itt is foglaltatnak ilyenek, a melyek ellenében Ugron Gábor t. képviselőtársam az igazi közjogi felfogást megmagyarázta és helyreállította. De azért nem mondott el mindent, (*Ugy van! balfelől*) mert hiszen ezen a téren nem is lehet mindent elmondani. Annyi hiba, közjogi botlás és szándékos visszaélés is forog fenn ezen a téren, hogy valóban, ha tisztázni akarnók a dolgokat, herculesi erejű embereknek kellene lennünk, a kiket nemcsak izmaik, nemcsak eszük, hanem különleges testalkotásuk is képesekké tesz arra, hogy ezen küzdelmet folytassák. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) Mi csekély erővel rendelkezünk, de a mi csekély erőnk van, annak segítségével s a történelem, a közélet és a törvények tanulmányozásával igyekszünk kimutatni, hogy a mit tesznek, az nem egyszerű szóbeszéd, annak mindig alapja van, célja pedig mindig az, hogy visszaállítsuk az országnak közjogi állására és alkotmányára vonatkozó jogát és visszaállítsuk e jognak körülírását, (*Ugy van! balfelől.*) ugy, a mint az a törvényekben is megállapított.

T. ház! A kormánytól elvárhattuk volna azt, hogy a midőn a törvényjavaslat első címé-

hez érünk, a mely az ujonczjutalék mennyiségét megállapítja, egyszersmind váltsa be azt az ígéretet is, a melyet nem ugyan ez a kormány, nem ugyan a mostani honvédelmi miniszter ur, hanem elődje tett kilátásba, hogy azután az onnan elhangzó szavakra ne kelljen azt mondani, hogy azok csak a levegőben röpkedő hó-pelyhek, *(Igaz! balfelől.)* a melyek egy darab ideig szállingóznak, a mig azokat egy melegebb légáram meg nem fujja, azután pedig elolvadnak. Megigérték, ha jól emlékszem, ismételten azt, hogy a véderőre vonatkozó törvényjavaslatot még ez őszön fogják beterjeszteni, azonban az ősz elmúlt és a véderőtörvényjavaslat tervezete még mindig késik a homályban és nem tudjuk, milyen fiókban van elbujtatva, pedig igen fontos lett volna, hogy e véderőjavaslatot ismerjük, hogy tudjuk, vajjon mostani állásfoglalásunk mellett itt minő és meddig terjedő viták fognak fejlődni, mert ha a véderőről szóló törvényjavaslat előttünk fekdüdnék és — a mint azt a t. kormány már akkor kilátásba helyezte — a nemzeti kívánságok egyrészének teljesítése már azon javaslatba volna foglalva: már ez is nagy megnyugtatót keltett volna az országban és ez csak önöknek válnék hasznára, mert a közönség látván, hogy a kormány csakugyan komolyan foglalkozik ezekkel a dolgokkal és nemcsak ígéretekkel akarja — hogy úgy fejezzem ki magamat — elaltatni az országot.

Mindenesetre a közvélemény megnyugtatósa azt előidézte volna, hogy megszabhassuk, hogy ezen a téren vitáink mennyire terjedjenek és mennyire ne terjedjenek. Ez is hozzájárul ahhoz, hogy mi nem tudunk a további küzdelemről lemondani, mert a kormány ígéreteiben nem látjuk a komoly akaratot. Fontos dolog ránk nézve, hogy az új véderőtörvénynél a létszám miként állapítatik meg. Hogy vajjon foglal-e magában az felemelést, vagy sem? Erről azonban a t. kormányok bölcsen hallgatnak azért, mert ha az igazságot megmondanák, hát akkor aztán majd meglátnák, t. miniszter urak, hogy vajjon 15-en maradnánk-e itt a küzdők sorában. *(Helyeslés balfelől.)* Az ország a véderőtörvényjavaslatról várja és reméli, hogy abban létszámfelemelés nem lesz. E törvényjavaslatnak első czime sem foglal magában létszámfelemelést, fentartja a régít.

Holló Lajos: Van benne egy kevés, de nem sok.

(Az elnöki széklet Perczel Dezső foglalja el.)

Szederkényi Nándor: Tehát mindig úgy állítják elő, hogy az ország nyugodt lehet, nem lesz semmi baja, létszámfelemelésről szó sincsen, így tehát azoknak a küzdőknek, azoknak a harcosoknak le kell fujni. Már a miniszteri padokról egész háborút készülnek ellenünk indítani, hivatkozva a közvéleményre. Hiszen mi is a közvéleményre hivatkozunk, de mi kimutatjuk, hogy a mi hivatkozásunk igaz és őszinte ala-

pokon állanak ígéreteikben, és azért tudjuk mi azt, hogy a közönségnek nagy része mellettünk áll és a mi küzdelmünket helyeslik. Ha a t. kormány őszinte és igaz eljárást akar követni, méltóztassék e §-nál felszólalni és megnyugtani a közönséget, hogy nem fog a véderőtörvényjavaslatban létszámfelemelés foglaltatni. Ha ezt a t. kormány meg tudná mondani, pedig már meg kellene mondania, akkor talán a nagy közvéleményben még hangok is emelkednének: nohát, ti küzdő urak, lépjétek a béke útjára.

A t. honvédelmi miniszter ur, a kinek a fiókjában már ott kell lenni a véderőtörvényjavaslatnak, hiszen őszre már be akarja nyújtani, tehát erről tudnia kellene, ha pedig nem tud, hát akkor ki van állítva a bizonyítvány, hogy itt a honvédelmi miniszter ur semmit sem tud az ilyen dolgokról, az ilyen dolgokat csak akkor közli velünk, a mikor azt hadiparancsban végrehajtás végett neki kiadják.

Én ez oknál fogva egy határozati javaslatot nyujtok be, hogy t. i. utasittatik a kormány, hogy a békelétszám megállapítására nézve terjeszsen elő törvényjavaslatot. E paragrafusnál látom ezt szükségesnek, hogy ezzel is tisztázdják a helyzetet, hogy a kormány igazán és őszintén beszél-e, és minden ténye, minden szava, a mit mondott, igazán a nemzet érdekében van-e? Fordítsa felénk ezt a fegyvert, mi nem félünk. Ha igaza van a miniszter urnak, hogy létszámfelemelésről nincs szó az új véderőtörvényben, akkor mély hódolattal és bünbánattal fogunk mi a házban bocsánatot kérni eddigi tévedésünkért, eddigi büneinkért. De sem nem tévedtünk, sem büneink nincsenek. Ennélfogva törvényes és jogos az eljárásunk, *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* mert mi követeljük a törvények teljes és tökéletes végrehajtását. Jogos az eljárásunk, hogy bírálat alá vesszük ezt a gallimatiászszerű 1. §-t, a mely nemcsak a magyar nyelvet forgatja ki az 5 értelméből, nemcsak a mi szép nyelvünket teszi csuffá, hanem a törvényjavaslatnak oly elburkolása és oly elhomályosítása, a mely egyenesen arra céloz, hogy valamiképen ezen szó: »magyar« a törvénybe bele ne kerüljön. *(Ugy van! balfelől.)*

Ezen okból tehát én a törvényjavaslat e szakaszát nem fogadom el, hanem csatlakozom Ugron Gábor t. képviselőtársam határozati javaslatához, részemről pedig az ismert határozati javaslatot nyujtom be elfogadásra.

Dedovics György jegyző: B. Kaas Ivor!

B. Kaas Ivor: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! balfelől. Zaj a jobboldalon.)* Nem a Saczelláry ügyet tárgyaljuk, nem az van napirenden! *(Egy hang jobbfelől: Mi sem tárgyalunk felőle!)*

A mélyen t. honvédelmi miniszter ur tegnap nekem felelve azt mondotta, hogy az én állításom, mely szerint az 1882-es korosztály azon okból, mert 1903-ban sorozás nem volt, 1904-ben a hadseregbe nem sorozható, hanem a

póttartalékba kellene őket helyezni, tévedésen alapul, mert a véderőtörvény 38 ik §-ának utolsó bekezdése szerint az idő, a meddig a hadköteles az elmulasztott hadkötelezettség utólagos teljesítésére szorítható, azon év december 31-éig terjed, melyben életkorának 36-ik évét betölti. Én e tekintetben megadom magam. A miniszter urnak igaza van abban, hogy a besorozott póttartalék hadkötelezettségének határideje a 36 éves korban jár le. De a miről én akkor beszéltem és a miről most beszélek, az nem az, hogy meddig tart a hadkötelezettség általában, hanem az, hogy meddig tart a hadkötelezettség a sorhadban, az ezredben, a tényleges szolgálatban.

A törvény ugyebár egyaránt kötelező mindenkire? Mert hiszen a szentesítési záradék az, hogy »mi e törvénycíkket — t. i. a véderőtörvényt — és mindazt, a mi abban foglaltatik, összesen és egyenkint helyesnek, kedvesnek és elfogadottnak vallván, ezennel királyi hatalmunknál fogva helybenhagyjuk, megerősítjük és szentesítjük és mind magunk megtartjuk, mind más hűveinkkel is megtartatjuk«, tehát a miniszterek által is és a hatóságok által is.

Már most az a ténykörülmeny merült fel, hogy 1904-et irunk. Semmiféle törvénymagyarázattal ezen segíteni nem lehet, mert vissza 1903-ra nem térhetünk. *(Igaz! a baloldalon.)* Az előtünk fekvő törvényjavaslat 44.076 ujonczot követel a rendes hadseregbe és 12.500 ujonczot a honvédség részére. Már ki van osztva közöttünk a második törvény, a mely 1904-re követel a hadsereghez ismét 44.076 ujonczot és a honvédséghez szintén újabb 12.500-at. Tehát 1904-ben besoroznak Magyarországon, ha ezek a törvényjavaslatok törvényerőre emelkedtek, a közös hadseregbe 88.142 ujonczot és a honvédséghez 25.000 ujonczot, összesen besoroznak Magyarországon 113.142 ujonczot. Gondolom, nem méltóztatnak kétségbevonni, hogy így van tervezve.

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Így van!

B. Kaas Ivor: De már most hogy szól az a törvény, a melynek megtartása mindnyájunknak, a hadköteleseknek épúgy, mint a kormányoknak, sőt a szentesítő király ő Felségének is kötelezettségeül van nyilvánítva? E törvényjavaslat ismeretes 8. §-ában, abban a §-ban, a melyet e törvényjavaslat is fentartandónak nyilvánít, ekként intézkedik: »Mindazok, a kik az ujonczállítás — fősorozás és utóállítás — után a január 1-étől október 1-éig terjedő időben soroztatnak be az ujonczállítási év október 1-én veendő állományba, azaz vétetnek föl a közös hadseregnek, — haditengerészetnek — illetőleg a honvédségnek kötelékébe. Az október 1-je után december 31-ig besorozottak pedig, továbbá minden önkéntes és a 44., 45., 47. és 49. §§-ok alapján a korosztály és sorszám rendén kívül besorozottak a besorozás napján veendő állományba.«

Ez a besorozás időszakaszait állapítja meg. Azután következik a következő: »A szolgálati idő — a 25. §-ban megjelölt eltérő esetek kivételével — az állománybavétel napján kezdődik.«

Azután: »Végződik pedig minden szolgálat kötelezettségi viszonyban — tehát a tényleges állományban is — azon év december 31-dikén, a melyben az illető szolgálati kötelezettsége eltelt.«

Ebből szó szerint következik az a teljesen abnormális állapot, hogy az idén 88.000 ujonczot soroznak a hadseregbe, 25.000-et a honvédségbe és ezen dupla szám mind azon időben lép tényleges szolgálatba, a mely január 1-től október 1-ig terjed és végződik az ő hadi kötelezettségük a törvény értelmében 3, illetőleg 2 esztendő múlva azon év végével, december 31-dikén, 3, illetve 2 évvel azután, hogy tényleges szolgálatba beléptek, vagyis 88.000 ember, a ki az idén, 1904-ben jött a közös hadseregbe, legkésőbb 1907 december 31-dikén bocsátandók el és pedig egyszerre, — előbb lehet, de később nem, mert akkor mindenesetre lejár 88.000 ember hadkötelezettsége, tényleges szolgálat, — valamint két év múlva, tehát 1906-ban lejár a honvédségnél 25.000 ember tényleges szolgálati kötelezettsége egyszerre. Megvallom, hogy én erre megütközéssel gondolok, mert hogyan és miképp akarja a kormány újra beosztani ezeket az állományokat, el akarja-e engedni a hároméves szolgálati időt azoknak, a kik 1903-ra esnek, hogy azok csak két esztendőig szolgáljanak? Én, a ki a kétévi szolgálati időnek vagyok a hűve, ez ellen már csak a próba szempontjából sem emelek kifogást, sőt ellenkezőleg nagyon fogom óhajtani, hogy bebizonyíttassék ezen szerencsétlen alkalomból, hogy a kétéves katonai szolgálat a rendes hadseregnél tökéletesen elég a kiképzésre.

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Remélhetőleg két és fél évig szolgálnak!

B. Kaas Ivor: Ámbár a rendszer szerint október elsején szokták kibocsátani a kiképzett katonákat, de mondjuk, hogy két és egy negyed évig, én nem akarok itt részletekbe bocsátkozni.

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Reméljük, hogy áprilisban kapunk ujonczot, akkor két és fél évig.

B. Kaas Ivor: Ez a jog és a törvény szempontjából mindenesetre tisztázandó, mert a törvény szerint ők három évre köteleztettek, s itt 88.000 embernek, vagy legalább felének sorsa van érdekelve, a kik bizonytalanságban vannak.

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Majd módosítványt fogunk ajánlani az ujonczmegajánlásnál erre vonatkozólag. Már el van készítve. *(Helyeslés balfelől.)*

Szederkényi Nándor: Miért nem adták be most?

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Nem lehet, mert a megajánláshoz szól, nem a létszámhoz.

B. Kaas Ivor: Épen ez iránt akartam felvilágosítást nyerni, és ha abból a törvényjavaslatból megnyugvást szerzek, örömmel veszem. *(Helyeslés balfelől.)*

Miután úgy veszem észre, hogy ezt a kérdést szerencsés egyetértéssel tisztáztuk, áttérek egynémely más incidensre, a mely összefügg azokkal a beszédekkel, a melyeket tegnap ezen szakasznál hallottunk a miniszterelnök ur és Polónyi Géza barátom között. *(Egy hang a szélsőbalon: Barátom?)* Barátom között, mert én Polónyi Géza urtól életemben csak szíveséget tapasztaltam és semmi egyebet. E tekintetben egy rövid kitéréssel kezdem, egy emlékezetemben forgó kis történettel, a mely 1868-ban történt, midőn az első véderőtörvény hozatott és gróf Andrássy Gyula volt a miniszterelnök. Akkor is voltak eltérések a Felső felfogása és a magyar kormány és a többség nézete között. Gróf Andrássy Gyula megbizta akkor Kerkapoly Károlyt, az ő államtitkárját, hogy a véderőjavaslatot dolgozza ki, a ki nem épen értvén a katonai ügyekhez, segítségül hívta fel Gelich Rikárd nyugalmazott tábornokot és együtt dolgozták ki azt a törvényt, a mely alapjául szolgál jelenlegi egész véderőszervezetünknek. Midőn elkészült, Andrássy Gyula hivatja Kerkapolyt: Készen van-e a törvényjavaslat? Itt van, kegyelmes uram. Hát mi van benne? kérdi a miniszter. Ezt nem lehet olyan rövidesen elmondani, volt a válasz. De énnekem holnap referálnom kell ő Felsőnek és én nem érek rá, hogy azzal foglalkozzam; mondja el annak tartalmát. Kerkapoly elmondotta rövidesen, gróf Andrássy Gyula megjegyezte magának szabatosan.

Felmegy a királyhoz, előterjesztést tesz, hogy a hadsereg így legyen, a honvédség így legyen; különösen a honvédségről volt szó; és a király ő Felsője a magyar honvédség felállítását, úgy a mint az az 1869-iki törvényben foglaltatik, mindenben jónak találta; pedig abban igen nagy engedmények foglaltatnak a magyar nemzet részére. De a mikor a jelentéstételnek vége volt, ezzel a szóval fordult a király a jelentést tevő miniszterelnökhöz: Milyen lesz a zászló?

Ez nem volt benne Kerkapoly szóbeli előterjesztésében, a javaslatból is ki volt felejtve és Andrássy nem tudott volna válaszolni, ha egy ötlete nem támad. Azt mondja: Felsőes uram, a magyar honvédség zászlója nem lehet más, csak a nemzetiszínü, magyar zászló. Ő Felsője bosszankodott. *(Zaj jobbfelől. Elnök csenget. Felkiáltások a baloldalon: Halljuk! Halljuk!)*

Sándor Pál: Nem vagyunk kíváncsiak a nézetére! *(Zaj balfelől.)* Nem Kaasnak a nézetére, hanem azéra, a ki közbeszölt.

Ugron Gábor: De joga van beszélni, önöknek pedig nincs joguk.

Förster Ottó: Legalább mondjátok meg, miről beszéltetek. *(Derűtség.)*

B. Kaas Ivor: Ő Felsőnek a hadseregbe, annak kiegészítő részébe, a honvédségbe a magyar zászlónak behozatala nem volt inyére; felkelt bosszusan, el akart menni és azt mondotta, hogy ez nem megy. Andrássy ránézett és azzal az ő különös modorával azt mondotta ő Felsőnek: »Majestät, ich mache Ihnen eine Concession«. *(Egy hang jobbfelől: Magyarul!)* Meglehet, hogy magyarul mondotta; én németül hallottam elbeszélni. A Felső szokatlan megütődéssel hallgatta e szavakat és visszafordulva, így szólt: »Sie machen mir eine Concession?« Andrássy merészen azt mondta: Igen! Felsőnek színeit viseljük a kardbojton. Ilyen módon egyeztek ki és ő Felsője jóindulattal megadta a magyar zászlót.

Lukáts Gyula: Bosszusan!

B. Kaas Ivor: Akkor már nem bosszusan; megbékült. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Leszerelt! Derűtség.)*

Ezt a visszaemlékezést én példaképen hoztam fel, hogy eltérbe helyezzem ő Felsőnek a magyar ügyekkel szemben való jóindulatát akkor is, midőn olyan kérdések forognak szóban, a melyek az ő királyi házának legérzékenyebb felfogásába látszanak ütközni. Ebből kitűnik, hogy ő belátja, hogy mi az, a mi az ügy érdekében, az ország érdekében elrendelendő; ő keresi a módját, hogy megtalálja a békülésnek formáját. De kell, hogy legyenek olyan államférfiak, a kik viszont ezt neki olyan alakban és módon tudják tanácsolni, a mely nem a szolgáltatásnak, hanem az önértetnek és bölcseségnek egyaránt hü kifejezése. Ha így kezeltük volna kezdettől fogva a katonai kérdéseket — és ezt nem a t. miniszterelnök urnak mondom — ott Bécsben bizonyára nem jutottunk volna oda, a hol ma állunk, nem jutottunk volna oda, a hol most vagyunk e pillanatban, hogy a chlopyi hadiparancs után, a kézirat után és mindazon így tett kijelentések után a »Neue Freie Presse«-ben tegnap olvastuk azt a kijelentést, hogy még a katonai bíraskodási eljárás revíziója is fennakadt, mert a tárgyalási nyelvre nézve olyan nehézségek merültek fel, a melyek elintézhettek nem voltak.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ma elolvashatja a dementit!

B. Kaas Ivor: Örülni fogok és a dementit szívesen fogom venni, de még sokkal szívesebben venném azt, ha az a törvényjavaslat ide beterjesztetnék és ebben a törvényjavaslatban az összes instanciákon a magyar nyelv illetékesége lesz elismerve. *(Helyeslések a néppárton és a szélsőbaloldalon.)*

Polónyi Géza t. képviselőtársam tegnapi beszédében azt a magyarozatát adta annak a bizonyos határozatnak, a melyet a képviselőház

a mult héten, mondhatnám, egyhangulag vagyis egy hang kivételével elfogadott, hogy *(olvassa)*: »Mikor a felelős kormány miniszterelnökének hozzájárulásával keletkezik egy határozat, akkor azzal a határozati javaslattal nemcsak egy formulának a promulgációjáról van szó, a melyet felnöttek oktatásának szokás nevezni, hanem benne van egy közjogi aktus, a mely a chlopyi hadiparancsral szemben megállapítja azt, hogy az a felfogás, mintha itt a nemzeti vezérleti és vezényleti nyelv felett való rendelkezési jog bármikor és valaha kizárólagos felségjog gyanánt kezeltetett volna, közjogunk értelmében teljesen helytelen.« *(Helyeslések a szélsőbaloldalon.)*

Hogy ezt így fogta fel a függetlenségi párt, a mely ezen határozathozattal, vagyis annak felajánlásával és elfogadásával indittatva érezte magát, hogy a rendkívüli eszközökről, erről a parlamenti harczról letegyen, hogy a nemzeti nyelvnek követelését stb. jobb időkre, lehetséges módokra halasztza el, hogy mondom azt így értelmezte, nehogy hitvány rágalmazónak tünjem fel, elhozta a »Szózat a magyar nemzethez« című röpiratot, a melyet Kossuth Ferencz pártelnök és dr. Mezőssy Béla előadó irtak alá. *(Halljuk! Halljuk!)* Ebben az ide vonatkozó passzus a következő *(olvassa)*: »Chlopyban a császár a hadsereghez kiáltványt intézett, a melyben tudtul adja, hogy a hadsereg vezérleti nyelvének megállapítása az ő korlátlan fejedelmi joga, a melyhez a néptörzsnek nincs semmi köze és egyuttal kijelentette, hogy e jogához nyulni nem enged soha és érintetlenül fogja átruházni örököseire.« Ez a bevezetés, a mely a történeti tényeknek megisméltése.

»Ezzel szemben harczunk eredményeképen Magyarország miniszterelnöke« — tehát jelenleg Tisza István ur — »kijelentette és a magyar képviselőház határozatilag fogja kimondani — a mi most már megtörtént — hogy minden jognak forrása a nemzeti akarat, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és így a hadsereg vezérleti, vezényleti nyelvének meghatározási joga is a magyar törvényhozást illeti meg.« Tehát nem a királyt!

Polónyi Géza: A királyt és a nemzetet együtt illeti meg!

B. Kaas Ivor: Igen! De nem külön a királyt!

Ezzel kimondatott, hogy e jogunkkal bármely pillanatban élhetünk, a midőn a nemzet olyan képviselőket küld az országgyűlésbe, a kik a jogot valósággá, tényné kívánják tenni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Hogy ilyen képviselők alatt nyilván a szabadelvűpárti többségét nem értették, azt csak gondolom. *(Egy hang a szélsőbaloldalon: Esetleg őket is!)*

Tudom. Hiszen ismételve felemlítették erre vonatkozólag, hogy ezen nemzeti jog védelmére sorakozzanak ők is, fogjunk kezét az ellenzék-

kel mindannyian és ha együtt vagyunk a törvény és alkotmány és a nemzet védelmében valamennyien, akkor reméljük — százszor mondtuk ezt — hogy ezen jognak nem lesz akadály a odafenn, a mi mélyen tisztelt királyunknál.

A király személyére is vonatkozik ugyanez a függetlenségi párti kiáltvány, mert hozzát teszi: »A korona is hallgatag hozzájárult e felfogás megerősítéséhez«. Nem egészen világos előttem, hogy a koronának hallgatag hozzájárulását mi-ből következtetik azok, a kik ezt a nyilatkozatot kiadták. Semmi esetre sem következtethetik másból, mint a miniszterelnök urnak vagyitt a házbán, vagy egyebütt tett nyilatkozatából. Mert hogy sem a chlopyi hapiparancsból, sem a bécsi Reichsrathban elhangzott beszédekből erre következtetést nem vonhatnak, az előttem annyival világosabb, mert megint utalhatok a bécsi beszédekre a miniszterelnök urra való vonatkozásokban. Nem azokra az itt sokszor kifogásolt részletekre, hanem egynéhány más, ezzel rokon passzust leszek bátor felolvasni.

November 17-én az a híres Körber-féle nyilatkozat így hangzott: »Világosan kitünik a magyar 1867: XII. t.-cz. 5. §-ából, hogy mind a két kormánynak a saját illetősége körében beleszólási joga van, mivel az alkotmányos felelőséget különben fentartani nem lehet. A hadsereg eredete részint osztrák, részint magyar és annak feladata a monarchia szolgálatában áll és ezért annak egységes vezénylete, vezérlete és belsejervezete kizárólag ő Felsége mint közös uralkodó kezébe adatott. A magyar 1867: XII. törvény és az 1867-iki december 21-ki osztrák törvény a hadseregére nézve Ausztria és Magyarország között közösen megállapított egyensúlyt létesített, melynek értéke épen a jelen időben a legvilágosabban kitünik és a melyet a monarchia érdekében minden változástól meg kell óvni.«

Erre és még néhány egyéb passzusra történt a miniszterelnök urnak mindnyájunkat kielégítő nyilatkozata, a melyre Körber november 20-án a következő szavakkal válaszolt:

»A monarchia sokszor elhomályosított alapjogaira az adott esetben hivatkozni a két népképviselőt, a két kormány és minden egyes polgárnak jogában áll, mindkét államterületen, ezt egy becsületes magyarító lelkiismeretességével cselekedtem. A magyar miniszterelnök ur a magyar országgyűlésen persze hangsúlyozta ennek azt a jogát, hogy a kiegészítő törvények, bár állandó érvénynyel bírnak, a koronával egyetértőleg önállóan módosíthatók.« Ez ugyanaz, a mit tegnap is hallottunk; korrekt közjogi felfogás. *(Tovább olvassa)*: »De mégis kénytelen volt beismerni, hogy ilyen változtatás minden gyakorlati érvényt nélkülöz mindaddig, míg törvényes uton Ausztriában is elhatározva nincs.«

Ha már most azt tekintjük, hogy ezen kérdésben a chlopyi napiparancs, a Körber felfogása és a miniszterelnök ur tegnap itt el-

hangzott szavai között van-e különbség, akkor konstatálnunk kell sajnálkozva, hogy a jogforrásra nézve nincsen semmi, a mi kifogás alá eshetnék, mert a chlopyi napiparancsban megnyilatkozik az osztrák császári jog a maga teljességében, a Körber nyilatkozatában megnyilatkozik az osztrák alkotmányossági jog, az 1867. december 21-iki törvény értelmében és a miniszterelnök ur nyilatkozatában megnyilatkozik a magyar jogtörténeti jog, a mint az Pusztaszertől a mai napig kifejtett, a mint az az 1867: XII. t.-cz. 11. §-ában ki van fejezve, mert hiszen ott specialiter meg van mondva, hogy a hadseregben a felséges urat micsoda jogok illetik, tehát ezen jogok is a magyar törvényhozásból, annak legális akaratnyilvánításából erednek. Van tehát három különböző jogforrás, a hadseregnél császári, Ausztriában osztrák alkotmányjog, nálunk pedig magyar alkotmányjog; ezek azok az alapok, a melyekből származik a felségjognak a hadseregben való gyakorlása.

De itt aztán merülnek fel a nehézségek, a gyakorlatban miként való megvalósítás, a német nyelvnek a magyar ezredékben és a hadsereg magyar részében való fentartása mint szolgálati és vezényleti nyelv; ez mind a három jogforrásból egyaránt származnék; és azt mondják, hogy ő Felségének joga van a német nyelvet uralkodóvá tenni nemcsak a multa nézve, de joga van a jelenben is, joga van a jövőre is, joga lesz mindaddig, míg bele nem egyezik a magyar törvényhozás és Ausztria kormánya és törvényhozása is. Van-e, kérdezem a miniszterelnök urat, különbség közte és Körber közt, vagy közte és a chlopyi napiparancs felfogása között ezen kardinális gyakorlati kérdésben? Sőt a jogkérdésben is; mert a jogkérdés felfogását mi nem egészen világosan láthatjuk. A szabadelvű párt katonai programjában történtek olyan változások, a melyek azt a nézetet látják igazoltnak, hogy a miniszterelnök ur, de nemcsak a miniszterelnök ur, hanem a szabadelvű párt is a Felségre átruházottnak tartja a szolgálati nyelvnek is meghatározását oly értelemben, hogy az bármely idegen nyelv lehessen.

A kormány és a függetlenségi párt között kötött egyezségben, a melyet ez a ház elfogadott, foglalt ezen határozat magyarázatára nézve nézetkülönbségek lehetnek, nemcsak lehetnek, hanem vannak is, mert hisz azért olvastam fel a függetlenségi pártnak, mint egyik szerződő félnek szövegét, nyilatkozatát, hogy azt a határozatot ilyenképp magyarázza magamagára nézve, azt ezen szavai szerint tartja kötelezőnek; viszont a miniszterelnök ur tegnapi válaszában azt mondta, hogy az, hogy a függetlenségi párt hogyan érti az ő határozati javaslatát, az az ő dolga, én, a kormány feje, ez iránt ez uttal nem tárgyalok, ez most nincs napirenden, én azonban nem úgy értem sem a chlopyi hadiparancsban szemben, sem a felségjogokkal szem-

ben: nekem mind a két alapszempontra nézve ettől eltérő, sőt ezzel ellenkező nézetem van, és én tartozom ezt őszintén és férfiasan kinyilvánítani itt, hogy félreértés e tekintetben ne legyen, hogy nekem senki se vethesse szememre azt, a mi ebben a nyilatkozatban, ebben a szövegben áll, hogy Magyarország miniszterelnöke kijelentette azt, a mit a függetlenségi párt jelentett ki, mert a miniszterelnök ezen a nyilatkozaton aláírva nincs. Hát a miniszterelnök ur nagyon korrektül cselekedett, a midőn azt mondta, hogy, a mit a függetlenségi párt határoz, gondol vagy nyilvánít, történjék az akár egy proklamációban, akár egy beszédben, az nem kötelezi a kormányt, nem kötelezheti a szabadelvű pártot. Igaza van.

De abban is igaza van neki, hogy ő a maga nézetét nem nyilvánítja ki, mert az megfelelő nemcsak a kilenczes bizottság programján történt módosításnak, nemcsak az ő ujévi köszöntő beszédének, hanem megfelelő általában a helyzetnek és megegyezik a chlopyi hadiparancsban foglaltakkal — nem közjogilag értem, hanem a hadiparancsban a nyelvre vonatkozó felfogását — mondom, megegyezik úgy a chlopyi hadiparancsban, mint a Körber beszédeiben foglaltakkal. Itt tehát megvan a harmónia Körber, a vezérkar és a magyar miniszterelnök felfogása között. Ellenben nincs meg az egyetértés a felfogásban a miniszterelnök ur nézete és a függetlenségi pártnak nézete között azon határozatra vonatkozólag, a mely határozathoz hozzájárult az egész ház, hozzájárult a miniszterelnök ur is. Mert a miniszterelnök ur szerint ebben a határozatban nem foglaltatik egyéb, mint a magyar jogforrásoknak elmélete, a mely jogforrások elmélete iránt nincs véleménykülönbség senki részéről, mert kétszer kettő az négy, azt sem bizonyítani, sem czáfolni nem kell.

Kubik Béla: Valaki nem mondott igazat!

B. Kaas Ivor: De a számítás nagyon különbözőképp ütött ki, mert a mig azok, a kik ezen az alapon leszereltek, magukat csalódottnak érezhetik — itt ne tessék félreérteni, nem azt mondtam, hogy megcsalattak, hanem csalódottnak érezhetik magukat...

Lengyel Zoltán: Hallgatólag jóváhagyták a mi magyarázatunkat!

Kubik Béla: Az magyarul volt!

B. Kaas Ivor: ... másrészt a miniszterelnök ur azon nyilatkozata, hogy ezen vitás kérdés felett máskor értekezhetünk, előttem, mint ellenzéki ember előtt, egy kissé különösnek tűnteti fel a helyzetet, mert én azt úgy értem, — talán tévedés, és bár tévednék, — hogy majd ha meg lesz szavazva az 1903. évi ujoncz, az 1904. évi ujoncz és meg lesz szavazva talán a véderőtörvény is, — illo tempore — a mikor az új választási törvény is meglesz talán és az új választások is meglesznek: akkor beszélhetünk arról, hogy hogyan értelmezzük mi azt a házhatározatot, a melyet

a multkor hoztunk, de most nem időszerű annak a bolygatása.

Kubik Béla: Kellemetlen dolog!

B. Kaas Ivor: Ennekem nem igen van több mondani valóm erről. Előttem a kérdés homályban van, azt felderíteni képes nem vagyok. A nagyidai czigányok jutottak eszembe, a kik, a mikor kapituláltak, elárulták, hogy elfogyott a puskaporuk. T. képviselőtársaim nem azért kiáltották, hogy elfogyott a puskaporuk, hogy kapituláljanak, hanem azért, mivel egyszerűen elszólták magukat, elhibázták a taktikát, mert ha ők el nem árulják, hogy elfogyott a puskaporuk, Nagy-Ida aligha lett volna bevéve. *(Derültség a baloldalon.)*

A törvényjavaslatnak idevonatkozó szakaszát el nem fogadom; határozati javaslatot sem terjesztek be, mert a honvédelmi miniszter ur nyilatkozata arra nézve, hogy ez a határidő mikor fog letelni, engem megnyugtatót, ezért a határozati javaslat beterjesztését mellőzöm. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Elnök: A miniszterelnök ur kíván szólni. *(Halljuk! Halljuk!)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! Előttem felszólt t. képviselőtársam a nála már megszokott szellem-éllel és — bocsássá meg kifejezésemet — furfanggal igyekezett egészen világos dolgokat összezavarni és igyekezett félreértéseket, kétértelműségeket hozni létre ott, a hol azok nincsenek.

Hát, t. ház, én nem fogom t. képviselőtársamat egész okoskodása menetén követni; először azért nem, mert respektálok a házszabályt, és nem akarnék most egy olyan beszédet tartani, a mely a tárgyaláson levő törvényszakasszal összefüggésben nincs; de másodsor azért sem, mert a t. képviselő ur egész nyilatkozatán végighúzódik a szándék, a mely ezen nyilatkozat megtételében vezette. »Man merkt die Absicht und wird verstimmt.« — Vagy, ha nem is »verstimmt«, de legalább is hallgataggyá lesz az ember az ilyen provokációval szemben, a melynek célja bizonyára nem az, hogy ezt az ügyet az ország érdekének megfelelő módon tisztázza.

Ennek folytán én egyszerűen hivatkozhatom tegnapi nyilatkozatomra, a mely — azt gondolom — kizár minden félreértést, és csak egész röviden ismétlem először azt, hogy az a határozati javaslat, a melyet az egész ház pártkülönbség nélkül fogadott el, az alkotmányos fejedelmi jogok körére, tartalmára nem vonatkozik, ebben a tekintetben a kérdést nem érinti, és nem dönti el sem jobbra, sem balra. Ellenben az alkotmányos fejedelmi jogok közjogi természetére nézve tartalmaz egy teljesen világos deklarációt. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* És én azt hiszem, hogy abban azután egyetérthetünk mindnyájan, hogy az, hogy egy deklaráció pártkülönbség nélkül a ház összes tagjai által elfogadtatott, mindenestre fontos

tény minden olyan kísérlettel szemben, a mely a magyar király alkotmányos fejedelmi jogait másképp kívánná értelmezni. *(Élénk helyeslés a jobb felől.)*

Polónyi Géza: Abszolút fejedelmi jogot nem ismerünk!

Gr. Tisza István miniszterelnök: A különbség az igen t. függetlenségi párti képviselőtársaim közt és közöttem abban rejlik, hogy t. képviselőtársaim szükségét látták annak, hogy ezen nyilatkozat a chlopyi hadiparancscsal szemben tétessék meg. Ebben a tekintetben az én nézetem az övéktől eltér, a mint ezt tegnap is kifejeztem, mert — szerintem — az a magyarázat, a mely a chlopyi hadiparancshoz ő Felsőge nevében az akkori miniszterelnök által itt e házban adatott, helyreigazított mindenféle olyan impressziót, *(Ugy van! jobb felől.)* a mely a chlopyi hadiparancsnak csakugyan ilyen módon is érthető kifejezéseire vonatkozott, és konstátálta azt, hogy ő Felsőge akkor, a midőn fejedelmi jogairól beszél, azoknak semmi olyan értelmet tulajdonítani nem kívánt és nem kívánhatott, a mely a magyar alkotmányba ütköznék. *(Ugy van! jobb felől.)* Tehát abban különbözik a mi nézetünk, hogy szerintem arra nem volt szükség, hogy ez a nyilatkozat a chlopyi hadiparancscsal szemben megtétessék, t. képviselőtársaim szerint pedig igenis volt szükség.

Gondolom, az teljesen egyéni apprecziáció dolga, hogy ki micsoda szempontból tart egy ilyen nyilatkozatot szükségesnek. Épen azért én akkor, a midőn a függetlenségi párt manifesztuma ebből a szempontból is állította oda a kérdést, ez ellen semmi irányban kifogást nem tettem, mert ha a képviselő ur egyéni meggyőződése szerint ezt fejezi ki, ezt természetesen respektálnom kell. Egészen más lett volna a helyzet, ha Polónyi Géza t. képviselőtársam tegnapi felszólalása folytán azt az impressziót hagyhattam volna elterjedni, mintha a kormány is ebből a szempontból járult volna hozzá a határozati javaslathoz, holott ez megint az én egyéni nézetemnek meg nem felel, és ennek folytán kellett, hogy e tekintetben minden félreértést eloszlassak. Abban nézetünk talán nem egyezik, hogy én a chlopyi hadiparancs kifejezéseinek semmi olyan értelmet nem tulajdonítok, a mely a magyar király alkotmányos fejedelmi jogainak ilyen alkotmányos természetű magyarázataival ellentétben állana. *(Egy hang bal felől: Gyönyörű!)* Kétségtelen azonban az és ezt tudjuk is, hogy Ausztriában jelentékeny faktorok részéről valóban történt kísérlet arra, hogy ő Felsőgének a hadsereg körüli jogai, mint abszolút fejedelmi jogok, tüntetessenek fel, tehát mint olyan valami, a mi az alkotmányos fejedelmi jogok azon természetével nem bir, hogy azok a törvényhozásban birván alapjukat, a törvényhozás által megváltoztathatók és a törvényhozás alkotmányos befolyása alatt állanak. Én tehát azt gondolom, hogy semmi esetre sem szabad

nevetségessé tenni és kicsinyelni azt, (*Élénk helyeslés jobb felől.*) hogy szemben ezen törekvésekkel a magyar törvényhozás ünnepélyes formában és pártkülönbség nélkül állást foglalt. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Elnök: T. ház! Miután még többen vannak feliratkozva . . .

Polónyi Géza: Legyen szabad személyes kérdés czimén szót kérem. (*Halljuk! Halljuk!*)

Igen rövidre fogom nyilatkozatomat. Annak a határozati javaslatnak, a melyet mi benyújtottunk, illetőleg benyújtandók voltunk, és a melyet helyettünk mások nyújtottak be, röviden az volt a czélja, hogy minden felfogással szemben — legyen az akár örökletes jog, akár abszolút jognak minősített jog — megállapítsuk a magyar törvényhozásban azt a közjogi elvet, hogy minden jogok tekintetében, tehát a hadseregre vonatkozólag a vezérleti és vezényleti nyelv tekintetében is csak egy jogforrás létezik és ez a törvényhozási uton megnyilatkozó nemzeti akarat. (*Helyeslés a jobboldalon.*) Hogy ezt már most ki érti Körberrel szemben és ki érti Chlopyval szemben, e felett lehet véleményeltérés és én e tekintetben a jóhiszeműséget koncedálom, de mi annak az elvnek a lerakásában és annak az elvnek itt való elfogadtatásában találtuk a koncessziót, hogy ezen tények, mint történelmi előzmények után mondja ezt ki a magyar parlament, hogy ebben a tekintetben többé senki részéről véleményeltérés ne lehessen, és hogy a jövőben, ha valaki a nemzetre, mint az összes szerzett jogok forrására hivatkozik, erre a világosan kimondott elvre is hivatkozhassék. Ezért én a magam részéről szívesen veszem tudomásul a t. miniszterelnök ur válaszát. (*Mozgás a szélsőbaloldalon. Zaj.*)

Elnök: Minthogy szólásra többen vannak még feljegyezve és a ház határozata szerint 2 órakor az interpellációkra térünk át, javaslom, hogy a tanácskozást ne folytassuk. Mielőtt azonban az interpellációkra áttérnénk, javaslom a háznak, hogy legközelebbi ülését hétfőn délután 10 órakor tartsa és arra tüzze ki a ma megszakitott törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatását, valamint azon másik törvényjavaslat tárgyalását, mely a mai ülés napirendjére is ki volt tűzve.

Hozzájárul ehhez a ház? (*Helyeslés.*) Akkor ezt a ház határozatakép kimondom.

Következnek az interpellációk. Az első Ráth Endre.

Ráth Endre: T. képviselőház! Az eset, a melyet a képviselőháznak tudomására hozni szerencsés lesznek, hihetetlennek fog tetszeni és talán alkalmas arra, hogy azon nemzetre, a melyről azt beszélik, hogy a legalkotmányosabb, törvényeihez és szabadságához folytonosan és rendületlenül ragaszkodik, árnyékot vessen. Ez a történet, a melyet a háznak tudomására fogok hozni nem a Rab Rábyból van véve, a hol Jókai

Mór mindnyájunk előtt ismeretes, megrázó színekkel ecseteli a kort, a midőn Pest megye börtöneiben ott feledett rabok sinylődtek hosszú időközön keresztül. Az eset, mely a valóságnak mindenben megfelel, röviden a következő: 1899. november 28-dikán Zala megye Nyirád községe területén egy cigányasszonyt, névleg Sárközi Horvát Terézt fiával, Jánossal és leányával, Rozival együtt letartóztatták. A letartóztatás oka csavargás volt. Nyirád község elöljárósága ezt a három egyént ezelőtt négy és fél esztendővel átkísértette a sümegi főszolgabírószákhoz, mint az eltoloncozási határozatra jogosított illetékes hatósághoz. Ott a kihallgatás a tolonczszabályzat 4. §-a alapján megtörténvén, kiderült, hogy a letartóztatottaknak összes büne abból állott, hogy cigányok voltak és mint ilyenek természetesen csavarogtak. A tolonczszabályzat előírja, hogy a letartóztatás abban az esetben mondható ki, ha arra az illető hatóság indokolt lát. A hatóság természetesen, csavargásról lévén szó, az eltoloncozás mellett döntött. És erre vonatkozólag a tolonczszabályzat 8. §-a egész röviden a következőkép szól (*olvassa*):

»Ha előbb az illetőség állapítandó meg, — mint a jelen esetben, mikor a kihallgatásnál kiderült, hogy az illető cigányasszony nem tudta megmondani sem azt, hogy hol született, sem hogy hová való, a gyermekei törvénytelenek, természetesen ezeknek az illetőségük is kiderítetlen maradt, — a letartóztatás addig tart, míg az arra vonatkozó tárgyalások be nem fejezettek, mi, hogy a lehető legrövidebb idő alatt történjék, a megkeresett hatóság rövid határidő alatt adandó válasza kérendő fel, mely megkeresés nyilvántartandó és szükség esetén azonnal ismétlendő.« Itt azonban az az eset, hogy egyáltalában nem tudták a hatóságot megkeresni. A mint voltam szerencsés előbb említeni, sem a születés, sem a tartózkodási hely kideríthető nem volt. Mi történt? Csaknem 4¹/₄ esztendő telt el azóta és a mint értesülve vagyok, ezen idő alatt az illetékes helyről már több ízben felterjesztés ment tájékoztatást kérendő, vajjon a főszolgabírószákhoz milyen eljárást kövessen, sőt az alispáni hivatal is több ízben intézett felterjesztést a belügyminiszteriumhoz, hogy a tolonczszabályzat ezen helytelen rendelkezésével szemben milyen állápontra helyezkedjék? Az idő elmúlt és mivel csak cigányokról van szó, ez a kérdés — bár én ezt a személyes szabadság megsértésének tartom — eltekintve a személyektől, a kikről szó van, mai napig elintézetlen.

Lengyel Zoltán: Csunya dolog! Ezt nevezik jogállamnak!

Ráth Endre: Az objektivitás terén szeretek maradni. Ítéletet egyelőre nem szándékozom mondani, még szerény személyem ítéletét sem akarom tolmácsolni. De kénytelen vagyok konstatálni, hogy a letartóztatott egyének a csavargáson kívül semminemű vétségét és büntetést a világon nem követtek el, és ezt igazolom az

által, hogy nem tették át ügyüket a büntető-törvényszékhez.

Példákat hozhatok fel a büntető-törvénykönyvből arra nézve, hogy a letartóztatott egyének mily súlyosan bűnhődnek. Ha pl. súlyos testi sértés büntetést követték volna el, a rájuk kiróható büntetés maximuma háromévi börtön lehetett volna. Ha lopás, sikkasztás, vagy okirathamisítás vétségét követték el, a rájuk kiróható büntetés maximuma egyévi fogház. Ha pedig az itt említett büntetendő cselekmények büntetést követték volna el, akkor öt évig terjedhető börtön lenne a maximális szabadságvesztés.

Lengyel Zoltán: Így pedig életfogytig csukják be őket csavargásért.

Ráth Endre: Ha látjuk, hogy a büntető-törvénykönyvünk, hogy úgy fejezzem ki magamat, a legnagyobb kriminalitásokért is maximális büntetésül öt évi börtönt állapít meg, látjuk, mily szánandók a jelen esetben ezek a szerencsétlenek, a kiknek semmi egyéb vétségük nincs, mint az, hogy nem tudják, hogy ki az atyjuk, anyjuk, nem tudják, melyik föld az ő állandó tartózkodási helyük, mert a cigányügy nálunk rendezetlen, a polgárok nyilvántartási ügye rendezetlen. És ezért négy és fél negyed év óta vannak letartóztatva.

Ismételve hangsúlyozom, hogy a jelen esetben nem azt tartom irányadónak, hogy kikről van szó, sőt azt sem, vajjon ezek a szerencsétlenek fel tudják-e fogni az irtózatot merényletet, a mely az ő személyes szabadságuk megsértésében foglaltatik, mert közbevetőleg megjegyzem, hogy ezeknek elég jó dolguk van, hiszen a megyének a tolonczszabályzat e kis hiányossága már eddig 2400 koronájába került és így az illetőknek túlságosan rossz dolguk nincs. *(Mozgás a jobboldalon.)* Ebben a kérdésben a személyes szabadság hallatlan megsértését látom annál is inkább, mert ha végigtekintünk jogalkotásaink terén, hogy egyebet ne említsek, az aranybulla második cikkétől a Hármas-könyv első könyvének 9. címén át folytatva a legújabb jogalkotások terén, látjuk, hogy a törvényhozás mily aprólékossáig menő figyelmet fordított a személyes szabadság minden téren való megvédése és megoltalmazása körül. Csak ama törvények címeit hozom fel, a melyekben a személyes szabadság leginkább van biztosítva, mert az idő előrehaladott voltára való tekintettel egészen röviden szándékozom beszélni.

Hivatkozom az 1878: V. törvénycikre, a melyben leginkább vannak lefektetve azok a garanciák, a melyek a személyes szabadságot biztosítják, különösen a hatósági személyek részéről történt sértések esetén. Következik az 1876: XIV., az 1886: XXII., az 1887: XVII. törvénycikk, a mely mindannyi garanciális törvény. Az 1896: XXXIII. törvénycikknek pedig, a mely a bünvádi eljárásról szól, 11. feje-

zete intézkedik a letartóztatásról és a vizsgálati fogságról.

Es mit látunk itt? Mig legújabb törvényünk az előzetes letartóztatás eseteit a 141. §-ban szigoruan körülírja és meghatározza, addig a 145. §. így szól: »A járásbíró és a rendőri hatóság kötelesek az általuk letartóztatott vagy eléjük állított egyént azonnal, legkésőbb 24 óra alatt kihallgatni. A letartóztatott kihallgatása után azonnal szabadlábra helyezendő, ha további fogva tartására nincs törvényes ok.«

Ez a paragrafus is mutatja azt a féltékeny gondot, a melylyel a személyes szabadság megőrzését a magyar parlament minden időben figyelemmel kísérte. A 147. §. pedig így szól: »Az előzetes letartóztatás rendszerint csak a nyomozás befejezéséig és legfeljebb 15 napig tarthat, mindazonáltal a vádtanács azt a kir. ügyészség indokolt előterjesztésére, ha szükséges, a felek meghallgatása után egyizben további 15 napra meghosszabbíthatja.« Hasonlókép intézkedik a vizsgálati fogságra nézve is. Mikor tehát azt látjuk, hogy az előzetes letartóztatás a bünvádi hatóságok ellen csak 15 napig tarthat és legfeljebb egyizben még 15 napig hosszabbítható meg, ugyanakkor a végrehajtó hatalomnak a tolonczszabályzat révén egy oly óriási hatalom adatott a kezébe, a milyen máshol sehol sincs megadva.

Nem szándékozom a konkluziót ebből levonni, csak hivatkozom az 1848: III. törvénycikre, a melynek 32. §-a így szól: »A miniszterek feleletre vonathatnak: a) minden olyan tettért vagy rendeletért — a tolonczszabályzat pedig ide tartozik — a mely az ország függetlenségét, az alkotmány biztosítékait, a fennálló törvények rendeletét, az egyéni szabadságot, vagy a tulajdon szentségét sérti, s általuk hivatalos minőségükben követték el, vagy illetőleg adatik ki.«

A végrehajtó hatalomnak jogát körülhatárolni nagyon bajos, de ha tekintjük azt, hogy a miniszteriumok által kiadott rendeletek vagy a törvény hiányait egészítik ki, vagy törvény teljes hiányában törvényt pótolnak, akkor lehetetlen, hogy a tolonczszabályzat kiadásánál az intenzio az lett volna, hogy emberek esetleg örökre, mint a régi regényekben, ott felejtessenek és sinlődjenek a börtönben. Ha pedig ez a rendelet törvénytöltő, akkor ennek csak egy irányelve lehet, az, hogy hű maradjon az alkotmány szelleméhez és azon törvényekhez, a melyek a személyes szabadság biztosítékát képezik.

Ezen indokolás után a miniszterelnök urhoz, mint belügyminiszterhez a következő interpellációt intézem *(olvassa)*:

Interpelláció a belügyminiszter urhoz. 1. Van-e tudomása arról, hogy a sümegi főszolgabírósnál több mint négy év óta le vannak tartóztatva a tolonczszabályzat hiányosságai folytán Sárközi Horváth Teréz s gyermekei János és Rozí?

2. Szándékozik-e nevezettek szabadon bocsátása iránt rendeletileg haladéktalanul intézkedni, s

3. végül szándékozik-e a toloncz-ügyet törvényileg szabályozni, s addig is, míg ez megtörténhet, a fennálló tolonczszabályzat hiányosságát rendeletileg eszközölni? *(Helyeslés balfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! A konkrét esetről természetesen tudomásom nem lehetvén, most érdemleges választ nem adhatok, annyit azonban sietek én is kijelenteni, hogy azt merőben tarthatatlan állapotnak tartom, hogy tolonczok azért, mert illetőségük megállapítható nem volt, évek során át lezárva tartassanak. Én tehát sürgősen fogok a tényállásról meggyőződni, intézkedni és annak idején érdemleges választ adni. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az interpelláció kiadatik a belügyminiszterium vezetésével megbízott miniszterelnök urnak.

Dedovics György jegyző: Vlád Aurél!

Vlád Aurél: T. képviselőház! Törvénytisztelet, a törvény végrehajtása, a törvénynek megtartása elsősorban azoknak a kötelessége, a kiknek kötelessége felügyelni arra, hogy a polgárok azt megtartsák. Nagyon szomorú dolog, hogy épen oly részről történnek törvénytértések, a kiknek elsősorban felügyelni volna kötelességük arra, hogy a polgárok a törvényt megtartsák. Ilyen esetet vagyok kénytelen a t. háznak bejelenteni, s az esetet, minthogy nagyon fontos és a polgároknak közjogaiba is belevág, bővebben szándékozem a t. háznak előadni.

Arad vármegye törvényhatósági bizottságában az új népszámlálás adataihoz képest elhatározta, hogy a törvényhatósági bizottsági tagoknak számát 600-ra emeli fel és így szükségessé vált a választandó 300 bizottsági tagnak beosztása iránt intézkedni. Ez alkalmat a törvényhatósági bizottság felhasználta arra is, hogy a választói kerületeket újból beosztja.

Az 1886: XXI. t. cikk 29. §-a határozottan intézkedik, hogy oly választókerületek alakítandók, a melyek 2—600 választóval birjanak, továbbá kimondja azt, hogy olyan községek, a melyek 200 vagy 200-nál több választóval birnak, önálló választókerületet alkotnak. A törvénynek 30. §-a pedig intézkedik az iránt, hogy az egyes választókerület annyi bizottsági tagot válaszson, a milyen arányban áll az illető választókerület választóinak száma a törvényhatóság összes választóinak számával.

Arad vármegye törvényhatósági bizottságának 1903. november 5-én tartott közgyűlésében hozott 1097. számú szabályrendeletet a törvény ezen intézkedéseivel merőben ellentétes intézkedéseket tartalmaz, és pedig alakít olyan választókerületeket, a melyek közül pl. Kis-Pereg 171, Forrai-Nagy-Iratos 46, Petris 181, Draucz 143, Felső-Varsánd 138, Gyula-Varsánd 128 választóval bir, ezzel szemben Boros-Jenő 638, Buttyin 777, Alcsill 860, Boros-Sebes 745, Nagyhalmagy

717 és Csucs 1190 választóval bir, tehát ugyanazon törvényhatóság területén van egy 46 választóval rendelkező választókerület és van egy 1190 választóval rendelkező választókerület.

Meg van sértve a szabályrendeletben a törvénynek azon intézkedése is, hogy azok a községek, a melyek legalább is 200 választóval birnak, önálló választókerületeket képeznek. Ilyen község van hat, és pedig Pankota 310 választóval, Simánd 228 választóval, Ottlaka 205 választóval, Sikló 222 választóval, Boros-Sebes 200 választóval és Buttyin 358 választóval. Hogy az aránytalanságot még szembeötlőbbé tegyem, bátorkodom arra hivatkozni, hogy míg a 46 választóval bíró Nagy-Iratos négy bizottsági tagot választ, tehát 11 választóra jut egy bizottsági tag, addig a 860 választóval bíró Alcsill 6 bizottsági tagot választ, vagyis 122 választóra jut egy bizottsági tag. Ugyancsak az aránytalanságot mutatja, hogy két olyan választókerület közül, a mely ugyanannyi választóval bir, az almás-kamarási 11, a zárándi kerület pedig 6 tagot választ.

Ilyenformán a választópolgároknak, illetve a megye közönségének az a része, a mely inkább ellenzéki szellemű bizottsági tagokat küldött a vármegyébe, meg lett fosztva választói jogától, illetve azok lettek felruházva törvényhatósági bizottsági tagválasztási joggal, a kik a megyei klikk tetszése szerint választották a bizottsági tagokat. Pedig épen a vármegye az, a mely leginkább szorul arra, hogy éber ellenőrzést gyakorló ellenzéke legyen a törvényhatósági bizottságban, hiszen köztudomású tény, hogy Arad vármegye szomorú hirre vergődött a legutóbbi időben is a Krivány-féle sikkasztás révén.

Ilyen tényállás mellett bátorkodom a belügyminiszter urhoz a következő interpellációt intézni:

1. Van-e tudomása a belügyminiszter urnak arról, hogy Arad vármegye törvényhatósági bizottságának 1903. november 5-én tartott közgyűlésén Arad vármegye szervezete tárgyában hozott 1097/903. kgy. sz. szabályrendelete az 1886: XXI. t.-cz.] 29. és 30. §-aiban foglalt intézkedések megszegésével oly választókerületeket alakít, melyek közül Kis-Pereg 171, Forrai-N.-Iratos 46, Petris 181, Draucz 143, F.-Varsánd 138 és Gyula-Varsánd 128 választóval; ellenben Borosjenő 638, Buttyin 777, Alcsill 860, Boros-Sebes 745, Nagy-Halmagy 717 és Csucs 1190 választóval bir;

2. van-e tudomása a belügyminiszter urnak arról, hogy az idézett törvény cikk rendelkezéseinek nyílt megsértésével Pankota község 310 választóval, Simánd 228 választóval, Ottlaka 205 választóval, Sikló 222, Boros-Sebes 200 és Buttyin 358 választóval az idézett szabályrendelet szerint nem képeznek külön választókerületet és hogy az 1886: XXI. t.-cz. 30. §-a ellenére a szabályrendeletben kontemplált választókerületek által választandó bizott-

sági tagok nem a kerület választóinak a törvényhatóság összes választóihoz viszonyított aránnyal megfelelő számban esnek az egyes kerületekre, hanem némely kerületek feltűnő előnyben részesülnek mások felett?

3. Ha a m. kir. belügyminiszter ur ezen törvénysértésekről eddig tudomással nem bír, hajlandó-e ezen ügyet alapos tanulmány tárgyává tenni és Arad vármegye törvényhatósági bizottságának fent idézett 1097/903. kgy. sz. szabályrendeletétől a jóváhagyást megtagadva, azt megsemmisíteni és Arad vármegye közönségét utasítani, hogy új, az 1886 : XXI. t.-cz. 29. és 30. §-ait szem előtt tartó szabályrendeletet dolgozzon ki?

Annyival is inkább szükségesnek tartottam ezt az interpellációt megtenni, mert Arad vármegyében egy mozgalom indult meg arra vonatkozólag, hogy ennek a szabályrendeletnek a jóváhagyása a belügyminiszter részéről kieszközöltessék és a dolgot úgy állítják fel, hogy a mennyiben ezen szabályrendelet jóváhagyását a belügyminiszter megtagadná, ez kedvezés akarna lenni a románoknak. *(Felkiáltások a jobboldalon: Ugy is van!)* Ez nem kedvezés, ez a törvénynek a megtartása, pedig a törvény megtartása senkire nézve sem képez kedvezményt. Mi sem a kormánytól, sem senki mástól kedvezést nem várunk, de azt elvárjuk, hogy a törvény megtartassék úgy a belügyminiszter, mint a vármegye részéről. Ez így van. Erre vonatkozólag egy Aradon megjelenő ujság a dolgot úgy állítja fel, hogy Tisza Istvánnak a nemzetiségi politikáját abból lehetne megítélni, vajjon jóváhagyja-e, vagy megsemmisíti-e ezen szabályrendeletet. Én azt hiszem, t. képviselőház, hogyha a belügyminiszter megtagadná ettől a törvényszabályrendeletétől a jóváhagyást, ez nem mutatna arra, hogy néki mi a nemzetiségi politikája, legfeljebb azt mutatná meg, hogy a belügyminiszter tiszteli-e a törvényt vagy sem. Mi nem várunk tőle mást, mint törvénytiszteletet.

Elnök: Az interpelláció kiadatik a belügyminiszterium vezetésével megbízott miniszterelnököknek.

Dedovics György jegyző: Vlád Aurél!

Vlád Aurél: T. képviselőház! Még egy másik ügyre vonatkozó interpellációt is leszek bátor előterjeszteni, a mely esetben a marosillyei főszolgabíró és Zám község előljárósága által épen olyan flagránisan meg lett sértve a törvény, mint a milyen flagrán törvénysértést képezett az általam előbb felhozott eset.

Az ügy felvilágosítása céljából szükségesnek tartom a tényállást előadni úgy, a mint arról a hely színén meggyőződtem. A marosillyei főszolgabíró a múlt őszön egy rendeletet adott ki Zám község előljáróságának, a melynek értelmében felosztotta a községet két részre és a község egyik részében lévő gyermekeknek köteleességévé tette, hogy az odaváló állami iskolába kell járniok, a község másik részé-

ben lakó gyermekek szülőinek pedig megengedte azt, hogy gyermekeiket a felekezeti iskolába küldjék el. Ez a rendelet, melyet a községi előljáróság a helyi szokás szerint kidobolás útján tett közhírré, nyilván ellenkezik az 1868-ik évi XXXVIII. t.-czikk 6. §-ával, mely a szülőknél megadja azt a jogot, hogy gyermekeiket olyan iskolába küldjék, a melyben ők akarják, sőt odahaza is taníttathassák őket, csak köteleességüké teszi, hogy később a gyermekek nyilvános iskolában vizsgát tegyenek. De nem elégedett meg ezzel a marosillyei főszolgabíró, hanem, hogy törvénytelen rendeletének foganatot is szerezzen, azokat a szülőket, a kik gyermekeiket nem az állami iskolába, hanem a felekezeti iskolába küldték, a községi bíró által megbüntettette, mint olyanokat, a kik gyermekeiket nem küldik iskolába. Így törvénytelen módon lett több zámi lakos megbüntetve. Bátorokodom a névsort felolvasni: Tok Konstantin, Jónás Titus, Józsa Zosim, Jank Áron, Lukács Deneáse, Ilika Juon, Ilika Niculae, Morariue Juon, Urs Juon, Negrú George, Jónás Alexandru, Petrucz Juon, Neagu Vaszilie, Adam Antone, Burzse Moitze, Morariu Maricza, Karaje Szaveta, Burzse Androné és Jakob Georg.

Ezen községi lakosokkal szemben a büntetést addig ismételtette a községi bíró által, míg azok a kényszernek engedve gyermekeiket a felekezeti iskolából ki nem vették és az ő törvénytelen rendeletéhez alkalmazkodva, be nem iratták az állami iskolába.

Kiss Ernő: Derék szolgabíró!

Vlád Aurél: A ki a törvény ellenére cselekszik, derék szolgabíró? Akkór derék szabad-
elvű párt önök is. A ki a törvényt megszegi, az nem derék! *(Zaj.)* De nem elégedett meg evvel a szolgabíró, hanem, hogy hatalmát kimutassa, ezen törvénytelen bírságokat törvénytelen uton, zálogolás útján hajtotta be. Ilyen tényállás mellett, a melynek valóságáról én magam győződtem meg a helyszínén és a melynek valóságáért én magam kezeskedem, bátorokodom a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter urhoz, valamint a belügyminiszterhez a következő interpellációt intézni *(olvassa):*

A Zám községben lévő iskolaköteles gyermekeknek a gör.-kel. felekezeti iskola látogatásától való eltiltása és az állami iskolába belépésre törvénytelen eszközökkel való kényszerítése tárgyában:

1. Van-e tudomása a miniszter uraknak, hogy a marosillyei járási hatóság hivatalos hatalmával visszaélve, a községi előljáróság útján a zámi szülők egy részének köteleességévé tette, hogy iskolaköteles gyermekeiket ne az ottani gör.-kel. felekezeti, hanem az állami iskolába irassák be?

2. Van-e tudomása a miniszter uraknak arról, hogy a zámi községi bíró a marosillyei főszolgabíró parancsára azon szülőket, a kik a törvénytelen rendeletet nem respektálva, gyerme-

keiket nem az állami, hanem a gör.-kel. felekezeti iskolába iratták be és járatták, mindaddig pénzbírsággal sújtotta, a míg gyermekeiket a felekezeti iskolából ki nem vették és az állami iskolába be nem iratták?

3. Van-e tudomása a miniszter uraknak arról, hogy az így törvénytelenül megbüntetett szülők a büntetéspénzekért meg lettek zálogolva és így a következő zámi lakosok: Tok Constantin, Jónás Titus, Józsa Zosin, Jank Áron, Lukács Deneasze, Ilika Juon, Ilika Niculae, Jacob Niculae, Morariu Juon, Urs Juon, Negru George, Jónás Alexandru, Petrucz Juon, Neagu Vaszilie, Adam Antone, Burzse Moice, Morariu Maricza, Karaje Szaveta, Burzse Androné és Jakob George kénytelenek voltak a pénzbüntetést kifizetni?

4. A mennyiben a miniszter urak ezen visszaélésekről tudomással nem bírnának, hajlandók-e ezen ügyben szigorú vizsgálatot elrendelni s annak eredményéhez képest a hatalmukkal visszaélő köztisztviselőket szigorúan megbüntetni; a törvénytelenül felhajtott bírságokat

a befizetőknél visszafizetni; a még be nem fizetett bírságok behajtása iránti eljárást megszüntetni és a törvénytelenül kirótt bírságokat törlesbe hozni?*

Elnök: Az interpelláció ki fog adni a vallás- és közoktatásügyi, valamint a belügyminiszter urnak.

Dedovics György jegyző: Szatmári Mór!

Szatmári Mór: Minthogy az idő nagyon előrehaladt és én nem akarok a t. ház türelmével visszaélni, kérem a t. házat, sziveskedjék megengedni, hogy interpellációm a következő interpellációs napon mondhassam el. *(Felkiáltások a jobboldalról: Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Mivel 3 órától már csak 10 perc választ el bennünket, a képviselő urnak a házszabályok értelmében joga van ezt kérni és így interpellációját szerdán fogja megtenni.

Miután a következő ülés ideje és napirendje meg van állapítva, az ülést berekesztem.

(Az ülés végződik 2 óra 50 perczkor.)

372. ORSZÁGOS ÜLÉS

1904 január 11-én, hétfőn,

Perczel Dezső, utóbb báró Feilitzsch Arthur elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnöki előterjesztések. — Sürgős interpelláció bejelentése. — Az unjonzutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fenntartásáról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. — Gróf Apponyi Albert interpellációja az összkormányhoz, a katonai büntető eljárásra vonatkozó tárgyalások állítólagos fennakadása tárgyában. — A miniszterelnök válasza.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Lukács László, Nyiri Sándor, Plósz Sándor, Berzeviczy Albert, Hieronymi Károly, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 35 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét gr. Esterházy Kálmán jegyző ur vezeti; a javaslatok mellett felszólalókat Szóts Pál, a javaslatok ellen felszólalókat Rátkay László jegyző ur jegyzi.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a mult ülés jegyzőkönyve.

Szóts Pál jegyző *(olvassa az 1904. évi január hó 9-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Van valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Dörr Soma képviselő levelét, melylyel egészségének helyreállítása céljából háromhavi szabadságidő engedélyezését kéri.

A ház a kért szabadságot megadja.

Bemutatom Győr és Pécs sz. kir. városok közönségének feliratait, a gyógyszerárak adományozása körüli eljárás szabályozása tárgyában;

Pécs sz. kir. város közönségének feliratát, a tüdővész tovaterjedésének meggátlása és a munkáslakóházaknak kedvezményben való részesítése tárgyában;

a szegedi kereskedelmi és iparkamarának Polczner Jenő képviselő által beadott kérvényét, a képviselőház eredményes működésének helyreállítása... *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Ugron Gábor: Helyes! A magyar nyelvet kell megadni! Nem kell a nemzetet megrabolni! *(Zaj. Felkiáltások jobbfelől: Önök rabolják meg!)*

Elnök:... és a hazai ipar és kereskedelemnek az Ausztriával kötendő vámszövetség alkalmával leendő megvédése iránt, — végre a temesvári »Lloyd«-társulatnak Mayer Károly képviselő által beadott kérvényét az obstrukció ellen. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj balfelől.)*

Mind ezek a kérvények kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

T. ház! Mielőtt a napirendre térnénk át, a háznak tudomására kell hoznom, hogy a házszabályok értelmében gróf Apponyi Albert képviselő ur kért és nyert engedélyt a mai ülés végén háromnegyed háromkor sürgős interpellációnak előterjesztésére.

A napirend szerint következik az 1889: VI. t.-cz. 14., valamint az 1890. évi V. t.-cz. 3. §-a rendelkezésének, illetőleg a közös hadsereg és haditengerészet, valamint a honvédség számára megállapított unjonzutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fenntartásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 404, 410) részletes tárgyalásának folytatása. Az első szakasznál még következik?

Rátkay László jegyző: Udvary Ferencz!

Udvary Ferencz: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A szőnyegen lévő törvényjavaslatnak első szakaszát egész terjedelmében nem akarom felolvasni, ugyis ismeri az egész ház. *(Zaj a jobboldalon. Halljuk! balfelől)* Hozzá akarok szólni azonban kötelességszerűleg, mert szerintem ezen első szakasznak gerince az, hogy a kívánt unjonzlétszám ahhoz van kötve, miszerint az 1889: VI. t.-cz. 14. szakaszában foglalt összes egyéb feltételeknek és korlátozásoknak is érvényben hagyásával az az 1903. év végéig kiterjesztessék, illetőleg fenntartassék.

Hiszen szinte lehetetlenség, hogy egy állam, mint Magyarország, *(Zaj a jobboldalon. Halljuk!*

Halljuk! balfelől.) a mely elvégre azon szerves összeköttetésnél fogva Ausztriával egy óriási haderőt tart fenn, egyéb feltételek és korlátozások mellett kimondottan szavazzon meg ujonczokat, a mikor ezek a feltételek sohasem voltak kötelezők. *(Zaj a jobboldalon. Halljuk! balfelől. Elnök csenget.)* Ezeknek módosulniok kell, *(Ugy van balfelől.)* még pedig úgy a harcászati viszonyokhoz képest, valamint az országának véradó-erejéhez és az államnak anyagi erejéhez képest. *(Ugy van! balfelől.)* Ezen módosulások befolyásolják mindenesetre azt a körülményt, hogy a képviselőház mint törvényhozás miként, mi módon és mennyi ujonczot szavazzon meg.

Hogy én felszólalok, ennek magyarázatát abban kell, hogy megismertessem... *(Zaj a jobboldalon.)*

Brezovay László: Azért beszél, mert kell!

Udvarý Ferencz: Igen, kell beszélnem azért, mert a természetes dolog az lenne, hogy mint a néppárt tagja, 67-es alapon állva, az ujonczmegajánlási törvényjavaslathoz hozzájáruljak. *(Ugy van! jobbfelől!)* Mert hisz az érthetetlen lenne, hogy mikor egy képviselő a 67-es alap bázisán áll, még sem szavazza meg a törvényjavaslatot a mostani szövegezésben. Hát miért teszem én ezt és miért szólok az első szakaszhoz?

Egyszerűen azért, mert ezen első szakaszban azt mondja a javaslat: »az első szakasz megváltoztatásával« — az 1893-ik évi I. törvény-cikknek 1. §-a megváltoztatásával — a »magyar korona országában 44.076. ujoncz állítandó ki.« Már a multkori beszédemben is voltam bátor megemlíteni, hogy ezt nagyon helytelennek találom, és pedig azért, mert a 44.076 emberrel, 187 ujonczal többet kér a katonai kormányzat, mint a mennyit tulajdonképen kérnie szabad lenne. Igaz, hogyha azt a kulcsot alkalmazzuk, a melyet a statisztikai hivatal kimutatót a népesség aránya szerint, akkor talán kvadrál a 44.076 ujoncz, de ebben az esetben a forma mellett hiányzik a lényeg, és pedig azért, mert e statisztikai kimutatásba bele van véve az összes lakosság, férfi, asszony, kisgyermek, védképes ember és beteg, már pedig az én pártom nézete ezen a téren az volt, — sőt erre vonatkozólag határozati javaslat is adott be — hogy csakis azon emberanyag vétesék fel bázisul; csakis azon emberanyag száma adja meg a keretet, a melyből kivonható az ujonczlétszám, a mely emberanyag a katonai védképes férfilakosság összege. *(Helyeslés a baloldalon.)* Ez pedig semmi esetre sem oly nagy a mai viszonyok mellett, hogy ebből 44.076 ujoncz lenne adható.

Ha 187 ujonczal többet kér a hadügyi kormány, és ha ehhez hozzájárulunk, ha nem emelünk szót, akkor a jövőben igen könnyen meglehet, hogy hasonló politikai viszonyok mellett, a mikor a kormány szekere ismét megakad,

egyszerűen hivatkoznak erre a ténykörülményre, mint precedensre. Mert ha az elv meg van döntve, akkor már teljesen mindegy, vajjon 187 emberrel vagy nem tudom, milyen nagy számaránnyal kér-e többet a kormány.

Már pedig ha ez a körülmény nem állana, ha rigorózusan lett volna kiszámítva az ujonczlétszám nagysága a t. katonai kormány által, akkor is azzal az egy kitéttel szemben, hogy »egyéb feltételek és korlátozások érvényben hagyásával« kell, hogy szót emeljek. Mert hiszen az az ujoncz, a ki a véderőt adja, nem alakulhat mindig és örökön örökké a régi feltételekhez. Hiszen a legutóbbi időben is oly változásokon ment át a véderő és ennek minden egyes szerves része, — és kívánja a hadügyi kormányzat, a viszonyok által erre készítette, hogy változásokon menjen át, — hogy azok a régi feltételek már nem aktuálisak, így tehát a törvényjavaslat szövegében forgó paragrafusát kellett volna az átalakulásokhoz alkalmazni. *(Helyeslés a baloldalon.)*

T. ház! Ha nem veszünk mást, mint azt az egyik fontos tényezőt, a mely a hadiszervezetnek egy nagyon erős és fontos része, t. i. a tüzérséget, már itt is látjuk, hogy ebbe is oly új feltételeket kíván a katonai technikai vezetés behozni, hogy az ehhez a paragrafushoz nem alkalmazható. Tudjuk jól — habár a mozsárügyük ügye a törvényhozáson még nem ment keresztül, és csak a delegációban történtek erre nézve megbeszélések — hogy e mozsárügyük kezeléséhez úgy technikailag, mint harcászatiilag, továbbá katonai szempontból mint emberanyagot megítélve az oda besorozandó ujoncztól egészen más feltételek kívánandók meg, mint a minők az egyéb tüzérséghez besorozandó ujoncztól kívántatnak.

T. ház! Ha tekintetbe vesszük azt, hogy itt egy egészen új csapat fog beillesztetni az eddigi katonai rendszerbe, a mely újabb csapat, és pedig ennek minden egyes tagja, kezdve a legmagasabb tisztól a legutolsó ujonczig, egészen más újabb szolgálati feltételekhez kell, hogy alkalmazkodjék, katonailag és katonai gazdaságilag is: akkor természetes, ha ezt a kérdést pár szóval megvilágítom. Megengedem, hogy a Haubitc-batteriak behozatala nagyon szükséges, de talán nem most; talán még korai, mert pénzügyileg most még gyengék vagyunk; mégis a katonai kormányzat szükségesnek tartotta már most megkezdeni a felszerelést és pedig következőképen: az egyik részét, és pedig a tiz ccentiméteres mezei tüzérséghez, ezek a lovasított Fahrende-Batterie-k; a másik részét, a 15 ccentiméteres mozsárügyüket pedig a vártüzérség kifejlesztésére alkalmazzák.

A 10 ccentiméteres lovasított batteriák egy egész csapatot képeznek, mert ha vesszük, hogy a Corpsartillerie-ezredekhez lesz ez beosztva, olykép, hogy hadtestenkint 15 mezei sorágyudivízió legyen; és ha vesszük, hogy minden divízióban három batteria lesz négy ágyúval, ez

maga divízióként 12 ágyuval számítva és figyelembe véve azt, hogy 15 divízió lesz, 180 ágyut jelent és pedig olyan 180 mozsárágyut, a mely formailag, lényegileg és harcászati erő tekintetében egészen különbözik az előbbiektől; egészen más rendszer szerint kell a légénységet betanítani s egészen más katonai rendszert kell a tüzérség keretén belől ezek miatt alkalmazni. De ez a nagy test az ágyukkal együtt operálni nem tud, szükséges tehát a lövegeket és azoknak szállítását is szabályozni, miután az ágyuk a löképeség tekintetében is különböznek az eddigiéktől és egészen másképp kezelendők. Ezeknek a municziója akkora, hogy minden egyes-municziós kocsihoz — illetve kettőhöz, mert minden ágyuhoz kettő lesz beosztva — nagy lóanyag szükséges. — Szükséges tehát 180 ágyuhoz 2240 ló. A municziós kocsikhoz 3380 ló kell, így tehát a 11 czentiméteres ágyukhoz összesen 5620 ló kell. Szükséges az, hogy a mikor ezen Haubitz-battériák még a harcászatnak is egészen más formát kölcsönöznek, a lóállománya is megfelelően annak a feltételnek, a melyhez mérten a hadvezetőség ezeket a tarackágyukat a véderő eszközei közé bele akarja illeszteni.

Igy lehet, hogy ezeket a lovakat, a melyek a Haubitz-battériákhoz lesznek alkalmazva, a katonai kormányzatnak, a czélt szem előtt tartva, újabb feltételek mellett kell betanítani.

Ezzel kapcsolatosan, miután ezeket a katonai lovakat, különösen a Haubitz-battériákhoz szükséges lovakat valahonnan elő kell venni, mert ezeket itt be kell tanítani, egy szervezeti hibára, helyesebben egy szükségletre felhívom a t. képviselőház figyelmét, és pedig az állami méntelepet illetőleg. Kapcsolatosan tartom ezt a kérdést, mert ha pl. azt az újabb feltételt olvasnám itt ebben a törvényjavaslatban, hogy azok a Haubitz-battériákhoz szükséges betanítandó lovak a magyar méntelepeknél már elő voltak készítve, tehát ez megnyugtató a törvényhozásnak tudomására volna adható, akkor kötelességyszerűleg másképp kellene nyilatkoznom ezen törvényjavaslat 1. §-ához, mint így.

De át kell térnem a tábori tüzérségnek kiegészítésére alkalmazandó 15 cm.-es Haubitz-battériákra. Megbocsát a t. ház, hogy ezeket a terminus technikusokat németül használok...

Münnich Aurél előadó: Tarack az, nem Haubitz!

Udvarý Ferencz: Köszönöm, előadó ur!

Münnich Aurél előadó: Szívesen!

Szederkényi Nándor: Hát szabad már így kifejezni!

B. Kaas Ivor: Itt igen, de a hadseregben nem szabad!

Holló Lajos: Valóságos tarackágyu nincs is, csak papiroson!

Münnich Aurél előadó: De van már!

Ugron Gábor: Van, de rossz!

Udvarý Ferencz: Erről is szólok majd. (Zaj. Elnök csenget.)

A mint mondtam, áttérek a 15 cm.-es tarackágyukra. Hogy az előbb abba a hibába estem, hogy németül használtam ezeket a kifejezéseket, hiszen ez természetes dolog, mert mi, a kik régebben szolgáltunk a hadseregben, annyira megszoktuk a német kifejezéseket, — elég szomorú, — hogy alig tudjuk a magyar neveiket. De köszönettel vagyok az előadó ur iránt, hogy szíves volt ezt figyelmembe ajánlani.

Tehát rátérek arra a hibára, hogy a 15 czentiméteres tarackágyu mint újabb feltétel nincs benne ebben a szakaszban, pedig jó lenne, ha benne volna. A táborozásnál és a megerősített táboroknak támadásánál — mert hiszen ma már várak nem igen vannak; a különféle csillag, meg más várak a mai harcászattal szemben nem állják meg helyüket — hanem igenis csak a megerősített táboroknál jelentkeznek az újabb harcászatban mint szükségesség ezek a tarackágyuk. Ez is igen nagy kontingense a leendő kombattáns katonaságnak. Ezeket a tarackágyukat, a melyek 14 mm. nehezék, megint csak hat ló befogásával lehet tovább vinni. Ezek a tarackdivíziók, a melyekből öt divízió van tervezve, a keretekben már fel vannak állítva. Ezek a keretek divízionkiat négy ilyen támadó tábori tarackágyuból állanak. Háboru esetén azonban minden káderben, keretben három batteria lesz, a mely négy ágyuból áll, így tehát tizenkét ágyut kell felszerelni az újabb feltétel szerint, a mely feltételt eddig még nem ismerhetek, mert sem a szolgálati szabályzatnak erre vonatkozó részeiben, sem pedig más katonai intézkedésben vagy rendeletben erről eddig még szó nem lehet, mert törvényhozásilag szankcionálva nincsen. A mint mondtam, ez a tizenkét ágyu a törzse minden egyes divíziónak. Öt ilyen divízió van tervbe véve, tehát hatvan ágyu kell egy-egy divízióra, háboru esetén pedig 800 lóra van szüksége a katonai kormányzatnak. Béke esetében azonban csak 22-re, mert jelenleg még csak két ágyu van lovasítva, és a lóanyag, a lóállomány a jelen esetben össze-vissza csak arra szorítkozik, hogy ezt a két ágyut lovasíthassák, továbbá, hogy a tiszteknek és altiszteknek legyenek lovaik. Ezek a tarackágyuk tudvalevőleg a gyalogsággal mozognak az etape-vonalakon. Ugy tehát, hogy ma még, a béke idejében, a kereteknek teljes létszáma nincsen meg, igen könnyen irányíthatja a hadügyi kormányzat ezt így, de ha az egyéb feltételek a czélnak megfelelően történtek volna, akkor most egy esetleges mozgósítás alkalmával nem is tudnának mozogni, mert még a kellő lóállomány sincsen meg. Ezzel, t. ház, csak azt akartam jelezni, hogy a hadügynek egyik főrésze is nagy átalakuláson megy keresztül és figyelemmel erre az átalakulásra, súlyos szabálysértést látok abban, hogy ezen feltételre ezen törvényjavaslat 1. §-a nem hivatkozik, pedig, a mint a t. előadó ur

említette, ezek a taraczkágyuk már meg is vannak.

Azt is tudjuk, t. képviselőház, hogyha ezek az ágyuk használatba jönnek, a szakközögeknek még mindig mérlegelése tárgyát fogja képezni az, hogy vajjon milyen anyagból legyenek ezen ágyuk: aczélból-e vagy bronzból. Hogyha aczélgágyukról van szó, t. képviselőház, a melyekről a legtudományosabb és legbehatóbb vizsgálat után tudjuk azt, hogy az aczél ágycső 250 hőfoknál már elveszti rugékonyságát, és ha tudjuk azt, hogy a 250 fokos hő fejlődése milyen könnyen, milyen hamar jöhet létre, akkor azt látjuk, hogy az aczélgágyuk mellett lévő legénység, a melyet a most megszavazandó ujonczokból kivánnának kiállítani, igen könnyen azon veszélynek lehet kitéve, hogy nem tudja magát védeni, mert rövid egynéhány száz lövés után a lövegek kitérnek a czélirányból és czélt velük találni nem lehet. Itt is tehát egész lényeges módosításokra lehet szükség és nincs kizárva, hogy az e téren való tudományos viták eredményeinek és összehasonlításainak figyelembevétele után át kell talán térnünk a bronzágyukra. A bronzágyuk esetében is az eddigi próbák után — talán figyelemmel épen arra, hogy a hadvezetőség szorgosan kutatja azt, az az anyagot, a melyet a legénységnek kezébe kell adnia, hogy ez az anyag először is expanzív támadó erővel bírjon és sokáig képes legyen azt a legénységet megvédeni, a mely kényszerítve van az ágyu mögött és mellett állani — egészen más feltételekre lenne szükség. Pedig tudjuk, hogy a bronzágyukhoz nyultak, sőt tudjuk azt is, hogy próbákat is csináltak e bronzágyukkal. Itt azonban megint hibát követett el a t. hadügyi kormányzat, mert, legalább a lapok szerint, ezen próbák után ezen ágyúkat az osztrák gyárakkal csináltatta, pedig van egy nagy rézgyár Budapesten is, a Chaudoir-féle. Ez az ember egy olyan anyagot talált fel, a mely óriási ellenálló erővel bír. Talán mégis csak érdemes lett volna megpróbálni, hogy ez az anyag az ágycsővekre hogyan alkalmazható. Legyen szabad erre a dologra csak egy pillanattig rámutatnom. Említettem, hogy az aczél, ágycsőnek feldolgozva, csak annyi ellenálló erővel bír, hogy 250 foknál már elveszti a rugékonyságát, pedig a lövés biztonságánál a fődolog az, hogy a fegyver — illetve az ágycső — mert ettől függ az, hogy a golyót kellőképen lehessen irányítani — kellően és sokáig kitarson. A Chaudoir-féle bronzöntvény, a mely cadmiummal van keverve, 600 fokig nem veszíti el rugékonyságát. Ez a 600 fokos hevítés pedig a közönséges próbálásoknál el sem érhető, mert az ágyuknak még nincsen lövege, hanem csak az éles lövésnél, a mikor, a feszítés és így a hevítés sokkal nagyobb, mint a lövegnélküli lövésnél. Ebből az összehasonlításból is látszik, hogyha ezt a Chaudoir-féle anyagot használnák, ez garancia volna arra, hogy az ágyúk sokkal

tovább kibírják a lövést, sokkal tovább támadhat és védelmezheti a legénységet. Ezzel a magyar, budapesti gyártmánnyal tehát talán mégis csak érdemes lett volna kísérletet tenni. Csak nálunk nem próbálták ki ezt a gyártmányt, mert külföldön végeztek vele próbákat. Hozzáértő szakemberek ugyanis rájöttek arra, hogy a katonai célokra szolgáló anyagok használhatóságát palmiumolaj fürdő próbákkal kell kipróbálni. Ezen palmiumolaj-fürdőt, a melyet villamos árammal 1000 fokra tudnak hevíteni, alkalmazták a Chaudoir-féle anyagra és annak segítségével próbálták ki ezt. És ezt a magyar gyártmányt épen csak Magyarországon nem tudták érvényesíteni, pedig a katonai kormányzatnak talán érdemes lett volna azt figyelemre méltatnia, hogy az a sok száz millió ne menjen ki külföldre. (*Helyeslés balfelől.*) Itt van ez a speciális magyar, budapesti találmány, ebből kellett volna csinálni az ágycsőveket, a melyek így sokkal ellentállóbbaknak, sokkal erősebbeknek mutatkoznak minden más egyéb anyagnál. A szabályzatba ennek a feltételnek is bele kellett volna jönnie, mert ezekkel az ágyúkkal jobban lett volna védve az ugynevezett Bedienungsmannschaft, az ujoncz, a kit most kérnek tőlünk.

T. ház! Még egy rövid pillanatra rá kell, hogy térjek erre a kérdésre. A tervbevett aczélgágyuk, a melyeket a lapok szerint a régi öntvényekből akarnak újra készíteni, nem hiszem, hogy ezt a próbát, a melyet voltam bátor megemlíteni, kiállanak. De hogy ez a Chaudoir-féle magyar bronzanyag feltétlenül erősebb és értékesebb és a katonai szervezetre vonatkozólag feltétlenül többet ér, már az is mutatja, hogy 100 kilogramm használatból kimeut régi bronzanyag 120 korona értékkel bír, viszont az aczél csak 9—10 koronát ér, tehát a bronzágyu belértéke is nagyobb és sokkal helyesebb lett volna a kísérletet a bronzágyuval megtenni, semmint hogy azt a sok milliót másképp elkölteni.

Legyen szabad egy újabb hiányra rámutatnom. Tudjuk azt, hogy a hadseregben 101 gyalogezred, 4 bosnyák-ezred, 26 honvéd-gyalogezred, 37 osztrák Landwehr-ezred, és nem emlíkszem, az újabb formula szerint, hogy hogyan vannak a vadász-ezredek beosztva. Nem akarok a témától eltérni, de sajnos, olyan sok anyag van együtt, a mely erre a szakaszra vonatkozik, hogy kénytelen vagyok mégis egypár szót mondani a többi feltételekre vonatkozólag.

Vajjon miért nincs a javaslatban egyéb föltétel, pl. a dobosoknak eltörlésére vonatkozólag? Mire való a csapatoknál az a rengeteg dobos, a kiknek száma 19.773? (*Mozgás a baloldalon.*) Hisz ez maga egy kis hadsereg.

B. Kaas Ivor: Montenegronak nincs annyi katonája!

Udvarý Ferencz: Talán t. képviselőtársaim között vannak, a kik Boszniát végigmarsirozták, vajjon mit láttak ők, hogy mit csináltak a do-

bosok? Semmit. Sokkal okosabb volna felcserélni őket kürtösökkel, mint a vadászcsapatoknál van, de minthogy kürtösök ugyanis vannak, hát a dobosokat egyszerűen el kellene törölni és fegyveres szolgálatra beosztani. Miért kérnek ujonczot arra, hogy a tamburmajornak doboljanak? Ennek célja nincs. Óriási szám ez, t. ház. Egy ezredben négy zászlóalj, minden zászlóaljban 4 század, minden században négy szakasz, szóval, 126 dobos van egy ezredben, a ki semmit sem csinál, csak lármát. Ha ezt a nagyszámu emberanyagot rendes katonai szolgálatra beosztaná a hadvezetőség, a mely ezzel a törvényjavaslattal lép elénk, akkor az a meddő vita, a mely lefolyt, már rég megszűnt volna, ujonczfelemelés sem kellett volna, és akkor ma már régen rendes mederbe terelődött volna a parlamenti élet.

T. ház! Most azonban rá kell térnem az 1. §-nál egy olyan feltételnek a kihagyására, a mely az egész hadseregnek, hogy úgy mondjam, legfontosabb része. Mert ezuttal — legyen szabad magamat úgy kifejezni — »a katonaság eszéről« kell beszélnem, t. i. a vezérkarról. *(Halljuk! Halljuk!)*

A hadseregben, és pedig úgy a magyar honvédségben, mint az u. n. közösnek mondott osztrák és magyar hadsereg tisztikarában is bizonyos elégületlenség tapasztalható. Hisz kell is, hogy ez az elégületlenség mutakozzék, a midőn az a katonatiszt dolgozik, fárad, az avancementja pedig olyan, hogy mikor az a főhadnagy végre is elérte már azt a fokot, hogy avancementja folytán magasabb grádusokba léphet, neki 8—9 évig kell várni, hogy a következő fokozatot elérhesse. Miért, t. ház? Azért, mert a vezérkar szervezete egészen más, mint a mai katonai fejlettségünk tulajdonképen megkövetel. Mi mindenben utánozni akarjuk a külföldet. Mi még azon államokat is, a melyekkel szövetségben vagyunk, lehetőleg kopirozzuk, azonban rendszerint nem egészen sikerülten. Ha a vezérkart figyelembe vesszük, minden egyes ezrednél, legyen az akár gyalogsági, akár vadászrezred, akár a lovasságiak bármelyik formája: huszár-, ulánus-, dragonyos-, tüzér-, táborig tüzér-, vagy a löendő új tarack-tüzérezred, mindenütt látunk egy nagy kontingens vezérkari tisztet. *(Ugy van! a baloldalon.)* Nagyon tévedne azonban az, a ki azt hinné, mintha én a vezérkart nem látom szükségesnek. Igenis én szükségesnek látom, és pedig olyannyira, hogy fájó szívvel veszem tudomásul, hogy ebben a szakaszban nincs erre a feltételre is hivatkozás, pedig kellene lenni, de milyen irányban? Olyanban, hogy a vezérkari tiszteknek egy egészen más státust kell képezniök, mert természetesen az, hogy a tisztikar, a hadseregnek vezetősége, a mai formában úgy, mint a hogy a mai művelt és modern harcászati megköveteli, két részre osztandó fel, a mennyiben a tisztikar egyik része mappákon, tudományos vitatkozások alapján működik és ennek alapján irányítja a másik vezető szerepre

hivatott tisztikart, a mely künn a terepen határozatait végrehajtja. Ez olyan szerves valami, mint az emberi test, a melynél az agy működik, a kezek pedig dolgoznak. Ennek így kell lenni. De bocsánatot kérek, ha én attól a kéztől vagy kartól a tápláló vérerőt megvonom, akkor az agy sem lehet egészséges, mert gyengé kart fog vezetni. Ne adja Isten, de úgy látszik, hogy a mai katonai szervezetben a tisztikar meglehetősen jogosan aprehendál, mert nem tetszik neki, hogy nincsenek annak a katonatisztnek szolgálatai kellőképen méltányolva, a ki télviz idején, fagyban, sárban, hóban és melegben künn dolgozik. És miért? Azért, mert a vezérkari tiszt urakat egyszerűen beosztják az ezredékhez, a kiknek mint tudományos tiszteknek, mint tiszt-tudósoknak künn a természetben is meg kell ismerniök azt, a mit a teoriában láttak, a mit a Kriegs-Spielen végig csináltak. Az sem méltányos, hogy az egyéb feltételek között itt erre hivatkozás nincsen, mert ez tenné lehetővé azt, hogy a rendes kombattáns és künn a terepen működő katonatisztnek avancementja biztosítva legyen. Hogyan áll Németországban a dolog? Németországban szintén megvan a Generalstaab, megvan a vezérkar, de egy külön státust képez.

Gromon Dezső: Itt is így van!

Udvarý Ferencz: Bocsánatot kérek, t. képviselőtársam, de ez nincsen benne és miért? Miért maradt el pl. a multkori avancement alkalmával egy nagy perczentuáció úgy, hogy csak 80 főhadnagyból lett kapitány és a 80 főhadnagy mellett 30 generalstabler avanszirozott az ezredéken belül? Hát ez még sem helyes; mert sem a szervezetnek, sem a feltételeknek nem felel meg. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Az 1889: VI. t.-cz. 14. §-ának módosításakor mindenki jól tudta, hogy ezen kellemetlen-ségek és bizonyos rossz érzést felidéző dolgok egyszer csak felszínre fognak kerülni és élénken fogják illusztrálni, hogy mi a hiba ebben az egész szervezetben. Én állítom, hogy ez hiba és vallom, hogy ez helytelen. Ha engem Gromon Dezső t. képviselőtársam arról meg tud győzni, ha nekem ki tudja mutatni, hogy ez nem így van, én lojálisan be fogom ismerni, hogy tévedtem. Sajnos azonban, úgy áll a dolog, a mint mondtam, és egyelőre — a mig ilyen adataim vannak, — nem is lehetséges, hogy tévedjek.

De mi lesz ennek a vége, t. képviselőház? Két-három év mulva a terepben működő tiszték, a kik nincsenek a vezérkarnál, 12 esztendeig is fognak várni arra, a mig avansziroznak. Ily körülmények között hogyan kapjunk mi tiszteteket? Minden ember nem mehet el a Kriegsschuleba, és pedig miért nem mehet el? Azért, mert különösen mi magyarok, magyar családok és ezeknek gyermekei hogyan tudjunk megfelelni azon követelménynek, a mely nagy akadályként tornyosul elénk és a mely abban áll, hogy egy u. n. stílárius gyakorlattal, miként egy bástyával van

elsánczolva a Kriegsschule kapuja a magyar ember előtt. Könnyen érthető tehát, hogy az az intelligens magyar katonaképzett ember, a ki magát a katonai tudományokban még tovább akarja képezni, a hivatásának célját abban látja, hogy valaha bejuthasson a vezérkarba, fel-emelkedhessék olyan polczra, a mi által elérje azt, hogy öregségére, a mikor nyugalomba vonul, tekintélyben és jómódban élhesse le hátralévő napjait. De van-e rá mód, hogy ezt lehetővé tegyük? Jó volna pl. a Kriegsschulba való felvétel feltételeit módosítani . . .

Elnök: Kénytelen vagyok a szónok urat figyelmeztetni arra, hogy most nem az általános vitánál vagyunk. *(Ugy van! a jobboldalon.)* Az általános vita keretébe belefoglalhatók mindezek, de a részletes vitánál a vezérkar és a tisztképzés ügyeit tárgyalni — azt hiszem — ellenkezik mégis a házszabályokkal. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

Erre kötelességem figyelmeztetni a képviselő urat és kérem, hogy sziveskedjék a tárgyhöz: az első szakaszhoz, illetőleg az azzal kapcsolatban álló dolgok előadásához visszatérni. *(Helyeslés jobbfelől. Mozgás a baloldalon.)*

Udvarý Ferencz: Én nem akarok a t. elnök ural vitatkozni . . .

Elnök: Nem is szabad!

Udvarý Ferencz: Tudomásul veszem tehát ezt, és ezért csak szerény nézetemet fogom elmondani. Miután az 1. § ban világosan benne van, hogy *(olvassa):* . . . az 1889: VI. t. cz. 14. § ában foglalt összes egyéb feltételeknek és korlátozásoknak is érvényben hagyásával az 1903. év végéig kiterjesztetik és fentartatik — szükségesnek tartottam a vezérkarnak ezt a formáját itt bemutatni, mert azoknak tisztí szolgáik is vannak, ezek a tisztí szolgák pedig sorozás utján kerülnek ki az ujonczokból.

Különben, t. elnök ur, ugyis végeztem már a vezérkarral, de illusztrálásképen ezeket szükségesnek tartottam elmondani. *(Helyeslés bal-felől.)*

Miután az ujonczjavaslat 1. §-ához kívánok hozzászólni, nem folytatom ily mélyen és behatóan beszédemet, mégis meg kell mondani és magyarázni azon körülményeket, melyek az ujonczokra vonatkoznak, mert ez kötelességünk és olyan dolgokat is meg kell említenem, a melyek az ujonczoknak eddigi munkájával szemben esetleg módosíthatók lennének.

Sok nyilatkozat történik az egész országban. Az ember nap-nap után kap ilyeneket kézhez, én is leszek bátor ilyenekre hivatkozni. Megütközéssel veszik tudomásul azok, a kiknek gyermekei az ujonczoság előtt állanak, az egyik rész azt, hogy a póttartalékba kellett jönniök, a másik része pedig azért ütközik meg, mert nem lett meg a rendes sorozás, tehát a szolgálati ideje el lett odázva. Nem is azért beszélek, hogy megakaszszam a javaslatot, de szükségesnek tartom megmagyarázni, hogy miért volt kö-

telességem ezen törvényjavaslat megszavazását már az általános vitában is megtagadni. Az egyéb feltételekre vonatkozólag azt akarom még megemlíteni, hogy a katonai szolgálat, a melynek minden egyes fázisát a képviselőház legtöbb tagja ismeri, olyan, hogy sokan nincsenek vele megelégedve, új ideákat kívánnak tehát érvényre juttatni. Itt ezen ideák közül egy nagyon érdekes van a kezemben. Azt mondja t. i. egy körzet, hogy az ujonczoknak a besorozását mennyivel örömeztőbb nézné a nemzet, hogyha ezek olyan produktív munkát is csinálnának, a mely tényleg az ország gazdasági állapotára nézve is előnyös volna. Így vajjon nem volna-e helyes az az új irány, hogy pl. a legénység, melyet most kér a t. katonai kormányzat, olyan feltétel mellett soroztatnék be, hogy mezőgazdasági munkára is használható volna. Hiszen akkor, a mikor terepgyakorlatokat csinálnak, ugy-e bizony sánczokat ásnak? Hát itt van egy közeli vidékről jött levél, igaz, hogy német nyelven irták, de magyar embernek valja az illető magát és azt mondja, hogy milyen szép lenne, ha azokon a vidékeken, a hol vizállós a talaj, a katonaság egy része azt a produktív munkát teljesítené, hogy azokon a földeken, a melyek ma értéktelenek, a helyett, hogy egészen hasznavehetetlen, talán csak gyakorlat szempontjából felhányt sánczokat építenek, csatornákat csinálnak, azzal a vizet levezetnék és így millió, meg millió értékű földet tennének produktívvá.

Ilyen feltételek mellett szivesebben jönnének katonának az emberek, mert tudnák az apák, szülők, gyámok és gondnokok, hogy gyermekeik a parádé mellett produktív munkát is csinálnak. Hisz már ilyen munkát meg is csinált a katonai kormányzat Boszniában az által, hogy utakat építtetett. Ha tehát ott nem derogált utat csinálni, akkor miért derogál itt hasonló dolgot mivelní?

Holló Lajos: Az évnek egy részét erre kellene felhasználni!

Udvarý Ferencz: Ha nem is az évnek egy részét, hanem mondjuk a hétnek egy-két napját. Ez is olyan pontozat lenne, mely egyéb feltételt involválna ezen szakaszhoz és az ujonczmegajánláshoz.

Én nem akarok hosszasan beszélni erre vonatkozólag, csak azt említem még meg, hogy a mi ujonczmegajánlásunknál feltétlenül szükséges lett volna egy szervezeti rendszermódosítás is és pedig az egyenruházatra vonatkozólag. Ha meggondoljuk azt, hogy az a baka micsoda nagy csomaggal vonul be a harcászorba és milyen impraktikus dolgokkal van felszerelve, akkor beláthatjuk azt, hogy a kik foglalkoznak a katonai kérdésekkel, szeretnének oly feltételt is látni, hogy a javaslat praktikus dolgokat is tartalmazzon. Hiszen ha a katonának csak borjúját veszszük, kérdelem: szükséges-e az, hogy a könnyű mozgást egy ilyen képtelen négyszögletes valami akadályozza? Vajjon nem volna-e célszerűbb,

ha átmennék a praktikusság terére, mint azt a bur háborúból tudjuk. A burok egyszerűen háti zsákokat visznek magukkal. Sok turista van itt a házban. Ki vitt ezek közül magával kirándulásaira kemény borjut? Senki, mert bóröndjét a szolgáljával viteti, maga pedig a hátán az ugynevezett »Rucksack«-ot viszi, a mit könnyen hordoz.

Ez is egy oly feltétel volna, a mely módosításba nagyon szívesen kellene belenyugodni és a miért elismeréssel kellene lenni a t. katonai kormányzatnak; mert ez egy újabb, egy jobb, egy helyesebb irány felé való lépés lenne és a legénységnek nagy könnyebbitését foglalja magában.

Vagy itt van egy másik kérdés. Szükséges-e az, hogy mikor egy-egy ezred, a mely a magyar népből ujonczozás utján soroztatik és katonákból áll, mint egy nagy céltábla, fényes gombokkal...

Holló Lajos: És azokon sasokkal!

Udvarý Ferencz:... a legalkalmasabb, a legfényesebb céltábla legyen? — a mikor ennek célszerűtlenségére a külföldi katonai kormányzatok minden államban rájöttek. Ezen országokban szívesen adják az ujonczokat. Nálunk is így volna az, ha a hadvezetőség a praktikusság terére lépne és szervezetben, ruházkozásban és a »katoná« szó fogalmának belértékére vonatkozólag olyan módosításokat tenne, a melyek megállják helyüket minden körülmények között ugy a békés polgári élet mellett lévő katonai életben, mint künn a terepen.

Kell, hogy még azt is elmondjam, hogy nálunk a katonatisztek mai ruházkozásában tulajdonkép egy feltűnő alakot látunk, a ki annyira feltűnő, hogy mozgását az ellenség már messziről észreveszi. Meglehet, hogy elfordul, a komoly eseteket figyelembe véve, olyan eset is, hogy egy kis chlumi köd száll hegyébe az ilyen csapatnak. Hanem az rendesen a mi kárunk szokott lenni, tudjuk ezt a haditörténelemből.

A mi katonaságunk általános szervezetében, a melyre most az ujonczokat kéri a t. kormány, szerettem volna, ha nem lett volna olyan feltétel is, hogy itt is módosítások, egyszerűsítések történjenek és pedig nemcsak a legénységre vonatkozólag, hanem a tisztai állományban is. És pedig azért, mert a katonatisztek mai rendkívül fényes egyenruhája nagyon sok pénzbe kerül. Innen van az, hogy a katonatisztek a legénységnek nagy kontingensét abszorbeálják az ő tisztai szolgálkban. Ezek a tisztai szolgálk ugyancsak az ujonczozás révén jutnak a hadsereg kötelékébe.

Nem volna-e nagyon érdekes újabb feltétel, ha a hadvezetőség azt mondaná, hogy a jövődben azt a katonát, — mert a tisztai szolgálk épen oly katoná, mint bárki más, — katonának, bajtársnak sorozza, — mert most cseléd, de sok esetben még szárazdajka is, ha mondom kimondaná, hogy e szolgálkat nem ily alakban kívánja, nem ujonczmegajánlás alakjában, hanem igenis kato-

nának kívánja őket. Hogy ez megtörténhessék, az módjában van a katonai kormányzatnak; nem kerülne annyiba sem, mint az ily próbaágyu, hogyha a 16 koronás tisztai szolgálk-váltásig oly összegben ajánlja meg, hogy a katonatisztek tényleg és lényegileg cselédek tarthassanak, cselédek, nem pedig katoná bajtársat, a maguk teljesen egyéni kiszolgálására. *(Igaz! a baloldalon.)*

Szederkényi Nándor: Ez megalázó, mert nem szolgálkat adják az illetőt, hanem katonának. *(Felkiáltások a baloldalon: Hányan vannak?)*

Udvarý Ferencz: Huszonhét ezren!

B. Kaas Ivor: Huszonhétézer tisztai szolgálk és tizenkilenczezer dobos.

Udvarý Ferencz: A mikor az ujonczmegajánlásról és annak feltételeiről van szó, azt hiszem, hogy igen sok önértetes katonának dobanna meg a szíve örömeiben, a mikor azt az újabb feltételt látná, hogy ezek a katonák bajtársak, nem pedig cselédek. Ez fontos szociális szempontból is, de erről most szólni nem szabad, nem is akarom a t. ház türelmét erre vonatkozólag igénybevenni, de a mit bátor voltam előterjeszteni, az, azt hiszem, igazán ide tartozik. A tisztai szolgálkra vonatkozólag még megjegyzem, a mikor ekkora kontingens hiányzik tényleg a kombattáns fegyveres erő keretéből, igen könnyen lehetne ezt pótolni úgy, hogy a hadügyi kormányzat módot keresne erre vonatkozólag oly törvény megalkotásával, vagy nem bánom, miniszteri rendelet megalkotásával is, hogy az a sok ezer meg ezer kenyeret vesztett ember, a ki a katonaságtól hazatér, de állást nem kap, mintegy pótolná az ujonczokat a katonatisztek kiszolgálására vonatkozólag. Szintén meg lehet találni az egyszerű módot arra, hogy ezeknek a — hogy úgy mondjam — katonai szolgálknak — mert nem lenne helyes az a kifejezés, hogy katonai tisztai szolgálk — élelmezésére és ellátására bizonyos egységárt állapítsa meg a katonai kincstár. Természetes dolog, hogy ez is javítaná a helyzetet.

T. képviselőház! Nem akarok több példát felhozni, de kötelességemnek tartottam ezeket a száraz tényeket megmondani, kötelességem volt pedig egyszerűen azért, mert — mint előbb hivatkoztam rá — oly párt tagja vagyok, a mely a hatvanhetes alapon áll, és így tulajdonképen meg kellett volna szavaznom e törvényjavaslatot. De nem szavaztam meg azért, a mint multkori beszédemben kifejtettem, mert itt egy elvi álláspont súlyos megsértését látom, megsértését látom azért, mert itt 187 ujonczczal követelnek többet, mint a mennyit követelni szabad volna, ezt pedig én szó nélkül nem hagyhatom.

Ezeket kívántam röviden megemlíteni. A t. ház türelmét nem veszem tovább igénybe, de kijelentem, hogy a szakaszt nem fogadom el. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Rátkay László jegyző: Okolicsányi László!

Okolicsányi László: T. képviselőház! A törvényjavaslat e szakaszánál nem szándékozom előttem szólott t. képviselőtársamat arra a térre követni, hogy a hadsereg szervezete szellemének bírálatába bocsátkozzam, egyrészt azért, mert habár sok dologban vele egyetértek, némely tekintetben eltérő felfogásom van, másrészt és főképp azért, mert erre más alkalommal lesz mód és azt nem is fogjuk elmulasztani és azt hiszem, hogy általánosságban véleménykülönbség nincs köztünk, hogy az a szellem és irányzat, a mely a hadsereg jelenlegi vezetőségében kifejezésre jut, abban a bajban szenved, hogy a modern kor szellemétől nagyon, de nagyon el van maradva. Én főleg a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslattal szándékozom foglalkozni és pedig egyrészt közjogi szempontból, még egyszer rá kívánván mutatni arra, hogy ebben a szakaszban ismét találkozunk közjogunknak meg nem felelő kifejezésekkel, másrészt lehetőleg röviden reflektálni kívánok néhány felszólalásra, a mely itt a házban, ezen szakasz tárgyalása közben történt, és a melyre vonatkozólag én is bátor leszek nézeteimet kifejteni.

Az a jelenség, hogy lépten-nyomon találkozunk a mi törvényalkotásunkban közjogellenes kifejezésekkel, valóban elszomorító és kétségtelen jele annak, hogy nálunk az az éberség, a mi azelőtt megvolt a magyar törvényhozásban, hogy a közjogi terminológiát mindig a legnagyobb lelkiismeretességgel kezelték, a szavakat törekedtek helyesen megválasztani, a mai időben ugy látszik veszendőben van. *(Igaz! Ugy van! bal-felől.)* Még szomorubb az a tanulság, hogy a terminológiának ez a helytelen irányban való elfajulása, vagyis a helyes közjogi fogalmaktól való eltérés sohasem abban az irányban történt, a mely Magyarország jogainak és alkotmányának fejlesztését az önállóság és függetlenség felé jelentené, hanem mindig az ellenkező irányban, mindig Magyarország hátrányára, mindig magában foglal ez a helytelen közjogi terminológia egy tendenciát az osztrák közjogi felfogáshoz, különösen az osztrák centralisták közjogi felfogásához való közeledésre.

Ebben a szakaszban megint megtalálom a »közös hadsereg« kifejezést. Ezzel a kifejezéssel már a törvényjavaslat címénél találkoztunk. Ott volt szerencsém egy határozati javaslatot is benyújtani, a melyet azonban a t. ház többsége nem fogadott el. Mindazonáltal én ilyen sikerelenség által magamat sem elkedvetleníteni, sem elbátortalanítani nem engedem. *(Helyeslés bal-felől.)* Részemről kijelentem és azt hiszem, hogy ezt elvbarátaim nevében is mondhatom, hogy mi ezentul is, valahányszor ilyen kifejezésekkel találkozunk a törvényjavaslatokban, ezeket soha szó nélkül hagyni nem fogjuk, *(Helyeslés bal-felől.)* ezek ellen tiltakozni fogunk mindig, mert kötelességünknek tartjuk, hogy a közvélemény figyelmét folytonosan ébresztgessük arra, hogy ezen kifejezések helytelenek, ezek mögött

egy magyar nemzeti szempontból elítélendő tendencia áll, és remélem, hogy kitartó munkával előbb-utóbb ki fogjuk irtani ezeket a magyar közélet használatából. *(Helyeslés bal-felől.)*

A »közös hadsereg« kifejezés, a mint multkor kifejtettem, nemcsak azért helytelen és közjogellenes, mert a mi alapvető és alapelveket felállító törvényeinkben nem fordul elő, és csak a törvényhozás kellő figyelmének és éberségének hiányában csempésztetett be, hanem nem helyes azért sem, mert olyant jelent, a mit semmiféle jóra való magyar ember nem fog elismerni. *(Igaz! bal-felől.)* Mindnyájan felháborodtunk, mikor a chlopyi hadiparancsot olvastuk, azon kifejezésen: »közös és egységes, mint a milyen, maradjon hadseregem.« Ha ezen a kifejezésen fel tudtunk háborodni, s ez ellen állást foglalni kötelességünk volt mindnyájunknak és önöknek is a t. túldoldalon, akkor ne essünk ugyanabba a hibába, a melybe estek a chlopyi hadiparancs szerencsétlen megszövegezői. Azt akarják, hogy azok, kik ezt a hadiparancsot megszövegezték, ezután a mi saját szövegezésünkre hivatkozhasanak és azt vághassák fejünkhöz: »Mit kifogásoljátok ti azt, a mit mondtunk, mikor ti ugyanazt mondtátok?« »Közös és egységes«, azt mondja a chlopyi hadiparancs. Egészen logikusan mondja saját szempontjából, mert tényleg, ha közös, akkor egységes is, a közösség fogalmából folyik az egységesség. Csak akkor nincsen egységes hadsereg, ha megtartjuk a 67 : XII. törvény-cikk terminológiáját, ha magyar hadseregről beszélünk, a mely az összes hadsereg alkotó része.

Madarász József: Az egész hadseregnek!

Okolicsányi László: Nem az egésznek, mert egészet nem ismerek, hanem az összes hadseregnek. Az 1867 : XII. t.-cz. egészen helyesen fejezi ki, hogy az összes hadseregnek alkotó része a magyar hadsereg, mert az összes hadsereg azt jelenti, hogy egyrésztől van magyar hadsereg, másrésztől van osztrák hadsereg és ezek együttvéve képezik az összes hadsereget, de semmi esetre sem képeznek egy egészet. A chlopyi hadiparancson felháborodtunk, hogy közösnek és egységesnek állította a hadsereget a mi közjogi felfogásunkkal szemben. A magyar kormány előterjesztésében megint olvassuk ezt az odíózus kifejezést és a magyar képviselőház hajlandó ennek megszavazására.

A másik kifejezés, melylyel szombati beszédében Ugron Gábor részletesen foglalkozott, a »monarchia« kifejezés. Ugron Gábor kifejtette, hogy ezen kifejezésnek milyen értelem tulajdonítható: hogy annak tulajdonítható és bizonyos körök részéről tulajdonítatik is olyan értelem, mint hogyha itt a két állam felett valami felsőbb szuverénitás, felsőbb monarchikus állami hatalom léteznék. A magyar törvényhozásban régebben ez a kifejezés szintén nem fordult elő sehol. Az osztrák császárok az ausztriai császári címnek felvétele után 1804-től kezdve kezdték használni ezt a kifejezést, meg-

jelölésére annak, hogy az ő örökös tartományaik együttvéve egy monarchiát képeznek. Még abban az időben ezzel a monarchiával szemben egészen helyesen ellentétbe állították a külön magyar királyságot.

Igy olvassuk pl. az 1805. évi királyi dekrétum bevezetésében ezt a kifejezést a következő összefüggésben *(olvassa)*: »Percarum regnum nostrum Hungariae ejusque legalis constitutio cum universa monarchia nostra ad plenum securitatis statum poni in eoque conservari possit«. Ugyanezen dekrétumnak bevezetése mondja továbbá *(olvassa)*: »Quia tamen externae securitatis totius monarchiae et percari Hungariae regni hostilia consilia jam propius minari videbantur«. Ezekben az idézetekben mindig a »percarum regnum nostrum Hungariae« és a »monarchia nostra« külön van említve. Így elkülönítve olvassuk az 1827:XXXVIII. törvény-cikkben *(olvassa)*: »Status et ordines probe memores multiplicium servitiorum quae . . . Eidem suae Majestati Regno Hungariae atque universae Monarchiae Austriacae praestitit«, szintén ellentétbe állítva.

Az 1860. évi októberi diploma és az 1861. évi február 26-iki pátens pedig már a monarchiát olyan értelemben használja, hogy abba Magyarország is belefoglaltatott.

Ebbe a terminológiába esik most bele a mi igen t. kormányunk és a t. túloldal akkor, mikor a monarchia kifejezést ugyanabban az értelemben használja, a melyben azt az 1860-iki októberi diploma és az 1861-iki februári pátens használta. Én azt igen jól tudom és fájdalommal elismerem, hogy ez nem valami új jelenség, és nem először találkozunk itt ebben a törvényjavaslatban ezzel a kifejezéssel. Szinte azt hozhatnák fel ellenem, hogy már megszokták ezt a kifejezést használni. Igen, de már csak legyen bennünk annyi hazafias érzékenység és annyi magyar közjogi érzék, hogy, ha azon vesszük magunkat észre, hogy egy ilyen helytelen kifejezést megszoktunk, akkor a saját elhatározásunkból álljunk szembe vele és irtsuk ezt a kifejezést, és többé az ajkunkra ne vegyük. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Épen így bizonyos tendenciával szeretik használni különösen Ausztriában azt a kifejezést Magyarország megjelölésére, hogy: »a magyar korona országai«. Ezzel a kifejezéssel is Ugron Gábor képviselőtársam már tegnapielőtti beszédében bővebben foglalkozott. Nem akarom ismételní azokat, a miket ő elmondott; csak rá akarok mutatni arra, hogy ezt is tendenciózusan szeretik használni, és különösen azért, mert van az osztrákoknak egy kifejezésük, a melylyel az ő általuk képzelt nagy birodalmi egységnek egyes alkotó részeit szeretik megjelölni, és ez a Kronland kifejezés. Azért használják ezt a kifejezést: Länder der Stefanskrona, hogy ez a kifejezés csendesesen, alig észrevehetőleg használtatván, Magyarországból előbb-utóbb

épen olyan Kronlandot csináljanak, mint a minők az ő többi tartományaik.

A mikor mi észre vesszük, t. ház, azt, hogy ilyen helytelen közjogi terminológia kezd nálunk lábrakapni, még pedig annyira, hogy tudományos körök foglalkoznak ezzel a kérdéssel — így pl. a magyar jogász-egyletben is szóvá tétett ez a dolog és ott egy igen érdekes eszmecsere tárgyát képezte a mult év október havában — akkor azt hiszem, mindnyájunknak lelkiismereti kötelessége, hogy ennek ilyen irányban való továbbfejlesztését megakadályozzuk. Mert hiszen látszik, hogy az egész dolognak nincsen más tendenciája, mint az, hogy egyenkint eltüntessenek és elsikkasztassanak a mi közjogunkból, megzavarjanak és homályossá tegyenek bizonyos fogalmakat, a melyekhez pedig alkotmányunk, alkotmányos hagyományaink és történelmünk értelmében ragaszkodnunk kell. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ne engedjék meg, t. képviselőház, hogy a magyar szent koronának egyes gyöngyeit mi magunk lazítsuk meg, mikor látják, hogy ott leselkedik rájuk folyton az ádáz ellenség, a mely csak azt várja, hogy ha meglazultak ezek a gyöngyök, hogy ő azokat egyenkint elkapkodhassa. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

T. képviselőház! Ennek a szakasznak helytelen közjogi terminológiája is egyik indokát képezi annak, hogy azt el ne fogadjam. De nem fogadon el azért sem, mert tökéletesen igaza van Ugron Gábor t. képviselőtársamnak, hogy az a legelemibb szintakszis követelményeivel olyan ellentétben áll, hogy ilyen szövegezésért egy ötödik osztályu gimnazistát meg kellene buktatni. Ha ezt a §-t egy magyarul értő embernek fel méltóztatnak olvasni, az nem ért az egészből semmit. Nem tudom, mire jó egy olyan törvényes rendelkezés, a melyet elemeire kell bonczolgatni, hogy megérthető legyen, mikor ugyanazt a törvényt világosan, egészen magyarul, érthetően és félremagyarázhatatlanul meg lehet szövegezni. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Egy szerencsétlen gyakorlatnak tartom azt is, hogy minden újabb törvényalkotásban folytonos hivatkozások történnek az előbbeni törvények egész tömegére. Mire való pl. azt mondani, hogy az unjonclétszám megállapítása és fentartása a véderőről szóló 1889-ik évi VI. törvénycikk 14. §-ának első bekezdése alapján történt? Hivatkozás van azután az 1890-ik év óta hozott törvényekre, az 1902-ik évi I-ső törvénycikkre, később pedig »az 1889-ik évi VI. törvénycikk 14. §-ában foglalt összes egyéb feltételeknek és korlátozásoknak érvénybenhagyására.« Ha ki-mondjuk, hogy az unjonclétszám összesen 103.100 főben állapittatik meg, mindenki fogja tudni, hogy ez az 1889. évi VI. törvénycikk 14. §-a és az 1890 ik év óta hozott külön törvények alapján történt. Egészen természetes az is, hogy az 1889-ik évi VI. törvénycikk 14-ik §-ában foglalt összes egyéb feltételek és korlátozások,

miután megváltoztatva nem lettek, érvényben maradnak.

Én tehát azt hiszem, hogy ennek a §-nak teljes értelmét és tartalmát ki lehet fejezni egy rövid mondatban, világosan, félremagyarázhatlanul, a nélkül, hogy ez a sok mindenféle ideoda hivatkozás történnék és a nélkül, hogy ezek a közjogilag helytelen kifejezések abban a szakaszban helyt foglalnának. A magam részéről megkísérlettem ezt a szakaszt ilyen irányban megkísérteni, és ennek az elfogadását leszek bátor a t. háznak indítványozni. Így szól *(olvassa)*:

»Az összes hadsereg és haditengerészet kiegészítésére szükséges egy évi ujonczjutalék Ausztria és Magyarország két államára nézve együtt 103.100 főben, a magyar királyi honvédség kiegészítésére szükséges egy évi ujonczjutalék 12.500 főben állapítatik meg az 1903-dik évre. Az itt magállapított ujonczjutalékból az összes hadsereg kiegészítő részét képező magyar hadsereg részére az 1903. évre Magyarország által 44.076 ujoncz állítandó ki.

Azt hiszem, hogy ez a szövegezés, a melyet elfogadásra vagyok bátor ajánlani, minden félreértést kizár és magában foglalja változatlanul mindazt, a mi az eredeti szakaszban benfoglaltatik. Belevettem még azt is, a mit a magam részéről nem tartok egészen helyesnek, csak azért, hogy az eredeti törvényjavaslat értelmétől ne legyen eltérés és hogy senki, a ki az eredeti törvényjavaslat 1-ső §-át hajlandó volna elfogadni, az én ellenindítványom ellen ne hozhassa fel azt az argumentumot, hogy abban valami más foglaltatik, mint a törvényjavaslat 1-ső §-ában. *(Helyeslés balfelől.)*

T. képviselőház! Legyen szabad még röviden, rátérnem egynéhány felszólalásra, a mely ezen szakasz tárgyalása közben itt a házban elhangzott. Azt hiszem, hogy miután ezen felszólalások az első §. tárgyalása közben történtek, nekem szintén jogom van ezekre egész röviden reflektálni, mert hiszen más alkalommal nem tehetem. Tisztázni akartak e szakasznál egy kérdést, a melyet nézetem szerint nem tisztáztak és azért ezt én fogom megkísérteni. Értem azt a felszólalást, a melyet Polónyi Géza képviselő ur, e szakasz tárgyalásának kezdetén, január 3-án mondott és a melyben ő annak a határozati javaslatnak értékét törekedett kimutatni, mely az ő előadásuk szerint Kossuth Ferencz képviselő ur és pártja közt egyfelől, másfelől pedig a miniszterelnök ur között létrejött megállapodás eredménye volt. Azt hiszem, senki sem fogja kétségbe vonni, hogy ennek a megállapodásnak eredményéhez és értékéhez nemcsak a t. szerződő feleknek van joguk hozzászólani, hanem joga van a ház, sőt a nemzet minden tagjának. Mert a mennyiben az a megállapodás csakugyan vívmány, úgy az édes mindnyájunk vívmánya, ha pedig arról kellene meggyőződünk, hogy a szerződő felek között félreértések voltak vagy vannak és hogy az

egyik szerződő fél megtévedt vagy megtévesztetett, nem akarom azt mondani, a mit Szederkényi t. képviselőtársam mondott, hogy megcsalott, hanem igenis, hogy csalódott: hát ez a csalódás nemcsak az ő csalódásuk, hanem mindnyájuknak és az egész országnak csalódása.

Két ellentétes felfogás közt a kiegyenlítés épen abban áll, hogy vagy az egyik, vagy a másik fél az ő felfogását alárendeli a másik félnek, vagy pedig mindegyik fél enged valamit az ő felfogásából, és így közös megállapodásra jutnak. Azokból a fejtegetésekből, a melyeket itt Polónyi Géza képviselő urtól és a miniszterelnök urtól hallottunk, nekem az a meggyőződés, hogy ilyen megállapodás közöttük létre nem jött. Mert Polónyi Géza képviselő urnak semmi kifogása az ellen, hogy a miniszterelnök ur másként magyarázza azt a szöveget, és a miniszterelnök urnak szintén nincsen kifogása az ellen, hogy Polónyi Géza képviselő ur miként magyarázza ezt a határozati javaslatot.

Mi körül forog a kérdés? Polónyi Géza képviselő ur azt mondja, hogy ebben a ma már képviselőházi határozatban benne van egy közjogi aktus, a mely a chlopyi hadiparancscsal szemben megállapítja azt, hogy az a felfogás, mintha itt a vezérleti és vezényleti nyelv felett való rendelkezési jog bármikor és valaha kizárólagos felségjog gyanánt kezeltetett volna, közjogunk értelmében teljesen helytelen. Tehát Polónyi Géza képviselő ur ezt a határozatot a chlopyi hadiparancscsal állítja szembe.

A miniszterelnök ur pedig azt mondja *(olvassa)*: »Az ellen azután tiltakoznom kellene, hogy ebből a határozati javaslatból több magyaráztassék ki, mint a mennyi annak világos tartalma szerint benne van, mindenekelőtt épen ebben a kérdésben nem látok és nem láthatok polemiciát a chlopyi hadiparancs kifejezései ellen.« Már itt látom közöttük a teljesen divergens felfogást. De azt mondja Polónyi Géza képviselő ur: hogyha ennek a határozati javaslatnak elfogadása után valaki azt állítaná, hogy ő Felségének joga van a hadsereg nyelvét meghatározni, vagy hogy az ő szavait idézzem *(olvassa)*: »a ki nekem azt akarja bizonyítani, hogy a német vezérleti nyelv törvényhozási uton a Felségre ruházott jog, annak bizonyítani kell a magyar történelem tanúságával, mikor járult hozzá a nemzet törvényhozása, a képviselőház, illetőleg az országgyűlés, egy olyan törvényhez, a melyben lemondva a magyar vezényleti nyelvről, a német vezényleti nyelvet törvényes nyelvnékk fogadta volna el, hanem arról, mikor rendelkez-

Ennek a kérdésnek ilyen módon való feltevésével tökéletesen el van a dolog tolvá a maga tulajdonképeni helyéről. Mert nem arról van szó, hogy mikor járult hozzá a nemzet törvényhozása olyan törvényhez, a melyben lemondott volna a magyar vezényleti nyelvről és a német vezényleti nyelvet törvényes nyelvnékk fogadta volna el, hanem arról, mikor rendelkez-

zett akként a törvényhozás, hogy a hadsereg nyelvének meghatározását ő Felségére bízta volna? (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) Erről van szó és kizárólag e körül folyt az egész vita a chlopyi hadiparancs megjelenése óta és ezt a vitát kellett eldönteni; ennek a vitának eldöntését pedig nem eredményezte ez a határozati javaslat. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*)

De nemcsak hogy nem eredményezte, hanem az én nézetem szerint rosszabb és ránk nézve kedvezőtlenebb irányban magyarázta, (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) mert a chlopy-i hadiparancs megjelenése után történt, hogy a szabadelvű párt elfogadta és programjába felvette azt a bizonyos nyolczadik pontot, a melyet a megállapodások értelmében itt a házban soha szankcionálni nem fognak. Ebben a nyolczadik pontban az van mondva, hogy (*olvassa*): »a királynak jogában áll a hadsereg szolgálati nyelvét az 1867: XII. t.-cz. 11. §-ában elismert alkotmányos fejedelmi jogai alapján meghatározni.« Ebben a pontban tehát a szabadelvű párt állást foglalt a mellett, a mi a vitáknak főkérdése volt: hogy az 1867: XII. t.-cz. ben foglalt jogositvány vonatkozik-e a nyelv meghatározására, vagy nem. Mert hiszen a felett, hogy az 1867: XII. t.-cz. 11. §-ába ő Felségének a hadügy körébe tartozó alkotmányos fejedelmi jogai folytán ő Felsége által intézendőnek ismeri el azt, a mi a hadseregnek vezérletére, vezényletére és belsejére vonatkozik, a felett közöttünk soha kétség vagy nézeteltérés nem volt. A nézeteltérés a körül forgott, hogy ezen vezérletre, vezényletre és belsejére vonatkozó jogban befoglaltatik-e a nyelvre vonatkozó jog, a nyelv meghatározására vonatkozó jog; lehet-e helye olyan fel fogásnak, mely szerint magyar alkotmányos király más nyelvet rendeljen el vagy tűrjön meg vezérleti és szolgálati nyelvül, mint a magyar állam nyelvét. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*)

E kérdés körül forgott a vita, e tekintetben volt nézeteltérés, ezt a kérdést kellett tehát megoldani. Már most a határozati javaslat mit mond? Azt mondja: »minden jognak, és így a védszervezetben a vezérleti és vezényleti nyelvre vonatkozó jognak is, forrása a törvényhozásban kifejezésre jutó nemzeti akarat.«

Hiszzen, t. képviselőház, kétségtelen, hogy itten ő Felségének a vezérleti és vezényleti nyelvre vonatkozó azon jogáról van szó, a mely az 1867: XII. t.-cz. 11. §-án alapszik; t. barátaink: Kossuth Ferencz és az ő pártja határozati javaslata szerint ebben a jogban a nyelvre vonatkozó jog is befoglaltatik. Ha ez a kifejezés: »a nyelvre vonatkozó jog« nem lett volna benn abban a határozati javaslatban, akkor nekem az ellen a határozati javaslat ellen nem volna kifogásom, mert az akkor egy közjogi aksiomát fejezett volna ki, a melyet minden másodéves jogászyereknek tudnia kell; de épen ez a ki-

fejezés: »a nyelvre vonatkozó jog is a nemzetnek a törvényhozásban kifejezésre jutó akaratán alapszik«, az a kifejezés, a melyet — azt hiszem — sem Polónyi Géza, sem Kossuth Ferencz, sem azon az oldalon ülő egyetlen képviselőtársam sem akceptálhat soha, pedig ezt még rájuk fogják egyszer olvasni, és akkor nem fognak protestálhatni ellene.

Hogy világosan ez volt a tendenciája a miniszterelnök urnak, azt ő maga elárulja január 3-án tartott beszédében, a mikor azt mondja, hogy ő most ennek a vitásába nem megy bele; ha rákerül a sor, nagyon szívesen veszi fel az eszmecserét és majd akkor — mondja a miniszterelnök ur — (*olvassa*): »leszünk szerencsések megkísérleni — és azt hiszem, sikerrel — annak bebizonyítását, hogy igenis a törvényhozásban megnyilatkozott magyar nemzeti akarat folyamánya az, hogy ő Felségének a hadsereg körüli alkotmányos fejedelmi jogai kiterjednek arra is, hogy a közös hadsereg vezérleti és szolgálati nyelvét ő állapíthassa meg.«

Azt mondja tehát a miniszterelnök ur, hogy azt sikerrel fogja bebizonyítani; igen, mert azt fogja mondani azoknak, a kik majd felszólalnak ellene erről az oldalról, hogy ti magatok akartátok ezt; ez a ti határozati javaslatotok, a mely ellen a miniszterelnöknek természetesen nem lehetett kifogása.

Ebben a megállapodásban és az annak eredményét képező határozati javaslatban tehát, t. ház, én nemcsak hogy eredményt, nemcsak hogy vívmányt nem látok, de egy olyan rosszabbodást látok, a melyet mindenáron szeretnék megreparálni. Én azt hiszem, minél jobban fognak gondolkodni felette t. képviselőtársaink ezen az oldalon, annál inkább fel fog ébredni bennük is azon köteleesség érzete, hogy ezt meg kell reparálni, mert ez a határozati javaslat egy rosszabb irányban való fejlesztésre, egy rosszabb irányban való magyarázatra adhat okot. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*)

Az az egy a szerencse, hogy ez a határozati javaslat a kérdést — a mint a miniszterelnök ur mondta — véglegesen el nem döntötte. Hála Istennek, hogy véglegesen el nem döntötte; nem is lehetett volna, mert egy létező, érvényes, szentesített törvénnyel szemben ennek a határozati javaslatnak hatálya ugy sincs. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) Az egyetlen megnyugtató ebben a határozatban az, hogy nagy jelentőséget és hatályt nem lehet neki tulajdonítani. (*Élénk helyeslés és éljenzés a baloldalon.*)

Rátkay László jegyző: Lovászy Márton.

Lovászy Márton: T. képviselőház! A most folyó vitából és a most folyó küzdelemből én csupán két momentumot, két tanúságot, két eredményt akarok megrögzíteni. Teszem ezt azért, mert e két momentum egybevetése engem egy bizonyos konkluzióra vezet, a melynek kapcsán a tárgyalás alatt lévő szakasz ellenében

ellenindítványt szándékozom benyújtani és ennélfogva azt hiszem, hogy az igen t. képviselőház meg fogja engedni azt, hogy ezt az ellenindítványt azokkal az érvekkel, indokkal és azzal az eszmemenettel indokoljam meg, a melyet annak indokolására a leghelyesebbnek tartok.

Az egyik momentum, a melyet én kiemelni szándékozom, az, hogy a mikor a t. túloldal, most már egész láthatóan és világosan elhagyta a 67-es alapot, elhagyta pedig azért, mert már azt a nomenklaturát is, mely a 67-es törvényekhez fűződik, számüzi azon alkotásokból, a melyek itt a törvényhozás termében létrejönnek és így, mikor az egész ország előtt világosan áll, hogy az a párt, mely magát 67-es alapon állónak mondja, ezt az alapot immár teljesen elhagyta és egy harmadik, eddig még ismeretlen és névvel nem bíró alapra tért át, akkor mit látunk? Azt, hogy a mikor erről az oldalról kísérletek történnek arra nézve, hogy a t. túloldalt, a kormánypartot és magát a kormányt visszavezessük arra az alapra, kísérletek történnek arra, hogy a helytelen, közjogba ütköző nomenklatura helyett a magyar álláspontnak, a magyar közjogi alapnak megfelelő helyes nomenklatura alkalmaztassék: akkor a t. túloldal, élén a kormányval, mereven elzárkózik ezen jóhiszemű és jóindultu kísérletek és törekvések elől.

Hiszen mi, a kik 48-as alapon állunk, ebben a vitában, látva ezeket a hibákat, látva a lejtőn való lecsuszást, a küzdelem fojlamán elhagytuk ezt az alapot és arra az álláspontra állottunk, a melyet állítólag önök foglalnak el. Mikor egy ellenzéki párt ily nagy áldozatot hoz, mikor jóakaratot és közeledést tanusít, a mikor, mint a czimvitánál láttuk, az átalunk benyújtott határozati javaslatok egész sorozatában ugyszólván lépésről-lépésre közeledtünk az önök álláspontjához azért, hogy a mennyit csak bírunk, a magyar helyes közjogi álláspont számára megmentsünk, akkor a nélkül, hogy érveink, állításaink megczáfolása még csak meg is kíséreltetett volna, azt látjuk, hogy hiába minden beszéd, hiába minden igyekezet, minden jóakarot és minden jóhiszeműség, mert szuverén göggel, szuverén megvetéssel térnek napirendre azok felett az igen fontos dolgok felett, melyeket mi felhoztunk. Sokat panaszkodnak önök, hogy ez a parlamentárizmus beteg. Hiszen ha beteg ez a parlamentárizmus, annak erendőd oka semmi egyéb, mint épen a kormányon lévő pártnak és magának a kormánynak hosszú időn át tanusított magatartása, az a merev elzárkózása, a mely czáfolatlanul hagyja az ellenzéki oldalról elhangzott érveket és beszédeket, de azokat egyszerűen leszavazza.

Én azt kérdelem: miért nem állott itt fel a t. miniszterelnök ur, vagy a honvédelmi miniszter ur, vagy a t. kormánypártnak bármelyik tagja és vagy megczáfolta volna érveinket, vagy

kimutatta volna hamis voltát annak, mikor mi itt a törvénykönyvet felütöttük és annak kifejezéseire utaltunk; vagy pedig ha ezt nem tette, kereste volna a meggyőző pontot, kereste volna az egymás megórtására és az ellentétek kiegyenlítésére alkalmas pontot. (*Ugy van! balféll.*) A kormánynak és pártjának ez a merev magatartása, a mely azzal a franczia közmondással tart: »Vous parlez, messieurs, nous voterons«: csak beszéljenek uraim, mi majd szavazunk«, — idézte fel a parlamentárizmusnak mai betegsége; de igazolja is a mi mostani küzdelmünket, igazolja azt, hogy minekünk még ma sincs okunk és jogunk eltérni azon bizonyos extrém eszközök alkalmazásától, melyek a t. túloldal és a t. kormány magatartása folytán egyedül lehetségesek, és egyedül képesek a mai parlamenti viszonyok között eredmények elérésére.

A másik momentum, a melyre én itt ráutalni akarok és a melyet kiemelni igyekszem és a melyből meggyőződés szerint fontos tanulságok vonhatók le, az, hogy a kormány nem akarja felismerni azt a tényt, hogy a nemzetnek az áldozatkészsége a véderő iránt annak mostani szervezetében teljesen kiapadt. Azt mondják ott, hogy ez sulyos baj. Sulyos baj mindenesetre, — mi is elismerjük és hangoztatjuk — mert nem válhatik egy országnak, nem válhatik egy nemzetnek előnyére, hogyha annak a nemzetnek lelkében az áldozatkészség állami biztonságának, véderejének fentartása és fejlesztése iránt nincs meg. De ezen a sulyos bajon nem segítünk azzal, hogyha a tényt magát tagadásba vesszük, ha azt felismerni nem akarjuk. És habár az a tény az itt már egy év óta folyó harcokban megnyilatkozott, a kormány mégis ujonczlétszámemeléssel és ujonczmegállapítással és ujonczmegajánlási törvényekkel jön elő, a nélkül, hogy a bajnak gyökeréig menne és a bajnak gyökerét igyekeznék orvosolni.

Én azt hiszem, hogy ezt a sulyos bajt, a melyet mi is sulyosnak ismerünk el, a kormány által követett uton megorvosolni, meggyógyítani nem lehet.

Hiszen miféle eszközöket láttunk itt az alatt a körülbelül két hónap alatt, a mióta a t. kormány az ügyeket vezeti? Változatos eszközöket vett igénybe a t. kormány. Megpróbálta erőszakkal, megpróbálta oly egyezkedésekkel, a melyek a dolog lényegére ki nem terjedtek, megpróbálta az elkedvetlenítés fegyverének alkalmazásával, de tagadhatatlan eredményül jelentkezik ma is, hogy a megnyugvás, a mely szükséges volna a parlamenti és közéleti állapotok szanalásához, nincsen meg sem itt a képviselőházban, sem az ország közvéleményében. Sőt tovább megyek, és azt állítom, hogy nincs meg még abban a nagy ellenzéki pártban sem, a mely látszólag, formailag a t. kormányval a küzdelem módjának megváltoztatására nézve megegyezett, és a mely, a mint látjuk, ma azt a küzdelmet az eddigi

fegyverekkel nem folytatja. Nincs meg a megnyugvás, mert az a nagy párt nem azért vitézt oda, hogy a rendkívüli eszközökkel folytatott küzdelmet abbahagyja, mintha vágyainak, aspirációinak, a nemzeti követelmények kielégítésében, a melyre nézve a közvélemény megnyilatkozott, az általa kívánt mértéket elérte volna. Annak az elhatározásnak az indokait miben találjuk? A reményvesztettségben, az elcsüggedésben, a lemondásban, a halasztásban. Nos, t. képviselőház, ezek nem oly indokok, a melyek hosszas időre és állandóan tudnák biztosítani a parlamenti békét, nem oly indokok, melyek a két párt között a rendkívüli harc mellőzését hosszú időre lehetségessé tennék. *(Igaz! a baloldalon.)* Azt hiszem, hogy itt a hamu alatt lappang a parázs, és közállapotainkban nagyon sok alkalom van arra, hogy a hamu alatt lapangó parázs lágra lobbanjon, és az a harc, a melynek befejezését mindnyájan szívünkben óhajtjuk, ismét új erővel lobogjon. *(Igaz! a baloldalon.)*

En, t. képviselőház, a tárgyalás alatt levő első szakasz ellenében, a mint mondtam, ellenindítványt adok be. Magam is elismerem, hogy az nem olyan, a mely a bajokat gyökeresen orvosolná. Az ellenindítványt, a melyet, hangsúlyozom, tisztán a magam nevében leszek bátor betérjeszteni, úgy fogom fel, hogy az csupán megjelölése akar lenni annak a térnek, a hol azok az ellentétes nagy szempontok, a melyek több mint egy éve a maguk nagy küzdelmét megvívják, találkozhatnak és kiegyenlítődést nyerhetnek. Csupán csak rá akarok mutatni az orvoslás útjára, rá akarok mutatni, hogy van egy tér, a hol a nemzet áldozatkészsége még nem hamvadt el, de melyen azok a hatalmi igények is, a melyek a nemzet biztonságával, fegyveres ereje hatalmának szempontjaival összefüggnek, kielégítést nyerhetnek.

Azt látjuk, hogy a nemzet törekszik a maga szempontjait, nemzeti nagy érdekeit a véderő keretében megvalósítani. Ezzel szemben a kormány — meg vagyok győződve róla, hogy hatásos bécsi befolyás alatt — odatörekszik, hogy a véderőt, a nemzet biztonságának és az állam védelmének eszközeit fejleszse, gyarapítsa, erősítse, extenzíve és intenzíve emelje. Azt látjuk továbbá, t. ház, hogy sem a kormány, sem annak pártja, sem a közéletnek irányadó faktora nem találta meg az utat és eszközöket, a melyekkel e két nagy szempontot kielégíteni lehet. Hiszen most is, mikor ezen küzdelem folyamán megérett a nemzeti vívmányok kérdése, mikor tehát úgy látszott, mintha a nemzet csakugyan rálépne a kibontakozás egyedüli útjára, és mikor ennél fogva minden irányadó faktornak ezt a proccesszust siettetni kellett volna, mikor felismertük azt, hogy csak úgy lehet nekünk hatalmas és nagy véderőnk, ha azt nemzeti irányban minél gyorsabban és tökéletesebben átalakítjuk: akkor elénk jött a t.

kormány, és a helyett, hogy maga is hozzájárult volna ezen cél előmozdításához, a helyett, hogy megkereste volna minél bőségebben annak eszközeit és minél bőségebben fogantba vette volna azokat, még azon programmból is kivett egy részt és világosan elárulta azt a tendenciát, hogy nem siettetni, hanem akadályozni akarja ezt a proccesszust.

Ezzel szemben — mondom, — rá akarok mutatni azon térre, a hol ezekkel a kérdésekkel megküzdeni lehet, és a nélkül, hogy lemondanék azon törekvésről, hogy abban a szervezetben is, melyet önök elég helytelenül közös hadseregnek neveznek, a nemzeti szempontokat a legteljesebb mértékben érvényesítsük, arra akarom kérni ellenindítványomban a t. házat, fordítsa figyelmét arra a hadiszervezetre, a melyet ma nemzeti jellegűnek ismerünk és a mely egyes fogyatkozásai és hiányai dacára is minden magyar embernek szívéhez van növe, és ez a honvédség.

Hogy a kormányzat körében létszámemelési törekvések vannak, az kétségtelen és el nem vitatható. Azzal, hogy a múlt évben ennek a nagy harcnak a folyamán ez az ellenzék és vele együtt a nemzet visszaverte ezen létszámemelési törekvéseket, ezzel ezt a kérdést elintézettnek nem tekintem, mert meg vagyok győződve, hogy a kormány, a mint teheti, a legelső alkalmat, a legelső percet, melyet alkalmasnak vél, fel fogja használni célja elérésére, hogy ezen létszámemelési törekvésekkel újból elődjön.

Mikor a múlt évben ezen létszámemelési javaslatokat a t. ház elé hozta, akkor az én meggyőződésem szerint egy nagy hibát követett el, mikor a közös hadsereg és a honvédség részére kért egyaránt létszámelést és összekapcsolta ezt a két javaslatot, t. i. a közös hadsereg létszámemelésének javaslatát a honvédség létszámemelési javaslatával, és meg sem kísérelte azt, vajjon nem lehet-e ezt a két kérdést egymástól elválasztva megoldani. Így történt az, hogy az alatt az egész harc alatt, a mely lefolyt, az a szerény létszámemelési kísérlet, melyet a kormány a honvédség részére kért, az a 3000 főnyi létszámemelés, ebben a képviselőházban, habár teljes egy évig folyt a vita, tulajdonképp meg sem vitattatott.

En ezektől a szempontoktól vezetettve egy indítványt vagyok bátor tisztán a magam nevében betérjeszteni, a melynek célja az, hogy ez a két kérdés egymástól elválasztassék és melynek célja kimutatni, hogy van egy tér, hol a nemzet áldozatkészsége még igénybevehető, hol nincs helye a közjogi vitáknak, hol a felségjogról, nyelvkérdésről vitatkozni nem kell és nem kell attól tartani, hogy ezen tisztán politikai kérdések megzavarják a kérdést magát és elvonják annak tisztázását. Indítványom, a melyet a magam nevében terjesztek elő, oda terjed, hogy azt a létszámemelést, a melyet a múlt évben a t. kormány a honvédség részére kért,

ezen törvényjavaslat megalkotása keretében szavazza meg a t. ház.

Ennélfogva indítványom így hangzik: »A törvényjavaslat első szakaszának első bekezdése helyett tétessék: A véderőről szóló 1889-dik évi VI. t. cz. 14. §-ának első bekezdésében foglalt azon rendelkezés, mely a közös hadsereg és haditengerészet fentartására szükséges évi ujonczjutalékot Ausztriára és Magyarországra nézve 103.100 főben állapítja meg, az 1889-dik évi VI. t. cz. 14. §-ában foglalt összes többi feltételeknek és korlátozásoknak érvényben hagyásával az 1903-dik évre kiterjesztetik, illetőleg fentartatik; ellenben az ugyanezen szakasz 5. bekezdésében, valamint az azzal megegyező és a honvédségről szóló 1890-dik évi V. t. cz. 3-dik §-ában foglalt azon rendelkezés, a mely a magyar honvédség fentartására szükséges évenkénti ujonczjutalékot 12.500 főben állapította meg, akként változtatatik meg, hogy a magyar honvédség évi ujonczjutaléka az 1903-dik évre 15.500 főben állapittatik meg.« *(Helyeslés a baloldalon.)*

T. képviselőház! Én bizom abban, hogy ellenindítványomat a t. honvédelmi miniszter ur el fogja fogadni, mert nem tételezem fel azt, hogy ő, a ki a honvéd főparancsnokság mellett a magyar honvédség legfőbb vezetője, elzárkóznék az elől, ha itt mód és alkalom nyitatik neki a magyar honvédség továbbfejlesztésére. Bizom abban is, nem veszítem el egészen a reményemet, hogy ezt az indítványt a t. túoldal is el fogja fogadni, mert én igen jól ismerem, hogy a t. túoldalnak lelkében is éljenek az a törekvés, hogy a véderőnek azt a részét, a melyet teljesen és osztatlanul a magunkénak vallhatunk, a melyhez a nemzet igen nagy reményeket fűz, a mely, a mint mondtam, valamennyiünknek szívéhez van nőve és a melynek továbbfejlesztéséhez nagy állami és nemzeti érdekeink hozzá vannak fűzve, hogyha mód és alkalom nyujtatik, ezt a hadszervezetet erősítse és gyámolítsa.

Azt sem tételezem fel, hogy ez az ellenindítvány a katonai köröknél nagy ellenzésre találna, mert hiszen, a mint mondtam, a létszámemelési törekvések ma is élnek, és miért ne ragadná meg a katonai hatalom azt az alkalmat, a mikor mód nyílik a véderőnek legalább egy részében a véderő erősítéséhez, gyarapításához hozzájárulni.

De különöscn fontosnak tartom azt a szempontot, a mely tulajdonképen kiindulási pontjául szolgált a létszámemelési törekvéseknek. Emlékezzünk még valamennyien azokra a dolgokra, a melyek ezelőtt talán két esztendővel a delegációban történtek. Ott pattant ki tulajdonképen a létszámemelésnek első csirája, és ott hangoztatta a mostani igen t. miniszterelnök ur, a ki akkor még egyszerű delegátus volt, azt, hogy mennyire szükséges a véderőnek fejlesztése és mennyire hátramaradtunk e tekintetben. De

ott fejtette ki a katonai kormányzat is azokat a technikai okokat, a melyek őt az ujonczlétszám gyarapítására indították. A hadvezetőség előadta, hogy a mi véderőnknek tűzértsége nagyon hiányos. Hogy ebben a tekintetben elmaradtunk a többi hatalmaktól, hogy itt okvetlenül kell tenni valamit, ha nem akarjuk azt, hogy a legközelebbi alkalommal a mi hadseregünk épen ezen fontos fegyvernem, a tűzértségek tekintetében a többi hadseregekkel szemben inferoritásban maradjon. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

Rámutattam beszédem folyamán arra, hogy azok között az okok között, a melyek engem ez ellenindítvány benyújtására birtak, leginkább az a törekvés vezetett, miként lehetne összeegyeztetni a nemzet és az állam biztonságának szempontjait a nemzet szempontjaival. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* A mikor tűzértségünk hiányait érezzük és azt az illetékes faktorok is hangoztatják, miért zárkózunk mi el az elől a tény elől, hogy e nemzetnek régi vágya, a melyet az ellenzéki padokról sokszor hangoztattak, hogy a mi nemzeti véderőnk, a honvédség is látaassék el tűzértséggel és műszaki csapatokkal?

Hiszem, t. képviselőház, ha mi erre a térre lépünk, ha itt a honvédség keretében törekednénk erre, a melynek hitem és meggyőződéseim szerint a nemzet és annak képvisellete nagy áldozatkészséggel szavazná meg a szükséges összegeket arra, hogy a haderőnek tisztán nemzeti részében egy jó, egy helyes, megfelelő tűzértségi szervezet létesíttessék, akkor, meg vagyok győződve, t. képviselőház, ez által feleslegessé tennők legalább is egy részét azon tűzértségi reformoknak, melyeket a hadvezetőség hangoztatott, mint a közös hadsereg keretében szükségeseket. *(Helyeslések a szélsőbaloldalon.)* Ha mi, t. képviselőház, erre az utra lépünk, akkor igenis megtalálhatjuk esetleg a kibontakozásnak, még pedig nem az ideiglenes kibontakozásnak az útját, a melynek összes eredménye mi lehet egyéb, mint az, hogy egy törvényjavaslat végre nagy akadályok közepett hónapokig, egy félévig, háromnegyedévig tartó küzdelem és vesződség után végre-valahára megszakittatik és a véderő számára az egy évi ujonczjutalék biztosittatik. Mert én azt hiszem, t. ház, ez nem olyan nagy eredmény, a melyben egy kormány és annak nagy pártja, a mely azt hirdeti, hogy ő van hivatva az országnak politikai vezetésére, kielégítést találhatna. *(Helyeslések a szélsőbaloldalon.)* Ha a kibontakozásra törekszünk, ha arra törekszünk, hogy konszolidált viszonyokat teremtsünk ebben a parlamentben, akkor ilyen eredményekkel meg nem elégedhetünk.

Már pedig, t. képviselőház, ma hogyan áll a dolog? A kormány és az őt követő pártcsoport *(Helyeslések a szélsőbaloldalon.)* — mert csak akkép mondhatom helyesen — a kormány és az ő körülötte sereglő pártcsoport ma egész ambícióját, tevékenységét és erejét arra for-

ditja, hogy egy hitvány, sablonszerű, évről-évre előforduló ujonczlétszám-megállapítási vagy megajánlási törvényjavaslat szavaztassék meg. Én azt hiszem, t. ház, hogy ez nem méltó ambíció Magyarország kormányához és nem méltó ahhoz a párthoz sem, a mely magát az ország többségének és többsége képviselőjének hirdeti. Hanem igenis be kell látnia annak a kormánynak, annak a pártnak, hogy bizonyos állandó, buzgó, jóakaratu törekvésre van szükség, hogy a viszonyok és állapotok konszolidálódjanak. És mit látunk, t. képviselőház? Vissza kell térnem arra, a mire beszédem elején rámutattam: látunk a t. kormány és pártja részéről merev elzárkózást, *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* látunk egy rideg, szívós törekvést, de nem látuk azt, hogy az ellenzék részéről hangoztatott kívánságokkal szemben akár a megcáfolás, akár a meggyőződés, akár a kiegyenlítés iránti törekvés nyilvánult volna meg. *(Helyeslések a szélsőbaloldalon.)* De én nem tartom a helyzetet reménytelennek, nem tartom lehetetlennek, hogy a kibontakozás módjait megtaláljuk, csak hogy makacssággal szemben mást mint makacsságot, merev ellenállással szemben mást mint merev ellentállást, mi sem alkalmazhatunk. *(Helyeslések a szélsőbaloldalon.)*

De, t. képviselőház, helytelen és elhibázott politikának tartom a legerősebb párt és a legerősebb kormány részéről is az ellenséget, bármiely kicsiny is legyen az, semmibe venni; különösen helytelennek tartom ezt a mi viszonyaink között, a mikor ez a kicsire lefogyott ellenzék olyan eszmékért küzd, a melyeket osztatlanul magáénak vall az egész nemzet. *(Helyeslés balfelől.)* Felállítani itt a parlamentben holmi mechanikai műveletek alapján a quantitáé negligible elméletét, ez nem olyan eljárás, a melylyel a parlamentnek és a magyar közéletnek bajait szanálni lehetne! *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Én remélem, hogy e küzdelem folyamán el fog érkezni a pillanat, a mikor a nemzet képviselőjének mélyebben gondolkozó, hogy úgy mondjam, jobb elemei meg fogják teremtetni egy szilárd és állandó alakulásnak alapjait, a mely mellözve minden erőszakot, minden letiprási törekvést, a nemzetnek módot fog nyújtani, hogy ebből a mélyen lealázott, bántó helyzetéből felemelkedjék. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Én, t. képviselőház, a szakaszt el nem fogadom és ajánlom határozati javaslatomat, de kijelentem azt is, hogy a t. képviselőtársaim által eddig benyújtott határozati javaslatokat is elfogadom. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

(Az elnöki széket b. Feilitzsch Arthur alelnök foglalja el.)

Elnök: T. ház! Az ülést újból megnyitom.

Endrey Gyula jegyző: Holló Lajos!

Holló Lajos: T. képviselőház! A törvényjavaslat első szakasza állapítja meg Magyarország és Ausztria hadi létszámát egy évre, s ebből folyólag megállapítja azokat a katonai terheket is, a melyek ennek következtében a két országra esnek.

Egy csodálatos jelenséggel találkozunk már mindjárt ezen szakasz első bekezdésében, a mely azt tartalmazza, hogy a véderőszervezet mai állapota 1889 óta változatlanul tartatik fenn. Az 1889: VI. törvényczikkben fektetett le legutoljára az a hadügyi szervezet, a mely ezen ujonczlétszámnak mikénti felhasználását az ország biztonsága és védelme érdekében elrendeli. De vajjon, t. képviselőház, már akkor is, a midőn 1889-ben az akkori véderőtörvényt a képviselőház megalkotta, nem láttuk-e mindannyian, hogy a magyar közhangulat nem képes többé azzal a merevséggel meghajolni a katonai kívánalmak előtt? Hiszen vannak képviselők, a kik már ebben a küzdelemben is részt vettünk, mások viszont tanui voltak ennek a küzdelemnek; tudjuk, hogy 1889-ben hosszú, izgalmas küzdelmek előzték meg ennek a véderőtörvénynek megalkotását.

Különösen két kardinális szakasza volt, a melyen az ország közvéleménye akkor teljes mértékben felháborodott, t. i. a 14. §-ban foglalt az az intézkedés, a melyet Tisza Kálmán, akkori miniszterelnök akart a házzal elfogadtatni, s a mely abban állott, hogy az ujonczlétszámnak tíz évről tíz évre való megállapítása a törvényben mellőztessék. Ezzel szemben ugyanis egy állandósági, perennalis klauzulát, vagy jobban mondva, hallgatást akartak a törvénybe becsempészni, hogy így a nemzetnek nagy jogát kétéssé és ezáltal értéktelenné tegyék. Ez ellen a nemzeti követelmény már akkor rendkívül erős akkordokban feltámadt, a minek következtében a kormány a javaslat ezen intézkedését kénytelen volt visszavonni, s kénytelen volt visszatérni arra az eredeti állapotra, a melyet 1867 után statuáltak, a mikor t. i. az ujonczlétszám a törvény által tíz évről tíz évre lett megállapítva.

A vita másik ütközési pontja a javaslat 25. §-ában foglalt azon intézkedésből eredt, a mely a magyar intelligencia fiaira nézve az anyanyelv ismeretét a tisztte való kinevezés akadályaként tekintette, a mivel szemben visszatartóztatlanul megnyilvánult a nemzet azon követelménye, hogy fiai magyar állam nyelvén is tehessenek vizsgát és katonai tanulmányaikat így is befejezhessék.

T. képviselőház! A ki egy kis megfigyelő képességgel bír, vagy legalább most utólag fogja ezen kérdéseket kellőleg mérlegelni, az beláthatja, hogy már e mozgalomban előrevetetté hullámait az a nemzeti küzdelem, a mely egy részről már akkor is a nyelv tekintetében fennálló sérelmeket iparkodott elhárítani, s a mely másrésztől az alkotmány előtti deferenciát kö-

vetelte meg a katonai körök részéről, s hangsúlyozta, hogy a katonai szervezetnek és hatalomnak is alkalmazkodnia kell Magyarországnak közjogi rendjéhez.

És sajtósággal, t. képviselőházzal, hogy 1889 óta a magyar kormányzat és az osztrák hadügyi kormány, melyet közönségek nevezünk, nem vette fel a harcot a magyar parlamentben arra nézve, hogy az ő céljait egy újabb szerves véderőtörvényben vigye keresztül. El lehetne mondani, t. képviselőházzal, hogy valósággal tantalusi kinokat állott ki ez a kormány akkor, a mikor egyfelől folyton hangoztatta, hogy minők az igényei és követelményei a létszámfelemlés, a műszaki felszerelés tökéletesítése és átalakítása tekintetében s általában minden téren, másfelől pedig egy, ezekről szóló szerves véderőtörvényjavaslattal nem merészelt a törvényhozás elé jönni, jóllehet égett a vágytól, hogy mohó szomját kielégíthesse, azonban bátorsággal arra, hogy ezt a maga helyes formájában és a maga módja szerint keresztül is vihesse, nem birt. Nem jöttek tehát a parlament elé 1889 óta, annyi év lepergése alatt, a véderőszervezetnek nagy egészét átölelő törvényjavaslattal, hanem egyrésztől várták ennek a 10 évnek az eltelését minden eredmény nélkül, másrésztől pedig provizórikus törvényjavaslatoknak az előterjesztése által akarták évről-évre pótolni a hiányt és keresztülvinni az ujonczlétszám megállapítására vonatkozó törvényhozási intézkedéseket.

Mi volt az oka ennek, t. képviselőházzal? Kutassuk az okát, mert hiszen pszichológiaiilag könnyű ezen okokat kutatás és vizsgálás alapján megállapítani. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

Mi volt hát az ok, a mely a hadügyi kormányzatra nézve annyira szükségessé tette azt, hogy nem egy szerves törvényben, hanem ilyen provizórikus megoldásokban kereste ezen kérdésnek eldöntését. Ennek okát meg lehet találni egyrésztől Ausztria, másrésztől Magyarország viszonyaiban. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Nemcsak Magyarország, de Ausztriában is feltámadtak bizonyos nemzeti érzület és feltámadtak bizonyos nemzeti igények, a melyeknek kielégítése nélkül ezeknek a kérdéseknek parlamentáris és törvényes megoldása a tulsó államban, Ausztriában lehetlenné vált. Ott ugyan nem direkt és kizárólag a katonai igények és a katonai kívánások elleni kifogások alakjában jelentkezett ez, hanem jelentkezett a cseh nemzet nemzeti érzelmeinek, nemzeti igényeinek, mondjuk talán nemzeti vágyának más téren való kielégítésére való törekvésben. Ők ott, mint egy nagy történelmi nemzet, nem elégedtek meg többé azzal az alárendelt szereppel, a melyben Ausztria többi népeivel együtt az osztrák császári hatalomnak teljesen alárendelt tényezőjeként jöttek politikai számításba, hanem ők, mint történelmi nemzet, öntudatosságra kezdtek jutni; nyelvi, területi és kormányzási igényeiket szemben ezen osztrák katonai és császári hatalommal érvénye-

síteni kívánták, és a midőn ezek a nehézségek ott a kormányzatnak és törvényhozásnak működését folyton, lépésről-lépésre zavarták és lehetlenné tették ezen nagy katonai kérdésnek törvényes megoldását: a hadügyi kormányzat kénytelen volt Magyarországon is azt az eljárást követni, a melyet Ausztriában követett, hogy t. i. csak időleges, provizórikus megoldásokat keresett ezen kérdések számára. Tehát már Ausztriában is nemzeti okok késleltették és tették lehetlenné a véderőtörvénynek szerves alakban való keresztülvitelét. Akkor még Magyarországon semmiféle ellenállás, a törvényhozás rendes működésének megakasztása nem jelentkezett, mert a történelmi tények abban állanak, a mint jól tudjuk, hogy ezek az obstrukcionális törekvések elsősorban Ausztriának működését bénították meg és tették lehetlenné a cseh nemzeti igények feltámadása és azoknak kielégítése ellen való makacs ellenszegülés folytán. És csak midőn ott éveken keresztül ily nehézségek támadtak: akkor keletkezett Magyarországon is — nem azon oknál fogva, mert azok visszahatással voltak a magyar viszonyokra — ezen évről-évre való beterjesztések elleni visszatetszés: ezen, a hadügyi szervezetben való bizonytalanság iránt való idegenkedés és annak a rendszertelenségnek az elbírálása és az a felett való keserűség, a mely a hadügyi kormányzatokat ezen nagy szervezeti kérdésekben egyáltalában vezette és a mely különösen Magyarországnak történelmi és 1867-ben lefektetett jogára való minden tekintet nélkül akarta ezen kérdéseket megoldani. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Ez volt a második indító ok, a miért, a mint láttuk, a hadügyi kormány nem volt képes és nem akarta azután Magyarországon sem ezen kérdéseknek szerves megoldását keresztülvinni, mert érezte és látta, hogy a már 1889-ben megérlelt nagy nemzeti szenvedély újlag fel fog lángolni és megújul a harc, a melyet akkor a magyar nemzet a 25. §. ellenében való küzdelmében nyelveért elkezdett; hogy folytatni fogja a küzdelmet, a melyet alkotmányos jogainak védelmében akkor a 14. §-nál hónapokon keresztül az egész nemzet hozzájárulásával vívott; hogy ugyanazt a munkát fogja majd keresztülvinni, ha a hadügyi szervezetre vonatkozó jogait a kormány az új véderőtörvényben nem fogja megvalósítani és keresztülvinni. Ez a félelem és makacskodás a nemzeti érzelmek és jogok elismerésével szemben: ez sodort bennünket abba az állapotba, hogy ime már ötödször is idejönnek a t. kormányok azzal, hogy ne rendezzük ezen viszonyokat állandóan, hanem évről-évre való ideiglenes meghosszabbítások által, a törvények hatályának mesterséges kijátszásával rendezzük ezen nagyfontosságú dolgot, a melyen az országnak és a trónnak egyaránt biztonsága nyugszik és a mely ezek védelmének alapját képezi. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

De ebben a létszámegállapításnak csak egyszerű keretei látszanak foglalva lenni, a mennyiben meg van mondva, hogy a monarchiát megillető ujonczmennyiséghez Magyarország 44.076 ujonczczal járul. Érdekes ennek az ujonczlétszámnak ilyen, adminisztratív uton való, — lassu ugyan és mérsékelt — de mégis időről-időre való emelkedése. Az 1889-iki véderő törvényben még Magyarországnak kontingense 42.711 főben volt megállapítva. A múlt évig a provizóriumok által fentartott időben 43.889 főben lett ezen létszám megszabva; ma már ezen törvényjavaslatban 1903-ra — és gondolom, aztán 1904-re is — 44.076 főben van az ujonczkontingens Magyarországra kiszabva. Tehát 42.700-ról 43.800-ra, majd 44.076-ra emelkedett, természetesen a népesség létszámának emelkedése folytán, ez a szám, azon statisztikai kimutatások alapján, a melyeket úgy az osztrák kormánynak, mint a magyar kormánynak közegei megállapítottak.

Ezzel az adminisztratív, törvényen kívüli ujonczlétszámfelemeléssel szemben áll az a szomorú tény, a melyre ezen padokról rendkívül sokszor és elég súlyosan rámutattunk, hogy bár ugyanezen idő alatt Magyarország lakosságának létszámában természetesen fejlődés állott be az időknél lefolyása következtében, de abban a hadviselő nemzedékben, a mely képes az ország védelmére fegyvert fogni, nem szaporulat, hanem aránylagos csökkenés következett be. (*Ugy van! balfelől.*) Ennek következtében tehát Magyarországnak katonai létszámát, ujonczkontingensét az utóbbi időkre emelni, akár ezen adminisztratív leszámolás és népszámlálások alapján, akár más okból: ez a tényleges viszonyokkal Magyarország fegyverviselési képességű tagjainak számaival merő ellentétben áll. (*Ugy van! balfelől.*)

Ez sajátságos fátuma ennek a szerencsétlen országnak, a melyben mi élünk, hogy míg egyrészt alkalmat és módot adnak arra a rettenetes súlyos helyzetre, hogy Magyarországnak épen munkabíró, kenyérkereső népe az országból eltávolodjék, kivándoroljon és másutt keresen magának megélhetést és boldogulást; (*Ugy van! balfelől.*) míg a tények ezt mind demonstrálják: ugyanakkor mesterségesen ezen időknél teherszaporulataként még a katonai létszámában való emelkedést is az ország vállaira rakjuk, és ezen létszámfelemelésnek következményeként előáll újabb anyagi megterheléseket ismét ezzel a nemzettel viseltetjük. Lélektanilag érthetetlen eljárás, hogy egyrésztől sujtjuk az országot materiális téren mindenféle lehetőségével az erők kivonásának, másrésztől pedig az improduktív munkásságra még ezen országban is évről-évre nagyobb kontingensét kötik le a nemzet erejének; a helyett tehát, hogy két kézzel összedönnék az állam és a nemzet minden erejét, hogy ezen súlyos, materiális válságból ez országot kivezessük: lekötjük évről-évre a fizikai erőben, azokban az anyagi eszközökben való termelési erejét, a melyek a katonai erőnek

fenntartására, úgy béke idejében, mint a hadi előkészületekre való tekintettel szükségesek.

A katonai létszámra nézve még egy-két körülményt vagyok bátor a t. képviselőháznak itt figyelmébe ajánlani. Magyarországon a legújabb, e jelentésben is foglalt összeírások értelmében a békelétszám volt 1900-ban 124.292 magyar honosságu katonai egyén. Ugyancsak magyar honosságu volt, de Ausztriában elszállsolva és elhelyezve 18.978 katona. Boszniában volt elhelyezve összesen 13.607 magyar honos katonai szolgálatban levő egyén, tehát Magyarországnak összes békeállománya 1900-ban 156.877 főből állott.

Ebből a békelétszámból Magyarországból helyesen, törvényesen, jogosan csak annyit volna szabad elvonni, a mennyi a sajnosan közösen megszállott tartományoknak céljára volna szükséges. Többet még azon a czímen sem szabad, a melyet pedig folytonosan emlegettek régebben, de a mely, azt hiszem, most már tarthatatlan, hogy a galicziai határ védelmére kellene Magyarországon mozgósítani bizonyos állományt. Még ezt sem fogadjuk el érvnek, hanem kizárólag a boszniai helyőrségi szolgálatok azok, a melyek Magyarország létszáma egy részének az országból való eltávolítását szükségessé teszik. Es mégis mit kell látnunk? Azt, hogy a magyar kontingensből, Magyarország kontingenséből Ausztriában volt elhelyezve dislokáció folytán 18.978 magyar honos katonai állományu egyén, Boszniában pedig 13.607, tehát összesen 32.585 magyar honos voltak el Magyarország területéről, és ezzel egyidejűleg nemcsak ezeket az egyéneket helyezték szerintem a törvényeknek mellőzésével az ország határain kívül, hanem az illető ezredek költségeinek felhasználását is elvonták az ország termelési erejétől, azt ennek vissza nem adták, hanem idegen czélokra, idegen államoknak, különösen Ausztriának javára fordították. (*Igaz! a baloldalon.*)

Ha Ausztriában is ugyanez a helyzet volna, még jó volna; — de Ausztriában ez a dislokációs kontingens kisebb, pedig Ausztria létszáma mindenesetre magasabb mint a mienk, — ha Ausztriában is ugyanazon számadatokat találhatnók, mint a mieink, úgy érthető volna a helyzet. De hogyan állnak Ausztriában a számadatok? (*Halljuk! Halljuk! a baloldalon.*) Mig Ausztriában volt Magyarország részéről 18.978 katona, addig Ausztriából Magyarországra helyeztetett 6.866, tehát 12.000-rel kevesebb, mint a mi részünkről.

Eitner Zsigmond: Azok is az osztrák honosságu tisztek!

Holló Lajos: Mig Boszniában Magyarország részéről, a mint már említettem, 13.600 magyar honos van áthelyezve, addig Ausztria részéről csak 6866 katona disponáltatott oda, ha tehát részünkről — tegyük fel — a galicziai határszolgálat czímén, a huszárság koncentrációja folytán, nagyobb állományt vesznek igénybe, akkor

Ausztria részéről azt a Boszniában való elhelyezéssel kellett volna egalizálni, hogy mindkét állam ilyféle terhe a polgárokra nézve egyenlően oszolják meg. De a helyzet az, hogy míg Magyarország részéről az ország határain kívül van 32.587 magyar honos, addig Ausztriából — pedig nagyobb a népessége és nagyobb katonai kontingensű állam — csupán 18.263 egyén van dislokáció folytán másutt elhelyezve. Ebből egyrészt a polgárok jogainak kisebb kimélete tűnik ki az egyik államban, mint a másikban, de kitűnik az a kicsinyes materiális, apró érdekeknek szolgálata, a melyet még a hadiszervezetben sem állannak ilyen céllokból Magyarország kárára érvényesíteni és szintén Ausztria anyagi erejének gyarapítására fordítani. *(Ugy van! balfelől.)*

De még ebben nem lehetne túlságos sérelmeket találni, a quóta arányában való teherviselést tekintetbe véve, ha nem járulna ehhez hozzá az is, hogy a katonai szervezeteknek többi nagy intézményei, a melyekből pedig Magyarországon is megfelelő quótát kellene elhelyezni, nem volnának Ausztriában elhelyezve és nem képeznék a másik államnak alimentálását és nem szolgálnának annak az anyagi téren. De ezen a téren is elkövetni az igazságtalanságot és a katonai szervezeteknek méltánytalan és jogtalan beosztásával is megrövidíteni minket: ez olyan kétféle elbánás és olyan megterhelése az országnak, a melyet igazságosan nemcsak erről a helyről, de még a túlsó oldalról sem volna szabad semmiképen sem eltérni.

Nemcsak ilyen rendkívüli időkben keressük mi ki ezeket a hiányosságokat, de teljesen normális törvényhozási állapotok mellett sem volna szabad, hogy ezeket a magyar kormányzat szó nélkül eltűrje és nem volna szabad, hogy a hadügyi szervezettel szemben Magyarországnak jogait úgy a polgárok érdekeinek védelmében, mint az ország anyagi érdekében meg ne védelmezze és meg ne oltalmazza.

T. képviselőház! Ez a katonai javaslat és ennek 1. §-a 103.100 főben akarja megállapítani az ujonclétszámot, csupán csak az egész hadsereg kiegészítő részét képező osztrák és magyar hadseregben, tehát nem a honvédségben, mert a honvédség részére még ezenfelül 12.500 főnyi ujonclétszámot állapít meg. Ez a nagy katonai létszám, a mely ezen javaslat által is ezen két államra nézve megállapittatik, a magyar állameszmét olyan mértékben szolgálja-e, a minő mértékben súlyos Magyarországra nézve az az áldozat, a mely ebből ráháramlik? Én és barátaim, a mikor ezt a kérdést felvetjük magunk előtt, mindig azt látjuk, hogy vannak elvont fogalmak, a melyek a levegőben élnek a másik államban is, meg itt is, a melyek valamely testetlen lények, a melyek részére ezek a nagy áldozatok kívántatnak, de nem maguknak a nemzeteknek és nem magának a két államnak valóságos érdekei azok, a melyekből ezek

merítettnek és a melyek ebből táplálkoznak. E két testetlen lény közül az egyik a monarchia, a melyet a javaslat ki is fejez, a másik pedig a dinasztia; mindkettő a nemzetek érdekeitől elvonatkoztatva, a nemzetek érdekeitől elkülönözve, a maga érdekeit akarja ezen katonai szervezetek által szolgálni. Ha csak maguknak a nemzeteknek, magának a két államnak érdekeiről, biztonságáról, területi épségének védelméről volna szó, akkor ez a nagy katonai erő nem kellene, hogy erre a célra fordítottassék és nem vétetnék a két államnak ereje olyan nagy mértékben igénybe, hanem ez a két nagy láthatatlan és testetlen fogalom az, a mely ránehezedik a nemzetek törvényhozására és a mely ezektől ezeket a nagy áldozatokat kívánja.

Tehát egyrészt, a mint említettem, a monarchia az ok, a melyet ezen javaslat is, nagyon helyesen, mert a viszonyoknak megfelel, magában foglal — bár fáj és égeti lelkünket, hogy ilyen közös és egységes fogalmakba akarják a két államnak politikai hatalmát belevonni. Sajnos, hogy az igazságnak ez felel meg; hogy a monarchia, ez az egységes, törvénytelen, jogtalan idea az, a melynek részére ettől az országtól azt a 103.000 ujonczot követelik. *(Ugy van! balfelől.)*

Ez az a monarchia, a melynek van ma már külön tartománya Boszniában; a melynek van már egész külön története; a melynek van külön célja; van külön hadügyi története, a midőn látjuk azt, hogy ilyen fogalmakért, hogy e monarchia közös tartományaiért, a melyekért már a multban is a magyar vér patakokban folyt, kell annyit áldoznunk; a midőn most már utólag meg birjuk érteni, hogy teljesen indokolatlan volt, a nagy német tengerparton Schleswigben és Holsteinban a monarchiának területeket és birtokokat szerezni akarni, a hol pedig 25.000 ember esett el azon területek megszerzése kedvéért, és csak azért, hogy a monarchia megszerezzen, magához csatoljon olyan tőle teljesen távolálló idegen területeket, a melyeknek megtartása teljesen ki volt zárva, és a mely területek megtartásáért még újabb háboruba is volt sodorva ez a monarchia Poroszországgal; *(Ugy van! balfelől.)* a mely terület védelmezésében újabb és újabb véráldozatokat kellett e nemzetnek hoznia, egy ideáért, a melyet felállítottak, mert vágyuk keletkezett kiterjeszkedni Schleswig-Holsteintól, az Északi-tengertől le a déli tengerpartig, Lombardiáig, és a híres Várnégyszögig, hol milliókat költöttek be azon várerődítésekbe, a melyeket III. Napoleon támadása folytán minden harcz nélkül ott kellett hogy hagyjon Ausztria. Ugyanígy keletkezett ezen monarchiának, a melynek ekként az államokétól külön élete van, egy jövő politikája is, a mely Bosznia-Hercegovinában előveti árnyékát, úgy hogy nem lesz tartománya Bosznia s Hercegovina akár az ausztriai, akár a magyar államnak, hanem annak a bizonyos testetlen lénynek, a monar-

chiának lesz állama; annak a monarchiának lesz a szerzeménye, tartozéka, hogy ekként éleszsze azt a fogalmat, a mely előttünk nem létezik; a mely nem táplálkozik a nemzetek erejéből, a nemzetek történelmi jogából, a nemzetek érdekeiből, hanem egy helytelen magyarázat alapján a monarchiának érdekeiből, a mely monarchiának van e szerint hadserege, van diplomáciája, van minden külső szervezete, van célja és jövődjéje, de áldozatot a két államtól, a két nemzetektől kér, a melyek a monarchiát vérükkel és anyagi erejükkel táplálják.

A másik elvont fogalom, a mely nem a nemzetek érdekeivel azonosítja magát, ez a dinasztia fogalma. A dinasztia az, a mely minden államban kell, hogy perszonalifikálja magát a nemzet törekvéseivel. Hiszen ma, az emberi jogoknak, az egyenlőségnek korszakában, a midőn leomlanak a válaszfalak milliók és milliók között; a midőn egy nagy földrengés keletkezik alulról, a szociológiai forradalom szellemében, a mely le akarja dönteni a vagyoni válaszfalakat is, a melyek szétesztjék a társadalmi rétegeket; ma, a midőn ilyen földrengés, morajlás van az egész világegyetem alatt, a dinasztiaknak nincs létjogosultságuk mint elkülönző fogalmaknak, a melyek isteni jogokat vélték megállapíthatni egyes egyének vagy családok részére; ezen dinasztiaknak létjogosultságuk csak akkor van, hogyha visszatérnek eredeti hivatásukhoz; a midőn a nemzet munkásságának, a nemzet hadviselésének, a nemzet védelmének állanak az élére, (*Ugy van! balfelől.*) mint csucsai ezen törekvéseknek és perszonalifikálásai mindannak, a mi a nemzetben erő és előretörekvés. Ha ezeket szolgálja és védelmezi a dinasztia, akkor nem lehet, hogy elforduljon a nemzet tőle, hanem jogát, létét, jövőjét a nemzet jogában, léteiben és jövőjében kell, hogy megtalálja és ezeknek igaz szolgálata által kell, hogy lerakja a maga nagyságának, jövődjének alapjait. (*Helyeslés a baloldalon.*) Egy ilyen egységben, a dinasztia és nemzet egységében mindenféle kellékeit megtaláljuk annak, hogy a dinasztia ezer csáppal kösse össze magát a nemzet életével, nem elégszik meg maga az uralkodó azzal, hogy törvényes kötelességénél fogva is az országnak népeivel érintkezék, az országban lakják, azzal együtt éljen, azzal együtt gondolkozzék, hanem a dinasztia tagjainak, a trónon következő utódoknak nevelésénél, az érzések ápolásánál, ismereteiknél, nézeteik megállapításánál is egy egész nagy rendszert követ azzal, hogy összefüzi létét a nemzet létével, viszonyait a nemzet közviszonyainak ismeretével. A dinasztia elhelyezkedése, lakása, sőt a családtagoknak lakása, a trónörökös nevelése, mindez összekötő kapocs kell, hogy legyen a dinasztia és a nemzet között.

És Magyarországon sajnosan láttuk századokon keresztül, de még az utóbbi időben is, hogy a dinasztiaiban a magyar nemzet iránt nagy idegenkedés van, és nincs meg a kellő összhang

sem a dinasztia, sem a család összes tagjai és a nemzet között, különösen a trónöröklésre hivatott egyénekre nézve nincs meg az a törekvés, hogy ezek a nemzet érzelmeinek megismerésére iparkodnának és a nemzet közviszonyait helyesen felfogni, az ország jogait tisztelni, a nemzet érdekeit mindig védeni kötelességüknek ismerjék. A dinasztia elszakadt a nemzettől, és magát egészen külön lénynek képzei, a melynek hivatása a két állam felett tartatani a maga történelmi tradícióit, a maga elképzelt egyéniségét, a mely egyéniség származik az ő régi tradícióiból, előítéleteiből, császári helyzetükből, régi álmaikból, régi történelmi leszármazásukból. Ekként jegezesedett ki a dinasztia mint különálló fogalom, a két állam felett, a melynek épen úgy mint a monarchiának külön történelmi multja, hadserege és diplomáciája van, és e szerint külön szerveződik a maga egyéniségének föltétele, a maga egyéniségének külön vonásai, és a mely így áll a nemzetek és a két állam fölött, mint egy önálló fogalom, a mely áldozatot kíván elsősorban a maga fentartása érdekében, mert, a mint multkori beszédemben is mondtam, a »Bizalom az ősi erényben« rajta van ugyan a pénzeken, de a »bizalom a fegyverekben«, az rajta van a várakon és kaszárnyákon, és ebből a bizalomból jobban táplálkozik, mint a pénzre vert jelmondatokból, a melyek csak üres jelszavak voltak és maradtak mindig. (*Helyeslések a szélsőbaloldalon.*)

A nagy katonai hatalom, a melyet e szerint tartunk nagy áldozattal, és a melynek most is 103.100 ujonczban kéri megállapítani az évi kontingensét, vajjon a népeknek biztonságára és védelmezésére szolgál-e? Hiszen ha magában ezen nagy államjogi szervezetben a népeknek természetes gravitációját megkeressük, akkor nagyobb áldozatokat ezektől a népektől nem kívánhatunk, mert olyan gravitációk nincsenek meg, a melyek szükségessé és helyessé teszik túlerőknek a kifejtését a népek elszegényedésének esetleges előmozdítása révén. Magyarországon pl. a népnek biztonsága és a külső gravitációknak elhárítása épen azt tenné szükségessé, hogy ne egy ilyen hadügyi szervezet tartassék fenn, mint a milyennel ma keressük a nemzet biztonságát. (*Ugy van! balfelől.*) Ennek a gravitációnak az elhárítása nem a katonai létszám nagyságában van, sőt azzal ellentétben áll, mert ez csak rongálja a nemzet életeterejét. Ezen gravitáció elhárítása épen a hadiszervezetnek magyar nemzeti alapokra való fektetése által volna elérhető. Hogyha mi állami erőnk, állami szuverénitásunkat juttatjuk külső kifejezésre, a mely imponál és a mely idecsatolja a különböző népfajokat; a mely nem elidegenít, hanem meggyőz arra nézve, hogy ennek a nemzetnek életrevalósága van, életösztöne él, a melyhez szívósan ragaszkodni és hűséggel viseltetni érdek és jövődjé is, (*Élénk helyeslések a szélsőbaloldalon.*) a melyre nem úgy tekintenek, hogy még ideig-

óráig talán ragaszkodniok kell ahhoz, mert érdekeiket megvédelmezi, de a jövőben talán jó egy másféle állami szervezet, a mely már megtagadja magának az államnak alap karakterét, tehát az a hűség, a melylyel viseltetett, támaszát veszítette; hogy neki sokkal helyesebb más irányzatban, különösen az osztrák katonai irányzatban keresni jövődjének biztosítékait és sokkal helyesebb az ez irányban való hűségét demonstrálni, nem pedig a magyar fajhoz való ragaszkodással, a magyar nemzethez való hozzásimulással fejezni ki az ő gravitációja minden fenforgásának lehetőségét, a mely lelkében még él. Magyarországon tehát egészen ellenkező uton és módon lehet elérni ezt a célt és kérdés, vajjon Ausztria területén belül csak ez az út-e az, a melyen a nemzeteknek kifelé való gravitációját meggátolni lehet. Az ottani történelmi nemzetek közül csak a cseh nemzet jöhet tekintetbe.

Nem hiszem, hogy a szegény lengyel nemzetnek külső gravitációja lehetne, hiszen örülhet, hogy nemzeti egyéniségét meg bírja egy ilyen védett területén óvni, a hol legalább az üldözésnek és faji sajtáságai letörésére irányuló törekvésnek nincsen annyira kitéve, mint abban a másik két államban, a hova többi részei jutottak. A lengyel nemzetnél tehát nem lehet külső gravitációról beszélni, csupán csak a nagy cseh történelmi nemzetnél. E gravitációval szemben a dinasztia és a monarchia védelmet keres a hadügyi szervezetben. De vajjon a cseh nemzet gravitációja terjed-e azon a mértéken túl, hogy ha a cseh nemzet nem bírja a Habsburgok uralma alatt ebben az állami szervezetben kifejtteni az ő nemzeti egyéniségét, akkor talán keres nemzetközi összeköttetéseket, a melyekkel ezt a célját eléri; de ha a maga részére biztosítva látná egyéniségének nem elnyomását, történelmi jogainak nem eltiprását, hanem azt, hogy ő a Habsburgok trónja és uralma alatt történelmi egyéniségét kiépítheti, akkor abban az állami szervezetben nem szerepelne, mint olyan elem, a mely a kifelé való gravitálásban keresi a maga biztonságát, jövődjét, jólétét, hanem a Habsburg-ház jogára alatt konszolidált nemzetté válna. Ha ugy Ausztriában, mint Magyarországon helyes kialakulást nyerének az állam rendjei, Magyarországon a nagy magyar nemzeti államnak és jogainak elismerésével és kiépítésével, Ausztriában pedig a történelmi nemzeti jogok kellő tiszteletével: ezen esetben ezen nagy katonai erő, a melyet a két állam most a dinasztia kívánalmái szempontjából kénytelen fentartani, nem volna ilyen mértékben szükséges, hanem mindkét államnak és nemzetnek biztonsága sokkal nagyobb mértékben volna garantírozva, mint jelenleg. *(Ugy van! balfelől.)*

Az a konkurrenzia, a mely Közép-Európa államaiban, a világ gunyjára u. n. hármasszövetségben — mintha bizony ez a mi szövetség-

günk lenne, — köztünk és a másik két állam közt a katonai erők fokozására rettenetes versengésben nyer kifejezést . . . *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

Bartha Miklós: Csenedesebben társalogjanak a t. képviselő urak odaát!

Elnök: A képviselő urak kellő csendben vannak! Holló képviselő ur minden szava érthető!

Bartha Miklós: Ugy látszik, az elnöki székbe hallatszik! *(Zaj jobbfelől.)*

Elnök: Ne méltóztassék az elnökkel vitatkozni!

Bartha Miklós: Nem vitatkozom . . .

Elnök: Másodszor figyelmeztetem a képviselő urat, hogy ne feleseljen az elnökkel.

Bartha Miklós: Én csak felvilágosítottam az elnök urat. *(Zaj jobbfelől.)*

Elnök: Nem szorultam senki felvilágosítására.

Bartha Miklós: De ha nem hallja az elnök ur!

Elnök: Bartha képviselő urat ezennel rendreutasítom! *(Helyeslés jobbfelől.)*

B. Kaas Ivor: Meg van mentve a tekintély.

Bartha Miklós: Csendet kell csinálni, nem rendreutasítani az embert! *(Zaj.)*

Holló Lajos: Ez a hármas szövetség a mi katonai erőnkre egyetlenegy szempontból folyik be, t. i. annak fokozására. Hogy bennünket ez a szövetség bármely irányban védelemben részesítsen, hogy biztonságunknak nagyobb garanciáját képezze, azt senki sem hiszi és annál kevésbé mondhatja komolyan, mert ugyan hogyan számíthatnánk arra, hogy bennünket megvédelmezzon — és ugyan ki ellenében? — akár a nagy Németország, akár pedig az Olasz királyság fegyvere. Ezek mind felesleges dolgok és csak arra valók, hogy hadirendbe állítsanak bennünket is a nagy német eszmének a védelmére, a melynek szövetséget kellett keresni Ausztria-Magyarország szövetségében, hogy megtarthasson olyan birtokokat, a melyeknek megtartását csakis ilyen szövetségek garantálják. *(Ugy van! balfelől.)*

Mi tehát ebben a német szövetségben egy természetellenes sarkantyut kaptunk, a mely folytonosan ösztönöz bennünket, hogy hadierőnket emelve, méltók legyünk ahhoz a nagy, feszültségben lévő, a revanche-tól tartó államhoz, a melynek helyzete egészen más Európa piacán azon jogellenes állapotnál fogva, a melyben ő most áll egy másik nemzettel szemben. Hogy ez az állam szövetségünk folytán minket csak katonai erőnk fokozására kényszerítsen, ez olyan naiv és indokolatlan ránk nézve, a melyet sokáig eltűrni nem lehet. *(Ugy van! balfelől.)*

Nem azt akarom ebből deriválni, hogy vajjon a hármas-szövetség, a melyet a kormányok szuggeráltak a pártoknak és a pártok szuggeráltak sajtójuk által sok ideig a nemzetnek, helyes-e, vagy nem helyes. Abban az irányban semmi esetre sem helyes, hogy bennünket nagyobb katonai terhek viselésére kényszerít. De nem ezt

a körülményt akarom kiemelni, hanem azt, hogy más, nagy katonai államok szervezetüket világkereskedelmi érdekeik előmozdítására használják fel és ekként talán tisztesen is visszaadják nemzetüknek azt, a mit tőle katonai erőre elvontak. (*Ugy van! balfelől.*) Mi azonban bele vagyunk fojtva saját szervezetlenségünkbe, saját anyagi nyomorunkba és ez a nagy katonai erő a helyett, hogy kifelé uttörője volna erő kifejtésünknek, azt egészen lehetetlenné teszi, mert nem tudunk mozogni, nem tudjuk gazdasági erőnket odafejlesztetni, hogy a mikor ez megvan, akkor lépünk ki a viláfgorgalom terére, pedig ekkor, csak ekkor volna helye egy nagy haderőnek, a mely azután érdekeink megvédelmezésére volna szükséges.

A mi helyzetünkben a nagy haderő csak mimelés, a mely az egész világnak gunyjárá van, hogy nagyhatalmi célokért feláldozzuk azokat az anyagi eszközeinket, a melyek arra kellenének, hogy testünkre visszaradjuk a lerongyolt ruhát és hogy helyrepótoljuk azt az élet-erőt, a melyet évszázadok harczi szivtak el tőlünk, idegen, lelketlen kormányzatok, de nem volna szabad egy nagy hazugságban, a nagyhatalmi ábrándban élnünk, melyet csak reánk szuggerrálnak és a melylyel bensőleg senki sem érez együtt. (*Helyeslés balfelől.*)

Azok a provizóriumok, melyek katonai téren keletkeztek évről-évre és a melyek az 1867-iki törvények értelmében nagyszerű alkotmányos jogát képeznék a nemzetnek, hogy t. i. midőn a katonai ujonczlétszámot a nemzet megállapítja, egyuttal megállapítja azokat a feltételeket is, a melyekkel ő szükségesnek találja az ujonczlétszámot a hadügyi kormányzat részére felajánlani, megadni és a szervezetben ezekhez a feltételekhez kötni, habár 1889-ben némszervezetben le is rakattak ilyen feltételek, 1889 óta semmiféle újabb feltételt a hadügyi szervezettel szemben nem állítottak fel, mert Magyarországon a törvények nem arra valók, hogy ezek alapján a nemzeti élet kiépíttessék, hanem Magyarországon mindig csak azt a hálót képezik, a melybe belevergődhetik és magát megfoghatja a nemzeti akarat és a nemzeti erő, de hogy ennek alapján önmagának kiépítse mindazokat az erőfeltételeket, a melyek a nemzetnek életéhez, fejlődéséhez szükségesek a törvényekből, a jogoknak rendszereiből sohasem tűnik ki. Ez az a háló csak, a melyben magunkat még a parlamentárizmusnak formájában is megfoghatjuk, megköthetjük. Az ujonczokat megadni szabad, de ezen ujonczokkal szemben azon nemzeti jogokat előtérbe hozni, azon nemzeti jogokat szembeállítani, a melyeket pedig az 1867-iki törvények is világosan megállapítottak, hogy a nemzet évről-évre megállapíthatja az ujonczlétszám megállapításának és az ujonczok megajánlásának feltételeit, lehetetlen. Ez a jog elsorvadt, semmivé lett és megmaradt a törvénynek azon rideg szava és intézkedése, a mely az ujoncz-

létszámot akarja ezen hadiszervezet részére évről-évre megállapítani minden ellenszolgáltatás nélkül.

Okolicsányi László: Terheket viselnünk szabad! Azt még megengedik!

Holló Lajos: Lehetséges-e, hogy egy önértetes nemzetnél azok a következmények állhassanak be, a melyeket már régen tudunk, hiszen kifejtettük azokat már ezer változatban, és a melyek előállanak abban, hogy a nemzeti törzsnek azon egyéniségei, azok az intelligens egyének, azon gyermekeink és fiaink, a kik odamennek a tisztikarba szolgálataikat felajánlani, teljesen elkedvetlenedve, elkeseredve teljesítik ezen kötelességüket, mert látják, hogy nemcsak nem siet a nemzet megvédelmezni az ő jogait és érdekeit, nemcsak nem szab meg újabb feltételeket az ujonczlétszámnak megállapításánál, hanem tűri, hogy az ő faji és nemzeti egyéniségük ott üldözés tárgyát képezze, a midőn annak a magyar tisztnek minősítési táblázatába beírják, hogy szívesen társalog magyar nyelven, (*Ugy van! a baloldalon.*) szívesen tartózkodik magyarok környezetében, és vele szemben megróvást tesznek, mikor nem szolgálatban, de csak magánétkezésben egymás között talán a magyar nyelvet, az állam nyelvét használják, és a midőn mindezt abban a szervezetben azok, a kik ott szolgálnak a mi testvéreink vagy gyermekeink közül, panaszok hangoztatják, nem ragadjuk meg sohasem az alkalmat, hogy ezen sérelmeket orvosoljuk, hogy nemzeti jogainkat valami téren előbbrevinnők. (*Ugy van! a baloldalon.*)

Ezek mind olyan dolgok, a melyeket az ilyen ujonczmegajánlásoknál évről-évre megfontolás tárgyává kellene tenni normális körülmények között is és nem szabad ennek a nemzetnek magát odaszoríttatni engedni, hogy minden nemzeti követelmény elé odaállíttatják a lehetlenséget, odaállíttatják azt, hogy ebben az irányban pedig újítást a hadseregbe nem fogunk hozni és hogy ennek a hadseregnek szellemét, nyelvét és érzelmeit megváltoztatni nem engedjük. Egy nemzet, a mely ennyire képes magát lealázni és a mely e mellett annak a hadiszervezetnek óriási terheit évről-évre megállapítja, évről-évre felajánlja, nem bír elég kötelesség-érzettel önmaga és jövője iránt, (*Ugy van! a baloldalon.*) a melylyel birnia kell, midőn ezeknek a feltételeknek a megszabását egy ilyen törvény előterjesztésénél nem eszközi és nem teljesíti. (*Ugy van! a baloldalon.*)

Ellenkezőleg, kénytelenek vagyunk saját törvényhozási termünkben, saját kormányunk részéről olyan kijelentéseket hallani, hogy azzal a sértő hadiparancsok szemben, a mely azt mondotta, hogy az én hadseregem marad a minő volt, egységes és közös és azon semmi változtatást nem akarok teljesíteni, az az én öröklött felségjogomhoz tartozik, azt mondja a miniszterelnök ur, hogy a chlopyi hadiparancs

öröklött jogokról beszél és ezzel a felfogással nem áll ellentétben az enyém sem. Öröklött jogokról beszél az uralkodó, a mihez teljes joga van és a mi a valóságnak teljesen megfelel. Ő Felségének a közös hadsereg szolgálati és vezényleti nyelvének megállapítása alkotmányos fejedelmi jogát képezi, a nemzeti akarat folyománya az, hogy ő Felségének a hadsereg körüli alkotmányos fejedelmi jogai kiterjednek arra is, hogy a közös hadsereg vezényleti és szolgálati nyelvét megállapíthassa. *(Felkiáltások a baloldalon: Nem igaz!)*

Nemcsak nem védekezünk tehát azon világos károkkal és fejleményekkel szemben, a melyek a hadszervezetben előállottak, de még azt is lehetővé tesszük, hogy a mi kormányunk elnöke, a magyar kormány feje és a magyar többség vezére, hozzáálljon ahhoz az állásponthoz, a mely a magyar alkotmányos rendnek vagy közjogi felfogásnak egyenes negációja s lehetővé tesszük, hogy a magyar kormányelnök kinyilatkoztassa, hogy a Felségnek öröklött joga Magyarország hadseregének nyelvét a német nyelvet megállapítani, a mely joga a Felségnek megvan most és megmarad a jövőben is.

Ez egy olyan visszafejlődés, egy olyan rettenetes sülyedés, *(Felkiáltások a baloldalon: Árulás!)* a melyet semmiféle magyarázattal, semmiféle kétlelkű felfogással és kétlelkű gondolkodással megérteni, megmagyarázni semmiképp sem lehet. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Valóban csak fájdalunkra szolgál, hogy a túldalolon egyik egyik-másik képviselőtársunk, — mint legutóbb Bodóky Zoltán is — feláll és azt mondja: az én lelkemben is ott van az urak kívánsága, az én lelkemben is él az óhaj a magyar vezényszó iránt, én is kívánom azt csak úgy, mint az urak kívánják, de a körülményeket ma nem tartjuk olyanoknak, a melyek mellett ezekért sikerrel harczba szállhassunk.

Hát, t. képviselőház, ezek azok a — nem a személyre mondom, de a politikai eljárásra — kétszínű politikai munkák, a melyek szóban, a gondolat világában elismerik a nemzet jogait, de a midőn ezek érvényesítéséről van szó, a legcsekélyebb uralkodói akarat, vagy udvari akarat, a legkisebb onnan jövő ellenmondás letériti őket a jó utról s eltériti attól a felfogástól, a melyet egyesek itten nyíltan is hirdetnek, kerületeikben pedig valamenynyien, csaknem kivétel nélkül, hirdetnek s a mely nem áll egyébben, mint hogy azon jogos követelményeket, a melyekért mi küzdünk, ők is helyeslik. Annál sajnosabb, — mint mondom — hogy a mikor e követelmények megvalósítására kerül a sor, a harczban magunkra maradunk, ők a küzdelmet fel nem veszik, sőt a mi harczunknak ellenállanak, a minek következtében a jogok érvényesítése valóban lehetetlenné válik. Hiszen egészen érthető, hogy addig nem remélhetjük az uralkodó ezen helytelen felfogásának megváltozását, a mig az ő

álláspontjának védelmezésére olyan korlátlan számmal kap Magyarországon politikusokat, a kik az ő akaratát ebben az országban mindenféle eszközökkel és fegyverekkel keresztülvinni képesek és képesek is. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Itt van azután a kétes helyzeteknek örökös fentartása, a bizonytalan helyzeteknek egész sorozata, a melyekben nincs megoldás, a melyekben mindig örökös kijátszások vannak.

Itt van a »Neue Freie Presse«-nek legutolsó cikke, a melyben azt mondja, hogy a magyar katonai igazságszolgáltatásnak a nyelvi nehézségei oly nagyok, hogy ezekben a tárgyalások megszűntek a két államfélnek a kormányai között, tehát valószínűleg marad majd minden annyiban, mint ezelőtt volt. Igaz, ezzel szemben rögtön jön egy czáfolat, mely szerint nem szakadtak meg a tárgyalások. De vajjon a nemzeti közvélemény mai állapota mellett milyen eredményekre fognak vezetni a tárgyalások? Milyen fokon fognak a tárgyalások megállani, a fejlődés mely stádiumáig jutunk el? Az bizonyos, hogy valami fejlődés, előrehaladás be fog következni. Talán az elsőfoku tárgyalások alkalmával szaporítai fogják azon eshetőségeket, a melyekben a magyar nyelv használatának helye van. De hogy ez helyes megoldás akkor, a mikor már ma, a harcz melegében, tagadó álláspontra helyezkednek és hangoztatják, hogy semmiféle változás e téren bekövetkezni nem fog, azt alig hiszem. Hiszen mindig mondják, hogy hiába reménykedünk mi, mert az osztrák katonai álláspont e tekintetben az engedmények terére lépni nem fog.

Az ilyen kétes szituációk teremtése nem idéz elő világos, határozott és deczidirt megoldást, hanem kitérésekre kényszeríti azt, a melyekben nem mi vagyunk az erősek, mert sem a fegyver, sem a hivatalok, sem a hatalom felett nem mi rendelkezünk, hanem rendelkezik az a hatalom, melynek százados törekvése, hogy ő maga uralkodjék, maga tartsa meg kezében a hatalmat. Egy ilyen harczban deczidirt, világos megoldásokat kellene teremteni, hogy a további küzdelmek lehetőleg kiküszöböltessenek.

Ugyanigy vagyunk a jelvénnyek kérdésével is, a hol a miniszterelnök ur mindig azt mondja, hogy tisztaságot és világosságot akar belehozni, de már az első lépésnél, midőn arról volt szó, hogy milyenek lesznek a jelvénnyek, konstruálnak-e közös jelvénnyek, ő már megengedi, hogy közös jelvénnyek, — nem közös czimer — bármiképp konstruáltassák, megengedi, nem tudom, hogy a szélén legyen a sárga-fekete, a másik szélén meg a trikolor. Ezek a jelvénnyek valami mixtum compositum, a mely újabb nehézségeket, összeütközéseket fog teremteni. Azokat a feltételeket, a melyeket az 1867-iki évi törvények alapján minden ilyen ujonctörvény megszavazásánál revidiálnunk kellene és nekünk azokat megtoldani kellene a magyar nemzeti élet kiépítése érdekében, ezeket nemcsak hogy el-

mulasztjuk, de olyan feltételeket, melyeket a 67-es törvény, mint nagy garanciális és alkotmányjogi alapokat kimondott és megállapított, ezeket is lerontani engedjük. Nem akarok kiterjesszenni erre az egész tág mezőre, csak arra vetek egy kis perspektívát, a mi az 1867-iki törvények egész alapját és geneziséjét képezi, mely megkívánja, hogy mindezen intézkedés Ausztriában alkotmányos uton, alkotmányos törvényhozás által eszközöltessék és Magyarország azon másik államnak csak alkotmányos képviselével léphet bármily irányban érintkezésbe. Nálunk ez a feltétel egyszerűen ki lett törölve a feltételek közül. Évek óta tartunk fenn provizórikus viszonyokat, a melyeket Ausztriában a 14. §. alapján állapít meg az uralkodó, nem pedig annak az államnak törvényes képviselése.

Évek óta tartunk fenn ily viszonyokat a 67-es törvények világos sérelmével, a melyeknek ekként feltételeit is kevesbitjük, nem hogy azok szaporítására és gazdagítására iparkodnánk figyelmünket fordítani. Érdekes, hogy ezen dolgoknak mérlegelése nemcsak a mi körünkben kelt már ilyenféle aggodalmakat, hanem 67-es alapon álló kiváló politikusok ott is, itt is már nagy aggodalmakkal vannak eltelve (*Halljuk! Halljuk! balfelől.*) ezeknek a dolgoknak ilyen fejlődése folytán. És azok között van leginkább gr. Apponyi Albert t. képviselőtársunk, a ki nemcsak azt az elnöki helyet tartotta szükségesnek elhagyni, hanem azonkívül napról-napra nyilvánítja a viszonyokkal való elégedetlenségét. Legutóbb is egy nagyon érdekes, nagyon tartalmas cikkben fejezte ki vétőjét a mai katonai viszonyok felett, a melyeknek csak quintesszenciáját leszek bátor itt felolvasni, bár itt majdnem minden lényeges, (*Olvassa*): »Sok szó fér ennek az eljárásnak helyességéhez. Lehetetlen, hogy alkotmányos gondolkodású és királyhű emberek ne érezzék ebbe a védelmi vonalba való visszavonulásuknak aggályos voltát. Ha mégis erre határozták el magukat, akkor bizonyára csak azért tették, mert egyebet nem tehettek, mert világosan látták, — és e tényükkel be is vallják, — hogy más tartható védekezésük nincs, lealább olyan nincs, melylyel a magyar közvélemény előtt megállhatni remélhetnének. Ezzel igazolták be a legfényesebben, hogy a magyar nyelv érvényesítésének követelése az egész magyar köztudatba átment, véglegesen és kiirthatatlanul.«

Ime tehát egy követelés áll itt, a magyar nyelv igényének érvényesítése, a melyről nem kisebb ember, mint gr. Apponyi Albert állítja azt, hogy az egész nemzeti köztudatba átment, az egész nemzeti akaratba felszivódott, a melyet onnan kiirtani többé nem lehet. Midőn tehát bennünket itt a kisebbségnek terrorizmusával vádolnak, midőn mind elismerik, hogy az egész nemzeti köztudat, az egész nemzeti közérzés van ezen követelés mellett, vajjon ki gyakorolja ezt a terrorizmust? Az-e, a ki szembehelyezkedik

onnan a túloldalról a többségnek palástjába burkolva az egész nemzeti köztudat, a nemzeti közakarat felfogásával, vagy pedig mi, a kik szét akarjuk törni csekély erőnkkel ezen kényszerhelyzet burkát és azt mondjuk, hogy a nemzeti akaratnak kell érvényesülnie, nem pedig annak a formalizmusnak, a mely nem a nemzeti jogok követelésére, hanem azoknak a leverésére van szervezve? Mikor nem mi mondjuk azt, hogy a magyar nyelv érvényesítésének követelése az egész magyar köztudatba átment, a melyből azt kiirtani többé nem lehet, hanem mondja ezt egy 67-es alapon álló egyén, a ki ebben a harcban részt nem vett soha, ma sem vesz részt, a ki ennek a küzdelemnek eszközeit, módját és formáját nem helyesli, akkor t. ház, mi nem vonhatjuk le azt a következtetést, hogy ez a küzdelem helytelen és káros lenne; mert a nemzeti akaratnak uralomrajuttatásáért való harc a legtökéletesebb és a legalkotmányosabb. (*Élénk helyeslés. Ugy van! balfelől.*)

Klobusitzky János: De Apponyi elítéli az obstrukciót. Ezt is tessék elfogadni!

Holló Lajos: Mondtam, hogy elítéli!

B. Kaas Ivor: Azonban elítéli azokat is, a kik nyelvüket eladják! (*Zaj.*)

Elnök: Kérem Kaas Ivor képviselő urat, ne méltóztassék közbeszólni!

Holló Lajos: Én, t. ház, épen azt használtam fel egyik érvemül, hogy az az egyén monddta ezt, a ki a harcban részt nem vett, azt nem helyeselte, sőt azt elítélte. Ezen állításnak igazsága tehát épen az ő elfogulatlanságában rejlik és ez úgy előttem, mint Klobusitzky t. képviselőtársam előtt is igazság. (*Mozgás jobb felől.*)

Egy másik mondását sem szégyenlem röviden megvilágításba helyezni. A t. képviselőtársam, a ki később azt mondja, hogy ime én igazolva vagyok, a ki ezért husz-harmincz éven át küzdöttem és mindig intettem a politikai tényezőket arra, hogy törekedjenek mérsékelt előrehaladásba menni, mert ha ezt nem fogják tenni, akkor ez ki fog törni saját hibáján kívül és magával fogja ragadni az egész nemzeti közérületet.

B. Kaas Ivor: Ámde mindig visszafelé mentek!

Elnök: Kénytelen vagyok a t. képviselő urat figyelmeztetni, hogy ez a dolog talán még sem tartozik az 1. §-hoz. (*Élénk ellenmondások balfelől.*)

Csendet kérek, én a figyelmeztetésemet megtettem. (*Helyeslés jobb felől.*)

Eitner Zsigmond: Nem sokat adunk rá!

Elnök: Kérem Eitner képviselő urat, méltóztassék a házszabályokhoz alkalmazkodni!

Holló Lajos: Mindenesetre tiszteletben tartom az elnöki intést. Itt csupán arról van szó, hogy ezen feltételeknek megszabásánál nem csak mi vagyunk azok, a kik aggodalommal látjuk

azt, hogy nem szabjuk és nem szabtuk meg éveken keresztül ezeket a feltételeket, hanem van egy 67-es alapon álló kiváló politikus, a ki maga is akként bírálja meg, hogy mulasztásokat követünk el, valahányszor a feltételek megszábasától ebben az irányban tartózkodunk, mert azok akkor errupcióba jönnek, kitörnek, rombolnak, a fejlődésnek ezt a módját pedig nem helyesli. Épen ennek igazolására kell ily illusztris egyének nézetére hivatkozni, a mi oly rövidséggel, a mint én ezeket megemlítem, egyáltalában nem lehet a tárgyon való túlterjeszkedés.

Tartózkodom is a felolvasástól, de hozzáfűzöm azt a megjegyzést, hogy épen a t. képviselőtársam egy másik állítása az, a mikor azt mondja, hogy: én tehát más utat követtem, és más uton tartottam szükségesnek az előhaladást. De ő maga mondja, hogy ez az ut eredménytelen volt, mert ezzel szemben a hatalom részéről egészen helytelenül, egészen károsan őt a köztevékenység teréről leszorították, programját kormányképtelennek mondták.

Ugron Gábor: Spanyol ész!

Holló Lajos: Beigazoltatott ennek következtében, hogy ez az eljárás, ez a rendszer, ez a küzdelem módja lehet ideális, lehet egy más, normális parlamenti viszonyok közt élő nemzetnél helyes, és magam is elsőrendűnek ismerem el, de a mi sajátos viszonyaink között, a mikor nem nemzeti erők tartják lekötvé az ország nagyfontosságú tényezőit, a mikor külső érdekek zsidbasztják meg az oly akaratokat, a melyek azok nélkül nem lennének elzsidbasztva, és a mikor ezek az akaratok nem nyilatkozhatnak szabadon: akkor az ily dermesztő erő ellen csak rendkívüli eszközöknek igénybevétele adja meg a lehetőséget, — ha egyáltalán megadja — hogy ezt le lehessen rázni az agyokról és idegekről, hogy ezt a dermedtséget el lehessen oszlatni. Csak e rendkívüli eszközökkel lehetséges ez, ha egyáltalán lehetséges.

Látjuk, ezek is mily kicsiny, mily csekély lépésben haladnak előre, viszik előre a nemzet jogait. Itt sincs errupció, rombolás és ugrás, mint a hogy gróf Apponyi Albert mondja; ellenkezőleg, rendkívül csekély mértékben való előhaladást tapasztalunk ez eszközök igénybevétele mellett is. *(Igaz! a baloldalon.)*

Ezzel szemben nem lehet azt az eljárást követni, hogy lassankint akarjuk lefejtetni e küzdelemben mindazokat a törekvéseket, a melyek lefejtethetők; egyiket jóhiszemű kijelentésekkel, másikat felsőbb udvari ráparancsolással vonják el a harctól egyenkint, külön-külön, és akkor azokra, a kik szemben állnak, azokra, a kik el nem tántorodnak sem felsőbb parancsra, sem ígéretekre, azokra rárohannak a támadások, sokszor a durvaságok egész özönével, s így az eszmei küzdelmet hatálytalanná akarják tenni. Nem ez az a módszer, a melylyel az ily küzdelmet kivívni kell, nem ez az a módszer, a melyet itt helyesnek és elfogadhatónak tartunk.

Okoliosányi László: Attól mi megmaradunk!

Holló Lajos: Csak azt mondom, ha e harcznak sem célja, sem iránya, sem eszközei nem változtak, és mi álljuk, mint harcosok: akkor, ha a módszer változik, a melylyel ezzel szemben eljárnak, változtak felfogásukban, gondolkodásukban, hatalmi rendszerükben azok az egyének, a kikkel most szemben állunk. Ha az eddigi kormányok, az eddigi többségek nem tartották helyesnek bizonyos eszközök igénybevétele e küzdelem letörésére, akkor azok kormányzati szelleme olyan volt, a mely garancia volt arra nézve, hogy a törvényesség területéről egy lépést sem akarnak letérni. És ha más eszközök és más módok használtak, akkor e kormányzati rendszer szelleme, intim bensősége árulja el magát előzetesen, a mint már el is árulja magát lépésről-lépésre. Csak a ravaszság vonul vissza egy-egy nem sikerült lépés után, beismerve tévedését. Tévedés a házszabályok alkalmazása párhuzamos ülések behozatalára, tévedés egy indítvány betérjesztése, a mikor a házszabályok szerint nem lehet. Tévedés mindentitt oly helyről, a hol tévedést elkövetni egyáltalán nem szabad, mert a tévedés, a mely az alkotmány rovására megy, a tévedés, a mely közjogunk félremagyarázására vezet, nem nyújtja azt a garanciát, hogy elég nagy az az ellenőrzés, a melyet a nagy nyilvánosság nyújt a parlamentárizmusnak, mert felmerül a kérdés, hogy a hol titkos tanácsokban kell megvédelmezni az ország jogát, hol nincs ennyi ellenőrzés, mely önnel szembe helyezkedik, vajjon megvan-e az a garancia, hogy tévedés el nem követtetik, a nemzetnek megvan-e az a megnyugvása, hogy akkor is meg van védelmezve? Oly dolgok történnek, melyek ezt a megnyugvást nekünk és az országnak nem nyújthatják; nyugodt kedélylyel nem nézhetjük, hogy jó kezekbe lesz-e letéve pl. az ujonczmegállapítás és ujonczmegajánlás, hogy ezeket az ország érdekének megfelelően tudják-e majd felhasználni? Sajnos körülmények játszanak itt közbe, melyeket el kell itélnünk és vissza kell utasítanunk. Belejártszik az ország ügyeinek vitelébe ismét a szétbontás tendenciája, mely ebben az országban az egyenetlenséget van hivatva fentartani, hogy a felekezeti-ségnek és más dolgoknak előtérbe helyezésével szétbontsa a magyar nemzet egységét. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Elitélnek egyeseket, ha néppártiak, mert küzdöttek a nemzeti nyelv mellett, pedig különb harciosa egy sem volt ez ügynek, mint báró Kaas Ivor. *(Éljenzés a baloldalon.)* Elitélnek őket, a kik itt álltak ebben a küzdelemben elejétől fogva végig, és azért, mert ezek itt állanak és ma sem hagyják félbe ezt a küzdelmet, magát ezt a küzdelmet szeretnék stigmatizálni, rá akarják sütni a felekezeti-ség bélyegét.

B. Kaas Ivor: Hát Uray Imre!

Holló Lajos: Ez nem erre a küzdelemre bir káros hatással, ez a közszellem korrumpá-

lása, mert kormányok keletkeznek és buknek, melyek a felekezeti feltékenységből akarnak táplálkozni, melyek itt akarják megszerezni maguknak a kompenzációt azért, a mit a politikai téren, a nemzeti jogok terén eljátszani kívánnak. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Erőszakoskodás ott, kisebbségi küzdelem itt! Igaz, hogy kisebbségi küzdelemben állunk, de vajjon, ha azt vesszük, hogy ha a t. miniszterelnök ur jön ide, nem az udvarnak felhatalmazásával, nem a miniszterelnök hatalmának mindenféle fegyverével, hanem feláll itt egy más kormányzás alatt és akarja az ő egyéniségének programját keresztülvinni, tegyük fel, hogy a parallel ülések kérdésében: vajjon milyen kisebbségben maradna egyéni érzelmeivel és politikai felfogásaival? Épen egy ilyen rendszer teszi lehetővé, hogy a parlament kebelében keletkeznek kottériák, melyek öt-hat-tíz tagból állanak, melyeknek nincs többségük sem az értelemben, sem a felfogásban, sem a gondolkodásban, nyíltan szembeáll az egész ház velük, de mihielyt megkapják felülről a mandátumot, rögtön többséget nyernek és a többség jogait élvezik. *(Élénk helyeslés balfelől.)* És egy kisebbség van, a melynek érzelmi világa egyezik a ház nagy többségének akaratával, egy kisebbség van, mely azt a küzdelmet folytatja, s ezen kisebbség meg lesz törve az ilyen kottériák által, melyeknek kezében van a hatalom, de melynek kezében nincsenek az eszmék, nincs meg az igazság fegyvere. *(Igaz! Ugy van! balfelől. Mozdás jobbfelől.)* Ha erőszakoskodást kell gyakorolni, sajnos politikai helyzetünkben az erőszakoskodás gyakorlása sokszor szükséges; de ne méltóztassék elfeledni azt, hogy a mi erőszakoskodásunk célja egy olyan jog, a mely — hogy ismét idézzem Apponyi szavait — az egész nemzet közérzésében benne van. Ez a cél. Az önök célja pedig, a mint azt gróf Tisza István ur mondotta. . . .

Bartha Miklós: A parallel ülések!

Molnár Jenő: Az obstrukció megtörése a cél!

Holló Lajos: . . . hogy ideiglenesen meg kellett keresni a megnyugtatót, ideiglenesen megnyugtató kijelentéseket kellett tenni. De a főcél nem ez, mert ezekért az ideig-óráig való dolgokért erőteljes politikus nem vállalkozott volna a közhatalomnak átvételére. Ő elvállalta azért, mert »állandó jövőt akart itt teremteni« olyan kormányzatok részére, a melyeket többé nem fognak turbálni ilyen igényeknek feltámasztásával. A főcélja tehát neki még azt a lehetőséget is elvenni a nemzettől, hogy a kisebbség éles fegyverzetével álljon előtérbe és ezzel szorítsa előre és előre a többség makacságát, a többség nemtörődömségét, a többség közönyét. Még ezeket az éles fegyvereket is le akarja törni, mert a főcél, hogy visszaállítsassék az az ideális korszak, a mikor »régii időknek nagy alakjai vívták itt az ő elite-küzdelmeket a parla-

mentben«, azokat az elite-küzdelmeket, a mikor elhelyezkedtek maguk körül az egyéni érvényesülésnek egész skálája szerint: voltak, a kiknek az exczellenziás pozíció volt az érvényesülés célja, a másiké az államtitkárság, harmadiké a főispánság, le egészen a közjegyzőségekig. Egész nagy kupolája keletkezett a magánérdekek halmozatának abban a nagy »elite-korszakban«, a melynek visszateremtését és visszaállítását a t. miniszterelnök ur küldetése főcéljának tekinti.

Ez a két különböző cél, és a győzelem is két ilyen különbözőséget állít itt fel. Az a győzelem, a mely az önök munkájával össze van kötve, nem mondom, hogy örökre leigázása — mert a nemzetet én nem féltsem sem önöktől, sem a többségtől, sem egyes rendszertől — tehát nem örökre elodázása a nemzeti jogok érvényesülésének, de visszavetése hosszú időre, visszavetése talán oly időkre, a mikor külső erők fegyvereit kell használni, hogy megtörve és megrontva ezt a rendszert, talán még nagyobb robbanással és még nagyobb áldozatokkal érvényesítse a nemzet jogait, de fogja érvényesíteni. Tehát az önök célja ennek a győzelemnek elodázása, a nemzeti jogoknak háttérbe szorítása. Ez az önök munkájának győzelme és jutalma, ha eredményre jut.

Ellenben a mi munkánk győzelme, a mi munkánk jutalma, — ha van — olyan, a mely a dinasztia iránt ennek a nemzetnek hűségét a legmagasabb fokra fogja emelni, mert minden dicsőség a dinasztia nevéhez lesz fűzve, hogy megengedte végre, hogy ebben a hadseregben az államnak nyelve, a nemzetnek egyénisége érvényesülni bírjon, hogy mindaz a rettenetes áldozat, a melyet ettől a nemzettől követelnek, visszatér a nemzethez, mert a nemzettől eredt és a nemzet javára lett fordítva.

Ez tehát dicsőség magára a dinasztiára és áldás az egész nemzetre, a melynek győzelmeit mi kívánjuk. Ennek következtében ragaszkodom én, és ragaszkodnak t. barátaim olyan megoldásokhoz, a melyek nemcsak ilyen mereven állapítják meg ezeknek a törvényeknek megszavazását, hanem feltételeket szabnak ennek ellenében, a mely feltételek egyaránt hasznosak, egyaránt szükségesek, hogy megállapíttassanak.

De mi nem terjeszkedtünk itt ki ezer és ezer variációra. Ugron Gábor t. képviselőtársam a »közös hadsereg« kifejezést akarta kiküszöbölni és felcserélni Ausztria és Magyarország elnevezésével, ki akarta kiküszöbölni a »monarchia« kifejezést. Okolicsányi t. képviselőtársam szintén ezt, Szederkényi Nándor képviselőtársam ellenben a békelétszámnak törvényes megállapítását akarta biztosítani, a békelétszámnak törvényes megállapítását, melytől örökké eltérések vannak. Münnich Aurél t. képviselő és előadó ur erről a helyről tette azt a kijelentést, hogy úgy segít magán a hadvezetőség, a mint bir; hogyha a hadilétszám felemelését a közös hadsereg részére megaka-

dályozzák, segít magán adminisztratív uton. Ezen alkotmányellenes felfogással szemben áll Szederkényi Nándor t. képviselőtársam álláspontja és határozati javaslata, hogy a békelétszám törvényesen szabályostassék és törvényesen állapíttassék meg.

Én részemről csak egy kisebbrendű határozati javaslatot vagyok bátor betérjeszteni, melynek a célja az, hogy legalább ezek a katonai nevelő-intézetek helyeztessenek a magyar honvédelmi miniszter hatásköre alá. Ennek következtében határozati javaslatom, melyet vagyok bátor elfogadásra ajánlani, a következőleg szól *(olvassa)*: »Utasíttatik a kormány, hogy a magyarországi összes katonai intézeteknek a magyar honvédelmi miniszter hatásköre alá helyezése iránt tegyen intézkedéseket.« Ajánlom határozati javaslatom elfogadását. *(Helyeslések a szélsőbaloldalon.)*

Elnök (csenget): Csendet kérek, t. képviselőház! Szólásra nincs senki sem feljegyezve. Kérem a t. házat, kíván-e még valaki az első szakaszhoz szólni? Szólásra nem jelentkező senki, a vitát bezárom. Az előadó ur kíván szólni.

Münnich Aurél előadó: T. ház! Miután a benyújtott határozati javaslatok valamennyien a véderőbizottság álláspontjával merőben ellenkeznek, kérem, hogy méltóztassék azok mellőzésével a törvényjavaslatnak első szakaszát a betérjesztett alakban az általam ajánlott stílusú módosítással elfogadni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök (csenget): Csendet kérek, t. ház. A zárzó joga illeti elsősorban Ugron Gábor képviselő urat.

Ugron Gábor: T. ház! Én tárgyilagosan fejtettem ki, hogy ezen törvényjavaslat első szakasza gyalázata a magyar nyelvnek és szókötésnek. Az abban használt közjogi kifejezések Magyarország önállóságát tagadják meg, egy összbirodalom fogalma alá rendelik, és Magyarországot a saját nevének nevezni sem merik. Midőn ennek a törvényjavaslatnak a védelmére vállalkozott a kormány, méltán elvárhatam volna, hogy bármi röviden is álláspontját indokolja, megmagyarázza, hogy talán külön nyelvtana, külön szókötése van, a mely szerint a magyar törvényhozás a maga törvényeiben a magyar nyelvet csuffá teheti, meggyalázhatja, és épen a törvényhozás az, a melynek nincsen kötelességében, hogy ügyeljen a magyar nyelvnek tisztaságára, a magyar szókötésnek szabadságára.

Pedig ha valamire kell egy törvényhozásnak ügyelni, ügyelnie kell a közjogi kifejezések tisztaságára, a hol a monarchiának két államáról van szó s azon államok egyike Magyarország, s a »monarchia« kifejezés nem jelent egyebet, mint egyszerűen egy felsőbb hatalmat, a melynek egyik részét képezi Magyarország. Mintán sem ilyen felsőbb állam, sem ilyen államszervezet, sem ilyen állami szuverénitás nem létezik, én indítványt

tettem, hogy ezek a törvényjavaslatból kiküszöböltessenek, mert a magyar közjognak tisztán kell állania, különösen épen most, a midőn Ausztriából, magából a császári udvarból, magától a császártól is egyszer-másszor rövid időközökben kétségbevonatott a magyar közjog tartalma. Ezen támadásokkal szemben nem elég, hogy az osztrák miniszter címére visszautasításokat intézünk, mert a szó elhangzik, hanem tényekben kell a visszautasításnak megnyilvánulnia. Kell, hogy ki legyen fejlődve a magyar nemzetnek féltékeny gondossága az iránt, hogy törvényeiben a közjogi kifejezések tisztasága megóvassék. Az a nemzet, a mely alszik, midőn minden oldalról támadják és ostromolják, az a nemzet, a mely nem érzi a maga jogát, nincsen méltóságának és szuverénitásának öntudatában, államot nem alkot, annak kormányra szüksége nincs. *(Taps balfelől.)*

Azt a non-chalance-szerű elbánást tapasztaljuk ebben a t. képviselőházban, hogy nem az érvek a maguk fontossága szerint, nem a kérdések a maguk tartalma szerint bíráltnak meg, hanem az, hogy valamely igazság elismerése talál-e vagy csak megostromlásra is számíthat-e, attól tétetik függővé, hogy mennyire unja a kormánypárt a vitát. *(Zaj és ellenmondások jobbfelől.)* Bocsánatot kérek: mi arra vagyunk iderendelve, hogy védelmezzük a nemzet jogait. *(Helyeslés balfelől. Zaj a jobboldalon.)* Minket nem azért küldtek ide, hogy önknek szórakoztatásul szolgáljunk, hanem — akár kellemes, akár kellemetlen, akár könnyű, akár nehéz legyen nekünk e feladat — hogy a nemzet jogait a legnagyobb féltékenységgel oltalmazzuk. Annak a kormánynak, mely idegen államok befolyására állított ide az ország élére, a mely kormány az alkotmányosságnak gúnyjaképpen jut az országgyűlés vezetéséhez, a mely kormánynak feje, a miniszterelnök, mint egy császári biztos küldetik ki, *(Ugy van! balfelől. Zajos ellenmondás jobbfelől.)* a mely kormánnyal megalkuszunk Bécsben s aztán alkuját elfogadják itt Budapesten, a mely kormány elfogadtatja pártjával azokat az elveket, a melyeket azelőtt egy pár nappal a t. szabadelvű párt által kiküldött bizottság egészen másként, mondhatnám, ellenkezően fogott fel, *(Igaz! Ugy van! balfelől. Zajos ellenmondások jobbfelől.)* a mely kormánynak miniszterelnöke itt előttünk azt hangoztatja, hogy az 1867: XII. t.-cz. 11. §-ában a magyar királynak jog adatott arra, hogy a hadseregben a német nyelvet, egy idegen nyelvet, egy gyűlölt nyelvet alkalmazzon, utálatos érdekekben, a nemzet többségének akaratával szemben: annak a kormánynak igazolnia kell magát! *(Igaz! Ugy van! balfelől. Zaj jobbfelől.)*

Gajáry Géza: Németül beszéljen!

Ugron Gábor: Ki beszéljen németül?

Gajáry Géza: A képviselő ur! Gabriel von Ugron!

Ugron Gábor: Hát ki teremtette meg azt

a gyalázatos helyzetet, hogy, ha egy közcélú ügyben jár el az ember (*Zaj jobboldal.*) és magyarul fogalmaz meg egy memorandumot, akkor nincs senki, a ki megértse a közös miniszteriumban? Három-négy ember lézeng a hadügy-miniszteriumban, a ki magyarul tud, egy vagy két ember a közös külügyminiszteriumban, de azok közül is az egyiknek csak a neve magyar, de az az ember egy elkorcsosult férfiú, a ki nem tud magyarul, a ki magyarnak csak ott számítatik, pedig a ki nem tud magyarul, az nem magyar. (*Élénk helyeslés balfelől. Nagy zaj a jobboldalon.*)

Elnök (csenget): Csendet kérek! Figyelmeztetnem kell a képviselő urat, hogy olyan egyénről, a ki itt egyáltalában nem védekezhetik, olyan sértő kifejezést, a minőt imént mondott, ne használjon. (*Zaj és mozgás jobboldal.*)

Ugron Gábor: A ki közszolgálatban van Magyarországon költségvetéséből fizetést huz, azért itt helytállanak a kormány tagjai, arról lehet beszélni, mert azért a kormány felelőséggel tartozik. (*Zaj. Elnök csenget.*) Ha magyarnak számítatnak és nem tudnak magyarul, nohát akkor azok nem magyar hazafiak, azok a magyar nemzet utján közhivatalokba nem juthatnak és nem számíthatók magyaroknak, hanem...

Elnök (csenget): Csendet kérek. Hiszen beszélni beszélhet a t. képviselő ur, objektív kritikát gyakorolhat minden közhivatalnokról, de sértő kifejezésekkel nem illetheti. (*Helyeslés a jobboldalon. Zaj a baloldalon.*)

Ugron Gábor: A ki magyarul... (*Élénk helyeslés balfelől. Zaj a jobboldalon.*)

Elnök (csenget): Ne méltóztassék az elnökkel vitatkozni. (*Zaj a szélsőbaloldalon. Helyeslés a jobboldalon.*) Ez a házszabályokba ütközik!

Ugron Gábor: A legtárgyilagosabb módon, közjogi szempontokból indokoltam indítványomat. Indokoltam tisztán a közérdek, a magyar állam szuverénitása, a magyar nemzet jogainak szempontjából. Erre én semmi választ nem kaptam, és ha én erre nem kapok választ ilyen kérdésekben, kénytelen vagyok határozottabban és keményebben felelni, és kérem a t. házat arra, hogy indítványomat, a melyet senki meg nem czáfolt, méltóztassék elfogadni. (*Éljenzés balfelől.*)

Elnök: A miniszterelnök ur kíván szólani.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! Én azt hiszem, nyugodtan hivatkozhatom a ház minden tagjára annak igazolásául, hogy soha, semmiféle kérdésben, ennél sokkal nehezebb és kényesebb kérdésekben sem tértem ki a diskusszió elől. Ha most a t. képviselő ur által elmondott beszéd érdemével nem foglalkoztam és foglalkozni nem is szándékozom, (*Zaj balfelől. Helyeslés a jobboldalon.*) ennek oka az, hogy először az a beszéd ujat semmi irányban nem tartalmazott, (*Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.*) hanem olyanokat, a miket megvitattunk már számtalanszor; (*Ugy van! Ugy*

van! a jobboldalon.) másodsor azért, mert ez az egész vita céltalan, haszontalan... (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Ugron Gábor: Majd meglátjuk! (*Zaj.*)

Gr. Tisza István miniszterelnök:... az országra nézve káros időfecsérlésnél nem egyéb (*Zaj balfelől. Élénk helyeslés a jobboldalon.*) és én a magam részéről ennek az időfecsérlésnek segítségére jönni nem szándékozom. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

A t. képviselő ur azt mondja, hogy nem az a kérdés, hogy a kormánypárt megunta-e ezt a vitát. Nem is az a kérdés; nem a kormánypárt unta meg ezt a vitát, hanem az ország, (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*) az ország érdekeit sérti ez a vita, (*Zaj balfelől. Elnök csenget.*) az országot károsítja, az ország lakosságának okoz semmi által nem indokolható szenvedéseket. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*) Ezért elemi kötelesség mindnyájunkra nézve, a kik komolyan vesszük a közügy iránti kötelességeinket, hogy ebben a vitában részt ne vegyünk és ennek növelésére tőpot ne szolgáltassunk. (*Helyeslés a jobboldalon.*) Ennyit kívántam megjegyezni; és még hozzáteszem, hogyha a t. képviselő ur akar itt valakinek bármi irányban kötelességtudásról, kötelességteljesítésről és a közérdek szolgálatáról leczkét adni, az ignotos fallit, notis est derisui! (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Elnök: A zárszó joga fogja megilletni Molnár Jenő, Szederkényi Nándor, Okolicsányi László és Holló Lajos képviselő urakat. Tekintettel azonban arra, hogy a t. ház a mai ülés kezdetén úgy határozott, hogy az interpellációra háromnegyed három órakor tér rá, most e vitát félbeszakítjuk.

A legközelebbi ülés napirendjére nézve kívánok előterjesztést tenni. Nevezetesen indítványozom, hogy a ház legközelebbi ülését holnap, kedden, vagyis e hó 12-én d. e. 10 órakor tartsa és annak napirendjére a most félbeszakított törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatását, valamint a mai ülés napirendjéről kizárva volt, az 1903-ik évben kiállítandó ujonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslatot és az azzal kapcsolatos jelentéseket tűzze ki. (*Helyeslés.*)

Kossuth Ferencz képviselő ur a napirendhez kíván szólani.

Kossuth Ferencz: T. képviselőház! Azt a kérdést vagyok bátor intézni a t. házhöz, hogy mikor szándékozik tárgyalni a tisztviselők fizetésének rendezését tárgyazó törvényjavaslatot? A mi pártunk igen sokszor kívánta és követelte, hogy ez a tárgy elintézését nyerjen, (*Felkiáltások balfelől: Hol? Zaj.*) mert igen sok száz és ezer családnak jóléte függ ennek a kérdésnek kedvező megoldásától, (*Ugy van! Ugy van! a jobb- és a szélsőbaloldalon.*) és az is, hogy az állami tisztviselők gond nélkül végezhesék munkájukat és teljesíthessék kötelességüket az állam szolgálatában. (*Helyeslés jobb- és balfelől.*)

Elnök: A miniszterelnök ur kíván szólni. *(Felkiáltások balfelől: Holnap! Folytonos zaj a baloldalon. Felkiáltások jobbfelől: Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. Ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én gondolom, hogy talán czélszerű lesz, ha a felvetett kérdés kapcsán röviden tájékoztatom a t. házat arról, hogy a kormány a ház napirendjét illetőleg minő kéressel kíván a házhoz fordulni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mint méltóztatnak tudni, a delegáció tárgyalásai is még hátra vannak, minthogy az 1904-ik évre csak két havi indemnitás szavaztatott meg. Ilyen körülmények között, daczára annak hogy a házra számos rendkívül sürgős ügy elintézése vár, a kormány mégis arra fogja annak idején a házat kérni, hogy a most napirenden lévő törvényjavaslatok letárgyalása után a delegációk tárgyalásai miatt szakítsa félbe tárgyalásait. Hogy ez mikor lesz, *(Zaj a baloldalon.)* nem tudom, azt a velem szemben ülő képviselő urak némely része jobban tudhatja, mindenesetre akkor lesz . . .

Ugron Gábor: Mihelyest megadják a magyar nyelvet! *(Zaj a jobb- és baloldalon. Elnök csenget.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . midőn ez a két törvényjavaslat letárgyaltatott, mert a delegációk ülészeit nem szándékoztunk addig egybehívni, a míg a most napirenden lévő két javaslat letárgyalva nincs, *(Helyeslés a jobboldalon.)* még akkor sem, ha ez netalán a kéthavi indemnitás további meghosszabbítását tenné szükségessé. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Kivételt csakis egy tekintetben volnék hajlandó hozni, t. i. a tisztviselői fizetésrendezésre vonatkozó, ezen kormány által beadott javaslathoz kapcsolódólag, a melyre nézve, tekintettel csakugyan azon körülményre, hogy épen az állam tisztviselőinek sorsa oly hosszú idő óta bizonytalanságban van, a magam részéről hozzájárulnék ahhoz, hogy a napirendre tűzött két törvényjavaslat letárgyalása után nyomban ezen tisztviselői fizetésrendezési javaslat tüzeasék ki napirendre, *(Helyeslés a jobb- és a szélsőbaloldalon. Zaj balfelől.)* azon reményben, hogy ezen javaslat letárgyalása igen rövid időt fog igényelni; mert nagyon természetes, ha ez a javaslat megint ürügyül szolgálna az obstrukció folytatására, kénytelenek volnánk ezen javaslat megszakításával más tárgy napirendre tüzését indítványozni.

Ezeket kívántam, t. ház, megjegyezni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj balfelől.)*

Okolicsányi László: T. képviselőház! Én is a napirendhez kívánok szólni. A miniszterelnök ur által tett kijelentéseket részben örvendetes tudomásul vehetem, a mennyiben látom, hogy a miniszterelnök ur épugy, mint a háznak ezen oldala, súlyt fektet arra, hogy a tisztviselői fizetésrendezésének kérdése mielőbb megoldást nyer-

jen. Ha azonban erre súlyt fektet a t. miniszterelnök ur, hát most, mikor egy törvényjavaslat letárgyalásának épen a végén vagyunk — mert azt hiszem, hogy holnap a részletes vita is befejezést fog nyerni — mindjárt ez után lehetne kitűzni . . . *(Folyton tartó nagy zaj a jobb- és a baloldalon. Elnök csenget.)*

Lovász Márton: Egy ülés alatt letárgyaljuk! *(Nagy zaj a jobboldalon.)*

Elnök: Csendet kérek!

Okolicsányi László: Azt hiszem, t. képviselőház, hogy ezen javaslatom annál is jogosultabb, mert maga a miniszterelnök ur is abban a véleményben van, hogy ez a javaslat talán nagyon rövid idő alatt — lehet, hogy egypár óra alatt — le lesz tárgyalva; én magam szintén meg vagyok győződve arról, hogy annak tárgyalására egy ülés elég lesz.

Ennek következtében azt ajánlanám, hogy a holnapután, vagyis a szerdai ülés napirendjére ezen, most tárgyalás alatt lévő javaslat után mindjárt a tisztviselői fizetésének rendezésére vonatkozó törvényjavaslat tárgyalása tüzeasék ki. *(Élénk helyeslés a baloldalon. Zaj a jobboldalon.)*

Elnök: Csendet kérek, t. ház!

Kérem, hozzájárul-e a t. ház a legközelebbi ülés napirendjére vonatkozólag tett azon javaslatomhoz, hogy a ház holnap, kedden délelőtt tíz órakor tartsa legközelebbi ülését és annak napirendjére a most megszakított törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatását, valamint *(Felkiáltások a baloldalon: A tisztviselői javaslatát! Zaj. Elnök csenget.)* az 1903. évben kiállítandó ujonczok megajánlásáról a honvédelmi miniszter ur által beterjesztett törvényjavaslatot és az ezzel kapcsolatos jelentéseket tüzze ki? *(Helyeslés a jobboldalon. Felkiáltások balfelől: Hát az Okolicsányi indítványa?)*

Csendet kérek! Okolicsányi képviselő ur a szerdai ülés napirendjére nézve, nem pedig a keddi ülés napirendjére nézve tett javaslatot. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

Kérem tehát, hozzájárul a t. ház a holnapi ülés napirendjére nézve tett javaslatomhoz? *(Felkiáltások a jobb- és a baloldalon: Igen!)*

Ha hozzá méltóztatnak járulni, ugy ezt a ház határozataként kimondom.

Következik az interpelláció: gróf Apponyi Albert képviselő ur interpellációja a katonai büntető eljárásra vonatkozó tárgyalások állítólagos fennakadása tárgyában az összkormányhoz.

Gr. Apponyi Albert: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Méltóztatnak mindnyájan tudni, hogy néhány nap előtt a bécsi sajtónak igen komoly orgánumaiban, névszerint egy olyan orgánumban, a mely a leleplezések terén — tapasztalásból beszélek — *(Derültség.)* bizonyos szerencsével szokott eljárni, az a hír merült fel, hogy a katonai büntető eljárásra vonatkozó tárgyalások megakadtak, még pedig megakadtak abból az okból, mert a magyar nyelv jogai ér-

vényesítése tekintetében nem sikerült a meg-
egyezést elérni, a magyar kormány által e rész-
ben felállított jogokkal szemben, akár az osztrák
kormány, akár a hadügyminiszterium elutasító-
lag viselkedett. A bécsi sajtó ezen közleményei-
vel szemben a magyar sajtónak egy része és
különösen némely olyan orgánuma, a mely közel
áll a kormányhoz, meghazudtolással lépett ugyan
fel, de ezzel szemben a bécsi sajtó orgánumai,
a melyek az említett hirt közölték, azt fen-
tartották, annak valódiságához ragaszkodnak.

En azt hiszem, t. képviselőház, hogy itten
egy olyan közérdekű ügyről és olyan tárgyról
van szó, a melynek kedvező vagy kedvezőtlen
elintézése a kedélyek megnyugvását és a jelen
kritikus parlamenti helyzetből való kibonyolítá-
sának érdekét is igen lényegesen és igen közel-
ről érinti. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*
És azért helyesnek tartottam, — természetesen
teljes tárgyilagossággal és minden tendencia
nélkül — egyszerűen a tényállásnak hivatalos
előadását kérni a t. kormánytól, mert a hirla-
poknak innen és onnan való egymásra puská-
zásából, az állításból és ellenállításból a közön-
ség az igazat meg nem tudhatja, hanem csupán
hivatalos és hiteles kormánynyilatkozat tájékoz-
tathatja erre nézve a közönséget, csupán az
hozhat létre arra nézve megnyugvást, ha a hely-
zet olyan, hogy megnyugvásra okot tartalmaz.

Különös érdeklődés kísérte e híreket azért,
mert tudvalevőleg, a katonai büntető perrend-
tartásnak a reformja azok közé a katonai re-
formok közé tartozik, a melyeket már legköze-
lebb megvalósítandóknak mondott ki és jelentett
be az ezen kormányt megelőző mind a két kor-
mány, a melyre nézve az is közöltetett a kép-
viselőházzal nem egyszer, hogy az előmunkálatok
oly messzire haladtak és oly stádiumba jutottak,
mint a minőben eddig még sohasem voltak,
hogy a lényeges nehézségek már mind el van-
nak hártva. Már most az említett közlemények
szerint nehézségek merültek fel épen azon a
ponton, a mely pont a magyar közvéleményt
leginkább érdekli, t. i. a magyar nyelv jogai
érvényesítésének pontjában. Már ez is szüksé-
gessé teszi, hogy ennek az ügynek mibenállásá-
ról úgy ez a parlament, mint a nemzet hiteles
felvilágosítást kapjon, és hogy ennél az alkalom-
nál mindjárt megállapíttassék és konstataltas-
sék, a mit én most csak említek a nyáron e
helyről elmondott beszédeből, hogy t. i. hiu
törekvés volna ebben a parlamentben még csak
meg is próbálkozni egy olyan katonai büntető-
perrendtartási reformmal, a mely a tárgyalás-
nál és ítélelhozatalnál a magyar állami nyelv
igényeit teljesen meg nem óvja. *(Ugy van!
Ugy van! balfelől.)*

Ezért én a következő interpellációt vagyok
bátor az összes kormányhoz intézni, még pedig
nemcsak az érdekelt szakminiszterhez, hanem az
összes kormányhoz, mert egy per eminentiam poli-
tikai jelentőségű kérdéssel van dolgunk *(olvassa):*

»Megfelel-e a valóságnak a bécsi sajtóban
megjelent és itteni félhivatalos czáfolatokkal
szemben fentartott az a hír, hogy a katonai
büntető perrendtartásra vonatkozó tárgyalások
megakadtak és jelesül, hogy a megakadásnak
okát a magyar nyelv érvényesítésének kérdése
képezte?

Egyáltalán minő stádiumig jutott ez az
ügy?«

Nagyon kérem a t. kormányt, hogy ebben
a kérdésben minél előbb sziveskednék a parla-
mentet felvilágosítani. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Elnök: A miniszterelnök ur kíván nyi-
latkozni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képvi-
selőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Igyekezni fogok
a feltett kérdésre azonnal teljes precizitással
felelni. Elsősorban az utolsó kérdésre, t. i. arra
felelek, hogy az ügy most minő stádiumban
van. És itt meg kell jegyezmem, hogy az érde-
kelt közös, magyar és osztrák miniszteriumok
szakreferensei a múlt 1903. év nyarán készültek
el egy javaslattal, a mely azután végleges
redakciójában ez év őszén, gondolom szeptem-
ber vagy október hónapokban, jutott az egyes
miniszteriumok birtokába. Ezen javaslat megol-
dott ugyan számos kérdést, azonban még hagyott
függőben elég jelentékeny differenciákat is. Ezen
egész javaslat azonban kizárólag a szakszerűség
szempontjából foglalkozott a dologgal, a nélkül,
hogy a kiválóan politikai fontossággal bíró nyelv-
kérdést egyáltalában érintette volna, úgy, hogy
midőn a kormányt átvettük, az ügyet abban a
helyzetben találtuk, hogy előttünk feküdt egy
javaslat, a mely már meglehetősen érett előkés-
zítési stádiumban volt, de a melybe még bele
kellett illeszteni azon kívánalmakat, a melyek
a magyar nyelv érvényesülése szempontjából a
kormány programjában voltak. *(Zaj balfelől.
Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

A ki a dolgok komplikált és nehéz voltát
ismeri, gondolom, nem fog csodálkozni azon, ha
azt jelentem a háznak, hogy az erre vonatkozó
tanácskozások még a magyar kormány kebelében
vannak folyamatban, és hogy ennek folytán a
kormány nem is volt még abban a helyzetben,
hogy ebben a kérdésben álláspontját precizí-
rozva, azt a többi illetékes tényezők tudomá-
sára hozhassa. *(Zaj balfelől. Halljuk! Halljuk!
jobbfelől.)* Egy jelszót kimondani nagyon könnyű,
de ilyen elvet egy intézményben megvalósítani,
úgy, hogy az minden irányban megfeleljen a
közérdeknek, ez nem olyan nagyon könnyű.

Ugron Gábor: Ha nem akarnak kijátszani,
nagyon könnyű! *(Zaj.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ennek foly-
tán a tárgyalások ezen kormány által az osztrák
kormányval eddig nem is folytattattak, tehát
meg sem szakíttathattak. Az osztrák kormány
a magyar kormányval a nyelv kérdésében el-
foglalt álláspontját nem is ismerheti...

Ugron Gábor: Nincs is köze hozzá. Ez szuverén külön joga a nemzetnek!

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . tehát erre vonatkozó aggályát egyáltalában nem is fejezhette ki. Így áll a tényállás. És én válaszóhoz csak azon egy megjegyzést fűzöm, miszerint kérem a t. házat, méltóztassék arról meggyőződve lenni, hogy a kormány a programjában kifejezett ezen ígéretet is a legnagyobb komolysággal igyekszik megvalósítani . . . *(Zaj. Felkiáltások balfelől: Igyekszik! Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

Elnök: Csendet kérek!

B. Kaas Ivor: Most már leszerelünk!

Elnök: Kaas képviselő urat kérem, ne méltóztassék a szónokot zavarni!

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . és egész erejével rajta van és rajta lesz, hogy ez a kérdés teljesen kielégítő megoldást nyerhessen. *(Helyeslés jobbfelől.)* Azonban, a ki nem nehézségeket akar a kormánynak okozni, de szolgálatot ennek az ügynek tenni, s a ki kívánja, — a mint ezt az interpelláló képviselőtársamról teljes lojalitással feltezem — s a kit az a szándék vezet, hogy valóban a megoldás a nemzet érdekében előnyös és megfelelő legyen, azt arra kérem, hogy várja be türelemmel azt az időt, *(Felkiáltások balfelől: Harmincz egynéhány éve várunk már! Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* a mely feltétlenül szükséges arra, hogy ez a kérdés nyugodt, objektív megvitatásban és megfontolásban részesüljön és azok az aggályok, a melyek felmerülhetnek és a kérdésnek útját állhatnák, nyugodt, objektív bírálat és megfontolás által oszlattassanak el. Azt hiszem, ez az egyedüli út, a mely a mindnyájunk által kívánt célhoz vezet. Kérem, méltóztassék válaszat tudomásul venni. *(Helyeslés jobbfelől. Zaj balfelől.)*

Elnök: Gróf Apponyi Albert kíván nyilatkozni.

Gr. Apponyi Albert: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A miniszterelnök ur tüzetesen csak az általam formulázott kérdések másodikára felelt, hogy t. i. minő stádiumban van jelenleg az ügy, de abban benfoglaltatik a válasz az elsőre is, a mennyiben, ha jól értettem, válaszában lényege az, hogy miután a magyar nyelv érvényesítésének kérdése egy későbbi stádiumban merült fel a kérdésnek, a mint tényleg a nyárnak vitáihól domborodott ki ez a követelés a legprecízebben, ennek beillesztése körül egy-

előre a magyar kormány a maga körében folytat tárgyalásokat és így még nem jutott a kérdés azon stádiumaihoz, hogy ezen szempontból a közös hadügyminiszteriummal az eszmecsere megindítható legyen. *(Zaj balfelől.)*

Elnök: Csendet kérek, képviselő urak. Ne méltóztassanak folytonos közbeszólásaikkal a szónokot zavarni.

Szerb György: Folyton gyanusitanak!

Gr. Apponyi Albert: Ennek folytán, t. képviselőház, megczáfoltnak vehetem azt a hírt, mely szerint a tárgyalások megakadtak volna és a magyar nyelv jogai érvényesítésén hajótörést szenvedtek volna. Ezt a tényt megállapítani, gondolom, közérdekű dolog, *(Helyeslés jobbfelől és a középén.)* és én ezt megállapítom a miniszterelnök válasza folytán. Ezenfelül csak ismételhetem azt, a mit a bevezető rövid beszédben mondtam: én nem tételezem fel a kormányról, hogy ne vegye komolyan azt a kötelezettséget, melyet vállalt, midőn hozzájárult ahhoz a katonai programhoz, melynek egyik leglényegesebb pontja volt a magyar nyelv jogának érvényesítése a nyilvánosság és szóbeliség elveire fektetett katonai büntető eljárásban; nem tételezem fel, nem is akarom feltételezni, hogy e tekintetben a nemzetet csalódásnak kitegyje, mert lehetetlenség — és ezt nem annyira a ház és az itt lévő képviselő urak és kormányférfiak számára mondom, de azoknak a többi tényezőknek is, a kiket érdekel — hiu törekvés volna csak meg is kísérlni ebben a parlamentben olyan katonai bünvádi perrendtartásnak keresztülvitelét, a melynek keretében úgy a tárgyalásnál, mint az ítélehozatálnál a magyar nyelv jogai teljesen érvényre nem jutnak. Ennek kijelentésével a miniszterelnök ur válaszat tudomásul veszem. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Miután maga az interpelláló képviselő ur a miniszterelnök ur válaszat tudomásul veszi . . . *(Zaj és ellenmondás a baloldalon.)*

Ugron Gábor: Nem vesszük tudomásul.

Elnök: Kérdem a t. házat, hogy a miniszterelnök urak az egész kormány nevében adott válaszat tudomásul veszi-e, igen, vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik tudomásul veszik, sziveskjenek felállani. *(Megtörténik.)* Kétségtelen lévén a többség, a miniszterelnök ur válasza tudomásul vétetik.

Minthogy a legközelebbi ülés ideje és napirendje meg van állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 3 óra 10 perczkor.)

373. ORSZÁGOS ÜLÉS

1904 január 12-én, kedden,

Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Sürgős interpelláció bejelentése. — Az ujoncszjalék mennyiségének az 1903. év végéig való fenntartásáról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Nyiri Sándor, Plósz Sándor, Tallián Béla, Hieronymi Károly, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 25 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét gróf Esterházy Kálmán jegyző ur vezeti; a javaslatok mellett felszólalókat Szóts Pál, a javaslatok ellen felszólalókat Rátkay László jegyző ur jegyzi.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a mult ülés jegyzőkönyve.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa az 1904. évi január hó 11-ikén tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérem, van-e valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre?

Ugron Gábor: A jegyzőkönyvben egy hibás, nem rossz, de nem helyes kifejezés foglaltatik, t. i. az, hogy »összkormány«. Kérem az »össz« szót kihagyni és egyszerűen »kormányt« tenni; mert ez alatt is mindenki az egész miniszteriumot érti. *(Helyeslés balfelől.)*

B. Feilitzsch Arthur: Csak nagyon röviden vagyok bátor a t. képviselő urat figyelmeztetni, hogy magába az interpellációs-könyvbe maga az interpelláló gróf Apponyi Albert képviselő ur is úgy jegyezte be interpellációját, hogy az »összkormányhoz«. Én magam azonban a ház tudomásulvételét az interpellációra adott választ illetőleg, mint a naplóból méltóztatnak meggyőződni, úgy jelentettem ki, hogy az egész kormány nevében adatott a válasz. Miután a jegyzőkönyvnek teljesen kontaktusban kell lennie az interpellációs-könyvbe történt bejegyzéssel, ez nem a jegyzőkönyv hibája, hanem egyszerűen a tényeknek megfelelő bejegyzés. *(Helyeslés jobboldalról.)*

Ugron Gábor: Az teljesen helyes, hogyha gr. Apponyi Albert »összkormányt« irt hibásan az interpellációba, akkor az, a mi idéztetik, akként legyen idézve, a mint az megiratott. De a mikor arról van szó a jegyzőkönyvben, hogy tudomásul vétetett az interpelláció, ott nem maradhat az a rossz kifejezés: »összkormány«. Nekünk ezt a rossz szót körülünk kell. Hiszen a »kormány« szóval ki van fejezve az, a mit az a helyiellen »összkormány« szó akar kifejezni. Nem kötekedésből mondom ezt, de ügyelnünk kell a magyar nyelvre és a politikai kifejezések korrektségére.

Elnök: Kifogás tétetvén a jegyzőkönyv ellen, kérem: hitelesíti-e a t. ház a jegyzőkönyvet úgy, a mint az van, szemben Ugron Gábor képviselő ur módosítványával, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azokat, a kik a jegyzőkönyvet eredeti szövegében kívánják hitelesíteni, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. A ház a jegyzőkönyvet eredeti szövegében hitelesíti. *(Mozgás a baloldalon.)*

T. ház! Az elnökségnek csak annyi előterjesztése van, hogy tudomásul hozza, hogy Lovász Márton képviselő ur a házszabályok értelmében egy, a honvédelmi miniszterhez intézendő sürgős interpelláció előterjesztésére kért és nyert engedélyt. Az interpelláló képviselő ur az interpellációt az ülés végén háromnegyed három órakor fogja előterjesztetni. *(Felkiáltások a baloldalon: Fél háromkor!)* Tegnap is fontos ügyben gr. Apponyi Albert kért engedélyt sürgős interpelláció előterjesztésére és maga kérte, hogy háromnegyed háromkor mondhassa el.

Molnár Jenő: Hozzászóllok a házszabályokhoz.

Holló Lajos: Az indítványt, a melyet az elnök ur szives volt előterjesztetni, azzal egészítem ki, hogy fél három órakor térjünk át az interpellációkra. *(Felkiáltások a jobboldalon:)*

Nem kell!) Apponyinak elég volt három-negyedkor!

Lovászy Márton: Ő maga kérte ugy!

Holló Lajos: Lehet, hogy tegnap elég volt a negyed óra, de általános szokás, hogy fél órát adnak az interpelláció és válasz, esetleg viszonyválasz előterjesztésére. Kérem az interpelláció idejét fél háromra kitűzni.

Elnök: Én az elnöki székben azt az eljárást követem, és mondhatom, elnöki elődeimnek is az volt a szokása, hogy egy-egy interpellációra átlag egy negyed órát szántak. Ha négy interpelláció volt bejelentve, egy óra vétetett, ha három interpelláció, háromnegyed óra. Nem módosíthatom tehát indítványomat. Javaslatomat ugy tettem, hogy háromnegyed háromkor térjünk át az interpellációra, (*Helycsés a jobboldalon.*) s a ház bölcsesége fog e felett határozni. Felteszem a kérdést. Kérem: elfogadja-e ház azt a javaslatot, hogy a sürgős interpelláció háromnegyed háromkor tétessék meg? Kérem azokat, a kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. (*Megtörténik. Zaj balfelől.*) Többség. Az interpelláció háromnegyed háromkor fog megtétni.

Következik a napirend: az 1899. évi VI. t.-cikk 14., valamint az 1890. évi V. t.-cz. 3. szakasza rendelkezésének, illetőleg a közös hadsereg és haditengerészet, valamint a honvédség számára megállapított ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végeig való fentartásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 404, 410) részletes tárgyalásának folytatása.

Az első szakasz tárgyalása során beadott határozati javaslatok beadói közül a zárolsó tartására jogosultak közt következik Molnár Jenő.

Molnár Jenő: T. képviselőház! (*Mozgás a jobboldalon.*) Igyekeztem határozati javaslatomat ugy szövegezni, hogy azt más párton lévő t. képviselőtársaim is elfogadhatják. Határozati javaslatom következőként szól: »Ezen ujonczlétszám csak oly feltétellel állapíttatik meg, ha az összes hadsereg kiegészítő részét képező magyar hadseregben a tisztí kinevezésnek jövőben elengedhetetlen feltétele lesz a magyar nyelv tudása.« Ez tökéletesen kongruens a szabadelvű párt kilenczes bizottságának programjával, a mely szerint törvényeinkben ismételtelen kifejezésre jutott az a kívánság és ez a senki által kétségbe nem vont joga a magyar nemzetnek, hogy a harczképesség lehető fokozása szempontjából, tehát eminens érdekében a hadseregnek is, a magyar csapatok magyar tisztekkel látásának el és a nemzet fiaí a hadsereg vezetésében megfelelő mértékben érvényesüljenek. Szükségesnek láttuk ennél fogva — mondja a kilenczes bizottság — 1868 augusztus 11-én kelt legfelsőbb kézirat értelmében, hogy a nem magyar csapatoknál szolgáló magyar honos tiszték magyar csapatokhoz helyeztessenek át és a tisztképzés ügye akként fejlesztessék, hogy a magyar tiszték létszámában mutatkozó hiány ren-

dezése és a magyar csapatoknak magyar tisztekkel való ellátása állandóan biztosítottak. E célból a magyar ifjak számára fentartott megfelelő számú alapítványi helyek alkottassanak, s a mennyiben szükséges, az ország területén elhelyezett új képzőintézetek felállítása, esetleg honvédségi képzőintézetek tovább kiépítése által annyi magyar ifjunak tisztté való kiképzése biztosítandó, hogy a magyar tiszték száma a hadsereg tisztikarának minden ágazatában azt a mértéket érje el, mely a magyar honos legénység számarányának megfelel. Harmadszor, ugyanabból a szempontból szükséges továbbá az is, hogy a közös hadseregnek az ország területén elhelyezett és lehetőleg magyar honos tiszték vezetésé alatt álló tisztképző intézetek tanterve akként módosítottassék, miszerint ez intézetekben a tantárgyak jelentékeny részének tan- és vizsgálati nyelve a magyar legyen, legalább azon mértékben, hogy az ezekben belépő magyar ifjak előmenetelét a tannyelv ne akadályozza és az ezekben kiképzett növendékek a magyar nyelvet teljesen birják, ugy, hogy a megfelelő átmeneti idő után a magyar honosra nézve a magyar nyelv tudása a tisztí kinevezés kötelező alapfeltétele legyen.

Méltóztatnak látni, hogy a szabadelvű párt kilenczes bizottságának ugyanaz volt a programja, a mit én határozati javaslatomban előadtam. Igaz, hogy a t. miniszterelnök ur azzal ment Bécsbe, hogy ő ettől egy cseppet sem tágit, sőt ugy tudom, hogy azok, kik a kilenczes bizottság határozatának meghozatalában résztvettek, erkölcsileg szolidaritást vállaltak arra vonatkozólag, hogy közülök senki más-kép nem vállalja el, hogy Magyarországon a parlamentben a rendet helyreállítsa. Tisza István miniszterelnök ur később ezen pontokból engedett s engedett ebből a pontból is. Hogy a szabadelvű párt ennek daczára támogatja a miniszterelnök urat, az bennünket egy cseppet sem kötelez arra, hogy mi magunkévá ne tegyük a szabadelvű pártnak ezt az óhaját.

Epen itt áll elő az a kérdés, hogy a t. miniszterelnök ur miféle jögon vállalhatta el ezt a megbízást, és hogyan képzelhette, hogy ha a programpontokból ezt kihagyja, neki sikerülni fog a parlamenti rendet helyreállítani. A mint látjuk, sem az a módszere nem vált be, a melylyel ő itt a rendet helyreállítani képzelte, sem pedig, a mint ki fog tűnni, az a módszere nem fog beválni, a melyet most választott.

Az, a mit mi kérünk, hogy a magyar nyelv tudása alapfeltétele legyen a tisztí rangnak, teljesen méltányos követelés, s nem hiszem, hogy bárki akadna Magyarországon, a ki azt mondaná, hogy ez a határozati javaslat nem fogadható el, hogy az a korona érdekében áll. Magyarországon a magyar hadsereget a magyar állam tartja fenn; és mivel törvények biztosítják, hogy a védszervezethez tar-

tozó összes kérdések a magyar országgyűlés által döntetnek el, az ujonczlétszám megállapításának feltételeinél ezt is olyan feltételnek állíthatjuk fel, melynek teljesítése nélkül nem járunk hozzá az ujonczlétszám megállapításához.

De a hadsereg védképessége érdekében nem is czélszerű mindenáron megkövetelni a tisztektől a német nyelv tudását, mert lehetetlen feltartóztatni Ausztriában azt a bomlást, a mely megindult arra vonatkozólag, hogy az ausztriai kis államok nemzetiségek szerint csoportosuljanak, úgy, hogy ma már épen a korona és a királyi trón érdekében állana az, hogy Magyarországon a hadsereg nyelve a magyar legyen, mert ott úgy indult meg ez a bomlasztó proceszus, hogy még Ausztriában sem fogják tudni ezentul a német nyelvet megtartani államnyelvnek. Miért akarják tehát Magyarországon újra megerősíteni a német nyelvet, a mikor pedig most alkalmunk volna épen ebből az indokból ettől eltérni?

A király felségjogai alapján állítják azt, hogy joga van a királynak meghatározni a német nyelvet a magyar hadseregben. Erről igen sok vitakozás folyt és folyik ma is. Eddig legalább, míg az a chlopyi hadiparancs meg nem jelent és míg az a bizonyos határozati javaslat itt a házban elő nem terjesztetett, mi mindig abban a meggyőződésben voltunk, hogy a felségjog a nyelvre nem vonatkozik; ez a kérdés legalább vitás volt. Ma hogy állunk? A t. kormányelnök ur legutóbbi beszéde is azt mutatja, hogy ő a felségjogokat határozottan akkép értelmezi, hogy a hadsereg egységes vezérletére, vezényletére és belsejére vonatkozó jogban benne van a nyelv meghatározásának joga is, sőt hogy ez öröklött jog.

Hogy a nyelv meghatározásának joga nincsen benn ebben a felségjogban, ez onnan is kitűnik, mert azt mondják, hogy nálunk a felségjog alapján állapította meg a király a hadsereg nyelvét a német nyelvben. Hát a honvédség nyelvét nem a magyar királyi felségjog alapján állapította meg? Ezek szerint tehát két felségjog volna: egy olyan felségjog, a mely a magyar honvédség vezérleti nyelvét állapítja meg és egy olyan, a mely a közös hadseregre vonatkozólag állapítja meg a magyar királyi felségjogot. Pedig csak egy felségjog alapján állapíthatja meg a király a vezérleti nyelvet: a magyar királyi felségjoga alapján úgy a közös hadseregben, mint a magyar királyi honvédségnél.

Azt mondják, hogy nem alkalomszerű most ezt a kérdést felvetni, mert a korona és a nemzet közti összhangot most nem czélszerű megzavarni. A miniszterelnök ur multkori beszédeben azt mondta, hogy: »konstatálhatjuk igenis, hogy a nemzeti közvéleménynek igen széles rétegeiben él a vágy az iránt, hogy a közös hadsereg vezérleti és szolgálati nyelve a magyar legyen.« Később azt mondja, hogy: »ez egy tény, a mely előtt szemet hunyni nem akarunk,

sem azt letagadni nem akarjuk, de ehhez, azt hiszem, hozzáfűzhetem azt a másik észleletet, hogy a nemzeti közvélemény, mondhatni, egyhangulag visszariadt a nemzet és a korona közti konfliktus mélyreható következményeitől.«

Hát akkor, a mikor mi olyat követelünk, a miről maga a t. miniszterelnök ur is elismeri, hogy fenforog, nevezetesen, hogy a nemzet széles rétegeiben él ez iránt a vágy, ha mi ilyent követelünk, hát akkor meg van zavarva az összhang és a koronával összeütközésbe jövünk? Én azt hiszem, a t. miniszterelnök ur beszédéből nem ezt kell következtetni, hanem az következik, a mit mi e padokról folyton és állandóan hangoztatunk. Ezeknek a kérdéseknek a megoldása igen sürgős már; lassankint kellett volna ezen kérdések elintézésébe belemenni. De én jól tudom, hogy csak két évvel ezelőtt is még annyira nem voltak bolygatva ezek a kérdések, hogy Madarász t. képviselőtársam felállott és csodálkozását fejezte ki, hogy a Kossuth-párt részéről az ujonczjutalék megállapításáról szóló törvényjavaslatnál csak Tóth János képviselőtársam és csekélységem volt az, a kik felszóltak, tehát csak két ember beszélt ehhez a kérdéshez; Pichler Győző t. képviselőtársam is felszólt egy szakkérdésben, de más senki. Nagyon természetes, hogy ezt így folytatni nem lehetett és előállott az a helyzet, hogy végre ezeken a kérdéseken túl kell esnünk. Sürgette is akkor ezt Tóth János t. képviselőtársam, mondván, hogy nem tűrhető, hogy ezen állapot tovább fentartassék, hanem itt az ideje, hogy a miniszter egy rendes szervezeti törvényt terjesszen be, a melyben meg legyenek állapítva az ujonczmegajánlás feltételei.

Jött azután a másik évben a mostani állapot és ez a kérdés még mindig nem volt rendezve. Most ebben a törvényben, a melyről itt szó van, a második szakaszban benn van, hogy terjessze elő a miniszter 1903. év végéig azt a szerves törvényjavaslatot, de nem terjesztette elő. Ez a provizórikus állapot tehát tovább nem tartható fenn, ennek meg kell szűnnie; én tehát felszólítom a t. kormányt, hogy ezt a szerves törvényjavaslatot mielőbb terjessze elő, mivel mindaddig azokban az engedményekben, a melyekről itt beszélnek, nem bizhatunk, mert törvény nincsen, határozati javaslat sincsen ez irányban, a mely a kormányt köteleznél, csak pusztá igéretnek vannak, a melyek kizárólag csak az illető kormányt kötelezik. Tegyük fel, hogy ez a kormány megy; a másikat már nem kötelezi; ezért kell ezt a szerves törvényjavaslatot benyújtani, hogy lássuk, hogy mennyire bizhatunk a kormány igéretében; mert ebben az esetben a bizalom csak fokozódni fog a kormány iránt és nekünk sem kell mindig ezt a merev álláspontot elfoglalni. De ha azt látjuk, hogy, a mit a t. miniszter ur ma itt ígér, azt holnap Bécsben nullifikálják, akkor nem tudjuk magunkat tájékozni, hogy tényleg a

miniszterelnök ur birja-e a király elhatározását arra nézve, hogy a mit ő itt megígért, ahhoz a király annak idején hozzá is fog-e járulni? *(Helyeslések a szélsőbaloldalon.)*

Tudnunk kell azt is, t. képviselőház, hogy a felségjogok tulajdonképen kétfélék voltak a régi rendi alkotmány fenállása idején. A rendi országgyűlés ugyanis fenntartottakra és közlöttekre osztotta azokat: jura reservata majestatica és jura communicata; később, 48 előtt a felségjogok úgy alakultak, hogy voltak olyan felségjogok, a melyek fenntartottak és voltak olyanok, a melyek nem tartottak fenn. A fenntartottak azok voltak, a melyeket a király távollétében a nádor nem gyakorolhatott és voltak a fenn nem tartottak, a melyeket gyakorolhatott. Az 1867: XII. t.-cz. azonban megszüntette ezt a megkülönböztetést és kimondta, hogy ő Felsége a király a végrehajtó hatalmat miniszteriuma által személyesen gyakorolja. Tehát az a chlopyi hadiparancs, tekintettel arra, hogy ellenjegyezve nincs, nálunk alkotmányjogilag figyelmet nem érdemel. Nagyon természetes, hogy a király a hadseregben, a melynek ő, a mint ő mondja, legfelsőbb hadura, hadiparancsot kibocsáthatott, de annak ránk nézve semmi néven nevezendő jogi konzekvenciája nem lehet, úgy, hogy ennek ellenében az a határozati javaslat, a melyet Kossuth Ferencz t. képviselő ur akart beterjeszteni és Holló Lajos t. képviselő ur be is terjesztett, se nem oszt, se nem szoroz, és Holló sem úgy nyújtotta azt be, mint hogyha annak elfogadásával aztán meg is volna elégedve, hanem mivel az se nem árt, se nem használ, hát hadd legyen benne. Hiszen az, hogy minden jog forrása csakis a nép lehet, magától értetődik.

A nép is csak azért enged át egyet-mást az ő jogaiból, mert czélszerűnek, szükségesnek tartja az állam fenntartására. A királyi intézmény is csak olyan, mint minden más intézmény: az állam fenállására szolgál. De nagyon természetes, hogy mihelyt azzal a joggal, a melyet a nép a királyra átruházott, a király visszaél: annak az államnak fenntartása többé biztosítva nincs. Épen azért a nép — ismétlem — csupán csak annyit ruház át a királyra, a mennyi az állam fenntartására szükséges. A felségjogokat tehát akképp értelmezni, hogy azok a királynak vele született jogai, képtelenség, lehetlenség! *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Azt hiszem, ezek után ez a határozati javaslat le van szállítva kellő értékére. De nem is ez volt itt a kérdés. Senki sem vitatta azt, hogy vajjon a jogok forrása ki lehet más, mint a nép. Ezt a határozati javaslatot tehát vívmánynak abszolute nem fogadhatom el.

Már most, a mi az én határozati javaslatomnak azt a részét illeti, hogy elengedhetetlen feltétel a magyar nyelv tudása, erre nézve azt mondja a miniszterelnök ur, hogy miért kívánunk nagyobb kvalifikációt egy tisztól, hogy

az két nyelvet is tudjon, midőn ez nem szükséges és az idők folyama alatt ugyis elsajátítja azt. Hát, t. ház, a mikor attól az egyszerű bakától megkivánjuk, hogy két-három hét alatt sajátítsa el a német kommandót és büntetést kap, hogy ha nem tudja kellőképen azokat a fordulatokat, midőn általa nem értett nyelven vezényelnek, akkor egy intelligens embertől megkivánhatjuk azt, hogy annyit sajátítson el abból a nyelvből, a mennyi a legénységgel való érintkezéshez szükséges. Ez, azt hiszem, nem méltánytalan kívánság. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

Hogy azután a hadsereg véd- és harccképességére befolyással bír az, ha magyarul vagy magyarul is beszél a tiszt, ebben a tekintetben utalok a honvédségre, a melynek nincs műszaki csapata, mivel a tüzérség a közös hadseregből van hozzá olvasztva, s mégis együtt operálnak. A tüzéreknek németül kommandiroznak, a honvédeknek magyarul s a tisztelt honvédelmi miniszter ur azt mondja, hogy miért volna szükséges a honvédségnek a tüzérség, mikor ugyis hozzáolvasztották a közös hadseregből. Hol van tehát, t. ház és t. honvédelmi miniszter ur az a hires egységes szervezet, a melyet a magyar nyelv tudása megbontana? Ez tehát azt mutatja, hogy nagyon jól lehetne operálni a közös hadsereggel akkor is, ha annak magyarországi része magyarul, osztrák része pedig németül vezényeltetnék. Hisz most is két nyelven vezényelik a magyar honvédséget és egy nyelven a közös hadsereget, úgy, hogy ha hadtestben operálnak, három-három vezényeleti nyelv lehet egy hadtesten belül.

En, t. ház, a királynak az egységes belszervezetre, vezényletre és vezérletre vonatkozó felségjogát nem úgy értem, mint a közös hadsereg, mint az egész intézményre vonatkozó egységes felségjogot, hanem úgy értem pl., hogy a Felső Magyarországon elhelyezett csapatokra nézve az egységes vezérletre, vezényletre és belszervezetre vonatkozó felségjogai alapján állapítja meg a vezérleti nyelvet és az osztrák császár felségjogai alapján megállapítja külön a vezérleti nyelvet az Ausztriában elhelyezett csapatokra nézve. Azért mondom ezt, hogy Magyarországra nézve külön van megállapítva, mert a törvény ezzel azt akarta valószínűleg kimondani, hogy az ne hadtestenkint történjék s ne a hadtestek parancsnokainak legyenek meg a külön jogai, hanem hogy az erre vonatkozó jog kizárólag a királyt illesse. De a nyelv sehol nincs megemlítve és sehogy sem lehet kimagyarázni a törvényből azt, hogy a nyelvkérdés az egységes vezérlet, vezénylet és belszervezethez tartozik. Hogy miért kell mindenáron belemagyarázni, erre az az indok még elfogadható volt, a melyet Széll Kálmán hozott fel, t. i. a czélszerűségi szempont...

Okolicsányi László: Sohasem magyarázta meg!

Molnár Jenő: ... de már erről a czélszertügyi szempontokról is kezdenek lesiklani és ezt a jogot egyszerűen mint felségjogot állítják oda, a mely a királyal veleszületik és a melyet örököl.

T. képviselőház! Ha csak minden századik, vagy ezredik szó erre vonatkozólag megmarad itt t. képviselőtársaim emlékében, azt hiszem, elkövetkezik majd az az idő, a mikor ugyanazon álláspontra fognak helyezkedni, a melyen mi állunk, mert a mi álláspontunk az egyedül világos, igazságos és törvényen alapuló álláspont, nem pedig az, a mit önök mivelünk el akarnak hitetni az ideig-óráig fennálló kormányhatalom megtarthatása végett és a mit önök szükségesnek képzelnek a nemzet és király között való összhang megmaradása miatt; hiszen ezt az összhangot én nem látom megzavarva az által, ha egy nemzet ragaszkodik azon jogához, a melyet neki törvény biztosít. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Különben, t. képviselőház, az a politika, a melyet mi követünk, egészen más irányba terelődik, semmint hogy nálunk a hadseregnek a német nyelvre szüksége volna. Nem messze van az az idő, a mikor mi Ausztriában azokat az államokat együvéfoglalva látni nem fogjuk. A német elem a némethez gravitál, a cseh a szláv fajhoz, a Trieszt és környékén lakók pedig az olaszokhoz: szóval ott egy feltétlen bomlás fog előállni. Igen, fennállhat egy »nagy egész«, de nem az a »nagy egész«, a melyet Ausztriában képzelnek, a melynek t. i. Magyarország egy részét képezi, hanem ez a »nagy egész« nem lehet más, mint Magyarország. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Ez lesz majd az a »nagy egész«, a melyekre támaszkodhatik a királyi trón s a mely majd kiállithatja azt a hadsereget, a mely a királyi trón és ezen ország biztonságára szükséges és a mely ennek a birodalomnak a határait megvédelmezni képes. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Minek forszirozzák tehát nálunk Magyarországon a német nyelvet, a mikor a mi egész politikánk a jövőre vonatkozólag más irányba terelődik? Hiszen, t. képviselőház, ha új államalakulatok keletkeznek, Magyarország semmi körülmények között sem fog tartózkodni egy olyan államcsoporthoz, a melyben a német vinné a hegemóniát, mert hiszen mi egészen ellenkező politikát csinálunk, a mely ellenkező politikára maga a hármasszövetség szorít bennünket azáltal, hogy rendeltetésünk helyéül a Balkán-félszigetet jelöli meg, azt a területet, a melyen német elemekkel nem találkozunk, hanem csakis szlávokkal, a kiknek pedig egészen mindegy, hogy majd annak idején a német, vagy a magyar nyelvet kell-e megtanulniok; mindenesetre azt a nyelvet fogják elsajátítani, a mely mellett megélhetésük és védelmük is biztosítva van.

Érthetetlen tehát, t. képviselőház, az a makacs ragaszkodás és szívósság, a melylyel

minket arra akarnak szorítani, hogy hadseregünkbe minden áron a német nyelvet vigyük be és gyermekeinkre rákényszerítsünk egy olyan nyelvet, a mely a mi tradícióinkkal s azon egész államjogi kapcsolattal, a melynek terhét kénytelenek vagyunk viselni, ellenkezik. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Miért legyen épen csak a magyar ember azzal sujtva, hogy ha ezen a földön, a melyet az ő keze tűr, szánt, a melyen az iparos munkát az ő karjai végzik, megélni akar, anyanyelve mellett a saját államában egy teljesen idegen nyelvet, a német nyelvet is tudnia kell? Hát annyira alárendelt lénynek képzelik önök azt a szegény magyar gyermeket, hogy olyat kényszerítenek rá, a mit még egy Szerbia, egy Montenegro, vagy egy Hollandia lakosaival szemben sem kísértének meg: azt t. i., hogy egy idegen nyelvet sajátítson el, ha a maga kenyerét megkeresni s a maga államában boldogulni akar? Ezzel önök egy lehetetlen, természetellenes helyzetet idéznek fel. Ezekért nem értem azt a makacsságot és szívósságot, a melylyel önök ehhez ragaszkodnak.

T. képviselőtársaim ott a túloldalon csodálkoznak Körberen, verik a mellüket, hogy addig pedig nem nyugosznak, a mig Körbernek a kölcsönt vissza nem adják. Hát csak ne menjenek az urak Bécsbe, eleget tesznek akkor, ha nem támogatják azt a miniszterelnököt, a ki daczára annak, hogy magyar ember, nem követi a mi politikánkat, hanem azt, a melyet Körber követ. Ne menjenek önök Bécsbe; itthon kell rendet csinálni. De, t. képviselőház, addig, a mig a magyar képviselőházban olyan beszédeket hallunk, a melyenek itt egymásután elhangzanak, nem haragszom Körberre s az osztrákokra, azok politikailag becsületes emberek, mert csak olyant követnek el, a mi az ő hazájuknak, az ő államuknak érdekében áll; de az itt követett politika nem áll a mi államunknak, a mi nemzetünknek érdekében, *(Ugy van! Ugy van! balfelől)* mert a ki Magyarországon nem magyar nemzeti politikát folytat, az nem a nemzet érdekében dolgozik, hanem dolgozik esetleg a bécsi érdekekért; lehet, hogy a maga politikai céljait akarja azzal elérni, de semmi körülmények között sem a mienket: az egész magyar nemzetét. *(Ugy van! balfelől.)*

Ismétlem, t. ház, hogy én határozati javaslatomban szigoruan a szabadelvű párt programjához tartottam magamat, és azt hiszem, hogy azt el fogják fogadni, mert ha nem, ugy ez megint egy bizonyítéka lesz annak ... *(Egy hang jobbfelől: Hogyne; mindent elfogadunk!)* Hozzá is vagyok szokva ahhoz, hogy a mit tegnap mint elengedhetetlent hallottam onnan hirdetni, és a mire mint programjukra esküdtek tegnap, azt holnapután, a midőn más miniszterelnök kerül kormányra, megtagadják. *(Ugy van! balfelől.)* Épen azért ezennel megpróbálok egy olyan határozati javaslatot betér-

jeszteni, a mely az önök programjának teljesen megfelel. *(Helyeslés balfelől.)* Várom, hogy vajjon mi fog győzni önökben: az önök hazafias érzése-e, —

B. Kaas Ivor: Vagy a meggyőződésük! *(De-rültség balfelől.)*

Molnár Jenő: . . . vagy a hatalom és pártkapocs, a mely az önök lelkét és meggyőződését fogva tartja. Ajánlom határozati javaslatomat elfogadásra. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Szederkényi Nándor képviselő következik szólásra!

Szederkényi Nándor: T. ház! Én határozati javaslatot nyújtottam be, a melynek értelmében a t. honvédelmi miniszter ur a békeletszám megállapításáról adjon be törvényjavaslatot. Ezen szakaszban a létszám megállapítása foglaltatik egy évre és én szükségesnek tartottam, úgy a mai időknek, mint a jövőnek is, felvilágosítással szolgálni arra nézve, hogy vajjon mire lehetünk mi elkészülve a hadilétszámok tekintetében; hogy vajjon a t. honvédelmi miniszter ur fiókjában mi van elrejtve; vajjon a létszám felemelésére vonatkozó, visszavont törvényjavaslat nem fog-e a legrövidebb időn belül ismét benyújtani, vagy pedig a véderőről szóló és beterjesztendő törvényben nem fog-e az a létszámfelemelés még nagyobb mennyiségben szerepelni?

En meg vagyok győződve arról, hogy a kormány addig fogja ezt a kérdést halogatni, a mig ebből a kellemetlen kelepceből, a melybe jutott, kibontakozik; a nemzeti fellobbanás lángja azután egy kissé alább fog szállani; figyelme más kérdések felvetése útján szintén el fog terletetni ettől a dologtól; a kormány azután megteszi a maga intézkedéseit az iránt, hogy az alkalmatlan egyének utjából eltávolíttassanak, és akkor azután ismét előáll azzal a tervvel, a mely már itt a t. ház előtt feküdt, a mely tervezet, vagyis az ujonclétszám felemelésére vonatkozó törvényjavaslat, különben, tulajdonképen ma sincsen visszavonva, *(Ugy van! balfelől.)* hanem csak fel van függesztve. Igaz, hogy az mondatott arra nézve, hogy hiszen a kormány annak tárgyalását most nem kívánja, nem sürgeti; *(Mozgás balfelől.)* ez igaz; ma így áll a dolog; ma nem sürgeti, de hogy holnap nem fog-e ismét előlépni vele, azt a t. előadó ur épen úgy nem tudja . . .

Münnich Aurél előadó: De tudja!

Ugron Gábor: Akkor miért nem veszik vissza?

Münnich Aurél előadó: Majd ha ez meg lesz szavazva!

Szederkényi Nándor: Még valószínűbb, hogy még a honvédelmi miniszter ur sem tudja.

Münnich Aurél előadó: Ó is tudja!

Szederkényi Nándor: Egyébiránt az, hogy visszavéttetik azon alakban, a melyben a ház előtt fekszik, technikai és formalitási tekintetben is egy szükségesség, mert hiszen ugyanazon

alakban, ugyanazon terminusokkal, ugyanazon formákkal az már többé nem szerepelhet a ház előtt. Azt tehát új alakban kell előterjeszteni. Így, ha a t. előadó ur azt mondja, hogy az e javaslatnak letárgyalása után visszavonatik, abban egyáltalában megnyugtató nincsen arra nézve, hogy más alakban vagy pedig a véderőjavaslatban nem fog-e újra előterjeszteni.

Én biztos vagyok abban, hogy az elő fog terjeszteni és miután ezt előre látom és miután itt a kormány ezen czim alatt is elaltatni igyekszik a közvéleményt, nemcsak elaltatni, hanem a helyes gondolkodás irányából kiközköztetni is akarja: én tehát már ezt előre látva nem türhetem meg egy percig sem, hogy ezeket a dolgokat itt ne jelezzük és ne jósoljuk a jövőre, a mi biztos kilátásban van, hogy akkor azután, ha majd a mi küzdelmünk netalán eredménytelen marad, akkor rámutathassunk, hogy milyen téves volt az itt, ezen oldalon ülőknek eljárása, a kik egyszer kieresztették a kormányt a kényszerhelyzetből, a mely kormány azután még azon nemzeti követelésekre nézve is, melyek eddig kilátásba helyezettek, a visszavonulót minden vonalon meg fogja fujni. Mert én arról is meg vagyok győződve és abban igazat adok egy igen beavatott férfinak, a ki azt mondotta, — nem tartozik itt a ház elé, hogy ki volt, fő az, a mit mondott — hogy ha azt hiszik, hogy azok a nemzeti követelések, melyek eddig a kormánypárt programjába fel voltak véve, vagy pedig itt egyesek által előterjesztettek, megvalósíttatnak, hát ez nagy tévedés, mert azok megvalósítva nem lesznek soha. Én nem keresem az indokait annak, a ki ezt előttem így kifejezte, mert én is azon meggyőződésben vagyok, hogy azok megvalósítva nem lesznek. Ime, a t. miniszterelnök ur tegnapi felszólalásában gróf Apponyi Albert interpellációjára a katonai büntető törvénykönyvet illetőleg már egy választ is adott és bár konstatálni lehet, hogy egy év óta folyik ez a küzdelem az ország érdeklődése mellett, mégis csak tegnap hallottuk és értettük meg, hogy a t. kormány arra nézve, hogy a büntető törvénykönyvben a magyar nyelv alkalmaztassék-e és mily mértékben és hogyan, még csak most tanácskozik. Ennek a tanácskozásnak pedig vége nem lesz. Ha egyszer majd nyugalom és csend lesz ezen a téren, akkor azután az a fiók, a melybe az fog jutni, majd zárva is marad, bár lesznek egyesek, a kik a követelésekkel elő fognak állani, lesznek interpellációk, hogy hol van már a katonai büntető bíróság, de azok épúgy el fognak hangzani, mint elhangzottak harmincz esztendőn keresztül Horvát Boldizsár ideje óta, a mióta azt lehet mondani: időszakonként felmerült a katonai bíráskodás követelése és minduntalan az helyezett kilátásba, hogy a befejezéshez közeleg és most értesültünk arról, hogy a kormány kebelében még csak most folynak a tanácskozások

a felől, hogy vajjon a katonai bíraskodás nyelve milyen legyen? Világos válasz ez nekem, hogy a katonai bíraskodásról szóló törvényt, legalább az én életemben, látni nem fogom. Vagy napfényre jön az, de oly időkben, midőn már ez ország, annak közvéleménye, annak érzelme le-töretett és legyuratott, azon nemzeti ideáltól és nemzeti eszmétől megtisztított, a mely most még ég, lángol és a kedélyeket hevíti, ha ez majd szünőfélben lesz, akkor elő fog jönni, de annak a katonai bíróságnak a nyelvében a ma-gyar nemzetnek köszönete nem leend.

A békelétszám megállapítására nyújtottam be határozati javaslatot, mert tudni kívántam azt, vajjon a kormány kebelében mennyire van-nak már a véderőjavaslatban a létszám kérdé-sével? Ezzel is csak ott vagyunk, a hol vol-tunk. Hogy a létszámemelés kérdése nemcsak hogy nyílt, hanem, hogy az a katonai körökben megérett, az előttem teljesen világos. (*Ugy van! balfelől.*) A katonai körök jónak látták ma visszavonulót fujni, de csak azért, hogy később annál nagyobbat ugorhassanak.

De nekünk a katonai létszámemelés kér-dése nemcsak numericze, számszerűleg, de gaz-daságilag is fontos kérdés. Hogy Magyarország és Ausztria a népszámlálás szerint állítják ki a létszámot, ez — tudom — a törvényben van. De hogy egybe fognak bennünket és ezt együt-tes elvek alapján kell elintézni, ez egyike a legigazságtalanabb intézkedéseknek, mert hogy Ausztria és Magyarország a gazdasági kérdé-sekben egészen másképp állanak, hogy Ausztria gazdasági viszonya a magyar gazdasági viszonyokhoz nem is hasonlítható, ezt tudni kell. Pedig a katonai létszámnál nemcsak az ember-kérdés, hanem a gazdasági kérdés is fontos mozzanatot képez.

Bemutatom röviden, — nem ugyan az újabb évekről, hanem a pár év előtt összeállított lét-számát az európai államok hadseregeinek, hogy lássa a t. képviselőház, hogy mily óriási katonai létszámmal dolgozunk és dolgoznak mások is — hogy lássa a képviselőház az összegeket, a me-lyek e körül forognak, és lássa a képviselőház azt, hogy ha ezen katonai törekvéseknek, a militarizmusnak, utját nem igyekszik állani, ez a nemzetnek mély romlására fog vezetni.

Ime: Németországban a hadilétszám körül-belül 2,500.000 volt pár év előtt. Évenként rá-költének 418 millió frankot. Oroszországban 2,300.000, ráköltének 730 millió frankot. Franciaországban 2,400.000, ráköltének 610 millió fran-kot. Ausztria-Magyarországban 1,195.000, bár most már több lehet, ráköltének 250 millió koronát, de már ez is több lehet, de hát ennél az összegnél 10—20 millió annyi, mint semmi, mert a katonáéknál 10—20 millióval több vagy kevesebb, meglehetősen egyre megy. Olaszország létszáma 1,152.000, ráköltének 260 millió fran-kot. Nagybritanniáé 527.000, ráköltének 610 millió frankot; természetesen, Angliának hadi-

eszköze főleg a flottában lévén, itt több kiadása van, mert ez nagyobb költséget kíván. Spanyol-országnak 300.000 a létszáma, Törökországnak 250.000 stb. Körülbelül mintegy 11 millió Euró-pában ezeknek az államoknak hadilétszáma, és körülbelül három milliárd frankot költenek rá.

Erre természetesen azt mondják, ime mások-nál is így van, tehát nálunk is ezt kell folytatni azon arányban, a mint a többi állam teszi. Tudom, hogy ez katonai okoskodás, de végtére tudom, hogy az is logika, a mit az a kitünő német katonai író irt, hogy a hadilétszámnak kiállításánál nem elég az emberek mennyiségére tekinteni, hanem egyszersmind az ország gazda-sági viszonyaira is kell tekintettel lenni. (*Ugy van! a baloldalon.*) Ne higye azt senki, hogy azokkal az emberekkel, a kiket összeállítanak kellő gazdasági, kellő anyagi és pénzügyi felté-telek hiányában, sokat lehetne elérni, mert hogy ha valamikor, úgy most lehet elmondani, hogy egy háboru: »pénz, pénz és pénz.« Ezen lét-számot azért mutattam ki, hogy feltüntessem Ausztria-Magyarországot is, a mely körülbelül 1,195.000-nyi létszámmal rendelkezik. Már most azt akarom ebből összederiválni, hogy miképen állunk mi Ausztriával szemben a békelétszámra nézve. Körülbelül azt mondhatjuk, hogy a béke-létszám nálunk összesen mintegy 300.000 ember, ennyire becsülöm. Ebből mennyi most már magyar? Magyar, ha 43%-ot számítunk, körül-belül 140.000.

Tehát úgy állunk, hogy 160.000 békelét-számu osztrák legénységgel szemben van nekünk 140.000 békelétszámu legénységünk lekötve három esztendőre. Igaz, hogy a népszámlálás szerint ennyi esik ránk, de vajjon megfelel-e a mi gazdasági viszonyunk az osztrák gazdasági viszonyoknak? Ezt őrülség volna még áldozni is. Egy német író egy legény évi munkakerese-tét minimális összegben kétszáz frankban álla-pítja meg, mondjuk, nálunk 200 korona. Már most a lekötött munkaerő, ez a lucrum ces-sans, hogy áll szemben Ausztriával? 140.000 ember lekötött munkaereje körülbelül 28 millió koronát reprezentál; Ausztriában alig valamivel többet, 32 millió koronát. Mily óriási veszteség ez Ausztriával szemben. Miután ez nem a quóta arányában, hanem a legénységi létszám-mennyiség szerint oszlik meg, a reánk háramló óriási veszteség, a lucrum cessans, nem is ha-sonlítható az osztrákokéhoz. Ez oly igazságtal-lanság, oly türehetetlen helyzet, hogy a kormány-nak már régen kötelessége lett volna ezt az óriási differenciát valami módon megszüntetni. (*Helyeslés balfelől.*) De midőn a kormány figyel-mét az ilyenre fehvjük, akkor ez az, a mire rá lehet mondani, hogy falra hányt borsó. A miniszter urak azt mondják: meddő küzdelem, nincs ennek semmi célja, mit mutogatjuk ki az igazságot és azt, hogy micsoda káraink vannak ezen fennálló viszonyokból s milyenek a had-sereg mai rendszerének következesei azon Ausz-

triával szemben, a mely létszám tekintetében aránylag kisebb terhet képvisel, tehát gazdasági vesztesége is kisebb, másrészt pedig az ő haszna, a tisztí létszámot tekintve, hasonlíthatatlanul előnyösebb a miénknél. Különösen a tisztí létszám, a mint kifejezik magukat, magyarok hiányában nem volt betölthető. A tisztí létszámnak ránk eső részét osztrákok töltik be, tehát a létszámnak nyereséges részét a maguk számára elkaparintják, *(Ugy van! balfelől.)* nekünk pedig itt hagyják a legénység létszámának munkahasznából ránk neheződő terhet és veszteséget: ez nem arány, sem nem helyes quóta, de nem is az a rendszer, a melynek fenntartását mi megengedhetők tartanók. Ennek a rendszernek fenntartása tehát ránk nézve nemcsak igazságtalan, a legénység számát tekintve nemcsak méltánytalan, hanem gazdaságilag is a legsúlyosabb és a leghelytelenebb.

Ne méltóztassanak tehát nagyon felületesen tekinteni a mi küzdelmünkre. A mi küzdelmünk célja az, hogy mindezeket alapjában, lényegében megismertessük, a kormány elé tárjuk. Igaz, hogy erre azt mondja, hogy felesleges, mert ezt meg nem hallgatja, erre rá sem hederit. Tudjuk mi azt, de mi az ország közvéleményét akarjuk felvilágosítani, *(Ugy van! balfelől.)* hadd lássa az ország, hogy ezen mai hadrendszerből ezen a téren is milyen óriási kár háramlik rá, hogy abból, hogy a kaszárnyákban 140.000-nyi legénységünk van lekötve, milyen óriási munkaveszteség származik, a melyet én évi 28 millió koronában számítottam ki, míg az osztrákok vesztesége ez irányban alig 30—32 millió. Tehát ez is aránytalanság. *(Ugy van! balfelől.)*

Hallgat ezekre a kormány? Nem hallgat, hiszen előtte nem a nemzetnek érdeke, hanem azon érdek lebeg, hogy a bécsi katonai intéző ségnek eleget tegyen. *(Ugy van! balfelől.)* Ez a kormány minden törekvése, minden igyekezete.

Ez a kérdés nem a nyelv kérdése, hanem a gazdaságnak legfontosabb kérdése, *(Ugy van! balfelől.)* a mely Európát ma legbehatóbban foglalkoztatja. De nálunk hallgatnak önök némán mindenre, nem veszik észre, hogy évenként mily súlyos veszteségeket szenvedünk ez által. Számítását ki 30 esztendőre: kimondhatatlan százmilliók azok, a melyeket az ország kárára ez alapon elpocsékolnak, azt lehet mondani, hogy a közgazdaságtól elraboltak. *(Ugy van! balfelől.)* És még azt mondják, hogy ne hányjuk a falra a borsót, hallgassunk már el. Ám hallgassanak önök, mi nem fogunk hallgatni, amig csak egy pont is van, a melyet mi sérelmesnek, igazságtalannak tartunk a nemzet érdekére nézve. *(Ugy van! balfelől.)*

A békelétszám megállapítására kértem, hogy adjon be a kormány javaslatot; nem is válaszolt rá. Azt mondja, minek erre válaszolni. Ugysem tudna, mert hiszen ha a katonai bírások nyelvén most képezi tanácskozás tárgyát a magyar kormány kebelében, akkor a békele-

számnak ilyen vagy amolyan kérdése a magyar kormány kebelében még tárgyalás alapját sem képezi. Ez még ott van Bécsben. Hogy mi lesz, ehhez a magyar kormánynak szava nincs, mert hiszen a kérdés nem úgy forog fenn, hogy ezt nemzeti érdekből alaposan oldjuk meg, hanem a kérdés úgy áll a magyar kormány előtt, hogy meg kell oldani a bécsi katonai intézőség követelménye értelmében. Hogy minő kár származik ebből miránk és milyen óriási haszon hárul ebből velünk szemben Ausztriára, arra a magyar kormánynak a legkevesebb gondja van. Ha gondja volna és tehetné, akkor előállana és kijelentené mindezeket itten. De nem teszi, mert nem teheti. Hiszen ha ezeket mind kijelenti, akkor van jogosultsága arra, hogy már most hallgassuk meg és ha az ő érvei súlyosak lesznek, hogy akkor minekünk itt ezen a helyen ezekkel az okoskodásokkal többé megállani nem lehet. Ha tehát önök megnyugtatót keresnek az országban, ám keressék az igazi érvek előadásában, de azzal, hogy hallgatnak, nem fognak segíteni a bajon, mert hogyha mi esetleg majd el is hallgatunk, ha kimerülünk, azért ne higgyék, hogy ezzel már az egész dolog rendben lesz. Rendben lesz talán egy pillanatig, de a sérelmek folytonosan érlelődnek, *(Helyeslések a szélsőbaloldalon.)* azok a tövisszurások, a melyeket a nemzet testén tettek, kezdetben talán nem oly fájdalmasak, de a maguk helyén sebekké lesznek, azok gennyedésbe mennek, azok mind jobban terjednek és azoknak a következménye volt azután, hogy a multban a nemzet elkiáltotta magát, hogy »sebeim fakadoznak!« Ne hagyják tehát azokat idáig terjedni, hogy azoknak ne kelljen majd a jövőben fakadozniok. Ennek óhajtjuk mi utját állani, ezért küzdünk, hogy meggyógyítsuk a nemzet sebeit, hogy behegeszszük azokat és hogy a nemzet azután ép testtel és ép lélekkel teljesítse a maga kötelességeit és azon hivatását, a mely hivatás rá a Duna völgyében vár. *(Helyeslések a szélsőbaloldalon.)*

Ezeket akartam határozati javaslatom indoklására elmondani és újra ajánlom azt a t. háznak elfogadásra. *(Helyeslések a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Következik Okolicsányi képviselő ur zárszava.

Okolicsányi László: T. képviselőház! A mikor benyújtott ellenindítványom indoklása céljából a zárszó jogával élek, tulajdonképeni feladatokat az képezné, hogy foglalkozzam első sorban azokkal az ellenvetésekkel, a melyeket az ellenindítványommal szemben a t. túloldalról felhoztak. Minthogy azonban ilyen ellenvetést egyáltalában nem hallottam, kénytelen vagyok csak azzal az egy nagyon is sovány megjegyzéssel foglalkozni, a melyet az előadói székben az összes beadott ellenindítványokkal szemben a t. előadó ur odavetett. Az előadó ur ugyanis arra kérte a t. házat, hogy az összes beadott

ellenindítványokkal szemben a véderő-bizottság szövegezésében fogadja el a törvényjavaslat első szakaszát és pedig az ő szavai szerint csakis abból az indokból, mert a beadott ellenindítványok és határozati javaslatok valamennyien a véderő-bizottság álláspontjával merőben ellenkeznek.

Az előadó urnak ezen kijelentése nem felel meg a tényeknek, másodsorban pedig ez nem is képez indokot. Hogy nem felel meg a tényeknek, rámutatok arra, hogy pl. Ugron Gábor t. képviselőtársamnak a határozati javaslata, épen úgy, mint az én határozati javaslatom, nemcsak hogy nem ellenkezik a törvényjavaslat 1. §-ának tartalmával, hanem mindaketten ugyanazt akarjuk kimondatni, a mi a törvényjavaslat 1. §-ban foglaltatik, csakhogy közjogilag is, politikailag is, mondatszerkezettel is helyesebben. Ugron Gábor t. képviselőtársam határozati javaslatára azt mondhatta volna az előadó ur, hogy a véderő-bizottság nem tudja másképp megszövegezni ezt a paragrafust. Ez egy indok lett volna. De az én ellenindítvánnyal szemben még ezt sem mondhatta volna, mert én egy kész szövegezést nyújtottam be és azt ajánlottam elfogadásra. Ha tehát a t. előadó ur szerint ezt a szövegezést nem lehet elfogadni, akkor jobbat kellett volna neki ajánlani.

Azt hiszem, a ki egy kicsit tud magyarul és járt annyit iskolába, hogy közjogot és mondat-szerkezettant is tanult, meg fogja találni a különbséget a törvényjavaslat 1. §-ának szövegezése és az én szövegezésem között. Méltóztassék megengedni, hogy felolvassam ezt az 1. §-t, mert meg vagyok győződve, hogy vannak itten olyan t. képviselőtársaim, a kik talán még nem olvasták, mert különben lehetetlennek tartom, hogy elfogadják. Ez az első paragrafus így hangzik *(olvassa)*:

»A véderőről szóló 1889. évi VI. törvény-cikk 14. szakaszának első bekezdésében foglalt és az 1889. év óta külön törvények által évről-évre, legutóbb az 1892. évi I. törvény-cikk által az 1902. év végéig kiterjesztett, illefféleg fentartott azon rendelkezés, a mely a közös hadsereg és haditengerészet fentartására szükséges évi ujonczjutalékot a monarchia két államára nézve 103.100 főben állapította meg s ugyanezen szakasz ötödik bekezdésében, valamint ezzel meg-egyezőleg a honvédségről szóló 1890. évi V. törvény-cikk 3 ik szakaszában foglalt rendelkezés, a mely a magyar korona országai honvédségének fentartására szükséges évenkénti ujonczjutalékot 12.500 főben állapította meg, az 1889. évi VI. törvény-cikk 14. szakaszában foglalt összes egyéb feltételeknek és korlátozásoknak is érvényben hagyásával, az 1903. év végéig kiterjesztetik, illefféleg fentartatik.

A közös hadsereg és haditengerészet számára fentebb megállapított ujonczjutalékból az 1889. évi VI. törvény-cikk 14. §-a első bekezdésében foglalt rendelkezés értelmében az 1900. évi december 31-én foganatosított népszámlálás

eredménye alapján eszközölt felosztáshoz képest és az 1893. évi I. törvény-cikk 1. §-ának megváltoztatásával, a magyar korona országaiból 44.076 ujoncz állítandó ki.«

Azt hiszem, első hallásra senki sem tudná megmondani, hogy ez a szakasz tulajdonképen mit rendel. Rámutattam tegnapi felszólalásomban arra is, hogy mennyi olyan kifejezés van ebben a szakaszban, a mely ellenkezik a mi közjogunkkal és politikai gondolkodásunkkal. Azt hiszem, ilyen kifejezéseket, mint »közös hadsereg«, »monarchia«, »magyar korona országai«, önök sem helyeselnék ott a túloldalon. De ha nem mondatszerkezettel és nem közjogilag akarnék kifogásokat tenni, olyan kifejezések is vannak itt, a melyek kétségen kívül helytelenül fejezik ki a gondolatot, így pl.: »a közös hadsereg és haditengerészet fentartására szükséges«. A mi törvényünk nem úgy ismeri az ujonczmegállapítást, illetve megajánlást, hogy a hadsereg »fentartására«, hanem a hadsereg »kiegészítésére« szükséges.

A ki törvényeket fogalmaz, miért nem használja azt a kifejezést, a mely az alapvető törvényben benne van? Az ujonczok a hadsereg kiegészítésére szolgálnak és nem a hadsereg fentartására. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Ezzel szemben én igazán csak a törvényhozás reputációjának akartam szolgálatot tenni, a midőn kísérletet tettem arra, hogy ezt a szakaszt ugyanazon gondolat kifejezésével, mindazon rendelkezések belefoglalásával, a melyek abban bennefoglaltatnak, világosan és röviden megfogalmazzam; de természetesen kihagyjam belőle azt a sok mindenféle hivatkozást, a melynek lehet helye az indokolásban, de nem lehet helye magában a törvényben: *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Ezért hoztam javaslatba a következő szöveget *(olvassa)*: »Az összes hadsereg és haditengerészet kiegészítésére szükséges évenkénti ujonczjutalék Ausztria és Magyarország két államára nézve együtt 103.100 főben, a m. kir. honvédség kiegészítésére szükséges évenkénti ujonczjutalék 12.500 főben állapittatik meg az 1903. évre.« Azt hiszem, ebben benne van minden, a mi ebben a szakaszban lényeges; ez magyarul, világosan, érthetően van mondva és ez a közjog semmiféle kifejezésébe, rendelkezésébe, vagy terminológiájába bele nem ütközik. Ezzel szemben egyszerűen csak odavetni azt, hogy méltóztassék mellőzni az összes határozati javaslatokat, mert azok a véderő-bizottság álláspontjával ellenkeznek, igazán nevetséges dolog. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Hiszen engedelmet kérek, az a véderő-bizottság nem valami olyan csalhatatlan fórum, hogy ha valami annak álláspontjával ellenkezik, azt a ház már el ne fogadja. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Hisz ebből természetesen az következne, hogy ennek a háznak mindent meg kell szavazni, a mit a véderő-bizottság elébe terjeszt.

Eddig, fájdalom, azt tapasztaltuk, hogy így is történt. És hogyha a mi parlamenti életünkben megakadás mutatkozik, s hogyha vannak, a kik ennek a parlamenti életnek betegségeit konstatálják, akkor ezeket főképen arra lehet visszavezetni, hogy ebben a parlamentben egyáltalában a kölcsönös eszmecsere, az egymás kapacitálása nem tud érvényesülni, hanem ha itt akár jobb szöveg, akár közjogi kifejezések helyesebb használata, akár mondat szerkezeti javítások tekintetében valami más indítványoztatik, mint a mit a bizottság előterjesztett, azt a t. túloldal mindig vakon visszautasítja, mert minden kritika nélkül elfogadja azt, a mit a véderő-bizottság eléje terjesztett. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) Hiszen a parlament nem arra való, hogy egy bizottságnak minden ilyen előterjesztését vakon akceptálja, s az a bizottság is, különösen katonai tárgyú javaslatokkal szemben, állandóan a legnagyobb figyelmenntelenséget és a kritikának legmesszebbmenő hiányát tanúsítsa.

Ha a t. előadó ur azt akarja kifejezni, hogy az én határozati javaslatom, vagy azon határozati javaslatok, a melyeket t. barátaim erről az oldalról benyújtottak, nem egyeznek meg azzal a szövegezéssel, a mely a törvényjavaslat első szakaszában látható, hát ezt én magamra nézve csak hízegőnek mondhatom el, mert a közjogi és a nyelvtani tudatlanságnak és műveletlenségnek akkora fokát nem szeretném tanúsítani, a melyet tanúsított az, a ki ezen 1. §-t megszóvegezte.

De, t. ház, az előttünk fekvő többi határozati javaslat sincs ellentétben a törvényjavaslat 1. §-ával, még szerkezetileg, formailag sem, mert hiszen Molnár Jenő és Szederkényi Nándor t. képviselőtársaim határozati javaslatai egészen más és egészen önálló határozatok hozatalát kívánják provokálni. Az a határozati javaslat ugyanis, a melyet Molnár Jenő t. képviselőtársam benyújtott, éppen egy olyan határozatot kíván kimondatni a házzal, illetőleg e ház többségével, a mely határozati javaslatban foglaltak még néhány héttel ezelőtt benne voltak a szabadelvű párt által kiküldött kilenczes bizottság elaborátumában, tehát azon bizottság munkálataiban, a mely a t. többség legtekintélyesebb vezető férfaiából állott, kik a túloldal politikai gondolkodását és felfogását bizonyára a leghelyesebben és a legközelebből ismerték. Ha tehát ezen urak egy pártprogramot akartak megszóvegezni azzal a rendeltetéssel, hogy az a párt által elfogadtassék, annak pontozataiba bizonyára olyan kívánalmakat foglaltak össze, a melyekről legjobb meggyőződésük szerint hihették, hogy azokat az egész párt el fogja fogadni.

És én azt hiszem, a párt el is fogadta volna az egész programot úgy, a mint ez a bizottság azt megszóvegezte, ha nem jött volna gróf Tisza István miniszterelnök ur azon indítványával, hogy a 4-ik pont c) alpontjából kimaradt

ez a passzus (*olvassa*): » . . . úgy, hogy megfelelő átmeneti idő után a magyar honosra nézve a magyar nyelv tudása a tiszti kinevezés kötelező alapfeltétele legyen.«

Kétségtelen, t. képviselőház, hogy akkor, a mikor magyarrá igyekeztek tenni a katonai tisztképzést, azon kimondott czélzattal, hogy a megfelelő idő után megállapítható legyen az a tétel, hogy magyar honos csak akkor lehet tiszt a magyar hadseregben, ha magyarul tud: ez mindenesetre legszerényebb mértéke volt a nemzeti követelésnek. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) Én mai napig is meg vagyok győződve arról, hogy a t. túloldalon nincs senki, a ki ezen elv kimondásának a maga jószántából opponálni akarna. S mégis a miniszterelnök ur kívánságára ezt a pontot kihagyták. De vajjon megváltozott-e t. képviselőtársaim véleménye, gondolkodása és felfogása az által, hogy ez a pont kimaradt? Én azt hiszem, hogy nem. Már csak nem annyira ingadozók és nem annyira férfiatlanok azon az oldalon ülő t. képviselőtársaim, hogy meggyőződésüket máról-holnapra el tudják ejteni! Azt megengedem, hogy ennek hangsúlyozását bizonyos szempontokból nem kívánták, de hogy letettek volna erről, ezt még én sem akarom feltenni.

Ha tehát ez a gondolat benne volt a szabadelvű párt által kiküldött bizottság programtervezetében, és igazán csak egy hajszálon mult, hogy párthatározattá nem emeltetett: miért ellenkeznek ennek a kimondása a véderő-bizottság felfogásával és álláspontjával? Miután tehát egyetlenegy ellenvetéssel sem találkoztam, a mely különösen az általam indítványozott szöveggel szemben felhozott volna; miután senki sem győzött meg engem arról, hogy ez a szöveg mást fejez ki, mint a törvényjavaslat 1-ső §-a, vagy hogy azt a gondolatot kevésbé helyesen fejezi ki: ennél fogva én ellenindítványomat fentartom (*Helyeslés balfelől.*) és kérem annak elfogadását, azzal a megjegyzéssel, hogy most már mindenesetre az a kérdés, hogy vajjon az általam indítványozott szöveg, vagy pedig az eredetileg javaslatba hozott 1-ső §. szövege fogadtatik-e el, igazán csakis izlés dolga lehet. (*Élénk helyeslés balfelől.*)

Elnök: A zárbeszédnek során Holló Lajos képviselő ur következik.

Holló Lajos: T. képviselőház! (*Halljuk! balfelől.*) A midőn tegnap a t. miniszterelnök ur szavait hallottam, eszembe jutott az az olasz közmondás, hogy »a kinek nincs pénz a zsebében, annak legyen méz az ajkán«. A t. miniszterelnök ur idejött kormányra való megbízásokkal, lecsillapítani ezt a nagy nemzeti küzdelmet, a mely széles hullámokban az egész közvéleményt magával ragadta és mi valamenynyien azt hittük, hogy az ő zsebében ott vannak azok az érmek, a melyekkel ő meg fogja váltani ezen küzdelmet a nemzettel szemben; hogy igazi értékeket hozott, a melyek valódi beccsel bír-

nak ugy ezen nemzedékre, mint a jövő nemzedékek részére. S ime, midőn ezeknek a súlyát egyenkint kell megmérni, akkor odajő a miniszterelnök ur és azt mondja: Még a magyar kormány nincsen abban a helyzetben, hogy ebben a tárgyban csak tárgyalásokat is folytathatott volna az illetékes hatóságokkal!

A miniszterelnök urnak egyik ilyen ígérete a magyar nyelvnek a katonai igazságszolgáltatásban való érvényesülése volt; hogy ő a magyar nyelvet ezen igazságszolgáltatás minden fórumán a magyar állam közjogi helyzetének megfelelően fogja érvényesíteni és ime kisült, t. ház, hogy ez csak mézes ígélet volt, a mely csak arra szolgált, hogy lekösse az erőket; lebilincselje Magyarországnak különböző áramlatait; azokat megszelídítse, visszatérésre bírja; de hogy azok tulajdonképen komoly tartalommal nem bírnak, (*Ugy van! balfelől.*) az kitűnik lassankint itt az ő nyilatkozataiból. (*Ugy van! balfelől.*)

Hogy lehetséges, t. ház, egy komoly politikai programot előterjeszteni akár a képviselőházban, akár a szabadelvű pártban, akár az ellenzék előtt, a melyben jóállást vállal egy kormány az iránt, hogy azokban az ígéretekben komoly tartalom van, a midőn egy miniszterelnök hónapok óta azzal kénytelen jönni, hogy még az egész javaslat a magyar kormány kebelében van, ott tárgyalnak felette, és még csak szó sem lehetett arról, hogy az illetékes hatóságokkal megegyezés tárgyává tétessék? Ezekben minő komoly alap és minő érték van arra nézve, hogy az ilyen dolgokat mi politikai tényeknek és cselekményeknek alapjául elfogadjuk és azoknak irányául tekinthessük? Ennek következtében értékteleneknek tünnek fel előttünk mindezen ígéretek, és azok egyszerűen csak arra való látszanak lenni, hogy, mint a lépés vez, megcsalják azokat, a kik talán hiszékenyebben gondolkoznak, a kik könnyebben meg hagyják magukat fogatni, talán egész jóhiszeműleg is az ilyen ígéretek által, de a magyar történelemnek szomorú mesgyéin haladva, ezek sohasem bizonyulnak egyőbnek, mint üres, hitegető ígéreteknek, (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*) a melyekben a nemzetnek komolyan biznia és hinnie sohasem lehetett és a jövőben sem szabad. (*Ugy van! balfelől.*) Nem a kormányok személyeihez és egyéniségeihez van fűzve az ilyen ígéretek értéke, mert azok a kormányok, még ha jóhiszeműleg vannak is — a mit nem is akarok kétségbevonni — ilyen hitegetések által ezeknek az ígéreteknek megtételére készítetv: ez ígéretek a kormányoknak egyénisége és állása által garantírozva nincsenek, mert a kormányok letűnnek, a kormányok megsemmisülnek, (*Ugy van! balfelől.*) az ígéretek pedig azután megvalósításra egyáltalában nem kerülnek.

Ez a nagy katonai létszám, mely ebben a szakaszban foglaltatik, szükséges abból a célból, hogy oly igényeket elégítsen ki a katonai

hatalom, melyek Magyarország érdekeivel és államiságával ellentétben állanak. (*Igaz! Ugy van! a baloldalon.*) Nem akarok most erre a kérdésre bővebben kiterjeszkedni, hiszen a legközelebb tárgyalandó ujonczmegajánlási javaslat alkalmat fog nyújtani mindnyájunknak, hogy behatóan foglalkozzunk ismét ezekkel a kérdésekkel; de már most is aggodalommal látom azon jelenségeket, hogy Magyarországnak és Ausztriának katonai készülsége milyen célokra akar igénybe vétetni. A külügyminiszternek tegnapi nyilatkozata is az osztrák delegáció külügyi albizottságában egész leplezetlenül tárja fel, hogy megállapodás történt arra nézve, hogy Macedóniában nemzetközi beavatkozást fogunk keresztülvinni az ottani viszonyok szanálására. Hogy itt fait accomplit val állunk szemben, arról meggyőződhetünk a külügyminiszter ur e szavaiból: »Törökország egymagában képtelennek bizonyult arra, hogy valami komolyat véghez vigyen. Eltökéltük magunkat arra, hogy magunk teszünk intézkedéseket és az aktívabb ellenőrzést vesszük foganatba. Az ellenőrzési intézkedések végrehajtására kétévi határidőt vettünk kilátásba, hogy a dolognak ne legyen az a látszata, mintha mi Macedóniát zár alá akarnók venni. Macedóniára ez a közös ellenőrzés két évre akként van tervbe véve, hogy akkor az ellenőrző közegek visszavonulnak, míg természetesen az általános felügyelet fenmarad. Bizonyos pontokon az ellenőrzést még két év után is továbbra is fogjuk gyakorolni, és pedig a pénzügyi szolgálat terén és a menekültek hazatelepítését illetőleg és így tovább«. Tehát Magyarország törvényhozásának minden megkérdése nélkül a mi külügyi kormányzatunk a katonai szervezettel egyetértőleg elhatározta, hogy aktív beavatkozást fog létesíteni egy másik állam ügyeinek rendezésébe. Hogy ezek esetleg milyen komplikációkat fognak előidézni az országra nézve és az általunk ma megszavazandó és megállapítandó ujonczlétszámot mily mértékben fogják nem az ország érdekében, de az ország érdekei ellenére felhasználni: (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*) ezt a perspektiva eléggé szemünk elé tárja. Elsősorban jönnek az ilyen anektálásokkal, mint ellenőrzéssel, mint finanziaális és más beavatkozással, mint rendcsinálással; azután jön egyszerűen az anektálás, a mint Boszniában történt, és végre azon területeknek okkupálása és a két államhoz való csatolása, a mint azt már szintén láthattuk. Ebben, még ha helyes, jogos és az ország érdekeinek megfelelő volna is, csak akkor volna szabad definitív álláspontot foglalnia egy alkotmányos kormányzatnak, épügy a külügyminiszteriumnak is, ha előzőleg alkotmányos felhatalmazást kapott az államoktól arra nézve, hogy ezen misszióját jogában és szabadságában áll megtenni. E nélkül alkotmányellenes és a parlamentáris elvekkel is teljesen ellentétben áll, de Magyarország érde-

kében sincsen, hogy mi idegen államok biztonságába és viszonyaiba egyáltalában beleavatkozunk, hogy mi azt a katonai nagy készültséget, melyet súlyos terhek árán megszavazunk, idegen államok érdekei ellenére való felhasználásra kössük le.

Hiszen Törökországban maga a török haderő, a mely nagyobb, mint Ausztria és Magyarország hadereje, körülbelül négyszáz és nem tudom, mennyi ezerből áll béke idején is, maga az is elegendő arra, hogy Macedóniában rendet és békét csináljon, mert hisz a tartománynak sincsen szervezett és rendezett hadereje, hanem csak felkelő csapatai. Ha nem volna meg a békecsinálásnak ez a módja, akkor érthető oka volna a beavatkozásnak. De hisz van Törökországnak hadereje! A mennyiben pedig azok az államok a saját függetlenségüket akarják keresztülvinni a török hatalommal szemben szabadságharczukkal és felkelésükkel, ezt megakadályozni és azokat a felkeléseket elnyomni épen nem áll érdekében Magyarországnak, mely a balkán népek felszabadulását soha nem nézte ellenszenvvel, hanem mindig rokonszenvvel kísértc és a jövőben is bizonyára ezzel fogja kísércni. Ennek következtében Magyarországnak a be nem avatkozás elvét kell szem előtt tartania és Magyarországtól ujonczokat és katonai készültséget követelni egyáltalán nem lehet, ha ezzel ilyen macedóniai kalandokba akarják az országot belevinni.

Azokra a határozati javaslatokra nézve, melyeket a magunk részéről előterjesztettünk, az előadó ur a rideg visszautasítás álláspontjára helyezkedett, a mit én nem tartok indokolhatónak.

Ezen javaslatok egy része, ugy az Ugron Gáboré, mint Okolicsányi t. képviselőtársamé, vonatkozik arra, hogy ez a szakasz közjogilag korrekt és helyes szövegezést nyerjen.

De hogy milyen teljes fejetlenség uralkodott ezen szakasz megszövegezésében, azt bátor leszek egy rövid példával bemutatni. Ezen törvényjavaslatban t. i. az van az első szakaszban, hogy az 1889 : VI. törvényczikk 14. §-ában foglalt összes egyéb feltételeknek és korlátozásoknak érvényben tartásával szavazzatik meg.

Most már ha nézzük ezen hivatkozott törvényszakaszt, meg méltóztatnak róla győződni az első szempillantásra, hogy annak csak egy kis része az, a mit hatályban tartunk, a többi pedig mind anakronizmus, mert fenn sem tartható.

A 14. §. első bekezdése pl. arra vonatkozik, hogy tíz éven belül az ujonczlétszám mindenkor a legutóbbi népszámlálás eredménye alapján osztandó fel. Hát a következő 1903-ik évben — jobban mondva a múlt 1903-ik évben — már egy újabb népszámlálás egyáltalán be nem következhetik. Ezen szakasz intézkedését tehát át nem vihetjük és fenn nem tarthatjuk; mert ez csak akkor volt helyén, midőn

tíz évre volt az ujonczlétszám megállapítva és egy újabb népszámlálás igenis lehetséges volt. Az első bekezdés tehát mint teljesen értelmetlen, fenn nem tartható.

Jön a második bekezdés: »Az előbbi pontban megállapított ujonczlétszám tíz évre érvényes.« Ez ismét nincs fentartva, mert e törvényjavaslatban csak egy évre van fentartva, megállapítva az ujonczjutalék.

Jön a harmadik: »Az 1880-ik évi december 31-én a monarchia mindkét államának területén foganatosított népszámlálás eredményeként jelenleg a magyar korona országaiból 42.711 ujoncz állítandó ki.« Ez ismét nincs megtartva, mert ma nem az 1880-iki népszámlálás eredménye áll előttünk, hanem az 1900-iki, és ennek alapján nem 42.711 ujoncz, hanem 44.076 ujoncz állítandó ki, tehát ez a bekezdés sem tartatik érvényben,

Jön a negyedik bekezdés: »A közös hadsereg megállapított ujonczjutaléka csak akkor lesz kérdésbe vehető tíz év lefolyása előtt, ha ő Felsége az illető felelős kormányok útján az ujonczjutaléknak emelését vagy leszállítását szükségesnek tartja.« Tehát tíz éven belül csak ugy lehet leszállítani vagy felemelni, ha arra nézve ő Felsége kormánya előterjesztést fog tenni; de ez tíz évre vonatkozik, most pedig egy évre állapítatik meg a létszám, egy éves törvénynél tehát ezt sem lehet fentartani.

A következő intézkedés, t. képviselőház, hogy a fentebbi határidő eltelte előtt köteles a kormány újabb törvényjavaslatot előterjeszteni. Ez fentartatott, de azt a törvény szerkesztése következtében áttették a második szakaszba. Ezt az intézkedést tehát nem ez a szakasz tartja fenn.

A következő pont így szól: »A magyar korona országai honvédségének fentartására szükséges évenkénti ujonczjutalék hasonlólag 10 évi érvénnyel 12.500 főben állapítatik meg.« Minden új intézkedés, a melyet ez a gallimatiasz, a mit szakasznak neveznek, fentart, az összes egyéb feltételek és korlátozások épségben tartásának kifejezésével, mind elesnek, mert a 14. §. egyetlen bekezdését sem tartja fenn ez a szakasz, mert azok mind más intézkedésekre vonatkoznak, részint pedig hatályukat veszítették az idők lefolyása folytán. Csupán a legeslegutolsó tartatik fenn, az érvényben is van, a mely ugyanis a jutalék megadását újabb törvény megszavazásától teszi függővé, azt pedig betették e törvénynek egy másik szakaszába.

Ez mutatja, hogy oly ellenvetések, a melyeket erről az oldalról — ilyenkor megengedem, erősebb szemüvegen nézve a dolgokat — terjesztenek a ház elé, igenis megszivlelést igényelnek; mert ha semmiféle ellenőrzést nem gyakorolnak a ház ez oldaláról, keresztül csusznak ezek a javaslatok ugy, a mint vannak és akkor méltán tehet szemrehányást a t. előadó ur, hogy miért nem tetszett régebben megtenni

az illető megjegyzéseket, hogy az ellenzék mulasztott, mert nem ügyelt eléggé. Ilyenkor, a mikor egy szakaszt egész napon át tárgyalunk, azt megvilágítjuk és erős vetítő fény alá bocsátjuk, ha ezek a kiáltó bajok ki nem küszöböltetnek, azt másnak, mint makacsságnak, bizonyos álláspontnak — szerintem — göggel és helytelen fölnynyel való fentartásának nem lehet tulajdonítani és ez magyarázza az előbb tett kijelentéseket.

És egyre vagyok bátor e szakasz szövegezésénél a t. előadó ur figyelmét felhívni, a ki nagy büszkén mondotta, hogy a közjogilag korrekt ily kifejezések, mint a közös hadsereg, a monarchia kifejezések, már előző törvényekben benne voltak. Igaz, a közös hadsereg kifejezése, ezt konstatáltuk, elismertük, benne van. De abban a 10 év előtt hozott törvényben — pedig az sokkal behatóbb — a monarchia kifejezése és foglalma még nem volt felvéve; 10 évvel ezelőtt ezt még nem tették.

Okolicsányi László: Igy akarják megcsinálni azt a monarchiát.

Holló Lajos: És így menne előre minden ellenőrzés hiányában az a közjogi terminologia. Először csak egyes javaslatokba csempészik be a helytelen közjogi formulákat, hogy azokhoz aztán dedukció révén más formulákat és kifejezéseket csatoljanak. 1867-ben, a mint kimutattam, még magyar hadsereg szerepelt. Deák Ferencz törvényében úgy állapított meg: az egész hadsereg kiegészítő részét képező magyar hadsereg. Később közös hadsereg szerepel, de monarchia nélkül. Végre most már, tiz év múlva, rájövünk, hogy a monarchia hadiereje, a monarchia ujonczlétszáma, a monarchia ujonczmegállapítása. Mindez már egységes fogalmakat állapít meg a két állam között, a mivel tulajdonképen csak azt célozzák, hogy meghajoljanak az előtt a helytelen közjogi felfogás előtt, a melybe a katonai hatalom önmagát mindig beleképzelte, hogy ő ugyanis a monarchia részére egységes katonai hatalmat reprezentál, a mely részére tőlünk és Ausztriától áldozatokat kíván.

Ez a küzdelem nem is vonatkozott másra és czélt nem is érhetett másban, mint hogyha a küzdelemből kiderül és kivilágosodik, hogy ki marad felül: az a közjogi felfogás marad-e felül, a melyet a katonai hatalom táplál, vagy az, a mely Magyarország és a magyar nemzet részéről állittatik fel. Ha e küzdelemben, a mint látszik, teljesen leveretik a magyar nemzeti álláspont, a melylyel szemben a chlopyi hadiparancsban, Körber beszédében, mindenben, rendkívüli durvaságában jó az egységes katonai állam és egységes császári hatalom előtérbe, és nem csak hogy visszautasításban nem részesül, de érvényt és megerősítést nyer közjogi kijelentésekkel, akkor nemcsak győzelmet nem vívott ki a magyar nemzeti álláspont, de megerősítette a vele szemben folytonos harcban álló hatal-

mat, a császári és katonai hatalom erejét feletünk, melylyel szemben a későbbi időben nehéz lesz a küzdelmet felvenni, és azt leverni. Csend lesz, a mint azt Szederkényi t. barátom mondotta, de ez a csend a legveszedelmesebb jele az időknek, midőn az elégedetlenség, az elkéseredés a nép lelkét annyira áthatja, hogy őt az akciótól visszatartja, a küzdelem abbanhagyására bírja. A keserűséggel telt időszak csendje lesz ez, a mely midőn kitörésre fog jutni, sokkal veszedelmesebb erupziót és rombolást fog előidézni, mint a minőt most békés és törvényes eszközökkel akartunk elérni. (*Helyeslés balfelől.*) Ennek következtében azok a határozati javaslatok, melyek ezen szakasznak újabb, közjogilag korrektebb definiálását kívánják, helyesen lettek előterjesztve, és azokat az előadó urnak nem kellett volna visszautasítani.

A második határozati javaslat Szederkényi képviselőtársamé volt és a békelétszám megállapítását czélozza. A békelétszám fixirozása felmerült először abban az időben, midőn Széll beteresztette az ujonczlétszámfelemelési javaslatot, és akkor gróf Apponyi Albert és társai ezt mint feltételt állapították meg. Midőn Fejérváry kétféle szakította a feltételeket és a »lassan lassan« fogalmát hozta be, ez a csoportja a követeléseknek oda lett állitva mint később megoldandó feladat, a melylyel szemben a kormány ellentétes álláspontot nem foglal el. Azt világosan kijelentette Széll, az akkori kormány és a többség nevében, hogy ezek a kérdések fenn lesznek tartva a véderővita idejére, mikor szervesen fogják az egész véderőt megállapítani. De a miniszterelnök ur e tekintetben visszatért egy antiquált, helytelen, káros álláspontra, midőn azt mondotta, hogy ő nem teszi magáévá a Széll-féle álláspontot és nem fogja megengedni a békelétszám fixirozását, hogy ez által Magyarország alkotmányos ellenőzési joga ki ne legyen játszható a katonai kormány által. (*Igaz! Ugy van! a baloldalon.*) Mikor ily bizonytalanságok állanak elő, akkor ennek keresztülvitele feltétlenül szükséges volna és részünkről azt mint helyes intézményt elfogadásra ajánljuk. (*Helyeslés balfelől.*)

A mi Lovászy t. képviselőtársam határozati javaslatát illeti, ahhoz nem akarok behatóan hozzászólni. Magát a gondolatot nem akarom mérlegelés tárgyává tenni, vajjon a mai viszonyok közt az ország anyagi megterhelését még a honvédségi létszámemeléssel is keresztülvigyük-e vagy nem. De azt a gondolatot, a mely a határozati javaslatban kifejezésre jutott, feltétlenül üdvösnek kell tekinteni, hogy minden erőfejlesztés a honvédségnél jusson érvényre, nem pedig abban a hadseregben, a mely mai szervezetében a magyar államiséggel ellentétben van. A honvédség fejlesztése, ha kell, létszámemelésekkel, ha kell, újabb műszaki felszerelés nyújtásával, ha kell, a póttartalék behozásával, olyan dolog, melyet komoly mérlegelés tárgyává

kell tennie minden parlamentnek, mely a nemzet érdekeit igazán szíven viseli és a mely nem egyszerű kirendeltsége olyan hatalomnak, a mely nem a maga akaratát teljesíti, hanem a felülről reányomott akaratoknak egyszerűen visszatükrözése és kifejezése szokott lenni. Ennek következtében ez a gondolat ebben a határozati javaslatban is már kifejezésre jutván, ezt is mindenesetre megfontolás tárgyává kellene tenni.

Molnár Jenő t. képviselőtársam a tiszt ki nevezéseknél a magyar nyelvnek kötelező voltát ajánlotta a háznak figyelmébe. Ennek a kikötése nem lenne új vívmány, hanem csak azoknak a vívmányoknak, a melyeket a miniszterelnök ur bejelentett, komolyabb tétele, mert ha komolyan igéri a miniszterelnök ur, hogy a tiszt nevelésnél a magyar nyelvre és egyáltalában a magyar szellemre nagyobb súlyt fognak helyezni, akkor el sem képzelhető, hogy a jövőben lehessenek olyan magyar tisztok, a kik az állam nyelvét nem bírják. Hogy tehát koronáját, vagy legalább valami komoly színét adjuk a miniszterelnök bejelentésének, ezért lett odaállítva ennek csucsaként az, hogy az illető kinevezendő tiszt a jövőben köteles legyen birni az állam nyelvét, mert ez által, a mint mondtam, ezeknek az ígéreteknek valami komoly értéke kitűnik és komoly értékük feltételezhető volna.

Utójára van az én határozati javaslatom, a melyet már indokolnom sem szükséges, t. i., hogy az oktatás tekintetében Magyarország külön rendelkezési joga tartassék fenn. A nevelés ügye Magyarországon sohasem lehet közös ügy. Azok az ifju gyermekek, a kik még nem léptek a katonai szolgálatnak idejébe, azok még egyszerűen mint növendékek a magyar iskolai oktatásnak rendelkezése alatt állanak. A mi tanintézet Magyarországon fennáll, akár műszaki tanintézet, akár katonai, akár másnemű tanintézet, ezek mind az állam befolyása alatt kell, hogy álljanak, a melyek pedig kizárólag állami költségen tartatnak fenn, azok kizárólag az ország kormányának felügyelete és vezetése alatt kell, hogy álljanak.

Ezért céloztam határozati javaslatomban azt, hogy a katonai intézetek mind a honvédelmi miniszter vezetése és rendelkezése alá vétessenek, mert az ő intézkedéseiben mégis nagyobb garanciákat látunk arra nézve, hogy ott a magyar szellem és a magyar nyelvismeret nagyobb mértékben fog előtérbe helyeztetni, mint a közös intézményekben és a hadügyminiszter által vezetett iskolákban. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

Ezek voltak észrevételeim a javaslatokra vonatkozólag, a melyeknek elfogadását minden erőnkkel kívánjuk és óhajtjuk és kérjük a házat, sziveskedjék ezekhez hozzájárulni, mert ezek némi irányban megnyugtatók lennének reánk nézve is a tekintetben, hogy ez a kormányzat akként vitetik majd a jövőben, hogy katonai kérdésekben az ország jogait érvényesíteni fog-

ják. *(Ugy van! Ugy van! balfelől. Zaj a jobb-oldalon. Halljuk! Halljuk!)*

Sajnos, ezek a dolgok elvesztik a t. túloldal előtt az érdeklődésnek azt a mértékét, a melyet felkelt az uraknál az, ha egy főispáni állás üresedésbe jön, a mikor a folyosókon megindulnak a különféle tereferék és mindenféle próbálgatások ennek elérésére. Az ilyenek lekötik mindig az érdeklődést úgy a folyosókon, mint a pártklubban, de azok a határozati javaslatok kevésbé bírják az érdeklődést felkölteni.

Lekötik az érdeklődést az ilyen választások előestéjén még azok a demokratikus korszakkal ellentétben álló czimosztogatások, bárósítások is, *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* a melyekkel eszünkbe juttatják azt a régi csuf korszakot, — habár csak politikai vonatkozásban — a midőn még t. zsidó polgártársainknak nem volt meg az az egyenjogúsítása, a mint, hála Istennek, a jelen időben már megvan, és a régi főszolgabíró, a ki bizony kegyeket és előnyöket osztogatott velük szemben s nem ritkán a kizsárolásukra és kifosztásukra használta fel az alkalmat, mondotta akkor, a midőn egy ilyen nagy ünnep alkalmával pénzre volt szüksége, szolgáljához, hogy no János, hát van-e zsidó a koterben és ha nincsen, akkor legyen. *(Derűltség.)*

Hát ezeknek a bárósítandó egyéneknek a kikeresése is olyanformán történik, hogy azoknak a kasszájából azután gyarapodni fog a pártkassza és bővelkedvén pénzzel, megvívhatják azt az alkotmányos harcot, a melyet ideális magaslatra szándékozik a t. miniszter ur helyezni a parlamentáris küzdelemben. Látjuk ezeket a bárósításokat egymásután, ezeket a tendenciákat, a melyek sohasem keletkeznek más- kor, mint a mikor olyan kormányok vannak a nemzet élén, a melyek az ilyen eszközök minden eszközt helyesnek és jónak találnak, a melyek az ő párturalmuk fentartására szolgálhatnak.

Ha látunk igenis érdemeket jutalmazni, mindenféle elismerés által, ez előtt mindenki tisztelettel fog meghajolni és lesznek bizonyára a jövőben is ilyenek; de a mikor mindezen tiszteletreméltó előlépések ilyen korszakban szaporodnak lépten-nyomon, akkor ezek bizony nem kelthetik azt a megnyugvást mibennünk, hogy ezen kitüntetések közérdekből történnek, hanem igenis, történnek azok a pártérdek megerősítése szempontjából, a mely iránt mi bizony tisztelettel semmi körülmények között nem lehetünk. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ajánlom határozati javaslatomnak az elfogadását.

Elnök: T. ház! A tanácskozás be van fejezve, következik a határozathozatal. Mindenekelőtt felteszem a kérdést Ugron Gábor t. képviselő ur halasztó természetű határozati javaslatára vonatkozólag, a melyben azt kívánja Ugron Gábor képviselő ur, hogy az első szakasz utasítsák vissza a véderő-bizottsághoz újabb szövegezés végett.

Ugron Gábor: Kérem azt felolvasni!

Elnök: Tessék felolvasni!

Rátkay László jegyző (olvassa a határozati javaslatot).

Elnök: Kérem azon képviselő urakat, a kik ezen halasztó természetű határozati javaslatot elfogadják, sziveskedjenek felállani. (*Megtörténik.*) Kisebbség. A ház a határozati javaslatot nem fogadta el.

T. ház! Másodszor fel fogom tenni a kérdést akként, hogy elfogadja-e a ház a szakasznak eredeti szövegét, — természetesen és önként érthetőleg azon stiláris és sajtóhiba kijavítási módosítástól eltekintve, mely tétetett — szemben a két ellenindítvánnyal: t. i. a Lovászy Márton képviselő ur által beadott 5. számú ellenindítvánnyal és az Okolicsányi László képviselő ur által beadott 6. számú ellenindítvánnyal szemben, igen vagy nem? Hozzá járul ehhez a ház? (*Igen!*) Akkor kérem a két ellenindítvány felolvasását.

Rátkay László jegyző (olvassa az ellenindítványokat).

Elnök: Kérem most már azon képviselő urakat, a kik a törvényjavaslat első szakaszát a Lovászy Márton és Okolicsányi László képviselő urak által beadott és most felolvasott ellenindítványokkal szemben elfogadni kívánják, méltóztassanak felállani. (*Megtörténik.*) A ház a törvényjavaslat 1. szakaszát fogadta el.

Most fogom feltenni a kérdést a Münnich Aurél által ajánlott, egy sajtóhiba kiigazítására vonatkozó, bár magától érthető, de azért mégis szavazásra bocsátandó módosítás felett, hogy t. i. az 1-ső szakasz 2-ik sorában előforduló »1889« helyett tétessék »1899«.

Kérem azokat, a kik ezt a módosítványt elfogadják, sziveskedjenek felállani. (*Megtörténik.*) A ház Münnich Aurél képviselő ur módosítványát elfogadja.

T. ház! Egyenkint fogom most feltenni a kérdést azon határozati javaslatokra, a melyek az eddigi szavazásokkal elintézését nem nyertek. Ezek során az első Molnár Jenő képviselő ur határozati javaslata.

Rátkay László jegyző (olvassa a határozati javaslatot).

Elnök: Kérem azon képviselő urakat, a kik az imént felolvasott határozati javaslatot elfogadni kívánják, sziveskedjenek felállani. (*Megtörténik.*) A ház a határozati javaslatot nem fogadta el.

Következik Szederkényi Nándor képviselő ur határozati javaslata.

Rátkay László jegyző (olvassa a határozati javaslatot).

Elnök: Kérem azon képviselő urakat, a kik ezen határozati javaslatot elfogadni kívánják, sziveskedjenek felállani. (*Megtörténik.*) A ház a határozati javaslatot nem fogadta el.

Hátra van még Holló Lajos képviselő ur határozati javaslata.

Rátkay László jegyző (olvassa a határozati javaslatot).

Elnök: Kérem azon képviselő urakat, a kik ezen határozati javaslatot elfogadni kívánják, sziveskedjenek felállani. (*Megtörténik.*) A ház Holló képviselő ur határozati javaslatát nem fogadta el. Ezzel az első szakasz tárgyalása befejeztetett.

Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: A tanácskozást folytatjuk.

Szöts Pál jegyző (olvassa a 2. §-t).

Rátkay László jegyző: Kovács Pál!

Kovács Pál: T. képviselőház! Méltóztassék megengedni, hogy néhány szóval ezen 2. §. helyes értelmezésének kérdésével foglalkozzam. (*Halljuk! Halljuk!*)

Igen csodálkoztam azon, hogy a midőn ezen 2. §. a jegyző ur által az imént felolvasatott, az előadó urnak egy szava sem volt arra vonatkozólag, hogy e szakasz szövegét első sorban ő helyesbitse, mert ezen szakasznak azon alakjában, a melyben most az előttünk fekszik, egyáltalában nincs helyes értelme. (*Ugy van! balfelől.*) Ezen második szakaszban t. i. az foglaltatik, hogy azok a további változatlanul hagyásra és megváltoztatásra czélzó bizonyos javaslatok az 1903. év lefolyása előtt terjesztendők a törvényhozás elé. Már ez egy futurumot állapít meg oly törvényben, minőt most fogadunk el és a mely a rég elmúlt időkre vonatkozó utasítást foglal magában, tehát a jövőre vonatkozólag utasítást a kormány részére nem foglalhat magában.

De még egy kifejezés van itt, a mely azután, tekintet nélkül az időre, szintén korrekcióra szorul, ez pedig azon szó, a mely így van beleiktatva — valószínűleg sajtóhibából — »megjegyzés végett«. Ez talán »megegyezést« akar jelenteni, (*Moegás a baloldalon.*) mely azonban szintén helytelen és elfogadhatlan, azért, mert nem tudom, hogy miféle megegyezést akarunk mi itt a magyar törvényhozás által megállapíttatni. Hanem itt valószínűleg az Ausztriával való megegyezést akarják törvénybe iktattatni, a mely szintén helytelen a mi közjogi állapotunknál fogva, mert azt egy magyar törvénybe nem foglalhatjuk be, hogy az megegyezés alapján jöjjön létre, mert a magyar törvényhozás önálló és független, ennél fogva olyan rendelkezést nem fogadhatunk el, a mely egy más államtól bennünket függővé tegyen. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*)

Midőn ezen második szakaszt, a melyet itt törvénybe iktatunk, és a mely a közös hadsereg és haditengerészet, valamint a magyar honvédség itt megállapítandó ujonczjutalékának, a fennálló körülmények szerint, további változatlanul hagyására, vagy megváltoztatására czélzó javaslatnak előterjesztésére foglal magában in-

tézkedést, midőn ezt itt tárgyaljuk és bíráljuk, akkor ki kell terjeszkednünk főleg mindazon programmpontokra, a melyek ezen bekövetkezendő törvényjavaslatoknak a megállapításához feltétlenül szükségesek. *(Ugy van! balfelől.)*

Elsősorban értem ez alatt a szabadelvű pártnak a programját, melyet a kilenczes bizottság elfogadott és a mely programmban oly pontok foglaltatnak, melyek máris megvalósíthatók lennének, ha természetesen törvényhozási úton még nem, de legalább törvényjavaslatok alakjában itt fekdühetnének már a ház asztalán. *(Ugy van! balfelől.)*

A szabadelvű párt kilenczes bizottsága 1903. év október 27-én hozta meg azon határozatát, melyben a programot tökéletesen megállapította. Ebben a programmban vannak oly pontok, a melyek ezen 2. §-ra vonatkozólag igen fontos intézkedéseket foglalnak magukban.

Epen tegnap foglalkoztunk gróf Apponyi Albert t. képviselőtársunknak interpellációja alapján ezen programmpontok egyikével, t. i. a katonai büntető eljárás kérdésével és akkor a miniszterelnök ur beismerte itt a ház színe előtt, hogy az erre vonatkozólag történt összes munkálatok a hadügyi vezetőség részéről a magyar kormánynak már tavaly szeptember havában nyújtattak át. Tehát azóta már öt hónap mult el a nélkül, hogy a kormány ezen már alaposan kidolgozott javaslatra vonatkozólag még csak állást is foglalt volna el. Az is bent foglaltatik a miniszterelnök urnak előadásában, hogy ez alatt az idő alatt még odáig sem jutott a t. kormány, hogy állást foglalt volna és ezen álláspontját azután a hadügyi kormányzattal megismertette volna. Ez volt az ő tegnapi válaszának a lényege.

Kérdezem, t. ház, hogyan bizhatunk egy ilyen kormánynak a kijelentéseiben és ígéreteiben, midőn közvetlenül azt tapasztaljuk, hogy a mikor ilyen fontos konkrét kérdésekről van szó, a melyek már megérették arra, hogy megoldassanak, akkor látjuk azt az igazán nem őszinte eljárást, a melyet e tekintetben a t. kormány követ. Hogyan bizhatunk a többi, későbbben sorra kerülő programmpontok megvalósításában, hogyha az előttünk fekvőkre nézve is azt látjuk, hogy semmiféle őszinte akarat nincsen meg a kormányban arra, hogy ezek tényleg meg is valósíttassanak és ne maradjanak pusztá igéretnek!

T. ház! Ezzel a 2. §-sal szorosan összefüggő fontos kérdés a kétéves szolgálati idő is, a mely annak idején a jelen 2. szakasz alapján beterjesztendő törvényjavaslatokkal okvetlenül megoldandó lesz. Mert erre vonatkozólag még báró Fejérváry Géza volt honvédelmi miniszter urnak birtuk az ígérését, hogy e tekintetben elvi kijelentéseket legkésőbbben az 1903. év őszén fog a kormány megtenni; most 1904 elején vagyunk és még ebben a tekintetben absolute senki nem bír tájékozottsággal a felől, hogy

milyen stádiumban van ez az ügy és hogy miképen akarja ezt a kormány megvalósítani. Ezek oly fontos elvi kérdések, a melyekre vonatkozólag már annyira megérett a helyzet, hogy lehetetlenség kitérni ez elől egy oly kormánynak, a melynek igazán őszinte kívánsága ezeknek a megvalósítása. Epen ezért szükségesnek tartom, hogy ennek a folytonos huzavonásnak és kertelésnek, a melyet a t. kormány részéről tapasztalunk ily fontos kérdésben, végre-valahára végét szabjuk. Bizonyos határidőhöz kell kötni ezen fontos programmpontok megvalósítását. Ne engedjük meg, hogy azok ad graecas calendas halasztassanak el és hogy folytonos hitegetésekkel legyünk kiszolgáltatva a kormány önkényének, s az egész ország azon hiedelemben legyen, hogy ezen kormánynak tényleg egész őszinték a kívánságai és akarata. Hogyha tényleg őszinték, akkor bizonyítsa ezt be az által, hogy azt a határidőt, a melyet én most proponálni leszek bátor, a maga részéről fogadja el.

A következő határozati javaslatot terjesztem be: »Utasítatik a kormány, hogy a szabadelvű párt által kiküldött kilenczes bizottság programjának második pontja értelmében a katonai büntető eljárásra vonatkozó törvényjavaslatot legkésőbb 1904. évi február havának végéig terjessze be a házba.« *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Ajánlom ezen határozati javaslat elfogadását.

Elnök: Az előadó ur kíván nyilatkozni.

Münnich Aurél előadó: T. ház! Csak kötelességet teljesítek, midőn a t. előttem szóló képviselő ur beszédébe becsuszott tévedésre felhívom a t. háznak figyelmét. Az 1889. évi VI. törvény 14. §-a, mely tíz évre állapítja meg az ujonczokat, a végén ezt mondja *(olvassa)*: »A fentebbi határidő eltelte előtt pedig ezen ujonczjutaléknak változatlanul hagyására, vagy megváltoztatására célzó javaslatok a kormány részéről a törvényhozásnak idejében előterjesztendők.« Ennek a rendelkezésnek megfelelően az 1899-ik, illetve 1900-ik évtől kezdve mindig az előző év vége előtt terjesztettek be a javaslatok, a melyeknek célja az volt, hogy a legközelebbi évre megállapíttassanak kellő számban az ujonczok. Ez a törvény, a melyet most tárgyalunk, 1901-ben lett beterjesztve, *(Ellenmondás a baloldalon.)* azaz 1902-ben *(Ellenmondás a baloldalon.)* az 1902-ik évre.

Lovász Márton: 1903. június hóban.

Münnich Aurél előadó: Bocsánatot kérek, az a folytatása, a másik törvény. A másik törvény 1902. vége előtt terjesztetett be, hogy 1903-ra az ujonczok meg legyenek szavazhatók. Már most ez a törvény elrendelte, hogy még az 1903. év befejezte előtt az 1904-re szóló ujonczjutaléktörvény beterjesztessék, és ennek a honvédelmi miniszter ur eleget is tett, a mennyiben 1903 vége előtt az 1904-re szóló ujoncztvörvényt beterjesztette.

Alapos értelme van tehát, hogy bennmaradjon e paragrafusban, úgy mint az előbbieken, ez az intézkedés, mert ez vonatkozik most a legközelebbi 1904. évre.

A mi a sajtóhibát illeti, tényleg elnéztem, bár magamnak is feljegyeztem, mert nem megjegyzésről, hanem megegyezésről van szó. (*Felkiáltások a baloldalon: Kivel?*) Szórol-szóra ez a kitétel az, a mely négy-öt év óta előfordul a törvényjavaslatokban. Kivel? Tudjuk, hogy a közös hadsereg részére állapítjuk meg az ujonczlétszámot az 1889-iki törvénycikk alapján 103.100 főben, ennek folytán a felosztás és kiállítás iránt minden esetre az ausztriai kormányval egyetértőleg kell eljárnia a magyar honvédelmi miniszternek. Ez a megegyezés. Ajánlom a paragrafust úgy elfogadni, a mint beterjesztetett.

Lovászy Márton: A sajtóhibával?

Münnich Aurél előadó: Dehogy!

Rátkay László jegyző: Okolicsányi László!

Okolicsányi László: T. ház! Az előadó ur most elhangzott szavai engem nemcsak arról nem győztek meg, hogy ennek a szakasznak változtatlan meghagyása lehetséges, hanem inkább arról győztek meg, hogy e szakasz úgy, a mint fogalmazva van, nevetséges, merő abszurdumot tartalmaz. (*Igaz! a baloldalon.*) Az előadó ur azt mondja, hogy az 1889: VI. t.-cz. alapján történik a törvény szövegében az az intézkedés, hogy a következő évre a javaslat az 1903. év lefolyása előtt terjesztendő be, hogy ez azért van benne ebben a paragrafusban, mert ez a javaslat eredeti szövegezésében még az 1902. évben terjesztetett be, azután ujabban a jelenlegi formájában 1903 július hó 30-án. Hiszen a törvényjavaslatba ez kétségtelenül helyesen állított be abban a feltevésben, hogy az még 1903-ban megszavaztatik és törvénynyé válik. De ha ez nem történt meg, ha a feltevés nem valósult, akkor ennek meghagyása nevetséges dolog és a törvényhozás komolyságának rovására megy.

Münnich Aurél előadó: Nem alterálja!

Okolicsányi László: 1904-ben vagyunk!

Münnich Aurél előadó: Jó, de 1903-ra szavazzuk meg!

Okolicsányi László: 1903-ra megszavazzuk az ujonczokat, de azt nem rendelhetjük el, hogy az 1903. év lefolyása előtt terjesztessék elő új javaslat.

Münnich Aurél előadó: Meg is történt már!

Okolicsányi László: Megtörtént, de ha megtörtént, akkor méltóztassék ezt a szakaszt teljesen kihagyni, mert erre semmi szükség nincs. Hogy mi most egy 1904. évi törvénybe beiktassuk azt a rendelkezést, hogy a kormány köteles még az 1903. év végéig valamit előterjeszteni, ez már igazán a komolyság rovására megy, ilyen dologhoz ne tessék az előadó urnak ragaszkodni, mert ezzel ország-világ előtt csak nevetségessé teszi magát.

Münnich Aurél előadó: Akkor tessék az egész szakaszt kihagyni!

Okolicsányi László: Én ebbe is tökéletesen belenyugszom, annál is inkább, mert van ezen szakaszban egy oly kifejezés, a mely ellen közjogi szempontból igen komoly aggályaim vannak, és pedig, hogy az újabb javaslat megegyezés végett terjesztessék elő.

Erre a t. előadó ur azt a magyarázatot hozza fel, hogy a megegyezés arra vonatkozik, hogy az osztrák kormányval egyenlő elvek alapján állapítandó meg az új ujonczlétszám. Ilyen egyenlő elvek alapján való megállapításra nézve helye van, hogy egyenlő elvek alapján hozott javaslatok terjesztessenek elő úgy Magyarország, mint Ausztria törvényhozása elé, ez a mi közjogunk szerint el van ismervé; de mire vonatkozik ez a megegyezés? A magyar kormány megegyezik az osztrák kormányval arra nézve, hogy milyen arányban oszlik meg az ujonczlétszám az egyik állam és a másik állam közt, a két törvényhozásnak azonban egymással semmiféle megegyezése nincs, erre sem módja, sem közege nincs, tehát ennek a kifejezésnek itt egyáltalában értelme sincs. A két kormány egymással megegyezik, de a törvényjavaslatok a törvényhozás elé nem megegyezés céljából terjesztetnek, hanem megállapítás céljából. Ha tehát ezt a szakaszt az 1903. évi terminus daczára meg akarnák tartani, akkor is a »megegyezés« szó helyett az volna teendő: »megállapítás végett«, így legalább logikailag és közjogilag valami értelme volna ennek a paragrafusnak. De nekem semmi kifogásom nem volna ez ellen, ha ez a szakasz teljesen kihagyatnák, mert hiszen azáltal, hogy a kormány az 1903. év vége előtt beterjesztette az 1904. évi ujonczmegállapításra vonatkozó javaslatot, ezen szakaszra itt semmi szükség nincs.

Én azonban ezen a helyen ennek a rendelkezésnek a szellemét és intencióját fenntartva, ezen szakasz helyett egy más szöveget bátorkodom a t. háznak ajánlani azon célból, hogy minél előbb teljesüljön mindnyájunknak az a közös óhajta, hogy végre-valahára tiszta képet lássunk a kormány szándékairól, egy tiszta helyzetet tudjunk teremteni állandó megnyugvással és állandó békével. Mert olyan módon, a mint azt az eddigi kormánynyilatkozatokból hallottuk, békét és nyugalmat ebben az országban létrehozni nem lehet. Szép szavakkal, kérőleg, rábeszélőleg akarják a ház ezen oldalát arra birni, hogy szüntesse meg az ellentétet, a parlamenti küzdelmet, mert egyrészt a kormány programja a nemzet követeléseinek, ha nem is mindegyikét, de azok egy részét kielégíti, másrészt azt hirdetik, hogy többet ezen a téren ez idő szerint elérni ugy sem lehetséges. Az a program, a melyet a miniszterelnök ur kormányzékének elfoglalása alkalmával a házban kifejtett, olyan valami határozatlan, bizonytalan, semmitmondó, hogy ha

részleteiben bonczolgatjuk, vizsgáljuk, azt senki megnyugtatónak, kielégítőnek találni nem fogja. A t. miniszterelnök ur kijelentései úgy vannak megfogalmazva, hogy azokba belemagyarázni, azokból kimagyarázni lehet sok mindenfélét, azok alapján ezt a kormányt soha nem lehetne felelőségre vonni, hogy ezt vagy azt az ígéretet nem teljesítette, mert ha csakugyan úgy lesz, a mint az osztrák miniszterelnök jósolta, hogy minden megmarad az eddigi módon, a miniszterelnök ur programjából ki lehet magyarázni azt is, hogy az eddig is így volt, ezentul is így fog maradni.

Ez a közvélemény szemébe való porhintés, ez nem csillapíthat le olyan törekvéseket, oly nemzeti vágyakat, melyekről egyrészt maga gr. Tisza István is elismerte, s másrészt erről az oldalról gr. Apponyi Albert egy nagy feltűnést keltett hírlapi cikkében konstata, hogy az egész nemzetet áthatották és a nemzet széles rétegeiben élnek. Ideig-óráig lehet parlamenti békét teremteni, vagy úgy, hogy azoknak, kik az ellentállást folytatják, az ereje kimerül, vagy pedig reményt veszítve, elcsüggedve, a küzdelemről letesznek, de ezáltal nem volna megoldva a kérdések, ezáltal nem volna a produktív munkára szükséges bizalom és egyetértés helyreállítva. Szükség van tehát arra, hogy kétséget kizárólag állíttassék oda a kormány programja, paragrafusokba szedve, megszóvegezve, egy szerves véderő-javaslatban, hogy azzal szemben mindenki számot vehessen magával, és megtudjuk, hogy megvalósul-e benne az, a mit programjában feltalálni véltünk, vagy, a mit abba valaki belemagyarázni akar, vagy pedig nincsenek ezek a mi kívánságaink kielégítve és akkor meg tudjuk határozni és saját meggyőződésünkben, saját lelkiismeretünkben is fel tudjuk állítani annak a mérlegét, vajjon azok az eredmények, a melyek abban az új törvényjavaslatban meg fognak nyilatkozni, csakugyan birnak-e annyi értékkel, hogy azokat valóságosan haladásnak elfogadhassunk, azokkal legalább egyidőre megelégedhessünk, és ha azok ellenében fentartjuk is további követeléseinket, mégis ne akadályozzuk azoknak törvénybe iktatását és törvényerőre emelkedését. *(Ugy van! balfelől.)*

Abban a törvényjavaslatban intézkedéseknek kell foglaltatniok a jelvény kérdésében, a melyről a miniszterelnök ur többször nyilatkozott, mert e többszöri nyilatkozatai nem voltak egymással teljesen egybehangzók. Egyszer valahogy egy »közös jelvény« csuszott ki a száján, máskor azt kijavította és együttes jelvénynek magyarázta, azután beszélt arról is, hogy a jelvény kérdése eddig még egyáltalában nincs megoldva. Ha tehát előterjesztetik az a véderőtörvényjavaslat, akkor abban meg kell határozva lenni, hogy milyen zászló, milyen színek, milyen jelvény, milyen czimer fog használtatni a hadseregben és akkor ez a kérdés teljesen tisztán

elénk lesz állítva és egészen érdemlegesen foglalkozhatunk vele.

Epen így el kell döntenünk ebben a véderő-javaslatban azon kérdéseket is, a melyek a szabadelvű párt által elfogadott programnak többi pontozataiban foglaltatnak, így a katonai büntető eljárás kérdését is, ha nem is fog abba a javaslatba belefoglaltatni a büntető eljárásra vonatkozó törvény; hisz azt nagyon jól tudom, hogy arra külön javaslatot kell előterjeszteni; da már ebbe a véderőtörvényjavaslatba ezen katonai büntető eljárás nyelvére vonatkozólag szintén kell bizonyos intézkedést felvenni. Továbbá ezen javaslatból fogjuk meglatni azt, hogy milyen mértékben, milyen terjedelemben tudják a tisztai nevelésnél a magyar nyelvnek érvényesítését megvalósítani, a mely a szabadelvű párt programjának szintén egyik pontját képezi.

De a szabadelvű párt programjából nem lehet kivenni azt, hogy a magyar nyelv érvényesítése ebben a tisztai nevelésben milyen mértékben, milyen terjedelemben fog megtörténni. Azt mondja az elaborátum, hogy: »az ország területén elhelyezett tisztképző intézetekben a tanterv akként módosíttassék, miszerint az intézetekben a tantárgyak jelentékeny részének tan- és vizsgálati nyelve a magyar legyen.« Már most elsősorban az a kérdés, hogy mit értünk az alatt, hogy a tantárgyak jelentékeny része. Az lehet esetleg a magyar nyelv és a magyar irodalom és semmi más, de lehet három, lehet négy tantárgy. Vagy van megállapodás erre nézve, vagy nincs. Ha van, akkor méltóztatssék előterjeszteni azt a törvényjavaslatot, a melyből meg fogjuk látni, hogy mi az a megállapodás, ha pedig nincsen, ilyen bizonytalan és határozatlan ígéretekkel ne méltóztatssanak reményeket felkeltetni, a mely reményekben való csalódás sokkal nagyobb elkeseredést és elégtelenséget fog keltetni, mint a milyen az eddigi jogos követelmények nem teljesítése folytán keletkezett.

Bent van a szabadelvű párt programjában az a pont is, hogy a hadsereg szolgálati kötelezettség teljesítése körüli kedvezmények legfelsőbb fokon való eldöntése kizárólag a honvédelmi miniszterre bizassék és a kedvezmények odaitételese lehetőleg méltányos alapokra fektetessék. Tehát ennek a programnak is eleget tehet a szabadelvű párt, ha ebben az új törvényjavaslatban megtalálja és elfogadhatja ezt az intézkedést, hogy mindezeknek a szolgálati kötelezettség teljesítése körüli kedvezményeknek eldöntése ezentul kizárólag a magyar királyi honvédelmi miniszterre legyen bízva, épúgy, mint a hogy a magyar kir. honvédelmi miniszterre kell bízni a Magyarország területén lévő összes katonai nevelőintézetek vezetését és felügyeletét. Ebben a véderőtörvényjavaslatban végleges eldöntést és megállapítást nyerhet a létszám kérdése is, és akkor meg fog szünni az a helytelen gyakorlat, a mely 1889 óta, a mint mondják, szükségből lépett életbe, hogy folytonos provizóriumokban

vagyunk és a létszámmegállapítást évről-évre prolongálják, mint valami rossz adós a lejárt váltóját. Az ország közönségének is nagyon nagy megnyugtatóra szolgálna, ha a létszám egyszer állandóan, egy hosszabb időtartamra, mondjuk 10 esztendőre volna megállapítva és nem lennének kitéve annak, hogy minduntalan jöhetnek egy újabb létszámfelemelési javaslattal.

Mindezek a kérdések tehát egyszer világossá volnának téve, minden félreértés ki volna küszöbölve a mi vitatkozásunkból, nem foglalva helyet abban többé sem a túlságos bizalom, sem az alaptalan reménykedés, sem az indokolatlan bizalmatlanság, sem az indokolatlan gyanúsítás. Tisztázva volna a helyzet és ezzel a helyzettel szemben az ellenzék is el tudná határozni a maga végleges állásfoglalását, ha megtudná azt, hogy ebben a véderőjavaslatban talál az eddigi állapothoz képest olyan haladást, a mely őt legalább egy időre kielégíti, és a mely őt legalább egy időre arra bírja, hogy további jogos követeléseit ne feltétlenül és minden áron követelje, hanem azt, a mi valóban eredmény és haladás az eddigi állapothoz képest, azt siessen abban a javaslatban megvalósítani és mielőbb törvényerőre emelni. Ezzel az eljárással a kormány nyílt, őszinte, lojális és a parlamentárizmus szellemének igazán megfelelő módon közreműködne arra, hogy a közvélemény megnyugtattassék és a parlamentben a béke és a parlament normális működése mielőbb helyre állíttassék. Az én meggyőződésem szerint ez másként, mint a véderőjavaslat előterjesztésével úgy sem fog sikerülni. Az országgyűlés feloszlatása által, vagy más eszközökkel véget vethetnek valahogyan a mostani parlamenti harcnak egy időre, de erős a meggyőződésem, hogy rövid idő múlva ismét elő fog állani ugyanaz a helyzet, a melyben most vagyunk. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Arról pedig, hogy ez meg ne történjék, épen a kormány tagjainak lenne kötelessége gondoskodni, de nem úgy, a mint azt, nem tudom, jogosan, vagy jogtalanul a miniszterelnök urnak szokták imputálni: erőszakos eszközök alkalmazása által, a házszabályok olyan revíziója által, hogy a szólásszabadság korlátoztassék. Egy alkotmányossághoz szokott nemzetnél, alkotmányos államban nincsen rosszabb politika, mint a szólásszabadság elfojtásával a nemzet vágyainak, törekvéseinek elnémitása, a mely csak általános felforduláshoz és a harcnak csak nagyobb erőszakkal való kitöréséhez vezethet. *(Ugy van! balfelől.)*

Ilyen további zavaroknak elejét akarom venni, midőn a nyugalom és a béke mielőbbi helyreállítására teszek egy lépést azért, hogy a törvényjavaslat második szakaszát az a rendelkezést hozom javaslatba, hogy utasíttassék a kormány, hogy a véderőjavaslatot mielőbb terjeszse elő. Mivel azonban nem tudom, mennyire vannak megoldva azok a kérdések, a melyek

ebben a törvényjavaslatban okvetlenül elintézését fognak nyerni, nem érzem magam jogosítva arra, hogy rövid terminust állapítsak meg, hanem, azt hiszem, elég méltányosan, úgy szövegetem ellenindítványomat, hogy a véderőtörvényjavaslat az 1904. év végéig terjesztessék elő. Ez, azt hiszem, oly hosszú terminus, a mely ellen a t. miniszter urnak nem lehet semmi kifogása. Ellenindítványom, a melyet a második szakasz helyébe kívánok tétetni, a következőleg hangzik: *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

»Az ujonczlétszám megállapítására vonatkozó további intézkedés az 1904. év folyamán beterjesztendő véderőjavaslatban fog megtétni.« *(Helyeslés balfelől.)* Ajánlom ellenindítványomat elfogadásra.

Rátkay László jegyző: Lovászy Márton!

Lovászy Márton: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mindenekelőtt kijelentem, hogy azon határozati javaslatot, a melyet előttem szóló Okolicsányi László t. képviselőtársam beterjesztett, elfogadom, valamint elfogadom azt a határozati javaslatot is, a melyet Kovács Pál t. képviselőtársam beterjesztett.

Arra az esetre azonban, ha ezen határozati javaslatok el nem fogadtatnának, a magam és társaim részéről szintén ellenindítványt vagyok bátor beterjeszteni, a mely egész röviden a következőképen hangzik: »A második szakasz töröltessék.« *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* Ez a második szakasz ugyanis abban a formában, a melyben itt előttünk fekszik, nemcsak hogy felesleges, hanem teljesen értelmetlen, egy valószínűségi nevetséges anakronizmus, s teljes mértékben osztozom az előttem szóló Kovács Pál képviselőtársamnak csodálkozásában a felett, hogy, a midőn ezt a második szakaszt tárgyalni kezdtük, nem állott fel maga az előadó ur és nem indítványozta, hogy legalább a kirívó anakronizmus, a mely ebben a szakaszban foglaltatik, valami módon kiküszöböltessék, vagy, a mi még helyesebb lett volna, nem indítványozta a szakasz kihagyását.

En csak annak tulajdonítom az előadó urnak ezt az eljárását, hogy a mostani politikai viszonyok között általában úgy a miniszteri padokról, mint az előadói székről bizonyos elbizakodottság jelentkezik, a mely emlékeztet minket a parlament régebbi, az u. n. távolabbi időben lábrakapott tárgyalási módjára, s ennek az elbizakodottságnak következménye azután az a slendrián, a melylyel az előadó minekünk az ilyen törvényiszöveget változatlanul elfogadásra ajánlja. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

En igazán nem tudom, hogy érdemes-e a fáradságra annak bővebb bizonyítása, hogy ez a szakasz egyáltalában meg nem állhat; nem állhat meg már egyszerűen a miatt az anakronizmus miatt sem, a melyet előttem szóló t. képviselőtársaim is jeleztek, hogy t. i. egy törvényjavaslatban, a melyet ma, január 12-én még tárgyalunk s a mely ennek folytán 1904-ben fog

szentesített és törvényerőre emelkedni, ki-
mondja a magyar törvényhozás, hogy a magyar
kormány köteles az 1903. év végéig törvény-
javaslatot terjeszteni elő az ujonczjutaléknak
változtatlanul meghagyására vagy megváltozta-
tására nézve. (*Felkiáltások balfelől: Nevetse-
ges!*) De az én meggyőződéseim szerint ez a ren-
delkezés nem állhat meg a jelen viszonyok között
politikailag sem. Mert mit mond ez a szakasz?
Mit rendel? Azt rendel, hogy úgy a hadsereg,
mint a honvédség ujonczjutaléknak a körülmények
szerint továbbra is változtatlanul meg-
hagyására, vagy megváltoztatására célzó javas-
latokat a kormány bizonyos időben előterjesz-
teni köteles; tehát a körülmények szerint, vagyis
a viszonyoknak, az állapotoknak, a fejlődésnek,
a politikai helyzetnek — mert csak ezeket
tekinthetem a körülményeknek — mérlegelésé-
vel. Hát én nem hiszem, hogy ebben a házban
akár a kormány, akár bárki is elzárkózzék az
elől, a mi itt a múlt évben lejátszódott, s a mi
még most is fenforog. S mik e körülmények?
Én a magam részéről egyik legfontosabb körülménynek
tartom azt, hogy itt a politikai hely-
zet alakulásai közben kitűnt az, hogy a nemzet
áldozatkészsége, s ekként az ujonczlétszám meg-
állapítása, annak felemelése vagy leszállítása
szoros összefüggésben van a nemzet kebelében
felmerülő, felmerült és elemi erővel kitörő és
érvényrejutni akaró nemzeti kívánalmakkal. (*Ugy
van! Ugy van! a baloldalon.*)

Hát, t. képviselőház, ha a kormány a
körülmények szerint — a mire ez a szakasz a
kormányt utasítani akarja — kíván javaslatot
tenni arra nézve, hogy az ujonczlétszám hogyan
állapíttassék meg, akkor még a mai napon egy-
általában nincs abban a helyzetben, hogy ezt
megtegye, mivel azon körülmények, a melyek
egyedül lehetnek döntők a kormánynak az ujoncz-
létszámra vonatkozó javaslatok előterjesztésére, tel-
jesen bizonytalanok, megállapítva abszolúte nin-
csenek. Hiszen elég itt csak arra utalnom, a
mit az előttem felszólalt t. képviselőtársaim is
felhoztak, arra t. i., hogy, a mikor magának a
szabadelvű párt katonai programjának egyik
alapvető tétele a katonai büntetőtörvény reformja
és pedig akként való reformja, hogy abban a
magyar tárgyalási nyelv érvényre jusson, akkor
nekünk az igen t. miniszterelnök ur még csak
a tárgyalások stádiumáról sem tud tiszta képet
adni, sőt itt elhangzott beszédében, kijelentései-
ben ellenmondásba keveredik azon nyilatkozata-
tokkal, a melyeket más uton bocsátott nyilvá-
nosságra. Hiszen, t. képviselőház, a mikor a
tárgyalások megszakitásának híre sajtóban fel-
merült, félhivatalos kijelentések és félhivatalos
czáfolatok jelentek meg, a melyek azt mondták,
hogy ez a hír valótlan, mert a tárgyalások
folytatatni fognak.

De hát, t. képviselőház, mit lehet folytatni?
Folytatni csak azt lehet, a mit már megkezd-
tünk. Ezt kijelentette a félhivatalos czáfolat. A

t. miniszterelnök ur pedig mit mondott? A t.
miniszterelnök ur azt mondja, hogy ezek a tárgya-
lások csupán a magyar kormány kebelében foly-
nak és így kifelé a hadügyminiszteriummal vagy
az osztrák kormányval tárgyalások egyáltalá-
ban meg sem kezdettek.

Ilyen ellenmondó nyilatkozatok hallatára
természetes, hogy a közvélemény teljességgel
nincs és nem lehet tájékozva a dolgok valódi
állapotáról, s arról, hogy ez a fontos nemzeti
reform tulajdonképpen milyen stádiumban van.

Vagy, t. képviselőház, annak a jellemzéseül,
hogy a helyzet mennyire bizonytalan és meny-
nyire nincsenek tisztázva azon körülmények, a
melyek egy, az ujonczjutalékra vonatkozó, reális
előterjesztés bázisául szolgálhatnának, utaljak-e
azon disputákra, a melyeknek a felségjog kér-
désében tanui voltunk? Nem akarok most, t. képv-
selőház, ebbe belebocsátkozni; elég csak arra
utalnom hogy azon határozatnak, a melyet a
képviseelőház egyhangulag elfogadott, politikai és
jogi kihatásait másként értelmezi ez a párt, a
mely pedig annak meghozatalára nagy súlyt
fektetett, és egészen másként értelmezi a mi-
niszterelnök ur, s ennek következtében az ő
pártja is.

Azonkívül, t. képviselőház, utalhatnék arra
is, a mit ép az imént hozott fel Kovács Pál t.
képviseelőtársam, t. i. a kétéves katonai szolgál-
latra. Jól tudjuk, t. képviselőház, hogy ez a
kérdés mennyire belevág a mi népünknek egész
életrendjébe, s valóban lehet mondani, hogy igen
mélyre ható érdekeket érint. Ennek a kérdésnek
eldöntése előtt lehetséges-e az ujonczlétszám
megállapításáról, az ujonczlétszám reális al-
pon való meghatározásáról szólni, ha nem azzal
a szándékkal teszszük, hogy ezen kérdés elinté-
zését, úgy mint a többit is, mint a katonai
büntetőtörvény reformját, s a többi ugyneve-
zett nemzeti vívmányokat ad graecas calen-
das elhalaszszuk? (*Ugy van! balfelől.*) Én érte-
ném ennek a szakasznak rendelkezését, a mely,
mondom, utasítást ad a kormánynak, hogy az
ujonczlétszám megállapítására bizonyos időn
belül előterjesztést tegyen; érteném ezen szakasz
rendelkezését, ha ezen szakasz a véderőtörvény
revíziójára nézve adott volna a kormánynak
utasítást, és arra nézve tűzött volna ki záros
határidőt. Mert csakugyan abnormis helyzet az,
hogy a mikor a szerves véderőtörvény, a mely 10
évre van megalkotva, a mint tudom, nem járt
le egyéb rendelkezéseiben, de éppen abban a ren-
delkezésében lejárt, a mely a legfontosabb, a
mely az egésznek a tengelye, t. i. az ujonczlétszám
megállapítása tekintetében; és akkor, a
midőn éveken keresztül provizóriumokkal tartat-
tik fenn az állapot: akkor éveken keresztül
nincsen a kormány abban a stádiumban, hogy
előterjesztést tegyen, hogy annak az organikus
törvénynek reformja, megváltoztatása vagy
helybenhagyása iránt bátorsága legyen a törvény-
hozás elé lépni. (*Ugy van! balfelől.*)

Ha semmi egyéb, de ez az egy körülmény, hogy akár felsőbb akadályok, akár itteni akadályok, akár a közvéleményben mutatkozó akadályok miatt a kormány a véderőtörvény újjászervezésére, újjáalkotására vonatkozólag ide javaslatot hozni nem akart, vagy nem mert: ez legjobban illusztrálja a mi parlamenti és közéleti viszonyaink beteg állapotát, *(Ugy van! balfelől.)* de egyszersemind egész világosan rá mutat arra, hogy annak a betegségnek gyökere és forrása nem annyira a parlamentben és künn a közvéleményben, hanem magában a kormányban van. *(Ugy van! balfelől.)*

Ilyen körülmények között igazán ne kívánják tőlünk azt, hogy ezen törvényszakaszt elfogadjuk, hanem mi kérjük önöket arra, hogy minden szándéktól és minden mellékszemponttól eltekintve, — hiszen ez nem közjogi, ez nem politikai kérdés — . . .

Molnár Jenő: Ugy van! Ebbe nem bukik bele a kormány!

Ugron Gábor: Ez csak makacsság!

Lovászy Márton: . . . azon egy neveltséges törvényes rendelkezés elmellőztessék. Hiszen ha tisztán az obstrukció szempontjából tekintjük a dolgot, ha a t. előadó ur felállt volna akkor, a midőn a 2. §-t felolvasták és azt mondta volna: »Kérem ezen szakasz elejtését«, akkor ezen egy óráig tartó vita elesett volna és ez a kormány nyereségszámlájára lett volna írható. *(Ugy van! balfelől.)*

Azt mondják, t. ház, hogy a katonai ész, a katonai gondolkodás szereti az egyszerűséget, a tiszta, s világos helyzeteket. Én tehát a t. honvédelmi miniszter urnak ezen józan katonaszere hivatkozom és kérdem, hogy lehetséges-e egy törvényben a neveltséges léte veszedelme nélkül 1904-ben kimondani azt, hogy valamit a magyar kormány 1903-ra vonatkozólag terjeszt elő. *(Helyeslés balfelől.)* Én elfogadom az előttem szólott képviselőtársaim által benyújtott határozati javaslatokat, de ha azok el nem fogadtatnának, kérném az én határozati javaslatom elfogadását. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: A honvédelmi miniszter ur kíván szólani.

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: T. képviselőház! *(Halljuk!)* Okolicsányi László t. képviselő urnak azon határozati javaslatát, hogy a 2. §. helyébe vétessék fel azon passzus, hogy a hadügyi vezetőség, illetőleg a honvédelmi miniszter az 1904. év folyamán terjeszse az új véderőtörvényt a ház elé, el nem fogadhatom, bár az új véderőtörvénynek mentül előbb a t. ház elé való terjesztése magának a hadügyi vezetőségnek és az országnak egyaránt a legvitálisabb érdekét képezi. Azt az ígéretet ugyan megtehetem, *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* hogy a legkomolyabban fogunk azon igyekezni, hogy ezen törvényt mentül előbb a ház elé terjesztessük és tárgyalás alá bocsáthassuk, azonban nem tartanám célszerűnek egy, a törvénybe

felvett prekluziv terminus által a hadügyi vezetőségnek kezét e tekintetben megkötni.

Okolicsányi László: Elég hosszú terminus!

Nyiri Sándor honvédelmi miniszter: Az ígéretet megtehetem, de a honvédelmi miniszter kezét prekluziv terminus által megkötni nem kívánom. Ennek folytán ezen határozati javaslatot a magam részéről el nem fogadhatom.

Ellenben Lovászy Márton képviselő urnak azon határozati javaslatát, hogy ez a 2. §. egészen töröltessék, részemről is elfogadásra ajánlom, még pedig azért, mert ez tényleg egy elmúlt időre akar utasítást adni és ennek célja nincs. A t. előadó urnak csak törvényes aggályai voltak, a melyek igen természetesek. Hiszen épen a törvényes szempontot védelmezte, a mely biztosítani akarja, hogy az év letelte előtt a ház elé terjesztessék egy új javaslat a jövő évi ujonczlétszámra vonatkozólag. De miután itt preczedens ki van zárva, miután 1904-ben az ujonczmegállapításra vonatkozó törvényjavaslat amugy is be lett terjesztve, tehát itt a törvényes aggályok is elesnek, minélfogva mi sem állja útját annak, hogy ezen szakasz egyszerűen töröltessék, ajánlom tehát, hogy töröltessék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Rátkay László jegyző: B. Kaas Ivor!

B. Kaas Ivor: T. ház! *(Halljuk! Halljuk! balfelől. Felkiáltások a jobboldalon: Nincs szakasz! Mihez szól?)* Mindig akadékoskodnak a nélkül, hogy annak okát tudnák adni. A második szakaszhoz, a mely még visszavonva nincs, csak a visszavonás ajánlva van, én bármit indítványozhatnék, de attól eltekintek. Itt Kovács képviselő ur egy határozati javaslatot terjesztett be, a melyet én pártolni akarok, tehát nekem nemcsak jogom, de okom is van szólani. Tempora mutantur et vos mutamini. Nos non mutamur, sed vos mutamini in illis. *(Ugy van! balfelől.)* Az idők változnak és önök az idővel együtt változnak. *(Derűtség balfelől.)*

Molnár Jenő: Az előbb makacskodtak a 2. §. mellett, most meg belenyugosznak abba is, ha elesik a 2. §. *(Egy hang a jobboldalon: Magyarázatra nincs szükség!)*

B. Kaas Ivor: Magyarázatra, arra igazán nincs szükség, mert 30 esztendő története mindig mutatja azokat az átváltozásokat, a melyek Ovidius Metamorphosisainál sokkal gazdagabbak. *(Derűtség balfelől. Halljuk! jobbfelől.)* Erre az esetre alkalmazom azt, erre a szerencsétlen 2. §-ra. Az előadó ur — nem mondhatok egyebet — zavaros beszédében ezt a paragrafut megvédelmezni törekedett a törvényesség szempontjából, mert lehetetlenek a provizóriumok, mert évről évre gondoskodni kell, hogy a létszám biztosíttassék. A törvényesség szempontjából tehát — ugymond — ez a paragrafus szükséges és alig hogy ezt kimondotta, belekeveredett és azt mondta, hogy ez a szakasz mégsem szükséges és a következése az lett, hogy a miniszter ur ime maga ezt a szakaszt visszavonja.

Ha ezek nem mulatságos változatok, (*Derültség balfelől*) akkor igazán nem tudom, mi a mulatságos. Ez igazán csak arra való, hogy ez a diskusszió ne legyen unalmassá. Miért kívánta az előadó ur ennek a szakasznak fentartását?

Ugron Gábor: Makacsságból!

B. Kaas Ivor: Nem makacsságból! (*Egy hang balfelől: Együgyűségből!*) Nem is együgyűségből. Ez különben nem is parlamentáris kifejezés, hiszen tudjuk, hogy a mikor Uray Imre ezt kimondotta, micsoda zavar keletkezett. Itten tehát együgyűségnek helye nincs. (*Derültség balfelől.*)

A miniszter ur azt mondotta az imént, hogy a véderőtörvényjavaslatnak 1904 végéig leendő beterjesztésére magát nem kötelezheti. Koncedálom, hogy erre prekluzív terminust a törvényhozás szabhat ugyan, de a miniszteriumra nézve nagyon bajos prekluzív terminust fogadni el egy ilyen fontos törvényjavaslatban, ha még most sincs tisztában, ha még most sincs megállapodva azon elvekre, azon részletes határozatokra nézve, a melyek abba a leendő törvényjavaslatba foglalandók; ha még most sem tudja, hogy azt a hadsereget minő keretben kívánja fejleszteni vagy fentartani; ha még most sem tudja, hogy minő létszámot követeljen tíz évre abban a jövővé véderőtörvényben. Ha ezek mind ma még nyílt kérdések — és a miniszter ur beszédéből erre kell következtetnem, noha elődje, báró Fejérváry Géza megígérte, hogy a véderőtörvényjavaslatot 1903 év őszén elő fogja terjeszteni — ebből mi következik az én logikám szerint? Az, hogy az a véderőtörvényjavaslat, a mely a kormányok fiókjában rejtőzik, az idők multával, tempora mutantur, változásoknak lesz alávetve, olyan változásoknak, a melyek most még nem értek és még a szőlővel a jövő év őszén sem érnek meg, legalább nem bizonyos, hogy ezt a javaslatot ebben az évben szüretelhetik.

Annak a bizonyos törvényességnek szempontjából, a melyet az előadó ur és a miniszter ur is hangsúlyozott, azt a javaslatot elejtik itt, ennél a törvényjavaslatnál, hogy ismét beiktassák abba a törvényjavaslatba, a mely az 1904. évre szóló ujonczmegajánlást tárgyalja. Ugyanazon szavakkal, ugyanaz a határozat foglaltatik az 1904. évre szóló javaslatban, a melyet mostan 1903-ra egyszerűen elejtettek, mert annak minden értelme a kalendárium szerint megszűnt. Itten olvassuk megint: »a közös hadsereg és haditengerészet, valamint a magyar honvédség ezen ujonczlétszámának a körülmények szerint továbbra is változatlanul hagyására vagy megváltoztatására« a mutáció megint megvan — »célzó javaslatok alkotmányos uton leendő újabb megegyezés végett az 1904. év lefolyása előtt terjesztendő a törvényhozás elé.«

A helyzet tehát az, hogy ez a rendelkezés ebből a javaslatból töröltetik, hogy a legközelebb tárgyalandó hasonló javaslatba újra

beiktassák. Ez megint csak a katonai provizóriumoknak folytatása 1904-re, és ha 1904-ben megint nem lesz véderőtörvény, akkor folytatják 1905-re, 1906-ra, 1907-re és Isten tudja hány évig, talán egy egész évtizedig. Ezt az állapotot csakugyan nem tartom sem a kormány, sem a hadsereg, sem a nemzet érdekében, sem egyáltalában semmiféle tekintetben kívánatosnak és tökéletesen egyetérték a miniszter urral, a ki, midőn azt mondja, hogy neki komoly igyekezete, a mit el is hiszek, a véderőtörvényt magát nemcsak beterjeszteni, hanem megszavaztatni mentül előbb, ha lehet, még e hét folyamán. Mi sem kívánunk egyebet. A mit mi ebben a tekintetben ismételten hangoztatunk, nem egyéb, mint az, hogy mondják meg nekünk, hogy abban a véderőtörvényjavaslatban mi foglaltatik? Nem akarjuk mi, hogy magát a még nem kész törvényjavaslatot elénk terjesszék, hogy aztán azt elfogadván, belátván annak hasznosságát, üdvösségét, a nemzetre való kielégítő voltát, természetesen és kötelességszerűleg, mint a kik magunkat nem tartjuk rosszabb hazafiaknak, másodsorozatos hazafiaknak, utját álljuk az ily törvényjavaslatok elfogadásának, azért, hogy az egész nemzetnek működését megakaszszuk.

Nem! Mi üdvözölnők nemcsak a törvényjavaslatot, nekünk elég volna annak a törvényjavaslatnak kötelező formában való ismertetése is. De tudják-e önök, mi lesz a törvényjavaslatban? A minisztereket kivéve, önök közül bárki tudja-e, hogy mit fog majd megszavazni, mit fognak tőle követelni? És ha nem tudják, ha nem tudjuk, akkor az ily provizórius létszám-törvényekkel annál kevésbé nyugtathatnak meg, mert ott van benne a létszámra nézve, hogy az változatlanul meghagyatik, vagy megváltoztatva fog még ebben az évben ebben a tekintetben javaslat tételni. Vagyis, ha ezt magyarra fordítjuk, ezt nem érthetem máskép, mint úgy, hogy vagy megmarad ez az ujonczjutalék, melyet most tőlünk követelnek, s a melyet megszavaztunk általánosságban és megszavazunk a legközelebbi törvényjavaslatban, vagy ha a kormánynak tetszik, ha a delegációk megszavazzák az ágyukra szükséges költségeket, vagy nem tudom, micsoda létszámszaporítási költséget és az erre vonatkozó belső szervezeti intézkedések költségeit, e belső szervezetekre nézve aztán úgy, mint a mult őszszel, megint előjönnek majd ilyen, meg olyan létszámemeléssel és efféle, hogy úgy mondjam, kicsi ujitásokkal, novelláris törvényjavaslatokkal.

Ez van ebben a 2. §-ban. Ez van az 1904-re beterjesztett, de még nem tárgyalt törvényjavaslat illető szakaszában. Azért vagyunk mi nyugtalanok.

De ha már felszólaltam és pedig nem azért, hanem Kovács Pál t. képviselőtársam indítványának megokolására, megint csak azon kell kezdenem, hogy tempora mutantur et mutamini. És most magát a t. miniszterelnök urat is azok

közé kell sorolnom, a kik a Vészi József mimikri-theoriájához tudnak idomulni, mert mikor a 9-es bizottság tárgyalta és ő annak határozataihoz hozzájárult, akkor úgy fogalmazták a programnak a bünvádi eljárásra vonatkozó részét, a mint Kovács Pál felolvasta, hogy ugyanis a bünvádi eljárás »mielőbb« hozassék az országgyűlés elé a szóbeliségre és nyilvánosságra alapított eljárással, a melyben a magyar állam nyelve érvényesítendő. Ennek módjait az előterjesztendő törvényjavaslat lesz hivatva megállapítani.

Már most a »mielőbb«-re nézve nincs határidő. Elmult a mult esztendő és nem történt semmi. Megkezdődött ez az esztendő és megint nem történt erre nézve sem nyilatkozat, sem kötelező ígélet, sem semmiféle terminus, azért Kovács Pál képviselőtársam előterjesztett erre nézve egy határozati javaslatot. A »mielőbb« egy olyan általános fogalom, a mely a dolgok természeténél fogva lehet hosszú, lehet rövid, a szerint a mint az időt hónapokra, hetekre vagy napokra osztjuk, mert némely dolgot nem lehet hamarosan csinálni, más dolgot el lehet intézni gyorsan. Mégis az a kérdés, hogy minő stádiumban van ez a katonai büntető eljárás ügye arra nézve, hogy a kormányra kötelező »mielőbb« valósággá váljék és arra nézve Kovács Pál képviselőtársam azt a határozati javaslatot terjesztette be, hogy ez a »mielőbb«, a mely már annyi és annyi hét elmúlása után, nem annyi hét, hanem annyi esztendő, nem annyi esztendő, hanem három évtized elmúlása után csak abba a stádiumba jutott, a hol most áll ez az ügy, fogalmaztassék meg terminussá és a betérjesztés záros határidejéül február vége szabassék meg.

Hogy miért kívánja ezt a határidőt, azt ő is kifejtette, de a miniszterelnök ur tegnapi beszéde is anyagot és alapot szolgáltat nekünk erre, mivel hogy ő abban elmondja, hogy a dolog a szakminiszterek által elkészítve, már a mult évi szeptemberben terjesztetett be.

A szakminiszterek alatt kiket kell érteni? Mindenesetre a közös hadügyminiszteriumot, a magyar honvédelmi miniszteriumot, az osztrák honvédelmi miniszteriumot, a magyar igazságügyminiszteriumot és az osztrák igazságügyminiszteriumot. Mindezen öt kormányzéknek szakférfiai tanácskoztak ide-oda az iránt, hogy ez a büntetőtörvény miként legyen behozva Ausztriában és Magyarországon, a közös hadseregben, a honvédségben és a Landwehrben.

A kodifikációs művészet nem lehetett olyan nagyon nehéz azon tapasztalások után, a melyeket merithettek a külső államok katonai büntetőtörvényeinek átalakításából és azoknak már kitapasztalt eredményeiből. Hiszen a mi törvényeink mind úgy készülnek, hogy azok csak olyanok, mint a sixtusi kápolnában lévő Rafael-Madonnának Drezdában minden kirkában látható másolatai, a melyek rajzban, színben meglehetősen egyeznek, de az eredeti

nem itten készült, hanem az mindig német formula. Ez a katonai törvényjavaslat, a melyet nem ismerek, azt hiszem, legnagyobb részben nem abból a praxisból eredt, a mely nálunk az auditorok jogtudományából származik, hanem származik azon tudományos elméletekből és gyakorlati tapasztalatokból, a melyeket a nagy német hadsereg magánál alkalmazandónak tartott az újabb jogfejlésnek megfelelően.

Ugron Gábor: A bajor a legjobb!

B. Kaas Ivor: Mindenesetre a bajort is alapul vették tanulmányaiknál. Ebben a munkában megegyeztek nemcsak a szakreferensek, hanem kétségen kívül azok miniszterei is, már t. i. azon szempontokból, a melyek magára a dolog lényegére vonatkoznak, hogy minő legyen az eljárás, mert hiszen másképp nem is képzelhető, mint hogy ezen tárgyi momentumokra nézve az egyetértés a három kormány közt meg van. Talán egyes mellékes dispoziciókban nincs megegyezés de annyi évek hosszú alkudozásai után maga a dolog ki van merítve és meg van állapítva. Maga a miniszterelnök sem tagadja ezt, azt mondja: »midőn a kormányt átvettük, az ügyet abban a helyzetben találtuk, hogy előttünk feküdt egy javaslat, a mely már meglehetősen érett előkészítési stádiumban volt, de a melybe még bele kellett illeszteni azon kívánalmakat, a melyek a magyar nyelv érvényesülése szempontjából a kormány programjában voltak«. Ezen nyilatkozat szerint tehát minden egyéb meg van, minden egyéb nézve véleménykülönbség a kormányok közt nincs, csakis annak politikai vonatkozása, a magyar nyelvnek az eljárásban való érvényesítése az a punctum saliens, a mely miatt szeptembertől kezdve január közepéig ez a törvényjavaslat nem készülhetett el annyira, hogy az a kormány felelőségével betérjeszthető lenne.

Ha ez nem volna így, a kormánynak módjában áll felfogásomat kiigazítani. Ha pedig így van, akkor viszont azt kell kédeznem a kormánytól: hol vannak a nehézségek? Magában a szövegezésben nem lehetnek, hiszen az, hogy egy kész és minden részletében áttanulmányozott törvényjavaslaton az eljárás nyelvére vonatkozólag módosítások eszközöltessenek, igen egyszerű. Itt annyi jogtudó férfi ül ebben a teremben, hogy egyetlen szakaszban meg lehet fogalmazni azt, hogy ezen törvényben az eljárás a magyarországi csapatoknál magyarul vezetessék. Ezen egyszerű kijelentés — nem ilyen pongyolán, mint én mondom — ezen egy szakaszba foglalt határozat elégséges, hogy az egész törvénynek minden intézkedését épségben tartván, a nyelvre nézve a magyar állam szuverénitásának, a magyar nemzet kívánságának, illetőleg Horvát-Szlavonországban — koncedálok — a horvát nyelvnek az érvényesülését biztosítsa. Ezt különben másképp is lehet megtenni. Minden olyan szakaszhoz, a hol rendelkezés van az eljárásnak kezelése részéről oda-

teendő: magyar nyelven. Még vagyok győződve, hogy az igazságügyminiszter egy nap alatt kikorrigálja azt a törvényjavaslatot. Ismervén az egyéb diszpozíciókat, ha a miniszterelnök ur előadása szerint csak ez a politikai ok, a nyelv-kérdés állítandó bele, akkor azt olyan jeles férfiú, mint az igazságügyminiszter, 24 óra alatt elintézi. *(Helyeslések a szélsőbaloldalon.)* Hanem nem is stílarisak azok az aggályok, a melyekre a miniszterelnök ur rámutatott. Ha stílarisak volnának, itt volna már az a javaslat a ház asztalán, sőt talán már az előző kormány is beterjesztette volna.

A miniszterelnök ur beismeri, hogy az akadályok hol vannak. Azt mondja *(olvassa)*: »A kormány nem is volt még abban a helyzetben, hogy ebben a kérdésben álláspontját precizizozza, azt a többi illetékes tényezők tudomására hozhassa.« Tehát vannak a magyar nyelvnek az eljárásban való alkalmazására nézve oly tényezők, a melyeket a mi miniszterelnökünk, az önök miniszterelnöke és pártvezére, arra illetékeseknek tart, hogy a felett határozzanak. Hát én is ismerek egy ilyen tényezőt, a ki ebben illetékes, és ez maga a király, mert királyi szentesítés nélkül semmiféle ilyen határozat vagy törvény hatályos nem bír. *(Helyeslések a szélsőbaloldalon.)* De ez csak egy tényező, és nem több tényező. Ha több tényezőről beszél a miniszterelnök ur, azalatt csak a közös hadügyminisztert értheti. És ezt méltányossági szempontból meghallgatandónak tartom magam is. Mert hiszen az általa törvényesen vezetett közös hadseregről lévén szó, minden dolog, a melynek végrehajtása nagyon sok tekintetben ő reá tartozik, az ő meghallgatása vagy beleegyezése nélkül bajosan intézhető el. Mondom és ismétlem azonban, hogy ezt nem törvényhozási szempontból tartom illetékesnek, hanem méltányossági szempontból, hogy azokra az intézményekre, a melyeknek kormányzása ő tőle függ, ne oktrojáljuk olyan módon a magyar nyelvet, hogy ő annak a törvénynek végrehajtásánál ne felelhessen meg a törvény szabatos rendelkezéseinek. Ez, mondom, így áll. De más tényezőket azután már nem ismerek. Mondom, őt sem illetékesnek, de meghallgatandónak és a dolgot vele közlendőnek tartom. De hogy az osztrák kormány, vagy az osztrák országgyűlés, vagy akármilyen más kizárólag osztrák hatóság akár direkte, akár indirekte beleszólhasson abba, hogy a magyar igazságszolgáltatás a magyar ezredeknél, a magyar hadtesteknél mi módon eszközöltessék, hogy ott szabad-e nekünk a magyar nyelvet behozni, igen, vagy nem: az ellen én itt csekély képviselői minőségemben, de azt hiszem, önök is, protestálnak. *(Helyeslések a szélsőbaloldalon.)* Azokat illetékeseknek semmi szin alatt el nem ismerhetem. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És ha ez így van, akkor ez a kérdés a magyar kormány és a közös hadügyminiszterium között tisztázandó. És én itt el-

várom a magyar kormánytól, elvárom gr. Tisza Istvántól — és a kilenczes bizottság második programpontja alapján önök is megkövetelhetik tőle, hogy ebben a pontban legyen erős és szilárd, *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és ha van neki erős keze, szilárd akarata, azt ne ellenünk érvényesítse, ne bennünket, csekély kis megvethető ellenzéki csoportot vádoljon azzal, hogy mi a nemzet érdekeit nem védjük, hanem érvényesítse a maga egyéniségének, sőt a magyar törvényhozásnak, a magyar nemzetnek erejét és befolyását ott, a hol talán — csak talán, mondom — még az igazságszolgáltatás terén is akadályokat mernek a magyar nyelv útjába gördíteni, holott semmiféle közösügyi intézmény az igazságszolgáltatásban Magyarország szuverénitását kétségbe nem vonhatja. *(Helyeslés balfelel.)* Utalok e tekintetben a konzuli bírászkodásra, a mely ellen különben annak idején opponáltunk, mert nem akartunk közös ítélőszéket megállapítani. De ezen konzuli bírászkodásnál is biztosítottuk a magyar törvényeknek, a magyar nyelvnek uralmát, a mennyire az egy ilyen gyenge nemzetből, mint a magyar, kitelt.

A miniszterelnök ur kijelentette, hogy azt a pontot, a mely az ő és az önök programjának egyik lényeges, alkotó része, a legnagyobb komolysággal és a nemzetre nézve kielégítően igyekezett megvalósítani. Ellenzéki bizalmatlanságom folytán egy kis kételyem van, nem az igyekezetben, sem a komolyságban, hanem abban, hogy miként igyekezik ő ezt az ígérését teljesíteni, mikor azt mondja: »a kit az a szándék vezet, hogy valóban a megoldás a nemzet érdekében előnyös és megfelelő legyen, azt arra kérem, hogy várja be türelemmel azt az időt«, — hisz türelmesek vagyunk nagyon is, nem is ismerek türelmesebb nemzetet a magyarnál — »a mely feltétlenül szükséges arra, hogy ez a kérdés nyugodt, objektív megvitatásban és megfontolásban részesüljön és azok az aggályok, a melyek felmerülhetnek és a kérdésnek útját állhatnák, nyugodt, objektív bírálat és megfontolás által oszlattassanak el.«

Hogy kételyeimet megindokoljam, vissza kell térnem arra a határozati javaslatra, a melyet a szabadelvű párt elfogadott és a miniszterelnök ur programjába felvett. Azt mondja ez a határozati javaslat: »A szóbeliségen és nyilvánosságon alapuló eljárásnál a magyar állam nyelve érvényesíthető.« »Ezt én úgy fogtam fel tisztán és egyszerűen, hogy az a törvény a szóbeliségre és nyilvánosságra legyen fektetve és hogy annak alapján az eljárás magyar nyelven vitessék. Nem így fogták fel önök mindnyájan? A ki nem így fogta fel, jelentkezzék, most van az ideje!

De mikor most egyszerre csak azt olvasom a miniszterelnök ur beszédében, hogy itt objektív okok vannak, a melyek nagy megfontolást igényelnek, hogy a megvalósítás így vagy amúgy történhetik: akkor azt kérdezem, hogy

nem lehet-e ezt a mondatot kettéválasztani, nem lehet-e kétféle értelmet tulajdonítani azon egy határozatnak? Pl. — és ezt ne vegyük gyanúsításnak — ha azt mondják, hogy a szóbeliség és a nyilvánosságra alapítandó az eljárás, ez rendben van, ehhez mindenki hozzájárul; de az, hogy a magyar állam nyelve érvényesítendő, nem arra vonatkozik, hogy szóbeli és nyilvános legyen az eljárás, hanem ez külön mondat és itt az áll, hogy mennyiben érvényesítendő. Tehát ez értelmezés szerint nyitott kérdés marad, vajjon érvényesítendő-e csak ott, a hol a szóbeliség és nyilvánosság okvetlenül megvan, t. i. az első fórumon, a kihallgatásnál, vagy érvényesítendő-e az írásbeli eljárásnál is, vagyis a jegyzőkönyvek felvételénél, vagy magának az ítéletnek megfogalmazásánál, mert az sem nyilvános, csak a kihirdetésében nyilvános, továbbá érvényesítendő-e a felelőviteli fórumon, a hadtestbíróságoknál és érvényesítendő-e a legfőbb fórumon, s vajjon ott is azok a magyar okmányok lesznek-e döntők, vagy pedig hiteles fordítások, s egyáltalában minden írásbeli eljárás németül fog vezetett? Mert hiszen ez ebben a programmban nyitott kérdésnek hagyható, ha a jóhiszeműség hiányzik.

És ennél a második pontnál megint felmerül előttem az a bizonyos 11. §., a mely a nyelvkérdést a hadseregben felségjognak nyilvánítja. Köztudomás szerint ez a felségjog német nyelvre fordította a dolgot, úgy gyakorolta, és úgy kívánja gyakorolni. Ha ehhez a miniszterelnök ur hozzájárult, ha ehhez az egész szabadelvű párt hozzájárult, hogyan fogja a katonai bírásoknál fentartani a magyar nyelv érvényesítésére vonatkozó határozatát? (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) Hát nem áll-e elő majd akkor az osztrák kormány és az osztrák miniszterelnök ellenkező felfogása, a mely azt mondja, hogy hiszen a katonai bíróság is katonai intézmény, az is belevág a hadseregbe, az is belső szervezet, az is felségjog, annak nyelvét meghatározni tehát szintén felségjog, s ezért ebből az egész törvényjavaslatból ez a passzus ki van hagyva, s azért ebben a törvényjavaslatban — ezt a miniszterelnök ur is beismerte — erről nincs szó, ne is legyen szó, mert ez nem tartozik sem a Reichsrathra, sem a magyar országgyűlésre, ez felségjog. Én megütődve mondom ezt, de szívesen visszavonnám; kérem is az igen t. igazságügyminiszter urat, vagy mert ez nincs itt, a honvédelmi miniszter urat, nyugtasanak meg bennünket, s mondják meg, hogy nincs így. De a legnagyobb megnyugtató csak egy lehet: maga az a törvényjavaslat, a melyet nekünk megígérték, a melyet önöknek megígérték, a melyben a magyar nyelv érvényesítése megígértetett, terjeszszék be ezt a törvényjavaslatot február végéig.

Ezt kérem, s ezért hozzájárulok Kovács Pál t. képviselőtársam indítványához. (*Élénk helyeslés a baloldalon.*)

Endrey Gyula jegyző: Szederkényi Nándor! (*Felkiáltások balfelől: Az interpellációk!*)

Holló Lajos: T. képviselőház! A házszabályokhoz kívánok szólni. Szederkényi Nándor t. képviselő ur maga volna jogosítva kérni beszédének holnapra való halasztását, de én nem az ő nevében akarok kérelmet előterjeszteni; hanem, t. képviselőház, a tegnapi napon a napirenddel kapcsolatosan előterjesztett itt egy olyan indítvány, a mely mára lett átvéve, t. i. Okolicsányi László képviselő ur napirendi indítványa.

Tekintettel arra, hogy $\frac{3}{4}$ 3 órákor ugyanis át kell térnünk az interpellációkra, azt megelőzőleg pedig a legközelebbi ülés napirendjét kell megállapítanunk, minthogy továbbá t. képviselőtársam előterjesztése indokolást igényel, s ahhoz esetleg többen is hozzá fogunk szólni: kérnem kell a t. házat, hogy a vita megszakításával, a következő ülés napirendjének megállapítására térjünk át. (*Helyeslés a baloldalon.*)

Szederkényi Nándor: Minthogy már csak egy negyed óra van hátra a tanácskozássra szánt időből, minthogy továbbá méltányolnunk kell azokat, miket Holló Lajos t. képviselőtársam előadott, kérem a t. házat, hogy a vitát most szakítsuk meg és méltóztassék megengedni, hogy beszédemet holnapra halaszthassam, most pedig, az interpelláció előtt, a legközelebbi ülés napirendjének megállapítására térjen át a ház. (*Helyeslés a baloldalon.*)

Elnök: Minthogy csak egy negyed óra van már hátra a tanácskozássra szánt időből, a képviselő urnak jogában áll beszédének a holnapi ülésre való halasztását kérni. (*Helyeslés a baloldalon.*) Most tehát, a vita megszakításával, az interpellációra térünk át.

Ezt megelőzőleg a legközelebbi ülés napirendjére nézve óhajtók a háznak javaslatot tenni. (*Halljuk! Halljuk!*)

A legközelebbi ülés idejét és napirendjét illetőleg javaslom a t. háznak, hogy a ház legközelebbi ülését holnap délelőtt 10 órákor tartsa és arra tüzze ki ugyanazon napirendet, a mely a mai ülésnek is napirendjét képezte. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Okolicsányi László: T. képviselőház! Az elnök ur ezen napirendi javaslatával szemben a magam részéről bátorodom javasolni, hogy a ház a holnapi ülés napirendjére tüzze ki azt a törvényjavaslatot, a mely az állami alkalmazottaknak engedélyezendő pótlékokról szól. (*Helyeslés a baloldalon. Felkiáltások a jobboldalon: Az újonczjavaslatok után!*) Ez a javaslat természetesen a most tárgyalás alatt levő törvényjavaslat részletes tárgyalásának befejezése után, még a holnapi ülésben, volna tárgyalandó.

T. képviselőház! Ezen javaslatom indoklásaként hivatkoznom kell röviden elsősorban arra, hogy Kossuth Ferencz igen t. képviselő ur sürgette meg ezen törvényjavaslat tárgyalását, és akkor a t. miniszterelnök ur szíves volt

kijelenteni, hogy ő a maga részéről is óhajtja, hogy ez a törvényjavaslat minél előbb tárgyalás alá kerüljön. A miniszterelnök ur azon reményének adott kifejezést, a magam részéről hasonlóképen azon meggyőződésemet fejezem ki, hogy ez a törvényjavaslat rövid egynehány óra alatt le lesz tárgyalva; mindenesetre pedig ennek a törvényjavaslatnak a tárgyalására legfeljebb egy ülés elegendő lesz.

Azt hiszem tehát, hogy a miniszterelnök ur azon óhajának és törekvésének, hogy az ujonczmegajánlási törvényjavaslat minél előbb letárgyalassék, nem fogja akadályát képezni ezen törvényjavaslat tárgyalás alá vétele, mert — mint mondom — ez egy ülésben le lesz tárgyalható. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Ennélfogva, tekintettel ezen javaslat fontosságára, tekintettel arra, hogy ezen törvényjavaslat elintézését annyi intelligens magyar család oly nehezen várja, *(Zaj a jobboldalon.)* javasolom, hogy az állami alkalmazottaknak engedélyezendő pótlékokról szóló törvényjavaslat tárgyalását méltóztassék a holnapi ülés napirendjére kitűzni. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Rátkay László jegyző: Gróf Zichy Aladár!

Gr. Zichy Aladár: T. képviselőház! Én a magam részéről és pártom részéről hozzájárulok Okolicsányi László t. képviselőtársam indítványához, azon biztosítással, hogy a magunk részéről is törekedni fogunk arra, hogy ez a törvényjavaslat egy nap keretén belül elintéztessék, *(Helyeslés balfelől. Mozdás és zaj a jobboldalon.)* hogy így a tisztviselőknek ezen régen óhajtott jogos kívánsága valahára megvalósuljon. *(Helyeslés balfelől. Mozdás a jobboldalon.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* A 405. sz. törvényjavaslat, mely az 1903. évben kiállítandó ujonczmegajánlásáról szól, tartalmánál fogva semmi olyan dispoziíciót nem foglal magában, a mely behatóbb és részletesebb tanácskozást igényelne. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől. Zajos ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon, Elnök csenget. Egy hang a szélsőbaloldalon: Tehát az ujonczok megajánlása a feltétel!)* A katonai kérdésekkel és a hadsereg intézményével összefüggő minden kérdés most egy két hónapig tartott vita keretében a legalaposabban meg lett vitatva, *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* tehát arra nincsen semmi szükség, hogy itt ezen általánosabb kérdések újból és ismételten megvitassanak. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Ennélfogva, ha egészen tendenciózusan, obstrukcionális célokra nem élnek vissza a képviselő urak ezzel az alkalommal, *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Mozdás és ellentmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.)* akkor az ujonczjutalékról szóló törvényjavaslat megszavazása sem vehet kevés számú napnál többet igénybe. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ennek folytán az ujonczjutalékról szóló törvényjavaslatnak

a parlamentárizmus szellemének megfelelő normális letárgyalása a tisztviselők jogos igényeinek kielégítését legfeljebb egy pár nappal fogja hátráltatni. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől. Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Addig sem szabad hátráltatni! Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Zaj. Elnök csenget. Egy hang a jobboldalon: Kibuvókat keresnek!)*

Hozzáteszek ehhez még két dolgot. Itt hivatkozás történt arra, hogy a tisztviselői törvényjavaslat elfogadását annyi magyar család óhajtja. *(Felkiáltások balfelől: Mi is óhajtjuk!)* Hát higgyék el a t. képviselő urak, hogy az ujonczjutalékról szóló törvényjavaslat megszavazását is igen számos magyar család óhajtja. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zajos ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ugron Gábor: Persze, mindenki katona akar lenni; az egész nemzet! *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: A bécsiek óhajtják! Jobbfelől: Országos érdek! Ezer meg ezer család érdeke!)*

Molnár Jenő: Hát a német nyelvet ki óhajtja? Egy század óta kívánjuk már a magyar szolgálati nyelvet.

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Igenis, az ujonczjutalékról szóló javaslat megszavazását is számos magyar család óhajtja, a mely családoknak összes egzisztenciáját forgatja fel alapszámban az a körülmény, hogy most rendkívüli intézkedéssel kell az ujonczok hiányát pótolni. *(Ugy van! jobbfelől. Mozdás és zaj a szélsőbaloldalon.)*

B. Kaas Ivor: Hát ne makacskodjanak! *(Derültség és zaj a jobboldalon.)*

Münnich Aurél: Micsoda hipokrizis! *(Zaj. Elnök csenget.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Tudtommal b. Kaas Ivor képviselő ur a néppárthoz tartozik; *(Mozdás balfelől.)* tudtommal a néppártnak a magyar vezényleti nyelv sohasem volt a programjában...

B. Kaas Ivor: Nincs programjában a katonai kérdés, de szájkosarat itt nem tettek az ellenzékre; nekünk van szabad szólásjogunk! *(Helyeslés balfelől. Zaj. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . és tudtommal nem az a makacsság, ha 400 ember nem akar tiznek deferálni, hanem az, ha tiz nem akar deferálni 400 embernek. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj és ellenmondások a szélsőbaloldalon.)*

Ugron Gábor: Nem tiznek, hanem husz milliónak szegülnek ellene! Tiz millió magyarral szemben 400 van olyan, a ki a magyar szolgálati nyelvet nem akarja! *(Felkiáltások jobbról: Micsoda beszéd ez!)*

B. Kaas Ivor: 161 szavazta meg! *(Zaj. Halljuk! Halljuk!)*

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Én nagyon sajnálom, ha a tisztviselők helyzete továbbra is

bizonytalanságban marad, de utóvégre is, ha néhány nappal, vagy néhány héttel később is alkottatik meg ez a törvény, annak visszaható hatálya lévén, *(Ugy van! jobbfelől.)* a tisztviselek érdekei *(Ugy van! jobbfelől.)* 1903. január elsejétől számítva fognak kielégítettetni; ellenben minden nap és minden hét, *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* a melylyel késleltetik a képviselő urak az ujonczok megajánlását, *(Ugy Ugy van! a jobboldalon.)* ugyanannyi nappal és héttel fokozza a magyar családok szenvedéseit, *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* s ezzel teljesen helyrehozhatatlan és pótolhatatlan kárt és szenvedést okoznak . . .

Ugron Gábor: Az, a ki a magyar nyelvet megtagadja! *(Zaj jobbfelől. Ki tagadja meg?)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . a miért senki mást felelőség nem terhelhet, mint a képviselő uraknak az alkotmány szellemét sértő, frivol és embertelen eljárását. *(Zajos helyeslés a jobboldalon.)*

Rakovszky István: T. képviselőház! Én elismerem, hogy a t. miniszterelnök urnak igen erős érvei voltak, és ezzel szemben csak arra fogok szoritkozni, hogy kimutassam, hogy a t. miniszterelnök urnak kívánsága és ezen indítvány között ellentét nem létezik. Kielégíthető a t. miniszterelnök urnak kívánsága is és elfogadható ezen indítvány is, a mely most be lett terjesztve. *(Halljuk! Halljuk!)*

Mielőtt erre kitérnék, engedje meg a t. ház, hogy a t. miniszterelnök urnak csak egy megjegyzésére reflektáljak, és ez az volt, a midőn azt mondotta Kaas Ivor barátomnak, hogy az ő tudtával a néppárt programjában a magyar vezényszó nem volt benn. Nekünk a katonai kérdésekre nézve programunkba nem volt felvéve egyetlenegy pont sem; így a t. miniszterelnök urnak igaza volt; de a hogy én tudom, a t. szabadelvű pártnak is csak akkor lett programjává a magyar vezényszó, mikor Apponyi Albert t. képviselő ur és elvbarátai ezt a kérdést ott felvetették és szoritották.

A mi most a konkrét kérdést magát illeti, idővesztéség nélkül eleget lehet tenni Okolicsányi képviselő ur indítványának azon feltétel alatt, hogyha ugy, a mint t. barátom, gróf Zichy Aladár kifejtette, mi garanciát vállalunk . . .

Ugron Gábor: A magunk részéről!

Rakovszky István: Igen, a magunk részéről, magunk és elvbarátaink nevében, másért nem kezeskedhetünk, hogy egy nap alatt letárgyaljuk ezen törvényjavaslatot és az ellen itt nagyobb ellentállást ki nem fejtünk; mert most már az ujonczlétszám megállapításáról szóló törvényjavaslat 2. § áról folyik a vita és előreláthatólag ez a vita holnap lesz befejezve. *(Felkiáltások jobbfelől: Tegnap is azt mondták, hogy holnap!)* Bocsánatot kérek, hiszen nem vesztenek az urak semmit, mert a holnapi napirend lesz csak megállapítva; hogyha nem ér véget holnap a tárgyalás, az indítvány elesik,

mert holnap aztán új napirendet kell majd megállapítani holnaputánra. Különbén az én nézetem szerint, mielőtt a harmadik olvasáson keresztül nem ment ezen törvényjavaslat, nem lehet az ujonczmegajánlási törvényt napirendre tűzni. *(E'lenmondlások a jobboldalon. Felkiáltások: Lehet!)* Mindent lehet, uraim. Megtehetik, de addig, míg a harmadik olvasáson . . .

Münnich Aurél előadó: Így tettünk éveken keresztül!

Rakovszky István: . . . keresztül nem ment a törvényjavaslat, önkben meg lehet a meggyőződés, hogy meg lesz szavazva az a törvény, én magam is feltételezem és hiszem, de épügy jogomban áll nekem is feltételezni, hogy harmadik olvasásban nem lesz megszavazva. Már pedig, míg ezen törvény, mely a második törvénynek alapját képezi, formáserint elintézve nincsen, nem lehet azon második törvényjavaslat tárgyalásába belemenni.

Ép azon oknál fogva, ha holnap be lesz végezve ez a tárgyalás és a t. miniszterelnök ur megkapja a biztosítékokat arra, hogy egy nap alatt a másik törvényjavaslat le lesz tárgyalva, akkor holnapután átmehetünk a harmadik olvasásra. *(Zaj jobbfelől. Halljuk! Halljuk!)* Az ujonczjutalek megajánlási törvényjavaslatra holnap semmiesetre sem mehetnénk át. *(Felkiáltások jobbfelől: Dehogy nem! Ki van tűzve!)* Mert ha akarná az ellenzék meggátolni, semmi sem akadályozhatja abban, hogy holnap az egész napot ismét vitával töltse el. *(Felkiáltások jobbfelől: Tessék! Hozzá vagyunk szokva!)*

B. Kaas Ivor: Ez a makacskodás! *(Derűlt-ség jobbfelől.)*

Rakovszky István: Ehhez a törvényjavaslat-hoz még sem jutnak hamarabb hozzá, mint holnapután. *(Zaj jobbfelől.)* S ez által egyszersmind elég van téve a miniszterelnök ur kívánságának, elég van téve Kossuth Ferencz kívánságának és az ellenzék kívánságának.

Pichler Győző: T. ház!

Szederkényi Nándor: T. ház!

Pichler Győző: Átengedem a szót. *(Felkiáltások jobbfelől: Nem lehet!)*

Elnök: Figyelmeztetem a képviselő urat, hogy már hárman szoltak a napirendhez, így tehát a házszabályok szerint még csak egy képviselő ur szólhat.

Okolicsányi László: Én nem számítok, mert én tettem az indítványt. *(Derűlt-ség jobbfelől.)*

Elnök: Ha a képviselő ur magát nem is számítja, a házszabályok szerint nekem az indítványozót számitanom kell. *(Ugy van! jobbfelől. Mozdás balfelől.)*

Pichler Győző: T. ház! Bocsánatot kérek Szederkényi képviselő urtól, hogy előtte, mint idősebb képviselő előtt szólalnom kell. Ámde házszabályok értelmében magamtól vontam volna el egészen a szót.

T. ház! Én magam részéről szintén mély-séges fájdalommal érzem át, és mint hiszem, a

háznak minden tagja átérzi azt a szenvedést, azt a végtelen martíromságot, a melyet kiállanak a politikai viszonyok alakulása folytán a póttartalékosok rendkívüli behívásuk miatt. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Visszaélnék hárszabályadta jogommal, hogyha erre nézve kiterjeszkedném. Különben is módot fogok találni a közel jövőben, saját felfogásomnak minden tekintetben kifejezést adni és egészen őszintén e tekintetben nyilatkozni. Most csak egyszerűen arra konkludálok, hogy én is csatlakozom Okolicsányi László képviselőtársamnak indítványához; a mennyiben pártomnak néhány tagjával beszélve, biztosítékot nyújtunk mi is arra, hogy nem időmulasztással és halogatással akarunk bármi czélt elérni, hanem a legrövidebb idő alatt tárgyaljuk le a tisztviselők fizetéséről szóló javaslatot. Ennélfogva én is kérem, kegyeskedjék a ház Okolicsányi indítványát elfogadni és a holnapi napirendre a tisztviselők fizetésének javításáról szóló törvényjavaslatot kitüzni. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: A miniszterelnök ur kíván szólni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! Mindenekelőtt megjegyzem, hogy Rakovszky István t. képviselőtársam téved abban, hogy mi nem kezdhetnők meg az ujonczjutalékról szóló törvényjavaslat tárgyalását, mivellett a létszámmegállapítási törvényjavaslat harmadszor is megszavaztatott volna, mert természetesen az ujonczjutalék megajánlásáról szóló javaslat harmadszori megszavazása nem történhetik meg a másíknak harmadszori megszavazása előtt. Minden stádiumban meg kell, hogy előzze az előbbi javaslat az utóbbit. A jelen esetben azonban, miután a helyzet úgy áll, hogy előreláthatólag a holnapi ülést valószínűleg igénybe venné még ezen javaslat, ha a t. képviselő urak azt kívánják, hogy a holnapi ülés napirendjére a létszámot megállapító javaslat után a tisztviselők fizetésére vonatkozó javaslat tüzessek napirendre, én ehhez az indítványhoz hozzájárulok, azonban annak kijelentésével, hogy ezt a napirendet csak a holnapi ülésre értem. *(Zaj a baloldalon.)*

Bartha Miklós: Már most kinek van igaza, urak? *(Zaj a jobboldalon.)*

Borbély György: Egy obligóból kibujtak!

Bartha Miklós: Mégis csak külömb ember a miniszterelnök! *(Zaj jobbfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ha bárminő előre nem várt körülménynél fogva a holnapi ülés ezzel a két tárggyal nem végezhetne, akkor a holnaputáni ülésre mégis az ujonczjutalékról szóló javaslatot kérném kitüzni. *(Helyeslés.)*

Ezek után csak egyetlenegy megjegyzésem van még. Azok után, a miket a magyar vezényszó kérdésében tett megjegyzéseimre Rakovszky István t. képviselőtársam mondott, most már nagyon kíváncsi volnék megtudni, hogy az igen

t. néppártnak mi az álláspontja, követeli-e a magyar vezényszót, igen, vagy nem?!

Rakovszky István: Épügy, mint önök, igen.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Hát mi nem. *(Zaj balfelől. Felkiáltások: Ez új dolog!)* Hát nagyon fogok örülni, ha ez dokumentálva is lesz és a néppárt hivatalos álláspontja az lesz, hogy a magyar vezényszót követeli. Csakugyan ezen kérdésben nem volna helyes, ha közéletünknek egy olyan fontos faktora, mint a néppárt, homályban hagyná a közvéleményt az iránt, hogy a magyar vezényszó kérdésében tulajdonképen hogyan gondolkozik. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: Rakovszky István személyes kérdésben kíván szólni.

Rakovszky István: T. képviselőház! A t. miniszterelnök urnak tökéletesen igaza van abban, hogy nagyon helytelen lenne, ha a néppárt egy ilyen fontos kérdésben nem nyilatkoznék. Én azt hiszem, hogy valamennyi elvbarátaink kinyilatkoztatták, és én is kinyilatkoztattam itt a házban, hogy mi tovább megyünk, mint a t. Kossuth-párt, hogy mi mindazon nemzeti vívmányokat, melyeket ők követeltek, szintén követeljük, de kijelentjük egyszersmind, hogy nemcsak katonai téren vannak a nemzeti vívmányok terén mulasztások, a melyek egy 35 éves megörögzött párturalomnak következményei voltak, s hogy mi ezeknek az érvényesülését is követeljük, csak azt az időt, a mikor felvettettek, nem tartjuk alkalmasnak, mert kétlem, hogy ezt a dolgot most keresztül lehetne vinni. Ezt január 26-iki beszédemben mondtam. Akkor a t. miniszterelnök urnak és a t. többségnek ez ellen kifogása volt, ellentállást fejtettek ki. Ha már a t. miniszterelnök ur egy kérdést kockáztatott meg irányomban, és minket oly magasra honorált, hogy a közérdek követeli, hogy ennek a legkisebb néppártnak állásfoglalását megismerjék, hát azt hiszem, sokkal nagyobb közérdek követeli, az ellenzék és az egész ország követeli azt, hogy a t. miniszterelnök urnak egy ígérétről tiszta képet nyerjünk.

A t. miniszterelnök ur által ő Felsége és a szabadelvű párt elé terjesztett program második pontja a következőleg szól *(olvassa):* »A katonai büntető eljárás mielőbb terjesztessék az országgyűlés elé. A szóbeliség és nyilvánosságra alapított eljárásnál a magyar államnyelv érvényesítendő. Ennek módozatait az előterjesztendő törvény lesz hivatva megállapítani.« *(Felkiáltások jobbfelől: No!)*

Itt egy kérdés történt tegnap, és a t. miniszterelnök ur erre adós maradt a felelettel. *(Ugy van! balfelől. Ellenmondások és felkiáltások a jobboldalon: Tudomásul is vették!)* Nem vettük tudomásul. Hát ha már a t. miniszterelnök oly jogos közjogi kívánsággal bír, a mi kívánságunk csak még jogosabb és én kérdem a t. miniszterelnök urat, igaz-e az, a mi a »Neue Freie Presse«-ben volt? *(Felkiáltások job-*

felől. Felelt már rá tegnap.) Igaz-e az, hogy a magyar nyelvnek érvényre jutása meghusítottatik és Ausztriában az osztrák kormány és a hadügyminiszterium ezzel szemben ellentállást fejt ki? Igaz-e az, hogy megakadtak a tárgyalások és igaz-e az, hogy a t. miniszterelnök ur és az igazságügyminiszter között ezen kérdésben nézeteltérések vannak?

Ilyen dolgokat a t. miniszterelnök ur elmondhatna itt, ha annyira szíven viseli azt, hogy a köztudat fel legyen világosítva, de a t. miniszterelnök ur ne akarja felhasználni a nemzeti aspirációkat arra, hogy itt azt hiszi, hogy az emberek nem mernek szint vallani és mert tudja, hogy ezt talán valahol nem látják szívesen, hogy azért mi ettől meg fogunk hátrálni és nem fogjuk merni kimondani azt, hogy ez a mi nézetünk.

Igenis mi a nemzeti aspirációkat jogosaknak, helyeseknek tartjuk. (*Élénk helyeslés és éljenzés a baloldalon.*) Nézeteltérés, t. miniszterelnök ur, volt a taktika tekintetében, de az elvre nézve nézeteltérés nemcsak nem volt, hanem mi még tovább mentünk.

Vége azt az egyet mondhatom a t. miniszterelnök urnak, azt mi nem tettük volna, ha megállapodunk ilyen programmpontokban, hogy ezen programmpontoknak megváltoztatásába belemenjünk, hogy kijelentsük, hogy ez itten programmot képez, de ezt a programmot ebbe a terembe behozni nem szabad. (*Helyeslés balfelől.*)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Nem kívánom a t. ház idejét igénybevenni azzal, hogy mindazokra kiterjeszkedjem, a miket t. képviselőtársam most hamarosan per tangensem előhozni jónak látott, hogy a közfigyelmet elterelje attól a precíz kérdéstől, (*Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.*) hogy a magyar vezénnyelvnek mostani megvalósítása a néppárt programmjában benne van-e vagy sem, és hogy azt az álláspontot, a mely az ujonczjutalék megszavazását a magyar vezénnyelv megvalósításához köti, a néppárt helyesli-e vagy sem, mert ez most az akut kérdés, a melyre nézve tanácsos volna tisztába jönnünk a helyzettel. (*Helyeslés a jobboldalon. B. Kaas Ivor közbeszól. Élénk felkiáltások a jobboldalon: Vízet!*)

Elnök: Csendet kérek! Kaas képviselő ur már hozzászokott, hogy itt más képviselő urak beszéde alatt egész beszédeket tart. Ez a házszabályokkal ellenkezik, erre figyelmeztetem a képviselő urat és kérem, hogy attól tartózkodni sziveskedjék.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ismétlem, hogy mindezekre a kérdésekre ki nem terjeszkedem. De miután t. képviselőtársam tulajdonképpen megismételte azon interpellációt, a melyet tegnap gróf Apponyi Albert képviselő ur intézett hozzám, egyszerűen megjegyzem azt, hogy én arra az interpellációra precíze választoltam, azt a választ az interpelláló képviselő

ur tudomásul vette, és ha a képviselő ur ezekre a kérdésekre, a melyeket megismételt, választ kíván, legyen szives felütni a ház naplóját és elolvasni benne azt a választ, a melyet tegnap adtam. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Egyetlen új kérdést vetett fel a képviselő ur, a melyre nézve kénytelen vagyok őt azzal a válaszszal megszomorítani, hogy sem ebben, sem más kérdésben az én t. barátom, az igazságügyminiszter ur és én között semmiféle nézeteltérés nem volt. (*Helyeslés és derűtlenség a jobboldalon.*)

Rakovszky István: Félremagyarozott szavaim értelmének helyreigazítása czimén kérek szót. A t. miniszterelnök ur sokkal precízebben tette fel a kérdést most, mint első ízben, megtoldotta ugyanis a »mostani« szóval, a mely szót, a gyorsirói jegyzetekből is konstatálni lehet, az első felszólalása alkalmával nem használta. Én is megnyugtathatom a t. miniszterelnök urat és ismételhetem azt, hogy a néppárt programmjában az benne nem volt, ép úgy a mint a t. szabadelvű párt programmjában (*Ellenmondások a jobboldalon.*) ez nem volt benne. Mi ezt expressis verbis most, a mint ezt január 26-án elmondott beszédem mutatja, nem kérjük, de jogosnak, méltányosnak tartjuk és egy célnek tekintjük, (*Derűtlenség a jobboldalon.*)

Holló Lajos: Mondják önök is ezt!

Rakovszky István: . . . a melyet el kell érni, mert a mint tudjuk, az urak nem akarják nyomban, nem akarják rögtön. De engedje meg a t. többség és a t. miniszterelnök ur, azok ellen, a kik ezt sürgették és sürgetik, nem törünk (*Helyeslés balfelől.*) és hogyha meg nem tudjuk valósítani most, nem kicsinyeljük e törekvést, nem gyanúsítjuk azokat, a kik erre törekzenek, hogy országrontók és nem dicsérjük fel azokat, a kik ezt a harcot felidézték, azt vitték és azt azután abbahagyták. (*Élénk helyeslés a néppárton és a baloldalon.*)

T. képviselőház! A miniszterelnök urnak ezt a kíváncsiságát tehát kielégíttem, de ő az én kíváncsiságomat nem elégítette ki, hogy a szabadelvű párt programmjának 8. pontjánál is, a mely elé Polónyi Géza t. képviselő ur itt egy tilalomfát állított fel, vallja-e ezt és ezt is itt keresztül akarja-e vinni? (*Élénk helyeslés a néppárton. Helyeslések a szélsőbaloldalon.*)

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. ház! Régen megmagyaroztam, hogy miután a 8. programmpontban az van, hogy a nyelv kérdésében nem kíván a szabadelvű párt semmiféle intézkedést tenni, s így semmiféle intézkedést vagy negatív természetű kijelentést nem is fog és sohasem fog olyan helyre hozni, a hol a pozitív alkotások tere van. (*Helyeslések a jobboldalon.*) Minden olyan pontja egy programmnak, a mely pozitív alkotást és reformot kíván, kell, hogy házhatározatot képezzen és törvény, vagy házhatározat alakját felvegye, de egy olyan programmpont, a mely megmagyarozza az országnak, hogy

a nyelv kérdését miért nem veszi fel a párt programjába, az nem tartozik a ház elé.

Megmagyaráztam ezt már sokszor, valamint azt is, hogy itt senki tilalomfát nem állított fel. Első megbeszélésünk alkalmával már eloszlattam azt a félreértést, mintha a párt ezt a kérdést a ház elé hozni kívánta volna. Nagyon természetes, ez nem azt teszi, hogy minden olyan esetben, a midőn ezen kérdés a ház elé hozatik, a párt a maga programja mellett, a maga meggyőződése és elvei mellett a legnagyobb határozottsággal helyt ne álljon. Párt-határozatnak e tekintetben szüksége nem forog fenn. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Pichler Győző: Személyes kérdésben csak egy perczere bátorodom a ház figyelmét igénybe venni, daczára annak, hogy nem lettem megnevezve. Rakovszky képviselő ur előadásában ugyanis reagált arra, hogy a kormánypárt részéről a nemzet előtt meggyanusítják azokat, a kik a küzdelmet folytatják, viszont dicsérettel halmozzák el azokat, a kik a küzdelmet megkezdték, folytatták és azután abbahagyták. Itt a házban ez a kérdés már több ízben fel lett vetve. Pártunk elnöke és kiváló tagjai kifejtették azokat a politikai okokat, a melyek bennünket álláspontunk elfoglalására vezettek. Ezen politikai okoknak és meggyőződésünknek tisztaságában senkinek sem szabad kételkedni és nagyon jól tudta azt az igen t. képviselőtársam, hogy nem szívesen vesszük mi ezt a dicséretet, a melyet, higgye el, ellensúlyoz az, hogy ezt a pártot hetek óta itt a parlamentben a szónoki tehetség és a szó-

noki formák minden kihasználásával gyalázatos módon meggyanusítják. Voltak egyes beszédek olyanok, hogy senkit meg nem lehetett fogni, de a beszéd tartalma azért ennek a pártnak meggyőződéséből eredő magatartását a nemzet előtt mégis meggyanusította. Tehát azzal a dicsérettel, azt hiszem, felérnek ezek a gyanusítások. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: T. ház! A vitát bezárom, következő a határozathozatal. A napirendre nézve én tettem propozíciót, a melylyel szemben Okolicsányi képviselő ur tett indítványt, a melyhez a miniszterelnök ur is hozzájárult. Kérem tehát: elfogadja-e a ház az elnök javaslatát, szemben Okolicsányi t. képviselő ur indítványával? *(Nem!)* Kimondom, hogy a ház Okolicsányi képviselő ur indítványát fogadja el, a mely szerint a holnap, január 13-án délelőtt tíz órakor tartandó ülés napirendjére először a ma megkezdett törvényjavaslat részletes tárgyalásának folytatása és azután az állami alkalmazottaknak engedélyezendő pótlékokról szóló törvényjavaslat tárgyalása tűzetik ki. *(Helyeslés.)*

Áttérünk most már Lovászy t. képviselő ur interpellációjára.

Lovászy Márton: Az idő előrehaladottságára való tekintettel kérem a házat, engedje meg, hogy interpellációmát holnap mondhassam el. *(Helyeslés.)*

Elnök: Az interpelláló képviselő ur interpellációját nem kívánván előterjeszteni, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 3 óra 10 perczkor.)

374. ORSZÁGOS ÜLÉS

1904 január 13-án, szerdán,

Perczel Dezső, közben Jakabffy Imre elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnöki előterjesztések, ezek során gróf Teleki Sándor levelének bemutatása melyben a jegyzői tisztról lemond. — Az indítvány- és interpellációs-könyvek felolvasása. — Az ujonczjutalék mennyiségének az 1903. év végéig való fenntartásáról szóló törvényjavaslat részletes tárgyalása. — Az állami alkalmazottaknak engedélyezendő pótlékokról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — Szatmári Mór interpellációja a belügyminiszterhez, a katonai hatóságok általa magyar helynevek törvényellenes alkalmazása tárgyában. — A miniszterelnök mint belügyminiszter válasza.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Lukács László, Nyiri Sándor, Plósz Sándor, Berzeviczy Albert, Tallián Béla, Hieronymi Károly, Cseh Ervin és Popovics Sándor államtitkár.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 35 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom.

A mai ülés jegyzőkönyvét gr. Esterházy Kálmán jegyző ur vezeti; a javaslatok mellett felszólalókat Szóts Pál, a javaslatok ellen felszólalókat Rátkay László jegyző ur jegyzi.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a múlt ülés jegyzőkönyve.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző: *(olvassa az 1904. évi január hó 12-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem: van-e valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs észrevétel, úgy a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom gr. Teleki Sándor képviselő levelét, melylyel bejelenti, hogy eddig viselt képviselőházi jegyzői tisztról lemond. *(Felkiáltások jobbfelől: Nem fogadjuk el!)* Tudomásul szolgál és javasolom, hogy az új jegyzőknek megválasztása a ház szombati ülésének napirendjére tüzessék ki. *(Helyeslés.)* Ezzel kapcsolatban a legközelebbi ülések egyikén javasolni fogom, hogy szombaton történjék meg egyuttal a választás mindazon hézagok betöltésére, a melyek részint lemondás, részint elhalálozás folytán a ház bizottságaiban bekövetkeztek. *(Általános helyeslés.)*

Bemutatom Kolozsvár szab. kir. város közönségének feliratát, a törvényhatóságokról szóló 1886:XXI. t.-cz. módosítása tárgyában.

Kiadatik a kérvényi bizottságnak.

Következik az indítvány és interpellációs-könyvek felolvasása.

Szóts Pál jegyző: Jelentem a t. képviselőháznak, hogy az indítványkönyvben újabb bejegyzés nincs.

Elnök: Tudomásul vétetik.

Szóts Pál jegyző: Az interpellációs-könyvben Lovászy Mártonnak a tegnapi ülésről elmaradt interpellációján kívül szintén nincs újabb bejegyzés.

Elnök: T. ház! A múlt ülésről maradt vissza két interpelláció. Tekintettel arra, hogy a ház azon határozata, melylyel az ülések három óráig meghosszabbítottak, csak azon törvényjavaslatra nézve áll fenn a házszabályok értelmében, a melynek részletes tárgyalása folyik, az interpellációk megtételére nézve kettős megállapítást kell tennem. *(Halljuk! Halljuk!)* Arra az esetre, ha a részletes tárgyalás ma nem fejeztetnék be és az ülés 3 óráig tartana, akkor az interpellációkra 2¹/₂ óraker térnénk át. *(Helyeslés balfelől.)* Ha azonban a részletes tárgyalás befejeztetnék és a fizetési pótlékról szóló javaslat tárgyalására térnénk át, akkor az interpellációk 1¹/₂ óraker fognak megtétni. Hozzájárul ehhez a ház? *(Általános helyeslés.)* Ezt tehát határozatilag kimondom.

Következik az ujonczjutalék mennyiségének az 1903-ik év végéig való fenntartásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 404, 410) részletes tárgyalásának folytatása.

Rátkay László jegyző: Szederkényi Nándor!

Szederkényi Nándor: Miről van szó?

Elnök: A törvényjavaslat részletes tárgyalásánál, a 2. §-nál vagyunk.

Szederkényi Nándor: Zárszó illet meg?

Elnök: A vita nincs még befejezve. Én nem zártam be tegnap a vitát.

Szederkényi Nándor: A 2. §-hoz a vita be van fejezve! *(Zaj balfelől. Felkiáltások jobbfelől: Nincs befejezve!)*

Elnök: Mihelyt nem jelentkezik szónok, a vitát bezárom. Nem kíván senki a 2. §-hoz szólani? *(Nem!)* Ha senki sem kíván szólani, a részletes vitát e §-nál bezárom. Az előadó ur kíván nyilatkozni.

Münnich Aurél előadó: T. ház! Miután a 2. §. rendelkezésének már elég tétetett, a menyiben az 1904-dik évre szóló ujonctörvényjavaslat be van nyújtva; miután továbbá azon intézkedések, melyek szükségesek, hogy az 1905. évre szóló ujonczmegajánlási törvény idejekorán beterjesztessék, hasonlóképp benfoglaltatnak az 1904-dik évi ujonczjavaslatban, azok után, a miket az igen t. honvédelmi miniszter ur is a tegnapi napon erre vonatkozólag kijelentett, a magam részéről a véderőbizottság nevében a legnagyobb készséggel kijelentem, hogy a 2. §. törléséhez hozzájárulok és így Lovászy Márton igen t. képviselő ur határozati javaslatát elfogadom. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: A házszabályok értelmében a zárszó joga megilleti Kovács Pál képviselő urat.

Kovács Pál: T. képviselőház! Egészen röviden óhajtok határozati javaslatom indokolásául még néhány szót felhozni.

T. ház! Főleg azért kérem határozati javaslatomnak elfogadását, mert tudvalévő az osztrák politikai köröknek eljárása a magyar kívánságokkal szemben és már elégszer tapasztaltuk, hogy ezek kockára vannak téve akkor, ha a magunk részéről gyors elhatározás be nem következik. Minthogy ennek a veszedelemnek ki vagyunk téve a katonai bünvádi eljárás tekintetében is, azért tartottam szükségesnek, hogy utasítsam a kormányt, hogy minél hamarább foglaljon állást, nehogy ezzel a huzavonával megint alkalmat adjunk arra, hogy egy újabb chlopyi hadiparancs bennünket megelőzzön minden új olyanféle aspirációkban, a melyek a magunk részéről feltétlenül jogosaknak ismerendők el.

Azért kérem a t. házat, hogy határozati javaslatomat, mint tökéletesen indokoltat, mint a mely csakis arra vonatkozik, hogy végre a kormány ebben a fontos kérdésben záros határidőhöz legyen kötve, elfogadni sziveskedjék. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Zárszó illeti még Okolicsányi László képviselő urat.

Okolicsányi László: T. képviselőház! Csupán néhány szóval kívánok válaszolni azokra, a miket tegnap a honvédelmi miniszter ur az én

ellenindítványommal szemben itt a házban szives volt elmondani.

A honvédelmi miniszter ur megígérte, hogy a véderőjavaslatot a kormány töle telhetőleg minél előbb elő fogja terjeszteni. Én egyénileg tökéletesen megnyugodnám a t. honvédelmi miniszter ur ezen kijelentésében, mert ebből azt látom, hogy a honvédelmi miniszter urnak álláspontja az enyémmel tökéletesen egyezik; hiszen én nem akartam egyebet, mint azt, hogy ez kötelezőleg ki legyen mondva a törvényben, még pedig elég hosszú terminus legyen a törvényben meghatározva, az 1904. év vége. Azért tettem meg ezt az ellenindítványt, mert ez által minden eshetőséggel szemben biztosítva volnánk arra nézve, hogy az 1904. év végéig az a végleges véderőtörvényjavaslat csakugyan be lesz nyújtva, mert én attól tartok, — egészen őszintén mondom — hogy ha a kormány olyan soká késedelmeskedik ezzel a javaslattal, hogy 1904. év végéig sem tudja azt előterjeszteni, akkor a honvédelmi miniszter ur már nem is lesz abban a helyzetben, hogy ezt az ígérését beválthassa. Én pedig minden eshetőséggel szemben szerettem volna ezt biztosítani, ezért tartom fenn ellenindítványomat és ezért kérem a házat, hogy méltóztassék azt elfogadni. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: A zárszó joga még Lovászy Márton képviselő urat illeti.

Lovászy Márton: Nem kívánok élni vele!

Elnök: A képviselő ur nem él a zárszó jogaival. A tanácskozás tehát be van fejezve.

Következik már most a határozathozatal. A 2. § ra nézve egy határozati javaslat és két ellenindítvány adatott be. A kérdés feltevésénél tehát azt a sorrendet fogom követni, hogy legelőször is felteszem a házszabályok értelmében magát a 2-ik §. szövegét, szemben a két ellenindítvánnyal. Ha a szöveg nem fogadtatik el, akkor az ellenindítványok közül a messzebb fekvőt, t. i. azt fogom feltenni, a melyet Lovászy Márton képviselő ur adott be és a mely a szakasznak törlését javasolja. Természetes, hogy ha ez elfogadtatik, akkor elesik Okolicsányi László képviselő ellenindítványa.

Végre, mint a törvényjavaslattól független határozati javaslatra, fel fogom tenni a kérdést azon határozati javaslatra nézve, a melyet Kovács Pál képviselő ur adott be. Hozzájárul a ház a kérdés illetően feltevéséhez? *(Igen!)* Akkor következik a szavazás. Kérem azon képviselő urakat, a kik a második szakaszt eredeti szövegében kívánják elfogadni, sziveskedjenek felállani. Minthogy senki sem kívánja azt elfogadni, így tehát kijelentem, hogy az eredeti szöveg nem fogadtatik el.

Következik most Lovászy Márton képviselő urnak azon ellenindítványa, hogy a 2. §. egészben töröltessék. Kérem tehát azon képviselő urakat, a kik ezen törlési indítványt elfogadni kívánják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)*

A ház Lovászy Márton képviselő ur indítványát elfogadta, és e szerint a 2. §. töröltetik s ezzel egyuttal Okolicsányi László képviselő urnak az ellenindítványa is elesik.

Ezzel a második szakasz felett a szavazás megtörténvén, most még azon határozati javaslat felett kell határozni, a melyet Kovács Pál képviselő ur adott be. Kívánja valaki annak a felolvasását? (Nem!) Nem kívánja senki. Felteszem a kérdést: kérem azon képviselő urakat, a kik Kovács Pál határozati javaslatát elfogadják, sziveskedjenek felállani. (Megtörténik.) Kisebbség. A ház Kovács Pál határozati javaslatát nem fogadta el.

Áttérünk most a részletes tárgyalás során a törvényjavaslat harmadik szakaszára.

Szöts Pál jegyző (olvassa a 3. szakaszt).

Münnich Aurél előadó: T. ház! Természetes dolog, hogy miután a második szakasz kihagyott, illetőleg töröltetett, most a 3. §. helyébe 2. §. teendő.

Rátkay László jegyző: Szederkényi Nándor!

Szederkényi Nándor: T. képviselőház! Eszakaszhoz egy törlést indítványozok, a mely ekkép szól (olvassa): »A harmadik szakaszból e szavak: »a ki ez iránt a közös hadügyminiszterrel egyetértőleg fog intézkedni« töröltessenek. Marad tehát annyi, hogy: »Ezen törvény végrehajtásával a honvédelmi miniszter bizatik meg.«

Indokolásom a következő: Itt ismét — hogy a leggyöngébben fejezzem ki magamat — egy közjogi félreértésre nyilik tér. (Halljuk! Halljuk!) És én arra kérem a t. házat, hogy ezeket a közjogi félreértésre szolgáló kifejezéseket törvénykönyvünkben kitorölni igyekezzenek. Ha ezen szakasz változatlanul megmarad, akkor ismét egy formát szolgáltatunk arra, hogy egy leendő Lustkandl ebből a törvényből már az összbirodalomnak kormányzatát is ki fogja magyarázni. Mert ha már az ujonczok megajánlásáról szóló törvényből, szolgáljon az akár a mennyiség megállapítására, akár a megállapított mennyiség megszavazására, azt lehet következtetni, hogy annak végrehajtása a honvédelmi miniszter által a közös hadügyminiszterrel egyetértőleg fog történni, akkor ebben egy közös kormányzat eszméje tétetett le, a miből azután az összbirodalom is következtethető. Az 1867: XII. törvény-cikk 27. §-a világosan megmondja, hogy (olvassa): »Közös miniszteriumot kell felállítani azon tárgyakra, a melyek valósággal közösek. E miniszterium a közösügyek mellett sem az egyik, sem a másik résznek külön kormányzati ügyeit nem viheti, azokra befolyást nem gyakorolhat.«

Ha ez így áll, akkor az én indítványomnak helyt kell adni, (Folytonos zaj. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk!) mert ezen szakasz értelmében ezen ujonczmennyiség megállapítását és megajánlását célzó törvény végrehajtása csak a közös hadügyminiszterrel egyetértőleg történ-

hetik meg, ez pedig egy közös kormányzati eszmét foglal magában, a mely egyenesen összekötésben van az 1867: XII. t.-cz. most idézett §-ának betűjével és szellemével.

Annál inkább kell ezt tennünk, mert Ausztriában mindinkább előnyomul az a gondolat, hogy Magyarországot az összbirodalmi eszméhez kell szoktatni és aztán be kell kebelezni. Az 1867: XII. t.-cz. pedig világosan megmondja, hogy az ujonczmegajánlás úgy törvényhozásilag, mint kormányzatilag a nemzet magának tartja fenn. (Ugy van! Ugy van! balfelől.) Ha ez így van, akkor ezen törvényhez a közös hadügyminiszternek semmi köze. De vajjon a t. honvédelmi miniszter ur meg fogja-e küldeni a törvényt a közös hadügyminiszternek, hogy: »nagyemlétságu közös hadügyminiszter, a magyar országgyűlés egy ilyen törvényt alkotott, a melyet én csak közös egyetértésben hajthatok végre, tehát ebből a czélból megküldöm azt önnek?« Vagy pedig a ház elnöksége fogja megküldeni a törvényt a közös hadügyminiszternek? Mert ha egy törvénybe beleiktatjuk, hogy az a közös hadügyminiszterrel együtt hajtható csak végre, akkor azt nekünk vele közölnünk kell. Ha pedig erről nincs intézkedés, akkor olyan illetéktelen beavatkozásnak nyitunk tért, a milyent Lustkandl fejtegetéseiben láttunk, a ki egy törvénykönyvünkbe véletlenül becsuszamlott helytelen szón egy egész közjogi épületet emelt fel, hogy kimutassa, hogy Magyarországnak önálló alkotmányossága nincs, nem volt és nem is lehet.

Ez az elv az, a mely engem felszólalásra kényszerit. Tudom, hogy a mult évi törvényben már ez a paragrafus be volt iktatva, de ebből nem következik, hogy ezt az egyszer elkövetett hibát folyton elkövessük az ország hátrányára, közjogunk megkisebbitésére. (Ugy van! balfelől.) Mivel tehát ez a törvény ujonczmennyiségmegállapítást foglal magában, az ujonczmegajánlásra vonatkozó törvényhozási és kormányzati intézkedést pedig az ország magának tartotta fenn, ennél fogva semmi esetre sem foglalhat helyet e törvényben oly intézkedés, hogy ezt a törvényt a honvédelmi miniszter ur a közös hadügyminiszterrel együttesen hajtsa végre. Mert hiszen nincs mit végrehajtani; következik ennek alapján fog végbemenni. A mikor letárgyaltuk ezt a törvényt, akkor azt vesszük elő. Mit fog tárgyalni időközben a hadügyminiszterrel a honvédelmi miniszter ezen törvény alapján? Semmit. Tehát minek ez a hibás és végzetes pont itt törvénykönyvünkben, a melylyel csak tért nyitunk arra, hogy ezen hibásan becsuszamlott szavakból következtetéseket faragjanak a mi közjogunk hátrányára, a melyek reánk nézve végzetes lehetnek? Kötelességünknek tartjuk tehát, az ilyen pontot, ha hibás, kiigazítani. Ennél fogva én indítványozom, hogy e céltalan szavak a törvényből töröltessenek és

ajánlom határozati javaslatomat elfogadásra. *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Ha tehát szólni senki sem kíván, a vitát bezárom. A miniszterelnök ur kíván szólni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! Az előttem felszólalt t. képviselő ur ismételve hangsúlyozta, hogy az ujonczmegajánlást az 1867: XII. t.-cz. 12. §-a az országgyűlésnek tartotta fenn és hogy itt az ujonczmegajánlásról van szó.

Szederkényi Nándor: Azt mondtam, hogy megállapításról!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Hát a premissza helyes, természetesen az első, t. i. az, — ezt senki kétségbe nem vonja — hogy az ujonczmegajánlás joga kizárólag a magyar törvényhozást illeti, a mint hogy ebből indult ki a magyar törvényhozás eddig is mindig, ebből indultunk ki a most beadott javaslatok másodikánál is, a hol, t. i. az ujonczmegajánlási javaslatnál, a végrehajtás kizárólag a honvédelmi miniszterre bízatik. Másként áll a helyzet a létszám megállapítására nézve. A létszám-megállapítást mindig úgy fogta fel a magyar törvényhozás az 1867-iki véderőtörvény megalkotása óta, hogy az a védrendszer megállapításához tartozik, mint ilyen tehát Ausztriával, az osztrák törvényhozással ugyanazon alapelveken állapítandó meg. Ennélfogva mindenütt, a hol a védrendszer megállapításáról van szó, a végrehajtási záradékban a magyar kormány mellett a közös kormány is megbizatik. Azt hiszem, ez a közjogilag helyes és tiszta álláspont és kérem a házat, hogy a szakaszt változatlanul méltóztassék elfogadni. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! Szederkényi Nándor képviselő ur ellenindítványát tizen irták ugyan alá, de a tiz közül csak öt van jelen. *(Zaj a baloldalon.)* Szederkényi Nándor jelen van, Ugron Gábor nincs jelen, Okolicsányi László jelen van... *(Felkiáltások balfelől: Nem szavazásról van szó.)* Lovászy Márton nincs jelen, Lendl Adolf nincs jelen... *(Zaj.)*

Szederkényi Nándor: A házszabályokhoz kérek szót! Ez új magyarázat. De ez a névszerinti szavazások kéréséhez kell csak a házszabályok értelmében, arra nézve azonban, hogy annak a tiznek, a kik valamely ellenindítványt aláírnak, szintén jelen kell lenniök, a házszabályok kikötést nem tartalmaznak. Ez a magyarázat az egész eddigi gyakorlatnak és a házszabályoknak is ellentmond és azért kérem a t. házat, hogy a régi gyakorlatot, amely a házszabályoknak megfelel, továbbra is tartsa fenn.

Elnök: A házszabályok ugyan nem így intézkednek, de ha a t. háznak nincs ellene kifogása, tessék. *(Helyeslés és felkiáltások a jobboldalon: Hadd beszéljen! Zaj balfelől.)*

Szederkényi Nándor: Zárszavamban csak a t. miniszterelnök ur szavaira kívánok egy rövid megjegyzést tenni, hogy a naplóban megörökítve

legyen az, hogy ilyen javaslat szó nélkül nem hangzott el, és hogy ebből egy újabb Lustkandl a magyar közjog hátrányára ne származzék. Ez ellen tiltakozunk mi és a miatt szólalunk fel, hogy ez a jövődre nézve tanuságul szolgáljon, mert tudjuk, hogy az ilyen hibának mik lesznek a következményei.

Ennek következtében meg kell jegyeznem a miniszterelnök ur most elhangzott nyilatkozatára, a mely szerint különbséget tesz az ujonczlétszám megállapításának és az ujonczmegajánlás joga között, hogy hiszen itt a t. miniszterelnök ur tudomásom szerint nem fiskális és ezt a fogást ne tulajdonítsa el, hagyja azt a perekre és a bíróságok előtt való ténykedésekre, ahol azután a bíró fogja eldönteni azt, hogy mennyiben állhat meg ez a magyarázat. Akár az ujonczmennyiség megajánlásáról, akár az ujonczlétszám megajánlásáról van szó, mind a kettő egyezményt foglal magában: az ujonczmegajánlás jogát. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Előbb meg kell állapítanom, hogy mennyi ujonczot adok, azután pedig a megállapított ujonczokat megszavazom. Ez a kettő oly összefüggő egészet képez, hogy azt két részre bontani és ebből okoskodást csinálni nem lehet, az a közjognak teljes felforgatására és arra vezetne, hogy bizonyos fiskalitásnak nyílne tér.

Ennélfogva abból, hogy az ujonczmennyiség megajánlásánál szó van arról is, hogy az ujonczmennyiség befoglaltatik az egész hadseregben, nem következik, hogy ez a kettő szétválasztandó. A mi azután azt illeti, hogy az ujonczmegajánlás a véderőtörvény alapján történik, nos, igen, a véderőtörvény alapján történik, de az 1867. évi XII. t. cikknek a véderőre vonatkozó intézkedései csak azt mondják, hogy a véderőt egyenlő elvek alapján állapítja meg mindkét fél, Magyarország és Ausztria, a mely egyenlő elveket az illető miniszterek adják itt elő, s ha a ház a miniszter uraknak a véderőre nézve előadott egyenlő elveit elvetné, akkor az 1867. évi XII. t.-cikk 13. §-a intézkedik arról, hogy az a differenzia miként oszlattassék el. Az 1867. évi XII. t. cikk ezen szakaszában arról, hogy itt a hadügyminiszternek valami ingerenciája volna, szó sincs. *(Felkiáltások balfelől: Az ellenkezője van benne!)* Tehát a törvényben csak egyenlő elvekről van szó és a véderőtörvényben is egyenlő elveket lehet instituálni, de hogy az itt megállapított törvény végrehajtása a hadügyminiszterrel egyetértőleg történjék, ez az, a mi ellen tiltakozunk és ezt a régiék példájára tett tiltakozásunk ezennel a ház előtt megismétlem, hogy a naplóban meg legyen örökítve. *(Élénk helyeslés a baloldalon. Mozgás jobbfelől.)*

Elnök: T. ház! Következik a szavazás. A kérdés az, hogy a szöveg eredetije szerinti harmadik, avagy immár második szakaszt elfogadja-e a ház, szemben azon módosítvánnyal, a melyet Szederkényi Nándor képviselő ur adott be, hogy t. i. ezen szakasz második mondata

kihagyassék igen, vagy nem? (*Igen! Nem!*) Kérem azon képviselő urakat, a kik a javaslat ezen szakaszát eredeti szövegében kívánják elfogadni, sziveskedjenek felállani, (*Megtörténik.*) Többség. A ház az eredeti szöveget fogadta el és mellőzte Szederkényi Nándor képviselőnek ellenindítványát.

Ezzel, t. ház, a törvényjavaslat részleteiben is letárgyaltatván, javaslom, hogy annak harmadszori olvasása a ház legközelebbi ülésének, vagyis a holnapi ülésnek napirendjére tüzessék ki. Hozzájárul ehhez a ház? (*Igen!*) A ház hozzájárul, s ezt határozatilag kimondom.

Áttérünk már most, t. ház, napirend során az állami alkalmazottaknak engedélyezendő pótlékokról szóló törvényjavaslat (Irom. 473, 475) tárgyalására.

Megelőzőleg be kell jelentenem a t. háznak, hogy a pénzügyminisztérium képviselőjeként e javaslat tárgyalásának tartamára a miniszter ur Popovics Sándor államtitkár urat jelentette be, a ki ilyképen e törvényjavaslat tárgyalásának tartama alatt az ülésteremben jelen lehet.

Áttérünk már most a törvényjavaslatnak először általános tárgyalására.

Az előadó ur kíván szólni.

Hegedüs Loránt, a pénzügyi bizottság előadója: T. ház! (*Halljuk! Halljuk!*) A pénzügyi bizottság a múlt év április 21-ikén egy igen terjedelmes és több ivre kiterjedő munkálatot adott be a t. háznak, az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek újabb szabályozásáról szóló, 318. számú javaslat kapcsán, a melyben részletesen állást foglalt a bizottság az állami tisztviselők fizetésének nagy problémája tárgyában, a mely a külföldet is igen foglalkoztatja, nálunk azonban különös nemzeti jelentőséggel is bír. Ebben a jelentésben a pénzügyi bizottság nemcsak azon elveket mondotta el, a melyek alapján kívánatosnak tartja az állami tisztviselők, altisztek és szolgák helyzetének javítását, hanem kiterjeszkedett előmenetelük újabb szabályozására, egy egész új rendszernek behozatalára és egyttal olyan szervezeti változtatásokra, a melyeknek közigazgatási, tanügyi és igazságszolgáltatási jelentőségük van; sőt az állam épületének több gerendáját ujjakkal kívánta pótolni.

Azt hiszem, t. ház, helytelenül fognám fel a jelenlegi helyzetet, ha mindezen kérdésekre kiterjeszkedném, annál is inkább, mert meg vagyok győződve róla, hogy ezek előbb-utóbb ugyis a t. ház elé fognak kerülni, és mert célom nem lehet az, hogy mennél hosszabb beszéddel kerüljek be a ház naplójába, hanem csak az, hogy csekély erőm szerint, a mennyire lehet, siettessem azt, hogy a tisztviselők végre jobb helyzetbe juthassanak. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*) Azért, t. ház, nem térek ki azon eseményekre sem, a melyek április 21. óta ezen kérdésre visszahatottak és csupán két körülményre kívánok utalni. (*Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.*) Az egyik az, hogy a múlt fizetésrendezés alkalmával, 1893-ban az történt, hogy

a mikor a kormány beterjesztette a javaslatot, az a kérvények egész raját röpitette fel és a pénzügyi bizottság mintegy 300 kérvénnyel dolgozott addig, a míg végre a kérvényezésnek ezen hullámgyűrűi eljutottak a municipális tisztviselőkhöz is, azoknak érdekei is megszólaltattak, míg végre a javaslatba pótlólag felvették. Ugyanez a dolog, t. képviselőház, bekövetkezett most is azzal a különbséggel, hogy nem 300, hanem ötödfélszáz kérvényt kellett a pénzügyi bizottságnak feldolgozni, s mennél tovább húzódott az ügy, annál nagyobbak voltak ezek a kívánságok, és végre is épügy, mint 1893-ban, elérkeztek a municipális tisztviselőkhöz is, mutatván ezen ügyeknek törvényszerű összefüggését s másrésről azt, hogy az állami tisztviselők és a municipális tisztviselők helyzete között sokkal szorosabb összefüggés van, semmint az az első pillanatra látszik.

A másik körülmény, mely bekövetkezett, az, hogy a folyton tartó ex-lex-állapot a pénzügyminiszternek a pénzügyi bizottságban közölt kimutatása szerint azt eredményezte, hogy csak két jövedelmi ágánál: az egyenes adóknál és az illetékeknél 1903 végéig 50 millió korona hiány mutatkozik, ennél fogva, ha bárki is plajbászt vesz kezébe, könnyen kiszámíthatja, hogy ha az ex-lex-állapot tovább tart, minden nap, minden órával lefarag abból a tőkéből...

Ugron Gábor: Azért nem kell ellenezni a magyar nyelvet! (*Zaj a szélsőbaloldalon.*)

Hegedüs Loránt előadó:... csökkentti azt a tőkét, a melyből az állami tisztviselők fizetését felelhetjük. (*Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Zaj a baloldalon.*)

Bármi legyen különben, t. képviselőház, erre nézve t. képviselőtársaim álláspontja, azt hiszem, egyben egyetértünk: egyetértünk t. i. mindnyájan abban, hogy ezen helyzet folytán az állami tisztviselőknek a helyzete nem javult, de nemcsak nem javult, hanem rosszabbodott, és pedig rosszabbodott egyrészt azért, mert bizonyos anyagi és családi kötelezettséget vállaltak már ezen felemelésnek a javára, másrésről pedig éppen a törvényhozás munkájának megakadása folytán rájuk kettős köteletség hárult az állami gépezet zavartalan fentartása tekintetében. (*Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.*) Most már, t. ház, előállott az az eset, hogy akkor, a mikor szerves munkára — legalább egyidőre — a helyzet nem alkalmas, a kormány az állami tisztviselőket ezen, rájuk nézve naponkint nagyobb és nagyobb károkat okozó helyzetből ki akarta szabadítani és ezért egy ideiglenes rendezéssel lépett elő, a melyet ugyanezen okból a pénzügyi bizottság örömmel fogadott. Ezt a szót, hogy »ideiglenes«, szándékosan s hangsúlyozva használok. Hangsúlyozom azért, mert a pénzügyi bizottság azon állásponton van — és ezt azért is szükségesnek tartom kiemelni, mert a sajtóban ellenkező felfogásokkal találkozunk — és magam is a legmelegebben védelmezem azt az álláspontot, hogy

ez az új javaslat nemcsak, hogy feleslegessé nem teszi a végleges rendezést; nemcsak, hogy annak útját nem állja, hanem azt egyenesen szükségessé teszi, sőt bizonyos tekintetben sietteti. (*Helyeslés jobbfelől.*) Ebből a szempontból fogadtuk el általánosságban a kormány javaslatát, a mely a legrövidebb és legexpediensebb módot foglalta magában arra nézve, hogy a tisztviselőket ebből az általam előbb ecsetelt helyzetből kiszabadítsuk.

Igaz, t. ház, hogy ezen mód iránt bizonyos aggályokat lehet táplálni, a mennyiben a kormánynak széleskörű felhatalmazást ad egy rendelet kibocsátására, a melynek alapján a tisztviselők pótlékait megkapják. Azonban először formailag is fedezve van ez a felelőség a törvényjavaslat és a később beadandó jelentés által, tartalmilag azonban — és ez sokkal fontosabb — nem egy új célra kéri a kormány és nem is valamely ismeretlen módokon ezen pénz felosztására vonatkozó felhatalmazást, hanem kéri a pénzügyi bizottság által elfogadott és a ház elé terjesztett azon javaslat alakjában, a melynek keretei ma is ugyanazok, mint voltak azok, a melyek egy részét ezen ideiglenes rendezés által akarja a kormány épen betölteni. Azt gondoltuk tehát, hogy a kormánynak a felhatalmazás megadható, még pedig a rendezésnek épen azon módjára, a mely a törvényjavaslatban foglaltatik. A kormány, igaz, választhatta volna azon módot is, hogy egyszerűen százalékosan emeli fel az egyes tisztviselők fizetését, ezt azonban épen az alsóbb tisztviselők érdekében nem tartottuk helyesnek; nem tartottuk helyesnek — hogy egy pénzügyi hasonlattal éljek — azért sem, mert, valamint az egyenes adóknál tárgyi adóink igazságtalanságát nagyobbá teszi az, hogy a jövedelmi pótdadó százalékosan fel-emelte azokat: ugy a tisztviselők fizetésénél is a jelenleg létező fizetési aránytalanságok sokkal kirívóbbakká és elviselhetetlenebbekké lettek volna épen az alsóbb tisztviselők hátrányára és kárára, hogyha a százalékos emelés lépett volna életbe. E helyett a kormány az indokolásban részletesen kimutatott s februárban beterjesztett, általunk áprilisban szavatolt törvényjavaslatnak megfelelő oly rendszer szerint akarja a tisztviselők pótlékait szabályozni, illetőleg kiutalványozni, a mely épen az alsóbb tisztviselők iránt van nagyobb tekintettel, a mely igaz, hogy a korpótlékoknak felsőbb fokozatait nem tölti be, azonban az alapfizetés tekintetében tisztán a magasabb tisztviselők fizetéséből nyír le egyes tételeket.

A törvényjavaslatnak ezen általam említett rendelkezésein kívül van egy másik fontos rendelkezése, a mely túlmegy az egyszerű fizetés-rendezés jellegén, a melyre azonban szükség van azért, mert csak olyan ideiglenes rendezést fogadhatott el a pénzügyi bizottság, és azt hiszem, a t. ház is, a mely nemcsak egy bizonyos ideiglenes pótlékot utalványoz ki, hanem olyan

módot is talál, a melynek következtében nem zárja el a jövőendő rendezést, sőt arra a leg-simább átmenetet nyújtja. Ez pedig abban áll, hogy a javaslat első szakaszában a kormány felhatalmaztatik arra, hogy a fokozatos előléptetésnek az 1893: IV. törvénycikkben megállapított rendszerét a törvényhozás további intézkedéséig felfüggeszti. Ez azért szükséges, mert a pénzügyi bizottság áprilisi jelentésében kimutatta, hogy az új rendezésnek és a fizetési rendszer változásának egyik sarkalatos tétele az, hogy anciennitás szerinti előlépés megszüntetessék; megszüntetessék azért, mert ethikailag káros dolog azt látni, hogy az állami tisztviselők emelkedése az előttük lévőknek egészségi állapotától van függővé téve,...

Ugron Gábor: Meg a protekciótól!

Hegedűs Loránt előadó: ... a mi gyakorlatilag különféle rangsorozati vitákra vezet, másrésről anyagilag káros azért, mert olyan aránytalanságok is vannak, hogy pl. a pénzügyminiszter ur kimutatása szerint ugyanazon állásnak előmeneteli esélyei az anciennitás mellett az egyik évben három év és nyolcz hónapnak, a másik évben azonban már 26 évnek felelnek meg aránylagosan számítva.

Ennélfogva azért is, hogy ez a törvényjavaslat lehetséges legyen és azért is, hogy ez az új rendszer inauguráltassék, a kormánynak ezen felhatalmazására szüksége van, és itt röviden csak azt jegyzem meg, hogy az automatikus előlépésnek ez az új rendszere, mely a kisebb német államokban kezdődött, lassankint diadalmasan Ausztriából kiindulva az 1870. április 15-iki törvényben, Bajorországon st került Poroszországba s mindenütt, a hol a tisztviselői státusnak ugyanaz a rendszere van, mint nálunk, az anciennitás szerinti előlépést már felváltotta és a mely rendszer a legnagyobb tökéletességét Poroszországban érte el, ahol három évenként nyolcz fokozatban kell a tisztviselőnek előre menni.

Még megjegyzem, hogy a pénzügyi bizottság helyeslőleg vette tudomásul a kormánynak azt a szándékát is, mely azóta ténynyé is vált, hogy az 1903-ra szóló személyes pótlékokat a tisztviselőknél előlegkép utalványozza, és ennek következtében a tisztviselőket a saját felelőségére ezen helyzetből már kiszabadította. Azt hiszem, hogy ebben elmondtam a javaslat főbb vonásait, és azt hiszem, hogy legfeljebb még azt kell kiemelnem, hogy bizonyára magam is elismerem, hogy ez a javaslat nem olyan, a mely a tisztviselőknél minden igényét, sőt nem is minden jogos igényét elégíti ki. (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*) Azonban mégis egy olyan expediens, a mely egyrészt most egyedül lehetséges arra, hogy őket ebből a mai helyzetből kiszabadítsuk, de másrészt olyan, a melylyel ugy a kormány, mint a pénzügyi bizottság, de azt hiszem, hogy maga a képviselőház is példát mutat arra, hogy a legelső alkalmat, a mely a

munkálkodásra megnyit, a legelső alkalmat, midőn foglalkozhatik ilyen fontos kérdésekkel, felhasználta arra, hogy az állami tisztviselőknél siessen segítségére és midőn a parlamenti tárgyalásainknak nevezett homoksivatag közepette az első friss forráshoz jutunk, ott az első üdítő cseppet az állam napszámósainak ajánljuk. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

Midőn én e javaslatot elfogadásra ajánlom, teszem ezt nemcsak a pénzügyi bizottság nevében és nemcsak azért, mert méltóztassék elhinni, lelkiismeretesen mérlegeltem ezen javaslatnak minden pontját, hanem azért is, mert a mióta, rövid hat év óta, tagja vagyok a t. háznak, egyébbel sem foglalkoztam, mint a tisztviselői kérdéssel és ha lelkiismeretemnek nem felelt volna meg, nem mertem volna a t. ház elé állani, hogy legalább ezen ideiglenes megoldást a t. háznak elfogadásra ajánljam. És hogy ez az álláspontom nem helytelen és hogy a pénzügyi bizottság helyesen járt el, midőn ily szempontok által vezéreltette magát, azt zárószóul oly érveléssel bizonyíthatom, a melyet a t. ház naplójából vettem, abból az időből, midőn az első fizetésrendezési törvény 1893-ban, most éppen 11 esztendeje, tárgyalatott. Tizenegy esztendeje annak, t. ház, midőn a törvényhozás először foglalkozott az állam ezen belső strukturájának kiépítésével és oly gyorsan nyövi el a mi politikai életünk az egyesek szervezetét, hogy hárman azok közül, a kik akkor azon tisztviselői törvénynek fő csatáiban résztvettek, nincsenek az élők között. Az előadó, a ki ezen a helyen elfogadásra ajánlotta a javaslatot, Pulszky Agost volt; a ki az ellenzék részéről először támadt a javaslatra, Horánszky Nándor volt, a későbbi kereskedelemügyi miniszter és a ki gigászi humorával támadt a támadókra, az Szilágyi Dezső, akkori igazságügyminiszter volt. Mind a hárman elköltöztek immár. itthagya a törvényhozásnak alkotását: az 1893. évi IV. törvényzikket, a melynek sok hibája van, a melyet ma is javítani akarunk, a melytől azonban nem lehet megtagadni annyit, hogy több mint egy évtizeden keresztül alkalmasnak mutatkozott arra, hogy a magyar állam intézményének tetőzetét tartsa és azt hiszem, hogy ez a legnagyobb, a legtöbb, a mit itt egy törvényről elmondhatunk. Mind a hárman nyilatkoztak e törvényről és mind a háromnak a nyilatkozata alkalmas arra, hogy a jelenlegi helyzetben ezen kisegítő ideiglenes javaslatnál a mi hangulatunkat is befolyásolja. Azoknak, a kik ezen újabb javaslatnál attól félnek, hogy esetleg további lépések nem fognak történni, szóljon Pulszky Ágostnak azon mondása, hogy akkor, t. i. 1893-ban, csak az első alapokat tesszük le, azonban okvetlenül rá fogja építeni a törvényhozás a későbbi emeleteket. És ime, most már ideiglenes alakban egy emeletet csakugyan építünk rá.

Azoknak, a kik éppen a kormánynak adott ezen nagy felhatalmazás folytán némi közjogi

aggályokat akarnak a tisztviselői javaslattal szemben is érvényesíteni, szól Szilágyi Dezsőnek az a megjegyzése, hogy az ilyen közjogi dörgelemes lavina a formai érvényesülésnél lágy-meleg, lassu esőcseppekre fog átváltozni.

Azoknak pedig, a kik közé magamat is sorolom, a kik az állami tisztviselők helyzetének javítását tovább is szeretnék vinni és a kik elismerjük, hogy sok igény van, a mely nincs kielégítve, a kik azonban azon az állásponton állunk, hogy a megnyugtató szempontjából azokat az igényeket kell kiemelni, a melyek kielégíthetők és azoknak az igényeknek szempontjából, a melyek ma még nem teljesülhetnek egészen, rá kell mutatni arra, hogy a törvényhozás állandó jóakarattal viseltetik a nemzet napszámásai iránt, azoknak — mondom — vésem lelkébe Horánszky Nándornak azt a mondását, hogy »drága pénzen ne elégtelenséget vásároljunk.«

Ezek alapján, és mert azt hiszem, hogy ezen anyagi segítséget az állami tisztviselőknél azért adjuk, hogy kötelességüket gondosan teljesítsék, hogy ők a magyar állameszmének hűséges megelevenítői legyenek, és azért, hogy különös gondozói legyenek azon adózó népnek, a mely rájuk bízott, ezen szempontból a pénzügyi bizottság nevében arra kérem a t. házat, hogy határozatával járuljon ahhoz, hogy a kormány javaslatából törvény legyen. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Rátay László jegyző: Kossuth Ferencz!

Kossuth Ferencz: T. képviselőház! Csak néhány rövid szóval kívánok a javaslathoz hozzászólni. Ugy tekintem ezt a javaslatot, mint egy ideiglenes rendezést és éppen ezért nem tartom szükségesnek részletei megvizsgálásába belebocsátkozni. Midőn az állandó fizetésrendezési törvényjavaslat fog a ház elé terjesztetni, akkor pártomnak lesznek megjegyzései az általános irányzatra s a részletre nézve; *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és valószínűleg találkoznunk fogunk a közhelyesléssel akkor, a midőn abból az elvből fogunk kiindulni megjegyzéseinkkel, hogy a tisztviselők számát csökkentjük, de az elkerülhetetlenül szükséges számnak helyzetét javítsuk, *(Ugy van! balfelől.)* hatáskörüket lehetőleg kibővítsük és körülírjuk, úgy, hogy munkaképességüket fokozzuk a mellett, hogy az Ausztriából hozzánk átszivárgott bürokratikus túltengést meggátoljuk. *(Ugy van! balfelől.)*

Örömmel látom, hogy az a kérelem, melyet tegnapelőtt a házhoz intéztem: hogy az ideiglenes rendezési javaslat mennél előbb kerüljön a ház elé és intéztessék el, meg lett hallgatva s az eszme minden oldalról fel lett karolva, úgy, hogy az elintézés minél hamarább meg is fog történni.

Konstatálni kívánom azt, hogyha eddig nem lett a tisztviselők fizetése rendezve, az nem a mi hibánkból s nem a mi általunk folytatott küzdelemnek tudható be. *(Ugy van! balfelől.)* A háznak ezen az oldalán mi többször sürget-

tük, (*Ugy van! balfelől.*) még Széll Kálmán kormánya idejében azt, hogy az állandó rendezési javaslat, úgy ahogy, akkor a pénzügyi bizottság által el lett fogadva, a ház elé kerüljön, természetesen akkor is fentartva jogunkat e javaslatra észrevételeinket megtehetni: tehát semmi esetre sem mi hátráltattuk azt, (*Ugy van! balfelől.*) hogy ez a sürgős kérdés már régóta meg legyen oldva, (*Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) sőt a mi oldalunkról több alkalommal erre vonatkozólag határozati javaslatok is lettek beterjesztve. (*Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) Ezek után egyszerűen csak azt akarom kifejezni, hogy én és pártom a tervezett ideiglenes rendezést elfogadjuk, annál is inkább, mert azt látjuk, hogy a legkisebb rangfokozatu tisztviselők kapnak legnagyobb számban pótlékokat, arányosan felfelé pedig a pótlékok száma csökken s ezzel érvényesül az az elv, hogy a szegényebb emberek sorsán segítségünk elsősorban. (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*)

Szöts Pál jegyző: Gr. Batthyány Tivadar!

Gr. Batthyány Tivadar: T. képviselőház!

Magam részéről is csak egészen röviden kívánok néhány szóval a vitához hozzászólni, hogy álláspontomat inkább csak markirozzam, mint fejtegessem. A pénzügyi bizottság, t. ház, azt mondja: Miután a politikai helyzet folytán a fenti jelentésünk, — t. i. a pénzügyi bizottság első jelentése a tisztviselők fizetésjavításáról, — miután a politikai helyzet folytán a fenti jelentésünk által támogatott 318. sz. nagyobb törvényjavaslattal és az abban fölvetett kérdésekkel szemben a képviselőház még állást nem foglalt stb. (*Halljuk! Halljuk! a baloldalon.*) Formailag igaza van a pénzügyi bizottságnak, a mikor azt mondja, hogy a ház az első javaslattal szemben, a melyet a Széll-kormány adott be, és a melyet kellő módosításokkal a pénzügyi bizottság a háznak elfogadására ajánlott, mondom, formailag igaza van a pénzügyi bizottságnak, hogy a ház azzal szemben nem foglalt állást. Lényegileg azonban, vagy hogy úgy mondjam: moráliter igenis foglalt állást e háznak oly nagy része, hogy ebből tulajdonképen a konzekvenciákat csakis ennek az állásfoglalásnak megfelelően lehetne dedukálni.

Ugyanis, a mint már deczemberi felszólalásomban volt szerencsém erre utalni, a t. háznak ellenzéki oldalai, nevezetesen a két függetlenségi pártnak úgy vezérei, mint legtöbb felszólaló tagjai nem egyszer, de számtalanszor utaltak arra, hogy a pénzügyi bizottság 379. számú jelentésében foglalt törvényjavaslatot elfogadni kívánják.

Hock János: Egy nap alatt letárgyalják, csak nyujtsák be.

Gr. Batthyány Tivadar: A szabadelvű párt és annak hivatott vezére, Széll Kálmán volt miniszterelnök ugyancsak nem egyszer, de ismételtelen itt a házban és a tisztviselők küldöttségével szemben is hangsúlyozta, hogy a javas-

lat elfogadása egyszerűen attól függ, hogy a parlamenti helyzet erre időt engedjen.

Hock János: Megéljenezték, a mikor benyújtotta!

Gr. Batthyány Tivadar: Majd azt én is elmondhatom. (*Derűtlenség.*)

Meg is éljenezték, a mint Hock János t. barátom emliti, helyeselte velem együtt az egész többség, hogy ez a javaslat minél előbb letárgyaltassék, úgy, hogy a t. néppárt kivételével, a mely akkoriban még nem határozott ez ügyben, az egész parlament határozottan állást foglalt a javaslat mellett vezérei, felszólalói útján, és így szerintem az egyetlen logikus és helyes dolog az lenne, ha a t. ház kimondaná, hogy az eredeti javaslatot kívánja minél előbb letárgyalni, természetesen egy bizonyos átmeneti, visszaható rendelkezéssel, a melyre ma a kalendárium szempontjából feltétlenül szükség volna.

Én, t. ház, azt hiszem, hogy pénzügyi momentumok sem indokolhatják komolyan, hogy az állami tisztviselőknek kevesebbet adjunk, legalább most kevesebbet, mint a mennyit a Széll-féle javaslat kontemplált. A pénzügyi bizottság az eredeti javaslat mellett ugyanis a javaslat költségekép kimutat 17,890.793 koronát. A jelen törvényjavaslatban a költségek 16 millió koronában vannak maximumkép kontemplálva, és nem hiszem, hogy az igen t. kormány a 16 millióból megtakaríthatna valamit, vagyis számolt azzal, hogy a 16 milliót ki is fogja adni. Maradna a pénzügyi bizottság jelentése és a mostani törvényjavaslat közt 1,890.793 korona differenzia. Megengedem, hogy ez a differenzia, ez a megtakarítás néhány évre fennáll, de már az állandó rendezésnél absolute nem állhat fenn, mert, a mint igen helyesen jegyezte meg az előadó ur, ezen ideiglenes törvényjavaslat csak egy emelet, a melyre azután a végleges törvényjavaslat egy újabb emeletet lesz hivatva felemelni.

A legkevesebb, a mit a végleges törvényjavaslatban tenni kell, az, hogy azon ür, a melyet a jelenlegi ideiglenes törvényjavaslat fenhagy, hogy t. i. az első, legmagasabb fizetési fokozatot üresen hagyja, valamiképp betöltessek. Akkor, azt hiszem, nem leszünk messze attól, hogy néhány éven belül ugyanannyiba fog kerülni az állami tisztviselők fizetésjavítása, mint kerülné az eredeti javaslat szerint. Tulajdonképen semmi másról nincs tehát szó, mint arról, hogy meg nem takarítva egy-két millió koronát, megadjuk az állami tisztviselőknek azt, a mit nekik megígértünk a mire már egy év óta — azok után, a mik a parlamentben történtek — teljesen jogosan számíthatnak is. (*Élénk helyeslés a baloldalon.*) Én tehát csak ismétlem, hogy teljesen helyeslem azt, a mit a t. kormányok, de Széll Kálmán miniszterelnök ur is megígérték, hogy az állami tisztviselők, de azután a megyei tisztviselők is megfelelő fizetésrendezésben részesüljenek s ezt a magam

részéről annyira fontosnak, helyesnek és korrektnek tartom, hogy ha itt valamely részről indítvány tétetnék arra, hogy az eredeti javaslatra visszatérjünk, én azt támogatom és meg is szavazom. A magam részéről nem teszek indítványt egyszerűen azért, mert szkeptikus vagyok és nem látok reményt arra, hogy a képviselőház többsége visszatérjen arra az álláspontra, a melyet a múlt év folyamán elfoglalt e kérdésben.

En ezek után csupán még néhány rövid megjegyzést teszek. (*Halljuk! Halljuk!*) Az egyik az, hogy midőn az állami tisztviselőknek a jelenlegi kormány által kontemplálnál is magasabb fizetést kívánunk adni, a midőn merem kimondani, hogy még a Széll-féle javaslatban kontemplált fizetéseknel is, igen szívesen, még nagyobb fizetést szavaznék meg a tisztviselői karnak, kénytelen vagyok azonban ezzel szemben szintén precizirozni a magam álláspontját. T. i. szerintem benn vagyunk már abban a szerencsétlen helyzetben, a melyben bizonyos déli államok vannak, hogy oly óriási túlprodukcziót csinálunk a tisztviselői állások szervezésében, a melynek nem előbb-utóbb, de azonnal határt kell szabni, a mely határ megtalálható abban, hogy a tisztviselők mai száma feltétlenül a maximumnak jelentessék ki, vagyis a tisztviselői állások szaporításában »halt«-ot kell mondanunk . . .

Nagy Ferenc: Állj-t!

Gr. Batthyány Tivadar: Igaza van, magyar vezényszóval: állj-t! Remélem, hogy t. képviselőtársam most már, miután engem a »halt«-ért megrovott, a magyar vezényszóval oda áll Lovász Márton és Holló Lajos képviselő urak mellé. (*Derültég balfelől.*) Tehát igenis állj-t kell oda kiáltani azon tendenciának, a mely folyton új állások kreálását célozza. Szerintem azzal az elvvel lehetne ezen dolgot alaposan szanálni, ha kimondaná egyszer a törvényhozás, — tudom, hogy nem ma van erre alkalom — hogy ezentúl új állást csakis az esetben lehet kreálni, ha más téren hasonló javadalmazású állást megszüntetnek. Hogyha ilyes valami remédiummal nem állunk elő, akkor ezt a folytonos tisztviselői létszámszaporítást nem fogjuk megakadályozni, ez pedig határozottan nagy hibája a mai állapotnak. (*Úgy van! balfelől.*)

De még egyet, t. ház. Szerintem igen sok terén a közigazgatásnak direkte csökkenteni lehetne a tisztviselők létszámát az által, hogy egyrészt igen jól dotálva a tisztviselőket, több munkaidőt, több munkát kívánunk tőlük, másrészt pedig különösen, hogyha decentralizáljuk a hivatalok működését, hatáskörét és helyesebb ügybeosztással, helyesebb munka-beosztással a munkaerőknek jobb kihasználását tesszük lehetővé.

Hogy csak egy példát említsek fel, a tengerészeti hatóságnál Fiumében a kormányzónak, tehát egy nagy állami funkcionáriusnak hatás-

körébe van utalva, hogy egy gyakornokot ki-nevezhessen. Igen ám, de előbb fel kell irni a kereskedelmi miniszterhez és engedélyt kell kérnie, hogy kinevezhesse azt a gyakornokot. Egyszóval: a bürokratizmus a centralizációt annyira vitte nálunk, hogy ez határozottan bizonyos túltengés, bizonyos beteges állapot, a mely munkának és időnek pazarlásával jár. Ezzel szemben egy egészséges, üdvös decentralizációt, azt hiszem, ökvetlenül nem csak lehet, de kell is keresztülvinni.

Végül még két egész rövid megjegyzést. Az egyik vonatkozik a törvényjavaslat 1. §-ának utolsó bekezdésére. Nem akarok a részleteknél felszólalni, azért vagyok bátor erre itt utalni és az igen t. kormány figyelmét erre felhívni, talán lehetne egy — szeintem — igazságtalanságot valamiképen orvosolni. Az 1. §. utolsó bekezdése azt mondja (*olvassa*): »A jelen törvény alapján engedélyezendő pótlékokban nem részesíthetők azok az állami alkalmazottak, a kik a törvény hatálybalépésének időpontjában már nincsenek tényleges szolgálatban.«

Ez az elv normális viszonyok között feltétlenül helyes, hogy tudniillik, a ki a törvény életbelépte előtt nyugdíjba ment, arra az újabb fizetési kedvezmények ki ne terjedjenek. Mi azonban itt egy speciális helyzettel állunk szemben, azzal, hogy 1904. januárban visszahatólag 1903 január 1-től kezdve rendelkezünk. Szerintem tehát ennek az első szakasz utolsó bekezdésének speciális alkalmazása, helyes interpretációja az lenne, hogy az, a ki 1903 január 1-e előtt ment nyugdíjba, annak ezen törvényjavaslat kedvezményeihez jussa ne legyen. Ellenben, a ki 1903 január 1-től ezen törvényjavaslat szentesítése, illetőleg életbeléptetése napja közötti időben megy vagy ment nyugdíjba, annak a január 1-től a nyugdíjba menés napjáig járó esedékes fizetési pótlék feltétlenül kijár, mert hisz a törvény visszahatólag 1903 január 1-től lép életbe, másrészt a kik 1903-ban, vagy a f. évi január havában, tehát mostan mennek nyugdíjba, azoknak a nyugdíjába ez a pótlék szintén beszámíttassék. Abnormis helyzetben vagyunk, a mikor ezt az egész törvényt hozzuk, abnormis maga az a tény, hogy a törvényt visszahatólag vagyunk kénytelenek megcsinálni; de ha a helyzet már így áll, akkor szerintem föltétlenül jogosult, hogy azok a szegény tisztviselők, a kik kénytelenek voltak ezen 12—13 hónapi időközben nyugdíjba menni, ezen kedvezménytől el ne essenek.

Megmondom egész őszintén, hogyan jöttem erre a gondolatra és miért voltam bátor ezen kérdést itt szóba hozni. Láttuk, hogy itt most egymásután főispánok mentek nyugdíjba. (*Egy hang a szélsőbaloldalon: És jöttek helyettük mások!*) A kik jönnek, azokról nem beszélek, azok ugyanis megkapják az új javaslat szerint a nyugdíjat, de azokról szólok, a kik elmentek. Igen jól tudjuk, hogy azok a főispánok, hogy ha fel-

mentésükbe oda is van írva, hogy az saját kérelmükre történt, nem mind önszántukból mennek nyugdíjba, hanem bizonyos politikai vagy egyéb mellékkörülmények kényszerítik őket erre. A többi állami tisztviselő, a ki megérett a nyugdíjra, nagyrészt vár a nyugdíjba menéssel, míg e törvény életbe nem lép. Egyesekre nézve azonban, mint például a főispán urak, akik a politikai helyzet következtében kénytelenek elmenni, vagy a kik súlyos betegség miatt nem várhatnak tovább a nyugdíjaztatásukkal és így saját hibájukon kívül kénytelenek nyugdíjba menni, jogosulatlan volna, hogy ha e törvénynek kedvezményeitől elesnének. Épen azért voltam bátor ezt a kérdést szóba hozni és ajánlom azt a t. miniszter urnak szíves jóindulatába. *(Helyeslések balfelől.)*

Végül még csak egy pár szóval kívánok reflektálni Ugron Gábor t. barátomnak az előadó ur fejtegetései során tett azon közbeszólására, hogy míg azelőtt az anciennitás adott jogot az előlépésre, addig most a fokozatos előléptetéssel, a protekciónak fog tág tere nyíltni. Sajnos, t. képviselőház, a protekciónak utja és módja eddig is megvolt, hogy érvényesülhessen és ezután is meglesz. Ennek orvoslása a tisztviselők szolgálati pragmatikája lenne, a melyet én már tíz év óta sürgettem, *(Helyeslések balfelől.)* és ma is kérem a t. kormányt, hogy azt mielőbb léptesse életbe. Egyébként, a meny nyiben az eredeti javaslatra vissza nem térnénk, ezt a javaslatot, habár amannál kevésbé jónak tartom, elfogadom. *(Helyeslés.)*

Rátkay László jegyző: Simonyi Semadam Sándor!

Simonyi Semadam Sándor: T. ház! Pártom nevében van szerencsém a törvényjavaslattal szemben elfoglalt álláspontunkat nagyon röviden indokolni. *(Halljuk! (Halljuk!))* Pártomnak nagy aggályai vannak ezen törvényjavaslattal szemben, és ezeket nem hallgathatjuk el. Előtem szóló t. képviselőtársam, gr. Batthyány Tivadar említette, hogy az országban a tisztviselői állások szaporultával tulajdonképen az a helyzet állt elő, hogy az állampolgárok nagy része tisztviselő, tehát nem független a kormánnyal szemben, egy másik része pedig független és csak az viseli a terheket; ez a produktív elem, a tisztviselő velük szemben a nem produktív elem. Mi a tisztviselők javadalmazását helyesen törekszünk olyan magas nivóra emelni, hogy az a tisztviselő, ha már másképen nem független, legalább anyagilag független lehessen. Ez az egyedüli valóságos indoka annak, hogy mi minden aggályunk daczára ezt a törvényjavaslatot elfogadjuk, a mi mellett azonban hangsúlyoznunk kell, hogy a kormánynak első kötelessége egyebekben is az állami tisztviselőt époly függetlenné tenni, mint a milyen az államnak többi polgára. Kívánjuk, hogy az állam olyan pragmatikával lássa el a tisztviselői kart, a mely azt a felettes hatóságoktól függet-

lenné tegye minden tekintetben. Ha az anyagi függetlenséghez közeledünk, — mert hiszen ez a törvényjavaslat még nagyon csekély lépés ahhoz, hogy a tisztviselőknek anyagi függetlenségét biztosítsa — akkor legalább ilyen szukcessziv lépésekben méltóztassék gondoskodni arról, hogy a tisztviselő minden tekintetben független legyen. *(Helyeslés balfelől.)*

Aggályaimat azzal szemben, hogy az országnak produktív munkásságu polgárai viselik egyedül a terhét minden tisztviselői fizetésfel-emelésnek, semmivel sem oszlatta el az előadó ur, sőt az ő előadása csak növelte aggályaimat, mert ez a törvényjavaslat nem hogy közelednék a tisztviselői függetlenség felé, hanem egyenesen az ellen van intézve. Azt mondja ugyanis ez a törvényjavaslat, hogy »felhatalmaztatik a kormány arra is, hogy a fokozatos előléptetésnek az 1893. évi IV. t.-cz.-ben megállapított rendszerét a törvényhozás további intézkedéseig felfüggeszthesse, nemkülönben, hogy egyes nem törvényen vagy törvényes intézkedésen alapuló illetményeket beszüntethessen«. Nagy diszkreczionális jogot adunk a kormány kezébe ezzel az intézkedéssel, mert eddig legalább az 1893. évi IV. t.-cz.-ben valamelyes garanciák voltak a tisztviselők előléptetésére vonatkozólag; ha ezt most elimináljuk, tulajdonképen semmi garanciája a tisztviselőnek nem lesz. Sőt a kormány tovább megy; az illetményeket, a melyeket úgy ír körül, hogy nem törvényen vagy törvényes intézkedésen alapuló illetmények, saját diszkreczionális joga szerint szünteti be vagy nem szünteti be. Én értem ennek intenczióját, de látom azt is, hogy ebben nagy veszély lehet a tisztviselők függetlenségével szemben. A helyes intenczió ugyebár az volt, hogy ezen u. n. törvényen alapuló illetményért megkapja az ellen-szolgáltatást azzal, a mi a pótlékban nyujtatik, vagyis az a tisztviselő, a ki most pótlékkal bír, bizonyos mértékű fizetést vagy jövedelmet, talán azt a jövedelmet, a mely eddig volt, élvezni fogja ezután is, de nem pótlék czimén, hanem fizetés czimén, illetőleg most ezen törvényjavaslat folytán ismét az abban megállapított pótlék czimén. Ez részben jobb rá nézve, mert így a pótlék nyugdíjába be fog számíttatni; azonban, ha ezt a meghatalmazást ilyen tág módon adjuk a kormánnyal szembe, akkor módjában áll a kormánynak ezen pótlékokat be nem szüntetni és ennek daczára részleltetni az illető tisztviselőt az ezen törvényben megállapított új pótlékban. Ez ismét nagy diszkreczionális jog; mert ha joga van a miniszternek az illető tisztviselőt dupla pótlékkal ellátni, ha nem írja a törvény körül, hogy minden egyéb pótlékok köteles beszüntetni ezen egy pótlékon kívül, akkor ez a diszkreczionális jog a kormány kezében mindig megmarad és a tisztviselők politikai függetlensége ismét nagy csorbát szenved.

Azt mondotta az előadó ur, hogy a parlamenti élet homoksivatagjában ez a törvényjavas-

lat egy kristálytisza patak. Nohát nagyon kis patak, az kétségtelen, mert a tisztviselőket nem elégíti ki, azon reményeket, a melyeket a kormány felkeltett, még csak meg sem közelíti, sőt mindazon költségek, a melyeket sokszor a kis ember kénytelen elkövetni szorultságában és a melyeket az ígért fizetésjavítás reményében követett el, ez a pótlék a legkisebb mértékben sem fedezi.

Igy igazán nagyon nehéz kérdés előtt állok, ha azt kérdezem: miért fogadjam én el ezt a törvényjavaslatot. A tisztviselőnek nem adja meg azt, a mit már eddig kilátásba helyezett a törvényhozás azon törvényjavaslattal, a melyet a pénzügyi bizottság letárgyalt, de a mely, sajnos, jelenleg nincs a törvényhozás előtt. Ha a kormány és a kormánynak ugyanaz a pénzügyminisztere helyesnek és jogosnak tartotta a mult fizetési törvény benyújtását és az állam budgetjével megegyeztetetőknek tartotta azt, hogy a tisztviselőkben reményt keltsen, ugy nem látom be azokat az okokat, a melyek eltérítették ettől a szándéktól. Vagy igaza volt akkor, a midőn azt mondotta, hogy a tisztviselőknak olyan fizetésfelemelésre szükségünk van, vagy pedig nem volt igaza. Ha igaza volt, akkor nem kellett volna azt az emelést leszállítania, ha pedig nem volt igaza, akkor nem tudom megérteni, hogy hogyan csinálhatta ugyanez a pénzügyminiszter ugyanezt a javaslatot?

A helyzet ma olyan, hogy nem engedi meg ennek a javaslatnak részletes kritikáját. Kötve vagyunk az időhöz. Nem is fogok részletesen kiterjeszkedni az egészre. A helyzet nyomása alatt kénytelen vagyok a törvényjavaslatot en bloc elfogadni azért, mert látom, hogy a jelen helyzetben a tisztviselők többet és jobbat nem kaphatnak. De figyelmebe ajánlom a pénzügyi kormánynak azt, hogy mindenütt, a hol a tisztviselők javadalmazását emelték, gondoskodtak azzal kapcsolatban arról is, hogy olyan fedezetet teremtsenek az állami bevételek tekintetében, a mely nem hárul nagy mértékben a kis existenciák vállaira. *(Helyeslés a baloldalon.)* Az osztrák tisztviselői fizetésfelemelésnél gondoskodtak egy új adónemről, nevezetesen megadóztatták az I. és II. osztályu vasuti jegyeket, s ezzel elérték azt, hogy az állampolgároknak azon osztályai fedették legnagyobb részben ezt az újabb terhet, a melyek vagyonosabbak, *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* és így nem rakták az egész új terhet az összes állampolgárok vállaira. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Végül azt kérném a kormánytól, hogy nyilvánítsa ki valami módon azt a határidőt, a melyen belül ezt az átmenetinek tekintett intézkedést megszünteti és egy végleges rendezést hoz. Mert itt van megint a nagy diszkrézionális hatalom. Nincs itt megmondva, meddig lesz érvényben e törvény, nincs megállapítva, hogy ebben, vagy a jövő évben a

kormány beadja-e végleg a fizetésrendezésről szóló törvényjavaslatot. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Előttünk áll egy választás, vagy állhat. Nagyon kényelmes dolog lesz hát tisztviselőkkel korteskedni oly módon, hogy azt mondják nekik: ha a kormányra szavaztok, mentől előbb kaptok végleges rendezést, ha nem, akkor nincs hozzákötve a kormány, hogy végleges rendezést csináljon. *(Zaj a baloldalon.)*

Egy haladást látok azonban az előttünk fekvő törvényjavaslatban az előbbi javaslattal szemben, s ez egy oly nagy indok, a melynél fogva hozzájárulhatok ezen javaslat elfogadásához, hogy t. i. a fizetésfelemelés súlypontja nem a magasabb, hanem a kisebb állásokra van helyezve. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Ez helyes, s habár talán nem olyan mértékben van keresztülvive, a milyen mértékben helyes volna, *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* de mégis örülök, hogy legalább egy jó pontot találhatok ebben a törvényjavaslatban, a mely pont a helyzeten kívül arra késztet engem, hogy ezen javaslatot elfogadjam.

A tisztviselők pragmatikáját illetőleg szükséges volna a tisztviselők összeférhetlenségének megállapítása... *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Hock János: S a fegyelmi törvény!

Simonyi Semadam Sándor:... a fegyelmi törvényt együtt, mert azt látjuk, hogy a kisebb tisztviselő el van tiltva majdnem minden mellékkeresettől, a nagyobb állásokban pedig osztogatnak, vagy juttatnak... *(Felkiáltások balfelől: Igazgatóságok!)*

Buzáth Ferencz: Egész közgazdasági tevékenységet fejtenek ki!

Simonyi Semadam Sándor:... olyan mellékfoglalkozásokat, a melyek igazán gazdagon kárpótolják a tisztviselőt azon elmulasztott időért, a melyet különben is hivatalától von el. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

Különösen felhívom a kormány figyelmét arra, a mi nekem legjobban fáj, hogy t. i. a bírákról különös gondoskodás nem történik. Mert a bírakat nem lehet az állami tisztviselőkkel minden tekintetben egy kategóriába helyezni. Ha mi azt kívánjuk, hogy az a bíró vagyonok felett ítélkezzék napról-napra, és hozzáférhetlen, megvesztegethetlen ember legyen, akkor minékünk a bíróról kell elsősorban gondoskodnunk, ugy, hogy anyagilag minden tekintetben független legyen. *(Helyeslés a baloldalon.)* A milyen mértékben civilizált egy állam, olyan mértékben gondoskodik arról, hogy bírái anyagi tekintetben teljesen függetlenek legyenek. *(Ugy van! Ugy van! a balfelől.)*

Nem akarom a t. ház figyelmét fárasztani, s ennél fogva befejezem beszédemet azzal, hogy egy határozati javaslatot terjesztek elő; nem kötöm ehhez a tárgyalás alatt levő javaslat megszavazását, de óhajtom, hogy határozati javaslatomat a ház a most tárgyalás alatt levő tör-

vénnyajvaslat mellett fogadja el. Határozati javaslatom így szól *(olvassa)*: »A ház utasítja a kormányt, hogy sürgősen terjeszzen be törvényjavaslatot, mely a tisztviselők függetlenségének biztosítására szolgáló szolgálati pragmatikát és fegyelmi szabályzatot megállapítsa.« *(Helyeslés a baloldalon.)* A többi állampolgároknak pedig, azon új terhek rekompencziójául, a melyeket most az ő vállalkra rakunk, adjunk szociális biztosítókat, adjuk meg a létminimum adómentességét úgy, a mint az másutt is megvan. Kérem tehát, mondja ki a ház, hogy a kormány az 1200 koronán aluli jövedelmek adómentességéről mielőbb törvényjavaslatot nyújtson be. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

A tárgyalás alatt levő javaslatot különben elfogadom. *(Élénk helyeslés a néppárton.)*

Rátkay László jegyző: Szederkényi Nándor!

Szederkényi Nándor: T. képviselőház! Köztudomású tény, hogy ezen törvényjavaslat alapját képező általános fizetésrendezési javaslat, a mely még az 1902-ik év december havában Széll Kálmán miniszterelnöksége alatt terjesztett be, a pénzügyi bizottságban már letárgyalatott. A pénzügyi bizottságban én barátaim hozzájárulásával elősoroltam mindazon hiányokat, a melyek azon törvényjavaslatban foglaltatnak, a melyeket tehát javítani, kiigazítani és pótolni kell. Azt a törvényjavaslatot azonban, a mely sokáig feküdt a ház asztalán, végre a jelen kormány visszavonta, illetőleg ha nem is vonta vissza, kilátás annak tárgyalására most nincs. Sajnos, t. képviselőház, hogy ez a törvényjavaslat úgy, a mint mi azt óhajtottuk, már rég nem került a ház tárgyalása alá; *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* hiszen azok a kifogások, a melyeket a kormány e javaslat tárgyalásának elodázására felhozott — hogy úgy fejezem ki magam — csak üres kortesfogások voltak *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* azon nemzeti követelések ellenében, a melyeket mi itt az ország érdekében felállítottunk és a melyeknek megvalósítását mi szükségesnek tartjuk. Ezen küzdelem leverésére akarta felhasználni a kormány ezt a törvényjavaslatot, huzta, halasztgatta tehát annak tárgyalását, s mi valóban éreztük, hogy az országnak egy óriási státusa, a tisztviselői kar, milyen huzavonának esik áldozatául csupa kortesfogásból. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Midőn ezeket konstatalom, egyszersmind ki kell jelentenem, hogy az a tisztviselői kar, a mely ezen huzavona következtében szenvedett, a mi elismerésünket vivta ki; *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* mi tisztelettel hajlunk meg előttük azért, hogy ők türték ezt az állapotot és nem engedték magukat felhasználtatni abból a célból, a melyből őket a kormány felhasználni akarta, vagyis nem járultak hozzá ahhoz, hogy a kormány a nemzeti követelések ellenében őket játszsza ki ütkártyául. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Ezért elismerés illeti őket; haza-

fiak ők, nemzeti érzés van keblükben, mert az ország legnagyobb érdekét a maguk anyagi érdekei fölé helyezték. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

T. képviselőház! Az előttünk fekvő törvényjavaslat telve van hibákkal, azt lehet mondani, hogy a hibák egész özöne foglaltatik benne; és mégis e pillanatban tartózkodom a hibák bővebb taglalásától azért, mert nem akarom azt, hogy az, a mi jó van benne, ne érvényesüljön azokra nézve, a kik megérdemlik. De sokan vannak, a kikre nézve káros, és egy nagy rétege a tisztviselői karnak nagyon fájó szívvvel nézi ezen törvényjavaslatot, a mely az ő előmenetelüket nem javítja. De hallgassunk most ezekkel a panaszokkal; én azon feltevésben fogadom el ezen törvényjavaslatot, hogy a t. kormány azon ígérését, a mely szerint a tényleges rendezésre vonatkozó törvényjavaslatot mielőbb be fogja terjeszteni, minél előbb biztosan be fogja váltani. Akkor majd igénybe fogjuk venni a tárgyalásra rendelt időt, és ki fogjuk mutatni mindazt a hibát, a mit itt javítani kell, azon reményben, hogy a képviselőház azokat tényleg ki is fogja javítani, és helyre fogja igazítani. Ezen feltevésben fogadom el azon határozati javaslatot is, a melyet az előttem szökött t. képviselőtársam benyújtott, hogy a szolgálati pragmatikára nézve is hozzon a ház határozatot. *(Helyeslés balfelől.)* Ezen határozati javaslatához kész örömmel járulok hozzá, mert föltétlenül szükséges az, és itt az ideje annak, hogy Magyarország tisztikara a fehér rabszolgák állapotából kiemeltessék, *(Helyeslés balfelől.)* és annak függetlensége, a törvények végrehajtásának ezen egyedüli alapja létesíttessék. *(Helyeslés balfelől.)* Ezen értelemben fogadom el és járulok hozzá a törvényjavaslatához. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Rátkay László jegyző: Kecskeméthy Ferenc!

Kecskeméthy Ferenc: T. képviselőház! Csak nagyon röviden kívánok ezen törvényjavaslathoz hozzászólni. *(Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Szólok annyival inkább, mert hiszen már több oldalról hangoztatták, hogy itt tulajdonképen a jövődbeli fizetésrendezés ügyéről is van szó, és én különösen erre való tekintetből kívánom most észrevételeimet megtenni. Egyik észrevételem és kifogásom ezen törvényjavaslat ellen és általában a fizetésrendezés ellen az, hogy nem látom azoknak alapját kellőleg előkészítettnek. *(Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Az adófizető nagyközönség évek óta szinte türelmetlenül varja már a progresszív adózásnak keresztülvitelét. Mindaddig, a mig ez keresztülvive nincs, minden ilyen fizetésrendezés csak azt az adózó közönséget fogja sújtani továbbra is, a mely már eddig is roskadozik az adóterhek alatt. Másik észrevételem és kifogásom arra vonatkozik, hogy nem látom itt méltányosan és igazságosan keresztülvive a rendezés ügyét. Én nem fogadhatom el azt, a mi itt már el is mondatott, hogy a legalsóbbrendű hivatal-

nokok közül részesülnek a legtöbben ezen pótlékokban, mert viszont azok részesülnek abban a legcsekélyebb mérvben, és egészen más percztuáció szerint részesülnek benne, mint a sokkal nagyobb fizetésű hivatalnokok. Szerintem nem azokon segít tulajdonképp a törvényjavaslat, a kiknek a segélyre legnagyobb szükségük volna, hanem azok fizetése emeltetik nagyobb mértékben, a kiknek helyzete eddig is türehető volt. Azt óhajtottam volna és azt óhajtánám, hogy ha ilyen rendezés tervezetik, hogy igazságos percztuáció szerint történjék az. Ez az én két súlyos kifogásom az ilyen természetű és az ilyen alapon tervezett pótlékok és fizetésrendezések ellen, és ezeknél fogva én sem ezt a törvényjavaslatot, sem pedig az ehhez hasonló alapon tervezett fizetésrendezést a magam részéről elfogadni hajlandó nem vagyok.

Rátkay László jegyző: Lovászy Márton!

Lovászy Márton: T. képviselőház! Magára a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatra nézve teljesen osztom azt a felfogást, a melyet Szederkényi Nándor t. képviselőtársam itt az imént kifejtett. Ha mégis felszólalok, annak egyedüli oka az, mert én ebben a törvényjavaslatban igen nagy, szinte kiáltó hézagot látok.

Mi volt ennek a törvényjavaslatnak tulajdonképpen a célja, és mi az eredete? Onnan ered ez a törvényjavaslat, hogy a régebbi kormány ígéretei folytán a tisztviselőkben bizonyos remények keltettek fel. Ezek a remények a benyújtott 1903. évi költségvetésben számszerűleg is kifejezést nyertek. Ez a számszerinti kifejezés akként áll előtünk, hogy 18 millió korona helyezettett kilátásba a rendes állami tisztviselők részére, és 1,800.000 korona pedig az államvasuti tisztviselők fizetésének kiegészítésére és rendezésére. Már most ez a törvényjavaslat, a mely előtünk fekszik, ezeknek a felkeltett reményeknek csak egyik részét, t. i. a rendes állami tisztviselők reményeit elégíti ki, míg az államvasuti tisztviselők reményeit nem elégíti ki.

Hegedűs Loránt előadó: A költségvetésben volt az államvasuti tisztviselőké, és nem a törvényjavaslatban.

Lovászy Márton: A költségvetésben! Azt mondom. Teljesen egy alapon állunk!

Mikor itt az igen t. kereskedelmiügyi miniszter urhoz ez iránt egyik képviselőtársam: Vázsonyi Vilmos kérdést intézett, akkor ő kifejtette itt az álláspontját, és azt mondotta, hogy ő nem elégítheti ki az államvasuti tisztviselők igényeit, és az államvasuti tisztviselőket nem veheti be ennek a törvényjavaslatnak keretébe azért, mert azokat nem lehet azokba a bizonyos kategóriákba beosztani, a melyekbe a többi állami tisztviselőket beosztani lehet. Azt hiszem, ez nem szolgálhat indokul arra, hogy az államvasuti tisztviselőknél a fizetésrendezésre vonatkozó, illetőleg az azoknak adandó pótlék iránti intézkedés teljesen elmellőztessék. Ha nem lehet azokat a kategóriákba beosztani, tessék a per-

zcztuáció alapján nekik ezt a pótlékokat kiadni.

Erre is megfelelt azonban a kereskedelmiügyi miniszter ur, és azt mondotta, hogy ez a percztuáció oly csekély, hogy igazán nem is érdemes e miatt az egész dolgot felbolygatni, mert hiszen egy 2000 koronás tisztviselő kap 98 koronát, de annak felét levonják a nyugdíjalapra és így csak 49 koronája marad. Végre is lehet, hogy az igen t. kereskedelmiügyi miniszter urnak ez a 49 korona igen csekély összeg, de arra a tisztviselőre mégsem olyan csekély, hogy ő rá nézve teljesen közömbös lehetne, kivált annak a tudatában, hogy annak a pótléknak a másik fele, a másik 49 korona a nyugdíj alapjának növeléséhez hozzájárul. Én tehát ezt az indokolást elegendő súlyos okul arra nézve, hogy az államvasuti tisztviselőknél a pótléka mellőztessék, el nem fogadhatom.

A miniszter ur azután azt jelentette ki, hogy ő másképen rekompenzálja az államvasuti tisztviselőket, és pedig az által, hogy előléptetésben részesíti őket. Hát, t. ház, az előléptetésre a rendes keretek közt igénye van minden tisztviselőnek; ezt a már felkeltett reményekkel szemben helyes rekompenzációul, kárpótlásul elfogadni egyáltalában nem lehet és nem szabad, mert különben azokat a jogos reményeket, a melyeket az államvasuti tisztviselőknél a kormány ígéretei és a közvéleménynek, a parlamentnek állásfoglalása felébresztettek, nemcsak hogy ki nem elégíthetjük, hanem bennük a legnagyobb csalódást keltjük fel. Már pedig azt hiszem, hogy az államvasuti tisztviselői kar, a mely az ő oly nehéz hivatalát teljes odaadó buzgalommal és óriási felelőség mellett viseli, nem érdemli meg azt, hogy az állam és a törvényhozás részéről ilyen keserű csalódásnak legyen kitéve.

Én most ez alkalommal pozitív indítványt nem teszek, mert nincs reményem annak elfogadására és nem is akarok ennek a most tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatnak a megszavazása elé akadályokat gördíteni. Kérem azonban a t. kormányt, legyen szives ezt a kérdést megfontolni — a törvényhozásban az áldozatkészség megvan — és egy külön kis törvényjavaslattal, a melynek épügy, mint a jelen törvényjavaslatnak a megszavazása elé semminemű akadály nem gördül és nem is gördülhet, ezt a kérdést hamarosan megoldani. Ily módon ennek a derék, önfeláldozó, kötelességét teljesítő tisztviselői karnak már felkeltett reményeit igen szépen és könnyen ki lehet elégíteni. Ezeket kívántam elmondani. *(Helyeslés balfelől.)*

Rátkay László jegyző: Nessi Pál!

Nessi Pál: T. képviselőház! Szemben pártom egyik tagjának, Kecskeméthy Ferencnek álláspontjával, a melyben a javaslatot nem fogadja el, én Kossuth Ferenc pártvezérem álláspontját teszem magamévá, a javaslatot, bár nem vagyok azt képes melegen üdvözölni, de

azt a helyzet kényszerítő nyomása alatt elfogadom. Ha mégis felszólalok, teszem ezt azért, mert az állami élet egyik legnagyobb és legfontosabb terének művelői érdekeit látom sértve ezen javaslatban, és a mennyire lehetséges, ezen sérelem orvoslását szeretném előmozdítani. És nem tehetem ezt a nélkül, hogy az igazságügy-miniszter urnak szemrehányást ne tegyek. Kevesen vannak a házban, a kik jobban tudnák méltányolni az ő kodifikátori működését, a melyvel bizonyára örök érdemeket szerzett magának a magyar jogalkotás terén, de másrésről nem hallgathatjuk el mi, a kik a jog terén működünk, hogy ezen munkásság annyira elfoglalta az ő tevékenységét és gondosságát, hogy azon férfiak igényeinek kielégítésére nem maradt neki ideje, a kik az ő munkatársai épen ezen legfontosabb terén az állami funkciónak.

A bírásokról és az ügyészekről akarok beszélni, mert azoknak érdekeit sem azon tervezetben, mely a pénzügyi bizottság által le van tárgyalva és véglegesnek van jelezve, sem ebben a mostani ideiglenes tervezetben nem látom kielégítve.

Különösen felhívom a t. igazságügyi miniszter urnak figyelmét a következőkre. Ezen most tárgyalás alatt lévő, ideiglenesnek jelzett javaslatban a fő elv az, hogy a hatodik, hetedik és nyolczadik fizetési osztályokban automatice léptetik elő öt évenkénti szolgálati idő után az egyeseket. míg a kilencedik, tizedik és tizenegyedik fizetési osztályokban négy esztendő után. Ezt úgy akarják azonban keresztülvinni, hogy azok, a kik ma a hatodik, hetedik, illetve nyolczadik fizetési osztályoknak első fokozatában vannak, ha még öt évet nem szolgáltak, az illető fizetési osztályban az utolsó fokozatba helyeztetnek, és épen úgy a IX., X., XI. fizetési osztályban, a kik négy évig nem szolgáltak, ezeket is odahelyezi.

T. ház! Ez óriási igazságtalanságra vezet épen azokkal szemben, a kik minden idejüket, minden erejüket, még a hivatalos időre való tekintet nélkül is az igazságügynek kénytelenek szentelni. Példával akarom illusztrálni ezt az igazságtalanságot. A VII. fizetési osztály 1. fokozatában lévő bíró vagy ügyész, a ki még nincs 5 esztendeig abban a fizetési fokozatban, az új javaslat szerint ugyanazon fizetési osztálynak legalsóbb fokozatába, tehát 3. fokozatába helyeztetik, mi által az ő fizetése egy krajczárral, egy fillérrel sem emelkedik és akkor, amikor az állami élet más terén, másoknál tetemes javulást idéz elő a javaslat, az illető bírónak, ügyésznek ebből semmi haszna nincs, mert egy fillérrel sem kap többet. Ugyanígy járnak azok, a kik a VIII. fizetési osztályban vannak és az öt esztendőt abban az osztályban még nem töltötték be. Nemcsak hogy többet nem kapnak, de egy fillérrel sem növekedik fizetésük. Ha a VIII. fizetési osztály 3. fokozatából lép a 2. fokozatba, akkor is csak 600 koronával emelkedik a fize-

tése, holott a VII. osztály első fokozata közt és a most tervezett VII. osztály első fokozata közt 1200 korona a különbség.

Sokszor elhangzott e házban, nem szükséges ujabban ismételnem, hogy épen az igazságügy férfiai vannak legjobban elhanyagolva. Méltóztassék nézni, hogy egy aljárásbíró eddig 2200—2400—2600 korona fizetést kapott. Ennyit kap olyan férfi, a ki nemcsak hogy igen magas kvalifikációt kénytelen megszerezni, de a kinek a hivatali állás elnyerése időhöz is van kötve, mert a 26-ik évét be kellett töltenie. Ily korlátozással érheti el csak állását és a mellett a legfontosabb, óriási, nagyon bonyolult ügyekben van hivatva az igazság kihámozására, az igazság szolgáltatására. Tűrhető-e, hogy ilyen férfi továbbra is ily nyomoruságos fizetésben maradjon?

Az ország szégyene, hogy nem tudunk segíteni akkor, a mikor már sok-sok évvel ezelőtt hadügyi téren felemeltük a tisztek fizetését annyira, hogy 18 éves fiatal hadnagy akkora fizetést kap már kinevezése pillanatában, mint az az aljárásbíró, a ki csak 26-ik évének betöltése után és nagy kvalifikációval kaphatja meg állását. *(Igaz! a szélsőbaloldalon.)* Ez az állapot soká nem tűrhető.

A javaslat valamit lendít, mert az aljárásbíró fizetését 2600 korona minimumban állapítja meg és ehhez 300 korona négyévenkénti emelést konstituál. a mennyiben ebben az osztályban 2600—2900 és 3200 korona fizetést állapít meg. De a ki ismeri ezeknek az embereknek igazán túlterheltségét, a ki tudja, mily lelkesültséggel végzik nehéz feladatukat, nem térhet napirendre e tények előtt, hanem kell, hogy gondoskodásának tárgya legyen ez és azt hiszem, nincs ebben a házban senki, a ki hozzá ne járulna kérelmemhez, a melyet a t. igazságügyminiszterhez intézek, hogy ezt a nagy, lelkes gárdát, ezt a művelt, tudós gárdát, a mely az ő keze alatt van, jobban gondozza és viselje szíven anyagi érdekeit.

A mint már az imént jeleztem, minthogy a javaslat általánosságban a multhoz képest egy lépéssel előre megy, tehát javulást foglal magában, én a javaslatot általánosságban elfogadom. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Rátkay László jegyző: Polónyi Géza!

Polónyi Géza: T. képviselőház! Bár maga a napirenden lévő tárgy kétségtelenül elég alkalmas arra, hogy beható vita tárgyává tétessek, mégis nehogy abba a gyanuba keveredjem, hogy a tiszteletreméltó fegyverszünetnek esetleg utjába állanék hosszabb fejtegetésekkel, magam is tartózkodom hosszabb beszédőtől és respektálva ezt a megállapodást, de azért mégis néhány szóval köteles vagyok nézetemet a képviselőház előtt nem annyira kifejtteni, mint csupán jelezni.

A mit előttem szólott t. barátom a birói karról elmondott, én is teljes mértékben osztom,

különösen ott, a hol olyan birákról van szó, a kik végső fórumban határoznak, a kiknek teljes függetlensége tehát egy nemzet jobb jövőjének is biztosítékul kell, hogy szolgáljon. Magam részéről általában véve az állami tisztviselők függetlenségét az ideális állapotig megközelíteni óhajtanám, s ezen a területen én azon meggyőződésben vagyok, hogy a függetlenségnek az anyagi helyzet javítása csak egyik tényezője, a másik, talán ennél is hatalmasabb tényezője az erkölcsi függetlenség, melyet minden beavatkozástól meg kell óvunk. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Rendkívül sajnálom, hogy ezzel a fizetésemeléssel kapcsolatosan nem fekszik a ház előtt az a szolgálati pragmatika, a mely a tisztviselőknek a páriából állami polgárrá való előléptetését biztosítaná és lehetővé tenné, hogy az a tisztviselő a saját politikai meggyőződését mindenkor és minden kormányval szemben függetlenül nyilváníthassa. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

A mai állapot, a hol egy tisztviselőnek előléptetése vagy áthelyezése tisztán a szeszély és önkény azon mértékétől függ, melyet egyik vagy másik kormányférfi alkalmazni jónak lát, nem az a helyzet, a mely a tisztviselőknek függetlenségét biztosítaná és képessé tenné őket arra, hogy a szolgálatot úgy teljesítsék, a mint az a közjóra szükséges volna. Ha nem ezen stádiumban kerül elő ezen javaslat, én ezen javaslatnak elfogadását egyenesen ahhoz a feltételhez akartam kötni, hogy a kormány a szolgálati pragmatikának haladéktalanul való előterjesztésére köteleztessék, és pedig záros határidő alatt, mert így ez a fizetésemelés nem a függetlenség garanciája, hanem egyszerűen egy alamizna azok számára, a kik továbbra is rabszolgái maradnak a kormánynak, vagy egy főispán szeszélyének. Én azon tudatban vagyok, hogy a dolog csakugyan egy részlettörlesztés, semmi egyéb, s a míg a szolgálati pragmatika előterjesztve nincs, én ennek a gyakorlatban való hatását nem vagyok képes nagyra becsülni és nem is vagyok hajlandó nagy hozsannákat zengeni ezen javaslatnak.

Ez volna principiális megjegyzésem a javaslattal szemben. Vannak gyakorlati megjegyzéseim is, de ezeknek részletes tárgyalásától tartózkodom. Elsősorban kellene felemlítenem azt, a mit Nessi t. barátom csak általánosságban érintett, hogy a birói karnak helyzetén lényegesebben, és pedig úgy kellene javítani, hogy a t. igazságügyminiszter ur ne üljön aggodalomteljesen abban a székben, vajjon nem üti-e fel minden pillanatban a fejét ismét egy megvesztegetési per, a mely a felső és alsó fórumokon egyaránt kezdte megingatni a közvéleményt az igazságszolgáltatásba vetett hitben. Nem szólok azon esetekről, melyek nyilvánosságra kerültek, de, fájdalom, a magyar igazságszolgáltatás területén a hangosan megnyilatkozni nem merő közvélemény és settenkedő gyanu sokkal

többet tud, mint a mi nyilvánosságra kerül arra vonatkozólag, hogy, fájdalom, a birói karnak legnagyobb része a legfontosabb anyagi szükségleteit nem képes beszerezni, úgy, hogy szinte csoda, hogy még azon az erkölcsi színvonalon maradt meg, a melyen ma tényleg áll.

De másrészt azonban a szertelen követelések teljesítésére sem vagyok hajlandó vállalkozni, mert egy államban, mint Magyarország, a hol a kivándorlás eleven bizonyítéka annak, hogy itt nem a jólét, hanem a szükség uralkodik, igenis jogosnak és helyesnek tartom azoknak a korlátoknak megvonását is, a melyek az adófizető polgároknak adóképesességét védik, mert mit ér a fizetések szertelen emelése és mit ér a szertelen bürokráciának túltengése akkor, ha ezekkel az intézményekkel meg találjuk támadni magát az adóképeségi alapot és akkor aztán egyszerre lesz egy polgárság, a mely nem képes a tisztviselők igényeinek megfelelni.

Én e helyen köszönettel adózom Neményi Ambrus t. képviselőtársunknak röpiratában közzétett azon figyelmeztetéseért, hogy vigyázzunk, mert Magyarország ma is már hivatalnok-állammá lett és a bürokrácia túltengésében sinylődik, úgy hogy ma már a tisztviselői kar létszáma Magyarországon csakugyan nem áll arányban még a lélekszámmal sem, annál kevésbbé áll arányban a magyar nemzet vagyoni képességével.

T. képviselőház! A tisztviselői fizetés rendezésének kérdése oly nagy, oly mélyreható szociális kérdés, hogy valóban érdemes lett volna felette egy napon túl terjedő vitában is szinczerizálni és illetve felette komoly érvekkel tárgyalni. Most azonban, nehogy abba a gyanuba essem, mondom, hogy másoknak számadásait akarom keresztezni, csak még két megjegyzésre szoritkozom.

Az egyik az, hogy már a fizetési pótlék kiutalványozásánál felmerült az a panasz, hogy azok a vármegyei tisztviselők, a kik mint választott tisztviselők abba a szerencsés helyzetbe jutottak, hogy az u. n. egyszerűsítési javaslatok alapján egy vagy másfél esztendeig Mahomed koporsójaként ég és föld között lebegtek, hogy t. i. sem nem voltak állami tisztviselők, sem nem voltak vármegyei tisztviselők, hanem disponibilitásba helyezett tisztviselői voltak az államnak és csak most, gondolom, január elsején lettek az állam által a státusba bevonva, a kiutalványozott pótléktól azért estek el, mert pro praeterito nem járhatott nekik az a pótlék azért, mert akkor még nem voltak állami tisztviselők, ma pedig azt felelik rá, hogy miután csak január elsejével lettek állami tisztviselők, természetesen pro praeterito ilyen igényeket nem támaszthatnak. Ez kiáltó igazságtalanság azokkal az emberekkel szemben, a kik, habár átmeneti időszakban, de tényleg állami funkciókat és állami szolgálatokat teljesítettek.

Hogy miként gondolkozik a t. pénzügy-

miniszter ur ezeknek helyzetére vonatkozólag, nem tudom, nem is szándékozom konkrét javaslattal előállani, mert annak konkluzuma az lenne, hogy kénytelen lennék a vitát esetleg egy zárbeszéddelel, vagy esetleg a részletes vitánál újból felvenni, ez pedig ellenkeznék a mai napirendnek beosztásával. Tehát tartózkodom ettől is, csak szívesen venném, ha a t. pénzügyminiszter felvilágosítana engem az iránt, vajjon szándékozik-e e tekintetben intézkedni, vagy egyáltalában forog-e fenn akadály ezen jogos és méltányos igényeknek kielégítése tekintetében valamely intézkedésre.

Végezetül, és tulajdonképen ez volt felszólalásomnak oka és lényege, a miért én a magam részéről kifogást emelnék a javaslatnak be nem vallott dispoziója ellen; ez t. i. az, hogy én értem és érzem, hogy a nemzet napszámosságainak, a tisztviselőknél jól teljesített munkájukért jutalmat ad az állam. Hozzá is járulok szívvvel, lélekkel és meggyőződésből. De Magyarország adózó polgárságát a spekuláció számára kiszolgáltatni nem akarnám. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* Biztos tudomásunk van mindnyájunknak arról, hogy részben rokkantak, részben használhatatlanok, nagyrésztben olyanok, kiknek szolgálati ideje régen letelt és nyugdíjba kellett volna, hogy menjenek, nem mentek és nem menesztettek nyugdíjba, mert lesték és várták a fizetésfelemelést. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Már most, t. képviselőház, ez a törvényjavaslat holnap vagy holnapután, promulgációja után, törvényerőre emelkedik és annak egyik eklatáns emanációja az lesz, hogy olvasni fogjuk nyolcz nap mulva, t. képviselőház, sergessen azon nyugdíjazott egyéneket, a kik évek során át leselkedve vártak arra, hogy ez a fizetésemelés bekövetkezzék, hogy magasabb nyugdíjjal mehessenek nyugdíjba.

Tudom, t. képviselőház, hogy az éremnek van másik oldala is. Azt is lehet, a humanizmus szemüvegén át nézve a dolgot, mondani, a mit hallottam is egyik t. képviselőtársamtól, hogy azok a szegény emberek, a kik 40 esztendőig kis fizetéssel szolgáltak, rászolgáltak arra, hogy magasabb nyugdíjjal menjenek nyugdíjba. Bocsánatot kérek, t. képviselőház, ezt az eljárást én nem a humanizmus szempontjából kezelem, de kezelem azon szempontból, hogy az a teljesített munkáért járó jól kiérdemelt fizetés és nem alamizsna, t. képviselőház. Ezzel szemben szükségesnek találtam volna, és szükségesnek látnám azt, hogy ez a fizetésfelemelés, mely mondom, a munkának jutalmául biztosítottatik, nyugdíjba csak azoknak a javára lett volna beszámítandó, a kik legalább ezen felemelt fizetés mellett két esztendőt töltöttek munkában és hasznos szolgálatokat teljesítettek. Mondom, t. képviselőház, nekem az a meggyőződésem, hogy azért volna jogos ezt a korlátot emelni, hogy ez a felemelt fizetés a nyugdíjilletménybe csak

azok javára számítassék be, a kik mondjuk 1906. január 1-étől kezdve mennek nyugdíjba, mert ellenesetben, mint mondtam, be fog következni az, — majd méltóztassanak meggyőződni róla, hogy mennyire igazságom van, és hogy az események mennyire engem fognak igazolni — hogy számtalanok olyanok, a kik még nem is töltötték be a teljes szolgálati idejüket, lesik az alkalmat, hogy felemelt fizetés mellett, rögtön, magasabb fizetés mellett, nyugdíjba mehessenek, és otthagyják azt az államot, a melynek szolgálatot teljesíteni tovább nem akarnak.

Én ezt méltánytalan dolognak tartom az adófizető közönséggel szemben, határozati javaslatot azonban nem terjesztek elő két ókból. Először az említett technikai okból, de másodszor azért, mert tudni akarom a kormányt e tekintetben elfoglalt álláspontját. Mihelyt a t. pénzügyminiszter ur ki fogja jelenteni, hogy nincsen azon helyzetben, hogy ilyen határozati javaslatot, illetve a részletes tárgyalás során egy ennek megfelelő módosítást elfogadjon, felesleges zaklatni a t. képviselőházat oly indítvánnyal, a melynek sorsával előre tisztában kell lennünk, de azért is, mert az én felszólalásomnak tulajdonképeni célja az, hogy elvárjam a t. kormánytól és megkérjem a t. pénzügyminiszter urat, indokolja meg a ház színe előtt azt, hogy akkor, a midőn tudva van az a dolog, hogy egy légiója a tisztviselői karnak, a mint ma kihirdettetik a törvény, három-négy vagy nyolcz nap mulva nyugdíjba megy, csak azért, hogy magasabb fizetés mellett léphessen nyugdíjba: mely okok vezetik a t. pénzügyminiszter urat akkor, a midőn különösen most annak lehetősége előtt sem zárkozzhatik el, hogy a be nem hajtható adóhátralékok figyelembevételével is és egyéb mostoha körülmények tekintetbe vételével, egy deficites költségvetést lesz kénytelen a t. pénzügyminiszter ur rövid idő alatt előterjesztetni. Ilyen viszonyok között tudni akarom, melyek azon méltányossági, vagy melyek azon politikai indokok, a melyek a kormányt arra vezetik és ösztönzik, hogy jutalmazzon férfiakat csak azért, hogy kényelmesebb helyzetben térhessenek pihenőre egy oly államban, a hol nagy szükség volna arra, hogy annak érdekében mindnyájan vállalva dolgozzunk? Ezeket tartottam szükségesnek elmondani; a javaslatot különben általánosságban magam is elfogadom. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Kiván még valaki szólani? *(Nem!)* Ha tehát szólani senki sem kíván, a vitát bezárom. A pénzügyminiszter ur kíván szólani.

Lukács László pénzügyminiszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én csak köszönettel fogadom a felszólalt t. képviselő urak nyilatkozatait, a kik, egynek kivételével, mindannyian szívesek voltak kijelenteni, hogy a törvényjavaslatot általánosságban elfogadni hajlandók. Épen azért tulajdonképen nem is kellene a törvényjavaslat védelmére szót emelnem, ha

szen elfogadó nyilatkozatot nem kísérték volna egyes olyan megjegyzésekkel, a melyekre kötelességemnek tartom válaszolni, mert azt hiszem, sikerülni fog felvilágosításaimmal megnyugtatom őket és sikerülni fog aggodalmaikat s a törvényjavaslat egyes intézkedéseivel szemben felhangzott kifogásaikat eloszlatnom. *(Halljuk!)*

Mindenekelőtt ki kell jelentenem, hogy azokra a szemrehányásokra, a melyek t. barátom, az igazságügyminiszter ur ellen emeltettek, nem tartom szükségesnek nyilatkozni. Azt hiszem, ezekre ő maga meg fogja adni a választ. Épen azért csak a többi észrevételre szorítkozom.

Kecskeméthy t. képviselő urnak legyen szabad csak annyit válaszolnom, hogy ha a törvényjavaslat el nem fogadásában őt csak az az indok vezeti, a melynek kifejezést adott, hogy t. i. az alsórendű tisztviselők nem részesülnek kellő fizetésemelésben és a dolog sulypontja a magasabbrangu tisztviselők fizetésének javítására van helyezve, akkor teljes nyugodt lélekkel elfogadhatja a törvényjavaslatot, mert a dolog épen megfordítva áll. *(Derültség jobbfelől.)* T. képviselőtársamnak először is figyelemmel kell lenni arra, hogy az utolsóelőtti fizetésrendezés alkalmával, 1893-ban, a főszűl már a kis tisztviselőkre volt helyezve, úgy, hogy a magasabbrangu tisztviselők akkor vagy egyáltalában nem, vagy csak igen csekély fizetésemelésben részesültek. De nemcsak akkor, hanem ez alkalommal is, ha a számadatokat egy kissé figyelemre méltatják a képviselő urak, meg fognak győződni, hogy akár miképen számítsák, percentszerűs alapon, vagy másként, hasonlíthatatlanul nagyobb a fizetésemelés a kisebb tisztviselőknél, mint a nagyobbaknál. Ez ki van emelve az indokolásban is; egyes felszólaló t. képviselő urak ezt el is ismerték. Nagyon természetes, hogy ott, a hol a fizetés csak százakra megy, nem lehet a pótlékot ezekben megállapítani. *(Helyeslés.)* Hiszen a társadalmi állása is egészen más a kistisztviselőnek, mint a nagynak, társadalmi kötelességei, családi és minden egyéb viszonya különbözik amazétól. A XI. fizetési osztályba tartozó tisztviselők egy része pl. képzettséggel, családdal alig bír, úgy, hogy ez a jelentékenyebb fizetésemelést kevésbé indokolná. Azonban mindezekről eltekintve konstatálnom kell, hogy a kistisztviselőknél a fizetésemelés aránya ez alkalommal is jóval nagyobb, mint a magasabb állásuaknál.

Ezek után legyen szabad egy pár megjegyzést tennem gr. Batthyány Tivadar észrevételeire. T. képviselőtársam azt mondja, hogy ő, valamint a parlament egyes pártjai felhasználták a kinálkozó alkalmat arra, hogy kifejezzék abbéli nézetüket, hogy azt a törvényjavaslatot, a mely az állami tisztviselők végleges fizetésrendezése tárgyában benyújtott, az országgyűlés minden pártja helyeslővel, konzekvens és helyes eljárás az lett volna a kormánytól, ha ez alkalommal nem pótvajaslattal áll elő, hanem az eredeti javaslat elfogadását kérte volna.

Hát, t. ház, én elismerem, hogy voltak ilyen nyilatkozatok az egyes pártok és a pártok vezetőségei részéről. De konstatálnom kell azt is, hogy midőn felmerült a jelen kormány részéről és különösen a kormányelnök ur részéről az az eszme, hogy ne szorítkozzunk tisztán és kizárólag az állami tisztviselők járandóságainak javítására, hanem terjeszkedjünk ki más közfunkcionáriusok helyzetének javítására is, ez az eszme is helyesléssel fogadtatott, és így nagyon természetes, nem volt más mód, mint az, a melyet a kormány követett, hogy egyrészt az állami tisztviselők igényeit, a mennyire lehetséges, igyekszik kielégíteni ideiglenes intézkedések által, de egyszersmind bevonja kombinációs és tanulmányai körébe a többi közfunkcionáriusok helyzete javításának kérdését is és igyekszik ezeket nemsokára rendszeresen és teljes összhangban véglegesen megoldani úgy, hogy ebből a megoldásból az államháztartásra elvisehelhetetlen teher ne háríttassék. *(Helyeslés jobbfelől.)*

És téved t. képviselőtársam, a midőn annyira kicsinyli a pénzbeli differenciát ezen ideiglenes és az azelőtt tervezett végleges intézkedés között, mert a tisztviselői törvényjavaslatnak azon formájában, a melyet a pénzügyi bizottság megállapított, pénzbeli hatása 17,146.000 korona lenne évenként, holott ennek a törvényjavaslatnak a pénzbeli hatása körülbelül 15 millió, úgy, hogy a kettő közötti különbség meghaladja a 3 millió koronát.

Igaza van t. képviselőtársamnak, midőn azt mondja, hogy nálunk sok a tisztviselő; talán túlságosan is sok. Ezt a kormány sohasem tagadta. De ez természetes magyarázatát találja abban a körülményben, hogy az olyan állam, mint a mienk, a mely minden irányban fejlődőben van, a hol évről-évre újabb és újabb intézményeket kell felállítani, vagy legalább a mult években újabb és újabb intézmények állítottak fel, ott még az egyes intézményeknek egymással való szerves kapcsolatba hozatala nem fejlődhetett ki és nem következhetett be teljesen. Lehetnek, elismerem, olyan branchek is, a hol a tisztviselők számát apasztani kell, apasztani is fogjuk. *(Helyeslés balfelől.)* Azonban ne méltóztassék elfelejteni azt, hogy ez csakis kapcsolatban az anyagi helyzet javításával történhetik, mert lehetetlenség egy tisztviselőtől azt kívánni, hogy teljes munkáját és idejét az államnak szentelje, hanem hozzuk őt egyszersmind anyagilag is abba a helyzetbe, hogy ne legyen kénytelen mellékkereset után járni, a mi, fájdalom, ez idő szerint majdnem minden ágazatnál divik. Azt is koncedálom, hogy túlságosan nagy nálunk a ccentralizáció, hogy minden lappália a központi kormányzati közegeknél van összpontosítva. De ne méltóztassék elfelejteni azt se, hogy nálunk az adminisztráció közegei még nem oly régiek, intézményei most vannak fejlődőben és ha majd a kellő képzettséggel bír

tisztviselői karral fogunk rendelkezni, akkor kétségkívül gondoskodni fog a kormány arról, hogy a külső hatóságokat nagyobb hatáskörrel lássa el és ez által a központi hatóságokat lehetőleg tehermentesítse.

A mi gr. Batthyány Tivadar t. képviselő-társamnak azt a kifogását illeti, hogy miért nem terjesztjük ki a törvény hatályát az utóbbi két évben nyugdíjazott tisztviselőkre is, azt hiszem, ez homlokegyenest ellentétben áll azzal az ideával, melynek a vita végén Polónyi Géza t. képviselő ur adott kifejezést. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Azt hiszem, hogy egyáltalában elvileg nem volna helyes egy fizetés-emelési törvénynek hatályát olyan egyénekre is kiterjeszteni, a kik már nincsenek funkcióban akkor, a mikor az a törvény életbelép. *(Ugy van! a jobb- és a szélsőbaloldalon.)* És ha t. képviselő-társam azt mondja, hogy az utolsó évben, vagy az utolsó két évben nyugdíjazott tisztviselőkre is terjeszszük ki a törvény hatályát, akkor méltán azt kérdezhetné valaki, hogy miért nem megyünk tovább, miért nem megyünk vissza 1893-ig, *(Ugy van! Ugy van! Élénk helyeslés a jobb- és a szélsőbaloldalon.)* a mikor az utolsó fizetésrendezés történt; és így nagyon bajos volna megállapítani, hogy melyik az a határ, a hol a méltányosság végződik vagy kezdődik.

Polónyi Géza: Bizonyára báró Bánffyra gondolt a képviselő ur! *(Derűltség és zaj a baloldalon. Felkiáltások jobbfelől: Halljuk! Halljuk!)*

Elnök (csenget): Csendet kérek!

Lukács László pénzügyminiszter: Simonyi Semadam Sándor képviselő ur sajnálatomra az inkonzekvenzia vádját emelte velem szemben azért, hogy jónak tartottam a régi törvényjavaslatot s jónak tartom ezt a törvényjavaslatot is, a mely pedig bizonyos mértékben ellentétben áll a régivel.

Hát kétségkívül jónak tartottam a régi törvényjavaslatot, mert máskülönben nem vállalkoztam volna annak betervezésére. De azt hiszem, t. ház, hogy miután a kormány a régi törvényjavaslat sorsa felett egyáltalán nem döntött, nincs abban inkonzekvenzia, ha bizonyos törvényjavaslat tárgyalása egy időre felfüggesztetik azzal a célzattal, hogy megfontolás tárgyává tétessék, vajjon a többi közfunkcionáriusok helyzetének javítása is eszközölhető-e s az minő konzekvenziákkal fogna járni az államháztartásra nézve. *(Helyeslés a jobboldalon.)* Ha így fogjuk fel a kérdést, azt hiszem, az inkonzekvenzia vádja nem bir alappal. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* De én nem akarom t. képviselő-társammal szemben viszonzni az inkonzekvenzia vádját, csak köszönettel veszem, hogy ő, azt hiszem, pártja nevében is szíves volt hozzájárulni ehhez a törvényjavaslathoz, holott a pénzügyi bizottságban éppen t. képviselő-társamnak pártja foglalt állást a leghatározottabban a végleges törvényjavaslattal szemben és azt még

általánosságban sem kívánta elfogadni. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Zaj balfelől. Elnök csenget.)*

A mi a tisztviselők szolgálati pragmatikáját illeti, méltóztatnak tudni, hogy ez a kormány programjában benne van és a kormány kötelességének tartja ezt a kérdést is rendezni. *(Felkiáltások balfelől: 36 esztendeje! Zaj jobbfelől.)* Természetes, hogy a pragmatikának igen sok különböző része van, a mely azonban a tisztviselőnek nemcsak jogairól — a mint a t. képviselő urak beszélnék, — hanem egyszermind kötelességeiről is intézkedik. *(Felkiáltások jobbfelől: Természetes!)* És habár én jónak és szükségesnek tartom azt, hogy a tisztviselő feltétlenül függetlenítették, hogy a felsőségek mindenféle önkényével és igazságtalanságával szemben meg legyen védve, de odáig elmennünk, hogy a tisztviselő minden tekintetben teljesen független legyen, a mint itt pár oldalról hallottam felemlíteni, azt a tisztviselői felelőséggel összeegyeztethetőnek nem tartom, mert olyan tisztviselői karral szemben, a mely a felsőbbeségtől teljesen független, a felelőséget senki a világon az adminisztráció helyességeért nem fogja vállalni. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)* Egyébként a tisztviselők nálunk nem rabszolgák, ezt a mindennapi élet tanusítja. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)* S ha a t. képviselő urak kissé körültekintettek, különösen a fizetésrendezés ügyében kifejlődött tisztviselői mozgalom terén, meggyőződhetek arról, hogy annyi szabadsággal éltek és élnek a mi tisztviselőink, mint talán a világon sehol. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon. Mozgás balfelől és felkiáltások: Dolgoznak is!)*

Természeses ezek után, hogy én a t. képviselő-társam által betervezett határozati javaslatot nem tartom szükségesnek, mert a kormány ugyis kijelentette, hogy a tisztviselői pragmatikát kötelességének tartja elkészíteni és előterjeszteni. Arra nézve azonban, hogy a t. képviselő ur ezen törvényjavaslatból azt következteti, hogy a tisztviselők most már a kormány önkényének lesznek kitéve annak következtében, hogy a fizetésrendezés, illetőleg a pótlék mi módon való kiadása stb. nincs preczizirozva, szükségesnek tartom megemlíteni, hogy ilyen tág felhatalmazást ez a törvényjavaslat még sem képez, mint a milyennek az látszik; és éppen azért, hogy e tekintetben minden aggálynak elejét vegyük, kötelességünknek tartottuk az indokolásban bejelenteni, hogy hogyan, miképen, milyen módokat mellett akarunk ezen felhatalmazással élni, s ha a t. képviselő urak ezzel foglalkoznak, meggyőződnek arról, hogy itt tulajdonképen bizonyos parciális megvalósítása van tervezve annak a fizetésrendezésnek, a mely a végleges javaslatban foglaltatott, csak hogy, természetesen, nem megyünk el azon határokig és nem meritjük ki az egészet, mint a hogy ott kontemplálva volt. Nagyon természetes, hogy ez

nem képezhet prejudiciumot a jövőre nézve a tekintetben, hogy véglegesen miképen fogjuk szabályozni a tisztviselői fizetéseket, de czinozurát képez a jelenre nézve, megköti a kormány kezét a jelen időpont tekintetében, az nem élhet másképp ezen joggal, mint a hogy azt itt a törvényhozásnak bejelentette. (*Helyeslés jobbfelől!*)

A fokozatos előléptetés rendszerének megszüntetése nagyon természetes következménye ennek a törvényjavaslatnak, mert ez az anciennitásra van alapítva, holott a fokozatos előléptetés épen azzal ellenkezik, kétféle rendszert pedig fentartani nem lehet és így az egyiket okvetlenül fel kellett függeszteni. De biztosíthatjuk a t. képviselőházat, hogy valamint a fokozatos előléptetésnél a protekció ki volt zárva, mert hisz a dolog természete kizárja a protekciónak a gyakorlását, azok léptek elő, a kik sorban következnek a fokozatban, úgy itt is ki van zárva a protekció gyakorlása ezen törvényjavaslat szerint is, mert hiszen itt a szolgálati évek maguk adják meg az alapot, a mely szerint a magasabb fizetési fokozatba való előléptetés bekövetkezik.

A mi a fedezetet illeti, melyre t. képviselőtársam utalt, hogy vajjon miből fogjuk fedezni ezen többkiadást, és hogy ha új fedezeti forrásra volna szükségünk, azt ne oly módon keressük, hogy abból megterhelhetés származnék az alsó néposztályokra: hát örömmel kell kijelentnem, hogy nem keressünk új fedezeti forrásokat, nem szándékozunk behozni új adókat ebből az alkalomból, (*Élénk helyeslés.*) és reméljük, hogy más alkalomból sem, s így teljesen elesik az az aggály, hogy itten a tisztviselői fizetésrendezés egyik vagy másik társadalmi osztálynak újabb megterhelésével volna összefüggésben. (*Általános helyeslés*)

A mi pedig a létminimum adómentességének kérdését illeti, igen jól méltóztatik tudni a t. képviselőháznak korábbi nyilatkozataimból, hogy az benne van adóreform-programomban, és hogy ez adóreformot minden körülmények között a létminimummal kapcsolatosan kívánom megvalósítani. (*Általános helyeslés.*)

Arra nézve, hogy mikor lesz ez a fizetésrendezési ideiglenes intézkedés véglegessé helyettesítve, azt hiszem, egyszerűen utalhatok a miniszterelnök urnak egy nyilatkozatára, a ki egy alkalommal kijelentette, hogy már meg vannak a munkálatok minden irányban, s azon reményének adott kifejezést, hogy még ez év folyamán lehetséges lesz, hogy a kormány a végleges rendezés iránti törvényjavaslatot benyújthatja és ezzel is jelezni kívánjuk a jelen intézkedésnek valóban ideiglenes természetét.

Szederkényi Nándor t. képviselő ur beszédével nem szükséges bővebben foglalkoznom, mert az ő egész kritikája ezen törvényjavaslattal szemben az volt, hogy itt a kormány egy kortesfogással élt. Hát mindenesetre nagyon

furcsa kortesfogás az, a mely olyan kilátásba helyezett beneficiumokat, mint a minők a végleges fizetésrendezési javaslatban bennfoglaltattak, elvon a tisztviselőktől; és másrésről, ha azzal akar vádolni bennünket a t. képviselő ur, hogy mi a tisztviselők sorsát nem viseljük komolyan a szívünkön: egyszerűen arra utalhatok, hogy miután a parlament tárgyalásai mind e mai napig lehetetlenné tették a kérdés megoldását: a kormány keresett és ime talált is módot arra, hogy a saját felelőségére vállalja el óriási összegeknek folyósítását, (*Ugy van! jobbfelől.*) a törvényhozás utólagos hozzájárulása és jóváhagyása reményében. (*Helyeslés jobbfelől.*)

A mi a vasuti tisztviselők kérdését illeti, talán nem szükséges ismételnem azokat, a miket a kereskedelemügyi miniszter ur e tekintetben itt előadott. A vasuti tisztviselők, a mint méltóztatik tudni, nem birnak állami tisztviselők jellegével, és így ebben a törvényjavaslatban a vasuti tisztviselők fizetésrendezésének kérdése semmi körülmények közt sem foglalhat helyet. Azt a czélt, a melyet az állami tisztviselőkre nézve mi ezzel a pótlék-törvényjavaslattal akarunk elérni, a kereskedelemügyi miniszter ur egy rendkívüli előléptetéssel igyekezett megvalósítani, a mennyiben a múlt év végén igen jelentékeny rendkívüli előléptetésben részesítette a vasuti tisztviselőket, úgy, hogy azt hiszem, ők azon előléptetést önmagukra nézve teljesen ellenértékének tekintették egy ilyen pótlék kiutalványozásával.

Várady Károly: Igenis, protekciót gyakorolt a miniszter! Ők nincsenek megelégedve!

Lukács László pénzügyminiszter: A mi a végleges rendezést illeti, az vagy külön törvényjavaslat útján, vagy a rendes költségvetésbe foglalva fog megtörténni, de mindenesetre meg fog történni, miután kilátásba van véve és nagyon természetes, hogy az államvasuti tisztviselők sem szenvedhetnek rövidséget.

Polónyi Géza t. képviselő urnak a pragmatikára tett nyilatkozatával nem kívánok foglalkozni, miután erről a tárgyról már szóltam.

A mi a vármegyei tisztviselőket illeti, azok 1904. január 1-től kezdve lettek állami tisztviselőkké; addig egy éven keresztül disponibilitásban voltak, ugyszólván próbaszolgálatra besorozva, de állami tisztviselői jelleggel nem bírtak. Miután pedig ez a törvény 1904. folyamán fog életbelépni, nagyon természetes, hogy annak életbelépésétől kezdve e törvény összes intézményei a volt vármegyei, most már állami tisztviselőkre szintén ki fognak terjesztetni. (*Helyeslés jobbfelől.*) Itt se akarunk visszamenő intézkedést tenni, miután ez elvi nehézségekbe ütközik, de nagyon természetes, hogy a jövőre nézve ezek az állami tisztviselőkkel minden tekintetben egy kategóriába fognak jutni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

A t. képviselő ur beszéde végén felvetette azt az eszmét, hogy mondjuk ki, hogy ezek a fizetési többletek a nyugdíjba csak azoknál a tisztviselőknél számítandók be, a kik 1906-ban még szolgálatban vannak.

Polónyi Géza: Például!

Lukács László pénzügyminiszter: Hát azt hiszem, hogy ily intézkedésnek — habár elismerem, hogy egyesekre bizonyos jogtalan előny háramlik a törvény idevágó rendelkezéséből — mégis igen sokan éreznék hátrányos hatásait olyanok, akikkel szemben ez igazságos nem volna.

Polónyi Géza: Miért?

Lukács László pénzügyminiszter: A dolog úgy áll, hogy annak feltételei, kit lehet hivatalból nyugdíjazni, a törvényben meg vannak állapítva, és a kinél ezek a feltételek nincsenek meg, az csak önként mehet nyugdíjba, de azt nyugdíjba kényszeríteni nem szabad. Vannak azonban olyan tisztviselők, a kiknél ezek a kötelező feltételek még nem állottak be, a kik azonban vagy fizikai vagy szellemi okok miatt az állami szolgálatra már nem igen alkalmasak. Már most ezek az emberek nem fognak nyugdíjba menni, hogyha ilyen diszpozíciót veszünk fel, hanem be fogják várni az 1906-ot, terhére lesznek addig az adminisztrációnak, semmi hasznát nem fogjuk nekik venni, a fizetést élvezik és elfoglalják a helyét másoknak, talán érdeme-sebbeknek.

Polónyi Géza: Azokat lehet hivatalból nyugdíjazni.

Lukács László pénzügyminiszter: Nem lehet!

Polónyi Géza: Dehogy nem. a ki képtelen!

Lukács László pénzügyminiszter: Ez bizonyítja legjobban, hogy, ámbár nekünk törvényes pragmatikánk nincsen, még sem vagyunk egészen pragmatika nélkül, mert van számos törvényünk, a melyben a tisztviselők jogai pontosan és világosan körül vannak írva. De ezenkívül vannak, ha nem is törvények, de törvény erejével felruházott szabályok, azok a pénzügyminiszterium részéről összegyűjtött szolgálati szabályok, melyeket a minisztertanács utján az összes miniszteriumok elfogadtak. Ezek, habár nem is a törvényhozás állapította meg őket, de alkalmazásban vannak, a kormány kötelezőknek tekinti ezeket magára nézve és ezekben a szabályokban pontosan körül van írva, hogy mikor lehet egy tisztviselőt hivatalból nyugdíjazni. Ismétlem: vannak olyan emberek, a kik megérették a nyugdíjazásra, de a formai kellékek hiányozván, ezek továbbra is terhére lesznek az adminisztrációnak, de viszont van a dolognak egy másik oldala is, hogy t. i. ez által méltánytalanul fogunk sujtani olyanokat, a kik 40 évig becsületesen, tisztességesen szolgáltak, a kik minden tekintetben megérdemelték, hogy az állam őket jótételemeiben részesítse. Ezek is elesnének egynéhány, talán érdemtelen ember miatt a törvényjavaslat kedvezményeitől, sőt kiterjedne ez a büntetés, ez a méltánytalan sujtás azok

özvegyeire, családjaira, és így azt hiszem, hogy a humanitás követelményeivel is összeütközésbe jönnének sok esetben, ha ezen rigorózus szabályt akarnánk egynéhány érdemtelen miatt alkalmazni és azért arra kérem a t. képviselőtársamat, ne méltóztassék ezen indítványához ragaszkodni.

Mindezek alapján kérem végül a t. képviselőházat, hogy ne csak általánosságban, de részleteiben is méltóztassék a javaslatot elfogadni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: Az igazságügyminiszter ur kíván szólni.

Plósz Sándor igazságügyminiszter: T. képviselőház! Az előttem felszólaló képviselő urak közül többen kifogásolták az előttünk lévő javaslatot abból a szempontból, hogy az igazságszolgáltatás közegeiről, nevezetesen a bírákról és az ügyészekről nem gondoskodik eléggé és különlegesen. Nessi Pál t. képviselő ur egyenesen felhívást intézett hozzám, hogy jobban gondoskodjam az igazságszolgáltatás alkalmazottainak érdekeiről, mint a hogy ezt eddig tettem. Én azt hiszem, hogy a mennyiben ez szemrehányás akar lenni, én arra rá nem szolgáltam. Hiszen kétségtelen, hogy igen magas ideálokat lehet felállítani a bíróság működéséről és ezeket az ideálokat teljesen vallom én is a tekintetben is, hogy működésük tisztasága és sikeressége anyagiak által is segítve legyen. Hivatkozni lehetne Angliára pl., a hol a bírák igen nagy fizetéseket élveznek, persze ott négyszáz egynéhány fizetett bíró van és 23 ezer ingyenes bíró. Ilyen állapotok nálunk keresztül nem vihetőek. A ki a reális életet tartja szem előtt, annak számolni kell az adott körülményekkel, nekünk különösen számolnunk kell különösen a pénzügyi viszonyokkal. Már most a mi az én álláspontomat illeti, a melynek alapján bátor voltam mondani, hogy a mennyiben szemrehányás akart lenni a felhívásban, nem szolgáltam reá: ez kifejezést nyer az u. n. régebbi javaslatban. Ebben a bírákra nézve különös gondoskodás történt, nem az által, hogy ők az általános fizetésrendezés alól kivétettek, hanem történt az által, hogy ők bizonyos státuszrendezésben részesültek, a mely végeredményében az ő fizetési viszonyaik javítását czélozta és eredményezte. Ez a státuszrendezés ugyanazt a czélt szolgálta tehát, mint a mely czélt el lehetett volna érni az által, ha a bírának fizetése különlegesen szabályoztatik.

Már most, a mi a jelenlegi javaslatot illeti, ennek az egész története mutatja, hogy itt ilyen státuszrendezésnek egyáltalában nem volt helye. Hiszen a jelenlegi javaslat eredetileg abból indult ki, hogy egy bizonyos összeget, a mely a mult évi költségvetésbe fel volt véve, addig is, míg a fizetésrendezésről szóló törvény megalkottatik, az állami alkalmazottaknak pótlékként biztosítson. Később lett azután ebből a fizetésrendezés természetével bíró pótlék, a mely egyzersmind a jövőben is ki fog adatni. Ez tehát

egy merőben ideiglenes intézkedés. Ennek a keretében semmiféle státuszrendezés nem fér. Arról majd a végleges javaslatnál lesz alkalom gondoskodni, hogy a jogos és keresztülvihető igények kielégíthessenek.

Különben meg kell jegyezni, hogy bizonyos tekintetben ez a javaslat arra a korrekturnak, amelyre a régebbi javaslat rászolgált, nem is szorul. Mert különösen a mi a Budapesten alkalmazott bírákat és ügyészeket illeti, ezekre nézve az eddigi működési pótlék fentartatik. Ezekről tehát nem oly sürgős ezuttal különlegesen gondoskodni.

Nem tekinthetem semmiesetre sem azokat a hiányokat, amelyeket Nessi Pál képviselő ur felhozott, olyanoknak, amelyek korrekturnak szorulnának.

Különösen fölhozta azt, hogy ezen javaslat szerint előfordulhat, hogy a VII. fizetési osztályban levők nem nyernek esetleg semmit, mert ők ha már az első fizetési fokozatban vannak, most is 2400 forint fizetést élveznek és ennyi lesz fizetésük a jövőben is. Kétségtelen, hogy a VII. fizetési osztálynál ez előfordulhat. Miért? Mert a VII. fizetési osztálynál nagyon különleges viszonyok voltak.

A VII. fizetési osztályba 1893-ban jutottak a bírák; fokozatosan minden évben egy tizedrésze az átlagnak jutott bele. Természetesen az öregebb bírák jöttek, a kik lassankint azaz elég hamar elhaltak, vagy nyugdíjba vonultak, és így, de meg azért is, hogy a fizetési előléptetés is mindig fokozatosan történt és mindig egy harmadrész az elsőbe, egy harmadrész a második és egy harmadrész a harmadik fokozatba jutott, ebben a VII. fizetési osztályban az előléptésnél igen sokan rövid idő alatt jutottak az első fokozatba. Jövőre ez már nem történhetik. Itt tehát különleges állapotok voltak. Most ezt a kivételes előnyt továbbra is kiterjeszteni természetesen nem lehet. De ezek a tisztviselők sem veszítenek; mert nekik megvan az az előnyük, hogy a mint az ötévi szolgálatot betöltik, akkor az eddigi fizetésüknél eléggé számbavehető összeggel: 600 koronával magasabb összeget fognak élvezni.

Már a VIII. fizetési osztályban alig lesznek olyanok, a kik öt évet szolgáltak mint bírák és már az első fokozatba kerültek; itt alig fog ez előfordulni.

Ellenben viszont a kir. ítélőtáblai bírák, törvényszéki elnökök és curiai bírák, a kiknél a fokozatos előléptetés jóval lassabb volt, mint a milyen a jövőre lesz, ismét tetemes előnyben részesülnek éppen az új rendszer folytán; de az ily rendszerváltozások bizonyos átmeneti inkonvenienzia nélkül, — bár annak sem lehet mondani — de átmeneti sajátosság nélkül nem képzelhetők, ezek, ha jól megnézzük, nem képeznek nagyobb bajt.

Felvetett és a t. képviselő ur felszólalásából is áttetszett az a gondolat, hogy igazság-

talan dolog az, hogy, a ki eddig az első fizetési fokozatban volt, lejjön a másodikba, vagy harmadikba. Bocsánatot kérek, először is ebben a javaslatban tulajdonképpen formailag nincs fizetési fokozat, illetőleg fizetési fokozatnak nevezett státusz. De ettől el is tekintek. Mindenestre a szóban forgó lejjebbítésből nem származik igazságtalanság. Mert két különböző rendszer van: az egyik a fokozatos előléptetés rendszere, a másik a kor szerinti előléptetés rendszere. Ha valaki az előbbiben az első fokozatban volt, nem igazságtalanság, hogy, a mikor áttétetik a kor szerinti fokozatba, bejjön abba a fokozatba, a mely őt a kor szerint megilleti!

Nessi Pál: De nem kap semmit!

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Előfordul, hogy nem kap emmist, igaz, de a fizetés rendezése nem abban áll, hogy okvetlenül mindenki kapjon. Ha oly fizetése van, a melyre a jövő fizetésrendezés szerint igényt tarthat, mi alapon kapjon? Hiszen nem borravalókat osztogatunk, hanem általános fizetésrendezést csinálunk. És nem is áll egészen, hogy nem kapna semmit, mert megkapja az igényt a jövőre való előléptetésre. *(Igaz! a baloldalon.)*

Krasznay Ferencz: Ebből a negativumból nem lehet megélni! *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Plósz Sándor igazságügyminiszter: Ezek, kérem, elég magas fizetést kapnak, hiszen azt kapják, a mi a jövőre rendezés szerint állásuknak megfelel és a mi a mi viszonyaink között kaphatnak. A harmadik fokozatban 4800 korona a fizetés; arra, a kinek ez megvan, nem lehet azt mondani, hogy nem tud megélni. Épügy tud megélni, mint az, a ki a jövőben lép ebbe a státuszba.

Ezeket voltam bátor elmondani. Egyébiránt magam részéről is kérem a javaslatot általánosságban elfogadni. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Elnök: T. ház! A tanácskozás be lévén fejezve, következik a határozathozatal. A háznak két irányban kell döntenie. Egyik az, hogy elfogadja-e a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául, a másik pedig, hogy elfogadja-e a határozati javaslatot, a melyet Simonyi Semadam Sándor beadott? Ebben a sorrendben fogom feltenni a kérdéseket.

Kérdem először is, elfogadja-e a ház a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául? *(Igen!)* Ellenvetés, vagy észrevétel nem lévén, kimondom, hogy a ház a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadta. *(Helyeslés.)*

Most felteszem a második kérdést. Elfogadja-e a ház azt a határozati javaslatot, a melyet Simonyi Semadam Sándor adott be? *(Felkiáltások: Halljuk a határozati javaslatot!)* A jegyző ur fel fogja olvasni.

Rátkay László jegyző *(olvassa a határozati javaslatot).*

Elnök: Kérem azokat a képviselő urakat, a kik a felolvasott határozati javaslatot elfogadni kívánják, sziveskedjenek felállani. (*Meg-történik.*) Kisebbség. (*Zaj és mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.*) A ház nem fogadja el a határozati javaslatot.

Áttérünk a részletes tárgyalásra, még pedig először a czimre.

Hertelendy László jegyző (olvassa a törvényjavaslat czimét).

Elnök: Észrevétel nem lévén, kimondom, hogy a ház a czimet elfogadta.

Hertelendy László jegyző (olvassa az 1. §-t).

Rátkay László jegyző: Krasznay Ferencz!

Krasznay Ferencz: T. ház! Mindenesetre kissé nehéz feladat oly jellegű törvényjavaslat-hoz, mint a betérjesztett, hozzászólni, a nélkül, hogy azokat a nagy kérdéseket és intézményeket, melyekkel e javaslat egybefonva van, legalább per tangemem ne érintsük. Mindazonáltal a részletes tárgyalásokban bennlévén, én ettől tartózkodni fogok, de a ház szives engedelmével mégis röviden v.sszhangot akarok adni annak a felszólalásnak, a melyet az előbb az igazságügyminiszter ur ajkairól hallottunk.

Ő meglepéssel hivatkozott arra, hogy az igazságügy szolgálói, a magyar bírák meg lehetnek elégedve ezzel a rendezéssel. Én annak idején, ha majd maga az alapvető törvény a ház elé kerül, bátor leszek rámutatni arra, hogy a magyar jogrendben, merem mondani, a magyar alkotmány berendezésében történt sérelem akkor, mikor a bírákat a fizetésrendezésről szóló törvényben közönséges hivatalnokokká degradálták. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) Lesz szerencsém kimutatni, hogy a magyar alkotmány egész történelme a bíróságokat és azt a felségjogot, a mely a bírói hatalomban nyilvánul, egy oly hatalmi tényezőnek jelöli meg, a mely független kell, hogy legyen minden exigenciáiban és így a honararium, a fizetség kérdésében is. Csak jelezni akarom, hogy milyen dekadencia foglaltatik a mi közjogi felfogásunkban akkor, mikor a bíróságot, a melyet minden modern demokratikus állam teljesen szeparál az adminisztrációtól, a melynek függetlensége ma már a politikai tusák viharában az egyedüli biztos alap, konfundálják a közigazgatási közegekkel és itt, a hol vitális érdekeikről van szó, egy kategóriába sorolják őket.

Nem akarok nagy elvi kérdésekre kiterjeszkedni, de mert az igazságügyminiszter ur szükségesnek tartotta a felszólalást, én is szükségesnek tartottam jelezni azt az alapvető különbséget, a mely engemet is elválaszt és gondolom, pártomat is elválasztja tőle e kérdésben.

Meg kell tehát elégednünk azzal, a mit az indokolás mond, hogy t. i. itt egy átmeneti törvényről van szó és a nagy kérdések vitáinak csillapító szeréül be kell vennünk azt a mondatot, a mely az indokolásban foglaltatik, hogy t. i. ezek a rendelkezések, a melyek a kiadandó

rendeletben fognak foglaltatni, a törvényhozás végleges elhatározásának sem az illetményjavításban részesülő kategóriákra nézve, sem a választandó rendszer alapelvei, sem pedig a végleges illetményjavítás pénzügyi tekintetében elébe vágni nem fognak.

(*Az elnöki széket báró Feilitzsch Arthur foglalja el.*)

Ezzel meg kell elégednünk és így nem szólhatunk egyébről, mint arról és kritika tárgyát nem képezheti egyéb, mint az, hogy azok a bevallott intencziók, a melyek egyfelől az indokolás további részében foglaltatnak, másfelől ma a pénzügyminiszter ur ajkáról elhangzottak, mennyiben valósíttatnak meg és mennyi azokban az őszinteség.

Kidomborodik az az elv, hogy mindenekelőtt a kisebb javadalmazásu hivatalnokokról történjék gondoskodás. Ezt az alapgondolatot — mondom — a t. pénzügyminiszter ur iménti felszólalásában szintén hangsúlyozta és ugyszólván ezen javaslatnak uralgó elvéül állította oda. Legyen szabad nekem rámutatnom arra, hogy maga az indokolás is és egyáltalában az összes rendelkezések, a melyek ezekre a kisebb ekziszcenziákra vonatkoznak, nagyon gyenge igazolásul szolgálnak ennek az alapgondolatnak. Mindjárt abban a frázisban, abban a mondatban, a mely erre az enuncziációra következik, hogy t. i. a sulypont a kisebb javadalmazásu tisztviselőkre essék, van egy generális rendelkezés, a mely egyenesen megczáfolja, nemcsak a kisebb javadalmazásuakra, hanem egyebekre is, mert akkor, mikor a legmagasabb fokozatokat, szemben a Széll-féle javaslattal, elejti, semmiféle distinkciót nem csinál a kisebb javadalmazásu és a nagyobb javadalmazásu tisztviselők között.

Ha tehát állana az, a mi mondatik nyomtatva és szóval, hogy előtérbe van állítva mindenütt a kisebb ekziszcenziának kérdése, akkor, midőn a fizetési fokozatok, szemben egy már létező, a pénzügyi bizottság által elfogadott javaslattal, megkorrigáltatnak, akkor ebben a korrigálásban mindenesetre keresztül kellene vinni azt az elvet, hogy a kisebb fizetési hivatalnokoknál, tehát mondjuk a XI-től a IX. vagy a VIII-ig terjedő fizetési osztályokban a legmagasabb fokozat meghagyatik. (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*) Én csak ebben az esetben látom következetesen keresztülvive azt az elvet, a melynek őszinteségét nem kétlem a miniszter urnál; pénzügyi akadályok lehetnek, de ha vannak indokok arra, hogy most egyáltalában fizetésfelemelést csináljunk, úgy az csakugyan a kisebb hivatalnokok érdeke lehet; megengedi tehát a t. pénzügyminiszter ur és a t. ház, hogy határozati javaslatot terjeszsek elő, a mely ez az intencziót az említett keretben való-sítja meg.

A határozati javaslat így hangzik (olvassa):
»A 473. számú törvényjavaslat első §-ának első

fő bekezdése után a következő rendelkezés veendő fel: Az így kibocsátandó rendeletben a pénzügyi bizottság által letárgyalt javaslatban felállított IX., X. és XI. számú osztályok legmagasabb fokozatai fentartandók és az ezek számára tervezett illetmények alkalmazásba veendőek.*

Ajánlom a határozati javaslatot elfogadásra. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Hertelendy László jegyző: Gr. Batthyány Tivadar!

Gr. Batthyány Tivadar: T. ház! Pár szóval kénytelen vagyok visszatérni arra, a mit a törvényjavaslat általános vitája alkalmával mondtam, mert habár nem lehettem a miniszter ur beszédének legelején a teremben, úgy vagyok értesülve, hogy a miniszter ur talán az én felszólalásomat félre méltóztatott érteni. Én egyszerűen arra az álláspontra helyezkedem, a melyre, azt hiszem, ezen törvényjavaslat tárgyalásánál mindnyájunknak helyezkedni kell, hogy t. i. visszagondolom magamat oda, hogy ezen törvényjavaslatot nem 1904. januárban tárgyaljuk, hanem igenis tárgyaljuk 1902. év végén. Tárgyaljuk azzal a szándékkal, hogy ezen törvényjavaslat 1903. január 1-én lépjen életbe. Ha erre az álláspontra helyezkedem, akkor azon tisztviselők, a kik az 1903. év folyamán nyugdíjaztattak, január 1-étől nyugdíjaztatásukig meg kell, hogy kapják a pótlékot és megkapják a nyugdíjat ezen beszámítás alapján. Én tehát méltányosnak, jogosnak és igazságosnak azt tartanám, hogy az azon időbeni differenciától, a melyben vagyunk az által, hogy 1902. helyett 1904-ben tárgyaljuk ezen javaslatot, a törvény tekintsen el és mondja ki, hogy olybá veszi a a helyzetet ezekre nézve, mint hogyha a törvény 1903. január 1-je előtt alkottatott volna meg és 1903. január 1-én lépett volna életbe; a mint hogy tényleg így is jut ez kifejezésre a törvényjavaslat összes dispozicióiban és csak azt az egy kivételt teszi a javaslat, hogy az időközben, ezen évben nyugdíjazottakra, ezen kedvezményeket ki nem terjeszti.

Én tehát nem akartam és nem is akarom azt, hogy beszámíthatatlan évekre kelljen visszacsinálnunk a törvényt és ezen kedvezményt; egyszerűen csak a dolog logikájából folyólag helyezkedem arra az álláspontra, a melyre a törvény helyezkedik, hogy t. i. 1903. január 1-étől lép érvénybe, hogy én minden vonatkozásában érvénybe akarom léptetni visszahatólag 1903. január 1-ig, a törvényjavaslat I. §-ának utolsó bekezdése pedig az időközben nyugdíjazottakra nézve különbséget tesz.

Nagyon kérném tehát a t. miniszter urat, legyen szives ezt konszideráció tárgyává tenni, mert szerintem itt igazságtalanság történik ezen időközben nyugdíjazottakkal csak a miatt, mert a parlament ezen törvényjavaslat fölött nem dönthetett kellő időben. Ennyit akartam megjegyezni.

Rátkay László jegyző: Nessi Pál!

Nessi Pál: T. képviselőház! Csak épen néhány perczre akarom a ház türelmét igénybe venni, de szemben azzal, a mit a t. igazságügyminiszter ur az imént elmondott, ki kell jelentenem, hogy az ő szavai engem semmiképp sem nyugtattak meg. Sőt az ő szavai engem arra indítanak, hogy látván, hogy azon az alapon, a melyen most tárgyalunk, az ezen fontos reszortot, az igazságügyet szolgáló tisztviselők helyzetén nem tudunk javítani, arra indítanak, hogy indítványt tegyek a végleges javaslatnál, hogy az igazságügyi tisztviselők egész csoportja szakítottassék ki ezen fizetésrendezésből, és rájuk nézve egészen külön, az ő hivatásuk fontosságához képest új fizetési osztályok állapíttassanak meg. Szándékomban volt erre nézve egy javaslatot előterjeszteni, a melytől azonban ez alkalommal eltekintek, mert nem akarom a háznak türelmét igénybe venni, de nem akarom ezt a javaslatot most szavazás alá sem bocsátani, nem azon fontos szempontból sem, hogy az esetleg leszavazásnak legyen kitéve. Mert én azt hiszem, t. ház, hogy jobban meg gondolva a dolgot és a kérdést megérelve, a t. igazságügyminiszter ur is rá fog jönni arra, hogy ez a mai állapot teljesen tarthatatlan és hogy ezen bármiképpen, de változtatni kell, ha ezen keretben nem lehet, akkor más uton és más módon. Javaslatom a következőképen szólt volna *(olvassa)*: »Utastítja a ház a kormányt, hogy az állami tisztviselők és szolgák illetményeinek szabályozásáról szóló végleges javaslatban a bírák és ügyészek és általában az igazságügyet szolgáló tisztviselők az általános rendezésből kiszakítva, hivatásuk fontosságához képest önálló új fizetési osztályokba osztassanak be, úgy, hogy helyzetükön ezáltal tetemesen javítva legyen.«

Mert az már mégis csak képtelenség, hogy egy aljárásbíró, a ki — kikötött bíróság esetén — a legfontosabb ügyekben önállóan jár el, éppolyan nyomoruságos fizetésben részesül, mint a fogalmazó, a ki felett ott van a titkár, osztálytanácsos, tanácsos, államtitkár, sőt maga a miniszter, a ki az ő hibáját korrigálhatja! Nem lehet azt mondani, hogy az aljárásbíró felett ott van a felettes hatósága, a másodfoku bíróság, a mely korrigálhatja az ő eljárását, mert ez a másodfoku bíróság a polgároknak újabb megterhelését képezi. Nekünk tehát arra kell törekednünk, hogy ez az aljárásbíró, a ki sok esetben meg sem felelhet a határozatot hoz, olyan helyzetbe hozassék, hogy a függetlenség minden garanciájával birjon. Ezt természetesen fokozatosan keresztül kellene vinni a többi fokon is. *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezzel akartam jelezni álláspontomat, a melyet különben a végleges javaslatnál fogok a háznak kifejteni.

Elnök: Szólásra senki sincs feljegyezve. Kérem a házat, kíván-e valaki szólani? *(Nem!)* Ha szólni senki sem kíván, a vitát

bezárom. A pénzügyminiszter ur kíván nyilatkozni.

Lukács László pénzügyminiszter: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Kötelességem a benyújtott határozati javaslattal szemben álláspontomat jelezni. Mielőtt azonban ezt tennem, legyen szabad gróf Batthyány Tivadar t. képviselő urnak iménti felszólalására pár szóval reflektálnom.

Azt hiszem, nem értettem félre t. képviselőtársamat előbbi nyilatkozatom során sem. Ugy értettem akkor is felszólalását, a mint azt másodizben méltóztatott kifejtteni, hogy t. i. az ő kívánsága az, hogy helyezkedjünk vissza képzeletileg 1903. január 1-ére, mintha a törvény ebben az időpontban életbelépett volna és ennek konzekvenciáit vonjuk le az egész vonalon. Én ezt így értettem. De kénytelen vagyok most is abban a véleményben lenni, hogy elvi nehézséget látok abban, hogy egy fizetésrendezésre vonatkozó törvény, a mely az állami tisztviselők materiális helyzetét rendezi, kiterjesztessék olyanokra is, a kik nincsenek állami szolgálatban akkor, a mikor ez a törvény életbe lép. Mert igaz van t. képviselőtársamnak, hogy a tisztviselők iránti méltányosság által vezéreltetve azt mondjuk, hogy felhatalmaztatik a kormány, hogy a múlt évi költségvetésben felvett összeget ő oszssa ki a tisztviselők között egy bizonyos séma szerint. De ez tisztán méltányossági szempont. Szigoruan véve a dolgot, azt kellett volna mondani, hogy azt, a mi a törvény életbelépte után áll rendelkezésre a költségvetésben, tessék pótlék gyanánt adni a tisztviselőknek. Azonban a kormány is, a törvényhozás is méltányosan akart eljárni a tisztviselőkkel szemben és azt mondja: miután a költségvetésben az 1903-ik évre egy bizonyos összeg rendelkezésre fel volt véve, ezt nem akarjuk elvonnai a tisztviselőktől, ennél fogva felosztjuk közöttük. De arra az álláspontra helyezkedni, hogy 1903. január elsején tekintsük életbelépettnak azt a törvényjavaslatot, a mely 1903. február 14-én terjesztetett csak be és a mely mind e mai napig nem lett törvény, ez, azt hiszem, mégis csak igen messze menne és olyan elvi precedenst alkotna, a melynek később esetleg igen keserű következményei lennének. *(Igaz! Ugy van! a jobboldalon.)*

A mi azt a határozati javaslatot illeti, hogy az alsó három fizetési osztályban ne csak a két alsó fokozat, de a legmagasabb fokozat is töltsék be, azt hiszem, hogy ennek a határozati javaslatnak tendenciája szem elől téveszti azt, hogy most ideiglenes fizetésrendezési törvényjavaslattal állunk szemben, a mely nem tekinthető definitív állapot teremtésére hivatott javaslatnak. Először is, ha mi ma — egész őszintén kívánok beszélni — azt mondjuk, hogy mindazt, a mit ez a definitív célzatu törvényjavaslat felvett az alsófoku tisztviselők fizetésének javítására, azt ma nekik az ideiglenes rendezés alkalmával már mind rendelkezésre

bocsájtjuk, akkor megadnók mindazt, a mi egyáltalában módunkban áll és akkor a végleges rendezésnél abszolute nem lennénk abban a helyzetben, hogy az akkor kétségtelenül felmerülő új igényekkel szemben bármiféle előzékenységet tanusítsunk. Méltóztatassék elhinni, ha csak az állampénztárt igen nagy zavarba nem akarjuk hozni, ha arra az álláspontra akarunk helyezkedni, hogy nemcsak az állami tisztviselőknek, de a vármegyeieknek, a tanítóknak stb. helyzetét is javítani kell, akkor azon minimumokon túl, a melyek az állami tisztviselőkre nézve kontemplálva vannak, semmi szín alatt nem mehetünk, mert különben lehetetlenség az emberek azon nagy tömegénél, a mely e három klassziszban foglaltatik, úgy csinálni meg a rendezést, hogy abból az államháztartásra nézve zavarok ne keletkezzenek.

Ennél fogva mi azt hisszük, hogy a minimumra nézve bizonyos mértékig ragaszkodnunk kell majd a definitív törvény megalkotásánál ahhoz a határhoz, a melyet kontempláltunk; remélhetőleg ezt a határt meg is tarthatjuk, de hogy ma már ezt kiadjuk a kezünkől, azt hiszem, ez igen nagy taktikai, politikai és financiális hiba is volna, a melynek azután igen rossz következményei lennének.

A mi a bíróságra vonatkozólag mondottakat illeti, én erre nézve nem érzem magamat hivatottnak részletekbe bocsátkozni, csak annyit akarok megjegyezni, hogy nagy bírósági szervezeti kérdéseket most incidentaliter akarni megoldani, mindenesetre hibás eljárás volna, épen azért talán nem jogos az a szemrehányás, a melylyel az igazságügyminiszter urat illetik. *(Helyeslés jobbfelől.)*

(Az elnöki széket Perczel Dezső elnök foglalja el.)

Elnök: A tanácskozás be lévén fejezve, következik a határozathozatal. A kérdés az, hogy a ház elfogadja-e az 1. §-t? Azután fel fogom tenni azt a kérdést, hogy elfogadja-e a ház azon határozati javaslatot, a melyet Krasznay Ferencz képviselő ur beterjesztett. *(Helyeslés.)*

Felteszem tehát az első kérdést: elfogadja-e a ház a törvényjavaslat 1. §-át? *(Igen!)* A ház az 1. §-t elfogadja.

Most felteszem a második kérdést: elfogadja-e a ház Krasznay Ferencz képviselő ur határozati javaslatát? *(Igen! Nem!)*

A kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Kisebbség. A ház a határozati javaslatot nem fogadja el.

Hertelendy László jegyző *(olvassa a törvényjavaslat 2—4. §-ait, a melyek megjegyzés nélkül elfogadhatnak).*

Elnök: Ekképen a törvényjavaslat részleteiben is le lévén tárgyalva, *(Eljenzés.)* javaslom, hogy annak harmadszori olvasását a legközelebbi, vagyis a holnapi ülés napirendjére tűzze ki a képviselőház. *(Helyeslés.)*

Mielőtt áttérnénk az interpellációk előterjesztésére, a következő ülésre vonatkozólag kívánok a háznak javaslatot tenni. *(Halljuk! Halljuk!)*

A legközelebbi ülés idejét és napirendjét illetőleg javaslom, hogy a t. ház legközelebbi ülését holnap vagyis csütörtökön d. e. 10 órákor tartsa és annak napirendjére tüzze ki a ma részleteiben is letárgyalt két törvényjavaslatnak harmadszori olvasását, azután pedig az ujonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslatot a kapcsolatos jelentésekkel együtt.

Hozzájárul a t. ház? *(Igen!)*

A ház ehhez hozzájárulván, ezt a ház határozataként mondom ki és most áttérünk az interpellációkra.

Rátkay László jegyző: Szatmári Mór!

Lovászy Márton: Bocsánatot kérek, t. képviselőház, engem illet az elsőség!

Elnök: Lovászy képviselő ur a tegnapi napon sürgősnek jelentette ki interpellációját, de mert az akkor nem került sorra, a házszabályoknak idevonatkozó intézkedése ma már meghaladott. Ma azonban nem volt sürgősnek bejelente a képviselő ur interpellációja és így a képviselő ur a sorrendben utóbb van.

A házszabályok szellemének ez az eljárás felel meg. *(Általános helyeslés.)*

Szatmári Mór: T. képviselőház! Nehogy illetéktelen területre való beavatkozás szemrehányásával illeszen akárki is, előre bocsátom, hogy annak az interpellációnak megtételére, a melyet előterjesztendő vagyok, Eperjes város polgársága részéről kérttem fel. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az eset, a melyre vonatkozólag a t. miniszterelnök urhoz, mint belügyminiszterhez, kérdéseket akarok intézni, rövidre fogva a következő: *(Halljuk! Halljuk!)*

A múlt esztendőben történt először, hogy a kassai hadtestparancsnokság, s az eperjesi állomási parancsnokság oly megkereséseket intézett Eperjes város előljáróságához, a melyeken Eperjes-Presov czimzést használt. Eperjes város tanácsa akkor ezeket a megkereséseket megkapta, azonban azokat, mint törvénybe ütközőben czimzetteket, visszautasította, *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* és azok tárgyában tovább nem intézkedett. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)* A városi tanács elhatározását közölte a város közgyűlésével és a város közgyűlése egyhangulag helybenhagyta a tanács ezen határozatát. Az alispán akkor megkereste a polgármestert, hogy miért nem ad helyt azoknak a megkereséseknek és a polgármester hivatkozott az 1898:IV. törvénycikkre, a melynek határozott intézkedésébe ütközik bele az Eperjes-Presov czimzés. Az alispán ekkor közölte a polgármesterrel, hogy ő jelentést tesz a belügyminiszteriumhoz az egész ügynek a felterjesztésével. Így került a dolog a belügyminiszteriumhoz.

»Et nunc venio ad fortissimum.« *(Halljuk! Halljuk!)* A belügyminiszterium 1903. novem-

ber hó 29-én a következő átiratot intézte Sáros vármegye alispánjához *(olvassa):* »Idézett jelentésére értesitem alispán urat, miszerint a katonai hatóságok azon eljárása, hogy az Eperjes város czimére küldött hivatalos megkereséseiken az Eperjes (Presov) czimezést alkalmazzák, kifogás alá nem esik.« *(Felkiáltások balfelől: Gyönyörű!)*

Pozsgay Miklós: Ezt Tisza mondta ki!

Szatmári Mór *(olvassa):* »Miután a császári és kir. közös hadügyminiszterrel folytatott tárgyalások eredményeként annak idején katonai szempontból azon megállapodás létesült, hogy egy megfelelő átmeneti időszak tartama alatt a hivatalosan megállapított helységnevek után a katonai hatóságok az eddig használatban volt elnevezéseket zárjel között alkalmazhassák, ennél fogva idézett jelentése mellékletének visszaküldése mellett felhivom alispán urat, miszerint haladéktalanul intézkedjék az iránt, hogy a katonai hatóságoknak a fenti megállapodásnak megfelelőleg czimzett megkeresését Eperjes város polgármestere jövőben vissza ne utasítsa.«

Ennek, t. képviselőház, az lett a következménye, hogy Eperjes város képviselőtestülete tárgyalás alá vette a belügyminiszteriumnak rendeletét, és azt mint törvénytelen, mint törvénybe ütközőt fogadta, *(Felkiáltások balfelől: Helyesen tette!)* s egyhangulag azt határozta, hogy azt végre nem hajtja és visszautasítja. *(Helyeslés és éljenzés a baloldalon.)* Együttal kimondta, hogy feliratot intéz e tekintetben a belügyminiszterhez, s a felirat elintézéséig a megkeresésnek meg nem felel és egyttal átiratot intézett Kassa városához, a melynél hasonlóképpen járt el a katonai hatóság.

Nyilvánvaló tehát, hogy Eperjes képviselőtestülete itt törvényes alapon áll, a törvény szellemében járt el, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a katonai hatóságnak az az eljárása pedig, hogy az »Eperjes (Presov)« czimzést használja, nem fedezhető sem a törvénytelen, de még a törvénybe ütköző belügyminiszteri rendelettel sem, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és nem fedezhető a belügyminiszteri rendeletben kifejezett azzal az állítólagos megállapodással sem, a mely a magyar kormány és a cs. és kir. közös hadügyminiszter között létrejött.

Pozsgay Miklós: Megkerülik a törvényt.

Szatmári Mór: Az 1898:IV. t.-cz. 1. §-a így hangzik *(olvassa):* »Minden községnek csak egy hivatalos neve lehet.« Az 5. §. imperative intézkedik és azt mondja *(olvassa):* »Állami, törvényhatósági és községi, valamint egyéb hivatalos iratokban kizárólag a község hivatalos neve használandó azon írásmód szerint, a mint az az országos községi törzskönyvben vezetetik.« Itt azután felsorolja a törvény az összes neveket. Ez az intézkedés szól világosan a hivatalos átiratokra is. Az egész törvényben hiába keresünk, t. ház, olyan intézkedést, a melyet kivételképen lehetne alkalmazni ebben a fenforgó esetben. A törvényben van ugyan ilyen intézke-

dés (olvassa): »A nyilvánossági joggal bíró iskolákban használt tankönyvekben és ezen iskoláknak a nyilvánosság elé kerülő nyomtatványai a hivatalos név mellett az ettől eltérő történeti vagy közhasználatu elnevezések magyarázólag való feltüntetése nem esik a szakasz rendelkezése alá.«

Világos azonban, hogy ez az intézkedés nem alkalmazható hivatalos átiratokra. (*Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) A törvénynek egy másik intézkedése ilyenképen szól (olvassa): »Törvényszéki czégbjegyzések szövegében, kormányhatósági jóváhagyást vagy láttamozást igénylő okmányokban és egyéb iratokban, valamint a közhitelességgel és hivatalos jelleggel bíró minden más viszonylatban is kötelező ugyan a községek hivatalos nevének használata, de e mellett az ettől eltérő elnevezés zárjelben feltüntethető«. T. ház! A belügyminiszteri rendeletben említett megállapodásnak oka és magyarázata talán erre vezethető vissza. Azonban itt figyelmeztetnem kell a t. házat arra, hogy a törvény ebbeli intézkedésének indoklása így hangzik (olvassa): »A törvény egyik célja az, hogy a hivatalos jellegűek gyanánt megállapítandó község- és helynevek ne csak a hivatalos életben, hanem minél rövidebb idő alatt a társadalmi érintkezésben is elterjedjenek. Mindamellett az átmeneti idő alatt a magánérdekeket is kellő tekintetben kell részesíteni. Ezért a szakasz meghatározza, hogy mely esetekben kell a hivatalos jelleggel felruházandó községneveket kizárólag használni, de másrészt meghatározza azt is, hogy mikor lehet a hivatalos név mellett az eddig használt egyéb elnevezéseket is alkalmazni.«

Ebből nyilvánvaló, hogy a törvénynek intenciója az volt, hogy a törzskönyvben használt magyar helységnevek mellett szükség esetén csak olyan elnevezések használhatók, amelyek eddig használatban voltak, s amelyek a törzskönyvben alkalmazott helységnév mellett magyarázólag alkalmazandók. (*Halljuk! a szélsőbaloldalon.*) Maga a belügyminiszteri rendeletben említett megállapodás is az eddig használatban volt elnevezéseket engedi meg. Ezzel szemben ki kell jelentenem, hogy a katonai hatóságok a »Presov« nevet eddig sohasem használták, . . .

Nessi Pál: Ez célzatos dolog!

Szatmári Mór: . . . sőt tovább megyek: a magyar korona országainak Helységnévtárában ez a szó »Presov« nem is fordul elő, pedig a Helységnévtár a legelképzhetlenebb neveket is felsorolja, ha azok valaha valahol egyáltalában csak említették is, de a Presov névről a Helységnévtár egyáltalában meg nem emlékezik. A belügyminiszteri rendelet a cs. és kir. közös hadügyminiszterrel állítólag történt megállapodás szerint hangsúlyozza a katonai szempontot, de még ha megengedném is azt, — a mi nem áll — hogy katonai szempontból ez a »Presov«

elnevezés valamit jelent: akkor sincs katonai szempontból semmi értelme annak, hogy a katonai hatóság Eperjes város képviselőtestületével szemben használja a Presov czimzést.

Pozsgay Miklós: A nagyhatalmi állás megerősítésül szolgál!

Szatmári Mór: Ennélfogva egészen világos, hogy az »Eperjes-Presov« elnevezés nem felel meg magának a cs. és kir. hadügyminiszterrel létrejött állítólagos megállapodásnak sem, a melyben ez a kifejezés fordul elő: »átmeneti időszak tartama alatt.« Mit jelent ez az átmeneti időszak? Hiszen 1898-ban hozta meg a törvényhozás ezt a törvényt; meghozta azzal az intencióval, hogy azt végre kell hajtani, mert ahhoz a magyarságnak nagy érdeke, egy nagy nemzeti gondolat fűződik. Már most, ha a katonai hatóság még most is mindig arra az átmeneti időszakra hivatkozik, kérdem: meddig tart ez az átmeneti időszak, és mi határozza meg ezen átmeneti időszaknak tartamát? Ugy látszik, hogy a katonai hatóság önhatalmulag időtlen-időig ki akarja húzni ennek az időszaknak a tartamát. És hogy neki erre bizonyos oka van, az abból is kitűnik, hogy a nagy katonai térképen a magyar helynevek németül szerepelnek és hogy ezek a »Presov«-féle kifejezések a helynevek mellett zárjelben vannak feltüntetve. Ujra ismétlem, hogy »Presov« egyáltalában nem szerepel a helynevek között, csupán a katonai térképen és így Eperjesnek Presovhoz semmi néven nevezendő köze nincsen.

De ha állana az, hogy a létrejött megállapodás értelmében a katonai hatóságok, a katonai térképen kitüntetett neveket használhatják, akkor ebből a legképtelenebb, a legőrültebb anomáliák fejlődhetnek ki, mert akkor a katonai hatóság a megállapodás értelmében joggal használhatná a Klausenburg, Fünfkirchen stb. elnevezéseket. Vagy, hogy pl. Sáros megyében maradjanak, előfordulnának Pillerpeken Oroszpeken helyett, Jekelsdorf Jekelfalu helyett, Prakendorf Prakfalu helyett, Lipjani Héthárs helyett, Pastipolje Pusztamező helyett stb. Azt hiszem, hogy most már a t. képviselőház is belátja, hogy ha ilyen dolgokat csinálhatna a katonai hatóság, ez képtelenség, anomália és a legnagyobb megsértése volna a magyarság állam szuverénitásának és a törvényhozás tekintélyének. (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*)

Én egész határozottan merem állítani, hogy az Eperjes-Presov-féle elnevezés nem egyéb Eperjes városával szemben, mint az a katonai vexatura, a melynek jelenségeivel lépten-nyomon találkozunk. (*Ugy van! balfelől.*) És hogy a magyar törvényhozás hozzájáruljon ahhoz, hogy az ilyen katonai vexaturák folyton tovább tartanak, ez a magyar törvényhozásról fel nem tehető, ha ebben a perben Eperjes város képviselőtestülete marad vesztes, akkor ez veresége a magyarságnak, (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) veresége a magyar törvényhozás tekintélyének.

Azt tartom, ez a kérdés nem kicsinylendő, mert ez az ügy bele tartozik azon jelenségeknek lajstromába, a melyek mindennap bizonyítják, hogy Magyarországon a katonai hatóságok és a katonai hatalom ur akar lenni a magyar nemzet és a magyar állam felett, *(Igaz! Ugy van! balföld.)* és méltóztassék elhinni, hogy ebben az országban a kedélyek nyugalma nem fog helyreállani mindaddig, míg a magyar nemzet organizmusából ki nem huzzák azt a tövist, melyet a nemzeti felfogás által idegennek tartott katonaság hatalmaskodása ütött beléje. *(Ugy van! a bal- és a szélsőbalföldal.)*

Mindezek alapján a következő interpellációt intézem a t. miniszterelnök urhoz, mint belügyminiszterhez *(olvassa)*:

Interpelláció a miniszterelnök urhoz, mint belügyminiszterhez.

Van-e a t. miniszterelnök urnak tudomása arról, hogy a katonai hatóságok Eperjes város címére küldött egy megkeresésén Eperjes (Presov) czimzést alkalmazta, s hogy Eperjes város tanácsa az ily czimzéssel hozzá intézett megkeresést visszautasította, mint a mely ellenkezik az 1898: IV. t.-cz. intézkedéseivel?

Van-e tudomása arról, hogy a belügyminiszterium 1903. nov. 29-iki kelettel Sáros megye alispánjához átiratot intézett, mely az Eperjes (Presov) czimzésnek a katonai hatóságok részéről való használását kifogás alá nem esőnek jelentvén ki, hivatkozik arra, hogy a cs. és kir. közös hadügyminiszterrel folytatott tárgyalások eredményeként annak idején katonai szempontból az a megállapodás létesült, hogy egy megfelelő átmeneti időszak tartama alatt a hivatalosan megállapított helységnevek után a katonai hatóságok az eddig használatban volt elnevezést zárjel közt alkalmazhatják?

Ha van erről tudomása: 1. milyen magyar kormányzati tényező jutott az említett megállapodásra a közös hadügyminiszterrel?

2. Hogyan egyeztetheti össze az ily megállapodást a tételes törvénynyel, melybe ily megállapodás nyilván beleütközik?

3. Hogyan egyeztethető össze az Eperjes (Presov) czimezés használata még az állítólagos megállapodás ama pontjával is, hogy a katonai hatóságok az eddig használatban volt elnevezéseket zárjel közt alkalmazhatják, mikor Presov czimezést a katonai hatóságok eddig sohasem használtak?

4. Mit ért a miniszter ur a belügyminiszteri átiratban használt e kifejezés alatt: »megfelelő átmeneti időszak alatt«?

Hajlandó-e a t. miniszter ur a világos törvénybe ütköző megállapodást érvényen kívül helyezni s ehhez képest a Sárosmegye alispánjához Eperjes város jogait és érdekeit sértő, egyttal törvényellenes 111.116/903. sz. átirat hatályon kívül való helyezése mellett Eperjes város előljáráóságát az alól a kötelezettség alól

feloldani, hogy a törvénytelenül czimzett megkeresést elfogadjá?

Hajlandó-e a miniszter ur intézkedni oly irányban, hogy az 1898: IV. t.-cz. egész teljességében az egész országban, minden téren mielőbb végrehajtsák?

Végül hajlandó-e intézkedni, hogy a katonai térképeknek Magyarországra vonatkozó részei mielőbb átalakíttassanak, s azokon a helynevek az 1898: IV. t.-cz. rendelkezéseihez képest a helységnevekről vezetett törzskönyvnek megfelelő módon használtassanak? *(Helyeslés balföld.)*

Elnök: A miniszterelnök ur kíván szólni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! Igyekezni fogok tőlem telhető rövidséggel válaszolni a most elhangzott interpellációra. És azt hiszem, ha talán nem is követem sorban azt a számos pontot, a melyeket a t. képviselőtársam interpellációjában felölelt, válaszom azért mégis lehetőleg teljes képét fogja adni a kérdésnek és választ fog tartalmazni a felvetett kérdésekre. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én az egész ügyről tudomással nem bírtam mindaddig, míg a lapok nem irtak róla, hogy Eperjes városa egy belügyminiszteri rendeletnek végrehajtását megtagadta. Akkor néztem utána a kérdésnek és konstatáltam a tényállást a következőkben. *(Halljuk! Halljuk!)*

A mint méltóztatnak tudni, az 1898: IV-ik t.-cz. végrehajtása tárgyában egy bizottság küldetett ki, a mely vármegyéről-vármegyére állapítja meg a helységneveket és publikálja azokat. Ez a bizottság érdemleges munkáját 1901-ben kezdette el és 1903-ban adta ki az összes rendezett tanácsu városok hiteles helységneveire vonatkozó határozatát. Kevés várattva azután panaszok merültek fel, hogy a katonai hatóságok a régi német elnevezéseket használták egy vagy két esetben és ekkor a kérdés a belügyminiszterium vezetésével megbízott akkori miniszterelnök ur, a honvédelmi miniszter és a közös hadügyminiszter között tanácskozások tárgyát képezte, mely tanácskozások eredményeként azután a közös hadügyminiszter kívánságára a honvédelmi miniszter azzal a javaslattal fordult a belügyminiszterhez, hogy megfelelő átmeneti időszak tartama alatt a hivatalosan megállapított helységnevek után zárjelben eddig használatban volt elnevezéseket is használhatják a katonai hatóságok, különösen tekintettel a mozgósítás alkalmával felmerülhető zavarokra, mely álláspontot azután a belügyminiszter tudomásul is vette.

Nessi Pál: Elég rosszul tette.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ennek folytán, a mikor a mult év őszén Eperjes városra vonatkozólag hasonló eset merült fel, a belügyminiszterium illetékes hivatalnokai folyó ügynek tekintvén a dolgot, a mely már elvi megállapodáson alapszik, elintézték oly értelemben, mint a hogy a t. képviselő ur felolvasta, a nélkül, hogy nekem az ügy referáltatott volna. Igy

ment el tudtomon kívül a városhoz, a hol, a mint az újságokból és a főispán távirati értesítéséből tudom, tényleg a város a rendelet végrehajtását megtagadta, *(Helyeslés a baloldalon és a szélsőbaloldalon.)* a mint a főispánnak szintén távirati értesítéséből tudom, mert írásbeli jelentés még nem érkezett, az ő intézkedése folytán a rendelet azóta végrehajtott.

Ez a tényállás. A mint én e tényállásról idáig is értesültem, mert hisz hivatalos eljárás tárgyává csak akkor fogom tenni az ügyet, a mikor részletes jelentés alapján előttem lesz az ügy utolsó stádiumában — a mint, mondom, — ennyit tudtam a tényállásból, felhasználtam a kínálkozó alkalmat arra, hogy a közös hadügyminiszter uralmal ezt a dolgot bizalmas, rövid uton való megbeszélés tárgyává tegyem. S ekkor azonnal két dolgot konstatáltunk, a melyre nézve a közös hadügyminiszter ur között és közöttem teljes egyértelműség uralkodott: az egyik az, hogy megállapítandó az a bizonyos átmeneti idő, a mely a korábbi megállapodásból hiányzott, a másik az, hogy zárjelben is csak olyan helynevek használhatók és megengedhetők, a melyekre nézve a magyar név a katonai térképen, a katonai iratokon egyáltalán nem szerepel, mert másképp az átmeneti időn át tényleg zavart okozhatna, ha csupán a magyar név használtatnék.

Azt hiszem, hogy ezen az uton megtaláljuk a kellő módot, hogy a törvény intenciójának eleget tehesünk, és aránylag rövid idő alatt a törvény betűszerint is végrehajtsák, de elkerüljük másrészt a gyakori zavarokat is, a melyek bizony nagyon súlyosak lehetnének, ha a katonai ügyek gyors elintézése szenvedne e miatt késedelmet. *(Igaz! a jobboldalon.)*

Ehhez még egy megjegyzést fűzök. Ismétlem: ma még nem vagyok abban a helyzetben, hogy az Eperjes város által hozott határozat és az ottani hatóság magatartása tekintetében kimerítő jelentés alapján hiteles tudomásom lenne. De két dolgot jegyzek meg. Az egyik az, hogy úgy látom, hogy a város tévedésben van a saját törvényes hatásköre iránt, és oly jogokat arrogál magának, a melyekkel csak törvényhatósági joggal felruházott város bír. Ennélfogva e tévedés fenforgásáról a várost fel kell majd világosítani. A másik az, hogy akár helyes volt, akár helytelen a korrektül odairt magyar név után valamit még zárjelben odairni, semmi körülmények közt nem lehet ez elegendő ok arra, hogy az ügydarab visszautasítsák, az ügymenet megakasztassák és ezzel esetleg másoknak is kár okoztassák. *(Igaz! a jobboldalon.)*

Ha ily szabálytalan dolog történik, az illető hatóság forduljon panaszával a felettes hatósághoz, forduljon, ha törvényhatósági joggal van felruházva, esetleg egyenesen a törvényhozáshoz, de ne tegyen olyat, a mi megakasztja az ügymenetet, hanem teljesítse azt a kötelességet, a melyet törvény értelmében teljesítenie kell. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Lukáts Gyula: A törvényt tartja meg.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ha jövőben ily kérdés merülne fel, ha tényleg fordulnak elő ezen a téren hibák, én a magam részéről kötelességemnek tartanám ezeknek orvoslását illetékes helyen kieszközölni, de másrésztől szigorúan járnék el minden oly közigazgatási hatóság ellen, a mely itt olcsó népszerűség-hajászatból *(Élénk helyeslés jobbfelől és a középén.)* az ügymenetet megakasztaná, esetleg a közönségnek kárt okozna, mindenesetre megtagadná egy hivatalos kötelesség teljesítését. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Ezeket kívántam megjegyezni; és miután kilátásba helyezhetem és konstatálhatom azt, hogy a közös hadügyminiszter uralmal teljes egyértelműben ezt a kérdést általánosságban a jövőre nézve úgy fogjuk rendezni, hogy, remélem, ez teljes megnyugvására szolgál a t. képviselő urnak is: kérem, sziveskedjék a t. ház válaszat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Szatmári Mór: T. képviselőház! Nagyon sajnálom, de engemet a t. miniszterelnök urnak válasza nem elégit ki. Egyáltalán nem nyugtathat meg a t. miniszterelnök urnak a válasza azért, mert a dolog lényege az, hogy a katonai hatóság itt egy oly czimzést használ, a melyet nem volna szabad használnia. Egy oly czimzést használ, a mely a t. miniszterelnök ur előadásában rejlő beismerés szerint is, nem felel meg a megállapodásnak, mert a megállapodás világosan eddig használatban volt elnevezésekről beszél. Presovot pedig a katonaság eddig nem használta és tisztán csak a polgársággal szemben való vekszatura szempontjából használja most is.

A miniszterelnök ur olcsó népszerűsködésnek nevezi az Eperjes városa részéről azt, hogy úgy jár el, a hogy eljár. Hát hogy járt el Eperjes város képviselőtestülete? A magyar törvény intézkedését tartva szem előtt, a magyar állam szuverénitásának álláspontjára helyezkedve. Engedelmet kérek, a magyar törvényhozás termében miniszterelnöki székben talán még sem járja az ilyen eljárást olcsó népszerűsködésnek nevezni. És ha úgy áll a dolog, a mint áll, hogy a katonai hatóság illetéktelenül és jogtalanul használta azt a czimzést, akkor ne méltóztassék büntetni Eperjes város képviselőtestületét, hanem az lenne az eljárás helyes formája, hogy világosítanak fel a katonaságot, *(Zaj és ellenmondás jobbfelől.)* hogy tessék neki ebben a konkrét esetben is a helyes és törvényes czimzést alkalmazni, s akkor Eperjes városa a megkeresést végre fogja hajtani. Ismétlem, hogy Eperjes városának megdorgálása, vagy bármiféle rendreutatisása a magyar törvényhozás tekintélyének a sérelmét jelentené ebben a dologban.

Nem tartom kielégítőnek a t. miniszterelnök ur válaszat abban a tekintetben sem, mert nem mondta meg, hogy az a bizonyos

átmeneti időszak meddig fog tartani. Az természetes, hogy annak valami határának kell lennie, de nem a katonai hatóságoktól kell függnie e határidő tartamának. A választ nem veszem tudomásul. *(Élén! helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: A kérdés az, tudomásul veszi-e a ház a miniszterelnök urnak, mint belügyminiszternek Szatmári Mór képviselő ur interpellá-

ciójára adott választát? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik tudomásul kívánják venni, sziveskedjenek felállni. *(Megtörténik.)* Többség. A ház a miniszterelnök ur választát tudomásul vette.

Miután a legközelebbi ülés napirendje meg van állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 óra 25 perczkor.)

375. ORSZÁGOS ÜLÉS

1904 január 14-én, csütörtökön,

Perczel Dezső elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnöki előterjesztések. — Sürgős interpelláció bejelentése. — Az ujonczjuttalék mennyiségének az 1903. év végéig való fenntartásáról, továbbá az állami alkalmazottaknak engedélyezendő pótlékokról szóló törvényjavaslatok harmadszori olvasása. — Az 1903. évben kiállítandó ujonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslat és az azzal kapcsolatos jelentések általános tárgyalása. — Gróf Tisza István képviselő indítványának bejelentése, a napirenden lévő törvényjavaslat tárgyalásának tartamára az ülések idejének d. u. 3 óráig való meghosszabbítása tárgyában. — Sándor János képviselői megbíró-levelének bemutatása.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Lukács László, Nyiri Sándor, Plósz Sándor, Berzeviczy Albert, Tallián Béla, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 25 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét gróf Esterházy Kálmán jegyző vezeti, a javaslatok mellett felszólalókat Szóts Pál jegyző, az azok ellen felszólalókat Rátkay László jegyző jegyzi.

Mindenekelőtt fel fog olvasatni a mult ülés jegyzőkönyve.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa az 1904. évi január hó 13-án tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem, van valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre? Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom gróf Andrássy Tivadar képviselő levelét, melylyel családi ügyei miatt e hó 25-től kezdődőleg kéthavi szabadságidő engedélyezését kéri.

Javaslom, hogy a t. ház adja meg a szabadságot. A ház megadja.

Bemutatom Jász-Nagy-Kun-Szolnok és Zólyom vármegyék közönségének feliratait, a gyógyszerárak adományozása körüli eljárás szabályozása,

Hont vármegye közönségének feliratát a külföldön lakó magyar földbirtokosok külön megadóztatása, — és

Zombor sz. kir. város közönségének felira-

tát II. Rákóczi Ferencz hamvainak hazaszállítása tárgyában. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Mindezek kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Bejelentem a t. háznak, hogy Lovászy Márton képviselő ur a házszabályok értelmében sürgős interpelláció előterjesztésére kért és nyert engedélyt. Az interpellációt a mai ülés vége előtt $\frac{3}{4}$ 2 óraker fogja előterjeszteni.

Áttérünk már most napirend szerint az 1889. évi VI. t.-cz., valamint az 1890. évi V. t.-cz. 3. §-a rendelkezésének, illetőleg a közös hadsereg és haditengerészet, valamint a honvédség számára megállapított ujonczjuttalék mennyiségének az 1903. év végéig való fenntartásáról szóló törvényjavaslat harmadszori olvasására.

Szóts Pál jegyző *(olvassa a törvényjavaslatot).*

Elnök: Kérdem a házat: elfogadja-e a törvényjavaslatot harmadszori elolvasás után, igen vagy nem?

Lovászy Márton: T. képviselőház! Én ugy látom, hogy a ház nem határozatképes. Kérem az igen t. elnök urat, méltóztassék megállapítani a határozatképességet. *(Nagy zaj jobbfelől.)*

Elnök: Miután a ház határozatképessége kérdés tárgyává tétetett... *(Zaj jobbfelől.)*

Gajáry Géza: Négyen vannak és határozatképtelenségről panaszkodnak!

Elnök: ... megbízom Rátkay László és Szóts Pál jegyző urakat, hogy a jelenlévő képviselő urakat számlálják meg. *(Zaj.)*

Nyegre László: Folytatjuk a komédiát!

B. Feilitzsch Arthur: Czirkuszba való mulatozás! A tudományból nem telik, hát a technika-hoz kell nyulni. *(Zaj.)*

Elnök: A jegyző urak által eszközölt megszámlálás eredményéhez képest a házat határozatképesnek jelentem ki. (*Eljenzés a jobboldalon.*) Felteszem tehát újból a kérdést: elfogadja-e a ház a törvényjavaslatot harmadszori olvasás után, igen vagy nem? (*Igen! Nem!*) Kérem azon képviselő urakat, a kik elfogadják, sziveskedjenek felállani. (*Megtörténik.*) A ház a törvényjavaslatot harmadszori olvasás után is elfogadván, az alkotmányserü tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz küldetik át. (*Élénk eljenzés a jobboldalon.*)

Következik az állami alkalmazottak engedélyezendő pótlékokról szóló törvényjavaslatnak harmadszori olvasása.

Szöts Pál jegyző (*olvassa a törvényjavaslatot.*)

Elnök: Kérem: elfogadja-e a ház a törvényjavaslatot harmadszori olvasás után, igen vagy nem? (*Igen.*) Kérem azokat, a kik a törvényjavaslatot elfogadják, sziveskedjenek felállani. (*Megtörténik.*) A ház a törvényjavaslatot harmadszori olvasás után is elfogadja és így az alkotmányserü tárgyalás és szives hozzájárulás végett a főrendiházhoz küldetik át.

Áttérünk most napirend szerint az 1903. évben kiállítandó ujonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslatnak (Irom. 405, 411) tárgyalására és az azzal kapcsolatos jelentésekre (Irom. 220—222, 270—272).

Az előadó ur kíván szólni.

Münnich Aurél előadó: T. ház! A szőnyegen lévő törvényjavaslattal az 1903. évre a közös hadsereg és haditengerészet, valamint a honvédség részére szükséges 44.076, illetve 12.500 ujoncz megajánlása kéretik. Miután ezen ujonczjutalékmennyiség megszavaztatott és az ezen megajánlásról szóló javaslat mindenben az 1889: VI. törvénycikk 14. §-a, illetve az 1900. évi december 31-dikén foganatosított népszámlálásnak eredménye alapján áll, van szerencsém a javaslatot elfogadásra ajánlani. (*Helyeslés jobbfelől.*) Megjegyzem, t. képviselőház, hogy a második szakaszban foglalt határidők módosulnak, a mennyiben a tényleges ujonczozás foganatosítása, a besorozott ujonczok végleges számbavétele, valamint az állománybavétel céljaira szükséges határidők módosulni fognak azért, mert a sorozást nem lehetett a meghatározott időben megtartani. A honvédelmi miniszter ur volt szives egy beszédében már kijelenteni, hogy a részletes tárgyalásnál ezeket a módosításokat be fogja adni. Kérem ennek folytán, méltóztatásuk a törvényjavaslatot általánosságban elfogadni, a részletekben majd azokkal a módosításokkal, a melyeket a honvédelmi miniszter ur elő fog terjeszteni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Van szerencsém továbbá jelenteni, hogy ezen törvényjavaslattal kapcsolatosan a honvédelmi miniszter ur az 1901—1902-ik évben tényleges szolgálatban állott közös hadseregbeli és honvéd egyévi önkéntesek tiszti vizsgáinak eredményéről szóló jelentését beterjesztette. Ezen jelentés

szerint az 1901—1902-ik évben teljesített tényleges szolgálat után tiszti vizsgát tett a közös hadseregnél 1693, a honvédségnél 464 önkéntes. Ezek közül a vizsgát sikerrel tette le a közös hadseregben 1332, a honvédeknel 385 önkéntes, vagyis százalékban kifejezve az összes önkénteseknek 78⁷/₁₀-a a közösöknél, 82⁹/₁₀-a a honvédségnél. A vizsgánál visszavetett 339, illetve a honvédségnél 73. A vizsgát le nem tette betegség miatt a közös hadseregben 12, a honvédségnél 5 önkéntes. Megadja ezenkívül a jelentés részletesen az összes feltett kérdésekre vonatkozólag a részletes felvilágosításokat.

Van szerencsém továbbá jelenteni a t. háznak, hogy a honvédelmi miniszter ur az 1901—1902. szolgálati év folyamán a közös hadsereg magyarországi ezredeiben és a magyar királyi honvédségben előfordult öngyilkossági esetekről jelentését beterjesztette. E szerint a mondott évben 151 öngyilkosság és 53 öngyilkossági kísérlet volt a közös hadsereg magyarországi ezredeiben és 37 öngyilkosság és 10 öngyilkossági kísérlet követett el a magyar királyi honvédségnél. Tavaly 141 öngyilkosság és 53 öngyilkossági kísérlet fordult elő a közös hadseregben, a honvédségnél pedig 34 öngyilkosság és 31 öngyilkossági kísérlet. Az 1903. év január 20-án tartott 34-ik ülésében utasította a t. ház a honvédelmi minisztert, hogy ezen jelentéssel kapcsolatosan terjesztszen be egy kimutatást, a melyvel mutassa ki az öngyilkosságok szám-arányát ezredenkint, az öngyilkosságok okaival együtt. A honvédelmi miniszter ur ezen határozatnak is eleget tett és a kívánt kimutatást előterjesztette. (*Helyeslés.*)

Végül van szerencsém a háznak bejelenteni, hogy a honvédelmi miniszter ur az 1901. november hó 1-től 1902. évi október 31-éig a császári és királyi közös hadseregtől a magyar királyi honvédség tényleges állományába történt tiszti áthelyezésekről szóló jelentését beterjesztette. Ebből kitűnik, hogy a gyalogsághoz összesen 17 egyén helyeztetett át; tavaly 47. A lovasságnál áthelyeztetett 4 tisztt, tavaly 5. Százalékokban kifejezve az egész honvéd tényleges tisztikar rendszeresített létszámának 0⁸⁶/₁₀-a, míg tavaly 2⁹/₁₀-a. Mivel ennek folytán a honvédelmi miniszter ur mindazon határozatoknak eleget tett, a melyek őt ezen jelentések beadására kötelezik, van szerencsém kérni, hogy az említett törvényjavaslatot elfogadni, a jelentéseket pedig tudomásul venni méltóztatásuk,

Rátkay László jegyző: Tóth János!

Tóth János: T. ház! A függetlenségi és 48-as párt alkotmányunk visszaállítása óta egyetlen évben sem szavazta meg az ujonczjavaslatot, hanem minden alkalommal felemeltük tiltakozó szavunkat hazánk véderejének a 67-es kiegyezésben megteremtett mai szervezete ellen, a mely megfosztja hazánkat az állami önállóság legfőbb attributumától. megfosztja nemzetünket egy önálló életcélt szolgáló, a haza-

szeretet melegétől lelkesített védelem biztonságától, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* mikor hazánk egész véderejét, harczképességét belekényszeríti olyan hadseregbe, a mely nemcsak idegen, hanem határozottan ellentétes a magyar nemzet történeti multjával, nemzeti eszményeivel, tradícióival, a magyar faj erősítésével, szupremáciájának biztosításával és ellentétes egy igaz, hazafias, öntudatos magyar nemzeti politikával. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Magyarország egy ilyen véderőre, egy ilyen védszervezetre veszélyek között bizton nem támaszkodhatik, mert hiányzik abból a tetre buzdító, a győzelmet biztosító nemzeti érzület és ennek helyét elfoglalja az idegen érdek, a melynek szolgálására van fentartva ez az egész szervezet. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Mi mindenkor küzdöttünk e padokról a centralizáció és ennek leghatalmasabb eszköze, a közös hadsereg ellen. Mindenkor hirdettük azt, hogy a közös hadsereg a birodalmi eszmét képviseli és szolgálja; a mindenkori kormánypárt mindig tagadta velünk szemben ezt, sőt állította, hogy a mai védszervezetben a 67-es kiegyezés által megteremtett védrendszerben biztosítva van Magyarország állami önállósága és szabadsága; és ime, megjelenik a chlopyi hadiparancs, a mely hirdeti a magyar véderőnek az osztrák véderővel való egységét és ennek az egységnek örökké való fennmaradását, mert a legfőbb uralkodói akarat ezt az egységet sértetlenül kívánja az utódokra átszármasztatni.

Vajjon nem a legilletékesebb helyről, az uralkodó részéről van-e kijelentve ez és nem a legilletékesebb helyről, az uralkodó által legnyitabban tagadva Magyarország állami önállósága? Vagy mikor láttuk a közelmultban, hogy Ausztriának legilletékesebb politikai tényezői: az osztrák miniszterelnök és tegnap a közös hadügyminiszter rendre egymásután támadják meg alkotmányunk integritását, *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* a mikor, t. képviselőház, nem ismerik Magyarországot a véderő terén paritásos egyenjogú államnak és egyenjogú félnek, megtagadják a magyar nemzetnek döntő befolyását, döntő súlyát és döntő akaratát, hogy a saját védereje felett intézkedhessék, és ezt megtagadva, szembeállítják a magyar nemzet alkotmányával és közjogával az osztrák császár abszolút hatalmát, a mikor még ezenfelül azután azt is látjuk, hogy a magyar miniszterelnök ur akként igyekszik értelmezni — még pedig közjogunk, törvényeink ellenére — Magyarországnak a véderő terén való jogát, hogy a magyar törvényhozás és a magyar nemzet a véderő kérdésében és a katonai kérdésekben önállólag határozhat ugyan, de akaratát önállólag nem érvényesítheti és nem hajthatja végre, mert ehhez Ausztriának a hozzájárulása és beleegyezése szükséges: mindezek, t. képviselőház, nem teljesen beigazolják-e a magyar

nemzet előtt, hogy igaza van a magyar függetlenségi politikának, midőn azt állítja, hogy a véderő terén a katonai kérdésekben Magyarországnak sem törvényhozásában, sem kormányzatában önállósága és szabadsága abszolúte nincs biztosítva? *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

De, t. képviselőház, nézzük meg a kérdésnek a másik részét is. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* Nemcsak közjogilag, nemcsak politikailag nyerhetett a magyar nemzet szemében beigazolást az, hogy katonai téren, a véderő terén Magyarország állami önállósága, közjogi szabadsága teljesen konfiskáltatott, illetőleg nincsen meg, hanem láttuk, hogy a magyar nemzet védelmi szempontból, katonai szempontból is kifejezte abbeli akaratát, miszerint katonai szempontból sem tartja ezt a védszervezetet ma a nemzet érdekében állónak, kifejezte az által, hogy nem akart hozzájárulni ezen védszervezet további erősítéséhez. Tudjuk mindannyian, hogy a hadügyi kormányzat a magyar kormánnyal együttesen a közelmultban tudtára adta a magyar nemzetnek azt, hogy a mai védszervezetet az ország érdekében parancsoló szükségképen kell intenzívebbé fejleszteni, nagyobbítani és erősíteni. Bátran merem azt állítani, — mert igazat állítok, t. képviselőház — hogy 1867 óta egyetlenegy kormányzati tény sem szülte és provokálta a nemzeti ellentállásnak, a visszautasításnak olyan nagy és egybehangzó mérvét, mint az a kormányzati tény, a mely a létszámfelemelési törvényjavaslattal ezen védszervezet további erősítését célozta. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Hiszen láttuk, t. képviselőház, hogy népgyűlésekben, törvényhatósági gyűlésekben, száz és száz deputáció útján, ezer és ezer kérvényben megnyilatkozott a nemzet legszélesebb rétege. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* És magából a tényből, t. képviselőház, hogy az országban ez az akció ellenakciózt nem szült és nem szülhetett, tehát a nemzetnek hallgató része a nemzet tiltakozó részének munkáját hallgatagon legalább helyeselte: ebből a tényből bátran lehet állítani azt, hogy a nemzetnek igen csekély töredékét kivéve, az egész nemzet egyeteme határozottan állást foglalt a mai védszervezet ellen, a mely védszervezetben hazánk tartománynyá süllyesztve, nemzetünk néptörzsszé degradálva, nemzeti jogaink, zászlónk és címereink megalázva van. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

De, t. ház, mutasson fel nekem bárki is egyetlen állampolgárt, egyetlen társadalmi vagy politikai testületet is — kivéve a kormánypártét, — a mely a mai hadsereg fejlesztése, erősítése és nagyobbítása iránt kérvényezett vagy határozott volna. Már pedig, t. ház, ha a magyar nemzet a mai védszervezetet katonai és védelmi szempontból helyesnek, jónak, a nemzet érdekében állónak tartaná, ha hallja a

kormányának azon szavát, hogy parancsoló szükségét képez az állam érdekében ennek a védszervezetnek tovább fejlesztése és erősítése, akkor elképzelhetetlen, hogy a nemzetnek legalább egy része, ha kisebb része is, vagy a nemzet egyeteme fel ne emelje ebbeli akaratát és szavát ide hozzánk, a nemzet törvényhozásához, hogy az ország, a nemzet közbiztonsága érdekében ezt meg kell cselekedni. Ennek egyetlenegy példáját és nyomát sem találjuk a magyar politikai élet történetében, de az ellenkezőjének példáját ezrekre menőleg látjuk. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

S azt kérdezem én, t. ház, hogy a nemzeti akarat ilyen erős megnyilatkozásának látára, s ezzel szemben a magyar nemzet törvényhozása mit cselekedett? A magyar nemzet törvényhozásának többsége összefogózkodott az udvarral és szembehelyezkedett a nemzettel s megakadályozta a nemzeti akarat kifejtését. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* A magyar ellenzéknek egy évig tartó rendkívüli küzdelme, s mondhatni, a magyar nemzetnek megmozdulása volt szükséges ahhoz, hogy kormánypart tudatára ébredjen annak, hogy harminczhat esztendő után sincs még katonai programja, tehát hogy megmutassa és megmondja annak a magyar nemzetnek és önmagának az a t. part, hogy harminczhat esztendőn át program nélkül, tehát csakis felsőbb parancsokra döntötte el és vezette ennek a nemzetnek a sorsát a legfontosabb, a legvitálisabb kérdésekben. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Megcsinálta tehát a t. kormánypart a katonai programját. És hogyan? Ugy, hogy a part egynéhány tagja felment Bécsbe és felvitt egy irást, a melyről azt állították, hogy ez a kormánypart katonai programja, holott pedig a t. kormánypartnak azon egynéhány tagján kívül egyetlenegy tagja sem látta azt az irást; tehát nem lehetett az a kormánypart katonai programja. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Erre Bécből egynéhány, a magyar közjog szerint teljesen felelőség nélküli osztrák generálistól kaptak az urak egy Befélt, s azt a kormánypart vakon elfogadta és így megszületett a katonai program. Ennek a katonai programnak a nemzetre káros és jogfosztó tartalmát én ma itt részletezni nem kívánom, de hazafiúi kötelességemnek tartottam annak egy passzusa ellen igenis állást foglalni, a mely passzusban a t. kormánypart programszerűleg kijelenti, hogy a magyar királynak joga van az összes hadsereg kiegészítő részét képező magyar hadseregben annak szolgálati és vezényleti nyelvét az 1867: XII. törvényzikkben nyert alkotmányos fejedelmi jogainál fogva megállapítani, megállapítani pedig akként, hogy az német legyen.

Hát, t. képviselőház, a magyar nemzet e tekintetben is állást foglalt a legközelebbi multban, s bátran lehet itt konstatálni azt, hogy

ebben a kérdésben a kormánypart katonai programja a nemzetet és a nemzeti akaratot nem képviseli. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* S a mikor önök, t. túloldal, a királynak a hadügy terén különben is már tulságos fejedelmi jogait ezen programjukkal még jobban tágitani engedték és lemondtak ezzel a magyar nyelv jogának érvényesíthetőségéről, *(Ellenmondás a jobboldalon.)* lemondtak pedig erről tisztán pártérdekből, felülről jövő kegyért és tisztán numerikus túlsúlyukkal a magyar közéletben és politikai életben megakadályozták azt, hogy nemzeti jogaink a véderő terén érvényesülhessenek, és hogy a nemzet a véderő terén igazi magyar nemzeti politikát érvényesíthessen, ezért a cselekedetükért a történelem és a nemzet ítélőszéke előtt önöké a felelőség. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Hanem, t. ház, mert felülről megengedték, tehát a t. kormánypart is megengedte magának megtudni azt, hogy mai védszervezetünkben sem a magyar honosságu tiszték a tisztí létszámban, sem a magyar nemzeti szellem és a magyar nemzeti érzés kellőképen nem érvényesül, tehát felvette a t. kormánypart programjába eseknek úgy a hogy való érvényesítését. Elismerem, t. ház, hogy ha a kormánypart programjának az a része, a melyben van valamelyes nemzeti tartalom, helyesen, becsületesen és a nemzet érdekében végrehajtatik, ez egy pozitív lépést jelent a mi eddigi törekvéseink, nemzeti eszményeink felé. Nekünk, t. ház, e padosorokban ülő pártnak a nemzet érdekében álló kötelességünk, programunk az önálló magyar hadsereg megvalósítása mellett a közkormányzat ellenőrzése, tehát ellenőrzése annak, hogy a kormánypart katonai programjának azon része, a mely a mi felfogásunk szerint bir nemzeti tartalommal, hűen, becsületesen végrehajtatásék és intézményekben meghonosítva legyen. Ezt a célzt szolgálja benyújtandó határozati javaslatom; s a midőn pártom nevében kijelentem, hogy a szőnyegen levő törvényjavaslatot, mint elveinkkel meg nam egyezőt, nem fogadom el, kérem a t. házat, hogy a következő határozati javaslatot elfogadni méltóztassék. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)* *Olvassa):* »Határozati javaslat. Utasítsa a képviselőház a m. kir. honvédelmi minisztert, hogy 1905-től kezdve minden évben az ujoncmegajánlási törvényjavaslat benyújtásakor a következő jelentéseket terjessze a képviselőház elé: 1. Kimutatását annak, hogy a legközelebb lefolyt évben a hadsereg nem magyar csapatainál szolgáló magyar honos tiszték közül hányan helyeztettek át magyar csapatokhoz, és a magyar honos legénység számarányához, a békelétszámhoz viszonyítva, mennyi még a magyar tisztí létszámhiány a magyar csapatoknál? 2. Kimutatását annak, hogy a) a hadseregben magyar állami alapítványi helyekre korábban elhelyezett, s a legközelebb lefolyt évben megüresedett helyekre felvett ifjak közül hány a magyar honos

és hány az osztrák honos, mi a felvett ifjak szüleinek foglalkozása; b) a magyar állami alapítványi helyeken elhelyezett ifjak közül a legközelebb lefolyt évben hányan végezték el a tisztképző intézeteket, s ezek közül hányan helyeztettek magyar csapatokhoz; c) hány magyar állami alapítványi hely adományoztatott az ország határain kívül lévő intézetek részére? 3. Kimutatását annak, hogy a hadseregnek az ország területén elhelyezett tisztképző intézeteiben hány tantárgyat tanítanak magyar nyelven; melyek ezek a tantárgyak; mely tantárgyaknak vizsgálati nyelve a magyar; birják-e teljesen a magyar nyelvet a magyarországi intézetekben kiképzett növendékek, és hányan nem birják? Elhatározza a képviselőház, hogy a honvédelmi miniszter ezen három külön, önállólag előterjesztendő jelentése közül a 2. pont alatti a közös hadsereg katonai nevelő- és képző-intézeteiben magyar állami alapítványi helyekre elhelyezett ifjakról szóló, a képviselőház elé törvényeink értelmében eddig is évenként előterjesztendő jelentés keretébe vegye fel.

Mindezen jelentéseket évenként az ujonczmegajánlási törvényvel együttesen fogja a képviselőház tárgyalás alá venni. (Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)

Ratkay László jegyző: Szederkényi Nándor!

Szederkényi Nándor: T. ház! Hogy az előttünk fekvő törvényjavaslatot nem fogadom el, ezt kijelentem sem kell, hiszen eddigi vitáinkból, felfogásunkból, a magyar közjog értelmezéséből nyilvánvaló mindenki előtt, hogy oly hadsereg részére, a mely hadsereget még későbbi törvényeink is közönsnek mondanak, semmit sem szavazhatunk meg. De én e rövid kijelentéssel nem elégedhetem meg e pillanatban annál kevésbé, mert a legutóbbi napok egyikén oly nyilatkozat történt a hadsereg intézőségének éléről, a mely nyilatkozat Magyarországon nemcsak méltó felháborodást, megütközést keltett, hanem egyszersmind azt a kérdést állította fel, hogy a magyar törvényhozás bir-e annyi lelki erővel, hogy ezen felfogás ellen állást foglaljon, (Ugy van! balfelől.) azt a maga útjára utasítsa és a magyar felfogást kidomborítsa vele szemben.

Mi e padokon, mint a méh a virágról gyűjti a mézet, mi is a közélet, a hagyományok és a törvények nagy mezejéről szedjük össze az adatokat, hogy ezekből mint mozaikot összeállítsuk a magyar önállóságnak azon képét, a mely a függetlenségnek teljességét állítja elő, egyszersmind pedig azon hiányokat is, melyek államiságunkban még feltűnedeznek, pótoljuk és kiépítjük a magyar alkotmányt még azon részben is, a melyen a 67-es törvények csorbát ejtettek, kiépítjük azon részében is, a mely a 67-es törvények értelmében kiépítendő lett volna az önök kötelességéből, de a melyet önök, a kormánypárt, harminczöt esztendőn át teljesíteni elmulasztottak. (Igaz! Ugy van! balfelől.)

Mi tehát, míg egyrésről a magyar állam-eszmének teljességét követeljük és annak képét festegetjük, másrésről abban a helyzetben vagyunk, hogy a 67-es törvények által biztosított jogokat is kell védelmeznünk önök ellenében és önöket kell sarkalnunk arra, hogy ha már a 67-es törvények alapján állanak, akkor azoknak a törvényeknek minden pontját, minden betűjét, annak értelmét állítsák helyre és léptessék életbe.

Az 1867. évi XII. t.-cz. világosan megmondja, hogy az ujonczjutalék csak a magyar hadsereg részére állittatik és szavaztatik meg. És e tekintetben a törvényhozás és az ország magának tartja fenn ugy a törvényhozási, mint a kormányzati teendőket is. És ennek dacára, mert önök nem teljesítették a feladatot, hogy ez teljesen életbeléptetessék, ma már ugy vagyunk, hogy a közös hadügyminiszter feláll Bécsben az osztrák delegációban (Halljuk! Halljuk! balfelől.) és beszédet tart, melyből teljesen hiányzik annak tudata, hogy Magyarország is létezik, hogy létezik magyar alkotmány, a melyet immár mi ezredévesnek tartunk, a minek emléktét annak rendje szerint, annak idején meg is ünnepeltünk. Mind ezt nemcsak hogy ignorálja, de a mai helyzetből, melynek fennállása az önök büne, azt a következtetést vonja le, hogy a hadsereg kérdése tulajdonképen ugy áll, hogy az közös. Ezt a közösséget pedig ugy értelmezi, hogy abban Magyarországnak csak annyi része van, a mennyiben a magyar katonák, illetőleg a magyar ifjak a többi népek fiaival oda soroztatnak, azokkal egyenjoguan, de mint országnak egyáltalában semmiféle több joga nincs, mint akár a lengyel, cseh, dalmát, vagy nem tudom miféle nemzetiségnek. A mit Pitreich ur e tekintetben mondott, ez más szavakkal ugyanaz, a mi a chlopyi hadiparancs. (Ugy van! balfelől.) Ez a hadsereg néphadsereg, a mely népekből, tehát a német, magyar, lengyel, cseh és a többi nemzetből áll. Itt azt a koncessziót teszi, hogy nem néptörzset, hanem nemzeteket mond, a mi lényegileg ugyanegyre megy. Tehát Pitreich hadügyminiszter a chlopyi hadiparancsot másolja. Mi azt hittük, hogy a chlopyi hadiparancs a t. miniszterelnök urnak multkori nyilatkozata folytán már egy befejezett dolog, hogy ez teljesen tisztázva van. S erre önök tapsoltak. És önök itt, t. barátaim (a szélsőbalra mutat) jobbfelől, szintén bizonyos megnyugvást fejeztek ki, mint lehetetlenséggel szemben.

Kossuth Ferencz: Dehogy fejeztük ki!

Szederkényi Nándor: Legalább oly értelemben, hogy az ellen most semmit sem lehet tenni.

Kossuth Ferencz: Sőt ellenkezőleg! Teszünk ellene!

Szederkényi Nándor: És mintha ez a dolog az országban már be volna fejezve. Ime tehát, a t. miniszterelnök ur nyilatkozatára Pitreich

urnak mostani válasza teljesen megsemmisítő, mert ugyanaz, a mit ő mond, az a chlopyi hadiparancsnak másolata.

Okolicsányi László: Ujabb kiadása!

Szederkényi Nándor: Ujabb kiadása. E szerint a chlopyi hadiparancsból folyó következtetések nincsenek eltemetve, azok ma is élnek, azokat hirdeti a közös hadügyminiszter, daczára annak, hogy a t. miniszterelnök ur már azzal akart megnyugtani, hogy hiszen rendben van minden, pedig nincsen rendben. Az a beszéd, a mit Pitreich ur a Reichsrath delegációjában tartott, egyenes ellentéte a magyar alkotmányosságnak, egyenes provokálása a magyar országgyűlésnek arra, hogy tessék megnyugodni abban, a mit Pitreich ur mond.

Molnár Jenő: Azt mondja, hogy ugy sem kaptok többet!

Szederkényi Nándor: Én a tegnapi és a mai lapokat olvasván, a magyar lapoknak tudósításaiból azt a hitet merittem, hogy a kormányparton ez az ügy szintén nagy felháborodást keltett; hogy a kormánypart is helyteleníti azt, hogy az is zugolódik és érzi a sérelem súlyát.

Molnár Jenő: Még a »Presse« is helyteleníti, és azt mondja, nem volt okos dolog ezt most felvetni.

Szederkényi Nándor: Azt hittem, hogy idejövét valóságos forrongó krátert fogok találni a magyar közjog e megsufolása miatt. Kitér majd az elkeseredés és keresni fogja az alkalmat, hogy mindezeket visszautasítsa. Íme a jelenet: nézzenek körül, a kormány néma fej-térd-hajtással nézi a dolgot. Nem tudom, sajnálkozik-e felette, nem tudom, megnyugszik-e benne, úgy látom, hogy bizonyos fátumszerűség vett rajta erőt egy gondolatban, hogy itt van gróf Tisza István, ő ma az ország, a többség vezetője, ezzel a haza meg van mentve. Természetes dolog, hogy mi erről a helyről ebben megnyugodni nem tudunk.

Kossuth Ferencz: Bizony nem!

Szederkényi Nándor: Hogy a t. miniszterelnök urnak mily felfogása van Pitreich nyilatkozataira nézve, arra mindenesetre kíváncsi az egész ország, szeretné hallani, hogy ebben a nagy dologban, ebben a — lehet mondani — örvényszerűleg kavargó kérdésben a t. miniszterelnök ur miként fogja az ő hajóját kormányozni? Miként fogja ebben a kavarodásban, a mely közte és a most nyilatkozó hadügyminiszter között felmerült, — mert ha nem is nevezte meg egyenesen, de kérdésen kívül neki szolt, — miként fogja ebben a nagy kavarodásban a dolgot eligazítani? Erre nézve igen kíváncsi az egész ország. Mi feltétlenül várjuk és követeljük a nyilatkozatot, de megszoktuk már, hogy a mi szavunk csak olyan, mint a falra hányt borsó. Néhány borsószem itt e czifra falakról pókhálókat ver le, a többi lehull a földre. De reméljük, hogy a föld a borsószemeket ki fogja csiráztatni, ha nem is ma, vagy holnap, de majd

jön idő, a mikor kifejleszti és megérlelésre fogja juttatni. (Igaz! a baloldalon.)

Nem tudom, érzi-e a t. miniszterelnök ur a veszélynek súlyát, a mikor így a hadsereg egységes vezérletéről, vezényletéről beszélnek, majd pedig utóbb a Reichsrathban nyilatkozók a felségjogokra vonatkozó kitételeket adnak elő? Nem tudom, hogy a katonai oktatásra vonatkozó kifejezései és nyilatkozatai a t. hadügyminiszteriumnak megegyeznek-e a t. miniszterelnök ur véleményével, a melyben, igaz, programbeszéde alkalmával kifejezte, hogy még annak a módszerét megállapítani nem lehet és megállapítva nincs is, hogy a katonai oktatásban a magyar nyelv miként érvényesüljön? Hogy valamegyes érvényesülést czéloznak, ezt mondta programbeszédében; azonban hogy az miképen jut kifejezésre, azt mondta, hogy e felett még végleges döntés nincs. Hiszen Pitreich ur sem mondott egyebet, mint azt, hogy a mi itt a magyar országgyűlésen a kormány szájából elhangzott, az még nem az utolsó szó, még nem befejezett dolog.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Hol mondta? Kérem ezt felolvasni.

Szederkényi Nándor: Pitreich azt mondta, hogy azok az ígéretek, a melyek itt történtek, még nem befejezettek. Ezt mondta a tényleges kivitelre nézve. A szavakat hirtelenében nem tudom kikeresni, de tény, hogy ez mondatott. A helyzet tehát ma az, hogy Pitreich hadügyminiszter szerint, habár a magyar miniszterelnök ur bizonyos nemzeti követelésekre vonatkozólag kijelentéseket tett, ezek a kijelentések nem befejezett dolgok. Ez Pitreichnek beszédéből kiűnik.

Továbbá a magyar miniszteriumnak a nézete pl. a katonai biráskodásra nézve ott tudva nincs. A t. miniszterelnök ur multkor kifejezte, hogy valóban a magyar kormány kebelében még most tanácskoznak a felett, hogy a magyar nyelv a katonai biráskodásnál miképen érvényesíttessék. Ebben tehát teljesen megegyeztek, és ha egyes reichsrathi képviselők és egyes bécsi lapok úgy kommentálják Pitreich beszédét, hogy abban a magyar kormány ígéreteire határozott nyilatkozatok nem találhatók, ebben megint igazuk van, mert hiszen a magyar miniszterelnök maga kifejezte, hogy az oktatásnál a magyar nyelv alkalmazásának mérve még nincs meghatározva. A magyar nyelvnek a katonai biráskodásban való behozása szintén tanácskozás tárgya lesz, ennél fogva Pitreich hadügyminiszter erre nézve sem mondhatott határozott nyilatkozatot. Én ezeket konstatalem itt a magyar kormány ígéréteivel szemben, melyek tehát nem voltak szerintem egyebek, mint üres mogyoró csörgetése és a csörgetésből mi megértettük, hogy üresek és Pitreich ur is konstatalja, hogy azok valóban üresek.

Ezzel a részével tehát végeztem is Pitreich ur előadásának, azonban azon elvi részével, me-

lyet a delegációban mondott, még foglalkozni kívánok és a magunk álláspontját akarom kifejezni. Nem is szólok arról, hogy a magyar alkotmány fogalma, a magyar alkotmány létele az egész beszédből hiányzik, hogy az a hadsereget a magyar alkotmányból kivonja mint egy elvont dolgot, megállapítja a hadsereg minőségét a maga felfogása szerint és azt mondja, hogy ennek így kell lenni, mert ezt régi osztrák tradíciók, hagyományok követelik.

Én is rá fogok tehát térni azokra a hagyományokra, amelyek a mi történetünkben találunk. Ha Pitreich ur azt hiszi, hogy a magyar alkotmány keretéből kiragadva az összes hadsereg kérdését, a magyar alkotmányt abból nullifikálni lehet, akkor szemben áll nemcsak a mai kornak követelményeivel, hanem szemben áll a magyar történelmének és a magyar hagyományoknak követelményeivel is. Két hagyomány áll tehát itt összeütközésben: az egyik az osztrák hagyomány, a hadügyminiszter ur által kikeresett történelmi hagyomány, a másik a magyar nemzet történelmi hagyománya, a mely törvényekben van lerakva, a mely azt mondja, hogy az ország önálló, független, semmi másnak alárendelve nincs, saját alkotmányával bir és semmiféle idegen országnak módjára nem kormányozható. Ez az első és szilárd bázisa a magyar hagyományoknak.

Utána következik az, hogy ez országban a törvényalkotás a törvényesen megkoronázott király és a törvényesen összehívott országgyűlés együttes határozatával történjék. Az 1791: XVI. t.-cz. azután kimondja, hogy ez országban pedig idegen nyelvet semmiféle közügyben többé behozni nem lehet.

Ezen három törvényen állva, állapítjuk mi meg a mi hagyományainkat és tiltakozunk Pitreich urnak felfogása és az általa hirdetett azon fogalom ellen, hogy a hadsereg semmi egyéb, mint a népek konglomerátumának kifejezése, mert a magyar alkotmány alapelve az önállóság, még a hadidolgokra nézve is, és hivatkozunk az 1867: XII. t.-czikre is, a melyben a magyar hadseregnek nemcsak eszméje, de lényege is le van téve, midőn a 12. §-ban világosan megmondja, hogy az ujonczok megszavazása tekintetében úgy a törvényhozás, mint a kormányzat körében az intézkedést a magyar hadseregre nézve az ország önmagának tartja fenn.

Ezekkel szemben tehát hiu Pitreich urnak okoskodása. Mi szemben állunk vele és élünk azon eszközökkel, a melyekkel élni a mi hazafiúi kötelességünk mondja nekünk, hogy az olyan kormányzat részére, a mely Pitreich urnak az utját itt egyengeti, vagy az ő eszméit propagálja, vagy azok ellen tenni nem tud vagy nem képes, sem ujonczot, sem pénzt megszavazni nem vagyunk hajlandók, (*Ugy van! balfelől.*) sőt azon eszközökkel is, a melyek rendelkezésünkre állanak, ilyen körülmények között kötelességünk élni, hogy ezzel megmentsük a magyar alkot-

mánynak becsületét, megmentsük a mi történelmi hagyományainkat, a melyek minket a küzdelemre kényszerítenek és köteleznek. (*Ugy van! balfelől.*)

Foglalkoznom kell Pitreich hadügyminiszter urnak azon hamis nézetével is, a melyet ő a hadsereg egységének szükségére nézve felhoz.

Nagyon tiszteletreméltó az a testület, a mely előtt a hadügyminiszter ur beszédét elmondotta, de midőn rátér arra, hogy az egységes nyelv szükségességét fejtegetse és az u. n. parancsosztás technikáját ismerteti, a mivel igazolni törekszik azt, hogy ez csak egységes nyelven történhetik, nekem mégis csak úgy tűnik fel, mint a felnőttek oktatása, csodálkozom, hogy a tiszteletreméltó testület mindezt mosoly nélkül hallgatta végig, hogy minő nagy veszélyek következnének be a hadseregre, az egész országra nézve, ha a parancsok kiosztásánál nem volna egységes vezénnyelv. Erre bennem az a kétség támadt, hogy vajjon a waterlooi csatát csakugyan megnyerték-e, mert Pitreich elvei szerint a szövetséges csapatoknak el kellett volna azt veszíteniök. (*Ugy van! balfelől.*) Hogy megnyugtassam magamat, elvettem az egyik legkitünőbb hadtani munkát, a melyben a szövetségesek harcza a waterlooi csatában óráról-óra le van írva. Nagy figyelemmel olvastam el azt újra, hogy meggyőződjem, igaza van-e Pitreich urnak, hogy csak a német egységes vezényleti nyelvel lehet csatát nyerni?

Mindjárt a csata kezdetéről azt olvasom, hogy a szövetségesek hadserege különféle elemekből állott. Még csak egységes főhadvezérléssel sem volt az ellátva, miután Wellington és Blücher egymás mellé rendelt hadvezérek voltak és a közös összekötő kapocs közöttük az ő derekasságukban, összhangzó működésükben állott, meg azon nagy lelkesedésben, a mely ezt a különböző elemekből összeállított hadsereget a csatába vezérelte. Ez, t. i. az a nagy gondolat volt, hogy Napoleon ellenébe mennek, Napoleont kell most legyőzniök, a mi nem történhetett volna meg Pitreich urnak a szolgálati nyelvről a felnőttek oktatására kiadott beszéde szerint, mert a waterlooi csatában felállított hadseregek úgy Wellington, mint Blücher vezetés alatt valóban különféle elemekből voltak összeállítva, a melyek közt voltak hollandok, belgák, németek, angolok, hannoveriek, a kiknek a hadosztályai és hadtestei természetesen a maguk hadtestparancsnokaik alatt állottak, a kik részint hollandok, részint belgák, részint angolok, részint németek voltak, s ennyi különféle nyelven osztoztak a hadiparancsot. Ha nézem a csatasor felállítását és vizsgálom, hogy vajjon ezek a különféle elemek miképen szerepeltek a csatában, hogy például a nivellesi országutnak, a mely körül a waterlooi csata folyt, keleti részén állottak az angolok, másik részén állottak Frigyes német herczeg katonái, a harmadikon a belgák,

a negyediken a németalföldiek, s mikor azt látom, hogy majd a belga csapatok, majd a németek, majd a hannoveriek törnek előre, míg végre június 18-án délután öt órakor Blücher csapatai jelennek meg, hogy Wellington és a német fővezér érintkezése a legnagyobb gyorsasággal történik, hiszen percek alatt dőlt el a nagy csata sorsa, Pitreich beszéde után, alig hiszek szemeimnek. Milyen csodálatos összhang volt ott!

A mikor mindezt nézem, azt gondolom magamban, hogy ha Pitreich ur lett volna ott, ez nem történhetett volna meg, mert Pitreich a hadiparancsok kiosztásánál okvetlenül abba a bajba esett volna, hogy ha egy német parancsot kellett volna kiadnia, várni kellett volna, a míg azt angolra vagy más nyelvre lefordítják. Szóval Pitreich ur kezében a waterlooi csata okvetlenül elveszett volna. *(Felkiáltások: Ez már igaz!)*

Pitreich hadügyminiszter urnak a felnöttek oktatása végett tartott okoskodása azonban, a melyet a hadsereg nyelvének egységére alapított, ha az általam előadottakat tekintjük, megdőlt.

De ne tegyük nevetségessé a dolgot, különben vége volna az államok szövetségének és annak, hogy mi szövetkezzünk az olaszszal, szövetkezzünk a némettel. Hiszen ha ezek a hadseregek háboru esetében összejönnének, miként fognak ezek Pitreich ur nézete szerint érintkezni? Hiszen azok az olasz vagy német hadtestek nem működnek külön-külön, hanem beosztanak a szükséghez képest. Hát én kétségbe volnék esve, hogyha Pitreich ur egy háboru vezetésével volna megbizva,...

Okolicsányi László: Ugyis tudjuk!

Szederkényi Nándor: ... mert annak a háborunak Pitreich ur elvei szerint meg kellene buknia. *(Derütség a baloldalon.)* T. i. abban a háboruban az olasz, a magyar hadsereg, vagy más idegen állam hadserege is résztvenne, s Pitreich ur a hadiparancsokat a sürgősség pillanataiban kiadni nem volna képes és így azok végrehajthatlanok volnának, mert hiszen az olaszoknak vagy más nemzeteknek csak nem lehet németül kiadni azt a parancsot, hanem mindenkinek a maga nyelvén kell kiadni.

Ezeket szükségesnek tartottam itt a hadügyminiszterrel szemben megjegyezni. *(Helyeslés a baloldalon.)* Tudom, hogy erre a katonai körök mosolyogni fognak és azt mondják, hogy hiszen mi nem vagyunk katonák. Ez igaz, én sem vagyok az, de tudják meg a t. katona urak, hogy azokat a katonai könyveket, a melyekből önök a katonai tudományt meritik, mi is elolvassuk, *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* és hogy ha van önöknek eszük azoknak felfogására, nekünk is van annyi belátásunk, hogy azokat megítélni tudjuk.

Molnár Jenő: Pitreich csak kuvertákat tud kommandirozni! *(Derütség balfelől.)*

Szederkényi Nándor: Ezeket akartam megjegyezni a hadügyminiszter urnak felnöttek oktatására szánt, a hadiparancs technikájáról tartott értekezletével szemben; és ezzel, azt hiszem, itt bebizonyítottam a t. háznak, hogy a mi katonai intézményünk fejének ez az okoskodása nemcsak tarthatatlan, hanem hamis, tévutra vezető és csak azoknak való, a kik a dolgot nézik, de nem ismerik. Nem úgy áll, a hogy ő mondja, a mint azt a hivatkozott példákkal itt a t. ház előtt tisztán és világosan bebizonyítottam.

De Pitreich urnak a történeti hagyományokra való hivatkozása époly szerencsétlen, mint az imént hivatkozott értekezlete. Ő hagyományokra hivatkozik, a hadsereg hagyományaira. Hát, t. képviselőház, én azt ajánlanám a t. honvédelmi miniszter urnak, hogy mondja meg ott Bécsben a hadügyi intézőségnek, hogy nem jó lesz a hadsereg történeti hagyományaira hivatkozni, hagyják ők azt a történetet a multnak, hagyják pihenni; talán maguk között diskurálhatnak felette s tanulhatnak belőle, de midőn közjogi kérdések merülnek fel, ne vegyítsék azokat bele, mert mi is ki fogjuk mutatni, — a mint most is ki fogom mutatni — hogy az osztrák hadsereg hagyományai milyen alapon állottak a multban. Nem fogok hivatkozni az 1848-iki eseményekre, de jó lenne, ha ott Bécsben szemmel tartanak, hogy azok a Windischgraetz-féle kirándulások az osztrák hadsereg hagyományait nem épen magas fokra emelték. Vagy a régibb multa is hivatkozhatnám. No itt azután jobb, ha az osztrák hadsereg elbujik az ő történeti hagyományai mögé.

De én, t. képviselőház, ilyen dolgokat nem a magam szavaival szeretem illusztrálni, mert hiszen akkor azt mondhatnák, hogy én úgy szedem össze és variálok az egyes adatokat, ahogy nekem tetszik. Idézem tehát a történelmi eseményeket. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

Nem térek ki, t. ház, a mohácsi vész előtti időre és annak jellemzésére, hogy milyen volt akkor ez az osztrák hadsereg, ámbár ebből az időből is nagyon érdekes felvilágosításokat kaphatnánk; csak a mohácsi vész utáni időre óhajok vetni egy pillantást, arra az időre, a mikor Magyarország már osztrák fejedelmet választott királylyá s a mikor az osztrák fejedelem Magyarország segélyére osztrák és egyéb idegen csapatokat hozott az országba.

Hogy a bebozott osztrák katonákat itt nálunk miként ítelték meg, erre nézve csak egy rövid idézet leszek bátor felolvasni egy jeles munkából, a melyet Pauler Gyula az 1542-iki eseményekről irt. Azt mondja Pauler, hogy az 1542. évi nagy háboru után megkezdődött Magyarországon az osztrák fejedelem uralkodása idegen hadakkal: német és osztrák hadsereggel. Hogy ezek a csapatok milyenek voltak, annak jellemzéséül Pauler Gyula utal az itt járt idegen követek bírálatára, a kik az osztrák hadseregről

azt mondták, hogy az a világnak »legszedettebb-vedettebb rongy népe«.

Hogy abban az időben az osztrák fejedelmek miként szedték össze az ő katonáikat, arra nézve felvilágosítást nyújtanak a hadtani munkák is. Tudvalevő, hogy akkor a fejedelem egyes egyéneket, u. n. condottiereket bízott meg csapatok szervezésével, nekik meghatalmazást, u. n. Artikel-Briefet adott, a melyben elő voltak sorolva mindazon feltételek, a melyek mellett az illető ezredet szedhet össze. Így meg volt állapítva az esküforma, a zsákmányhányad, a mely nekik jut; természetesen, a katonák legnagyobb része a zsákmány végett csatlakozott e csapatokhoz. Ezek a zsoldosok aztán az illetőt, a ki e csapatot gyűjtötte, főparancsnokuknak, magyarul ezredesnek vagy -- mint a régi iratokban olvasható -- »Oberst«-nek nevezték. Ez az Oberst azután kapott bizonyos pénzösszeget is az összegyűjtött zsoldosok részére. Azonban ezt ezek rendesen zsebredugván, katonáiknak ki nem adták és a midőn azután jöttek és hadakoztak -- a mint 1542-ben, sőt azelőtt is hadakoztak Magyarországon -- akkor azok a katonák éhségük által ösztönözve feldúlták a kuriákat s a mint ugyanezen munkában olvasom, nem kimélték sem a templomokat, sem a magánházakat; nem kimélték a lakosoknak sem leányait, sem asszonyait, úgy, hogy a midőn ezen »Artikel-brief«-fel felfogadott Oberst vezetése alatt összeszedett emberek közeledtek, a falvak lakosai a hegyekbe és erdőségekbe menekültek, mert azok pénzt nem kapván, semmi kiméletet nem ismertek, tehát rablásból kellett élniök. Ha tehát a régi időkre mutatunk, akkor látjuk azt is, hogy ezen történeti hagyományok egészen ide nyulnak vissza.

Törvénykönyveink telvék panaszokkal, hogy ezen idegen katonák mit művelnek Magyarországon.

De, t. ház, ez nem elég. Én kötelességemnek ismerem épen most, a midőn Pitreich s a hadvezetőség a történelmi hagyományokra hivatkozik, a hagyományokból kimutatni azt a végzettségüket, hogy Magyarországnak 150 éves török uralma az osztrák hadvezetőségnek a bűne, és szerencsétlenségünk az idegen hadvezetőség gonosz tanácsai folytán képződött. (Halljuk! a szélsőbaloldalon.) Rámutatok az 1542-ik esztendőre, a midőn t. i. Ferdinánd és Zápolya között a nagyváradai béke megkötött, a mely szerint Zápolya halála után a királyság át fog szállni Ferdinándra, a midőn Zápolya meghalt és a török elfoglalta Budát, a mi rémületet keltett egész Európában, rémületet keltett Németországban, s a midőn mozgalmat indítottak arra, hogy a töröknek útját állják, előrehaladását megakadályozzák. Rá kell mutatnom ezen eseményre, mert ez egy igen érdekes epizódot is foglal magában. Ez az 1542-iki nagy katonai felvonulás, a melyben Németországnak, azt lehet mondani, a török ellen kiál-

litott legnagyobb hadserege szerepel, a mint azt a katonai hadászati könyvekből meg lehet tudni, és a mint azt a katonai iskolákban is feltétlenül tanítani kell. Ezen nagy események idejében, a midőn 1542-ben Németország végtére rászánta magát arra, hogy a törökök felvonulása ellen egész erejével kilép, megtörtént az 1542-iki nagy csata, a mely Buda visszavételére nem vezetett. Az egész német nagy hadsereg, a melyről azt mondják az egykorú írók, hogy annál nagyobbat Németország és az osztrák fejedelem együttesen még nem állítottak ki, nagy kudarcot vallott.

Hát miért végződött ez a hadjárat nagy kudarczal és mi lett a következménye? Erre nézve a legérdekesebb ezen felvonult hadsereg egyik vezetőjének: Móricz szász választófejedelemnek a kudarc és a visszavonulás után Ferdinánd fejedelemhez és magyar királyhoz intézett előterjesztése, a melyet ő minisztere útján adott tudomására Ferdinándnak. És mi foglaltatik ebben? Ezt fel kell olvasnom annak illusztrálására, (Halljuk! balfelől.) hogy mindjárt a legelső habsburgi királyunk alatt milyen felfogások uralkodtak oly körökben is, mint a milyen körhöz tartozott Móricz szász választófejedelem. (Halljuk! Halljuk! balfelől.)

Az ő előterjesztése Ferdinándhoz ekképen szólott (olvassa):

»Nem volt Németországnak ekkora ereje rég idők óta együtt, mint e magyarországi hadjáratban« -- t. i. az 1542-iki hadjáratban. -- »Nem is hihető, hogy Felséged a birodalomból még egyszer ennyi segílyt nyerjen. Felségednek mindamellett védenie kell magát az ozmán ellen, s e védelem összes királyságaira és örökös tartományaira nehezül. Mi hát a teendő? Én csak egy biztos törvényt látok: Felséged is halandó ember, de vannak fiai, igaz magyar vérből valók, a kik ha nem létezik is szerződés e tárgyban, jog és vér szerint örökölni fogják Magyarországot. A magyarok nem türik azt, hogy őket idegen nemzet kormányozza. (Igaz! Ugy van! balfelől.) És így együgyű véleményem szerint legjobban cselekednék Felséged, ha fiai valamelyikének átengedné Magyarországot, (Helyes! balfelől.) s e felett tárgyalásokba bocsátkoznának a magyarokkal, a kik kétség nélkül egyesülnének ez esetben és örömmel hajolnának meg ifju uruk és királyuk kormánypálczája előtt. Így egyesülvén a magyarok és Felséged az ifju királyt rájuk bizván, miután a bizalomban erő lakik, Magyarország találna utat és módot a törököt Buda elhagyására birni.«

Felolvastam ezt, mint egyik jelét annak, hogy már akkor, midőn legelső habsburgi királyunk trónja és mindene veszélyeztetve volt a török berohanás és a török foglalás folytán, mit ajánlottak neki. Ajánlották, hogy Magyarországba küldje egyik fiát és az ott a magyarokkal egyesülve fog olyan erőt kifejteni, hogy megvédje magát a török ellen, ...

Okolicsányi László: Jobban, mint a birodalmi hadsereg.

Szederkényi Nándor: . . . mert a magyarok idegen uralmat tűrni soha nem fognak. Ezt mondta Szász Móricz választó fejedelem. De ugyanezen időkben már ezt megelőzőleg is több ilyen figyelmeztetés hangzott fel, a mely ugy Ferdinánd fejedelemhez, mint testvéréhez, V. Károlyhoz intéztetett. Ugy az egyiket, mint a másikat figyelmeztették, hogy nagy tévedésben vannak, ha azt hiszik, hogy Magyarországot akár meghódított tartományyá tehetik, akár pedig ott idegen uralom fészkelheti be magát. Midőn Szapolyai és Ferdinánd közt a váradi béke megkötöttet és Szapolyai halálával azok, a kik a váradi béke megkötésénél részt vettek, és a kik előtt mindig az lebegett, hogy a török ellen a német sereget kell igénybe venni, és midőn Szapolyai halála után Ferdinánd elfoglalta azon részeket is, a melyek eddig János király területéhez tartoztak: azok a szerződést aláírt egyének, mint Nádasdy Tamás, Frangepán, kalocsai érsek, ismételten irtak ugy Ferdinándnak, mint testvérének, V. Károly caászárnak, hogy most már tegyenek valamit, cselekedjenek, vagy ha cselekedni nem akarnak, akkor felkérjük V. Károlyt, — mint ezt a Frangepánnak a titkos levéltárból nem régen közölt leveléből olvashatja mindenki — hogy hasson Ferdinándra, hogy hagyja el Magyarországot, és hagyja a magyarokat magukra, mert akkor a magyarok egyesülni fognak és itt minden viszály ki lesz zárva, s akkor egyesült erővel képesek lesznek a töröknek ellentállni és a török uralmat megfékezni.

Frangepán egyik levelében, a mely szintén közölve van a titkos levéltárból, felkiált: »Tudja meg Felsőged, hogy Magyarország mindent inkább képes eltűrni és a legnagyobb veszélyeknek tenni ki magát, de hogy idegennek hódoljon és idegen érdekeknek szolgája legyen, ezt Magyarország soha tenni nem fogja!« Ime, már kezdetben ilyen hangok hallatszanak oly részről, a kiknek lojalitásában kétkedni nem lehetett, mert hiszen ők a Habsburg-dinasztiát jóhiszeműleg azért kívánták Magyarország trónjára, hogy annak segítségével Magyarországot mentse meg a töröktől: nem azért — mint ismételték a regensburgi országgyűlésen ugy Nádasdy Tamás, mint Frangepán, a kik ott megjelentek — nem azért, mint mondták, hogy Magyarországot mentse meg, hanem azért, hogy megmentse önmagukat Magyarországgal, mert ha Magyarországot a török elfoglalja, akkor Németország a törökök pusztításainak területévé fog átalakulni.

Ime, már a legelső pillanatokban, a legelső időben ugy gondolkodtak, ugy fejezték ki magukat azon nagy férfiak, a kiknél nem az elszakadási vágy, hanem ellenkezőleg, a dinasztianak megszilárdítása és ezzel Magyarországnak üdve forgott kérdésben: ezek mindig figyelmeztették

az uralkodót, hogy igaz őszinteséggel és bizalommal kell lenni, mert Magyarország idegen érdekeknek szolgája sohasem lesz. Ez a soha felhangzott a leglojálisabb időben, a leglojálisabb ajkáról is, s mindig hangzott, hogy Magyarországot magáért kell kormányozni, Magyarország idegent nem fog tűrni soha, hogy idegenné nem alakul át, hódított területté Magyarország soha semmi szín alatt nem lesz.

Hiszen, t. képviselőház, ez csak egy részecske. A történetnek egész tárháza az, a mely azt mutatja: hogy az a történeti hagyomány, a melyre Pitreich mutat az osztrák hadseregére nézve, Magyarországra nézve mindig átok volt.

T. képviselőház! A XVII. századból — nem Bocskayra mutatok, nem Bethlen korára, a mely korban az elégtelenség a túlfeszültség folytán már kitörésre vezetett — hanem rámutatok az 1660-as időszakra, a midőn Magyarországon egy nagy férfiú élt, Zrinyi Miklós, a kit mint költőt is ismernek, de mint korának egyik legnagyobb hadvezére is ismeretes a hadi történelemben. (*Halljuk! Halljuk! a baloldalon.*)

Lojális férfiú volt, hiva királyának, a mint sokszor kijelentette. Nem kívánt egyebet, mint azt, hogy ő Felsőged a király bizalommal legyen a magyar nemzet iránt. Hires munkájában, a melyet kora egyik legkitünőbb hadtani munkájának lehet mondani, ráutal arra, hogy mi a legnagyobb baj ebben az országban: »Ha a mi urunknak, királyunknak alattvaló magyar nemzethez való differenciáit — azaz bizalmatlanságát — nem nevelnék, sőt kigyomlálnák a rossz tanácsosok, a kik között mind német és magyar vagyon, de rossz: ha el nem hitetnék vele, hogy nem bir másképp a magyarral, hanem mikor nyomorult; ha viszont nemzetünket annyi kétségbe hajánál fogva nem huznák akarata ellenére, és régi jó állapotába igyekeznének fel emelni, kész volna a dolog.«

Ime, így kiált fel a XVII. században egyik legnagyobb és az uralkodó iránt egyik leglojálisabb fia nemzetünknek.

A bizalmatlanságot panaszolja, a melylyel a nemzet iránt viseltetnek. Ezek idézik elő a bajokat és ennél fogva ezek a nemzet szerencsétlenségének is okai. És mi volt az, a mi ezt a nagy férfiut ezen kifakadásra vezette? A XVII. század közepének hires háboruja, a mely a szentgotthárdi győzelem után a vasvári békével fejeztetett be. A ki gr. Zrinyi Miklósnak, ezen nagy hazafinak ezen könyvét kezébe veszi és átolvassa, annak valóban összeszorul a szive, hogy mennyi igazságot lát előre ez a nagy ember, mily küzdelme volt neki az ő lojalitásában is, ugy, hogy, mint ő maga is említi, már annyira volt, hogy kardját földhöz vágja és a velencei köztársaságnak ajánlja fel szolgálatát, mert ő ily nyomorult helyzetben mint magyar ember élni tovább nem tud. És mi volt az a nyomorult helyzet? Ismét az idegen katonaságnak, a Pitreich szellemének uralkodása. (*Igaz!*)

Ugy van! balfelől.) Ez is történeti hagyomány, és fel kell említenem, hogy ismét igazoljam, hogy jobb lenne, ha Pitreich urék és a katonai intézőség elhallgatna azon történeti hagyományokkal, a melyekre ők felépítik az osztrák hadvezérlés dicsőségét, mert az nem dicsőség, az egy szomorú története úgy az osztrák hadseregeknek, mint főleg Magyarországnak. *(Ugy van! balfelől.)*

Tudnunk kell, hogy a XVII. században a hazának legnagyobb férfiai éltek, egy Pázmány Péter, egy Bethlen Gábor, Esterházy stb. Ezek különféle nézetben lehettek az uralkodó rendszerre vonatkozólag, de abban megegyeztek, hogy a magyar nemzetnek ki kell vívnia önállóságát, és főleg a török elleni háboruban az idegenek uralkodását el kell távolítani, mert ha ez el nem távolíttatik, akkor Magyarország szerencsétlensége kiszámíthatatlan lesz. Az addigi történet megmutatta, hogy a törökök előnyomulásának titka abban rejlett, hogy a rossz hadvezetőség, mely az osztrák fejedelmek tanácsosainak befolyásából itt Magyarországon érvényesült, mindig a törökök javára és mindig a magyarok romlására intézkedett.

Ugron Gábor: Nézték, hogy a magyarokat hogyan konczolják fel!

Szederkényi Nándor: Hogy ez így van, nem én mondom, hanem hivatkozom arra a férfúra, Zrinyi Miklóstra, kinek lojalitásához semmi árnyék nem fér, hogy miként fogta ő fel és miként panaszkodott felette. T. i. akkor a török ismét óriási háborúra készült, a hazafiak kétségbe voltak esve, hogy mi lesz. Bécsben folyt a tanácskozás, és végtére küldtek ismét egy idegent, nem Pitreichet, hanem Montecuccolit. Megjegyzendő, hogy egész Európa a legnagyobb érdeklődéssel nézte a magyarok sorsát, az angol, a francia, a német, az olasz, a pápa mind a legnagyobb segélylyel járultak hozzá tehetségük szerint, hogy Magyarországot megmentse a török iga alól. XIV. Lajos francia király akkor mint ifju király az ő kitűnő gárdájából 5000 francziát küldött ide, a kikről azt írják, hogy hajporosan mint az oroszánok verekedtek és egyes csatáknál az ő bátorságuk döntötte el az ütközet sorsát. És mégis mi történt. Szent Gotthárd után megkötötték a vasvári békét, a mely Magyarország romlását ismét évtizedekre elősegítette. Mikép történhetett ez? Hiszen egész Európa foglalkozott ezzel a dologgal.

Ismét ott van Pitreich urnak elődje, az akkori hadvezetőség, a kikre ő ma mint történelmi reminiscenciákra hivatkozik, a melynek emléke a mi történelmünkbe gyászosan, vérbetűkkel van beírva.

Nem magam mondom, sem a történetből nem magam gyűjtöm össze, de idézem Zrinyi Miklóst, hogy mit mond az akkori hadvezetőségről, Pitreich urnak elődeiről. Keserűségében előbb azt írja, hogy mi a mi bajunk, hogy ezen ide-

gen katonaság oka minden magyar szerencsétlenségünknek, és a török előnyomulásának. Azután így folytatja *(olvassa)*:

»Nézzük, a vitézlő Losonczy Temesvárral együtt veszett az idegenek miatt. Idegen volt Aldana, ki Lippát, idegen volt Liscanus és Salamanca, kik Esztergomot gyalázatosan feladták; idegenek miatt vitéz Nyári Pálnak is Egert meg kelle adni. Tata idegenek miatt vesztett, Pápa idegen nép miatt s vele együtt törökké lön; Koztaniczát Horvátországban egy Kranitz veszté el. Székes-Fejérvár is így veszett idegen miatt, Erdődöt, Gyórt, Klisszát, Kanizsát idegenek árulák el. Tekintsük meg Koczináner expedíciójában mint jára, tekintsük Basta, Svendi Lázár, Belgiojoza, Koloradó, Bukoy Roszburm, Montenegro, Ekenperger, Hardek hadakozását: bizonyára semmi jónkra nem voltak. Tekintsük Erasmus Tajfi harcztát, ki nemcsak szerencsétlenül, de egész keresztyén nemzetnek olyan gyalázatjára volt, hogy soha eleget rajta nem bánkódhatunk.«

Nem én mondom ezeket, hanem a XVII. századnak ezen Európászerte nagyhirű fia, Zrinyi Miklós, kit a spanyol király aranygyapjas renddel, XIV. Lajos francia király a pairi méltósággal ajándékozott meg, hirnevéért és kitűnő katona voltáért. Hallja meg Pitreich ur, hogy az a dicső hagyomány, a melyre Zrinyi Miklós rámutat, hazánk szerencsétlensége és az ország romlása. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* A sérelem azon idegen hadvezérekben volt, a kiket ide küldtek és a kikre rámutat Zrinyi, hogy mily vitézséget követtek el. Én keresem a históriában, hol van az az idegen, ki Magyarországon egy hőstettet vitt véghez; ismétlem: voltak ebben a korban a XIV. Lajos által ideküldött francziák, kik hajporosan, mint oroszánok verekedtek és nyerték meg a csatát, kik Bécsbe érkezve, Zrinyit rajongva fogták körül, hogy ettől tanuljon egész Európa vitézséget, hadismeretet és haditudományt. Mi lett a jutalma? Az, hogy fölibe helyezték Montecuccolit, kiről Zrinyi szintén megírja, hogy Magyarország ellen — éppoly mint most Pitreich — a magyar alkotmány megtagadásával nyilatkozott. Montecuccoli egy röpiratot irt, a melyben a magyar hadsereget, a magyar embert lepiszkolja, legunyolja, de Zrinyi Miklós megfelelt Montecuccoli ezen impertinenciájára.

Okolicsányi László: Pitreich impertinenciájára ki fog megfelelni? *(Zaj jobbfelől.)* A többség kötelessége volna!

Szederkényi Nándor: Megfelelt Zrinyi egy röpirattal ennek a betolakodott idegennek, hogy ki az akkori idők szerencsétlenségének és Magyarország romlásának oka *(olvassa)*: »Szavaidból kirí a gyűlölet a magyar nemzet ellen, melyre sok mindenfélét ráfogsz. Ha lelked van, nevez meg egyet-mást, majd megfelel, de ne bántsd a nemzetet. Igaz — azt mondja — mi magyarok nem tudjuk a mesterséget, mikép kell

huzni-vonni a háborút, engedni garázdálkodni az ellenséget, cserbenhagyni a barátot, a szövetségest, *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* keresni pénzt a háboruban és rontani az országot, csak-hogy a katoná megmaradjon, melyek szerinted a hadviselésnek elvei. Őseink: Hunyadi, Báthori, Kinizsi nem tudták ezeket és a hazát védve és a törököt megverve szereztek maguknak halhatatlan dicsőséget. Mi, ivadékaik, sem fogunk szégyent hozni hazánkra gyáva tétlenséggel; ha a cselekvésre a legjobb alkalom fog kínálkozni, mégis mindenre képesnek tartom a magyart, csak valami jártas magyar vezér keze alatt legyen, *(Ugy van! balfelől.)* ki, ha nem is műveli Nagy Sándor tetteit, meg fogja védeni Magyarországot, melyhez több szíve van, mint bármely idegen hadvezérnek.«

Ezeket az idézeteket azért hoztam fel, hogy megfeleljek annak a történelmi hagyománynak, a melyet a hadügyminiszter ur a delegációban szentnek mondott és a monarchia, illetve a hadsereg nélkülözhetetlen feltételül állított oda. Nem a történelemből állítok én össze mozaikot, csak hivatkozom arra a nagynevű férfura, a ki elkeseredésében úgy tört ki egyszer, hogy úgy vagyunk mi a némettel és a törökkel, mint a székely, a kit elvittek az ördögök. Rákiáltottak barátai: »Már ennél rosszabb dolgod nem lehet!« »Rosszabb dolgom lenne — felelt a székely — ha nem vinnének, hanem rajtam nyargalnának a pokolba!« Zrinyi is az akkori állapotokra azt mondta, hogy rosszabb dolgunk lenne, ha a német és török nem vinnének, hanem rajtunk lovagolnának!

Ugyancsak Zrinyi munkájában olvassuk, hogy midőn Mátyás király hadsereget gyűjtött, hogy elfoglalja Bécsset és Ausztriát, azt mondta neki Báthory István: ne menj te Ausztriába! Miért? kérdezte a király. Azért, mert tudom, hogy ha ellenállhatatlan hadsereged elfoglalja Bécsset, te ott maradsz és ha nem is mindig, de hosszabb időre árván marad a mi nemzetünk; úgy járhat, mint Nagy Sándor, a ki behatolt egész Indiáig, végre Babilonba vonult vissza pihenőre, a hol az ottani élet az ő korai halálát idézte elő!

T. képviselőház! Mi is árvák vagyunk a mi királyunkkal szemben, a ki Bécsben van, a bécsi tanácsadók körmei között: a mi érdekeinknek szószólója, befolyásoló tanácsadója ottan nincsen. *(Ugy van! balfelől.)* Báthory István Hunyadi Mátyást is féltette attól, hogy ha elfoglalja Ausztriát, Bécsben akar majd lakni. Milyen bölcs magyar politika szólal meg Báthory István tanácsában! Az, hogy a magyaroknak legfőbb baja, hogy királya Budapestre csak mint vendég jön le, itt azonban székhelye nincsen.

De még van mondani valóm, s azért kérek egy kis szünetet.

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! A tanácskozást folytatjuk. Szederkényi Nándor képviselő ur folytatja beszédjét.

Szederkényi Nándor: T. képviselőház! Én megengedem azt, hogy ezen történelmi epizódok ismertetése sok képviselőtársam előtt unalmasnak látszik; de mivel a hadügyi vezetőség Bécsben jónak látta történelmi hagyományokra hivatkozni, az osztrák hadsereg jelenlegi alakjában való további fentartásának szükségére, én is kötelességemnek ismertem ezen történelmi hagyományokat felkutatni, és igazolni azt, hogy a mi álláspontunk pedig azon történelmi hagyományokkal, a melyekre Pitreich hivatkozott, ellentétes; hogy azok a történelmi hagyományok a mi nemzetünk romlására voltak *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* és ma sincsenek ezen nemzet javára.

Mi tehát azon hadrendszer ellen küzdeni hazafiúi kötelességünknek ismerjük, és pedig hazánk érdekében, a melynek fennmaradása ahhoz van kötve, hogy vajjon ez az ország képes-e biztosítani erejét és képes-e haderejét is államiságának még hiányzó részébe úgy beiktatni, hogy az megfeleljen az államiság feltételeinek, mert e nélkül nemcsak ennek az országnak jövődjé kétségbeesztő, hanem annak a magyar nemzeti állam eszméjére nézve is veszedelmes hatása világos és előrelátható, *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* a mint erre majd rá fogok térni, és a mint ezt majd be fogom bizonyítani. *(Halljuk! Halljuk!)* De még nem fejeztem be azon történelmi hagyományoknak a dolgát; *(Halljuk! balfelől.)* még nem fejeztem be azt Zrinyi Miklóssal, a kit azért idéztem és idézek, mert, ismétlem, nem akarom, hogy az én történelmi fejtegetéseim úgy tűnjenek fel, mintha azokat tetseim szerint állítottam volna össze. Én azon férfiakra hivatkozom, a kik tekintélyek és a kiknek lojalitása iránt kétség nem lehet. *(Mozgás és zaj a jobboldalon.)* Majd várok, a mig elvégzik a beszélgetést. *(Egy hang jobbfelől: Hiszen szebben már nem lehet hallgatni.)*

Elnök: Csendet kérek! *(Halljuk! balfelől.)*

Buzáth Ferencz: Igen jó, széles folyosó van odakint, tessék ott diskurálni! *(Mozgás jobbfelől. Elnök csenget.)*

Szederkényi Nándor: Én a XVII. század közepét ismertettem az imént. de ez az ismertetés még befejezve nincs. Erre vonatkozólag még némely epizódokat tartozom elmondani. *(Halljuk! balfelől.)*

Idéztem Zrinyi Miklósnak az idegen katonák beözönlése s az idegen hadvezérek működése ellenében írott kifakadását és panaszát. Idéztem azon szavait, a melyek szerint már ő azon nézetben volt, hogy ha ez így marad, akkor ennek az országnak jövődjé nincs; ennek az országnak mentességét ezen az uton elérni nem lehet. Ő ismertette nézetét arra vonatkozó-

lag, hogy mi hát a mentség. Leírta, hogy milyenek voltak azok az idegen hadvezérek, a kik ő előtte s az ő életében is ez ország dolgaiba befolytak; hogy itt a várakat árulással és mindenféle huzavonával miképen engedték át a törököknek és hogy ez az ország miképen jutott annyira, hogy már az ő idejében is majdnem az egész ország hódolt terület volt. Nem a magyar vitézséget, nem a magyar harcias erejét okolta, hanem okolta az idegen hadvezetőséget, az idegen vezéreket, kiknek eltávolítását sürgette, kívánta és követelte. Felszólalásában több ízben rátér erre a kérdésre.

Egy helyen ekképen szól arról, hogy miképen lehetne ezen a bajon segíteni, a mely Magyarországnak veszedelmét idézi elő; szabadulásunknak fundamentumát a következőkben látja: *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* »Megengedjük azt is, — mondja — hogy sok idegen nép jöjjön segítségünkre. Mi ez ellenében — mint ő mondja — kifogást nem teszünk. De forgassuk fel a históriát és megtaláljuk, hogy, jöllehet magyar is sok helyen botlott a vitézségbe és sokszor rosszul cselekedett, mindazonáltal a derekas veszedelmek az idegenektől estek. Ők nem érzik nyavalyánkat, avagy a kénytelenség nem erőltette őket a szerencsétlétésre, mint a magyart? Mert a kinek nem borja, nem nyalja. *(Ugy van! balfelől.)* És a magyar nemzet a Magyarországgal egyenlő természetet viseli. Ha valaki idegen jön be, azzal nem tud, vagy nincs szerencséje az operáláshoz. Tehát nem idegen kell nekünk — a mint ismét felkiált — nem indus, nem német, nem garamanta, nem olasz: magyar kell a mi hadseregünk élére!« *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

És hogy az osztrák hadviselésnek egy igazán szerencsétlen példáját mutassam be, a mely Magyarország sorsát ismét pár évtizedre a szerencsétlenségbe döntötte, ugyanezen korból meg kell ismertetnem a vasvári békére vonatkozó epizódot, *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* a melyet ismét Zrinyinek felfogása szerint kell előállítanunk, a ki kétségbeesett annak hallatára, hogy a szentgotthárdi győzelem után egy ilyen gyalázatos, a törököt biztosító béke kötöttetett.

Hogy ezen békekötés mily hatással volt akkor egész Európára, erre nézve az akkori történeti munkákra és az akkori röpiratokra kell rámutatnom, a melyek mind nemzeti szerencsétlenségnek írják le, sőt mi több, egyenest Magyarország ellen irányzott árulásnak és Magyarország ellen irányzott hadműködésnek tüntették fel. Az a történetíró, a kinek munkájából már idéztem: Pauler Gyula, szintén megemlékezvén e végzetes békekötésnek a létrejveteléről, az akkori okmányokból a történetírók és követjelentésekből a következő megállapítást adja munkájában. *(Olvassa):* »Európa méltatlankodással hallá az istentelen békét, mert egy fényes győzelmet követett. A politikusok sokféleképen találgatták az udvar titkos indokait,

abban azonban mindnyájan megegyeztek, hogy a magyarok ellen való bizalmatlanság volt egyik főmotivuma.« Az író itt az akkori olasz követ jelentéseire hivatkozott, a melyekből merített. Azután így folytatja *(olvassa):* »A császári udvar kelletlenül kezdett és örömmel végzett be egy olyan háborút, a mely szerencsés fejleményével Magyarországot kijebb terjesztette és biztosította volna, holott a régi szabály szerint nem volt szabad megerősödni hagyni a magyarokat, nehogy lerázzák idegen királyukat. Jól értesült diplomáciai körökben a békének egy titkos záradékáról beszéltek, a melyben a török, a magyarokat az udvar kényére hagyva megígérte, hogy őket segíteni nem fogja. Sőt a közvélemény még tovább ment. És az egész háboruban, különösen pedig Montecuccoli lanyha magaviseletében kiszámított tervét látta Magyarországnak a török általi megrontására, hogy azután a német annál könnyebben leigázhassa.«

Ime, az akkori európai közvéleménynek a kifejezése jelenik meg e sorokban, melyek ránk nézve az akkori hadvezetőségnek a legszomorubb és legfájdalmasabb intézkedését tüntetik fel. Bécsben akkor meg is döböntek, mert azt előre látták, hogy a hadvezetőségnek ezen intézkedése a létrejött békében a magyarokat fel fogja ingerelni. A terv tehát jó volt kieszelve: biztosítani a békét Ausztria részére, Magyarországot a török hódoltságban meghagyni, a magyarokat felizgatni e gyalázatos tény folytán, hogy azután a hóhér keze működhessék, mint Zrinyinél, Frangepánnál; majd azután a Thököli-felkelésnél, hogy így sikerülhessen az osztrák hagyományos katonai politika, t. i., hogy Magyarországot nyomorulttá kell tenni, hogy leigázhassák.

Okolicsányi László: Igen, osztrák katonai politika! És ez még ma is fennáll!

Szederkényi Nándor: Az osztrák katonai politika, a mely eszköze volt Ausztriának, így dolgozott a multban. Mert nekik céljuk az volt, a mint erre nézve szintén idegen követek jelentésében foglaltatnak tudósítások, hogy t. i. Magyarországot oly állapotban kell tartani, hogy azután az osztrák tartományok eszközévé, maga is tartománynyá legyen. Ez vezetett végig az osztrák katonai intézőség törekvésén, ez vezette az udvari politikát, és végeredményben oda jutott, hogy mig Ausztria, az osztrák tartományok iparilag egyik legvirágzóbb része Európának, mi, Magyarország elhagyatott földmivelő állam vagyunk. Kiszípolyoztak bennünket az osztrákok javára, a kik kizsákmányoltak egy katonai intézőség, mint pedig a politika terén, és mi itt eszközül szolgálunk ma is annak a politikának, a melynek szószólója Pitreich hadügyminiszter.

T. képviselőház! Szomorú epizódok ezek hazánk történetéből, de nem hallgathattam el őket. Be akartam bizonyítani ezzel, hogy 300

esztendő óta az, a mit Zrinyi Miklós mondott, hogy az osztrák politikának főcélja a király bizalmatlanságát folytonosan fentartani Magyarország ellen, hogy ez a cél ma is uralkodó és ma is termi gyümölcsseit, de nem nekünk, hanem az osztrák politika számára. A katonai intézőség csak eszköze volt a politikának; a politika megragadta, mert monopóliumot nevelt belőle magának, monopóliumot egy osztrák hadsereg megteremtésére, a mely osztrák hadsereg se nem német, a mint ők magukat ma is kifejezik, se nem magyar, se nem lengyel, se nem cseh, hanem nemzetek konglomerátumából kialakult intézmény, a melynek egy ura van, a császár.

Már Zrinyi Miklós rámutatott mindezekre. Ha az ő idézetét vizsgáljuk, csaknem ráismerünk a mai állapotra. Ugyanazok, a mik akkor történtek, ugyanazok ma is fennállanak. Zrinyi egész életének utolsó pillanatáig, mint a hazának egyik lelkes fia, kinzó keserveket szenvedett e miatt, és nem a miniszterelnök ur, vagy a honvédelmi miniszter ur, hanem Zrinyi Miklós mondhatta, a mint el is mondja, hogy vért szive mindezek láttára és írta munkáit, hogy felébressze a nemzetet. Ne bántsd a magyart! Ezt adja egyik műve bevezetéseül, és lelkesíti a magyart, hogy álljon talpra, ne tűrje el tovább ezeket, vegye kezébe a vezetést. Kimutatta nemzetének, hogy ez az idegen befolyás mily szerencsétlensége az országnak.

Az ő kora után megjelentek a Strassholdok, Ampringenek, Cobbock, Vrnbák, Heislerek, Caprarák és Caraffák és Isten tudja miféle nációi a világnak. Ezek garázdálkodtak Zrinyi után az országban és vitték oda a dolgot, hogy végre a nemzetből kitört a keserűség, a fájdalom, a sebek fellakadtak és Rákóczi Ferenc a beszki szorosan át kibontott zászlóval jött, hogy a magyar szabadságot kivívja és a magyar alkotmányt biztosítsa. Zrinyi Miklósnak fájó szívvél elmondott jóvendőlése, hogy e nemzetnek milyen szerencsétlenség az idegen hadvezetőség, a Rákóczi-mozgalomhoz vezetett. Midőn a nemzet látta, hogy szép szóval, békés uton semmire sem haladhat, akkor kardhoz nyúlt. Tudjuk a Rákóczi-mozgalom egész történetét, tudjuk azt is, hogy végre megkötötték a szatmári béke, melyet azonban Rákóczi mély előrelátással nem fogadott el, mert tudta, hogy az a békekötés csak arra való, hogy a nemzetet egy időre ismét elvakítsa, elaltassa, azután pedig az osztrák uralom újra kitörjön és féktelenül garázdálkodjék. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*)

Igaza volt Rákóczinak a történet szerint, és mi, kik ez évben sirattuk meg az ő száműzetését, rodostói magányát és halálát, mit sirattunk meg ebben? Azt, hogy Rákóczinak igaza volt, mert ime, ma ugyanazt a hangot halljuk Bécsből; Pitreich, a hadvezetőség ugyanazt hirdeti, a mit hirdettek századokon át; ugyanazon alkotmányfosztás, ugyanazon magyar-

ellenes hang és ugyanazon lekicsinylése ez a magyar nemzetnek, a mi ellen panaszkodott Zrinyi Miklós, midőn vérző szívvél írta meg munkáját a nemzet felébresztésére. Higgye meg a t. képviselőház, hogy nekünk volna legnagyobb örömünk, ha nem kellene ezen keserű epizódokat a ház elé hozni, ha nem kellene a nemzetet figyelmeztetnünk, hogy a mi itt történik, az nem új, és hogy midőn a hadseregnek multjára, a hagyományokra hivatkoznak, még bünt követnek el azok az emberek, mert mi is belemézünk a történet emlékeibe és vérző szívvél sirjuk Zrinyi Miklóssal együtt, hogy a nemzet szerencsétlenségének egyéb oka nem volt, mint a német betolakodása és uralma. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) Most sincs egyéb oka szerencsétlenségünknek, mint az a politika, mely a királyt távol tartja Budapesttől, lefoglalja magának Bécsben, (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) és hamis tanácsosokkal körülfogva, oly tények elkövetésére készíttetik, melyek a magyar nemzet alkotmányos érzelmét sértik.

Szükségét látom annak, hogy a felségjognak azon kérdésével is foglalkozzam, mely az osztrák delegációban felvetett. A képviselőházban is időnként napirendre hozatik, hogy az osztrák, 1867-ik évi december havában szentesített törvényben mi foglaltatik. Én erre nem adok semmit. Ez nem a mi törvényünk. Ha ők a felségjogot úgy állapítják meg, hogy a hadsereg nézve náluk az érintetlen jog, hogy arra sem a törvényhozásnak, sem a kormányzásnak semmi befolyása nincs, ám legyen tetszésük szerint, de az ő hadseregekre nézve állítsák fel ezt, mi a tilalomfát, a magyar hadsereg nézve felállítjuk, hogy erre ez az értelmezés ki nem terjeszkedhetik. A 67: XII. törvénycikkben önálló intézkedések foglaltatnak. A mi felségjogunk nem az osztrák felségjog, mint ez a 67: XII. törvénycikkből s a régi törvényekből kitűnik; ennél fogva ahhoz, hogy az osztrák delegátusok mikép értelmezik a felségjogot, semmi közünk. Erre is azt mondom, a mit Zrinyi mondott, ne bántsd a magyart, hogy az osztrák delegátusok se bántsák a magyar hadsereg vonatkozó magyar alkotmányos és törvényes felfogást.

Okolicsányi László: Semmi közük hozzá!

Szederkényi Nándor: A mult napokban egy felszólalt képviselő ur beszélt a felségjogról, mintha 48-ig az uralkodó körök felfogása a felségjog tekintetében folytonos lett volna. Ezt ki kell igazítanom. Az 1792-től 1845-ig lefolyt országgyűlések közül a felségjog a hadsereg vonatkozólag csak az 1807-iki országgyűlés egy feliratára érkezett leiratban érintett, az is oly gyenge alakban, hogy arra a Rendek hővebben nem is reflektáltak, csak azt jegyezték meg, hogyha még így is volna, a magyar nyelvnek joga még akkor is érintetlen marad és ezzel leszámoltak, de a felségjog a mi közjogunkban, a mi aktáinkban ezen értelmezéssel többé nem fordult elő. Nem fordult

elő tehát sem az 1807-iki, sem az 1832-iki, sem 1836-iki, sem az 1845-iki országgyűlésen, a mikor oly sűrűn mentek fel a felterjesztések a magyar vezényszóért és azért, hogy az egész katonaság nyelve a magyar legyen. De a leiratokban a felségjogra való hivatkozás nem fordult elő. Átkutattam e tekintetben az aktákat, de ennek nyomát nem találtam, ha csak valami elrejtett helyen, nem tudom hol, nem létezik. De az országgyűlési aktákban nem találok nyomát. Tehát 1848-ig vagy 67-ig a felségjog ezen értelmezése nem fordult elő.

Hát mikor jött elő a felségjog kérdése ezen alakban? Csak 1889-ben. Fabiny Theofil volt igazságügyminisztert illeti az a szomorú érdem, hogy a felségjognak magyarázata, úgy a mint azt a tulsó oldalon felvetik, divatba jött. Ő adta meg erre az alapot. Addig a felségjogról e képviselőházban vagy törvényeinkben ezen alakban szó sincs. A mikor az egyéves önkéntesek tisztvi vizsgájának nyelvét akarták törvénybe iktatni, akkor utalták először a felségjog körébe és Fabiny akkori igazságügyminiszter alapította ezt meg a legszerencsétlenebb magyarázatokkal, a melyek akkoriban különféle megjegyzésekre és visszatetszésre adtak alkalmat. Akkor indult meg e felett a nagy felségjogi vita, a melyben, azt lehet mondani, a képviselőháznak és az országnak legkitűnőbb jogásza meg szólaltak, de egyiknek érveléséből sem tűnik ki, hogy a felségjogra vonatkozó intézkedés vagy magyarázat a multban birta volna gyökerét. Az illető képviselők, a kik a felségjog magyarázatát, úgy, a mint azt akkor Fabiny Theofil előadta, nem helyeselték, mind azt vitatták, hogy az 1867: XII. t.-cikkben a nyelv meghatározási joga nem felségjog, hivatkoztak törvényekre, hivatkoztak történeti okmányokra, de arra, hogy a felségjog e hazában a régi országgyűléseken ilyen magyarázat alakjában előfordult volna, egyik sem hivatkozott. Maga Fabiny Theofil egy szerencsétlen fogással akarta ezt a dolgot a maga értelmében elmagyarázni. A mi törvényeinkben ugyanis az foglaltatik, hogy ő Felsége kegyesen fog intézkedni stb. — ebből azt magyarázta, hogy ime itt van a felségjog, mert az országgyűlés a Felség kegyelméért folyamodik, ez tehát a királynak kegyelméből, az ő felségjogaiból származik.

Ezeket akartam a felségjogok történeti megvilágítása szempontjából elmondani.

Szükségesnek tartom még megjegyezni, hogy a képviselőház jónak látta itt holmi határozatokat hozni, hogy miképpen történhetik nálunk a törvényhozás. Erre nézve Horváth Lajos 1889-ben, midőn arról volt szó, hogy a magyar országgyűléssel a királylyal együtt mit végezhet, egy nagy beszédében azt mondta, hogy tessék felütni Werbőczy Hármaskönyvét és tessék megnézni, mit mond az? Ő akkor az akadémia fordításában fölolvasta nekünk azokat a részeket, a melyeket most bátor leszek én is

röviden megismertetni a t. házzal. Azt mondja Werbőczy arra a kérdésre vonatkozólag, hogy kik alkothatnak törvényeket és határozatokat:

»De midőn azon kérdés kerül értékezés alá, vajjon a fejedelem magától alkothat-e törvényeket és határozatokat, vagy szükséges-e, hogy a nép egyezése is hozzájuk járuljon? 1. §. Mire nézve meg kell jegyezni, hogy, noha régente, mikor még a magyar nemzet pogányok szertartásával élt és nem király, hanem vezér és kapitányok által igazgattatott, a törvény- és rendeletkezés egész joga náluk volt. 2. §. De miután a közkeresztény hitre tértek és maguknak önként királyt választottak, mind a törvényhozás, mind minden birtokadományozás és bírói hatalom joga az ország szent koronájának hatóságára, a melylyel Magyarország minden királya meg szokott koronáztatni, s bővetkezőleg törvényesen rendet fejedelmünkre és királyunkra az uralkodással és kormányzással együtt átruháztatott. Így ezentul a királyok a népet összehíva és megkérdezve kezdték törvényeket alkotni, mint az korunkban is történni szokott.

3. §. Azonban a fejedelem tulajdon indulatjából — proprio motu — és önkényesen — abszolute — főleg isteni és természeti jogot sértő és az egész magyar nemzet régi szabadságának ártó dolgok iránt rendeleteket nem hozhat, hanem a nép összehívásával és megkérdezésével, vajjon neki az olyan törvények tetszenek-e vagy nem, a kik, midőn azt felelik, hogy igen, azontul az ilyen végzések törvényeknek tartatnak.

Issekutz Győző: Az 1791: X. törvénycikkben is benne van!

Szederkényi Nándor: Tudom! Én ezt csak annak igazolására hozom fel, hogy arra, hogy a magyar országgyűlés és a király együtt miként alkothat törvényt, már régi törvényeink vannak. Azért idéztem Horváth Lajost, a ki az 1889-ik évi vitában azt, mintegy a felnőttek oktatásaképpen, azzal magyarázta, hiszen ezt az egész dolgot Werbőczy a legjobban körülírja. Idézttem ezt azért is, mert ebben ki van fejezve, hogy a király nálunk sem proprio motu, sem abszolute nem intézkedhetik, főleg isteni és természeti jogot nem sérthet és az egész magyar nemzet régi szabadságának ártó dolgokat nem rendelhet el. A nemzet nyelvéhez való joga pedig csak természeti joga a magyar nemzetnek. Ezt idéztem, hogy Werbőczynek ezen szavaival egyenesen rámutassak arra, hogy természeti jog, mint a milyen a nyelv, semmiféle fejedelmi vagy pedig felségjog hatáskörébe nem tartozhatik, *(Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* hogy Magyarországon minden intézménynek a nyelve csak magyar lehet és hogy ennél fogva bármiképp magyarázzák is a hadsereg nézve az osztrákok a maguk törvényeit, nálunk a törvény ez és azért követeljük a magyar hadsereg nyelvét és folytatjuk küzdelmünket.

Tovább nem folytatom beszédemet, hanem a következő határozati javaslatot adom be (*olvassa*):

Magyarországnak az örökösödést megállapító 1723-iki törvényéből nem folyik az, hogy védelmi kötelezettségét közös hadügyi szervezet által teljesítse, a mely idegen nyelvvel, jelvényével, zászlajával, szellemével, művelődési eszközeivel kizárja a nemzetnek oly gazdag és fényes multtal dicsekvő ősi hadi és katonai érényének érvényesülését. Nem felel az meg régi törvényeinkből folyó nemzeti követelményeinknek sem. Nem felel meg az általános hadkötelezettség követelményeinek, valamint nem képezi egyedüli és kizárólagos feltételét a mai hadtudomány, európai hadirendszer és szervezeti technikai és taktikai szabályainak és követelményeinek. Magyarországnak független állami léte pedig megköveteli, hogy haderejét önálló alapon szervezze. E szerint csakis az önálló magyar hadsereg az, a mely ugy az ország állami függetlenségének, mint a trón és a nemzet biztonsága iránt támasztható követelményeknek egyedül megfelel.

Mint hogy azonban jelenleg a hadszervezeti kérdések, az ország közjogi rendjének új és megfelelő megállapítása nincs napirenden, a jelen ujonczmegajánlási törvényjavaslatnak visszaadásával utasítatik a kormány a fennálló törvények alapján új javaslat benyújtására, mely szerint:

1. az ujonczok csak az 1867: XIII. törvényczikk 11. és 12. §-aiban előírt magyar hadsereg részére szavaztatnak meg; a magyar hadsereg kizárólag az ország területén nyerjen elhelyezést,

2. az 1867: XII. törvényczikk 12. §-a szerint az ujonczmegajánlás feltételei, a katonaság elhelyezését, élelmezését illető intézkedésekkel pontosan felsoroltassanak.

Ajánlom határozati javaslatomat elfogadásra. (*Helyeslés balfelől.*)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Nincs szándékomban a t. ház idejét hosszabban venni igénybe, de azt gondolom, azok után, a miket előttem szólott t. képviselőtársam a közös hadügyminiszter urnak az osztrák delegáció albizottságában tett nyilatkozatára vonatkozólag mondott, kötelességet mulasztanék, ha a magam részéről fel nem szólalnék. (*Halljuk! Halljuk!*)

Én azt hiszem, hogy a mai viszonyok között, midőn az országnak oly fontos és oly kényes természetű ügyei állanak az elintézés küszöbén, a midőn annyi minden történt a multban és annyi minden történik még a jelenben is, a mi újabb izgalmat hoz a kedélyekbe és a mi e kérdések objektív eldöntésének rovására elmérgesítené a közhangulatot: kötelességünk és talán elsősorban nekünk, kik felelőség mellett visszük az ország ügyeit, parancsoló kötelességünk egyfelől nem adni fel semmit az

ország jogaiából (*Élénk helyeslés jobbfelől.*) és megőrizni a magyar álláspontot a maga teljes intaktságában és tisztaságában, (*Élénk helyeslés jobbfelől.*) de másfelől kerülni minden izgatottságot és óvakodni attól, hogy bárminő mellékkörülmények megzavarják a tárgyilagos, objektív ítéletet. (*Helyeslés a jobboldalon.*)

Ha ebből a szempontból mérlegelem azokat a fejtegetéseket, a melyeket a közös hadügyminiszter ur előadott, elsősorban egy körülményre hívom fel a t. ház figyelmét. (*Halljuk! Halljuk!*) Szederkényi t. képviselő ur azt mondta, hogy a hadügyminiszter ur a magyar államról, a magyar alkotmányról nem is beszélt. Tökéletesen igaz. A közös hadügyminiszter ur a kérdések katonai oldaláról beszélt, mint egy kiváló szakember ezen a téren, kizárólag katonai szempontokból. (*Mozgás balfelől.*) Óvatosan tartózkodott, s ezt meglelégedéssel konstatalem, a dolgok közjogi oldalának bolygatásától, óvatosan tartózkodott attól, hogy a magyar közjog sarkalatos tételeire vonatkozólag nyilvánítson véleményt. Épen ezért egész más megítélés alá esik az ő nyilatkozata, mintha a másik utra lépett volna, mert méltóztassanak nekem megengedni, ha bárki azzal a czállal lép fel, hogy a magyar közjogot magyarozza és a magyar közjog terrénumán vonjon le következtetéseket, (*Ugy van! a jobboldalon.*) ott azután természetesen a leg-határozottabban kifogásolni kellene és vissza kellene utasítani minden legkisebb tévedést ezen a téren; (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*) vissza kellene utasítani minden egyes olyan kifejezést, a mely nem felel meg teljes preczizitással a magyar közjog álláspontjának. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*) De engedelmet kérek, ha a közös hadseregnek egy kiváló tagja tisztán katonai szempontokból és minden közjogi pretenziót oldalthagyva beszél ezekről a kérdésekről, akkor, én ugy gondolom, nem szabad egyes, talán nem egészen precziz kifejezéseknél is megakadnunk, ha annak a nyilatkozatnak egész tenorjából következtethetjük, hogy annak lényege ugy a magyar közjogi állásponttal, mint a magyar nemzetnek ezen kérdések körül kifejtett akciójával és céljaival ellentétben nem áll. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Én nem tagadom, hogy annak a beszédnek vannak igenis egyes kifejezései, (*Halljuk! Halljuk!*) a melyek kiragadva az egészből és egybe nem vetve a beszéd többi részeivel, alkalmat adnak a kritikára. Előfordul abban a »Nation« kifejezés, egyformán alkalmazva a német és magyar nemzetekre és egyéb nemzetiségekre. (*Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Vérsi József: A csehekre, lengyelekre!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ez alkalmat adhat a t. képviselő uraknak arra, hogy a beszédet erős kritika tárgyává tegyék, azonban méltóztassanak megengedni először azt, hogy a német nyelv azt a megkülönböztetést, a melyet mi a nemzet és a nemzetiségek közt teszünk,

nem ismeri. *(Ellenmondások a bal- és a szélső-baloldalon.)*

Rákosi Viktor: Ismeri a »Nation«-t és a »Nationalität«-et. *(Zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök (csenget): Csendet kérek!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Nagyon rosszul tudják a képviselő urak, mert a »Nationalität« szó itt Magyarországon nőtt ki és ezt mi alkalmazzuk azért, hogy a mi fogalmainkat német nyelven kifejezni tudjuk. *(Ugy van! jobbfelől. Ellenmondások balfelől.)*

Rákosi Viktor: Az osztrákok is használják!

Gr. Tisza István miniszterelnök: A német nyelv ismeri a »Volk« és »Nation« közti különbséget, azonban a »Volk«-nak megint egészen más, sokkal inkább állami és politikai értelme van, mert Volk valamely területnek állami kapcsolatba vont népessége. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* A másik az, hogy éppen abban az eszmelánczolatban és éppen abban a mondatban, a hol ez a kifejezés előfordul, előfordul az is, hogy a közös hadseregben egyik »Nation«, vagy egyik nemzet sem akarja elnyomni a másikat.

Hát engedelmet kérek, egy ilyen határozott kijelentés a hadsereg felelős vezetője részéről éppen a képviselő urakkal szemben, a kik minduntalan arról panaszkodnak, hogy a hadsereg germanizál, hogy a hadsereg a németiség javára el akarja nyomni a hadsereg nem német tagjait, éppen ez a kijelentés megnyugtatóan szolgálhatna és a képviselő urak meglegegedéssel vehetnék tudomásul. *(Mozgás a baloldalon. Halljuk! Halljuk a jobboldalon.)*

Nem tagadom azt, hogy itt ebben a vonatkozásban elmosódik az a különbség, a mely fönnáll — hisz nincs magyar ember, a ki kétségbe vonja — a magyar nemzet és a Magyarországon vagy Ausztriában élő nemzetiségek között. A kérdés csak az, hogy ez a különbség elmosódik-e a beszédben általában és nem nyilvánul-e a beszéd igen fontos tartalmi részében, mert ettől függ azután, hogy az intencziót helyesen ítélhessük meg. És itt azután legyen szabad a beszéd azon részére hivnom fel a figyelmet, a hol a közös hadügyminiszter ur a közös katonai nevelésről beszél és a hol azt mondja, hogy a Magyarországon lévő katonai intézetekben más intézkedés szükséges, mint Ausztriában, két okból: először azért, hogy az intézetekbe felvett fiataloknak a tanulást ne nehezítse meg a német tannyelv, másodsor azért, hogy az átlépés a katonai intézetekből polgári intézetekbe és az érettségi vizsga letétele lehetségessé tétessék. Ugy gondolom, ebben magában mindenesetre a magyar nyelvnek és a magyar állam kulturális intézményeinek olyan elismerése foglaltatik, *(Ugy van! a jobboldalon.)* a mely abszolút nem hasonlítható össze azzal a bánásmóddal, a melylyel a monarchiában élő nemzetiségek nyelvei a had-

sereg részéről találkoznak. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

B. Kaas Ivor: Kétféle középiskola! *(Felkiáltások a jobboldalon: Víz! Zaj balfelől. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: De tovább megy a közös hadügyminiszter ur; beszél arról is, hogy szükséges, hogy a tisztikarnak nem magyar állampolgár tagjai is mentül számosabban tudják a magyar nyelvet és kijelentést ad azon meggyőződésének, hogy igenis a hadseregnek fontos érdeke az, hogy sok nem magyar tiszt is tudja a monarchia »zwei maasgebende Sprache«-ját: két irányadó vagy döntő fontosságú nyelvét.

Hát, engedelmet kérek, itt ismét a magyar nyelv fontossága van kiemelve, szemben a nemzetiségek nyelvével. *(Ugy van! a jobboldalon.)*

B. Kaas Ivor: Abból nem kérünk! *(Felkiáltások a jobboldalon: Víz! Borogatást neki! Zaj a baloldalon.)*

Gajáry Géza: Borogatást neki! *(Zaj a baloldalon. Elnök csenget.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Én azt gondolom, hogy ezekből az idézetekből világosan következik, hogy egyáltalán nem lehetett szándéka a közös hadügyminiszternek az, hogy a magyar nemzetet és annak nyelvét a nemzetiiségek és azok nyelvvel egy kalap alá vegye. A fontosabb kérdés azonban az, hogy azok, a miket a hadügyminiszter ur a dolog érdemére, a tervezett reform részleteire vonatkozólag mond, ellentétben állanak-e a szabadelvű párt programjával és azon kijelentésekkel, a melyeket e kormány nevében e házban tenni szerencsém volt?

És itt, azt hiszem, nyugodt lélekkel mutathatók rá, hogy azok a kijelentések, a melyek a magyar nyelvnek a közös katonai tanintézetekben való tanítására vonatkozólag tétettek, teljesen fedik egymást a szabadelvű párt programjában foglalt nyilatkozatokkal. Fedik először azért, mert a szabadelvű párt programjának idevonatkozó pontjai is abból indulnak ki, hogy a tantárgyak jelentékeny része magyarul tanítassék legalább oly mérvben, hogy a belépő magyar ifjak előmenetelét a tannyelv ne akadályozza; ugyanezt ismétli a közös hadügyminiszter ur, mint egyik indokot, hogy nem akarja, hogy a belépő magyar ifjúságot a tannyelv kérdése akadályozza. Másik kriteriuma a szabadelvű párt programjának az, hogy a kiképzett növendékek a magyar nyelvet teljesen bírják. Ha a közös hadügyminiszter ur azt akarja elérni, hogy a kadétiskolákat vagy a katonai reáliskolákat végzett növendékek magyar nyelven tehessenek érettségi vizsgát valamely magyar tanintézetnél, ugy ebben mindenesetre benne foglaltatik az, hogy ezeknek a növendékeknek a magyar nyelvet teljesen birniok is kell. *(Ugy van! Ugy van! jobbfelől.)*

Azt, hogy hány tantárgy és minő tantárgyak fognak magyarul taníttatni, a hadügyminiszter ur egészen röviden említette, egyenes utalással arra, hogy még a magyar delegációban nem volt alkalma nyilatkozni. Én ugy tudom, hogy ebben a tekintetben a közös hadügyminiszter urnak szándéka és óhaja a magyar delegációban nyilatkozni, s akkor lesz alkalmuk — nemcsak a delegáció tagjainak, de a képviselőház tagjainak is — teljesen precíz, s a részletekbe menő véleményt alkotni a tervezett nevelésügyi reform méretei felől. Én teljesen nyugodt vagyok az iránt, hogy ezek a részletes felvilágosítások minden objektív ember teljes megnyugtatóására fognak vezetni, és csak arra kérem a képviselő urakat, hogy ha e tekintetben aggályaik vagy kételyeik vannak: adjanak rá alkalmat mentül előbb, (*Helyeslés jobbfelől.*) hogy ezek a felvilágosítások megadásának, (*Helyeslés a jobboldalon.*) s ne akadályozzák azt, hogy a nevelésügyi reform e fontos lépéssel előbbre vitessék, (*Helyeslés a jobboldalon. Mozgás és zaj a baloldalon.*) ne állják útját annak, hogy a magyar nemzetnek ez a régi vágya megvalósuljon; (*Felkiáltások balfelől: Hát tessék megvalósítani!*) adjanak időt és alkalmat a magyar kormányknak arra, hogy a katonai intézetekben felállítandó alapítványi helyek kérdését rendezhesse, illetőleg erre vonatkozó javaslatait előterjeszthesse.

Szederkényi Nándor: Hát tessék előterjeszteni! Nem gátoljuk!

Gr. Tisza István miniszterelnök: És mindenekelőtt tegyék lehetővé azt, hogy a delegációban tárgyalható legyen ez a kérdés, és a közös hadügyminiszter ur, ott, a hol tartozik vele, . . .

Okolicsányi László: Nem tartozik oda! (*Mozgás és zaj balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.*)

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . a magyar delegációban adhassa meg a felvilágosításokat; gyakoroljanak szigorú, de objektív kritikát úgy a közös hadügyminiszter ur, mint a magyar kormány álláspontja felett, a mely ebben szolidáris a közös hadügyminiszter urával, de most, általános vádák alapján ne igyekezzenek hátráltatni ezen kérdések megoldását. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Ezek után a közös hadügyminiszter urnak ezen beszédével kapcsolatban csak egyetlen egy kijelentést teszek. Azon rövid idő óta, a mióta szerencsém, vagy szerencsétlenségem van erről a helyről beszélni, . . .

B. Kaas Ivor: Az ország szerencsétlensége! (*Zajos fekiáltások jobbfelől: Víz! Víz! az öregnek! Egy hang jobbfelől: A »Magyarország szerencsétlensége.*)

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . számos fontos ügyben kellett a közös hadügyminiszter urral beható és bizalmas tanácskozásokat folytatnom. Eddig minden ilyen beszélgetésből, minden közöttünk felmerült ügynek elintézése vagy

előkészítési tárgyalásaiból azon meggyőződést merítettem, hogy a közös hadügyminiszter ur egyfelől kiválóan kompetens katonai szakférfiu, (*Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*) másfelől a közjogi kérdéseket tekintve, a legnagyobb lojalitással, minden hátsó gondolat nélkül akceptálja a közjogi helyzetet, úgy, a hogy az törvényeink alapján fennáll. (*Felkiáltások a baloldalon: Majd meglátjuk! Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*) És minden jelenségből, a melyet tapasztaltam, csak újabb és újabb reményt merítettem arra, hogy a magyar nemzet érdekében is annyira fontos, nagy horderejű kérdéseit a hadseregnek kölcsönös bizalommal, kölcsönös jóakarattal fogjuk megoldani. (*Helyeslés a jobboldalon.*) Ez is lehet egyik indoka annak, hogy én nem tudok egy beszédnek egyik vagy másik — mondom, kiragadva az összefüggésből, talán kritika tárgyát képezhető — kifejezésén megütközni, de ha a maga egészében veszem ezen beszéd tartalmát, teljes megnyugvással látom azt a nagy haladást, mely ezen a téren a hadsereg intéző köreiből tapasztalható. (*Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.*)

És végül még csak egyet. Én nem követem a t. képviselő urat azon hosszú történelmi fejtegetések során, melyekkel a házat mulattatta; de azt igenis meg kívánom jegyezni, hogy teljes joga volt a közös hadügyminiszter urnak bizonyos nyugodt büszkeséggel és öntudattal hivatkozni a hadsereg hagyományaira. (*Ellenmondások balfelől.*) Igenis, minden hadseregnek, mely évszázadokon át fennállott, voltak dicőség-teljes, és voltak szomorú napjai, történelmének vannak fényesebb, és vannak sötétebb lapjai, beszámolhat győzelmekkel és vereségekkel. Így van ez a mi hadseregünkkel is. Sulyosbitja a mi hadseregünk helyzetét az a körülmény is, hogy, fájdalom, a múltban nem egyszer elemi erővel tört egymásra az uralkodóház felfogása és a nemzeté, a mi a kötelességösszeütközések és a kínos erkölcsi dilemmák legborzasztóbbjait támasztja épen a hadseregre nézve. (*Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.*) Ezek kintő pillanatok voltak, és sötét lapok a hadsereg történetében olyanok, a melyekből a szenvedély tüzeit is fel lehet lobbantani. De azt hiszem, hogy nem tesz hazafias szolgálatot, a ki ezeket a lapokat ezen czélból tanulmányozza. A ki azonban abból a czélból forgatja ezen lapokat, hogy tanulságot merítsen azokból, hogy azokból utmutatást keressen a jövőre, az levonhat belőle két tanulságot. (*Halljuk! Halljuk!*) Levonhatja először azt, hogy mindig sajnálatos félreértések, tévedések és végzetes szerencsétlenségek voltak azok, melyek szembeállították a királyt és nemzetet, veszélyt hoztak úgy az egyikre, mint a másikra, és hogy keresni kell uralkodónak és nemzetnek, hogy kerüljék a jövőben ezeket az összeütközéseket. (*Igaz! Ugy van! a jobboldalon.*) A másik tanulság, melyet levonhatunk, hogy a

megpróbáltatások ezen kinzó napjaiban is a hadsereg tagjainak becsülete, kötelességérzete, hűsége férfiasan, becsületesen állotta ki a tűzpróbát. Erre teljes joggal, teljes önérzettel hivatkozhatik a hadsereg tisztikara ma is. És higgyék meg nekem, akkor, ha a hadsereg tisztikarát katonai becsületérzésében megsértjük, ezt csorbítani akarjuk, egyfelől rossz szolgálatot teszünk az országnak, *(Zaj balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* másfelől ellentétbe jövünk a magyar nemzet egyik legszebb tulajdonságával: az ellenféllel szemben is nyilvánuló magyar lovagiassággal.

Ajánlom a javaslatot elfogadásra. *(Zajos helyeslés és eljenzés jobbfelől. Felkiáltások balfelől: Hoch! Hoch!)*

Elnök: T. ház! Miután az idő előrehaladt, ajánlom, hogy a tanácskozást ne folytassuk. Mielőtt a legközelebbi ülés idejét és napirendjét megállapítanók, a t. háznak tudomására kell hoznom, hogy gróf Tisza István képviselő ur indítványt terjesztett be, hogy a ház a házszabályok 203. §-a alapján határozza el, hogy a 405-ik számú törvényjavaslat tárgyalásának tartamára ülései idejét délután 3 óráig meghosz-

szabbítja. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Az indítvány a házszabályok 203-ik szakasza értelmében a legközelebbi, vagyis a holnap ülés végén egyszerű szavazással fog eldöntetni.

T. ház! Még egy bejelentésem van. Bemutatom Sándor János Ugocsa megye nagyszőlősi választó kerületében megválasztott képviselő megbízó-levelét. *(Eljenzés jobbfelől.)* Kiadatik átvizsgálás és jelentéstétel végett az igazoló állandó bizottságnak.

A legközelebbi ülést illetőleg javaslom a háznak, hogy azt holnap, azaz pénteken d. e. 10 órakor tartsa meg, melynek napirendjére az ujonczmegajánlási törvényjavaslat tüzetik ki, azután természetesen, mint előbb kijelentettem, az ülés végén Tisza István képviselő ur indítványa fölött történik szavazás.

Következik Lovászy Márton képviselő urnak sürgős interpellációja.

Lovászy Márton: Elállok tőle.

Elnök: Miután a képviselő ur interpellációját nem kívánja elmondani, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik d. u. 2 órakor.)

376. ORSZÁGOS ÜLÉS

1904 január 15-én, pénteken,

Perczel Dezső, közben báró Feilitzsch Arthur elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnöki előterjesztések. — Az 1903. évben kiállítandó ujonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslat és az azzal kapcsolatos jelentések általános tárgyalása. — Szavazás gr. Tisza István képviselőnek a múlt ülésben a tárgyalási időnek 3 óráig való kiterjesztésére nézve beadott indítványa felett. — Gróf Károlyi György megbízólevelének bemutatása.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Lukács László, Nyiri Sándor, Plósz Sándor, Berzeviczy Albert, Tallián Béla, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 25 perczkor.)

Elnök: T. ház! az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét gr. Esterházy Kálmán jegyző vezeti, a javaslatok mellett felszólalókat Szóts Pál jegyző, az azok ellen felszólalókat Rátkay László jegyző jegyzi.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a múlt ülés jegyzőkönyve.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa az 1904. évi január hó 14-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem: van-e valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre? *(Nincs.)* Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom Pozsony vármegye közönségének feliratát, a gyógyszerárak adományozása körüli eljárás szabályozása;

Baja város közönségének feliratát, a boszniai vasut rövidebb összeköttetése és a Duna-Dráva-csatorna létesítése — és

Békés város közönségének Kecskeméthy Ferencz képviselő által beadott kérvényét, Rákóczi Ferencz hamvainak hazahozatala iránt. *(Éljenezés a szélsőbaloldalon.)*

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

Áttérünk most napirend szerint az 1903. évben kiállítandó ujonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslat (Irom. 405, 411.) általános tárgyalásának folytatására.

Rátkay László jegyző: Bakonyi Samu!

Bakonyi Samu: T. képviselőház! Az utóbb napokban, mondhatnám, frivol szokássá vált a t. túloldal sajtójának egyik-másik részében vagy megvádolni azt, a ki ezen padokról a vitában függetlenségi párti álláspontjához hiven részt vesz, vagy pedig mentegetni, nehogy úgy tűnjék fel, mint hogyha az elkárhóztatott obstrukciót akarná felszólalásával kárhóztatni.

Hát, t. képviselőház, én tagja vagyok, tagja voltam és tagja maradok annak a pártnak, a mely a jelen vitában eddig folytatott harczmodorát a maga többsége által hozott határozatával megváltoztatni jónak látta. Tagja voltam és tagja maradok annak a pártnak, mert úgy vagyok meggyőződve, hogy hazámnak szüksége van arra, hogy a függetlenségi eszme mindig ébren tartassék és az a 400 esztendősi küzdelem soha egy pillanatra ne szüneteljen, és úgy vagyok meggyőződve, hogy ennek a küzdelemnek egy egységes, tömör függetlenségi pártra van szüksége, mert a függetlenségi eszme nemcsak a jelen nemzedéké, hanem talán a messze jövőre szóló kötelesség.

Sajátságosan szomorú Magyarország helyzete: az alkotásnak vágya él mindnyájunk lelkében, és mégis, ki vonhatná kétségbe, hosszú idő óta, az alkotmányunk csonka visszaállítására óta is, vajmi csekély maradandó művet alkotott ez a törvényhozás, a mely Magyarország egy második ezredévben óhajtott lételet biztosítóná. Ennek oka az a szerencsétlen államjogi kapcsolat, a mely ellen küzdeni ez a párt soha meg nem szünik és a mely ellen a törvényhozás munkaidejének legnagyobb részét ilyen vitákra kell elfoglalni, a melyek más boldogabb nemzetek törvényhozásának munkájából ki vannak zárva. Értem a folytonos és önök által meddőnek hirdetett, de csak önök miatt meddőnek

maradt közjogi vitát. Most is e 14 hónap óta tartó katonai vitában azzal a sajátságos jelenséggel találkozunk, hogy nem is katonai vitát folytatunk, hanem kénytelenek vagyunk ennek a keretében folyton közjogi momentumokkal foglalkozni, mert azon hagyományokhoz hiven, a melyeket a t. miniszterelnök ur annyira védelmébe vett, katonai részről következetesen támadásokat intéznek ellenünk. Nekem szándékom volt különben is szóvá tenni egy pár katonai kérdést, a melyet szerintem egy katonai javaslat tárgyalásánál szó nélkül hagyni nem szabad. De most is utamban áll az a szerencsétlen hagyomány, a magyar törvényhozásnak az az átká, hogy közjogi vitákkal kénytelen elfoglalni idejét.

Nem foglalkozhatunk a tulajdonképeni katonai dolgokkal, mert a legilletékesebbnek mondott kompetens hadügyi szakember, a hadügyi kormányzat feje, közjogi támadásokat intézett Magyarország ellen, a melyeket a miniszterelnök ur a helyett, hogy visszavert volna, védelmébe fogadott, sőt azokkal magát azonosította. *(Igaz! Ugy van! balfelől és a szélsőbaloldalon.)*

Védelmének kiindulási pontjában egy distinkciót tesz a miniszterelnök ur, nevezetesen, hogy meg kell különböztetni azt a jelenséget, a melynek elítélésére ő is kötelezettnek tartotta magát: az osztrák miniszterelnöknek a támadását, a ki Magyarország közjogának magyarázatába bocsátkozott, a közös hadügyminiszter állásfoglalásától, a ki szerint Magyarország közjogát nem érintette. Meggyőződése szerint, ha a miniszterelnök urnak kötelessége volt az osztrák miniszterelnök támadását visszaverni, akkor kétszeresen kötelessége lett volna állást foglalni a közös hadügyminiszter uralmában, a kire már nem mondhatja, hogy »előkelő idegen«, mert az Magyarországnak is minisztere, a magyar törvényhozás akaratának is alá van rendelve és így respektálni köteles, a mit ez a törvényhozás határoz, az ellenállást nem foglalhat, mert miniszteri minőségében elkövetett támadásokért felelőséggel tartozik, mert miniszteri minősége őt, sajnos, a magyar közjognak is tényezőjévé teszi. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondják, t. ház, hogy haladást tapasztalunk a hatalom részéről a magyar nemzeti aspirációk, a magyar nemzeti követelmények elismerése tekintetében. Mit látunk azonban? Csak egy jelenségre kívánok rámutatni. 1867 óta vajjon gondoltak-e csak egyetlenegyszer is komolyan arra, hogy a hadügyminiszteri székbe magyar embert ültessenek? Hiszen voltak kiváló magyar katonák, a kikre azonban tudjuk, hogy mi sors vár: azok egy bizonyos pontnál feljebb nem haladhattak, azoknak a hadügyeknek önálló vezetésében részt nem juttattak. Innen származik azután az, hogy nekünk a miniszterelnök ur szerint nagy elismeréssel kell fogadnunk, ha a

támadásban szerinte észlelhető bizonyos mérséklettel találkozunk. Már ez maga is olyan kegyelmi tény velünk szemben, a melyért nagy hálálkodással kell viseltetnünk. És mit mutat ez? Mutatja, bizonyítja ez másfelől azt a tényt, hogy az a bizalom a magyar nemzet ősi erényében, fájdalom, nem maradt egyéb üres jelszónál; mert hiszen kell-e a bizalmatlanság kétségbevonhatatlanabb bizonyítására más, mint az, hogy a hadügyeknek vezetésére magyar embert megbízhatónak nem találunk odafenn?

Azt mondja a t. miniszterelnök ur tegnapi védőbeszédében, hogy a közös hadügyminisztert azért nem lehet onnan bírálhat tárgyává tenni, mert hiszen ő mint katona beszélt, azonban merem állítani, figyelmes átolvasás és tanulmányozás után, a hadügyminiszter ur beszédéről, hogy bizony ő politikailag is állást foglalt, mert hiszen foglalkozott — ki vonhatná kétségbe — a t. szabadelvű pártnak a programjával és megvonta azokat a határokat, a melyeken túl nem engedi meg annak az érvényesítését sem. Mi egyéb ez, mint az osztrák hagyományos politikai felfogásnak az előtérbe nyomulása a katonai kérdésben? Mi egyéb ez annál, hogy az osztrák politika épen a katonai szakembert befolyásolja a t. szabadelvűpárti többség programjának a megítélésében? Én felszólalásomban nem akarok foglalkozni azokkal a beszédekkel, a melyek az osztrák delegációban elhangzottak, részint a hadügyminiszter ur expozéját megelőzőleg, részint pedig azt követőleg. Én nem törődöm azzal, hogy micsoda felfogásnak adnak ők ott egyáltalában kifejezést; az mi reánk, meggyőződése szerint, teljesen közömbös. De igenis, reánk tartozik, hogy mit mondott Magyarországnak is közös hadügyminisztere; és ebben az összefüggésben azután konstatálnom kell, hogy a közös hadügyminiszter, a ki köteles alkalmazkodni a magyar törvényhozás által elfoglalt állásponthoz és felfogáshoz, ez a közös hadügyminiszter azonosította magát a dr. Derschatta határozati javaslata által kifejezett felfogással. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

És mit mond dr. Derschatta urnak ez az egyhangulag, vagy, azt hiszem, nagyon csekély kisebbséggel szemben elfogadott határozati javaslata? Nem merő negációja-e ez a szabadelvű párt határozatában a felségjogokra vonatkozólag elfoglalt álláspontnak? Nem merő megtagadása-e ez a magyar képviselőház által egyhangulag elfogadott határozatnak? És ha a közös hadügyminiszter ur azonosította magát azzal az osztrák felfogással, a mely a ház határozatának a felségjogokra vonatkozólag merő negációja: akkor, tisztelt képviselőház, kétségtelenül áll és további bizonyításra nem szorul az, hogy Pitreich közös hadügyminiszter politikája merő ellentéte a magyar törvényhozás által egyhangulag kifejezett álláspontnak. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

(Az elnöki széket b. Feilitzsch Arthur alelnök foglalja el.)

Azt mondja a t. miniszterelnök ur, hogy ő a jelen időpontot nem találja alkalmasnak arra, — bár elismeri, hogy a közös hadügyminiszter beszédének némely kifejezései, kiszakítva az egész összefüggéséből, kritikára alkalmat szolgáltatnak — hogy elmérgesíttessék a még mindig folyó harc. Magam sem akarom a közhangulatot élesíteni; a túloldalnak is érdeke, hogy ez a harc ne élesíttessék, hanem befejeztessék. De mit tehetünk mi arról, hogy ha onnan folyton gondoskodnak tapintatlan támadásokról, hogy ezt a harcot élesítsék és újabb meg újabb táplálékkal ellássák? Magára vessen tehát a t. miniszterelnök ur, a ki ezen támadásokkal tegnap teljes mértékben szolidaritást vállalt. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Azt mondja továbbá a miniszterelnök ur, hogy az ő politikáját, az ő programját teljes mértékben fedi a hadügyminiszter ur exozéja, és hogy a hadügyminiszter ur nem intézett támadást a magyar közjog ellen.

Hát hogy az ő politikáját mennyiben fedi a hadügyminiszter ur exozéja, arra leszek bátor rámutatni. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)* Hogy azonban igenis támadás foglaltatik a hadügyminiszter ur beszédében a magyar közjog ellen, azt talán legeklektánsabbul azon kétségbevonhatatlan tényre bizonyíthatom, hogy az egységes vezényszó: a német vezényszó és szolgálati nyelv mellett azzal érvelt a hadügyminiszter ur, hogy az abszolút szükségét képez. Mint látjuk tehát, a hadügyminiszter ur már szakít azzal a teoriával, a melyet a t. miniszterelnök ur kormánya előtt valamennyi kormány vallott, a melyet vallott a t. honvédelmi miniszter ur elődje, báró Fejérváry Géza is. A hadügyminiszter ur ugyanis szakított az u. n. célszerűségi elmélettel és azt állítja, hogy nem célszerűségi szempontból kell a német nyelvhez ragaszkodni, hanem azért, mert az abszolút véve szükséges és jogos, és ezt a hadügyminiszter ur a hadsereg egységének szempontjából indokolja.

Hát mi egyéb az így megindokolt »Arme-Einheit«, mint a Gesamtmonarchie egységének legkézzelfoghatóbb megindokolása, mentése és magyarázata osztrák szempontból? *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Mi egyéb ez, t. képviselőház, mint alkotmányunk, nemzeti követeléseink és törvényeink ellen intézett eléggé el nem ítélt és eléggé vissza nem utasítható támadás, egy erre — meggyőződéseim szerint legkevésbé jogosult — faktor részéről? *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Lássuk már most, mennyiben fedik a miniszterelnök ur programját a hadügyminiszter ur fejtegetései. *(Halljuk! Halljuk!)*

A fősúlyt a katonai nevelés kérdésre fekteti a t. miniszterelnök ur. Ha ebben a programban egyáltalában van valami értékes, van valami előrehaladás, tagadhatatlan, hogy a katonai nevelés kérdésében ígért reformok képeznének ilyen értéket. Mit mond erre Pitreich hadügyminiszter ur? Azonos az ő nyilatkozata a szabadelvű párt programjában erre nézve foglaltakkal és a miniszterelnök ur által itt kifejtettekkel? Nem! Bizonyos koncessziók az ő nyilatkozataiban is foglaltatnak. Nevezetesen megvilágítja azt, hogy tulajdonképpen mennyiben várhatjuk ezen ígéretek beváltását: hogy a katonai tisztképző intézetekben az általános műveltség megszerzésére szolgáló tantárgyak jelentékeny részben magyar nyelven fognak taníttatni és a katonai tudományok egyik másik tárgya is magyar nyelven fog előadatni.

Vajjon, t. ház, így részletezve és megvilágítva a t. miniszterelnök ur programját a közös hadügyminiszter ur nyilatkozataival, egyezik-e ez a kettő? Ha mi haladást akarunk abban látni, a mit a miniszterelnök ur nekünk ígért, úgy jóhiszeműen nem értelmezhetjük másképen az ő ígérezeit, az ő programját, mint úgy, hogy egyáltalában a katonai tisztképző intézetekben tanított tárgyaknak legjelentékenyebb része, és pedig számban és súlyban egyaránt legjelentékenyebb része, fog a magyar állam területén elhelyezett tisztképző intézetekben a magyar állam nyelvén taníttatni. Ennek értékét devalválja a hadügyminiszter nyilatkozata, és most már nem lehet abban semmi kétségünk, hogy a gyakorlatban még jobban devalválódnia fog ez a program; *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* nem lehet semmi kétségünk az iránt, hogy igazi haladás ebben nem foglaltatik, és hogy ez nem egyéb, mint az, a mit mi meggyőződésünk szerint régen vallottunk: nem egyéb, mint a követeléseink elhanyagolására szánt ígért; a mi szánkon hagyomány-szerűen keresztülvont mézes madzag. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon. Egy hang balfelől: Nesze semmi, fogd meg jól!)* De, t. ház, pártom felfogásához képest merőben tagadom, hogy a hadügyminiszternek a nevelés kérdésében egyáltalán illetékessége volna, mert hiszen olvassa el a közös hadügyminiszter, a ki nemcsak ismerni, de megtartani is köteles a magyar törvényt, az 1867: XII. t.-cz. 12. §-át, a mely a magyar hadsereg kiegészítését egyenesen és kizárólag az országgyűlés hatáskörébe utalja. A tisztképzésre nézve pedig nem vonhatja kétségbe a t. hadügyminiszter ur, — hiszen valamennyi véderőtörvényünk is bizonyítja, — hogy az nem egyéb, mint a hadsereg kiegészítésének egyik kategóriája, egyik forrása. *(Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Sem a nevelés szempontjából nem tartozik a közös ügyek körébe, mert hiszen a nevelés egyáltalában semmiféle vonatkozásában sem válhatik közös ügygé, sem pedig a hadsereg kiegészítéséé.

szítésére irányuló vonatkozásában közös ügygyé a mi törvényünk helyes értelmezése szerint nem tehető. (*Ugy van! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Épen azért nagy zuhanást látok én nemcsak a hadügyminiszter ur felfogásában, de a t. miniszterelnök urnak ezzel szolidaritást valló tegnapi nyilatkozataiban is annak folytán, hogy ő a bővebb felvilágosításokat, a mint mondá, a delegáció illetékessége alá tartozóknak jelenti ki. Mert hiszen, ha nem közös ügy a tisztnevelés, sem mint a közoktatásügynek, sem mint a hadsereg kiegészítésének egyik kategóriája, akkor az semmiféle módon, semmiféle vonatkozásában a magyar delegáció elé sem tartozhatik, (*Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) hanem egyedül és kizárólag idetartozik, a magyar országgyűlés hatáskörébe. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*)

Lássuk, t. ház, hogy mennyiben fedik egy másik értékesnek mondott pontját a t. szabadelvű párt katonai programjának és a miniszterelnök ur ígéreteinek a közös hadügyminiszter fejtegetései, nevezetesen a magyar tisztek visszahelyezése kérdésében. Hogy a magyar nemzet önállósága és a magyar nemzet jövőjének állandó biztosítása szempontjából milyen kevés értéke van az 1867-es békeműnek, azt semmi sem bizonyítja inkább, mint a közös hadügyminiszternek az a beismerése, hogy ők csak annyira becsülték a magyar királynak legfőbb haduri minőségben kiadott, 1868 augusztus 6-án kelt rendeletét, hogy az náluk ugyszólván elkallódott, hogy azt figyelembe sem vették, már nem is ismerték, a hadügyi kormány vezetőjét sem véve ki, a ki ezt beismerte és a mely beismerése világosan benne van a közös hadügyminiszternek minapi fejtegetésében.

Es mi garancia lehet tehát egyáltalán ezeknek a reformigéreteknek a teljesítésében, mikor egy királyi, egy legfőbb haduri parancsnak ennyi sulyt, ennyi értéket tulajdonítanak a hadügyi kormányzat vezetői? Hiszen hogyan bizhassunk mi egyáltalán abban, hogy bármi, csak a legkisebbké mértékben is teljesülni fog a magyar nemzet jogos aspirációiból, mikor azt látjuk, hogy a magyar nemzet törvényhozásának is alárendelt, és habár nem közvetlenül is, de ennek is felelősséggel tartozó közös hadügyminiszter nem azt mondja világosan, hogy: én alávetem magamat; nem deferál a magyar törvényhozás akaratának, hanem azzal szembehelyezkedik az által, hogy elég vakmerő ezen nemzeti akarat teljesítésének a határait megszabni! Mi azt követeljük attól a közös hadügyminisztertől, hogy respektálja a magyar nemzet akaratát, engedelmeskedik annak és ne merészkedjék a határok megszábasáról beszélni. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) Hiszen mikor azt halljuk az osztrák delegációból felénk kiáltani és pedig a hadügyi kormány fejtől, hogy nem lesz oly hadügyminiszter a világon, a ki a törvényhozás akaratát azokon a határokon túl teljesítse és

respektálja, a mely határokat az ő katonai egyoldalu felfogása megszab, akkor ez nemcsak támadás, de nyílt ellenszegülés a magyar állam ellen (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon*), a mit eléggé megtorolni nem lehet, a minek megtorlására azonban — fájdalom — ott és itt, egyaránt hiányzik az erő. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*)

Es azután ott van a zászlókérdés. Ez a régóta vajudó kérdés is tárgya a magyar aspirációknak. A most folyamatban lévő harcznak megindulása előtt az 1902. évi delegáczió ülésekben azt mondotta Széll Kálmán volt miniszterelnök ur, hogy ő gondoskodni fog arról, törekvése neki, és ez iránt már meg is van a legfelsőbb helyen a megérlelt elhatározás, hogy a hadseregben a jelvény- és zászlókérdés a magyar állam közjogának megfelelőleg oldassék meg. Hogy mit értett ezen, a magyar állam közjogának megfelelő megoldás alatt, azt mindenkinek a találékonyságára bizta: sem ő tőle, sem utódaitól, sem azóta senkitől illetékes helyről nem hallottuk, hogy tulajdonképen mik ennek a megoldásnak a rudimentumai, bennünket utalnak ide is, oda is, belátásra, türelemre kérnek, kívánják tőlünk a harcznak abbahagyását, rossz néven veszik tőlünk a történetek után azt is, hogy a magyar nemzet követeléseinek a védelmére és az azok ellen intézett támadásoknak visszaverésére vállalkozunk, de igazi megnyugtatót nem hallunk senkitől arra nézve, hogy csakugyan közjogunknak megfelelő megoldást fognak ezek a kérdések találni. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) És az a némaság, a mely e tekintetben foglaltatik a közös hadügyminiszter expozéjában, nekem eléggé ékesen szóló, és — fájdalom — eléggé elszomorító válasz, (*Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) a mely tartalmazza azt a feleletet, hogy mi ugyan semmit nem várhatunk e részben, és ha mégis valami megoldást látunk majd ebből a vajudásból, az rosszabb lesz a mai állapotnál is; az, t. ház, a nemzeti ellentállást, azt hiszem, hogy még nagyobb erőre, nagyobb tüzre fogja éleszteni és sorvadó közállapotainkat még jobban meg fogja rontani.

Egyáltalában talán nem túlzás és nem szerénytelenség itt ezen az oldalon az iránt is kérdést intézni a t. kormányhoz, hogy tulajdonképen mily formában fognak ezek a reformok elénk kerülni. Mert ha valamely kérdésben, ugy ezekben áll az, hogy forma dat esse rei, a mikor minduntalan körül kell sánczolnunk magunkat közjogunk, alkotmányunk formaszzerű meghatározásaival, a mikor minduntalan tapasztaljuk, hogy ezeket a sánczokat ostromolják és védő vonalainkat át meg át törlik.

A t. miniszterelnök ur egy innen elhangzott beszéd alatt közbeszólás formájában állást lát-szott foglalni az ellen, mintha a megígért katonai reformok törvény alakjában kerülnének megoldás alá, azt mondván nevezetesen, hogy nem tartoznak a véderőtörvény keretébe. Most már Pitreich

közös hadügyminiszter ur ezzel ellentétben expozéjában azt mondotta, hogy abból a célból, hogy magyar kormányt lehessen alakítani, gr. Tisza István miniszterelnök ur felhatalmazást kapott annak a jelzésére, hogy az új véderőtörvényben miféle engedmények fognak tétetni a magyar nemzeti követelményeknek. Ebből az látszik, mintha a közös hadügyminiszter ur szerint e kérdések csakugyan a véderőtörvény reformjában kerülnek megoldásra. De nekünk ezt tudnunk kell, ez a mi magunktartására nézve kiválóan fontos, mert, t. képviselőház, mi ezeket a kérdéseket a felségjog körébe utalhatóknak nem tekinthetjük. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Mi tehát ezeket a kérdéseket rendelettel megoldhatóknak nem tarthatjuk, s azoknak rendeleti uton való megoldásához magunktartásával hozzá nem járulhatunk, mert ezek idetartoznak, a mi elbirálásunk, a mi alkotmányos, törvényhozási ellenőrzésünk alá, és nem engedhetjük, hogy kivonják őket közreműködésünk és köteles ellenőrzésünk alól. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ime tehát, homály az egész vonalon, minden kérdésben. Ezt a homályt hiába akarja eloszlatni a t. miniszterelnök ur azzal a kategorikus kijelentésével, hogy a közös hadügyminiszter állásfoglalása teljesen fedi az ő programját és az ő ígéreteit. Szomorúan vesszük e kijelentését tudomásul, mert hisz, ha csakugyan fedi, tisztában lehetünk azzal, hogy azok az ígéretek a legkisebb mértékre devalválódnak és nemcsak ki nem elégítők, de egyáltalán semmiféle megnyugvást e harcznak mostani stádiumában sem bennünk, sem a követeléseit teljesítőket önkéntől, a többségtől követelő nemzet kebelében nem szülhetnek. *(Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

De, t. képviselőház, ott van a másik nagyfontosságú kérdés, a katonai bünvádi perrendtartás kérdése, a melyről gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam interpellációjára a t. miniszterelnök ur azt a kijelentést tette a ház előtt, hogy a katonai bünvádi perrendtartás tárgyalása még nem érett odáig, hogy arról nyilatkozatot tehessen, a magyar kormány a maga álláspontját a hadügyi kormányzattal még nem közölte. Ezt csakugyan teljesen fedi, ezzel teljesen megegyezik a hadügyminiszter ur nyilatkozata.

En azonban, t. ház, ezt a hallgatást, az állásfoglalás késleltetését a magyar kormány részéről nemcsak megokoltnak nem tartom, de megengedhetőnek nem vélem, mert minél inkább szükséges a megnyugtató, és mentül inkább akarná azt a t. miniszterelnök ur a maga kijelentésével elérni, annál jogosabban követeljük tőle, hogy közölje velünk, mi az álláspontja ebben a tekintetben. Az, a mi a t. szabadelvű párt katonai programjában erre nézve is foglaltatik, minket ki nem elégíthet, meg nem nyugtathat semmiképp, és mi az ellen nagyon termé-

szetesen összes ellenzéki erőnkkel és kötelességérzetünkkel állást foglalunk.

(Az elnöki széket Perczel Dezsd foglalja el.)

De hiszen, t. ház, mi ezt nem is tekinthetjük tulajdonképeni katonai kérdésnek; hiszen ez az igazságszolgáltatás kérdése. És itt nemcsak a nyelvkérdés jut ám előtérbe. Nekünk tisztába kell ám jönni azzal, hogy magyar állampolgárok felett csak azért, mert azok a leg-súlyosabb állampolgári kötelességüket teljesítik, megszűnik-e a magyar állam igazságügyi felségjoga, vajjon átmege-e az egy nem létező, csupán a Reichseinheit érdekében konstruált és védelmezett felségjog körébe? Nekünk tisztában kell lenni azzal is, vajjon a t. kormány miképen kontemplálja az ítélethozatalt, az ítélethirdetést; tudnunk kell azt, hogy Magyarország kormánya megvédi-e a magyar állam igazságügyi felségjogát, megengedhetőnek tartja-e azt, hogy a magyar állampolgárok egy kategóriája felett a közös uralkodó, a császár és király nevében történjék az ítékezés? *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Tudni akarjuk azt, hogy új közösiügynek akarja-e becsempészni és talán a köznyugalom érdekében feladni a magyar állam legeminentebb felségjogát? *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Ez a párt annak idején állást foglalt a konzuli bíraskodás ellen is, a melynek keretében, talán arra is gondolva, hogy erre majd később precedensként lehessen hivatkozni a minden oldalról sürgetett katonai perrendtartás tárgyalásánál, megalkották a közös uralkodó nevében való ítélezést.

En bátor voltam már az igazságügyi tárca költségvetésének keretében rámutatni arra, hogy, ha normális viszonyok között ez az országgyűlés a maga mandátumát mindvégig teljesítheti, ebbe a ciklusba fog beleesni a konzuli bíraskodásról szóló törvény revíziója is. Nagyon szomorú találkozás a véletlennek, ha ugyan egyáltalában idekerülhet a katonai bünvádi perrendtartás reformja, hogy a magyar igazságügyi felségjog védelmének a harczát két fronttal szemben is kell megvívunk és t. miniszterelnök ur azon magatartása után, a melylyel tegnap szolidaritást vállalt a közös hadügyminiszter felfogásával, bizony semmi reményünk nem lehet nekünk az iránt, hogy a t. miniszterelnök ur a magyar államnak ezt a felségjogát meg fogja védelmezni, sőt tartanunk kell attól, hogy ebben is engedelmes hiva lesz ő a közös hadügyminiszter és az osztrák katonai körök felfogásának. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)*

Azon sok támadás közül, a melyet el kellett szenvednünk a közös hadügyminiszter expozéjában, mivel az illetékes és köteles megterelésben nem részesült, a t. miniszterelnök ur megengedi nekünk, hogy mégis lehet olyan, a mi az ellenzéknek a méltó, komoly kritikáját provokálja. Ilyennek tartja ő — de csak mint kifejezést — azt, hogy a magyar nemzetet is

azok között a nemzetiségek között sorolja fel a hadügyminiszter ur, a melyeknek önálló állami léte nincsen, nevezetesen, a mint azt mondja a hadügyminiszter: a magyar, német, cseh és lengyel »Nation« között.

Rákosi Viktor: A hadsereget osztrák és magyar hadseregnek, a monarchiát pedig osztrák és magyar monarchiának hívják.

Bakonyi Samu: Azt mondja a miniszterelnök ur, hogy ezt nem kell rossz néven venni, mert ez a német szókinos szegénységének rovására irandó. (*Derültég a szélsőbaloldalon.*) Ime a hadügyminiszter ur a magyar katonai nevelés kérdésében pedagógiai, szociális szempontokat karol fel, tehát kiváló pedagógusnak mutatkozott be, nemcsak kiváló katonai szakembernek. A t. miniszterelnök ur a t. hadügyminiszter ur pedagógiai érveivel akarja bizonyítani, mennyire fedi az ő programját a katonai nevelés kérdésében a közös hadügyminiszter. Ime a kiváló pedagógusnak segítségére jött a kiváló filologus, csak hogy ezen filológiai segítségnek nem sok hasznát veheti a közös hadügyminiszter ur, mert tévedésben van a t. miniszterelnök ur abban a tekintetben, hogy a közös hadügyminiszter ur nem ismeri a »Nation« és »Nationalitát« közti különbséget. Ráczáfol azonban erre már másnap beszédében a közös hadügyminiszter ur maga, a ki már ebben az összefüggésben egy szónoknak adott válaszában nem »Nation«-ról, hanem »Nationalitát«-ról beszél, ráczáfol előző expozéjában is, mikor a két állam ama felnégyelése után, a melynél kitűnő anatomusnak bizonyult, a közös hadügyminiszter hozzát teszi: »und so weiter«. Tehát a magyar, német, lengyel után »und so weiter« horvát, szláv, olasz, szóval a chlopyi hadiparancs, a néptörzsek végtelen sorozatával ebben a poliglott ugynevezett »monarchiában«. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*)

Vajjon az a kijelentése a közös hadügyminiszter urnak, hogy ez a közös hadsereg az összes nemzetek hadserege, nem azt bizonyítja-e, hogy a mi rosszalásunk, kárhoztató ítéletünk teljesen jogosult? Micsoda beszéd az, hogy ez a hadsereg az összes nemzetek hadserege?

Nem tudja azt az a kiváló katonai szakember, ki nekünk is miniszterünk, hogy az u. n. osztrák-magyar monarchia 1867-ben dualisztikus alapra helyeztetett, hogy ez a hadsereg a két önálló államnak közös hadserege? (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) Ilyen támadást intéz a magyar alkotmány ellen csak azért, hogy az osztrák nemzetiségek lelkében bizonyos megnyugvást keltsen és ezért a hadsereget az összes nemzetek hadseregévé teszi. Deák Ferencz és gr. Andrássy Gyula szellemét is felidézi ellenünk a közös hadügyminiszter ur. Nem dualisztikus intézménynek tervezték-e ők ezt a közösnek mondott hadsereget? Vajjon gr. Andrássy Gyula panaszát nem ismeri a közös hadügyminiszter ur, a ki sajnálattal em-

liti, hogy a közös intézmények között a hadseregből hiányzik a paritás megvalósítása? Van-e ennek a dualizmusnak, állami önállóságunk szempontjából valami értéke, hogyha épen az illetékesnek mondott tényező, ki nekünk is miniszterünk, azt akként értelmezi, hogy abból a paritást teljes mértékben kizárja és ha bizonyos koncessziókat magyar nemzeti szempontból tesz is, ezt csupán a katonai czélszerűség és szükségesség szempontjából hajlandó megtenni, jogtalanul, a magyar alhotmány elleni vakmerő támadással szabva meg a magyar törvényhozás akarata teljesítésének határát. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) Így akceptálja a közös miniszter Magyarországnak közjogát! Mi megköszönjük szépen, hogy ha ilyen előnyomulást tapasztalunk a t. miniszterelnök urnak közreműködése következtében a hadügyi kormányznál. Mi megköszönjük szépen az ő felvilágosításait Pitreich közös hadügyminiszter ur szeretetreméltó, konziliáns egyéniségéről. Elhiszük azt, hogy ő modern katona, hogy ő jó katona, azonban semmiféle reménységet ebből a nagy entente cordialeból a mi aspirációinknak bármi módon való teljesítésére a történetek és az elmondottak után, fájdalom, mi egyáltalában nem táplálhatunk.

Rákosi Viktor: Szeretetreméltó idegen!

Bakonyi Samu: A t. miniszterelnök ur megnyugszik a közös hadügyminiszter urnak abban a kijelentésében, hogy ő nem engedi azt meg, hogy az összes nemzetek eme hadseregében egyik nemzetnek tagjai a másik nemzet tagjait elnyombassák és azt mondja, hogy épen nekünk, a kik mindig a germanizáció miatt panaszkodunk a hadseregben, kell ezt a nagylelkű kijelentést teljes megnyugvással fogadni. Mi azonban nem nyugszunk meg, sőt mi azt sajnáljuk, hogy ő megnyugszik, sajnáljuk ezt annál inkább és annál kevésbé nyugodhatunk meg mi, mert látjuk, hogy kik nyugodtak meg a közös hadügyminiszter urnak ezen kijelentésében. (*Ugy van! a szélsőbaloldalon.*)

A t. miniszterelnök ur nagy emfázissal szólított fel minket a harcznak abbahagyására ismételtén, azzal érvelvén, hogy ne tegyünk szolgálatot a magyar nemzet és a magyar állam önállóságának esküdt ellenségei javára. De lássa a miniszterelnök ur: felvonultak ott a magyar állam önállóságának esküdt ellenségei és egytől egyig kifejezték az ő tetszésüket. Méltóztassék elolvasni, hogy miképen jelzi az osztrák delegáció üléséről szóló tudósítás ennek a nagy megnyugvást keltő beszédnek fogadtatását: »Lebhafter, anhaltender Beifall und Händeklatschen. Der Kriegsminister wird allseitig beglückwünscht.« Abban, a miben megnyugodhattak Magyarország halálos ellenségei, abban való megnyugvást ne várjon a t. miniszterelnök ur ettől az ellenzékétől, de ne várjon attól a magyar nemzettől sem, a mely ellen intézett ezen támadások az ő ellenségeinek tetszését aratják. (*Ugy van! a szélsőbaloldalon.*)

Nem lehet itt szó megnyugvásról, nem lehet szó soha addig, míg mi nemzetünk igazát ki nem vivjük, míg a magyar állam önállóságát a független magyar hadsereg felállításával nem biztosítottuk. Nem lehet ezt a megnyugvást előidézni sem hatalmi szóval, sem opportunizmussal. Hatalmi szóval nem lehet elérni azért, mert hiszen a hatalomnak erőlködése mindig, tudjuk nagyon jól, magának a hatalomnak katasztrófáját idézte elő, de azért sem lehet, mert az elmúlt századoknak története megtanított minket az osztrák hűségnek hitelére. Hiszen megszegtek folytonosan szentesített törvényeinket. Hogyan bizzunk tehát ígéreteikben? Legyen vége a magyar nemzet jámbor naivságának (*Ugy van balfelől.*) és most már a hallottak után legyen résen minden magyar, a legegyszerűbb választópolgár is, de az ő képviselőik is, itt vagy amott, az ellenzéken vagy a kormánypárton egyaránt, mert a tapasztalt osztrák támadásoknak visszaverése immár a nemzet közlelkiismeretének és becsületének követelése. (*Ugy van! a baloldalon.*) Ezt az immár felébredt közlelkiismeretet nem lehet ám elhallgattatni semmiképen, a Deák Ferenczre való ismételt hivatkozással sem, mert mi tudjuk nagyon jól és ha a t. közös hadügyminiszter ur nem tudja, ám olvassa el, gróf Lónyai Menyhértnek a kiegyezési tárgyalások előkészítő munkálatai folyamán vezetett naplójából megtudhatja, hogy a törvénynyé vált javaslatba nem ok nélkül iktatták bele a »magyar hadsereget«, megtanulhatja, hogy az ő centralista elődjei 1867-ben micsoda merev ellentállást fejtettek ki a magyar hadsereg intézményének még csak említése ellen is, hogy Deák Ferencz és társai mily határozottsággal ragaszkodtak ennek fentartásához, annyira, hogy Deák Ferencz Lónyai utján megfenyegette az ő pártját, hogy inkább az opposzicióba fog menni, semhogy a maga álláspontjából bármit is engedjen.

A mikor önök egy 36 esztendő gyakorlatra hivatkoznak, a melynek folyamán a magyar nemzeti követelések állítólag határozottabb alakban fel nem merültek, akkor ez félreismerése vagy szándékos elhallgatása a történeti tényeknek. A véderőjavaslat tárgyalásai, évenként megújuló katonai vitáink mutatják, hogy erről az oldalról, az önök oldaláról és a t. középről is, bár nem az önálló magyar hadsereg általunk vallott álláspontján, a nemzeti követelések mindig beható vita tárgyául szolgáltak. De nemcsak az ellenzéki, különösen a függetlenségi párt magatartására hivatkozhatom. Ott vannak mindjárt az osztrák felfogás szerinti felségjognak állítólag kedvező 1867-iki békemű megalkotása után mindjárt az első véderőtörvény tárgyalása alkalmával Kerkapoly előadó által tett kijelentések, a melyekből megtanulhatja a közös hadügyminiszter ur, hogy miképp magyarálták a hadsereg közösségét. Nem akarok erre bővebben kitérni, csak rámutatok arra, hogy az a Kerkapoly

Károly, a ki a vezényleti nyelv kivételével a magyar hadsereg nemzeti berendezése tekintetében a mi álláspontunkhoz nagyon közel eső állást foglalt el, azzal honoráltatott, hogy nyomban az első véderőtörvény letárgyalása után honvédelmi államtitkárrá neveztetett ki, tehát annak a gr. Andrássy Gyulának munkatársául, a kire való hivatkozással akarja megtámadni Pitreich közös hadügyminiszter ur a mi álláspontunkat. Ime közvetlenül 1867-ben a hadsereg közösségét, a felségjogokat nem úgy értelmezték, a mint ma teszik, hanem úgy, hogy az dualisztikus intézmény, s így abban a magyar nemzet jogos igényeinek a paritás alapján kell érvényesülést szerezni. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*)

A t. miniszterelnök ur beszédének folyamán a hadsereg hagyományainak tiszteletét követeli tőlünk. Százszor elmondott dolgokat nem akarok ismételni. Vérezni meg nem szűnő, folyton folyvást feltépett sebeket nem akarok mélyíteni, de csodálkozom a miniszterelnök uron, hogy szükségét látta ezen hagyományokat védelmébe fogadni. A katonai tisztikar becsületét ugyan erről az oldalról soha meg nem támadta senki. Erre példát nekünk mutatni nem tud! (*Ugy van! a szélsőbaloldalon.*)

B. Kaas Ivor: Elitélése Leiningennek az a beszéd!

Bakonyi Samu: És ha közeledés mutatkozik állítólag a tisztikar részéről a nemzeti aspirációkhoz, ugyan, t. többség, honnan van az, hogy soha egyetlenegy nemzeti ünnepünkön sem látjuk a hadsereget, sőt azt tapasztaljuk, hogy meg van nekik tiltva az azokban való részvétel, melyet politikai demonstrációnak mondana a t. honvédelmi miniszter ur, a melyet a Dienstreglement 46. szakaszának sulya alá helyezne, a melyet úgy állított oda a közös hadügyminiszter, mint a hadsereg szellemének megtestesülését, a melyet odaállított a magyar törvényhozás fölé, a mely az ő számára nem létezik, mert ő csak katona és csak a Dienstreglement-ismeri.

Hagyományokról ne beszéljünk itt, azokat kár volt szóbahozni, hiszen erre is ráillik, a mit Lamartine a nagy forradalom egyik epizódjáról mond, hogy annak a története telve van vérrrel és könnyel. E hagyományoknak története is tele van vérrrel és könnyel, tele van a magyar nemzet vérével, a magyarok özvegyeinek és árváinak könnyeivel. (*Élénk tetszés a szélsőbaloldalon.*)

Lamartine hozzáteszi, hogy e hagyományoknak azonban megvan a maguk tanulsága a népek számára, én pedig hozzátehetem, hogy megvan a maguk tanulsága a trónok számára is. Csak az a baj, hogy ezeket a tanulságokat nem szivlelik meg sem a népek, sem a trónok. Fájdalom, nem szivlelik meg a magyar nemzet sem. Pedig ha a nemzet számára örök tanulság az, hogy: »Itt élnek, halnod kell!«, a dinaszticiának

is meg kell tanulnia, mert ha még nem tanította multunk, megtanítják majd a jövődönnek eseményei, hogy Magyarországon kívül nincs és nem is lesz neki élete. A tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatot nem fogadom el. *(Élénk helyeslés, eljenzés és taps a szélsőbaloldalon. A szónokot számosan üdvözlik.)*

Gr. Apponyi Albert: T. ház: Hiven ahhoz az eljáráshoz, a melyet egész ellenzéki pályámon át követtem, az 1904. ujonczjutalék kiállítására vonatkozó törvényjavaslatot, mint véderónk folytonosságának fentartására szolgáló eszközt megszavazom és elfogadom. *(Helyeslés a jobb- és a baloldalon.)* Óhajtottam volna, hogy csak erre a kijelentésre szoritkozhassem, mert misem állott tőlem távolabb, mint az a szándék, hogy a jelenlegi helyzet nehézségeit öregbitsem, ennek a vitának hosszabbranyújtására anyagot és alkalmat adjak, de olyan dolgok történtek, a melyek egyenesen kötelességemmé teszik, hogy én azokkal foglalkozzam. *(Halljuk! Halljuk!)* Névszerint azokra az eseményekre célzok, a melyeknek színhelye az osztrák delegáció költségvetési albizottsága volt és a közös hadügyminiszter által ott tett kijelentésekre. Ezek a kijelentések a magyar kormány és a magyar parlament többségét alkotó szabadelvű párt katonai programjára vonatkoztak. Egy egész vita kezdett meg kifejezetten abból a czélből, hogy a Magyarországnak tett engedmények, a mint ott mondani szokták, osztrák szempontból, illetőleg az egész hadsereg szempontjából megbíráltassanak. Az ott történt kijelentésekkel foglalkoznom kell, mert ha azt nem tenném, elmulasztanám azt az ellenőrző kötelezettséget, a mely kétszeresen nehezedik én rám, a mikor annak a katonai programnak a keresztülviteléről van szó, a melyhez — ideig-óráig — mint a jelenlegi helyzet kibonyolításának egyik eszközéhez, én is hozzájárultam.

Ez a tény az általános képviselői kötelességen felül még egészen specziális kötelességemmé teszi minden olyan körülménynek az ellenőrzését, a mely a katonai program esélyeit, keresztülvitelének őszinteségét befolyásolhatja, előmozdithatja, vagy hátráltathatja, biztonságba helyezi, vagy kétesse teszi *(Ugy van! a baloldalon.)* Ebből a szempontból tehát kénytelen vagyok a háznak idejét, telhetőleg rövid pillanatokra, igénybevenni és épen ebből az én álláspontomból a Bécsben elmondottakra, különösen a hadügyminiszter nyilatkozataira és a t. kormányelnök részéről azokra adott visszhangra a magam észrevételeit megtenni. *(Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Mindenekelőtt ama nyilatkozatok horderejének méltatása végett néhány vonással a ház elé kell rajzolnom azt a milieut, a melyben az ottani nyilatkozatok történtek. *(Halljuk! Halljuk!)*

A költségvetési bizottsága az osztrák delegációnak azon a napon Magyarországgal szem-

ben, a magyar közjoggal, a magyar államisággal szemben meglehetősen harcziás kedvében volt. Nem függ össze a most szőnyegen lévő tárggyal, de épen a milieunek jellemzése szempontjából talán nem lesz felesleges arra utalnom, hogy ugyanannak az ülésnek az elején az osztrák delegációnak több tekintélyes tagja — pártkülönbség nélkül — kifejezte a felett való szőrnüködését, hogy a Bruxellesben megkötött czukoregyezményt Magyarországnak és Ausztriának a képviselői külön-külön írták alá és megbotránkozásuknak adtak kifejezést a felett, hogy ezen egyezmény keresztülvitelének ellenőrzésére küldött nemzetközi bizottságban Ausztriának és Magyarországnak külön képviselője van.

Magyarország szuverénitásának a nemzetközi téren, legalább oly ügyre vonatkozólag, a mely közös ügyet nem képez, ezen végre-valahára bekövetkezett elismerését és tényleges érvényesülését ott egy olyan veszedelmes ténynek kvalifikálják, a mely felett szerintük kell, hogy legalább a bizottság kifejezze a maga megütközését, hogy mint precedens a jövőre nézve irányadó ne lehessen. *(Mozgás a baloldalon.)*

Ez egy különös véletlen folytán épen ugyanabban az ülésben történt, a melyben történtek a beszédem tulajdonképeni tárgyául szolgáló nyilatkozatok is és ez jellemző — mint mondtam — arra a milieure, a melyben ezek a nyilatkozatok tétettek és általános lelkesedéssel fogadtattak.

Megelőzték továbbá a hadügyminiszter nyilatkozatait az osztrák delegáció egy nagy tekintélyű, nagy tudományu és az osztrák közéletben nagy súlylyal bíró tagjának, dr. Baernreithernek általános megbízásból előterjesztett kérdései, a melyek pontonkint kívánják a hadügyminiszter álláspontját kifejtetni a Magyarországon elfogadott katonai program tekintetében; már e kérdések felállításában és azok megokolásában nagyon kidomborodik, hogy ez a kérdezősködés nem épen valami különös jóindulattal és, a magyar szempontoknak és jogos aspirációknak bizonyos pontig történt elismerésével szemben, nem épen rokonszenvenvel indított meg.

Ez történt a nyilatkozatok előtt, a hadügyminiszter ur nyilatkozatait után pedig megtörtént az, hogy ez a különben nagyon tiszteltreméltó férfiakból álló tanácskozmány, a melynek tagjai azonban a multban számtalanszor és ezer alkalommal ujából tanubizonyosságát adták annak, hogy az ő felfogásaik a mi közjogi és nemzeti felfogásainkkal homlokegyenest ellenkeznek, általános megnyugvással, sőt lelkesedéssel fogadta és tette magáévá a hadügyminiszter nyilatkozatait. Ennek a lelkesedésnek a hatása alatt történt az, hogy ismét a delegációnak egy igen nagy tekintélyű tagja és az osztrák közéletnek egyik nagy tényezője, a német pártok egyikének vezérfőia: dr. Derschatta azt az indítványt nyújtotta be a felségjogokra

nézve, a melyet már az előttem szólott t. képviselőtársam is megemlített, a melyre azonban egy rövid pillantást vetni mégsem fölösleges, dacára annak, hogy magától értetődik az, hogy akár az osztrák delegációnak, akár e delegáció egyik albizottságának, akár az összes osztrák törvényhozási tényezőknél a felségjogok tartalmáról táplált bármi néven nevezendő felfogása a magyar király felségjogainak sem tartalmát, sem alapját nem érintheti, (*Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.*) és közjogi szempontból ránk nézve teljesen irreleváns. (*Ugy van! a baloldalon.*) Azonban mindennek dacára kell, hogy visszautasítással találkozzék az a kísérlet. a minőhöz hasonló a magyar parlamentben sohasem fordult elő, hogy egy ily testületben, a mely arra semmiképen sem illetékes, a felségjogok, a mint az indítvány magát kifejezi, az egész hadsereg kiterjedőleg definiáltassanak, magyarátassanak. (*Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Én azt hiszem, hogy ha pl. ebben a parlamentben, (*Mozgás balfelől*) vagy az osztrák parlamentben egy indítvány tételnek, a mely, mondjuk, a német császár felségjogait akarná megmagyarázni, vagy a francia állam fejének jogositványait akarná megállapítani: akkor, dacára annak, hogy ez Németországra és Franciaországra nézve teljesen irreleváns és ártatlan dolog volna, mégis az illető hatalomnak diplomáciai képviselője valószínűleg megtenné a lépéseket abban az irányban, hogy ilyen exkurzióktól a francia és a német államok terére tartózkodni méltóztassék. (*Ugy van! balfelől.*) Csupán ebből a szempontból és ezen eset analógiái szerint tiltakozásomat kell kifejeznem azzal szemben, hogy az osztrák közéletnek bármely tényezője, az osztrák alkotmányos testületek bármelyike, vagy azok bizottsága, a felségjogok magyarátásával Magyarországra kiterjedőleg foglalkozzék... (*Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Rakovszky István: Vissza kell utasítani!

Szatmári Mór: Tüntetés volt ellenünk!

Ugron Gábor: Illetéktelen beavatkozás!
(*Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.*)

Gr. Apponyi Albert: . . . Magyarországra kiterjedő — nem hatályos, mert arról szó sem lehet, hanem — Magyarországra kiterjedő intenzívval. (*Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Különben annak az indítványnak, a melyre most céloztam, mindenesetre van egy tanulsága, a melyet jó lesz megállapítani és odaszegezni. Nem politikai tanulságról beszélek, mert ahhoz nekem megint nincs közöm, milyen világot vet azokra a t. pártokra és azoknak alkotmányos érzületére az, hogy érdekeik megóvását, törekvéseik sikerét egy abszolútisztikus szigetnek létezésében keresik. Nem erről beszélek, t. ház. A tanulság abból áll, hogy ha helyes az osztrák alkotmányjog szerint, a mely felett nem vitat-

kozom, az az elmélet, a mely szerint az osztrák császár a hadsereget, természetesen csakis az osztrák hadsereget illetőleg, a maga jogait nem alkotmányosan, felelős tanácsadók befolyása nélkül, a törvényhozótestületek befolyása nélkül gyakorolja, ha helyes ez az elmélet, a mikor másfelől minálunk minden kétséget kizáró közjogi tény az, melyre nézve nincs ebben a házban semmi véleménykülönbség, hogy a hadseregre vonatkozó fejedelmi jogok épügy, mint minden más fejedelmi jog Magyarországra, tehát a magyar hadseregére nézve is csak alkotmányosan gyakorolhatók: akkor a két közjogi felfogásnak ezen ellentétéből a legnagyobb világossággal domborodik ki kettő, Kidomborodik először a magyar királyi és az osztrák császári közjogi egyéniségnek kettős volta, különböző volta, (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) még pedig nemcsak közjogi fikcióként, de élő valóságként, mert annak tartalma is különböző, (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) és kidomborodik másfelől a hadsereg egységességéről szóló elméletnek közjogi szempontból való teljes tarthatatlansága. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) Mert hiszen ha a hadseregére vonatkozó fejedelmi jogok is, a mely fejedelmi jogok nem képeznek közös ügyet, hanem csak oly jogositványai a magyar királynak, a melyeket ő fel van jogositva törvény szerint egyénesen gyakorolni az osztrák császárnak párhuzamos jogositványaiival, mondom, ha két ilyen különböző vezérleti, vezényleti és belső szervezeti jog uralkodik a magyar hadseregben és az osztrák hadseregben: ezzel a hadsereg közjogi szempontból való egységességének elmélete egyszer és mindenkorra meg van czáfolva. (*Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Ujból felvéve fejtegetéseimnek fonalát, abból a körülményből, hogy azok a politikai tényezők, a melyeknél ilyen elméletek és ilyen tendenciák uralkodhatnak, megnyugvással fogadták a hadügyminiszternek nyilatkozatait: és hogy itten, — az én legnagyobb csodálkozásomra — az igen t. miniszterelnök ur is magát azzal azonosította és azok feletti megnyugvását fejezte ki, azt a kérdést kell felvetnem, hogy kicsoda értette tehát helyesen a hadügyminiszternek nyilatkozatait: azok az urak-e, vagy a t. miniszterelnök ur? (*Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Mert a legtávolabbról sem gyanúsítom a t. miniszterelnök urat azzal — képtelenség is volna az itt történt nyilatkozatai után — hogy az ő közjogi felfogása és az osztrák delegáció albizottságának közjogi felfogása közt bármily rokonság is volna. De mikor azok az urak, a kiknek kiinduló pontjuk az, a mit már ecseteltem, megnyugvással fogadták a hadügyminiszter nyilatkozatait, és a t. miniszterelnök ur is megnyugvással fogadta: valamelyiküknek a nyilatkozat igazi értelmének és igazi horderejének felfogásában igen alaposan és igen gyökeresen tévednie kell. (*Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Rakovszky István: Kossuth Ferencz is megnyugvással fogadta!

Benedek János: Nem igaz!

B. Kaas Ivor: Majd meghalljuk tőle!

Rákosi Viktor: Nyilatkozott Rakovszky képviselő ur előtt Kossuth Ferencz?

Rakovszky István: Igen! Körülbelül!

Rákosi Viktor: Az nem igaz! (*Zaj és mozgás a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.*)

Gr. Apponyi Albert: Hát ezért, igen t. képviselőház, talán jó lesz, ha én, a kinek politikai helyzetéből származó semmiféle érdeke nincs, sem abban az irányban, (*Zaj balfelől. Halljuk! Halljuk!*) hogy megnyugvással, sem abban az irányban, hogy megnyugvás nélkül fogadjam a hadügyminiszternek nyilatkozatait, a ki tehát a legnagyobb objektivitással tárgyalhatom a kérdést, megvizsgálom, hogy a két megnyugvó fél közül melyiknek van oka a megnyugvásra és melyiknek volna erre kevesebb oka? (*Halljuk! Halljuk! balfelől.*)

A hadügyminiszter ur jó szándékai ellen és azon jó vélemény ellen, a melyet a t. miniszterelnök ur róla táplál, semmi legkisebb jogom sincs kételyt táplálni, hisz ő megint csak exponense egy régóta uralkodó, általánosan elterjedt irányzatnak, (*Igaz! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) lehet, hogy enyhe felfogásu, lehet, hogy konzervatív szándékú, és ez az ő egyéni érdeme, de mindenesetre exponense oly irányzatnak, a melynek létezéséből erednek azok a folytonos surlódások, a melyeknek nem eltakargatásával, de tisztázásával és megszüntetésével lehet itt egyedül tartós békét teremteni. (*Élénk helyeslés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

A hadügyminiszter ur nyilatkozataiban meg kell különböztetnem, hogy úgy mondjam, azok általános elvi alapozását és azt a részt, a mely egyes konkrét kérdésekre vonatkozik.

Az általános elvi alapozás az, a melyben a t. miniszterelnök ur szerint közjoggal nem foglalkozik a hadügyminiszter ur. Megengedem, nem akart foglalkozni. Nem is jelentette be, hogy közjoggal fog foglalkozni, (*Mozgás a baloldalon.*) azonban — a dolog természete ki is zárta azt, hogy másképp legyen — a közjog területére kellett mégis eltévednie. (*Igaz! a baloldalon.*)

A hadügyminiszter ur a hadseregnek jogi természetét iparkodik definiálni. És itt teljesen megengedem és elismerem annak helyességét, a mit a t. miniszterelnök ur mondott, hogy egy kiváló katonának, a ki nem közjogász, nem minden egyes kifejezését kell aranymérlegre tenni, és nem kell minden egészen meg nem felelő kifejezéséből messzemenő következtetést vonni a gondolkozására nézve. Ezt teljesen elismerem; de végre épen azért, mivel a mostani hadügyminiszter urban mindnyájan, a kik ismerjük, egy kiváló szellemi képességű és általános műveltségű egyéniséget tisztelünk, épen azért ez az elnézés, a mely egyes nyelvbtlásoknál

helyén van, nem terjedhet odáig, hogy ne tartuk őt képesnek arra, hogy a maga gondolatát kifejezze, vagy, hogy épenséggel azt tétélezzük fel róla, hogy ő annak ellenkezőjét mondja, a mit mondani akart. (*Igaz! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Már pedig a közös hadügyminiszter ur a hadsereg jogi természetéről szólva, azt ekként definiálja: Ez a hadsereg néphadsereg, de olyan néphadsereg, a mely sem német, sem magyar, sem cseh, sem lengyel stb., hanem közös hadserege az összes nemzeteknek, a melyben ezek — t. i. a nemzetek — mindannyian egyenlő méltatást, nagyrabecsülést és oltalmat találnak, kell, hogy találjanak!

Rákosi Viktor: Kellene, hogy találjanak!

Gr. Apponyi Albert: Az összes nemzetek, a melyek exemplative fel vannak sorolva, a magyar, lengyel, cseh, német stb. Ha pedig nézem a magyar törvényt, a hadsereg jogi természetének egészen más definícióját találok. Az 1867: XII. t.-cz. erre vonatkozólag a következőket mondja:

»A közös védelemnek másik eszköze a hadsereg s az arra vonatkozó intézkedések, egy szóval a hadügy. Tekintetbe véve mindazt, a mi fentebb, különösen az 5. pont alatt elmondott, a hadügynek közösségére nézve következő elvek állapítottak meg: ő Felségének a hadügy körébe tartozó alkotmányos fejedelmi jogai folytán mindaz, a mi az egész hadseregnek és így a magyar hadseregnek is, mint az összes hadsereg kiegészítő részének egységes vezérletére, vezényletére és belső szervezetére vonatkozik, ő Felsége által intézendőnek ismertetik el. De a magyar hadseregnek időnkinti kiegészítését s az ujonczok megajánlásának jogát, a megajánlás feltételeinek és a szolgálati időnek meghatározását, ugyszintén a katonaság elhelyezését, élmezését illető intézkedéseket, az eddigi törvény alapján, mind a törvényhozás, mind a kormányzat körében, az ország magának tartja fenn.«

A magyar törvény tehát ismer magyar hadsereget, mely az egész hadseregnek kiegészítő része. A közös hadügyminiszter ur — és ebben csak hiven reprodukálja azt a felfogást, mely, mintha az 1867: XII. t.-cz. soha meg nem alkotott volna, (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) az illető körökben létezik — csak egy egész hadsereget ismer, a melynek nincs olyan kiegészítő része, mely magyar hadsereg volna, hanem az közös hadserege az összes nemzetiségeknek: cseheknek, németeknek, lengyeleknek, szlovéneknek stb. Hát ez a két alapfelfogás egymással kiegyenlíthetetlen, gyökeres ellentétben van. (*Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Nem lehet és nem kell csodálkozni azon, hogy mikor az egyik oldalon a magyar törvény felfogásából iparkodnak kiindulni, ámbár azt, sajnós, nem érvényesítik minden pontban következetesen a kellő erélylyel, mikor a másik oldalon egy centralisztikus és föderalisztikus összbírodalom egységes hadseregének fogalmából

indulnak ki: minden egyes rendszabályban, minden egyes tervezetben megvan az összeütközésnek alapja, oka és forrása, és hogy mindig csak nagy kinnal sikerül egyes esetben modus vivendit elérni, a mely modus vivendik, miután azoknak akkép kell kieszelgetniök, hogy beléjük férjen az egyik felfogás is, a másik felfogás is, jobbra is, balra is az őszinteség hiányában leledzenek (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) és elmérgesítik az egész viszonyt, a melynek az ő Felső-gének uralkodása alatt álló egyik és másik állam közt a közös és kölcsönös védelem hatályossága szempontjából fennállania kellene. (*Igaz! Ugy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

De hát ez az alapozás és az alapvető tételekben ez a különbség nem új. Csak következetes, határozott, intranszigenz, a mellett tapintatos és okos fellépéssel lehet elérni, hogy a félreértéseknek ez az örökké bugyogó forrása egyszer beduguljon. Nem teszem tehát a mostani miniszterelnök urat felelőssé azért, hogy mióta ő miniszterelnök, ezekre az alapvető tételekre nézve a homály amott meg nem szűnt. Ezt tennem nem volna méltányos.

Hagyjuk hát az alapvető tételekben való differenciát, mint olyant, a melynek eloszlása egy hosszú politikai processzust tételez fel, és menjünk át azokra a konkrét kérdésekre, a melyeknek megoldásában a mostani modus vivendinek létesítését megvalósítani iparkodnak. Nézzük meg a hadügyminiszter nyilatkozatának tartalmát az egyes konkrét kérdésekre vonatkozólag, mert erre nézve mondja a miniszterelnök ur, — miután az általános közjogi felfogások felett egy kiméletes formulával átsiklik — hogy a hadügyminiszternek nyilatkozatai és az ő programjai egymást fedik. Azaz a t. miniszterelnök meglehetősen óvatosan nyilatkozik e tekintetben, s ezért csak dicsérhetem őt. Ő t. i. azt mondja: »Rámutathatok és azt hiszem, nyugodt lélekkel mutathatok reá, hogy azok a kijelentések, melyek a magyar nyelvnek a közös katonai tanintézetekben való tanítására vonatkozólag tétettek, teljesen fedik egymást a szabadalvűpárt programjában foglalt nyilatkozatokkal.« A t. miniszterelnök ur tehát igen helyesen erre az egy pontra szorítja azt az ő megnyugvását, hogy a hadügyminiszter ur nyilatkozata az ő programját fedi. Meg fogjuk különben látni, vajjon e tekintetben is megvan-e kellő alapja a megnyugvásának. De hát a szabadalvűpárt katonai programja nemcsak erre az egy pontra vonatkozik és, bár megengedem, hogy gyakorlati jelentésekben ez nem a legfontosabb, mégis ha azt akarjuk megállapítani, vajjon a közös hadügyminiszter ur nyilatkozatai és a szabadalvűpárt és a kormány programja azonosak-e és egymást fedik-e, nemcsak erre az egy pontra, hanem az összes pontokra nézve kell az összehasonlítást megtennünk az ezen programban felállított követelmények és a hadügyminiszter ur nyilatkozatai közt.

Menjünk tehát végig ezeken.

Első sorban találkozunk a hadügyminiszter urnak kijelentéseivel a magyar szolgálati, helyesebb értelemben véve a német szolgálati nyelv tekintetében. Talán azt mondhatná valaki, hogy ezen a téren nincs differencia, minthogy a szabadalvű párt nem vette fel programjába a nyelvkérdés megoldását. De ez csak egészen felületes nézése volna a dolognak. Nem szólok most arról, hogy a hadügyminiszter urnak a nyelvkérdésre tett kijelentései diametriális ellentétben állanak az én egyéni álláspontommal, melyet már a nyár folyamán elmondott beszédemben fejtettem ki, midőn kijelentettem, hogy a magyar szolgálati és vezényleti nyelv behozatala a magyar hadseregben a magyar nemzetnek nemcsak elévülhetetlen joga, hanem egyszersmind olyan politikai törekvése, melynek előbb vagy utóbb meg kell valósulnia, (*Élénk helyeslés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon.*) melynek sürgetésétől adott pillanatban politikai okokból el lehet állani, valamint hogy én is elállottam, melyet azonban véglegesen elütni az én meggyőződésemmel legalább meg nem egyezik. De meg nem egyezik, a mennyire én tudom, a t. szabadalvű párt meggyőződésével sem. Nem egyezik meg azzal a programmal, melyet a szabadalvű párt elfogadott, a melynek megfelelő pontja így hangzik: »A szabadalvű párt az ország ezen jogait hangsúlyozván, a vezényleti és szolgálati nyelv kérdését programjába nem veszi fel, mert ezt a nemzet nagy érdekeit érintő fontos politikai okokból kívánatosnak nem tartja.« Magában ebben az indokolásban és azoknak intenciójában is, kik ezt a pontot ekkép szövegezték, benne van az, hogy politikai okokból, mely politikai okok ép azért, mert politikaiak, az opportunitásnak és az ideigleenségnek jellegével birnak, nem veszi fel a párt a nyelvkérdést programjába, de kizárja azt, hogy a magyar nyelv joga érvényesítésének kérdését egyszer s mindenkorra eltemesse, arról egyszer s mindenkorra lemondjon, a mint az a hadügyminiszter ur nyilatkozataiban foglaltatik. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*)

Mellesleg mondva, az igen t. közös hadügyminiszter ur informátorai, a mennyire én tudom, félrevezették őt, midőn azt mondták neki, hogy Deák Ferencz és Andrássy Gyula a német szolgálati nyelv mellett meggyőző ékesszólással érveltek. (*Derűtség és mozgás balfelől.*) Deák Ferencz és gróf Andrássy Gyula a létező tényleges állapotot nem bolygatták, annak fentartásába belenyugodtak, de én, a ki meglehetősen ismerem úgy az egyik, mint a másik elhunyt nagy államférfiu összes beszédeit, nem ismerem olyat, melyben a nyelvkérdéssel ex asse vagy egyáltalában foglalkoztak volna, kivéve Andrássy Gyulának egyszer egy alkalommal egy egészen rövid incidentális megjegyzését; Deák Ferencztől épenséggel nem ismerem ilyet. Ismerem Deák Ferencznek a 48 előtti időben folytatott azon

törekvését, hogy a magyar nyelv jogai a hadseregben érvényesüljenek; tudom azt is, hogy ezt 1867 után nem sürgette, de olyan fellépését, olyan beszédét, olyan érvelését, a melylyel ő az egységes, vagy a német szolgálati nyelv mellett síkra szállott volna, én nem ismerem. (Ugy van balfelől.)

Tehát már a nyelvkérdésben sem fedt egymást a hadügyminiszternek álláspontja azzal az állásponttal, a melyhez a szabadelpvűpárt programjának összeállításánál én is hozzájárultam, és a mely tisztán opportunisztikus és halasztó természetű.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Opportunisztikus, de nem halasztó természetű! (Nagy zaj balfelől.)

B. Kaas Ivor: Annál rosszabb, akkor lemondó természetű!

Gr. Apponyi Albert: Akkor legalább merem állítani, hogy e tekintetben nincs egyértelműség a szabadelpvű párt tagjainak felfogásában. (Ugy van! balfelől.)

Ivánka Oszkár: Változik az időről időre!

Gr. Apponyi Albert: De menjünk tovább. Akármint legyen ez, itt megint azt mondhatná valaki, hogy mivel ez idő szerint abban a programban, a melyhez én is hozzájárultam, a nyelvkérdés megoldásának követelménye nem foglaltatik, tehát ez idő szerint ez a különbség csak elméleti természetű, gyakorlatilag a közvetlenül megoldandó feladatokra nem hat ki. Hát vizsgáljuk ezeket a közvetlenül megoldandó feladatokat.

A szabadelpvű pártnak programjában előkelő helyet foglal el a magyar honosságú tisztek visszahelyezése a magyar csapatokhoz, vagyis, helyesebben szólva, a mint a pártprogram nagyon helyesen általánosabb alagra fekteti ezen követelményét, régibb törvényeinknek és az 1868-iki királyi kézirat azon rendelkezéseinek végrehajtása, melyek szerint a magyar csapatoknál a legfelsőbb fokozatokig magyar tisztek alkalmaztassanak. A szabadelpvű párt programja, mint mondám, igen helyesen csak mellékesen hivatkozik a 68-iki királyi rendeletre, mert van nekünk egy ennél sokkal erősebb jogforrásunk: régibb, de ma is életben lévő törvényeink, az 1792:IX., az 1807:I., az 1830:VII. és az 1840:II. t.-cikk, a melyek mind kimondják azt, hogy magyar csapatoknál kizárólag magyar honosságú tisztek alkalmazandók a legmagasabb fokozatokig.

Nézzük most ezzel szemben a hadügyminiszter ur álláspontját (olvassa): »Auf ein Princip, die Offiziere gleichsam nach ihrer Heimatszuständigkeiten einzuteilen und sie bei der aus anderen Gründen nothwendigen territorialen Lokation der Regimente auch noch sesshaft zu machen, kann und wird die Heeresleitung niemals eingehen.« (Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.)

Buzáth Ferencz: Frivol játék, a mit a nemzettel űznek!

B. Kaas Ivor: Tessék megnyugodni, hogy sohasem jönnek vissza a magyar tisztek. (Nagy zaj.)

Gr. Apponyi Albert: Hát, t. képviselőház, »auf ein Princip«. Engedelmet kérek, hiszen a magyar törvényekben épen az elv van kimondva. (Ugy van! balfelől.) Lehet aztán arról szó, hogy ezen elv alól lehet bizonyos kivételeknek helye, ezeket a kivételeket azonban aztán ismét, ha ezekre valóban szükség van, a törvényben kellene megállapítani, és a törvényhozás által kellene ezen kivételek megengedhetőségét létesíteni. De hiszen a jellemző momentum törvényhozásunk ezen anteaktái szerint a magyar közjog jelenlegi állapotában és abban a programban, a melyet a szabadelpvű párt magáévá tett, épen az, hogy az elv ismertessék el, hogy az elv tartassék fenn; és ezzel az elvvel szembe a t. közös hadügyminiszter ur a legmerevebb, legünnepélyesebb negációt szegezi! A gyakorlati keresztülvitelben pedig három korlátot szab ezen elv megvalósításának. Először, hogy meg ne zavartassék az által az előléptetés az egész hadsereg egységes konkrétult státusában; másodsor, hogy meg ne fosztassanak egyes tisztek attól a joggól, hogy bizonyos ezredékbe való beosztásukat kérhessék; harmadsor, hogy a tisztek teljes katonai kiképzetésének érdekei ne szenvedjenek.

Erre az egységes konkrétult-státusra nézve egy megjegyzést kell tennem. Ezzel az egységes konkrétult-státussal mindig akkor találkozunk, mikor abból valamely nemzeti követelményünk megtagadására vagy meghatárolására kell következtetést vonni, de megszűnik ennek hatályossága akkor, mikor abból a nemzetre valamely előny származnék. (Igaz! Ugy van! balfelől.) Igazolni fogom azt, a mit mondtam. A tábornoki kar a közös hadsereg és a honvédség között szintén egységes konkrétult-státust képez. De mondják meg nekem, akár a t. miniszterelnök ur, akár a t. honvédelmi miniszter ur, hogy miért történik az, hogy mikor a honvédséghez áthelyezik a jelesebb, magyar honosságú tábornokokat, azokra nézve a honvédséghez való áthelyezés a hadosztályparancsnoksággal az ő katonai pályájuk sirbadőlését jelenti, (Igaz! Ugy van! balfelől.) és hogy az egyetlen mádi Kovács György kivételével — a kinek áthelyezésénél bizonyos formások érvényesültek, a melyekre nem akarok most kitérni és a hol egy olyan világra szóló tehetséggel volt dolga a hadügyi vezetőségnek, a melyet ignorálni lehetetlen volt — a konkrétult-státus egységének nagyobb dicsőségére soha sem történt meg az, hogy egy magyar tábornok, a ki a honvédségnél a hadosztályparancsnoki állást a legnagyobb képességgel, lelkiismeretességgel és eredménnyel tölti be, a hadtestparancsnokságig felvinné? Ha van egységes konkrétult-státus, akkor annak érvé-

nyesülni kell akkor is, a mikor abból a magyar nemzetre előny származhatik. (*Helyeslés balfelől.*) De akárhogy legyen ez a dolog, a magyar törvényeknek határozott intézkedésével szemben sem a közös hadügyminiszter urnak, sem senkinek — kivéve természetesen magát a törvényhozást — nem áll jogában korlátokat, feltételeket szabni. Ha a kivételekre szükség van, a mint hogy én belátom, hogy bizonyos pontig szükség van, tessék ezeket a kivételeket precizizálni és azok törvényesítését illetékes helyen kérni. (*Helyeslés balfelől.*) Hát itt is a törvényeinken alapuló elvi posztulátumok közt, a melyet a szabadelvű párt a magáévá tett, és a hadügyminiszter álláspontja közt én a kiegyenlítést igen nehéznek tartom. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*)

De menjünk tovább. Menjünk át arra a pontra, a melyre nézve a t. miniszterelnök ur kifejezetten konstatálja, hogy a közös hadügyminiszternek nyilatkozatai és a szabadelvű párt által elfogadott program egymást teljesen fedik: a katonai oktatás kérdésére. (*Halljuk! Halljuk!*) Itt legyen szabad mindenek előtt egy megjegyzést tennem, a melynek megtételére már régebben lett volna alkalmam, mikor t. i. a t. miniszterelnök ur ecsetelte a katonai tanintézetekben czélba vett módosításokat. A t. miniszterelnök ur annak idején tett kijelentéseiben, valamint a hadügyminiszter ur mostani expozéjában szó van bizonyos kadétiskolák, bizonyos reáliskolák áthelyezéséről, egy katonai főreáliskola létesítéséről Magyarországon és azután az ezek körében eszközözendő nyelvi reformokról. Ebben a keretben t. képviselőház, sem Magyarország jogos igényeinek, sem magának a szabadelvű párt által felállított katonai programnak eleget nem lehet tenni. Mert ez a program magában foglalja azt a követelményt, illetőleg a katonai tanintézetek reformját abból a szempontból és azzal a czállal sürgeti, hogy annyi magyar ifjunak tisztté való kiképzése biztosítottassék — még pedig megfelelő alapítványi helyekkel — a mennyi szükséges, az ország területén elhelyezett új képzőintézetek felállítása és esetleg a honvédségi képzőintézetek további kiépítése által, hogy a magyar tisztok száma a hadsereg tisztikarának minden ágazatában azt a mértéket érje el, a mely a magyar honos legénység számának megfelel. Tehát: minden ágazatban.

Már most vannak gyalogsági és vannak lovassági kadétiskolák; de van azonkívül, legalább van Ausztriában egy tüzérségi és utászati kadétiskola és van egy műszaki akadémia, a mely közös a tüzérség és az utásztisztek számára. Engedelmet kérek, annak a követelménynek, hogy magyar ifjak a katonai szolgálat minden ágazatában kellő számban tisztekké képeztessenek, ha ez egyáltalában a katonai intézetek szaporításának és átalakításának kérdésével összeköttetésbe hozatik, nem elegendő a gyalogsági kadétiskolákban, a fő- és alreáliskolákban bizo-

nyos virement előidézése, esetleg szaporítása, hanem fel kell állítani Magyarország területén egy tüzérségi és egy utászati kadétiskolát és fel kell állítani egy műszaki akadémiát. (*Élénk helyeslés balfelől: Egy hang balfelől: Közös költségen!*)

Erre a tέρre is áttérek, mert itt egy prejudiciális kérdéssel találkozunk, a melyet felvetett Bakonyi Samu t. képviselő ur, midőn azt fejtette ki, hogy a közös hadügyminiszter egyáltalában nem illetékes a katonai oktatás kérdésében nyilatkozni, hogy ez az egész kérdés nem tartozik sem a közös kormány, sem az annak ellenőrzésére rendelt delegáció fóruma elé, hanem ez tisztán magyar állami kérdés.

És én nem tagadom, hogy t. képviselőtársam ezen okoskodása az 1867: XII. törvény-cikkben teljes alappal bír. (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*) De szembenáll ezzel az, hogy a törvényhozás egy ellenkező gyakorlatot törvényesített, midőn az 1889-iki törvényben, akár helyesen, akár nem, de kifejezetten azt mondta, hogy a hadseregbe be lehet lépni a) b) c) d) a közös hadsereg tanintézeteiben nyert kiképzés útján, Ámbár tehát, megengedem, hogy az 1867: XII. törvény-cikk intenciójának és szellemének sokkal megfelelőbb volna a katonai oktatás ügyének a közös kezelésből és költségvetésből való kivétele, mégsem lehet mondani a törvényhozás most említett intézkedésével szemben, hogy a jelenlegi állapot törvénytelen és közjogunknak jelen állapotában a hadügyminiszter ne volna illetékes az ő vezetése alatt álló iskolák felett nyilatkozni és hogy ne volna fontos, a mig ez a helyzet fennáll, vele ebben a tekintetben egyetértésre jutni, az ő nézeteit ismerni.

De, t. képviselőház, én nem csinállok titkot abból a nézetemből, hogy az osztrák delegáció, különösen a most szerzett tapasztalatok után, nehezen lesz rábirható arra, hogy a közös költségvetést megszavazza olyan számu, olyan minőségű tanintézetekre nézve, a melyek Magyarország jogos igényeinek megfelelnek. És én ezt a eventualitást a legnagyobb flegmával nézem a magam részéről, mert ha a katonai oktatás szükséges reformjának keresztülvítele a mi valódi, reális, tagadhatatlan nemzeti igényeinknek mértékéig nem eszközölhető a közös intézmények keretében, hát én, habár anyagi áldozattal, de igen nagy erkölcsi hasznot fogok látni Magyarországra nézve abban, ha mi akkor visszavonulunk az 1867: XII. t.-cikk által megállapított területre (*Élénk helyeslés a baloldalon.*) és azt teljesen önállósítjuk.

De már most, t. képviselőház, ezen prejudiciális kérdésnek szentelt néhány szó után visszatérek a közös hadügyminiszter ur azon nyilatkozataira, a melyek a közös tanintézetekre vonatkoznak. (*Halljuk! Halljuk! a baloldalon.*)

Arról, a mit ő a kadétiskolákra nézve mond, nem szólok, mert teljesen igaz, a mit a miniszterelnök ur mondott, hogy t. i. azoknak

a fejtegetéseknek az értéke és a szabadelvű párt programjába foglalt intenciókkal megegyező vagy meg nem egyező volta csak akkor lesz megbíráható, ha tüzetes felvilágosítást, ha konkrét adatokat fogunk kapni arra nézve: minő tantárgyak azok, a melyeknél a magyar nyelv érvényesül; és itt előre figyelmeztetek arra, hogy nemcsak a tantárgyakat, de főleg és elsősorban a tanórák számát is tekintetbe kell venni. (*Helyeslés balfelől.*)

De, t. képviselőház, annál meglepőbb volt rám nézve az, a mit a közös hadügyminiszter ur a reáliskolákra vonatkozólag mondott.

A közös hadügyminiszter ur szerint az alreáliskolákban a jelenlegi tantervnek a módosítása csak abban állana, hogy a magyar nyelv intenzívebb művelése vétetik célba és csak a harmadik és negyedik évtolyamban történnék az, hogy egyes tantárgyak, »einige Gegenstände« magyarul adassanak elő. (*Mozgás balfelől.*)

Ivánka Oszkár: Van egy kis különbség!

Holló Lajos: Milyen szemfényvesztés ez!

Gr. Apponyi Albert: Ha itten, t. képviselőház, nincs hiba a lapok jelentésében, hát akkor a nyilatkozatnak ez a része egyenesen megdöbbentő. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*)

Előrebocsátom, t. képviselőház, hogy a katonai alreáliskolákra nézve nekem tulajdonképen az a kredóm: ceterum censeo delendas esse, különösen, ha azok közös intézetek.

De, t. képviselőház, ha már ezek mint közös intézetek léteznek, ezen alreáliskolákba ugyebár nagyon fiatal növedékek, gyermekek jönnek be, a kik egyenesen a magyar nevelésből mennek oda...

B. Kaas Ivor: Dehogy onnan!

Gr. Apponyi Albert:... hogyha Magyarországból jönnek...

B. Kaas Ivor: Igen, de nem onnan hozák be!

Gr. Apponyi Albert: Ha már most az a cél, hogy onnan jöhessenek be, ha az az egyik vezérszempont, — a mint a szabadelvű párt katonai programjának ezen pontjánál az volt — hogy a katonai intézetekbe belépő ifjak nyelvi nehézségekkel ne küzdjenek: hát hol van inkább szükség arra, hogy a tantárgyaknak, itt azután majdnem összesége, magyarul adassék elő, mint épen az alreáliskoláknak első két osztályában? (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) Hiszen ha tisztán gyakorlati szempontból vesszük is a dolgot, ha nem tekintjük is Magyarországnak nemzeti, állami és közjogi igényeit, de tisztán ezt a gyakorlati szempontot, akkor inkább abba lehetne belenyugodni, hogy a későbbi évfolyamokban nyerjen nagyobb tért a német nyelv és a legelső évfolyamokban érvényesüljön a magyar nyelvi oktatásnak kizárólagosan való behozatala túlnyomósággal. (*Igaz! Ugy van! a baloldalon.*) Én nem vagyok képes megérteni — ismétlem, ha itt nem forog fenn hiba a hadügyminiszter úr beszédének reprodukciójá-

ban — nem vagyok képes összeegyeztetni a szabadelvű párt katonai programjában foglalt intenciókkal azt, hogy a katonai alreáliskolákban a magyar nyelv oktatásával ekként bánjanak el, hacsak a magyarázatot nem abban találok, a mit a katonai tanintézetek tantervének a tanulmányozásából kiböngésztem, a hol a katonai alreáliskolákról szólva, a tanterv indokoló része figyelmeztet arra a nehézségre, a mely a német nyelv nem tudásából ered, s aztán hozzáteszi, hogy ezen a nehézségen akkép lehet segíteni, hogy ezekben az alreáliskolákban tulajdonképen minden tantárgy előadásának egyszersmind a német nyelvi oktatás jellegével kell bírnia.

B. Kaas Ivor: Nagyon megnyugtató! (*Egy hang balfelől: Tiszta germanizálás!*)

Gr. Apponyi Albert: Ha ennek a rendszernek fentartásáról van szó, akkor értem a hadügyminiszter ur nyilatkozatának ezt a részét; ha azonban, a mi a szabadelvű párt katonai programjának összeállításában mindnyájunk előtt mint cél lebegett, ennek a rendszernek átalakítása, reformálása az, a mire törekszünk, akkor az alreáliskolákra vonatkozó ezen kijelentések egyszerűen érthetetlenek.

T. ház! Végigmentem azokon az ismert nyilatkozatokon. Bemutattam, gondolom, teljes tárgyilagossággal a t. ház előtt azok mindegyikének tartalmát. (*Ugy van! balfelől.*) Bemutattam az alapvető nyilatkozatot, a mely a közös hadsereg közjogi természetére nézve a magyar törvény álláspontjával, nem az én egyéni nézetemmel, nem X-nek vagy Y-nak aspirációival, de a magyar törvény álláspontjával homlokegyenest ellenkező álláspontra helyezkedik. Bemutattam a nyilatkozatnak azt a részét, a mely a magyar törvénynek azon követelményével szemben, a mely szerint magyar csapatoknál magyar tiszték alkalmazandók, a principiális negáció és az opportunisztikus diluiczió terére helyezkedett. Bemutattam a nyilatkozatnak azt a részét, a mely a katonai oktatásra vonatkozott, és rámutattam arra, hogy annak épen legkényesebb, az elnemzetietlenedés szempontjából legfájóbb részében, t. i. az alreáliskolákra vonatkozó részében ezek a nyilatkozatok nemcsak nem fedik a szabadelvűpárt programját, hanem a maguk horderejében ellentétben állanak azzal. (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*) És ezek után nem csodálkozom azon, hogy azok az osztrák pártok, a melyek az osztrák delegáció költségvetési albizottságában összegyűltek, a legnagyobb lelkesedéssel és elragadtatással szavaztak bizalmat a hadügyminiszternek, (*Ugy van! balfelől.*) hogy különösen megnyugtatótnak mondta magát, ám-bár mégis némely aggodalom fenntartásával, egy szintén nagyon tiszteletreméltó, nagyjelentőségű férfiú, a volt osztrák igazságügyminiszter, (*Mozgás balfelől.*) a kinek közjogi kezdeményezése odáig indult, hogy ő szerinte a hadseregnek tagjai, polgári életükben lehetnek

ugyan nemzet szerint állampolgárok, *(Élénk derűtség és mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)* összes polgári vonatkozásaikban: »in allen zivilen Beziehungen, dass jedoch in der Armee ein allen zuständiges, allen gegebenes militärisches Bürgerrecht existirt.« *(Mozgás és élénk derűtség a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Rákosi Viktor: Kitönni való! Legelőre kell küldeni!

Pap Zoltán: Az osztrákok már egészen megbolondultak! *(Mozgás a jobboldalon.)*

B. Kaas Ivor: Így van ez!

Rákosi Viktor: Ez a döntő körök gondolkozása! Az osztrák császár is így gondolkozik. *(Mozgás és zaj a jobboldalon. Elnök csenget.)*

Buzáth Ferencz: De meg lehet nyugodni; lesz új választási törvény!

Rákosi Viktor: Az osztrák császár is így gondolkozik! Kedves embere különben is a volt igazságügyminiszter! *(Mozgás a jobboldalon. Elnök csenget. Halljuk!)*

Gr. Apponyi Albert: T. ház! Mondom, nem csodálkozom annyira azon, hogy azok, *(Halljuk! Halljuk!)* a kik ilyen felfogásokból kiindulva abból, a minálunk új reményre derengő napjuként kél föl, hogy t. i. Magyarország nemzeti és közjogi igényei nagyobb mértékű kielégítést fognak találni a hadsereg intézményeiben, hogy, mondom, azok a kik ebből csak aggodalmat merítettek, ezen aggodalmaikban magukat megnyugtattva érezhetik. De én azt találom, t. ház, hogy ebben a megnyugvásban nem osztozhatunk mi, hogy a logikának egyszerű törvényei szerint lehetetlen, hogy a miben annak a nézetnek, annak az álláspontnak kifejező megnyugvást találnak, abban megnyugvást találjunk mi. Mert ha ez lehetséges volna, akkor ez csak kétértelműség alapján volna lehetséges, a kétértelműség pedig az a miben én legkevésbé találok megnyugvást. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

A legégetőbb érdeke tehát az országnak az, hogy ezek a kérdések dülőre hozassanak, hogy ezekben a kérdésekben ne egyes, többé-kevésbé szerencsésen formulázott, a milieu hangulatához alkalmazott, többé-kevésbé illetékes nyilatkozatokból nyerjünk felvilágosítást, hanem hogy lássuk a tényeket. *(Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon. Mozgás. Elnök csenget.)*

Ebből a szempontból, t. ház, legyen szabad nekem a háznak minden oldalához ugyanazzal a tárgyilagossággal, ugyanazzal a hazafias aggodalommal felhívást intéznem. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Egyfelől a kormányhoz, hogy azt a homályt, a mely sűrűbben nehezedik a katonai reformoknak jövőjére ma, mint előbb, ezt a homályt mielőbb oszlassa el annak a programnak teljes erélylyel, a maga eredeti szellemében való keresztülvitele által, a melynek keresztülvitelére vállalkozott. De legyen szabad másfelől felhívást intéznem a háznak ezen t. oldalához is, *(a bal- és a szélsőbaloldalra mutat.)* hogy ne állja útját annak, *(Élénk helyeslés. Ugy van! Ugy van!*

jobbfelől és a szélsőbaloldalon. Nagy zaj balfelől. Elnök csenget.) hogy a nemzetre nézve szükséges világosság meglegyen, hanem tegyék lehetővé azt, hogy a tények alapján bírálatot mondhassunk a felett, . . . *(Élénk helyeslés. Ugy van! Ugy van! jobbfelől. Nagy zaj balfelől.)*

Rakovszky István: Kézi zálogot kérünk!

Holló Lajos: Ilyen harcot nem lehet elülről kezdeni! *(Általános nagy zaj. Elnök ismételt csenget.)*

B. Kaas Ivor: Tényeket! Tényeket! Tényeket! Nem csapatjuk be magunkat!

Gr. Apponyi Albert: . . . tegyék lehetővé, hogy minél előbb abba a helyzetbe jussunk, hogy tények alapján mondhassunk bírálatot a felett, hogy vajjon a kormány tud-e, akar-e annak, a mire vállalkozott, teljes erélylyel érvényt szerezni. *(Mozgás és zaj balfelől.)*

B. Kaas Ivor: Hallottuk már tegnap!

Gr. Apponyi Albert: Ha az a nemzeti felbuzdulás, amely — elismerem — a ház ezen oldala által *(a baloldalra mutat)* folytatott küzdelemnek az eredménye, ha ez a felbuzdulás komoly, erőteljes, olyan, amely ehhez a küzdelemhez méltó, hát akkor abban meg fogjuk találni, ha a kormány feladata magaslatán nem áll, az erőt arra, hogy normális alkotmányos küzdelemmel útját álljuk mindennek, a mi a nemzet jogos kívánságaival ellenkezik, és akkor engem a küzdők első sorában fognak találni. *(Élénk eljenzés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Holló Lajos: Normális fegyverekkel!

Rosenberg Gyula: Helyeselni és obstruálni nem lehet!

Rakovszky István: Azt az új báróktól tanuljuk majd meg! *(Egy hang a jobboldalon: És a régi kamarástól! Zaj.)*

Elnök (csenget): Csendet kérek, t. ház!

Gr. Apponyi Albert: De hogy ide eljuthassunk, arra az első lépés a rendes parlamenti állapotok helyreállítása, *(Élénk helyeslés a jobb- és a szélsőbaloldalon.)* lehetővé tétele alkotmánytörvényeink, jelesen választási törvényeink ama reformjának is, *(Élénk helyeslés a jobboldalon és a szélsőbaloldalon.)* a mely biztosítékot nyújt a nemzetnek arra, hogy a választásokon teljesen érvényesüljön. *(Élénk helyeslés a jobboldalon és a szélsőbaloldalon.)* És, t. képviselőház, *(Mozgás a baloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Elnök csenget.)* azt mondom: mindenekelőtt fiat lux, *(Helyeslés balfelől.)* és azt tartom, hogy az ország érdeke ellen vét mindenki, a ki a világosság bekövetkezésének idejét eltolja, meggátolja.

A törvényjavaslatot különben elfogadom. *(Hosszantartó élénk helyeslés és taps jobbfelől és a szélsőbaloldalon.)*

Elnök: Az ülést öt perczre felfüggesztem.

(Szünet után.)

(Az elnöki széket Perczel Dezső foglalja el.)

Elnök: Az ülést újból megnyitom.

A miniszterelnök ur kíván szólni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk!)* Én csak igen röviden kívánok egypár megjegyzést tenni azon beszéd után, a mely az imént elhangzott és a melynek zárpasszusához egész melegséggel csatlakozom, *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Mozgás és zaj a baloldalon.)* csatlakozom, mert magam is azt kívánom, sóvárogva kívánom, hogy lehesen a tettek mezejére lépni a kilátásba tett reformok megoldására, ... *(Zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)*

Elnök: Csendet kérek!

Gr. Tisza István miniszterelnök: ... hogy foglalkoztathassuk a házat és, azon kérdésekre nézve, a melyek oda tartoznak, foglalkozhassék a delegáció a reform megoldásával kapcsolatos konkrét kérdésekkel. Én szívesen fogadom az erre való ösztönzést, a sürgetést, a kritikát még akkor is, ha talán túlszigoru, mert meg vagyok róla győződve, hogy ennek az ügynek kielégítő megoldását csak úgy érhetjük el, ha az alkotásokra és a mind teljesebb megoldásra ösztönző kritika terére lépünk. *(Ugy van! Ugy van! a jobboldalon.)*

A mi már most magát t. képviselőtársamnak beszédét illeti, ő igen helyesen abból a megjegyzésből indult ki, hogy azok a nyilatkozatok, a melyek az osztrák delegációban nem felelős faktorok részéről történtek, bárminő tiszteletreméltó egyes személyiségtől eredjenek is azok, reánk nézve közjogi szempontból irrelevánsak. És épen ezért én még azon pár rövid megjegyzés terére sem követem t. képviselőtársamat, a mely ezen faktorok nyilatkozataira vonatkozik. Felszólalásomnak célja kizárólag az, hogy a közös hadügyminiszter ur tegnapielőtti beszédére vonatkozólag még egypár rövid megjegyzést vagy kijelentést tegyek. *(Halljuk! Halljuk!)*

Az én t. képviselőtársam kiemeli azt a tényt, hogy a közös hadügyminiszter ur tegnapielőtti nyilatkozatával meg volt az osztrák delegáció elégedve és én is megnyugvással vettem azt. Ezután konstatálja, hogy közjogi kérdések körül mennyire különbözők a felfogások az osztrák delegációban és minálunk, és azután kérdi: hogy lehet tehát az, hogy ilyen közjogi felfogással bíró tényezők egyaránt megnyugvással fogadják valakinek a nyilatkozatát?

Nos, t. képviselőtársam itt figyelmen kívül hagyja azt a körülményt, hogy a közös hadügyminiszter ur nem közjogi elveket fejtegetett, nem közjogi kérdésekről beszélt. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől. Zaj balfelől.)* Közjogi téren kétségtelenül van divergentia: van először magában a két állam közjogában. A mint ma is igen helyesen jelezte t. képviselőtársam, a fejedelmi jogokra vonatkozólag a magyar közjog álláspontja az osztrák közjogétól különbözik. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ebben magában véve nem volna semmi baj, és

semmi veszedelem, ha azzal a gyakorlati hátránnyal nem járna, hogy azután némelyek Ausztriában saját közjogi felfogásukat kívánák a magyar közjog terére átvinni. *(Ugy van! jobbfelől.)* Ez, meg vagyok róla győződve, egy átmeneti baj, *(Halljuk! Halljuk!)* mert én hiszem, és remélem, hogy Ausztriában minden komoly faktor meg fog győződni arról, hogy, valamint mi nem kívánjuk a mi közjogi elveinket ő reáják oktrojálni, ugyanugy szemben talánál magát az egész magyar nemzettel bárki is, a ki az osztrák közjog elvei alapján kíváná a magyar közjog felfogását érvényesíteni. *(Élénk tetszés és helyeslés jobbfelől. Zaj balfelől. Felkiáltások balfelől: Pitreich ezt akarja!)*

B. Feilitzsch Arthur: Hát nem így van? Hát ez sem tetszik! *(Zaj balfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: De, mondom, ez a sajnálatos tény ma megvan, *(Mozgás balfelől. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.)* s épen ennél fogva nagyon nehezen volna képzelhető, hogy valamely közjogi fejtegetés egyaránt fogadtassék helyesléssel az osztrák és a magyar törvényhozó testület kebelében; de már tegnapielőtti kiemelttem azt és ismétlem, hogy a közös hadügyminiszter ur egyenesen ki óhajtott zárni minden közjogi vonatkozású fejtegetést a beszédéből; hogy ő elfogadva a törvényes alapot, azt, a melyet az 1867: XII. t.-cz. teremtett, az összes felmerülő kérdésekkel tisztán és kizárólag a katonai szakszerűség és czélszerűség szempontjából akart foglalkozni. *(Mozgás a baloldalon.)*

Ivánka Oszkár: Ezzel nem egyezik az, a mit Apponyi mondott! *(Mozgás. Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: És hogy t. képviselőtársamnak ez a félreértése végighúzódik megjegyzéseinek egyéb részein is, erre nézve még két körülményre hívom fel a t. ház szíves figyelmét. *(Halljuk! Halljuk!)*

T. képviselőtársam visszatér arra a passzusra, a melynek kifejezéseiről tegnap én is nyilatkoztam, — a melyben t. i. a hadseregről azt mondja a hadügyminiszter ur, hogy ez nem lehet sem német, sem magyar, sem cseh stb. — és azt mondja, hogy a közös hadügyminiszter ur itt a hadsereg jogi természetét definiálja. Meg vagyok róla győződve, hogy a hadügyminiszter urnak eszeágában sem volt a közös hadsereg jogi természetét definiálni, mert azt definiálja a törvény. Ő beszél arról, hogy a közös hadsereg kebelén belül az egyes ellentéteket és surlódásokat eliminálni kell, és pedig azért, hogy közös hadseregben egyenlő elbánásban részesüljön a hadseregnek minden tagja, hogy ott egyik nemzet se akarja a másikat elnyomni, tehát egészen más eszmelánczolatban mondotta ezt. *(Mozgás és ellenmondások balfelől.)*

Ugron Gábor: De a német nyelv utján elnyomás történik. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Zaj. Elnök csenget.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: A nélkül tehát, hogy én az egyes kifejezéseket, vagy azt, hogy itt a nemzet és nemzetiség közötti különbség elmosódott, védeni akarnám, ismételve konstátálom, hogy itt az a jogsérelem egyáltalában nem fordult elő, a mely beállott volna akkor, ha ez egy közjogi fejtegetés során történt volna.

B. Kaas Ivor: Pedig végzetes sérelem történt! *(Zaj. Halljuk! jobbfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőtársam továbbá a vezénnyelv kérdésére nézve is kiemeli azon nagy különbséget, a mely a közös hadügyminiszter ur nyilatkozata, és a szabadelvű párt programja közt van. Én azt tartom, hogy a közös hadügyminiszter ur állásfoglalása a szabadelvű párt állásfoglalásával abban teljesen azonos, hogy mind a két állásfoglalás a nyelvre vonatkozó jelenlegi állapot fentartását tisztán czélszerűségi okokkal indokolja.

Ugron Gábor: Azt a visszaélést!

Gr. Tisza István miniszterelnök: A közös hadügyminiszter katonai természetű czélszerűségi okokkal, a szabadelvű párt pedig politikai természetű czélszerűségi okokkal indokolja, de a helyzet súlypontja ebben van és a kétértelműségek eloszlátása erre nézve volt szükséges, hogy konstátáltassék az, miszerint igenis a magyar törvényhozásnak joga van itt változást előidézni, de ezzel a joggal nem él czélszerűségi okokból és nem jogi lehetetlenség folytán. *(Élénk ellenmondások a bal- és a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.)*

A gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam beszédében foglalt részletkérdésekre ezuttal nem terjeszkedem ki azért, . . .

Ivánka Oszkár: Majd a választások után! *(Mozgás.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . mert magam is azt kívánom, hogy mentül előbb legyen meg az alkalom mindezekkel a részletkérdésekkel ex asse foglalkozni.

Ivánka Oszkár: A választások után!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ugy látom, a t. képviselő ur monomániában szenved és a választás rögeszméjétől sehogy sem tud megszabadulni. *(Élénk derűtség és tetszés jobbfelől.)* Én azt gondolom, hogy nem válik az ügy javára és nem válik a magyar parlament niveaujának előnyére, ha ilyen komoly, ilyen fontos kérdések taglalásánál, és akkor, a midőn a kormány nevében egy gr. Apponyi Albert beszédére kell válaszolnom, *(Helyeslés jobbfelől.)* akkor ilyen magas színvonalu politikai közbeszólás történik. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Ivánka Oszkár: Hiába itt a frázis és a csavarás. *(Felkiáltások a jobboldalon: Ki volt a fűcsavaró? Zaj. Elnök csenget.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ismétlem, a reformunkával összefüggő összes részletkérdések megbeszélése ex asse kell, hogy megtörténjék, mindeniké a maga helyén. Én most ebbe belemenni nem akarok, *(Zaj a baloldalon.)* de

belefogok menni nagyon szívesen, valahányszor itt lesz annak helye és ideje. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Csávolszky Lajos: Most van a helye!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Most csak azt engedje meg nekem a t. ház, hogy felolvassak egy rövid passzust abból a beszédből, a melyet a közös hadügyminiszter ur épen egy órával ezelőtt tartott az osztrák delegáció albizottságában. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.) Zaj a baloldalon.)*

B. Kaas Ivor: Kölcsönbiztosítás! *(Zaj a jobboldalon. Halljuk! Halljuk! Elnök csenget.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Nem kívánom az egész nyilatkozatot felolvasni, hiszen a t. képviselő uraknak alkalmuk lesz erről rövid idő alatt tudomást szerezni. Az egész nyilatkozat tenorja, a mint nem is kételkedtem, hogy így lesz, az, hogy a közös hadügyminiszter ur kijelenti, hogy ő a törvényes állapotot, az ország jogait respektálja és tisztán katonai . . . *(Nagy zaj a szélsőbaloldalon. Felkiáltások a jobboldalról: Hiszen ezt vonták kétségbe. Nagy zaj. Elnök csenget. Egy hang balfelől. Milyen csoda!)* Kérem, ez nem csoda! De ha ezt kétségbevonták, *(Ugy van! a jobboldalon.)* ha ennek lapokban és beszédekben az ellenkezőjét állították, úgy nemcsak joga, de kötelessége minden becsületes embernek magára nézve az igazságot helyreállítani. *(Élénk helyes és jobbfelől.)*

Ezen fejtegetései közben *(Zaj balfelől. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* a közös hadügyminiszter ur kijelenti, hogy távol állott tőle: die staatsrechtliche Stellung Ungarns und die Staats-Sprache Ungarns berühren, beziehungsweise beeinträchtigen zu wollen. *(Nagy zaj a baloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől. Elnök csenget.)* Ez a teljesen korrekt és teljesen precíz nyilatkozat megerősít engem abban a feltevésben, hogy akkor jártam helyes uton, mikor nem egyes kiragadott kifejezéseket, de a közös hadügyminiszter ur állásfoglalásának egészét . . .

Ugron Gábor: Az is rossz és gonosz!

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . és az abban nyilvánuló korrekt és helyes intencziót tekintettem irányadónak. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Ez megerősít engem abban a tudatban, hogy akkor teszek az országnak szolgálatot, ha ezen az uton haladok tovább. És ha itt egy közbeszóló ur jónak látta erre vonatkozólag már az imént megjegyezni, hogy védtem a hadügyminiszter urat, mert muszáj, én erre ezt mondom, hogy én egyetlen muszájt ismerek csak magamra nézve: azt, a melyet lelkiismeretem parancsol, *(Helyeslés a jobboldalon.)* de ezt a muszájt aztán követni is fogom, akár tetszik a t. képviselő urnak, akár nem. *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a jobboldalon.)*

Rátkay László jegyző: Darányi Ferencz! *(Nagy zaj és derűtség a jobboldalon. Elnök csenget.)*

Holló Lajos: Holnap! *(Felkiáltások a jobboldalon: Ma!)*

Elnök: Csendet kérek! (*Halljuk! Halljuk! a jobboldalon*)

Holló Lajos: Szavazás is lesz. (*Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Felkiáltások a baloldalon: Szünetet kérünk!*)

Darányi Ferencz: T. ház! (*Nagy zaj. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Elnök csenget.*) Tekintettel arra, (*Felkiáltások a baloldalon: Holnap! Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.*) hogy a gróf Tisza István által tegnap beadott indítvány felett még ma szavazás is fog történni, tekintettel arra, hogy interpelláció van bejegyezve...

Elnök: Nincs! (*Felkiáltások a jobboldalon: Nincs!*)

Darányi Ferencz: ... kérem, hogy beszédemet holnap tarthassam. (*Felkiáltások a jobboldalon: Ma!*)

Elnök: A t. képviselő ur kérelmének a házszabályok értelmében csak úgy adhatnék helyet, ha a t. ház beleegyeznék. (*Felkiáltások a baloldalon: Holnap! Holnap! Felkiáltások a jobboldalon: Ma!*) Minthogy azonban a félkettőtől még öt perc választ el és így még több ideje van egy félóránál, kérem a képviselő urat, sziveskedjék beszélni. (*Felkiáltások a baloldalon: Holnap!*)

Darányi Ferencz: Abban a meggyőződésben élek és azt hiszem, hogy ezt mindnyájan egyértelműleg helyeselni fogják, hogy az obstrukciót ebben a házban senki sem szereti, senki sem kedveli, sőt valamennyien egyforma hazafias aggodalommal iparkodunk azt megszüntetni. (*Felkiáltások a jobboldalon: Lássuk!*) Erre kell törekednünk, de ha komoly, őszinte és hazafias a szándék, hogy az obstrukciót megszüntessük, mindenképp annak okát kell megszüntetni. (*Helyeslés a baloldalon. Zaj és mozgás a jobboldalon. Elnök csenget.*)

Nagyon helyesen mondta gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam, hogy a kétszínűség, kétértelműség helytelen dolog és hogy tiszta cseppet kell a pohárba önteni. Ezt a tiszta helyzetet keresi, azt hiszem, minden őszinte és jó hazafi itt a házban; különösen keresik ezt azok, a kik a harcot még ma is folytatják azért, mert semmi eredményt nem látnak azon hazafias küzdelmek után, a melyeket eddig itt folytattak. Azt csak nem mondhatom eredménynek, a mit a Kossuth-párt mélyen t. feje a leszerelés indokául felhozott, hogy mert nem lehet elérni a magyar vezényszót és a magyar nyelv érvényesülését a közös badseregben, azért letesszük a fegyvert? Ez nem eredmény, ez nem képez megnyugtatót arra, hogy a harcot ne folytassuk, sőt ez készlet, hogy a harcot továbbra is körömszakadtáig folytassuk. (*Helyeslés balfelől.*)

Abban ugyanis nem lehet nézeteltérés a házban, hogy minden jog innét kell, hogy eredjen, tehát az is, hogy a magyar nyelvnek joga a hadseregben miképp érvényesüljön, ennek az

országgyűlésnek a határozatától függ. Ez alku tárgyát nem képezvén, nem lehet egy másik, velünk megalkudni nem bíró félnek duzzogásától feltételeesen függővé tenni azt, hogy jogainkat érvényesíteni akarjuk-e vagy nem? Mikor oly jelenségekkel találkozunk, mint a melyekkel az u. n. obstrukciós mozgalom alatt most találkozni szerencsétlenségünk van, akkor valóban azok is, a kik eddig talán pihentek és harcolni nem akartak, kell, hogy velünk egy sorompóba álljanak, (*Helyeslés balfelől.*) mert igazán szomorú az, a mint gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam igen szépen, helyes közjogi tudással kifejtette, hogy az osztrák államférfiak micsoda közjogi botlásokat, sérelmeket követnek el rendszeresen velünk szemben is, hogy Pitreich hivatalos minőségben az osztrák delegációban nem átalja azt az elvet vallani, hogy a hadsereg nem az államok, hanem a nemzetek közös hadserege. A nemzetek alatt nem a két államot értette, nem az osztrák nemzetet és a magyar nemzetet, hanem egyszerűen a nemzetiségeket, a szlovéneket, tótokat, cseheket és szerinte a magyar fajt, hogy tehát a közös hadsereg ezen nemzeteknek közös hadserege. Mikor aztán ezzel szemben áll a mi miniszterelnökünknek tegnapi semmitmondó, limonádés nyilatkozata, a melyben iparkodott elég ügyesen szavakat mondani el, de elvet egyetlenegy sem kifejtetni, akkor igazán szomorú helyzetben vagyunk, és kétszeresen okunk van arra, hogy abba ne hagyjuk ezt a küzdelmet, mert örök homály marad abban a tekintetben, hogy mi a jogunk és mi nem? (*Igaz! Ugy van! balfelől.*)

Avagy talán megnyugvást szerezzen nekünk a Derschatta-féle indítvány felett hozott osztrák határozat, a mely egyenesen belekotorász nemcsak a mi közjogunkba, hanem különösen a magyar király felségjogaiba.

Ez olyan eljárás, mintha szomszédom az én mellényzsebembe nyúl és aranyaimat akarja onnan kihalászni, ha vannak benne. Ez egészen közönséges emberi törvény, de én azt nem engedem meg az illető idegennek, legyen előkelő vagy nem. Derschattának ez az indítványa és az e felett hozott határozat szakasztott ilyen kotorászás és jogtalan beavatkozás állami életünkben a közjog terén. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) Csodálatos, hogy mi ezzel szemben megvédeni nem tudjuk vagy nem akarjuk magunkat. A helyzet konstataciósaképp bátor vagyok a t. ház figyelmébe ajánlani, hogy a mint én közjogi és politikai történetünket ismerem, itt még nem volt rá példa, hogy akár egy magyar politikus, akár a magyar törvényhozás egyetlenegy esetben is vita tárgyává tette volna az osztrák császár fejedelmi jogait, (*Igaz! Ugy van! a baloldalon.*) és mi azok tárgyalásába bárminemű módon beavatkozni megkíséreltük volna. Erre senki példát nem tud, mert a magyar emberben bizonyos alkotmányjogi érzés születésétől fogva megvan, a mi mindenesetre

tiszteletet provokál javunkra a külföld részéről. Én örömmel veszem, hogy ez így van, de e mellett meg kell lenni annak az erőnyeknek is, hogy a magunk jogait megvédelmezzük akarjuk és tudjuk. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

Hogy Pitreich beavatkozása és Derschattának indítványa és a hozott határozat mennyire sérti közjogunkat, azt gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam elég alaposan és szépen kifejtette. Ismétlésekbe bocsátkozni nem akarok, de mi a miniszterelnök urtól vártuk elsősorban ezen jogtalan beavatkozás megtorlását, *(Helyeslés a baloldalon.)* vártuk tehát a visszautasítást egyrészt, másrészt kitanítását azoknak az uraknak, hogy a jövőben ily tanokat ne hirdessenek, mert ha velünk szövetségben akarnak élni egy államfő alatt, joggal elvárhatjuk, hogy alkotmányunkat és jogunkat tiszteletben tartsák, *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* nemcsak azok szellemében, de azok utolsó betűjéig. És mégis mit látunk? Azt, hogy a magyar miniszterelnöknek tegnap abszolúte nem volt mondani valója Pitreich viselkedésére, sőt azzal azonosította magát, ma pedig, mikor ő helyette gr. Apponyi mondotta el az elmondandókat, azzal mentegette önmagát és Pitreichot, hogy az nem mondott sem politikai, sem közjogi beszédet, hanem a katonai életről beszélt, annak mezején aratta a virágokat és az ott fennforgó célszerűségi szempontokat tárta elénk.

Tisza miniszterelnök ur szerint azok, a miket Pitreich mondott, nem közjogi és nem politikai elvek, tisztán katonai dolgok és katonai célszerűségi szempontok. Tehát a mi kormányelnökünk szerint katonai célszerűségi szempont az, hogy a magyar nyelv joga a magyar hadseregnél »niemals«, soha, érvényt ne nyerjen, *(Ugy van! balfelől.)* mert azzal kibujni ezen fontos kérdés alól, hogy hiszen bizonyos politikai okokból a szabadelvű párt sem kívánja ma a magyar nyelv érvényesülését, hanem csak a jogot tarja fenn, Pitreich nyilatkozatával szemben, nem lehet, mert Pitreich nem ezt mondta, ő sokkal többet, sokkal nagyobbát mondott, sokkal határozottabban beszélt, egyenesen kimondta a »niemals« szót.

B. Kaas Ivor: Pitreichnek sem szabad, de ha a magyar miniszterelnök azt mondja, az borzasztó! Ilyen sohasem történt! *(Zaj jobbfelől.)*

Darányi Ferencz: Hogy Pitreichért az osztrák politikusok, különösen a németül gondolkozó és érző politikusok lelkesedtek ezen beszéd után, azt én egész természetesnek találom, sőt irigy szemekkel nézem, mert én olyan miniszterelnököt szeretnék a magyar miniszterelnöki székben látni, a kinek ilyen viselkedésén és ilyen beszédein már mi is lelkesedni tudnánk, *(Élénk helyeslés balfelől.)* és hogy nem lennénk örökké arra a negációos térre kárhozthatva, a mikor magyar hazafiak akarunk lenni, hogy örökké ellenzékieskedjünk, örökké obstruáljunk és örökké a kormányt támadjuk, a helyett,

hogy azt a kormányt, a mely a nemzet védelmére nézve, a nemzeti érdek képviselőjére volna hivatva, támogatónk, dicsőítőnk. *(Ugy van! balfelől.)*

Azt mondja mai felszólamlásában a miniszterelnök ur, hogy hiszen Pitreich nem volt rosszindulatu irányunkban, sőt a mennyire e téren aggályok merültek volna fel, iparkodott jóvá tenni, szanálni a helyzetet azzal, hogy mai beszédében kijelentette, hogy Magyarország jogait ő mindenben respektálja és abszolúte nem akar belemenni, akár a mi jogainknak kritikálásába, akár megsértésébe.

Ha Pitreich urnak csakugyan komoly ez a szándéka, hogy kimentse magát botlásaiért, ha csakugyan komoly a szándéka, hogy a mi közjogunk terére ne kalandozzék és a mi alkotmányunkat ne sértse, akkor vagy tudja először a mi alkotmányunkat, vagy nem tudja. Ha tudja, a mit fel kell tennünk róla, akkor elvárom tőle, hogy jelentse ki, miként tévedett, a mikor a nemzetek közös hadseregéről beszélt, *(Ugy van! balfelől.)* mert Pitreich szemüvegén keresztül is csak a két államnak közös hadseregét lehet látni és a törvényből csak ilyent lehet kimagyarázni. Elsősorban jelentse ki határozottan, hogy ő tévedett, mikor a nemzetek közös hadseregéről beszélt, mert itt legfeljebb a két állam közös hadseregéről lehet Pitreichnek beszélnie, én még arról sem beszélek, mert közös hadsereget nem ismerek. *(Helyeslés balfelől.)* Másodszor jelentse ki Pitreich ur, hogy azt a »niemals«, azt a »soha« szót csak nyelvbötlésből mondotta, mert ő a katonai iskolában véletlenül így tanulta, mióta azonban mint miniszter a mi alkotmányunkkal is kénytelen köteleességszerűleg legalább dióhéjban foglalkozni, és mióta a t. szabadelvű pártnak azt a fenomenális elaborátumát ismeri, *(Derűtség balfelől.)* azóta megtanulta belőle, hogy ez a »niemals« egy üres szó, a mely meg nem áll, mert tényleg a magyar közjog szerint egy lehetetlen dolog ez a niemals, vagyis a magyar hadseregnél egyszerűen nem áll fenn, hanem fennáll a magyar vezényszó jogosultsága, a melynek megvalósítása csak idő kérdése lehet. Ha tehát Pitreich komolyan akarja szanálni az ő hibáját, akkor komolyan kell ilyen nyilatkozatot tennie, nem pedig spanyolfal mögül frázisokkal védelmezzie magát velünk szemben. De a mikor a magyar miniszterelnök nem követeli meg a közös hadügy-minisztertől, hogy tényleg orvosolja ország-világ előtt a mi közjogi sérelmünket, hogy az a közös miniszter tanulja meg a mi közjogunkat és a míg meg nem tanulta, ne kontárkodjék bele: akkor én arra a következtetésre jutok, hogy a mi miniszterelnökünk sem akarja ennek a kérdésnek gyógyítását, hanem belenyugszik ezekbe az u. n. bécsi sérelmekbe, mert nem a magyar nemzettől, hanem a bécsi kegytől várja a hatalmat. *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Hiszen a mióta a miniszterelnök ur itt ül, Bécsből

legalább is hetenkint jöttek az orvtámadások a magyar közjog ellen. Milyen nagy tusák folytak Körberrel szemben és mi lett az eredmény? Tisza visszautasította Körber nyilatkozatait és viszont, de végül mégis Körber utasított utoljára vissza, a mire aztán mindketten megmaradtak a miniszterelnöki székben. A mi miniszterelnökünk és egyetlen magyar politikus sem avatkozott soha osztrák ügyekbe, osztrák felségjogokba, osztrák közjogba és így természetes, hogy ők retorzióval élni nem is kényszerültek. Mindig csak ők voltak azok, a kik orvtámadásokat intéztek ellenünk, a melyek ellen a magyar miniszterelnökök, mint az alkotmány első órének kellett volna az alkotmányt megvédeni, még pedig úgy, — ez lett volna az egyedüli megoldás — hogy kellő helyen feltárja a helyzetet és kabinetkérdést csináljon belőle, azt mondván, hogy vagy bocsánatot kér a plénum előtt ez az ur a botlásáért, vagy pedig, miután én a magyar közjognak ilyen megsértését el nem tűrhetem, felajánlom az én miniszterelnöki tárczámat; ha pedig az enyémet a köz javára szükségesnek vélik, akkor méltóztassék a másik miniszterelnököt felmenteni és helyébe oly miniszterelnököt ültetni, a ki elsősorban köteles legyen a magyar közjogot megtanulni, másodsorban pedig azt respektálni. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

A mig Tisza István magyar miniszterelnök ezt Körberrel szemben nem teszi, a mig Pitreichel szemben is hasonló eljárást nem fog követni, addig az ő eljárása szintén nem lehet komoly, nem lehet tiszteletreméltó és nem lehet olyan, a mely a mi tiszteletünket és bizalmunkat megérdemelné, és a mely mellett nyugodtan nézhetnénk a jövőbe, nyugodtan tehetnők le a lantot és a fegyvert ebben a nemzeti küzdelemben, mert láthatnók, hogy most már a magyar miniszterelnöki székben is valahára a magyar nemzeti ügynek, a magyar közjognak hivatott óre ül. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* A mig azonban ezt nem látjuk, és sajnos, ma nem látjuk, de kívánnám, hogy minél előbb lássuk, ha nem is gróf Tisza István miniszterelnök, hanem más miniszterelnök részéről.

B. Kaas Ivor: Akkor lesz béke!

Darányi Ferencz . . . addig ezt a küzdelmet, a melyet mi hazafiai buzgalomból kezdtünk és folytatni is fogunk, abba nem hagyhatjuk, *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* addig a fegyvert e téren letenni nem vagyunk képesek, mert úgy vagyunk lelkünk mélyéből meggyőződve, hogy az az igazi hazafias cselekedet, a melyet mi teszünk.

A szőnyegen fekvő törvényjavaslatot nem fogadom el. *(Élénk helyeslés és tetszés a baloldalon.)*

Elnök: T. ház! Javaslom, hogy a törvényjavaslat tárgyalását ne folytassuk, hanem térjünk át a napirend második tárgyára: t. i. döntsön a ház gr. Tisza István miniszterelnököknek azon indítványa fölött, a mely az üléseknek a most tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat tárgyalási idejének tartamára egy órával való meghosszabbítását célozza.

Mielőtt a kérdést feltenném, fel fogom olvasatni az indítványt.

Szöts Pál jegyző *(olvassa az indítványt).*

Elnök: Felteszem a kérdést: elfogadja-e a ház gr. Tisza Istvánnak most felolvasott indítványát, igen vagy nem? *(Igen! Nem!)* Kérem azon képviselő urakat, a kik az indítványt elfogadják, sziveskedjenek felállani. *(Megtörténik.)* Többség. Kimondom tehát, hogy a ház az indítványt elfogadta, és így a most tárgyalás alatt lévő törvényjavaslatnak befejezéséig a ház üléseit d. e. 10 órától d. u. 3 óráig fogja tartani.

Mielőtt a legközelebbi ülés napirendjére nézve tennék javaslatot, bemutatom gr. Károlyi György, Szatmár vármegye nagykarolyi kerületében eszközölt időszaki választás alkalmával megválasztott képviselőnek megbízólevelét. Átvizsgálás és jelentéstétel végett kiadatik az állandó igazoló bizottságnak.

A ház legközelebbi ülését illetőleg javaslom, hogy a ház legközelebbi ülését holnap, szombaton d. e. 10 órakor tartsa, s annak napirendjére a már korábbi megállapodáshoz képest tűzze ki a ház egy jegyzőjének, valamint a következő bizottságoknak kiegészítésére szolgáló választásokat: választandó lesz az egy jegyzőn kívül a naplóbiráló-bizottságba 1, a földművelésügyi bizottságba 3, a gazdasági bizottságba 2, az igazságügyi bizottságba 3, a kérvényibe 4, a közgazdaságiba 1, a közigazgatásiba 2, a közlekedésügyibe 3, a közoktatásügyibe 2, a munkásügyibe 1, a naplóbirálóba 2, a pénzügyibe 1, a véderőbizottságba 2, végre a vizügyi bizottságba 2 tag.

Javaslom továbbá, hogy ezen választások megejtése után tűzessék ki napirendre az 1903. évre kiállítandó ujonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslat általános tárgyalásának folytatása, a kapcsolatos jelentésekkel együtt.

Hozzájárul ehhez a ház? *(Igen!)* A ház ehhez hozzájárul, ezt tehát a ház határozataként kimondom és az ülést bezárom.

(Az ülés végződik délután 2 órakor.)

377. ORSZÁGOS ÜLÉS

1904 január 16-án, szombaton,

Perczel Dezső, közben Jakabffy Imre elnöklete alatt.

Tárgyai: A jegyzőkönyv hitelesítése. — Elnöki előterjesztések. — Az indítvány- és interpellációs-könyvek felolvasása. — A ház egy jegyzőjének és több bizottsági tagnak választása. — Az 1903. évben kiállítandó ujonczok megajánlásáról szóló törvényjavaslat tárgyalása. — A választások eredményének kihirdetése. — Molecz Dániel megválasztott bíráló-bizottsági tag eskütétele. — Draskóczy László megbízólevelének bemutatása. — Lendl Adolf interpellációja a belügyminiszterhez, a temesmegyei közigazgatási visszaélések tárgyában. — Szederkényi Nándor interpellációja a belügyminiszterhez, a tapolczai választókerületben felmerült panaszok tárgyában. — A miniszterelnök, mint belügyminiszter, ideiglenes válasza. — Lengyel Zoltán interpellációja a belügyminiszterhez a nagykarolyi választás tárgyában. — A miniszterelnök, mint belügyminiszter ideiglenes válasza.

A kormány részéről jelen vannak: gróf Tisza István, Lukács László, Nyiri Sándor, Plósz Sándor, Berzeviczy Albert, Tallián Béla, Hieronymi Károly, Cseh Ervin.

(Az ülés kezdődik d. e. 10 óra 30 perczkor.)

Elnök: T. ház! Az ülést megnyitom. A mai ülés jegyzőkönyvét gr. Esterházy Kálmán jegyző fogja vezetni; a javaslatok mellett felszólalni kívánókat Szóts Pál, az azok ellen felszólalókat Rátkay László jegyző jegyzi.

Mindenekelőtt fel fog olvastatni a mult ülés jegyzőkönyve.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző *(olvassa az 1904. január hó 15-én tartott ülés jegyzőkönyvét).*

Elnök: Kérdem: van-e valakinek észrevétele a felolvasott jegyzőkönyvre? *(Nincs!)* Ha nincs, a jegyzőkönyvet hitelesítettnek jelentem ki.

Bemutatom a miniszterelnök jelentését a dicsőült Erzsébet királyné emlékére felállítandó szobormű tárgyában az 1903. évről.

A ház a jelentés kinyomatását és szétosztását elrendeli, s annak napirendre tűzése iránt annak idején fog intézkedni.

Bemutatom Sáros és Ugocsa vármegyék közönségének feliratait, a gyógyszerárak adományozása körüli eljárás szabályozása tárgyában.

Kiadatnak a kérvényi bizottságnak.

A házszabályok 154. §-a értelmében a ház tudomására kell hoznom, hogy az összeférhet-

lenségi állandó bizottság gróf Khuen-Héderváry Károly, Wolfner Tivadar és Baross Károly képviselők összeférhetlenségi ügyeinek tárgyalását e hó 30-ikán tartandó ülésében fogja megkezdeni.

Tudomásul szolgál.

Következik az indítvány- és interpellációs-könyvek felolvasása.

Szóts Pál jegyző: Jelentem a t. háznak, hogy az indítványkönyvben újabb bejegyzés nincs.

Elnök: Tudomásul szolgál.

Szóts Pál jegyző: Az interpellációs-könyvben a következő két újabb bejegyzés foglalatik január 16-dikáról: Szederkényi Nándor a tapolczai választókerületben felmerült panaszok tárgyában a belügyminiszterhez és Lengyel Zoltán a nagykarolyi választás tárgyában a belügyminiszterhez.

Elnök: Javasolnám, hogy az interpellációkra egynegyed három óraker térjen át a ház. *(Helyeslés.)* Ha a ház ehhez hozzájárul, ezt a ház határozataképpen kimondom.

Szederkényi Nándor: Megint el fognak maradni ezek az interpellációk. Körülbelül négy vagy öt interpelláció van bejegyezve.

Elnök: Már túl vagyunk rajta, a határozatot kimondtam. Három interpelláció van, minden interpellációra egy negyed órát szánunk, tehát egynegyed háromkor térünk át az interpellációkra.

A napirend szerint következik a képviselőház egy jegyzőjének megválasztása, valamint a

bizottságokban megüresedett tagsági állások betöltése.

A választásnál a ház tagjai legyenek szívesek figyelembe venni, hogy a ház asztalára három urna tétetik le: egyikbe a jegyzőre, másikba az egyes bizottsági tagokra adják szavazataikat a képviselő urak, a harmadik urnába pedig a horvát képviselő urak — a kik a közoktatásügyi bizottságban megüresedett tagsági állásra nem szavaznak — fogják beadni szavazójegyeiket; az ő számukra tehát külön urna tétetik le.

E szerint méltóztassanak szavazataikat beadni.

A névsort olvassa gr. Esterházy Kálmán jegyző ur, a távollévők jegyzékét vezeti Dedovics György jegyző ur.

Gr. Esterházy Kálmán jegyző (olvassa a névsort).

Elnök: A szavazás befejeztetvén, a beadott szavazatlapok az eredmény megállapítása végett kiadatnak a jegyzői karnak. A szavazás eredménye az ülés végén fog előterjesztetni.

Napirend szerint áttérünk az ujonczmegajánlási törvényjavaslat általános tárgyalásának folytatására. Előbb azonban Boncza Miklós képviselő ur kíván személyes kérdésben szólani.

Boncza Miklós: T. ház! Személyes kérdésben kívánok nyilatkozni. A tegnapi ülésben, akkor, a mikor a miniszterelnök ur igen fontos kijelentéseket tett, Rakovszky István képviselő ur minden igaz ok nélkül a következőket kiáltotta felém (Olvassa): »20.000 frt! Boncza a lapjáért 20.000 frtot kap a kormánytól.«

T. ház! Ezzel szemben a következő kijelentést teszem. Hosszas politikai pályámon sem azért, hogy valamit tegyek, sem azért, hogy valamit ne tegyek, sem ezen, sem az előző kormányoktól soha semminemű jutalmat nem kértem és nem kaptam. Ennek dokumentálásul engedje meg a t. ház, hogy egy körülményre hívjam fel a figyelmét. Az utolsó választások alkalmával, midőn ezen mandátumot kaptam, én nem is úgy léptem fel, mint hivatalos jelölt, hanem tisztán polgártársaim bizalmából kaptam mandátumomat.

A mi a »Magyar Közigazgatás« című lapot illeti, melynek szerkesztője és tulajdonosa vagyok, a következő kijelentést teszem: En ezt a szaklapot ezelőtt 20 évvel alapítottam saját erőmből és saját erőmből tartom is fenn. Ennek a lapnak részére sem ezen, sem más kormánytól soha semmi szubvenziót nem kértem és nem kaptam. Ahhoz tehát Rakovszky István képviselő urnak, hogy nekem ezen lap után mennyi jövedelmem van, épen semmi köze nem lehet; én ezt a gyanúsítást ezzennel vissza is utasítom. (Helyeslés a jobboldalon.)

Végül megjegyzem, hogy biztosítom a t. képviselő urat, hogy szellemi téren kifejtett munkássággal szerzett bárminemű anyagi vagy más előnyeit én tőle soha irigyelni nem fogom, (Helyeslés a jobboldalon) sőt, többet mondok,

azokra kíváncsi sem leszek. (Élték helyeslés jobbfelől.)

Rátkay László jegyző: Hellebronth Géza!

Hellebronth Géza: T. képviselőház! A közös hadügyminiszter ur, lovag Pitreich beszédének a hatása alatt állok még ma is. És őszintén megvallom, hazafiui aggodalmamban és méltó felháborodásomban csakis ennek a törvényhozásnak, a magyar törvényhozásnak tekintélye iránt való tisztelet és a parlamenti illem tartóztatnak vissza attól, hogy ezen alkotmányunkat sértő, közjogi állásunkat teljesen ignoráló, apostoli királyi esküvel szentesített törvényeinket lábbal tipró hadügyminiszteri nyilatkozatok ellenében ne a kaszárnyák szótárából meritsem a kifejezéseket, amelyekkel ezen nyilatkozatot visszautasítam és kellő méltatásban részesítsem.

A hadügyminiszter ur méltó képviselője annak a négy százéves osztrák katonai szellemnek. (Igaz! Ugy van! a baloldalon.) A hadügyminiszter ur előtt nincsen magyar alkotmány, de nincs előtte osztrák alkotmány sem; ő előtte nincs semmiféle tételes törvény, egyesegyedül az ő császári ura által kibocsátott és fentartott katonai szolgálati szabályzat van. (Igaz! Ugy van! balfelől.) Erre a katonai szolgálati szabályzatra esküszik ő és ennek örök időkre való sérthetlenségét hirdeti, ezért a katonai szolgálati szabályzatért kész a kardjára ütve azt megvédelmezni.

A közös hadügyminiszter ur beszélt a delegációnak hadügyi albizottságában, beszélt a báró Walterskirchen, dr. Derschatta, Bärenreiter és a Lueger urak ujjongó tapsai között. Egész beszéde az osztrák katonai hatalom és az osztrák katonai hatalom hagyományainak dicsőítése. Egész beszéde megtagadása Magyarország külön önálló állami létezésének, megtagadása a kiegyezésnek, megtagadása a paritásnak és az 1867: XII. törvénycikknek, (Igaz! Ugy van! balfelől.) tehát megtagadása ezen törvénycikknek alapuló jelenlegi közjogi állásunknak is. Megtagadása, t. ház, a hadügyminiszter ur beszéde nemcsak annak a kilenczes bizottság által felállított katonai programnak, a melyet az önök kebeléből kiküldött hazafiak alkottak meg, hanem megtagadása annak a katonai programnak is, a melyet maga a t. miniszterelnök ur volt szíves előadni itt a házban. Ez a beszéd teljes dezavválása a magyar kormány elnökének; ez a beszéd határozott visszautasítása mindazoknak a nemzeti vívmányoknak, mindazoknak a nemzeti engedményeknek, mindazoknak az ígéreteknek, melyeket a t. miniszterelnök ur nekünk itt a házban szíves volt elmondani és megígérni. A hadügyminiszter ur egész beszédén vörös fonalként húzódik végig a chlopyi hadiparancs. Meglátszik rajtuk, hogy ugyanegy apától, ugyanegy anyától származhattak, nagyon meglátszik rajtuk, hogy ugyanegy boszorkánykonyhából kerültek ki. Benne van az ő beszédében a létszámemelés és az újabb, mérhetetlen katonai ter-

hekre való határozott utalás; benne van, midőn azt mondja beszédében: Mi a hadügyi intézményekben nagyon is hátramaradtunk, — mintha bizony csak a t. előadó ur mondta volna — nevezetesen az elégtelen ujonczjutalék és a véderő czélszerűtlen intézkedéseihöz való ragaszkodás következtében. Világosan utal tehát az ujonczlétszám emelésére és ezzel kapcsolatban a megszámlálhatatlan milliók követelésére.

Igen érdekes, hogy mit mond a magyar kormánynak erre vonatkozó álláspontjára. Azt mondja a közös hadügyminiszter ur beszédének további folyamán, hogy a magyar korm ny azt a kijelentést tette, hogy a felvetett kérdések a véderőtörvényjavaslat tárgyalására tartandók fenn, mert csak akkor történhetik meg azoknak alapos tárgyalása.

A közös hadügyminiszter ur eme kijelentéséből világosan kitűnik az, hogy a magyar kormány, élén a kormányelnök urral, azok ellen a túlhajtott követelések ellen nem hogy akkor mindjárt állást foglalt volna és azokat rögtön visszautasította volna, tekintetbe véve az országban óriási módon terjedő pauperizmust, a véghetetlen szegényedést, azt a véghetetlen súlyos pénzügyi és gazdasági helyzetet, a mi ebben az országban van, hanem elfogadta tárgyalás alapjául a hadügyminiszter ur kijelentéseit, tehát azokhoz alapjukban mintegy jogilag hozzá is járult.

Azt mondja továbbá a közös hadügyminiszter ur, hogy a felemelt ujonczjutalék ellenértékeként bizonyos feltételek teljesülését tartja szükségesnek — t. i. a magyar kormány — tehát ezek az u. n. nemzeti vívmányok is érintetlenül a véderőtörvényjavaslat részletes tárgyalására a kormányok között tartattak fenn. Hogy most már micsoda kilátásunk lehet a véderőtörvényjavaslat alkalmával ezeknek az ugynevezett nemzeti követeléseknek a megvalósulására, azokat a nemzeti vívmányokat illetőleg, a hadügyminiszter ur egy pillanatig sem hagy bennünket kétségben és egész határozottsággal, férfias nyíltsággal utasítja azokat vissza, midőn azt mondja, hogy a politikai vagy nemzeti ellentéteknek a hadseregbe való behatolását megakadályozzuk és nem tűrjük, hogy abban az egyik nemzet tagjai a többi felé emelkedjenek, mivel az összes nemzetek közös hadserege a hadsereg. Erre tanít minket a hagyomány, a melyet a katonai szolgálat hirdeti. Tehát a hagyomány, a katonai szolgálati szabályzat hirdeti azt, hogy az a hadsereg az összes nemzetek hadserege és hirdeti azt, hogy egyik nemzet tagjai a többi fölé ne emelhessék magukat.

Ugy látszik, a hadügyminiszter ur ezzel a szolgálati szabályzattal olyanformán van, mint az alexandriai könyvtár felegetője, Omár volt a Koránnal, hogy a mi abban van, az helyes, az jó, a mi abban nincs, az mind rossz. A közös hadügyminiszter ur, úgy látszik, minden mást rossznak tart, semmi mást el nem fogad, csak azt, a mi a katonai szabályzatban van.

Még tovább is folytatja a hadügyminiszter ur alkotmány- és jogsértő nyilatkozatait, midőn azt mondja: a vezényleti és szolgálati nyelv közt egyrésztől és az u. n. ezrednyelvek közt másrésztől különbséget kell tenni. Az egységes vezényleti és szolgálati nyelv nemcsak czélszerű, hanem feltétlenül szükséges és ezt ő soha nem fogja megváltoztatni engedni. A t. kormányelnök ur, midőn első beszédében védelmébe vette a hadügyminiszter urnak e kijelentéseit, azt mondta, hogy a hadügyminiszter ur is csak czélszerűségi szempontból beszélt, katonai szempontból vette azt, mint czélszerűségi szempontot. De nem mondta és nem olvasta el a hadügyminiszter ur beszédének további részét, a melyben annak szükségességéről beszél és a melyben annak megváltoztatását sohasem engedni meg.

Ez az alkotmányos sértő kifejezése a hadügyminiszter urnak törvényeinkbe ütközik, mert törvényeink értelmében, a mire nézve határozati javaslatot is fogadtak el, minden jognak forrása a magyar nemzet, a törvényhozás, tehát a törvényhozásnak joga lehet a mostani czélszerűségi szempontok helyett egy másik, helyesebb, a nemzeti érületnek jobban megfelelő czélszerűségi szempontot elfoglalni és ennek alapján a hadsereg vezényleti nyelvét átalakítani. Már pedig azt hiszem, hogy ha a magyar törvényhozás minden faktora ezt akarja, akkor a t. közös hadügyminiszter urtól engedélyt erre a magyar nemzetnek kérni nem kell.

Érdekes a közös hadügyminiszter ur nyilatkozata egy nagyfontosságú, t. i. a katonai büntető bíráskodás nyelvére vonatkozó kérdésben is. Erre nézve azt mondja, hogy az osztrák igazságügyminiszterium már közölte állásfoglalását a fennálló vitás pontok tekintetében, mig ez a magyar kormánynak, nyilván az ismert viszonyok folytán, nem volt lehetséges. Ebből világosan kitűnik, hogy a magyar kormány, élén a kormányelnök urral, ezt a kérdést még elő sem adta a hadügyminiszteriumnak, e kérdésben elfoglalt álláspontját még be sem terjesztette a hadügyi kormányzatnak, ellenben az igen t. miniszterelnök ur programbeszédében mégis azt mondta, hogy a katonai büntető bíráskodás terén a magyar nyelv jogai érvényesülni fognak. Előbb tehát ezt, mint egy már elhatározott, megbeszélte dolgot, mint egy fait accompli állította fel előttünk, mint egy nagy nemzeti vívmányt hangoztatta, most pedig kiviláglik, hogy álláspontját még elő sem adta a hadügyi kormánynak. Engedelmet kérek, ez ismét egy lapszus, csak az a kérdés azután, hogy a két miniszter ur közül ki: a bécsi miniszter ur, vagy az igen t. kormányelnök ur követte-e el a lapszust és hogy a kettő közül melyiknek van tulajdonképen igaza?

Ezeket a beszédeket olvasva, bizony nem csoda, ha a hadsereg irányában a nemzetet szeretet és tisztelet helyett az elkeseredés érzete hatja át. Avagy azért ajándékozta meg ez a magyar nemzet az első Habsburgot Szent István

dicső és fényes koronájával, azért védte meg azt a koronát 400 éven keresztül annyi ezer és ezer vizsály, vész és megtámadtatás ellenében, azért ontotta a magyar nemzet 30 esztendeig a harminczas és 7 évig a hét éves háboruban vérért, azért áldozta itt pénzét és vagyonát, azért védte meg azt a Habsburg-dinasztiát Nagy Frigyes, Gusztáv Adolf és Napoleon ellen, hogy most előálljon egy »Feldzeugmeister« ur és vakmerően a nemzet arczába vágja, hogy a katonai hatalom nem türi, hogy egyik nemzet tagjai a többi fölé emeljék magukat? *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* Lehetséges-e ennél nagyobb arczulsapása a magyar nemzetnek?

Őszintén megvallom azonban, hogy én még sem tudom elítélni azt a közös hadügyminisztert. Pitreich ur németnek született, osztrák katonai szellemben nevelkedett, *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* gondosan elzártak lelki szemei előtt minden szabad gondolatot, minden szabadabb eszmét, folyton előtérbe tolták előtte a császár fenséges személyét és ezért megtanulta ott, hogy minden kegynek kutforrása a császári hatalom és hogy minden bőség a császári palást redőiből hull ki. Nem csoda tehát, ha előtte mint földi isten jelenik meg az a császári hatalom és leborulva imádjá a minden kegyet osztogatót. *(Ugy van! balfelől.)* De igenis el tudom itélni és elitélem magát a magyar nemzetet, elitélem annak kormányát, *(Ugy van! balfelől.)* elitélem azt a többséget, a mely azt a kormányt támogatja, *(Ugy van! balfelől.)* a mely kormány ennek a közös hadügyminiszter urnak, ennek a Feldzeugmeister urnak ilyen nyilatkozatait védelmébe veszi és helyesli. Az olyan nemzet, a melyet még az ilyen arczultás sem ébreszt fel, a mely még erre sem jajdul fel, valóban nem érdemli meg, hogy nemzet legyen. Az a nemzet legfeljebb vagy egy megromlott néptömeg, vagy pedig egy szánalomraméltó, letiport és álomba sülyedt néptörzs lehet csak.

B. Kaas Ivor: Feloszthatják az országot, mint Bach alatt, négy részre!

Hellebronth Géza: Beszél a magyar miniszterelnök is, beszélt gr. Tisza István ur is. Megvallom őszintén, első beszéde rám igen nagy csalódást hozott, mert én azt hittem, hogy itt az a bizonyos színjáték fog folytatódni, a melynek első felvonása már lejátszódott és a melynek czime lehetett »Körber és Tisza urak páros viaskodása«, a mikor megjelentek a szintéren középkori vértés lovagoknak öltözve, a mikor fakardokkal egymást jól megpüfölték és mikor azután a lovagias harcznak vége volt, barátságos teára gyültek össze, az osztrák miniszterelnöki palotában.

Megvallom, azt hittem, hogy most jön a második felvonás és ismét meg fog jelenni egy előkelő idegen, a kivel meg fogja vívni páros viaskodását a t. túloldalnak frenetikus tapsviharai között. És mi történt? A t. kormányelnök ur, szakítva hagyományos modorával, szí-

rén dallamokat zengett a hadügyminiszter urnak, védelmébe, pártfogásába vette az ő nyilatkozatait, sőt még ezzel sem elégedett meg, hanem még dicsőítette azokat a bizonyos osztrák katonai hagyományokat.

Az igen t. kormányelnök ur jó nevelésben részesült, tanult is sokat és elismerem, hogy tud is nagyon sokat, valószínűleg tanulta tehát a magyar történelmet is. A t. kormányelnök ur talán elfelejtette már azt, hogy annak az osztrák hadseregnek asszisztenciája mellett fejezték le Zrinyit, Nádasdyt, Frangepánt, Martinovicot, Laczkovicsot és sok ezreit a magyar szabadság mártírjainak? Elfejtette már annak az osztrák hadseregnek küzdelmét, a mely hét éven át harczolt a magyar szabadság, a magyar törvények, a magyar alkotmány ellen, a nemzet legnagyobb fejedelme, Rákóczi Ferencz ellen? Elfejtette a t. kormányelnök ur azt, hogy ugyanennek az osztrák hadseregnek jutott az a dicsőség, hogy királyi esküvel szentesített törvényeink ellen, Windischgraetz-czel az élén, 1848-ban harczolt, ugyanezen hadsereg asszisztenciája mellett gyilkolták le a magyarok legjelesebbjeit, a tábornokokat *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* és ennek a hadseregnek az asszisztenciája mellett működhetett csak a hiénák leghiénábbja: Haynau. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Ezek a hagyományok pedig mind élnek abban az osztrák hadseregben, de élnek a mi szivünkben is, csak hogy míg ott a dicsőség nimbuszával övezik azokat, addig bennünk csak a fájdalom, az elkeseredés és az utálat érzetét keltik fel. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És a magyar kormányelnök a dicsőítők táborába szegődik.

A t. kormányelnök ur, a mint a rossz nyelvek beszélnek, kegyes volt egy alkalommal talán épen itt a folyosón minket, az u. n. küzdő ellenzéket csirkefogóknak nevezni. Én ezt nem veszem tőle rossz néven, ez az ő hagyományos modorához tartozhatik, én ezt tőle politikai enunziációinak és különben elég sivár és ingattag politikai programja egyik csúcspontjának tekintem. Azonban higye el nekem a t. miniszterelnök ur, hogy ezen csirkefogók valamennyije között nem akadt volna egyetlenegy sem, a ki a magyar nemzetnek törvényei, alkotmánya ellen tett ilyen nyilatkozatot védelmébe mert volna venni. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Nem mi közülünk, hanem még az ország összes csirkefogói közt — a hová minket is sorozott — sem talált volna a t. kormányelnök ur ilyenre, de ha akadt volna is ezek között olyan, még ez sem lett volna olyan végzetes és szomorú, mintha a kormányelnöki székből, a kormányelnök részéről tétetik ilyen nyilatkozat. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Azt mondja a t. miniszterelnök ur védbeszédében, hogy a hadügyminiszter csak katonai szempontból beszélt. Engedelmet kérek, itt

először is két kérdést kell tisztába hozni. Nevezetesen áll-e az, hogyha valaki akár katona, akár nem, ha magas állásban, mint kormányfő, nyilatkozatot tesz, akár katonai szempontból, akár nem katonai szempontból, hogy az beszámíthatatlan, vagy hogy annak minden szava beszámítandó? Én azt hiszem, hogy sem az első, sem az utóbbi nem áll, mert a t. hadügyminiszter ur, ha mindjárt katonai szempontból beszélt is, az ő nyilatkozatai beszámítás alá kell, hogy essenek, mert ugy tudom, hogy csakis a tébolydának szomorú lakóira nézve áll az, hogy cselekedeteik és szavaik beszámítás alá nem esnek.

Én azt hiszem, hogy sem az igen t. kormányelnök ur, sem senki a házban, sőt az egész országban sem sorozná a hadügyminiszter urat ezen szomorú lakók közé. Ezért az ő nyilatkozatai, ha mindjárt katonai szempontból történtek is, bizonyára nagyon is beszámítandók és nagyon súlyos következményűek. A másik kérdés az, hogy a hadügyminiszter mint Feldzeugsmeister és nem mint hadügyminiszter beszélt. Én azt hiszem, hogy józan gondolkodású ember előtt ez a kérdés vita tárgyát nem képezheti, mert a hadügyminiszter lehet Feldzeugsmeister, de ma tényleg közös hadügyminiszter, tehát Ausztriának is és Magyarországnak is hadügyminisztere. Hogyha pedig ő a saját reszortjához tartozó dolgokról beszél, még hozzá illetékes helyen, a mely nagyon alkalmas a katonai kérdések tárgyalására, akkor azt mondani, hogy a hadügyminiszternek ezen nyilatkozata be nem számítható, mert ő azt katonai szempontból tette: ez olyan gyenge védelem, a minek a hadügyminiszter ur sem fog örvideni és a mit nem fog megköszönni a t. kormányelnöknek.

Beszélt a t. kormányelnök ur másodszer is, beszélt pedig gróf Apponyi Albertnek egy nagyszabású, igazi magyar nemzeti érzületről áthatott, minden magyar ember szívében visszhangra talált, nemes, hazafias beszédre válaszolva. E második beszédében, mintegy folytatásul első beszédének, védelmébe veszi ismét a közös hadügyminiszter urat és ismétli, hogy a hadügyminiszter nem közjogi fejtegetéseket mondott, hanem csak katonai szempontból beszélt. Engedelmet kérek, a hadsereg bármely kérdése nem a közjogi kérdések egész sorozata-e? Ha az a közös hadügyminiszter ur tisztán katonai szempontból akar beszélni, álljon oda a sor elé, de a mit a hadügyi albizottságban mond, azt nem mint Feldzeugsmeister, hanem mint hadügyminiszter mondhatja csak, a kinek minden nyilatkozata közjogi súlylyal bír.

Elismeri a t. kormányelnök ur is, hogy az osztrák és magyar közjogi felfogás közt különbség van, de ez csak átmeneti baj. Azonban mikép lehet átmeneti baj az, a mi már 400, vagy ha legújabb közjogi helyzetünket tekintjük, 35 esztendő óta tart? Ideje tehát már, hogy felnyílják

a nemzet szeme és megszüntesse ezeket az átmeneti bajokat. De ha olyan különbség van az osztrák és a magyar közjogi felfogás közt a felségjogok tekintetében, honnan van az a szomorú állapot, hogy az 1867: XII. t.-cz. szerint a hadseregnek kiegészítő részét képező magyar részeiben is minden kérdésben kizárólag az osztrák és nem a magyar közjogi felfogás az irányadó? Azt hiszem, hogy erre a kérdésre sem a hadügyminiszter, sem a honvédelmi miniszter ur nem tudná megadni a választ. (Ugy van! balfelbl.)

Az igen t. miniszterelnök ur tegnap szíves volt felolvasni, telefon jelentés alapján, a hadügyminiszter urnak egy órával azelőtt Bécsben elmondott beszédének egy passzusát, a mely jó magyarsággal lefordítva így hangzott: »A hadsereg vonatkozó akut kérdéseket csak katonai szempontból világítottam meg és bizonyára távol fekszik tőlem Magyarország közjogi helyzetének és a magyar államnyelvnek bármely módon való befolyásolni akarása.«

A t. hadügyminiszter ur elismeri ezzel a nyilatkozattal Magyarország közjogi önállóságát és a magyar államnyelv jogosultságát is, tehát sokat visszazí elöbbeni beszédéből. Csak az a nagy hiba van, hogy ezzel a nyilatkozattal ellentétben nem engedi, hogy a magyar állami önállóság és a magyar államnyelv érvényesüljön a hadsereg azon részében, a melyet mi tartunk fenn, vagyis a magyar hadseregben.

Felette érdekesebbek a hadügyminiszter urnak következő kijelentései (olvassa): »Ezekből tisztára kiviláglik az az álláspont, a melyet a közös hadügyminiszternek el kell foglalnia. Tisztelni kell és meg kell őriznie egyrészt Magyarországnak és mellékországainak államjogi és belső adminisztratív önállóságát, másfelől a monarchia biztonságának és tovább való fennállásának életfeltételeit.«

A közös hadügyminiszter ur tehát nagyon hamar megváltoztatta előbbi véleményét, mert ez a nyilatkozat homlokegyenest ellenkezik a másikkal és azt a csekély elismerést is, a melyet előbb tett, iparkodik visszazívni; itt már csak Magyarország belső, adminisztratív önállóságát fogadja el. Adminisztratív önállóságuk az örökös tartományok mindegyikének van bizonyos határokig és bizonyos ügyekben; nálunk is van adminisztratív önállóság Horvátországban. Itt tehát a hadügyminiszter ur ismét a maga álláspontját hirdeti és Magyarországot ismét csak tartománynak tekinti. Pedig a közjogi önállóság, a független közjogi helyzet és az adminisztratív önállóság között óriási a különbség, és én nem tudom feltételezni egy olyan művelt emberről, minő a hadügyminiszter ur, hogy ne ismerné a kettő közt a különbséget. De ha ő nem ismeri, ismernie kellene a magyar kormányelnöknek, a kinek nem védelemben részesíteni, hanem határozottan visszautasítani kellene az ilyen nyilatkozatot.

Ily beszédek elhangzása után, a melyekre még rádúpláz a kormányelnök ur, e nemzet nem válaszolhat egyébbel, mint azzal, hogy tagadja meg a katonai szervezet fennállásának a lehetőségét, hogy ez a szervezet elpusztuljon a föld színéről és annak romjain felépülhessen az a másik szervezet, a mely a nemzeti függetlenség hatalmas védbástyája lesz.

Attérek már most az előttünk fekvő törvényjavaslat méltatására. Ebben a t. kormány az ujonczok megajánlását, tehát az adónemek legsúlyosabbját, a véradót, a nemzet ifjúságát, a nemzet virágát kéri, ettől az ifjúságtól pedig már nem is kéri, hanem követeli, hogy a súlyos és terhes szolgálat mellett esetleg még legdrágább kincsét, életét is feláldozza. A mikor ilyen végzetessé válható követeléssel lép elő a kormány, a törvényhozás minden tagjának meg kell kérdeznie a szívében lakó bírót, hogy az a súlyos áldozat, a melyet meghoz, meg fogja-e teremni a kívánt eredményeket, meg fogja-e hozni a nemzeti önállóság, a nemzeti szabadság biztosítását, meg fogja-e hozni az a szervezet a törvények tiszteletét, a törvények becsületos végrehajtását, biztosítja-e a köz- és a magán-szabadságot, biztosítja-e hát a törvények alapján a törvényes állapot fentartását; vagyis az a szervezet, a melynek kiegészítésére és fentartására kéri a kormány ezt a súlyos áldozatot, ugy szellemében, mint egész organizációjában megfelel-e azoknak a követelményeknek, a melyek feltétlenül szükségesek arra, hogy az a szervezet, az a hadsereg az ő magasztos, nemes és fontos feladatainak megfelelően, a nemzet szeretetét kiérdemelve, egyszersmind biztos lelki megnyugvást és vigasztalást nyujthasson annak a sok ezer és ezer szegény szülőnek, a kiknek gyermekei ennek a hadseregnek kötelékébe lépnek? *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

Az előttünk fekvő törvényjavaslat azon ujonczok megajánlását kéri, a mely ujonczoknak létszáma már az előző törvényekben megszavaztatott, és a mely ujonczlétszámból 44.076 a már így elkeresztelt közös hadsereg kötelékébe, 12.500 pedig a honvédség kötelékébe kéretik; ezenkívül, miután a közös hadsereg póttartalékosainak száma kontingentálva nincs, sőt erre a kormányelnök urnak a szabadelvű pártkörben tett nyilatkozata után még kilátás sincs, az összes póttartalék a közös hadsereg kötelékébe soroztatik.

Már most nekem képviselői kötelességemből kifolyólag nemcsak lelkiismeretem megnyugtatóására, hanem azért is, hogy álláspontomat ebben a kérdésben azon sok ezer szülő előtt, a ki engem ideküldött, igazoljam, kötelességem vizsgálat alá venni, hogy hát az a közösnek nevezett hadsereg bir-e azon kellékekkel, a melyek megnyugvást és bizalmat nyujthatnak a nemzetnek? Melyek tulajdonképen azon kellékek, a melyek feltétlenül szükségesek arra, hogy egy hadsereg, bármely hadsereg a világon, az illető nemzetnek szeretetét és tiszteletét kiérdemelje?

Milyennek kell lennie annak a hadseregnek, hogy iránta a nemzet bizalommal viseltesék? Az ember társas életet él, minden ember már születésénél magával hozza a társas együttélésre való törekvés vágyát, de egyuttal magával hozza ennek ellenségeit is: magával hozza az uralkodni vágyást, az embertársai felett való hatalomra törekvést, magával hozza az önzést, igen sokszor a legvadabb és legdurvább alakban. Az emberiség kezdetleges állapotában, midőn még sem a vallás, sem a konszolidált társadalom nem terjeszthette ki áldásos, szelidítő hatását, többnyire ezek az utóbbi tulajdonok jutottak uralomra, vagyis uralomra jutott a végtelen önzés, a birvágy; az erősebb mindig elnyomta a kisebbet, a hatalmasabb a gyengébbet, mint a hogy Madách ezt szépen kifejezi, mikor eszkimójával azt mondhatja: »Szomszédaimat mind agyonütöttem, de mindig támadnak ujak; ha Isten vagy, tedd meg, hogy kevesebb legyen az eszkimó, több legyen a fóka.«

De a mint a vallás szelidítő hatása folytán a társadalmi együttélés iránt való vágy mind erősebbé vált az emberekből és ennek alapján megalakultak a társadalmak, az államok: rögtön szükségét érezte az emberiség egy olyan szervezet fellállításának, a mely biztosítsa a társadalom jótékony intézményeit, a mely határt és gátat vessen a féktelen emberi indulatoknak, szóval a mely megvédelmezze és lehetéssé tegye a társadalmi együttélést. Ez a szervezet, t. ház, a hadsereg, a melynek tehát legmagasztosabb kötelessége megvédeni a társadalomnak, az államnak területi épségét, a köz- és egyéni szabadságot minden idegen támadással szemben, a féktelenkedők, a rakonczátlanok ellen és a melynek feladata érvényt szerezni az alkotmányokban lefektetett jogoknak, érvényt szerezni a társadalom fennállásához szükséges törvényeknek, biztosítani ezeknek pontos és lelkiismeretes végrehajtását, vagyis biztosítani a törvényességet, a törvényes rendet. Ez a szervezet, mint mondom, a hadsereg, a melynek kezében van a hatalom, a fegyver. Erre a szervezetre — elismerem — minden államnak, minden társadalomnak feltétlen és elengedhetetlen szüksége van és szüksége is lesz nemcsak a jelen időben, de szüksége lesz mindaddig, a mig ember lesz a föld hátán, az idők végtelenéig, mert hiszen mindig lesznek egyesek, a kikben erősebb az önzési vágy, a birvágy, a kik a hatalomra fognak törekedni, s a kik majd nem csinálnak lelkiismereti kérdést abból, hogy saját előnyeiket előmozdítsák, esetleg mások kárára. És minthogy, t. képviselőház, az az ideális állapot sohasem fog bekövetkezni, hogy minden ember tökéletes legyen és hogy minden embert áthasson az a tudat, hogy a közérdek, a társadalmi együttélés lehetősége szempontjából igen sokszor alá kell rendelni a közérdeknek a magánérdeket, minthogy továbbá ezek az emberi gonosz indulatok teljesen megszűnni sohasem

fognak: természetes dolog, hogy mindenkor szükség lesz egy ilyen fékező szervezetre, a mely határt szab az emberi gonosz indulatoknak és a mely mindnyájunk létfeltételét: a jogrendet biztosítani képes. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*)

De hogy, t. ház, ez a hadsereg, ez a hadszervezet ezen magasztos és fenséges feladatának megfelelőhessen, és hogy a közérdeknek megfelelő legyen az a szolgálat is, melyre ezek a szegény fiúk katonáskodásuk ideje alatt kötelezve vannak: feltétlenül szükséges, hogy a társadalom, s az általa fentartott hadsereg között meglegyen az összetartozandóság érzete, a hadsereg és a nemzet között teljesen ki legyen fejlődve az érzelem- és a gondolatvilágának harmoniája, egysége; szükséges, hogy ugyanazok a nemzeti eszmék lelkesítsék azt a haderőt, hadszervezetet, a melynek a nemzetet lekesitenie kell; s végül szükséges, hogy ugyanaz a nemzeti nagyság, nemzeti dicsőség, s a nemzeti hatalom vágya legyen szelleme annak a hadseregnek, a mely a nemzetnek is szellemét kell, hogy képezze. Vagyis, t. képviselőház, nemzetinek kell lenni annak a haderőnek egész szellemében, nemzetinek kell lenni nyelvében és minden intézményében. (*Élénk helyeslés a baloldalon.*) Feltétlenül szükséges, hogy annak a hadseregnek minden tagját, tehát nemcsak a tisztikart, hanem a legutolsó közlegényt is szívében, lelkében, minden ízében az a tudat hassa át, hogy, a midőn ő sulyos és nehéz szolgálatot teljesít hazájáért és az alkotmányos monarchikus elvből kifolyólag, királyáért, a midőn ő védi e hazát és királyát, ugyanakkor védi önmagát, védi családját, családi tűzhelyét, és védi azt a rögöt, a melyet őseink megszereztek és a melyet apáról-fiúra örökségképpen hagytak; védi elaggott szüleit, szóval védi mindazt, a mihez ezen a földön őt a szeretet és tisztelet köteléke fűzi, védi összességében az egész nemzetet. Tehát a hadseregnek nemzetinek kell lennie.

Két nagy világhódító eszme van az emberiség tulajdonában: a vallási és a nemzeti eszme. E kettő képes millióknak és millióknak a szívét lángra gyújtani és e kettőért képes az ember azt, a mi a földön legdrágább kincse, esetleg még életét is feláldozni. A hadsereg szervezetében tehát első és legfőbb követelménynek tartom, hogy abban ápoltassék, fejlesztessék és fentartassék a nemzeti érzület; nem az osztrák hadsereg hagyományaihoz, hanem a magyar nemzeti hagyományokhoz való ragaszkodás uralkodjék benne. (*Helyeslés balfelől.*) Feltétlenül szükséges azonban a nemzeti érzület fentartása mellett, hogy az a sulyos és kemény szolgálat legalább elvisehetővé legyen; s e czélra feltétlenül szükségesnek tartom, hogy azon hadsereg szellemében a törvényesség, a humanizmus, az emberies érzület legyen az uralkodó. (*Ugy van! balfelől.*) Mert a jogos, a törvényes követelések teljesítése sohasem lesz gyűlöletes, ellenben a

jogtalan, törvénytelen követelés, ha ahhoz még barbár eljárás és szemmellátható zaklatás is járul, azt a szolgálatot valóban gyűlöletessé teszi; és nem csoda, ha a legénység a nyilvános törvénytelenések és embertelen bánásmód láttára végképen elkeseredik és beáll a fegyelmeztelenség, a fegyvelemsértés és a lázongás, a mint annak újév táján a Boszniában elhelyezett csapatoknál tanui voltunk. Azt hiszem, hogy senki sincs e házban és e hazában, a ki azt állítaná, hogy az olyan fegyvelemsértő jelenetek, lázongások a hadsereg szervezetére és harczképességére előnyösek volnának. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) De még egy veszélyesebb következmény is származhatik ebből; mert ha ezen, most még csak szórványosan jelentkező tünetek általánosakká válnak; ha az elégtelenség a hadsereg szervezetében általános lesz: ám méltóztassék akkor annak vészes következményeivel egy hadsereg mellett leszámolni! Mert századokat meg lehet fékezni, le lehet fegyverezni és bebörtönözéssel büntetni, de százezrek bebörtönözésére sem elegendő hatalom, sem elegendő börtön és börtönőr nincs.

A középkori zsoldos hadseregeket, a melyek nagyobbára kalandorokból, azt mondhatnám, hogy az emberiség salakjából toboroztattak, lehetett és kellett is a legszigorubb fegyelem vasvesszejével összetartani. Azokat a csapatokat — mert hiszen hadseregnek nem is nevezhetők — az illető fejedelmek pénzükön vásárolták és tartották fenn; azokat nem a hazaszereget, vagy az uralkodó iránti ragaszkodás és hűség, hanem a hadizsákmány reménye, a rablási vágy és a fejedelem kincstárának bősége lelkesítette. De ma, a felvilágosodás századában, a midőn iskoláinkban, templomainkban, de mindenütt a társadalmi téren is az emberi jogokat hirdetjük annak a népnek, midőn a nép nagy tömege már gondolkozni tud és akar is: akkor már nemcsak ezeknek az emberi jogoknak hirdetését és tanítását, hanem azoknak az életben való megvalósítását is követeli az államélet minden terén, tehát követeli a hadsereg terén is. Ma már nemcsak érzi ez a nép jogait, hanem legnagyobb részben ismeri is őket, sőt a sajtó elterjedése folytán azt lehet mondani, hogy a tételes törvényeket is ismeri. Nem lehet tehát csodálni, hogy ha a legénység, a mely otthon ezeket az emberi jogokat tanulta és beszívta, ott abban a hadseregben pedig igen sokszor a legdurvább bánásmódban részesül, fellázad ezen törvénytelen, méltánytalan és embertelen bánásmód láttára, és azután iparkodik azt tőle telhetőleg meg is torolni. Hogy azután azon megtorlás nem mindig a legtörvényesebb és nem mindig parlamentáris formában történik, az nagyon természetes, az következik annak a szegény katonának szerény műveltségéből. Mert hiszen minden baka nem ülhet pl. oda az elnöki emelvényre, hogy onnan dörögje le rendreutasító villámain, hanem meg kell elégednie a juhász-

legény szerepével és lelkesedésében mi telhetik tőle, nagyokat tit botjával a számár fejére.

Csak hogy azután az ilyen események egyáltalán nem alkalmasak arra, hogy a kölcsönös szeretet és tisztelet, az a bizalom, a melynek meg kellene lennie a hadseregben a vezetőség és legénység közt és meg kellene lennie a hadsereg és a nemzet között, fenmaradhasson és megerősödhessek. És nem lehet csodálni, hogy ha azután nincs meg abban a hadseregben, a melyben ez a szellem uralkodik, az a mozgató erő sem, a melyet ha nélkülöz a hadsereg, akkor az csak nagy, lomha néptömeg, míg ellenben, hogy ha az megvan benne, akkor nemcsak harczképes, hanem még hódításra is képes. Ez a mozgató erő a lelkesedés. De ehhez a lelkesedéshez kell a nemzeti érzület és a humánus, emberies bánásmód. Mert nem lehet kívánni attól az alárendelt helyzetben levő és a szubordinációval ugyis agyonnyomorgatott szegény katonától, hogy szeretettel és tisztelettel viseltessek azon tisztikar iránt, melynek, fájdalom, egyes tagjai, kivetkőzve minden emberi érzületből, a brutalitás és a durvaság szótárából merített kifakadásokkal teszik még súlyosabbá annak a szegény katonának amugyis súlyos szolgálatát. És hogyha még a durva bánásmóddal a törvénytelenység, jogtalanság és méltánytalanság is járul, akkor nem lehet csodálni, hogyha az elkeseredés csakugyan olyan magas fokra hág, a milyen a bileki katasztrófához vezetett.

Ezeket voltam bátor mint elsőrangú kelleket a hadsereg szellemére vonatkozólag előadni. Vagyis röviden az én szerény véleményem szerint annak a hadseregnek, hogy a nemzet tiszteletét, szeretetét és bizalmát kiérdemelje, hogy ez a hadsereg harczképes legyen és kellő biztosítékot nyújtson a haza és alkotmány megvédésére, első sorban nemzetinek kell lennie, azután szükséges, hogy annak a hadseregnek szellemében a humánus és emberies bánásmód legyen az uralkodó.

De áttérek most már *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)* a hadsereg szervezetére vonatkozólag is egynéhány olyan feltétlenül szükséges kellekre, a melyet szintén a hadsereg érdekében, de a nemzet érdekében is feltétlenül szükségesnek tartok. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

Ezek közé sorolom első sorban a tisztikar nevelésnek nagyon fontos és nagyon lényeges kérdését. Hadsereg vezér, tisztikar nélkül, mint azt előbb voltam bátor jelezni, egy nagy lomha, tehetetlen tömeg; vezér pedig hadsereg nélkül, az meg épen operettbe való. Ezen nagy tömegnek életet, lelket, szellemet, mozgató erőt a tisztikarnak kell adnia, annak a tisztikarnak, a melynek a hadsereg cselekvő képességét irányítania, annak életet, gondolatot, eszmét adnia kell, a melynek irányítani kell azt, hogy az a nagy tömeg azt, a mit parancsok útján vele közölnek, pontosan végrehajtsa. A tisztikar

szellemétől függ a hadsereg szelleme, a tisztikar képzettségétől függ a hadsereg képzettsége.

Az emberiség kezdetleges állapotában, midőn még ember ember ellen küzdött, a nagyobb fizikai erő, vagy a nagyobb személyi bátorság bizonyos foka sokszor elegendő lehetett a vezérszerep elnyerésére. De ma már, midőn a katonai tudomány igen nagy, lényeges és terjedelmes tudományává fejlődött a technika és harcászat haladása folytán, ma már ezt a tudományt nagyon hosszú, sokévi tanulmányozás és gyakorlat útján lehet csak elsajátítani. Nem tudom tehát eléggé kárhóztatni azt a monarchikus államokban divó szokást, hogy az uralkodóháznak valamennyi férfi tagja ha nem is generálissá, de legalább egyszerre hadnagygyá lesz. Mert hiszen a természettől senki sem születik sem generálissá, sem hadnagynak, sem doktornak, sem ügyvédnek, sem papnak, hanem születik csecsemőnek, gyermeknek. Már most ezt a csecsemőt, ezt a gyermeket, hosszú éveken keresztül kell arra a pályára nevelni, a melyet később betöltendő lesz, a hol később hasznos polgárává akar válni annak a hazának. És most már csak pedagógiai kérdés az, hogy lehetőleg arra a pályára kell nevelni, a mely pályához legtöbb hajlandósága van, a melyhez legtöbb képzettséget mutat. Engedelmet kérek, semmiféle természettudományi könyvben nincs az megmondva, hogy minden uralkodóháznak minden férfi tagja egyedül és kizárólag a katonai pályára termett. Már pedig azt tapasztaltuk, hogy ezek az urak épen ezen a pályán legtöbbnyire igen rövid idő alatt a legmagasabb polczokat, a legnagyobb rangokat érik el, igazán sokszor igen kevés tudással, tisztán csak a születés jogosultságánál fogva. Én nem vonom kétségbe senkinek jogát, hogy bizonyos állást el ne foglalhatna, ha arra készült és ha azt betölteni képes. Nem vonom meg e jogot az uralkodóháznak sarjaitól sem, csak azért, mert ők esetleg uralkodóházból származnak. Hanem azt már csak senki sem fogja állítani, mint az előbb is voltam bátor megjegyezni, hogy valamennyi uralkodóháznak valamennyi férfi tagja mind csak a katonai pályára termett. Mi következik azután ebből a ferde felfogásból? Az következik, hogy ezek az urak legtöbbnyire a legmagasabb katonai állásokat foglalják el, igen fontos tényezőkké válnak a hadseregben a nélkül, hogy erre az állásra — tisztelet a kivételnek — mást vittek volna, mint az üres fejet. Kétlem, hogy ez azután előnyére válik-e a hadseregnek — nem épen az osztrák hadseregről, nemcsak az osztrák uralkodóházzal, hanem általában beszélek a világ minden uralkodóházáról. Mondom, nem hiszem, hogy ez a rendszer az illető hadseregnek a győzelmi remény biztosítását nyújtana, a nemzet és a trón biztosítására szolgálna. Ilyet nem hihet még a legjobban megcsontosodott monarchikus elvű férfi sem.

A tisztikar nevelés egyik fő és elengedhetetlen

kelléke a nemzeti szellemben való nevelés. Az alkotmánynak, a közsabadságnak a nemzeti és monarchikus elvből kifolyólag valóban legbiztosabb támasza a hadsereg, de a nemzeti érzülettől áthatott hadsereg. Hogy pedig ilyen lehessen, elsősorban magának a tisztikarnak kell nemes és jó példával a legénység előtt haladnia, és ha a tisztikar nemzeti szellemű és nemzeti érzelmi, akkor a legénység is az lesz szívesen és örömmel, mert arra tanítják, és akkor a hadsereg méltó lesz a nemzet büszkeségére, a nemzet bizalmára. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Kell tehát, hogy a tisztikart ugyanazok a nagy nemzeti eszmék irányítsák, a melyek a nemzetet; kell, hogy a tiszteket magukat is a nemzeti nagyság, a nemzeti szimbolumok, jelvények iránt való tisztelet, egy szóval kifejezve: a hazaszeretet lelkesítse, és ebben a szellemben kell őket nevelni. A mely hadseregben ez megvan, a hol a tisztikar folytonosan a nemzeti ideált, a nemzeti nagyságot, s dicsőséget, a nemzeti érületet, kulturát, a nemzeti nyelvet és jelvényeket állítja a legénység elé, ott a hadsereg erős és biztos támasza a hazának és trónnak, a mit nem lehet elérni semmiféle fényesgombu dinasztikus hadsereggel. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Es a mely hadseregben ezek az eszmék megvannak a tisztikarban, ott a legénységben megvan az összetartozandóság érzete is, össze van forrva egész gondolat- és érzelmi világa a tisztikarnak és a legénységnek és az egész nemzetnek, ott a nemzet szívébe is átmegy a szeretet és tisztelet érzete, sőt ez a legmagasabb fokig, a rajongásig fejlődhetik és akkor a nemzet valósággal csaknem határt nem ismerő áldozatkésztségre is képes, és bizony sokszor erején felül is kész áldozni az ily hadseregért. *(Igaz! a baloldalon.)* De a hol a tisztikar maga ellentétbe helyezkedik a nemzeti érülettel, a hol a tisztikar egyes tagjai büntetlenül kigunyolhatják a nemzeti érületet, büntetlenül lábbal tiporhatják a nemzet klenodiumait, büntetlenül meggyalázzhatják a nemzet czimerét, jelvényeit és büntetlenül zaklathatják és üldözhetik azt a szegény magyar fiut, azért, mert hazáját szereti és ahhoz ragaszkodik, *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* és a hol a brutalitás és a durvaság büntetlenül üzheti ocsmány kicsapongásait, ott nem lehet csodálni, hogy a legénység valósággal gyötrelmeknek tekinti a katonai szolgálatot, és nem lehet csodálni, ha a nemzet szíve elfordul tőle, a szeretet és tisztelet helyett az elhidegülés következik be, az áldozatkésztség is egészen a fagypontra száll le és mindinkább erőt vesz a nemzetben az a tudat, hogy ily hadsereg nem a nemzet megerősödésére, nem a nemzeti érület megvédésére szolgál, hanem egyesegyedül az önkényuralom biztosítására és fentartására.

Ezek volnának szerény véleményem és felfogásom szerint azok az elsőrendű kellékek, a melyek egy hadsereget nagygyá, dicsővé, fényesé,

harczképessé, győzelemképessé tehetnek. Ha ezek a kellékek megvannak, a hadsereg és a nemzet közt megvan az egyetértés, sőt megvan a szeretet, a rajongásig menő imádat, a büszkeség érzete. Még az a nagy előnye is van, hogy megadja azoknak a szegény szülőknek, kiknek fiait oda viszik, a megnyugvást és lelki vigaszt, hogy gyermekeiket nem a mészárszékre, hanem a haza és a trón dicső védelmére adják.

(Az elnöki széket Jakabffy Imre foglalja el.)

A lelkiismereti megnyugvásnak azonban meg kell lenni nemcsak a szülőkben, hanem azokban is, a kiket azok a szülők polgárjoguk gyakorlására ideküldtek, meg kell lenni bennünk, a népképviselőkből. *(Helyeslés balfelől.)* Hogy meglegyen, a t. ház kegyes engedelmeivel leszek bátor vizsgálni azt, vajjon az u. n. közös hadsereg megfelel-e ezen kellékeknek, megvan-e a közös hadseregben a nemzeti érület, a humánus bánásmód, és biztosítja-e mindazon követelményeket, melyek hozzáfűződnek, a nemzet alkotmányát, szabadságát, közjogi intézményeit, biztosítja-e magát a nemzetet és a trón erősségét.

Miután pedig erről talán hosszasan is szándékozom szólni, nagyon kérem a t. elnök urat, legyen kegyes öt perc szünetet adni.

Elnök: Még talán egy negyedóraig várhatnánk. Félegykor szoktuk a szünetet tartani. *(Egy hang balfelől: De ő szükségesnek tartja.)* Kérem, én megadom, ha a képviselő ur kéri.

Hellebronth Géza: A befejezéséhez jutottam beszédem egyik részének.

Elnök: Akkor tíz perczre felfüggesztem az ülést.

(Szünet után.)

Elnök: T. ház! Az ülést újból megnyitom.

Hellebronth Géza: Beszédem első részében bátor voltam a t. ház kegyes engedelmeivel felsorolni azon kellékeket, a melyek a hadsereget a nemzet előtt tiszteletre, szeretetre méltóvá és bizalomgerjesztővé teszik, és a melyektől a hadsereg harczképessége, a nemzet és a haza biztonsága függ. *(Draskóczy László belép a terembe. Éljenzés a szélső baloldalon.)* A t. kormány a közös hadsereg részére kéri az ujonczmegajánlást. Vizsgálni fogom, hogy ez a közös hadsereg — mert hiszen ifjaink legnagyobb része ide soroztatik be — bír-e az említett kellékekkel, vagyis érvényesül-e benne a magyar nemzeti szellem, át van-e hatva annak tisztikara a magyar nemzeti érülettől, annak organizációjában érvényesül-e a magyar kultúra, a magyar nyelv, a magyar jelvények, meg van-e benne a humanizmus: az emberi jogok védelme. Nagyon jól tudom, hogy csekélységem folytán véleményem nem sokat nyom a latban sem a hadvezetőség, sem a t. kormány előtt, de lelkiismeretem megnyugtatóására és azoknak a szülőknek az érdekében, akik engem ideküldöttek,

képviselői kötelességem ezen kérdések megvizsgálásába bocsátkozni. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

Lássuk, megvan-e ebben a közösnek nevezett hadseregben a magyar nemzeti jelleg? Bizony, fájdalom, a valóságban 1867 óta teljességgel nincs meg, de látszólag egészen a legutóbbi időkig megvolt, mert törvényeink magyar hadseregről, vagy legalább magyar sorhadi csapatokról szóltak. De ma már papiroson sincs meg.

Ma már törvényeinkben is teljesen mellőzik és a »közös« kifejezést használják. Önkéntelenül eszembe jut itt a vámosi templom története. Ez a templom régi, művészi freskókkal volt díszítve, valamikor katolikus templom volt, utóbb református kézre került. E freskók hire eljutott a műemlékek országos bizottságához is, és annak elnöke értesítette a falu lelkészét, hogy Budapestről bizottság fog lerándulni a templomot megnézni. Szeget ütött a jámbor lelkész fejébe az a nagy tisztelet, hogy ilyen fényes küldöttség jön látogatóba, összehívta a tanácsot és miután a templom rozoga állapotban volt, elhatározták a kijavítását és bemeszelését. Bemeszelték a templomot, hanem a freskók kitörték a mészalól; bemeszelték kétszer, bemeszelték háromszor, de mindig hiába. Akkor azután az az okos gondolatuk támadt, hogy lekaparták a freskókat és úgy meszelték be a templomot. Mikor a bizottság megérkezett, freskókat nem talált, hanem azok helyett egy szép fehérre meszelt templomot. Épen így vagyunk a hadsereggel. 1867 óta mindig meszelték, de hiába; a legutóbbi napokban azután előállott az előadó ur, egy fényes filippikával lekaparta az utolsó ecsetvonásokat, hogyha majd az utónemzedék keresni fogja, talál egy fényes gombu osztrák ármádiát, de nem talál magyar hadsereget.

De ez a hadsereg nemcsak nem magyar, hanem nem is közös jellegű. Hiszen ha közös volna, akkor annak magyar részében érvényesülnie kellene a magyar közjogi szellemnek megfelelően a nemzeti eszmének, a magyar nyelvnek, a magyar jelvényeknek; érvényesülnie kellene a lelkesítő szózatnak, a Himnusznek, mint a hogy érvényesült eléggé a Gotterhalte. Ez a hadsereg nem a mienk, de még csak nem is közös, hanem tisztán dinasztikus hadsereg. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Ezért a hadseregért a magyar nemzet nem is lelkesedhetik, mert az nem a magyar állam megerősítésére, hanem csak az önkényuralom fentartására és a germánizmus támogatására szolgál. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)*

Mire jó ez a hadsereg? Béke idején alkalmas arra, hogy inzultálja a békés polgárokat, *(Igaz! Ugy van! balfelől.)* hogy kebelében nagyra nevelje a magyarfaló Formanekeket, hogy folyton előtérbe állítsa katonai szuverénitását szemben a magyar nemzet szuverénitásával, felfuvalkodottságát a magyar nemzet gyengeségével és

gyávaságával; *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* arra való, hogy egyes tagjai sárba tiporják a nemzet szent klenodiumát, hogy kitaszitsanak belőle mindent, a mi magyar, hogy solferinói és königráti diadalokat arassanak. Erre alkalmas. Ezt unta meg már, t. honvédelmi miniszter ur, a magyar nemzet, nem pedig ezt a mi hazafias küzdelmünket, a melyet olyan erősen elítélt a t. honvédelmi miniszter ur. Ezt unta meg teljes joggal, mert ezt a gonosz politikát hirdeti az osztrák Reichsrathban Körber, ezt a gonosz politikát hirdeti Pitreich hadügyminiszter ur a delegációban és ezt a gonosz politikát követik önök itt a magyar miniszterelnöki székben, *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* azzal a különbséggel, hogy míg Körber és Pitreich ur férfias nyíltsággal hozzák fel véleményüket és osztrák szellemü meggyőződésüket, addig önök takargatják, palástolgatják, de lényegben velük egyetértenek, úgy, hogy nagyon ráillik az önök politikájára a magyar népdal: »Kitakar, betakar, Ördög tudja mit akar.« *(Derültég balfelől.)*

De, t. ház, nem térhetek ki itt egy közbeszólás elől, a mely akkor, a mikor a t. honvédelmi miniszter ur azon erős kifejezést használta ellenünk, innen az ellenzéki padokról hangzott fel. Mikor az igen t. honvédelmi miniszter ur beszédét befejezte, Endrey Gyula t. képviselőtársam a következő közbeszólást tette: »Már nem babérért küzdenek, hanem babért.« Ez a közbeszólás a naplóba nem jött bele, de a lapokban benne van. Engedelmet kérek, de kénytelen vagyok ez alkalommal erre néhány szóval röviden reflektálni. *(Halljuk! Halljuk!)* Nekem van szerencsém az igen t. képviselőtársamtal és az ő gondolkodását ismerni, nemcsak a mostani időkből, hanem még azokból az időkből, a mikor még mint fejlődő bimbók, mint egri jogászok együtt korteskedtünk az én jelenlegi kerületem egy-néhány községében a 48-as és függetlenségi párt egyik kimagasló, tekintélyes és veterán tagjának, Almássy Sándornak érdekében, s mondhatom, eredménynyel korteskedtünk, mert a választási küzdelemben az ő neve győztesnek került ki. Hát már abban az időben volt nekünk szerencsénk és alkalmunk egymásnak becsületes és tisztességes önzetlen politikáját és viselkedését megismerni. Engedelmet kérek, képviselőtársamnak ez a nyilatkozata épen az igen t. honvédelmi miniszter urnak olyan erős kifejezése után egy igen erős vádnak is tűnhetik fel ellenünk, a melyet én kénytelen vagyok innen erről a helyről, még ha az tréfából történt is, határozottan visszautasítani. *(Helyeslés balfelől.)*

Mert engedelmet kérek, az én t. képviselőtársam, a ki, sajnálom, hogy nincs jelen, azt hiszem, meg van róla győződve, de mindenesetre győződjék meg róla, hogy nem babért, de még csak nem is aranyakért és semmiféle címért, rangért, méltóságért, semmiféle anyagi érdekekért nem küzdök, hanem igenis küzdök és

küzdöttem azokért a nemes, azokért a magas ideálokért, a melyekért abban az időben Felső-Nánán és a többi községekben együtt küzdötünk, s küzdök ma is azon nemes ideálokért, azon magyar nemzeti eszmékért, a melyekért együtt küzdöttünk itt tizenegy hónapon keresztül egész mostanáig. Ezt a küzdelmet lehet most már az ő pártállásából kifolyólag talán nem helyeselni, lehet talán elítélni, de engedelmet kérek, nem lehet joga azt sem kifigurázni, annál kevésbé minket meggyanusítani. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* Különben ezt az utóbbit a t. képviselő urról nem is tétélezhettem fel, mert ismerem az ő becsületes, önzetlen függetlenségi meggyőződését.

T. képviselőház! Nem lehet, helyeselni, sőt aggodalommal kell kísérem a közös hadseregben divó katonai tiszt nevelést is. Tisztképző iskolánk van bőven, fájdalom, osztrák területen sokkal több, mert hiszen a felsőbb iskolák mind ott vannak koncentrálna a paritás ellenére, van azonban néhány Magyarország területén is. Ezen iskolák között azonban egy sincs, a melyben a tiszt pályára készülő magyar ifjút erre tanítanak: »Hazádnak rendületlenül légy hive óh magyar,« — hanem igenis mindenikben erre tanítják: »Gotterhalte unser Kaiser!« *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon)*

Ez csak egy jellemző vonás, t. képviselőház, de rendkívül elszomorító. Azokban az iskolákban nem a magyar haza szeretetére, nem a magyar alkotmány iránti tiszteletre, nem a magyar király iránti hűségre oktatják az ifjakat, hanem előttük folytonosan az osztrák császár magas személyét tolják előtérbe, elibük állítják az összbírodalom eszméjét és a nagyhatalmi állás képtelen fantazmagoriáját, s azt követelik tőlük, hogy, megtagadva saját nemzeti érzületüket, feltétlen rabszolgái legyenek a császári akaratoknak. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Kubik Béla: Letették-e a hadsereg kötelékében lévő honvédtisztek az alkotmányra az esküt?

Hellebronth Géza: Az ilyen tisztikartól ez a szegény nemzet nem várhat semmit, nem várhatja sem nemzeti megerősödését, sem alkotmányának tiszteletét, — mint az előbb bátor voltam jelezni — a tisztikarnak szelleme az egész hadsereg szelleme, a tisztikar képzettsége az egész hadsereg képzettsége, s ha a tisztikar ilyen szellemben van nevelve, ilyené kell válni — és, fájdalom, ilyené is válik — az egész hadseregnek.

Természetes tehát, hogy méltán hazafiai aggodalommal kíséjük ezen dolgokat és méltán oda kell törekednünk, hogy ez a szellem ebből a hadseregből végre-valahára kiirtassék és helyette a magyar nemzetnek megfelelő magyar nemzeti érzület és magyar nemzeti szellem hozassék be. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

De magában a hadsereg szervezetében, or-

ganizációjában is — fájdalom — igen sok olyan tünet van, a mely, az én szerény véleményem szerint, bizony olykor-olykor komoly aggodalmakra adhat okot. Ilyen elsősorban az a bánásmód, a melyben — nem mondom általánosságban, de igen sok esetben — részesülnek a mi szegény magyar fiaink. A fegyelem örve alatt sokszor embertelen bánásmód uralkodik, a humanizmus nagyon sok esetben még a XX-ik században is ismeretlen fogalom ebben a hadseregben. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Azon idegen nemzetiségű és idegen ajku tiszt urak közül bizony nagyon sokan mai napig sem értik, vagy nem akarják érteni a magyar nép gondolkozását, érzelmi világát, óhajításait, vágyait és szellemét. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* és szinte örömeiket találják abban, hogyha ezen szegény fiuknak nehéz szolgálatát durva bánásmóddal még jobban súlyosíthatják és valósággal vekszállhatják, üldözhetik azt a kényük-kedvüknek kiszolgáltató katonát. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)*

Mi azt a magyar fiút 21 esztendőn keresztül iskoláinkban, templomainkban, társadalmi téren és mindenütt emberségre, a magyar haza szeretetére, a magyar alkotmány és a magyar törvények iránti tiszteletre, a magyar király iránti hűségre oktatjuk, s mikor ez a fiu be megy a hadseregbe ily magasztos és nemes érzelmekkel és szellemmel telítve, ott keeserves csalódás éri, mert látnia kell, hogy mindaz, a mit 21 esztendőn át otthon édes apjától, tanítójától, papjától és társadalmi téren tanult, látott és hallott, mindaz csak hazugság, vagy mulékony álom. *(Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)* Nem csoda tehát, ha akkor lelkében elkeseredik, nem csoda, ha gyötrelmeknek tekinti a katonai szolgálatot és ha néha kitör belőle a nemzeti érzés, s elmegy megkoszoruzni a nemzet legnagyobb fiának, Kossuth Lajosnak a szobrát, annak a férfinak a szobrát, a ki többet adott neki, mint Magyarország összes fejedelmei együttvéve, a ki adott neki hazát, adott neki földet; a ki széttörte azokat a rabláncokat, a melyekben azelőtt synylődött; a ki kiemelte őt a rabszolgaságból és bevette az alkotmány sánczaiba. S a midőn ennek az embernek szobrát meg akarják koszoruzni, akkor mint hazaáruló lázadókat, vagy nem tudom miféle más hazug címeken bebörtönözik, haditörvényszék elé állítják őket, *(Ugy van! balfelől.)* és még Isten csodája, ha szegényeknek az életét is el nem veszik. Ez igazán elrettentő kép, és a legszomorubb a dologban az, hogy van ennek az országgyűlésnek egy többsége, a mely vagy néma csendben ül, vagy, a mi még fájdalmasabb, ujjongó tapsviharban tör ki az ilyen dolgok védelmének hallatára. *(Ugy van! balfelől.)* Nem csodálkozhatunk azon, hogyha az a legénység ezt látva, elkeseredésében a végsőre határozza el magát, és ha igen sok közülök kész eldobni magától azt is, a mi legbecsesebb, kész eldobni

ifju életét csak azért, hogy mielőbb szabaduljon az üldöztetéstől.

A Megváltót hét napig kinozták hóhérai, míg annak a szegény magyar fiúnak három hosszu esztendeig kell azt a szomorú vészöfútást szenvednie. Azon se csodálkozhatunk, ha a nemzet szíve, a nemzet lelke is elfordul az ilyen bánásmód láttára a hadseregtől, és azt nem védőjének, hanem ellenségének tekinti; (*Ugy van! balfelől.*) és nem csoda, ha az a kívánság ébred benne, hogy azt a szervezetet el kellene pusztítani a föld színéről, és annak romjain föl kellene állítani azt a másik szervezetet, a mely a magyar nemzeti eszmének megfelelően védőbástyája, biztosítóka lehet az erős, a hatalmas magyar nemzeti államnak. (*Ugy van! balfelől.*)

Még két kérdést leszek bátor röviden érinteni, a melyek szintén szoros összefüggésben vannak ezen törvényjavaslattal, és a melyek nemcsak a hadszerkezetre, hanem az egész magyar nemzetre nézve lényegesek, s főleg a nép legszegényebb rétegeire nézve birnak fontossággal. E kérdések elseje a kétévi katonai szolgálati időnek behozatala, a melyet én két szempontból tartok igen lényegesnek. (*Halljuk!*) Nevezetesen pénzügyi szempontból, de másodszer és talán még inkább nemzetgazdasági szempontból is. (*Halljuk! balfelől.*) Ha emlékezőtehetségem nem csal, b. Fejérváry Géza volt igen t. honvédelmi miniszter ur egy alkalommal már nyilatkozott e házban ezen kérdésre nézve, még pedig olyanformán, hogy a hadvezetőség a kérdés megoldása elől nem zárkózik el, hogy fojnyak is e végből tanácskozások, sőt a közös hadügyminiszter ur épen e napokban a delegációban is körülbelül ilyen értelemben nyilatkozott.

Csak hogy mi sem a báró Fejérváry Géza honvédelmi miniszter ur, sem Pitreich hadügyminiszter ur nyilatkozataival álláspontunknál fogva megelégedve nem lehetünk, (*Ugy van! balfelől.*) mert ők azt mondják ugyan, hogy igenis tanulmányozzák a kérdést és megoldása elől nem zárkóznak el, de hozzátesszik, hogy ez igen nagy pénzügyi áldozatba fog kerülni, mert tetemes létszámemeléssel fog járni, (*Mozgás balfelől.*) mi ellenben, az ezen padokon ülők, épen ellenkezőleg, nem létszámemeléssel, hanem inkább létszámapasztással óhajtanók a kérdést megoldani. Mert mi azt tartjuk, hogy egy ilyen óriási békelétszámra még katonai szempontból sem lehet feltétlenül szükséges, annál kevésbbé polgári szempontból, mert hiszen a rend fentartására tökéletesen elegendő a csendőrség is. Ha ritka esetekben elfordul is az, hogy katonai karhatalmat kell igénybevenni; arra sem szükséges százezer embert fegyver alatt tartani; míg ellenben katonai szempontból a kiképzésre vonatkozólag ezt szintén feleslegesnek tartom, mert hiszen megmutatják a póttartalékosok, a kiket két hónap alatt kiképeznek, és a kik tulajdonképen mégis döntő számmal vannak a hadilét-

számban. Tehát háboru esetén nem az a száz-ezer ember, hanem az a millió, vagy két millió ember a döntő tényező. Tehát hadászati szempontból sem szükséges azt az óriási békelétszámot fentartani.

Mi tehát a létszámleszállításra törekszünk, és akkor már tökéletesen áll a mi álláspontunk, hogy pénzügyi megtakarítás is várható belőle, mert hiszen ha az emberanyagot nem három esztendeig, hanem csak két esztendeig tartjuk bent, óriási pénzügyi megtakarítás várható. Nem is számítom és nem is veszem tekintetbe a felszerelést, mert azt elismerem, hogy a hadilétszám miatt annak feltétlenül meg kell lenni. Tehát csak a fentartás, az élmezés költsége lenne megtakarítva.

De ha még nem így volna is, ha feltéve, de meg nem engedve, még valami többletbe kerülne is, még akkor is feltétlenül szükségesnek tartanám a kérdés ilyen megoldását nemzetgazdasági szempontból. (*Helyeslés balfelől.*) Mert itt már aztán óriási nagy különbség az, hogy a nemzetnek épen a legmunkásabb részét, az ifjúságot, három esztendeig-e, vagy csak két esztendeig tartjuk vissza a munkától és életpályájától. Nagy különbség arra a szegény paraszt családra nézve, hogy az a munkabíró fiu két esztendeig van-e távol, improduktív célokra felhasználva, vagy pedig három esztendeig. De nagy különbség magára az intelligenciára nézve is, hogy az az intelligens fiatal ember három esztendeig kénytelen-e megszakítani pályáját, vagy pedig csak két esztendeig. Ez nemcsak nemzeti, hanem kulturális szempontból is felette fontos és sürgős.

De még egy szempontot leszek bátor e tekintetben előadni. A hadsereg szellemére vonatkozólag bátor voltam jelezni beszédem egy részében, hogy bizony ottan a humanizmus még mindig nem nagyon ismert fogalom. Maga a honvédelmi miniszter ur is elismerte itt, hogy bizony nagyon súlyos és nagyon terhes szolgálat az. Tehát emberbaráti, humanitárius szempontból igen nagyfontosságú az a kérdés, hogy annak a szegény fiúnak három esztendeig vagy csak két esztendeig kell-e a boldog feltámasztásra, a boldog megszabadulásra várakoznia, (*Ugy van! balfelől.*) és én azt hiszem, hogy ha három év helyett csak két év volna az a szolgálat, akkor az öngyilkosságok száma is kisebb volna, és az a statisztika, a melyet erről méltóztatott bemutatni a háznak, kedvezőbb eredményt mutatna fel, mert a mostani elszomorító és ijesztő példáját mutatja annak, hogy valósággal milyen viszonyok lehetnek ebben a hadseregben. Tehát még ebből a szempontból is nagyon fontos ez a kérdés.

Kérem ennél fogva az igen t. honvédelmi miniszter urat, kegyeskednék a házat tájékoztatni e kérdésben elfoglalt álláspontja felől, mert hiszen a hadügyminiszter ur álláspontját van szerencsénk ismerni, de nekünk elsősorban saját

kormányunk, s itt az igen t. honvédelmi miniszter ur állásfoglalására kell kíváncsiaknak lennünk.

De bátor vagyok még egy kérdésre kiterjeszkedni, és erre már igen kérem azután mind az igen t. honvédelmi miniszter ur becses figyelmét, mind az igen t. belügyminiszter urét, mert ez a kérdés már mindkettőjük reszortjához tartozik és különösen azért is kérem arra a t. háznak becses türelmét, mert épen e kérdésben szándékozom határozati javaslatot is be-terjeszteni.

Ez a kérdés, t. ház, le van fektetve az 1889 : VI. t.-cz. 50. §-ába és le van fektetve az 1894 : XXX. t.-cz. 26. §-ába. Ez a hadkötelezettségnek, mint házasságtiltó akadálynak a kérdése. Az 1889 : VI. t.-cz. 50. §-a ekként szól *(olvassa)*: »A nősülés a hadkötelesekor előtt és a harmadik korosztályból való kilépés előtt nincs megengedve. Kivételnek azok, a kik az ujon zállításnál töröltettek, vagy a harmadik korosztályba be nem soroztattak. Különös tekintetbevételt érdemlő körülmények között a kivételes nősülhetési engedélyt a honvédelmi miniszter adhatja meg; azonban ezen engedély a védkötelezettség teljesítése tekintetében kedvezményt nem állapít meg. A ki a fentebbi tilalom áthágásával nősül meg, kihágást követ el és 30 forinttól 300 forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetetik. Az engedély nélküli nősülésben bűnrészes hivatalos közeget ugyanezen pénzbüntetés éri, fennmaradván ellene még a hivatalos szabályok szerinti eljárás.«

Az 1894 : XXXI. t.-czikk 26. §-a pedig azt mondja, és ez már a t. belügyminiszter urra tartozik *(olvassa)*: »Tilos a házasságkötés a véderőről szóló törvény értelmében szükséges nősülési engedély nélkül.«

Végül erre vonatkozik ugyanezen törvény 125. §-a, a mely azt mondja, hogy *(olvassa)*: »A véderőről szóló törvényjavaslatnak az engedély nélkül való nősülésre vonatkozó büntető határozatai érintetlenül maradnak.«

Méltóztassanak megengedni, hogy a kérdéssel kissé foglalkozzam. Hogy a házasság megkötéséhez a hadkötelezettség teljesítésére nézve semmiféle kedvezmény nem jár, ez kitűnik a hivatkozott és felolvasott törvényeknek azon részéből, a hol azt mondja, hogy az engedély a védkötelezettség teljesítése tekintetéből kedvezményt nem állapít meg. Tehát hadászati, hadszervezeti szempontból ez a kérdés teljesen melles kérdés, mert a hadvezetőségre nézve tökéletesen mindegy az, hogy az illető házasság-e vagy nem, hogy az az illető besorozott katona feleséges-e vagy sem; mert hiszen, ha feleséges is, azaz megkapja a nősülési engedélyt, egyszerűen besoroztatik, ha t. i. alkalmas arra. A besorozottak pedig teljesen egyforma elbánásban részesülnek, semminemű külön kedvezményt nem kap az a házasság, mint a minő a nemházasságoknak nincs.

És hogy, t. ház, ez az enyhébb és helyesebb felfogás volt az uralkodó már az 1889-ik évi törvényhozás bölcseségénél is, kitűnik ez abból, hogy e kérdéseket már akkor sokkal enyhébben ítélte meg, mint az előző törvényekben volt, mert a régi 1879-ik évi törvény 46. §-a ezt még vétségnek minősítette és a törvény áthágásáért ezer forintig terjedő pénzbüntetést vagy 6 hónapig tartó fogházat vetett ki rá, míg ellenben ez a jelen, most érvényben lévő törvény már csak kihágásnak minősíti és az ez ellen vétőket sokkal csekélyebb mérvben, 30 forinttól 300 forintig terjedhető büntetéssel sújtja. Nem képezhet tehát a nősülés akadályt a hadszervezet harczképessége szempontjából; kitűnik ez abból is, hogy a hadvezetőség most is csak rendkívüli esetekben emel a házasság elé akadályokat. Köztudomású dolog, hogy ezeket a kivételes nősülési engedélyeket az igen t. honvédelmi miniszter ur nagyon helyesen, nagyon okosan, nagyon bölcsen, ha csak valami rendkívüli körülmény nem forog fenn, mindig feltétlenül megadja.

Nem lehet tehát akadály a házasságkötés a hadsereg szervezetére nézve és semmiféle rossz, kedvezőtlen hatással, hátránnyal nem lehet a hadszervezetre, vagyis nem képez lényeges kérdést a hadsereg szempontjából.

De, t. ház, igenis lényeges kérdés ez annak a sok ezer szülőnek a szempontjából, mert hiszen köztudomású dolog ma már az, hogy ez csak pénz kérdése, ez anyagi kérdés, zsebkérdés. Mert ezek a kivételes nősülési engedélyek pénzbe, sokszor talán aránytalanul sok pénzbe kerülnek annak a szegény embernek. Mert először is kell orvosi bizonyítvány; az igen t. orvos urak pedig ezt nem állítják ki ingyen, van ennek bizonyos taksája, mely, gondolom, kezdődik öt forintnál. Aztán kell kérvény. Az a szegény ember maga nem tudja megcsinálni; eo ipso olyan emberhez fordul, a ki megcsinálja. Ez már drága munka. Azután kell esetleg felszerelés, keresztlevél stb., ez mind pénzbe kerül, ugy, hogy alig csalogdom, ha azt mondom, hogy a legszegényebb embernek is — mert ez progresszive emelkedik az egyesek vagyoni viszonyaihoz képest — legkevesebb 25—30 forintjába kerül. *(Igaz! a baloldalon.)* Nem számítom a sok utánjárást, az ezzel járó költséget és idővesztést.

Hátha nincsen meg neki az a huszonöt forintja? Méltóztassék már most elképzelni azt a szomorú lelki állapotot, a mibe az a szegény szülő jut. Becsületben, tisztességben felnevelte gyermekét, most a boldogság küszöbén van, az ifju megtalálta a földön legnagyobb kincsét, boldogságát: mennyasszonyát, becsületes, tisztességes házasságot köthet, az apa megszerezheti gyermekének a földi mennyországot, de nem lehet, mert hiányzik az a nyomorult 25 forintja. És látja az a szegény ember, hogy a szomszéd, a kit az Isten földi javakkal áldott meg, a

kinek megvan a 25 forintja, megszerzi gyermekének a boldogságát, megszerzi az engedélyt, mert megvan neki a 25 forintja. Nem csoda, ha feltámad lelkeben nemcsak a hadsereg ellen, de minden állami rend ellen az elkeseredés. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)*

Lényeges kérdésnek tartom ezt még magasabb erkölcsi szempontból is. Az állam alapja, talpköve, bástyája a család. A családnak alapja pedig, jól méltóztatik tudni, a törvényes, tisztességes, becsületes házasságkötés. Az államnak nem lehet érdekében, hogy a vadházasságokat elősegítse. Ellenkezőleg, az államnak kötelessége, hogy ezeket lehetőleg megakadályozza. Minél több gátló akadályt állít fel a kormány a házasságra nézve, annál inkább elősegíti az áldatlan állapotokat és szaporítja a lelenczházak és esetleg sokszor a fogházak szomorú lakóit is. *(Igaz! Ugy van! a baloldalon.)* Ne 50—60 éves szemüvegen át méltóztassék a kérdést vizsgálni, de 18—20 éves szemüvegen át, és jóátallok, hogy a ház minden tagja nekem fog igazat adni.

Még egy szempontot leszek bátor felhozni, és itt különösen felhívom a t. honvédelmi miniszter ur figyelmét, értem a munkamegtakarítás szempontját. A kérvények a törvény értelmében a főispánhoz adatnak be, mint a közigazgatási bizottság elnökéhez. Itt kétféle eljárás dívik. Vannak főispánok, a kik, helyesen, az ügy sürgősségénél fogva, mert sokszor sürgős, elnökiileg intézik el a dolgot, és véleményes jelentés kíséretében felterjesztik a honvédelmi miniszterhez, természetesen utólag téve jelentést a közigazgatási bizottságnak.

Ez a helyesebb mód. De vannak főispánok, a kik ezt nem teszik, hanem a törvény betűjéhez ragaszkodva, a legközelebb tartandó közigazgatási bizottsági üléshez utasítják az ügyet. Minthogy pedig a közigazgatási bizottságok minden hónap elején üléseznek, ebből már gyakran sokszor egész hónapi késedelem származik az illető felekre nézve, és ez az ügyek sürgős volta miatt a felek egyikére-másikára nézve sokszor nagyon végzetes következményekkel jár. És mikor a kérvények bejutnak a honvédelmi miniszteriumhoz az ország minden részéből, a szélrózsa minden irányából, akkor igazán nem irigylem annak a szakreferensnek sorsát. Az vagy betemetkezhetik e kérvények halmazába, azután befuladhat a sürgető kérvények tengerébe, fogadhatja a sok sürgető látogatót, sokszor az illető t. képviselő urakat is, és azokkal együtt szidhatják a törvény helytelen intézkedését. Miért szükséges ez? Hiszen ugy is megadják az engedélyt. Miért ne lehetne ezt egyszerűsíteni? Ha már nem lehet bármiféle okokból eltörölni ezt az akadályt, miért ne lehetne legalább az eljárást egyszerűsíteni?

Ezek azok a kérdések, a melyekre nézve én bátor vagyok egy határozati javaslatot beadni. Határozati javaslatom feltételes. Szerény véleményem szerint a megoldás leghelyesebb

módja az volna, hogy a hadkötelezettség ne képezzen tiltó akadályt. S ezért határozati javaslatom így szól:

»Utasítja a ház a m. kir. belügyi és honvédelmi miniszter urakat, hogy záros határidő alatt törvényjavaslatot terjesszenek be, a melynek értelmében az 1889: VI. t. cz. 50. §-a, valamint az 1894: XXXI. t. cz. 26. §-a megváltoztatásával a hadkötelezettség ne képezzen házassági tiltó akadályt.« *(Helyeslés balfelől.)* Miután azonban nem vagyok biztos abban, hogy az igen t. honvédelmi miniszter ur rögtön hozzájárul ehhez és a t. ház elfogadja, s lehetséges, hogy a törvényhozás bölcsesége úgy fog határozni, hogy ez a kérdés talán még nem érett meg egészen, hanem tanulmányozni kell, az illető kormányoknak egymással érintkezni kell, szóval feltételezve, hogy a t. ház nem fogadja el ezen javaslatomat, én arra kérem a t. honvédelmi miniszter urat, fogadja el a másodikat, a mit arra az esetre nyujtok be, ha az elsőt el nem méltóztatnék fogadni. Második javaslatom, mely a munkamegtakarításra van alapítva, így szól: »Utasítja a ház a m. kir. honvédelmi miniszter urat, hogy záros határidő alatt törvényjavaslatot terjesszenek be, a melynek értelmében az 1889: VI. t. cz. 50. §-a megváltoztatásával a kivételes nőülési engedélyeket Budapest fő- és székvárosában a polgármester, törvényhatóságokban az alispán, törvényhatósági joggal felruházott városokban pedig a polgármester végérvényesen adhatja meg.« Ez a javaslat csakugyan nem bántja a hadvezetőség törekvését semmi részében, ez adminisztratív intézkedés, a melynek azonban nagy eredménye lenne. Ha azonban a törvényhozás bölcsesége jónak látná, méltóztassék az elsőt elfogadni, mert ez gyökeres orvoslása ezen bajoknak. Bátor vagyok elfogadásra ajánlani határozati javaslatomat, a törvényjavaslatot pedig nem fogadom el. *(Helyeslés és éljenzés balfelől.)*

Rátkay László jegyző: Okolicsányi László.

Okolicsányi László: T. ház! Normális parlamenti és közjogi viszonyok között az ujonczok megajánlását más szempontból alig kellene vizsgálni, mint az ország teherviselési képességének a szempontjából. Abban egyet kellene érteni mindnyájunknak, hogy a véderő fentartására szükséges eszközök, nevezetesen az ujonczok nem tagadhatók meg attól a hadseregtől, a mely az állam haderejét képezi, a mely felett ugyanaz a törvényhozás rendelkezik, a mely annak a hadseregnek kiegészítéséről, az ujonczainak megajánlásáról is intézkedik. Fájdalom azonban, a mi viszonyaink e tekintetben nem normálisak és nem elégségesek. Nekünk a nép teherviselési képességének szempontján felül még azon kérdéssel is kell foglalkoznunk, hogy azt az ujonczállományt, a melyet a törvényhozás megajánl, milyen vezetés alá adjuk, milyen kezek vezetése, milyen fejek rendelkezése alá bocsátjuk. *(Ugy van! balfelől.)* Vizsgálunk kell azt, hogy milyen

hatalomnak erejét gyarapítjuk mi ezzel az ujonclétszámmal és milyen sorsnak tesszük ki azokat az ujonczokat, a kiket erre a katonai hatalomra bízunk.

Ezt a mi jogosult vizsgálódásunkat, úgy lát-szik, tökéletesen félreismeri a közös hadügy-miniszter ur, amikor arról panaszkodik az osztrák delegációban, hogy mikor a hadsereg szükségleteinek kiegészítésére a hadsereg érde-kében hozandó áldozatokra kerül a sor, akkor bizonyos részről — itt kétségtelenül a magya-rokra és Magyarországra czéloz — ezzel szemben valami ellenszolgáltatások követel-tetnek és helyteleníti és elítéli ezt az el-járást, mintha itt olyan bizonyos alkudozás, olyan do ut des-féle eljárás volna; de, a mint mondom, teljesen helytelenül ítéli meg ezt a hadügyminiszter ur és teljesen félreismeri a helyzetet, mert nem az az intenció vezet minket, hogy itt a hadsereg részére szükséges áldozatok meghozatalát attól tennők függővé, hogy nekünk valami adassék, hanem úgy áll a dolog, hogy mi a hadseregnek nyújtandó áldo-zatokat meg akarjuk tagadni, azért, mert két-ségbevonhatatlan jogaink és törvényeink abban a hadseregben elismerésre, végrehajtásra nem találunk és ott az a szellem, a melyet egyedül találunk jogosnak egy általunk fentartott hadseregben, nemcsak nem érvényesül, hanem az a szellem el van nyomva és egy, azzal töké-letesen ellenkező, sőt ellenséges irányzat uralko-dik ott. (*Ugy van! balfelől.*)

A hadügyminiszter ur nem fogja fel helyesen, vagy talán nem tudja magát beleképzelni a törvényhozók gondolkozásába, ha azt hiszi és tartja lehetségesnek, hogy egy magyar törvény-hozás minden lelkiismereti skrupulus nélkül odaadja a nemzetnek legdrágább kincsét, a nem-zetnek erőteljes ifjúságát egy olyan hadsereg részére, a mely magyar államot nem ismer, magyar czimerért nem lelkesedik, a melynek szelleme, multja, gondolkozása a mi nemzeti szellemünktől és gondolkozásunktól nemcsak ide-gen, hanem vele tökéletesen ellentétes.

Nagyon gyakran panaszojják fel ezekről a pa-dokról a hadseregnek ezt a velünk ellentétes és ellenséges irányzatát és szellemét. A túloldalról ezt tagadni szokták és ha előfordulnak is egyes események, egyes epizódok, a melyek ennek a szellemnek megnyilatkozását képezik és mi azokra rámutatunk, azokat mint sporadikus ese-teket tüntetik fel, a melyekből az egész szelle-mére következtetni nem lehet.

Most, t. képviselőház, megnyilatkozott a legilletékesebb közege, a feje és vezetője annak a hadseregnek és megnyilatkozott abban a szel-lemben és irányban, a melyet mi mindig fel-panaszunk és a melyet magunkra nézve sé-relmesnek találunk és ebben a felszólalásban kifejezésre jut az a tendencia, mely bizonyos politikai körök részéről is állandóan arra van irányozva, hogy a hadsereggel szemben Magyar-

országnak jogait eltüntessék, kisebbsítsék és megcsorbítsák. Ez az irányzat, t. képviselőház, azóta, a mióta megalkottatott az 1867-ki ki-egyezés, folytonosan működik, annak a tényeit lépésről-lépésre ki lehet mutatni 1867 óta, de különösen az 1875-i fuzió óta, a mikor a ma-gyar parlamentben egy bizonyos engedékenyebb irányzat kapott lábra, a mikor az ellentállás itt meggyengült és az a bizalmatlanság, az a féltékenység, a mely azelőtt megvolt az osztrák czentralista törekvésekkel szemben, el lett al-tatva és el lett némitva. Ezen idő óta külön-ösen tapasztaljuk egész czélzatosan és öntudato-san azt a törekvést, hogy mindazok a közjogi biztosítékok, a melyekkel Magyarország az ő közjogi, politikai és belkormányzati független-ségét körülvette, a melyeket az ő hadserege ré-szére biztosítani akart, hogy mindezek a biz-tosítékok meggyengítenek, megingattassanak, és mindazok a megkülönböztetések, a melyeket az 1867-i törvényhozás a magyar hadsereg te-kintetében felállított az osztrák hadsereggel szemben, elhomályosíttassanak és ha lehetséges, eltüntetessenek. Ennek a törekvésnek eredmé-nye azután az, t. ház, hogy divatba jöttek a »kö-zös hadsereg« elnevezés, a »monarchia« kifejezés, a »magyar korona országai« kifejezés, és efféle közjogilag helytelen és közjogunkkal ellentétes kifejezések, sőt ezek már becsusztak a törvény-hozásba is. Egy példája annak, hogy milyen el-csuszamlás történt az 1867-iki kiegyezési alap-ról, az is, a mire tegnap gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam rámutatott, hogy t. i. az 1889: VI. t. cikkben már el van ismerve, már legalizálva van az az állapot, hogy a hadsereg-nevelőintézetek, a hadapród-intézetek, tisztképző-intézetek és tiszti akadémiák egy közös hadügy-miniszter vezetése alatt állanak. Mindenki, a ki az 1867: XII. törvénycíkket ismeri, érzi, hogy ez iszonyu meghátrálás Deák Ferencz álláspont-jától, mert a hadsereg kiegészítése az 1867. évi XII. törvénycíkk értelmében a maga egészé-ben Magyarországnak van fentartva. Már pedig a tisztképzés és tiszti nevelés semmi más, mint a hadsereg kiegészítésének egyik eszköze, a miből világosan következik, hogy ezek az emli-tett nevelőintézetek semmi esetre sem tarto-zhatnak a közös kormány fenhatósága alá, hanem, a mennyiben a magyar állam területén vannak elhelyezve, a magyar kormány fenhatósága alá tartoznak és a magyar állam költségvetéséből kell fentartatniok. (*Helyesles balfelől.*)

(Az elnöki széket Perczel Dezső foglalja el.)

Az az irányzat, t. képviselőház, a mely kezdetben csak nagyon szerényen jelentkezett, a mely igyekezett helytelen közjogi fogalmakat megszokottá tenni, az utóbbi időben aggasztó mértékben kezd öntudatosan és hangosan fel-lépni. Hajmeresztő és megbotránkozató merész-séggel jelentkezett ez a törekvés a hirhedt chlopyi hadiparancsban, szelidített kiadásban a

közös hadügyminiszternek a delegáció előtti fejtegetéseiben.

Szederkényi Nándor: Nem vagyunk negyvenen! Kérjük megszámlálni a jelenlévőket!

Elnök: A ház tanácskozási képessége kétségbe vonatván, kérem a jegyző urakat, olvassák meg a jelenlévőket. (*Megtörténik.*) A jegyző urak jelentése szerint 40-nél több képviselő van jelen.

Okolicsányi László: A hadügyminiszternek ezen fejtegetéseivel szemben a magyar miniszterelnök ur azt mondja, hogy hiszen eszeágában sem volt a hadügyminiszter urnak közjogi fejtegetésekbe bocsátkozni, hogy nem közjogot akar magyarázni, és épen azért az ő kijelentéseit nem szabad olyan sérelmeseknek felfogni, mint a milyenek volnának, ha azzal az intencióval beszélt volna, hogy közjogi magyarázatokat adjon.

Én a miniszterelnök ur ezen álláspontját nem fogadhatom el, sőt épen abban látom a legveszedelmesebb jelenséget, hogy a hadügyminiszter ur akkor, a mikor eszeágában sincs közjogról beszélni, a mikor szándékában sincs a magyar közjog ellen támadást intézni, tehát egész nyugodtan és higgadtan olyan helytelen és közjogunkat sértő fogalmakkal operált, a melyekből látjuk, hogy ő és azok a körök, a melyekhez ő tartozik, a magyar államról miképen gondolkodnak. Épen az a bántó, hogy mint egészen természetes dolgot állítja oda a közös hadügyminiszter azokat a fogalmakat, a melyek a mi törvényünkön, törvényes intézményeinkkel, alkotmányunkkal homlokegyenest ellenkeznek.

Hogy csak egy példára legyen szabad hivatkozni, a melyre hivatkoztak ugyan már előttem szólott t. képviselőtársaim is, a hadügyminiszter ur úgy állítja oda a hadsereget, mint a mely nem lehet sem magyar, sem német, sem cseh, sem más nemzeti hadsereg, hanem a népek valamely összességének hadserege. Hiszen ez teljes megtagadása az 1867: XII. t.-cz. álláspontjának! Ha az a hadsereg csakugyan ilyen néphadsereg, ha abban csakugyan mindenféle nemzetiség egyforma elbánásban részesül, hát akkor hol van itt a magyar és osztrák állam, a magyar és osztrák hadsereg között a törvényben határozottan kikötött paritás?

A mi alkotmányunk az 1867: XII. t.-cz. alapján áll; mást nem ismer el, mint magyar hadsereget és osztrák hadsereget; de olyant, a mely ne volna sem magyar, sem német, sem cseh, nem ismer és ha a hadsereg legfőbb vezetője, a ki egyuttal Magyarországnak is alkotmányos közege, azt meri állítani, hogy magyar hadsereg nincsen, hanem van egy, a mely sem német, sem magyar, sem cseh, akkor vétkezik törvényünk ellen és hűtlenséget követ el a magyar alkotmány ellen. (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*)

Ennek a gondolkodásnak egy további kifejezése, a mi azóta az osztrák delegációban szintén megnyilatkozott, az, hogy mivel a kadétsiskolákban és egyéb katonai tisztképző inté-

zetekben a magyar nyelvnek a jövőben bizonyos tér nyitattik, követelik Ausztriában, hogy ott ugyanilyen mértékben a cseh, a német, a lengyel nyelv szintén tért foglaljon. Ezzel a követeléssel szemben, t. képviselőház, a mi közjogi felfogásunk mellett nekünk semmi kifogásunk nem lehet, mert mi Ausztriának belső ügyeibe nem avatkozunk, s ez a kérdés mihozzánk egyáltalában nem tartozik. De az ő gondolkozásuknak tévességére mutat az, hogy ők a magyar állam jogos követelésével szemben a maguk részéről olyan követeléseket támasztanak, a melyek, úgy tudom, Ausztriának közjogi helyzete és viszonyai szerint ott, ma még legalább, nem törvényesek. Nálunk törvényes követelés az, hogy az állam nyelve az állam hadseregében érvényesüljön. (*Ugy van! a baloldalon.*) De hogy áll a helyzet Ausztriában? Ha Ausztriában az állam nyelve a német, akkor mindazoknak a nemzetiségeknek, a melyek az ő nyelvüknek a hadseregben való érvényesítését követelik, még ezt ki kell vívniok, még az erre vonatkozó törvényes alkotásokra van szükségük, a mire nálunk szükség nincs, mert minálunk ez a törvényben van, minálunk ez a jog már az ez idő szerint fennálló közjogi helyzetben is kétségbevonhatatlan. (*Ugy van! Ugy van! balfelől.*)

Hogy milyen a hadsereg vezetőségének gondolkodása, mutatja az is, hogy a hadügyminiszter ur a nemzeti követelésekkel szemben rámutatott arra a rendeletére, a melyben az ezrednyelveket szabályozza, s a melyben elrendeli, hogy az ezrednyelvek művelésére a jövőben nagyobb gond fordítassék. Hát, t. képviselőház, hisz itt az eszmék egy rettenetes konfuziója áll velünk szemben, mert mikor mi az állam nyelvének a hadseregben való érvényesítéséről beszélünk, akkor szembeállítják velünk azt a rendeletet, a mely az ezrednyelvek megtanulására vonatkozik, s a mely utasítja a tiszteket, hogy gondoskodjanak arról, hogy minden tiszt a saját ezredében előforduló egy, vagy két nyelvet megtanulja, hogy a legénységgel az ő nyelvén közvetlenül tudjon beszélni. Ez nem az, a mit mi a hadseregnek szolgálati nyelvére vonatkozólag követelünk, mert végre is az illető legénység nyelvén beszélni minden tisztre nézve czélszerű és hasznos, akármilyen nemzetiségű legyen az a legénység. S természetes, hogy az ügy érdekében minden tisztnak meg kell tanulnia a legénység nyelvét, s én úgy tudom, hogy ez eddig is megtörtént. A mit mi követelünk, és pedig jogosan követelünk, ez az, hogy a szolgálati nyelv (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*) a magyar állam nyelve legyen, és ezt a Regiments- és Bataillons-Spracheval összetéveszteni nem engedjük. Ha ezt összetévesztik, a mennyiben ebben nincs rosszhizeműség és nincs rosszakarát, akkor a fogalmaknak olyan összezavarodása jelentkezik ebben, a mi ellen a legerélyesebben tiltakoznunk kell. (*Ugy van! Ugy van! a baloldalon.*)

De érdekes az a felfogás és terminologia is, a mely jelentkezik ott, a hol a közös hadügyminiszter ur az 1868. évi, gyakran emlegetett, császári és királyi rendelet végrehajtásáról szól, és a hol kijelenti, hogy ennek a végrehajtása a hadügyminiszterium diszkrétionárius jogát képezi; kijelenti egyuttal azt is, hogy ő abba sohasem fog beleegyezni, hogy a magyar honoságu tisztek a magyar ezredekbe helyeztessenek át, vagyis hogy ezekre nézve bizonyos területiális megkötöttség elismertessék.

Itt feltűnő, hogy a hadügyminiszter ur ezt a kifejezést használja: »Heimats-Zuständigkeit« és nem az állampolgárság: »Staats-Angehörigkeit«, vagy »Staats-Bürgerschaft« kifejezéseket; tehát az »illetőség« szót használja, mintha egy nagyobb egészben, a mely talán az ő fogalmi körében létezik, volna egy ilyen megkülönböztetett magyar »Heimats-Zuständigkeit« és egy cseh, lengyel, osztrák és horvát »Heimats-Zuständigkeit«.

Hiszen, t. képviselőház, még a legnagyobb elnézéssel és türelemmel is olvasva és vizsgálva ezt a beszédet, el kell szörnyükdönnünk a felett, hogy a hadsereg legfelsőbb vezetője, a hadügyminiszter beszédében milyen közjogi fogalmakkal operál. (Ugy van! Ugy van! a baloldalon.)

És ezzel szemben milyen álláspontot foglal el a magyar kormány? A helyett, hogy — a mint elvárna tőle minden magyar törvény- és alkotmánytisztelő ember — visszautasítaná ezen helytelen kifejezéseket, és, ha már nem akar rosszindulatot és célzatos ferditést feltenni a hadügyminiszter részéről, legalább konstatálná azt, hogy a hadügyminiszter beszédében súlyos tévedés, a közjogi állapotoknak teljes félreismerése foglaltatik, — mondom — e helyett a miniszterelnök ur még védelmére kel a hadügyminiszternek, annak botlásait saját testével és kijelentéseivel fedezi, sőt még tovább is megy, annyira, a mennyire soha, még mi ezen az oldalon sem, vártuk tőle, nevezetesen pártfogásába és védelmébe veszi a hadsereg hagyományait, azokat a hagyományokat, a melyekre a hadügyminiszter ur olyan sok önérettel és bizonyos büszkeséggel hivatkozott. Hát csakugyan léteznek ezek a hagyományok, t. képviselőház? Csakugyan jogosan lehet azt mondani, a mit a miniszterelnök ur a legutóbbi napokban egyik beszédében mondott, a midőn kijelentette, hogy egy olyan hadseregben, a melynek több százados multja van, fordulnak elő dicsőséges és gyászos emlékek, és egy ilyen hadseregnek ilyen vegyes hagyományai vannak?

A miniszterelnök ur e kijelentésével megerősítette azt, a mit mi igen gyakran vetettünk a hadsereg szemére, s a mit a tulsó oldalról mindig tagadtak, hogy t. i. ez a hadsereg még mindig nem szakított a régi czézárizmusnak és abszolutizmusnak azzal a szellemével, a mely az 1867-iki kiegyezés előtt fennállott. Ugy tudom, hogy a hadsereg 1867

óta a kiegyezés értelmében és szellemében egy új szervezésen ment keresztül; azóta az a hadsereg az általános védkötelezettségre fektetett néphadsereggé lett, az tehát nem a különböző népek és nemzetek hadserege többé, mint a hadügyminiszter ur mondja, hanem a nép, az államalkotó nemzet által fenntartott hadsereg, (Ugy van! balfelől.) a mely alkotmányos ellenőrzés alatt áll. A hadsereg tehát egyáltalán nem hivatkozhatik több százados multjára, mert mihelyt azzal áll elő, hogy neki több százados a multja, a melynek hagyományait mi is tartjuk tiszteletben, (Mozgás jobbfelől. Halljuk! a baloldalon.) s a mely hagyományok azon hadsereg tisztikarát lelkesítik és vezetik: akkor a legmerevebb ellentállás álláspontjára kell helyezkednünk. (Ugy van! balfelől.) mert az a hadsereg akkor a Caraffák, a Basták, a Montecuccolik hadserege le egészen Haynauig; (Ugy van! balfelől.) akkor ez a hadsereg azonos volna azzal a hadsereggel, a melynek hagyományai tudomásunk szerint abból állottak, hogy Magyarországon zsákmányolta, rabolta a föld népét és küzdött e nemzet joga és törvényei ellen. (Ugy van! balfelől.) Ha azzal a hadsereggel azonosítja magát a mai hadsereg, akkor számára sem unjonczot, sem semminemű más áldozatot egy önértetes magyar törvényhozás megszavazni nem fog. (Ugy van! balfelől.)

Micsoda igazság van abban, hogy ők önérettel és büszkeséggel hivatkoznak a hadsereg hagyományaira, sőt tőlünk is e hagyományok iránt tiszteletet követelnek? Hát csak a tiszt uraknak, csak a generálisoknak, csak Pitreich hadügyminiszter urnak vannak szent és dicsőséges hagyományai a hadsereg multjában, de annak a szegény magyar közvitéznek nem szabad legszentebb, legdrágább nemzeti hagyományaihoz és történelmi emlékeihez ragaszkodnia? (Helyeslés balfelől.) Kérem, hogy azokat a szegedi katonákat, a kik Kossuth Lajos szobrára letették a kegyelet koszoruját, miért ítéli el a hadbiróság nyolcz hónapi várfogságra?

Ugron Gábor: Mintha loptak, raboltak volna!

Kubik Béla: »Meuterei«!

Okolicsányi László: A tiszt urak és a generálisok hagyományait és a mi nemzeti hagyományainkat én mindig bátran oda merem állítani az emberiség és a történelem erkölcsi szempontból ítélő birói széke elé. A mi hagyományaink és a hadsereg hagyományai találkoznak azokban a küzdelmekben, a melyekre néhány nappal ezelőtt a miniszterelnök ur mutatott rá, mikor azt mondotta, hogy sajnálatos félreértések okozták annak idején a viszályokat a nemzet és a király között.

Ezek a sajnálatos félreértések néha nagy küzdelmekre vezettek, a melyek mindig gyászosak, károsak és végzetesek voltak ugy a nemzetre, mint a királyra nézve is. Ebben a beszédében nagyon szép szavakkal emlékszik meg a

miniszterelnök ur arról, hogy a magyar nemzet engedelmissége királya iránt mindig különbözött más nemzetek királyhűségétől és lojalitásától. Ebben tökéletesen egyetértek a miniszterelnök urral, de ő nem fejtette ezt ki és nem folytatta ezen gondolatmenetét. Nem mutatott rá arra, hogy a magyar nemzetnek lojalitása mindig a legszorosabb kapcsolatban állt a magyar alkotmány, a magyar törvények tiszteletével és az azokhoz való ragaszkodással. A magyar királyok iránti hűség és ragaszkodás ezzel nem állott ellentétben, hanem inkább vele járt, mert azt a nimbuszt, azt a hódolatot, a melyet a királynak mindig megadott, az alkotmány biztosította a király részére, az alkotmány megtartása tette szentté a király személyét a nemzet előtt. Abban azonban a nemzet mindig következetes maradt magához, hogy lojalitása és királyhűsége sohasem ment odáig, hogy alkotmányából valamit, csak egy hajszálnyit is engedett volna. A miniszterelnök ur egyszerűen konstatálja azt a tényt, hogy vannak, a kik nem képesek megérteni a magyar nemzeti jogfejlődésnek ezt a speciális menetét és a kik nem képesek megérteni azt a különbséget, mely a magyar nemzetben megnyilatkozó lojalitás és más nemzeteknek lojalitása, a hűbéres szolga engedelmissége között van. Természetes, hogy nem képesek megérteni azért, mert fájdalom, mindig akadtak a magyar nemzet körében is olyanok, a kik a hűbéres szolga engedelmisségével (*Ugy van! balfelől.*) a csuszásmászásban, a hízlekedésben, a jogokról való lemondásban, még a legalázatosabb lakáját is a császároknak túllícitálni iparkodtak. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) Ha akadtak ilyenek és ilyenek vették körül az uralkodókat, akkor természetes, hogy az uralkodók saját álláspontjuk megtartására és kényelmi szempontokból is ezeket kegyelték, támogatták, emelték. Így történhetett az, hogy történelmünk egynéhány század óta számtalan példáját mutatja annak, hogy nálunk mindazok, a kik erkölcsileg silányabbak és gyöngébbek, ellentállásra képtelenebbek voltak, a kik a hízlekedésre, a hajlongásra, a jogfeladásra mindig kaphatók voltak: emelkedtek, gyarapodtak, és hogy ezek czimeket, kitüntetések, magas állásokat, vagyont és hatalmat tudtak a maguk részére szerezni. Ellenben azok, a kikben volt férfias bátorság, önértzet, határozottság, őszinte ragaszkodás az alkotmányhoz és csakis ennek keretén belül ragaszkodás a királyhoz, eltiportattak, elnyomattak, üldözöttek és ezek odaállítottak mindig, mint veszedelmes, mint rebellis elemek, a kiktől a trón, a király és királyság érdekeit meg kell védeni.

En úgy vagyok meggyőződve, hogy az uralkodónak és az uralkodó háznak azok teszik a legjobb szolgálatot, a kik közte és a nemzet között minden félreértést megszüntetni igyekeznek, (*Ugy van! balfelől.*) a kik nyílt, világos és őszinte képet állítanak eléje és a kik fáradságot vesznek maguknak arra, hogy megszűntessék azt a bizalmatlanságot, a mely a múlt idők keserves küzdelmeiből keletkezett és a mely bizonyos emelkedési törekvések biztosítására a legutóbbi időig is fentartatott. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) Nem tesznek jó szolgálatot a dinasztianak azok, a kik támogatják őt abban a politikában, hogy a magyar nemzet jogos követeléseinek kielégítésének útjába ő álljon hatalmával és fényével és ezáltal egy állandó elégedetlenséget, egy állandó keserűséget és bizalmatlanságot tartson ébren a nemzetben, a mi az állam erejének megerősítésére semmi esetre nem szolgál. (*Ugy van! balfelől.*) Szerencsétlensége volt ennek az országnak az, hogy mikor nagyobb küzdelmek árán a nemzet jogainak bizonyos részét kivívhatta és biztosíthatta, a mikor elérkezett a kibékülési és kiegyezési időpont, a mikor a küzdelemnek az eredményeit törvénybe iktatni és intézményekkel biztosítani lehetett: ez a kiegyenlítés sohasem őszintén, sohasem azzal az akarattal és elhatározással történt, hogy minden félreértésnek kizárásával valóban biztosíttassék az, a mi a nemzet felfogása szerint a nemzet aspirációját kielégíti, a mi a nemzetnek és az állam erejének megerősítésére vezet.

Igy történt ez 1867-ben is. Ennek következménye az, hogy, mint beszédem elején rámutattam, 1867 óta folytonosan, de különösen az 1875-iki fuzió óta megvolt az osztrák centralisták részéről az a törekvés, hogy az 1867-iki kiegyezésben lefektetett nemzeti vívmányok megint osztrák irányba visszacsínáltassanak. (*Igaz! a baloldalon.*) Ezen törekvések ellen küzdött gr. Apponyi Albert t. képviselőtársam és az ő pártja körülbelül 20—25 esztendőn keresztül, ezen törekvések ellen küzdöttünk mi a háznak ez oldaláról. Ha pedig azt látjuk, hogy ezek a törekvések azért, mert Magyarország bizonyos politikai tényezőiben és köreiben támogatásra találnak, — akár öntudatos és ekkor rosszhiszemű támogatásra, akár bizonyos lanyhaság következtében öntudatlan támogatásra — mindenesetre nemcsak hogy ki nem küszöböltettek, de érvényesültek annyira, hogy most már bizonyos jogosságot és elismerést követelnek a maguk részére, ezekkel szemben igenis szükség volt, t. képviselőház, egy olyan nagyobb ellentállásra, a mely, megengedem, rendkívüli eszközöknek igénybevétele tette szükségessé, de a rendkívüli eszközök igénybevétele jogosultá is tette ebben az esetben az, hogy a normális parlamenti küzdelem hosszú időn át nem bizonyult elég erősnek az ily törekvések feltartóztatására.

Most pedig, mikor a tegnapi ülésben gróf Apponyi Albert t. képviselő ur felállott és egy fényes, közjogilag is magas színvonalon álló beszédben kimutatta azt, hogy a közös hadügyminiszternek az osztrák delegációban elmondott beszédéből mennyire kitünik a magyar álláspont

negációja, a magyar közjog respektálásának hiánya és mennyire kitűnik a közös hadügy-miniszter beszédéből az, hogy a magyar kormány által megígért és programjába felvett u. n. katonai reformok tartalmára és körére nézve semmiféle bizonyágunk nincs, akkor azt mondja gróf Apponyi Albert t. képviselőtársam, hogy hagyjuk abba ezt a parlamenti küzdelmet azért, hogy végre a helyzet tisztán álljon elénk, hogy tisztán láthassunk, és ha azután is családunk feltevéseinkben, normális alkotmányos küzdelemmel álljuk utját mindannak, a mi a nemzet jogos követeléseivel ellenkezik és azt igéri, hogy ebben az esetben a küzdők között az első sorban lesz. A mennyire nagyrabecsülöm és tisztelem gróf Apponyi Albert t. képviselőtársamat, mondhatom, hogy sajnálkozással kell jelentenem, hogy ebben a felfogásban velem nemcsak egyetérteni nem tudok, (*Helyeslés balfelől.*) de nagyon sajnálom, hogy ő a helyzet megítélése tekintetében ilyen téves álláspontra jutott. Én ugy itélem meg a helyzetet, hogy ha mi most ezt a küzdelmet abbahagyjuk, és időt adunk a kormánynak arra, hogy beterjessze vagy előkészítse azokat a katonai reformokat, a melyeket megígért, azt nem fogjuk neki megszabhatni soha, hogy mennyi idő alatt terjessze elő.

Ha azonban valaki kételkedik abban, hogy milyen terjedelmű és tartalmu lesz az a reformmunkálat, a melyet a miniszterelnök ur székfoglalója alkalmával bejelentett, annak, azt hiszem, elég felvilágosítást adhatok, ha a közös hadügyminiszternek az osztrák delegációban tartott beszédére utalok. A ki most sem látja azt a célzatos és öntudatos törekvést az osztrák centralisták részéről, a mely Magyarország jogait szűkebbre szorítani és azokból annyit, a mennyit lehet, ledisputálni akar, az nem fogja azt látni később sem. A ki pedig látja ezt, az láthatja már azt is, hogy a jelenlegi magyar kormány ezzel a törekvéssel szemben nemcsak határozottan és bátran állást nem foglalt, hanem azt még támogatni és ebben a házban megvédeni is törekszik. (*Igaz! Ugy van! balfelől.*) Ezenkívül előttem az a szempont is meglehetősen súlylyal bír, hogy én egyáltalában nem hiszem, hogy a miniszterelnök urat azért küldték volna ide, hogy a hadsereg terén nemzeti reformokat létesítsen, mert ha ezeket komolyan és őszintén akarták volna megvalósítani, akkor nem azt a férfiut bízták volna meg ezzel, a ki ezek ellenében és az ezeket képviselő gróf Apponyi Albert ellenében folytonosan merev álláspontot foglalt el.

A közös hadügyminiszter ur igen finoman distingválva azt mondja az osztrák delegációban, hogy a jelenlegi magyar kormány azért, hogy kormány alakulhasson, felhatalmazást kapott bizonyos kijelentések megtételére. Én e nyilatkozatát a hadügyminiszter urnak teljesen szó szerinti értelmében veszem, mert első pillanattól fogva meg voltam arról győződve, hogy a

jelenlegi kormánynak semmi egyéb feladata nincsen, mint bizonyos kijelentésekkel a háznak ezt az oldalát elnémitani és megnyugtani, a küzdelemtől való elállásra birni és azután, hogy valami látszata legyen annak, hogy mégis történik valami, olyanféle dolgok, mint pl. hogy a nemzeti nyelvnek intenzivebb művelése az egyes ezredekben elrendeltetik, a katonai oktatásban némi tér fog nyitni a magyar nyelvnek, a minek azonban a szerint, a mint azt a hadügyminiszter kontemplálja és a mint gróf Apponyi tegnapi beszédében igen helyesen magyarázta, semmi értéke nem lehet, történni fognak, de ezentul igaza lesz az osztrák miniszterelnöknek, a ki megmondta, hogy megmarad minden a régi állapotban.

Ilyenféle következtetésre enged egy szintén igen nagy tekintélyvel és nagy súlylyal bíró osztrák államférfiúnak, herczeg Lichtenstein-nak, a napokban egy nyilvános közgyűlés alkalmával elmondott beszéde, a melyben azt mondja herczeg Lichtenstein, hogy fel lehet tenni, hogy a legközelebbi hetekben a magyar kormány azt a szerény pyrrhusi győzelmet ki fogja vívni, hogy a tavaszig ujonczok szavaztatnak meg számára, hanem azt hiszi, hogy ezzel valószínűleg befejezést nyert az ő egész politikai karrierje.

Én nemcsak ebből a szempontból, hanem egyáltalában nem tételezem fel a jelenlegi miniszterelnökről azt az őszinte, komoly szándékot, hogy nemzeti irányt akar a hadseregben kifejezésre juttatni és ezért attól tartok, hogy ha mi megfogadnók azt a tanácsot, a melyet gróf Apponyi Albert t. képviselőtársunk nekünk tegnap adott, akkor úgy járnánk, mint azok a magyarok jártak, a kik 1848-ban az oláhok által körülvéve az oláhok tulerejének kénytelenek voltak magukat megadni és kötöttek velük olyan egyezséget, hogy leteszik a fegyvert és az oláhok biztosítják a magyaroknak a szabad és sértetlen elvonulást. Mikor aztán a magyarok ebben az egyezségben és ebben a kötésben bizva, átadták fegyvereiket, akkor az oláh csapatok megrohanták és egytől egyig felkoncizták őket.

Én inkább akarok fegyverrel kezembem elesni, mintsem hogy azt a fegyvert önként átadjam, (*Ugy van! balfelől.*) és azután később jussak arra a nagyon szomorú tapasztalásra, hogy bizony jóhiszeműleg, — mert meg vagyok győződve, hogy gr. Apponyi Albert jóhiszeműleg járt el — csalódott.

Issekutz Győző: Apponyi is oláh vezér?

Okolicsányi László: Nem vonom kétségbe gr. Apponyi Albert jóhiszeműségét, de attól félek, hogy ő is csalódnai fog, mint a hogy annyiszor csalódott, a mikor bizott ellenségeinek jóhiszeműségében. (*Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) S engedje meg nekem a közbeszóló Issekutz Győző t. képviselőtársam, hogy arra a megjegyzésére, hogy hát Apponyi is oláh vezér-e, az legyen a válaszom, hogy mi nem az ellen az

irány ellen küzdünk és nem az ellen védelmezzük magunkat, a melyet gr. Apponyi Albert képvisel, hanem küzdünk az ellen, a mi kifejezésre jut az osztrák delegációban a közös hadügyminiszter szájából. *(Helyeslés a baloldalon.)* Én az osztrákokat tartom olyanoknak, mint az oláh vezért. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* És engedje meg igen t. képviselőtársam, hogy ne csak az oláhok eljárására hivatkozzam, hanem felhozzak egy másik példát is a történelemből, mikor Magyarországon Lipót császár uralkodása után az ugynevezett neoacquistica comissio működött. II. Rákóczi Ferencz a következőket írja önéletrajzában ennek a bizottságnak a működéséről *(olvassa)*: »Mert Lipót császár, megfélelkezvén koronázási esküjéről, hogy a mit a végekben a törököktől visszafoglaland, régi földesurainak által fogja adni, s a magyar koronához ismét visszakapcsolja, — mindazt, mit a magyar nemzet vérével, s pénzével a pogányok kezéből kiragadni sikerült, eltulajdonítá saját kincstárának. A főurak és a nemesek pedig arra kényszerítették, hogy egykori földesuri jogaik bebizonyítására nyujtsák be eredeti okleveleiket. Mikor azután ezeket beadták, az okleveleket a kinevezett császári bizottság visszatartotta és a tulajdonos családok századokon át birt ősi javaiktól erőszakosan megfosztattak és ezeket a kincstár rabolá el, hacsak tőle a földesurak nagy összeg pénzeken vissza nem váltották.«

Austriaca fides, nulla fides, ehhez tartom én magamat, és ezek a mi történelmi hagyományaink. A mikor, t. képviselőház, ilyen szellemű és ilyen hagyományokkal dicsekvő hadsereggel és annak vezetőségével állunk szemben egyrésztől, másrészt egy kormány áll az ország élén, a mely ennek ellenében sem elég határozottsággal állást nem foglal, a saját programjának keresztülvitelére sem időt nem tűz, sem biztosítékot nem nyujt, akkor én ezeket az állapotokat igenis tartom annyira abnormisaknak, a melyek azzal szemben jogosulttá teszik az abnormis fegyverek használatát, a melyekkel szemben normális küzdelemnek helye már nincsen, és a mikor már az ujonczok megtagadása is a törvényhozásnak nemcsak joga, de felfogásom szerint kötelessége is. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Egy mód volna arra, hogy ebből a helyzetből a kibontakozás lehetővé váljék: nem a fegyver lerakása, hanem, hogy álljon elő a kormány és teljes határozottsággal és nyíltsággal mondja meg, hogy mi az ő programja a katonai nevelés, a büntető bíraskodás, a jelvény, zászló stb. kérdésében. Mondja meg, hogy mi az ő határozott programja, és hogyha ezt elének terjeszti és mi ezekben megnyugtató tartalmat fogunk találni, akkor igenis helyreáll a rend, béke és nyugalom. De addig nem fogjuk vaktában, kizárólag bizalom alapján lerakni a fegyvert akkor, mikor annak a bizalomnak a kor-

mány eddigi magatartásában semmiféle alapja nem lehet. Ezért bátorkodom a következő határozati javaslatot beterjeszteni:

»Miután a kormány a véderőről szóló törvényjavaslat benyújtásának idejére nézve kötelező ígéretet nem tett, és minekutána a kormány katonai programja a magyar államnak a hadseregre vonatkozó tövényes igényeit nem elégíti ki és a kormány eddigi magatartása és a közös kormány eddigi nyilatkozatai még az ismeretes kormányprogram teljes és őszinte megvalósítása iránt is kétséget és aggodalmat ébresztenek: ennél fogva a ház a kormány iránt bizalmatlanságát fejezi ki.« *(Helyeslés balfelől.)*

Elnök: T. ház! Miután még interpelláció is van hátra, javaslom, hogy a ház a törvényjavaslat tárgyalását most ne folytassa. Jelentést kell tennem a háznak a mai ülés kezdetén meg-ejtett választások eredményéről. A szavazatok összeszámláltatván, kitünt, hogy a ház a megüresedett jegyzői állásra 108 szavazattal Daróczy Aladárt választotta meg. *(Éljenzés.)* Ennél fogva őt a ház megválasztott jegyzőjének ezennel kijelentem. Megválasztattak továbbá az I. bíráló bizottságba Molecz Dániel 111 szavazattal, a földmivelésügyi bizottságba Bauer Antal és Kiss Pál 111 szavazattal, Ivánka Oszkár 110 szavazattal, a gazdasági bizottságba Konkoly-Thege Sándor, Oberth Károly 111 szavazattal, az igazságügyi bizottságba Günther Antal, Morzsányi Károly, Schmidt Károly 111 szavazattal, a kérvényi bizottságba Borbély György, Kubinyi Géza, Szentiványi Árpád 111 szavazattal, Kelemen Béla 110 szavazattal, a közgazdasági bizottságba gróf Batthyány Tivadar 111 szavazattal, a közigazgatási bizottságba Hammersberg László, Vojnits István 111 szavazattal, a közlekedésügyi bizottságba Holzer János, Vásárhelyi László, gróf Wickenburg Márk 111 szavazattal, a közoktatásügyi bizottságba Láng Lajos, Sághy Gyula 107 szavazattal, a munkásügyi bizottságba Rónay Ernő 111 szavazattal, a naplóbiráló-bizottságba Nemes Zsigmond, Szombathy György 111 szavazattal, a pénzügyi bizottságba Láng Lajos 111 szavazattal, a véderő-bizottságba gr. Apponyi Gyula, gr. Bethlen Balázs 111 szavazattal, a vizügyi bizottságba Baghy Béla, Fischer Sándor 111 szavazattal.

Tehát a most említett képviselő urakat e bizottságok megválasztott tagjaiul jelentem ki. Molecz Dániel képviselő ur, a ki az első bíráló bizottságba választatott meg, miután jelen van, a házszabályok értelmében az esküt most fogja letenni

Szöts Pál jegyző *(olvassa az eskümintát. A ház tagjai felállanak. Molecz Dániel leteszi az esküt).*

Elnök: T. ház: Bemutatom Draskóczy László Gömör megye rimaszécsi kerületében időközi választáson megválasztott képviselő megbízólevelét. A megbízólevelét megvizsgálás és jelentéstétel

czéljából az állandó igazoló bizottságnak adatik ki.

A legközelebbi ülést illetőleg javasolom, hogy a ház mondja ki, hogy legközelebbi ülését holnapután, hétfőn délelőtt 10 órakor tartja és annak napirendjére kitűzi a ma is napirenden volt ujonczmegajánlási törvényjavaslatot, valamint az azzal kapcsolatos jelentéseket. Hozzájárul a ház? *(Igen!)* Ugy ezt határozatilag kimondom.

Következnek az interpellációk.

Szöts Pál jegyző: Lendl Adolf!

Lendl Adolf: T. képviselőház! Ismét temesmegyei állapotokról kívánok szólni, hogy a t. miniszterelnök urhoz, mint belügyminiszterhez intézendő interpellációmát kellőképen megokolhassam. Olyan állapotokról, a melyek immár türehetlenné kezdenek válni és igen gyakran ismétlődő visszaélésekből fejlődnek ki, azért tartottam szükségesnek, hogy ismét felszólaljak.

A közigazgatási tisztviselők, illetőleg községi jegyzők visszaélései azok, a melyeket néhány példa felsorolásával akarok megvilágítani. A »Temesvári Hírlap« már néhány nappal ezelőtt ismertette a sósdi jegyző basáskodó módját, hogy miként hajtja be az adót, most, ex-lex és télviz idején, még pedig az állami adókat is. A nevezett lap oly élénk színekkel festette meg az ottani nyomorúság képét, a melyet a jegyző okozott, hogy mindenkinek, a ki a szenvedők sorsa iránt némi kis jóindulattal bír, önként érdeklődni kellett. Én is tudakozódtam a részletekről és megtudtam megbízható forrásból, hogy a nevezett lap adatai nemcsak hogy nem túlzottak, hanem sok tekintetben meg sem közelítik a valóságot.

Ez a jegyző december közepe táján végrehajtásokat foganatosított és transzferálásokat rendelt el. A községi végrehajtó zsandárokkal beállított az elszegényedett kigazdák házába és a legkiméletlenebb módon hajtotta végre a jegyző parancsait. Különösen kiválogatta az igás ökröket, mert ezeket azon a vidéken legkönnyebben lehet értékesíteni, de nem hagyta meg a szegények házaiban a törvény által védett egyetlen tehenet sem, sőt csekély összegű, néhány koronányi adótartozás biztosítására nem az oda kinált kisebb állatot, borjut, vagy disznót foglalta le, hanem mindig az ökröt, vagy tehenet, mert ezt sajnálja a nép leginkább. Lefoglalta ezeket az igás állatokat azért, mert Végvárott másnap vásár volt, és ott azonnal el is akarta adni az állatokat. Mindjárt utnak is indította az így összefoglalt kis csordát; siránkozva, jajgatva futottak utánna az asszonyok és gyermekek, a férfiak pedig tiltakoztak az ilyen eljárás ellen. De hiába, mert csendőri fedezettel haladt a karaván Végvár felé. Némelyek a foglalást szenvedők közül hamarosan összekéregették szomszédaitól, rokonaiktól azt a pár koronát, a mely terhükre volt írva, és azután utána futottak a karavánnak, hogy még lehetőleg az országuton ériék utol. Azután ott,

az országuton váltották vissza ökrüket, tehenüket olyanformán, hogy az országuton rendeztek be a hajtsárok hamarosan egy kis fiókadóhivatalt és ott fogadták el az adóra eső részletfizetéseket. Hogy milyen módon számolták azután el a pénzt, vajjon az helyesen, rendben történt-e, azt a vizsgálat kideríthetné abban az esetben, hogyha az a vizsgálat igazságos és eléggé körültekintő leend. A kik azonban az országuton már utol nem érték az állam szolgálatába vonuló karavánt, mert nem tudták elég gyorsan azt a kevés pénzt összeszededegetni, azoknak már odaveszett az ökrük és tehenük, mert potom áron eladták már másnap a nyilvános vásáron.

Azonban nemcsak az igavonó állatokat, nemcsak a teheneket foglalták le ilyen módon a faluban, hanem azoktól, a kiknek nincsen állatuk — pedig Temes megyében be sok kigazda van már manapság, a kik minden állat nélkül nyomorognak — azoktól lefoglalták az utolsó butodarabokat, az ágynemű utolsó párnáját, a széket, az egyetlen asztalt, az ágyat, mindent és mindent, úgy, hogy most a puszta hideg földön hevernek a családok. De elvitték tőlük az eleséget is, azt a kis búzát, kukoriczát, burgonyát, mindent, a mi téli eleségül szolgálhatott volna és a miből eléldéghelhetek azok a szegény emberek.

S mindez az 1903-ik évi adótartozás fejében is történt, az ex-lex-re, a télre való tekintet nélkül, a szegényeknek utolsó és okvetlenül szükséges kis javát védő törvényes rendelkezések ellenére és az előirt formák betartásával nem is törődve. A jegyző parancsolta így és a többi szolgálatra kész egyén hajtotta végre. Hogy a nép egy kissé anyagilag megerősödve, jobban élve könnyebben fizethesse adóját, azzal ott nem törődik senki sem, de annál többen vannak olyanok, a kik folyton és folyton a legkülönbözőbb módokon préselik a szegénységet. Többi között ugyancsak ott Sósdon lefoglalták egy embernek a csöves kukoriczáját is, egy olyan embernek a termését, a ki az 1903-ik évre minden néven nevezendő köztartozásait már kifizette; s mégis lefoglalták tőle a termést; de mivel ez az ember ügyvédet fogadott és feljelentéssel élt, azért hamarosan vissza is adták neki a kukoricza-termést, de kitünt, hogy a kukoriczának mennyisége egy kissé megcsappant.

Igy szenved a nép Temes megyében, lassankint elpusztul, vagy türi ezt, a mig fel nem zudul, vagy a mig kivándorolni nem kénytelen. Minden nap látjuk ezeket a veszedelmes jelenségeket fokozódó arányokban, elszomorító és elmérgesített tüneteiben, s mégis folyik a zaklatás ott a periferiák falvaiban és türelmesen nézik ezt a centrumokban. *(Ugy van! Ugy van! balfelől.)* A főispán nem látja, hogy mi történik a megyében, az alispán nem győzi a felebbezett ítéleteket, határozatokat ugynevezett indokaiknál fogva helybenbagyni; a főszolgabíró nemcsak hogy ügyesen jelentgeti a hibákat és bajokat,

hanem szaporán és kiméletlenül birságol; s végül a községi jegyzők préselnek és zaklatnak mindenkit, a kit csak tudnak. Egyszerre azután csak lázong és forrong az egész falu, utána pedig az ujságok azt írják, hogy ezt lelketlen agitátorok okozták. Mert most Temes megyében több faluban egyszerre kitört a forrongás és lázongás, azt mondják, hogy a maczedóniai és szerbiai agitátorok okozták.

Pedig nem így van. A ki csak kissé foglalkozik a nép pszichológiájával és figyeli a jelenségeket, s azoknak nemcsak a felszínét, hanem a mélységében is kutat, az tudja, hogy az agitáció mindig csak következmény; oka más, mint különösen most Temes megyében az oka az, hogy általános az elégedetlenség, a mely abból eredt, hogy a korrupció, a mely a régi rendszerben gyökerezett, még mindig talál bőséges táplálékot a mostani tisztviselők működésében.

Igy nem gyarapodhatik a nép sem erőben, sem vagyonban, sem hazafias érzésben, sem bizalomban, így csak sülyedhet és romolhat.

Azonban ezzel nem törődnek Temes megyében, ellenkezőleg, az olyan községi közeget, a kinek ilyen a működése, mint ezé a sósdi jegyzőé, a temesmegyei közigazgatási területben mint érdemes tagot tisztelik, mert a megyeházán azt mondják és azt hiszik, hogy csak az ilyen jegyző tudja a népet féken tartani és csak az ilyen jegyző tudja az adókat behajtani még ex-lex állapotban is. Ez pedig Temes megyében igen nagy érdem, még jutalmat is remélhet az ilyen jegyző. És hogy, t. képviselőház, az ilyen jutalmazás tényleg be is következik, azt be is bizonyítom egy példával. *(Halljuk! Halljuk! a baloldalon.)*

Kerülemtem egyik községében történt az eset, a melyet egész röviden leszek bátor elmondani. Nekem először maga az érdekelt fél jelentette be ezt az esetet, de én nem akartam elhinni és azért újabb adatokat kértem tőle, sőt még ezzel sem értem be, hanem egy másik, nem érdekelt és intelligens embertől is szereztem be magamnak erre vonatkozólag adatokat, s ezekből azt láttam, hogy minden tekintetben igaz volt az, a mit az illető nekem elpanaszolt.

A község neve, a melyben ez az eset történt: Sziklás; egy szegény oláh falu, a hol most, illetőleg, helyesebben, még mindig az a jegyző basáskodik, a kiről itt már egyszer beszéltem, s a kiről elmondottam, hogy ez olyan jegyző, a ki már közönséges lopásért be volt csukva; mondom, még mindig ott van ez a jegyző abban a faluban és pedig azért, mert az ilyen ember szolgálatkész minden tekintetben, az ilyen embert tartják Temes megyében alkalmasnak a jegyzői hivatalra.

Körülbelül egy évvel ezelőtt Torontából, Csataádról, költözött oda egy fiatal borbélymester, hogy ott megtelepedjék, Ez a falu szegény, és így a mesternek rosszul ment a dolga;

a mit magával hozott és a mije volt, lassankint eladogatta, elfogyasztotta. Végül nem volt semmije sem, csak téli eleségül vagy két-három zsák búzája és krumplija, és a legszükségesebb két-három butordarabja. Semmi egyebe. Belátta ez a szegény mesterember, hogy ebben a faluban nem maradhat, mert különben családjával együtt tönkre megy. Elhatározta tehát, hogy visszaköltözik régi lakóhelyére. Fogadott is egy kis szekeret; arra ráfért mindene, az asszony, a gyerekek, egy asztal, egy-két szék, s az a két-három zsák téli eleség. Megindult tehát egy szomorú napon el a faluból. Utja épen a község háza előtt vonult el, és a mikor ez a szegény ember ott elhaladt, az épen kint álló jegyző meglátta őt. Rögtön utána küldte a községi szolgákat azzal, hogy hozzák vissza ezt a mesterembert mindenestül. A mint visszahozták, a jegyző nyomban — se szó, se beszéd — leszedette a szegény ember összes holmiját a szekerről, bevitette a község házára azzal a kijelentéssel, hogy mind ez a holmi ott marad adó fejében, ő pedig családostul mehet oda, a hova akar. *(Mozgás a baloldalon.)*

Nyegre László: Fel kellett volna jelenteni, az illetékes fórumnál!

Lendl Adolf: Hogyha az ilyen elmegy a megyeházára, kidobják, meg sem hallgatják őt, azért mondom el én itt.

Hiába siránkozott és tiltakozott ez a szegény ember; hiába emlegette, hogy még alig lakott abban a faluban, még ki sincs vetve reá az adó, hiába hivatkozott az ex-lexre, hiába arra, hogy a szegény ember utolsó holmiját és utolsó falat kenyérét elvenni nem szabad; a jegyző mindezzel nem törődött, hanem áthivatta a falubeli korcsmárost és ez ott nyomban, licitáció nélkül, 16 forintért megvette annak a szegény embernek a holmiját, mert ez — állítólag 16 forint adóval tartozott.

Issekutz Győző: Ez lehetetlenség! *(Mozgás a baloldalon.)*

Lendl Adolf: Még különb dolgokat fogok elmondani; tessék csak meghallgatni! *(Halljuk! balfelől.)* A jegyző aztán, hogy eljárását feljelentés esetére takargassa, a községi irnokkal hamis jegyzőkönyvet akart felvételni a meg nem tartott árverésről, de a községi irnok — és ez Temes megyében nagy dolog — ebben az esetben megtagadta az engedelmességet!

Ha a vizsgálat erre vonatkozólag el fog rendeltetni, a mire kérem az igen t. belügyminiszter urat, akkor kérem a Csataádon lakó Paulus Miklós mesterembert kihallgatni, továbbá azt a községi irnokot, a kinek Zihor Nestor a neve, és még néhány a falusi lakosok által megnevezett tanut. Ha tetszik, írásbeli adatokkal is szolgálhatok. Így hajtják be az adót Temes megyében most is mindenfelé, és azt méltóztatik binni, hogy az ilyen jegyzőket, ha ilyesmi kisül, megbüntetik? Dehogy; megjutalmazzák őket azért, mert azt tartják róluk, hogy ők a haza

oszlópai a másnyelvű falvakban. Míg a gyengébb jegyzőkre, a kik a választások alkalmával nem képesek kellő számú választót hajtani az urnák elé, és nem tudják ex-lexben az adót érelyesen behajtani, haragusznak és üldözik őket, addig az ilyeneket támogatják.

Erre vonatkozólag is felhozhatok egy példát. (*Mozgás jobbfelől.*) Az igen t. belügyminiszter ur figyelmébe ajánlom a Temes megye alispánjától 7424. közigazgatási szám alatt nem rég felküldött iratsomót, a mely a belügyminiszteriumban 259. szám alatt van iktatva és mostanában fog elintézését nyerni. Ebből kitűnik, hogy a volt magyar-szákosi jegyzőt csupán csak azért üldözték, mert nem tudta a választások alkalmával a tőle megkívánt szolgálatakat teljesíteni. De más okból is üldözték. A bátyja t. i. pap és tagja a megyei ellenzéknek. Minthogy pedig a papot nem bánthatják, a jegyző öcscsét mozdították el az állásától, a nélkül, hogy valami nagyobb hibát követett volna el. (*Mozgás balfelől.*) Az ilyen jegyzőket üldözik Temes megyében, de az erőszakoskodó basákat szeretik és állásaikban megtartják, sőt a legjobban javadalmazott jegyzőségekbe teszik őket. Az a sziklási jegyző pl., a kinek az esetét az imént elmondottam, már évek óta kincstári földeket bérel kedvezményképen és legujabban is 8—10 vagy tán 12 hold kincstári földet akarnak neki kéz alatt és potom áron eladni, még pedig holdját körülbelül 100 forintjával számítva, holott azokat a földeket odavaló parasztságok sokkal magasabb áron vennék meg. Épen most tudtam meg, hogy az aradi kincstárigazgatóságnál már folyamatban van a dolog és talán már megérkezett a felterjesztés a földmivélsügyi miniszteriumba is, a miért ennek a földvásárlásnak ügyét a földmivélsügyi miniszter ur figyelmébe ajánlom.

Minél több panasz van valamely jegyző ellen, különösen kiméletlenkedései miatt, annál biztosabb helyet kap és annál jobban dotálják. Példa erre a bavanistei, az iktár-budinczi, továbbá a magyar-szákosi jegyző, a ki most nemrég megszökött, vagy pl. a rékási jegyző. Közülök az első, a bavanistei jegyző az, a kiről a multkor is megemlékeztem és azt mondtam, hogy az alispán nevének felhasználásával 400 forintot gyűjtött magának a sertéshizláló kiszagadtól. Ezt senki sem akarta akkor elhinni, de a megindított vizsgálat igazolta állításomat, hogy tényleg ilyen módon szerzett magának pénzt; mikor felfüggesztették, akkor a nép örült az esetleges elbocsáttatásának, de mikor hire kelt, hogy reponálni fogják, elterjedt annak is a hire, hogy a falu fel fog lázadni. Ezt nekem megírták szeptember 16-án az ottani emberek és erről beszéltem is a házban és mégis reponálták és e miatt most tényleg fellázadt az a falu.

Hogy az ottmaradását biztosítsa az a jegyző, először is összevesztette a falu kétnyelvű népét

egymással: a szerbeket és a németeket. Az nagyon egyszerű dolog faluhelyen. Ott volt egy községi iskola, a mely régtől fogva német és magyar tannyelvű. A jegyző azt mondta a szerbeknek: nézzétek emberek, legyen ezután a tanítás nyelve szerb és magyar, és ezután a szerbek megkapják a nagy iskolaalapot is, valami 28 ezer forintot. Ezen azután összeveszttek. Mivel a két nemzetiség egymással összevesztett és forrongott, a megyeházán kiadták azt az ismeretes jelszót, hogy olyan helyen, a hol a nemzetiségek mozgolódnak, ott a jegyzőt nem lehet felváltani, az maradjon csak ott. Megbüntették 800 koronával, de reponálták. Ennek következtében azután tényleg fellázadt az egész falu népe. Nem katonaság kell oda, hanem valami tisztességes, jóra való jegyző.

Miután az idő már nagyon előrehaladt, még csak meg akarom említeni, hogy Temes megyében még számos ilyen községi jegyző van, a kik mind hasonlóképp működnek. Igaz, hogy egyes falvakban vannak derék férfiak is mint jegyzők alkalmazva, olyanok, a kiktől a nép sohasem panaszkodik, de a legtöbb olyan, hogy a nép folytonosan elégedetlenkedik és panaszkodik és majdnem mindenütt várható, hogy a nép hasonlóképp, mint Bavanistén fel fog lázadni. Épen ezért tartottam szükségesnek interpellációt ma nyújtani be és végül még egyszer különösen figyelmébe ajánlom a t. miniszterelnök urnak mint belügyminiszternek az elmozdított magyar-szákosi jegyzőnek igazságtalan ügyét, de szintugy a most nemrég onnan defraudáció után megszökött újabb jegyző dolgát is. Tovább nem indokolom interpellációt, az előrehaladt időre való tekintettel, csak felolvasom. (*Olvassa*):

Interpelláció a m. kir. belügyminiszter urhoz: Tudja-e a t. miniszter ur, hogy Temes megye egyik-másik falujában most is folynak kiméletlen és törvénytelen adóbehajtások?

Hajlandó-e a t. miniszter ur, erről meggyőződve, az illető közegeket, a községi jegyzőket az ex-lex tartamára ilyen érdemszerzéstől eltiltani és a temesmegyei illető hatóságokat utasítani és rászoritani, hogy mindenben csak a törvényes rendelkezések szerint járjanak el.

Hajlandó-e a nép érdekeit legalább annyiban védeni, hogy a helytelen működésű közigazgatási tisztviselőket hibáik, visszaéléseik arányában megbüntetteti és hajlandó-e a főispánt arra utasítani, hogy ne gyűjtse össze megyéjében a helytelen működésű közigazgatási tisztviselőknél, főként jegyzőknél sokaságát, hogy körültekintőbb módon ügyeljen a megyében történőkre, nehogy újabb zendülések támadjanak?

És hajlandó-e különösen a sódai, sziklási, bavanistei, az iktár-budinczi és a rékási jegyzők ismertetett visszaéléseit és egyéb helytelenkedéseit megvizsgáltatni, szintugy a csekély hibák miatt igazságtalanul elmozdított és az utána helyettesített magyar-szákosi jegyző ügyeit is felülvizsgáltatni?

Elnök: Az interpelláció kiadatik a belügy-minisztérium vezetésével megbízott miniszterelnöknek.

Szóts Pál jegyző: Szederkényi Nándor!

Szederkényi Nándor: T. képviselőház! Tapolczán e hó 20-án választás lesz. Ha pedig választás van, akkor nagyon természetes, hogy jönnek a panaszok is a hatósági illetéktelen beavatkozás és pressziók miatt, mert hiszen ezek egymásból folynak. A mint választás van, rögtön előállnak azok a kedves dolgok, a melyek főleg az újabb időben azt lehet mondani csaknem nélkülözhetetlenekké lettek már. A mint méltóztatik tudni, Tapolczáról, hiszen a hírlapokból is ismeretes, hozzánk fordultak, hogy ajánljunk nekik képviselőjelöltet. Mi akkor ajánltunk nekik egy kitűnő, az agrár működés terén nagyon ismert férfiut, volt képviselőt, Mérey Lajost. Kezdetben hajlandó is volt erre, azonban időközben, különösen mert gyengébb szervezetű, kijelentette, hogy nem teheti ki magát annak, hogy ő ilyen időben járjon a kerületbe, mert ez nemcsak egészségségére, hanem életére is végzetes lehet. Erre az ottani nép összejött és saját kebeléből jelölt egy férfiut, s mindenki természetesnek fogja találni, hogy az nagyon tiszteletreméltó dolog, hogy a nép saját kebeléből választ erre érdemes férfiut. Ott tehát megindultak a választási előkészületek. Kezdetben, úgy látszik, hogy ezt az új jelöltet semmibe se vették az ottani közegek, de miután látták, hogy a nép körében az a jelölés nagyon rokonszenves és az egyes községekből csakhamar csatlakoznak a választópolgárok hozzá, egyszerre megriadtak. Erre a fordulatra a hatósági közegek egy része, nem mindnyájan, elvették az ő szokott fegyverüket. A t. miniszterelnök ur nem mondom utasításképen, de mintegy vigasztalásképen mondotta nekik, hogy ők választói joggal bírván, ha valakit meg akarnak választani, akkor ennek kifejezésével is élhetnek és méltatlanság volna őket ettől eltiltani. Ez nagyon helyes dolog, csak hogy ennek van egy másik oldala. Mert ha csak addig tartana!

Gr. Tisza István miniszterelnök: De nem addig tart.

Szederkényi Nándor: Hanem akkor azután az illető hatósági közegek tudtul adják a választóknak, hogy ki legyen az, a kire nekik majd szavazni kell, annak azután mindenféle módja és eszköze van. Az egyik ilyen, a másik olyan alakban érvényesíti az ő jogát arra, hogy neki joga van képviselőt választani. Ezek azok a mizériák, a melyek nálunk minden választásnál napirenden vannak. Most értesítettek engem táviratilag — hírlapokból is tetszik tudni — és kértek, miután az illető jelölt tudtul adta, hogy a mi függetlenségi pártunknak hive, hogy ezek elől a hatósági közegeknek durva erőszakos fellépései elől védelmezzük meg. Egyik barátunk le is ment. E tekintetben majd szerzünk információkat onnan, mindazonáltal kötelességemnek ismertem

az interpellációt beterjeszteni azért, hogy a t. miniszterelnök urnak figyelmét fölhívjam. Tényeket nem sorolok fel most, mert a t. miniszterelnök ur erre azt mondja, hogy hiszen ezek a választási harc hevében keletkezett pletykák is lehetetlenek. Így tehát nem sorolok fel tényeket. A lapokban lehet olvasni, hogy elfogják ott az embert, bebörtönözik azon czim alatt, hogy már el van ítélve, azzal a hozzáadással, hogy szocialisztikus izü beszédeket tartott.

Én nem akarom ezeket jellemezni, mert hiszen nem akarok azzal élni, a mivel a t. miniszterelnök ur él, hogy ezek is a választási küzdelemből felszedett pletykák. (*Derűtség a jobboldalon.*) Nem akarok ezzel élni. Hanem mire alapítom interpellációmát? Arra, hogy nálam fel vannak sorolva az esetek, melyekről meg vagyok győződve, hogy megtörténtek. E hó 20-án lesz a választás, és én kérem a miniszterelnök urat, hogy a hatósági közegeket figyelmeztesse, vagy valamely módon adja tudtukra, hogy teljesítsék kötelességüket, bizottságok a választás szabadságát, és tartózkodjanak minden oly tényről, a mely ennek érvényesülését akadályozza.

Miért interpellálok? Azért, hogy majd azután számon kérhessük a kormánytól, hogy ilyen meg olyan esetek történtek. Igaz, hogy arra ismét az lesz a válasz, hogy ez a bíróság elé tartozik, mert a választás bírója a Curia. (*Igaz! a jobboldalon.*) De én ezt előre jelzem, és az esetekkel azután fogunk szolgálni arra nézve, hogy hasztalan volt kérelmünk és figyelmeztetésünk, hogy a hatósági közegek ne kövessenek el oly dolgokat, melyek hozzájuk nem illenek.

Ezek folytán egyszerűen a következő interpellációt intézem a belügyminiszter urhoz: (*Halljuk! Halljuk! Olvassa:*)

Kérdés a t. belügyminiszter urhoz. A tapolczai választókerületben, az onnan jött értesítések szerint, a hivatalos körök, azoknak egy része a legnyiltabb korteskedést gyakorolja a kormánypárt jelöltje érdekében a függetlenségi jelölt pártolói ellen, még a személyes szabadság megsértésével is, hivatalos presszió van folyamatban:

Kérem a t. belügyminiszter urat: fog-e intézkedni, hogy a választási szabadság a hivatalos körök befolyása ellen biztosítottassék.

Még egyet vagyok bátor felemlíteni, a miről megfeledeztem, hogy ugyanis bizonyos egyént üldözőbe vettek, a mint a hírlapok közlik, mert szociális izü beszédet tartott. Ily czimen és ily értelmezés mellett én akár önöket is elfogathatnám. (*Derűtség és zaj a jobboldalon.*) Mert tessék csak megjelölni a szociális kérdésben azt a határt, hol izgatásról lehet szólni? Mily utasítást lehetne ebben a tekintetben adni? Addig, a mig a lázítás szimptomái nem mutatkoznak, (*Derűtség a jobboldalon.*) a választásnak szabad folyamatot kell engedni.

Visontai Soma: Akkor sem tartozik a szolgabíróra.

Szederkényi Nándor: Azzal ne álljanak elő, hogy valaki szocialista izü beszédet tart. Én azt a hatósági közeget, a ki ilyen miatt üldözi az illetőket, felfüggesztendőnek tartom. *(Ellenmondás a jobboldalon. Helyeslés a baloldalon.)* Csak hallgassuk meg azt a szocialista izü beszédet, és akkor aztán majd alkalmazkodunk a körülmények szerint, de nem lehet mindenre mindjárt ráfogni, hogy szocialista izü. *(Mozgás a jobboldalon.)*

Kubinyi Géza: Lázitanak.

Bornemisza Lajos: Katonaságot kellett küldeni mindenfelé!

Szederkényi Nándor: Ilyen czimen akár melyikünk beszédébe bele lehet kötni.

Bujanovics Gyula: Ez igaz!

Szederkényi Nándor: Hiszen mindnyájan bizonyos értelemben szocialista irányzatban működünk. Én épen a választási szabadságot akarom fenntartani, hogy itt semmiféle irányban elnyomó intézkedések még a szocialisták ellenében se történjenek. Azok ma már Európában egy nagy társadalmat képeznek, Franciaországban miniszterek vannak szocialisták, az angol szocialistákat pedig látjuk hazafias működésükben. Ne méltóztassék tehát ezen czim alatt mindjárt hatósági közegeket odauszítani, hogy ezeket megakadályozzák működésükben. Nekik époly joguk van jelölteket állítani, mint nekünk, én ezt a jogot fenhagyom mindenkinek és annak elnyomására semmiféle eszközt használni nem akarok.

Kérem a t. miniszterelnök urat, hogy intézkedni méltóztassék, hogy a választás szabadsága biztosíttassék. *(Zaj jobbfelől.)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Én érdemleges választ a képviselő urnak jelenleg nem kívánok adni, de beszédének vannak oly részei, melyeket szó nélkül nem hagyhatok.

A t. képviselő ur azt mondja, hogy valahányszor egy választásra kerül a sor, újabb időben kivált — így mondja — kedves dolgok merülnek fel. Én azt hiszem, t. ház, hogy nem újabb időben, de már régiebb idő óta, ugy azóta, hogy nekem van szerencsém az ország ügyeit felelőség mellett vinni, mint hivatali elődeim alatt is, valahányszor időközi választás volt, észlelhettük azt, hogy egy kedves dolog következett, és pedig az, hogy a t. képviselő urak interpellációk megtétele alakjában igyekeztek a választásra befolyást gyakorolni, *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* igyekeztek ott hangulatot kelteni, igyekeztek a tisztviselői kart a maga jogainak gyakorlásában és a maga kötelességeinek teljesítésében megfélemlíteni. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől. Ellenmondás balfelől.)*

Szederkényi Nándor: És visszaéléseiben megátolni.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Természetes dolog, hogy a t. képviselő urakat ezen ténykedésükben én nem korlátozhatom, de arról biztosíthatom a t. képviselő urakat, hogy ezekre az interpellációkra abból a szempontból szükség nincs, hogy engem bárminő visszaélés megtorlása tekintetében a törvények végrehajtására szorítsanak, mert azt megtenném különben is. Abból a szempontból pedig célt nem érnek el vele, hogy engem bárminő olyan nyilatkozatra indítsanak, a mely azután homályt vethetne a helyzetre, *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* a mely elhomályosíthatná azt a tényt, hogy a törvény korlátai közt a magyar tisztviselői karnak a választási küzdelemben résztvenni joga van. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Kubinyi Géza: Nemcsak a papoknak, meg a minisztránsoknak!

Gr. Tisza István miniszterelnök: . . . és azt a másik tényt, hogy a tisztviselőnek a közrendet, a közbiztonságot, a békés választók biztonságát a tömegek terrorizmusával és az izgatók bűnös cselekményeivel szemben megvédeni eminens kötelessége. *(Zajos helyeslés jobbfelől.)*

Lengyel Zoltán: Most már biztosak a mandátumok!

Gajáry Géza: Igen, mert ismeri a választók józanságát!

Gr. Tisza István miniszterelnök: Én a tisztviselői kart jogainak gyakorlásában meg fogom védelmezni és a tisztviselői kartól elvárom és megkívánom, hogy kötelességeit teljesítse. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Ezek után csak egy tényre vonatkozólag kell egész röviden megjegyzést tennem.

A képviselő ur megemlékezik a személyes szabadság korlátozásáról is és azon hírlapi hírekről, a melyek szerint egy, a választási küzdelemben résztvett kortest állítólag szocialistikus izü nyilatkozataiért letartóztattak volna. Itt a tényállás egyszerűen az, hogy valami Békefi nevű hivatásos szocialista agitátor lement a kerületbe és ott a választási küzdelemben élénk részt vett. Meglehet, hogy a közfigyelem ez által és az erre vonatkozó hírlapi tudósítások által terelődött feléje és a dombovári járás főszolgabírája, tehát Tolna megyében, egész más vidéken fekvő hatóság, a mely 10 napi elzárási jogerős büntetést kellett, hogy végrehajtsan az illetőn, megtudva, hogy ő a kerületben tartózkodik, hivatalos megkeresést intézett az ottani főszolgabíróhoz az illetőnek letartóztatása és a jogerős ítélet végrehajtása miatt. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* Én az hiszem, a főszolgabíró egyenes törvénysértést követett volna el, ha az illetékes hatóságnak ezen jogerős ítéleten alapuló megkeresését nem teljesítette volna, *(Ugy van! jobbfelől.)* és én is határozott törvényszegést és jogtalanságot követnék el, ha most bárminő intézkedésem által megakadályoznám azt, hogy egy jogerős ítélet végrehajtsék. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Igy tehát sem okom, sem szándékom nincs, de még csak törvényes lehetősége sem forog fenn annak, hogy az ügybe beleavatkozzam. *(Helyeslés jobbfelől.)*

A mi általában a szocialisztikus mozgalmakat illeti, biztosíthatom a képviselő urat és biztosítom a t. házat, hogy én egyáltalában nem vagyok barátja annak, hogy bárminő kellemetlennek látszó mozgalomnál az emberek az árnyéktól is megijednek. Én a magam részéről abban a nézetben vagyok, hogy az ilyen áramlatok saját magukban hordják ellenszörüket, hogy a leghelyesebb és leggyökeresebb orvoslás az, ha lefolyni hagyja az ember a hullámot, *(Helyeslés a jobboldalon.)* ha mesterséges akadályok, tiltó eszközök alkalmazása által nem nehezíti meg a kijózanodásnak azon természetes procezzusát, a mely a dolognak legjobb orvos-szerét képezi.

Azonban vannak kivételek. Tapasztalhattuk az országban, különösen az ország olyan vidékein, a hol, fájdalom, ma még a köznép a kulturának igen alacsony fokán áll, hogy ilyen szocialisztikus agitátorok megjelenése és ilyen népgyűlések megtartása a közbiztonságnak, a közrendnek valóban mélyreható és aggályos megzavarását képezi. *(Ugy van! jobbfelől.)* Felelősségem érzetében ilyen helyeken, a hol a konkrét eset ilyen, a hol ilyen akut veszélyek forognak fenn, semmiféle általános igazságok által nem fogom magamat visszatartatni attól, hogy az ország és a társadalom biztonsága érdekében köteleltséget teljesítek. *(Zajos helyeslés a jobboldalon.)* Épen ezért a mai napon bocsátottam ki egy rendeletet, a melyben kifejezést adok annak, hogy rendszerint szabad folyást kívánok engedni az agitációnak és a népgyűlések megtartásának. Oly vidékeken azonban, a hol ezen népgyűlések megtartása a közbiztonság megzavarását eredményezné és ezen mozgalom folytatása aggályos következményekkel járhat, felhatalmazom a hatóságokat, hogy a népgyűlések megtartására kért engedélyeket megtagadják. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Molnár Jenő: Hol a szabad gyülekezési jog? Nincs joga hozzá! *(Nagy zaj jobbfelől. Egy hang balfelől: Ki fogja ezt megbírálni?)*

Gr. Tisza István miniszterelnök: Ezt első fokon természetesen az illetékes rendőri hatóság van hivatva felülbírálni. Felelősségem útján a dolog feljőhet egészen én hozzám és biztosíthatom arról a t. házat, hogy ok nélkül és parancsoló szükség nélkül sehol a népgyűlések megtartása elé akadályokat gördíteni nem szándékozom, másrésztől azonban azon vidékeken, a hol ezen aggályos jelenségek mutatkoznak, el fogom vállalni eljárásomért a felelőséget, *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* mert mindenekelőtt áll előttem az a köteleltség, hogy ennek az országnak semmiféle részeiben anarchikus jelenségek elő ne forduljanak. Miután ez a kérdés itt szóba hozatott,

én is szükségesnek tartottam ezeket a megjegyzéseket megtenni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Szederkényi Nándor: T. képviselőház! A t. miniszterelnök ur mostani előadására két megjegyzésem van. Az első az, hogy tudomásul veszem, hogy a t. miniszterelnök ur egy olyan rendeletet bocsátott ki, a melyet azonban e pillanatban bírálát tárgyává tenni nem akarok, mert annak sem helye, sem ideje most nincsen. Majd megteszszük ezt annak idején, a mikor erről a rendeletről bővebben beszélhetünk. De hogyha a kérdés úgy áll, a mint arra nézve hirtelen benyomást szereztem, akkor ezzel a rendelettel Magyarországon a szabad gyülekezésnek és a szabad választásnak olyan vége vettetik, a milyen még ebben az országban nem volt. *(Igaz! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)* Erre nézve fentartom magamnak a jogot, hogy máskor erről a kérdésről bővebben nyilatkozzam.

A t. miniszterelnök ur beszédje elején azonban rámutatott arra, hogy bizonyos célzat van abban az interpellációban, a melyet megtettem. Hát akkor kvittek vagyunk t. miniszterelnök ur, mert én az ön beszédjében szintén célzást látok. A dolog természetében fekszik, hogy annak, a kinek fáj valamije, az panaszkodik, az kinyitja a száját. A t. miniszterelnök ur is nyilatkozatra használja fel az alkalmat, a midőn mi bizonyos sérelmeket és keserőségeket felsorolunk, és ez az, a miben én célzatos látok, még pedig a t. miniszterelnök ur kormányzati érdekének a fő célzatát, mert az a sok ismétlés, hogy a tisztikar pedig tudja meg, hogy neki a választási küzdelemben részt venni szabad... *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

Kubinyi Géza: Hát a papoknak nem szabad?

Okolicsányi László: Törvényben van benn, hogy nem szabad! *(Felkiáltások a jobboldalon: Dehogy nem!)* Törvénytelen beszéd ez, akármit mond.

Szederkényi Nándor: Kérem Kubinyi t. képviselőtársamat, ha fáj valamije, hát interpelláljon ő is.

Kubinyi Géza: Elvégzem én azt magam is!

Szederkényi Nándor: Én önmagamnak a bírāja nem akarok lenni! Én ezt idehoztam az illetékes bíró elé.

Kubinyi Géza: Én sohasem sirtam, a mikor megverték. *(Derűltség a jobboldalon.)*

Bakonyi Samu: Hát megverték?

Szederkényi Nándor: Majd lesz nekem még módom rámutatni ezekre a dolgokra, a mikor nem lesznek olyan jókedvűek, most azonban a t. miniszterelnök urral van végezni valóm. *(Halljuk! Halljuk!)* Az t. i., hogy ő azt hiszi, hogy én bizonyos célzattal tettem meg interpellációm. *(Felkiáltások a jobboldalon: Dehogy! Azt csak nem gondoljuk! Derűltség jobbfelől.)* Akkor a t. miniszterelnök urral kvittek leszünk, mert mi is tudjuk, hogy a t. miniszterelnök ur miféle célzattal tesz kijelentést. Mi azt akarjuk, hogy a választási küzdelem legyen szabad.

Tudják meg azok a tisztviselők, hogy ha ők visszaélnék, mi majd annak idején elő fogjuk a tényeket sorolni. A t. miniszterelnök ur csak biztassa őket, hogy hadd éljenek vissza! (*Nagy zaj a jobboldalon.*) Mi majd annak idején a nyilvánosság előtt le fogunk számolni, s akkor aztán sem én, sem a miniszterelnök ur, hanem a közvélemény lesz az ügy igazságos bírója. (*Ugy van! balfelől. Nagy zaj a jobboldalon.*) Ezt tartottam szükségesnek elmondani.

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. képviselőház! (*Halljuk! Halljuk!*) Egész röviden csak egy dolgot jegyzek meg, nehogy félreértés legyen belőle. Az, a mit a gyülekezési jogot illetően az imént mondtam és a mit időszereinek láttam felhozni, tekintettel a szociális agitációkra történt hivatkozásra, a dolog természeténél fogva a választási küzdelemre nem vonatkozik. Én a választási küzdelem alkalmával a gyülekezési jog megakasztását nem tartom lehetségesnek; ott, ha kell, kivételes eszközökkel is gondoskodni kell a közbiztonság fentartásáról, de a választási küzdelmet megsibbasztani, megbénítani az által, hogy a népgyűlések eltiltásának, nem tartom helyesnek. (*Helyeslés.*) Tehát az a rendelet, mely a népgyűlésekre vonatkozott, az, egészen eltekintve a választási küzdelemtől, vonatkozik a szociálisztikus agitációkra. Ezt akartam megjegyezni, nehogy félreértés merüljön fel.

Szederkényi Nándor: Már pedig az megvolt! (*Ugy van! balfelől. Derűltég a jobboldalon.*)

Gr. Tisza István miniszterelnök: Akkor nagyon örülök, hogy mindjárt eloszlathattam.

A mi a t. képviselő urnak másik megjegyzését illeti, tiltakoznom kell az ellen, hogy az én nyilatkozatomba belemagyaráztassék az, mintha én a tisztviselői kart visszaélések elkövetésére bátorítanám, mert ugy a nyilvánosság előtt, mint négyszemközt ép mindenkinek kereken megmondtam és meg fogom mondani, hogy a törvényt szigoruan végre fogom hajtani. (*Helyeslés jobbfelől.*) Én ellensúlyozom a t. képviselő ur fellépésének hatását abban az irányban, hogy biztosítom a tisztviselői kart arról, hogy kötelességének teljesítésében és jogainak gyakorlásában senki sem fogja korlátozni. Meg fogom tenni ezt a jövőben is és ha a t. képviselő ur el akarja kerülni, hogy ezeket a nyilatkozatokat megtegyem és erről a helyről ilyenformán szóljak bátorítólag és buzdítólag a tisztviselői karhoz, ennek egy nagyon egyszerű módja van: ne hozzon engem ilyen felesleges interpellációk által abba a kényszerhelyzetbe, hogy a dologról nyilatkozni legyek kénytelen (*Élénk helyeslés a jobboldalon és a középén.*)

Szederkényi Nándor: Személyes kérdésben kérek szót. (*Halljuk! balfelől. Zaj a jobboldalon.*) Ismét kvittek leszünk a miniszterelnök urral. A miniszterelnök ur engem meggyanúsít, hogy azon célból teszem interpellációm, mert

állítólag a tisztviselőket akarnám terrorizálni. (*Zaj a jobboldalon.*) Én pedig azt mondtam, hogy a miniszterelnök ur azért nyilatkozik, hogy őket bátorítsa. Ő azt mondja, hogy arra nem is gondolt, hát én is kijelentem: nem is gondoltam arra, hogy a tisztviselők jogait érintsem, vagy kötelességszerű eljárásukat megbénítsam. Én tisztán a választási szabadság érdekében szólaltam fel, tehát kvittek vagyunk.

Elnök: Lengyel Zoltán!

Lengyel Zoltán: T. képviselőház! (*Felkiáltások a jobboldalon: Holnap!*) Azt hiszem, a hosszú szünet után megengedhetik, hogy a rendes időn túl is beszélhessek, azt hiszem, elég lesz ez cserében azért, hogy hajdanában az idő előtt beszéltem hosszan. (*Felkiáltások jobbfelől: Szellemes!*)

Az után a beszéd után, a melyet a miniszterelnök ur most tartott, igazán gondolkozóba kell esnie az embernek, vajjon választási visszaéléseket érdemes-e idehozni. A t. miniszterelnök ur a sérelmekkel szemben nemhogy orvoslást helyezett volna kilátásba, hanem ellenkezőleg visszavágott és pedig olyan fegyverrel, a melynek hatását ma még egyikünk sem tudja eléggé kiszámítani. Az egyiktől, a mit mondtott, maga is megijedt és második beszédében kikorrigálta. (*Felkiáltások jobbfelől: Dehogy!*) Ez a gyülekezési jognak olyan mérvű korlátozása és megszorítása és esetleg olyan rémuralom bevezetése lehetett volna, a milyen még Oroszországban sincsen. (*Ellenmondás jobbfelől.*) Én nem értettem ugy ezt a beszédet, de így lehetett érteni; bizonyítja ezt a miniszterelnök ur második felszólalása.

A másik, a mit a miniszterelnök ur mondtott, a tisztviselők felszabeditása, illetőleg a korteskedésre való rászabeditása. (*Élénk ellenmondás a jobboldalon.*) A törvények egyenest megtiltják azt, hogy a tisztviselő korteskedjék.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Hol van az a tilalom?

Pap Géza: Így beszélnek itt az urak, mit mondanak odakünn?

Lengyel Zoltán: Törvényeinkben egyenes tilalom van erre nézve... (*Felkiáltások a jobboldalon: Hol? Talán választói joga sincs?*) Nem arról van szó, hogy választói joga a tisztviselőnek ne legyen, hanem a tisztviselőnek mint tisztviselőnek, korteskednie nem szabad, (*Felkiáltások a jobboldalon: Az más!*) hát bizonyosan nem megy az a főszolgabíró kéményseprést végezni arra a választásra, hanem főszolgabírói teendőkben.

Kubinyi Géza: Nem, hanem utazik, mint magánember, a mikor tetszik!

Visontai Soma: Szép elveket tetszik hirdetni!

Kubinyi Géza: Majd még szavaznia sem szabad, mert mint főszolgabíró szavaz! (*Zaj. Elnök csenget.*)

Bakonyi Samu: Hivatali állását nem szabad felhasználni! (*Zaj. Felkiáltások jobbfelől: Ez helyes!*)

Elnök (csenget): Ne méltóztassék a szónokot zavarni, majd elöadja ő maga.

Lengyel Zoltán: A tisztviselők bizonyos kategóriájára nézve egyenesen tilalom foglaltatik törvényeinkben arra nézve, hogy képviselő nem lehet, hogyha azon állásától bizonyos időn belül meg nem válik. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Ezek azt bizonyítják, hogy igenis Magyarországon mindez ideig, ha nem is gyakorlatban, de elvben az az irány, az az elv követett, hogy a választóknak alkotmányos szabadságát hivatalos hatalommal befolyásolni nem szabad. (*Igaz! Ugy van! a jobboldalon.*) De bocsánatot kérek, a t. miniszterelnök ur háta mögül, a kórusból olyan bizonyosságot vettem ki a miniszterelnök ur beszéde után, hogy most már nyugodtak lehetünk, saját választóinkkal szemben meg fog védelmezni bennünket a hivatalos hatalom és a mandátumot ismét kezünkbe fogja adni. (*Derültség balfelől. Mozgás a jobboldalon.*)

Nem akarok ezekre a dolgokra kiterjeszkedni. (*Egy hang jobbfelől: Jó is!*) De igenis, a leghatározottabb tiltakozásomat fejezem ki a magam nevében is az ilyen irányu rendszer-változással szemben, (*Eilenmondások jobbfelől.*) történjék az akkor törvényeink ellenére, akár azoknak hiánya folytán a miniszter ur rendelete alapján.

A mire nézve én interpellálni akarok, a t. miniszterelnök ur nem mondhatja, hogy az választási ügyekben való korteskedést jelent, mert én már a választás után interpellálok. (*Egy hang jobbfelől: Nehéz is lett volna választás előtt!*) A választás előtt nem is lehetett, mert a jelöltetéstől a választás napjáig nem volt interpellációs nap. A mit felpanaszolni akarok az majdnem kizárólag a gyülekezeti jogra vonatkozik. Az idő előrehaladottsága miatt csak megemlítek egy pár tény.

Az egyik az, hogy arról van szó, hogy a t. miniszterelnök ur, illetőleg a belügyminiszterium az alispánhoz sürgőnyt küldött volna hivatalosan, vagy nem hivatalosan, hogy a függetlenségi párti jelölt ellen mindent el kell követni. (*Mozgás jobbfelől.*) Ez pusztán egy hír és épen azért kérem a miniszterelnök urat, hogy a mennyiben ez valótlan, sziveskedjék azt megcáfolni.

A másik hír — nem fektetek rá súlyt — az, hogy Szatmár vármegye alispánja a tisztviselőket öt napra szabadságolta volna a választás előtt, hogy módjuk és alkalmuk legyen szabadon eleget tenni választói kötelességüknek, a mint ezt a t. képviselő ur értelmezi.

A további tény, a mennyiben én a miniszterelnök ur kormányzata alatt lefolyt egy-két választásban már résztvettem, az, hogy a választási elnök, illetőleg ebben az esetben a szavazatszedő küldöttségi elnök a pártokkal és a választó-

tókkal szemben nem jár el egyformán. (*Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.*) Az bizonyos, hogy meglehetősen hipokrizissal mossák ilyen alkalommal kezeiket, de a valóság mindig az, hogy az az ellenzéki, a kinek buknia kell, nem kap passe-partout-t, s ha kap, nem jut abba a hivatalos helyiségbe, vagy ha bejut, kidobják onnan. (*Derültség jobbfelől.*) Itt az történt — a mint mondom, csak értesülve vagyok, nem tudom, mennyiben igaz, — hogy Kováts Dezső szavazatszedő küldöttségi elnök Adler Adolfot, a függetlenségi párt elnökét, a kinek passe-partoutja is volt, s talán bizalmi férfiú is volt, — nem tudom bizonyosan — egyenesen kitusított a választási helyiségből akkor, a mikor meg akarta tudni a választóknak számarányát. Egy piarista papot pedig elfogatott, akinek jegye alapján szintén joga volt oda bemenni. (*Egy hang jobbfelől: Bizonyosan izgatott az a pap!*) Ott bizonyára nem izgatott. (*Zaj jobbfelől.*)

Gr. Károlyi György: De izgatott. Ha tényeket akar elmondani, tessék tényeket elmondani.

Lengyel Zoltán: Hogy ez mennyire fontos, az abból következik, hogy a nagykarolyi választásnál az az eset fordult elő, hogy az ellenpárt a többséget a választás folyama alatt szerezte meg, és pedig az által, hogy értesülve volt a választás folyamatáról, a számarányról, az ellenpárt pedig nem volt értesülve és így nem volt módjában, hogy az otthon maradt szavazókat — a kiknek a száma 1000-nél többet tett ki — beszállithassa.

Gajary Géza: Hát bizalmi férfiak nem voltak?

Lengyel Zoltán: Én ezek előrebocsátásával pusztán erre a dologra fektetek most súlyt, melyet leszek bátor előterjeszteni és okmányokkal igazolni. (*Halljuk! Halljuk! a baloldalon.*)

Tény az, hogy a függetlenségi jelölt és a pártelnök együttesen vasárnap már a délelőtti órákban keresték a főszolgabíró, nem találták meg, nem találtak ott senkit sem, a kinek a programbeszéd megtartására vonatkozó kérvényt átadhatták volna. Este 7 órakor érkezett meg a főszolgabíró és akkor két kérvényt adtak át neki: az egyik 4/904. szám alatt, a másik 5/904. elnöki szám alatt kelt. Hogy a főszolgabírói hivatalban mióta kerülnek az akták elnöki és nem elnöki szám alatt való iktatás alá, azt nem tudom, ez, úgy látszik, újabb szokás. (*Ellenmondás jobbfelől.*)

A tény az, hogy ő ezen kérvényeket vasárnap este átvette a mi kezünkől; az egyik kérvényben — a 4-es számuban — a hétfőre vonatkozó bejelentések voltak, a másikban, az 5-ös számuban pedig a keddre vonatkozó bejelentések.

A főszolgabíró a hétfői bejelentésre a következő véghatározatot hozta (*olvassa*): »A bejelentés tudomásul vétetik, tekintettel azonban arra, hogy idő rövidsége miatt a rend fentar-

tására a csendőrzárór Fény és Csalános községekbe ki nem rendelhető, a következményekért a felelőség dr. Adler Adolf nagykarolyi lakost fogja terhelni.

Tehát konstatalem azt, hogy a főszolgabíró arra a terminusra, a mely közelebb esett, a népgyűlést nem tiltotta be, a bejelentést tudomásul vette, dacára annak, hogy kijelentette, hogy nincs módjában a csendőrség iránt intézkedni.

A keddi bejelentésre vonatkozólag a határozat a következő *(olvassa)*: »Dr. Varságh Zoltán és dr. Hindy Attila együttes bejelentése tudomásul nem vétetik, illetve a népgyűléseknek fenti időben leendő megtartása betiltatik, mert, bár bejelentők kifejezést adnak bejelentésükben annak, hogy a rend megzavarására okot szolgáltatni nem fognak, de miután azon kijelentésük a közrend fentartására a küszöbön lévő képviselőválasztás által felizgatott hangulattal szemben kellő biztosítékot nem nyújthat, továbbá miután a népgyűlések tartására bejelentett határidőkre a közrend fentartására csendőrzárórk az idő rövidege miatt ki nem rendelhető, s egyáltalán a szükséges rendőri intézkedések meg nem tehető, a célba vett népgyűlések megtartását a közrend és közbiztonság érdekében beszüntetni kellett.

Az utolsó passzusa ennek a végzésnek a legérdekesebb, t. i. a bejelentés történt 10-dikén, a programbeszéd 12-ikére volt bejelentve és a választás 13-án volt. Azt mondja ugyanis e határozat végpasszusa *(olvassa)*: »Míról dr. Varságh Zoltán és dr. Hindy Attila jelenleg Nagykarolyban tartózkodó budapesti lakosok azzal értesítetnek, hogy a jelen véghatározatot 15 nap alatt az alispán urhoz megfelelebezhetik.« *(Mozgás és derűtség a baloldalon.)*

A t. miniszterelnök ur előbb azt mondta, hogy egy rendeletet bocsátott ki, a mely szerint jogorvoslattal élhetnek az illetők a megszabott idők alatt és a megszabott fórumokon keresztül. Hát ha ez a jogorvoslat ilyen, akkor nem kérünk belőle, mert, t. képviselőház, a 15 napi felebbezési határidő kitűzése a másnapra szóló programbeszéd megtartásához, a melyet már 15 nap múlva nem is lehet megtartani, már valóságos közigazgatási komédia. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Gajary Géza: Meg lehet azt abban a perczen felebbezni!

Lengyel Zoltán: T. képviselőház és t. miniszter ur! Nem szcczialista gyűlésről van itt szó, hanem egy választás alkalmából egy függetlenégi jelölt programbeszédéről. Hát ha ez nem az alkotmányos jogoknak legflagránssabb megsértése, az alkotmányos életnek lábbal tiprása, ha a gyülekezési jognak ilyen kiirtása nem egy olyan elképzelhetetlen korteskedés a főszolgabíró részéről, a milyennél különbet csinálni nem lehet: akkor semmi sem az. *(Ugy van! a baloldalon.)*

Az egyik népgyűlést, a mely két néppárti községben volt bejelentve másnapra, tudomásul veszi, jöllehet nincs ideje intézkedni, mert tudta, hogy azok a községek valami nagy lázadást nem fognak csinálni, *(Mozgás és derűtség a jobboldalon. Egy hang jobbfelől: Csak kis lázadást, ugy-e?)* de a másik, a mely egy nappal későbbre lett hirdetve, . . .

Kubinyi Géza: És lázadásra alkalmas! *(Derűtség jobbfelől.)*

Lengyel Zoltán: . . . és kissé veszedelmesebb volt, mert ott református magyar községek voltak, a melyek ellenzéki érzelműek, nem volt megengedhető, mert ott nem volt ideje intézkedni. *(Mozgás a jobboldalon.)* És az egyiket megengedi, dacára annak, hogy választás előtt két nappal volt, és nincs szó a végzésben arról, hogy a választások közel lévén, az izgatottság nagy lehetne, de a másikat, a mely csak egy nappal később és szintén a választás előtt volna, már nem engedi meg erre való tekintettel.

A jelölt jogorvoslatért a t. miniszterelnök urhoz, mint belügyminiszterhez fordult. Onnan 239/1904. számú sürgönyi rendeletben, a 822/1904 alispáni átirat szerint ugy intézkedtek és az alispán arról értesíti a jelöltet, hogy *(olvassa)*: »a népgyűlések betiltására vonatkozó főszolgabírói határozat az elsőfoku hatóság indokainak ismerete nélkül a fokozatos felülvizsgálat mellőzésével legfelsőbb fokon nem változtatható meg.« *(Élénk felkiáltások jobbfelől: Természetes!)*

Ez egy jogi doktrina, a melyet én is akceptálok, de hogy a t. belügyminiszter urnak, ha segíteni akar, nem volt módjában megtudni, hogy miről van szó, azt egyáltalában el nem fogadhatom. A t. miniszterelnök ur előbbi beszédében Szederkényi Nándor t. képviselőtársamnak válaszolva azt mondta, hogy igenis, választásoknál semmiben sem akarja korlátozni a gyülekezési jogot, hogy az a rendelet erre nincs értve. A midőn tehát én a t. miniszterelnök urnak ezt a képtelen ítélkezést és helyzetet, a melyből egyedül csak az következett, hogy a függetlenégi jelöltet a programbeszéd tartásától eltiltották, tudomására hozom: arra kérem, hogy egyrészt méltóztassék ebben a dologban elvi kijelentést tenni, hogy helyesli-e vagy nem ezt az eljárást, másodsor méltóztassék mint legfőbb közigazgatási hatóság intézkedni az iránt, hogy ilyen precedens Magyarországon ne alkotassék, különösen akkor, a midőn arról van szó, hogy esetleg még ez évben általános választások lesznek. Mert Magyarország egész alkotmányossága ilyen választási rendszer mellett tulajdonképen azon nyugszik, hogy a közigazgatási hatóság minő tisztességes és becsületes módon hajtja végre a törvényt. *(Ugy van! Ugy van! a szélsőbaloldalon.)*

Ha a t. miniszterelnök ur ma, kormányzásának első hónapjaiban is ilyen eset alkalmából precedenst enged alkottatni, akkor el van döntve egész kormányzati rendszerének kérdése.

Interpelláció a következő (olvassa):

Interpelláció a belügyminiszter urhoz.

1. Van-e tudomása a belügyminiszter urnak arról, hogy Szatmár megye alispánja a nagykárolyi választás előtt az összes tisztviselőknek korteskedés céljaira három napi szabadságot adott?

2. Igaz-e az, hogy a miniszter ur sürgönyözött az alispánnak, hogy gr Károlyi érdekében mindent el kell követni?

3. Van-e tudomása a miniszterelnök urnak arról, hogy Gönyey István nagykárolyi járási főszolgabíró ur, Varságh Zoltán függetlenségi képviselőjelöltnek programbeszédének a kerületbeli községekben való megtartására vonatkozó bejelentését tudomásul nem vette, s a programbeszéd tartását nem engedte meg?

4. Mit szándékozik tenni a miniszter ur az előfordult visszaélések megtorlására?

Gr. Tisza István miniszterelnök: T. ház! (Halljuk!) Ismét csak ideiglenes választ adhatok a képviselő urnak, ezuttal annyival is inkább, mert tényleg konkrét kérdésre vonatkozik interpellációja, a melyet meg kell vizsgálnom és csak a vizsgálat eredménye alapján fogok végleges választ adhatni.

Azon megjegyzések, a melyeket Szederkényi Nándor t. képviselő ur interpellációjához fűztem, nagyon megrövidíthetik mostani feladatomat és azokat mindössze egypár rövid megjegyzéssel kell kiegészítenem.

A t. képviselő ur először is azt mondja, hogy a törvény tiltja a tisztviselőknek a korteskedést. Ez a korteskedés nagyon különös szó, a mely alatt a legkülönbözőbb dolgokat lehet érteni, és nem egy precíz jogi fogalom. Korteskedésről természetesen a törvényben szó sincsen, de én azt hiszem, hogy itt is, ha világosan akarjuk konstruálni a helyzet képét, ne a korteskedés általános kifejezését használjuk.

Ha belemegyünk a szó precíz megállapításába, akkor látni fogjuk azt, hogy először is a törvény kizárja az egész vonalon a hivatalos hatalommal való visszaélést, a hivatalos hatalom felhasználását választási célokra. Nagyon helyesen. És biztosíthatom róla a t. képviselő urnak, hogy ha sohasem interpellálnak is és sohasem törődnek a kérdéssel, még akkor is gondom lesz rá, hogy a tisztviselők ezen törvényes tilalmakat át ne hágják. (Helyeslés a jobboldalon.) Azután következik a tisztviselőknek, mint magánszemélyeknek aktív részvétele a választási küzdelemben. Itt a törvény csak egyes cselekményeket tilt taxative. Tiltja azt, hogy elnöki vagy jegyzői legyenek a választási gyűléseknek, pártgyűléseknek, vagy azoktól megbízásokat fogadhassanak el. Tiltja a körmeneteken való részvételt, és hogy a választók behozatalánál tevékeny részt vegyenek. Ezek a taxative felsorolt tilalmi a törvénynek, a melyek tekintetében ismét kötelességemnek fogom ismerni a törvény intézkedéseinek érvényt szerezni.

Ezentúl azonban nyitva áll a tisztviselők előtt a választási mozgalomban való részvétel, és engedjék meg nekem a képviselő urnak, nekünk, kik ebben az országban nemzeti politikát akarunk követni, nekünk nem is szabad a magyar intelligenciának ezen jelentékeny faktorát, a mely a magyar nemzeti eszmének és nemzeti politikának egyik hatalmas exponense idegen ajku polgártársaink között, megakadályozni, (Helyeslés jobbfelől.) vagy elvenni a módját annak, hogy mint természetes tanácsadója, természetes jóbarátja és vezetője a népnek, a maga személyes befolyását, egyéniségében rejlő súlyát, érvényesíthesse. Ezek azok a szempontok, melyek a törvényből is kidomborodnak és ezek a szempontok fognak vezetni minden olyan kérdés elbírálásában, a mely a tisztviselőknek a választásokban való részvételére tartozik.

A mi már most a nagykárolyi esetet illeti, először is már maga a képviselő ur is megláthatta azt, hogy az a bizonyos famózus sürgöny egyszerűen kacska, és egy ilyen, vagy hasonló sürgönyt vagy levelet nem intéztem az alispánhoz.

A mi a másik dolgot illeti, én azt hiszem, hogy a vármegyei autonómiát és a vármegye első tisztviselőjének ebben a tekintetben fennálló jogkörét sokkal jobban illik tisztelnünk, semhogy abba beleavatkozni akarjunk, hogy ha egy-két napi szabadságot ad az alispán, mikor és melyik tisztviselőjének ad és mikor nem. A mi a harmadik kérdést illeti, a népgyűlések kérdését, én a dolgot meg fogom vizsgálni és a konkrét esetre vonatkozólag azután fogok érdemlegesen állást foglalni. Itt csak a konkrét esetre vonatkozólag van egy megjegyzésem, az, hogy a határozatba sablónszerűleg belevetett, hogy 15 napon belül élhet a fél jogorvoslattal. Ez nem azt teszi, hogy előbb nem...

Molnár Jenő: De nem terjesztik előbb fel.

Gr. Tisza István miniszterelnök: Dehogy nem! Ez egy nagy konfúzió. A hirdetett határozatoknál, a hol kézbesítés történik, nem tudom hány félnek, ott igenis összevárják a vétivek beérkezését, de itt, a hol egy féllel áll szemben a hatóság, a mint az a fél felebbezést jelent be, azt rögtön felterjeszti. Másodszor azonban az is kétségtelen, — de ezen nem tudok segíteni — hogy a választási küzdelem legutolsó stádiumában előforduló ilyen eshetőségeknél csakugyan alig lehetséges a felettes hatóságnak intézkedni, úgy, hogy még az a népgyűlés is megtartható legyen. Itt megnyugvást csak abban lehet keresni, ha az a felettes hatóság szigorral jár el abban az esetben, ha a népgyűlés kellő ok nélkül tagadtatott meg, mert ez irányadoul fog szolgálni az illető hatóságok magatartására nézve a jövőben. De engedje meg a t. képviselő ur, én azt nem tudom sem a törvényekkel, sem a felelőség mellett működő alantas hatóságok jogkörével és felelőségével,

sem a helyes közigazgatás kívánalmaival összeegyeztetni, hogy egy hozzám érkezett távirati panaszra az ügynek abszolút ismerete nélkül táviratilag intézkedjem. *(Igaz! Ugy van! jobbfelől.)* Az intézkedést csak akkor tehetem meg, hogyha az ügyre vonatkozólag a tényállás ismeretével bírok. Elismerem, hogy az egyes konkrét esetekben járhat ez azzal az anomáliával, hogy választási kérdésekben összehívott népgyűlés megtartása nem lesz lehetséges a választás előtt.

De azt hiszem, ez csak átmenetileg történhetnék meg, mert minden ily esetben elfoglalható álláspontomból látni fogják a hatóságok, hogy igenis csak akkor fogadhatom el a népgyűlések betiltására vonatkozó határozatot igazoltnak, ha ezt parancsoló szükség kívánta, és hogy intenczióm ellen járnak el és helytelenítesemet vonják magukra azok a hatóságok, melyek kellő szükség, parancsoló szükség nélkül tiltanak be az ily népgyűléseket. A mint egyszer e felfogásom ki fog domborodni a konkrét ügyek elbirá-

lása terén kifejlődő praxisban, meg vagyok győződve, hogy népgyűlések eltitása csak akkor fog bekövetkezni, a mikor az a közrend szempontjából feltétlenül szükséges. Mert, hogy ily esetek is fordulhatnak elő, az kétségtelen, s azt felesleges épen a képviselő urnak magyaráznom, a ki sokkal nagyobb jártassággal bír e téren, mint én. *(Derűltség jobbról.)* Mert, hogy pl. ugyanazon időben, ugyanazon város piacán különféle pártok tarthassanak népgyűlést, az bizonyára nem volna czélszerű rendelkezés. E tekintetben tehát bizonyos hatósági korlátozás szüksége forog fenn. De rajta leszek, hogy ez ne szolgálhasson semmi körülmény között ürügyül arra, hogy a választók a gyülekezési jog szabad gyakorlásában korlátoztassanak. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

Elnök : A legközelebbi ülés ideje és napirendje meg lévén állapítva, az ülést bezárom.

(Az ülés végződik 3 óra 50 perczkor.)

NÉVMUTATÓ

(A vastagabb számok az üléseket jelölik, melyekben az illetők működtek; a többi szám jelöli a lapokat, hol az illetők felszólalásai vagy beszédei kezdődnek, vagy szólási szándékuk van kifejezve.)

Elnökök:

Perczel Dezső **365, 367, 368, 370–377.**
Feilitzsch Arthur b. **364–370, 372, 376.**
Jakabffy Imre **364, 366, 369–371, 374, 377.**

Jegyzők:

Dedovics György **366–368, 370, 371.**
Endrey Gyula **364, 366–371, 373–377.**
Esterházy Kálmán gr. **369, 372.**
Hertelendy László **364, 365.**
Nyegre László **364, 365.**
Rátkay László **372–377.**
Szóts Pál **366–377.**
Trubinyi János **365.**

Előadók:

Hegedüs Loránt

Állami alkalmazottaknak engedélyezendő pótlék **374.**

Neményi Ambrus

Horvátországgal pénzügyi egyezmény újabb meghosszabbítása **364.**
Költségvetési törvény 1903-ra **367.**

Nyegre László

Ház alkalmazottainak fizetési pótléka **366.**
Konkoly-Thege Sándor országgyűlési képviselő tiszteletdíjainak utalványozása **366.**

Szónokok:

Apponyi Albert gr.

Katonai büntető eljárásra vonatkozó tárgyalások állítólagos fennakadása, interp. **245, 247.**
Ujjoncozás 1903-ra **333.**

Bakonyi Samu

Debreczeni 39. gyalogezredben az ottani szabadságszobor megkoszoruzásának szándéka miatt történt vizsgálati fogságba helyezések, interp. **108, 124, 128.**
Ujjoncozás 1903-ra **326.**

Bartha Miklós

Ujjoncjutalék mennyiségének 1903. év végéig való fentartása **96.**

Ratthyány Tivadar gr.

Ujjoncjutalék mennyiségének 1903. év végéig való fentartása **105.**

Állami alkalmazottaknak engedélyezendő pótlék **285, 300.**

Berzeviczy Albert

Tanítói országos nyugdíj- és gyámalap állapota 1902-ben **51.**
Tanári országos nyugdíj- és gyámintézet állapota 1902-ben **51.**

Bodóky Zoltán

Ujjoncjutalék mennyiségének 1903. év végéig való fentartása **197.**

Boncza Miklós

Személyes ügy Rakovszky Istvánnal **347.**

Buzáth Ferencz

Karzati jegyek kezelési módja **190.**

Csávolszky Lajos

Ház határozatképessége **51.**

- Ujoncztalék mennyiségének 1903. év végéig való fentartása 52, 160.
- Csávósy Béla**
Karzati jegyek kezelési módja 190, 191.
- Darányi Ferencz**
Ujonczozás 1903-ra 343.
- Dedovics György, mint jegyző: 366—368, 370, 371.**
- Endrey Gyula, mint jegyző: 364, 366—371, 373—377.**
- Esterházy Kálmán gr., mint jegyző 369, 372.**
- Feilitzsch Arthur b., mint elnök 364—370, 372, 376.**
Karzatról közbekiaítottakkal szemben követett eljárás 191.
Jegyzőkönyv hitelesítése 248.
- Hegedüs Loránt**
Állami alkalmazottaknak engedélyezendő pótlék (előadó) 282.
- Hellebronth Géza**
Ujonczozás 1903-ra 347.
- Hertelendy László, mint jegyző: 364, 365.**
- Hieronymi Károly**
Kereskedelmi- és forgalmi viszonyainknak Olaszországgal való ideiglenes rendezése 84.
Pozsony—dunaszerdahelyi és komárom—dunaszerdahelyi gőzmozdonyu h. é. vasutak engedélyokiratainak egyesítése 84.
Kaba—náudvardi h. é. vasut engedélyezése 84.
Budapesti h. é. vasutak budapest—czinkota—kerepesi vonalát és a m. kir. államvasutak budapest—kőbányai vonalát összekötő h. é. vasut engedélyezése 84.
- Holló Lajos**
Jegyzőkönyv hitelesítése 26.
Ujoncztalék mennyiségének 1903. év végéig való fentartása 85, 103, 107, 148, 174, 232, 257.
Interpellációk megtételének ideje 248.
Beszéd másnapra halasztása 272.
- Jakabffy Imre, mint elnök: 364, 366, 369—371, 374, 377.**
- Kaas Ivor b.**
Beszéd másnapra halasztásának kérése 24.
Ujoncztalék mennyiségének 1903. év végéig való fentartása 24, 138, 142, 168, 207, 268.
- Jegyzőkönyv hitelesítése 51.
Dunaszerdahelyi választás 128.
Karzati jegyek kezelési módja 190.
Karzatról közbekiaítottakkal szemben követett eljárás 190.
- Kecskeméthy Ferencz**
Állami alkalmazottaknak engedélyezendő pótlék 289.
- Kossuth Ferencz**
Ujoncztalék mennyiségének 1903. év végéig való fentartása 101, 102, 106.
Állami alkalmazottak fizetési pótlékáról szóló törvényjavaslat napirendre tűzése 244.
Állami alkalmazottaknak engedélyezendő pótlék 284.
- Kovács Pál**
Ujoncztalék mennyiségének 1903. év végéig való fentartása 262, 279.
- Krasznay Ferencz**
Állami alkalmazottaknak engedélyezendő pótlék 299.
- Lendl Adolf**
Temesmegyei közigazgatási visszaélések, interp. 366.
- Lengyel Zoltán**
Ujoncztalék mennyiségének 1903. év végéig való fentartása 101, 104.
Nagykárolyi választás, interp. 373.
- Lovászy Márton**
Ujoncztalék mennyiségének 1903. év végéig való fentartása 25, 27, 156, 228, 266, 279.
Inditvány olvasása beszéd közben 48, 49.
Magyarországi görög-keleti szerb egyház viszonyai, interp. 80.
Póttartalékosoknak behívása iránti királyi parancs és a Boszniában visszatartott magyar katonák hazabocsátása, interp. 152, 154.
Kérdés feltevése 182.
Karzati jegyek kezelési módja 190, 191.
Interpelláció elhalasztása 277.
Állami alkalmazottaknak engedélyezendő pótlék 290.
Felszólalási elsőbbség 302.
Ház határozatképessége 307.
Interpelláció megtartásáról való lemondás 325.
- Lukács László**
Állami alkalmazottaknak engedélyezendő pótlék 293, 301.

Lukáts Gyula

Ujonczzutalék mennyiségének 1903. év végéig való fenntartása 104.

Madarász József

Interpellációkra adandó miniszteri válaszok ideje 83.

Karztai jegyek kezelési módja 191.

Molnár Jenő

Ujonczzutalék mennyiségének 1903. év végéig való fenntartása 68, 160, 161, 198, 249.

Mukits Simon

Ujonczzutalék mennyiségének 1903. év végéig való fenntartása 19.

Münnich Aurél

Ujonczzutalék mennyiségének 1903. év végéig való fenntartása (előadó) 122, 163, 184, 243, 263, 279, 280.

Ujonczozás 1903-ra (előadó) 308.

Neményi Ambrus

Horvátországgal pénzügyi egyezmény újabb meghosszabbítása (előadó) 3.

Költségvetési törvény 1903-ra (előadó) 85.

Nessi Pál

Állami alkalmazottaknak engedélyezendő pótlék 290, 300.

Nyegre László, mint jegyző: 364, 365.

Ház alkalmazottainak fizetési pótléka (előadó) 52.

Konkoly-Thege Sándor országgyűlési képviselő tiszteletdíjainak utalványozása (előadó) 52.

Nyiri Sándor

Ujonczzutalék mennyiségének 1903. év végéig való fenntartása 17, 42, 162, 268.

Boszniában visszatartott magyar katonák hazabocsátása 112.

Bakonyi Samu interpellációjára: a debreczeni 39. gyalogezredben az ottani szabadság-szobor megkoszoruzásának szándéka miatt történt vizsgálati fogságba helyezések ügyében 126.

Lovász Márton interpellációjára: a póttartalékosoknak behívására vonatkozó királyi parancs és a Boszniában visszatartott magyar katonák hazabocsátása tárgyában 154.

Okolicsányi László

Ujonczzutalék mennyiségének 1903. év végéig való fenntartása 138, 167, 225, 255, 264, 279.

Kérdés feltevése 183.

Állami alkalmazottak fizetési pótlékáról szóló törvényjavaslat napirendre tűzése 245, 272.

Ujonczozás 1903-ra 359.

Olay Lajos

Ujonczzutalék mennyiségének 1903. év végéig való fenntartása 58.

Perczel Dezső, mint elnök: 365, 367, 368, 370—377.**Pichler Győző**

Állami alkalmazottak fizetési pótlékáról szóló törvényjavaslat napirendre tűzése 274, 277.

Plósz Sándor

Állami alkalmazottaknak engedélyezendő pótlék 297.

Polónyi Géza

Ujonczzutalék mennyiségének 1903. év végéig való fenntartása 102, 184, 187, 213.

Boszniában visszatartott magyar katonák hazabocsátása 109.

Állami alkalmazottaknak engedélyezendő pótlék 291.

Rakovszky István

Ujonczzutalék mennyiségének 1903. év végéig való fenntartása 19, 101, 106, 134, 171.

Interpellációkra adandó miniszteri válaszok ideje 83.

Boszniában visszatartott magyar katonák hazabocsátása 111.

Állami alkalmazottak fizetési pótlékáról szóló törvényjavaslat napirendre tűzése 274, 275, 276.

Ráth Endre

Toloncz szabályzat helyes alkalmazása, interp. 213.

Rátkay László, mint jegyző: 372—377.**Simonyi-Semadam Sándor**

Állami alkalmazottaknak engedélyezendő pótlék 287.

Solymossy Ödön b.

Adóreformról szóló törvényjavaslat és a földkataszteri becslések kiigazítása, interp. 75.

Szatmári Mór

Interpelláció elhalasztása 217.

Katonai hatóságok által magyar helynevek törvénytelen alkalmazása, interp. 302, 305.

Szederkényi Nándor

Ujonczzutalék mennyiségének 1903. év végéig való fenntartása 4, 118, 165, 204, 253, 279, 280, 281.

Olasz kereskedelmi szerződés, interp. 78, 80.

Interpellációkra adandó miniszteri válaszok ideje 84.
 Beszéd másnapra halasztása 272.
 Állami alkalmazottak fizetési pótlékáról szóló törvényjavaslat napirendre tűzése 274.
 Állami alkalmazottaknak engedélyezendő pótlék 289.
 Ujnczozás 1903-ra 311.
 Tapolczai választókerületben felmerült panaszok, interp. 369, 371, 372.

Szluha István

Ujnczjutalék mennyiségének 1903. év végéig való fentartása 43.
 Dunaföldvár nagyközségben türethetlenné vált közigazgatási állapotok, interp. 76.

Szöts Pál, *mint jegyző*: 366—377.

Tallián Béla

Udvary Ferencz interpellációjára: olasz borvám-klauzula tárgyában 79.
 Szederkényi Nándor interpellációjára: olasz kereskedelmi szerződés ügyében 79.

Tisza István gr.

Indítvány olvasása beszéd közben 49.
 Zárszámadás 1902-re 81.
 Interpellációkra adandó miniszteri válaszok ideje 83.
 Ujnczjutalék mennyiségének 1903. év végéig való fentartása 100, 103, 106, 186, 188, 212, 244, 281.
 Boszniában visszatartott magyar katonák hazabocsátása 110.
 Dunaszerdahelyi választás 133.
 Karzati jegyek kezelési módja 191.
 Ráth Endre interpellációjára: a toloncz-szabályzat helyes alkalmazása tárgyában 215.
 Állami alkalmazottak fizetési pótlékáról szóló törvényjavaslat napirendre tűzése 245, 273, 275, 276.
 Apponyi Albert gr. interpellációjára: katonai büntető eljárásra vonatkozó tárgyalások állítólagos fennakadása tárgyában 246.
 Szatmári Mór interpellációjára: katonai hatóságok által magyar helynevek törvényellenes alkalmazása tárgyában 304.
 Ujnczozás 1903-ra 322, 341.

Szederkényi Nándor interpellációjára: tapolczai választókerületben felmerült panaszok tárgyában 370, 372.
 Lengyel Zoltán interpellációjára: a nagy-károlyi választás tárgyában 375.

Tóth János

Ujnczozás 1903-ra 308.

Trubinyi János, *mint jegyző*: 365,

Udvary Ferencz

Olasz borvám-klauzula, interp. 77, 80.
 Dunaszerdahelyi választás 171.
 Ujnczjutalék mennyiségének 1903. év végéig való fentartása 218.

Ugron Gábor

Ujnczjutalék mennyiségének 1903. év végéig való fentartása 34, 103, 192, 243.
 Interpellációkra adandó miniszteri válaszok ideje 83.
 Kérdés feltevése 183.
 Jegyzőkönyv hitelesítése 248.

Uray Imre

Ujnczjutalék mennyiségének 1903. év végéig való fentartása 137.

Várady Károly

Indítvány olvasása beszéd közben 47.
 Ujnczjutalék mennyiségének 1903. év végéig való fentartása 58, 157.

Vlád Aurél

Arad vármegye törvényhatósági bizottságának 1903 november hó 5-én tartott közgyűlésén hozott szervezeti szabályzat, interp. 215.
 Zám községben levő iskolaköteles gyermekeknek a gör. kel. felekezeti iskola látogatásától való eltiltása és az állami iskolába való belépésre törvénytelen eszközökkel való kényszerítése, interp. 216.

Zichy Aladár gr.

Állami alkalmazottak fizetési pótlékáról szóló törvényjavaslat napirendre tűzése 273.

TÁRGYMUTATÓ

(A vastagabb számok az üléseket jelölik, melyekben az előterjesztések vagy tárgyak előfordulnak.)

Bizottsági jelentések:

Gazdasági bizottság jelentései:

Képviselőházi alkalmazottak fizetési pótléka
(Előadó: Nyegre László) **366.**

Konkoly-Thege Sándor országgyűlési képviselő tiszteletdíjainak utalványozása (Előadó: Nyegre László) **366.**

Pénzügyi bizottság jelentései:

Magyarország és Horvát-Szlavon-Dalmátországok között létrejött pénzügyi egyezmény becikkelyezéséről szóló 1889. évi XL. t.-cz. hatályának újabb meghosszabbításáról a pénzügyminiszter törvényjavaslata (Előadó: Neményi Ambrus) **364.**

Költségvetési törvény 1903-ra (Előadó: Neményi Ambrus) **367.**

Törvényjavaslatok, kormányelőterjesztések és egyéb ügyek:

Adóreformról szóló törvényjavaslat és a földkataszteri becslések kiigazítása (l. Interp. Soly mossy Ödön b.) **366.**

Állami alkalmazottak fizetési pótlékáról szóló törvényjavaslat napirendre tűzése **372, 373.**

Hozzászólók:

Kossuth Ferencz 244. Szederkényi Nándor 274.
Okolicsányi László 245, 272. Tisza István gr. 245, 273,
Pichler Győző 274, 277. 275.
Rakovszky István 274, 275, Zichy Aladár gr. 273.
276.

Állami alkalmazottaknak engedélyezendő pótlék (Irom. 473, 475) **374, 375.**

Hozzászólók:

Batthyány Tivadar gr. 285, Lukács László 293, 301.
300. Nessi Pál 290, 300.
Hegedüs Loránt (előadó) 282. Plósz Sándor 297.
Kecskeméthy Ferencz 289. Polónyi Géza 291.
Kossuth Ferencz 284. Simonyi-Semadam Sándor
Krasznay Ferencz 299. 287.
Lovászy Márton 290. Szederkényi Nándor 289.

Állami zárszámadás (l. Zárszámadás) **366.**

Arad vármegye törvényhatósági bizottságának 1903. november hó 5-én tartott közgyűlésén hozott szervezeti szabályzata (l. Interp. Vlád Aurél) **371.**

Beszéd másnapra halasztása **373.**

Hozzászólók:

Holló Lajos 272. Szederkényi Nándor 272.

Beszéd másnapra halasztásának kérése más által **364.**

Hozzászólók:

Kaas Ivor b. 24.

Bizottsági tagok választása **377.**

Boncza Miklós—Rakovszky István-féle személyes ügy (Boncza Miklós 347) **377.**

Borvám-klauzula (l. Olasz) **366.**

Boszniában visszatartott magyar katonák hazabocsátása, napirend előtt **368.**

Hozzászólók:

Nyiry Sándor 112. Rakovszky István 111.
Polónyi Géza 109. Tisza István gr. 110.

Budapest—czinkota—kerepesi vasut (l. Budapesti) **367.**

*Budapesti helyi érdekű vasutak budapest—
czinkota—kerepesi vonalát és a m. kir. állam-
vasutak budapest—kőbányai vonalát összekötő h. é.
vasut engedélyezése (Irom. 483) 367.*

Hozzászolt:

Hieronymi Károly 84.

*Debreczeni 39. gyalogezredben az ottani
szabadságszobor megkoszoruzásának szándéka
miatt történt vizsgálati fogságba helyezések (l.
Interp. Bakonyi Samu) 367.*

*Dicsőült Erzsébet királyné emlékére felállí-
tandó szobormű (Irom. 485) 377.*

*Domahidy Elemér kineveztetése főispánná
364.*

*Dunaföldvár nagyközségben türhetetlené
vált közigazgatási állapotok (l. Interp. Szluha
István) 366.*

Dunaszerdahelyi választás 369, 370.

Hozzászoltak:

Kaas Ivor b. 128. Tisza István gr. 133.
Udvary Ferencz 171.

Erzsébet királyné szobormű (l. Dicsőült) 377.

Felzólalási elsőbbség 374.

Hozzászolt:

Lovászy Márton 302.

Fizetési pótlék (l. Ház) 366.

*Földkataszteri becslések kiigazítása (l. Adó-
reform) 366.*

*Halálozások, képviselők elhalálozásának be-
jelentése:*

Barcsay Kálmán 367.

Eremits Pál 369.

*Ház alkalmazottainak fizetési pótléka (Irom.
478) 366.*

Hozzászolt:

Nyegre László (előadó) 52.

Ház határozatképessége 366, 375.

Hozzászoltak:

Csávolszky Lajos 51. Lovászy Márton 307.

*Hertelendy Ferencz kineveztetése főispánná
364.*

*Horvátországgal pénzügyi egyezmény újabb
meghosszabbítása (Irom. 472, 476) 364.*

Hozzászolt:

Neményi Ambrus (előadó) 3.

Igazolási ügyek:

Draskóczy László 377.

Károlyi György gr. 376.

Serényi Béla gr. 371.

Indítvány felolvasása beszéd közben 365.

Hozzászoltak:

Lovászy Márton 48, 49. Tisza István gr. 49.
Várady Károly 47.

*Indítványok szavazásra bocsátásának sorrendje,
zárt ülés (l. Ujonzmennenyiség, gr. Tisza István
indítványa 100) 367.*

Interpelláció elhalasztása 371, 373.

Hozzászoltak:

Lovászy Márton 277. Szatmári Mór 217.

*Interpelláció megtartásáról való lemondás
(Lovászy Márton 325) 375.*

Interpellációk megtételének ideje 373.

Hozzászolt:

Holló Lajos 248.

*Interpellációkra adandó miniszteri válaszok
ideje 367.*

Hozzászoltak:

Madarász József 83. Szederkényi Nándor 84.
Rakovszky István 83. Tisza István gr. 83.
Ugron Gábor 83.

Jegyző lemondása (l. Lemondás) 374.

Jegyző választás 377.

Daróczy Aladár 377.

Jegyzőkönyv hitelesítése 365, 366, 373.

Hozzászoltak:

Feilitzsch Arthur b. 248. Kaas Ivor b. 51.
Holló Lajos 26. Ugron Gábor 248.

*Kaba—nádudvari helyi érdekű vasut engedé-
lyezése (Irom. 482) 367.*

Hozzászolt:

Hieronymi Károly 84.

*Karzati jegyek kezelésének módja, napirend
előtt 371.*

Hozzászoltak:

Buzáth Ferencz 190. Lovászy Márton 190, 191.
Csávósy Béla 190, 191. Madarász József 191.
Kaas Ivor b. 190. Tisza István gr. 191.

*Karzatról közbekidáltókkal szemben követett
eljárás 371.*

Hozzászoltak:

Feilitzsch Arthur b. 191. Kaas Ivor b. 190.

*Katonai büntető eljárásra vonatkozó tárgya-
lások állítólagos fennakadása (l. Interp. Apponyi
Albert gr.) 372.*

Katonai hatóságok által magyar helynevek törvényellenes alkalmazása (l. Interp. Szatmári Mór) 374.

Kereskedelmi és forgalmi viszonyainknak Olaszországgal való ideiglenes rendezése (Irom. 480) 367.

Hozzászolt:

Hieronymi Károly 84.

Kérdés feltevése 370.

Hozzászóltak:

Lovászy Márton 182. Okolicsányi László 183.
Ugron Gábor 183.

Kérvény választás ellen; Curia elnökének átirata 371.

Serényi Béla gr. 371.

Király ujévi üdvözlötése 368.

Klotild-Mária-Rajnéria főhercegnő halála 367.

Komárom—dunaszerdahelyi vasut (l. Pozsony) 367.

Költségvetési törvény 1903-ra (Irom. 433, 484.) 367.

Hozzászolt:

Neményi Ambrus (előadó) 85.

Konkoly-Thege Sándor országgyűlési képviselő tiszteletdíjainak utalványozása (Irom. 479) 366.

Hozzászolt:

Nyegre László (előadó) 52.

Közigazgatási állapotok (l. Dunaföldvár) 366.

Kubinyi Géza—gr. Zichy Aladár-féle személyes ügy (Kubinyi Géza 49. — Zichy Aladár gr. 49) 365.

Lemondás a jegyzői állásról:

Teleki Sándor gr. 374.

Lemondások a képviselőségről:

Domahidy Elemér 364.

Fáy István 364.

Hertelendy Ferencz 364.

Perényi Zsigmond b. 364.

Magyar helynevek (l. Katonai) 374.

Magyarországi görög-keleti szerb egyház viszonyai (l. Interp. Lovászy Márton) 366.

Nádudvari vasut (l. Kaba) 367.

Nagykárolyi választás (l. Interp. Lengyel Zoltán) 377.

Napirend előtt: Boszniában visszatartott magyar katonák hazabocsátása 368. — *Dunaszerdahelyi választás* 369. — *Karzati jegyek kezelési módja* 371.

Névszerinti szavazás (l. Ujenczjutalék mennyisége 113, 115, 117) 368.

Olasz borvám-klauzula (l. Interp. Udvary Ferencz) 366.

Olasz kereskedelmi szerződés (l. Interp. Szederkényi Nándor) 366.

Országos nyugdíj- és gyámalap (l. Tanítói) 366.

Országos nyugdíj- és gyámintézet (l. Tanári) 366.

Összeférhetlenségi ügyek:

Baross Károly 377.

Khuen-Héderváry Károly gr. 377.

Wolfner Tivadar 377.

Perényi Zsigmond b. kineveztetése főispánná 364.

Pitreich közös hadügyminiszter nyilatkozatai az osztrák delegációban (Apponyi Albert gr. 333. — Bakonyi Samu 326. — Tisza István gr. 341 stb. — l. Ujenczozás 1903-ra) 376.

Popovits Sándor pénzügyminiszteri államtitkár jelenléte az ülésen 374.

Pótlék, l. Fizetési 366. — *Állami alkalmazottak* 374.

Póttartalékosok behívása iránti királyi parancs és a Boszniában visszatartott katonák hazabocsátása (l. Interp. Lovászy Márton) 369.

Pozsony—dunaszerdahelyi és a komárom—dunaszerdahelyi gőzmodonyu h. é. vasutak építésére és üzemeltetésére kiadott engedélyokiratok egyesítése (Irom. 481) 367.

Hozzászolt:

Hieronymi Károly 84.

Szabadságolás:

Andrássy Tivadar gr. 375.

Dörr Soma 372.

Esterházy Mihály gr. 368.

Molnár József 364.

Tanári országos nyugdíj- és gyámintézet állapota 1902-ben 366.

Hozzászolt:

Berzeviczy Albert 51.

Tanítói országos nyugdíj- és gyámialap állapota 1902-ben 366.

Hozzászolt:

Berzeviczy Albert 51.

Tapolczai választó-kerületben felmerült panaszok (I. Interp. Szederkényi Nándor) 377.

Temesmegyei közigazgatási visszaélések (I. Interp. Lendl Adolf) 377.

Toloncz szabályzat helyes alkalmazása (I. Interp. Ráth Endre) 371.

Ujoncztulák mennyiségének 1903. év végéig való fentartása (Irom. 404, 410) 364—375.

Hozzászoltak:

Bartha Miklós 96.	Nyiri Sándor 17, 42, 162, 268.
Baththyány Tivadar gr. 105.	Okolicsányi László 138, 167, 225, 255, 264, 279.
Bodóky Zoltán 197.	Olay Lajos 58.
Csávolszky Lajos 52, 160.	Polónyi Géza 102, 184, 187, 213.
Holló Lajos 85, 103, 107, 148, 174, 232, 257.	Rakovszky István 19, 101, 106, 134, 171.
Kaas Ivor b. 24, 138, 142, 168, 207, 268.	Szederkényi Nándor 4, 118, 165, 204, 253, 279, 280, 281.
Kossuth Ferencz 101, 102, 106.	Szluha István 43.
Kovács Pál 262, 279.	Tisza István gr. 100, 103, 106, 186, 188, 212, 244, 281.
Lengyel Zoltán 101, 104.	Udvary Ferencz 218.
Lovász Márton 25, 27, 156, 228, 266, 279.	Ugron Gábor 34, 103, 192, 243.
Lukáts Gyula 104.	Uray Imre 137.
Molnár Jenő 68, 160, 161, 198, 249.	Várady Károly 58, 157.
Mukits Simon 19.	
Münnich Aurél (előadó) 122, 163, 184, 243, 263, 279, 280.	

Ujonczozás 1903-ra (Irom. 405, 411) 375—377.

Hozzászoltak:

Apponyi Albert gr. 333.	Münnich Aurél (előadó) 308.
Bakonyi Samu 326.	Okolicsányi László 359.
Darányi Ferencz 343.	Szederkényi Nándor 311.
Hellebronth Géza 347.	Tisza István gr. 322, 341.
	Tóth János 308.

Zám községben levő iskolaköteles gyermekeknek a görögkeleti felekezeti iskola látogatásától való eltöltése és az állami iskolába való belépésre törvénytelen eszközökkel való kényszerítése (I. Interp. Vlád Aurél) 371.

Zárszámadás 1902-re 366.

Hozzászolt:

Tisza István gr. 81.

Zárt ülés 1904 január 4-én (I. Ujoncztulák mennyisége 106) 367.

Zichy Aladár gr.—Kubinyi Géza-féle személyes ügy (Kubinyi Géza 49. — Zichy Aladár gr. 49) 365.

Interpellációk:

Apponyi Albert gr.: Katonai büntető eljárásra vonatkozó tárgyalások állítólagos fennakadása tárgyában, az összkormányhoz 372.

Bakonyi Samu: Debreczeni 39. gyalogezredben az ottani szabadságszobor megkoszoruzásának szándéka miatt történt vizsgálati fogságba helyezések ügyében, a honvédelmi miniszterhez 367, 368.

Lovász Márton: Magyarországi görög-keleti szerb egyház viszonyai tárgyában, a miniszterelnökhöz 366.

Lovász Márton: Póttartalékosok behívása iránti királyi parancs és a Boszniában visszartartott katonák hazabocsátása tárgyában, a honvédelmi miniszterhez 369.

Lendl Adolf: Temesmegyei közigazgatási visszaélések tárgyában, a belügyminiszterhez 377.

Lengyel Zoltán: Nagykárolyi választás tárgyában, a belügyminiszterhez 377.

Ráth Endre: Tolonczszabályzat helyes alkalmazása tárgyában, a belügyminiszterhez 371.

Solymossy Ödön b.: Adóreformról szóló törvényjavaslat és a földkataszteri becslések kiigazítása iránt, a pénzügyminiszterhez 366.

Szatmári Mór: Katonai hatóságok által magyar helynevek törvényellenes alkalmazása tárgyában, a belügyminiszterhez 374.

Szederkényi Nándor: Olasz kereskedelmi szerződés tárgyában, a kereskedelmi és földmivelésügyi miniszterhez 366.

Szederkényi Nándor: Tapolczai választói kerületben felmerült panaszok tárgyában, a belügyminiszterhez 377.

Szluha István: Dunaföldvár nagyközségben türehetlenné vált közigazgatási állapotok tárgyában, a belügyminiszterhez 366.

Udvary Ferencz: Olasz borvám-klauszula tárgyában, a földmivelésügyi miniszterhez 366.

Vlád Aurél: Arad vármegye törvényhatósági bizottságának 1903 november hó 5-én tartott

közgyűlésén hozott szervezeti szabályzata tárgyában, a belügyminiszterhez 371.

Vlád Aurél: Zám községben levő iskolaköteles gyermekeknek a görög-keleti felekezeti iskola látogatásától való eltiltása és az állami iskolába való belépésre törvénytelen eszközökkel való kényszerítése tárgyában, a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez 371.

Interpellációkra adott miniszteri válaszok:

Belügyminiszter (Tisza István gr.) válasza,
I. Miniszterelnök válasza.

Földművelésügyi miniszter (Tallán Béla) válasza:

Szederkényi Nándornak: Olasz kereskedelmi szerződés tárgyában 366.

Udvary Ferencznek: Olasz borvám-klazula tárgyában 366.

Honvédelmi miniszter (Nyíri Sándor) válasza:

Bakonyi Samunak: Debreczeni 39. gyalogezredben az ottani szabadságszobor megkoszoruzásának szándéka miatt történt vizsgálati fogásba helyezések ügyében 368.

Lovászy Mártonnak: Póttartalékosok behívása iránti királyi parancs és a Boszniában vissza-

tartott magyar katonák hazabocsátása tárgyában 369.

Miniszterelnök (Tisza István gr.) válasza:

Apponyi Albert grófnak: Katonai büntető eljárásra vonatkozó tárgyalások állítólagos fennakadása tárgyában 372.

Lendl Adolfnak: Temesmegyei közigazgatási visszaélések tárgyában 377.

Lengyel Zoltánnak: Nagykárolyi választás tárgyában 377.

Ráth Endrének: Tolonczszabályzat helyes alkalmazása tárgyában 371.

Szatmári Mórnak: Katonai hatóságok által magyar helynevek törvényellenes alkalmazása tárgyában 374.

Szederkényi Nándornak: Tapolczai választókerületben felmerült panaszok tárgyában 377.

Vlád Aurélnak: Arad vármegye törvényhatósági bizottságának 1903 november hó 5-én tartott közgyűlésén hozott szervezeti szabályzata tárgyában 371.

~~~~~
Naplószerkesztő: *Endrődi Sándor.*

SAJTÓHIBÁK

A 75. oldal első hasábjának alulról számított 25. sorában *Solmossy* h. olv. B. Solymossy; a következő sorban pedig *Solymossy Ödön* h. olv. B. Solymossy Ödön.

UNIVERSITY OF MICHIGAN

3 9015 06872 8911

